

A MAGYAR FOLKLÓR SZÖVEGVILÁGA

2/A

Sorozatszerkesztő

PÓCS ÉVA

RÁOLVASÁSOK

Gyűjtemény a legújabb korból (1851–2012)

Közreadja és a bevezető tanulmányokat írta

PÓCS ÉVA

BALASSI KIADÓ · BUDAPEST

Készült
a Pécsi Tudományegyetem Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékén,
a „Népi vallás, néphit és vallásos folklór, 16–21. század” című,
78253. számú OTKA-program keretében.

Az ezekhez az eredményekhez vezető kutatás az Európai Kutatási Tanács részéről,
az Európai Közösség hetedik keretprogramjából (2007–2013),
az EKT 324214. számú támogatási megállapodása alapján finanszírozásban részesült.

A könyv kiadását támogatta az

OTKA

a PUB-K 107758. számú pályázat keretében,
továbbá a „Népi vallás a keleti és nyugati kereszténység határán:
folyamatosság, változások és kölcsönhatások” című,
324214. számú EKT-projekt

Témavezető
PÓCS ÉVA

A borítón
Égiháború elleni ima kéziratos változata,
Gyimesbükk, Áldomásalja (Bákó megye, Románia),
Takács György fotója

© Pócs Éva, 2014

ISSN 2063-7594

ISBN 978-963-506-933-0

Felelős kiadó a Balassi Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő Helfrich Judit
Műszaki szerkesztő Harcsár Magda
A sorozatot Szák András tervezte
Tördelte Mocsonoky Gábor
A nyomdai munkálatokat a Séd Nyomda Kft. végezte
Ügyvezető igazgató Katona Szilvia
www.sednyomda.hu

TARTALOM

BEVEZETŐ (Pócs Éva) 13

MÁGIKUS FORMÁK

I. ÓHAJTÓ ÉS PARANCSOLÓ FORMÁK	45
1. KÍVÁNSÁG, PARANCS	45
2. SZIDÁS, FENYEGETÉS	56
3. ELKÜLDÉS, MÁSRÁ KÜLDÉS	61
Elküldés	62
Másik emberre, halottra, állatra küldés	67
Rágcsálók, élősködők és egyéb kártevők elküldése	72
Testből kiküldés	77
Elküldés – láncszerkezetes	78
Elküldés pusztába, ember nem lakta helyekre	80
II. PÁRHUZAMOS KÍVÁNSÁG	92
1. HASONLAT	92
R-tagos, cselekményre utaló hasonlat	93
O-tagos, objektív hasonlat	115
2. ELLENTÉT	125
Növekedés–fogyás: hold- és napanalógia	126
A testből a vízbe, a vízből a testbe	134
Ki–be, menés–jövés	137
Te–én, neked–nekem	139
Jó–rossz	142
Volt–legyen	143
Jött–menjen	144
3. LEHETETLEN FELTÉTEL	151
Árpszem kútba dobása, eltüntetése	154
A gyógyítás egyéb tárgyaihoz, gesztusaihoz, környezetéhez fűződő lehetetlenségek	156
Család, szerelem, háztartás, gazdaság	168
Objektív lehetetlenségek: a prókátorok és a papok üdvössége	172
Objektív lehetetlenségek: holddal kapcsolatos lehetetlenség	172
III. LEHETETLEN FELADATOK TÁMADÓ DÉMONOKNAK	178
A tehenet megrontó boszorkány ellen	179
A szépasszonyok kártételei ellen	180
Patkány és menyét ellen	181

IV. KIJELENTŐ FORMÁK	185
Betegség letagadása, meghazudtolása (árpa gyógyítása)	187
Beteg letagadása (hideglelés esetén a házajtóra kiírt szövegek)	195
Tagadás + elküldés (élősködők távoltartása a háztól)	196
Egyéb bajok orvoslása	199
Állítás + elküldés (hideglelés „kikiabálása”, kiírása)	200
V. SZÁMLÁLÁS	210
Előre számlálás	212
Oda-vissza számlálás	218
Visszafelé számlálás	218
Kisebbedő és növekvő tárgyak	248
VI. CSELEKMÉNYRE UTALÓ KIJELENTÉS	257
1. ÁLLÍTÁS	257
Árpaaratás	259
Álomszedés	266
Kisgyermek megszólaltatása	266
Jegy beszövése	268
Váltott gyerek, agos gyerek gyógyítása	269
Egyéb gyógyító módszerek	274
Tejvarázsló rítusok	278
Különböző gazdasági tevékenységek	284
Szerelmi varázslás	285
2. TAGADÁS + ÁLLÍTÁS („NEM...”, „HANEM” SZERKEZET)	292
3. ÁLLÍTÁS + ELKÜLDÉS, FENYEGETÉS (ÁRPA GYÓGYÍTÁSA)	299
4. ÁLLÍTÁS + A BETEGSÉG HATÁRIDŐS FENYEGETÉSE	330
Árpa fenyegetése	330
Test felszínén, bőrön jelentkező bajok fenyegetése	334
Nyelven nőtt hólyag fenyegetése és/vagy másra küldése	338
Árpa, pattanás, nyelven nőtt hólyag elküldése, másra küldése	347
VII. KÉRÉS, PARANCS „KÖZBENJÁRÓKHOZ”	355
1. A GYÓGYÍTÁS MEGSZEMÉLYESÍTETT KÖRNYEZETÉHEZ	355
Növényekhez intézett fenyegetés, kérés	358
Elvitetés állatokkal	366
Elvitetés vízzel	367
Kérés a hegyhez	368
Fohász a „földanyához”	368
Kérés a villámhoz, szélhez	370
Kérés a világosságához, hajnalhoz, naphoz	372
Fohász az újholdhoz, holdhoz küldés	373
Kérés a gyógyító eszközhöz	405
2. A NÉPHIT LÉNYEIHEZ	414

VIII. ÉRTELMETLEN SZÖVEGEK, SZÖVEGAMULETTEK	419
Értelmetlen betűhalmazok, szóhalmazok	422
Patkányküldő bűvös nevek	424
Kígyómarás elleni halandzsaszövegek	425

VALLÁSOS FORMÁK

IX. VALLÁSOS FOHÁSZ, ÁLDÁS, IMA	435
Fohász, áldás, ima – Istenhez	439
Fohász, áldás, ima – Jézushoz	457
Fohász, áldás, ima – Szentlélekhez, Szentháromsághoz	468
Hármas fohász- és áldásformák	473
Fohász, áldás, ima – Szűz Máriához	475
Fohász, áldás, ima – különböző szentekhez	479
Ima, imarészletek, funkcióidegen vallásos szövegek ráolvasásfunkcióban	488
Ima, imarészletek, funkcióidegen vallásos szövegek ráolvasásfunkcióban – beleszórt ráolvasásmotívumokkal	500

MÁGIKUS/VALLÁSOS FORMÁK

X. PARANCS, KÍVÁNSÁG EGYHÁZI ÁTOK/ÁLDÁS FORMÁBAN	519
Parancs a Sátánnak	525
Parancs a betegségnek	528
A betegség kiküldése a testből, elküldése ember nem lakta helyre	537
Háromtagú átokformák	549
Háromtagú átok a betegség elküldésével	562
Háromtagú átok vallásos hivatkozással	567
Parancs a betegnek, betegségnek vallásos tartalmú lehetetlen feltétellel	571
XI. AZ OKOZÓK MEGNEVEZÉSE + ÓHAJ, PARANCS, FOHÁSZ, ÁLDÁS, ÁTOK (SZEMVERÉS GYÓGYÍTÁSA)	577
Az okozók megnevezése	581
A szemverés visszaküldése az okozókra	589
Az okozók megnevezése + a szemverés visszaküldése az okozókra + fohász, áldás	598
Az okozók megnevezése + rontás, átok küldése az okozókra	602
Az okozó gyógyításra kényszerítése	610
Az okozók megnevezése + a betegségre irányuló kívánság, parancs	613
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Isten	624
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Jézus	631
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szentháromság	636
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szentlélek	637
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szűz Mária	645
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: szentek	664
Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: angyalok	665

EPIKUS RÁOLVASÁSOK

XII. A MEGBOTLÓ LÓ/SZAMÁR (2. MERSEBURGI RÁOLVASÁS)	691
Jézus számárháton/lóháton – ő maga gyógyít	695
Jézus Szűz Máriával – ők maguk gyógyítanak	699
Külön gyógyító	700
XIII. A SZENT ÉS A GONOSZ TALÁLKOZÁSA (BEGEGNUNGSSEGEN)	709
1. A GONOSZ VÁNDOROL	709
Igézet	714
Ijedtség, tályogos asszony	723
Huszár menyecskék	724
Szánka	725
Mádra	726
Szúrás, nyilallás	726
Szentantaltüze, orbánc, udma	727
Sátán	737
Fosókabába	738
Torokgyík	739
Névtelen gonosz lény	740
Zivatar, jégeső	741
2. A SZENT VÁNDOROL	746
Isten	748
Jézus	749
Krisztus és Szent Péter	758
Szűz Mária	760
Szűz Mária és Szent József	771
Jézus és Szűz Mária	772
Jézus és Szent Péter	783
Szent József	784
Szent Ilona	785
Szent Margit	785
XIV. GYÓGYÍTÓ SZENTEK	794
A szent gyógyításra utasítja a rontót	795
Szűz Mária kilenc farkast gyógyítani küld	797
Valaki / Szűz Mária kilenc lányt/fiút/ökröt rontás helyett gyógyítani küld	797
Egyik szent a másiknak gyógymódot, gyógyszert javasol	802
A gyermek Jézus gyógyít	805
XV. JÉZUST MEGIGÉZIK	809
1. HÁROM FEHÉR ASSZONY	809
2. SZŰZ MÁRIA VAGY EGY SZENT GYÓGYÍTJA A KISJÉZUST	812
Jézust megigézik – Szűz Mária gyógyítja	814
Igéző szemek, démonok megigézik Jézust – egy szent Jordán-vízzel gyógyítja	815
Egy zsidó lány megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja	817

Három zsidó lány megigézi Jézust	818
Jeruzsálem leányai megigézik Jézust	819
Egy zsidó legény és egy zsidó lány megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja	819
Három zsidó legény és három zsidó lány megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja	822
Három zsidó csapat megigézi a Kisjézust – Jézus gyógymódot javasol	823
Három zsidó lány / három szűz / három szent / három angyal dicsérettel, csókkal, öleléssel megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja	824
Szent József dicsérettel megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja	841
Egy zsidó lány/legény megigézi a Kisjézust – egy szent szikravetéssel gyógyítja	842
Egy/két/három zsidó lány, zsidó legény megigézi a Kisjézust – Szűz Mária az igézőket gyógyításra kéri	844
Egy/két/három zsidó lány, zsidó legény megigézi a Kisjézust – egy szent Jordán-vízzel gyógyítja	846
Három asszony megigézi Jézust dicsérettel – egy szent / szent asszonyok Jordán-vízzel gyógyítják	850
Szűz Mária gyógyítja a megigézett Kisjézust	853
Hivatkozás a megigézett Kisjézus gyógyítására Szűz Mária és más szentek által	855
XVI. A BETEG PANASZA	867
1. JÉZUST MEGIGÉZIK + A BETEG PANASZA	867
2. A BETEG PANASZA	871
3. A BETEG PANASZA + SZEMBETEGSÉG	878
XVII. HÁROM GYÓGYÍTÓ NŐ + SZEMBETEGSÉG + HÁROM VIRÁG	883
1. SZEMBETEGSÉG	883
Krisztus – fenyőfa – három virág	883
Krisztus – szőlőág – három virág	884
Krisztus – három virág – három nő	888
Krisztus – túskebokor	888
Szent Anna – három szűz	889
2. HÁROM GYÓGYÍTÓ NŐ	892
XVIII. JÓ EMBER ÉS GONOSZ ASSZONY („GYÉKÉNYÁGY, KÖPÁRNA”)	895
XIX. ANGYAL–BOSZORKÁNY CSATA	915
XX. KRISZTUS RESZKET	920
XXI. HÁROM KRISZTUS ELLEN TANÚSKODÓ LEÁNY	922
XXII. LONGINUS-RÁOLVASÁS	923
XXIII. SZENT ASSZONY KARJÁN SZENT GYERMEK	924

XXIV. ASZTALTERÍTÉS A HEGYEN	928
XXV. A KÍGYÓ MINT TANÁCSADÓ	936
XXVI. LEVÉL A CSÁSZÁRTÓL	937
XXVII. A LEHETETLEN SZÁNTÁS	938
XXVIII. MODERN KORI PÁRHUZAMOKKAL NEM RENDELKEZŐ TÍPUSOK	941
Kőasszony és kőgyermek	941
A fátyolkötők	941
A fonó Mária	942
Jézus keresztelője a Jordánban	942
Jézus mér	943
Jézus gyógyít	943
Jézus halála	944
Nikodémus	944
Szent István	945

MŰFAJI HATÁRTERÜLETEK

XXIX. BAJELHÁRÍTÓ ÉS SZERENCSET HOZÓ VARÁZSIGÉK	949
Mások igézetének, szemmel verésének kivédése	950
Saját, akaratlan szemmel verés kivédése	955
Átok hatásának kivédése	959
Rontó boszorkány, szépasszony, kísértet elhárítása	959
Nyomó boszorkány megidézése	971
Tehénrontó boszorkány megidézése	973
Rontó, tolvaj megidézése	974
Egyéb bajelhárító varázsigék	974
Baljós események következményeinek kivédése	975
Tiltott gesztusok, baljós cselekedetek következményeinek kivédése	976
Szavak rossz hatásának kivédése, jó hatásának biztosítása	978
Gyógyító és rontó varázsigék	981
A munkasiker varázsigéi	982
Szerencsekívánó varázsigék	984
XXX. MÁGIKUS IMÁK	993
XXXI. A DIVINÁCIÓ ÉS AZ ISTENÍTÉLET SZÖVEGEI	1003
Férjjóslás Szent András éjszakáján	1004
Férjjóslás Szilveszter éjszakáján	1007
Betegség természetének vagy okozójának megismerése	1007
Tolvaj vagy más károkozó személy azonosítása böjttel és imával	1009
Gyöngyvetés tolvaj azonosítására	1010

Vonalhúzás	1010
Bobolás/babvetés/babhúzás elrejtett, távol lévő dolgok megtudására	1011
Rostaforgatás/rostavetés rejtett dolgok, károkozó személyek, ismeretlen jövő felderítésére	1014
Jóslás imakönyvvel	1021
XXXII. JÁTÉKOS MONDÓKÁK	1024
Szépségvarázsló – szeplő	1025
Szépség- és szerelemvarázsló	1030
Erős fogért – tejfog kihullása	1031
Hideglelés és más betegségek ellen – első gyümölcs megkóstolása	1036
Új ruha, új csizma	1039
Náthagyógyító	1041
Szembe esett tárgy eltávolítása	1043
Kisgyerekek bajainak gyógyítása	1047
Csuklás megállítása	1048
Egyéb bajok gyógyítása	1049
Álraolvasások, tréfás gyógyító és rontó szövegek	1050
Rontástól, kártól óvó	1052
Munkakísérő – kenyérsütés, lepénysütés	1053
Munkakísérő – málésütés	1054
Munkakísérő – egyéb ételek készítése	1058
Munkakísérő – vajköpülés	1058
Munkakísérő – kendermunka, mosás	1066
Munkakísérő – mezei munkák	1068
XXXIII. ALKALMAKHOZ KÖTÖTT RÁOLVASÁSSZERŰ SZÖVEGEK	1079
Karácsony – jégverés ellen	1079
Karácsonytól vízkeresztig – baromfi védelme	1080
Karácsony, húshagyókedd vagy gyümölcsszedés ideje – gyümölcstermés	1080
Tehénelés, első tej – tejvarázslás	1082
A csorda első kihajtása – a marha egészsége	1085
Luca napja – tojáshaszon	1085
Karácsony – tojáshaszon	1089
Karácsony – kártevők elküldése	1090
Nagypéntek – patkányküldés, betegségek elhárítása	1090
Nagyszombat és/vagy húsvét – patkány és egyéb kártevők elűzése	1091
Egyéb naptári dátumok – kártevők elküldése	1094
Kenérsütés – svábbogár elküldése	1095
Különböző naptári dátumok – szerelemvarázslás, férjvarázslás	1096
Újhold – egészségvarázslás	1096
Első égzengés – fejfájás ellen	1096
Esküvő utáni első alkalmak – szerelemvarázslás, gyermekáldás	1097
Születés utáni első alkalmak – az újszülött egészsége	1097

BIBLIOGRÁFIA.....	1105
-------------------	------

FÜGGELÉK

TÁRGYMUTATÓ	1147
FÖLDRAJZI MUTATÓ.....	1167

BEVEZETŐ

Gyűjteményünk első kötete a magyar ráolvasások 19–20. századi néprajzi gyűjtésekből, illetve kéziratok feljegyzésekből származó anyagát mutatja be. Az anyagközlés és a rendszerezés alapja az 1985–1986-ban közzétett szöveggyűjtemény,¹ amelyben a magyar ráolvasások akkor elérhető teljességét szándékoztunk közzétenni. Az anyag mennyisége azonban jelentős mértékben megnövekedett, főként, ami az erdélyi és moldvai ráolvasásokat illeti. Az utóbbi két évtizedben ott több helyszínen is intenzív és sokoldalú gyűjtés folyt, és e gyűjtésekből több ráolvasás publikáció napvilágot látott. Különösen jelentősek e tekintetben Tánzos Vilmos és Takács György, továbbá Ráduly János, Harangozó Imre, Csoma Gergely gyűjtései, szövegeik kiadásai.² De a magyar ráolvasások térképének némely fehér foltját kárpátalji, bácskai gyűjtések is segítettek eltüntetni,³ valamint természetesen gyarapodott a határainkon belüli szöveganyag is, ha nem is olyan mértékben, mint a távolabbi területeké. Az új gyűjtések révén sem tudunk felrajzolni tökéletesen egyenletes adateloszlású térképeket. Már nyolcvan-kilencven éve, a ráolvasásgyűjtés intenzív-válásának idején is feltűnő volt egy-egy hagyományörző táj (például Dél-Alföld, Moldva, Somogy) gazdag szöveganyaga, és akkor is voltak olyan vidékek, ahol csak kínnal-keservvel lehetett a legközkeletűbb szövegtípusok egy-egy variánsát összegyűjteni. Ha az adatok sűrűségét illetően módosult is ráolvasástérképünk, lényegében ezt az állapotot rögzíti új köteteink anyaga is: a „jó” terepeken még sűrűbbek az előfordulások adatai.

Az új adatokkal bővült szövegtörzs igen terjedelmes lett, a teljes hosszban bemutatott szövegvariánsok számát ezért jelentős mértékben csökkenteni kellett a régi kiadás anyagához képest, s több a csak utalásokban jelzett variáns és „hasonló szöveg”, mint az első kötetekben volt. Az új gyűjtésekkel előkerült néhány új, eddig nem ismert szövegfajtát, illetve ráolvasástípust azonban előtérbe helyeztük az eddig is sok variánssal rendelkező típusokhoz képest; ezeket igyekeztünk lehető teljességükben bemutatni.

E kötet szerkezetében, a ráolvasások rendszerezésének elveiben, és részben kivitelezésében is követtem az 1980-as években megalkotott rendszert, s a bevezető tanulmányokban felhasználtam, egy-egy részletében szinte szó szerint átvettem az 1985–1986-os szöveggyűjtemény bevezető tanulmányának, valamint a *Magyar Néprajz* számra írt, 1988-ban publikált összefoglaló tanulmányom⁴ szövegének néhány passzusát. A most közzétett bevezető tanulmányokat természetesen ki-

¹ Pócs 1985–1986. Ennek kisebb terjedelmű, népszerűsítő kiadása, amely a *Magyar Néprajz* számára írt tanulmány szélesebb olvasóközönségnek szóló, rövidebb változatát is tartalmazza: Pócs 1986b.

² Tánzos 1994; 1995; Takács 2001; 2003; 2004; Polner 1999; 2000; 2002; Ráduly 2009; Silling 1992; Harangozó 1998; 2001; Csoma 1994; 2000.

³ Lásd például Kótyuk 2000; 2002; Silling 2002.

⁴ Pócs 1988; 1990; 2001a; 2001b; 2002a; 2003a; 2004a; 2006; 2010.

egészítettem az újabb szöveganyagól leszűrhető tanulságokkal, némely kérdésben az azóta folytatott kutatásaim,⁵ valamint mások új kutatásainak eredményeivel is. E vonatkozásban elsősorban Tánccos Vilmos és Takács György kutatásaira, illetőleg Bárh Dániel benedikciókkal kapcsolatos tanulmányaira építhettem.⁶

A ráolvasások 1985–1986-os kiadásához képest a legfontosabb változás az, hogy a történeti forrásokból származó szövegeket leválasztottuk, és külön kötetben közöljük, Ilyefalvi Emese gondozásában, aki nyomon követte az első kiadásban megjelent történeti anyag eredeti forrásait, és ahol módja volt rá, eredeti írásképpel is közli ezeket, legalábbis a jegyzetekben. Ez a történeti szöveganyag is jelentősen bővült az új feltárások dokumentumaival, köztük Ilyefalvi saját levéltári kutatásainak eredményeivel is. Ő e kora újkori szövegeket – ellentétben a jelen kötetben kialakított rendszerrel – az egyes forrástípusok időrendjében közli, azért, hogy ilyen módon egy-egy forrás ráolvasásainak természetes kapcsolatait és eredeti szövegkontextusa érintetlen maradjon. A két kötet közti átutalásokkal, egymásra való hivatkozásokkal biztosítjuk, hogy a történeti adatok se szakadjanak ki a magyar ráolvasások összességére érvényesnek gondolt, de csak a modern kori anyag tagolásában követett rendszerből.

A MŰFAJ – RÁOLVASÁS, IMA, ÁTOK ÉS ÁLDÁS

A ráolvasás a mágia szöveges eszköze, amelyet egyénileg mondanak el, hagyományos formában és meghatározott, hagyományosan előírt körülmények között. Elmondásának célja a mindennapi élet bármely területének pozitív vagy negatív irányú befolyásolása. Erre a célra különböző tartalmi és formai ismérvekkel rendelkező szövegek használhatók, alkalmasszerűen akár idegen műfajú szöveg is. Ezért a ráolvasások formai-tartalmi ismérvek alapján nem határolhatók el szövegfolklórműfajként. Leglényegesebb meghatározó kritériumuk a *funkció*: a ráolvasás „... funkcionális eszköz, [...] amellyel a varázsló képes a jövőndőt a maga szándékának megfelelően hatalma alá bírni”.⁷

A ráolvasás általában nem önállóan, hanem valamilyen cselekmény kíséretében vagy egy összetett rítus részeként hangzik el. Mint Hutton Webster írja: a mágia szöveges rítusainak alapja ugyanaz, mint a cselekményeké: az egyik gesztusokkal, a másik szöveggel testesíti meg a „teljesülés óhaját”.⁸ A mágia bármely egyéb eszközéhez képest a szómágia többlete, hogy ezt a „ráhatást” a szöveg konkrétan és világosan meg is fogalmazhatja. A *ráolvasás funkciója* valaminek a befolyásolása, valamilyen konkrét, egyéni szükséglet által determinált cél elérése. Úgy is mondhatjuk, hogy egy olyan A→B viszony kifejeződése, ahol A, a ráolvasó – mint fölérendelt személy – hat B-re (ez lehet élőlény, tárgy, természeti erő, földöntúli hatalom, megszemélyesített betegség stb.), kényszeríti B-t, aki/ami „a felszólításnak

⁵ Pócs 1990; 2001a; 2001b; 2002; 2003a; 2004a; 2004b; 2006; 2009; 2010; 2013.

⁶ Tánccos 1996; 1999; 2000; Takács 2012a; 2012b; 2014; Bárh D. 2010a; 2010b; 2013.

⁷ Sebeok 1975; 323.

⁸ Webster 1973, 92.

automatikusan eleget tesz”.⁹ Ezt az A→B viszonyt nevezem *mágikus viszony*nak, A-nak B-re gyakorolt hatását pedig *mágikus funkció*nak. A valódi ráolvasásoknak a szövegében is kifejeződik a mágikus funkció; jelentésük ’valakivel/valamivel történjék valami’. Ráolvasásnak kell tekintenünk azonban ezeken kívül is minden olyan szöveget, amelyet ráolvasásfunkcióban használnak: tehát a mágia minden szöveges eszközét. A ráolvasásfunkcióval tartalmában nem adekvát szöveg – adott esetben egy értelmetlen abrakadabra is – betöltheti e szerepet; ilyenkor nem beszélhetünk a mágikus funkció világos kifejeződéséről.

A ráolvasások egészét tekintve úgy látjuk, hogy működésükben általában jelen van a mágikus funkció minél világosabb, közvetlenebb kifejeződésére való törekvés, ami érzékletesen nyilvánul meg például más műfajokból származó szövegek átvétele, ráolvasássá „alakítása” vagy például az egyházi írásbeliségből származó szövegek konkretizálása, az adott helyzethez, célhoz alkalmazása során. Ezzel párhuzamosan azonban egy másik tendencia is működik: a ráolvasás tisztán szövegszerű használatának tendenciája. A kimondott (vagy leírt) szó önmagában, mint szöveg – jelentésétől függetlenül is –, a mágia eszköze lehet, a kívánt célt ugyanúgy betöltheti, mint a mágikus „ráhatást” világosan kifejező kívánság, parancs. Ez a tisztán szövegszerű működés legvilágosabb az „értelmetlen szövegek” (idegen, nem értett vagy ténylegesen értelmetlen szövegek, illetve betűhalmazok) mondásában vagy felírásában, vagyis az amuletszerű szöveghasználatban; ilyenkor a szöveget nem elmondják, hanem a testükön viselik, megesszik (lásd a VIII. csoportban). A nem a konkrét funkciónak, szituációnak megfelelő szövegek használata különösen vallásos tartalmú szövegek, szövegtörödékek esetében gyakori (lásd a IX. csoportban). Az értelmetlen szövegek kívül esnek a ráolvasások szerkezeti rendjén, csak konkrét funkciójuk révén tartoznak a ráolvasások közé.

Tehát a ráolvasás mint *funkcionális műfaj* tartalmi-formai kritériumok alapján nem határolható el – szövegfolklórműfajként – a mágia egyéb verbális válfajaitól, sőt, a mágiának nem tekinthető „vallásos” imától sem. Egyéb, a ráolvasástól teljesen idegen szövegfolklórműfajok szövegeinek, szövegtörödékeinek alkalmasszerű használata – vagy ráolvasásszövegekbe való beépítése – mellett elsősorban *ima*-, valamint vallásos *áldás*- és *átok*szövegek fordulnak elő ráolvasásfunkcióban. A ráolvasás A és B tényezőjén kívül az imában egy harmadik is szerepel: a C-nek nevezett közbenjáró; az ima nem a befolyásolandó objektumhoz, hanem a közbenjáróhoz szól. Ez lehet keresztény vagy nem keresztény istenség, szellemlény, akit A, a szöveg mondója B befolyásolására kér. Ez az A→C→B viszony a *vallásos viszony*, a közbenjáróhoz fordulás a *vallásos funkció*. A „közbenjáró” meglétének kritériumát tekintve a ráolvasások jelentős része imának tekinthető. Az *átok* és *áldás* szintén közbenjáróval teljesíteti a kívánságot, de nem közvetlenül a felsőbb lényhez fordul, mint az ima, hanem rá hivatkozva a befolyásolandó dologhoz: A→(C)→B. „Az Isten küldjön el” – mondják a démonnak. Ez kommunikációelméletileg még közelebb áll a ráolvasáshoz, mint az ima – gyakorlatilag ugyanolyan elválaszthatatlan a ráolvasástól, mint az, hasonló beszédshituációkban és hasonló szövegkontaminációkban jelenik meg. Tehát „B befolyásolása” értelemben az *átok*- és *áldás*szövegekben a mágikus viszony is kifejeződik. Ezt a viszonyt *mágikus-vallásos viszony*nak nevez-

⁹ Sebeok 1975, 312.

zük. E vallásos szerkezetű – és tartalmú – szövegek csak funkcionális kritériumok alapján határozhatók el a ráolvasástól: a ráolvasásszerepben mondott áldás és átok ráolvasásnak tekintendő.

A verbális mágia műfajai szorosan összefonódtak mind funkciójukban, mind tartalmi-formai vonatkozásaikban e vallásos műfajokkal. A keresztény Európa gyakorlatában általános az áldásnak, az átoknak és az imának a ráolvasással azonos értékű használata. Az ima és a ráolvasás elválaszthatatlanságát tükrözik a kettőt azonos kategóriába soroló osztályozások is. Hermann Bausinger például a *kultikus formula* „két pólusának” tekinti, hangsúlyozva, hogy a két pólus nincs messze egymástól; létezik „vallásos mágia” és „mágikus vallásosság”.¹⁰ Az ima és a ráolvasás kapcsolatának, illetve elválasztásának kérdése végigkísérte a kutatás történetét. Sokan – a feltételezett „közös eredet”-ből kiindulva – fejlődési fokokat tételeztek fel: például Friedrich Heiler keresztény vallásfenomenológiai összefoglalásában adott meghatározása szerint kezdeti fokon mindkettő azon a hiten alapszik, miszerint „a szó magában hordozza megvalósulása erejét”.¹¹ Irmgard Hampp az *áldást és átkot* közbeeső fokozatnak tekintette a tisztán mágikus, parancsoló *ráolvasás* és a „kérő” ima között;¹² Erdélyi Zsuzsanna szintén időbeli fokozatokat tételezett fel.¹³ E kétséges törekvések az újabb kutatásban háttérbe szorultak: a ráolvasás és az ima viszonyára, a határok meghúzásának kritériumaira vonatkozó kérdések kerültek előtérbe.¹⁴

Roman Jakobson kommunikációs modellje szerint a közlemény konatív (megszólító, felszólító) funkciójából vezethető le mind a vallásos, mind a mágikus funkció. Mint Jakobson írja, a „...címzett felé irányuló konatív funkció legtisztább kifejeződése a vocativus és az imperativus...”. A vallásos kommunikációban megszólítanak egy közbenjáró természetfeletti lényt, tőle kérik a befolyásolandó dolog befolyásolását (például egy betegség elmúltát); a mágikus kommunikációban – Jakobson szerint – egy távol levő vagy élettelen „harmadik személy” alakul át egy konatív közlemény címzettjévé.¹⁵ A vocativus és az imperativus – s ezekkel összefüggésben az első személy – tehát lényeges ismérve mind a mágikus, mind a vallásos szövegeknek; az első személyű kérő és parancsoló formák egyaránt kifejezhetik az imádkozó vagy ráolvasó személy teljesülésbe vetett hitét. Ahogy Friedrich Pfister a német babonalexikon (*Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*) *Imádság (Gebet)* szócikkében megfogalmazza: az *imában* is, a *ráolvasásban (Zauberspruch)* is megvan a szó mágikus ereje, illetve a teljesülésbe vetett hit.¹⁶ A konatív közlemény címzettje más, de a szöveg pragmatikája ugyanaz; emellett természetesen mind az imának, mind a ráolvasásnak a szövegek grammatikai, szemantikai és poétikai szintjén is vannak rá és csakis rá jellemző jegyei, és a „magasabb erőhöz” intézett kérés hangja általában nem olyan kényszerítő, mint a tisztán mágikus, sokszor parancsként

¹⁰ Bausinger 1968, 74.

¹¹ Heiler 1961, 308–309.

¹² Hampp 1961.

¹³ Erdélyi 1976, 43, 58.

¹⁴ Lásd például: Gay 2004; Kapaló 2011; Olsan 2012; Timotin 2013.

¹⁵ Jakobson 1972, 237.

¹⁶ Pfister 1931, 363.

elhangzó szövegeké. Dell Hymes szociolingvisztikai változókat is figyelembe vevő beszédmodellje a mágikus kommunikáció leírása során pragmatikai, szemantikai és grammatikai szinten vizsgálja az eltéréseket a profán és – ahogy ő mondja – a mágikus/szakrális nyelvi formák közt. A mágikus kommunikáció sikerességének feltételeként a pragmatikai jellemzőket tekinti elsődlegesnek.¹⁷ A ráolvasások élő gyakorlatának megfigyelése alapján azt mondhatjuk, hogy az azonos funkció egy adott konkrét beszédszituációban összehozza, sőt összeolvasztja, egymásba fonja a ráolvasás és az ima eltérő formai megoldásait. Különösen a magasabb szerveztségű, bonyolultabb ráolvasásokra jellemző, hogy egyazon szöveg is gyakran tartalmaz formailag ráolvasásnak, valamint imának, áldásnak vagy átoknak minősíthető szövegelemeket. Ez, úgy vélem, törvényszerű velejárója a hagyományos paraszti közösségek szinkretikus, vallásos-mágikus világvégének, vagyis: az emberek egyaránt hittek a vallás lényeiének segítőkészségében és mágikus módszereik hatásosságában. A kettő nem zárta ki egymást, a mágia és a vallás elválasztását sürgető intések legfeljebb a papság részéről hangzottak el, az európai középkor óta folyamatosan.

Gyűjteményünkben előttünk van egy heterogén, ám az azonos funkció okán pragmatikai szinten összetartozó szövegegyüttes, amelynek tagjai állandó szövegelemek révén sokrétű, sokféle ágazó szövegszintű rokonságban is lehetnek egymással; együtt élnek, át-átkölcsönzik egymás elemeit. A ráolvasásként használt szövegek funkcionális egységét, belső koherenciáját az is biztosítja, hogy egy-egy ráolvasásszöveg kommunikációként való működésének hátterében mindig ott van a ráolvasások nagy mennyiségének (és gyakorlatának) az ismerete; az előzetesen adott lehetőségek, amelyek tudatában a ráolvasó személyek mágikus/szakrális kommunikációt folytatnak. Noha egy adott kommunikációs szituációban végső soron bármi választható ebből a készletből, mint mondtuk, akár egy értelmetlen abrakadabra is, észlelhető egy törekvés a szituációnak legmegfelelőbb szöveg használatára, illetve létrehozására az ismert minták alapján.

A magyar ráolvasások egészének áttekintése azt sugallja, hogy a „készlet” felhasználásában nincs releváns különbség az ima, a ráolvasás és az áldás-, illetve átokszövegek között. Hasonlóképpen nem észlelünk eltérést a ráolvasások egyházi vagy nemesi, polgári írásbeliségében fellelt szövegek és a népi, írott recepteket is használó gyógyítók, valamint a laikusok szájhagyományozott szöveganyaga között sem: ezek állandó egymás mellett élésének, egymást kiegészítő kölcsönhatásának lehetünk a tanúi; az *írásbéliség–szóbeliség* kettőssége nem adekvát az ima, áldás, átok, illetve ráolvasás műfaji különbségeivel. Nem releváns a *kanonikus–nem kanonikus imák* szembeállítás sem, vagy az egyik azonosítása a ráolvasással; a magyar anyag vizsgálata alapján azt mondhatjuk, hogy nincs lényeges különbség a kettő ráolvasásokkal való kapcsolataiban, kontaminációinak mikéntjében.

Az eddigiekből következik, hogy gyűjteményünkben helyet kapnak a ráolvasás-funkcióban használt imák, áldások, átkok; tehát ha azokat ráolvasásként, egyénileg, nem a hivatalos egyházi rítus részeként, és a ráolvasás szokásos konkrét szituációiban, „mágikus célra”, szükséghelyzetben használják. Csak helykímélés céljából nem közöljük a szövegekbe ágyazott vagy őket követő, vagy megelőző, rögzített szövegű hivatalos imákat; az elmondásukra vonatkozó utalásokat azonban igen (amennyi-

¹⁷ Hymes 1997.

ben a gyűjtők egyáltalán jelezték ezt; a régebbi gyűjtések publikációiban e jelzések gyakran hiányoznak): legáltalánosabban a Miatyánk és az Üdvözlégy háromszori elmondására, a Hiszekegynek pedig egyszeri elmondására vonatkoznak ezek az utasítások.

SZÖVEG ÉS RÍTUS

A magyar ráolvasások döntő többsége cselekmény–szöveg kapcsolatban létezik, a mágikus viszonyt a cselekménnyel együtt kifejező „szinkretikus üzenetként” – Roman Jakobson kifejezésével. Tehát, noha beszélünk rítuskísérő szövegekről vagy a ráolvasást kísérő cselekményről, magát a ráolvasást is rítusnak tekinthetjük, Marót Károly kifejezésével *mondott rítusnak*,¹⁸ amely önállóan, illetve egy olyan összetett rítus részeként működik, melynek vannak szöveges és nem szöveges elemei. Ez egy olyan speciális műfaj, amelynél a rítus cselekvésben megnyilvánuló aspektusai ugyanolyan fontosak lehetnek, mint a szöveg.

A ráolvasás számos módon kapcsolódhat a cselekményhez, utalhat rá, és módosíthatja annak jelentését. A rítus és a szöveg kapcsolatának legegyszerűbb eseteiben valamely mágikus vagy vallásos gesztus: keresztvetés, keresztelés, „bekerítés”, köpés stb. kíséri a szöveget. A hosszú, egyházi eredetű, papi írásbeliségből származó szövegeknél is általános, hogy a kötelezően előírt körülményekhez hozzátartozik egy ilyen gesztus egyszeri vagy többszöri megismétlése (azzal együtt, hogy a szöveget bizonyos előírt helyen és időpontban kell mondani). Ezek a szövegek mégis sokszor mintegy érintetlenek maradnak a rítustól. Többségben vannak azonban a rítussal szorosabban együttműködő ráolvasások, amelyek valamilyen módon utalnak is a cselekményre. A rítusra, valamint a beszédhelyzet egyéb tényezőire utaló rögtönzött, változó szövegelemek mint a mágikus funkció közvetlenebb kifejeződései az eleven mágikus gyakorlattal való kapcsolatot jelentették, egyben mintegy élő talajt is képezték a magasabb szintű, szilárdabb szerkezetű, sok állandó költői elemet tartalmazó szövegtípusoknak. A rítusra utaló szövegek esetében általában a rítus hagyományozódik, amelyhez esetlegesen járulnak vagy nem járulnak egyszerű szövegek. A cselekmény és a szöveg viszonya sokféle lehet, de egyik a másik nélkül mindenképpen csonka.

TERMINOLÓGIA

A ráolvasás és az ima, áldás, átok pragmatikai szintű szoros összetartozását tükrözi a terminológia is, amennyiben az *ima*, *imádkozik* és az *olvas* szavak egyaránt és kölcsönösen vonatkozhatnak imára és ráolvasásra, továbbá mindegyik szó kaphat egy jelzőt vagy előtagot, amely voltaképpen ugyanannak a műveletnek, szövegnek a mágikus szituációban, ráolvasásként való használatára vall: *ráolvas*, *kiolvas*, *visszaolvas*, *ráimádkozik* vagy *bájjoló imádság*. A legelterjedtebb kifejezés mind a közelmúltban, mind a 16–18. századi boszorkányperek nagyszámú hivatkozásában

¹⁸ Marót 1940, 276.

a *ráimádkozik*, *imádkozik* (például egy turai adat szerint „ráimádkoztak a kelésre”,¹⁹ másodsorban az *olvas*, *ráolvas* (például „nem olvasott reá”, hangzik el 1728-ban a nagy szegedi boszorkányperek során;²⁰ vagy: „attul tanulta mind az olvasást, mind a kötözést”, vallja egy debreceni boszorkány tárgyalásakor egy tanú²¹). Kora újkori és jelenkori adatainkból egyaránt ismerős a *mond*, *reámond* kifejezés is, ’ráolvas’ értelemben. A boszorkányperekben még gyakori *olvasás* terminus később alig ismert, illetve az *olvas*, *leolvas*, *kiolvas*, *visszaolvas* a számláló ráolvasásokra vonatkozik ’számol’, ’leszámol’ (például szemölcsöket) értelemben. A *bájjoló* kifejezés leginkább a nyelvterület keleti részén maradt fenn;²² múltbeli használatára nézve fontos adalékok Bornemisza 1578-ban publikált *bájjoló imádságai*.²³ A ’boszorkányság’-ot jelentő *bájj* ’ima’ jelentésben való használata a 18. század végén a ráolvasás és az ima összefonódásának problematikájához is érdekes adalékkul szolgál.²⁴

Az egyházi/papi terminológia különbözött a laikus, népi megnevezésektől; amennyiben a parasztság által *imának* nevezett vegyes szöveganyagot *hamis imának*, *ördöginek*, *bájjoló* (’varázsló’) imának minősítette: ez negatív, elítélő attitűdöt fejezett ki, és nyilván nem az egyház emberei által (is) imaként használt ráolvasásokra vonatkozott. Tánczos Vilmos is utal a moldvai imák és ráolvasások kapcsán az émikus és étikus terminológia eme különbségére: „a legtipikusabb mágikus ráolvasásokat, melyekre az egyház rosszállólag tekint, az adatközlők szent imáknak, tehát vallásos tartalmú szövegeknek fogják fel”.²⁵

FUNKCIÓ ÉS CÉL

A ráolvasások heterogén szöveganyagát összekötő funkció valamilyen konkrét, egyéni szükséglet által létrehívott cél elérése. A szövegek mintegy nyolcvan százaléka gyógyító ráolvasás, a többi egyéb hétköznapi szükségletek kielégítésére szolgált: a mindennapi élet igen sok területét végigkísérte a ráolvasó gyakorlat: a gazdasági és házi munkák sikere, a kártevők, élősködők távoltartása a háztól, szerencse és házi haszon, a szerencsés lefolyású szülés, az újszülött egészsége, a szerelem és a jó házasság, valamint a jó halál biztosítása. Kiemelkedik a különböző krízishelyzetekhez kapcsolódó szövegek nagy száma: ilyen a betegségeken kívül elsősorban a zivatar, jégeső elhárítása a háztól. Ami a gyógyító ráolvasásokat illeti, ezek döntő többsége az embergyógyászathoz kapcsolódik, összefüggésben azzal a ténnyel, hogy az állatgyógyászat területe egyébként is racionálisabb volt, kevesebb mágikus gyógyódot

¹⁹ Pest megye, P. Madar Ilona gyűjtése.

²⁰ Kovács J. 1899, 363.

²¹ Komáromy 1910, 167.

²² Lásd például: Kallós 1966.

²³ Bornemisza 1955.

²⁴ Lásd erről Voigt Vilmos tanulmányát, amelyben a magyar nyelvben török eredetű és rokonságú (’charm’ jelentésű) *bájj* terminus történeti előfordulásait, jelentésének változásait és a ’charm’, illetve ’magician’, ’charmer’ jelentésben használt egyéb magyar terminusokat veszi sorra (Voigt 2013).

²⁵ Tánczos 1999, 188.

letve hivatalos gyakorlat kölcsönhatásaival függnek össze.³⁸ Mint Adolf Franz gyűjteményéből láthatjuk, a népi gyakorlatból eredő vagy általa befolyásolt nem hivatalos áldásoknak már a kora középkori anyaga is igen gazdag. A keresztény egyház e rítusai az ókori keleti magaskultúráig visszavezethető késő antik démonhit és démonűző gyakorlat egyes hagyományait is magukba olvasztották.³⁹ A „pogány” örökség és a mindenkori népies gyakorlat elemeinek felhasználása eredményezte, hogy az egyházi szövegek jelentős része lényegében vallásos kontextusba ágyazott mágikus szöveg volt.

A nem hivatalos áldások mintegy kiegészítették a hivatalos gyakorlat hiányosságait; például olyan betegségekre, amelyekre nem volt hivatalosan előírt vagy engedélyezett benedikcióformula, akadt a helyi népi gyakorlatból merített „félhivatalos”. Ezek tehát mintegy köztes helyzetben vannak a népi ráolvasás és a hivatalos egyházi áldás között. Több, a szerzetesek gyógyító, démonűző tevékenységéhez köthető középkori szövegemlék konkrétan mutatja ezt a köztes helyzetet. Például Ferdinand Ohrt egy 6. századi Wettersegen (zivatarelküldő ráolvasás) ketős kapcsolatát mutatja ki a keresztény benedikciókkal és az antik átokformákkal.⁴⁰ A kolostoroknak az egész középkor folyamán nagy szerepük volt az exorcizmusok szövegekészletének fenntartásában, terjesztésében. Mint Franz utal rá, különösen a 8. században számos, kolostorokból eredeztethető új forma jelenik meg. Több, később falusi gyógyítók ráolvasásaként ismert szövegtípusról mutatták ki konkrétan a 15–16. századi félhivatalos egyházi keletkezést. Például a „Sta sanguis...” (‘Vér, állj meg...’) kezdetű vérzésmegállító formula a 15. században jelenik meg egy „tanult szerzetes” műveként;⁴¹ ekkoriban terjed el egész Közép-, Nyugat- és Észak-Európában a *Longinus-ráolvasás*⁴² stb. Köztes, nem hivatalos áldás- és átokszövegeknek a 10. századtól kezdve (szórványosan már előbb is, területenként eltérően) maradt fenn sok kolostori feljegyzésük.⁴³ Magyarországon ilyenek a kódexeinkben (például a *Peer-kódex*ben, 1526-ból) fennmaradt szövegek.⁴⁴

Ami a parasztság ráolvasásgyakorlatát és szövegkincsét illeti, ez tehát a feltételezett eredeti, saját hagyomány mellett részben a papi benedikciók részleges, töredékes „utánzata” a gyógyító specialisták használatában; a „leszállás” folyamatos lehetett már a középkor századaiban is, azonban felgyorsult a kora újkorban. Ennek előfeltétele volt a latin szövegek nemzeti nyelvekre történő lefordítása, ami feltehetően még a félhivatalos egyházi gyakorlat keretein belül zajlott le, a kolostorokban. A kolostorok közvetítő szerepét kell hangsúlyoznunk a félhivatalos szövegek elterjesztésében is;⁴⁵ egyházi közvetítésre vezethető vissza sok ráolvasásszöveg

³⁸ Franz 1909, I. 15. (Uo. a 11. században kimutatható népi eredetű új formákról.)

³⁹ Stemplinger 1922, 19–65; Nilsson 1950, 181–195.

⁴⁰ Ohrt 1929.

⁴¹ Pradel 1907, 388.

⁴² Ohrt 1938, 471–473; a *Longinus-ráolvasás*t lásd a XXII. csoportban.

⁴³ Lásd például Richard Heim vagy Fritz Pradel szövegközléseit (Heim 1982; Pradel 1907), vagy Heinrich Schneegans és Emanuel Linderholm, szicíliai, illetve svéd, komplex benedikció-ráolvasás szöveggyűjteményeit (Schneegans 1908; Linderholm 1917).

⁴⁴ Lásd a B kötet B/5. csoportjában.

⁴⁵ Ebermann 1903, 135.

meglepő egyezése Európa-szerte. Ezt a kolostori gyakorlatot azonban az egyház már gyakran ellenezte vagy éppen tiltotta: a félhivatalos szövegekre még sokkal inkább jellemző a helyi hagyományok, mágikus szövegelemek felhasználása, mint a hivatalos szövegekészletre.⁴⁶ Viljo Mansikka a keleti egyház hasonló 17–18. századi gyakorlatáról tudósít:⁴⁷ az egyház által tiltott varázs- és jóskönyveket kolostorokban barátok, apácák terjesztették. Délkelet-Kelet-Európában a kolostori gyakorlat jóval tovább élt, mint Közép- és Nyugat-Európában; itt papok, még inkább szerzetesek kezén élő ráolvasásgyakorlatra, illetve ördögűző szertartásokra mind a mai napig vannak adatok.⁴⁸ A papi és szerzetesi gyógyítás Magyarországon nagyobb mértékben a 18. századig lehetett jellemző. Katona Lajos a 17. századi kolostori gyakorlatból publikált egy „ördögűző könyvecskét”, amelynek szövegei a korábbi hivatalos exorcizmuszövegekhez képest „népies” elemekkel bővültek.⁴⁹ Bornemisza „paptól tanult” ráolvasásainak közzététele idején még minden bizonnyal léteztek gyógyító papok nálunk is. A románság szomszédságában élő keleti magyar népcsoportoknál a római katolikus és protestáns lakosság a jelenben is igénybe veszi az ortodox román papok és szerzetesek ilyen szolgáltatásait.⁵⁰

A félhivatalos egyházi szövegkincs, a kolostorokban másolgatott receptkönyvek jelentették (a polgári-főúri körök, királyi udvarok tudós mágiája mellett) az alapkészletét és az egyik forrását a 16. századtól terjedő, és különösen a 18. században virágzó *varázskönyvek*nek is. Ezek az ördögűző szövegeket, kincskereső és főleg betegséggyógyító ráolvasásokat tartalmazó kéziratok, majd nyomtatott könyvek részint kolostorok tulajdonában voltak (gyakran még latin nyelven), részint nemesi, polgári és paraszti kézen forogtak, és igen sokat átmentettek, írásban hagyományoztak tovább az egyházi szöveganyagból.⁵¹ De tartalmaztak és az írásbeli hagyományozás folyamatába felvettek mindenkor paraszti használatú szövegeket is, főként a gyógyító receptek terén. Ponyvanyomtatványként való terjedésük a különböző társadalmi rétegek közti közvetítést, egyben a folyamatos szövegű hagyományozást, a ráolvasó gyakorlat minden társadalmi rétegre kiterjedő viszonylagos egységességét biztosította. Ezek a ráolvasások az egyházi benedikciók szöveganyagával éppúgy kapcsolatot mutatnak, mint a 20. században lejegyzett paraszti használatú szövegekkel; nyilvánvalóan volt az egyházi gyakorlattól való elszakadás és az egyháztól független nemesi (és ahol volt polgárság, polgári) ráolvasó gyakorlat kialakulását támogató hatásuk is. Magyarországon a 16–18. századból a nem papi kézben lévő

⁴⁶ Katona L. 1902. Adolph Franz részletesen ismerteti a mágikus elemeket felhasználó, magukba olvasztó vallásos szövegekre vonatkozó egyházi tiltásokat, de utal arra is, hogy a papság mégis használta e szövegeket, mintegy engedve az alulról jövő kezdeményezéseknek (Franz 1909, I. 432–434).

⁴⁷ Mansikka 1909, 110–117.

⁴⁸ Például Krauss 1890, 46; Pradel 1907. A legújabb évtizedek gyűjtései hasonló román, bolgár, ruszin dokumentumokkal egyaránt szolgálnak; lásd e kérdésről és irodalmáról: Pócs 2002b.

⁴⁹ Katona L. 1902.

⁵⁰ Vajkai Aurél az erdélyi magyarok vonatkozásában idézi a román papokkal való ráolvastatást: 1943, 25–26; lásd az újabb magyar kutatások eredményeit erről, például: Keszeg 1996; Czégényi 1999.

⁵¹ Spamer 1958, 5–22. A flamand szöveganyag vonatkozásában: van Haver 1964; svéd: Linderholm 1917.

receptkönyvek néhány kivételtől eltekintve elsősorban nemesi, főúri használatban maradtak ránk. Ezek mindenféle gyógyító recept és háztartási tanács mellett bőségesen tartalmaznak ráolvasásszövegeket is – lásd például Jankovics József szövegközlését a Radvánszky család levéltárában őrzött gazdag anyagból,⁵² illetve a B kötet C) csoportját. Magyarországon nemigen tudunk parasztok, falusi gyógyítók által használt varázskönyvekről, ami pedig a polgári használatot illeti, kevés kivételtől eltekintve ilyenek csak a német városi polgárság használatából ismertek – lásd e kérdésekről a X. szövegcsoport, valamint a B kötetben a G) csoport bevezetőjét is. E ráolvasásanyagoknak is az átmeneti állapotban lévő egyházi szövegkincsnek vannak közös vonásai, léte azt is bizonyítja, hogy a ráolvasás e századokban még többé-kevésbé „össznépi” műfaj volt, de az egyházi örökséget a különböző társadalmi rétegek már eltérő módon használták fel és kezelték.

Az írástudó rétegek varázskönyvei, receptkönyvei, kéziratok ráolvasásai a falusi gyógyítókhoz is eljutottak, a hivatalos rítusok szövegkincsének jelentős része – töredékesen – a paraszti tudásanyagának is része lett. Részint a 18. századtól már ponyvanyomtatványként is terjedő könyvek használatával, részint azok receptjeinek kéziratok másolásával Nyugat-Európában a paraszti gyógyítók is bekapcsolódtak a szövegkincs írásbeli hagyományozásába. Ugyanez Közép-Kelet-Európában talán kisebb mértékben valósult meg, bár éppen az utóbbi évtizedek gyűjtései, amelyek már nem kizárólagosan a szájhagyományozott folklórszövegek fellelését célozták meg, sokban árnyalták azt a képet, amelyet Kelet-Európa írás nélküli, szájhagyományozó parasztságáról alkottunk a 19–20. században. Kiderült, hogy a parasztság itt is sokféle írott forrást használt, olvasott imakönyveket, valamint félhivatalos „hasznos imákat”, ráolvasásokat, amulettiszövegeket tartalmazó ponyvanyomtatványokat, s a parasztok maguk is írtak és írásban továbbadtak, terjesztettek gyógyító ráolvasásokat papírlapokon, saját receptgyűjteményekben, családi imafüzetekben.

Nyugat-Európában a 17–18. században volt már jelentős polgári réteg is, amely szintén részt vett ebben a varázskönyves-írásos gyakorlatban, sőt, egy szűk kispolgári réteg kezén a folyamatosság is kimutatható egészen a 20. századig, mint ezt többek között Adolf Spamer kutatásai bizonyítják.⁵³ Mindezek következtében Közép- és Nyugat-Európában a ráolvasás sohasem lett csak paraszti műfajja és gyakorlattá. Feltehetően az inkább írásbeliségre épülő szöveghagyományozással függnek össze a Közép- és Nyugat-Európából ismert állandóbb, „tisztább” szövegtípusok.

A fent jelzett kétirányú folyamatokkal együtt járt sok helyi, népi hagyomány, mondhatni, Európa közkincsévé tétele is. Az európai parasztság ráolvasásainak e folyamatokba belekerült része 19–20. századi állapotában (a szájhagyományozott szövegek feljegyzésének kezdete óta) egy közös szövegkincs Európa minden pontján fel-felbukkanó, egy-egy területen olykor széles körben elterjedt, feltűnő szöveghűséggel fennmaradt maradékait jelenti. De ugyanezek a tényezők alapozták meg az ima és ráolvasás, áldás-átok szoros összefonódottságát is, a rítusok és a szöveganyag egymásra hatását, keveredését, kontaminálódását. Ráolvasás- és imamotívumok kontaminációi a ráolvasásaink mintegy hetven százalékában előfordulnak.

⁵² Jankovics 1985; 1990.

⁵³ Spamer 1958.

Történeti múltjuktól függetlenül, a jelenkori magyar ráolvasások szinte kivétel nélkül a paraszti mágikus gyakorlatból származnak; a gyűjtők az esetek döntő többségében orális folklórként jegyezték fel őket. Ez a szöveganyag a ráolvasó személyét illetően két, többé-kevésbé elválo csoportra oszlik: a közismert és a specialisták által használt ráolvasásokra. Előbbi csoportba tartoznak azok a szövegek, amelyek elmondása elvileg mindenki számára kötelező volt bizonyos szituációkban: gyakori és egyúttal nem súlyos betegségeket gyógyító szövegeket a közelmúltban még mindenki ismert, és elvileg mindenki használhatott is (például árpa, szemölcs, hideglelés, szemverés ellen). Vannak egyszerűbb szöveges rítusok, amelyeket rendszeresen a beteg kisgyermek anyja (vagy helyette más női családtag, szomszédasszony) végzett el, ilyen volt például a „hideglelés kikiabálása”, az igézet okozta bajok gyógyítása vízvetéssel (az utóbbit egyes területeken, például a Délnyugat-Dunántúlon, Moldvában inkább gyógyítókkal végeztették, ám e területeken sem tartozott a gyógyítók féltve őrzött, csak általuk használt „titkos” tudásába). Más szövegeket a beteget először meglátó személynek kellett mondania; vagy párbeszéd zajlott le a beteg és a vele „véletlenül” találkozó személy között. A „közkincs” kategóriába tartoznak azok az első személyű szövegek is, amelyeket maga a beteg mond. Ezek a köztudott ráolvasások általában egyszerűek, közérthetőek, és többnyire rövidebbek, mint a gyógyító specialisták ráolvasásai (elsősorban az I–VII. csoportok szövegei).

A másik csoportot a gyógyítók ismeretanyaga, az őáltaluk használt szövegek alkotják. Sok nézet élt ezek „titkos” hagyományozására vonatkozóan. Ezeket képviseli egy szamosháti példa: a ráolvasást csak egy ember tudhatja, ha kettő tudja, nincs hatása. A szöveget elárulni nem szabad. Személyesen nem lehet átadni, csak írásban, és úgy kell intézni, hogy az „örökös” véletlenül akadjon rá.⁵⁴ Az öröklődés általában a családon belül történt, gyógyítódinasztiák egy-egy titkos szöveget több emberöltőn át hagyományoztak egymásra.⁵⁵ Gyakori lehetett az egy szövegre szakosodott személy is, de általánosabbnak látszik, hogy a gyógyító specialista egyrészt a közismert szövegeket ismerte nagyobb mennyiségben és jobb minőségben, másrészt volt néhány sajátos betegség, amelyek előfordulása esetén hozzá fordultak (például a hideglelést gyógyító dunántúli öntőasszonyok⁵⁶ vagy a székelyföldi, bukovinai vízvetők⁵⁷). A gyógyítók általában néhány hosszú, bonyolult szöveg tudásával, a családon belüli pontos, szöveghű hagyományozásával emelkedtek ki közösségükből, a népi gyógyászat általános gyakorlatából.⁵⁸ Ők sokszor birtokolták írásban, kézzel írt receptek formájában is a szövegeiket. Nem minden gyógyító által használt szöveg volt titkos, hiszen gyakran éppen az őáltaluk végzett bonyolult rítusok zajlottak le közönség előtt, családtagok jelenlétében. A „titkosság” legfontosabb tényezője, hogy a szöveg elhangzásakor nincs közönség, illetve az esetleges közönség sem hallja, érti a szöveget. Ennek a ténynek fontos szövegalakító szerepe van. A ráolvasások közismert, időtálló szöveghűsége e sajátosan hagyományozott cso-

⁵⁴ Erről a jelenségről sok feljegyzést ismerünk, lásd például: Csúry 1935–1936, II. 261–262.

⁵⁵ Az öröklés, hagyományozás kérdéseiről részletesebben lásd például Diószegi 1960b; Kallós 1966.

⁵⁶ Lőrincze 1948, 43.

⁵⁷ Erdélyi 1976, 95–98.

⁵⁸ Lásd például: Mándoki 1959.

portra vonatkozik, azonban paradox módon a betű szerinti szövegűséghez való ragaszkodás gyakran éppen szövegromlást, az értelmetlen, félreértett szövegrészek halmozódását, megőrzését jelenti.

A „titkosság” legszükségesebb esete a csak leírt, soha el nem mondott szöveg (a cédulát a beteg a párnája alá helyezi, megeszi, nyakában hordja stb.) – az amulett-szerű szöveghasználat. Ezekben az esetekben az írás sajátos, a paraszti írásbeliségen belül csak a ráolvasások hagyományozására jellemző szerepet kap: a betű szerinti szövegűség követelményének kielégítője lesz. Más szempontból is fontos tényező lehet a szöveget halló és megértő személy(ek) jelenléte. Lauri Honko figyelte meg egy azonos betegség ember- és állatgyógyászati anyagát: utóbbiban jóval kevesebb a ráolvasás, lévén a ráolvasó személy tudatában van a szavai pszichikai hatásának.⁵⁹ Vagyis az a tény, hogy az állat nem érti a szöveget, a ráolvasás alkalmazását korlátozó tényező. Hasonló problémára utal I. Csernov, aki szerint a „társadalmi témájú” orosz ráolvasások közt „abrakadabrák” alig fordulnak elő, „mivel ezekben az esetekben lényeges, hogy a ráolvasást végző személy megértesse, miről van szó a ráolvasásban”.⁶⁰

Magyarország középkorából a ráolvasásoknak sem közvetlen írásos forrásai, sem közvetett, a latin nyelvű történeti, jogi, egyházi írásokból kihüvelyezhető emlékei nem állnak rendelkezésünkre. Az egyetlen ismert kivétel egy feliratos gyűrű, amelyet Kálmán magyar király a 10–11. század fordulóján köszvényellenes amulettként használt (lásd ezt a VIII. csoportban). Emellett magára a ráolvasó tevékenységre is csak igen kevés, áttételes, nem egyértelműen megfejthető utalás vall. Legkorábbi forrásunk ilyen tekintetben Kinnamos bizánci történetíró 12. századi adata, amely szerint a bizánci császár magyarországi hadjárata során egy magyar asszony a várfalon hátsó felét mutatta az ellenségnek, a magyar csapatok pedig az ellenséget megbüvölő éneket – *nefanda carmina* – énekeltek.⁶¹ Szövegek 1488-tól kezdve jelennek meg vallásos tartalmú kódexekben, valamint különböző kéziratos és nyomtatott könyvek margináliáiként – lásd a B kötet A) és B) csoportjait. A töbttucatnyi, különböző típusú, változatos tartalmú, sokféle praktikus célra használt 15–16. századi ráolvasás egy része papok, szerzetesek által feljegyzett kézirat (kis részben latin nyelven): a korábbi századokban a hivatalos egyházi rítus részeként működő benedikciók már ekkor félhivatalos vagy tiltott egyházi használatú szövegtörédei, illetőleg egyházi személyek által használt, de sohasem hivatalosan előírt áldásszövegek. A szövegek másik része laikusok, nemesek, parasztok és katonák szükségleteit egyaránt kiszolgáló, igen elterjedt ráolvasó gyakorlatra vall. Emellett ezek a szövegek sokféle, írásban és szójhagyományban is élő típust képviselnek, és egyidejűleg utalnak papi és laikus gyógyítói tevékenységre – lásd a B kötet A), B) és C) csoportjait.

Jelenkori adataink szerint az utolsó két évszázadban a ráolvasás már lényegében csak a parasztság használatában lévő műfaj. Az azelőtti századok össznépi/köznépi ráolvasásgyakorlatára ezekből a szövegekből kell következtetnünk. A 19. század előtt is csak szójhagyomány útján terjedő szövegekincsből nincsenek feljegyzéseink, az utóbbi két évszázadban gyűjtött gazdag anyagban azonban megkülönböztethető

⁵⁹ Honko 1959, 150.

⁶⁰ Csernov 1978, 182.

⁶¹ Róheim 1920b.

egy vallásos tematikájú szöveganyag, amely a papi-szerzetesi használatból került a paraszti gyógyítók kezére, illetve jutott be a ráolvasáskincs egészének szójhagyományozó folyamataiba. A magyar ráolvasások két szélső pólusa, az egyházi írásbeliségben és a népi mágikus gyakorlatban gyökerező szöveganyag állandó egymás mellett élésének, egymást kiegészítő kölcsönhatásának lehetünk a tanúi. E kettősség ellenére egyetlen műfajról van szó, amelyet a mágikus funkció és ennek szövegalkító tényezői, valamint releváns szövegstruktúrái kötnek össze. Nem volna helyes a csak az egyházi írásbeliségből származó szövegemlékekből egy szövegműfajt kreálni, figyelmen kívül hagyva az eleven népi gyakorlatot (tudunk nyugat-európai szövegyűjteményekről, amelyekben a modern kori falusi, szójhagyományozott szöveganyag – ilyen vagy olyan okok miatt – alig van képviselve⁶²), de fordítva sem tehetjük ezt: nem foszthatjuk meg szóbeliségből származó ráolvasóinkat egyik múltbeli táptalajuktól, az egyházi írásbeliségtől.

A ráolvasások nagy része, mint hosszú időn át *szöveghűen* hagyományozódó speciális szövegműfaj, sokféle nyelvi, vallási változást túlélt, és számos igen régi hagyományt is őriz: legyen szó szövegmotívumokról, a szövegekben említett istenségekről, szentekről, démonokról vagy akár teljes szövegstruktúrákról, archaikus versformákról és egyéb stilisztikai, verstani jelenségekről. Emellett világos a műfaj „európaisága”: Európa sok népénél, nyelvében, vallásában közös a keresztény Európa egészen – vagy nagy részén – ismert, több szövegtípus. Ennek hátteréhez tudnunk kell, hogy ismert történetének két évezredén keresztül az európai ráolvasáskincs már több nagy globalizációs folyamaton keresztülment. Ilyenek voltak a hellenizmus századaiban az ókori Kelet magaskultúráit a görög-római kultúrába ötvöző folyamatok; a kereszténységnek mindezeket és az egyes helyi vallásokat, kultúrákat is magába integráló, egységesítő folyamatai, ezzel összefüggésben az egyházi latin és görög nyelv egységesítő hatása, és maga a sajátos egyházi ráolvasó gyakorlat: a gyógyító, áldást mondó, exorcizáló papok, szerzetesek tevékenysége. Mint mondtuk, a népi, laikus gyakorlatban élő ráolvasásoknak jelentős része is az egyházi gyakorlatból ered, a középkori latin nyelvű írásbeliség vitte szerteszét Európába. E gazdag szövegekincs nagy hányada ezért egész Európában rokon szövegmotívumokkal is rendelkezik, noha természetesen mindenütt színezi egy sajátos, a helyi folklór szójhagyományozási folyamataiból származó szöveg-, illetve motívumkincs.

Az európai gyakorlathoz a legtöbb szállal ráolvasásaink említett egyházi közvetítésű, a 17–18. századig nálunk is részben írásban hagyományozódó szöveganyaga kapcsolódik. A magyar ráolvasások egyébként többirányú kapcsolatokat mutatnak, mintegy átmeneti helyzetben Délkelet-Kelet- és Közép-Nyugat-Európa ráolvasó gyakorlata között. Sok szövegtípus elterjedésének – illetve a rítusoknak, amelyekhez e szövegek kapcsolódnak – a magyar nyelvterületen húzódik a kelet-nyugati határa. E választóvonal főleg Délkelet-Kelet-Északkelet-Európában ismert szövegtípusokat, struktúrákat határol el nyugat felé. Ez azt jelenti, hogy a magyar ráolvasáskincs inkább egy kelet-délkelet-európai tömbbe tartozik bele, de sok szállal kötődik a közép-délnyugat-nyugat-európai gyakorlathoz is. Ez a kelet-nyugati kettősség a keleti és nyugati kereszténységnek a magyarságot ért kétirányú hatásával is kapcsolatos, és a ráolvasások egyházi közvetítésű rétegének jelentőségére is

⁶² Lásd erről: Ryan 2004.

utal. Másrészt egy kelet-európai, inkább szájhagyományozott, az elevenebb mágikus gyakorlathoz jobban kötődő, valamint egy közép-nyugat-európai, inkább írásban hagyományozott kéziratos és nyomtatott varázskönyveket, receptkönyveket (a múltban a városi lakosság által is) inkább használó „polgárosultabb” ráolvasás-gyakorlat kettősségét jelzi.

A RÁOLVASÁSOK KUTATÁSA

A ráolvasások kutatása Európában a 18. század elején a nemzeti múlt keresésével, egy-egy nép mitológiájának rekonstruálási kísérleteivel kezdődött. A nyelvemlékek, történeti adatok feltárása elsősorban ósvallási, „pogány” hagyományok keresését célozta. Ennek legteljesebb és – a fellelt történeti szövegemlékek számát tekintve – legeredményesebb példáját Jakob Grimm 1835-ben megjelent német mitológiája nyújtja. Ez a törekvés, majd ezzel párhuzamosan a görög-római, bizánci, illetve keresztény hagyományok, ezeken keresztül az ókori keleti magaskultúrák hagyatékának és a terjedés útvonalának a keresése nyomta rá a bélyegét a századforduló és századunk első évtizedeinek kutatására. E vonulatba tartozott például Adalbert Kuhn indiai és germán ráolvasásokat összehasonlító munkája,⁶³ Richard Heim késő ókori és kora középkori szövegpublikációja.⁶⁴ Fritz Pradel 16–17. századi görög kolostori receptkönyvek benedikció- és ráolvasásanyagát vizsgálta.⁶⁵ Az ókori-középkori források felkutatása egészen az 1930-as évekig folytatódott.⁶⁶ Ezzel egyidejűleg a finn földrajztörténeti iskola módszereit követő finn, skandináv és német folklórkutatók egy-egy szövegtípus eredetének, földrajzi elterjedésének vizsgálata, „összövegek” keresése/rekonstrukciója mellett a közös indoeurópai vagy saját „belső keletkezésű” hagyaték kérdéseivel, a pogány–keresztény elsőbbség kérdéseivel foglalkoztak: Kaarle Krohn a finn ráolvasások „keletkezésének” problémáit firtatta,⁶⁷ Oscar Ebermann a vérmegállító ráolvasások nagy elterjedtségű európai típusainak eredetét kereste,⁶⁸ O. J. Brummer az észak- és kelet-európai ráolvasók elküldő formuláit, „elküldő helyeinek” összehasonlító elemzését végezte el.⁶⁹ Viljo Mansikka néhány összeurópai típus: a vérmegállító ráolvasások, illetve a ficam gyógyítására szolgáló ún. 2. merseburgi ráolvasás kelet-európai redakcióit és ezek bizánci-ortodox-apokrif kapcsolatait, történeti alakulását vizsgálta,⁷⁰ Reidar Christiansen ugyancsak az utóbbi ráolvasás észak-európai variánsait rendszerezte;⁷¹ Heinrich Harmjanz egy német ráolvasástípus, a *Feuersegen* (‘tűzráolvasás’) összehasonlító elemzését nyújtotta.⁷² Ke-

⁶³ Kuhn 1864.

⁶⁴ Heim 1892.

⁶⁵ Pradel 1907.

⁶⁶ Lásd például Angelicus Kropp nagyszabású kopt gyűjteményét: Kropp 1931.

⁶⁷ Krohn 1901–1902.

⁶⁸ Ebermann 1903.

⁶⁹ Brummer 1908.

⁷⁰ Mansikka 1909.

⁷¹ Christiansen 1914.

⁷² Harmjanz 1932.

let- és Észak-Európa ukrán, orosz, német, skandináv kutatói egy-egy nyelvterület vagy szövegtípus gazdag gyűjteményét vagy egy-egy típus motívumkatalógusát állították össze. A legfontosabbak közül emeljük ki P. S. Jefimenko ukrán, Leonyid Majkov orosz gyűjtése után a norvég Christian Bang 1901–1902-ben publikált hatalmas ráolvasásgyűjteményét,⁷³ az Alexander Carmichael által, ötven év gyűjtőmunkájával létrehozott hatalmas gael folklórgyűjteményt, a hatkötetes *Carmina Gadelicá*t,⁷⁴ F. A. Hästesko nyugatfinn variáns- és motívumjegyzékét, Viljo Mansikka litván, Artur Gorovei román és Ferdinand Ohrt nagyszabású dán ima- és ráolvasásgyűjteményeit.⁷⁵ A ráolvasásokat teológiai-vallástörténeti szempontból elemző skandináv és finn kutatók működése nyomán rajzolódtak ki a szöveganyag összefüggései a középkori egyház benedikció-, illetve exorcizmusgyakorlatával, valamint a paraszti, szájhagyományozott és az egyházi, hivatásos írásbeliséggel összefüggő gyakorlat és szöveganyag kölcsönhatása, mind a nyugati, mind a keleti egyház vonatkozásában. Kiemelkedik közülük Ferdinand Ohrt alakja, aki nagy dán ráolvasó- és imagyűjteményei⁷⁶ mellett a ráolvasások modern szemléletű történeti, illetve vallástörténeti szempontú elemzésének utólérhetetlen példáit nyújtotta 1929-től egy évtizeden át megjelentetett tanulmányaiban, cikkeiben, köztük a *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* fajsúlyos szócikkeiben, valamint nagyszabású kötetében, amelyben a Krisztus születésének, keresztelődésének, halálának bibliai és apokrif eseményeit felhasználó európai ráolvasástípusokat elemezte.⁷⁷

A második világháború hozta kényszerű hallgatás után az 1960-as évektől újra megélni kült egy-egy nyelvterület anyagának tipizáló-elemző bemutatása. A kutatások részint a saját történeti-egyházi hagyományokkal való kapcsolatokra,⁷⁸ részint a paraszti mágikus gyakorlattal, népi gyógyászattal való összefüggésekre helyezték a hangsúlyt.⁷⁹ Irmgard Hampp kísérletének – mely a műfajt összeurópai vonatkozásban kívánta összefoglalni és jellemezni – sikeres megvalósítását a kelet-európai ráolvasások csekély ismerete gátolta meg.⁸⁰ Adolf Spamer az egyik elterjedt varázskönyvfajtában fellelhető német szövegtípusok elterjedési képét megrajzolva a kéziratos és nyomtatott varázskönyveknek az utolsó századokban a ráolvasások használatában, hagyományozásában betöltött szerepét vizsgálta, egyúttal néhány szövegtípus térbeli-időbeli elterjedésének mind ez ideig legjobb összefoglalását adta.⁸¹ Említsünk itt meg legalább néhányat az egymás után megjelenő nyugat- és kelet-európai nemzeti gyűjteményekből és rendszerezési kísérletekből, összefoglaló tanulmányokból: Szicíliából Giuseppe Bonomo nagyszabású összefoglaló szöveggyűjteményét és a szöveganyagot rendkívül sokoldalúan elemző néprajzi-művelődéstörténeti tanul-

⁷³ Bang 1901–1902.

⁷⁴ Carmichael 1900–1971.

⁷⁵ Jefimenko 1874; Majkov 1869; Bang 1901–1902; Hästesko 1914; Ohrt 1917–1921; 1927b; Mansikka 1929; Harmjanz 1932.

⁷⁶ Ohrt 1917–1921; 1927a.

⁷⁷ Ohrt 1929; 1930a; 1930b; 1930c; 1930d; 1931; 1936b; 1936a.

⁷⁸ Van Haver 1964.

⁷⁹ Bonomo 1963; Radenković 1982.

⁸⁰ Hampp 1961.

⁸¹ Spamer 1958.

mányát,⁸² Jozef van Havernek a középkortól a 20. század elejéig ívelő teljes holland szövegkorpuszát,⁸³ Szerbiából Ljubinko Radenković nagy terjedelmű összefoglaló szöveggyűjteményét,⁸⁴ egy-egy svéd és norvég, valamint egy – elég vázlatos – francia tipológiát, amelyeket Bengt af Klintberg, Ronald Grambo, illetőleg Claude Lecouteux alkotott meg.⁸⁵ A szövegeket a népi gyógyászat felől megközelítők közül Marcelle Bouteiller,⁸⁶ Vinko Möderndorfer és Carl-Herman Tillhagen munkássága⁸⁷ emelendő ki, akik a francia, szlovén és svéd nyelvterület népi, szájhagyományozott szöveganyagát a falusi gyógyító gyakorlat részeként vizsgálták. E téren még sokoldalúbb Lauri Honkónak egy betegségtípushoz fűződő hiedelmeket, gyógyító gyakorlatot és az ezzel kapcsolatos ráolvasásokat szociológiai és pszichológiai szempontok érvényesítésével elemző munkája.⁸⁸

A 20. század első felében egyre teljesebb és pontosabb lett Európa globális ráolvasástérképe. A helyi kutatások a 20. század vége felé Európa-szerte újra lendületet kaptak, sőt bizonyos területeken – például az antik vagy ókori keleti varázsszövegek esetében – soha nem látott virágzásnak indultak.⁸⁹ A kutatások kezdete óta az egyik legizgalmasabb probléma az általános-közös európai hagyománykincs és a helyi hagyományok (például a kereszténység előtti vallások hagyatékain és a saját néphagyományokon alapuló nyelvi vagy nemzeti sajátságok) egymás mellett élése, illetve kölcsönhatása volt. Ez a kérdés voltaképpen már a 20. század eleji földrajz-történeti összehasonlító vizsgálatok során is felmerült, és ezt célozták a német, dán, finn és orosz kutatók index- és katalóguskezdeménnyezései is. Jonathan Roper angol szövegkorpuszának és rendszerezési kísérletének publikálása⁹⁰ során tett javaslatot nemzetközi ráolvasásindexek készítésére. Jelenleg ennek három orosz kutató – Andrej Toporkov és Tatjana Agapkina, valamint Vladimir Kljausz – a legbuzgóbb munkása.⁹¹ A mutatók készítését már csak a szöveganyag hatalmas mennyisége is indokolja: Európa folklórarchívumaiban (a finneknél, az észteknél, a svédeknél, a németeknél, az íreknél, a skótoknál, a magyaroknál) a néprajzi gyűjtés 19. századi megindulásától napjainkig milliónál több (!) ráolvasásszöveg halmozódott fel. Ezeket közvetlenül általában csak az adott nyelvet jól ismerő helyi szakemberek képesek tanulmányozni, de katalógusok, mutatók segítségével nélkülük is elvesznek a szövegek tengerében.

Intenzíven folyik mindemellett a jelenben is a középkori német, angol és francia szöveganyag kutatása;⁹² a jelenkori litván, orosz, észt és román kéziratos források és ráolvasások feltárása, tanulmányozása. E kutatásokból táji szöveggyűjtemények

⁸² Bonomo 1953.

⁸³ Van Haver 1964.

⁸⁴ Radenković 1982.

⁸⁵ Af Klintberg 1965; Grambo 1984; Lecouteux 1996.

⁸⁶ Bouteiller 1966.

⁸⁷ Tillhagen 1962; Möderndorfer 1964.

⁸⁸ Honko 1959.

⁸⁹ Például: Faraone–Obbink 1991; Meyer–Smith 1999; Betz 1996; Skemer 2006.

⁹⁰ Roper 2005.

⁹¹ Lásd Agapkina–Toporkov 2013; Kljausz 1997; Klyaus 2009.

⁹² Lásd például: Holzmann 2001; Schulz 2003; Olsan 2004; 2013; Bozóky 2013.

mellett⁹³ már összefoglaló művek, teljes szövegkiadások is születtek,⁹⁴ és megkezdődött a bolgár anyag feldolgozása is.⁹⁵ A nyelvészet új, pragmatikus irányzatain alapuló modern szövegelemzések is születőben vannak,⁹⁶ és tanúi lehetünk – különösen Kelet-Európában – a 19. századi, 20. század eleji gyűjtemények újbóli kiadásának is.⁹⁷ A megélenkült ráolvasáskutatásnak századunk elején nemzetközi szervezete is született: az *International Society for Folk Narrative Research* (ISFNR) kereteiben létrehívott *Committee on Charms, Charmers and Charming*. Ennek tagjai – nemzetközi együttműködésben – konferenciákat rendeznek, közös tanulmányköteteket adnak ki,⁹⁸ és egy tartui székhelyű elektronikus folyóiratot is elindítottak, *Incantatio* címen.

A magyar ráolvasáskutatás indulását a kortárs nemzetközi törekvések inspirálták. A nemzeti múlt emlékeit kereső irányzatok hatására született Ipolyi Arnold nagyszabású mitológiarekonstrukciója, a *Magyar mythologia*.⁹⁹ Történeti adatok szórványos közlése után ebben láttak először napvilágot ráolvasásszövegek, amelyeket a szerző a magyar ősvallás feltételezett rendszerének összefüggéseibe ágyazva mutatott be. E mű lökést adott a szövegemlékek további feltárásának és elsősorban nyelvészeti szempontú értékelésének.¹⁰⁰ Az 1870-es évektől fordult a születő néprajztudomány érdeklődése a paraszti „babonák” között a ráolvasások felé is, ami a *Magyar Nyelvőr*, majd az *Ethnographia* és a *Néprajzi Értesítő* hasábjain közzétett, friss gyűjtésű ráolvasásszövegek nagy számában nyilvánult meg. A leggazdagabb anyagot Kálmány Lajos dél-alföldi gyűjtésének köszönhetjük.¹⁰¹ Mindemellett a század végén Katona Lajos már naprakész, a nemzetközi kutatás legfrissebb eredményeire is reflektáló szócikket írt *A Pallas nagy lexikona* számára.¹⁰² Bizonyos visszalépés észlelhető ezután: a kutatás a továbbiakban nem kapcsolódott be az európai áramlatokba, még az adatgyűjtés intenzitása is csökkent a húszas, harmincas években. Amennyiben a ráolvasások feldolgozó értékelésére egyáltalán sor került, az elsősorban a történeti forrásokban fellelt szövegemlékek nyelvészeti, illetve verstani-stiláris elemzése volt.¹⁰³ Bolgár Ágnes 1934-ben közölte összefoglalóan a 15–17. században feljegyzett szövegek közül az addig napvilágra kerülteket, beleértve a Bornemisza által 1578-ban közölt *bájjoló imádságokat* is. Megkísérelte e szövegeket európai összefüggéseikben elemezni és bemutatni, de ez inkább csak néhány párhuzam emlí-

⁹³ Például Agapkina–Levskievskaja–Toporkov 2003; Cristescu 2003.

⁹⁴ Lásd például: Kljausz 1997; Golopenția 2004; Vaitkevičienė 2008; Toporkov 2010; Agapkina 2010; Timotin 2010a; Kõiva 2011.

⁹⁵ Lásd például Conkova 2010.

⁹⁶ Golopenția 2003; Ilyefalvi 2010.

⁹⁷ Lásd például a William Ryan által adott orosz körképet: Ryan 2004.

⁹⁸ A három első nemzetközi konferencia kötetei: Roper 2004b; 2009; Kapaló–Pócs–Ryan 2013.

⁹⁹ Ipolyi 1854.

¹⁰⁰ Lásd a kora újkori szövegemlékek feltárásának és kutatásának rövid történetét a B kötet bevezetőjében.

¹⁰¹ Kálmány 1891a; 1891b.

¹⁰² Katona L. 1987.

¹⁰³ Lásd erről a B kötet bevezetőjének kutatástörténetre vonatkozó passzusait.

tésében nyilvánult meg.¹⁰⁴ A folklórisztika legfontosabb kutatási eredménye ebből az időszakból Szendrey Zsigmond összefoglaló igényekkel készült, de kevés, a magyar ráolvasáskincs egészét nem reprezentáló adaton alapuló anyagbemutatása, tipizálási kísérlete volt.¹⁰⁵ Egy-egy kisebb tájegység paraszti gyakorlatában élő anyagot mutatott be Vajkai Aurél, majd Kallós Zoltán.¹⁰⁶ Az 1970-es évektől kezdve igen gazdag szöveganyagot tárt fel Ferenczi Imre, Polner Zoltán és Bosnyák Sándor.¹⁰⁷ Jankovics József a kora újkori szövegfeltárásokat gyarapította 17. századi nemesi levéltárakból.¹⁰⁸ Egy-egy szövegtípus vonatkozásában végzett népi gyógyászati szempontú elemzést Vajkai Aurél,¹⁰⁹ anyagfeltáró, valamint rendszerező összefoglalásokat Diószegi Vilmos,¹¹⁰ Gunda Béla,¹¹¹ egy típust elemzett Barna Gábor.¹¹² A ráolvasás műfaji sajátosságait Bálint Sándor az egyházi műfajokkal kapcsolatban,¹¹³ Dömötör Tekla a rítusénekekhez,¹¹⁴ Erdélyi Zsuzsanna az archaikus népi imádságokhoz való viszonyukon keresztül vizsgálta. Erdélyi Zsuzsannának a gyűjtései is jelentősek a ráolvasáskutatás számára: imagyűjtéseiből közreadott publikációban rendre helyet kaptak az archaikus imádságok mellett a ráolvasások is, lévén, hogy ő az imák, illetve a ráolvasások bizonyos fajtáit mintegy műfaji határesetekként kezelte.¹¹⁵ Az utolsó évtizedek legfontosabb kutatási eredményei a fentebb már említett gyűjtők – Ráduly János, Harangozó Imre, Csoma Gergely, Kótyuk Erzsébet, Silling István – gazdag lokális szöveganyagának publikációi,¹¹⁶ valamint Tánzos Vilmos és Takács György Székelyföldön, Gyimesben, Moldvában végzett gyűjtőmunkája és szöveggyűjtemény-publikációi.¹¹⁷ Tánzos Vilmos több tanulmányt szentelt a ráolvasások és az imák egy-egy típusának, műfaji, poétikai sajátosságainak,¹¹⁸ Silling István az archaikus imák stilisztikai-poétikai jellemzőit elemezte.¹¹⁹ Takács György egyes csíki, gyimesi ráolvasástípusok eredetét, nyelvi és kulturális környezetét vizsgálta a cikkeiben.¹²⁰ A történeti anyag feltárásában az utóbbi évek legjelentősebb eredményei Olosz Katalin munkásságához köthetők, aki több erdélyi kéziratos orvoslőkönyvet lelt

¹⁰⁴ Bolgár 1934.

¹⁰⁵ Szendrey Zs. 1937; 1943.

¹⁰⁶ Vajkai 1943; Kallós 1966.

¹⁰⁷ Ferenczi 1973–1974; 1977; Polner 1978; 1985; 1999; 2000; 2002; Bosnyák 1977; 1980;

1982.

¹⁰⁸ Jankovics 1981; 1985.

¹⁰⁹ Vajkai 1947b.

¹¹⁰ Diószegi 1957; 1960a; 1960b; 1967.

¹¹¹ Gunda 1989a; 1989b; 1989c.

¹¹² Barna 1974.

¹¹³ Bálint 1943.

¹¹⁴ Dömötör T. 1974.

¹¹⁵ Erdélyi 1976; 1999.

¹¹⁶ Ráduly 2009; Harangozó 1988; 2001; Csoma 1994; 2000; Kótyuk 2000; 2002; Silling

1992.

¹¹⁷ Tánzos 1994; 1995; Takács 2001; 2003; 2004.

¹¹⁸ Tánzos 1996; 1999; 2000.

¹¹⁹ Silling 2003.

¹²⁰ Például Takács 2012a; 2012b.

fel.¹²¹ Takács György munkássága mennyiségileg is kiemelkedő: most sajtó alatt lévő csíkszéki ráolvasásgyűjteménye¹²² az eddig magyar viszonylatban létező legnagyobb terjedelmű táji közlemény, mintegy ötszáz szöveggel. A kötet a gazdag szöveganyag mellett egy-egy kisebb összehasonlító-elemző tanulmányt is tartalmaz szövegvilágának kapcsolatairól, hiedelemháttéréről.

A RÁOLVASÁSOK RENDSZEREZÉSÉNEK SZEMPONTJAI

A jelen kötetnek már 1985–1986-os elődje is a szövegkiadások publikációjában való lemaradásunkat volt hivatva pótolni egy rendszerezett nemzeti ráolvasásgyűjteménnyel. Sem annak, sem ennek a könyvnek a rendszere nem követi a legáltalánosabban szokásos tematikus rendet.¹²³ Olyan többdimeziós szerkezeti rendet kíséreltem meg életbe léptetni, amely mind a ráolvasások funkcióit, mind a szövegszerű működés szabályszerűségeit figyelembe veszi. A szövegeket öt fejezetben közlöm: a *mágikus szövegek*, a *vallásos szövegek*, a *mágikus/vallásos szövegek*, valamint az *epikus ráolvasások* csoportjaiban, végül a *műfaji határesetek* kategóriájában. Az első három csoportot a mágikus, illetve vallásos funkció kifejeződésének, valamint az *A*, *B* és *C* tényezők fent taglalt viszonyainak különböző szerkezetű megvalósulásai alkotják. Az első nagyfejezeten – a mágikus szövegeken – belül a szerkezeti, formai tényezők az egyszerűtől a bonyolult felé haladó sorozatában következnek a ráolvasások egyes csoportjai. Minden szövegcsoporthoz a ráolvasások legjellemzőbb formai, szerkezeti tényezőit emeltem ki mint közös, „csoportképző” tényezőt.

Az egyszerű formák az élő mágikus gyakorlatban az állandó rögtönzés, alakulás stádiumában voltak, és együtt éltek a rítusokkal. Az egyszerű formák az alapjai a magasabb szervezetségű ráolvasásoknak, azok állandósult tartalmai mellett, mint változó, rögtönzött, a rítusra és a beszédszituációra utaló elemek jelennek meg. Az összetett formák már sohasem *csak* rögtönzött szövegek. Állandóságukat részint az állandó grammatikai struktúrák, részint az állandó tartalmi elemek: költői képek, szentek attribútumaira, szent eseményekre való hivatkozások vagy historiolák biztosítják, amelyek általában költői párhuzamul szolgálnak a mágikus funkció – egyazon szövegben jelen lévő – közvetlen és rögtönzött kifejeződését tartalmazó változó elemekhez. A költői képeket tartalmazó, valamint szilárdabb szerkezetű ráolvasások esetében már a szövegek hagyományozódásáról, földrajzi elterjedéséről, történeti múltjáról is beszélhetünk.

A mágikus, illetve vallásos viszonyt nyelvi szinten közvetlenül kifejező *kérő és parancsoló* (kívánság, parancs, fohász stb.) *formákat szubjektív (S) szövegnek* nevezem. A legegyszerűbb szubjektív szövegek csakis e viszonyt fejezik ki – a konkrét szitu-

¹²¹ Olosz 2002; 2004.

¹²² Takács 2014.

¹²³ A 19. század vége óta a tematikus, illetve cél szerinti beosztás a leggyakoribb rendezőelve a ráolvasásgyűjteményeknek. Például Majkov orosz kötete a következő szövegcsoporthoz tartozókat tartalmazza: szerelem, házasság, egészség, mindennapi élet, kereskedelem, foglalkozások, társadalmi kapcsolatok, természet, természetfeletti (Majkov 1869). A 20–21. századi szöveggyűjtemények zömének nagyjából hasonló felépítése van.

ációra, betegre, betegsége stb. és a konkrét *B* tényezőre vonatkoztatva (az I. és a IX. csoportban). Összetett ráolvasások szubjektív tagjaként általában azok változó, a konkrét szituációhoz „rögtönzött” (a konkrét betegre, betegsége utaló) részeként működnek. E formák más része a mágikus funkció közvetlen kifejeződésén kívül egyéb, a mágikus funkcióval (a *B* tényezővel, annak „elküldésével”, „kiküldésével”) kapcsolatos tartalmi többletelemekkel is rendelkeznek: a betegség (vagy más *B* tényező) tulajdonságainak, származási helyeinek megnevezése, szidása, fenyegetése, a hely megjelölése, ahová távoznia kell, ezeknek az „elküldő helyeknek” a jellegzetességei (föld alatt, pokol feneke, ember nem lakta pusztaság stb.). E tartalmi többletelemek lehetnek rögtönzött jellegű szövegek változó elemei és állandósult elemek mint megszólító, fenyegető, elküldő formulák. A „közbenjáróhoz” forduló szövegek (természeti jelenségekhez, hiedelemleányokhoz intézett „fohászok”, parancsok a VII. csoportban) tartalmi többleteleme lehet a betegség „átadása”, „elvitetése”, „valakire/valamire küldése”; speciális, egy-egy „lényre” sajátosan jellemző formulákban (holdat megszólító, betegséget a holdnak adó, fának adó, stb. szövegek, szövegelemek). Ezek a formulák állandó szövegelemekként és általában típusmeghatározó tényezőkként működnek. Többnyire nem helyi (holddal, fával stb. kapcsolatos) hiedelmekhez köthetők, ugyanakkor hasonló tartalmi elemek valamely, az adott helyen ismert hiedelem spontán jellegű kifejeződéséi, az egyszerű formák változó bővítései is lehetnek.

A *kijelentő* (állító és tagadó) *formák* (IV.) a mágikus funkciót nem közvetlenül fejezik ki. Mint személytelen, irányulás nélküli szövegek, nem utalnak *A*-nak *B*-re gyakorolt hatására, csak a „teljesülés” végeredményére. Ez mind logikai, mind grammatikai szinten többféleképpen történhet: például az óhajtott cél „kijelentésével” vagy a jelenlegi állapot tagadásával, meghazudtolásával (‘a betegség elmúlt/elmúlik’, ‘a betegség nincs’, ‘a betegség nem betegség’ stb.).

A ráolvasások egy része önállóan működik a mágia eszközeként (ha társul is hozzá kísérőcselekmény), más része csak a cselekmény–szöveg kapcsolatban létezik, a mágikus funkciót a cselekménnyel együtt kifejezve. A szöveg valamilyen módon utal a cselekményre: azt mágikus jelentéssel látja el, hiedelemtartalmát világosabbá, konkrétabbá teszi. A cselekményre utaló szövegelemek a *rituselemek* (*R*-elemek), többtagú ráolvasásokban *R*-tagok. A cselekményre utalás kijelentő (VI.1. csoport) illetve kérő-parancsoló formákban (VI.2. csoport) egyaránt történhet. Elterjedt eszköze a mágianak a cselekmény mindennapi és mágikus jelentésére egyszerre utaló metafora (például „harmatszedés”, „árpaaratás”; VI.1. csoport) alkalmazása.

A fenti egyszerű formák és a cselekményre utalás itt említett módszerei az alapjai a magasabb szervezetségű ráolvasások párhuzamos szerkezeteinek.

A legegyszerűbb felsoroló formák hasonló tartalmú kijelentések vagy kívánságok ismétlése által létrejövő gondolatpárhuzamos szerkezetek (az I. és II. csoportban). A felsorolás több összetett ráolvasástípus fontos szerkezeti eleme; a tisztán mágikus szövegekben általában „végtelen” (kötetlen számú) ismétléssel, a vallásos tartalmú szövegekben gyakran hármas szerkezetekbe foglalva (hármas fohász, áldás, átok: a IX., X. csoportokban) de gyakoriak a vallásos-mágikus szövegek megszólító és elküldő formuláinak „végtelen” felsorolásai is. Az ismétlés mint mágikus eszköz egyúttal a „minden bajforrás felsorolása/minden lehetséges okozó megnevezése” hiedelemtartalom kifejeződésének a kerete is lehet.

A kívánságok „végtelen számú” ismétlése a szerkezeti kerete több, igen régi adatokkal dokumentált, ősi tartott betegségelküldő/kiküldő szövegtípusnak, így a betegségdémont a testből „tagról tagra” kiküldő, valamint a testrészeket felsoroló formulának is. Ez a magyar ráolvasásanyagban önállóan viszonylag ritkább (az I. csoportban), de gyakori része több összetett ráolvasástípusnak (a IX., XIII. csoportokban). A kívánságok halmozó ismétlése alapvető szerkezeti eleme lehet az alkalmi, játékos mondókák felé műfaji határeseteket jelentő ráolvasások (XXXIII. csoport) sok fajtájának is. Ugyanez az alapelve a „számláló ráolvasások” (V.) népes csoportjainak: a számlálás állító vagy parancsoló/óhajtó kijelentések sorozata, amely egyre kisebb mennyiségek felsorolásával a jelenlegi állapot kijelentésétől a kívánt állapot végpontjához jut el.

Kijelentő, illetve óhajtó/parancsoló mondatok párhuzamából állnak az ellentétes hiedelemtartalmakat kifejező, valamint a szubjektív *S*-tag kívánságával valamilyen ellentétes folyamatot szembeállító szövegek (például a hold növekedése – a betegség elmúlt; a rossz „távozta” – a jó „bejövetele” stb. a II.2. csoportban) vagy az eredeti állapot visszaállítását óhajtó/parancsoló, azt valamilyen ellentétes mozgással, történéssel szembeállító szövegek (II.2. csoport). Az analógiás mágiát kifejező hasonlat, illetve a lehetetlen feltétel szabása szintén megjelenhet ilyen szintaktikailag jelöletlen szerkezetekben, például: ‘egyik jó növekedjék/növekszik – másik jó növekedjék/növekszik’; ‘egyik dolog lehetetlen – a másik dolog lehetetlen’ (II.1., II.3. csoportok), de ez – legalábbis a magyar ráolvasásanyagban – kevésbé jellemző a jelölt, alárendelő („*úgy... mint*”, „*akkor... ha*” stb. szerkezetes) formákhoz képest.

Gondolatpárhuzamos ismétlő szerkezetek a kijelentő ráolvasások párbeszédes formái is, amelyek párhuzamos utalásokat tartalmaznak a jelenlegi és a kívánt állapotra, valamint a cselekmény mindennapi és mágikus jelentésére: állítás – tagadás, két különböző igazságtartalmú állítás, kérdés és felelet, stb. szembeállításával: ‘valami van – nem igaz’, ‘valami van – valami nincs’ stb. (IV. csoport). Az egyszerű formák metaforáinak jelentésbeli parallelizmusa itt szintaktikai parallelizmusként jelenik meg.

A cselekményre utaló metafora kétféle jelentésének kijelentő mondatokban való párhuzamos közlése szintaktikailag jelölt formákban, kötőszavakkal összekapcsolt mellékmondatos szerkezetekben is történhet. Ezek közül kiemelt szerepe van a „*nem... hanem*” mellérendelő szerkezetnek, amely a mágikus cselekmények bármely fajtájához „rögtönzött” magyarázat releváns szerkezetének látszik, legalábbis kelet-európai alkalmazási területén (VI.2. csoport). Kisebbségi jelentősége van a ráolvasó gyakorlatban a célhatározói mellékmondatos szerkezetnek, amely a cselekmény mágikus jelentésének „magyarázatát” vagy mágikus céljának „kijelentését” tartalmazza: ‘csinálok valamit azért, hogy valami történjék’, vagy az analógiás mágia elve alapján: ‘csinálok valamit azért, hogy valami hasonló történjék’ (a VI.1. csoportban).

A párhuzamok szintaktikailag jelölt formái közül a ráolvasó gyakorlatban legnagyobb jelentősége az „*úgy... mint*” és „*akkor... amikor*”, illetve „*ha... akkor*” stb. kötőszavakkal összekapcsolt alárendelő szerkezeteknek van. A főmondat (*S*-tag) a mágikus funkciót közvetlenül kifejező kívánság: (*úgy, akkor*) ‘történjék valakivel/valamivel valami’. Az *ahogy/amikor/ha* bevezetésű mellékmondat ezzel párhuzamba állított kívánság, amelynek tartalma a főmondat tartalmához viszonyított

igazságértéke szerint többféle lehet: a hasonló jelenségeket, folyamatokat párhuzamba állító hasonlat mint az analógiás mágia releváns szerkezete a mágia egyik legközkeletűbb szöveges eszköze (II.1. csoport). Eszköze lehet azonban e szerkezet a fent említett ellentétes hiedelemtartalmak párhuzamba állításának is (II.2. csoport), továbbá releváns struktúrája a „feltételszabásnak”, „határidőszabásnak”: a betegség, baj megmaradásának „lehetetlen feltételhez” kötése (II.3. csoport), a feladatok, határidők adása különböző hiedelemlényeknek (VII.1. csoport), betegségeknek (VI.4. csoport) többnyire a hasonlat e szerkezeteiben jelenik meg. Mind a hasonlatot, mind a „lehetetlenséget” tartalmazó szövegek S-tagnak alárendelt tagja lehet a cselekményre utaló R-tag. Ez hasonlat esetében – az analógiás mágia elvei szerint – a kívánsággal analógiás párhuzamba állított cselekményre utal ('B-vel úgy történjék valami, ahogy A valamit csinál'). A lehetetlen feltételek esetében a hasonlatba foglalt cselekményre utalás, illetőleg az ezzel párhuzamba állított kívánság magában foglal egy, a cselekményből logikailag következő lehetetlenséget: így a baj megmaradása/megisméltlódése lehetetlen feltételhez kötődik: 'ha/ahogy A valamit csinál/nem csinál, akkor/úgy történjék B-vel valami'. Mind az R-tagos hasonlat, mind az R-tagos lehetetlen feltétel a mágia általánosan elterjedt, az adott helyen ismert, gyakorolt cselekményekkel kapcsolatban rögtönzésszerűen is működő szöveges eszköze.

A párhuzamos szerkezetek S-tagját képező kívánsághoz, a mágikus funkció közvetlen kifejeződéséhez párhuzamul szolgálhatnak az ennek szintaktikailag alárendelt O-tagok (*objektív tagok*). Ezek lehetnek az S-tag kívánságának analógiás párhuzamai, fejezhetnek ki azzal ellentétes tartalmakat, lehetetlen feltételt egyaránt, általában valamely természeti képre, folyamatra (vagy a természetben nem létező, soha le nem zajló „lehetetlenségre”) utalva. Az *epikus ráolvasások* is az analógiás mágiát kifejező hasonlatok, O-tagjukban egy sikeres esemény elbeszélésével, amely példát szolgáltat az S-tagbeli szubjektív kívánság teljesüléséhez. A párhuzamos szerkezetek cselekményre utaló R-tagjaival ellentétben az O-tagok általában a szövegek állandó, formulaszerű elemei, és a ráolvasások műfajon belüli, valamint más műfajok felé mutató szövegszintű kapcsolatainak legfontosabb szervező tényezői. Különösen a hasonlat igen gyakori építőeleme az összetett ráolvasásoknak, magasabb szervezetségű szövegtípusoknak is. A vallásos tartalmak – vagy akár „készen kapott” egyházi szövegformulák – ráolvasásokba, mágikus szerkezetekbe való „beépítésének” gyakori módszere a vallásos tényre, eseményre (például szentek, Jézus életének egy-egy eseményére) történő, hasonlatba foglalt utalás (a IX. és X. csoport sok szövegében), de hasonló szerepe a lehetetlen feltételt tartalmazó párhuzamoknak is van.

Az összetett fohász-, áldás-, átokformák párhuzamosságai leggyakrabban a C tényező attribútumainak, tetteinek, a vele kapcsolatos eseményeknek *aki/ami* bevezetésű alanyi mellékmondatos bővítményekben való megjelenése által jön létre. Ezek rendszerint állandó, formulaszerű, típusszerző-meghatározó szövegelemek. Ezek révén jön létre a bizonyos hiedelemlényekhez, természeti jelenségekhez intézett „fohások” egy-egy elkülöníthető típusa (például a „vendégség a holdnál”, lásd a VII.1. csoportot). Hasonlóképpen bővülnek a keresztény vallás fohász-, áldás- és átokformái a szentek, Jézus, Szűz Mária attribútumaira, tetteire történő utalásokkal. A ráolvasások egyházi eredetű szövegkincsére (IX. és X. csoportok, valamint az

epikus ráolvasások legtöbb csoportja) nagymértékben jellemzőek ezek a bővítmények. Éppúgy, mint a hasonlat, ez is gyakori eszköze volt az egyházi benedekciók „készen kapott” szövegelemei „beépítésének” is, illetve az ismert vallásos tartalmak ráolvasás- vagy fohászszerkezetekhez való spontán „hozzáröngtönzésének”.

Ezt az egyszerűtől a bonyolult felé haladó sorozatot meg-megszakítják a *hiedelemelvű és rítuselvű szövegek* bizonyos, más rendezőelvek alapján létrejött csoportjai.

A ráolvasások egy része nem a mágikus vagy mágikus-vallásos funkció (A-nak, illetőleg A-nak C közvetítésével B-re gyakorolt hatása), hanem egyéb hiedelmek szöveges kifejeződése. A „mágia szöveges eszköze” értelemben ezek is ráolvasásnak tekinthetők, mert használatuk célja, módja, szituációja a ráolvasásokéval egyezik. Ilyen például a „beteg letagadása” (a IV. csoportban), amely gyógyító célra használt szöveg, de hiedelemtartalma valamely betegségkórokozó lény félrevezetése; vagy a hiedelemlényeknek adott feladatok szöveges megfogalmazásai (a III. csoportban), amelyek elhárító célú ráolvasásokként működnek. Ezeket *hiedelemelvű szövegek*nek nevezzük. Egy részük a ráolvasások szokásos szerkezeti sémáival rendelkezik, más részük nem. Beletartoznak a ráolvasások funkcionális egészébe, de a fő hagyományozó tényezőként működő hiedelem révén egy-egy szövegcsoporthoz a *szövegkonkrét funkció* viszonylag zárt egységében működik. Egy-egy ilyen zárt csoport általában egyaránt tartalmaz spontán, az adott helyen ismert hiedelmeket „rögtönözve” kifejező szövegeket és állandó szerkezettel bíró, tartalmilag is állandó helyi szövegtípusokat, altípusokat. A szövegszerveződés különböző szintjein lévő szövegek egymással szoros kapcsolatban, mintegy cserélhetőségi viszonyban vannak.

A *rítuselvű szövegek* összetett rítusok részeként hagyományozódnak, azok valamely részmozzanatához kapcsolódva. Különböző jelentéssel és formában ugyanarra a rítusra vagy annak egy mozzanatára utalnak. A gyógyító cselekmény egyéb funkcióit is kifejezhetik, de lehetnek a mágikus funkciót tükröző, a „valódi” ráolvasásokkal tartalmilag-formailag rokon, valamint azok szerkezeti sémáival rendelkező szövegek is. Az egyazon cselekményhez társuló hasonló jelentésű szövegek az azonos konkrét funkciót gyakran fejezik ki különböző formai megoldásokkal, illetve ugyanaz a hiedelemtartalom jelenik meg spontán-rögtönzött szövegek formailag változó csoportjaiban és tartalmilag-formailag állandó helyi szövegtípusokban. Ez utóbbi jellemző például a rítuselvű sok sajátságát mutató – „árpaarató” cselekménnyel társuló – árpagyógyító szövegekre (a IV., a VI.1. és a VI.4. csoportokban). A rítuselvű szövegek legnépesebb csoportját képező, szemverést gyógyító – a szesznév készítéséhez kapcsolódó – szövegek (XI. csoport) hasonló sajátságokat mutatnak. Ezek egy része „tudakozó” funkciót kifejező szöveg, de a „valódi” ráolvasás válságtendenciáját mutatja: az eredetileg a rontó kilétét megtudakoló felsoroló szerkezetek a mágikus funkciót kifejező szövegelemekkel társulnak, vagy ilyenekké alakulnak.

A ráolvasások funkcionális meghatározottságából következik, hogy nem szoríthatók egy kizárólag szövegelvű rendszerezésbe. Az itt említett par excellence rítuselvű és hiedelemelvű csoportokon kívül is előfordul az azonos hiedelemtartalom vagy azonos cselekményre utalás többféle formai megoldású kifejeződése. E szövegek közös, állandó tartalmi elemeik révén képeznek megbonthatatlan egységet, alkotnak egy vagy több, egymással összefüggő szövegtípust. E szövegtípusokat egyik altípusuk vagy alcsoportjuk szerkezeti sajátságai révén soroltuk be, és nem válasz-

tottuk el tőlük az azonos vagy rokon tartalom révén idetartozó, de formai sajátosságuk révén „idegen” alcsoportokat, altípusokat, szövegeket. A legfontosabb ilyen, tartalmilag és konkrét funkciója révén szorosan összetartozó, de formailag gyakran „csoportidegen” szövegeket is tartalmazó szövegcsoporthatárokat egy-egy nagyobb szerkezeti egységen belül külön-külön alcímek alatt közöltük.

A nagyobb szerkezeti egységek rendjét az is megbontja, hogy egy-egy szövegtípuson belül azonos hiedelemtartalmak különböző, ám egymással rokon szerkezetekben is megjelenhetnek: például a párhuzamok szintaktikailag jelölt és jelöletlen formáiban (hasonlatba foglalt és hasonlatba nem foglalt ellentétes tartalmak: 'a hold nő – a betegség múlik', vagy 'a betegség úgy múljon, ahogy a hold nő'), azonos cselekményre utalás metaforával és/vagy magyarázattal, és így tovább. Természetesen ezekben az esetekben sem voltak a konkrét funkciójukban és tartalmilag összetartozó szövegek egymástól elválaszthatók (például a IV. és VI.3. csoportokban a „letagadás” és az „elküldés”, a VI.4. csoportban a „fenyegetés” állító és parancsoló formái stb.).

Az eddigi anyagismeretünk birtokában egyedi kontaminációnak minősített szövegeket *egyik* összetevőjük alapján soroltuk be. Ilyenek majdnem minden csoportban előfordulnak; különösen gyakori a vallásos fohászok, hivatkozások, kisebb mértékben a „számlálás”, valamint az egyszerű hasonlatok társulása bármilyen szövegfajttal.

A SZÖVEGKÖZLÉS ELVEI

A tájnyelvi szövegek átírását egységesíteni kellett, mivel mind a ráolvasások 19–20. századi közreadói, mind a jelenkori szövegek feljegyzői különböző mértékben és módon jelölték a tájnyelvi hangalakokat. A jelölés módját egységesítettük, a fonetikai jelölés különböző mértéke, valamint hiánya természetesen megmaradt.

Az egységesítés elvei a következők voltak: a nyelvjárási szövegeket az akadémiai szabályzatnak megfelelő átírásban közöljük, tehát csak a köznyelvben nem jelentkező (de a köznyelvi betűkészlettel leírható) hangtani sajátosságokat jelöljük. Nem jelöljük a köznyelvinél nyíltabb és zártabb *e* hangokat, a rövid („palóc”) *á*, hosszú *a* és *e* hangokat. Az *ly* és *j* írása egységesen a köznyelvi helyesírás normái szerint történik, mivel az *ly* ejtésének már igen kis súlya van a mai nyelvben (csak néhány moldvai és palócföldi szövegünk utal feltételezhetően *ly* hangra). Átírási normáinkat – az egységesség és az olvashatóság érdekében – kiterjesztettük a különböző írásmódokat és jelölési rendszereket alkalmazó régi gyűjtők archivális, kéziratos anyagára, valamint a publikációkból származó szövegekre is. (Természetesen a hangok jelölésén kívül semmiféle szövegváltoztatást nem vittünk véghez.) Irodalmi idézeteink tehát – például Kálmány Lajos, Bosnyák Sándor, Ráduly János publikált gyűjtéseiből – ilyen értelemben nem szöveghűek, nem használhatók közvetlen idézetként.

A szövegek nagy részét kitevő, versbe hajló ritmikus próza sorokba tagolását lehetőség szerint egységesítettük, a saját gyűjtési tapasztalataim, illetve az elektronikus felvevőkkel történt gyűjtések lejegyzése alapján. E téren sok a tévesztési lehetőség: igen kevés a magnetofonos gyűjtés, a hiteles lejegyzés az adatok nagy számához képest; másrészt, ahány gyűjtő, annyiféleképpen tagolja a sorokat egymáshoz

közeli területeken is. A sorokba tagolást tehát tekintse a tisztelt olvasó inkább csak kutatói fikciónak, mintsem a népi prozódia hű tükrének. Sokkal egyértelműbb a verses szövegek tagolása; világos tagolású rímes versek azonban kevésbé jellemzőek az „igazi” ráolvasásokra, és minél inkább eltávolodunk a mágikus funkciót kifejező ráolvasásoktól a határterületek felé és azon is túl, megjelenésük – sztereotipizáltságukkal összefüggésben – annál gyakoribb. (Lásd a *Műfaji határterületek* XXXII. és XXXIII. csoportjait: *Játékos mondókák*, illetve *Alkalmakhoz kötött ráolvasásszerű szövegek*.) A verseknek a – közreadók által használt – esetleges sorkezdő (nem mondatkezdő) nagybetűit megszüntettük.

A nem közölt, csak utalással jelölt szövegek esetében *variánsnak* a művészi szervezethez – akár legalsó – fokát elérő szövegeket nevezzük, *hasonló szövegnek* pedig az ezt a fokot el nem érő, mindennapi nyelvi szövegeket (spontán-rögtönzött kívánságok, parancsok; egyszerű tudakozó névfelsorolás, a számlálás egyszerű, kötetlen formái) hívjuk. A csak hangtani eltéréseket mutató szövegváltozatokat *azonos szövegek*ként tüntettük fel (meg–mög, hí–hív, hód–hold stb.).

Az egy-egy szövegtípus variánsaihoz tartozó, csupán többé-kevésbé azonos kísérőcselekményt nem közöltük ismételtelen – terjedelmi okok miatt –, de törekedtünk arra, hogy egy-egy szövegtípus esetében minden cselekménytípust legalább egy adat képviseljen. A cselekmény leírásának vagy említésének hiánya sokszor az eredeti közlőtől ered.

A ráolvasás céljának, alkalmának megnevezésében igyekeztünk a meglévő vagy kikövetkeztethető helyi terminust használni. Ilyenek leginkább a betegségek nevével kapcsolatban voltak megállapíthatók; ezeket a terminusokat kurziváltuk (a mutatóban is).

Szöveggyűjteményünk nem tekinthető lezártnak, hiszen már összeállítása óta is sok új adat gyűlt össze. A ráolvasások gyűjtése, a kéziratos anyag feltárása ma is folyik. Az anyag gazdagodása – akár új szövegtípusok tekintetében is – főleg a 16–17. századi forrásanyag további feltárásától várható.

KÖSZÖNET

Ismételtelen köszönetet kell mondanom mindazoknak a többségükben sajnos már elhalálozott, akkori idősebb pályatársaimnak, akik az 1985–1986-os kiadáshoz saját gyűjtésű adataikat, kézirataikat rendelkezésemre bocsátották, vagy publikált és levéltári adatokra hívták fel a figyelmemet. Az első segítők e munkában Diószegi Vilmos volt, aki a magyar ráolvasásokat a nyelvterület nagy részén céltudatosan gyűjtötte, és halála előtt néhány évvel szándékában volt a ráolvasások rendszerező feldolgozása is. Köszönettel tartozom továbbá a szintén sok adalékkal szolgáló Grynaeus Tamásnak, Ujváry Lajosnak, Mándoky Lászlónak, Jankovics Józsefnek; de azoknak is, akik tíz-tizenöt vagy akár csak egy-két szöveggel gazdagították az anyagot. Az *e* személyek gyűjtéseiből, levéltári kutatásaiból (és a saját gyűjtéseimből) származó anyagon kívül a kéziratos ráolvasások három legnagyobb forráscsoportja: a Néprajzi Múzeum valamikori Ethnológiai Adattárából kicédulázott, túlnyomóan századunk első feléből származó anyag; a *Magyar Néprajzi Atlasz* (MNA) kérdőívének különösen a szemén nőtt árpa gyógyításával kapcsolatos kérdésre kapott

válaszai (a kérdéseket az atlasz számára Diószegi Vilmos készítette, a bejött válaszokat az atlasz számára ő dolgozta fel¹²⁴); továbbá a Néprajzi Kutató Csoport akkori Folklór Osztályának országos gyűjtőhálózat közreműködésével kitöltött kérdőíves anyaga (*Magyar Néphit Topográfia*;¹²⁵ az idevonatkozó kérdőívek készítője Pócs Éva volt).

E kiadás során aktuális új köszönő szavaim között az elsők Ilyefalvi Emesét illetik, aki a történeti szövegek gondozásának nehéz és hálátlan feladatát átvette tőlem. Az ő kitartó és gondos munkája következtében jelentősen gazdagodott kora újkori szöveganyagunk, új szövegekkel és új közlési szempontokkal is.

A ráolvasásszövegek utolsó évtizedben bekövetkezett gyarapodásáért, és ezáltal e kötet tartalmasabbá, teljesebbé válásáért minden említett gyűjtőnek és kutatónak – Tánzos Vilmostól Csoma Gergelyig – lekötelezettje egész szakmánk és én magam is. Csoma Gergelynek külön hálával tartozom még meg nem jelent kéziratok gyűjtése miatt; köszönetem azonban legkivált Takács Györgynek szól, aki eddig közölt hárompataki anyaga mellett ráolvasásgyűjtéseinek még nem publikált, nagy kiterjedésű, gazdag csíki adattárát is a rendelkezésemre bocsátotta. Az ő szövegei nélkül jóval szegényesebb lenne a magyar nyelvterület legkeletibb csoportjainak reprezentációja a kötetben, és hiányozna gyűjteményünkől néhány általa fellelt unikális szöveg is.

A román szövegek, kifejezések fordítását Czégényi Dórának, Iancu Laurának és Peti Lehelnek köszönöm. Zombory Andreának hálás vagyok a szövegek technikai gondozásában nyújtott segítségéért; a Balassi Kiadó szerkesztőjének, Helfrich Juditnak pedig végtelen türelméért és utolérhetetlen gondosságáért, amellyel e hatalmas szöveganyag rendbetételében segített.

¹²⁴ Lásd Diószegi 1967.

¹²⁵ A kérdőíves anyag cédulákra gépelve és részben már digitalizálva jelenleg a PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszékének Néphit Archivumában van.

I. ÓHAJTÓ ÉS PARANCSOLÓ FORMÁK

1. KÍVÁNSÁG, PARANCS

Az egyszerű ráolvasások e nagy és heterogén csoportjába a mágikus funkciót közvetlenül, óhajtó vagy felszólító mondatban, mindennapi nyelven kifejező szövegek tartoznak. Ezek az egyszerű kívánságok, parancsok a mágia céljának, a teljesülés óhajának legközvetlenebb kifejezései, amelyeknek a használata és rögtönzése a mindennapi élet összes lehetséges ráolvasásszituációjában, egész Európa parasztságának múltbeli gyakorlatából ismert. Jelenlétüket az Európán kívüli írás nélküli kultúrákban is regisztrálták.¹

Úgy látszik, hogy ezek az egyszerű formák fellelhetők tehát mindenütt, ahol csak szómágia egyáltalán létezik, ha nem is mindig találjuk meg őket a ráolvasógyűjteményekben: a költői szépségekben gazdagabb, „szebb” ráolvasókra sarkító folklórkutatók ezeket a szövegfajtaikat nem mindig tartották feljegyzésre, illetve publikálásra érdemesnek. Egyes gyűjtések mégis azt bizonyítják, hogy e formáknak még élő gyakorlatuk van Közép-Kelet-Európa, Dél-Európa sok területén, így a magyarság egyes, hagyományörzőbb csoportjainál is (lásd például alább a Magyar Néphit Topográfia kérdőíves anyagára vagy a Diószegi, Pócs gyűjtéseire való hivatkozásokat az 1960–1970-es évekből).

Ilyen szöveg sokféle célból, változatos beszédszituációkban elhangozhatott, többnyire valamely egyszerű rítus, illetve cselekmény kísérőjeként. A magyar gyakorlatban a legtöbb adat gyógyító eljárások, valamint különböző mezőgazdasági és házi munkák (tyúkültetés, első fejés, szántás, vetés, féregűzés stb.) végzésekor, gyakran kezdésekor vagy befejezésekor elhangzó kívánságokra vonatkozik. Ha önállóan használják őket, akkor általában a mágia valamely hagyományos kísérő gesztusával: mint a keresztvetés, cuppantás, „kerékítés”, illetőleg olyan kísérő körülményével kapcsolatosak, mint a rítus napkelte előtti vagy háromszori végzése. Gyógyító változataik a falusi szakemberek gyakorlatának is részei lehettek, de a mindennapi élet kísérőiként mindenki használt ilyeneket, aki a házi vagy mezői munkákat végezte, aki a kisgyermekét járni vagy beszélni tanította, aki titkos szerelmi mágiát gyakorolt, és így tovább. Ezek a ráolvasások – vagy sokszor csak ráolvasáscsírák – általában együtt éltek a rítusokkal, amelyeknek hol kötelezően előírt, hol csak ad hoc jellegű, rögtönzésképpen hozzájuk társuló részei voltak. Természetesnek találjuk, hogy történeti emlékeinkben, írott forrásainkban igen kevés nyomuk van, mivel az írásos források általában nem a korabeli népies mágikus gyakorlatot, hanem az írástudó rétegek ráolvasáshasználatát tükrözik.

A kérő és parancsoló formák – az első személyű szövegek – a ráolvasó személy teljesülésbe vetett hitét is kifejezik, ami a mágikus rítus sikerének feltétele; ezért ahol élő gyakorlata van a mágikus szövegeknek, ezek rögtönzésszerűen is létrejönnek. Az állandó alakulás stádiumában vannak: tartalmuk a konkrét szituációnak megfelelően változik. A szövegek tartalmi, valamint grammatikai-stiláris különbségei az aktualizáló beszédszituációk különbségeit tükrözik. Nem a szöveg, hanem a szövegek alkalmazásának tudása, a rögtönzésszerű gyakorlat hagyományozódik, a szövegfolklorisztika értelmében vett hagyományozásról, variánsokról, párhuzamokról nem beszélhetünk, csak tartalmilag-formailag hasonló vagy azonos szövegekről, amelyek egyes összetartozó csoportjait az azonos funkció, a hasonló beszédszituáció hívja életre. Efféle egyszerű, spontán kívánságok bonyolult rítusok részeiként, összetett ráolvasásstruktúrák változó-rögtönzött elemeiként, hosszabb, költői szövegekhez társult rögtönzött kísérőelemként is

megjelennek. Ilyen esetekben a komplex rítus, illetve egy magasabb szervezettségű, költői szöveg hagyományozódik, amelyhez mintegy hozzá lehet rögtönözni e spontán kívánságokat. Például a XI. vagy a XIII. 1–2. csoportokban leírt összetett, hosszú, költői szövegeket is magukban foglaló szemverésgyógyító rítusok mintegy végső akkordjaként a beteg maradék lemosóvizét általában valamilyen járatlan helyre öntik. A rítusnak ehhez a mozzanatához gyakran társul egy rögtönzött jellegű kívánság; például a vizet a kutyára vagy a macskára öntik, s mondják: „Menjen el az igézet!” Ilyenkor az egész gyógyító rítus hagyományozódik, amelynek vannak egyrészt a rítus magját jelentő állandó, másrészt az adott cselekvésszituációnak megfelelően változó elemei.

Ezek az egyszerű mágikus szerkezetek a funkció szempontjából azonos értékűek az egyszerű fohászokkal, áldásokkal: ezek mellett, helyett vagy éppen beléjük foglalva, azonos kommunikációs szituációkban – például a szemem előtt *árpa* gyógyítása során vagy a kenyérsütés sikerét biztosítandó – egyszerű fohászok vagy áldásszövegek is megjelenhetnek, amelyekkel Istentől, szentektől kéri a gyógyulást vagy a kenyér megkelését. A tartalmilag hasonló szövegeket a mágikus parancsoktól csak a keresztény vallás valamely hatalmasságának a kommunikáció vevőjeként való beiktatása különbözteti meg. Ahelyett, hogy: „Az én ijedtségem múltjon el!”, így szólnak: „Szűzanyám, vedd le rólam ezt az ijedést!” – adott esetben bármelyik változattal elérhető a kitűzött cél (az utóbbiakat lásd a vallásos formák IX. csoportjában).

Ez a szövegcsoporthoz meglehetősen heterogén, nem képez koherens egészet, és sok átmeneti esettel találkozunk részint a rokon műfaji kategóriák felé, részint a szervezettebb, több költői eszközzel bíró ráolvasások irányában. Gyakran okoz nehézséget az elválasztás a sztereotipizálódott alkalmi jókívánságok egyszerűbb fajtáitól (lásd ezeket a XXXIII. csoportban), hiszen például a gazdasági munkák sikerét biztosító szövegek gyakran munkakezdő vagy végző, „alkalmi” kívánságok. A kenyérsütés, vetés, tejfeldolgozás jókívánságai ugyanúgy lehetnek spontán, rögtönzött szövegek, mint ismert sztereotip mondatok alkalom hozta használati. A mágikus „szükséglet” ugyanis ilyenkor kevésbé munkál a háttérben, nem vészhelyzet hívja életre a rögtönzést, mint a gyógyító szövegek esetében, csupán a hagyományos alkalom.

Másrészt megjelennek a legegyszerűbb spontán vagy kvázi spontán szövegekben is bizonyos költői eszközök csírái. Ezt majd a 2. és 3. alcsoport szövegei bizonyítják szemléletesebben, de a szóismétlés, az egyszerű gondolatpárhuzamos szerkezetek, az ezek által létrehívott rímek, a kezdetleges versritmus jelenlétét itt, a legegyszerűbb szövegek közt is észlelhetjük. (Lásd például a 22., kisgyermeket megszólaltatni kívánó mondókát, a 16. szám alatti árpa-gyógyító szöveget vagy a 17.4. alatti kendervető, a 20.3. alatti kenyérsütő, illetve a 30. szám alatti tehénszoktató majdnem-verseket, verscsírákat). Persze, sohasem tudhatjuk, hogy ezek spontán, születőfélben lévő versek-e, vagy alkalom hagyományozta mondókák töredékes emlékezetével van dolgunk.

1. *Frászos* csecsemő gyógyítása (Mohol, Észak-bánsági körzet, Szerbia²)
Az anya három napon át naplementekor a gyermek pólyájával a kezében elimádkozik egy Miatyánkot, de „ámen” helyett mindig ezt kell mondania:

Gyógyuljon!

2.1. *Árpa* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye³)

Ptü, ptü [köpköd]!
Múltjon el!

Hasonló szövegek: *kinövés* gyógyítása (Tapolcafé [Pápa], Veszprém megye⁴); *pokolvar* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵).

2.2. *Árpa* gyógyítása (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶)

A beteg hajnalban árpával kerekíti a szemét, majd az árpát e szavakkal dobja a háta mögé:

Az én árpám múltjon el!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Doboz, Békés megye;⁷ Ordas, Bács-Kiskun megye;⁸ Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]⁹).

Hasonló szövegek: *árpa* gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰); *hidegség*^a gyógyítása (Kövegy, Csongrád megye¹¹).

2.3. *Árpa* gyógyítása (Koppányszántó, Tolna megye¹²)

Árpám, múltj el!

Hasonló szövegek: *árpa* gyógyítása (Furta, Hajdú-Bihar megye¹³); *sömölcs*^b gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia;¹⁴ *hideglelés* gyógyítása (Szőlősdárdó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵).

2.4. Szomjúság csillapítása (Szeged környéke¹⁶)

Múltj el, szomjam!

2.5. *Árpa* gyógyítása (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia¹⁷)
Valaki árpaszemmel kerekíti a betegnek a szemét,^c ezt mondva:

Pfü, pfü [köpköd],
a te árpád múltjon!

^a 'hideglelés', 'hidegrázás'

^b szemölcs

^c Tehát köröz a beteg szeme előtt.

Hasonló szövegek: árpa gyógyítása (Verpelét, Heves megye;¹⁸ Tarnaméra, Heves megye;¹⁹ hideglelés gyógyítása (Szeged környéke;²⁰ Szőlősárdó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²¹).

3. Árpa gyógyítása (Bernecebaráti, Pest megye²²)

Ptű, ptű, ptű [köpköd],
árpa van a szemedén,
múllon el!

4. Árpa gyógyítása (Diósjenő, Nógrád megye²³) Egy másik személy mondja a betegnek:

Múljon el a szar a szemedről!

5. Sümölcs^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁴) Akinék szemölcsse van, menjen újholdkor az udvarra, és egy tál vízben mosogassa a kezét. Közben nézzen a holdra, és így szóljon:

Sümölcs, sümölcs,
múljál el az újhold alatt!

6. Árpa gyógyítása (Balotaszállás, Bács-Kiskun megye²⁵) Háromszor megkerülik a kutat, mindig bedobnak egy árpaszemet, és háromszor mondják:

Múljon el,
vesszön el!

7. Árpa gyógyítása (Záhony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁶) A beteget szembeköpték, ezt mondva:

Vessen el!

8. Igézet gyógyítása (Detrehemtelep, Kolozs megye, Románia²⁷) Merítenek egy pohár vizet, úgy, hogy ne loccsanjon vissza, elégetnek kilenc szál gyufát, az izzó paraszakat a vízbe dobják. Ha lesüllyednek a „szenek”, meg van igézve a beteg. Bedörzsölik a vízzel a beteg homlokát, szemét, szívét, s háromszor itatnak vele egy-egy kortyot. A megmaradt vízzel az ajtó sarkait és a kutyát öntözik meg, így szólva:

Haljon meg az igézet!

^a szemölcs

9. Árpa gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye²⁸) Aki meglátja az árpát valakinek a szemén, háromszor kaszál a kezével a beteg szeme előtt, háromszor ráköp, és mondja:

Ne legyél magvas!

10. Fejfájás gyógyítása (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye²⁹) A fejfájós kösse el jó szoroson a fejét, és mondja ezt:

Kívül maradjék a fájás!

Csak késő éjszaka vegye le, de napfelkeltekor újra kösse el.

11. Törés gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁰)

Mentül hamarabb szabadulj meg tőle!

12. Pondrós disznó gyógyítása (Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³¹) A pásztor port hajít a disznó után, és az állat nevét mondja, majd e szöveget:

Többé ne legyen benned pondró!

13. Hályog eltávolítása tehén vagy ember szeméről (Magyarbód, Kassa-vidéki járás, Szlovákia³²)

Ennek a tehénnek a bal szeméről essen le a hályog!

14. Főköm^a gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³³) „Cérnából csinálók egy kicsi buba alakot. Evvel simogatom a főkömöt, és közbe reaolvasok:”

Én főkömöm, főkömöm, vejszél el,
mindörökre, mindörökre mújál el!

„Azután töpök hármát, kettőt két oldalra, egyet a fejemen keresztül. A cérnabubát ezután kiviszem az egyik keresztülra, és ott elvetem. Belé lehet temetni az eresz alá es egy gödörbe, mire a buba elrothad, elmúlik a főköm es.”

15. Árpa gyógyítása (Jásziskér, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁴) A beteg anélkül, hogy odanézne, kilenc szem árpát sorban a szeméhez nyomkod, majd visszakézből hátrahajítja őket, és mindannyiszor így szól:

Árpa, árpa ne teremjen
többet a szememen!

^a 'kelés'

16. *Árpa* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia³⁵)

Árpa, árpa, kis árpa,
az erdőbe egy nagy fa,
kisarjadzott a töve
száradjon ki egészbe!
Pthü, pthü, pthü [köpköd]!

17.1 Gabonavetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁶)
A vetés befejeztekor mondták:

Nőjél!

17.2. Kisgyerek látogatása (Tápé [Szeged], Csongrád megye³⁷)
A látogatók leköpködik a gyereket, ezt mondva:

Nagyra nőjél!

Hasonló szövegek: búzavetés (Karancskeszi, Nógrád megye³⁸); gazdasági munkák (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³⁹); kenyérdagasztás (Debrecen⁴⁰).

17.3. Kendervetés (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia⁴¹)

Az én kenderem nagyra nőjjön!

Hasonló szöveg: búzavetés („Nagyra nőjenek a szemek!” – Vasegerszeg, Vas megye⁴²).

17.4. Kendervetés óvása (Bánokszentgyörgy, Zala megye⁴³)
Amikor a magot szórják, ugoranak egyet, ezt mondva:

Nagy legyen a kenderem,
lábát féreg ne pusztítsa,
fejét madár meg ne tépje!

18. Vetés (Vasegerszeg, Vas megye⁴⁴)
Megkezdése előtt mondják:

Búza bokrosodjék!

19. Kukoricavetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁵)
A munka végeztével meghemperegtek a kukoricaföldön, így szólva:

Minden legyen cső, minden, minden!

20.1. Kenyérsütés (Kám, Vas megye⁴⁶)

Bevetés után lapáttal keresztet vetnek a kemence szájára:

Süljetek!

20.2. Kenyérsütés (Hódmezővásárhely, Csongrád megye⁴⁷)

Sülj, áldott,
pirulj, áldott!

Azonos szöveg: kenyérsütés (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye⁴⁸).

20.3. Kenyérsütés (Hódmezővásárhely, Csongrád megye⁴⁹)

Hasadj föl,
repedj föl!

21.1. Álmatlanság megelőzése (Kéthely, Somogy megye⁵⁰)

Ha este látogató jön, ruhájából foszlányt tép, és a gyerekre dobja, vagy a feje alá dugja, ezt mondva:

Aludj!

Közben ráköpköd.

21.2. Álmatlanság megelőzése (Kide, Kolozs megye, Románia⁵¹)

Legyen álmotok!

22. Nehezen beszélő kisgyerek szóra bírása (Földeák, Csongrád megye⁵²)
A gyerek anyja ezt mondja:

Sokat szólj,
sokat szólj,
sokat szólj,
szólj, beszélj,
szólj, beszélj,
szólj, beszélj,
szólj, beszélj!

A végén megitatja a gyereket azzal a vízzel, amellyel sütés után lemosta a kenyeret.

23. Beteg gyermek gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia⁵³)
A bábaasszony gyógynövények főzetében fürösztli a kicsit, s közben így beszél:

Legyen tiszta,
legyen örökké e világon!^a

24.1. Tyúkültetés (Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁴)
A tojások eligazításakor ezt mondja a gazdasszony:

Mind kakas legyen!

24.2. Tyúkültetés (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye⁵⁵)

Csak sok kokas,
csak sok kokas!

24.3. Tyúkültetés (Cserkút, Baranya megye⁵⁶)

Mind búbos csibe legyen!

25.1. Tyúkültetés (Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁵⁷)

Költsd ki mind, tyutyukám!

25.2. Kikelő csirkék óvása (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁸)
Ráköpködnek a kiscsirkékre:

Pthü, pthü,
maradatok meg mind!

26.1. Házasság (Söjtör, Zala megye⁵⁹)
Ha fiatal férfi neje hal meg, a fiatal lányok, akik az özvegyhez feleségül szeretnének menni, a halottas ágy lábát rúgva mondják:

Happ, engem vegyen e^b az özvegy!

26.2. Házasság (Bucsuta, Zala megye⁶⁰)
A lány az éjfélt misére harangozaskor a disznóvályúra állva kibontott haját háromszor lehúzza a fésűjével, ezt mondva:

Az vegyen e, kit ién akarok!

^a Vagyis maradjon életben.

^b el

27. Vetés óvása gyomtól (Székkutas, Csongrád megye⁶¹)
Vetés közben a vető félredob egy marék földet, ezt mondva:

Itt nőljön a burján!

28. Vetés óvása madaraktól (Bucsuta, Zala megye⁶²)
A vetés megkezdése előtt a gazda három szemet tesz a nyelve alá, és behunyt szemmel, az ég felé fordított arccal három marék szemet elvet, s szóltanul a harmadik szomszédos földhöz megy, ahol egy kis lyukat váj. A nyelve alatt lévő magokat bele teszi, ezt mondva:

Verib,^a madarak, ezt egyitek meg!

Azonos szöveg: vetés óvása madaraktól (Nagylengyel, Zala megye⁶³).

29. Vetés óvása verébtől (Ivánc, Vas megye⁶⁴)
Új sírról hozott hanttal háromszor megkerülik a táblát, aztán bedobják a hantot a búzába vagy kölesbe, s mondják:

Jól megőrizd!

„Akkor nem létezik, hogy a veréb rámenne a táblára.”

30. Tehénszoktatás (volt Nyitra vármegye, Szlovákia⁶⁵)
A tehenet az istállóba vezetve, egy kanna vízzel öntözik, ezt mondva:

Amit eddig ettél, feledd,
nálunk jobb lesz ám a helyed!

31. Eltűnt pásztorkutya megkerítése (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye⁶⁶)
Hazajön a kutya, ha a kemencébe háromszor bekiáltják:

Prücsök, gyere haza!

32. Félelem halottól (Sárköz⁶⁷)
Aki félt a halottól, annak a sírdombtól földet tettek a nyakába, vagy a temetőből hazaérve a sütőkemencébe küldték, és bekiáltották háromszor a kemencébe:

Bárcsak itthon volna N. N.^b

33. *Megrontott* tehén gyógyítása (Gagybátor, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁸)
Kemencébe öntötték a tejet, ezt mondva:

Na, égj meg a pokolba!

^a veréb

^b Itt a halott nevét kell kimondani.

JEGYZETEK

- 1 Webster 1948, 92–94.
- 2 Burány 2001, 163.
- 3 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 4 MNT 18.
- 5 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 195.
- 6 MNT 20.
- 7 Oláh Andor gyűjtése, EA P 75/1954, 13.
- 8 MNT 18.
- 9 MNT 18.
- 10 Békefi Margit gyűjtése, 1965.
- 11 Polner 1985, 19.
- 12 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 13 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 14 P. Madar Ilona gyűjtése, 1968.
- 15 MNT 15.
- 16 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2854, 5.
- 17 MNT 18.
- 18 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 19 MNA, Paládi-Kovács Attila gyűjtése, 1964.
- 20 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 6; Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 3.
- 21 MNT 15.
- 22 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 23 MNT 18.
- 24 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 135.
- 25 Grynaeus 1974, 233.
- 26 MNT 15.
- 27 Keszeg 1999, 267.
- 28 Polner 1985, 15.
- 29 MNT 18.
- 30 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 31 MNT 18.
- 32 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
- 33 Antalné Tankó 2003, 201.
- 34 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 35 Diószegi 1967, 63.
- 36 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 37 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 2.
- 38 MNT 18.
- 39 Kótyuk 2002, 237.
- 40 B. Nagy Sándor gyűjtése, EA 214, 5.
- 41 MNT 18.
- 42 MNT 18.
- 43 MNT 18.
- 44 MNT 18.
- 45 Pócs Éva gyűjtése, 1963.

- 46 MNT 23.
- 47 Kiss L. 1908, 184.
- 48 Végh 1940, 431.
- 49 Kiss L. 1908, 184.
- 50 Gönczi 1937, 70.
- 51 Vajkai 1943, 92.
- 52 Polner 1985, 32.
- 53 Csoma Gergely gyűjtése, 2000; Csoma 2000, 26.
- 54 MNT 18.
- 55 MNT 18.
- 56 MNT 18.
- 57 Kótyuk, 2002, 237.
- 58 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 59 Gönczi 1914, 359.
- 60 Gönczi 1914, 267.
- 61 MNT 18.
- 62 Gönczi 1914, 607.
- 63 Sebestyén 1906, 422.
- 64 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Sír* címszó.
- 65 Richter M. 1905, 97.
- 66 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
- 67 P. Madar Ilona gyűjtése, EA P 199/1968, 66.
- 68 Bene Zsuzsanna gyűjtése, EA 2601, 13.

2. SZIDÁS, FENYEGETÉS

Az e csoportba sorolt ráolvasások szintén általánosan elterjedt, közismert, sokfajta szituációban elhangzó, többnyire mindennapi nyelvi, rögtönzött szövegek. A szövegek használatáról, használoiról, a rögtönzés és a hagyományozás, variálódás módjáról az I.1. csoport bevezetőjében írottak érvényesek itt is. Szóisméltéses, gondolatpárhuzamos szerkezetek, kezdetleges versek ebben a csoportban is számon tarthatók. E szövegek esetében azonban az óhajtott cél egyszerű kifejezésén túl valamely háttérben lappangó hiedelem is megjelenik, mint tartalmi többletelem, költői formát is nyerhet. Ez a többletelem e csoport esetében a szidás, a fenyegetés, illetve az a hiedelem, hogy bizonyos betegségeket szidni lehet a mágikus ráhatás nyomtatékosítása céljából. Ebben a kontextusban leggyakoribb az árpa és a szemölcs, illetve más, a bőr felületén jelentkező elváltozások (például zsébre: a csecsemő szájpenésze) „fenyegetése”. Más szövegcsoporthoz tartozó esetekben is tapasztalhatjuk, hogy mind az árpával, mind ezekkel a felületi elváltozásokkal kapcsolatban gyakori a trágár szidalmak, illetve a vizelettel, széklettel való fenyegetés motívumainak a ráolvasásokba szövése. Ennek a más európai népek (például svéd, németek) gyakorlatában is megfigyelhető jelenségnek nem ismerjük a magyarázatát.

1. *Árpa* gyógyítása (Csákberény, Fejér megye¹)

Ne, árpa, ne!

2. *Árpa* gyógyítása (Csorvás, Békés megye²)

A beteg árpaszemmel háromszor körülkeríti a szemét, majd háromszor körüljárja a kutat, és bedobja az árpaszemet, ezt mondva:

Fuj, te piszok!

3. *Megrontott* tehén gyógyítása (Vajdácaska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³)

A tulajdonos kényszerítésére a rontó reggel kihajtáskor a tehén után lökött egy seprűt, és ezt kiáltotta neki:

Haza ne gyere úgy, ahogy elmentél!

Este már adott tejet a tehén.

4. Tyúkültetés (Balaton-mellék⁴)

Mikor az asszony a tyúkot rátette a tojásokra, mindenféle szitkot mondott a tyúkra:

Ez egye, az egye, hogy pusztuljon el a faja is!

5. *Kelés* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵)

Keresztet rajzol rá, ezt mondva:

Szárad, szikkadj, lappadj,
ott egyen meg a fene, ahun vagy!

6. *Zsébre*^a gyógyítása (Öcsöd, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶)

A beteg menjen három egymás után következő hajnalban a tyúkülő alá, és ott mondja ezt háromszor:

Szaladj, zsébre,
mert rád fosik a jérce!

7. Féregűzés állatból (Csanádpalota, Csongrád megye⁷)

Pénteken, napkelte előtt bal kézzel szenesvizet^b löttyintettek a férges részre, ezt mondva:

Aljas féreg, nesze neked,
megdöglessz, de a jószágom
meg nem eszed!

8. Disznóféreg kiűzése (Nagyberki, Somogy megye⁸)

Nyű-kukacok, gyertek ki,
bagólével döglesztetek ki,
amíg pipahamu, bagólé lesz a világon,
addig nyüvek nem élnek az állatban.

9. Hasfájás gyógyítása (Diósjenő, Nógrád megye⁹)

Menj el innen, átok,
ki az útra, messze,
ne fájdítsd a hasat,
te rusnya féreg!

10. *Sömör* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰)

Olyan fekete légy, mint a pipamocok,
de többet az én arcomra ne gyere,
mert leteszlek a tenger fenekire!
Nem voltam érted, nem is sírok érted,
többet ne lássalak!

11. *Árpa* gyógyítása (Bánokszentgyörgy, Zala megye¹¹)

A beteg hét szem árpát megpörget a tenyerén, majd az ujja hegyére véve hétszer megkeríti vele az árpás szemet, ezt mondva:

^a Sebes, kiütéses bőrbetegség vagy csecsemő szájpenésze.

^b A „szenesvizet” általában igézet gyógyítására használják: vízbe meghatározott módon parazsakat számolnak bele, hogy megállítsák az igéző személyét, majd a vízzel itatják, mosdatják a beteget.

Árpa, tűnj el a szememről,
tűz égessen, víz elmosson,
soha többé ne lássalak!

Ezután az árpaszemeket gyorsan az égő kemencébe dobja, és kirohan a házból, mert az árpaszemek pattogását nem szabad meghallania. Ha hallaná, megmaradna a szemén az árpa.

12. *Kilts*^a gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹²)
A tudósasszonyok a kelésre téve kezüket, ezt mondták:

Gyere, kilis, az erdőbül,
mert jusson eszedbe a balta;
lepesellek, leszarlak,
messzire elhajítlak;
ott elveszel,
biztosan elveszel, ámen.

13. *Napszúrás* gyógyítása (Székelyföld, Románia¹³)
A napszúrásról azt tartják, hogy „vaknap” van a beteg fejében. A kuruzsló két folyó összefolyásánál csuporba vizet merít a vízfolyás irányában, otthon a tűzhöz teszi, beledobva kilenc kis csepűcsomót és kilenc szalmaszálbogot; a beteg feje fölé tálat tart, abba varrotűt tesz, a forró vizet betölti, a csuprot beleborítja, és így olvas rá:

Fejér nap,
vörös nap,
zöld nap,
kék nap,
sárga nap,
fekete nap!
Menj ki, vaknap, a fejből,
mert a nagy nap úton ér!

Kilencszer ismétli, utána elmondja a Miatyánkot. Végül megmosogatja a beteg fejét, és a megmaradt vizet folyóvízbe önti lefelé – hogy a víz a betegséget vigye el. Az egészket kilencszer csinálja; a betegnek felgyógyulásáig mindig napkelte előtt kell felkelnie.

14. *Vaknap*^b gyógyítása (Korond, Hargita megye, Románia¹⁴)
A beteg három egymás utáni reggelen, napkelte előtt beleállt a patakba a vízfolyással szemben, megmosdott, majd a fején keresztül vizet dobott hátrafelé, és így szólt:

Távozz tőlem, vaknap, mert jön az igazi nap!

^a kelés

^b 'migrénes, görcsös fejfájás'

15. *Merin*^a gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁵)

Térj meg, térj meg,^b te merin!
Te futómerin,
hetvenhétféle merin,
menj ki Jánosnak csontjából-bontjából,
mert onnat kiveszlek,
sírba béteszlek,
lovakval eltipodlak!
Hadd el Jánost tisztán,
mint az Isten adta ez világra! Ámen.

16. Szerelemvarázslás (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁶)
A lány választ egy csillagot, este, mikor tiszta idő van: „egy szépet... mellik legszébb, fényesebb, nagyobb. S akkor mondja:”

Te csillag, enyim vagy,
te az enyim voltál,
s én elválasztottalak,
te ingem elhagytál,
de én tölled el nem válllok!
Én seprűvel seperlek,
kapával kapállak,
gereblyével gereblyéllek,
seprűvel seperlek,
nem hagylak addig,
amig te hezzám el nem jössz!

„Aztán még mondja:”

Ne úgy jöjj, mint a szél,
mint az eső,
mint a havazó!

Nézi a csillagot, és „...abba pillanatba, mikor ő eztet elmondja, akkor a legény oda van menve [a] leányhoz”.

17. Árpa gyógyítása (Torda, Kolozs megye, Románia¹⁷)
Az árpa elijesztésére az ablakon keresztül „megjátzott agresszivitással” párbeszéd zajlott a szobában álló beteg és egy másik személy között, aki az udvaron állt:

– Hám!
– Kucserlám!

Közben a gyógyító a kezében lévő sarlóval arató mozdulatokat végzett.

^a 'kelés' (románból)

^b 'fordulj vissza' ('menj el')

JEGYZETEK

- 1 Diószegi 1967, 63.
- 2 Oláh Andor gyűjtése, EA P 239/1960, 8.
- 3 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 4 Jankó 1902, 418.
- 5 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 6 Matthiás Mátriné Varga 1908, 161.
- 7 MNT 15.
- 8 MNT 18.
- 9 MNT 18.
- 10 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 11 MNT 18.
- 12 Szendrey Zs. 1914, 321.
- 13 Kozma 1882, 36–37.
- 14 Gub 2003, 42.
- 15 Csoma 1994, 256.
- 16 Csoma 2000, 96.
- 17 Keszeg 2004, 20–21.

3. ELKÜLDÉS, MÁSRÁ KÜLDÉS

A ráolvasásoknak ezek az egyszerű fajtái szintén változatos szövegekből álló, heterogén csoportot alkotnak. Használatukra érvényesek az óhajtó, parancsoló formák első két kategóriájáról mondottak. A fenyegető szövegekhez hasonlóan ugyancsak bizonyos hiedelemmotívumok mint tartalmi állandók révén, továbbá egyes költői eszközök ad hoc jellegű alkalmazásával emelkednek ki a legegyszerűbb óhajtó-parancsoló szövegek köréből. Az azonos hiedelemhátter és az azonos rítushoz tartozás, illetve a hasonló beszédhelyzetek itt is egymással tartalmilag rokon szövegek csoportjainak létrejöttét indukálhatják, amelyek olykor már a kezdetleges versek variálódásának egyes jeleit is mutatják. Ilyen tartalmi csoportok például: bizonyos betegségek másik személyre, illetőleg a földbe, fába, valamilyen állatra küldése. E vonatkozásban olyan tartalmi csoportok léteznek (amelyeket már néha akár helyi elterjedésű szövegvariánsoknak is nevezhetünk), mint a nyelven nőtt pattanást a kutya seggére küldeni, a szemem nőtt árpat, náthát másik személyre küldeni (lásd ezek más struktúrákban megjelenő rokonait a VI.4. csoportban is), továbbá a *hideglelést* a szomszédba küldeni. Ez utóbbinak a megjelenése ebben az egyszerű parancsoló formában esetlegesen látszik a IV. csoport eltérő szerkezetű, *hideglelést* „kikiabáló” szövegeihez képest, de mindkét esetben számíthatunk arra is, hogy egy-egy bonyolultabb, hosszabb ráolvasás nem tudása, elfelejtése okán mintegy szükség kikényszerítette spontán rögtönzésről van szó.

A *hideglelés*, *szemölcs* és egyéb bőrbetegségek eldobott tárggyal való átadása másik személynek általános mágikus gyakorlat volt, és nem feltétlenül társult szöveggel. Akár az egyszerű, rögtönzött, akár a szervezettebb szövegek megjelenése e kontextusban esetlegesen látszik (bár itt a gyűjtők által hiányosan megörökített gyógyító rítusok eseteivel is számolni kell). A betegségek, főleg bőrbajok másik emberre háritása elterjedt módszer volt a szöveg nélküli mágikus gyakorlatban is (nemcsak nálunk, hanem egész Európában, a „másra küldő” szövegek miénkhez nagyon hasonló gyakorlatával).

Ugyanezt mondhatjuk a rágcsálók, élösködők „szomszédba küldéséről”: ez általános gyakorlat, amelyet Európa számos pontjáról ismerünk, szöveges és szöveg nélküli változatokban, illetve a „szomszédba küldő”, rögtönzött és szilárd szerkezetű szövegek változatos skálájával. Ezek valóságos rítusként, a gazdák, gazdasszonyok vagy „patkányküldő” szakemberek (például az ebben járatos vízimolnárok) körében éppúgy éltek, mint hiedelembeszélések elterjedt motívumaként.¹

A 45–46. szám alatti szövegek egy, a moldvai moldvai magyarság körében több helyen gyakorolt rítushoz, a beteg gyermek eladásához tartoznak. Ennek alapja az a hiedelem, hogy a beteg gyermek identitását jelző nevének és egyben szimbolikusan családi kötelékeinek megváltoztatásával a betegeskedés megszüntethető. (A beteg gyerek kvázi meghal, és új néven, új identitással újjászületik.) A szövegek e hiedelemhátter és rítus adekvát kifejezései.

Ami a betegség földbe vagy pokolba küldését illeti, ez a motívum a vallásos ráolvasások, illetve az egyházi benedikciók, exorcizmusok szövegvilágából ered, ugyanúgy, mint a kiküldés a testből, illetve a betegség elkergetése távoli, lakatlan helyekre, egy halotti világba. (A kietlen táj vagy a föld alatti világ a középkori, egyházi használatú szövegekben a pokol, a Sátán lakhelye, ahová az ördögűzés révén vissza kell térnie.) Az elküldés e motívumai sokszor hosszabb, strukturált szövegekben, állandó tartalmi és formai elemekkel jelennek meg (és azonosak lehetnek az epikus ráolvasások elküldő formuláival, amelyek ott a *dramatis personae* szájából hangzanak el: lásd az epikus ráolvasások „találkozás” válfajainak XIII.1. és XIII.2. csoportjait). Ezeknek a motívumoknak igen archaikus, már ókori keleti varázsszövegekből ismert előzményeik vannak. Hasonló

görög, illetve bizánci, valamint középkori latin formulák révén sok századon átívelő szöveggyománnyozásról van szó. Különösen Délkelet-Európából ismertek e szövegmotívumok még a jelenkorban is.² Hasonló a helyzet a betegséget a testből kiküldő formuláknak szintén az exorcizmusokkal rokonságot tartó motívumaival, amelyek hosszabb, strukturáltabb ráolvasások állandó formuláiként is ismertek. A kígyómarást gyógyító ráolvasások (75. alatti szövegek) hátterében jelen van a kígyó Sátánnal való azonosításának középkori egyházi nézete is, ennek révén a testet megszálló ördög gondolata is inspirálta ezeket a „kiküldő” szövegeket, amelyek szerint a kígyó ártó hatását a testből tagról tagra kell – eredetileg ördögűzéssel – kiküldeni.³ (Lásd a kígyómarást gyógyító szövegek rokonait a X. csoport 28–31. szám alatti, a betegséget a testből tagról tagra kiküldő szövegek között.) Ezeknek az elküldő formuláknak tehát szoros kapcsolataik vannak az egyházi írásbeliségből eredő, illetve azzal kapcsolatot tartó ráolvasáskincssel, ilyenformán esetükben spontán rögtönzésről nem, inkább a hosszabb ráolvasások töredékes ismeretéről és legfeljebb rögtönzészerű használatáról beszélhetünk. A hosszabb ráolvasásokat használó bonyolultabb gyógyító rítusokat a falusi gyógyító specialisták gyakorolták; feltehető viszont, hogy sok esetben a hosszú ráolvasás nem tudása esetén, illetve szükséghelyzetben, szakember hiányában használták ezeket a töredékesen ismert elküldő formulákat.

Elküldés

1. Betegség gyógyítása (Dédestapolcsány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴)
Egy tizenegy éve beteg asszonyt egy „boszorkányos ember” tanácsára úgy gyógyítottak meg, hogy az udvart felszántották, és az ott talált láncsal éjfélkor a keresztúton körülcsavarták a beteget, miközben háromszor mondták:

Hess!

A láncot ott kellett hagyni.

2. *Ebagos*^a gyerek gyógyítása (Békéssámsón, Békés megye⁵)
Ha fiú, kan kutya, ha lány, nőstény kutya szőrével megfűstölök, majd ha ez nem használ, kisöpörnek a küszöbön, és közben mondják:

Ki, ebag, ki, ebag!

3. *Tyúktetű* gyógyítása (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶)
A beteg háromszor körülzaladt a kúton, és háromszor mondta:

Távozzon a tyúktetű belőlünk!

Utána háromszor a kútba nézett – odament a tyúktetű.

^a Satnya, beteges újszülött, koraszülött; sok helyen úgy tartották, hogy az anyja a terhesség alatt valamilyen tisztátalan dologgal került kapcsolatba, például kutyaába rúgott. Ezért az *ebagosság* gyógymódja is gyakran kapcsolatos a kutyaival.

4.1. *Árpa* gyógyítása (Kőszegszerdahely, Vas megye⁷)

A gyógyító a beteget a kúthoz viszi. Ott a merítés mozdulatát utánozva mondja:

Menj el, árpa, menj el!

4.2. *Árpa* gyógyítása (Kálnok, Kovászna megye, Románia⁸)

Menj el, tűnj el!

5. *Kilis*^a gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁹)

Szép piros almát kettévágtak, azzal körülrajzolgatták a kilist, és ráolvastak:

Ez a betegség eltávozzon!

6. *Árpa* gyógyítása (Iregszemcse, Tolna megye¹⁰)

Valaki szalmaszállal háromszor megérinti az árpát, és a szalmát hátradobva, nem nézve utána, mondja:

Menj a fenébe!

7. *Hideglelés* gyógyítása (Pest megye¹¹)

A beteg fehérneműjét a Dunába dobták, e szavakkal:

Isten veled, hideglelés!

8. Fejfájás gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹²)

Napkelte előtt kilenc forgácsot szed össze a beteg szóltanul. Mikor kel a nap, háromszor mondja a következő szöveget, s háromszor a fején keresztül hátradobja a forgácsokat:

Menj ki, nap, a fejből!

9. *Árpa* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye¹³)

A beteg megkerekíti a szemét háromszor a kisujjával, majd úgy csinál, mintha az árpát a háta mögé dobná, e szavakkal:

Tövesedjék máshova!

10. *Árpa* gyógyítása (Cún, Baranya megye¹⁴)

A beteg a kutat kerüli háromszor, sóval a kezében, minden kerülésnél háromszor az árpához nyomja a sőt, ezt mondva:

Kútba, árpa!

^a kelés

Hasonló szöveg: árpa gyógyítása („Menjen a kútba!” – Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵).

11. *Árpa* gyógyítása (Maconka [Bátanyterenye], Nógrád megye¹⁶)
Árpszemet dobnak a kútba, és így szólnak:

Menj oda, árpa!

12. *Árpa* gyógyítása (Bős, Dunaszerdahelyi járás, Szlovákia¹⁷)
A beteg körüljárja a kutat, majd bedob egy árpszemet, és így szól:

Száz ló, száz ökör
húzza ki belőle!

13. *Árpa* gyógyítása (Beregrákos, Munkácsi járás, Ukrajna¹⁸)
A gyógyító követ vesz fel, a saját fülébe nyúl, majd keresztet vet a beteg szemére, a követ eldobja, és utánaököp:

Phú, vessen el a kövek közé!

Hasonló szövegek: *igézet* gyógyítása („Vessen el a kövek közé ez az igézet!” – Beregrákos, Munkácsi járás, Ukrajna¹⁹); betegség gyógyítása („Vessen a kő alá!” – Pálháza, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰).

14.1. *Kelés* gyógyítása (Kiskunfélegyháza vidéke, Bács-Kiskun megye²¹)
A gyógyító körülkerítgeti, megkeresztezi a kelést, közben imádkozik, varázsszavakat mond, azután a használt szereket a csurgásba^a ássa, miközben ezt mondja:

A földbe menjen a fájás!

14.2. *Kelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²²)

Menj a fekete föld gyomrába!

Hasonló szöveg: *kelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²³).

15. *Kelés* gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia²⁴)
A gyógyító a jobb keze „nevetlen” ujjával^b a kelést kereszttezi, és mondja:

Te fájdalom, kelés,
mit keresöl ebben az ártatlan testben?
Mönj ki, mönj ki a fekete földbe!

Variánsok: *kelés* gyógyítása (Szeged²⁵).

^a Tehát az eresz alá.

^b 'negyedik ujjával'

16. *Árpa* gyógyítása (Mikekarácsonyfa, Zala megye²⁶)
Kés hegyével háromszor kerítik:

Árpa, árpa, mér ide keltél,
mentél volna földem közepébe!

17. *Köszvény*, torokfájás gyógyítása (Ipolyszög, Nógrád megye²⁷)
Három pénteken tarisznyában korpát és sót melegítenek, és ráteszik a betegre. A harmadik pénteken szélnek eresztik a tarisznya tartalmát, és így szólnak:

Vigyen a szél szerteséjjel!

18. *Tyúkszem* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁸)
A beteg annyi csomót köt egy cérnaszálra, ahány tyúkszeme van. Ezt elássa a csurgásba, és ráolvas:

Múljon el,
ragadjon oda tyúkszem a csurgásba!

19. *Szegedés*^a gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye²⁹)
A javasasszony keresztet vet magára, és elmond néhány Miatyánkot, majd a beteget a falhoz löki, ezt mondva:

Ott maradj!

A szegedés megszűnik, mert a falon marad.

20. Beteg gyerek gyógyítása (Fertőrákos, Győr-Moson-Sopron megye³⁰)
Ha beteg a gyerek, a gyógyító személynek a küszöböt háromszor át kell ugornia, és ezt kell mondania:

Szellem, szellem, rossz szellem,
távozz, hogy meg ne rontsd a kisdedet!

21. *Ijedtség* gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia³¹)
Ha a kisgyerek megijed kutyától, kakastól vagy pulykától, szőrt vagy tollat húznak az állatból, és azt meggyújtják. Ezzel füstölik a gyereket, így szólva:

Pucoljon a gonosz lélek tőlem!

Vagy:

Távozzon a gonosz lélek!

^a 'nyilalló, szúró fájdalom a derék táján'

22.1. *Megrontott* tehén gyógyítása (Nemesgörzsöny, Veszprém megye³²)
A tehén meggyógyítása után megjelent a rontó. Egy söprűt felé vágta háromszor, ezt mondta:

Ide többet be ne gyere!

22.2. *Rontás* gyógyítása (Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye³³)
Az ajtóba nyírfa seprűt állítottak, kést szúrtak bele. A gyerek bölcsője alá bal kézzel köleskását szórtak – a maradékát a pitvarajtón kihajtották. A kása szórása közben ezt mondták:

Jöjjél-menjél, ne pihenjél,
ezen a küszöbön többet be ne jöjjél!

Utána a gyerek ingét verték a küszöbön egy fejsze fokával kilencszer.

23. Hasfájás gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia³⁴)

Térj meg, térj meg,^a
hetvenhétféle nyavalya!

24. Újonnan vásárolt állat óvása (Kalotaszeg, Románia³⁵)
Kis cédulára írva, kenyérdarabban megetetik az állattal a szöveget. (Az adat közlője szerinti „eredeti” olvasatot a számok jelzik.)

1.	3.
Csuma	menjetek
5.	7.
fáról	fára
9.	11.
ágra	dei
13.	15.
Sancti	szavamra
15.	14.
nyavalyák	hallgassatok
12.	10.
Spiritus	nomen
8.	6.
száraz	zöld
4.	2.
zöld	nyavalya

^a 'fordulj vissza' ('menj el')

25. *Orbán*c gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia³⁶)
A gyógyító a beteget a napra állítja, s kezét fejére téve mondja:

Száraz nap,^a fűfájás,^b
menj ki a fejből,
itt ne irjék^c áldás,
menj ki az erdőbe,
meg a fa tövibe,
itt ne legyik helyed;
Jézus, én Istenem,
hallgassál meg engem,
az enyim az áldás,
tiéd a gyógyítás.

Másik emberre, halottra, állatra küldés

26.1. *Nátha* gyógyítása (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁷)
Aki náthás, harapjon észrevétlenül valakinek a vállába, és mondja:

Náthám ragadjon rád!

26.2. *Nátha* gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye³⁸)

Náthám szálljon rád!

27. *Nátha* gyógyítása (Ordas, Bács-Kiskun megye³⁹)
A náthás ember taknyos zsebkendővel megnyomkodja a kilincset, és ezt mondja:

Én hurcoltam eleget,
te mög vigyed tovább!

28. *Árpa* gyógyítása (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁰)
Mikor a felkelő nap pereme látszik, ezt kell mondani:

Száradj le,
másra szállj!

^a A száraz nap napszúrás vagy más, a hit szerint a nap okozta betegség.

^b fejfájás

^c érje

29. *Árpa* gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye⁴¹)
Akinek árpa van a szemén, mondja magában többször:

Legyen ez az árpa a tiéd!

Valaki más fogja megkapni az árpát.

30. *Árpa* gyógyítása (Battonya, Békés megye⁴²)

Árpa nyótt a szememre,
vidd el!

31. *Árpa* gyógyítása (Dévaványa, Békés megye⁴³)

Árpa kerekedjen,
más szemére menjen!

32. *Sömörtyű*^a gyógyítása (Mocsa, Komárom-Esztergom megye⁴⁴)
Csomós szalmaszállal háromszor körülkerítik a szemölcsöt, és a szalmaszálat a vállon át hátradobva mondják:

Múlj el, múlj el, sömörtyü,
vagy menj el az enyémről a haragosoméra!

33. *Hideglelés* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁴⁵)
Valaki ezt mondja a betegnek:

Menj el, hideg, a kutyába,
a kutya elvisz, aztán bekapar az árokba.

34. Nyelven nőtt *falatka*^b gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]⁴⁶)
Kenyérdarabbal megnyomkodták; a kenyeret a kutyának dobva ezt mondták:

Ragadjon a kutya szájára vaj^c a seggire!

Hasonló szöveg: pokolszökés^d gyógyítása („Ragadj a kutya seggire!” – Egyházaskozár, Baranya megye [Bergyila, Bákó megye, Románia]⁴⁷).

^a 'szemölcs'

^b *Falatka*: kis hólyag a nyelven.

^c 'vagy'

^d 'kelés'

35. *Sárgaság* gyógyítása (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye⁴⁸)
Kilenc megszáritott tetűt meg kell törni, vízbe tenni. A beteg megissza, és így szól:

Tetűbe menjik a sárgaság!

36. *Tehénrontás* gyógyítása (Orosháza, Békés megye⁴⁹)
Zsákot tesznek a tehén hátán keresztbe, és azt egy hajlós pálcával verik, ezt mondva:

Arra essen, aki csinálta!

37. *Abagos* gyerek gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia⁵⁰)
Ha szőrös a kisgyerek, háromszor tehenhez, majd háromszor birkához verik hozzá, mert amikor terhes lett az asszony, megnézte a majorságot, attól lett szőrös a gyerek. Amikor hozzáüti, ezt mondja:

Maradjon ott a szőröd,
add vissza neki!

38.1. *Árpa* gyógyítása (Kiskapus, Szeben megye, Románia⁵¹)
Pénzdarabbal háromszor megkeresztelik a beteg szemét, a pénzt a keresztútnál eldobva köpködnek, és ezt mondják:

Phü, phü, phü,
több ne legyen nekem,
legyen annak, aki felveszi!

38.2. *Sebek* gyógyítása (Laskó, Eszék-Baranya megye, Horvátország⁵²)
Ha valakinek a testén sok seb van, az holdfogytával aprópénzt nyom a sebekre, és így szól háromszor:

Eladom sebeimet a pénz feltalálójának!^a

Bal kézzel eldobják a pénzt, „így eladják másnak a sebeket” (aki felveszi a pénzt, arra ragadnak rá a sebek).

38.3. *Fekély, kelés* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵³)
A kelésre dörzsölt pénzt eldobták az úton, ezt mondva:

Aki felveszi ezt a pénzt,
vegye át vele annak az illetőnek is a keléseket!

^a 'Eladom a sebeimet a pénz megtalálójának!'

39. *Seb* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵⁴)
Botra tekert rongyból „babákat” csináltak, és így szóltak hozzájuk:

Azé lögyön a baj,
aki majd pártját fogja ennek a babának!

A babákat elhajították az úton; aki felvette őket, arra ruházták át a sebet.

40. *Hideg^a* gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia⁵⁵)
Rongyból három babát készítenek. Odateszik, ahol háromfelé ágazik az út. A beteg körülnéz, majd így beszél:

Úgy elvigyétek a hideget róla,
hogy sohase lássam meg többet!

A hideg arra megy, aki valamelyik babát felveszi.

41. *Anyajel^b* gyógyítása (Simonfa, Somogy megye⁵⁶)

Szömöracs, szömöracs, szállj el innen,
ez a pénz vigye el!
Az Úrjézus tisztítsa meg a helyét,
az anyajel szálljon arra, aki a pénzt fölviszi!

42. *Hideglelés* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye)⁵⁷
Egy magát táltosnak valló koldus tanácsára kilenc papírdarabra ráírták:

Vidd el az édesapám hideglelését;
akkor hozd vissza, amikor én akarom!

A papírokat az utcán részint egy rakott szekérre, részint egy trágyástaliciskára dugták. A talicska tolója panaszkodott, hogy nem bírja tolni, olyan nehéz.

43. *Hideglelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁸)
„...vótak ezök a javasasszonyok, hát aszondták, hogy háromszor kiabáljon ki a szabadkéményön a szomszédnak. Mondja a nevit [...]. Oszt ezt háromszó, három este ki köllött kiabálni:”

Pista bácsi!
Hínak engöm lakodalomba,
de nem bírok mönni,
a hideglelésömet küldöm.

^a 'hideglelés', 'hidegrázás'

^b 'anyajel', 'anyajegy'

44. *Hideglelés* gyógyítása (Ferencszállás, Csongrád megye⁵⁹)
A beteg a szabadkémény alá állva mondta hangosan:

Vendégségbe hívnak,
de nem tudok mönni.
Elküldöm a hideglelésömet!

45. Gyermekhalandóság (Klézse, Bákó megye, Románia⁶⁰)
Akinek több kisgyermek meghalt már, újszülöttjét „eladta” egy másik asszonynak, akinek sok gyermeke volt: kiadta neki az ablakon háromszor, kapott minden kiadáskor egy forintot érte. Aki átvette, így szólt:

Ezen a világon legyen az enyém,
a másik világon legyen a tiéd!

Ez a gyermek életben maradt.

Hasonló szövegek: gyermekhalandóság („Ezend a világond az enyém, / s a másikon az övé!” – Magyarfalu, Bákó megye, Románia;⁶¹ „Ezen a világon tied lesz a gyerek, / a másikon az enyém lesz!” – Lujzikalagor, Bákó megye, Románia;⁶² „Ez a gyerek többet nem a magáé, / ez az enyim!” – Pusztina, Bákó megye, Románia⁶³).

46. Gyermekhalandóság (Kelgyest, Neamț megye, Románia⁶⁴)
Az édesanya újszülöttjét kiadja az ablakon valakinek: pénzért „eladja”. Akinek eladták a gyereket, ezt mondja:

Hozs^a élnek az enyéme,
úgy éléljen ez isz!
Ezend a világon az enyém,
mászikon Márisé!^b

47. *Hidegrázás* gyógyítása (volt Udvarhely vármegye, Románia⁶⁵)
Ha egy férfit a hideg ráz, a felesége éjfélkor kimegy, és megkerüli kilencszer a temetőt, majd földet vesz kilenc sírról, vizet merít kilenc kútból. Az ezekből készült fürdőben megfürdik a férje. Az asszony leönti a fürdővizet a földről, és azt visszaviszi a pap sírjára e szavakkal:

Tiszteletes úr, idehoztam a vendégeit!

^a ahogy

^b Itt az anya nevét mondja.

Rágcsálók, élőködők és egyéb kártevők elküldése

48. Patkányküldés (Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁶)

Eriggyetek!

49. Patkányküldés (Csaroda, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁷)
Cédulára kell írni:

Patkány, mars!

Ettől elmegy a patkány, de még hatásosabb, ha ezt a cédulát más kocsjára fellöki, s az elviszi.

50. Patkányküldés (Szigetszentmiklós, Pest megye⁶⁸)
Ahol a patkányok tanyáznak, ott éjfélkor meztelenül jobbra-balra kell söpörni, ezt mondva:

Menjete el innen!

Hasonló szövegek: rágcsáló elküldése („Pusztuljatok innet!”, „Takarodjatok innet!”, „Menjete a nehézségbe!” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁶⁹).

51. Patkányküldés (Jászfelsőszentgyörgy, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁰)

Kölyköstül, macskástul,
takarodjatok a háztól!

52. Patkányküldés (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷¹)
Meztelenül veri a gatyájával a padlason a gerendát:

Szaladj, patkány,
várj meg, patkány!

53. Svábbogár elküldése (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷²)

Menjete el innen,
mert már itt mindent fölemésztettek!

54. Patkányküldés (Ond [Szerencs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷³)
A vízimolnárok értettek a patkányküldéshez: összehívták, jól tartották őket. Mikor jóllaktak, azt mondták nekik:

Jóllaktatok, menjete!

Szétszéledtek, nem jöttek oda többet.

55. Patkányküldés (Jászfelsőszentgyörgy, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁴)
Etetik őket:

Na, egyetek, amennyi belétek fér,
de aszt utána takarodjatok!

56. Patkányküldés (Kunhegyes, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁵)
Etetés közben:

Na, megjöttetek, egyetek! Hát a sánta hun van?

Etetés után:

Most már menjete!

57.1. Patkányküldés (Makád, Pest megye⁷⁶)

Mönjete N.-ékhöl!^a apátok, anyátok mind odamenjen!

57.2. Patkányküldés (Darány, Somogy megye⁷⁷)

Patkányok, menjete el N. N. kamrájába (ólába),
ott sokkal jobb helyete lesz!

57.3. Patkányküldés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁸)
„Mondtak neki egy gazdag helyet, ahol sok ennivaló van:”

Menjete el innen, mert már itt mindent fölemésztettek!

Hasonló szöveg: patkányküldés („No, menjete a szomszédba, ott több van!” – Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁹).

57.4. Patkányküldés (Jászivány, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁰)

Most már ettetek,
menjete az urasághoz misére!

57.5. Patkányküldés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸¹)

Menjete a malomba, menjete a Volfingerhez, ne a szegény emberét
bántátok!

^a Itt kell kimondani az illető nevét.

57.6. Patkányküldés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸²)

Nem szégyellitek magatokat, ilyen szegény emberhez jöttök;
vannak itt gazdag emberek, menjetek a Volfingerhez, van ott gabona elég;
én ami keveset a csűrbe takarítok, ne vigyétek el!

57.7. Patkányküldés (Klézse, Bákó megye, Románia⁸³)

Aki el akarja küldeni a patkányokat a háztól, kendermadzagra kilenc bogot köt,
húzza a madzgot maga után, miközben így beszél a patkányokhoz:

Hejtek,^a gulánok,^b utánam,
mert ennél annnyival több van,
ennél az embernél van mit egyetek,
van mit táncoljatok,
van mit öröljetelek,
pincébe van pityóka, mit egyetek!

Bedobja a madzgot a szomszédba.

57.8. Patkányküldés (Klézse, Bákó megye, Románia⁸⁴)

A patkányküldő egy vesszőseprűből letör három ágat, és kendermadzaggal mind-
háromra bogot köt. Mindegyik bogra reámondja:

Gulánok, ha ti onnét el nem mentek,
én nektek békötöm a seggeteket, hogy ne szarjatok,
és a szájakat, hogy ne egyetek,
s behánylak a tűzbe, elégetlek,
vagy behánylak a malomba, megöröllek,
mert itt nincsen mit egyetek.
De adok nektek egy házat, hol van csűr, pince, ki^c emeletes ház,
tele van eleséggel, húsval, sok jóssággal.
Nyíljatok, kapuk,
fussatok, gulánok!
Ne úgy menjetek, mint a szél,
hanem mint a gondolat,
mert eszevegyítlek hamuval!
Úgy menjetek el, mint a szitált hamu!

^a gyertek

^b 'patkányok'

^c amelyik

58. Patkányküldés (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁵)

Mikor vasárnap harangoznak a templomba, vesse le a küldő a felsőruháját: mikor
másodikat harangoznak, vesse le az alsóruhát is; mikor harmadikat harangoznak,
fusson körbe meztelenül háromszor; közben szidja a patkányokat:

Piszkosok, mocskosok, menjetek Vargáéknál!

59. Patkányküldés (Tiszaörvény [Tiszafüred], Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁶)

Ebbe az irányba menjetek!

60. Patkányküldés (Szabadka, Észak-bácskai körzet, Szerbia⁸⁷)

Oda menjetek, ahol a gyertya ég!

61. Patkányküldés (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye⁸⁸)

Menjetek el oda, akire én haragszok!^a

62. Patkányküldés (Cserszegtomaj, Zala megye⁸⁹)

Ha valaki a malomból ellopott valamit, a molnár elküldte hozzá a patkányait.
Ocsút dobott a vízbe, e szavakkal:

Menjetek a vízre!

Sírva-ríva mentek a vízre a patkányok. „Elmentek oda, ahova rendelve voltak.”

63. Svábbogarak elküldése (Kisherend, Baranya megye⁹⁰)

Ha valaki vásárra megy, elvisz egy marék svábbogarat, más után elszórja, ezt mondva:

Ergye^b el a vásárra!

Hasonló szöveg: patkányküldés („Gyertek, patkányok, vásárba!” – Szebény, Baranya megye⁹¹).

64.1. Patkányküldés (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹²)

Voltak, akik el tudták küldeni a patkányt. Hajnali harangszó előtt a patkányküldő
jöltartotta a rágcsálókat tiszta búzával. Mikor a misére elkezdtek harangozni, ki-
küldte őket:

Keljetek fel, készüljetelek, híveim!

^a „Például a bíró” – tette hozzá az adatközlő.

^b 'eredj'

Mikor harmadikat harangoztak, azt mondta:

Beharangoztak, lehet indulni!

Sírva mentek, még a fiaikat is összeszedték. Előzőleg a patkányküldő egy kocsi szalmát kivitetett a gazdával a földjére; odamentek a patkányok a szalma alá, és azt rájuk gyűjtötták.

64.2. Patkányküldés (Gyúró, Fejér megye⁹³)

A misére harangozás egyes szakaszaiban így beszélnek a patkányokhoz:

Patkányok, készüljétek, elsőt harangoznak!
Másodikat harangoznak, készen vagytok?
De most már takarodjatok, beharangoztak!

64.3. Patkányküldés (Tiszaug, Bács-Kiskun megye⁹⁴)

Aki el akarja küldeni a patkányokat, körülfutja őket, közben egy ostorral csapkod:

Gyerünk, gyerünk a templomba,
menni kell mindenkinek a templomba!

65. Patkányküldés (Tura, Pest megye⁹⁵)

Megszámolták őket, majd így szóltak:

Patkány urak, hányan vagytok,
ahányan vagytok, annyifelé szaladjatok!

66.1. Patkányküldés (Verpelét, Heves megye⁹⁶)

Újholdkor éjjel kimennek, és ezt mondják:

Gyertek elé, patkányok!
Hívtak engem vendégségbe,
de tikteket küldlek el!

66.2. Patkányküldés (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁷)

A patkánylyuk előtti piszkot, földet összesöpörték, abroszban napkelte előtt kivitették a Tarnára. Visszakézből a vízbe kellett dobni a földet, nem nézve oda:

Tartottam vendéget, tovább nem tartok.
Menjétek, pusztuljatok házamból!

67. Patkányküldés (Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹⁸)

Kenyérsütéskor szótlanul kell sütni egy kis cipót. Éjfélkor ezt körül kell vinni a portán, úgy, hogy nem szólnak senkihez, csak a patkányokhoz beszélnek:

Gyertek, gyertek, mert ha nem gyöttök,
mindegyikötök meghal éhen!

68. Patkányküldés (Tiszakürt, Jász-Nagykun-Szolnok megye)⁹⁹

Nem mégy el onnan, te mocskos, te szemtelen,
nem sülsz ki a szemed, hogy ott vagy?

Ezután számolja őket, majd:

Na, még van egy sánta, gyerünk, te is haza!

Hasonló szövegek: patkányküldés (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye;¹⁰⁰ „...kitörök a nyakad, ha nem, jössz!” – Jászberény, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰¹).

69. Patkányküldés (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰²)

Gatájából kirántotta a pertlit, és mondta:

Szaladj, patkány, mert megbaszlak!

70. Veszett kutya elküldése (Szászfá, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰³)

Mikor látták, hogy a kutya meg akar veszni, egy darab vajas kenyeret csupasz térdükre téve mondták:

Na, édes szolgálóm, menj,
senkit meg ne babrálj!

Testből kiküldés

71. *Hidegrázás* gyógyítása (Szigetszentmiklós, Pest megye¹⁰⁴)

Az anyja ruhájával vagy egy üres zsákkal ütögetik a gyereket, ezt mondván:

Ki, hideg, a gyerekből!

72. Gyerekbetegség gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia¹⁰⁵)

Az anya a gyerek végtagjait kenegette mondván:

Betegség a lábából,
betegség a karból,
betegség a fejből,
...^a
Szaladj innen!

Minden testrész kenegése után ki kell köpni.

^a A közlő kihagyása; itt a testrészeket kell felsorolni a betegség távozása által megszabott sorrendben.

*Elküldés – láncszerkezetes*73. *Rüh* elküldése (Kalotaszeg, Románia¹⁰⁶)

Fürdetik a beteget, majd a fürdővizet napkelte előtt a temetőben kiöntik:

Rüh, menj a holtakhoz,
a holtaktól a folyóba,
a folyóból a hegyekre,
a hegyekről a fellebbe,
a fellegből a villámba,
hogy döngölj meg!

74. *Kiütés* gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia¹⁰⁷)

A kiütéseket macska farkával törlik meg, és mondják:

Bújj a macska farkába,
a macska farkából az egér seggébe,
az egér seggéből a földbe,
és ne térj vissza soha!

75.1. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁰⁸)

Háromszor kell mondani, és közben csalánnal keríteni a marás helyét; embernek, állatnak egyaránt csinálták:

Égbe görget, földbe zúg,
kibútt a tarka kégyó a fűbe.
A fűből bújik szórbe,
szórból bújik bőrbe,
bőrből bújik húsba,
húsból bújik csontba.
A csontba úgy elmúlják,
mind a füst s a pára!

Variáns: kígyómarás gyógyítása („...húsból a csontba, / csontból a csontpedésbe, / csontpedésből piros vére kifolyásába. / A boldogságos Szűz Mária úgy megvigasztalja, / ahogy vót!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁰⁹ Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁰).

75.2. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹¹¹)

Hétszer kell elmondani, közben hideg vízbe mártott csalánnal kell „keringetni” a marás helyét:

Kibútt a kégyó a földből.
A földből a fűbe,
a fűből a szórbe,
a szórból a bőrbe,

a bőrből a húsba,
a húsból a csontba.
Ulyan semmivé váljon,
mind a só a vízbe,
a viasz a tűzbe!

Variánsok: kígyómarás gyógyítása (Újtusnád, Hargita megye, Románia;¹¹² „...Boldogságos, szép Szűz Mária úgy meggyógyítsa, / ahogy vót!” – Csinód, Hargita megye, Románia¹¹³).

75.3. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁴)

Kibútt a kégyó a földből,
belébútt a szórbe,
szórból a bőrbe,
bőrből az ízekbe,
ki-ke-ká.^a

75.4. Kígyó-, gyík- vagy menyétmarás gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia¹¹⁵)

Egy veder vízbe csihánt^b tesznek, és a vízre ráolvasnak:

Tarka gyica^c kijő a földből,
belémenyen a fűbe,
fűből a szórbe,
szórból a bőrbe,
bőrből a húsba,
húsból a faggyuba,
faggyuból a csontba.
Maradjon olyan tisztán,
ahogy a szép Szűz Mária adta!

„S akkor eltöpdössük.”^d A vízzel megmossák az embert vagy állatot. Ezt háromszor végezték el.

Variáns: kígyó-, gyík- vagy menyétmarás gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia¹¹⁶).

^a Értelmezhetetlen szövegrész.

^b 'csalánt'

^c 'Gyurka', 'Gyuri' (románból). Takács György utal rá, hogy ezeknek az elnevezéseknek az esetében feltehetően a Szent György-napi kígyó román hiedelmeivel kapcsolatos névtaburól, vagyis a *kígyó* szó kimondásától való tartózkodásról lehet szó (Takács 2012, 421).

^d 'S akkor elköpdössük.'

Elküldés pusztába, ember nem lakta helyekre

76.1. *Igizet* gyógyítása (Esztelnek, Kovászna megye, Románia¹¹⁷)
Az egyik gyógymód az volt, hogy megnyálazták a beteg fejét, köpködtek, és így szóltak:

Ptü, ptü, ptü,
igizet szálljon a pusztába!

76.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹¹⁸)
„Imádkozni kell, s eltöpni azt az igizetet:”

Phü, phü,
menjen a pusztára!

Hasonló szövegek: igizet gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia;¹¹⁹ „...ragadjon a kert^a oldalára!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹²⁰).

77. *Szemölcs* vagy *támadás*^b gyógyítása (Szamoshat¹²¹)
Mikor a beteg meglátja először az újholdat, az első és második lábujja közé nyúl, az ott talált földdarabbal háromszor körülkeríti a beteg helyet, majd leköpi háromszor, és átdobja a fején e szavakkal:

Múljál el,
menjél el a hegyek közzé,
a vüőgyek közzé,
ahun a nap nem süt,
a szél nem fúj!

78. Hasfájás gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]¹²²)
A gyógyító a gyerek köldökét kerítgette a mutatoujjával, ezt mondva:

Kék szemű látta, megigézte.
Menj el, te betegség, oda,
ahol bikák nem döngölnek,^c
kakasok nem szólnak,
kősziklába,
és hagyjad tisztán ezt a szegény gyereket!

^a 'kerítés'

^b 'kelés', 'gennyes seb'

^c 'bögnék'

79. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia¹²³)
„Amikor észrevettem, hogy megigézték, hogy fáj a feje, sírt a gyermekem, akkor elfujtam a fejit. Aszmondtam, hogy:”

Őz megnyalta borját a szeplőtől,
én megnyalom a gyermekemet
a gonosz igizettől!
Ptü, ptü... [köpköd]
Menj el, gonosz igizet,
oda, ahol a fekete kutyák nem járnak,
s a fekete kakasok nem szólnak,
s kovásztalan kenyérral élnek!
ptü, ptü... [köpköd]

80. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹²⁴)
A gyógyító a Miatyánk, az Üdvözlégy és a Hiszekegy elmondása után parazsakat dob egy edény vízbe, keresztet vet, és „akkor a vízből visszavetek háromszor a fütőbe, kályhába, és akkor mondom, hogy:”

Menjen a pusztára az igizet,
kősziklákra, hol kakasok nem szólnak,
kutyák nem ugatnak!

„Eltöpdösöm, tudja, elfúvom, eltöpdösöm.” Megmosdatja a beteget, majd a vizet a véce oldalára önti e szavakkal:

Igizzék meg akkor, amit megigiznek,
mikor a véce ódalát!

81. *Udma*^a gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹²⁵)
A gyógyítóasszony három alkalommal háromszor kerítette a fájós nyakat, és húzogatta:

Menj el a kősziklába,
hol a kakasok nem szólnak,
a kutyák nem ugatnak,
a tündérlányok jáccodnak.
A fejiken menj bé,
a talpikon menj ki,
és ez a lány olyan tisztán maradjon,
mint az anyja szülte erre a világra!

^a 'kelés', 'tályog', 'daganat' (románból)

82. Hurutos gyerek gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹²⁶)

Katikának hetvenhétféle betegsége,
a hetvenhétféle nyilallásai
menjete ki az egész testjiből!
Vigasztaló Szentlélek Uristen vigasztalja meg!
Te betegség, oda menj,
hol kakasszót nem hallacc,
s Isten nevébe nem adakoznak,
kőpárnából vetett ágyat adnak,
sütelen pogácsát
s főtelen galuskát adnak!

83. Urszita^a gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹²⁷)

Volt egy öregasszony, aki rá tudott olvasni: kilenc vasat megtüzesített, majd vízbe tette őket. Elmondta a Miatyánkot, Üdvözlégyet, Hiszekegyet, majd keresztet vetett a vasakra, és így olvasott rá:

Az urszita elmenjen
a kősziklához,
hol kutyaugatás nincs,
madárcsirikolás,
emberszózat,
kakaskukorékolás nincs.

Újból keresztet vetett a vasakra. A beteg a vizet hazavitte, ivott belőle kilenc cseppet. Megmosakodott benne, és három napig az ágy alatt tartotta, ahol aludt. Végül egy gyümölcsfa tövébe öntötte, és meggyógyult.

84. Orbánc gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹²⁸)

Térj meg, térj meg,^b te tüzes orbánc,
leves orbánc, kásás orbánc,
dagadozó orbánc, hetvenhétféle orbánc!
Menj ki Jánosnak csontjából-bontjából,
menj el oda, hol kucsák^c nem ugotnak,
békák nem rönkölnek,^d
kakasok nem szólnak!
Maradjon meg János tisztán,
mint az Isten adta ez világra, ámen!

^a A román 'sors, végzet' jelentésű szóból: súlyos rontást jelent, amely halálos kimenetelű is lehet.

^b 'menj vissza' ('menj el')

^c kutyák

^d 'brekegnek'

85. Ijedtség gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia)

„Önt öntöttek” háromszor: hideg vízbe öntötték a felolvasztott ónt vagy ólmot. Az edényt a vízzel és a megszilárdult fémmel az első alkalommal a beteg szívére, azután a két térdére, majd a lábfejeire helyezték. Mindháromszor elimádkozták a Miatyánkot és a Hiszekegyet, utána pedig ráolvastak:

Hőj, te ijedtség,
ebből a gyermekből eredj el,
menj ki a hideg havasokra,
hol kakasok nem szólnak,
csitkók nem nyerítnek,
templomba nem mennek,
harangok nem szólnak,
meg nem vicelődnek!^a

Másodszorra:^b

Hoj, te ijedtség, kétségbeesés!
Ennek a gyermeknek (s mondja, minek híják, Istánnak, Péternek) testjiből
menj ki,
menj el, ki a hideg havasokra,
hol a harangok nem szólnak,
csitkók nem nyerítnek,
meg nem keresztelkednek,
templomba nem mennek!
Szállj belé a vadgyermekeknek a testjikke,
fejit hasogtassad,
testjét nyilaltassad!
Ennek a testjiből menj ki!
Me ez meg van keresztelve,
meg van szentelve!
Kék szem,
zöld szem,
macskaszem,
ezernyi ezer angyaltól megvigasztaltassék!
Úgy elmenjen ettől a gyermektől a betegség,
mint ahogy elolvad a só a vízben!

„S akkor azzal a vízzel megmosódik örökké, mikor fekszik le. S abból az ólomból az jó ki, mitől a gyermek megijedt. Kutyától, embertől, lótól... olyan lesz a formája.”

^a viccelődnek

^b Elvileg ugyanazt mondták el háromszor; a gyűjtőnek két változatot mondott el az adatközlője.

86. *Igizet* gyógyítása (Kosteek, Bákó megye, Románia¹²⁹)

Három Üdvözlégy elmondása után jobb kézzel visszafelé merített vízbe öt parazsat vetnek. A „szenek” bedobásakor így szólnak:

Ugy elmenjen ez az igazet,
 hogy^a a boldogságos, szép Szűz Mária hagyja!
 Ahol a kakasszó nem hallszik,
 ember nem hallszik,
 s oda menjen ez az igazet,
 távozzék az ördög képibe!

A beteget a halántékán és a szívéen megmossák „neveletlen” ujjal,^b majd a vizet a kutyára öntik.

87. *Szánko*^c gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹³⁰)

Nagy szánko, kicsi szánko,
 mit keressz ennél a kicsi gyereknél,
 mikor ez a kicsi gyerek meg van keresztelvel,
 édesapja, édesanyja meg van hitelődvel?^d
 Menj el ki a hideg havasakra,
 hol a kakasak nem szólnak,
 csitkók^e nem nyeritnek,
 meg nem keresztelkednek,
 meg nem hitelődnek,
 harangok nem szólnak!
 Szállj belé a vad gyermekeknek a testjikke,
 szároszd el a húsikot azoknak!
 Ennek az édesanyja meg van keresztelvel,
 meg van hitelődvel!
 Szállj belé a vadaknak testjibe,
 távozzál a vadakhoz!
 Adj egészséget, bódogságos, szép Szűz Mária, ennek,
 vigasztaló Szentlélek Úristen, légy vigasztalója!

A szöveg elmondása után a gyógyító „vizet vet”: három parazsat dob hideg vízbe, majd még kétszer ismétli az imát. Végül a vízzel „keresztesen” megkenik a kisgyerek mellét, itatják belőle, és a fülébe is eresztenek belőle egy csöppet.

^a ahogy

^b Itt: 'kisujj'.

^c *Szánko, szánka*: román eredetű betegségdémonnév. A román néphit *samcă* démona főleg kisgyermek, gyermekágyas anyák betegségét, halálát okozhatja. Lásd bővebben: Takács 2014.

^d Meg van hitelődve: átesett a szülés után hat héttel esedékes templomi tisztító szertartáson.

^e csitkók

88. *Nagy nyaksérelemtől*^a (Somoska, Bákó megye, Románia¹³¹)

Térj meg, térj meg, torokgyíkasszonyunk!
 Menj el Verestündérországra,
 ott vannak verestündérlányok,
 azoknak szipjad vérüket,
 váltsad színüket, szaggasd szegeket,^b
 tördelj csontokat!
 Maradjon meg János tisztán,
 mint az Isten adta ez világra, ámen!
 Térj meg, térj meg, torokgyíkasszonyunk!
 Menj el Fehértündérországra,
 ott vannak fehértündérlányok,
 azoknak szipjad vérüket,
 váltsad színüket, szaggasd szegeket,
 tördelj csontokat!
 Maradjon meg János tisztán,
 mint az Isten adta ez világra, ámen!
 Térj meg, térj meg, torokgyíkasszonyunk!
 mennyei Feketetündérországra,
 ott vannak feketetündérlányok,
 azoknak szipjad vérüket,
 váltsad színüket, szaggasd szegeket,
 tördelj csontokat,
 maradjon meg János tisztán,
 mint az Isten adta ez világra, ámen!

Háromszor elmondják, majd egy Miatyánkot s egy Üdvözlégyet imádkoznak, végül Páduai Szent Antalhoz fohászkodnak gyógyulásért.

89. *Fosókabábák* elküldése (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹³²)

A gyógyító személy kilencszer elmondja a ráolvasást, miközben három csipet hamut kivesz a kemencéből, és egy pohár vízbe beleteszi. Ezután háromszor megkeveri a kisbabát, és így beszél:

Ez bábic:
 zöd bábic,
 fekete^d bábic,

^a Így szerepel a torokgyík a kéziratós ráolvasófüzetben, amelyből ezt a szöveget Csoma Gergely közzétette.

^b Nem értelmezhető a szó.

^c *Bába, fosókabába, bábic*: hasfájást, hasmenést okozó démonikus lények némely moldvai, román eredetű ráolvasásban.

^d fekete

sárig^a bábic,
okádozó bábák,
fosókabábák,
hagyjátok el Florentikát,
[ahogy] Krisztus Urunk teremtette,
Szűz Mária ez világra hozta!
Dicsőség Apának, Fiúnak,
és Szentlélek nevében, ámen.

Kilencszer végzi el, majd háromszor itatja a gyermeket, és megmossa a fejét, hasát.
A vizet tiszta helyre önti ki.

90. *Gurucsáló asszonyok*^b elküldése (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia¹³³)
Ha a tehén tejét elvitték, fénkövel^c nyomogatták körben a tőgyét, s ráolvastak:

Az Atyának, Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében, amment.
Ugy menj el innét,
hogy ne menjél soha ágaira-bogaira az erdőnek!
Ne ártsál se tehennek, semminek,
ne vidd el a tejet!

91. Jégeső elküldése (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³⁴)
Fejszével keresztben intenek arrafelé, amerről jön a jég. Háromszor mondják:

Jégzápor, fenyé^d üdő,
távozzál el határainkról,
kősziklákról kősziklákra!

Ezután földbe ütik a fejszét.

92. Zivatar elküldése (Gyergyótekerőpatak, Hargita megye, Románia¹³⁵)
„Vették a penetét.^e Kiálltak az ajtoba. Keresztet vettek penetével a nagyidő^f felé,
s mondták, hogy:”

Állj el, esső!
menj el, esső,

^a sárga

^b 'tehnrontó boszorkányok'

^c fenőkövel

^d fene

^e *Penete, penét, pemet*: rúd végére kötött rongycsomó vagy csutak, amellyel a kenyér bevetése előtt a kemence belsejét törölték ki, miután kiszedték belőle a paraszt.

^f 'zivatar', 'jégverés'

bokor bogjaira,
vadleányokhoz!
Te számodra vakarut^a nem süttünk!^b

Utána elmondtak egy Miatyánkot s egy Üdvözlégyet. Mindezt háromszor elvégezték, majd három szem szentelt pimpót^c vetettek a tűzbe.

93. Zivatar elküldése (Kibéd, Maros megye, Románia¹³⁶)

„Eztet úgy szokták, hogy egy férfi kiállt arrafelé, amerünnön jött a nagyidő, s a nagyidő felé fordította a fejsze élit, és keresztet vágott vele. S akkor keresztet vágott a földbe is, s abba a keresztbe belévágta a fejszét. Megintcsak a nagyidő felé fordult, s azt mondta:”

Ahogy ebbe a keresztbe
belevágtam a fejszét,
s a kereszt szétnyíllott,
úgy nyíljanak szét a felhők,
oszoljon el a nagyidő,
s minden szem jég
menjen a havasok tetejire,
hogy verje a fákat,
ne a határon a drága gabonát,
amit a drága Jézusunk adott.

„Ezt édesanyámtól tanoltam. Azt mondta, hogy az ő édesapja, az én nagyapám szokta eztet csinálni. S a nagyidő szétozlott, elfordult. Megőrizte a Jóisten a határt a jégtől.”

94.1. Jégeső elhárítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³⁷)
Fejszével vagy késsel vet a felhővel szemben keresztet, s mondja:

Eredj oda, fekete felhő,
hol feketekókis-szó^d nem hallszik,
kovászos kenyeret nem esznek,
fekete kutyák nem ugatnak,
tündérlányok nem játsznak!

Újra keresztet vet. Háromszor mondja el; ha kész, a fejszét földhöz vágja.

^a *Vakaró, vakaru*: a dagasztás után a teknő oldaláról összevakart kenyértésztából süttött kis cipó vagy lepény.

^b süttöttünk

^c 'barkát'

^d 'Feketekakas-szó', tehát a fekete kakas szava.

94.2. Jégeső elhárítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹³⁸)

Áporeső,^a ne gyere!
 Ne verd el az istenembernek élő kenyerit,
 hanem menj el a kősziklák hegyire,
 hol vadleányok laknak,
 kovászos kenyeret nem használnak,
 ugatlan^b emberek lakoznak!

95. Zivatar elhárítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹³⁹)

„Mikor nagyon jó a nagy görgeteg s ez a nagyüdő, nagy vész, lássa az ember, hogy jó a jég. Akkor azt kell mondani:”

Na, te gonosz sárkány,
 bé ne jere, bé ne hozd a jegedet az én határomra,
 hanem menj el vele a hegyekről hegyekre,
 ahol a feteke csitkók nem nyeriteznek,
 a feteke kutyák nem ugatnak,
 feteke kókisok nem szólnak!
 Vidd el oda a jegedet, ott hullasd el!
 Úgy ne tudj bejönni az én határomba,
 mint piros pünkösdi napján
 a nagy kolostoromba nem tudtál odamenni,
 mikor áldozatra harangoztak.
 Ha oda nem mehettél,
 az én határomra es bé ne jöhess!

„Szembefordulok a felhővel, s így, jobb kezemvel s a megáldott olvasóval keresztiesen vetem a keresztet, s a Dicsőséget^c es, s ezt es elmondom többször, háromszor vagy ötször. S akkor úgy eloszlik, hogy nem jó bé, csak egy kicsi eső.”

JEGYZETEK

- 1 Lásd erről Pócs 2012 *Tudós patkányküldő* című fejezetét.
- 2 Lásd ezekről a X. csoport „elküldő” szövegei kapcsán írottakat.
- 3 A kígyómarást gyógyító szövegekről részletesebben lásd: Takács 2012.
- 4 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 5 Csalog Zsolt gyűjtése, 1966.

^a záporeső

^b E helyen a szó értelmetlenné torzult; más, rokon szövegekben nem ugató kutyákra vonatkozik a szó.

^c A katolikus liturgiából ismert dicséret: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.”

- 6 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 7 MNT 18.
- 8 Diószegi 1967, 63.
- 9 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 205.
- 10 MNT 18.
- 11 MNT 18.
- 12 Bosnyák 1980, 157.
- 13 MNT 18.
- 14 MNA, Zentai János gyűjtése, 1961.
- 15 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 16 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1965.
- 17 Diószegi 1967, 63.
- 18 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 19 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 20 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 21 Tóth 1906, 230–231.
- 22 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 33.
- 23 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 24 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 21.
- 25 Kálmány 1891b, II. 114.
- 26 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 27 MNT 20.
- 28 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 202–203.
- 29 Nagy 1896, 101.
- 30 Bókon Imre Árpád gyűjtése, EA 3271, 2.
- 31 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 32 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 33 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 34 P. Madar Ilona gyűjtése, 1968.
- 35 Wlislöck 1893, 146.
- 36 Szendrey Zs. 1914, 321.
- 37 MNT 18.
- 38 MNT 18.
- 39 MNT 18.
- 40 MNT 18.
- 41 Nagy 1896, 180.
- 42 Diószegi 1967, 63.
- 43 Diószegi 1967, 63.
- 44 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Szemölcs* címszó.
- 45 MNT 20.
- 46 MNT 18.
- 47 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 48 MNT 18.
- 49 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 50 Diószegi 1960b, 42.
- 51 MNA, Küllös Imola gyűjtése, 1969.

- 52 Lábadi 1991, 620.
- 53 Pócs Éva gyűjtése, 1963. (A ráolvasás szövege a gyűjtés szituációjában kissé átalakult.)
- 54 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 202.
- 55 Benkő A. 1891, 360–361.
- 56 MNT 18.
- 57 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 58 Polner 2002, 107.
- 59 Ferenczi I. 1977, 334.
- 60 Bosnyák 1980, 289.
- 61 Csoma Gergely gyűjtése, 2002.
- 62 Csoma Gergely gyűjtése, 1988.
- 63 Csoma Gergely gyűjtése, 1988.
- 64 Csoma 2000, 55.
- 65 Kolumbán Samu gyűjtése, EA 744, 1.
- 66 Pócs, 2001b, 144.
- 67 Luby Margit 1928, 202.
- 68 MNT 18.
- 69 Kótyuk 2002, 237.
- 70 Pócs, 2001b, 144.
- 71 Pócs, 2001b, 144.
- 72 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 73 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 74 Pócs, 2001b, 144.
- 75 Pócs, 2001b, 144.
- 76 Vargyas 1945, 60.
- 77 Vecsey Ferenc gyűjtése, EA 869, 81–82.
- 78 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 79 Pócs, 2001b, 144.
- 80 Pócs, 2001b, 144.
- 81 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 82 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 83 Bosnyák 1980, 45.
- 84 Bosnyák 1980, 217–218.
- 85 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 86 Pócs, 2001b, 144.
- 87 Bellosics 1896, 184.
- 88 P. Madar 1967, 88.
- 89 Vajkai 1947a, 66.
- 90 Berze Nagy 1940, III. 161.
- 91 Berze Nagy 1940, III. 162.
- 92 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 93 Szoboszláyné Raffay Anna gyűjtése, EA 2363, 41.
- 94 Pócs, 2001b, 145.
- 95 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 96 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 97 Gulyás 1976, 158–159.

- 98 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 99 Pócs, 2001b, 144.
- 100 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 15.
- 101 Pócs, 2001b, 145.
- 102 Pócs, 2001b, 144.
- 103 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 104 MNT 18.
- 105 Temesváry 1899, 75.
- 106 Wlislócki 1893, 139.
- 107 Wlislócki 1893, 134. Hiányzik a pontos helymegjelölés.
- 108 Kallós 1966, 155.
- 109 Takács György gyűjtése, 2005.
- 110 Takács György gyűjtése, 2006.
- 111 Kallós 1966, 155.
- 112 Takács 2001, 468.
- 113 Takács 2001, 469–470.
- 114 Kallós 1966, 155.
- 115 Takács 2001, 464–465.
- 116 Takács 2001, 463.
- 117 Gazda K. 1980, 39–40.
- 118 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 119 Iancu Laura gyűjtése, 2009.
- 120 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 121 Csúry 1935–1936, II. 338.
- 122 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 123 Takács György gyűjtése, 2007.
- 124 Takács 2003, 182.
- 125 Bosnyák 1973b, 95.
- 126 Kallós 1966, 155.
- 127 Diószegi Vilmos 1960b, 113.
- 128 Csoma 1994, 254.
- 129 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2003, 185–186.
- 130 Tánczos 1995, 128–129.
- 131 Csoma 2000, 18.
- 132 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 26.
- 133 Takács György gyűjtése, 2006.
- 134 Kallós 1966, 156.
- 135 Takács György gyűjtése, 2008.
- 136 Ráduly 2009, 88.
- 137 Bosnyák 1982, 77.
- 138 Bosnyák 1982, 76.
- 139 Salamon Anikó gyűjtése, 1972; Salamon 1987, 202.

II. PÁRHUZAMOS KÍVÁNSÁG

1. HASONLAT

A hasonlatok ('valami úgy történjék, mint valami hasonló') a hasonlósági mágia legkézenfekvőbb szöveges kifejeződései, a mágia sztereotip, igen sokféle beszédshituációban alkalmazható szerkezetei, és mint ilyenek, a ráolvasásoknak talán leggyakoribb grammatikai struktúrái, amelyek a mindennapi mágikus gyakorlatban, a paraszti gyógyítók eljárásaiban és a tanult mágia bonyolult szerkezetű rítusaiban egyaránt helyet kaptak. Európa egészét tekintve a hasonlat, mint a ráolvasások egyik alapszerkezete, általánosan elterjedt. (A hasonlósági mágia releváns szerkezeteként a ráolvasásokon túl is terjed: például az ünnepi szokásköltészetnek, rítusénekeknek vagy a mindennapi jókívánságoknak is egyik alapstruktúrája.) Hasonlóan más egyszerű formákhoz, a reprezentatív ráolvasásgyűjtemények sokszor éppen a legegyszerűbb, spontán, rögtönzött formákat nem tartalmazzák, csakis azokat, amelyek bonyolult rítusok részelemeként vagy összetett ráolvasások változó mozzanataiként hagyományozódnak. Van természetesen kivétel, Richard Heim például egy 9. századi receptkönyvből közöl latin nyelvű, egy hasonlattal a gyógyító eljárásban használt sóra utaló, egyszerű árpagyógyító ráolvasást.¹ Ami a magyar ráolvasások történeti anyagát illeti, nem véletlen, hogy a mágikus kívánságokhoz, parancsokhoz hasonlóan ezeket az egyszerű formákat is a boszorkányperek népi mágikus gyakorlatot tükröző szöveganyagában leljük fel legnagyobb számban a receptkönyvek és „házi mindenekönyvek” mellett – lásd ezeket a B kötet C) és F) fejezeteiben.

A jelenkori gyűjtések adataiból mindenképpen egyértelmű, hogy a hasonlat önállóan használt formáit Európa sok pontján a mai napig alkalmazzák. A hasonlattal kifejezett mágikus parancs – mint a mindennapi élet számos területét átszövő pozitív, serkentő célú vagy bajelhárító, gyógyító mágikus rítus – többnyire egy egyszerű szöveg–cselekmény együttesben jelenik meg, míg a mágia specialistáinak rítusaiban inkább bonyolult eljárások részeként, gyakran azok rögtönzött elemeként tűnik fel. Különösen sok spontán jellegű hasonlatos ráolvasás a része az igézetet gyógyító vízvetés rítusának, ahogyan ezt a XI. vagy a XV. csoportokban közölt szövegek tanúsítják. Például egy magyarcsügi (Bákó megye, Románia) vízvető rítus részeként a beteg mosdóvizének kiöntésekor így szólnak: „Ugy elmenjen az igizet, / ahogy ez a víz elment!”²

Az *R-tagos hasonlatok* az aktuális rítusra vagy annak egy részmozzanatára utalnak. Csak szöveg–cselekmény együttesben léteznek. A mindennapi élet számos területén, a legváltozatosabb ráolvasáshituációkban alkalmazzák őket, önállóan vagy a legkülönbözőbb eljárásokkal társítva. Ezek a cselekmények – hasonlóan a kérő-parancsoló formáknál tapasztaltakhoz – leggyakrabban a mágia elveszejtő jellegű eljárásai. Az analógiás mágiát a cselekmény és a szöveg együttese olyan módon fejezi ki, hogy az eljárás mágikus jelentését a szöveg adja meg, a rítus nélkül a szövegnek nincs is értelme: a legegyszerűbb szövegek csupán egy névmással utalnak a rítusra: „Ilyen nagyra nőjj!” E spontán, rögtönzött jellegű szövegek esetében nyilvánvaló, hogy az egész rítus hagyományozódik, amelyhez nem is társul feltétlenül mindig szöveges ráolvasás, de adott esetben rögtönzésüket a hagyományos cselekmények aktualizálhatják. A rítus aktuális körülményeire utaló *R-tagok* tartalmilag változóak, a hozzájuk társuló mágikus kívánság is a konkrét szituációra utal.

A hasonlatok e fajtái ilyen értelemben nem alkotnak szövegszinten összefüggő csoportokat, egyes tartalmilag rokon szövegek nem tekinthetők egymás variánsainak; az együvé tartozó rá-

olvasások csoportjainak közös és állandó elemei csak az „úgy... mint”, „ilyen... mint”, „annyi... mint”, „úgy... ahogy” stb. szerkezetek. Az alább közöltekhez hasonló, rögtönzött jellegű, *R-tagos* hasonlatba foglalt ráolvasásokat a kelet-délkelet-európai gyűjtemények tanúsága szerint az e térségekben még sok helyen elevennek látszó mágikus gyakorlat korunkban is termeli.³ Másrészt, úgy látszik, termelődnék ilyenek a gyűjtők számára is: a szövegek kötetlensége, rögtönzött jellege nem mindig engedi meg, hogy a saját gyakorlatukban valamikor használt szöveget szó szerint mondják el a kutatóknak, esetleg csak valami ahhoz hasonlót próbálnak felidézni.

Az adott konkrét mágikus cselekményre utaló szövegeknél tartalmilag-formailag állandóbbak a költői képeket tartalmazó *O-tagos hasonlatok*, amelyek esetében az *O-tag* tartalmazta költői képhez mint állandó szövegelemhez egy, a mágikus célt, illetve a változatos konkrét beszédshituációt kifejező kívánság, parancs társul. Egy-egy sajátos mágikus célhoz tartozó költői kép alapján esetenként helyi elterjedésű szövegtípusok is elkülöníthetők. Alábbi adataink szerint a legnagyobb számú variánsal az 'annyi csirke legyen, mint valami, amiből sok van' jelentésű szövegek északkeleten elterjedt típusa rendelkezik. Gyakori a természeti jelenségek (nap, hold, szél) megjelenése az *O-tagok*ban. Az efféle ráolvasások szövegszintű hagyományozódását nyomon tudjuk követni az írásos forrásokban is: a varázsszövegek legkorábbi, óind, óegyiptomi szövegeitől kezdve végigkísérik ezek minden ismert írott emléké.⁴ Egész Európából ismerünk természeti jelenségekre (föld, víz, harmat, folyó, állatok, növények és ezek tulajdonságai) történő utalásokat.⁵ V. J. Mansikka egyes természeti képek (például: „ahogy a madár a fészket építi”) szövegszintű folytonosságát mutatja ki latin-balkáni-orsz ráolvasásokban.⁶

Legnagyobb számban a vallásos hivatkozásokat, egyházi eredetű szövegekben Jézus, Szűz Mária, illetőleg a szentek tulajdonságaira, életének eseményeire történő utalásokat tartalmazó *O-tagos hasonlatok* ismertek. Ezek igen gyakran részei hosszú, több önálló szövegből kontaminálódott ráolvasásoknak, valamint a többféle ráolvasást tartalmazó összetett rítusoknak is. (Lásd ezeket a vallásos, illetve mágikus-vallásos szerkezetekkel kapcsolatos csoportokban, továbbá az epikus ráolvasásoknak különösen a XII. és XVIII. csoportjaiban.) Ilyen tekintetben sok átmeneti formával találkozunk, hiszen az epikus ráolvasások elbeszélései sokszor nem mások, mint egy-egy hasonlat költői képének kibontásai. Például alább, a 120. szám alatt közölt szöveg hasonlata a *széltályog*gal mint ártó démonnal való találkozást elbeszélő epikus ráolvasások csírája (lásd ezeket a XIII. csoportban), vagy talán inkább részben elfelejtett, redukálódott változata. Hasonlóképpen utal a 121. számú, kelésgyógyító szöveg az *Aszalterítés a hegyen* (XXIV. csoport) elbeszéléseire. Ezek és más hasonló átmeneti esetek sokasága alapján e szövegekkel kapcsolatban is elmondhatjuk, hogy – az I. csoport kívánságaihoz és parancsaihoz hasonlóan – ezek sem képeznek koherens és zárt egészet, sok szál vezet tőlük a rokon műfajok mellett a szervezettebb ráolvasások felé is.

R-tagos, cselekményre utaló hasonlat

1.1. Búzavetés (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷)
A búza elvetése után az üres zsákot magasba dobják, e szavakkal:

Ilyen nagyra nőj!

Hasonló szövegek: kendervetés (Csarnóta, Baranya megye⁸); búzavetés („...magasra...” – Gyúró, Fejér megye; Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹).

1.2. Búzavetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁰ Szeremle, Bács-Kiskun megye¹¹)

Ilyen magasra nőjön!

Hasonló szövegek: vetés (Túrony, Baranya megye¹²); tök, dinnye, kender, búza vetése (Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹³ Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁴); krumpli, kukorica vetése (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁵); tök vetése (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁶); krumpli vetése („Ilyen nagyok legyenek alatta!” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷).

1.3. Kukoricavetés (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁸)
Kukoricavetés után valaki a karjával mutatja, és mondja:

Ilyen csövek legyenek, e!

Majd távozáskor ezt mondják:

Adja meg az Atya,
egye meg a fia!

Hasonló szöveg: kukoricavetés (Galgahévíz, Pest megye¹⁹).

1.4. Tökvetés (Karancskeszi, Nógrád megye²⁰)

Ilyen tökök legyenek, e!

Hasonló szövegek: babvetés (Karancskeszi, Nógrád megye²¹); krumpliültetés (Hörnyék [Sásd], Baranya megye;²² Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³).

1.5. Tökvetés (Patak, Nógrád megye²⁴)

Ilyen nagy legyen minden tök!

Hasonló szövegek: tökvetés (Somogyudvarhely, Somogy megye²⁵); kender, búza vetése (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶); babvetés (Patak, Nógrád megye²⁷); kendervetés (Patak, Nógrád megye²⁸).

1.6. Kendervetés (Bolhás, Somogy megye;²⁹ Pálmonostora, Bács-Kiskun megye;³⁰ Szeremle, Bács-Kiskun megye³¹)

Ilyen nagy legyen a kenderem!

Hasonló szöveg: kendervetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³²).

2.1. Kenyérsütés (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye³³)
Kenyér kemencébe tételekor felfogják a kötőt, és mondják:

Ilyen magos légy, ni!

2.2. Kenyérsütés (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye³⁴)
Mikor a kenyeret kemencébe teszik, körbeforognak, hogy a szoknya repüljön, és mondják:

Ilyen kerekre nőjél!

3. Ültetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁵)
Ültetés után kiabáltak:

Ilyen nagy legyen, mint én!

Hasonló szövegek: dinnyeültetés (Galgahévíz, Pest megye³⁶); búzavetés („...ilyen magas... – Diósjenő, Nógrád megye³⁷).

4. Krumpliültetés (Csempeszkopács, Vas megye³⁸)
Az utolsó kapavágás után a gazda leül a krumplibokorra, és mondja:

Akkora krumplik legyenek,
mint a valagam!

5. Kendervetés (Csanádpalota, Csongrád megye³⁹)

Ez a kender olyan legyen,
hogy túlnyöjön a fejemen!

6. Kendervetés (Vasas [Pécs], Baranya megye⁴⁰)
A vetés közé kenderszárat is szórnak, és mondják:

Ilyen kemény legyen a szára!

7. Tyúkültetés (Bolhás, Somogy megye⁴¹)
A tojást bundasapkába rakják, abból teszik a fészekbe, ezt mondva:

Ilyen búbosak legyenek a csirkék!

8. Tyúkültetés (Szeremle, Bács-Kiskun megye⁴²)
A tojásokat rossz kalapban vagy sapkában viszik a fészekbe, és nem egyenként, hanem egyszerre öntik bele, s ezt mondják:

Ilyen egyszerre keljenek!

9. Állatok étvágya (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴³)
A gazdasszony etetéskor ráköpdös a malacra, csirkére, rájuk is fúj, és mondja:

Mindig ilyen jó étvágyal egyetek!

10. Szövés (Bélapátfalva, Heves megye⁴⁴)
Szövéskor a házba belépő ezt mondja:

Ilyen nyílása legyéek, ni!

– és jó nagyot lép, hogy a szövő a vetélőt jól át tudja dobni.

11. *Megigézett* tehén gyógyítása (Göcsej⁴⁵)
Olyan „szenesvizet”^a készítenek, amelyet a megigézett gyerekek szoktak. Azt a seprút, amellyel a készítő a mosdóvizet az edénybe leeresztette, háromszor a falhoz üti, ezt mondva:

Illen hamar mullik!^b

Azután az állatot megmossák, e szavakkal:

A Jézus nevében! Az Atyának és Fiúnak és a Szentlélek nevében.

12. Egészség (Besenyőtelek, Heves megye⁴⁶)
Nem fog azon a betegség, aki a frissen tojt meleg tojással arcát megsimogatja, és ezt mondja:

Ilyen ép legyek,
ilyen szép legyek!

13. Búzavetés (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁷)
A vetőzsákban ökölnyi kőso volt. Vetés után el kellett hajítani a földre, ezt mondva:

Ilyen súlyos legyen, mint a só!

14. Tyúkültetés (Hódmezővásárhely, Csongrád megye⁴⁸)
Karácsonykor legyet kell fogni, nádszálba tenni, a kotló alá helyezni, és mondani:

Olyan szapora legyen, mint a légy!

15. Szapulás (Tiszadorogma, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁹)
Az asszonyok mellüket mutatják a ruhának, ezt mondva:

^a *Szenesvíz*: vízbe meghatározott módon parazsakat számolnak bele; a lesüllyedő és fennmaradó „szenek” számából következtetnek a baj okára.

^b múltjék

Ilyen fehér legyen,
mint a csecsem!

16. Tojáshaszon (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵⁰)
A tyúk első tojását a szomszédba kell dobni, e szavakkal:

Olyan magas legyen a csomó, melyet tojss,
mint ez a ház!

17.1. Tejhaszon (Kide, Kolozs megye, Románia⁵¹)
Amikor a tehén először megy ki borjazás után, egy veder vízzel leöntik:

Így csurogjon a teje,
mint csurog a veder víz!

Hasonló szöveg: tejhaszon (Kide, Kolozs megye, Románia⁵²).

17.2. Tejhaszon (Rétfalu [Eszék], Eszék-Baranya megye, Horvátország⁵³)

Amennyire csurog a lepedőről ez a víz,
úgy csurogjon a tehénből a tej!

18. Vajhaszon (Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁴)
Szent György napján harmatot szedtek: a legelőn abroszt húzogattak a harmatos fűvön. Miután a tehén gazdája otthon az abrossból kicsavarta harmatot, azt meg-itatta a tehénnel, majd megvergette az abrosszal a tehenet, és így beszélt hozzá:

Annyi vajad adjá mindön hétön,
amönnyi vizet mögittá!

19. Anyatej visszaszerzése (Kelgyest, Neamț megye, Románia⁵⁵)
Ha elvették egy anyának a tejét, „akkor az a máma elmenen egy izvorhoz^a három regvelt, megmossa csecsit”, és mondja:

Hogy jó meg izvor,
úgy megjöjjön tejem!

20. Eső (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁵⁶)
Ha sokáig nem esett eső, összeszedtek három fehér kakast, a lábát, a szárnyát meg a csőrét fogva dézsa vízbe mártották, és háromszor mondták:

Úgy essen az eső,
ahogy belülük a víz csurog!

Hasonló szöveg: eső (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁵⁷).

^a 'forráshoz' (románból)

21. Megrontott tehen gyógyítása (Makó, Csongrád megye⁵⁸)

„Mikor mögverték a tehenet szömmel, mer az beteg vót, möglátszott rajta, folytak a könnyei. [...] akkor liszteszsákot töttek rá, a hátára. És aztat rázogatták, hogy hulljon le a liszt a földre, és azt mondták:”

Ahogy hullik a liszt a zsákbul,
úgy hulljon a tej a fejöbe!

22. Tehéntej elvételének megelőzése (Lésped, Bákó megye, Románia⁵⁹)

„...likas kőn keresztülfejik, mikor előbbször megbornyuzik. Keresztülfejik a likon a tejet, s beléteszik az istálló küszöbébe.”

Ahogy a likon keresztülmegy a tej,
úgy ne menjen el egyáltalán!

23. Álmatlanság megelőzése (Kide, Kolozs megye, Románia⁶⁰)

A látogató, ha elmegy, kis darabot tép le ruhájából, és az ágyra dobja, ezt mondva:

Legyetek olyan tiszták,
mint én vagyok!

24. Álmatlanság megelőzése (Nyárszó, Kolozs megye, Románia⁶¹)

A látogató – hogy ne vigye el a gyerek álmát – „álmot”, azaz ruhájának kis foszlányát veti a pólyás gyerekre, ezt mondva:

Lígy olyan jó álmos, mind én!

25. Kisgyerek fejlődése (Boncodföldre, Zala megye⁶²)

Születés után a bábaasszony fedőt tesz a gyerek fejére, ezt mondva:

Illen csöndesek és jók legyetek mind,
ahogy én amillen csöndesen tartom helyettetek ezt.

26. Anyatej (Háromfa, Somogy megye⁶³)

Az anya avatásról^a hazatérve mondja, miközben a már előre vízzel telemerített vödörbe hajol, s a közepéről issza a vizet:

Úgy iszom, mint a tehen,
annyi tejem legyen, mind a téhennek!

27. Anyatej (Balusest, Neamț megye, Románia⁶⁴)

Kenyérdarabot tesznek a Szeret^b vizére, és mondják:

^a Katolikus, templomi tisztító szertartás, szülés után hat héttel.

^b Folyó neve.

Úgy szaporodjék,
mint szaporodik a víz a Szereten!

„A kenyeret megsűrte, a vizet tette szájacskájába bubának, hogy jöjjék meg a má-májának a teje.”

28. Fonás (Pálháza, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁵)

Ha a kislány fonala rosszul sikerült, anyja felgombolyította, elvitte a vízimalomhoz, beledobta a malom kerekébe, és mondta:

Ilyen gyorsan pörögjön a Bözsike kezébe az orsó,
mint a malom kereke ahogy forog!

29. Kisgyerek beszéde (Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁶)

Mikor a kisgyerek először ment egy helyre, tojást adtak a kezébe, és mondták:

Úgy tudj beszélni,
mint a tyúk kárálni!

30. Nehezen beszélő gyerek megszólaltatása (Makó, Csongrád megye⁶⁷)

A gyerek feje fölött a nagyanyja cipőt tört ketté, és így szólt:

Amilyen gyorsan gőzöl ez a cipó,
olyan gyorsan tudjál beszélni!

Hasonló szöveg: nehezen beszélő gyerek megszólaltatása (Kiszombor, Csongrád megye⁶⁸).

31. Nehezen járó gyerek elindítása (Drávasztára, Baranya megye⁶⁹)

Fehér ronggyal összekötik a lábát, majd egy miséről jövő asszony elvágja a kötést, így szólva:

Amilyen gyorsan jöttem,
olyan gyorsan kezdjen járni!

32. Bogozás kioldása (Kőhalom, Brassó megye, Románia⁷⁰)

Aki tavasszal az első fecskét látja, súrolja össze jól az ujjait, s közben mondja:

Úgy oldjon el az én kezem minden cérnabogozást,
mint ahogy ennek a fecskének a szárnyai el vannak oldva!

33. Szántás (Szeged környéke⁷¹)

Első tavaszi szántás alkalmával először fordítva kell feltenni az ekét, és az ekekulcsot háromszor el kell hajítani, ezt mondva:

Amilyen szívesen mék^a a kúcsé,
olyan szöröncsés lögyek az első szántásba!

34. Tyúkültetés (Rétfalu [Eszék], Eszék-Baranya megye, Horvátország⁷²)
Férfikalapból borítják a fészekbe a tojásokat, miközben ezt mondják:

Amily gyorsan borítottuk,
olyan gyorsan keljen is ki!

35. Tyúkültetés (Csanádpalota, Csongrád megye⁷³)

Ahány tojást alátettem,
annyi csibe [vagy pulyka, liba stb.] keljen!

36. Tyúkültetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁴)
Sapkából tették a tyúk alá a tojást, hogy mind kikeljen, közben mondták:

Ahogy én egymásra teszem a férjem sipkájába a tyúk alá a tojást,
a csirke így együtt a tojásból mind kigyűjjön!

37.1. Tyúkültetés (Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁵)
Csűrrehajtáskor teszik a tojást a tyúk alá, ezt mondva:

Úgy gyűjjön a csirke,
ahogy gyün a csűrhe!

37.2. Tyúkültetés (Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁶)

Úgy pressegjete ki,
mint a nyájból a malacok!

Hasonló szövegek: tyúkültetés („...mint a disznó a karámból” – Hajdúbogos, Hajdú-Bihar megye;⁷⁷ „...mint a sok nép az utcánkban” – Hódmezővásárhely, Csongrád megye⁷⁸).

38. Beteg gyerek gyógyítása (Bogdánfalva, Bákó megye, Románia⁷⁹)
Zsákot tettek a földre, rá egy darab szalonnát, s az ajtóig húzták rajta a gyermeket, ezt mondva:

^a megyek

Kövéredjél, mint e disznyó,
magasodjál,^a mint e kender,
nyúljál, mint e zsák!

39.1. Kiscsirkék fejlődése (Vasas [Pécs], Baranya megye⁸⁰)
Ha kikeltek a kiscsirkék, rostában megfüstölik őket. Majd valamilyen vasdarabra (például fejszére) rakják őket egyenként, és mondják:

Ilyen erősek legyetek,
mint a vas!

Hasonló szöveg: kiscsirkék fejlődése („...mint a fejsze” – Görcsöny, Baranya megye⁸¹).

39.2. Szarvasmarha fejlődése (Gyergyócsomafalva, Hargita megye, Románia⁸²)
Mikor mennek a havasra a marhák, az istállók ajtaját láncsal kötik át, hogy a marha átléphesse, miközben ezeket mormolja a családfő:

Legyetek erősek, mint a vas,
tartások össze, mint a lánc,
s Pádúai Szent Antal őrizzen meg a vadállatoktól!

Hasonló szöveg: kiscsirkék fejlődése („...összetartások, mint ennek a láncnak a szeimei...” – Szucság, Kolozs megye, Románia⁸³).

39.3. Kiscsirkék fejlődése (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye⁸⁴)

Erős lögyön, mint a vas,
jó, mint a föld,
úgy ökleljön, úgy ruggyon,^b mint én.

40. Szerelem (Szeged⁸⁵)

Akit az ura nem szeret, kenyeret, sót, paprikát, vöröshagymát és a küszöb alá. Közben elmond öt-öt Miatyánkot, Üdvözlégyet, Hiszekegyet, majd háromszor ismétli:

Olyan életöm legyön,
hogy amint a ház nem löhet kinyér nélkül, só nélkül,
paprika nélkül, vöröshajma nélkül,
az én uram ne löhessön nálam nélkül!

41. Betegség gyógyítása (Hejce, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁶)

A beteg ingét hirtelen mozdulattal lerepesztették testéről, és kő alá ásták, ezt mondva:

Úgy menjen a betegség a kő alá,
mint ez a ruha!

^a magasodjál

^b rúgjon

42. *Sertéssümölcs^a* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁸⁷)
„Olyan orvossága van, hogy mikor tyúkot vágnak, zúzabőrrel kell megsúrolni. Akkor a zúzabőrt ki kell vinni a csepegés alá, s ott el kell ásni. Azt kell mondani a sümölcsre:”

Pusztulj el a kezemről,
Ahogy ez a zúzabőr is elpusztul!

43. *Árpa* gyógyítása (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁸)
A beteg árpaszemmel dörzsöli meg a szemét, majd a magot olyan kútba dobja, amelyikbe még sohasem nézett, és így szól:

Úgy tűnjön el az én árpám a szememről,
mint a vízbe dobott árpaszem!

Hasonló szöveg: *árpa* gyógyítása („Amikor az elrothad, / akkorra az árpa is múljon el a szememről!” – Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁸⁹).

44. *Árpa* gyógyítása (Magyarcsanak, Csongrád megye⁹⁰)
Napfelkelte előtt ablakharmattal meg kell kerekíteni az árpát, és mondani:

Úgy tűnjön el szememről az árpa,
mint az ablakról a harmat!

45. *Agos^b* gyerek gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁹¹)
Éjjel 11 előtt vizet hoznak, zabot főznek bele, három teknőbe teszik. Megfürdetik benne a gyereket, majd a vizet kiviszik, a folyóba öntik, így szólva:

Úgy elvigye ennek a gyerekeknek a betegségét,
mint a zabot hogy elviszi a folyóvíz!

46. *Varas^c* gyerek gyógyítása (Aranyosszék, Románia⁹²)
Az anya a malomhoz megy, felvesz a kerékről lehulló vízből, azt hazaviszi, felmelegíti langyosra, megfürdeti a gyereket, majd a vizet visszaviszi, kiönti, és ezt mondja:

Amilyen hamar lefolyik ez a víz,
olyan hamar gyógyuljon meg a gyermekem!

^a Különösen fájdalmas, szúrós szemölcs.

^b 'satnya, ráncos, szőrös koraszülött'

^c Valószínűleg: ótváros.

47. Fejfájás gyógyítása (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹³)
A beteg szenteltvízzel locsolja a földet, és ezt mondja:

Úgy múljék el a fájásom,
ahogy a vizet a föld elissza!

48. *Szentantaltüze^e* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁹⁴)
A beteg napkelte előtt vagy „napszentületkor” kimegy a patakra, beleáll a vízfolyással szemben, kilenc kis követ hátradob a feje fölött, majd megmosakszik a vízben, és ráolvas:

Úgy elmenjen a fájdalom,
mind ez a kilenc kő a vizen,
s mind ez a víz a feteke^b tengerbe!

Közben vizet is szór a feje fölött hátrafelé.

49. *Sárgaság* gyógyítása (Jászájkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁵)
Tojást kell főzni, majd kilenc részre vágni, a sárgáját a csurgásba^c elásni, a fehérjét pedig mosatlan új ruhadarabban a beteg nyakára akasztani. Kilenc napig minden nap el kell imádkozni kilenc Miatyánkot és kilenc Üdvözlégyet, majd a tojást a nyakból levéve a keresztútra kell vinni. Ott a beteg a feje fölött hátradobja a tojást, és így szól:

Ahogy a fehérje elpusztul,
úgy múljon el a sárgaság!

50. *Fökön^d* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁹⁶)
„A fökön szökik a kezedre, s nem szabad megolvasni, mert még több lesz, még jobban szaporodik. Az akkora volt, mint egy búzaszem. Ragados volt, kapta egyik a mástól. S mivel vették el? Lószőrrel megkötötték, megbogozgatták, volt, hogy cérnával es. Ahány fökön volt, annyi bogot vettek a cérnára, aztán tették a csepegő^e alá, s azt mondták:”

Ahogy elrothad ez a cérna,
úgy teljen el a fökönöm,
s egy se maradjon!

Hasonló szöveg: *fökön* gyógyítása („...ahogy ez az alma rothad...” – Szabadkígyós, Békés megye⁹⁷).

^a Orbánc vagy más, bőrpírossággal járó betegség.

^b fekete

^c Az eresz alja, ahová a tetőről az esővíz lecsurog.

^d 'szemölcs'

^e Az eresz alja, ahová a tetőről az esővíz lecsurog.

51. Betegség másra hárítása (Tordatúr, Kolozs megye, Románia⁹⁸)
 „Keresztutba [...] szoktak paszujt tenni, mindent, ami a háznál létezik, mindenféléből, fűszerféléből szoktak tenni. Bekötik: sót, mindent, odateszik a keresztutba. És aki belélep, az fogja megkapni [a betegséget], meg van csináltatva.”^a Mikor készíti, ezt mondja:

Ahogy teszem,
 úgy is menjen el a betegség tölem!

Hasonló szöveg: betegség másra hárítása („...ugy muljon el rolam a betegség...” – Tordatúr, Kolozs megye, Románia⁹⁹).

52. *Körömméreg*^b gyógyítása (Sántos, Somogy megye¹⁰⁰)
 A beteget újhöld vasárnapján észak felé, meztelenül folyóvízhez vezetik, s a velük vitt seprűvel, amelyet háromszor vízbe mártanak, háromszor „lehúzzák”, majd a söprűt víznek eresztik, ezt mondva:

Ahogy lehúztam,
 új^c mönjön bele!

Útközben senkihez sem szabad szólni.

53. *Ijedtség* (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁰¹)
 Szentelt önt öntenek, a beteg leterített feje fölött. A hideg vízbe öntött forró ólom^d kihűlő formája kiadja, hogy mitől ijede meg a beteg (ember, állat, kutya stb.). Kilenyszer önti, végül a vízből három cseppet megitat a beteggel, és kenegeti vele a homlokát, a tenyerét. A vizet három napig a házban tartja, s a harmadik napon reggel, mielőtt a nap feljön, felönti a kerítésre. Ezt mondja:

Ahogy ezt a vizet kiöntöttem,
 úgy szálljon le mindenféle ijedtség a betegről!

54. *Hideglelés* gyógyítása (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye¹⁰²)
 Keresetlen kenyeret kell enni, ezt mondva:

Úgy menjik el a hideglelés,
 mint lemegy ez a kenyér a torkomon!

^a meg van rontva

^b 'meggyült körömágy'

^c úgy

^d Az „önöntés” itt vagy megolvasztott ónnal, vagy – gyakrabban – ólommal történik.

55. Beteg gyerek gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰³)
 Az anya hamut szór tenyeréből az ereszcurgásba, és ezt mondja:

Amilyen hamar lemegy a kezemről,
 olyan hamar múljék a betegség a gyermekemről!

56. Szemölcs gyógyítása (Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰⁴)
 Sütéskor vesz a beteg egy keresetlen seprűt, azzal háromszor megseprí a keze fejét, ahol a szemölcs van, és így szól:

Olyan hamar múljon el,
 amilyen hamar elég ez a seprő.

Ezután a seprűt a kemencébe dobja.

57. Ágybavizelés gyógyítása (Abaújvecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁵)
 A beteget kiásott sírba vizeltetik, ezt mondva:

Úgy múljon el a betegség,
 ahogy ezt a sírt bekaparják!

58. *Udma* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁰⁶)
 Patakban három követ kell felvenni, és visszafelé tekerni az *udmán*, háromszor mondva:

Úgy nőlj, mint a kő,
 ülj helyben, mint a kő!

59. *Nyüvek* kihajtása állatok sebéből (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁰⁷)
 „Ha a nyüveket ki akarod hajtani az állatból, veszel port fel a földről:”

Május szent csütörtök vagy péntek napján,
 amint nem áll meg a por a kerten,^b
 úgy ne álljon meg a nyú a disznóny [tehenyen stb.].

„Másik kezébe tart kilenc pujszemet,^c veti a port, veti a pujszemet, hogy ne még feledje el.”

^a 'kelés' (románból)

^b 'kerítésen'

^c 'kukoricaszemet'

60. *Féreg*^a kihajtása állat sebéből (Tiszakóród, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰⁸)
A gazda korán reggel a kertben lévő „csudafából”^b hármat bal lábbal letapos, napnyugta felé, ezt mondva:

Úgy hervadjon el a féreg,
mint a csudafa!

61. *Sárgaság* gyógyítása (Hódság, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁰⁹)
Kilenc napig visszafelé kell számolni a napokat:

Kilenc,
nyolc,
...
egy.

Közben répa van akasztva a tűz fölé. Az első napon kilencszer mondják el a Miatyánkot, majd mindennap eggyel kevesebbszer, és minden alkalommal így szólnak:

Úgy száradjon el a betegség,
ahogy a répa a tűz fölött!

62. *Szemverés* gyógyítása (Hódság, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹¹⁰)
A gyógyító kilenc paraszt dob a vízbe, közben háromszor mondja:

Atya, Fiú, Szentlélek.

Ha az „Atya”-nál füttyül a parázs, férfi verte meg szemmel, ha a „Fiú”-nál, akkor ifjú, ha a „Szentlélek”-nél, akkor nő. Ezután háromszor jobbra mosdatja a beteget, majd háromszor balra, közben összesen hatszor mondja a fenti szöveget. Majd vizszakéből^c hátradobja a vizet, ezt mondva:

Úgy száradjon el a betegség,
ahogy e víz!

63. *Ínkorulás*^d gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹¹¹)
A beteg keresetlen csonttal nyomkodja a beteg helyet. A csontot eldobva ezt mondja:

Úgy száradjon el ez a bog,
mint ahogy a csont elszárad!

^a Nyű állat sebében.

^b *Datura stramonium*

^c 'kifordított tenyérrel'

^d Nehéz járással, sántasággal járó betegség.

64. Fejfájás gyógyítása (Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹¹²)
A fejfájós száraz lófejet keres, és mondja:

Így száradj mög te es!

(Tudniillik az ő saját feje.) A lófejet feje alá téve aludjon rajta.

65. Seb gyógyítása (Zajzon, Brassó megye, Románia¹¹³)
Egy régi „linéát”,^a vagy egy darabka száraz fát háromszor a sebre nyomnak, ezt mondva:

Úgy megszáradj,
mint ez a fa [mint ez a linéa]!

66.1. Halál okozása (Kide, Kolozs megye, Románia¹¹⁴)
A rosszakaró ráböjtöl; a böjt napján szüette deszkára térdel, két égő gyertya közé, és mondja:

Úgy száradjon ki e világból,
mint ahogy a deszka kiszáradt!

66.2. Halál okozása (Kide, Kolozs megye, Románia¹¹⁵)
Az előbbi módon, másik szöveggel:

Úgy egyék a nyüvek,
mint ahogy eszi ezt a deszkát a szú!

67. Halál okozása (Kide, Kolozs megye, Románia¹¹⁶)
Az előbbi módon, más szöveggel:

Úgy apadjon ki a világból,
mint ahogy apad ez a gyertya!

68. *Nyavalyatörés*^b gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁷)
A gyerek ruháját leszakították, a küszöb alá ásták, és ezt mondták:

Úgy múljon el a gyermekemről a szívszorítás,
mint ez az ing itt el fog romlani!

^a 'lécdarabot'

^b 'görcs', 'epilepszia'

69.1. *Csuma*^a távoltartása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹¹⁸)
A töretlen kenderből varrt „csumainget” éjfél előtt kivitték a csumának e szavakkal:

Úgy elmenjen a csuma,
mint ezt az inget csinálták!

69.2. *Öklelés*^b gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹¹⁹)

Kender, megugarolja,
béveti, kinő,
leszedi, leáztassa,
kiveszi, megszárazza,
lerágtassa, lelékeli,^c
megfonja, megszövi,
inget csán^d belőle,
s elszagassa.
Szakadjon el
annak a betegnek
testjiből, mint
azok a gúnyák!

A gyógyító személy a ráolvasás közben egy kendermadzagra annyi bogot köt, ahány szót kimond. A madzgot a betegre köti: „...béakassza nyakába keresztbe, s azt harmadnapjára kiveszi onnat, s a víz után veti el, vagy tűzbe elégeti. Amelyik oldalon fáj, oda teszi az összekötözött két végít. Három nap hordozza, napjövet előtt kell kivenni nyakából, de a víznek ne szembe, úgy vesse bé!”

70. *Árpa* gyógyítása (Parnó, Töketerebes járás, Szlovákia¹²⁰)
A beteg árpaszemet dob a meleg kemencébe. Mikor az árpa szétpattan, ezt mondja:

Így pattanjon szét az én árpám is!

71. *Nyű* kihajtása állat sebéből (Pokolpatak, Bákó megye, Románia¹²¹)
Port hintenek, és ezt mondják:

Úgy potyogjanak a nyüvek,
hogy a por hull le a földre!

^a 'kolera'

^b Hányással járó gyomorbetegség.

^c *Lékel, léhel*: kifésüli a kendert. Ez a ráolvasás a kendermunka egyes mozzanatait sorolja fel az ing megszövéseig.

^d csinál

72. *Mussz*^a gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²²)
Gyíkot ölnek, és így szólnak:

Akkorára múltjon el,
mikorra a gyíknak vére elfolyik!

73. *Sümölcs*^b gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹²³)
Akinek sümölcsse van, saját fejéből kihúz három szál haját, s abból kettőt tűzbe dob, a harmadikat háromszor egymás után a sümölcsre csavarja, majd elégeti ezt a hajszálat is. Akkor azt kell mondani:

Ahogy ez a három hajszal elégett a tűzön,
úgy menjen el rólam a sümölcs is,
többet vissza ne jöjjön!

74. *Sárgaság* gyógyítása (Fekete-Körös völgye, Románia¹²⁴)
A beteg saját vizeletében megfőz egy tojást; egyik végét keresztben bemetszi, és ott megsózza. Aztán a tojást a mezőre viszi, hátranézés nélkül; ott egy hangyabolyba elássa, és közben mondja:

Amint téged a hangyák megesznek,
úgy múltjon el az én betegségem!

Hazamenet sem szabad hátranéznie.

75. *Igézés* gyógyítása (Sárhida, Zala megye¹²⁵)
A beteg gyerek mosdóvizét a tálból megfordított nyírfa seprűn át háromszor a fazékba szűrik; a víz a seprű fejről a nyelén át fut a fazékba. Közben így szólnak:

Ollan hama távoztassa el Isten a bajt,
mind amillen hama csinyátom az átszűrít!

76. *Igízet* gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹²⁶)
Vízvetéssel gyógyítanak,^c miközben így olvasnak rá:

Szenek, megváltoztok,
szenek, megvirultok.
Úgy elmúljék ennek a betegnek az igízetje,
az ű teste sérelme,
mint ennek a szénnek eltelik az ő hévsége!

^a mumpsz (fültőmirigy-daganat)

^b szemölcs

^c A *vízvetés* azonos a dunántúli és alföldi *szenesvízkészítéssel*: meghatározott módon parazsakat számolnak bele egy bögre vízbe, és megfigyelik, hogy a kialakuló parazsakból („szenekből”) hány súlylyed le, illetve marad fenn a víz felszínén; ebből következtetnek a baj okára. A vízből itatják, mosdatják a beteget.

Dicsőség az Atyának,
dicsőség a Fiúnak
és Szentlélek Istennek!
Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevibe, ámmen.

77. Rontás (Hencida, Hajdú-Bihar megye¹²⁷)
Az út porából vagy sárból kilenc marékkal felvesznek. Útközben nem szabad senki-
hez szólni, sem hátranézni. A folyóba dobják, kilencszer elmondva:

Úgy menjen el az egészsége,
ahogy a víz elviszi!

78. *Megrontott* tehén gyógyítása (Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁸)
A rontással gyanúsított személy tehenének trágyájából lopnak, új bögrébe teszik;
ennek közepébe egy sárgarépat helyeznek, a kéménybe akasztják füstölődni, és
mondják:

Így füstölődjön meg, aki a tehenemet megrontotta!

79. Tehéntej elvételének megelőzése (Gyimesközéplök, Hargita megye, Romá-
nia¹²⁹)
„Ha valakinek a tehenye megbornyúzik, s ahogy kifejte a tejet, legelőször menjen
a vécébe, ne nézzen se jobbra, se balra, s öntse bele a vécébe azt a tejet, s akkor
mondja:”

Aki a tehenyemnek a zsíráját elveszi,
annak a teje olyan szagos legyen, mint ez a véce!

Hasonló szöveg: tehéntej elvételének megelőzése (Kiskapus, Szeben megye, Romá-
nia¹³⁰).

80. Elvitt bivalytej visszaszerzése (Gyerővásárhely, Kolozs megye, Románia¹³¹)
Kimosták a fejősajtárt, a mosóvizet a vécébe öntötték. Szúrtak egy botot a vécébe,
és avval megkeresztették a jószágot, a fejétől kezdve, majd megkerülték háromszor,
és ezt mondták:

Olyan büdös legyen annak a teje,
aki ettől a jószágtól elviszi,
mint amilyen ez a bodonban!

81. Szerelem (Csomafája, Kolozs megye, Románia¹³²)
A lány zöld békát tesz hangyabolyba; harmadnap az ott talált csontokkal a legényt
megkeni, ezt mondva:

Úgy ne legyen nyugta,
ahogy annak a békának sem volt nyugta a hangyabolyban!

82. *Szemverés* gyógyítása (Encsencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹³³)
Szenesvizet készítenek elégetett seprűszálakból. Megmossák vele a kisgyerek kezét,
lábát, arcát, és a maradékot az ajtó sarkára öntik, ezt mondva:

Úgy forduljon le a szemed,
mint ahogy a bögre lefordul;
úgy ne ártson,
mint ahogy a víz nem árt!

83. Rontás (Kiszombor, Csongrád megye¹³⁴)
Döglött kutya szemét és fülét zsírral megkenve mondták:

Ahogy ez a kutya nem lát,
ne lásson az uram se!
Ahogy ez a kutya nem hall,
ne halljon az uram se!

84. Rontás (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹³⁵)
Aki haragudott valakire, rossz fazékba szenet^a rakott, így szólva:

Úgy éljetez, mint az aludt szén!

Az illető kapujában ásták el, jó mélyre, szájával lefelé.

85. Rontás (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹³⁶)
Aki meg akar rontani valakit, hétfőn reggel napkelte előtt így szól, szája elé farkas-
gégét^b tartva:

Olyan gazdag légy, mint a farkas,
úgy láj, c mint a farkas,
annyi maradjon az életedbe,
amennyi farkas lesz az életedbe,
s úgy járj, mint a farkas,
félj mindenkitől!

86. Rontás (Szóreg [Szeged], Csongrád megye¹³⁷)
Aki meg akar valakit rontani, kását dob a tűzbe, és így beszél:

Úgy pattogjon ki a teste X-nek,
mint ez a kása a tűzbe!

^a Vagyis kialudt parazsat, „aludt szenet”.

^b Farkas torkából származó csontgyűrű.

^c láss

87. Tehénrontás visszahárítása a rontóra (Kraszna, Szilágy megye, Románia¹³⁸)
A tejet a láng fölött kis csuporba szűrik, ezt mondva:

Úgy süsse ki a láng a szemit,
ahogy ez a láng égeti a tejet!

88. Rontás visszahárítása a rontóra (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye¹³⁹)
Aki gyanús „babonafélét” talál a keresztúton, szalmát gyújt, és azon elégeti. Míg a tűz ég, háromszor mondja:

Ne legyen sikere a babonájának,
így égjen el, mint ez a szalmacsóva!

89. Ellenség megrontása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁴⁰)

Ez a gyertya ahogy ég,
úgy égjen el az én dusmányom^a es!
Ahogy csepeg a viasz le a cérnáról,
úgy szotyogjon le a hús a csontjairól!

90. Tehénrontás visszahárítása a rontóra (Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁴¹)
A gyógyító egy darab kenyeret tett a sajtárba, kilencszer beleszúrt akáctövissel. Fejtte a tehenet, és közben mondta:

Ezek a tövisek mindig szurkálják a kezét,
ha rossz ember nyúlt hozzá!

Ezután szérűseprűvel körülkerítette a tehen tőgyét, ezt mondva:

Így keringjen, ha rossz nyúlt hozzá!

Éles késsel kerítette körül a tehen tőgyét, kilenc keresztet rajzolt rá, és azt mondta:

Az ujja hegyit ilyen éles kés vágja,
ha rossz ember nyúlt hozzá!

A szoknyája hátulját a lába közt előrekapta, és a ruha csücskével kilencszer megkerítette a tehen tőgyét:

Olyan gyorsan múljék el,
amilyen gyorsan a ruha alja jár, mikor megyünk!

Aztán fogta a seprűt és a kést, kihajította az udvarra. Csak naplemente után volt szabad a helyükre tenni őket.

^a 'ellenségem' (románból)

91. Rontás (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁴²)
Ha haragusznak, irigykednek valakire, egy marék port vesznek fel onnan, ahol a kutyák verekednek, és bedobják az udvarába. Ezt mondják:

Éppen úgy hergetődjél te is,
mint azok a kutyák verekednek!

92. Szerelem (volt Szatmár vármegye¹⁴³)
Kilenc nyomból sarat készítenek, és a kürtőbe tapasztják, ezt mondva:

Úgy forogjak az eszedbe,
mint a kürtőben a füst!

93.1. Szerelem (Aranyosszék, Románia¹⁴⁴)
A lány felveszi ásóval a legény nyomát, betömi viasszal, beveti a kemencébe, s ezt mondja:

Úgy égjen a te szíved értem,
ahogy elolvad ez a viasz itten!

A legény feleségül veszi.

Hasonló szövegek: szerelem (Borsa völgye, Románia;¹⁴⁵ „ahogy ég a só a tűzben” – Borsa völgye, Románia¹⁴⁶).

93.2. Szerelem (Szeged környéke¹⁴⁷)

Úgy égjön benned a szerelöm,
mint a körmöm ég!

94. Szerelem (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁴⁸)
Úton talált lópatkót tűzbe tesz, „megveresíti, s mikor kiveszi, húggyozik rea, s mondja:”

Hogy^a ég a tűz,
úgy égjen Péter szíve!
Hogy fut a ló,
úgy fusson a legény utánam,
s hogy ég a tűz,
úgy égjen a szíve értem,
s ahogy nem tudom
megtartani a húggyomat,
úgy ne tudjon élni nálam nélkül!

„Akkor fercseg a húggy a patkón, s megköti a legényt.”

^a ahogy

95. Szerelem (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴⁹)
A tűzhely platnijára vagy a tűzbe kendermagot szórtak, ezt mondva:

Amind ég ez a kendermag a tűzben,
úgy égjen a szüve Andrásnak [Ilonának] értem!

96. Szerelem (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁵⁰)
„Ha a leányt nem kéri senki, nem szeretik, s ő akarja a legényt, sőt vesz, s reamondja háromcor:”

Úgy szeressenek,
mint a barmok e sőt!

„S úgy viszi a sót magával, dugva, [...] gúnyába, s úgy szeretik aztán.”

97. Pattanás gyógyítása (Hernádvécse, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵¹)
Akinek nyelvén pattanás van, „csombékot” köt zsebkendőjére; azt túvel szurkálja; közben háromszor a tűzbe köp, és ezt mondja:

Úgy égjen annak a nyelve, mint ez a tűz ég!

(Ugyanis attól lett pattanása, hogy valaki rosszat mondott róla.)

98. Szerelem (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁵²)
A lány a legény lábnyomát háromszor előlről a sarkáig húzza, így szólva:

Úgy jöjjön vissza utánam,
ahogy én húzom ezt a sárt hátra!

A sarat a kéménybe tapasztja, háromszor mondva:

Szentséges Szűz Mária,
add, hogy úgy járjon utánam, ahogy a füst a kéményben!

99. Szerelem (Kláralfalva, Csongrád megye¹⁵³)
A nő két kis bögre vízbe márt a férfi ruhájából egy darabot, és lába nyomából földet tesz, letapasztva forralja a kemencében, s mondja:

Ahogy ez a víz forr,
úgy gondolj rám!

100. Szemölcs gyógyítása (Feketető, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁵⁴)
Szalonnaevéskor a bőrét csurgásba kell ásni. Három Miatyánk és egy Üdvözlégy után ezt kell mondani:

Amit ide leástam, itt elszáradjon,
az én kezemről a szömöcs elmúljon!

101. Sárgaság gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁵⁵)
A beteg egy főtt tojást akasszon a nyakába, és mondja el háromszor:

Ez a tojás apadjon,
betegségem gyógyuljon!

102. Szemölcs gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁵⁶)
Vadalmát kétfelé vágta, megdörzsölték vele a szemölcsöt, majd vízfolyásba temették az almát. Azt mondták:

S maradj itt,
s múljon el ez a sebem es!

103. Szótlan gyerek megszólaltatása (Somogy megye¹⁵⁷)
Kenyérmosóvizet itatnak vele, így szólva:

Sütelen kenyerek, sülletek,
szotala^a gyerökök, szóllatok!

O-tagos, objektív hasonlat

104. Tyúkültetés (Bélapátfalva, Heves megye¹⁵⁸)
A tojások fészekbe rakásakor ezt mondja a gazdasszony:

Olyan elevenek legyetek,
mint a vereshangya!

105.1. Tyúkültetés (Paszab, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹⁵⁹ Baktalórántháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁶⁰)
Ültetés előtt a kotlót a kemencéhez dörzsölik, ezt mondva:

Úgy ülj, mint a só,
úgy költ, mint a hangya!

Hasonló szövegek: tyúkültetés („Úgy pezsdülj ki...” – Tiszaföldvár, Jász-Nagykunszolnok megye;¹⁶¹ Várfalva, Kolozs megye, Románia;¹⁶² „Ülj, mint a sátor...” – Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁶³ „Ülj, mint a kemence...” – Szamoshat;¹⁶⁴ „Üljél, mint a tőke...” – Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹⁶⁵ „Ülj, mint a torma...” – Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia¹⁶⁶).

^a szótlalan

105.2. Tyúkültetés (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia¹⁶⁷)

Ülj tormával,
költs hangyával!

106. Tyúkültetés (Ordas, Bács-Kiskun megye¹⁶⁸)
A tojásokat déli harangszókor kell rakni, és mondani:

Kelj, mint a rozsa,
pattogj, mint a kukorica!

Hasonló szövegek: tyúkültetés („Keljen..., pattogjon...” – Tiszainoka, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶⁹ „...szaladjon, mint a pinty!” – Bánokszentgyörgy, Zala megye;¹⁷⁰ Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷¹).

107. Csirke óvása rontástól (Balaton-mellék¹⁷²)
Kikeléskor, etetés előtt megfüstöli a csirkéket a gazdasszony. Addig neki sem szabad enni. Födőre teszi a parazsat, erre a fészekből szalmát, tojánhéjat és a csirkék farkának levágott végét. A csirkéket rostában tartja a füst fölé, ezt mondva:

Olyan nagyok legyetek, mint a bivaly,
olyan jó evők legyetek, mint a sáska!

Közben a háziasszonynak ennie is kell.

108. Tyúkültetés (Kiszombor, Csongrád megye¹⁷³)
Először maga a gazdasszony ül a fészekbe. Páratlan számú tojást tesz a kotló alá. Az anyakotlót megsimogatja bal kézzel a fejétől a farkáig, megcsókolja fülét, szemét; ráülteti a tojásra, és háromszor végighúzza a hátán mindkét kezét. Ezután mondja:

Ülj, kis tyúkocskám,
költsd ki a kiscsirkéidet!
Olyanok legyenek, mint a kis fürjek!

109. Súlyos beteg, vézna gyerek gyógyítása (Hódegyháza, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁷⁴)
Mindennap háromszor napkelte előtt a temető körül kell a gyereket vinni, minden kerülőnél mondani egy Hiszekegyet, majd:

Ahogy a nap erősödik,
úgy erősödjön a gyermek!

Utána úgy kell megvárni a napkeltét, hogy a nap rásüssön a gyerekre. Ezt három nap meg kell ismételni.

110. *Szemverés* gyógyítása (Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁷⁵)
A temetőben kilencfajta fáról kilenc darabot kell törni, megfőzni, levében megfürdetni a gyereket. A fürdővizet napszálltakor kell kiönteni nyugat felé, ezt mondva:

Olyan hamar gyógyuljál,
amilyen hamar lemegy a nap!

Három nap egymás után meg kell ismételni; akkorra meggyógyul a gyerek.

111. *Tyúkszem* gyógyítása (Csávoly, Bács-Kiskun megye¹⁷⁶)
Holdtöltekor úgy kell kimenni, hogy senki se lássa. A tyúkszem megérintése közben háromszor mondani:

Ahogy te fogysz, holdacska,
úgy múljon el a tyúkszem rajta!

112. *Sömör* gyógyítása (Hosszúhetény, Baranya megye¹⁷⁷)
Holdújulás előtt való utolsó csütörtökön a sömört tú hegyével meg kell kerekíteni, ezt mondva:

Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében!
Úgy múljék e,^a mint a hód!

Utána a tút földbe kell szúrni. Ha ezt még egyszer meg kell csinálni, a tút kétszer kell a földbe szúrni.

113. Betegség gyógyítása (Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁸)
Holdújulásakor kell mondani:

Újhold, új király,
úgy múljon el az én bajom,
ahogy te elmúlsz!

114. Daganat gyógyítása (Kalocsa, Bács-Kiskun megye¹⁷⁹)

Aki mögrontotta, az hozza helyre!
Ahogy a hódvilág fogy,
úgy fogyjon a gumó is!

A vízfolyás irányába nem volt szabad nézni. Hét Miatyánkot kellett utána elmondani.

^a el

115. Nyakfájás gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁸⁰)
A hold lementekor köszönni kell a holdnak, aztán a fájós nyakat vagy torkot éhnyállal^a meg kell kenni, ezt mondva:

Olyan gyorsan muljék el a nyakamrul a fájdalom,
mint amely gyorsan el fogol te tűnni!

116. Fejfájás gyógyítása (Zalatárnok, Zala megye¹⁸¹)
Megdörzsölik spiritusszal a nyakereket, és ezt mondják:

Ukkimegy^b a baj,
mintha újrászületnék e világro.

117. Nyű kihajtása állat sebéből (Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁸²)
Napkelte előtt az állat megyc^c a jobb kéz mutatóujjával háromszor meg kell keríteni, és háromszor kell köpni. Közben mondani:

Ez a féreg úgy menjen ki a megyiből,
ahogy lemegy a nap;
úgy tisztuljon meg,
amilyen tisztán feljött a nap!

118. *Mussz*^d gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸³)

Ahogy a nap felgyütt,
ahogy a nap lemegy,
te úgy múlj el [vagy: menj el]!
Nem voltam érted,
de nem is vártalak;
ahonnan gyüttél,
oda elmehetsz.

119. Állat szemén lévő *hályog* gyógyítása (Eperjeske, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁸⁴)
A gyógyító pásztor korán reggel, míg nem találkozik senkivel, halkán mondja:

Édes jó Istenem, segíts meg!
[Állat neve] jószágnak hályog van a szemén.
Amilyen gyorsan megfájdult,
olyan gyorsan pusztuljon el!
Hét, hat, öt, négy, három, kettő, egy.

^a Ébredés utáni „első” nyál.

^b úgy kimegy

^c 'hátlját', 'farát'

^d mumpsz (fültőmirigy-daganat)

A számolást háromszor ismétli, mindig köpve egyet. Ha nem gyulladós a hályog, nyolc nap alatt meggyógyul; ha gyulladós, nyolc nap múlva meg kell ismételni a műveletet, és tizenhat nap alatt múlik el. A beteg szemre hét napig nem szabad ránézni.

120. *Széltályog* gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹⁸⁵)
A gyógyító sóprútollal int az állat felett, mintha elhajtana valamit. Háromszor csinálja, és mondja:

Hetvenhét asszonnak hetvenhétféle tályogja,
ki elszorította ezt a Gyöngyös nevű állatot,
távozzál el, oszoljál el, te tályog,
mint a víz hogy eloszlik szerteszejjel!

121. *Marin* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁸⁶)
„Ugy mondták, marin. Az olyan, mind egy kelés, de lesz egy akkora töve, mind egy tojás. S akkor arra olvasták, olvastak, hogy:”

Fehér lovat felnyergeltük,
elmentünk a sokadalomba,
a sokadalom eloszlott,
ez a marin es úgy eloszoljon,
ahogy a sokadalom eloszlott!

„S mondták a Miatyánkot, s akkor ezt a szöveget, s az Üdvözetet, s esmént a szöveget, s akkor a Hiszekegyet, s akkor így...” Közben fenőkövel „kerítették” a kelést.

122. *Nyű* kihajtása állatból (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁸⁷)
Kilencszer mondja, közben szórja a kezébe vett port és kilenc „pujszemet”:^a

Mái szent nap mind nem áll meg a kerten,^b
ne álljon meg a nyű a majorságomba!

123. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁸⁸)
A beteg gyerek homlokát megnyalták, és háromszor mondták:

Az őz megnyalja borját a szeplőtől,
én megnyallak téged a gonosz igazettől.
Ptü, ptü, ptü [köpköd].

Hasonló szövegek: igézet gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia,¹⁸⁹
„Szarvas nyalja...” – Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹⁹⁰).

^a 'kukoricaszemet'

^b Ahogy (a leszórt por és kukoricaszem) nem áll meg a kerítésen...

JEGYZETEK

- 1 Heim 1892, 556: „Quemadmodum hic sal seritur et ad nihilum reducitur, / sic mea lippitudo coalescat.” (‘Amiképpen ez a só egy darabban van, és semmivé csökken, / úgy az én [szem]árpám is egy darabban van [és semmisüljön meg].’)
- 2 Lásd a részleteket a XV. csoport 2.43. szövegénél.
- 3 Csak példaképpen említjük néhány litván, ruszin, bolgár, orosz adat lelőhelyét (Vaitkevičienė 2009, 193; Filimon 1913, 203; Nemes 1901, 356; Mansikka 1909, 93), valamint egy román szöveget, amelyet magyar fordításban adtak közre: „Amilyen gyorsan vágja ez a kés a hagymát, hogy nem tud róla, / olyan gyorsan jöjjön ide N. N., és ne tudjon róla!” (Filimon 1913, 103.) Mansikka egész fejezetet szentel a főbb kelet-európai ráolvasástípusokat összefoglaló könyvében a hasonlat szerepének (Mansikka 1909, 85–102).
- 4 Lásd ezek néhány példáját: Hampp 1961, 153; vagy lásd például az *Atharvaveda* varázsszövegeinek természeti képeket felsoroló hasonlatsorozatait: Mylius 1978, 101.
- 5 Vö. Hampp fejtegetését a „tapasztalati hasonlatokról” az európai ráolvasásokban: Hampp 1961, 153–174.
- 6 Mansikka 1909, 93.
- 7 MNT 18.
- 8 MNT 18.
- 9 MNT 18.
- 10 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 11 MNT 18.
- 12 MNT 18.
- 13 MNT 18.
- 14 Kovács Kázmér gyűjtése, EA 1403, 10.
- 15 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 16 MNT 18.
- 17 MNT 18.
- 18 MNT 18.
- 19 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 20 MNT 18.
- 21 MNT 18.
- 22 Berze Nagy 1940, III. 178.
- 23 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 24 MNT 18.
- 25 MNT 18.
- 26 MNT 20.
- 27 MNT 18.
- 28 MNT 18.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 18.
- 31 MNT 18.
- 32 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 33 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 34 MNT 18.
- 35 Pócs Éva gyűjtése, 1963.

- 36 MNT 18.
- 37 MNT 18.
- 38 MNT 18.
- 39 MNT 18.
- 40 Berze Nagy 1940, III. 182.
- 41 MNT 18.
- 42 MNT 18.
- 43 MNT 20.
- 44 MNT 18.
- 45 Gönczi 1914, 615.
- 46 Berze Nagy 1910, 29.
- 47 MNT 18.
- 48 MNT 18.
- 49 MNT 18.
- 50 MNT 18.
- 51 Vajkai 1943, 159.
- 52 Vajkai 1943, 159.
- 53 MNT 18.
- 54 Kálmány 1887, II. 107.
- 55 Csoma 2000, 22.
- 56 Kovács Endre 1982, 19.
- 57 Kovács Endre 1982, 19.
- 58 Polner 1985, 26.
- 59 Csoma 2000, 66.
- 60 Vajkai 1943, 92.
- 61 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 52.
- 62 Gönczi 1914, 324.
- 63 Gönczi 1937, 89.
- 64 Csoma 2000, 22.
- 65 Lajos 1965, 140.
- 66 MNT 18.
- 67 Polner 1985, 32.
- 68 Polner 1985, 31–32.
- 69 MNT 21.
- 70 László Gyula gyűjtése, EA 570, 7–8.
- 71 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2860, 186.
- 72 MNT 18.
- 73 MNT 18.
- 74 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 75 MNT 18.
- 76 MNT 18.
- 77 MNT 18.
- 78 MNT 18.
- 79 Csoma 2000, 28.
- 80 Berze Nagy 1940, III. 204.
- 81 Berze Nagy 1940, III. 205.

- 82 Téglás 1913, 295.
83 Versényi 1885, 187–188.
84 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
85 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2854, 23.
86 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
87 Ráduly 2009, 136.
88 MNT 18.
89 Diószegi 1967, 62.
90 Polner 1985, 15.
91 Diószegi 1960b, 41–42.
92 Jankó 1893, 250.
93 MNT 18.
94 Takács György gyűjtése, 2005.
95 MNT 18.
96 Halász 2005, 246.
97 Harangozó 2001, 121.
98 Csőgőr 1998, 270.
99 Csőgőr 1998, 270.
100 Gönczi 1937, 220.
101 Ráduly 2009, 31–32.
102 MNT 18.
103 MNT 18.
104 MNT 18.
105 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
106 Bosnyák 1980, 179.
107 Csoma Gergely gyűjtése, 2002.
108 Babinec János gyűjtése, EA 1438, 1.
109 MNT 15.
110 MNT 15.
111 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
112 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 7.
113 Papp 1875, 323–324.
114 Vajkai 1943, 24.
115 Vajkai 1943, 24.
116 Vajkai 1943, 24.
117 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
118 Diószegi 1960b, 47.
119 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
120 Vilinszky Béla gyűjtése, EA 489, 14.
121 Bosnyák 1980, 183.
122 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
123 Ráduly 2009, 135.
124 Györffy 1916, 86.
125 Gönczi 1914, 287.
126 Harangozó Imre gyűjtése, 1998.
127 MNT 5.
128 MNT 5.
129 Bosnyák 1982, 150.
130 Magyar 2004, 421.
131 Magyar 2004, 421.
132 Vajkai 1943, 81.
133 MNT 18.
134 Polner 1978, 12.
135 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
136 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
137 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 76.
138 Barabás Jenő gyűjtése, 1960-as évek.
139 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 16.
140 Iancu Laura gyűjtése, 2005.
141 Luby 1937, 19–20.
142 Csoma 2000, 20.
143 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Sír* címszó, 166–182.
144 Jankó 1893, 247.
145 Vajkai 1943, 37.
146 Vajkai 1943, 80.
147 Ferenczi J. 1874, 425.
148 Csoma Gergely gyűjtése, 2003.
149 Halász 2010, 268–269.
150 Csoma Gergely gyűjtése, 2003.
151 Vajkai 1937, 147.
152 Vajkai 1943, 82. Vajkai kidei adatközlője állítólag Kolozsváron hallott erről a szerelemkeltő módszerről.
153 Polner 1985, 33.
154 Ferenczi I. 1973–1974, 295.
155 MNT 18.
156 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1993, 118.
157 Gönczi 1937, 141.
158 MNT 18.
159 Turi Sándor gyűjtése, EA 2336, 19.
160 MNT 18.
161 MNT 18.
162 Keszeg 2004, 26.
163 MNT 18.
164 Csúry 1935–1936, II. 417.
165 MNT 18.
166 MNT 18.
167 MNT 18.
168 MNT 18.
169 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
170 MNT 18.
171 MNT 20.
172 Aszaló Imre gyűjtése, EA 618.

- 173 MNT 18.
 174 MNT 15.
 175 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
 176 MNT 20.
 177 Berze Nagy 1940, III. 259.
 178 Pócs 2001a.
 179 Besenczy 1970, 6. (Kézirat.)
 180 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 93.
 181 Gönczi 1914, 293.
 182 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3052.
 183 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 184 MNT 18.
 185 Kallós 1966, 153–154.
 186 Takács, 2001, 439.
 187 Csoma Gergely gyűjtése, 2005.
 188 Takács György gyűjtése, 2006.
 189 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 190 Frenzl Kata gyűjtése, 2005.

2. ELLENTÉT

Az e csoportba tartozó ráolvasások grammatikai szerkezete ellentétes tartalmak párhuzamba állításának ad keretet. Az eredeti állapot visszaállítását óhajtó vagy parancsoló kívánság valamilyen ellentétes mozgással, történéssel, illetve valamely csökkenő rossz a növekvő jóval áll szemben. Az idesorolt változatos és szerteágazó szöveganyag nem képez koherens, élesen körülhatárolható csoportot vagy típusokat, sok az átmeneti eset, elágazás. Feltűnő bizonyos mágikus alapstruktúrák sokrétű alkalmazása.

Az ellentétes tartalmak egy-egy speciális fajtája képezi az alapját számos, kisebb-nagyobb területeken elterjedt, helyi szövegtípus szerveződésének. Ezek leggazdagabb szövegcsoportját az újuló, növekvő holdat a betegség elmúltának óhajával kapcsolatba hozó mágikus parancsok és kívánságok jelentik, amelyeket leginkább bőrbetegségek és a test felszínén látható egyéb elváltozások: szemölcs, tyúkszem, valamint fogfájás gyógyítására használtak. E ráolvasások közös tényezője az újhold megpillantása, amikor a ráolvasást végzik: ezt az időpontot szinte egész Európában alkalmasnak vélték bizonyos pozitív vagy negatív irányú mágikus cselekmények végrehajtására. A fogyó-növekvő holddal való analógiás kapcsolatba állítás az egész európai néphitben elterjedt: a növekedés, gyarapodás, szaporodás kívánalmát az újuló, a csökkenteni óhajtott dogokat (például betegséget vagy a háznál megjelenő élősködőket) a fogyó holddal állítják párhuzamba. Ezt a már ókori adatokkal is dokumentált, igen régi gyökerű analógiás kapcsolatot fejezik ki ezek a közismert és jelenkorig közkedvelt holdráolvasások, amelyek mindig, mindenütt elsősorban a népies mágia nem specialistákhoz kötődő gyakorlatának voltak részei. Az I.1–I.37. szövegekhez hasonló ráolvasások Közép- és Kelet-Európa sok területén voltak ismertek (például lett, litván, német, orosz, cseh, román, szerb, szlovén, csuvas adatokról tudunk), összefüggésben a jelzett holdhiedelmek általános elterjedtségével. A magyar formák párhuzamai legnagyobb számban német és délszláv nyelvterületről ismertek, távolabbi párhuzamok Kelet-Európa több pontjáról.¹ Így szól például egy valamikor nagy területen elterjedt német szöveg: 'Amit látok, növekedjen, / amit simítok, csökkenjen!'² Dél-Európából e funkcióban inkább a holdat köszöntő, a holdhoz „fohászzkodó” szövegekről tudunk, amelyek magyar változatait a VII.1. csoportban mutatjuk be.

A magyar néphitből a fogyó-növekvő holddal való analógiába állítás változatos vonatkozásait ismerjük, és léteznek – feltehetően a holdszövegek hatására – egy kvázi holdtisztelet körébe sorolható hiedelmek is („a betegséget az újhold gyógyítja” elv), noha igazi holdtiszteletnek nincs nyoma sem nálunk, sem Európa más területein.³ Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a „holdas” ráolvasások (az itt közöltek és VII.1. csoportba sorolt „holdfohászok”) a legelterjedtebb, legközismertebb magyar ráolvasások közé tartoznak. E csoport magyar szövegeit adataink szerint az Alföldön és az északkeleti területeken (Nógrádtól Zemplénig) ismerték és használták, itt is a bőr felszínén jelentkező bajok (tyúkszem, szemölcs, „kinövés”) hagyományos gyógy módjaiként. A szövegek az aktuális beszédhelyzethez: a hold megpillantására, emellett sok esetben az egyidejűleg végzett gyógyító cselekményre is utalnak (a szemölcsöt, tyúkszemet megfogják, lesimítják, port hintenek rá). Használták ezeket a ráolvasásokat önállóan, cselekmény nélkül is (bár a kísérő eljárás hiányáért sok esetben csak a hiányos gyűjtés okolható), de valamilyen rövid fohász, illetve a Miatyánk vagy az Üdvözlégy elmondása is gyakran társul a szövegekkel.

Az ellentétes tartalmakat szembeállító párhuzamos szerkezetek – úgy látszik – meglehetősen elterjedt, egymástól függetlenül, sok helyen felhasznált alapstruktúrái a mágikus szövegeknek. A ráolvasások hasonló ellentétes elvekre épülő párhuzamos szerkezetei több, egymástól független tartalmi csoport, illetve lokális szövegtípus alapjául szolgálnak a magyar nyelvterüle-

ten is, de számos, ezektől eltérő – magyar és külföldi – példát is felsorakoztathatnánk e szerkezetek különböző alkalmazásaira. A „testből a vízbe, a vízből a testbe” ellentétre épülő csoportunk például egy Alföld széli–erdélyi–moldvai–bukovinai terület jellegzetessége (Debrecennel mint legnyugatibb előfordulási ponttal). Itt elsősorban fejfájást, illetve napszúrást gyógyító ráolvasások képviselik (8–10. szövegek), amelyeknek bolgár megfelelőiről tudunk;⁴ feltehetően Románia felé is érdemes párhuzamaikat keresnünk.

Több, kis elterjedtségű, változatos tartalmi ellentéteket tartalmazó csoport közül említést érdemelnek a kifelé és befelé mozgást, a „jövést és menést” ellentétbe állító szövegek (14–20.) is. Ezek ’a jó jöjjön be – a rossz menjen ki’ jelentésű ráolvasások a mágikus költészetnek a ráolvasásokon túl is releváns megfogalmazásai, ismertek például mint szerencsekívánó mondókák, házfeliratok vagy fordulópontokon énekelt rítusénekek szövegmotívumai.⁵

Az az elképzelés, hogy a rosszat oda kell visszaküldeni, ahonnan jött, a betegséggógyító vagy más károkat elhárító ráolvasásoknak szintén elterjedt, többféle struktúrában megjelenő alapeszméje. Keresztény ördöggépek színezik ezt az elképzelést, amikor a „földből jött” vagy „pokolból jött” betegséget a pokolba vagy a föld alá küldik vissza (43–45. szövegek; vö. az 1.3. csoport betegséget földbe, pokolba küldő szövegeivel); jellemzően elsősorban *pokolkelet*, *pokolvar* nevű betegségeket (gennyes sebek, kelések) gyógyítanak ezekkel a ráolvasásokkal. Ez a tény bizonyára e bajok ördögi, pokolbeli eredetének elképzelésével kapcsolatos. Megjelenik azonban ez a struktúra bármely hiedelemháttér nélkül is, pusztán a ház megtisztításának racionális elgondolásával, amikor a patkányokat küldik vissza oda, ahonnan jöttek (50–53).

Az ellentétes hiedelmeket kifejező ráolvasásoknak a holdszövegek mellett a második legnépesebb csoportját a „tejvarázsló” szövegek jelentik. A tehénnel és a tehénrontó boszorkánnyal kapcsolatos – Európa nagy részén ismert – hiedelmek egyik alapmotívuma, hogy a tejhasznat más tejhasznának a megszerzésével, sőt, mások tehenének a megrontásával lehet gyarapítani. Ezek a hiedelmek sok helyen fejeződtek ki ezekben az ellentéteket párhuzamba állító szerkezetekben, ’nekem jót, neked rosszat’ jelentésű szövegekben. Idetartozik a „harmatszedő” mondókák egyik, a Tiszától keletre–északkeletre ismert típusa is: „Viszek is, hagyok is.” (Lásd a *harmatszedés* további vonatkozásait a VI. I. csoportban.) Ezek többnyire hiedelemmondai kontextusban jelennek meg, így a fiktív varázsszövegek felé képeznek átmenetet. Hasonló tejvarázsló szövegek Európa nagy részén ismertek. Például: ’Tejszint nekem, tejet a szomszédnak’ – mondja a francia ráolvasás;⁶ ennek közeli tartalmi párhuzamait szerbektől, horvátoktól is idézhetnénk.⁷

Növekedés–fogyás: hold- és napanalógia

1.1. *Tyúkszem* gyógyítása (Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸)

Mikor a beteg az újhaldat először meglátja, felvesz egy marék port, lesimítja vele a kezén lévő tyúkszemet, és háromszor mondja:

Amit látok, újuljon,
amit nem látok, múljon!

Azonos szöveg: tyúkszem gyógyítása (Letkés, Pest megye⁹).

Variánsok: sömörtyű^a és daganat gyógyítása (Szabadszállás, Bács-Kiskun megye;¹⁰ Tura, Pest megye¹¹); *szemölcs* gyógyítása (Kőhidgyarmat, Érsekújvári járás, Szlovákia¹²), daganat gyógyítása („...fogyjon!” – Galgahévíz, Pest megye¹³); anyajegy, seb gyógyítása („...újuljék, / ...elmúljék!” – Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁴); *holttetem^b* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁵); *tyúkseg^c* gyógyítása („...amit nem látok, a kezemről a tyúkseg elmúljon!” – Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶); *tyúkseg* gyógyítása („...az én kezemről a tyúkseg elmúljon!” – Tura, Pest megye¹⁷).

1.2. *Szemölcs* gyógyítása (Pusztamérges, Csongrád megye¹⁸)

Újhald, új király!
Amit látok, újuljon,
amit nem látok, elmúljon!

1.3. *Árpa* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁹)

Árpa, árpa, lekaszállak!
Amit nem látok, múljik,
amit látok, újuljék!

1.4. *Árpa* gyógyítása (Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰)

Újság, új világ!
Amit látok, megteljék,
amit nem látok, elfogyjék!

1.5. *Szemölcs* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²¹)

Akinek szemölcssei voltak, újhaldkor kiment az udvarra, leguggolt, és port szórt a szemölcsre. A holdra nézve mondta el a ráolvasást háromszor:

Amit látok, az nyőjön,
amit nem látok, múljon!

Variáns: szemölcs gyógyítása (Jáskisér, Jász-Nagykun-Szolnok megye; Szeged²²).

1.6. *Hideglelés* gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²³)

Újhald, új királyné!
Amit látok, nőjön,
amit nem látok, az múljon el!

^a ’szemölcs’

^b ’kemény csomó, daganat’

^c ’szemölcs’

1.7. *Tyúkszem* gyógyítása (Peröcsény, Pest megye²⁴)

Új hold!
Amit látok, nőjön,
amit nem látok, múltjon!
Friss legyen újholdkor!

1.8. Meggyült ujj gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia²⁵)

Akit látok, telj el,
kit nem látok, mujjal!^a

1.9. *Tyúkszem* gyógyítása (Csúza, Eszék-Baranya megye, Horvátország²⁶)
Újholdkor a tyúkszem két ujjukkal megfogták, és a holdra nézve háromszor mondták:

Ahogy az nő,
ez úgy múltjon!

1.10. *Kelés* gyógyítása (Szeged²⁷)

Dicsértessék a Jézus,
új nap, új király!
Amit most látok, újuljon,
amire nézök, elmúljon!

1.11. *Szemölcs* gyógyítása (Miske, Bács-Kiskun megye²⁸)

Amit látok, nyúljon,
amit küldök, múltjon!

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...nyomkodok...” – Szank, Bács-Kiskun megye²⁹); *tyúkszem* gyógyítása („...nyomok...” – Aszaló, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁰ „...hajtok...” – Ipolyszög, Nógrád megye³¹).

1.12. *Szemölcs* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia³²)

Amit nézek, nőjék,
amit kerekíték,^b múltjék!

Variánsok: *tyúkszeg, gyűlés* gyógyítása („...látok, teljék, / ...keríték, fogyjon!” – Kemence, Pest megye³³); *szemölcs* gyógyítása („...teljék, / ...múltjék!” – Alsóregmec, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁴).

^a A „Múltj el!”-ből a vessző hangrendjének hatására eltorzult szóalak.

^b *Kerekít, kerít:* köröz az ujjakkal a szemölcs körül.

1.13. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye³⁵)
Mikor újult a hold, az árpás beteg keresett egy pocoktúrást. Vett belőle egy kis homokot, és azzal nyomkodta az árpát. Közben mondta:

Amit látok, újuljon,
amit nyomok, elmúljon!

Variánsok: *szemölcs* gyógyítása („...teljék, / ...múltjék!” – Alsóregmec, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁶ Pányok, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁷ Fony, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁸ „...nyomkodok, az elmúljon!” – Szank, Bács-Kiskun megye;³⁹ „...kenek...” – Furta, Hajdú-Bihar megye⁴⁰).

1.14. Fejen lévő *csomó* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴¹)

Amit látok, újuljon,
amit kerökítök, elmúljon!

Variánsok: *tyúkszeg* gyógyítása („...teljék, / ...keríték, fogyjon!” – Kemence, Pest megye;⁴² „...nőjön, / ...keríték, múltjon!” – Kunhegyes, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴³).

1.15. *Tyúkszem* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁴⁴)

Akinek tyúkszeme van, köszönti az újholdat, amikor először meglátja:

Újhold, új király!
Amit látok, újuljon,
amit söprök, múltjon el!

Közben lefelé söprő mozdulatokat végez a tyúkszeme fölött.

Variáns: *tyúkszem* gyógyítása („Amit seprek, elmúljon, / amit látok, újuljon!” – Piros, Dél-bácskai körzet, Szerbia⁴⁵).

1.16. *Szemölcs* gyógyítása (Hermánszeg, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁶)

Amit dörzsölök, múltjon,
amit nézek, az nőjön!
Akkor lássam a szemölcsömet,
mint ezt a kis valamit!

1.17. Bőrbetegség gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye⁴⁷)

Dicsértessék a Jézus,
újhold, új király,
az én szívem téged lát.
Amit látok, újuljon,
amit mosok, az múltjon!

1.18. *Árpa, kelés, tyúksegg* gyógyítása (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁸)

Mit látok, teljen,
mit fogok, fogyjon!

Variáns: főkény^a gyógyítása („...nézek, újullon!” – Somogytúr, Somogy megye⁴⁹); *tyúksegg* gyógyítása („...fogok, elmúljon, / ...látok, újuljon!” – Bernecebaráti, Pest megye;⁵⁰ Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵¹).

1.19. *Szemölcs, kelés* gyógyítása (Szekszárd⁵²)

Újhold, új király!
Amit fogok, fogyjon,
amire mutatok, nőjön!

1.20. *Tyúksegg* gyógyítása (Baraca, Rimaszombati járás, Szlovákia⁵³)
Az újhold megpillantásakor kétszer mondták:

Amit látok, teljék,
amit ások, fogyjék!

1.21. *Tályog* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia⁵⁴)

Amit keríték, múlják,
ami kerek, újulják!

Variáns: szemölcs gyógyítása („...hadd múljon, / amit látok, hadd nőjön!” – Dévaványa, Békés megye⁵⁵).

1.22. Betegség gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁶)
Három Miatyánk és egy Hiszekegy után:

Újhold, új király!
Amit látok, nőjön,
rajtam ami létezik, így baj,
mindenféle bajaimtól szabaduljak,
mindön múljon rólam!

1.23. *Szemölcs* gyógyítása (Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁷)

Amit itt látok, fogyjon,
amit ott, szaporodjon!

^a 'kelés'

1.24. Kézen lévő kiütés gyógyítása (Kalotaszeg, Románia⁵⁸)

Amit tapogatok, nő,
amit látok, fogy.
Amit tapogatok, fogyjon,
amit látok, nőjön Isten nevében!

1.25. *Kinövés* gyógyítása (Forró, Hajdú-Bihar megye⁵⁹)
Az újholdnak kell mondani:

Ami a földön van, nőjön,
ami a testen van, múljon!

1.26. *Szemölcs* gyógyítása (Topolya, Észak-bácskai körzet, Szerbia⁶⁰)

Amit látok, újuljon,
ami rajtam van, elmúljon!

1.27. *Tyúkszem* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁶¹)
Akinék sok tyúkszeme volt, köszönt a megújult holdnak, amikor észrevette:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ezután a holdra nézve fölmarkolt egy kis szemetet vagy homokot a földről, és azzal „söprögette” a kézfejét. Így olvasott rá:

Ami a kezem fejin van, az elmúljon,
a hód^a pedig újuljon!

1.28. *Szemölcs* gyógyítása (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶²)
A szemölcsöt a kézről lefelé kell söpörni a másik kézzel, s közben háromszor mondani:

Újhold újuljon,
amit nem látok, elmúljon!

Azonos szöveg: szemölcs gyógyítása (Tiszasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶³).

1.29. *Szemölcs* gyógyítása (Ordas, Bács-Kiskun megye⁶⁴)
A gyógyító fogja meg a beteg kezét, majd lóbálja hátrafelé, és mondja ezt:

Újhold újuljon,
amit nyomok, elmúljon!
Atyának, Fiúnak nevében, ámen.

^a hold

Variáns: szemölcs gyógyítása („A hold... / mosok...” – Tiszasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁵).

1.30. *Tyúkszem* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁶⁶)
A beteg pénzdarábba megdörzsöli a tyúkszemét, majd a pénzt hátradobja, ezt mondva:

Újhold újuljon,
tyúkszemem elmúljon!

Variánsok: betegség gyógyítása („betegségem” – Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁷); *hóttetem*^a gyógyítása („hold... / az én bajom...” – Karancskeszi, Nógrád megye⁶⁸); *tyúkesség* gyógyítása („Holdvilág... / az én tyúkességem...” – Varsány, Nógrád megye⁶⁹); *főköny* gyógyítása („Újság... / az én főkönyöm...” – Hosszúhétény, Baranya megye⁷⁰).

1.31. *Hideglelés* gyógyítása (Hódegyháza, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁷¹)

Újhód,^b új király!
A hód újuljon,
a hideglelés elmúljon!

1.32. *Betegség* gyógyítása (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁷²)

Újhold újuljon,
e betesíg^c emújon!

1.33. *Szemölcs* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia⁷³)

A hód újuljék,
a szemöcsöm múljék!
Hód, hozzád jöttem,
itt hagyom vendégem!

1.34. *Vágott seb* gyógyítása (Miske, Bács-Kiskun megye⁷⁴)
A Miatyánk elmondása után:

Az újhold mögújjul,
a fájdalمام gyógyuljon!

Elmondja az Üdvözlégyet is.

^a 'kemény csomó, daganat'

^b újhold

^c betegség

1.35. *Fogfájás* gyógyítása (Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁵)

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus,
adjon Isten jó estét!
Az újság nyőjön,
az én fogam ne fájjon!

1.36. *Árpa* gyógyítása (Rimóc, Nógrád megye⁷⁶)

Újhold, új király!
Az árpa elmúljon,
az újhold újuljon!

1.37. *Tyúkszem* gyógyítása (Hercegszántó, Bács-Kiskun megye⁷⁷)

Ez az én betegségem múljon,
az újhold meg újuljon!

Variáns: szemölcs gyógyítása („...a kezem fején van...” – Szank, Bács-Kiskun megye⁷⁸).

2. *Szömöcsü*^a gyógyítása (Ordas, Bács-Kiskun megye⁷⁹)
A gyógyító újholdkor kivitte a beteget. Jobb mutatoujjával kört rajzolt a szemölcs köré, majd fölnezt a holdba, ezt mondva:

Újhold, új világ,
engemet láss, ezt ne lásd!

Még morgott valamit a hold felé, amit a beteg nem értett. Három nap múlva eltűnt a szemölcs.

3. *Egészségvarázslás* (Forrófalva, Bákó megye, Románia⁸⁰)
„Mikor meglátjuk az újholdat, elmondjuk:”

Újhold, új király,
neked újság,
s nekem egészség!

Variáns: egészségvarázslás („...nekem az egészség s a jó szív!” – Magyarfalva, Bákó megye, Románia⁸¹).

^a 'szemölcs'

4. *Sümölcs*^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁸²)
A beteg újholdkor felkapott a földről egy követ vagy egy göröngyöt, s azzal dörzsölte meg a szemölcsét. Háromszor egymás után mondta:

Hódat látok,
ót veszsztek!^b

5.1. *Kelés* gyógyítása (Szabadka, Észak-bácskai körzet, Szerbia⁸³)

Amint nő a hold,
úgy fogyjon a kelés az arcomról!

5.2. *Fájdalom* gyógyítása (Szabadka, Észak-bácskai körzet, Szerbia⁸⁴)

Amint nő a hold,
úgy fogyjon a fájdalom a testemről!

6. *Ótvar* gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁸⁵)
A seb lemosóvizét napkelte előtt öntik ki:

Ahogy jön a nap felfelé,
úgy múljék az ótvar lefelé!

7. Gyulladt szem gyógyítása (Hódegyháza, Észak-bánsági körzet, Szerbia megye⁸⁶)
Három napig kell mosni a szemet, jobb kézzel balra húzva, és mondani:

Napfelkeltével kaptam,
napnyugtával küldöm.

A testből a vízbe, a vízből a testbe

8.1. *Árpa* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia⁸⁷)
Kilenc szem árpát a kútba dobva mondta a beteg:

Árpa a vízbe,
s a víz a szembe!

Variáns: árpa gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁸⁸).

^a 'szemölcs'

^b 'Ót (régit) elveszíték (megszüntetek).'

8.2. *Szentantaltüze*^a gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia⁸⁹)
Amikor a nap feljön, a beteg a vízzel szemben állva a napra néz, és így szól:

A víz a fejembe,
s a szentantaltüze a vízbe!

Ezt kilencszer mondja el, s közben mindig egy-egy forgácsot vet a vízbe.

8.3. *Ijedtség* gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia⁹⁰)
Ha megijed a kisgyermek valamitől (kakas, kutya, juh stb.), beteg lesz, fáj a szíve. Egy tál hideg vízbe forró ólmot öntenek („önöntés”), a kihűlt ólom alakjából következtetnek arra, hogy mitől ijedt meg a gyerek. A Miatyánk és az Üdvözlégy elmondása után ráolvasnak:

Az ón a szívbe,
s ijedtség a vízbe!

9.1. Fejfájás gyógyítása (Aranyosszék, Románia⁹¹)
Menjen a beteg a patakhoz, mossa meg a fejét kilencszer, és mondja:

Ami a patakba,
legyen a fejembe,
ami a fejembe,
legyen a patakba!

Variáns: fejfájás gyógyítása („...fejembe, / ...patakba, / ...patakban, / ...fejemben!” – Oláhlapád, Fehér megye, Románia⁹²).

9.2. Fejfájás gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia⁹³)

Ami a vízbe,
az a fejembe,
ami a fejembe,
az a vízbe!

9.3. Fejfájás gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia⁹⁴)

Ami a homlokomban van,
legyen a vízben,
ami a vízben van,
legyen a homlokomban!

^a Orbánc vagy más, bőrpírral járó betegség.

9.4. Fejfájás gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia⁹⁵)

Én mérek eggyel, kettővel... kilenccel.^a
 Ami a vízben van,
 az legyen a testeden,
 ami a testeden,
 legyen a vízben!

9.5. *Napszúrás* gyógyítása (Debrecen⁹⁶)

A beteg napkelte előtt folyóvízhez megy, háromszor a jobb kezével vizet dob a fején át, és ezt mondja:

Ami van az én fejembe,
 az legyen a víz fenekibe!

10.1. Fejfájás gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁹⁷)

A beteg keres kilenc forgácsot, egy tálba vizet önt, a nappal szemben áll, a forgácsot bemártja a vízbe, és a forgácsokat egyenként a háta mögé dobja. Addig mondja a verset, míg a forgácsokat mind el nem dobta:

Nap, vízbe,
 víz, fejembe!

10.2. Fejfájás gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Bukovina, Románia]⁹⁸)

Víz a fejembe,
 nap a vízbe!
 Bújjon ki a fájdalom
 a fejemből ízibe!

11. *Igézet* gyógyítása (Bádok, Kolozs megye, Románia⁹⁹)

A gyógyítóasszony vízvetéssel^b gyógyította az igézetet, román nyelvű ráolvasással. A végén a *szenesvíz* maradékát az ajtóra öntötte ezzel a (magyar) szöveggel:

Ami az ajtóban van, legyen a gyerekebe,
 ami a gyerekebe van, legyen az ajtóba!

^a A számsor rövidítve van az eredeti publikációban is.

^b Hideg vízbe parázsszemeket dobálnak; a „szenek” lesüllyedésének mértékéből következtetnek a bajra. A „szenesvízből” azután mosdatják, itatják a beteget.

12. *Vaknap*^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁰⁰)

A beteg hányt, feje fáj. Hívták a gyógyítóasszonyt, aki napkeltekor egy tál vizet helyezett el a kert sarkában. A beteg lehajolt, és vizet spriccelt a saját feje fölött hátrafelé, miközben mondania kellett:

Vaknap, menj ki a fejemből,
 mert jó fel az áldott nap!

A végén a Miatyánkot imádkozta el a beteg.

Variáns: vaknap gyógyítása („...és ne kapjon^b benne!” – Kibéd, Maros megye, Románia¹⁰¹).

13.1. *Zsébre* gyógyítása (Terbeléd, Besztercebányai járás, Szlovákia¹⁰²)

A zsébrés szájú gyereket napkelte előtt kivitték a szilvafa alá, és ott a nap felé fordítva három szalonnadarabbal megdörgölték. A szalonnát ezután jobb kézzel a fej fölött hátradobták. Háromszor mondták:

Zsébre, kéregbe,
 napocska, égbe!

13.2. *Zsébre* gyógyítása (Csitár, Nógrád megye¹⁰³)

Napocska, nyugodóba,
 zsébre, szilvafára!

Ki-be, menés-jövés

14. *Szemölcs* gyógyítása (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹⁰⁴)

A hold jöjjék,
 a szemölcs menjék!

15.1. *Zsébre* gyógyítása (Ferencszállás, Csongrád megye¹⁰⁵)

Vesszőre tekert rongyból kilenc kis babát csinálnak. Az anyja forgatja a gyerek szájában, mikor jön haza a disznócsürhe, és kétszer mondja:

Zsébre múltjon,
 csürhe gyűjjön!

^a Ebben a konkrét esetben ez agyhártyagyulladást jelentett.

^b 'találjon'

^c 'szájpenész'

15.2. *Zséb*re gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye¹⁰⁶)
Kilenc kis pálcára fehér ruhát kötve mondják:

Haj ki, zsébre,
haj be, zsábra!^a

Reggel, mielőtt mentek ki a tehenek, a keresztúton elhajították őket. A tehenek a lábukkal elvitték.

15.3 *Zséb*re gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁰⁷)

Haj ki, zsébre,
gyün a csürhe!

Variáns: *zsébre* gyógyítása („Hiss ki...” – Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁰⁸).

16. Férjvarázslás (Cserta-mellék, Zala megye¹⁰⁹)
Ha férjes asszony hal meg, akkor az a nő, aki az özvegy felesége szeretne lenni, a holttest kivitele után a megürült ágyat e szavakkal rúgja meg:

Tiéged kü,
engem be!

17. Szerencsevarázslás (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁰)
Ha valaki lópatkót talál az úton, bal kézzel hátrahajítja, és ezt mondja:

A patkót elhajítom,
a szerencsét magammal hozom.

18.1. *Sömör* gyógyítása (Lovászpátona, Veszprém megye¹¹¹)
A sömört háromszor „megkerítik” (köröznak fölötte) jobb kézzel, jobb felé. Háromszor mondják:

A sömör elment hadba,
a had visszagyűjjön,
a sömör ott maradjon!

18.2. *Sömör* gyógyítása (Szebény, Baranya megye¹¹²)

Elment a sömör hadba,
a sömör oda marada,
had megjöve.
Atyaisten nevében,
Fiúisten nevében,
aztán a teljes Szentháromság nevében.

^a A verses szójáték révén keletkezett jelentés nélküli szó.

19. *Árpa* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye¹¹³)
„Elkerékítették az árpát bal kézzel, és eldobták hátra.”

Ahogy gyüttél, úgy mönj!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Mokcsamogyorós, Nagymihályi járás, Szlovákia¹¹⁴).

20. *Árpa* gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye¹¹⁵)
Akinek árpája volt, megkerékítette a „nevetlen” ujjával,^a így szólva:

Oszlasson az Atya,
oszlason a Fiú,
oszlason a Szentlélek Úristen!
Födbül gyüttél, földbe menj,
födbül gyüttél, földbe menj,
födbül gyüttél, földbe menj!

Te-én, neked-nekem

21.1. Szemverés gyógyítása (Mohács, Baranya megye¹¹⁶)
Ha megverték szemmel a gyereket, lázas lesz. Kinyalják a szemét: aki gyógyítja, a szemöldökét nyalja, és háromszor köp, ezt mondva:

Te légy csúnya,
én legyek szép!

21.2. Gyerek *varasságának* megelőzése (Aranyosszék, Románia¹¹⁷)

Én csúf vagyok,
te légy szép!

22. Fejfájás gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye¹¹⁸)
Leánykökörücsinnel^b veregeti a beteg homlokát, ezt mondva:

A te fejed fáj,
az enyim nem!

23. Fejfájás (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹¹⁹)
A betegnek kilenc forgácsot dobott át a favágótókéén, majd kilencer vizet lötytyintett át fölötte, és így olvasott rá:

A forgácsnak a feje sérjék,^c
ne az enyim!

^a 'a negyedik ujjával'

^b Pulsatilla grandis.

^c 'fájjék'

24. Különböző betegségek gyógyítása (Székkutas, Csongrád megye¹²⁰)
A „kenő” a kenés után a falhoz dörzsöli a kezét, e szavakkal:

A falnak fájjon,
annak használjon,
akit én gyógyítok!

Variáns: különböző betegségek gyógyítása (Gilád, Temes megye, Románia¹²¹).

25. *Igézet* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye¹²²)
Szenesvíz készítésekor a cirok égetése közben mondják:

Igézet, te akartad eltemetni a küsfiamat,
temessen el ü tígödet!

A vízben megmosdatja a gyereket, közben három Miatyánkot mond.

26.1. Kígyómarta tehén gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹²³)

Görget az égen,
villámlik a földön.
Kégyó megmarta Gyöngyös nevű tehenünknek a tőgyit.
A tehén igyék tiszta vizet,
s a kégyó tiszta mérget!
Úgy tisztuljon meg, mind az ezüst és az arany,
a kégyó hulljon el a méregtől!

26.2. Kígyómarta tehén gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹²⁴)
Akit a kígyó megmarta, fusson egy forráshoz, s igyék vizet a kígyó előtt. Ha hamarabb iszik vizet, mint a kígyó, akkor meggyógyul. Futás közben mondogassa:

Ember igyék tiszta vizet,
kégyó igyék tiszta mérget!

27. Kártékony szárnyasok elhárítása (Nagylengyel, Zala megye¹²⁵)
Hogy a csibéket el ne hordják a szárnyasok, húshagyókedden egy disznófejet kell megfőzni. Azon a csontlyukon, ahol a disznó szeme volt, keresztül kell nézni a csibékre az első kieresztésükkor, és azt mondani:

Csóka, kánya, varjú, szarka,
mind vakok legyetek,
csak az én csibéim
legyenek szemesek!

28. Tyúkültetés (Balaton-mellék¹²⁶)
Hogy a tyúkok korán megkötöljanak, vándorfazekastól vett gelencsérzalmát és lopott forgácsot tesznek alájuk a fészekbe, e szavakkal:

Az én tikom tojjon, kotlejjon,
a másé meg se ne tojjon, se ne kotlejjon!

29. Tejvarázslás (Hatvan, Heves megye¹²⁷)
Körülzaladták a más tehenét, így beszélve:

Enyém tejet, vajat adjon,
a tiéd meg véres tejet!

30. Tejvarázslás (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁸)

Teje, vaja idegyűjjon,
szara a gazdájáé!

31. Tejvarázslás (Bogdánfalva, Bákó megye, Románia¹²⁹)
Hajnalba, fejés után egy csepp tejet egy pálinkáspohárba szűrnek, s a végébe öntik e szavakkal:

Büdösödjék meg az ő teje,
mellik^a elvette a tejet,
büdösödjék meg az ő teje,
sz a miénknek jó vissza a színye!^b

32. Vajvarázslás (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹³⁰)
Köpüléskor a köpülő oldalát verve mondják:

A vaj Bálványosról,
a vaj Barátosról,
a vaj Bükkaranyosból,
...^c
mind idejőjjön,
s a vajat nekem,
s az írót neked!

Százszínű vajjal lesz teli a köpülő; minden anyaállat vaja benne lesz.

^a amelyik

^b S a miénknek visszajön a színe!

^c Tetszőleges helyneveket mond.

33. Tehén elvitt tejének visszaszerzése (Klézse, Bákó megye, Románia¹³¹)
A tehén gazdája egy túrózacskót helyez a küszöbre, és ezt mogyorófa pálcával veri, így beszélve:

Ki elvette, adja vissza,
ki elvette, adja vissza,
ki elvette, adja vissza!

34. Tejhaszon visszaszerzése (Kelgyest, Neamț megye, Románia¹³²)
Ha elvették a tehén tejét, egy rongyot tettek a borjú hátára. Ha ezt megnyalta az anyja (a tehén), egy szögre akasztják a rongyot, és verik háromszor, közben ezt mondva háromszor:

Tejet vettél,^a
tejet hozz!

35. Kisgyermek álmatlanságának gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹³³)
Az anya, ölében a gyermekkel, leült az ajtó nyílásába, és álmatlanságot kért valakitől:

Isten engedje meg, Ferenc bá, hogy jöjjön el az álma az én gyermekemre,
s az enyimé menjen más emberekre!

Vagy ezt mondta háromszor:

Jani, menj ki Szabó Mártonhoz, hadd el ott a rosszaságod,
s jöjj vissza álmikkal!

Jó-rossz

36. Tyúkültetés (Tiszainoka, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁴)
A tojást kalapba vagy sapkába téve fordították a fészekbe, ezt mondva:

Kakas legyen,
ne jérce!

37. Kenyér sütés (Galgahévíz, Pest megye¹³⁵)
Mikor lapátra tették a kenyeret, keresztet vetve rá, ezt mondták:

Pirulj, áldott,
ne terülj!

^a vittél (vagyis: 'elvitted a tejet')

38. Tyúkültetés (Aranyosgadány, Baranya megye¹³⁶)
Az asszony a fészek fölött a szoknyáját rázza:

Ez a tojás mind kiköljön,
egy se maradjon ápon!^a

39. Csenevész gyerek gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye¹³⁷)

Gyűjjön rá a jó egészség,
hagyjon el a nyavalyád!

Volt- legyen

40. Sömör gyógyítása (Nagylengyel, Zala megye¹³⁸)
A hüvelykujj körmével a sömört háromszor megkerítik, és minden kerítésnél ezt mondják:

Sömör vuotá,
semmi liégy!

41.1. *Kelés* gyógyítása (Galgahévíz, Pest megye¹³⁹)
Holdfogytakor késsel nyomkodták a kelést, ezt mondva:

Semmi voltál,
semmi légy!

Közben a holdat kellett nézni.

*Azonos szöveg: szentantaltüze és megszólítás^b gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia¹⁴⁰); pokolkelet^c gyógyítása (Magyarcsanak, Csongrád megye¹⁴¹).
Variáns: árpa gyógyítása (Lédec, Illavai járás, Szlovákia¹⁴²).*

41.2. *Kelés* gyógyítása (Pécska, Arad megye, Románia¹⁴³)

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek!
Semmiből lettél,
semmivé váljál!

41.3. *Árpa* gyógyítása (Istenmezeje, Heves megye¹⁴⁴)
A „nevetlen” ujjal megkeresztették:

^a zápon

^b 'igézet'

^c 'gennyes csomó'

Semmi vótá,
semmi legyé,
máma nyótté,
hónap má ne legyé!

Háromszor csinálják. Nem szabad eltéveszteni.

42. *Piézsvár*^a gyógyítása (Göcsej¹⁴⁵)
Tüvel háromszor megkerítik, s kerítés közben ezt mondják:

Mo keti,
mo vesszi!^b

Variáns: pénzvar gyógyítása (Zalaszentmihály, Zala megye¹⁴⁶)

Jött–menjen

43. *Árpa* gyógyítása (Ordas, Bács-Kiskun megye¹⁴⁷)
Késsel aratják, ezt mondva:

Földből jöttél,
földbe menj!

Variánsok: szemölcs gyógyítása („...földbe eredj!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;¹⁴⁸ azonos szöveg, előtte „Oszlasson el az Atya...” kezdetű áldással: Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁴⁹).

44. *Pokolvar* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁰)
A gyógyító először imádkozik fölötte egy Hiszekegyet, majd így olvas rá:

Földből kaptam,
földnek adom,
én ezt többet soha meg nem tartom!

45.1. *Pokolkelet*^a gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁵¹)
A gyógyító a színcsurgásba^c guggol, keresztet vet, bicskaheggyel kis földet fölszed, ezzel kerekíti bal felé, és mondja:

Pokolkelet, pokolkelet,
mérge pokolkelet,

^a 'sömör'

^b Ma keltél, ma elveszél!

^c 'gennyes seb', 'kelés'

^d 'gennyes seb', 'kelés'

^e Ti. a szín, a fészter teteje alá, ahol lecsurog az esővíz.

pokolból gyüttél,
pokolba eredj,
onnan többet vissza se gyere!

A földet utána jobb kézzel hátradobja; háromszor csinálja ugyanezt, mindig másik földdel.

Variáns: *gilva, támadás*^a gyógyítása („...mars, a fekete föld gyomrába!” – Tápé, [Szeged], Csongrád megye¹⁵²).

45.2. *Pokolkelet* gyógyítása (Sándorfalva, Csongrád megye¹⁵³)
Fokhagymával kerekítik:

Pokolbú gyüttél,
pokolba küldelek!

A fokhagymát elásták a csurgásba.

45.3. *Pokolkelet* gyógyítása (Kláralfalva, Csongrád megye¹⁵⁴)

Tűzbű gyüttél,
tűzbe mőnjél!
Pokolbú gyüttél,
pokolba mőnjél!
Fődbű gyüttél,
fődbe mőnjél!

46. *Szemverés* gyógyítása (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye; Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁵⁵)

A gyógyító a jobb keze „nevetlen” ujjával a vízbe nyúlva keresztet rajzol a beteg homlokára, meghúzatja szemöldökét, talpát, hasát. A maradék vizet az ajtó sarkára önti e szavakkal:

Ott jött be a rossz,
ott menjen ki!

47. Elválasztás (Kőröshegy, Somogy megye¹⁵⁶)

Az anya a küszöb fölé lép, hogy a küszöb a két lába közé essék; és az emlőjét fogva mondja:

Ezön izbe gyüttei,^b
ezön izbe mőnj vissza!

^a Mindkettő jelentése 'gennyes seb', 'kelés'.

^b 'jöttél'

48. Elválasztás (Somogy megye¹⁵⁷)

Az anya a szülőágyban hanyatt fekszik, két kézzel háromszor megrázza a csecsbimbó gombját, és mondja:

Oda möny, tejem,
honnajd együttel!^a

49. Szárazság gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁵⁸)

A kocsiúton kell átvinni és visszahozni a beteget, közben mindkétszer a Miatyánkot imádkozva. Azután ezt mondják:

Ezen az uton vitték el az én kisfiamnak a húsát, vérit, egészségít,
ezön az uton hozzák vissza az én kisfiamnak a húsát, vérit, egészségít!

50. Patkányküldés (Jászivány, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁹)

Napkelte előtt etetik a patkányokat:

Ide gyertek, egyetek,
mer nem sokáig ehettek!

Etetés után:

Jöttek kendtek,
mehetnek kendtek!

51. Patkányküldés (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁰)

Menjetek arra,
amerről jöttetek!

Variánsok: patkányküldés (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶¹ Jászivány, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶²).

52.1. Patkányküldés (h. n.¹⁶³)

No, legények, egyetek,
aztán menjetek vissza oda, ahonnan jöttetek!

52.2. Patkányküldés (Jászárokszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁴)

A kentek istenét, vegyék be, és menjenek arra, amerről gyöttek!

^a eljöttél

JEGYZETEK

- 1 Lásd például a litván szövegeket: Vaitkevičienė 2008, 769; orosz: Agapkina–Levskievskaja–Toporkov 2003, 279–286. Egy bátyai (Bács-Kiskun megye) horvát ráolvasás (magyar fordításban): 'Újhold nagyobbra, / az én betegségem kisebbre!' (Fehér Zoltán gyűjtése.)
- 2 „Was ich sehe, nehme zu, / was ich streiche, nehme ab!” (Corpus, *Gewächse*, 1.) Igen nagy mennyiségű, több altípusra oszló német adat található a Corpus *Mondanalogie, Geschwulst, Flechte, Gewächse* csoportjaiban (a magyar gyakorlathoz hasonlóan a németeknél is elsősorban a test felszínén jelentkező bajok, bőrbetegségek gyógyítására használták ezeket a szövegeket).
- 3 A magyar holdhiedelmekről összefoglalóan lásd: Róheim 1925, 134–143; Török–Pócs 1979.
- 4 Strausz 1897, 352, 356. Hasonló szerkezetű, ellentétet kifejező szövegek, más tartalommal: Strausz 1897, 298, 341.
- 5 Hivatkozhatunk itt a közismert magyar, virágvasárnapi *kiszehajtás* énekének „Haj ki, kiszehaj ki, / győjj be, sódar, győjj be!” motívumára (a „télkihordás” hasonló európai szövegei nagy számban: Mannhardt 1904, I. 156), vagy akár a 'szerencse jöjjön be, a szerencsétlenség menjen ki' jelentésű házfeliratokra. Például így hangzik egy német háziáldás szövege: „Glück herein, Unglück hinaus!” (Weinreich 1946, 283); hasonlókat Weinreich ókori, pompeji házfeliratként is idéz (például: „Fures fores, frugi intro” [‘A haszon befelé, a tolvaj kifelé’]; Weinreich 1946, 282).
- 6 Sébillot 1906, III. 85.
- 7 Krauss 1890, 128; Fehér Zoltán gyűjtése bátyai horvátoknál (Bács-Kiskun megye).
- 8 Pócs, 2001a, 138.
- 9 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 10 MNA, Vorák József gyűjtése, 1962.
- 11 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 12 Diószegi 1967, 65.
- 13 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 14 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 92.
- 15 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 93.
- 16 Pócs, 2001a, 138.
- 17 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 18 MNT 18.
- 19 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 91–92.
- 20 Istvánffy 1896, 368; Herkely 1937, 182.
- 21 Polner 2002, 98.
- 22 Csete Balázs gyűjtése, EA 3458, 21; Polner 1978, 82.
- 23 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 50.
- 24 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 25 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 94–95.
- 26 Lábadi 1991, 620.
- 27 Kovács J. 1875, 83.
- 28 Besenczi 1970, 6. (Kézirat.)
- 29 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 30 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 31 MNT 20.
- 32 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 93–94.

- 33 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 34 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 35 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 190.
 36 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 37 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 38 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 39 Diószegi 1967, 63.
 40 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
 41 Ferenczi I. 1977, 339.
 42 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 43 Diószegi 1967, 65.
 44 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191–192.
 45 Diószegi 1967, 65.
 46 Béres András gyűjtése, DENIA 304.
 47 Polner 1978, 81.
 48 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 49 Gönczi 1937, 213.
 50 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 51 Diószegi 1967, 65.
 52 Tildy Zoltán gyűjtése, EA 580, 9.
 53 B. Kovács 1998, 398.
 54 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 94.
 55 Diószegi 1967, 63.
 56 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 57 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 58 Wlislócki 1893, 132.
 59 Vajkai 1937, 145.
 60 Diószegi 1967, 65.
 61 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191.
 62 Pócs 2001a, 138.
 63 Kovács Kázmér gyűjtése, EA 1403, 3.
 64 MNT 18.
 65 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
 66 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 204.
 67 MNT 18.
 68 MNT 18.
 69 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 70 Berze Nagy 1940, III. 329.
 71 Ferenczi I. 1973–1974, 291.
 72 Burány Béla gyűjtése, 1978; Burány 2001, 166.
 73 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 93; Oltyán Sándor gyűjtése, EA 466, 57.
 74 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 75 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 76 MNT 18.
 77 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 78 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.

- 79 MNT 18.
 80 Halász 2005, 56.
 81 Halász 2005, 56.
 82 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 136.
 83 Bellosics 1899, 306.
 84 Bellosics 1899, 306.
 85 MNT 14.
 86 MNT 15.
 87 Bosnyák 1973b, 287.
 88 Diószegi 1967, 63.
 89 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 433.
 90 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 91 Jankó 1893, 253.
 92 Pávay V. 1907, 294.
 93 Vajkai 1943, 127.
 94 Vajkai 1943, 127.
 95 Vajkai 1943, 138.
 96 Gunda Béla gyűjtése, DENIA 011.
 97 Diószegi Vilmos 1960b, 55–56.
 98 MNT 18.
 99 Vajkai 1943, 104.
 100 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 134.
 101 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 134–135.
 102 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
 103 MNT 20.
 104 MNT 18.
 105 Ferenczi I. 1977, 325.
 106 Polner 1978, 93.
 107 Polner 1978, 93.
 108 Polner 2002, 104.
 109 Gönczi 1914, 361.
 110 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 111 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 112 Berze Nagy 1940, II. 40–41.
 113 Polner 1985, 14.
 114 Diószegi 1967, 63.
 115 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 615.
 116 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 117 Jankó 1893, 250.
 118 „Többen” gyűjtötték, EA 1961, 2.
 119 Csoma Gergely gyűjtése, 1988; Csoma 2000, 71.
 120 MNT 18.
 121 Kiss Á. 1892, 117.
 122 MNT 15.
 123 Kallós 1966, 155.
 124 Kallós 1966, 155.

- 125 Gaál F. 1878, 85.
 126 Jankó 1902, 418.
 127 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 128 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 129 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 69.
 130 MNA, Vincze Ildikó gyűjtése, 1969.
 131 Halász 2005, 145.
 132 Csoma 2000, 23.
 133 Halász 2005, 307.
 134 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 135 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 136 Berze Nagy 1940, III. 204.
 137 MNT 18.
 138 Gönczi 1914, 302–303.
 139 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 140 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1958.
 141 Polner 1985, 20.
 142 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
 143 MNA, Vámszer Géza gyűjtése, 1958.
 144 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
 145 Sebestyén 1906, 416–417.
 146 Gönczi 1914, 303.
 147 MNT 20.
 148 Polner 2002, 97.
 149 Grynæus Tamás gyűjtése, 1967; Grynæus 1991, 615.
 150 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 151 Györfly Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 152 Györfly Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 153 Polner 1978, 96.
 154 Polner 1978, 94.
 155 Luby 1935, 160.
 156 Gönczi 1937, 101.
 157 Gönczi 1937, 101.
 158 Kovács Endre 1982, 201.
 159 Pócs 2001b, 144.
 160 Pócs 2001b, 144.
 161 Pócs 2001b, 144.
 162 Pócs 2001b, 144.
 163 Vajkai 1947a, 66.
 164 Pócs 2001b, 144.

3. LEHETETLEN FELTÉTEL

Az ide és a III. csoportba tartozó szövegek közös sajátága a rossz bekövetkeztének vagy megmaradásának „lehetetlen feltételhez” való kötése.

Az európai ráolvasások metaforikus látásmódjának megfelelő párhuzamos grammatikai struktúrák közt tekintélyes teret kapnak a lehetlenségi formulák mint a hasonlat igen elterjedt és változatos alcsoportjai. A hasonlatok főmondata esetükben valamely „lehetlenségre” utal, kijelentő vagy tagadó formában, tehát „igazságként” vagy „hazugságként” megfogalmazva. A „*ha...*, *akkor*”, „*akkor...*, *amikor*”, „*úgy...*, *ahogy*” szerkezetek spontán jellegű szövegek keletkezésének is keretei lehetnek. Az „*akkor...*, *ha*” („*ha...*, *akkor*”) vagy „*akkor...*, *amikor*” ritkán „*úgy...*, *mint*”, „*addig...*, *amíg*” szerkezettel egybekapcsolt kéttagú ráolvasások egyik tagja a konkrét funkcióra utaló, szubjektív, mintegy rögtönzött megfogalmazású kívánság vagy parancs, a második tag az ennek alárendelt mellékmondatban megfogalmazott feltétel (‘akkor következék be/maradjon meg valami rossz, ha valami lehetlenség bekövetkezik’). A lehetetlen feltétel megfogalmazódásának fő szövegszervezője, a „*ha...*, *akkor*” stb. szerkezet az aktuális cselekményre utaló szövegek „rögtönzésének” éppúgy kerete lehet, mint a tartalmilag-szerkezetiileg állandóbb, költői képeket tartalmazó formák hagyományozódásának. Az utóbbiakban foglalt költői kép lehet természeti kép, folyamat, tapasztalati tény (a kő gyapjat növel/nem növel, a víz visszafelé folyik/nem folyik), de lehet a szöveg elhangzásával párhuzamosan végzett ritusra utaló, rögzült, hagyományos formában megjelenő kijelentés is: az árpaszem (amelyet a ráolvasó a kútba dob) nem nő ki/kinő.¹ Ehhez csatlakozik az *ahogy/amikor/ha* bevezetésű mellékmondatokba rejtett kívánság, amely a főmondat tartalmához viszonyított igazságértéke, illetve logikai struktúrája szerint többféleképpen fogalmazódhat meg. Lehet – a főmondat igazságértéke szerint – állító, óhajtó és tagadó kijelentés (a gyógyulás folyamatát például a konkrét tartalom függvényében egyenesen vagy logikailag megfordítva kötik a lehetetlen feltételhez). A szövegben konkrétan megfogalmazódhat egy lehetetlen feltétel kiszabása (például a baj bekövetkeztét, visszatértét kötik feltételhez), vagy „lehetetlen” feladat adása egy hiedelemleánynek (ez utóbbiakat lásd a III. csoportban). A lehetőségek igen változatosak.

A lehetlenségi formulák fontos szerepét a ráolvasások kutatói már több mint száz éve felismerték: Kaarle Krohn az általa „*ha...*, *akkor*” szerkezettel fémjelzett lehetlenségi formulákat az „*úgy...*, *mint*” szerkezetek mellett a finn ráolvasások legfontosabb két csoportjának tartja.² A legújabb kutatásban is vissza-visszatérő kérdés a ráolvasások és ezeken belül például a lehetlenségi formulák „keletkezésének” kérdése. Legutóbb H. Versnel szentelt egy nagy tanulmányt a ráolvasások speciális stilisztikai-grammatikai eszközeinek segítségével rögtönzött szövegek „létrehozásának”: ő a lehetlenségi formulák létrejöttét mintegy spontán módon képzeli el, ahogy a hasonlat, szerinte ez is rögtönzött eszköze a mágának.³

A ráolvasások e fajtái meglehetősen figyelmet kaptak a magyar kutatásban is. Először Krohn nyomán⁴ és saját gyűjtésű udmurt anyaga kapcsán Munkácsi Bernát hívta fel a magyar „lehetlenségi formulákra” a figyelmet,⁵ majd jóval később magyarul is megjelent tanulmányában Thomas Sebeok egy mari ráolvasás szemiotikai elemzését adta – szövege, úgy látszik, egy egész típust képvisel a cseremiszi varázsszövegek között.⁶ A lehetlenségi formulák kutatásának egyes további kérdései még a Szelestei-féle ráolvasás és rokonai (XVII. csoport) kapcsán is szóba kerülnek.

A lehetetlen feltételt tartalmazó szövegek a mágia közismert, közhasznú eszközei közé tartoznak. Európa majdnem egészéről származó adataink nagy múltú és általánosan elterjedt elvre, illetve gyakorlatra vallanak, olykor helyi fejlődésű, olykor nagy elterjedésű, régi szövegtípusokkal.

E szövegeket Kelet-Európában jóval több adat képviseli, mint a magyar nyelvterületről nyugatra, északra eső területeken; az újabb kelet-európai gyűjtések némelyike e ráolvasásfajtákat nagy számban vonultatja fel, ami ezek spontán, rögtönzött alkalmazásának ma is eleven gyakorlatára vall. A magyar „lehetetlenségi formulák” inkább a délkelet-európai, mágikus gyakorlat-hoz közvetlenebbül kapcsolódó szövegekkel mutatnak funkcionális, illetve tartalmi rokonságot. A gyakorlat többrétű: a népies mágikus módszerek és az egyházi írásbeliségből származó szövegek kettőssége, a cselekményhez „rögtönzés”, a szilárd szerkezetű költői szövegek hagyományozása és a más műfajokból is ismert költői képek alkalmoszerű felhasználása egyaránt jellemző nálunk csupán, mint Közép-Kelet-Európa más népeinek gyakorlatában.

Ami a magyar szövegeket illeti, a lehetetlenséget tartalmazó ráolvasások legegyszerűbb és leggyakoribb formái mágikus cselekmény kíséretében hangzanak el, és szövegükben a cselekményből logikailag továbbfejleszthető „lehetetlenségre” utalnak. Ezek a mágikus eljárások általában a népi mágia közismert, önállóan, szöveges megnyilvánulások nélkül is gyakorolt „elveszejtő” rítusai, amelyekkel már a II. I. csoportban szereplő szövegek R-tagos hasonlatai kapcsán is találkoztunk: tárgyak eldobása, elrejtése, elásása. Más szövegek visszafordíthatatlan, megismételhetetlen, illetve a beteg által tudatosan meg nem ismételt cselekményre utalnak (például falba verik a fejet, megütik seprűvel a beteget). Igen sokféle célra használták ezeket a ráolvasásokat, amelyek, úgy látszik, a mindennapi mágiának közkeletű, közismert eszközei voltak. A hagyományozódás legfontosabb szervezője a gyakorlatból ismert szerkezet lehetett, amelyhez ezeket a lehetetlen cselekményekre utaló kijelentéseket mintegy hozzárögtönözték. Erre vallanak a rögtönzések bármilyen – nem „elveszejtő” – cselekményhez, amely ezáltal új jelentést nyer, „erőtett” lehetetlen feltételek jönnek létre. Jó példa erre az az alább közölt magyarcsanádi szerelemkeltő ráolvasás (a 67. szám alatt), amely egy döglött béka lábával kapcsolatos varázsló-cselekményhez tartozik, és a „béka lába másik békáé... válik” lehetetlenséget tartalmazza.

Ezek az aktuális cselekményhez rögtönzött lehetetlenségi formulák megjelennek hosszú ráolvasáskontaminációk, összetett rítusok részeként is, például bonyolult szemverésgyógyító rítusok záradékaként (ugyanúgy, mint a II. csoport rögtönzött hasonlatai). Például amikor a szemmel vert beteg mosdóvizét kiöntik a kerítésre, így szólnak, a vízvetés rítusának záradékaként: „Akkor igézzenek meg, mikor ezt a kertet!”^a (Lásd ezeket a záradékokat az igézetet gyógyító ráolvasások XI. és XV. csoportjában.)

20–21. századi, falusi gyakorlatból származó adataink változatosságához és sokrétűségéhez képest igen feltűnő, hogy az elit, illetve félnépi írásbeliségből származó történeti adataink közül csak a receptkönyvek, házi mindenekönyvek tartalmazzák ezeket a fajta lehetetlenségi formulákat. Az ilyen, cselekményre utaló R-tagos lehetetlen feltételeknek tartalmilag változatos megfogalmazásai ismertek Észak-, Kelet-, Délkelet-Európában;⁷ legkorábbi – 3. századi latin – adataink ugyanebben a szerkezetben, hasonló elv alapján épülnek fel, és a mágikus gyakorlat szorosan összefüggő, rögtönzött jellegű szövegek benyomását keltik.⁸

Ismert lehetetlenségi formuláink egy része állandó cselekmény–szöveg kapcsolatok részeként létezik: esetükben egy-egy cselekménytípushoz szűkebb területen elterjedt, tartalmilag állandó, kikristályosodottabb formával rendelkező szövegek tartoznak. Ilyen a szemölcs–eldobott, meg nem kereshető tárgy vagy az árpa–kútba dobott, onnan ki nem szedhető/ki nem kelő árpaszem kapcsolat. Az utóbbi a Dunától keletre, Bukovináig elterjedt árpagyógyító szövegekben jelenik meg, amelyek a kútba dobott árpaszem kikelésének lehetetlenségére grammatikailag változatos megfogalmazásban utalnak. Ebben az esetben egy szoros rítus–szöveg együttes hagyományozó-

^a kerítést

dásról van szó, és már valódi szövegvariálódásról is beszélhetünk. Ennek az együttesnek a párhuzamait Európa több közeli és távolabbi pontján megtaláljuk.⁹ Kisebb területen elterjedt szöveg–cselekmény együttes a pénz elásásához fűződő lehetetlen feltétel (a 74. alatti ráolvasások). Esetükben egy sajátos cselekményhez tartozó, tartalmilag állandó szövegről van szó, amely azonban sokszor inkább mondai varázsszövegnek, mint valódi, gyakorolt ráolvasásnak tűnik.

Az aktuális gyógyító cselekményre utaló szövegek, akárcsak a II. I. csoport R-tagos hasonlatai, eredendően a népies mágia eszközei lehettek, míg a „természeti lehetetlenségre” utaló költői képek a ráolvasásoknak eredet szempontjából legkülönbözőbb rétegeiben, Európa minden tájának írásos hagyományaiban is megjelennek, többször a messzi múltba nyomon követhetően.¹⁰ Magyar adataink természeti és „környezeti” lehetetlenségei változatosak: a föld nem mozdul el a helyéről, a folyó nem folyik visszafelé, a száraz fa nem zöldül ki, a holt szén nem elevenedik meg, a falnak nem fáj a feje, stb. A magyar ráolvasásokban e természeti képek általában nem nyertek állandó formát; egy-egy azonos tartalmú kép különböző megfogalmazásokban bukkan fel. E más műfajokból és ráolvasásfunkcióban egyaránt ismert természeti képek mintegy készen kapott eszközként voltak „rögtönözhetőek” az adott cselekményhez. A *ki nem zöldülő száraz ág* mint a vágyakozás költői metaforája lírai képként jelenik meg népdalban, balladában;¹¹ de hogy a ráolvasásoktól sem idegen a kép, azt Marót Károly tanulmánya bizonyítja. Ő az *Odüsszeiában* talált ezzel kapcsolatos lehetetlenségi formulát – esküszöveggé, amelyhez párhuzamul egy heftita szerződészsöveget idéz, a formula vagy inkább az elv régi múltját és nagy elterjedtségét bizonyítandó.¹² A *ki nem zöldülő ág*, legalábbis orosz adatok szerint, cselekményre utaló szövegekben is felbukkan: például Mansikka egy adata szerint száraz ágat mutat fel a gyógyító, ezt mondva: „Ahogy belőled nem hajt rügy...”¹³ A „nem gyökerező kő” nagy múltú motívuma egyik legkorábbi szövegemlékünkben, az 1516–1518 között feljegyzett *Szelestei-féle ráolvasásban* (lásd B kötet, A/4. szöveg), és néhány vele rokon, 20. században feljegyzett epikus ráolvasásban (lásd a XVII. csoportban) jelenik meg.

Régi gyökerekkel rendelkező lehetetlenségi formulák a holdat harapó kígyóra és egyéb, holddal, valamint gyík- vagy kígyóhús evésével kapcsolatos lehetetlenségekre utaló ráolvasások is (a 80–82. alatti szövegek). Ezeknek a jelenkori megfogalmazásai közeli rokonságban vannak egy 17–18. század fordulójáról, Eszterházy Ferenc recepteskönyvéből ismert változattal (lásd B kötet, C/21.2. szöveg), a 80. szám alatti, párhuzam nélküli, a „döglött ló dobogásának” unikális motívumát tartalmazó ráolvasás kivételével. Ezek a képek a Balkán felé mutató szövegkapcsolatokon keresztül 4. századi latin szövegekig vezethetők vissza. Mind a délszláv,¹⁴ mind a Heim közölte latin szövegek fogfájásra vagy annak megelőzésére voltak használatosak, de a latin szövegben más állatok kerülnek kapcsolatba a holddal: ’Újhold, új fogak... ahogy téged sem farkas, sem kutya nem érinthet, úgy az én fejem ne fájjon...’¹⁵

A keresztény vallás csodáinak – mint lehetetlenségeknél – a szövegekbe iktatása az egyházi szöveghasználathoz kötődik; ezek a motívumok mindig hosszabb ráolvasások részei: a X. csoport egyházi eredetű szövegei között mutatjuk be őket. Jelen csoportunk ráolvasásaiban egyetlen vallásos motívum jelenik meg: a prókátorok és papok üdvösségének lehetetlensége, amelyet történeti forrásainkból is, modern kori ráolvasásaink közt is több adat képvisel (77. alatti szövegek; valamint a B kötetben az A/17., C/5.19., C/5.21. és C/19.2. szövegek). Ezeket a – történeti adataink tanúsága szerint – nyilvánvalóan elit írásbeliségből eredő szövegeket egy kivétellel állatgyógyításra (részben nyüves állatok férgeinek kikapcsolására) használták.¹⁶

*Árpszem kútba dobása, eltüntetése*1.1. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁷)

A beteg három szem árpával a kezében háromszor megkerüli a kutat, közben háromszor mondja, egy-egy szemet bedobva:

Akkor legyen az én szememen árpa,
mikor ezt innen kiviszem!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye;¹⁸ Hódmezővásárhely, Csongrád megye;¹⁹ Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²⁰; „...ha ezt innen ki-merítem!” – Szank, Bács-Kiskun megye²¹).

1.2. *Árpa* gyógyítása (Makó, Csongrád megye²²)

„Vöttek három szöm árpát, oszt akkó körülkerítötték,^a és háromszor körülkeríték a gémeskutat:”

Akkó lögyön az én szömömön árpa,
mikor azt az árpszömöt a kútbú kivöszöm!

„Oszt akkó az el is mút.”

1.3. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²³)

Akinek árpája van, kerekítse meg a szemét egy árpszemmel, és dobja el. Utána mondja:

Akkor nőjön a szememen árpa,
amikor én felveszlek!

2. *Árpa* gyógyítása (Réty, Kovászna megye, Románia²⁴)

Árpa, árpa, árpa,
akkor lássalak,
amikor a két kezemben foglak megint!

3. *Árpa* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵)

A beteget olyan kútba nézetik, amelyikbe még nem nézett soha. Háromszor mondja el, közben visszakézből egy-egy szem árpát behajít:

Akkor legyen énnekem árpa a szememen,
majd ha én ebbe a kútba belenézek!

^a A beteg szeme előtt köröztek az árpszemekkel.

4.1. *Árpa* gyógyítása (Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶)

A beteg a kutat háromszor körüljárja, közben három szem árpát beledob, és háromszor mondja:

Akkor nőjön a szememen árpa,
majd ha ez az árpa kinől benne!

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...a szememen újfent már árpa...” – Szank, Bács-Kiskun megye;²⁷ „...miko ez a kútbú kinyó!” – Szegvár, Csongrád megye²⁸).

4.2. *Árpa* gyógyítása (Szentés, Csongrád megye²⁹)

Akkor legyen a szememen árpa,
amikor ez az árpszem itten kikel!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Szentés, Csongrád megye;³⁰ Kakasd, Tolna megye [Bukovina, Románia];³¹ Kunszentmiklós, Bács-Kiskun megye;³² Városföld, Bács-Kiskun megye³³).

4.3. *Árpa* gyógyítása (Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia³⁴)

Akkor keljen ki a szememen (vagy szemeden),
amikor ez az árpa itt a kútból kikel!

Variáns: *árpa* gyógyítása („...kikel a kút vizibe!” – Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia³⁵).

4.4. *Árpa* gyógyítása (Kőtelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁶)

Akkor keljen ki a szememen az árpa,
amikor ez a kilenc szem árpa kikel a kútból!

4.5. *Árpa* gyógyítása (Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁷)

Boldogasszony anyám,
az én szememen akkor legyen árpa,
majd ha ebbe a kútba kikel!

4.6. *Árpa* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye³⁸)

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélok Istennek nevébe múljon el!
Lekaszálom az árpát zöldjibe.
Akkor fájjon az én szömöm,
amikor ez innen kikel!

4.7. *Árpa* gyógyítása (Regéc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁹)
Az árpára egy árpaszemmel „visszájára” keresztet vet a beteg, majd a kútba dobja, és így szól:

Bevetettek a kútba,
ott nem kélsz ki soha,
hát ez se jöjjön vissza soha!

5. *Árpa* gyógyítása (Nagykörü, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁰)
A beteg a kútba nézett háromszor. Mindannyiszor beledobott egy-egy szem árpát, ezt mondva:

Az én szemem hamarabb meggyógyuljon,
mint az árpa lekaszáldjon!

6. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁴¹)
A beteg a kút körül ment háromszor egy szem árpával; harmadszorra beledobta a kútba, és így szólt:

Akkor legyen az én szememen árpa,
ha ez az egy szem árpa innen a kútból kimén!

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...míg a kútból az árpaszem vissza nem gyün!” – Szank, Bács-Kiskun megye;⁴² „Úgy menjen el az árpa a szememről, / amint ez az árpaszem elmegy!” – Aszaló, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴³).

7. *Árpa* gyógyítása (Zétény, Töketeresesi járás, Szlovákia⁴⁴)

Akkor gyere ki,
amikor én lemegyek érted!

8. *Árpa* gyógyítása (Besenyőtelek, Heves megye⁴⁵)

Akkor legyen az én szememen árpa,
amikor téged learatlak!

Variáns: *árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁴⁶).

A gyógyítás egyéb tárgyaihoz, gesztusaihoz, környezetéhez fűződő lehetetlenségek

9. *Szemölcs* gyógyítása (Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁷)
Evésnél szájából kiesett morzsával kerekítik kilencszer, majd a hátuk mögé dobva mondják:

Akkor nőjön szemölcs a kezemen,
ha én ezt megkeresem!

Variáns: *tyúkvar*^a gyógyítása („...kezemen tyúkvar, / ha én ezt felveszem!” – Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye⁴⁸).

10. *Hideglelés* gyógyítása (Kissziget, Zala megye⁴⁹)
Útifüvet ás ki a beteg, a gyökeréről vizet iszik, majd visszaássa a földbe. Ivás után így olvas rá:

Akkor löllön a hideg,
mikor miég egyszer kiveszlek!

Variáns: *szemölcs* gyógyítása („...mikor én téged innen elveszlek!” – Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵⁰).

11. *Kilis*^b gyógyítása (Törtel, Pest megye⁵¹)
Pénzzel kell megnyomkodni, majd a pénzt hátradobni, és ezt mondani:

Akkor legyen rajtam kilis,
ha én ezt a pénzt felveszem!

Variáns: *fekély* gyógyítása („...ilyen fekély, / ha én ezt a pénzdarabot felveszem!” – Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye⁵²).

12. *Seb* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵³)
A beteg egy nagyon szép zsebkendőt vagy egy szép gyümölcsöt vett a kezébe. Imádkozott, majd végighúzta a zsebkendővel vagy a gyümölccsel a sebet, azután a levegőben eldobó mozdulatot tett, és mondta:

Akko legyen a seb továbbterüve^c a testemön,
mikor én ezt újra fölvészöm!

Ha valaki fölvette, a sebet is felszedte vele: sebes lett tőle.

13. *Sárgaság* gyógyítása (Tiszainoka, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁴)
Kilenc élő pókot két féldióhaj közé sárga selyemszállal bekötnek. A beteg kilenc napig hordja a nyakában, úgy, hogy ne tudjon róla senki. A kilencedik nap hajnalán a beteg napkelte előtt a Tiszához megy, nem szólva senkihez, és háttal a folyónak, a vállá felett bal kézzel a Tiszába dobja a pókokat e szavakkal:

Na, ez a pók akkor gyűjjön ki a Tiszából,
amikor énrajtam másszor sárgaság lesz!

^a Itt valószínűleg: 'szemölcs'.

^b 'kelés'

^c továbbterülve ('továbbterjedve')

14. *Hideglelés* gyógyítása (Nagytárkány, Töketeresei járás, Szlovákia; Eger; Parád, Heves megye⁵⁵)

Annyi rovást tettek egy pálcára, ahányszor a hideg kilelte a beteget, majd a pálcikát szekérrre dobták e szavakkal:

Akkor lelje a gyerekeket a hideg ki,
amikor én ezt a pálcikát innen kivesszem!

15. *Hideglelés* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵⁶)
Napkelte előtt egy liszteszsákról levett madzaggal a keresztútra kellett mennie a betegnek. A háta mögött hurokra kötötte a madzagot,^a és ezt kellett mondania:

Akkor leljön ki engömet a hideg,
majd amikor én ezt innen levöszem!

„Meg is kötöttem a madzagot, de engem a hideg soha többet ki nem lelt.”

16. *Hideglelés* gyógyítása (Szilvagy, Zala megye⁵⁷)
Kettévágott vöröshagymáról vizet isznak, és füstre kötik, így szólva:

Akkor löllön ki tiéged a hideg,
amikor ién ezt a hajmát leveszem!

17. *Pokolkelet*^b gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye⁵⁸)
Fokhagymával kerekíti a kelést, majd azt a csurgásban elássa:

Akkor lögyön az én lábamon pokolkelet,
mikó ezt innen fővöszöm!

18. Gyerekbetegség gyógyítása (Gagybátor, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁹)
Kettévágott fatörzset széthúztak, és a két fél fatörzs között húzták át a gyermeket, közben az inge fennakadt. Az anyja így olvasott rá:

Akkor legyen az én gyerekeken a betegség,
ha az ingecskét kivesszem innen!

19. *Fehérfolyás* gyógyítása (Bánokszentgyörgy, Zala megye⁶⁰)
Kilenc kis rongybabát ereszt a vízre a beteg asszony, ezt mondva:

Akkor gyűjjön ez a baj vissza,
amikor ién ezeket a babákat kivesszem a vizbü!

20. *Hideglelés* gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia⁶¹)
Három rongybabát dobnak el, háromfelé ágazó úton:

Akkor lelj ki, hideg,
mikor én ezt a három bubát felveszem!

21. Tejhaszon biztosítása (volt Háromszék vármegye, Románia⁶²)
Borjazáskor mákot hintenek a tehén gerincére:

Akkor vigyék el a tehenyem tejit,
mikor ezt a mákszemet felszedem!

22. Nyú kihajtása disznó sebéből (Székelyföld, Románia⁶³)
A beteg állat szőrét kettéhasított bodzaágba dugják, majd ráolvasnak a bodzára:

Tíz nem tíz,
kilenc nem kilenc,

...

egy nem egy.
Akkor legyen N. N. kétéves fehér gönnéje^a még férges,
amikor ezt én innen kihuzom! Ptö, ptö [köp]!

Még addig elmenjen,
amíg én itt leszek! Ptö, ptö!
Ha napfeljötté itt kapta,
napnyugta itt ne hagyja,
ha napnyugta itt találja,
napfeljötté itt ne hagyja! Ptö, ptö!

23. *Nehézség* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁶⁴)
A beteg gyerek ingét elássák, így szólva:

Akkor keresse meg a betegség megint,
ha az ing a földszínre kerül!

24. Kéz és váll fájdalmának gyógyítása (volt Alsó-Fehér vármegye, Románia⁶⁵)
A gyógyító a beteget székre vagy földre ülteti, a kőrisbogárból, puskaporból, fokhagymából és kovászból készült kenőccsel keni fájós kezét és vállát háromszor, a fejtől egészen az ujjá végéig. Minden húzás után letesz a földre egy darab kenőcsöt, harmadszor a maradék kenőcsöt mind a földbe ássa, és mondja:

Akkor jőjj vissza,
mikor ez is visszakerül oda, ahun vót!

^a Nem világos a leírásból, hogy hova kellett tenni a hurokra kötött madzagot.

^b 'gennyes kelés'

^a 'kocadisznója'

25. Szemfájás gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶⁶)
Pünkösöd előtt kilenc reggel le kell menni a Tiszára, ott egy vízbe mártott kendővel megmosni a fájós szemet, majd háttal a folyónak állva a kendőt vízbe dobni e szavakkal:

Úgy mönjön el tülem a betegség,
ahogy én ezt a kendőt nem látom többé!

Ezt kilencszer kell elvégezni.

26. *Igizés* megelőzése (Magyarfalu, Bákó megye, Románia⁶⁷)
Az anya veres cérnát kötött a gyerek csuklójára, s mondta:

Akkor igizzék meg,
mikor a veres cérna leszakad!

27. *Fököm*^a gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁶⁸)
Ahány kelésük volt, annyi bogot kötöttek egy cérnára, a csepegő^b alá tették, és így szóltak:

Ahogy elrothad ez a cérna,
úgy teljen el a fököm,
s egy se maradjon!

28. *Árpa* gyógyítása (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁹)
A beteg az árpát párna csücskével megtörli, és mondja:

Akkor legyen árpa a szememen,
mikor árpa nő a párna csücsán!

29. Torokfájás megelőzése (Szeged⁷⁰)
Aki Szent György napja előtt kígyót fog, kenje meg a torkát a kezével, és így szóljon a gyíkhöz:

Gyíkcokkám, gyíkcokkám!
Akkor fájjon az én torkom,
mikor én tégöd megfoglak!

30. Mindenféle betegség gyógyítása (Rétközberencs, Kisvárdai és Nyíribrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁷¹)
Nagypénteken el kell menni valamelyik folyóvízhez, tizenkét órákor meg kell mosdani, mosdás után a szappant a vízre tenni, és mondani:

^a 'kelés'

^b 'ereszcsergés'

Akkor legyek én beteg,
mikor e szappant láttam!

31.1. *Kelés*, *vérelés* gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia⁷²)
A beteg a kelést „nevetlen” ujjával^a háromszor körülkeríti, közben mindig megnyomva a közepét. Ugyanígy csinál egy „holt szénnel”,^b majd a „szenet” eldobja, nem nézve, hogy hova, és ezt mondja:

Akkor lássalak,
mikor ezt a hót szenet!

31.2. *Szemölcs* gyógyítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye⁷³)
Újholdkor a beteg felvesz egy göröngyöt, körülkeríti vele a szemölcsöt, elhajítja, és mondja:

Akkor lássam ezt a szemölcsöt,
mikor ezt a göröngyöt!

31.3. *Kurvaköszvény*^c gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia⁷⁴)
Oda kell a betegnek elmennie, ahol három kontyos asszony van. Onnan el kell lopni valamit (kötényt, fejkendőt stb.), a lopott tárggyal bal kézzel be kell dörzsölnie magát, aztán egy kúthoz menni, és belenézni:

Akkor lássam meg ezt a szökést,^d
mikor a kút fenekit!

31.4. *Tyúkszem* gyógyítása (Aranyosszék, Románia⁷⁵)
A beteg szalmagörcsöt vágjon le, tegye a tyúkszemen keresztbe, aztán vegye le, és ássa el egy keresztútba, ezt mondva:

Akkor lássalak meg,
mikor azt a szalmagörcsöt!

Variáns: tyúkszem gyógyítása („...te sömötyü,^e / mikor ezt a szalmabogokat!” – volt Háromszék vármegye, Románia⁷⁶).

32. *Sebek* áthárítása másik személyre (Tordatúr, Kolozs megye, Románia⁷⁷)
A sebes személy megtörli a sebeit egy ronggyal, azt eldobja, majd így szól:

Ez a seb csak akkor jöjjön vissza hozzám,
mikor a rongy visszakerül hozzám!

^a 'a negyedik ujjával'

^b 'kialudt parázssal'

^c Pontosan meg nem határozható kiütésfajta.

^d 'kiütés'

^e 'szemölcs'

33. *Igézet* gyógyítása (volt Udvarhely vármegye, Románia⁷⁸)
A vízvetés^a után a maradék szenesvizet a kemencébe öntik, ezt mondva:

Addig legyen beteg,
míg ez a szén megelevenedik!

34. Holdkórosság gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia⁷⁹)
Mikor a beteg járkálás után visszafekszik, bocskort nyomnak a szájához, és így beszélnek hozzá:

Akkor kelj fel, mikor ez a bocskor,
akkor beszélj, mikor ez a bocskor!

35. Fejfájás megelőzése (Atkár, Heves megye⁸⁰)
Az első égzengéskor fejüket a falba verve mondják:

Az én fejem akkor fájjon,
mikor ezé a falé!

36.1. Fejfájás megelőzése (Aranyosszék, Románia⁸¹)
Mennydörgéskor a fejfájósnak követ kell a kezébe vennie, azzal a fejét vernie, majd a követ csukott szemmel messzire hajtania, és mondania:

Akkor fájuljon meg a fejem,
amikor avval a kövel megütöm!

36.2. Fejfájás megelőzése (Csanádpalota, Csongrád megye⁸²)
Mennydörgéskor a falba verték a fejüket, ezt mondva:

Akkor fájjon az én fejem,
ha bolondul falba verem!^b

36.3. Derékfájás megelőzése (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁸³)
Mennydörgéskor öt Miatyánk és három Üdvözlégy elmondása után a falhoz dörögölöznek, és így szólnak:

Akkor fájjon az én derekam,
mikor másszor idedörögölöm!

Azonos szöveg: derékfájás megelőzése (Ferencszállás, Csongrád megye⁸⁴).

37. *Hideglelés* gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye⁸⁵)
A beteget üres liszteszsákkal megverték, és így olvastak rá:

Akkor leljen ki a hideg,
ha még egyszer evvel megverünk!

„És ez igaz volt. Ez gyógyír vót. Ez biztos.”

38. Patkányküldés (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye⁸⁶)
Kenyérsütéskor cipót kell sütni: elsőként kell betenni, és elsőnek kivenni. Kicsi darabokra csipkedve adják a patkánynak, ezt mondva:

Ha eztet megetted,
eredj a vándorlóba!
Ha csütörtökön kenyeret sütök,
megint gyere vissza!

Olyan napot mondott, amilyen napon végezte a műveletet. Ezen a napon nem volt szabad többet kenyeret sütnie.

39. *Hideglelés* gyógyítása (Páka, Zala megye⁸⁷)
A beteg a mogyorófa idei hajtásából metsz, a végét a szájába veszi, a másik végétől egy vesszőn evőkanállal vizet folytat a szájába, és háromszor mondja:

Akkor löllön el a hideg,
mikor ién errú iszom!

A vesszőt az üstök^a füstjárta részébe dobja.

40. *Hideglelés* gyógyítása (Bánokszentgyörgy, Zala megye⁸⁸)
Kettéhasított csalánszár két fél szárát ív alakúra hajlítva háromszor keresztülbújtatják rajta a beteget. Elimádkoznak öt Miatyánkot és három Üdvözlégyet, majd így szólnak:

Akkor löllön a hideg,
mikó ebbe átbújsz!

41. Fejfájás gyógyítása (Borsa völgye, Románia⁸⁹)
A beteg a patakba egyenként belemárt kilenc forgácsot. Ezeket a feje fölött hátra dobja, és mindannyiszor ismétli:

Úgy fájjon az én fejem,
mint ahogy ennek a forgácsnak fáj!

^a A tető előreugró része.

^a Kis paraszakat dobáltak hideg vízbe, majd ezzel a „szenesvízzel” mosdatták a beteget.

^b Ti. ha újra falba veri.

42. *Igézés* gyógyítása (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szovákia⁹⁰)
A beteg embert vagy jószágot a ráolvasó asszony háromszor megtörli alsóruhájának visszájával, és így szól:

Pü, pü [köpköd]!
Akkor igézzenek meg,
mikor a hajad szálát megszámozzák!

43. *Igézés* gyógyítása (Makó, Csongrád megye⁹¹)
Ha nehezen tanult meg járni a gyerek, vagy dadogós volt, háromszor átdugták egy létra legalsó fokán, így szólva:

Akkó lögyél te dadogós,
mikor ez is így fog járni!

Ezután imádkoztak.

44.1. Betegség gyógyítása (Drávasztára, Baranya megye⁹²)
Valamivel megérintették a beteget, és azt bedobták a Drávába:

Vigye a Dráva!
Akkor hozza vissza,
majd ha visszafelé folyik!

44.2. *Sárgaság* gyógyítása (Csokonyavisonta, Somogy megye⁹³)
A beteg egy fekete tyúk tojását főve, zacskóban a nyakában hordja négy hétig. Ezután a folyóvízbe hajítja a vízfolyás irányában, ezt mondva:

Akkor gyűjjön vissza a betegség,
amikor a folyó fordítva folyik!

Majd elmegy anélkül, hogy hátranézne és szólna.

44.3. Fejfájás gyógyítása (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye⁹⁴)

Akkor fájjon a fejem,
ha ez a víz visszajön!

45. *Igizet* gyógyítása (Dethemtelep, Kolozs megye, Románia⁹⁵)
A gyógyító kilenc paraszt dob egy edény vízbe. Ha lesüllyednek, a beteg meg van igézve. A vízből itatja, mosdatja a beteget, majd kiöntözi, és így szól:

Így fogjon meg az igizet,
ahogy erről lement!^a

^a Ti. úgy *ne* fogja meg az igézet, ahogy arról a tárgyról is lement a víz, amelyikre ráöntötte.

46. *Hideglelés* gyógyítása (Székelyföld, Románia⁹⁶)
A beteg száraz fába lyukat fúr, háromszor belelehel, és mondja:

Ha ez a fa ismét zöldül,
akkor gyere, hideglelés, hozzám!

47.1. *Sömölcs* gyógyítása (Csomafája, Kolozs megye, Románia⁹⁷)
Talált csontot kell háromszor a „sömölchöz” nyomni, ezt mondva:

Sömölcs, sömölcs, akkora légy reggelre,
mint ahogy most reggel van!

Este így mondja, reggel pedig ugyanezt fordítva („...estére, ...este van!”). Utána visszafordítva kell a csontot a helyére tenni.

47.2. *Árpa* gyógyítása (Csomafája, Kolozs megye, Románia⁹⁸)

Árpa, árpa, akkora légy reggelre,
mint ahogy most este van!

48. *Váltóláz* gyógyítása (Székelyföld, Románia⁹⁹)
A beteg olyan gyalogbodzát keres, amely egy töről három ágat hajtott. Az egyik ágból vág egy darabot, napfeljötté előtt kimegy egy folyóvíz partjára, a víz folyásával szemben áll meg, s így szól:

Akkor rázzon ki még engemet a hideg,
mikor ezt a bodzát meglátom!

Ekkor a fején át, a háta mögé, a vízbe dobja.

49. Szemfájás, fülfájás gyógyítása (Somlóvásárhely, Veszprém megye¹⁰⁰)
Amikor az évben valaki az első kökőrcsint megtalálja, kenje be a szemét vele, és mondja:

Kökőrcsin, kökőrcsin,
akkor fájjon az én szemem,
ha az égen ilyet látok!

Ezután megkeni a fülét, újra elmondja a szöveget, a fülét említve, majd így tovább, az összes testrészét, mindig a megfelelő kísérszöveggel.

^a 'szemölcs'

50. Fejfájás gyógyítása (Parnó, Töketeresbesi járás, Szlovákia¹⁰¹)
A fejfájós napkelte előtt sóttanul a folyóvízhez megy, a vízbe áll, szemközt a víz folyásával, s átvét magán háromszor egy kis vizet, ezt mondva:

Akkor fájjon a fejem,
mikor a vízcseppeket ismét látom!

Sohasem fog fájni a feje.

Variáns: fejfájás gyógyítása („...mikor az elvegyült vízcseppeket látom!” – volt Udvarhely vármegye, Románia¹⁰²).

51. Torokfájás megelőzése (Atkár, Heves megye¹⁰³)
Szent György-nap előtt a határban gyíkot fognak, és a gyík torkát a saját torkukhoz dörzsölve így olvasnak rá:

Az én torkom akkor fájjon,
amikor a kis gyíké!

Variáns: torokfájás megelőzése („... mikor a gyíkokskái!” – Atkár, Heves megye¹⁰⁴).

52. Fogfájás megelőzése (Szőreg [Szeged], Csongrád megye¹⁰⁵)
Ha a fogfájós zsályát lát, szakít belőle, megszagolja, és mondja:

Zsálya, zsálya,
akkor fájjon a fogam,
mikor a tied!

53. *Viszketegség* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁰⁶)
Egy cső piros kukoricával és egy abrakos tarisznyával megdörzsölték a beteg gyereket. Aztán a gyerek benézett a kútba, ezt mondva:

Akkor lássam meg ezeket a szökéseket,^a
mikor a hátam görnyéjét.^b

54.1. Igézés megelőzése (Nyárad, Veszprém megye¹⁰⁷)
Aki először látja az újszülöttet, feléje köp, és így szól:

Akkor sírgyál,
amikor engemet látsz!

^a 'kiütéseket'

^b 'közepét'

Variánsok: igézés megelőzése (Nagyberki, Somogy megye;¹⁰⁸ Somogyudvarhely, Somogy megye;¹⁰⁹ Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye¹¹⁰).

54.2. Igézés megelőzése (Somogy megye¹¹¹)

Akkor réjj,^a
mikó engöm látsz reinya!^b

54.3. Igézés megelőzése (Somogy megye¹¹²)

Akkor réjj,
amikó engöm mög tudsz ösmernyi!

55.1. Igézés megelőzése (Gutorföldre, Zala megye¹¹³)
Első fürdetésnél a gyerek feje fölé földöt vagy serpenyőt tartanak, és azt mondják:

Mikor illen ember lát, mind ez a földü,
akkor ártson a szem!

55.2. Borjú igézésének megelőzése (Cserta-mellék, Zala megye¹¹⁴)
Elléskor a borjút fölvevő férfi süvegével a borjú orra hegyétől a hátulsó körméig háromszor végighúzza, ezt mondva háromszor:

Az igízzen meg,
akinek fűöd a sipkájó!^c

Hasonló szövegek: csikó megigézésének megelőzése („Ille kalapú ember igízzen meg!” és „Az igízzen meg téged, akinek földkalapja van!” – Bánokszentgyörgy, Zala megye¹¹⁵).

56. *Igézés* megelőzése (Lésped, Bákó megye, Románia¹¹⁶)
Mikor a kisgyerekek kimentek a házból, megnyalazott „nevetlen” ujjal vettek piszkot a talpukról vagy az üst fenekéről, és azzal kenték a kisgyerekek homlokát. Aszerint, hogy honnan vették a kaparékat, a szöveg:

Akkor igízzik meg,
mikor a talpamat!

Vagy:

Akkor igízzik meg,
mikor az üst fenekit!

^a ríj ('sírj')

^b ríni ('sírni')

^c sapkája

Variáns: igízés megelőzése („Akkor igizzék meg a gyermekemet, / mikor a talpam szüvit!” – Dózsaújfalú, Bákó megye, Románia¹¹⁷).

57. *Árpa* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹¹⁸)
A kisujjával (amelyen természetesen nem volt kereszt) keresztet vetett az árpára, majd egy Miatyánk után ezt mondta:

A körmömön nincsen körösz, ennek az árpának itt hele nincs!

58. *Nyű* kihajtása állat sebéből (Magyarfalú, Bákó megye, Románia¹¹⁹)
Akinék megnyüvesedik valamelyik állata, port vesz fel a földről, és fog kilenc kukoricaszemet. Egy marok port a falra vet, vagy a kertbe dob, s mondja:

Ma vagyon szent csütörtök (vagy szent péntek, milyen nap van), amiképpen nem áll meg ez a por a kerten, úgy ne álljon meg a nyű a johuban^a (ünőben, disznóban).

Ezt összesen kilencszer csinálja és mondja el, és minden marék por után eldob egy kukoricaszemet.

59. *Nyű* kihajtása tehén sebéből (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹²⁰)

Akkor gyere vissza a tehén megyibe,^b amikor az én nagyapám majd pálcikával kipiszkál belőle!

Család, szerelem, háztartás, gazdaság

60. *Csecsemő* elválasztása (Kide, Kolozs megye, Románia)¹²¹
Az anya kívül megy az ablakon, gyűszűbe tejet fej, s a gyerekek az ablakon keresztül ad inni, mondva:

Akkor jusson eszedbe, mikor ebből a gyűszűből adok még!

Ettől elfelejti a gyerek a szopást.

61. *Halál* elhárítása (Kalotaszeg, Románia)¹²²
Aki keresztúton heverő fekete tyúktollra lép, abban az évben meghal, ha azonban a folyóvízbe dobja a tollakat e szavakkal, akkor megmenekül:

Akkor kerülj a szemem elé, ha fehérre mosott a harmat!

^a juhban

^b 'hátuljába', 'farába'

62. Szerelmi varázslás (Csengersima, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹²³)
A legény ellopott gatyamadzagját halott után dobja a lány a nyitott sírba:

Akkor hagyjál el engem, mikor én ezt innen kivesszem!

63. Szerelmi varázslás (Kide, Kolozs megye, Románia)¹²⁴
A lány a legényt kötőjével megméri annak tudta nélkül; kilenc görcsöt tesz a kötőre, és a kémény falába dugja a kövek közé, ezt mondva:

Akkor hagyjál el engemet, amikor ez innen elvesztődik!

64. Szerelmi varázslás (Kide, Kolozs megye, Románia)¹²⁵
A lány havibajos vérével háromszor észrevétlenül keresztet rajzol a férfi hátára, közben háromszor mondja magában:

Akkor hagyjál el engemet, amikor engem ez a vérzés elhagy!

65. Szerelmi varázslás (Szászfá, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)¹²⁶
Éjjel tizenkettőkor a kémény alá megy a lány meztelenül. Bottal üti a kormot visszakézből kilencszer, mindannyiszor mondva:

Engemet Nagy Pali így anyaszült meztelen lásson, és addig soha ne tudjon elhagyni, amíg ezt meg nem csinálom!

66. Szerelmi varázslás (Aranyosszék, Románia)¹²⁷
A lány a legény fejéből három hajszálat lop, és azt újhaldkor a hold felé dobja, ezt mondva:

Akkor hagyhasson el, ha ezt a hajat úgy teszem a fejébe vissza, amint volt!

A legény holtig hú lesz hozzá.

67. Szerelmi varázslás (Magyarcsanád, Csongrád megye)¹²⁸
Ha a lány valakit meg akar szerezni, Szent György napja előtt egy béka lábát le kell vágna. A békalábbal kaparja meg a legény hátát, és mondja:

Még^a ez a béka lába másik békáé nem válik, addig ne tudj engemet elhagyni!

^a míg

68. Macska házhoz szoktatása (Dés, Kolozs megye, Románia¹²⁹)

A macskát a kemence körül háromszor megforgatják, váltogatott kézzel, ezt mondva:

Akkó menj el,
mikó ez a kemence magától megmozdul!

Variáns: macska házhoz szoktatása („...amikor ez elmegyem!” – h. n.¹³⁰).

69. Tejelvétel megelőzése (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³¹)

Borjazás után a jeggyűrűt lehúzták az ujjukról, és azon keresztül fejtek három csepp tejet „keresztösen” (a tehén egyik első tőgyéből és az egyik hátsóból). Azt a tehén hátára kenték kereszt alakban, és így beszéltek:

Akkor tudják elvenni a tejt a szépasszonyok,
mikor azt a tejet onné leveszik!

Vagy egy másik ráolvasó ugyanott, hasonló alkalomra:

Akkor vegyék el neked a tejedet, a zsírodot,
amikor ezenn a gyűrűnn át bujnak!

70. Tejelvétel megelőzése (Kibéd, Maros megye, Románia¹³²)

Ha „a tehénnek születik a kicsi bornyúja, s úgy akarja a gazda, hogy a tehentől a tejet senki ne vigye el, akkor kilenc cikk fokhagymával megkeresztezi az istálló küszöbit, az istálló ajtaját, s megkeresztezi a tehénnek a hátát is. Azután aztot a foghagymát bérakja az istálló küszöbje alá. Amikor rakja bé, azt mondja:”

Ahogy ez a fokhagyma vissza nem tér a házba,
úgy ne tudjon senki ideférti az én tehenemhez,
afféleképpen, hogy a tejt elvigye!

71. Tolvajlás megelőzése (h. n.¹³³)

Karácsony estéjén nyírfa seprűn eregetik a földbe a magot, aztán a seprűt e szavakkal dobják a földre:

Addig senki ne vihessen el,
míg én evvel a seprűvel hármat nem ütök rája!

72. Gyomirtás (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye¹³⁴)
A paréjt holdújulásakor kapálják. Közben mondják:

Akkor legyen itt acat,^a
ha máskor újságon itt kapálunk!

^a 'gyom'

73. *Csótán*^a elkergetése (Bocföldre, Zala megye¹³⁵)

Akinek a házában „csótán s más efféle” van, a sírgödör ásása alkalmából kihányt földet vigyen haza, és azt a konyha sarkába öntse le, ezt mondva:

Akkor legyen nálam ez a rondaság,
mikor ién tiéged a temetőfüődbe visszavüszelek!

74.1. Elásott pénz megőrzése (Göcsej¹³⁶)

Aki pénzt ás el, háromszor az alfelére ütve ezt mondja:

Akkor vihessenek el,
amikor alfeletem ide ütöm!

74.2. Elásott pénz megőrzése (Karancskeszi, Nógrád megye¹³⁷)

Akkor vegyétek ki a pénzt,
mikor faromat háromszor hozzáveritek!

Variánsok: elásott pénz megőrzése („Eztet csak úgy vegyék ki, ha illennel leverik!” – Karancskeszi, Nógrád megye;¹³⁸ „...amikor az én seggemet ideverik!” – Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹³⁹).

74.3. Elásott pénz megőrzése (Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴⁰)

No, addig ki ne tudjanak venni,
amíg háromszor a csupasz fenekem ide nem verik!

75. Elásott pénz megőrzése (Torockó, Kolozs megye, Románia¹⁴¹)

Valaki kilesett egy házaspárt, amint „megtáncolták” az elásott kincset, majd ráganajoztak, és így átkozták el:

Valameddig valaki ezt így nem teszi,
a pénzt ki ne áshassa!

76. *Csinálmány*^b (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁴²)

A megrontandó lábnyomából harangozáskor felvesznek; rongyba kötve egy halott-hoz ledobják a sírba, ezt mondva:

Akkor legyen jól,
amikor ez a föld felkerül a sírra!

^a csótány

^b 'rontás'

*Objektív lehetetlenségek: a prókátorok és a papok üdvössége*77.1. *Disznónyű kihajtása* (volt Udvarhely vármegye, Románia¹⁴³)

Annyi nyű maradjon a disznóban,
valahány prókátornak mennybe megy a lelke!

Variánsok: Nyű kihajtása állat sebéből (Szék, Kolozs megye, Románia;¹⁴⁴ „... ahány-szor szent Péternek mennybe megy a lelke!” – Szigetszentmiklós, Pest megye¹⁴⁵).

77.2. *Nyű kihajtása állat sebéből* (Szék, Kolozs megye, Románia¹⁴⁶)

Annyi nyű maradjon az állatba,
ahány pap fog menni a mennybe!

Variáns: disznónyű kihajtása („... ahány pap megy a mennyországba!” – h. n.¹⁴⁷).

77.3. *Pondró kihajtása disznó sebéből* (Alsógagy, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴⁸)

Akkor legyen N. N.^a disznójában pondró,
amikor a hétesztendős siket ember fog üdvözülni!

*Objektív lehetetlenségek: holddal kapcsolatos lehetetlenség*78.1. *Baj, betegség elhárítása* (Déva, Hunyad megye, Románia¹⁴⁹)

Újhold, új király,
látom két szép szarvadot.
Mikor a harmadikat meglátom,
akkor legyen bánatom!

Variáns: fogfájás gyógyítása („... Akkor fájják az én fogam, mikor a harmadikat meglátom!” – Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia¹⁵⁰).

78.2. *Fogfájás gyógyítása* (Szegevár, Csongrád megye¹⁵¹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
téged köszöntelek.
Eleven hold kél
holt fejjel.
Akkor fájjon az én fogam,
mikor neked négy szarvat látok!

^a Ide kell behelyettesíteni a nevet.

79. *Fogfájás gyógyítása* (Szőreg [Szegevár], Csongrád megye¹⁵²)
„Ha fáj a fogam, akkor ezt mondtam. Kimöntem az udvarba, fölneztem az újholdra, és akkor mondtam:”

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
akkor fájjon az én fogam,
mikor hat szarvast,
hat farkast
egy jászolon látok enni!

80.1. *Fogfájás gyógyítása* (Szegevár, Csongrád megye¹⁵³)

Újhold, új király,
az én fogam akkó fájjon,
amikó háromféle vadhúst összerágok:
kígyó-, béka-, gyikhúst!

80.2. *Fogfájás gyógyítása* (Sándorfalva, Csongrád megye¹⁵⁴)

Újhold, új király,
akkor fájjon az én fogam,
mikó tizenkétféle húst eszem!

80.3. *Fogfájás gyógyítása* (Tiszasziget, Csongrád megye¹⁵⁵)

Újhód,^a új király,
téged köszöntelek,
eleven foggal,
döglött féreggel!
Az én fogam akkó fájjon,
mikó kégyót, békát öszök!

81. *Fogfájás vagy szívfájás gyógyítása* (Kiskunmajsa, Bács-Kiskun megye¹⁵⁶)
Az udvaron kell mondani, amikor meglátják az újholdat:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
fejetlen ember.
Az én szívem akkor fájjon,
mikor a tied fáj!

^a újhold

82. Fogfájás gyógyítása (Sándorfalva, Csongrád megye¹⁵⁷)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
akkor fájjon az én fogam,
ha a döglött ló dobogását möghallom!

JEGYZETEK

- 1 Vagy (mint több nyelvrokonunk ráolvasóiban) véget nem érő sorozatokban – látszólag értelmetlen, szürreális képek. Olvashatunk például ilyenfajta udmurt (votják) szövegeket Munkácsi Bernátnál, saját gyűjtéséből: *Asisz kán aranycsészejével enni, béka szőrét megfogni, izzó követ nyelvvel kilyukasztani, komlót vízbe meríteni, lyukatlan tübe cérnaszálat fűzni stb.* (Munkácsi 1905, 57). Mészáros Gyula mari, komi, udmurt, csuvas szövegeket közöl (Mészáros 1909, 4346–354). A mari ráolvasások lehetetlenségi motívumai egy nemrégiben megjelent orosz tanulmányban is felbukkannak: Glukhova–Glukhov 2009.
- 2 Krohn 1901–1902.
- 3 „If you cannot immediately think of a positive analogon, you create a negative one”; példának a XVII. csoportban említett öszvérlehetetlenséget hozza: Versnel 2002, 128–129.
- 4 Krohn 1901–1902.
- 5 Munkácsi 1905.
- 6 Sebeok 1956, 284–287; 1975. Lásd még e ráolvasások formuláiba foglalt csodák és lehetetlenségek összefüggéseiről: Pócs 2006; Pócs 2009.
- 7 Orosz szövegek például Klyaus orosz ráolvasástipológiájában: Klyaus 2009, 78–79; vagy Mansikka 1909, 86; román: Filimon 1913, 168; finn adatok: Vuorela 1967, 79. Az árpa kútba dobásával kapcsolatos lehetetlenségekkel gyakran találkozunk magyarországi délszlávoknál végzett gyűjtések adataiban (például Diószegi Vilmos és Fehér Zoltán bátyai – Bács-Kiskun megyei – gyűjtéseiben).
- 8 Például a cselekmény során elrejtett sóra utal a szöveg, ami „nem látható” („Quomodo hoc sol videre non potest...”; Heim 1893, 561). Mansikka szerint ezek a cselekményekre utaló formulák „archaikus stádiumban vannak”, mivel felépítésük a rítustól függ (Mansikka 1909, 86) – ez így igaz, ha az „archaikus” jelzőt nem is kell túlhangsúlyozni.
- 9 Például a bolgároknál „babszemvetés” (Strausz 1897, 337), a svédeknél a gabona „elvetése” (Räaf 1957, 166 stb.).
- 10 Lásd például a ki nem zöldülő száraz ág orosz és délszláv adatait: Mansikka 1909, 84; Krauss 1890, 39.
- 11 Katona I. 1978; Vargyas 1976, II. 90–91.
- 12 Marót 1958, 515.
- 13 Mansikka 1909, 84.
- 14 Lásd Krauss 1890, 14–15; vagy például Fehér Zoltán bátyai gyűjtésű (Bács-Kiskun megye), horvát nyelvű szövegének fordítása: 'Újhold, új király, / amikor téged megcsíp a kígyó, / akkor fájjon nekem a fogam!'
- 15 „Luna nova, dentes novi, [...] quomodo ad te nec lupus nec canis adtingere potest, sic nec ad me caput meum dolor adtingere possit.” (Heim, 1892, 556–557.)
- 16 A „prókátorok üdvösségének” motívumához egy jelenkori, hercegszántói (Bács-Kiskun megye) horvát párhuzam (magyar fordításban), Diószegi Vilmos 1961-es gyűjtéséből: 'Ahány igazságos ember van a községházán, / annyi kukac maradjon benned!'

- 17 Fehér Z. 2003, 190.
- 18 Fehér Z. 2003, 190.
- 19 MNT 20.
- 20 MNA, Nagy Ilona gyűjtése, 1964.
- 21 Fehér Z. 2003, 190.
- 22 Polner 1985, 15.
- 23 Fehér Z. 2003, 190.
- 24 MNA, Salamon Anikó gyűjtése, 1970.
- 25 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 26 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 27 Fehér Zoltán gyűjtése, 1960.
- 28 Polner 1978, 64.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 18.
- 31 MNT 18.
- 32 MNA, Indra Erika gyűjtése, 1963.
- 33 MNT 18.
- 34 MNT 18.
- 35 MNT 18.
- 36 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 37 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 38 Polner 1978, 65.
- 39 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 707.
- 40 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 41 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191.
- 42 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 190.
- 43 Diószegi 1967, 62.
- 44 Diószegi 1967, 62.
- 45 Diószegi 1967, 62.
- 46 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 190.
- 47 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 48 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 25.
- 49 Gönczi 1914, 290.
- 50 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 51 MNT 18.
- 52 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 20.
- 53 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 202.
- 54 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 55 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 77. A pontos helymegjelölés hiányzik a több városra és községre kiterjedő gyűjtés dokumentációjából.
- 56 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 201.
- 57 Gönczi 1914, 288.
- 58 Polner 1978, 96.
- 59 MNT 5.
- 60 Gönczi 1914, 304.
- 61 Benkő A. 1891, 360–361.
- 62 Benkő A. 1891, 358.
- 63 Kozma 1882, 36.

- 64 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 65 Lázár 1896, 107.
 66 Tomori 1936, 673.
 67 Csoma Gergely gyűjtése, 2002.
 68 Halász 2007, 133.
 69 MNT 18.
 70 Kálmány 1891b, I. 110.
 71 Kriston Antal gyűjtése, EA 492. A pontos helymegjelölés hiányzik.
 72 Benkő A. 1891, 362.
 73 P. Madar 1967, 60–70.
 74 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 75 Jankó 1893, 253.
 76 Benkő A. 1891, 362.
 77 Csógör 1998, 268.
 78 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Szenesvitz* címszó.
 79 Bosnyák 1980, 164.
 80 MNT 18.
 81 Jankó 1893, 254.
 82 MNT 18.
 83 Kálmány 1891b, III. 159.
 84 Ferenczi I. 1977, 341.
 85 Polner 1985, 19.
 86 Molnár Rózsa gyűjtése, EA 1060, 19.
 87 Gönczi 1914, 289.
 88 Gönczi 1914, 289.
 89 Vajkai 1943, 127.
 90 MNT 15.
 91 Polner 1985, 32.
 92 MNT 20.
 93 Pittner Károly gyűjtése, EA 1388, 65.
 94 MNT 18.
 95 Keszeg 1999, 267.
 96 Wlislócki 1893, 134.
 97 Vajkai 1943, 149.
 98 Vajkai 1943, 130.
 99 Kozma 1882, 36.
 100 Nagy Lajos gyűjtése, EA 124, 12.
 101 Vilinszky Béla gyűjtése, EA 489, 14–15.
 102 Balásy 1905, 40.
 103 MNT 18.
 104 MNT 20.
 105 Kálmány 1891a, 36.
 106 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 107 MNT 20.
 108 MNT 18.
 109 MNT 18.
 110 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 13.
 111 Gönczi 1937, 69.

- 112 Gönczi 1937, 69.
 113 Gönczi 1914, 317.
 114 Gönczi 1914, 614.
 115 Gönczi 1907, 97.
 116 Kallós 1966, 139.
 117 Csoma Gergely gyűjtése, 1984.
 118 Kovács Endre 1982, 207.
 119 Halász 2005, 133.
 120 MNT 20.
 121 Vajkai 1943, 90.
 122 Wlislóckiné Dörfler 1892, 53.
 123 Luby 1935, 192.
 124 Vajkai 1943, 80.
 125 Vajkai 1943, 81.
 126 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 127 Jankó 1893, 248.
 128 Polner 1985, 33.
 129 Versényi 1883, 94.
 130 Szendrey Zs. 1937, 394.
 131 Takács György gyűjtése, 2006.
 132 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 130.
 133 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Seprő* címszó.
 134 Borzsák Endre gyűjtése, EA 139, 11.
 135 Gönczi 1914, 221.
 136 Gönczi 1914, 226.
 137 Mátrainé Varga 1910, 115; Bán 1915, 87.
 138 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 139 Balassa 1963, 182.
 140 Balassa 1963, 338.
 141 Jankó 1893, 244.
 142 Vajkai 1943, 23.
 143 Balásy 1905, 42.
 144 Ismeretlen gyűjtő, 1965 előtt.
 145 MNT 18.
 146 Hoppál 1976, 82.
 147 Szendrey Zs. 1937, 399.
 148 Vajkai 1937, 151.
 149 Bosnyák 1977, 31. Bukovinai székely adatközlő.
 150 Bosnyák 1977, 31.
 151 Polner 2000, 39. Egy 1930-ban, 76 éves korában meghalt asszony füzetéből.
 152 Békési 1996, 28.
 153 Polner 1978, 82.
 154 Polner 1978, 82.
 155 Kálmány 1887, 10; Kálmány 1891a, III. 159.
 156 Polner 2000, 38.
 157 Polner 2000, 43.

III. LEHETETLEN FELADATOK TÁMADÓ DÉMONOKNAK

A rosszindulatú lényeknek, az embert támadó démonoknak adott teljesíthetetlen feladat az elhárító mágia egyik alapeljárása volt a tényleges gyakorlatban is, de hiedelemmondai, sőt mesei motívumként is közismert (lásd például a karácsonyi lucaszékkészítők menekülését a boszorkány bosszújától mákszórással, vagy a „mágikus menekülés” mesei motívumát Rózsa és *Ibolya* meséjében,¹ avagy a lidércnek adott teljesíthetetlen feladatot, hogy megszabaduljanak tőle²). A ráolvasások ezekhez az elhárító rítusokhoz szorosan hozzátartoznak mint az aktuális hiedelemlénynek adott feladat megfogalmazásai. Jellemzőek lehetnek a szövegekre a *lehetetlen feltétel* II.3. csoportban jelzett formai ismérvei, de lehetnek a rontó lénynek szóló parancsok is. Ezek a rítusok ráolvasás mondása nélkül is betölthetik feladatukat; a cselekményt kísérő szövegek sokszor inkább csak elbeszélésmotívumnak tűnnek (az alábbi szövegek közül különösen a szépasszonyt elhárító mákszórás esetében), mintsem a valóságban véghezvitt elhárító mágiának. Mindenesetre maguk a rítusok a magyarságnál is, és nyelvszomszédainknál is a falusi, mindenki által gyakorolt mindennapi mágikus gyakorlat részei voltak, nem igényelték mágikus specialisták szakismereteit. Írásos forrásokból származó történeti adatunk nincsen erre a ráolvasástípusra, de a jelenkorban az adatok három csoportja rajzolódik ki: a tehenrontó boszorkány, valamint az istállóbeli állatokat bántalmazó szépasszony és menyét elleni elhárító aktusoké.

A tehenet megrontó boszorkány megelőzésére a védendő állatot vagy az istállót mákkal, kölessel szórták körül, amit gyakorlatilag lehetetlen összeszedni. A magyar nyelvterület egészén elterjedt hiedelem és rítus helyenként és időnként változó megfogalmazású ráolvasásokban is megnyilvánult, a lehetetlen feltételek „akkor..., ha” szerkezetének keretében. Hasonló jellegűek az Erdélyben, Bukovinában feljegyzett, szépasszonymagok adott feladatok és a hozzájuk tartozó ráolvasások is. A Nyugat-Dunántúlon, illetve Gyimesben, Moldvában a tehenet állítólag megszopó, menyétasszonymagok is nevezett menyétnek adnak sajátos „fonási” feladatot – igen változatos szövegekkel –, amelyet az persze nem tud elvégezni, és így távol marad a tehéntől.

A rosszindulatú lénynek adott feladatra vonatkozó szövegek Délkelet-Európában konkrét rontáselhárító műveletekre utalnak, például mák vagy köles szórására, amelyet a rontónak meg kell számolnia. A tehen ellés utáni körülszórása Róheim Gézát is foglalkoztatta; ő az ilyenfajta „lehetetlenségi varázsigéket” a rítusokból eredeztette.³ Ezekkel a ráolvasásokkal a démont parancsokkal elküldik, vagy megmagyarázzák a rítus célját, avagy (a lehetetlen feltételt szabó ráolvasások szokásos „akkor..., ha”, „addig..., amíg” párhuzamos szerkezeteit alkalmazva) teljesíthetetlen feladatot adnak neki. Mindezek a rítus adekvát szöveges megfogalmazásai, amelyek Délkelet-Európában a cselekményhez jobban kötődő, kevésbé állandó formulaként jelennek meg, illetőleg ugyanitt más ráolvasástípusok elküldő formuláiként is gyakran előfordulnak. Ezekkel a spontán-rögtönzött szövegekkel párhuzamosan ismerjük a szöveggé szerveződés magasabb fokozatait is. Megjelennek a ráolvasásokban a számlási feladatok szilárdabb szövegformulái, a rítustól elszakadva, mind keleten (szláv, finnugor, román, litván adatok), mind Közép- és Nyugat-Európában, a cselekménytől függetlenül alkalmazott költői szövegekben is (fűszálak, kerítéstakaró, levelek, tetőzsindely, csillagok megszámláltatása), elsősorban a *mora*, illetve *Mahr* vagy *Alp* nevű, lidércszerű éjszakai nyomó démonokkal kapcsolatban.⁴ A kelet-európai szövegek néha más, kozmikus lehetetenségeket is tartalmaznak: a feladat átrepülni a világot, lemerülni a tenger fenekére, kanállal kimerni, kiinni a tenger vizét, megenni a tenger homokját, levenni a napot, holdat.⁵

Közép- és Nyugat-Európában a hasonló szövegmotívumokból gondolatpárhuzamos ismétlődő szerkezeteket alkalmazó állandó szövegformulák lettek (német *Alpsegen*⁶), amelyek nem feltétlenül tartalmaznak utalást a konkrét szöveghelyzetre és az adott rítusra. Ez a formulaszerű szöveg ott is él, ahol a hiedelem és a rítus nem ismert, sőt, nemcsak a mara/Alp-szerű lények elhárítására, hanem bármely egyéb gonoszelhárító célra alkalmazzák. Ilyen például az Adolf Spamer által varázskönyves, írásos hagyományból közölt *Diebsbann* – tolvajmegkötő ráolvasás⁷ – állandó formulája. A szövegszerveződés különböző fokozatainak ez az együttélése egy rítus szövegcsaládjában nagyon jellemző a rítusokkal szoros kapcsolatban működő, rítuselvű ráolvasásokra általában.

*A tehenet megrontó boszorkány ellen*1.1. Tehén óvása rontástól (Kiszombor, Csongrád megye⁸)

Ellés után a gazdasszony arra a helyre, ahol kibújik a borjú, mákot tesz, és így szól:

Addig meg ne tudja senki rontani,
míg azt onnan föl nem eszi!

1.2. Tehén óvása rontástól (Székelyföld, Románia⁹)

Kölest szórnak el a pajta előtt, miközben ezt mondják:

Akkor vigyék el a tejét a tehenemnek,
mikor ezt innen felszedik!

Hasonló szöveg: tehén óvása rontástól („Akkor vigyék el a hasznod...” – Újszentmargita, Hajdú-Bihar megye¹⁰).

2.1. Tehén óvása rontástól (Csobaj, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹)

Ellés előtt bal kézzel kölest szórnak a tehenre, ezt mondogatva:

Addig ide be ne mehessen senki,
míg ezt innen fel nem szedegeti!

Hasonló szövegek: tehén óvása rontástól („Addig ezen a kapun senki be ne gyöj-
jék...” – Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹² „Addig ide ne gyere...” –
Nyírtájkó, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹³ „Addig be ne menjen, / míg ezeket a
kölesszemeket fel nem szedi!” – Jánd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁴).

2.2. Tehén óvása rontástól (Szirénfalva, Nagymihályi járás, Szlovákia)¹⁵

Addig be ne gyere,
míg ezt fel nem szedted!

Hasonló szöveg: tehén óvása rontástól (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia¹⁶).

3. Tehén óvása rontástól (Csanádpalota, Csongrád megye¹⁷)
Elléskor mákot szórnak a tehen köré, és így olvasnak rá:

Az vigye el tehenem tejét,
akinek a mákszem szúrja ki a szemét!

A szépasszonyok^a kártételei ellen

4. *Szépasszonyok* távoltartása a lovaktól (Déva, Hunyad megye, Románia¹⁸)
A szépasszonyok Szent György éjszakáján bemennek az istállóba; összegabalyítják a gyepelőket és a lovak sörényét. Ezt megelőzendő, szentelt fokhagymakoszorút akasztanak fel, és Szent György estéjén szentelt mákot hintenek az istálló körül, ezt mondva:

Szépasszony, akkor fond bé a lovam sörényit,
ha ezt a mákot megolvastad!

Ha a mák nincs megszentelve, a szépasszony segítséget hívhat, s azzal együtt meg tudja olvasni még napkelte előtt a mákot, így jut ideje a ló sörényének befonására.

5. *Szépasszonyok* távoltartása a lovaktól (Hidas, Baranya megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]¹⁹)
Lókoponyát akasztottak az istálló falára, amelynek felszegezésekor így szóltak:

Itt, ni, erre ülj fel, ne a csikó hátára!

6. *Szépasszonyok* távoltartása a lovaktól (Hidas, Baranya megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]²⁰)
Csepűt^b tekertek „guzsalykára”, kis „orsócskát”^c szúrtak bele, feldugták az istálló felső sarkába, és ezt mondták:

Ne, itt van, fonjál,
ne nyergeld a csitkó^d haját!

^a Szép nő vagy forgószél alakjában megjelenő démonok, akik a Székelyföldön ismert hiedelmek szerint a lovaknak is ártnak.

^b Fonásra előkészített 'kenderkócot'.

^c Kis ágakból, fadarabokból készítettek miniatűr orsót és guzsalyt, hogy a *szépasszony* azokkal fonjon.

^d csikó

Patkány és menyét ellen

7. Patkány elküldése (Jászdózsza, Jász-Nagykun-Szolnok megye²¹)
Ujjnyi hosszúságú pálcikákra kendert kötöttek. Minden patkánylyukba dugtak egyet, ezt mondva:

Ide hallgassatok!
Ezt a kendert fonjátok le,
ha pedig nem fonjátok le,
takarodjatok a portáru!

8.1. Menyét elküldése (Felső-Somogy²²)
Ahol a „menyétasszony”^a ölte a baromfit, ott úgy tartották, hogy pálcikákra csepűt kell kötni, a tyúkólat ilyen pálcikákkal körül kell tűzködni. A legutolsó pálcikával a betűzés előtt hétszer meg kell kerülni az ólat, s közben ezt mondogatni:

Fonj, menyétasszony, fonj!

Nem jön oda többet a menyét.

Azonos szöveg: menyét elküldése (Balaton-mellék²³).

8.2. Menyét elküldése (Balaton-mellék²⁴)

Szajha, cafra, lefond ezt!

Hasonló szöveg: menyét elküldése („Szajha, kurva...” – Balaton-mellék;²⁵ „Szarlak...” – Göcsej²⁶).

8.3. Menyét elküldése (Zalatárnok, Zala megye²⁷)

Ne kuójtorodj^b se ide, se oda, hanem csak fonj!

Hasonló szövegek: menyét elküldése („Csak fonj, ne mard meg a jószágot!” – Szárász, Baranya megye [Pusztina, Bákó megye, Románia];²⁸ „Vagy fonj, vagy menj el!” – Szárász, Baranya megye [Pusztina, Bákó megye, Románia];²⁹ „Fonjatok!” – Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁰).

9. Menyét elküldése (Baktüttös, Zala megye³¹)

A ház körül futkosó menyétnek mondják:

Menyedasszon, csunya asszon,
nem pörög a rokkájó!

^a A menyétet némely helyen olyan női démonnak vélték, aki különösen a teheneknek árt.

^b 'kódorogj'

Variánsok: menyét elküldése („...szép asszon, pörög a rokkája!” – Várfölde, Zala megye³² és Lábod, Somogy megye;³³ „...szép asszon, zörög a szoknyájo! – Várfölde, Zala megye³⁴).

10. Menyét elküldése (Lábod, Somogy megye³⁵)

Menyétasszony, csúnya asszony!
Menyétasszony, szép asszony!

Variáns: menyét elküldése („Menyétasszony, csúnya asszony!” – Győrvár, Vas megye³⁶).

11. Menyét elküldése (Várfölde, Zala megye³⁷)

Menyedasszon, szíép asszon,
rokkát, rokkát!

Hasonló szöveg: menyét elküldése („Orsó, rokka, menyétasszony!” – Bucsu, Vas megye³⁸).

12. Menyét elküldése (Győrvár, Vas megye³⁹)

Menyétasszony, szép asszony,
csücsülj az ölembel!

13. Menyét elküldése (Várfölde, Zala megye⁴⁰)

Menyedasszon, szíép asszony,
gyere, a mi házunknál egir, patkán van,
kergesd e!

14. Menyét elküldése (Várfölde, Zala megye⁴¹)

Menyedasszony, gyié, férho adlak!^a

15. Menyét elküldése (Becsvölgye, Zala megye⁴²)

Menyedasszony kuócot^b lopott!

^a Menyétasszony, gyere, férjhez adlak!

^b kócot

JEGYZETEK

- 1 Lásd AaTh 313. katalógusszámon a magyar tündérmesék katalógusában: Dömötör Á. 1988, 102–105. Ami a *lucaszékkészítőket* illeti: országszerte, vagy legalábbis a Tisza vonalától nyugatra közismert elbeszélésmotívum volt, hogy akinek karácsonykor az éjféli misén sikerült a lucaszékről meglátnia a boszorkányokat, gyorsan el kellett szaladnia, nehogy megverjék őt. Háta mögé mákot szórt, hogy üldözői a mákszemek felszedésével legyenek elfoglalva, és ne tudják utolérni. (Lásd az elbeszéléseket: Pócs 2012, 307–308.) A *szépasszony* a boszorkány alakjával némileg rokon, félig emberi, félig démoni, rosszindulatú lény e ráolvasások származási területén.
- 2 A *lidérc* sokoldalú démonikus alakjának segítőszellem változatáról van szó, amely – a rá vonatkozó hiedelemelbeszélések szerint – a gazdája minden kívánságát túlságosan is teljesíti, és amikor emiatt már terhessé válik a gazdájának, az igen nehezen tud tőle megszabadulni. (Lásd a segítő lidérc elbeszéléseit: Pócs 2012, 234–240.)
- 3 Róheim 1920a, 246–247.
- 4 Orosz, finnugor: Mansikka 1909, 195–197, 305–308; szerb és horvát: Krauss 1908, 115–116; 125, 150; Winkler 1931, 117; bolgár: Strausz 1897, 335. E szövegekről, illetve a Mora démonról a Lilith-ellenes ráolvasás kapcsán lásd Pócs 1990, 125–127; valamint Pócs 2006.
- 5 Hampp 1961, 98–101; Mansikka 1909, 96–97. Mansikka ortodox receptkönyvekből is idéz, de ez a német varázskönyvekben is népszerű szöveg típus volt. Az Alp, mora „nyomó” démonok ellen további közép-európai és balkáni, szórványosabb nyugat-európai szövegvariánsok: Spamer 1958, 95–108.
- 6 Spamer 1958, 95–108.
- 7 Spamer 1958, 170–222.
- 8 MNT 18.
- 9 Kozma 1882, 37.
- 10 MNT 5.
- 11 Kárászi Sándor gyűjtése, EA 1252, 2.
- 12 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 13 MNT 27.
- 14 MNT 5.
- 15 MNT 18.
- 16 MNT 5.
- 17 MNT 18.
- 18 Kolumbán 1904, 38–39. Bukovinai adatközlőktől.
- 19 Csermák 1949, 242.
- 20 Csermák 1949, 242.
- 21 Gulyás 1976, 159.
- 22 Szemnecz 1878, 475.
- 23 Jankó 1902, 418.
- 24 Jankó 1902, 418.
- 25 Gaál F. 1878, 86.
- 26 Gönczi 1914, 214–215.
- 27 Gönczi 1914, 215.
- 28 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1953.
- 29 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1953.

- 30 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 31 Gönczi 1914, 215.
 32 Gönczi 1914, 215.
 33 MNT 18.
 34 Gönczi 1914, 215.
 35 MNT 18.
 36 MNT 16.
 37 Gönczi 1914, 215.
 38 Sebestyén 1906, 424.
 39 MNT 16.
 40 Gönczi 1914, 215.
 41 Gönczi 1914, 214.
 42 Gönczi 1914, 214.

IV. KIJELENTŐ FORMÁK

Az állító vagy tagadó ráolvasások kevésbé közvetlen kifejeződései a mágikus funkciónak, mint a parancsok, kérések. Felszíni jelentésük nem a mágikus parancs teljesülésének folyamatára, hanem a teljesülés végeredményére utal, tehát a betegség letagadásával vagy meghazudtolásával fejezik ki a betegség elmúltának óhaját (a háttérben azzal a hiedelemmel, hogy amit letagadunk, az nincs, illetve megszűnik). Mindemellett gyakran társulnak e szövegek egyszerű kívánságokkal, parancsokkal is, lásd például a csoport utolsó ráolvasásait, amelyekben a hideglelés „kikiabálását” sokszor követi a „szomszédba küldés” parancsa.

Az idesorolt egyszerű kijelentő formák – ellentétben a verbális mágia előzőekben bemutatott univerzális szerkezeteivel –, sajátosan egy-egy szerephez kötődnek. Megjelennek ugyan a célhoz, cselekményhez mintegy hozzárogtönzött, spontán jellegű ráolvasásként is, többnyire azonban tartalmilag-formailag viszonylag állandó, kisebb-nagyobb elterjedtségű szövegtípusokba vagy – céljukban és tartalmukban még specializáltabb – altípusokba, illetve szövegcsoportokba rendeződnek. Ezek a szövegfajták egész Európában mindig csak a paraszti ráolvasáskincsből voltak ismertek. A történeti források is ezt igazolják: nem szerepelnek az elit írásbeliség dokumentációiban. A magyar forrásokban a jelenkori, paraszti használatú szövegekhez hasonló formákkal csupán kora újkori boszorkánypereinkben találkozunk: ezek jegyzőkönyveiben a betegséget meghazudtoló, letagadó vagy trágársággal megsemmisítő szövegek gazdag anyaga lelhető fel. Ezeket az adatokat azonban egytől egyig a perbe fogott falusi gyógyítók gyakorlatából jegyezték fel. (Lásd őket a B kötet F/8., F/10., F/17., F/19., F/22., F/28. szövegeinél.)

Az 1–3. szám alatti szövegek a „teljesülés végeredményét” a jelenlegi állapotot tagadó/meghazudtoló kijelentéssel közlik. Rögtönzött jellegű, mindennapi nyelvű szövegek, a 20. században főleg árpa gyógyítására. Az előbb említett boszorkányperadatok tanúsága szerint ugyanakkor a használatuk általánosabb volt: sokféle betegség „meghazudtolása” történhetett a „semmi gondod”, „semmi gondja nem lesz” és hasonló kijelentésekkel – lásd a B kötet F) fejezetének főleg 35. jegyzetében.

A párbeszédes formájú, az állítást és tagadást együttesen tartalmazó ráolvasások (4–24.) sajátos árpagyógyító szövegek, amelyek a jelenlegi állapot tagadásával együtt fejezik ki a teljesülés végeredményét ('betegség van – betegség nincs'). Majdnem kizárólag árpa gyógyítására használják őket. A szövegek egyik legfontosabb szervezője a párbeszédes forma: a kötetlen, mindennapi nyelvű ténymegállapítást követi ennek kötöttebb megfogalmazású tagadása, területenként, illetve altípusokként változó, állandó szövegelemekkel, helyi elterjedésű grammatikai formákkal, stilisztikai alakzatokkal. Az 'árpa van – nem igaz' típus döntően a Duna–Tisza közén és a tőle északra, északkeletre fekvő térségben, az 'árpa van – nem árpa, szar' inkább a Duna–Tisza közén és a Kelet-Dunántúlon jellemző.¹ Ezek a közismert ráolvasások közé tartoztak: gyakori előírás volt, hogy aki meglátta az árpás beteget, annak kellett ráolvasnia, illetve a dialógusformák esetében a párbeszédet azzal folytatta le a beteg, akivel először találkozott. Itt ismét utalnunk kell a boszorkányperekben fellelhető gyógyító szövegekre, amelyek a betegség trágársággal való szimbolikus megsemmisítését megfogalmazó ráolvasások – lásd a B kötet F) fejezetének 50. jegyzetében. Ezek tartalma, Ilyefalvi Emese szavaival: „tagadás az ürülék valamilyen megnevezésével ellátva, azaz szitokszóval párosítva”.²

Az árpa (ritkábban egyéb bőrbetegségek) letagadása, szidása, valamint a letagadás, a megsemmisülés, nem létezés trágársággal való kifejezése Európa nagy részén szokásos volt, sajátos helyi változatokban, többnyire a magyar kifejezési módokhoz hasonló párbeszéd formákban. A 'szar van a szemedben' és hasonló jelentésű mondatok a szorbok lakóhelyeitől Litvániáig Európa sok pontján elhangzottak.³ 'Szarjon rá a kutya!', illetve 'szarok rá' jelentésű délszláv szövegekről tudunk;⁴ és így hangzik egy svéd, ugyanígy egy szlovák párbeszéd: '– Árpa van a szememen! / – Hazudsz!⁵ Valamiképpen rokoníthatók ezekkel a ráolvasásokkal a kívánságként vagy parancsként megfogalmazott, obszcén tartalmú bajelhárító varázsigék (lásd a XXIX. csoportban), ezek azonban legkiváltképpen szemmel verés megelőzésére, elhárítására szolgálnak. Tartalmilag hasonló szövegek – más formai megoldásokkal – a szemmel verés gyógyításában is szerepet kapnak, mint a bajt az okozókra visszaküldő obszcén átkozódások (lásd a X. csoportban). Feltehetjük, de nem tudjuk megválaszolni a kérdést: miért jelennek meg a trágárságok a verbális mágiának éppen az itt említett kontextusaiban, míg sok más területen teljességgel hiányoznak?

Élősködő kártevőket a háztól elparancsoló, párbeszédű szövegeink (27–35.) az *állítás–tagadás* előbb említettekhez hasonló elvein alapulnak. Közeli kapcsolatuk van a naptári ünnepeken lefolytatott féregűző párbeszéddekkel (lásd ezeket az alkalmakhoz kötött szövegek XXXIII. csoportjában); távolabbi párhuzamaik lelhetők fel a Kelet-Európa több pontjáról dokumentált karácsonyi-újévi ünnepi párbeszédű jókívánságok között.⁶ A párbeszédű igenlés–tagadásnak ezeket az elveit és szerkezeti sémáját merőben más tartalmakkal is, változtatás céljára alkalmazva leljük fel Európa sok helyén. Így hangzik például egy francia disznógyógyító ráolvasás (a beszélők a disznóól tetejére másznak fel, és ott kiabálják egymásnak): '– Az én malacom beteg! – Á, dehogy. – Dehogynem! – Dehogyis.'⁷

A hideglelés gyógyítására szolgáló, beteget letagadó (általában a ház ajtajára kiírt) szövegek elsődleges jelentése az, hogy a betegséget félre kell vezetni a beteg gyógyulása érdekében. Az elv Európa nagy részén ismert; például hasonló – szintén írott, de kötetlen megfogalmazású – cseh, német, holland, svéd,⁸ hidegrázás-gyógyító szövegekről tudunk. Állandó formát a német szövegek egy része mutat. A szövegek azonos funkcióban való általános elterjedtségéből nyilvánvaló, hogy igen régi elvről van szó, amelynek eredetét valószínűleg valamilyen démonikus betegségképzelésben kell keresni (lázdémon félrevezetése?); manapság azonban e hiedelemnek semmi nyoma nincs, sem a szövegekben, sem azok feljegyzett hiedelemkörnyezetében.

A hideglelést „kikiabáló” ráolvasások (39–51. szövegek) egy állító kijelentésen kívül a betegség másra küldésének mozzanatát is tartalmazzák. Helyenként, időnként az a hiedelem is megfogalmazódott, hogy a „kikiabálással” másra küldhető a betegség, tehát a mágikus parancs hatását valamiképpen még egy hangeffektus is erősítheti. A szövegek a betegség kijelentő regisztrálásán kívül általában a „szomszédok” megszólítását is tartalmazzák (akikre a hit szerint a betegség átmegy). A megszólítás morfológiai szintű kifejezésének mikéntje adja a helyi altípusok különbségeit: megállapítható egy „szomszédokat megszólító”, a Duna–Tisza közén (Hevestől Bácskáiig) elterjedt altípus. Egy Somogy és Veszprém megyei, valamint egy sárközi altípus a szomszédok szidásának különböző formáit is tartalmazza. Az erdélyi szövegekben a „hallás általi elvitetés” hiedelme („aki hallja, ragadjon rá” stb.) is megfogalmazódik. A kiabálás az esetek nagy többségében „kerékagyba”⁹ (Dél-Alföld), illetve „kéménybe”, „kémény alatt” történik. (Az erre vonatkozó magyarázatok szerint a „kürtönél fűtőznek a szellemek”, „elviszik a betegséget”, stb.) Általában éjjel, esetleg újhaldkor vagy újhald péntekjén végezték a mágikus műveletet, a sikeres végrehajtás érdekében sokszor elő volt írva a háromszori ismétlés, néha a meztelenre vetkőzés is. E hideglelés-gyógyító szövegek közhasználatúak voltak,

legtöbbször az anyák olvastak rá lázas gyermekükre. Magyar szövegeink párhuzamai – nem számítva bizonyos erdélyi román adatokra történő utalást¹⁰ – nem ismertek. Lehetséges az összefüggés a több nyelvszomszédunknál ismert, „éjjeli sírást”, „nyugalanságot”, hideglelést, lázat hiedelemleányoknak (*éjasszonyok, vilák, erdők anyja* stb.) vagy megszemélyesített természeti jelenségeknek „kikiabáló”, átadó szövegekkel (lásd a VII.1. és a VII.2. csoportot, illetőleg az ott említett európai párhuzamokat).

Betegség letagadása, meghazudtolása (árpa gyógyítása^a)

1. *Árpa gyógyítása* (Kiszombor, Csongrád megye¹¹)
Visszakézből (kifordított tenyérrel) a földre csapnak:

Nem az! Nem az! Nem az!

2. *Árpa gyógyítása* (Földeák, Csongrád megye¹²)
Bal kézzel ütő mozzulatot végeznek a beteg szeme előtt, ezt mondva:

Semmi, semmi, semmi!

3. *Árpa gyógyítása* (Rábapaty, Vas megye¹³)
Késsel legyeztek:

Bizsem, bázsom,^b semmi sem.

4. *Árpa gyógyítása* (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia¹⁴)

– Árpa van a szemedben!
– Az is van benne.

5. *Árpa gyógyítása* (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye¹⁵)
Előzetes megbeszélés alapján újhald napján párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Árpa van a szemedben?
– Nem volt, de nem is lesz.

Háromszor mondják; három nap múlva eltűnik az árpa.

^a Egy kelésgyógyító és egy nyelven nőtt hólyagot gyógyító szöveg kivételével az ebbe az alcsoportba sorolt összes ráolvasásadat az árpa gyógyítására vonatkozik.

^b Az árpa „semmivé válását” nyomatékosító, konkrét jelentés nélküli varázsszavak.

6. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁶)
Párbeszéd az árpás és egy másik személy között:

– Tíz,
kilenc,
...
kettő,
egy.
Árpa van a szemeden?
– Nincs!

7. *Árpa* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁷)
Ha valaki észreveszi az árpát valakinek a szemén, háromszor szembeköpi őt, és szól neki, az árpás személy pedig felel:

– Phü, phü, phü [köpköd],
árpa lesz a szemeden!
– Mossa le!^a

8. *Árpa* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁸)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Mi az ott a szemeden?
– Amilyen hamar kérdezted,
olyan hamar múljon el!

Lehet más testrészekkel („kezeden”, „orrodon” stb.), más betegségekre is mondani.

9. *Kelés* gyógyítása (Vasegerszeg, Vas megye¹⁹)

– Kelés van a testeden.
– Nem igaz, csak mondod!

10.1. *Árpa* gyógyítása (Drágszél, Bács-Kiskun megye²⁰)
Aki először meglátja, azt mondja háromszor:

Árpa van a szemődön,
nem igaz.

10.2. *Árpa* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²¹)
„Ha véletlenül árpa vót a szömkön, alig vártuk, hogy valaki mondja már:”

– Árpa van a szömkön!

„Mi mög háromszor félreköptünk, és mondtuk:”

– Nem igaz!

„És akkó emút.”

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Dunapataj, Bács-Kiskun megye²²).
Variánsok: *árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye;²³ „...lesz...” – Sárosd, Fejér megye;²⁴ „...nőtt...” – Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;²⁵ „...nyól...” – Homokmégy, Bács-Kiskun megye;²⁶ „...nyött...” – Homokmégy, Bács-Kiskun megye;²⁷ „Árpa van a szömkön?...” – Szank, Bács-Kiskun megye²⁸).

10.3. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁹)
Párbeszéd az árpás beteg és egy másik személy között:

– Igaz, hogy árpa van a szemődön!
– Nem igaz!

10.4 *Árpa* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye³⁰)
A beteg és egy másik személy között párbeszéd folyik:

– Árpa van a szemődön.
– Nem igaz, hazudsz!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye;³¹ Csanytelek, Csongrád megye;³² Fábiansebestyén, Csongrád megye³³).

10.5. *Árpa* gyógyítása (Dunapataj, Bács-Kiskun megye³⁴)

– Árpa van a szememen.
– Nem igaz!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Fábiansebestyén, Csongrád megye³⁵).

11.1. *Árpa* gyógyítása (Lédec, Illavai járás, Szlovákia³⁶)

– Árpa van a szemeden!
– Hazudsz!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Aha, Nyitrai járás, Szlovákia;³⁷ Becske, Nógrád megye;³⁸ Apátfalva, Csongrád megye;³⁹ Szank, Bács-Kiskun megye;⁴⁰ Nagybaracska, Bács-Kiskun megye;⁴¹ Dunapataj, Bács-Kiskun megye;⁴² Martonos, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁴³).

^a 'Mulassza el!'

11.2. *Árpa* gyógyítása (Tataháza, Bács-Kiskun megye⁴⁴)

- Árpa nyól a szemedben.
- Hazudsz!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye;⁴⁵ Soltvadkert, Bács-Kiskun megye⁴⁶).

11.3. *Árpa* gyógyítása (Jászfákóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁷)

- Árpa van a szemedben!
- Hazudsz, hazudsz, hazudsz!

11.4. *Árpa* gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye⁴⁸)

- Árpa van a szememen.
- Hazudsz!

11.5. *Árpa* gyógyítása (Letkés, Pest megye⁴⁹)

- Árpa van a szemedben!
- Hazudsz benne!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Érsekvadkert, Nógrád megye;⁵⁰ Nagycétény, Nyitrai járás, Szlovákia⁵¹).

Variáns: *árpa* gyógyítása („...nöl...” – Nagycétény, Nyitrai járás, Szlovákia;⁵² „...hazudsz benne, nem igaz!” – Móricgát, Bács-Kiskun megye⁵³).

11.6. *Árpa* gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia;⁵⁴ Ipolytölgyes, Pest megye⁵⁵)

- Árpa van a szememen.
- Hazudsz benne!

11.7. *Árpa* gyógyítása (Kemence, Pest megye⁵⁶)

- Árpa van a szemedben!
- Hazudsz, kurva anyád!

12.1. *Árpa* gyógyítása (Pilismarót, Komárom-Esztergom megye⁵⁷)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

- Árpa nőtt a szemedbe!
- Hazudd le!

12.2. *Árpa* gyógyítása (Pilismarót, Komárom-Esztergom megye⁵⁸)
Egy másik személy mondja a betegnek:

Árpa nőtt a szemedbe!
Hazudj benne!

Variáns: *árpa* gyógyítása („...van...” – Pilismarót, Komárom-Esztergom megye;⁵⁹ párbeszédben: „...nő...” – Pilismarót, Komárom-Esztergom megye⁶⁰).

13. *Árpa* gyógyítása (Kőszegszerdahely, Vas megye⁶¹)

Phü [köp], csúnya!

14.1. *Árpa* gyógyítása (Csitár, Nógrád megye⁶²)
Háromszor köpdösnek rá:

Kurva anyád árpája,
pthü, pthü, pthü.

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (köpés az elején – Huguag, Nógrád megye⁶³).

14.2. *Árpa* gyógyítása (Csitár, Nógrád megye⁶⁴)

Kurva apád, kurva anyád árpája.

Variáns: *árpa* gyógyítása („Pthü [köp], / kurva asszony árpája, / kurva apád árpája...” – Órhalom, Nógrád megye⁶⁵).

15. *Árpa* gyógyítása (Hánta [Kisbér], Komárom-Esztergom megye⁶⁶)
Aki meglátta az árpát, azt mondta:

Szar, szar, szar!

16. *Árpa* gyógyítása (Bajna, Komárom-Esztergom megye⁶⁷)

Le van szarva,
szarok az árpádra!

17.1. *Árpa* gyógyítása (Szentkirályszabadja, Veszprém megye⁶⁸)
Egy másik személy háromszor hessent a beteg szeme előtt, ezt mondta:

Szar van a szemedben.

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Tura, Pest megye⁶⁹).

Variánsok: árpa gyógyítása („...nőtt...” – Szentkirályszabadja, Veszprém megye;⁷⁰ „Ne, szar nőtt a szemedben!” – Vajta, Fejér megye;⁷¹ „Szar nyótt rá.” – Bajna, Komárom-Esztergom megye⁷²).

17.2. *Árpa* gyógyítása (Szentkirályszabadja, Veszprém megye⁷³)

Micsoda egy nagy szar van a szemedben!

17.3. *Árpa* gyógyítása (Vál, Fejér megye⁷⁴)

Szar nőjön a szemedben!

17.4. *Árpa* gyógyítása (Tác, Fejér megye⁷⁵)

Szar lesz rajt, szar lesz rajt,
pthü, pthü, pthü [köpköd]!

17.5. *Árpa* gyógyítása (Vilonya, Veszprém megye⁷⁶)

Szar van a szememen, elmúlik!

17.6. *Árpa* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁷⁷)
Ha az árpás beteg panaszkodik valakinek, az ezt feleli:

Szar, nem árpa!

Utána ráköp a szemére.

Azonos szövegek: árpa gyógyítása (Érsekvadkert, Nógrád megye;⁷⁸ Császártöltés, Bács-Kiskun megye⁷⁹).

Variánsok: árpa gyógyítása („Szar az, nem árpa!” – Karancskeszi, Nógrád megye;⁸⁰ Tura, Pest megye⁸¹).

17.7. *Árpa* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁸²)

Szar van a szemedben, nem árpa!

Azonos szöveg: árpa gyógyítása (Csákberény, Fejér megye⁸³).

Variánsok: árpa gyógyítása („Szar legyen, ne árpa!” és „Szar legyen ott, ne árpa!” – Karancskeszi, Nógrád megye;⁸⁴ „Szar van rajt, nem árpa!” – Tác, Fejér megye;⁸⁵ „Szar, nem árpa!” – Bolyk, Losonczi járás, Szlovákia⁸⁶).

17.8. *Árpa* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁸⁷)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Árpa van a szememen!
– Szar, nem árpa.

17.9. *Árpa* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye⁸⁸)

– Árpa van a szemedben!
– Szar, nem árpa.

Variánsok: árpa gyógyítása (Vanyola, Veszprém megye;⁸⁹ Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye;⁹⁰ „Tudod-e, árpa van...” – Nyárad, Veszprém megye⁹¹).

17.10. *Árpa* gyógyítása (Vilonya, Veszprém megye⁹²)
Valaki jobb kezével háromszor suhint a beteg szeme előtt:

Árpa nőtt a szemedben,
nem árpa, hanem szar!

17.11. *Árpa* gyógyítása (Csókakő, Fejér megye⁹³)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Mi nőtt a szemem, Anna?
– Szar.

Ezután szemközt köpi a beteget.

17.12. *Árpa* gyógyítása (Galgahévíz, Pest megye⁹⁴)
Párbeszéd egy másik személy és a beteg között:

– Mi van a szemedben?
– Árpa.
– Szar az, nem árpa.

Variánsok: árpa gyógyítása („Mi az, mi lelte a szömöd?...” – Ópusztaszer, Csongrád megye;⁹⁵ „...A szar, nem árpa!” – Algyő, Csongrád megye;⁹⁶ „...De szar!” – Bana, Komárom-Esztergom megye;⁹⁷ „...Szar!” – Söjtör, Zala megye⁹⁸).

18. *Árpa* gyógyítása (Vajta, Fejér megye⁹⁹)

– Mi van a szemedben?
– Árpa.
– Nem igaz, mert szar!

19. *Árpa* gyógyítása (Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁰)

– Árpa van a szemedben.
– Hazudsz, te pimasz!
Gané, nem árpa!

20.1. *Árpa* gyógyítása (Csákánydoroszló, Vas megye¹⁰¹)

A gyógyító nyitott bicskával három kört ír le a beteg szeme előtt. Háromszor mondja, és a beteg felel:

- Árpát aratok!
- Szart aratsz!

20.2. *Árpa* gyógyítása (Osztopán, Somogy megye¹⁰²)

- Learatom az árpádat!
- A szaromat!

21.1. *Árpa* gyógyítása (Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye¹⁰³)

Árpa nő a szemedbe,
zab terem a seggedbe!
Ha kelt, ma kelt,
ma elmúljék!

21.2. *Árpa* gyógyítása (Nyúl, Győr-Moson-Sopron megye¹⁰⁴)

Árpa nőtt a szemedben,
Zab terem a seggeden!

Variánsok: árpa gyógyítása (Lipót, Győr-Moson-Sopron megye;¹⁰⁵ Nagybajcs, Győr-Moson-Sopron megye¹⁰⁶).

22. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁰⁷)

A beteg három szem árpával háromszor körülsétálja a kutat, ezt mondva:

Árpa nőtt a szememen,
inkább nőjön a seggemen!

Ezután bedobja a kútba az árpaszemeket.

23.1. *Árpa* gyógyítása (Lelesz, Töketeremesi járás, Szlovákia¹⁰⁸)

Hú, kutyapicsa!

23.2. *Árpa* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye¹⁰⁹)

- Árpa van a szemedben.
- Anyád picája!

24. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye¹¹⁰)

„Sok hólyag lett a nyelvin: akkor valahol ütet pletykálják. Akkor parázsba kellett köpkönni”, és mondani:

Rajtam má vót ez a hólyag eleget,
most meg az én nyelvemről menjen a picád szélire!

Közben beleköpött háromszor-négyszer a tűzbe.

Beteg letagadása (hidegletés esetén a házajtóra kiírt szövegek)

25.1. *Hidegletés* gyógyítása (Drávapiski, Baranya megye¹¹¹)

Nincs itthon.

25.2. *Hidegletés* gyógyítása (Kocsord, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹¹²)

Kis Lajos nincs itthon.

Így a hidegletés nem találja meg a beteget.

Variáns: hidegletés gyógyítása („István fiunk...” – Magyarvalkó, Kolozs megye, Románia¹¹³).

25.3. *Hidegletés* gyógyítása (Uszód, Bács-Kiskun megye¹¹⁴)

Nincs itthon Misák Teruska.

Azonos szövegek: hidegletés gyógyítása (az aktuális nevekkal – két szöveg: Jármí, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹¹⁵).

25.4. *Hidegletés* gyógyítása (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁶)

Nincs itthon, akit a hideg lel.

Variáns: hidegletés gyógyítása („...hideg ráz.” – Sárrét¹¹⁷).

25.5. *Hidegletés* gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye¹¹⁸)

Nem vagyok itthon.

25.6. *Hidegletés* gyógyítása (Baja, Bács-Kiskun megye¹¹⁹)

Nincs itthon senki sem.

25.7. *Hideglelés* gyógyítása (Ketesd, Szilágy megye, Románia¹²⁰)

Gyuri elment hazulról.

26.1. *Hideglelés* gyógyítása (Aranyosszék, Románia¹²¹)
Felírják kívülről az ajtófélfára:

Menj el, hideg,
István nincs itthon.

26.2. *Hideglelés* gyógyítása (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹²²)

Hideglelés, ne jöjj mára,
mert nem leszek idehaza!

*Tagadás + elküldés (élősködők távoltage a háztól)*27.1. Bolhák elküldése (Szank, Bács-Kiskun megye¹²³)
Mikor a békák brekegnek, elmegy valaki a házból egy szomszéd házhoz, és azt körülszaladja háromszor. Az ablakhoz érve mindig beszél:

Itthon vannak-e a feketék?

Akkor átmennek a szomszédba a bolhák.

27.2. Bolhák elküldése (Szank, Bács-Kiskun megye¹²⁴)
A házbeliek közül valaki kimegy, felvesz egy kis jeget, odamegy az ajtóhoz, és megkopogtatja:

Itthon vannak-e kentek böhájai?

Háromszor kérdezik. Bentről mindannyiszor felelnek:

Nincsenek, elmentek... (Megmondják, hogy névrű, hogy hova.)

A mondott helyre bedobják a jeget. A bolhák tőlük oda fognak menni.

27.3. Bolhák elküldése (Balástya, Csongrád megye¹²⁵)
Napkelte előtt háromszor kerüli a gazda a házat, beszélve az ablakon a feleségének, az felel.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Itthon vannak-e a fekete disznók?^a

^a Ezekben a bolhaűző ráolvasásokban általában nem mondják ki a „hangya” szót, helyette „feketék”-et vagy „fekete” jelzővel valamilyen állatot említene. Ez az eufemizmus feltehetően a hatást volt hivatott fokozni.

- Nincsenek.
- Hun vannak?
- Emöntenek Jójártékhoz.^a

27.4. Béka elűzése (Balástya, Csongrád megye¹²⁶)
Párbeszéd az ablakon át:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Itthon vannak-e a feketék?
- Nincsenek.
- Hát hun vannak?
- Szanaszét a szomszédba.

27.5. Bolhák elküldése (Pusztaszer, Csongrád megye¹²⁷)

- Itt vannak-e még a kis feketék?
- Nincsenek.
- Hol vannak?
- Elmentek a felső szomszédhoz.

Variánsok: bolhák elküldése („...feketécskék... szomszédba.” – Szank, Bács-Kiskun megye;¹²⁸ Luca napján végzik, „...feketék... szomszédba.” – Gyón [Dabas], Pest megye¹²⁹).

27.6. Bolhák elküldése (Nagytárkány, Töketeresbesi járás, Szlovákia; Eger; Parád, Heves megye stb.¹³⁰)

- Otthon vannak-e a fekete tehenek?
- Nincsenek, elküldtem a szomszédba.

28. Bolhák elküldése (Felsőszentiván, Bács-Kiskun megye¹³¹)

- Adjon Isten jó estét!
Itthon vannak-e a kend feketéi?
- Elmentek a pap ágyába.

Variáns: bolhák elküldése („– Szomszédasszony, itthon vannak-e a feketéi? / – Nem, elküldtem őket a pap ágyába.” – Oroszi, Veszprém megye¹³²).

29. Bolhák elküldése (Kiskunmajsa, Bács-Kiskun megye¹³³)

- Itthon vannak-e a kendtek feketéi?
- Nincsenek, elmentek Halasra.

^a Egy szomszéd nevét mondják.

30. Bolhák elküldése (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye¹³⁴)

- Itthon vannak-e a fehérek és feketék?
- N. N.-nél^a vannak vendégségben, jól mulatnak.

31. Béka elűzése (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹³⁵)

Mikor tavasszal a békák először kuruttyolni kezdenek, bekiabálnak a házba, bent-ről felelnek:

- Itthon vannak-e a feketék?
- Nincsenek, elmentek legeni!

32.1. Bolhák elküldése (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁶)

- Dicsértessék a Jézus!
- Itt vannak-e a kis feketécskék?
- Menjenek el a jegyzőékhez!

32.2. Bolhák elküldése (Deszk, Csongrád megye¹³⁷)

Napkelte előtt átkiabál a szomszédasszony:

- Halli, kend-e,^b szomszédasszony, kendtöknek van-e fekete bogaruk?
- Hogyha van, lögyön szíves eküdeni üket.
- Majd eküdöm üket, ahuva kő^c!

33. Bolhák távoltartása (Sámod, Baranya megye¹³⁸)

Mikor először kuruttyolnak a békák, be kell szólni az ablakon:

- Édesanyám, szól a béka!

A bent lévő felel:

- Édes lányom, nincsen balha!

Ennél a háznál abban az évben nem lesz bolha.

34. Bolhák elküldése (Dávod, Bács-Kiskun megye¹³⁹)

Amikor tavasszal kuruttyolnak a békák, valaki kimegy a házból, és bekiált, a házból pedig valaki felel:

^a Itt kell kimondani annak a nevét, akihez küldik a bolhát.

^b Hallja-e kend...

^c kell

- Itthon vannak a ketek^a bolhájai?
- Szónak^b a békák,
ki pokolba, bóhák!

35. Bolhák elküldése (Almamellék, Baranya megye¹⁴⁰)

Mikor a háziasszony az első békakuruttyolást hallja, kiszól az udvarra annak, akit először meglát:

- Kinn vagy benn?

Ha a kérdezett az feleli:

- Bent!

– akkor bent maradnak; ha azt feleli:

- Kint!

– akkor kint maradnak a bolhák.

Egyéb bajok orvoslása

36. Nátha gyógyítása (Erk, Heves megye¹⁴¹)

Aki náthás, mondja annak, akire át akarja ruházni a náthát:

- Mikor hozod már vissza a findzsát?
- Melyik findzsát?
- Hát amelyikben a náthát elvitted.

37.1. Kérődzés megindítása (Fegyvernek, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁴²)

A gazda elmegy három házhoz köszönés nélkül. Mindenütt ezt mondja:

- A mi tehenünk nem tud kérődzeni.

Ezt felelik:

- Menjen haza a Jézus nevibe, majd tud kérődzeni!

^a kendtek

^b szólnak

37.2. Tehén *kérőjének*^a megindítása (Bogyiszló, Tolna megye¹⁴³)

- A mi tehenünk nem kérődzik, adjá neki kérőt!
- Eredj haza, majd kérődzik!

Variáns: tehén *kérőjének* megindítása („...mire hazaérsz, meggyün.” – Bogyiszló, Tolna megye¹⁴⁴).

38. Disznó sebébe esett *pondré* kihajtása (Jászkisér, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁴⁵)

El kellett menni Palkó bácsihoz, és ezt mondani neki:

- Palkó bácsi, a disznóba pondré esett.

Ő ezt felelte:

- Eredj haza, majd kihull!

Mire hazaért, kihullott a nyű.

Állítás + elküldés (hideglelés „kikiabálása”, kiírása^b)

39.1. Láz gyógyítása (Baja, Bács-Kiskun megye¹⁴⁶)

A beteg asszony férje kiszalad az utcára, és kiabálja:

Lázbeteg a feleségem!

Ha erre egy szomszéd se felel, elmúlik a betegség; ha felel, nem.

39.2. *Hideglelés* gyógyítása (Foktó, Bács-Kiskun megye¹⁴⁷)

Nagy betűkkel, korommal az utcai falra írták:

Molnár Örszét gyújtóhideg^c leli.

Variánsok: *hideglelés* gyógyítása („...gyútvánhideg...” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;¹⁴⁸ „...forróhideg leli, leli.” – Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁴⁹).

^a Ti. 'a tehén kérődzésének' beindítása.

^b Egyetlen, sárgaságot „kikiabáló” ráolvasás kivételével.

^c *Gyújtóhideg, gyútvánhideg, gyújtófahideg, gyújtoványhideg, lopóhideg, forróhideg, tolvajhideg, borsóshideg:* a láz, hideglelés helyi terminusai (többféle hidegleléstről tudtak, amelyeket különböző jelzőkkel illettek).

39.3. *Hideglelés* gyógyítása (Foktó, Bács-Kiskun megye¹⁵⁰)

N. lányomat gyújtóhideg leli.

Variáns: *hideglelés* gyógyítása („Az én Icukámat hideglelés járja.” – Kiszombor, Csongrád megye¹⁵¹).

39.4. *Hideglelés* gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye¹⁵²)

Az én lányom tolvajhideg leli.

Azonos szövegek: *hideglelés* gyógyítása (Fajsz, Bács-Kiskun megye;¹⁵³ Szeged környéke¹⁵⁴).

40. *Hideglelés* gyógyítása (Dunaszentbenedek, Bács-Kiskun megye¹⁵⁵)

Engöm harmadnapos hideg lel.

Variáns: *hideglelés* gyógyítása („...a hideg lele.” – Ipolytölgyes, Pest megye;¹⁵⁶ „Engöm a gyútvánhideg lel.” – Makó, Csongrád megye¹⁵⁷).

41. *Hideglelés* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye¹⁵⁸)

Terajtd tolvajhideg van!

42.1. *Hideglelés* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye¹⁵⁹)

Krétával írták a kapura:

Ne jöjjön ide senki,
mert az én fiamat a hideg leli!

42.2. *Hideglelés* gyógyítása (Szentdénes, Baranya megye¹⁶⁰)

A beteg kikiált a bejövő felé:

Ne gyere be, Anti,
mert behozod a hideglelést!

42.3. *Hideglelés* gyógyítása (Galgahévíz, Pest megye¹⁶¹)

Párbeszéd a kintről jövő beteg és a házban tartózkodó anyja közt:

- Be lehet-e már jönni?
- Nem, fiam, mer még itt van a hideglelés.

43. *Hideglelés* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁶²)

Az ajtóra írták:

Elment már a hideglelés,
gyöhet ma a gyövés-menés!

44. *Hideglelés* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye¹⁶³)

Napkelte előtt párbeszéd zajlik az utcán a beteg anyja és a szomszédasszony között:

– Kilelte a lányomat a hideg.
– Többet ne lelje ki!

Ezt háromszor megismétlik.

45. *Hideglelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁶⁴)A pitvarba a szabadkémény alá begurították a kocsikereket, és kiáltották a kerék-
agyba:

N. N.-t harmadnapos hideg leli,
vidd el a pokol mélységes fenekére!

46. *Hideglelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁶⁵)

Az ajtó háta mögé visszafelé (balról jobbra) írták:

Az én gyerekömet minden harmadnapban hideg leli,
küldöm az alsó-fölső szomszédba!

47.1. *Hideglelés* gyógyítása (Nagytárkány, Töketeresesi járás, Szlovákia; Eger; Parád,
Heves megye¹⁶⁶)Ha a gyereket a hideg rázza, az anyja kimegy hajnalban a kémény alá, és háromszor
kiáltja:

Külső-belső szomszédok,
az én gyerekemet a hideg rázza!

47.2. *Hideglelés* gyógyítása (Potyond, Győr-Moson-Sopron megye¹⁶⁷)

Alsó-felső szomszédom,
gyerekemet a tolvajhideg leli!

Variáns: *hideglelés* gyógyítása („...kisfiamat...” – Érsekcsanád, Bács-Kiskun me-
gye¹⁶⁸).

47.3. *Hideglelés* gyógyítása (Decs, Tolna megye¹⁶⁹)

Alsó-felső szomszédaim,
a mi kislyányunkat csúnya gyújtófahideg leli!

Variánsok: *hideglelés* gyógyítása („...kisfiamat gyújtóványhideg...” – Nagybaracska,
Bács-Kiskun megye¹⁷⁰).

48.1. *Hideglelés* gyógyítása (Fajsz, Bács-Kiskun megye¹⁷¹)

Halljátok-e, alsó-fölső szomszédaim,
az én kislányomat tolvajhideg leli!

Variánsok: *hideglelés* gyógyítása („...lányomat harmadnapos hideg...” – Nagyba-
raccka, Bács-Kiskun megye;¹⁷² „...kislányomat borsóshideg leli.” – Iregszemcse,
Tolna megye¹⁷³).

48.2. *Hideglelés* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁷⁴)A beteg hozzátartozója meztelenül a cserény^a alá bújik, és bekiabál a kürtőbe:

Halljátok meg, hétfél szomszédtság,
hogy az én fiamat, N.-t rázza a forró lopóhideg!

Ezután feláll a favágótökére, és onnan ismét kiáltja:

Halljátok meg, hétfél szomszédtság,
hogy az én fiamat rázza a hideg!

Variánsok: *hideglelés* gyógyítása (első rész: „...kislányomat borsóshideg leli!” – Ireg-
szemcse, Tolna megye;¹⁷⁵ „Hallgassa meg a kétfél szomszéd, / az én gyermekemet
leli a lopóhideg.” – Aranyosszék, Románia¹⁷⁶).

48.3. *Hideglelés* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁷⁷)

Ki hallja, ki nem hallja, hétfél szomszédtság,
az én fiamat a forró lopóhideg rázza!

Variáns: *hideglelés* gyógyítása („...N. N.-t rázza a hideg, és töri a nyavalya.” – Kide,
Kolozs megye, Románia¹⁷⁸).

^a 'a kandalló füstfogója'

49.1. *Hidegtelelés* gyógyítása (Decs, Tolna megye¹⁷⁹)
Az anya éjféltkor a keresztúthoz ment, anélkül, hogy visszanézett volna, és így kiáltott háromszor:

Az én fiamat tolvajhideg leli,
alsó-felső szomszédjaim, butit^a neki!

Variáns: *hidegtelelés* gyógyítása („Az én fiamat gyujtoványhideg leli, / butit neki!” – Decs, Tolna megye¹⁸⁰).

49.2. *Hidegtelelés* gyógyítása (Decs, Tolna megye¹⁸¹)

Halljátok-e, asó-főső szomszédjaim,
az én kisunokámat a tolvajhideg leli,
bütüt^b neki!

50.1. *Hidegtelelés* gyógyítása (Somlóvásárhely, Veszprém megye¹⁸²)
Ha a gyerek hidegtelelős, az apa a gyerek ingét napkelte előtt kiteszi az udvarra, és ezt mondja:

Alsó-felső szomszéd,
szégyelljétek magatokat,
az én kisgyerekemet a hideg leli!

Ezután egy fát háromszor megráz, az inget hátradobja; elmúlik a gyerek hidegtelelése.

Variáns: *hidegtelelés* gyógyítása („...az ein fiamat...” – Somogyegres, Somogy megye¹⁸³).

50.2. *Hidegtelelés* gyógyítása (Balaton-mellék¹⁸⁴)

Szégyelljétek magatokat,
alsó-felső szomszédok,
hogy a fiam hidegtelelős!

51.1. *Sárgaság* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁸⁵)
Este a beteg hozzátartozója meztelenül a favágótuskóra áll, és kiált:

Halljátok, ti kétfél szomszédok,
az én fiamat a sárgaság gyöttri,
sárgaságbetegség ne gyötörje többet!

^a Azaz: 'baltát'. A több szövegben előforduló 'balta' motívumát nem tudjuk megmagyarázni, talán a hidegtelelést próbálták elijeszteni a baltával való fenyegetéssel.

^b 'baltát'

51.2. *Hidegtelelés* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁸⁶)

Halljátok, ti kétfél szomszédok,
az én fiamat rázza a forró lopóhideg, ragadjon rá!

51.3. *Hidegtelelés* gyógyítása (Kalotaszeg, Románia¹⁸⁷)

Halljátok, ti kétfél szomszédok,
az én testvérem a forróhideg rázza.
tudtotokra adom, vegyétek el róla!

51.4. *Hidegtelelés* gyógyítása (Székelyföld, Románia¹⁸⁸)

Halljad, falu, halljad!
Az én fiamat a forróhideg rázza.
Aki hallja, ragadjon arra!

JEGYZETEK

- 1 Az MNA előzetesen közreadott „árpa gyógyítása” térképén és az ahhoz fűzött (az Atlasz végső kiadásában már nem közölt) kommentárjában Diószegi Vilmos is külön árpagyógyító ráolvasástípusként kezeli és közli, ilyen címen: „A ráolvasás az »árpát« valami obszcén dologgal hozza kapcsolatba.” Ennek három altípusát különbözteti meg (Diószegi, 1967, 32, 62).
- 2 Ilyefalvi Emese sajtó alatt lévő tanulmányából a boszorkányperek ráolvasásairól, amelyet volt szíves még annak végső megfogalmazása előtt rendelkezésemre bocsátani.
- 3 Lausitz szorb: Hovorka–Kronfeld 1909, II. 195; svéd: *Stolsteg* ('árpa') adatcsoport számos adata a stockholmi Nordiska Museum Népi Gyógyászati Archívumában; német: Corpus, *Gerstenkorn* ('árpa'), 40.
- 4 Fehér Zoltán gyűjtése Bátyán (Bács-Kiskun megye); Diószegi Vilmos gyűjtése Miskén (Bács-Kiskun megye). Német szövegről is tudunk ('Árpa, leszarlak...': Corpus, *Gerstenkorn*, 36.)
- 5 Bregstrand 1965, 58; Oláh Andor gyűjtése Békéscsabán, EA P 1960/239, 8. Bergstrand hasonló 'köpd ki!' végződésű svéd szöveget is közöl (1932, 82); vagy említsünk egy német párbeszédet: „– Du hast ein Gerstenkorn! / – Es is nicht war!” [– Árpád van! / – Nem igaz!] (Corpus, *Auge*, 80. szöveg; az *Auge* csoportban sok hasonló szöveg.)
- 6 Például orosz és bolgár karácsonyi-újévi 'Hol van? – Nem látom!' jelentésű párbeszéd: Zelenin 1927, 376; Tokarjev 1957, 143.
- 7 Leproux 1954, 180.
- 8 Rääf 1957, 169; német: számos szöveg a Corpus *Fieber* csoportjában; köztük mondókaszerű verses formák is, például: „Fieber, bleib aus / ich bin nicht zu Haus!” [‘Láz, maradj kint, / nem vagyok itthon!'] (Corpus, *Fieber*, 136); cseh: Grohmann 1854, I. 167–168.
- 9 A keréknek a küllők beillesztésére szolgáló középrése, kerek nyílással a tengely végének bedugásához.
- 10 Vajkai 1943, 106.
- 11 Ferenczi I. 1977, 338.

- 12 Polner, 1985, 16.
- 13 MNA, Nógrádi Géza gyűjtése, 1960.
- 14 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 15 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 19.
- 16 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 17 Kótyuk 2002, 242.
- 18 Kótyuk 2002, 242.
- 19 MNT 15.
- 20 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 21 Polner 1985, 15.
- 22 Diószegi 1967, 62.
- 23 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191.
- 24 MNA, Sergő Erzsébet gyűjtése, 1961.
- 25 Kovács Endre 1982, 206.
- 26 Diószegi 1967, 61.
- 27 Diószegi 1967, 61.
- 28 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191.
- 29 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 190.
- 30 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 31 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 32 Polner 1978, 67.
- 33 Diószegi 1967, 62.
- 34 MNA, Vorák József gyűjtése, 1964.
- 35 Diószegi 1967, 62.
- 36 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 37 Diószegi 1967, 62.
- 38 MNA, Kríza Ildikó gyűjtése, 1959.
- 39 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 40 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 189.
- 41 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 42 Grynaeus 1974, 232.
- 43 Diószegi 1967, 62.
- 44 MNA, Bárh János gyűjtése, 1964.
- 45 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 46 MNA, Égető Melinda gyűjtése, 1963. Diószegi Vilmos a Magyar Néprajzi Atlasz (MNA) idevágó adatait feldolgozó cikkében további öt vajdasági variánsra hivatkozik, amely a „hazudsz” szót tartalmazza (Diószegi 1967, 61).
- 47 MNT 18.
- 48 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 49 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 50 MNA, Nagy Ilona gyűjtése, 1964.
- 51 Diószegi 1967, 62.
- 52 Diószegi 1967, 63.
- 53 Fehér Zoltán gyűjtése 1965; Fehér Z. 2003, 190.
- 54 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 55 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.

- 56 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 57 MNA, Kósa László gyűjtése, 1963.
- 58 MNA, Kósa László gyűjtése, 1963.
- 59 MNA, Kósa László gyűjtése, 1963.
- 60 Diószegi 1967, 63.
- 61 MNT 18.
- 62 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 63 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 64 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 65 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 66 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 67 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 68 MNT 18.
- 69 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 70 MNT 18.
- 71 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 72 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 73 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 74 MNA, Pesovár Ferenc gyűjtése, 1961.
- 75 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1959.
- 76 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 77 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 78 MNT 20.
- 79 MNT 20.
- 80 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 81 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 82 MNT 18.
- 83 Diószegi, 1967, 62.
- 84 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 85 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1959.
- 86 Diószegi 1967, 63.
- 87 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 88 Diószegi 1967, 62.
- 89 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 90 MNA, Bárh János gyűjtése, 1965.
- 91 MNT 18.
- 92 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 93 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 94 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 95 Polner 1978, 68.
- 96 MNT 20.
- 97 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 98 Gönczi 1914, 292.
- 99 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 100 MNT 18.
- 101 MNT 15.

- 102 MNA, Mándoki László gyűjtése, 1957.
 103 MNT 20.
 104 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 105 MNA, Molnár Mária gyűjtése, 1963.
 106 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 107 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 108 Diószegi 1967, 63.
 109 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 50.
 110 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1991, 616.
 111 Berze Nagy 1940, III. 215.
 112 Borbély Imre gyűjtése, EA 373, 3.
 113 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 114 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 115 „Többen” gyűjtötték, EA 1977, 11; Sarka Károly gyűjtése, EA 874, 7.
 116 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 117 Szűcs 1992, 137.
 118 MNT 18.
 119 Bellosics 1899, 306.
 120 Kovács Á. 1943, I. 21.
 121 Jankó 1893, 252.
 122 MNT 18.
 123 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 176–177.
 124 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 177.
 125 Polner 1978, 70.
 126 Polner 1978, 70.
 127 MNT 20.
 128 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 176.
 129 MNT 23.
 130 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 214.
 131 Bellosics 1896, 184.
 132 Relkovič 1928, 105.
 133 MNA, Vorák József gyűjtése, 1961.
 134 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 19.
 135 Kovács Endre 1982, 269.
 136 Pócs 2001b, 143.
 137 Polner 1978, 73.
 138 Berze Nagy 1940, III. 162.
 139 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1991, 617.
 140 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 141 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 18.
 142 Molnár Mária gyűjtése, 1964.
 143 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 144 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 145 Csomor Péter gyűjtése, EA 2644, 2.
 146 Bellosics 1899, 306.
 147 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.

- 148 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 76.
 149 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 150 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 151 MNT 15.
 152 Gönczi 1937, 203.
 153 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 154 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 3.
 155 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 156 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 157 Polner 1985, 19.
 158 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 159 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 160 MNT 20.
 161 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 162 MNT 20.
 163 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 164 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 165 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
 166 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76. A gyűjtő nem adott pontos helymegjelölést.
 167 Szutter Béla gyűjtése, EA 593, 6.
 168 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 169 MNT 5.
 170 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 171 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 172 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 173 MNT 15.
 174 Vajkai 1943, 107.
 175 MNT 18.
 176 Jankó 1893, 252. Pontos helymegjelölés nélkül.
 177 Vajkai 1943, 107.
 178 Vajkai 1943, 107.
 179 MNT 18.
 180 MNT 18.
 181 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 182 Nagy Lajos gyűjtése, EA 124, 4.
 183 Gönczi 1937, 203.
 184 Jankó 1902, 406.
 185 Vajkai 1943, 110.
 186 Vajkai 1943, 106.
 187 Jankó 1891, 282; Jankó 1892, 199.
 188 Kozma 1882, 37.

V. SZÁMLÁLÁS

A számláló ráolvasások egyik alapelve az ismétlés mágikus eszköze. Ezek a szövegek állítások, parancsok vagy óhajtások olyan sorozatából állnak, amely egyre kisebb mennyiségek felsorolásával a jelenlegi állapottól a kívánt állapot végpontjáig jut el. A „jelenlegi állapotra” utaló állító vagy tagadó kijelentésekkel fokozatokban közelítenek az óhajtott végeredményhez, a 'valami nincs' kijelentéshez. A csökkenő számsor egyúttal a hasonlósági mágia szöveges kifejeződése is: abból a célból mondják el, hogy valami úgy történjék, ahogy a számok csökkennek. Ennek megfelelően gyakran hasonlatba is foglalják: ily módon párhuzamba állítják az óhajt kifejező kívánsággal. Másrészt sokszor társul a számláló szövegekhez a mágikus kívánság, parancs, amellyel kimondják a számlálás alapját képező hiedelmet: ahogy a megszámlolt dolgok csökkennek, úgy múljon el a betegség is. A számlálás tehát egyesíti magában a kérést, parancsoló, illetve kijelentő ráolvasások szerkezeti és jelentésbeli sajátosságait.

A közép-kelet-európai mágikus gyakorlatban még a 20. században is népszerű ráolvasásról van szó, amelyet használói jellemző módon általában nem is tekintenek szövegnek, amelyet „mondanak”, vagyis nem a ráolvasás szokásos terminusaival illetik, hanem „leszámolják”, „kiolvassák” (a nyüvet az állat sebéből), „kilencről visszafelé számolnak”. Tehát a cselekményt nevezik meg, nem a szöveget. Másrészt ez a rítus szöveg nélkül nem létezhet, még ha a gyógyító személy olykor magában, csak gondolatban számol is.

A számláló ráolvasások jellemző példáit nyújtják a szövetségződés különböző fokozatainak a spontán, rítushoz rögtönzött szövegektől a szilárd szerkezetű, szövetségződés kapcsolatokkal rendelkező költői szövegekig. A szövegek rögtönzött formái olyan számnál kezdődnek, ahány „leszámolandó” objektum van: valaki például megszámlolja, hány szemölcs van, és ha 14, akkor 14-től 1-ig számol. A ráolvasás ez utóbbi fajtáit különböző „megszámolható” bajokat – első-sorban állatok légy beköpte sebéből a nyüveket – „kiszámolni”, valamint szemölcsöt leszámolni használják. Az effajta szövegek adatait a magyar nyelvterület egészéről ismerjük, hasonlóképpen nyelvészünk számláló ráolvasásaival kapcsolatban is tudunk ilyen gyakorlatról. A legtöbb adatunk szemölcsök, illetve nyüvek, ritkábban patkányok leszámolására vonatkozik. Amikor azonban például 99-től 1-ig számolnak, nem a férgeseket számolják meg, hanem egy hagyományos szöveget mondanak el. A meghatározott számtól visszafelé számlálás általánosan elterjedt a legkülönbözőbb célokra. A 9, ritkábban 3, 7, 77 „mitikus számok” mellett a kerek számok – 10, 20, 100 – is szerepet kapnak. A kötött számsorokban már bizonyos grammatikai-stiláris többletelemek is megjelenhetnek, például a „nem... de”, „nem... hanem...” stb. szerkezeteket ismétlő gondolatpárhuzamos szerkezetek, és igen gyakori eset, hogy a számsort hasonlatba foglalják. Amikor a csökkenő számsor módosítószókkal „kilenc nem kilenc” vagy „kilenc nem kilenc, hanem nyolc” stb. sorozattá bővül, a kijelentő ráolvasások állító-tagadó szerkezete még világosabb. Másrészt a kérés/parancsoló ráolvasásokban közvetlenül kifejeződő 'valamivel/valakivel történjék valami' jelentés lesz világosabbá, amikor a számok felsorolása a csökkenésre utaló igékkel („maradjon”, „legyen” stb.) egészül ki. E szerkezetek révén altípusoknak tekinthető, területi elterjedést mutató szövegcsoporthoz léte regisztrálható. Például a „szem kilenc, szem nyolc...” formát Abaújból ismerjük, a „nem... de” szerkezet Borsodban jellemző.

Ezek a kötött formák természetesen kevésbé kötődnek a konkrét betegséghez vagy a gyógyító rítushoz, velük már nem megszámlálható bajokat is gyógyítanak. Utóbbiak közül Közép-

és Nyugat-Európában a láz, Délkelet-Európában az igézet a leggyakoribb. A magyar szövegek esetében a nyüvek kiszámolása, valamint sebek, kelések, szemölcs, élőködők mellett megjelenik az igézet, illetőleg a nyelvterület keleti részén a *csuma*, *kelés*, *tályog*, *gilka*.¹

A kötött szövegeknek gyakran van egy bevezető tagjuk, amely lehet fohász egy gyógyító szenthez, vagy sajátos epikus bevezető, amely megszemélyesített betegségeket, esetleg betegségdémonokat szerepeltet, az említett, olykor bizonyos mitikus háttérrel is rendelkező számokkal: 7, 9, 77, 40. A *csuma*, *tályog*, *gilka* nevű betegségek a székelyföldi, gyimesi, moldvai magyarság ráolvasó gyakorlatában betegségdémonokhoz kötődnek, e területeken a számlálások epikus bevezetőiben velük találkozunk. Az epikus ráolvasások elbeszéléseihez hasonlóan e bevezetőikben is sokszor hét vagy hetvenhét *tályogos asszony* (72–82. szövegek) vagy a nyelvterület egészén előforduló hetvenhét *szentantaltüze*² (83. és továbbiak) indul a beteg meggrontására (e motívumot lásd az epikus ráolvasások XIII.1. és XIII.2. csoportjaiban). Feltűnő, hogy e démonikus számokat mindig asszonyok vagy lányok testesítik meg. Kivétel ezalól a *szentantaltüze*, amelyhez – mint démonikus betegséghez – az orbánc gyógyítójaként tisztelt szent, Páduai Szent Antal (ezúttal tehát férfi) asszociálódik. A női démonokat szerepeltető keletmagyar szövegfajtákhoz gyakran társul az itt epikus szövegek záradékaként is ismert, elmúlást kívánó formula (például: „Úgy elműljék, mind a füst a szélbe, s a só a vízbe!”). A betegségdémonokat szerepeltető ráolvasóknak van még egy érdekes vonásuk: egyes szövegekben a szemben álló kisebb és nagyobb számok mint háborúba induló démoncsapatok jelennek meg („kilenc súly, kilenc golyva hadra akar menni...” stb.), amelyek egyre csökkenő sorozatban legyőzik a náluk nagyobb számokat (83–89. szövegek).

A bevezetők egy másik fajtája a betegség csökkenésének óhaját Jákob juhainak, illetve fiainak számcsökkenésével fejezi ki. Más szent személyek példái is jelen vannak az epikus bevezetőikben: két, 1618–1635 között feljegyzett számlálást tartalmazó epikus ráolvasás a „nyives” Szent Jób és „Szent János turjában” (gennyes sebében) lévő kilenc nyú gyógyítására utal (B kötet, C/5.20. és C/5.24. szövegek). Jób, illetve Szent Iván személye a Szent Jóbhoz mint a „pondrók patrónusához” intézett fohászban is megjelenik (58., 61., 62. szövegek).³ Ezek és más, Szent Péterhez és Szent Pálhoz, Jézushoz, a Szentháromsághoz intézett fohások szintén gyakori bevezetői a szilárdabb szerkezetű ráolvasásoknak. További – egyedi – epikus bevezetők is előfordulnak, például „öregapámnak kilencvenkilenc tehene vót”, és hasonlók. A bevezetőkkel ellátott szövegek összetett, egyben átmeneti kategóriák a vallásos fohások, imák, illetve az epikus ráolvasások felé; aminthogy azok egy-egy csoportjában is sokszor feltűnik egy-egy számolási motívum.

Egy, a számlálással rokon elvű ráolvasásfajtában (a magyarság keleti csoportjainál) a betegség elmúltának óhaját csökkenő nagyságú tárgyak felsorolása fejezi ki, hasonlatba foglalva.

Ezek a ráolvasások egész Európában a népies mágia eszközkészletéhez tartoztak, csak kivételesen jelennek meg számláló szövegek az elit írásbeliség gyakorlatában, egyházi személyek benediktógyakorlatában vagy gyógyító recepteket tartalmazó gyűjteményeiben. Magyar történeti forrásaink gyér, néhány házi orvossággyűjteményből származó adata – a B kötet C) csoportjában – is erre vall. A számláló ráolvasások a magyarság gyakorlatában is közismertek voltak, de gyógyító specialisták (például állatok baja esetén pásztorok) is használták őket.⁴ A magyar számláló ráolvasások adatait Diószegi Vilmos, majd Gunda Béla is közölte egy-egy összefoglaló tipológiai tanulmányban.⁵ Gunda majd minden ismert magyar típushoz szolgál európai – román, szerb, norvég, angol, finn, svéd stb. – párhuzamokkal is, és felhívja a figyelmet néhány magyar, kézíratos receptgyűjteményben szereplő szövegre, illetve a hazai németiség hasonló, receptkönyvekhez kötődő gyakorlatára.⁶ A szövegek általános európai elterjedtsége régi és régóta sokrétű gyakorlatra vall. Ezt igazolja a középkori Európa legrégebbi szöveg-

emlékének, a bordeaux-i Marcellus Burdigalensis 400 körüli receptgyűjteményéből ismert, betegségdémonokat szerepeltető szövegének szilárd formája: 'Kilenc mirigy nővér, nyolc mirigy nővér [...], egy mirigy nővér; kilencen legyenek mirigyesek, nyolcan legyenek mirigyesek [...], egy mirigyese se legyen!'⁷

Egész Európában ismertek voltak a férgeket kiolvasó szövegek. A közelmúltban inkább azokon a területeken maradtak fenn, ahol a népi állatorvoslás pásztorok kezén volt (a pásztorok archaikusabb szintjével összefüggésben; délszláv, szlovák, román, illetve francia, spanyol területeken). Elterjedtek voltak a szemölcsleszámolás különböző fajtái, továbbá *sömör*, *kelés*, *himlő*, *pattanás* és egyéb „leszámolható” dolgok megszámlálása (például az égésgyógyító szeszesvíz készítésekor a kilenc parázs megszámlálása Kelet-, Délkelet-Európában). A visszafelé – ritkábban előre – számolás 7–1 vagy 9–1 között általánosan számított (különböző grammatikai-stilisztikai formák helyi elterjedésével). A 7 és a 9 mellett a svédeknel 20-tól, 10-től, 12-től 1-ig számolás is ismert, és szórványosan – főleg Kelet-Európában – egyéb kezdőszámok is előfordulnak, általában epikus bevezetőhöz kapcsolódva (valamilyen speciális okkal; például orosz, láz elleni ráolvasás 85-től kezdődő számolással, Heródes nyolcvanöt lányának apokrif motívumára utalván; de említhetjük Longinus tíz fiának a nyugat-európai Longinus-ráolvasásból vett motívumát is).⁸

A bibliai alakok, betegségek védőszentjeinek a számlálás „szereplőivé” tétele inkább közép-, nyugat-európai sajátágnak látszik. Szent Jób nyüveinek kiszámolására feltehetően egy Közép- és Nyugat-Európában elterjedt, Jób szenvedéseire utaló epikus ráolvasás, a *Jobsegen*⁹ adta az indítékot, mint erre Barna Gábor is utalt.¹⁰ Közép-Európa több helyén, sőt Litvániában is megjelenik számláló ráolvasókban Jób személye vagy Jób „férgel”. Jóbon kívül e szerepben előfordul Szent Péter, Krisztus, Szent Borbála és Szent Balázs – adataink szerint leggyakrabban cseh, német, szlovén, olasz területeken.¹¹ A betegségeknek a magyar (erdélyi-moldvai) szövegekéhez hasonló megszemélyesítése inkább, azonban nem kizárólagosan kelet-európai jellegzetesség: a betegség lányai, esetleg fiai, testvérei vagy maga a betegség (betegségdémon) mint kilenc, ritkábban hét nővér – cseh, lengyel, szerb, bolgár, újgörög, orosz, továbbá svéd, dán és olasz szövegekben (többnyire férgek vonatkozásában) jelennek meg.

Előre számlálás

1.1. *Szemverés* gyógyítása (Ond [Szerencs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²)
„Tisztesfüvet”^a főztek, annak a levében fürdették a beteg gyereket. Ha meg volt verve szemmel, megkocsonyásodott a fürdővíz. Ez esetben egy bögre vízbe kilenc parazsat tettek egymás után, közben számolva:

Egy,
kettő,
...
Kilenc.

Ezután a bögre vízből kézfejjel „visszajáról” megmosdatták a gyereket, majd az ingük aljába törölték. A maradék vizet visszafelé az ajtó sarkába öntötték.

^a *Betonica officinalis* (orvosi bakfű).

Azonos és hasonló szövegek: tehénrontás gyógyítása (Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹³ számlálás egytől hétig: Bánokszentgyörgy, Zala megye¹⁴); nyüvek kihajtása állat sebéből (Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁵ Csitár, Nógrád megye);¹⁶ nyüvek kihajtása állat sebéből (számlálás egytől tízig: Székkutas, Csongrád megye;¹⁷ számlálás egytől harmincig: Babót, Győr-Moson-Sopron megye;¹⁸ számlálás egytől százegyig: Békés megye¹⁹); betegség gyógyítása (záradék: „... Édes Jézuskám, gyógyítsd meg!” – Karancskeszi, Nógrád megye²⁰).

1.2. *Patkányküldés* (Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok megye²¹)

A patkányokat megetették; etetés közben pálcával verték a falat; evés után megszámlálták a patkányokat: egytől meghatározatlan számig. Ezután tovább verték a falat, a következő szöveggel, míg az utolsó elő nem jött:

Még egy hiányzik!

Azonos szöveg: patkányküldés (záradék nélkül: Karcag, Jász-Nagykun-Szolnok megye²²); szemölcsök eltüntetése (Bogyiszló, Tolna megye²³).

1.3. *Fökény*^a gyógyítása (Páka, Zala megye²⁴)

Megszámolták a fökényeket héttől meghatározatlan számig.

Azonos szöveg: *fökény* gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye²⁵).

2.1. *Ludvérc*^b elkergetése a háztól (Csákánydoroszló, Vas megye²⁶)

Néhány erős ember botokkal felfegyverkezve elrejtőzik. Előzőleg az ablakokat, ajtókat fokhagymával megkenik. Ha megérkezik a ludvérc, elverik; közben minden ütlegető férfi sorolja a páratlan számokat, meghatározatlan számig:

Egy,
három,
öt,
...

A számlálást nem szabad elhibázni. Többször megesik, hogy a ludvérc verés közben kinyújtja magát, s köleskását hagy maga után székletként.

Hasonló szöveg: állat sebébe esett *nyü* gyógyítása (számolás ötösével, hetesével vagy kilencesével – Békés megye²⁷).

^a 'kelés'

^b *Ludvérc/lidérc:* tüzes alakban repülő, alvókat megszálló, megbetegítő éjszakai démon.

2.2. Bolhaküldés (Szöreg [Szeged], Csongrád megye²⁸)
Lapátra söpörték a bolhákat, ezt mondva:

Tíz,
húsz,
...
kilencven,
száz bolha múljon el!
Mönj a szomszédba!

Az összesöpört bolhákat átvitték a kocsúton, majd ott elszórták.

3. Birkaköszvény gyógyítása (volt Szatmár vármegye²⁹)

Nem egy,
nem kettő,
...
nem kilenc.

Azonos szövegek: szemrülés^a gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁰); fejfájás gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³¹); szárazbetegség gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye³²); igézet gyógyítása (záradékkal: „...Szem megnézte, / szű megigézte, / s a boldogságos Szűz Márecska / vigasztalja meg!” – Lujzikalagor, Bákó megye, Románia³³).

4.1. Szemverés gyógyítása (Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁴)
Cigányasszony tanácsa: éjjel tizenkét órakor a temetőből kilenc marék földet kell felszedni kilenc sírról, és közben ezt kell mondani:

Se nem egy,
se nem kettő,
se nem három,
...
se nem kilenc.

Közben nem szabad sem jobbra, sem balra nézni. Otthon a padlás négy sarkából kilenc nádat kell húzni, hajnalban a földdel összefőzni, majd a főzetben a gyereket megfürdetni.

Azonos szövegek: szemverés gyógyítása (Szarvaskő, Heves megye;³⁵ Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁶ Vajdácaska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁷ Ond [Szerecs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁸ Paszab, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;³⁹ Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁰); nyüvek kihajtása állat sebéből (Györtelek, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴¹ Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴²); szájkípállás gyógyítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴³); szárazság gyógyi-

^a 'szemverés'

tása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁴); megrontott tehén gyógyítása (Vilyvitány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁵).

Hasonló szövegek: ijedség gyógyítása („Sem egy...” – Ópályi, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁶); szemverés gyógyítása („Sem egy...” – Nagytárkány, Töketerebesi járás, Szlovákia;⁴⁷ Eger,⁴⁸ Parád, Heves megye⁴⁹); hasfájás gyógyítása („Sem egy...” – Jánd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵⁰); tyúktetű gyógyítása („Sem egy...” – Salánk, Nagyszőlősi járás, Ukrajna⁵¹); elállt ló- vagy marhavizelet megindítása („Se egy..., se kilenc” – Nemesvámos, Veszprém megye⁵²); árpa gyógyítása („Se nem egy, / se nem kettő.” – Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵³).

4.2. Nyüvek kihajtása disznó sebéből (Zétény, Töketerebesi járás, Szlovákia⁵⁴)
Felvettek a kertben egy dudvát, és rátettek egy szöveget, majd így szóltak a dudvához:

Se nem egy,
se nem kettő,
...
se nem kilenc.
Téged innen ki nem engedlek, míg (ebből és ebből)
a pondrót ki nem olvasod!

Hasonló szöveg: igézés gyógyítása (záradék: „Sem egy..., sem kilenc vegye ki^a az erejiből!” – Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁵⁵).

5. Szemrül esett^b csecsemő gyógyítása (Vilyvitány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁶)
A „szemrül esett” gyerek nagyon sírt. A hajából és az ingecskéjéből a gyógyító-asszony levágott egy darabot, s becsavart velük egy szentelt gyertyát. E művelet közben számolt:

Se nem egy,
se nem kettő,
...
se nem tíz!

A gyertyát a szabadkéményben a füstre akasztotta, és meggyújtotta. Ha nem hagyta abba a kicsi a sírást, az egész műveletet háromszor meg kellett ismétetni.

6. Rosszul tejelő tehén gyógyítása (Szirénfalva, Nagymihályi járás, Szlovákia⁵⁷)

Sem egy,
sem kettő,
sem három.

Azonos szöveg: szárazbetegség gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁸).

^a Vagyis: ne vegye ki.

^b 'szemmel vert'

7.1. Patkány elküldése (Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵⁹)

Se nem egy,
se nem kettő,
...
se nem hét.

7.2. Szemfájás gyógyítása (Paszab, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁰)
Meghatározatlan számig számolnak:

Se nem egy,
se nem kettő,
...

Azonos szöveg: szemőcse^a gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye⁶¹).

8. Szárazbetegség gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶²)

Sem egy,
sem kettő,
...
sem tizenhárom.

9. Csuklás gyógyítása (Szamoshat⁶³)
Aki csuklik, igyék kilenc korty vizet, minden kortyot számlálva:

Egy nem egy,
kettő nem kettő,
...
kilenc nem kilenc.

Közben nem szabad lélegzetet venni.

Azonos szövegek: búzavetés óvása verébtől (Szucság, Kolozs megye, Románia⁶⁴); gelka^b gyógyítása (záradék: „...kilenc nem kilenc, / kilencből egy se maradjon, / pthü, pthü, pthü!” – Gajcsána, Bákó megye, Románia⁶⁵; záradék: „...kilenc nem kilenc, menjen a pusztákra!” – Gajcsána, Bákó megye, Románia⁶⁶); főköm^c gyógyítása (záradék: „...tíz nem tíz” – Istensegítség, Szucsáva megye, Románia⁶⁷).

^a szemölcs

^b *Gelka/gilka*: torokgyík, mandulagyulladás, mumpsz vagy egyéb garat- és fültájéki betegség.

^c 'kelés'

10. Patkányküldés (Györtelek, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁸)

A patkánylyukból kis földet kell venni; azt el kell vinni a nyolcadik házhoz, ezt mondva:

Ha nem egy,
de nem kettő,
se nem három.

A földet be kell hajítani az egyik házba. Közben sem oda, sem visszafelé nem szabad köszönni.

11. *Kelés* gyógyítása (Mezőszemere, Heves megye⁶⁹)

Egy nem egy, hanem kettő,
kettő nem kettő, ha három,
három nem három, ha négy,
...
nyolc nem nyolc, ha kilenc.

12. *Kelés* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁷⁰)

Ötszáz gyűjjön,
hatszáz múljon!

13. *Igézés* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye⁷¹)

Kilenc kanál vizet tesznek egy tányérra, hozzá kilenc csöpp szenteltvizet, majd kilenc kis darab parazsat. Megmosdatják benne a beteget, ezt mondva:

Kettő vers,
három gyógyíjjon,
Atya, Fiú, Szentlélek, Úristen.

Háromszor mondják. Utána a gyógyító a tányérből megitatja a beteget, vagy a „nevetlen” ujjával^a csöppent a szájába.

^a 'a negyedik ujjával'

Oda-vissza számlálás

14. Rontás, igézet gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁷²)

Egy igen,
kettő nem,
három igen,
négy nem,
...
kilenc igen,
tíz nem.
Az igézet honnan jött, oda menjen,
senkinek se ártson,
csak a kutyának.

15. Igézet megelőzése (Bózsva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷³)

A gyerek fürösztése közben mondják:

Egy,
kettő,
...
kilenc,
kilenc,
nyolc,
hét,
...
egy.

Azonos szöveg: tehéntej elapadása (Harkány, Baranya megye⁷⁴).

Visszafelé számlálás

16.1. Ló hascsikarásának gyógyítása (Órhalom, Nógrád megye⁷⁵)

A lovat kilenc barázdán vezetik át, közben olvasva:

Kilenc,
nyolc,
hét,
...
egy.

Azonos szövegek: föl pattogzott láb gyógyítása (Ormánság⁷⁶); férges állat gyógyítása (Órhalom, Nógrád megye;⁷⁷ Dömsöd, Pest megye;⁷⁸ Békés megye⁷⁹); szemverés gyógyítása (Hugyag, Nógrád megye;⁸⁰ Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁸¹ Verpelét, Heves megye;⁸² Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁸³ Aszaló,

Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁴); seb gyógyítása (Borsa völgye, Románia⁸⁵); kelés gyógyítása (Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁶); árpa gyógyítása (Sióagárd, Tolna megye⁸⁷); fájós szem gyógyítása (Nagylengyel, Zala megye⁸⁸); ijedtség gyógyítása (Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás, Ukrajna⁸⁹); beteg gyerek gyógyítása (Tordas, Fejér megye⁹⁰); gonosz lélek elhárítása gyermekágyastól (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia⁹¹).

Hasonló szövegek: nyüvek kihajtása állat sebéből („...egy, egy se!” – Dobradó, Szerémségi körzet, Szerbia⁹²); sárgaság gyógyítása („...egy, egy sem!” – Táska, Somogy megye⁹³); igézet gyógyítása („...egy, semmi!” – Nagybalog, Rimaszombati járás, Szlovákia⁹⁴); nyüvek kihajtása állat sebéből (Órhalom, Nógrád megye⁹⁵); sümöcs^a gyógyítása („...semmi!” – Kibéd, Maros megye, Románia⁹⁶); disznó sebébe esett féreg kihajtása (számolás héttől egyig vagy kilenctől egyig [vagylagos] – Hetés⁹⁷); igézet gyógyítása (Kalotaszeg, Románia⁹⁸).

16.2. Hályog gyógyítása (Kissziget, Zala megye⁹⁹)

Kilenc,
nyolc,
...
egy.
Óllan hama gyuogyullon,
mind amillen hama elmondom!

Hasonló szövegek: ágybavizelés gyógyítása (záradék: „...Ezt a helyet itthagynom, / amit hoztam, itt hagyom!” – volt Szatmár vármegye¹⁰⁰); állat sebébe esett nyüvek kihajtása (záradék: „...Vidd el, ördög, / hadd meg a marháját!” – Bucсутa, Zala megye¹⁰¹); disznó sebébe esett nyüvek kihajtása (záradék: „...A kancsi malacból három nap alatt a féreg menjen ki!” – Perőcsény, Pest megye¹⁰²); kelés, kiütés gyógyítása (záradék: „...Menjen a pusztákra, / s maradjon semmi!” – Lészped, Bákó megye, Románia¹⁰³); igézet gyógyítása (záradék: „...semmi baja se legyen!” – Somkerék, Beszterce-Naszód megye, Románia¹⁰⁴); csumagilka^b gyógyítása (záradék: „...egy se maradjon!” – Klézse, Bákó megye, Románia¹⁰⁵).

17.1. Nem tojó tyúk gyógyítása (Monor, Pest megye¹⁰⁶)

Tíz,
kilenc,
...
egy.

Azonos szövegek: nyüvek kihajtása állat sebéből (Órhalom, Nógrád megye¹⁰⁷); árpa gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁰⁸).

^a szemölcs

^b A 'kolerá' jelentésű *csuma* szóval nyomatékositott *gilka* név is feltehetően valamilyen garat-, illetve nyaktáji daganatos betegséget jelent.

Hasonló szövegek: szemölcs gyógyítása („Tíz..., semmi!” – Klárafalva, Csongrád megye¹⁰⁹); sömörtyű^a gyógyítása („Húsz..., semmi!” – Szigetszentmiklós, Pest megye¹¹⁰).

17.2. Disznó sebébe esett nyű kihajtása (Bokod, Komárom-Esztergom megye¹¹¹)

Tíz,
kilenc,
...
egy,
egy se legyen benne!

Variánsok: kígyómarás gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia¹¹²); nyüvek kihajtása disznó sebéből (Darázs, Eszék-Baranya megye, Horvátország¹¹³); pokolvar gyógyítása (volt Alsó-Fehér vármegye, Románia¹¹⁴); állat sebébe esett nyű kihajtása: („...Rózszi, egy nyű se legyen benned!” – Várfalva, Kolozs megye, Románia¹¹⁵).

18. *Megrontott* gyerek gyógyítása (Dédestapolcsány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁶)

Három,
kettő,
egy.

(Vagy: „Hat..., egy”, aszerint, hogy milyen súlyos a baj.)

Aki ezt a kis lelket megrontotta,
az idegyűjjék,
vagy a szeme idefussék erre a parázssra!
Drága jó Istenem,
segíts meg ezt a kis lelket!

Azonos szövegek: megrontott tehén gyógyítása (záradék nélkül: Szentkirályszabadja, Veszprém megye¹¹⁷); *igézet* gyógyítása (Nyárszó, Kolozs megye, Románia¹¹⁸).

19. Patkányküldés (Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁹)
Naplemente előtt számolnak:

Száz,
kilencvenkilenc,
...
egy.

^a 'szemölcs'

Azonos szöveg: patkányküldés (Tizzaszederkény [Tiszaújváros], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁰).

Hasonló szöveg: pocok elküldése („Száz..., egy, semmi. Eredj az én legkedvesebb druzámhonn!” – Deszk, Csongrád megye¹²¹).

20. *Tyúkszem* gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹²²)

Megszámolják a tyúkszemeket, és attól a számtól kezdve visszafelé számolnak:

...
kettő,
egy.

Azonos szöveg: tyúkszem gyógyítása (Parád, Heves megye¹²³).

Hasonló szövegek: szemölcs gyógyítása (Oláhlapád, Fehér megye, Románia¹²⁴); *fekély* gyógyítása (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye¹²⁵); *sömörtyű* gyógyítása („...egy, semmi.” – Szigetszentmiklós, Pest megye¹²⁶); *tyúkszem* gyógyítása („...egy, nulla.” – Csitár, Nógrád megye¹²⁷); *tyúksegg*^a gyógyítása („...egy se.” – Bánhorváti, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁸).

21. Disznó sebébe esett nyű kihajtása (Pápasalamon, Veszprém megye¹²⁹)

Kilenc,
hét,
öt,
három,
egy.

Azonos szöveg: disznó sebébe esett nyű kihajtása (Tizzasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁰).

22.1. *Szentantaltüze*^b gyógyítása (Zoborvidék, Szlovákia¹³¹)

Sem kilenc,
sem nyolc,
...
sem kettő,
sem egy.

Azonos szöveg: tyúksegg gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye¹³²).

^a 'szemölcs'

^b 'orbánc'

22.2. *Igézet* gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye¹³³)

Sem kilenc,
sem nyolc,
...
sem semmi.

22.3. *Zsebrő*^a gyógyítása (Mátészalka, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹³⁴)
Kis fadarabokra kilenc rongybabát készítenek. Mindegyikkel megkerékítik a sebet, számolva:

Sem kilenc,
sem nyolc,
...
sem egy.
Szent kereszt, feszítsd meg!

(Vagy három babával háromszor kerítik, ugyanígy számolva.) A babákat a kereszt-útra lökik ki, a legelőre hajtandó csürhe elé. Aki felveszi, arra ragad a betegség. Ha viszont az illető elégeti, akkor a régi betegen terjed tovább a „zsebrő”.

23. *Tyúkszeg* gyógyítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹³⁵)
Ahány szemölcsük van, olyan számtól kezdenek visszafelé számolni:

...
...
sem egy.

24. Férges állat gyógyítása (Súr, Komárom-Esztergom megye¹³⁶)
Kihull a „nyű” az állatból, ha ráolvasnak:

Se nem kilenc,
se nem nyolc,
...
se nem egy.

Azonos szövegek: *tyúkszem* gyógyítása (Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹³⁷); *szemverés* gyógyítása (Rétközberencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹³⁸ Kisvárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹³⁹ Nyíribrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹⁴⁰ Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁴¹); *ijedtség* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁴²).

Variáns: *nyű* kihajtása disznó sebéből („...se nem kettő, egy sem.” – Magyarpalatka, Kolozs megye, Románia¹⁴³).

^a *Zsebről/zsebré:* csecsemők szájpenésze, esetleg más sebes, kiütéses bőrbetegség.

25. Tehén véres tejet ad (Almágy, Rimaszombati járás, Szlovákia¹⁴⁴)
Karácsonyi morzsával füstölik a tehenet, és közben háromszor elmondják, minden alkalommal keresztet vetve a tehen fölött:

Nem kilenc,
nem nyolc,
...
nem egy.

Azonos szöveg: *igézet* gyógyítása (Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴⁵).
Variáns: *igézet* gyógyítása („...nem egy, egy sem!” – Györgyfalva, Kolozs megye, Románia¹⁴⁶).

26. *Hideglelés* gyógyítása (Somogy megye¹⁴⁷)

A beteg vesz olvasatlanul egy marék fehér borsót vagy babot. Kilenc szemet kiolvas belőle visszafelé:

Ez nem kilenc,
ez nem nyolc,
...
ez nem egy.

A szemeket fehér rongyba köti, háttal áll az ablaknak, és bal kézzel hátradobja a kis csomagot. A hideglelés elhagyja.

27. *Nyű* kihajtása disznó vagy marha sebéből (Aranyosszék, Románia¹⁴⁸)

A gazda felvesz bal kézzel a csepegésből kilenc kis követ, a jobb kezébe vízescsuprot fog. A köveket sorra átdobja az állaton. Közben mindig leönti őt vízzel, és ezt mondja:

Kilenc nem kilenc,
nyolc nem nyolc,
...
egy nem egy.

Utána elmondja a Miatyánkot. Mindezt háromszor csinálja végig.

Azonos szöveg: *gelka*^a gyógyítása (Miatyánk nélkül: Magyarfalva, Bákó megye, Románia¹⁴⁹).

^a *Gelka/gilka:* torokgyík, mandulagyulladás, mumpsz vagy egyéb garat- és fültájéki betegség.

28. *Gelka* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁵⁰)

Kilenc nem kilenc,
nyolc nem nyolc,
...
egy nem egy.
Erdő ágra,
bogágra menjen,
hogy ebbe a Józsiba
kárt ne tegyen!

Azonos szövegek, eltérő végződéssel: nyű kihajtása állat sebéből („...egy nem egy. / Holnap illenkorra / egy se legyen bennetek!” – Csonkahegyhát, Zala megye;¹⁵¹ „...egy nem egy, / nulla, semmi, sussz, paszta!” – Újléta, Hajdú-Bihar megye¹⁵²).

29. Szemölcs gyógyítása (Magyarcsanád, Csongrád megye¹⁵³)

Hét nem hét,
Hat nem hat,
...
egy nem egy,
semmi, az semmi.

Azonos szöveg: szemölcs gyógyítása (Magyarcsanád, Csongrád megye¹⁵⁴).

30.1. *Darázsfészek*^a gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁵⁵)

Tíz nem tíz,
kilenc nem kilenc,
...
egy nem egy.

Azonos szöveg: disznóféreg gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia¹⁵⁶).

30.2. *Szümölcs* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁵⁷)

Tíz nem tíz,
kilenc nem kilenc,
...
egy nem egy,
az semmi.

^a 'kelés'

31. Nyű kihajtása állat sebéből (Csénye, Vas megye¹⁵⁸)

Száz nem száz,
kilencven nem kilencven,
...
tíz nem tíz,
kilenc nem kilenc,
...
egy nem egy.

A szöveg előtt s után magában gondol egy-egy Miatyánkot.

32. Hasmenés gyógyítása (Balaton-mellék¹⁵⁹)

Kilenc szál mácsikot^a gyúrnak annyi lisztből, hogy ne maradjon felesleges liszt. Kifőzéskor az asszony megolvassa őket a fazékban:

Ez sem kilenc, hanem nyolc,
ez sem nyolc, hanem hét,
...
ez sem egy, hanem egy sem!

A beteg megeszi a tésztát, és meggyógyul.

33.1. *Pondrós* juh gyógyítása (Hajdúhadház, Hajdú-Bihar megye¹⁶⁰)
Mind kihull a pondró, ha ezt mondják:

Kilenc nem kilenc, de nyolc,
nem nyolc, de hét,
nem hét, de hat,
...
nem egy, de semmi.

33.2. *Pondrós* állat gyógyítása (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶¹)

Kilenc nem kilenc, de nyolc,
nyolc nem nyolc, de hét,
...
kettő nem kettő, de egy.

^a 'metélt tésztát'

34. Féreg kiűzése jószágból (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶²)
Napkelte előtt bárki ráolvashatott az állatra:

Nem kilenc, ha nyolc,
nem nyolc, ha hét,
...
nem egy, ha egy se.

Bárhon lehetett mondani, nem volt fontos az állat mellett lenni.

Variáns: féreg kiűzése jószágból (Tiszasziget, Csongrád megye¹⁶³).

35. Féreg kiűzése jószágból (Nagyveleg, Fejér megye¹⁶⁴)

Egy,
kettő,
...
kilenc.
Nem kilenc,
hanem nyolc,
nem nyolc,
hanem hét,
...
nem kettő,
hanem egy.

36. Fekély gyógyítása (Mezőszemere, Heves megye¹⁶⁵)

Kilenc nem kilenc,
hanem csak nyolc,
nyolc nem nyolc,
hanem csak hét,
...
egy nem egy,
hanem csak semmi.

37. Állatsebbe esett nyű kihajtása (Pokolpatak, Bákó megye, Románia¹⁶⁶)

Van kilenc,
marad nyóc,
marad hét,
marad hat,
...
marad egy,
egy se maradjon!

38. Ismeretlen cél (Kunszentmárton, Jász-Nagykun-Szolnok megye; Mesterszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁷)

Nem tíz, ha kilenc,
nem kilenc, ha nyolc,
...
nem kettő, ha egy,
nem egy, ha kettő,
nem kettő, ha három,
...
nem kilenc, ha tíz.

39. Nyű kihajtása állat sebéből (Uszód, Bács-Kiskun megye¹⁶⁸)

Este készíteni kell egy pohár vizet. Szótlanul kell felkelni, és visszajáról „elolvasni” háromszor. Ahányszor olvassák, annyiszor kell loccsantani a vízből a férges helyre.

Százbu maradjon kilencven,
kilencvenbu maradjon nyolcvan,
tízbu maradjon kilenc,
egybu maradjon semmi!

40. Pattanás gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹⁶⁹)
Háromszor mondja, miközben a „nevetlen” ujjával dörgöli:

Kilencről nyócra,
nyócrol hétre,
...
egyről egyre se,
maradjon semmire!

41. Szemmel vert kisgyerek gyógyítása (Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar megye¹⁷⁰)
Kilenc parazsat számol bele a tudósasszony a frissen hozott „kezdetlen”^a vízbe, ezzel szöveggel:

Kilencből lesz nyolc,
Nyolcból lesz hét,
...
kettőből lesz egy,
egyből nem lesz semmi.
Tűnjön el rólad a rontás!

gyógyító a gyerek homlokára keresztet rajzol, a bölcsőjébe kést helyez, a vizet
dig a ház tövébe önti.

^a Olyan víz, amelyet még nem használtak, amelyből még nem mertek.

42. Tehén sebébe esett nyű kihajtása (Sárospatak és környéke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷¹)
A gyógyító megszámlolja a pondrót. Ahányat talál, annál a számnál kezdi a szöveget; például:

Akarom, hogy nyolcból hét,
a hétből hat,
...
az egyből semmi legyen.

Reggel, mikor az ágyból felkel, egy lélegzettel mondja el.

43. Szemrűlés^a gyógyítása (Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷²)
Szenesvizet készítenek: „megkeresztelik” a vizet, majd kilenc darab parazsat eresztenek bele, így számolva:

Szem kilenc,
szem nyolc,
...
szem egy,
szem semmi.

Ha valaki „szemrűl esett”, a szén feljön a víz tetejére. Aki a szenesvíz készítését elhanyagolta, könnyen beleesett a „fekete szárazságba” (sorvad, fogy, sárgul).

Azonos szöveg: kelés gyógyítása (Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷³).
Hasonló szöveg: árpa gyógyítása (háromtól egyig; Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷⁴).

44. Féreg kiűzése malacból (Jászkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁵)

Szem tíz, a malac csökibe^b pondré van,
szem kilenc, a malac csökibe pondré van,
...
szem semmi, a malac csökibe pondré van.

45. Nagymaringy^c gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁷⁶)
A gyógyítóasszony reggel és este végezte: egy követ felvett a földről, megjegyezte a helyét, majd elment a beteghez, keresztet vetett a fejére, és a hozott kővel nyomogatta a beteg nyakát, miközben ráolvasott:

^a 'szemverés'
^b 'hímvesszőjében'
^c Itt: gennyes daganat a nyakon, fültön (románból).

Tízből elveszünk egyet, marad kilenc,
kilencből elveszünk egyet, marad nyóc,
...
négyből elveszünk egyet, marad három,
háromból egyet, marad kettő,
kettőből egyet, akkor marad egy,
egyből elveszünk egyet, marad semmi.
Te es maradj semmi, te nagy eredet,^a
kérelek Krisztus keserves kínszenvedésire,
maradj te semminek!

Utána keresztet vetett, majd visszavitte a követ a helyére.

Azonos szöveg: tályogos tehén gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁷⁷).

46.1. Disznó sebébe esett nyű kihajtása (volt Szatmár vármegye¹⁷⁸)

Ebbe a Virág kocába (vagy Csákó kocába vagy kanomba
vagy ártányomba)
kilenc féreg van.
Se nem kilenc,
se nem nyolc,
...
se nem egy.

46.2. Disznó sebébe esett nyű kihajtása (Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁹)
Napkelte előtt háromszor szórt tépnek a disznó hátáról, és ezt sárral felragasztják arra az ajtóra, amelyiken az állat kijár. Közben mondják:

Ebben a disznóban pondré van, kilenc,
nem kilenc, csak nyolc,
nem nyolc, csak hét,
...
nem egy, egy sem.

Variánsok: állat sebébe esett nyű kihajtása („Ebbe az én kocámba kilenc kukac van, / nem kilenc, hanem nyolc... ,nem egy, halom^b egy se!” – Hegyszentmárton, Baranya megye;¹⁸⁰ „Az én disznómban száz pondré van, / nem száz, csak kilencvenkilenc... ,de egy sem.” – Járdánháza, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁸¹ „N.^c gazd-uram bikájának a sódarában^d van harmincöt féreg, / pedig nincsen benne, csak

^a 'gennyes daganat'
^b 'hanem'
^c Ide kell behelyettesíteni a nevét.
^d 'lapockájában'

harmincnégy..., nincsen benne egy se.” – Hajdú-Bihar megye¹⁸²); patkányküldés („A mi házunknál kilenc patkány van..., nem egy, egy csöpp se!” – Szőreg [Szeged], Csongrád megye;¹⁸³ „...nem egy, egy se.” – Kaplony, Szatmár megye, Románia;¹⁸⁴ „Ebbe a házba patkán van, tíz van, nem tíz van, kilenc van..., nem egy van, hanem nincs egy se. Menjete el... [tetszőleges helyre]!” – Pacsér, Észak-bácskai körzet, Szerbia¹⁸⁵); hajtetű kiűzése („Ebbe a gyerekbe tetű van, kilenc tetű van benn, nem kilenc, hanem nyolc..., nem egy, hanem egy se.” – Csákánydoroszló, Vas megye¹⁸⁶).

47. Disznó sebébe esett nyű kihajtása (Szébény, Baranya megye¹⁸⁷)

Segíts, Atyaisten,
segíts, Fiúisten,
segíts, Szentlélek Isten!
Farkas János disznójában van férög, kilenc!
Farkas János disznójában van kukac, kilenc,
nem kilenc, hanem nyolc,
...
Farkas János disznójába van kukac, egy,
nem egy, hanem egy se!
Mars kifelé! Mars kifelé! Mars kifelé!

48. Nyű kihajtása állatból (Mindszent, Csongrád megye¹⁸⁸)

Weisz Simonnak van egy sárga lova,
abba van kilenc nyű.
Ki belőle az a kilenc nyű!
Ha kilenc, nem nyóc,
ha nyóc, nem hét,
...
ha kettő, nem egy,
ha egy nem, egy se!

Három péntek hajnalban kellett elmondani, napfelkelte előtt.

49. Patkányküldés (Kenderes, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁹)

Vót nekem száz patkányom,
de most már csak kilencvenkilenc van,
vót nekem kilencvenkilenc patkányom,
de most már csak kilencvennyolc van,
...
vót nekem egy patkányom,
de most már egy sincs.

50. Patkányküldés (Kunhegyes, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁹⁰)
Újholdkor mondják:

Patkányunk van, egy,
patkányunk van, kettő,
...
patkányunk van, kilenc,
patkányunk van, nyolc,
...
patkányunk van, egy,
kánisz, patkánisz,
takarodjatok el!

51. Állat sebébe esett nyű kihajtása (Szeged¹⁹¹)
Háromszor kell elmondani:

Az én jószágomba tíz kukac vót,
egy efogyott, maradt kilenc;
az én jószágomba nyóc kukac vót,
egy efogyott, maradt hét;
...
egy efogyott, nem maradt egy csöpp se.

Hasonló szöveg: állat sebébe esett nyű kihajtása („...kilenc kukac volt..., egy elfogyott, / nem maradt egy csöpp se.” – Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Románia¹⁹²).

52. Állat sebébe esett nyű kihajtása (Mikófalva, Heves megye¹⁹³)
„Ismeretes Mikófalván a pondrós jószágoknak visszafelé számlálással történő kiolvassása. Ezt naplemente előtt, vagy ha nem hullott ki, másnap reggel napkelte előtt kellett elmondani. Keresztet vetettek, és azt olvasták rá:”

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében kezdem el.
A disznóban pondró van,
négy van.
Nem négy van,
három van,
...
Nem egy van,
egy sincs már!

B. Bogaras állat gyógyítása (Vágfarkasd, Vágsellyei járás, Szlovákia¹⁹⁴)
Ha a tehén vagy a disznó bogaras, ráolvasással gyógyítják:

Öregapámnak kilencvenkilenc tehene vót,
nem maradt belőle, csak kilenc,

kilencbű nyóc,
nyócbú hét,

...

kettőbű egy,
egyű nem maradt semmi.

„Mikor a végire ér, akkor a bogarak mind kipotyognak a tehénbű.”

54. Állat sebébe esett nyű kihajtása (Szentistván, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹⁵)
Hajnalban, szó nélkül, térden állva, a nap felé fordulva kell mondani:

Uram Jézus Krisztus,
az én felebarátom, Boka Juhász Jancsi Bimbó nevű jószágába
[jószága nyakán stb.]
féreg van.
Engedd, Uram, Teremtőm,
hogy ma legyen benne három,
holnap kettő,
holnapután egy se!

Három Miatyánk, három Üdvözlég, egy Hiszekegy. Utána a jószágot három napra az istállóba kell csukni, hogy senki addig ne lássa.

55. Kőszvény gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia¹⁹⁶)

Kőszvényem van, az gyötör engem;
ha nem hetvenhétszer, úgy legalább hatvanhatszor,
ha nem hatvanhatszor, legalább ötvenöttször,
...
ha nem tizenegyszer, úgy legalább egyszer;
Isten nevében egyszer sem.

56. Pocok kiűzése (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye¹⁹⁷)
Kedden vagy pénteken végezték; minden pocoklyukat bedugtak, egy kivételével.
Készítettek kilenc kicsi pálcát. Mindegyik pálcával végigveregették azt a falat, ahol a lyukak voltak, közben így szóltak:

Na, pockok, hát hányan vagytok?
Vagytok húszan?
Ha húszan nem, vagytok tizenkilencen.
Vagytok tizenkilencen?
Ha tizenkilencen nem, vagytok tizennyolcan.

...

Vagytok ketten?

No, ha nincs kettő sem,
akkó három nap múlva egy sem legyen!

Ezt kilencszer kellett elvégezni, mindig másik pálcával.

57. Sertés, marha és kecske sebében lévő *kukac* kihajtása (Mónosbél, Heves megye¹⁹⁸)
Napkeltekor ezt kellett mondani az állat mellett:

Hány kukac van a sertésben? Húsz.
Hány van? Tíz.
Nincs az nyolc sem,
nincs az hét sem,
...
nincs az kettő sem.

A kukac harmadnapra kihullott.

Hasonló szövegek: *kukac* kihajtása disznó sebéből („Azt mondják, Horváték disznójában kilencvenkilenc kukac van. / Nem! Nyolcvankilenc. Nyolcvankilenc?... Nohát, ha kilenc van, / az se maradjon benne!” – Szakcs, Tolna megye¹⁹⁹); *patkány* kiűzése („Patkány van kilenc. / Hány patkány van? / Nem kilenc, nyolc. / ...nem marad egy se.” – Nagykőrű, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁰⁰).

58. Seb gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁰¹)
Ha a seb nem gyógyul, ráolvasnak:

Szent Jóbnak volt kilencféle sebje,
Nem kilenc, hanem nyolc,
nem nyolc, hanem hét,
...
nem kettő, hanem egy,
sem egy, egy se!

Ezt háromszor megismétlik, majd keresztet vetnek a sebre, így szólva:

Atya, Fiú, Szentlélek Istennek nevében.
Szent Jób segítségével múljon el!

Hasonló szöveg: *kelés* gyógyítása („Szent Jóbnak van kilenc baja, kilenc kelése. Kilenc nem kilenc, nyolc nem nyolc... kettő nem kettő, egy, egy csöpp se. Tisztulj, takarodj a házamtul!” – Deszk, Csongrád megye²⁰²).

59.1. *Nyű* kihajtása marha sebéből (Szécsényfelfalu, Nógrád megye²⁰³)
Reggel, evés előtt kellett mondani:

Uram Jézus Krisztuskám,
gyógyítsd meg a marhácskám!
Jákóbnak vót hét fia,
nem maradt belőle, csak hat;
Jákóbnak vót hét fia,
nem maradt belőle, csak öt;
...
nem maradt belőle csak egy;
Jákóbnak vót hét fia,
nem maradt belőle egy se.
Uram Jézus Krisztuskám,
szabadítsd meg a marhácskám
ettől a csúnya férgektől!

59.2. *Tyúkszem* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye²⁰⁴)

Jákóbnak vót hat fia,
hatbu maradt öt,
ötbü négy,
...
egybü egy se.

Egy lélegzetre kell elmondani.

59.3. Pattanás, *árpa* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁰⁵)

Jákóbnak volt hat fia,
mind a hat csizmadia.
Dini, Dani, Dániel,
Dini, Dani, Dániel,
most már szaladj el!

60. Fejfájás gyógyítása (Varsány, Nógrád megye²⁰⁶)
A fejfájós napkelte előtt elmond három Űrangyalát, majd ráolvas saját magára:

Jákóbnak volt tizenkét burikája,
egyik elveszett, maradt tizenegy,
Jákóbnak volt tizenegy burikája,
egyik elveszett, maradt tíz,
...
egyik elveszett, nem maradt egy sem.

61. *Pondrós/pondrés* állat gyógyítása (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁰⁷)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Az esteli piros hajnalnak,
Szent Jóbnak, a pondrék patrónusának.
Beszéljétek ki a Szőke János disznójábú,
a tarka disznó seggibű a pondrót!
Mert van benne kilenc,
kilenc nincs benne, van benne nyolc,
nyolc nincs benne, van benne hét,
...
kettő nincs benne, van benne egy,
egy nincs benne, nincs benne egy csepp se.
Ó dicsőséges Szent Jób,
beszéljétek ki ennek a tarka disznónak a seggibű a pondrét!
Dicsértessék a Jézus!
A szép esti piros hajnalnak,
Szent Jóbnak, a pondrék patrónusának!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevibe. Amen.

A „Dicsőség...” közben keresztet vet. Utána elmond három Miatyánkot és három Űdvözlégyet; az egészet összesen háromszor végzi el, három este naplemente után, letérdelve. Régen Űrangyalát is mondott hozzá.

62. Tehén sebébe esett *pondró* kihajtása (Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁰⁸)

Néked mondom, Szent Ivány!
a Szegfűbe, pirostarka,^a
kilenc pondró van.
Nem kilenc,
hanem nyolc,
...
nem egy,
hanem semmi.
Hullj ki belüle, hullj ki!

Variáns: tehén sebébe esett *pondró* kihajtása („...Csató Imre tehenibe, a Szekfű-be...” – Hortobágy²⁰⁹).

^a Ti. a Szekfű nevű pirostarka tehénben.

63. *Tályog* gyógyítása (Györgyfalva, Kolozs megye, Románia²¹⁰)
A gyógyítóasszony a puliszcakeverővel vagy a mosósulyok nyelvél kilencszer megnyomkodja a tályogot, ilyen szavak kíséretében:

Szent Péter, Szent Pál,
mulaszd el a tályogot,
vigyed ettől a kisgyerektől a bodzára!
Ne legyen se kilenc,
se nyolc,
se hét
...
se kettő,
se egy tályog!

64. *Rontás* gyógyítása (Nyírlugos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²¹¹)
A megrontott gyermek anyja kilenc rongybabácskát készít, azokat kora hajnalban kiviszi a keresztútra, s ezekkel a szavakkal dobja el:

Szent Péter, Szent Pál.
Gonosz asszony.
Sem kilenc,
sem nyolc
...
sem egy,
egy sem!

Ezután hátra se nézve siet haza, a szembejövő köszönését sem fogadja. Otthon „kezdetlen vízzel” megmossa a gyermek arcát, bal kézzel fogott alsószoknyájával megtörli, s elmond három Miatyánkot.

65. *Árpa* gyógyítása (Györgyfalva, Kolozs megye, Románia²¹²)
A szem előtt sarlót mozgat a ráolvasó, s háromszor megismétli:

Árpa, árpa, lekaszállak,
ne legyen se kilenc,
se nyolc,
se hét,
...
se kettő,
egy se legyen!
Szent Pál mulasszon el!
Szent Péter mulasszon el!
Pfuj!

66. *Gelka* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia²¹³)

Te gelka, tégedet itt láttalak.
Hét gelka,
hétből hat,
hatból öt,
...
kettőből egy,
s az egyből semmi se váljék!
Itt láttalak,
soha itt ne lássalak!
Menj el a pusztára!

„Ezt háromszor kell elmondani. S eltöpdösik.^a Ez a gelkától való orvosság.”

67. Beteg állat gyógyítása (Feketegyarmat, Arad megye, Románia²¹⁴)

Tízet látok, nyolc kihulljon,
az a kettő hadd maradjon!
Nyolcat látok, hat kihulljon,
az a kettő hadd maradjon!
...
Kettőt látok, egy kihulljon,
az az egy még hadd maradjon!
Egyet látok, hol az az egy?
Nézzétek, már amoda megy!

A ráolvasás folyamán a beteg jószág gazdája nem nézhet az állatra.

68.1. *Széltyalog*^b gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²¹⁵)

Hetvenhétféle széltyalog,
hétből maradjon hatra,
hatból maradjon ötre,
ötől maradjon négyre,
négyről maradjon háromra,
...
kettőről egyre.
Az az egyes váljék semmivé,
mind a só a vízbe,
mind a viasz a tűzbe!

^a Köpködnek a ráolvasás végén.

^b *Tályog, széltyalog*: tehén tőgyének gyulladása, daganata.

68.2. Beteg, felpuffadt tehén gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²¹⁶)

Hetvenhétféle hétből maradjon hat,
hatból öt,
ötéből négy,
...
kettőből egy,
az az egy is váljék semmivé,
mint a viasz a tűzbe,
s a só a vízbe!

69. *Igézet* gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia²¹⁷)
Háromszor egymás után előre megtüzesített lópatkókat tesznek vízbe; mindegyikre háromszor mondják el:

Ótom a vasakat, hetvenhétszeri nyilallást,
hetvenhét betegségit,
hetvenhétféle rontását.
S a hetvenhétből maradjon hatra,
hatról ötre,
ötről négyre,
...
egyről semmire!
A beteg maradjon meg tisztán,
mind vót anyja méhibe!

A beteg mind a háromszor megmosdik és iszik a vízből.

70. *Gilka*^a gyógyítása (Gerlény, Bákó megye, Románia²¹⁸)

Gilka, én tégedet elolvaslak,
hétről maradjál el hatra,
hatról ötre,
...
egyről semmire,
s gilka, elpusztul!

71. *Fököm*^b gyógyítása (Magyarcsüvés, Bákó megye, Románia²¹⁹)
Ahány kelés volt a beteg nyakán, annyi bogot kötöttek egy cérnára, és annyiszor ismételték meg a ráolvasást.

^a *Gelka/gilka*: torokgyík, mandulagyulladás, mumpsz vagy egyéb garat- és fültájéki betegség.

^b 'kelés'

Itt van ez a hét főköm.
Ezek a főkömök úgy elvejszenek,
mind só a vízbe,
mind viasz a tűzbe!
Hét, egy elvesz,
hat, elvesz a más es,^a
öt, elvesz az es,
...
Ez az egy es vejszen el,
úgy elvejszen ez a főköm,
mind a só a vízbe,
mind viasz a tűzbe!
S a boldogságos, szép Szűz Mária vigasztalja!

A cérnát elásták valakinek az útjába.

72.1. Tályogos^b tehén gyógyítása (Románcsüvés, Bákó megye, Románia²²⁰)
Háromszor mondják, vízvetés vagy más gyógy mód kíséretében; ha „vízre” mondják, megmossák utána a vízzel a beteg tőgyet:

Kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon,
kilenc tályogasszon.
Kilencből maradjon nyóc,
nyócból hét,
...
kettőből egy,
s az az egy es úgy elmenjen,
hogy semmi se maradjon!
Phü, phü, phü [köpköd]!

72.2. Tályogos tehén gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²²¹)

Kilenc tályogos leján elindult,
megrontották a tehenet, megdagadt a tőgyik,
kilenc elment, s nyóc maradt,
s nyóc elment, hét maradt,

^a 'a másik is'

^b Tályog: gennyes tőgydaganat, borjazás után.

...
 s négy elment, három maradt,
 tályogos leányok,
 három elment, kettő maradt,
 s kettő elment, egy maradt,
 egy elment, egy se maradt.
 Ugy elmúljék a tályog a tinónak a csicsiről,
 mind ahogy elmentek a tályogos leányok!

Keresztet vetnek.

72.3. *Kelés*, kiütés gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²²²)

Elindult hét tályogos asszony,
 hét leányával.
 Hét maradt hatra,
 hatból ötre,

...
 egyből semmire.
 Ugy elmúljék,
 mind a füst a szélbe,
 s a só a vízbe!

Variáns: széltályog gyógyítása („Megindult hét tályogasszon..., kettőrül egy, / s az az egy úgy elvigye, / ahogy elhozta.” – Egerszék, Hargita megye, Románia²²³).

72.4. *Széltályog* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²²⁴)
 A gyógyító háromszor mondja:

Tályogos asszonyok hetvenheten járnak.
 A hétből maradjon hatra,
 a hatról ötre,
 s az egyről semmire!

Ha a beteg gyerek, „nevetlen” ujjával^a keríti visszafelé a hasát. Marhának vagy juh-
 nak férfisapkával puffogatja a hasát.

73. *Gelka* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia²²⁵)

Rózsának megindul a kilencvenkilenc gelkája,
 abból maradjon nyolc,
 nyolcból maradjon hét,
 hétből hat,
 hatból maradjon öt,
 ötből maradjon négy,

^a 'a negyedik ujjával'

...
 kettőből maradjon egy,
 egyből még egy mákszem se maradjon!

74. Beteg marha gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²²⁶)
 Egy tál vízre olvasnak rá: keresztet vetnek a vízre, majd „kerítik”,^a és mondják:

Hetvenhétféle boszorkányos asszonyok,
 heten vótatok,
 hétből maradjon hat,
 hatból maradjon öt,

...
 kettőből maradjon egy,
 az az egy úgy oda legyen,
 mint a só a vízbe, s a viasz a tűzbe!

Újra keresztet vet „s tü, tü, tü, eltöpi”. Háromszor végzik el, majd itatja és lemossa
 az állatot a vízből.

75. *Kuj*^b gyógyítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia²²⁷)
 Egy kanna vízre olvas rá, aki gyógyítja a tehenet. Három parazsat is beledob a víz-
 be, majd megmossa belőle a tehen tőgyét.

Kujas asszonyok, vagytok heten.
 Menjetez mind a pusztára,
 hol a fekete kutyák ugatoznak,
 a fekete lovak nyeriteznek,
 a fekete kősziklák csattognak,
 menjetez mind a heten a pusztára!
 A hétből egy elment, maradt hat,
 a hatból egy elment, maradt öt,

...
 a kettőből elment egy, maradt egy,
 az az egy es elment a pusztákra.
 Ugy elvejszen ez a kuj,
 mind azok ahogy elmentek a pusztákra!
 Menjetez mind a pusztákra,
 hol a fekete kutyák ugatoznak,
 a fekete lovak nyeriteznek,
 a fekete kősziklák csattognak,
 menjenek mind, mind a pusztára!
 Ptű, ptű, ptű [köpköd]!
 A boldogságos szép Szűz Mária vigasztalja!

^a Bekerítő mozdulatot tesznek a vizesedény körül.

^b *Kuj*: tehen tőgygyulladás borjázás után.

76. *Tályogosság* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²²⁸)

Tályogos asszonyok, heten vótatok,
hétről hatra maradtatok,
hatról ötre maradtatok,

...
kettőről egyre maradtatok,
egyről semmire maradtatok.

Úgy elmúljon ez a tályogosság a tehenyek tőgyeiről,
mint a tályogos asszonyok mind ahogy elfogytak.
Pü, pü, pü [köpköd]!

„Ezt háromszor elmondja, s a bal keze nevetlen ujjával megsimogassa a csicsiket,^a
s mondja ezt az imádságot.”

Variáns: széltályog gyógyítása („...heten vótatok..., egyből maradt semmi, / s úgy
oda legyetek, / mind a szar a kert megett!” – Gyimesközéplak, Hargita megye,
Románia²²⁹).

77. Borjazás után begyulladt tehéntőgy gyógyítása (Egerszék, Hargita megye,
Románia²³⁰)

Szentelt ezüstgyűrűn át fejik a tehenet, és ráolvasnak:

Tályogos asszonyok,
heten vattok,
hétből maradjon hat,
...
kettőből egy,
egyből semmi.

Variánsok: széltályog, illetve marhatályog gyógyítása („...egyből válják semmi, /
menjen a pusztákra!” – Egerszék, Hargita megye, Románia;²³¹ „...az az egy úgy
elolvadjon, mind a só a vízbe, s a viasz a tűzbe!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Ro-
mánia;²³² „...kettőről egyre maradjatok, / úgy elolvadjatok, / mind a só a vízbe, / s
a viasz a tűzbe!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;²³³ „...kilencen vagytok. /
Ugy elmenjetek, / ahogy ez a só elolvad a vízbe, / s a gyertya elég a tűzbe.” – Gyí-
mesbükk, Bákó megye, Románia²³⁴).

78. *Gelka* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klézse, Bákó megye, Romá-
nia]²³⁵)

Csumának^b volt kilenc leánya,
kilencből maradt nyóc,

^a 'tőgyüket'

^b A *csuma* a nagy pestisjárványok idején még pestist – vagy azt is – jelentett, a 19–20. században
viszont inkább kolerát. A mai, csumát emlegető ráolvasásokat már mindenféle betegségre mondják.

nyócból hét,

...
kettőből egy,
s az egyből egy,
s az egyből egy se maradjon!

Azonos szöveg: gelka gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó
megye, Románia]²³⁶).

Variáns: gelka gyógyítása („...kettőből egy, / mindabból nem vállott semmi, / ebből
a gelkából se válják semmi!” – Lábnyik, Bákó megye, Románia²³⁷).

79. Beteg tehéntőgy gyógyítása borjazás után (Egyházaskozár, Baranya megye
[Klézse, Bákó megye, Románia]²³⁸).

A gyógyító vízben húzogatja az ujját, és hétszer mondja el a szöveget:

Tályognak van hét lyánya,
hét lányának hat lyánya,
...
egy lányának egy se legyen,
s Cifra maradjon tisztán,
mind az anyja szülte a világra!

Variánsok: dagadt tehéntőgy gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia;²³⁹
„...egy leánynak egy se legyen! / Maradjon tisztán ez a tehén, / Mint Krisztus
Urunk adta az anyja méhében, / s az anyja szülte erre a világra!” – Somoska, Bákó
megye, Románia²⁴⁰); *nyakbetegség* gyógyítása („...egy se maradjon meg, Jánosnak
/ nyakába sérelem! / Maradjon meg János tisztán, / mint az Isten adta ez világra!
Ámen.” – Somoska, Bákó megye, Románia²⁴¹); *trágen*^a gyógyítása („Trágennak van
hét fia, / hét fiának hat fia..., egy se maradjon meg, Jánosnak / nyakába sérelem,
/ maradjon meg János tisztán, / mint az Isten adta ez világra! Ámen.” – Somoska,
Bákó megye, Románia²⁴²).

80. Borjazás után begyulladt tehéntőgy gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Romá-
nia²⁴³)

E^b trágennak s e tályognak s ez^c udmának^d vót hét leánya,
hét leányának vót hat leánya,

...
két leányának vót egy leánya,
egynek egy se legyen!
Még e széllel es elfúttatom!
Ugy jött, mind e köd,

^a *Trágen*: tőgydaganat, gennyes csomó a tehén tőgyén.

^b 'A'

^c 'az'

^d *Udma*: a tályoghoz, trágenhez hasonló gennyes fekély, kelés.

ugy menjen, mind e szél!
 Menjen tovafele!
 E trágennak s e tályognak s ez udmának vót hat leánya,
 hat leányának vót öt leánya,
 ...
 két leányának vót egy leánya,
 egynek egy se legyen!
 Még e széllel es elfúttatom!
 Ugy jött, mind e köd,
 ugy menjen, mind e szél!
 Phü-phü-phü [köpköd]!

„El kell töpni. Eligézni. Messzire menjen.”

81. *Mirigy*^a gyógyítása (Szakmár, Bács-Kiskun megye²⁴⁴)

Mirigynek hét fia van,
 a hétbű hat lött,
 a hatbű öt lött,
 az ötbű négy lött,
 a négybű három lött,
 a hárombű kettő lött,
 a kettőbű egy lött.
 Nincs már fia a mirigynek!

Variáns: nyakfog^b gyógyítása („Mirigynek van hét fia, / hét lányo, / hetvenhét unokája. / Hét löve hattá..., egy löve sömmivé.” – Orosháza, Békés megye²⁴⁵).

82. *Marin*^c gyógyítása (Székelyvarság, Hargita megye, Románia²⁴⁶)
 A gyógyító jobbról balra keríti a beteg helyet, közben mondja a ráolvasást:

Nagy marinu asszonnak vót hét fia s hét leánya,
 hétró hatra szállott,
 hatról ötre szállott,
 ...
 kettőről egyre szállott.
 Az az egy úgy elvigye,
 hogy a szentáldozás itt ne érje!

„S el kell mondani minden körítés után egy Miatyánkot, egy Üdvöz légy, Máriát.”

^a Mirigy: a múltbeli nagy pestisjárványok idején még pestist jelentett, majd jelentése részben átment a kolerára. A 20. században gyűjtött, mirigyet említő ráolvasások már nem kapcsolódnak e betegségekhez.

^b Torokgyík, mumpsz, mandulagyulladás, vagy egyéb garat- és fültáji betegség.

^c 'nagy csomó', 'kelés' (románból)

83.1. *Tyúksegg*^a gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye²⁴⁷)
 A „tyúksegget” körül kell kerekíteni, majd a „nevetlen” ujjal visszajáról keresztet tenni rá, és ezt mondani:

Szentantal^b elment katonának kilencedmagával,
 visszajött nyolcadmagával,
 szentantal elment katonának nyolcadmagával,
 ...
 szentantal elment katonának másodmagával,
 visszajött egyedül.
 Ahogy a nyolc elmúlt,
 úgy múljék el ez az idegen testrészt rólád!
 Szent Antal nevében,
 az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Isten nevében! Ámen.

83.2. *Szentantaltüze*^c gyógyítása (Bagota, Komáromi járás, Szlovákia²⁴⁸)
 Piros kukoricát, vöröshagyma szárát, pókhálót, rozslisztet és karácsonyi morzsát gyújtanak meg; ezen párolják a beteget. A fejét piros abrosszal befödik. A gyógyító háromszor keríti visszafelé a daganatot, ezt mondva:

Szentantal elindult kilencedmagával kéregetni,
 vissza már csak nyolcadmagával jött,
 Szentantal elindult nyolcadmagával kéregetni,
 vissza már csak hetedmagával jött,
 ...
 Szentantal elindult másodmagával kéregetni,
 végül csak maga jött vissza, egyedül.

Ezután a „Názáreti Jézus, zsidók királya...” kezdetű imádságot mondják el.

83.3. *Szentantaltüze* gyógyítása (Jásztelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴⁹)

Szentantal elment bujdosni kilencedmagával,
 visszajött, de nem kilencedmagával,
 hanem csak nyolcadmagával,
 ez a nyavalya is bujdosson el
 a földnek hét csínjában,
 oszljassa el az Atyaisten,
 oszlassa el a Fiúisten,
 oszlassa el a Szentlélek Isten!
 Oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten semminek! Ámen.

^a 'Szemölcs', esetleg 'tyúkszem'.

^b A *szentantal* szó e szövegekben a *szentantaltüze* betegségdémont jelenti.

^c 'orbánc'

Három Miatyánk, kilenc Üdvözlégy, kilenc Hiszekegy.

Szent Antal, gyógyítsd meg!

83.4. *Szentantaltüze* gyógyítása (Kolon, Nyitrai járás, Szlovákia²⁵⁰)

Elment szentantal kilencedmagával a tüzes háborúba,
visszajött nyolcadmagával;

...

elment szentantal kettőmagával a tüzes háborúba,
hazajött egyedmagával;

elment szentantal egyedmagával a tüzes háborúba,
hazajött egyedül;

elment szentantal egyedül a tüzes háborúba,
nem jött vissza senki.

84. Fejfájás gyógyítása (Lendva, Muravidék régió, Szlovénia²⁵¹)

Kilenc tábor megy nyolc táborra,
nyolc tábor megy hét táborra,

...

két tábor megy egy táborra.

Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy.

85. *Suly*,^a *golyva* gyógyítása (Koppányszántó, Tolna megye²⁵²)

A javasasszony ráolvas, közben a beteg helyet sóval dörgöli. Mikor végzett, a sót mindig tűzbe dobja. Egy reggel és két este olvas rá:

Kilenc suly, kilenc golyva hadra akar menni,
nem kilenc, hanem nyolc;
nyolc suly, nyolc golyva hadra akar menni,

...

Egy suly, egy golyva hadra akar menni,
nem egy, hanem egy se.

Variánsok: tálé^b gyógyítása („Kilenc golyva, kilenc tálé hadra akar menni...” – Koppányszántó, Tolna megye²⁵³); *golyva*, gyulladáscsökkentő daganat gyógyítása („Szent Antal, Szent Péter! Kilenc katona, kilenc golyva hadra akar menni... Egy katona maradt, egy golyva, / Ezek hadra akarnak menni, / mind elpusztulnak.” – Ráckeresztúr, Fejér megye²⁵⁴).

^a A *suly/süly* többféle súlyos betegség – többek között szifilisz vagy rákos fekély – neve lehetett.

^b 'kelést'

86. *Kelés* gyógyítása (Mezőszemere, Heves megye²⁵⁵)

Tied legyen az egy, Nagy Jánosné,
tied legyen a kettő, Bukta Ferencné,
tied legyen a három, Jakab Ferencné,

...

tied legyen a kilenc, N. N.-né.

87. Állatbetegség gyógyítása (Iregszemcse, Tolna megye²⁵⁶)

Kilenc nem kilenc, csak Ágostoné,
nyolc nem nyolc, csak Kleofásé,
hét nem hét, csak Arkbroné,
hanem aztán hat nem hat, csak Kristoné,
tied legyen még az öt is, Kleofásé,
még a négy is, Ágostoné,
három pedig Arkbroné,
kettő, ne tovább,
egy, te csak megállj,
megállj, ne tovább, megállj!

Ezután a gyógyító keresztet vet háromszor.

88. *Rontás* gyógyítása (volt Szatmár vármegye²⁵⁷)

A gyógyító kilenc parazsat dob egy pohár vízbe, mindegyikhez egy nevet mondva, és visszafelé számolva:

Borca néni nem kilenc,
Sára néni nem kilenc, hanem nyolc,

...

És így tovább, minden névhez egy számot; amelyik név említésénél a széndarab elsüllyed, az a „rontó”.

89. *Igézet* gyógyítása (Magyarsáros, Maros megye, Románia²⁵⁸)

„Vizet vetnek”, tehát kökényfát égetnek, annak paraszából vetnek kilenc darabot egy pohár friss, szótlanul hozott vízbe, majd ráolvasnak:

Ezer igaz,
ezer nem,
Jézus Krisztus legyen a meggyógyítója!

A beteg iszik a vízből három kortyot; a gyógyító a homlokán, tenyerén, talpán, háta közepén és a szívén három keresztet tesz a vízre.

90. *Igézet* gyógyítása (Szilágyság, Románia²⁵⁹)
Szenesvizet készítenek, ezt mondva:

Kék szem,
fekete szem,
sárga szem,
ezer látta,
száz levágta,
Jézus Krisztus legyen az orvoslója!

91. *Igézet* gyógyítása (Dunasziget, Győr-Moson-Sopron megye²⁶⁰)

Kék szem verte,
fekete szem verte,
sárga szem verte,
ezer látta,
száz levágta,
kotródj róla!

Kisebbedő és növekvő tárgyak

92.1. *Gelka* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Moldva]²⁶¹)
Egy öreg ember „éhájt nyálával”^a kenegette a beteg torkát kívülről, közben ráolvasott:

Gelka akkora, mind egy lu,
gelka akkora, mind egy bub,^b
gelka akkora, mind egy bab,
gelka akkora, mind egy borsó,
gelka akkora, mind egy lencse,
gelka akkora, mind egy lenmag,
s akkor semmi ne maradjon!

Variáns: gelka gyógyítása (rövidebb: Diószén, Bákó megye, Románia²⁶²).

92.2. *Gelka* gyógyítása (Pokolpatak, Bákó megye, Románia²⁶³)

Gelka akkora, mind egy ló,
gelka akkora, mind egy [---]^c
gelka akkora, mind egy bab,
gelka akkora, mind egy lencse,
gelka akkora, mind egy len,

^a Reggeli, ébredés utáni, evés előtti nyál.

^b A *gelkánál* kisebb daganat, púp.

^c Érthetetlen szó.

egy lenből semmi se maradjon!
Pö, pö, pö [köpköd]!
Úgy elteljetek,
mintha semmi sem lett lenne a nyakatokon!

Variáns: gelka gyógyítása (Pokolpatak, Bákó megye, Románia²⁶⁴).

92.3. *Gelka* gyógyítása (Pokolpatak, Bákó megye, Románia²⁶⁵)

Gelka akkora, mint egy ló,
gelka akkora, mint egy johó,^a
gelka akkora, mint egy gyivó^b
gelka akkora, mint egy bob,^c
gelka akkora, mint egy lencse,
semmié maradjon!

93. *Tyúkszemet* gyógyítása (egykori Dél-Magyarország²⁶⁶)
A tyúkszemet kézbe fogva, háromszor az újholdra nézve mondják:

Újhold, új király,
nekem van egy támadásom,
akkora legyen, mint egy tál,
legyen akkora, mint egy mák.

94. *Tályog* gyógyítása (Csomafája, Kolozs megye, Románia²⁶⁷)
A tályogot „fenkővel”^d vagy tojással kerekíti a gyógyító, közben mondva:

Te azt mondod, akkora leszel, mint egy ökör,
de ne legyél:
oszolj el annyira,
mint egy kis máknak a magja!

95. *Tyúkszegg* gyógyítása (Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁶⁸)
A beteg fokhagymaszárat lop idegen kertből, és azt megrágva vagy összetörve e szavak kíséretében dörzsöli rá:

Ez nem kelés,
ez nem dagadás,
se nem dumó,
se nem segg,
ez csak tyúkszegg.
Hess, hess, hess!

^a juh

^b dió

^c bab

^d Fenőkő kasza fenéséhez.

96. Köpülés (Szápár, Veszprém megye²⁶⁹)

Isten, segíts köpülni!
Először legyen, mint a mák,
aztán, mint a borsó,
akkor, mint a dió,
akkor, mint a fejem!

JEGYZETEK

- 1 *Gilkának, gelkának* itt bizonyos torokban, fültövön, nyakon keletkező daganatokat, gyulladós betegségeket neveznek, a *csuma* elnevezés 'kolerá'-ra vonatkozik, a nagy pestisjárványok idején, körülbelül a 19. század elejéig 'pestis'-t (is) jelentett.
- 2 'orbánc'
- 3 Lásd erről Barna Gábor közleményét is: Barna 1974.
- 4 Herman 1914, 583; Barna 1974, 198.
- 5 Diószegi 1957; Gunda 1989b.
- 6 Az alábbiakban részint Gunda Béla közölt párhuzamai alapján, részint archívumunk gazdag hivatkozási anyaga alapján teszünk általánosító kijelentéseket. Utóbbiakból néhány példa, Spamer, Mansikka már hivatkozott adatain kívül: német: Corpus, *Flechte, Fieber* csoportok; holland: van Haver 1964, 126; francia: Leproux 1954, 59; Bouteiller 1966, 299; óangol: Brie 1906, 17; svéd: Hyltén-Cavallius 1864, 413–414; finn: Hästesko 1914, 34; litván: Bezzenberger 1882, 105; Mansikka 1929, 66; Vaitkevičienė 2008, 786–787, szlovén: Möderndorfer 1964, 180; Kroje 2009, 15; szerb: Radenković 1982, 287; magyarországi szlovák: MNT 15, valamint Diószegi Vilmos gyűjtése tótkomlói szlovákok között (Békés megye).
- 7 „Novem glanduale sorores, octo glanduale sorores [...] una glandula soror; novem fiunt glandulae, octo fiunt glandulae, [...] nulla fiunt glandulae.” (Heim 1892, 490.)
- 8 Lásd minderről Mansikka összefoglalását: Mansikka 1909, 83–96.
- 9 Spamer 1958, 76–94.
- 10 Barna 1974, 201.
- 11 Mansikka 1909, 84.
- 12 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 13 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 14 MNT 18.
- 15 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 16 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 17 MNT 18.
- 18 MNT 18.
- 19 Herman 1914, 583.
- 20 MNT 18.
- 21 Pócs 2001b, 142.
- 22 Pócs 2001b, 142.
- 23 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 24 Gönczi 1914, 298.

- 25 Nagy 1896, 179.
- 26 Dömötör Sándor gyűjtése, EA 2488, 7.
- 27 Herman 1914, 583.
- 28 Polner 1978, 72.
- 29 Luby 1942, 203.
- 30 Barta J., DENIA 616.
- 31 Barta J., DENIA 616.
- 32 MNT 18.
- 33 Harangozó 1998, 193.
- 34 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 35 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3048, 12.
- 36 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 37 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 38 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 39 Turi Sándor gyűjtése, EA 2336, 36.
- 40 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 41 Juhász László gyűjtése, EA 363, 1.
- 42 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 43 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 44 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 45 Gunda 1989b, 86.
- 46 Horváth Sándor gyűjtése, EA 354, 3.
- 47 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76.
- 48 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76.
- 49 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76.
- 50 MNT 18.
- 51 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 52 Vajkai 1938, 65.
- 53 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 54 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
- 55 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1958.
- 56 Gunda 1989b, 87.
- 57 MNT 18.
- 58 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 705.
- 59 Luby Margit gyűjtése, EA 731, 10.
- 60 Turi Sándor gyűjtése, EA 2336, 36.
- 61 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 62 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 63 Csűry 1935–1936, I. 159.
- 64 Versényi 1885, 187–188.
- 65 Diószegi 1960b, 63.
- 66 Diószegi 1960b, 62.
- 67 Diószegi 1957, 166.
- 68 Juhász László gyűjtése, EA 363, 1.
- 69 Diószegi 1957, 169.
- 70 Fehér Z. 2003, 189.

- 71 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 72 Kallós 1966, 14.
- 73 MNT 18.
- 74 Relkovič 1925, 177.
- 75 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 76 Kiss G. 1937, 155.
- 77 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 78 Szoboszlayné Raffay Anna gyűjtése, EA 2369, 38.
- 79 Herman 1914, 583.
- 80 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 81 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 82 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 83 Diószegi 1957, 163.
- 84 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 85 Vajkai 1943, 98.
- 86 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 87 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1958.
- 88 Gönczi 1914, 291.
- 89 Nagy Gyula gyűjtése, EA 2634, 2.
- 90 Szoboszlayné Raffay Anna gyűjtése, EA 2363, 24
- 91 Szendrey Zs. 1914, 323.
- 92 Gunda 1989b, 88.
- 93 Gönczi 1937, 210.
- 94 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 95 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 96 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 136.
- 97 Bellosics Bálint gyűjtése, EA 112d, 24.
- 98 Jankó 1891, 277.
- 99 Gönczi 1914, 292.
- 100 Luby 1937, 164.
- 101 Gönczi 1907, 98.
- 102 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 103 Kallós 1966, 153.
- 104 Diószegi 1957, 163.
- 105 Lükő Gábor gyűjtése, 1933.
- 106 Borszák Endre gyűjtése, EA 142, 5.
- 107 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 108 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 191.
- 109 Polner 1985, 20–21.
- 110 MNT 15.
- 111 Szabó Sándor gyűjtése, EA 1407, 13.
- 112 Bosnyák 1980, 171.
- 113 Bellosics 1899, 311.
- 114 Lázár 1896, 106.
- 115 Keszeg 2004, 25.
- 116 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.

- 117 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 118 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 43.
- 119 Pócs 2001b, 145.
- 120 MNT 16.
- 121 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 149.
- 122 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 123 Istvánffy 1895, 112.
- 124 Pávay V. 1907, 296.
- 125 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
- 126 MNT 15.
- 127 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 128 Istvánffy 1911, 294.
- 129 MNT 18.
- 130 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 131 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 132 Diószegi 1957, 163–164.
- 133 Diószegi 1957, 164.
- 134 Gunda Béla gyűjtése, DENIA 0111.
- 135 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 136 MNT 18.
- 137 Kiss Géza gyűjtése, EA 1978, 1–2.
- 138 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 230.
- 139 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 230.
- 140 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 230.
- 141 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 230.
- 142 Kótyuk 2002, 241.
- 143 Gunda 1989b, 86.
- 144 B. Kovács 1998, 398.
- 145 Diószegi 1957, 164.
- 146 Gunda 1989b, 83.
- 147 Király 1892, 129.
- 148 Jankó 1893, 255.
- 149 Bosnyák 1973b, 5.
- 150 Diószegi 1960b, 63.
- 151 Sebestyén 1906, 419.
- 152 Páll 1975, 59.
- 153 Polner 1978, 32.
- 154 Békési 1996, 27.
- 155 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 156 Kövér 1891, 139–140.
- 157 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 158 Sebestyén 1906, 419–420.
- 159 Jankó 1902, 415.
- 160 Herman 1914, 583.
- 161 Herman 1914, 583.
- 162 Pócs Éva gyűjtése, 1964.

- 163 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 149.
 164 Kiss Á. 1892, 116.
 165 Diószegi 1957, 169–170.
 166 Bosnyák 1980, 183.
 167 Kiss Péter gyűjtése, EA 461, 36.
 168 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 169 Kallós 1966, 153.
 170 Gunda 1989b, 87–88.
 171 Tarczy Sándor gyűjtése, EA 1446, 75.
 172 Barta J. gyűjtése, DENIA 616.
 173 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 707.
 174 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
 175 MNT 18.
 176 Grynaeus 1993, 135.
 177 Grynaeus 1993, 135.
 178 Luby 1942, 223.
 179 MNT 18.
 180 Berze Nagy 1940, III. 258.
 181 MNT 15.
 182 MNT 18.
 183 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 149.
 184 Barna 1974, 192.
 185 Pócs 2001b, 145.
 186 Dömötör Sándor gyűjtése, EA 2488, 13.
 187 Berze Nagy 1940, III. 261–262.
 188 Polner 1978, 31.
 189 Pócs 2001b, 145.
 190 Pócs 2001b, 145.
 191 Kálmány 1891b, II. 111.
 192 MNT 15.
 193 Barna 1989, 642.
 194 Bakos 1944, 96; Kósa 1979, 365.
 195 Istvánffy 1896, 370–371.
 196 Wlislócki 1893, 136. Nem adja meg a pontos lelőhelyet.
 197 P. Madar 1967, 88.
 198 MNT 18.
 199 Sebestyén 1906, 420.
 200 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 201 Kovács Endre 1982, 202.
 202 Polner 1978, 33.
 203 Nagy Ilona gyűjtése, 1968.
 204 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 205 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 206 MNT 18.
 207 Barna 1974, 193; Gulyás 1976, 139–140.
 208 Barna 1979, 42–43.

- 209 Gunda 1989b, 90.
 210 Gunda 1989b, 85.
 211 Gunda 1989b, 90–91.
 212 Gunda 1989b, 85–86.
 213 Halász 2005, 254.
 214 Gunda 1989b, 93.
 215 Kallós 1966, 153.
 216 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969; Bosnyák 1982, 127.
 217 Kallós 1966, 147.
 218 Kallós 1966, 151.
 219 Takács György gyűjtése, 2006.
 220 Takács György gyűjtése, 2006.
 221 Takács György gyűjtése, 2005.
 222 Kallós 1966, 153.
 223 Takács György gyűjtése, 2008.
 224 Kallós 1966, 153.
 225 Diószegi 1960b, 64.
 226 Salamon Anikó gyűjtése, 1972.
 227 Takács György gyűjtése, 2006.
 228 Salamon Anikó gyűjtése, 1971–1973 között; Salamon 1987, 199.
 229 Kallós 1966, 154.
 230 Takács György gyűjtése, 2008.
 231 Takács György gyűjtése, 2008.
 232 Takács, 2001, 449.
 233 Takács, 2001, 446.
 234 Takács György gyűjtése, 1997.
 235 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 236 Bosnyák 1980, 156.
 237 Diószegi 1957, 162–163.
 238 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 239 Bosnyák 1980, 183.
 240 Gunda 1989b, 92.
 241 Csoma 1994, 258.
 242 Csoma 1994, 258.
 243 Takács 2014. Takács György Bakos Márta 2001-es gyűjtése alapján közli.
 244 Besenczi 1970, 6.
 245 Benkő I. 1913, 431.
 246 Bakos Márta gyűjtése, 2003; Takács 2014.
 247 Molnár Rózsa gyűjtése, EA 1056, 11.
 248 Bakos 1944, 92–93.
 249 MNT 5.
 250 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
 251 Gönczi 1914, 283.
 252 Sebestyén 1906, 418–419; feltehetően az azonos szövegű 19. század végi kéziratból (MTA Kéz-
 irattár, Ms. 352/9), melynek másolatát Szakál Anna volt szíves rendelkezésemre bocsátani.
 253 Sebestyén 1906, 419.

- 254 Gunda 1989b, 91–92.
 255 Diószegi 1957, 170.
 256 Kiss Á. 1892, 116.
 257 Luby 1937, 160.
 258 MNA, Kós Károly gyűjtése, 1962.
 259 Balázs M. 1891, 203; Temesváry 1899, 79.
 260 MNT 18.
 261 Vámos Mária gyűjtése, 1962.
 262 Halász 2005, 254.
 263 Hegedűs 1952, 159–160.
 264 Diószegi 1957, 170.
 265 Bosnyák 1973b, 289.
 266 Bellosics 1899, 306.
 267 Vajkai 1943, 143.
 268 MNT 20.
 269 MNT 5.

VI. CSELEKMÉNYRE UTALÓ KIJELENTÉS

1. ÁLLÍTÁS

A cselekményre utaló kijelentés állító formája a szöveges mágia egyik fontos alapszerkezete; egész Európa parasztságának közelmúltbeli gyakorlatából ismerjük. Idetartozó szövegcsoporthajaink egy-egy rítusfajta vagy több azonos célú rokon rítus köré csoportosulnak. E mindenfajta mágikus cselekményhez gyakorta rögtönzött szövegek egy-egy mágikus eljárás célját teszik világosabbá, „magyarázzák meg”, illetve bizonyos mindennapi cselekményeknek mágikus jelentést adhatnak. Ez többféle módon történhet. A legegyszerűbb formát képviseli árpagyógyító szövegeink elsőként bemutatott, gazdag csoportja. Ebben az esetben egy, a szöveggel társult cselekményre utaló egyszerű nyelvi metafora teszi „mágikussá” a szöveget.

Az árpagyógyító szövegek esetében a rítus majdnem mindig az árpa jelképes „learatása”, ami többnyire aratást utánzó mozdulatokkal történik (a gesztusok és eszközök területi különbségeivel: begörbített ujjal, kézzel, sarlóval, kaszával „aratnak”). Ugyanehhez a rítushoz tartoznak a betegség fenyegetését is tartalmazó szövegek (VI.3. és VI.4. csoportok), valamint a IV. csoport cselekménykísérő, de arra szövegükben nem utaló ráolvasásai. Összességükben az árpagyógyító szövegek a magyar ráolvasásoknak a szemverést gyógyító és a „számláló” szövegek mellett a legtöbb összegyűjtött adat által képviselt csoportját képezik.

Az „árpát aratok”, „árpát kaszálók” stb. metaforák az árpa szó kétértelmősége révén egyszerre utalnak a valódi árpaaratás mindennapi jelentésére és az azt utánzó cselekmény mágikus jelentésére. E metafora az összes idesorolt szövegben közös. Az egyes csoportokat egymástól megkülönböztető többletelemek nagy része is kettős jelentésű: a konkrét jelentést bővíti az árpagabona valóságos aratására utaló tartalmi többletelemek bevonásával. A szövegek a magyarság középső és nyugati területeiről, legnagyobb sűrűséggel az Alföldről származnak. Az általánosan elterjedt egyszerű kívánságok, parancsok mellett bizonyos tartalmi és nyelvi elemekkel (mint az aratás helyi terminusa, szóismétlések, páros rimekkel képzett kétsoros versek, kezdetleges gondolatpárhuzamos szerkezetek) bővült, helyi elterjedésű, tartalmi, grammatikai és stílári variánsok csoportjai állapíthatók meg (9–23. szövegek).

A 25–60. szám alatti szövegek, az „árpaaratáshoz” hasonlóan, egy, a végzett mágikus cselekményre utaló metaforát tartalmaznak, amely a rítusok mágikus „átértelmezésének” az eszköze. A legegyszerűbb forma a referálás a cselekményről: 'valaki valamit csinál', és ez a kijelentés tartalmaz egy, a cselekmények mindennapi és mágikus jelentésére egyszerre utaló metaforát („álmot szedni”, „betegséget vágni”). A „beszéd árulására” több alföldi, a „jegy beszövésére” néhány alföldi és északkeleti adatunk van; az egyéb cselekmények egyedi előfordulásúak, sokszor spontán, rögtönzött jellegűek. Közelmúltbeli megfigyelések tanúsítják, hogy effajta szövegek hagyományosan gyakorolt cselekményhez való „rögtönzése” is előfordult. 1978-ban, Decsen (Tolna megye) a gyűjtő szeme láttára, az adatközlővel való beszélgetés közben indult el annak addig járni nem tudó unokája. Ezt látva az adatközlő fölkapta az asztalról a kenyérvágó kést, és „Fene rágja meg, hamar vágom a nyűgeit!” felkiáltással keresztet rajzolt a kés hegyével a konyha kövére a kislány lépteinek nyomán.¹

Az idetartozó ráolvasások egy részének grammatikai struktúrája a cselekményre utaló metafora kibővítésére épül. A cselekményre utaló állítás kiegészülhet egy célhatározói mellékmondattal, amely mintegy megmagyarázza a cselekmény célját, megadja mágikus jelentését.

E megfogalmazás hasonló lehet a mágikus cselekmények mindennapi nyelvi kontextusban történő kommentálásához. Például: „Sapkával kellett a tyúk alá tenni a tojást, hogy mind kikeljen.”² A szerkezet egyúttal az analógia elvének szöveges kifejeződéséhez is keretet nyújthat (‘valamit csinállok, hogy valami hasonló történjék’). Az aktualizáló szituáció mindenfajta betegség bármilyen általánosan elterjedt gyógymódja lehet, és ház körüli munkák (tyúkkültetés, kenyérsütés) kísérőiként is elhangzottak ilyen szövegek.

A 32. szövegtől kezdődő szövegcsoporthoz az *agos* gyerek, *váltott* gyerek vagy a *szárazság* gyógyításához, e betegségek különböző gyógymódjaihoz (főzés, sütés, templomba vitel) tartoznak. Ezek a kijelentő ráolvasások ama párbeszéd formáit képviselik, amelyek párhuzamos utalásokat tartalmaznak a jelenlegi és a mágikus rituáléval elérni kívánt állapotra, illetve a cselekmény mindennapi és mágikus jelentésére. A párbeszéd formából adódó párhuzamos (ismétlés, gondolatritmus, fokozás által létrejött kettes és hármas) szerkezetek révén nyer szabályozott formát a szöveg. Így e ráolvasások esetében nemcsak a ritus, hanem maga szerkezet is hagyományozódik, feltérképezhető elterjedési képet mutat. Az „agosfőzés” metaforája köré épülő szövegek a magyarázó metafora alapján különülnek el altípusokra: az „agosfőzés”, illetve „agból ifjat főzés” a nyelvterület keleti részén, kisebb mértékben a Dunántúlon elterjedt, a „csontra hús főzése” pedig az ország középső területeiről ismert. Gyakori egyazon rituson belül az azonos funkció más szintű, más formai megoldású kifejeződése is; e megoldások némelyike állandó formai eleme egy-egy altípusnak: ilyenek például a „sovány-kövér”, „csont-hús”, „száraz-nedves”, „agg-ifjú” ellentétpárok. Ezek a több előírt személy (például három vagy kilenc azonos nevű asszony) bevonásával lezajló színjátékszerű cselekmények mindenütt a gyógyítás szakembereinek kezén voltak.

A mágikus műveletek jelentését megadó metaforák és magyarázatok egyszerűbb fajtái igen sokféle gazdasági és társadalmi tevékenység sikerét célzó mágikus műveletnek lehetnek a részei, és úgy látszik, a mindennapi mágia sokak által ismert és gyakorolt – s akár rögtönzésszerűen is alkalmazott eszközei voltak. Az 58–80. számok alatti változatos ráolvasások a vetéstől a tejvarázslásig és a szerelemkeltésig sokféle mindennapi céllal kapcsolatosak, bár szövegkorpuszunk ilyen vonatkozásban bizonyára hiányos, hiszen kevés folklórgyűjtő célozta meg ezeknek a nem éppen mindig költői szövegeknek a gyűjtését. Egyedül a szomszédtól mágikus úton tejet szerző *harmatszedés* ráolvasásai (58–73.) alkotnak koherens csoportot. A „harmatszedés” metaforája köré csoportosuló szövegek a harmat összegyűjtésének szimbolikus műveletére utalnak, amellyel a gazdasszonyok tejet szereztek a szomszédtól, pontosabban a saját tehénük számára, a szomszéd rovására. Ez a *nekem–neked* ellentét gyakran a szövegekben is kifejeződik, a korlátozott javak egyenlő elosztásának (a középkori Európa paraszttársadalmaira jellemző) elvével együtt:³ a „viszek is, hagyok is”; „felit viszem, felit hagyom”, vagy „jusson is, maradjon is” típusú szövegek pontosan erre vetnek fényt. Mindemellett itt sok esetben egy fiktív, csak hiedelemelbeszélésekből ismert, és nem valóságos ritusról beszélünk.⁴

A ráolvasásnak ez a módja is – mint minden, mágikus cselekményhez szorosan kapcsolódó, arra utaló szövegfajta – mindig a „népies” mágia gyakorlatának része lehetett, az elit kultúra forrásaiból nemigen maradtak ránk szövegemlékek. A boszorkányperek – a B kötet F) csoportjában –, valamint a 18. századi *tokaji gyógyítókönyv* adatai (B kötet, C/28. szöveg) a mágia jelenkorhoz hasonló, változatos célokra alkalmazható közismert eszközeiként állítják eléink a ráolvasásoknak ezeket a fajtáit. Feltűnő az „agosfőzés” előfordulása Baranya és Somogy vármegyékben (B kötet, F/48., H/4. szövegek); ez a modern korban a nyelvterület keleti részéről dokumentált ritus valamikori szélesebb körű gyakorlatára vall.

Hasonló elvű és szerkezetű ráolvasásokra Európa egészéről vannak adatok: az állítás „magyarázattal” a szöveges mágia spontán megvalósulásának egyik alapszerkezete. Persze, az egyszerű szövegek európai párhuzamainak előfordulása a ráolvasásgyűjteményekben ugyanolyan véletlenszerű, mint a magyar adatoké, messzemenő következtetések ebből nem tudunk levonni. Megemlíthetjük mégis az „álomszedés” gazdag német párhuzamanyagát⁵ és a „beszéd eladásának” délszláv megfelelőit.⁶ A magasabb szervezetségű párbeszéd szövegeknek feltűnően sok adatát találjuk Kelet-Európában. Egy magyarul közölt bolgár példát említünk: „Mit fűrészel? A sérvet és a bicegést!”⁷ és sorolhatnánk további bolgár, olasz, orosz, litván, lett és svéd, változatos gyógyító célokra használt szövegek adatait.⁸ Egy fontos német típusként számon tartott párbeszéd ráolvasás, a *Dreingelungen* (*Három szög ráolvasás*) is idetartozik;⁹ Észak-, Kelet-, Délkelet-Európából nagy elterjedésű ritusokról is tudunk, szöveg szintű kapcsolatokra valló állandó szövegelemekkel. Ilyen a betegség „megőrlése” (kézimalommal, valóságosan örölnék valamit, míg a fentiekhez hasonló kérdést és feleletet tartalmazó párbeszéd zajlik).¹⁰ A legismertebb magyar ritusra, az *agosfőzésre* német nyelvterületről lehet gazdag párhuzamanyagot felmutatni, továbbá szórványos cseh és szlovén adatokról is tudunk.¹¹ A német szövegek is mindig tartalmazzák a magyar ráolvasások „öreg-fiatal” stb. ellentétpárjait, így a legkorábbi ismert – 16. századi, Luther feljegyezte – szöveg is, amely szinte szó szerinti megfelelője a bukovinai telepesektől az 1950-es években feljegyzett ráolvasásoknak: „Quid coquis? Coquo carnem veterem, ut nova fiat.” (‘Mit főzöl? Öreg húst főzök, hogy fiatalodjék.’)¹²

Árpaaratás

1.1. *Árpa* gyógyítása (Kölked, Baranya megye¹³)

Egy másik személy háromszor elhúzza begörbített ujjait a beteg szeme előtt, mint-ha aratna, s közben háromszor mondja:

Árpát aratok!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Becefa, Baranya megye;¹⁴ Sósvertike, Baranya megye;¹⁵ Cserkút, Baranya megye;¹⁶ Cún, Baranya megye;¹⁷ Madocsa, Tolna megye;¹⁸ Szilvásszentmárton, Somogy megye;¹⁹ Drávaszent, Somogy megye;²⁰ Pat, Zala megye;²¹ Kutas, Somogy megye;²² Osztopán, Somogy megye;²³ Surd, Zala megye;²⁴ Tihany, Veszprém megye;²⁵ Nemesvita, Veszprém megye;²⁶ Tornyiszentmiklós, Zala megye;²⁷ Zalakoppány [Zalászentgrót], Zala megye;²⁸ Mikekarácsonyfa, Zala megye;²⁹ Garabonc, Zala megye;³⁰ Vigántpetend, Veszprém megye;³¹ Göcsej;³² Vasegerszeg, Vas megye;³³ Rábagyarmat, Vas megye;³⁴ Nagybalassa, Győr-Moson-Sopron megye;³⁵ Nyúl, Győr-Moson-Sopron megye;³⁶ Pápasalamon, Veszprém megye;³⁷ Szentkirályszabadja, Veszprém megye;³⁸ Nemesgörszöny, Veszprém megye;³⁹ Hánta [Kisbér], Komárom-Esztergom megye;⁴⁰ Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴¹ Fegyvernek, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴²).

Hasonló szövegek: *árpa* gyógyítása (ugyanaz különböző ismétlésekkel: Pusztasomorja [Jánossomorja], Győr-Moson-Sopron megye;⁴³ Vajszló, Baranya megye;⁴⁴ Nemesvita, Veszprém megye;⁴⁵ „Aratom az árpát!” – Kovácsszénája, Baranya megye;⁴⁶ „Learatom az árpát!” – Bükkábrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁴⁷ „Árpát ara-

tunk!” – Decs, Tolna megye;⁴⁸ „Majd aratunk!” – Mesterszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁹).

1.2. *Árpa* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁵⁰)

Egy másik személy félig sarló formájúra hajlít egy bicskát, s ezzel arató mozdulatokat végez a beteggel szembe fordulva; közben így szól háromszor:

Majd learatjuk az árpát!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye⁵¹).

Hasonló szövegek: *árpa* gyógyítása („Learassuk ezt az árpát!” – Decs, Tolna megye;⁵² „Learatjuk az árpát!” – Köveskál, Veszprém megye;⁵³ „No, majd learatjuk!” – Nagyberki, Somogy megye⁵⁴).

1.3. *Árpa* gyógyítása (Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁵)

Árpát aratok a kútba!

2. *Árpa* gyógyítása (Vasegerszeg, Vas megye⁵⁶)

Késsel aratok!

3. *Árpa* gyógyítása (Badacsonytördemic, Veszprém megye⁵⁷)

A gyógyító háromszor mondja a szöveget, közben a kezével hátradob:

Árpát látok,
learatom!

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...learatom, eldobom.” – Badacsonytördemic, Veszprém megye;⁵⁸ „Árpa, árpa, látjuk, / késsel learatjuk.” – Vasegerszeg, Vas megye⁵⁹).

4. *Árpa* gyógyítása (Milejszeg, Zala megye⁶⁰)

A beteg kútba néz, és háromszor elmondja:

Kútba nézek,
árpát aratok.

5. *Árpa* gyógyítása (Tornyiszentmiklós, Zala megye⁶¹)

Aki először meglátja valakinek az árpás szemét, „learatja”: késsel háromszor körülkeríti, azaz a levegőben köröz a szeme körül, és mindannyiszor ezt mondja:

Árpát aratok, megérett,
na, majd elmegy túlra!

6. *Árpa* gyógyítása (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye⁶²)

Egy asszony két késsel köszörül az árpás szem előtt; közben háromszor mondja:

Aratom, aratom,
az árpát aratom,
mönj oda,
ahun a vastag asszonyt^a látod!

7. *Árpa* gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye⁶³)

Volt – nincs árpa, learattuk.

8. *Árpa* gyógyítása (Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁴)

Késsel suhintottak előtte, és háromszor mondták:

Árpát learatom,
hogy többet ne nőjön ki.

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Köveskál, Veszprém megye;⁶⁵ „...csak a helye maradjon.” – Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia⁶⁶).

9.1. *Árpa* gyógyítása (Sárhida, Zala megye⁶⁷)

Valaki két kést húzogat az árpa fölött, közben háromszor kell mondania:

Árpát aratok,
búzát aratok,
rozsot aratok,
zabot aratok.

Variáns: *árpa* gyógyítása (más sorrend: Sárhida, Zala megye⁶⁸).

9.2. *Árpa* gyógyítása (Surd, Zala megye⁶⁹)

A kés élét valaki háromszor óvatosan végighúzza a szemhéjon, így szólva:

Árpát vetök,
árpát aratok.

Variáns: *árpa* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁷⁰).

10. *Árpa* gyógyítása (Tornyiszentmiklós, Zala megye⁷¹)

Aki először meglátja az árpát, annak kell „learatnia”: késsel háromszor körülkeríti és háromszor mondja:

Árpát aratok,
nem zabot.

^a Azaz a 'terhes asszonyt'. Ugyanis a helybeli hiedelmek szerint az kapta meg az árpát, akitől az állapotos nő valamit „elkívánt”.

11. *Árpa* gyógyítása (Nagykölked, Vas megye⁷²)

A gyógyító bal kézzel úgy tesz, mintha fogná az árpát, jobb kezével pedig mutatóujját behajlítva „sarlóz”; közben háromszor ismétli:

Árpát aratok saró^a nélkül.

12.1. *Árpa* gyógyítása (Nemesvita, Veszprém megye⁷³)

Valaki, aki akkor látja először az árpát, begörbített mutatóujjával háromszor learatja, ezt mondván háromszor:

Árpát aratok,
kévébe kötöm.

Variáns: *árpa* gyógyítása („...is kötöm.” – Egyházásrádóc, Vas megye⁷⁴).

12.2. *Árpa* gyógyítása (Drávaszentes, Somogy megye⁷⁵)

Aki még nem látta az árpát, felvett egy szalmaszálat, háromszor megkerítette vele, és háromszor ráolvasott:

Árpát aratok,
kévét nem kötök.

Ezután a feje felett eldobta a szalmaszálat.

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye;⁷⁶ Szalafő, Vas megye;⁷⁷ Nagygeresd, Vas megye⁷⁸).

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...kévébe nem kötöm.” – Rábapaty, Vas megye;⁷⁹ Köcsk, Vas megye;⁸⁰ Oroszi, Veszprém megye;⁸¹ „...sem kötöm.” – Bolhás, Somogy megye;⁸² „...kívibe se rakom.” – Körmend, Vas megye;⁸³ „...kévébe sem rakom.” – Velem, Vas megye⁸⁴).

12.3. *Árpa* gyógyítása (Drávaszentes, Somogy megye⁸⁵)

Árpát aratok,
kévét nem kötök!
Az Isten hírével
menj el a Jordán vizére!

12.4. *Árpa* gyógyítása (Meggyeskovácsi, Vas megye⁸⁶)

Árpát aratok,
kepébe nem rakom.

^a sarló

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...kévébe se kötöm, / kepébe se rakom!” – Nemesvita, Veszprém megye;⁸⁷ „...kévébe rakom, / de kepébe nem!” – Meggyeskovácsi, Vas megye⁸⁸).

12.5. *Árpa* gyógyítása (Csempeszkopács, Vas megye⁸⁹)

Árpát aratok,
kívibe nem kötöm,
mégis kepibe rakom.

12.6. *Árpa* gyógyítása (Kőszegszerdahely, Vas megye⁹⁰)

Árpát aratok,
markot nem rakok,
kévébe se kötöm,
el se csépelem.

13.1. *Árpa* gyógyítása (Varga, Baranya megye⁹¹)

Egy késsel három vágó mozdulatot tesznek, miközben mondják:

Árpát aratok,
markot nem szedek.

A kést eldobják; aki felveszi, arra megy át a baj.

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...de markot nem rakok.” – Kovácsszénája, Baranya megye;⁹² „...markot nem rakok.” – Kőszegszerdahely, Vas megye;⁹³ „...markot nem rakok. / Menj el, árpa, menj el!” – Kőszegszerdahely, Vas megye⁹⁴).

13.2. *Árpa* gyógyítása (Tófej, Zala megye⁹⁵)

Háromszor mondja a beteg, ugyanannyiszor félreköpvé:

Árpát aratok,
de nem kötözök.

Variáns: *árpa* gyógyítása („Árpát kaszállok, / de nem kötöm be.” – Drágszél, Bács-Kiskun megye⁹⁶).

14. *Árpa* gyógyítása (Kláralfalva, Csongrád megye⁹⁷)

„Akinek árpa vót a szömin, ezt mondta rá:”

Árpát vetek,
árpát aratok,
mind a földbe maradjon!

15. *Árpa* gyógyítása (Kenyeri, Vas megye⁹⁸)

Leültetik az árpást, és begörbített ujjal legyeznek előtte, háromszor ezt mondva:

Árpát sem vettem,
mégis aratok.

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Bejczyertyános, Vas megye⁹⁹).

Variánsok: *árpa* gyógyítása („Nem vettelek, de arassalak!” – Ipolyszög, Nógrád megye;¹⁰⁰ „Buzát nem vetek, árpát aratok!” – Zamárdi, Somogy megye¹⁰¹).

16. *Árpa* gyógyítása (Kustánszeg, Zala megye¹⁰²)

A gyógyítótól kérdeznek, és az háromszor felel, miközben késheggyel megkerekíti a szemet.

– Há mensz?^a
– Árpát aratok,
zabot vetek.

17. *Árpa* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰³)

A beteg párbeszédet folytat valakivel; az közben suhint a szeme előtt, mintha kasználna:

– Mi van a szemedben?
– Árpa.
– Levágom!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Jászkisér, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰⁴).

18. *Árpa* gyógyítása (Som, Somogy megye¹⁰⁵)

A beteg a kutat háromszor megkerüli, mindannyiszor belenéz, s egy bottal kaszáló mozdulatot tesz, és így szól:

Árpát kaszállok.

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Szentgál, Veszprém megye;¹⁰⁶ Nemesgörzsöny, Veszprém megye;¹⁰⁷ Vajta, Fejér megye¹⁰⁸).

Hasonló szövegek: *árpa* gyógyítása („Lekaszálom az árpátat” – Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁰⁹ „Lekaszálom az árpát.” – Sióagárd, Tolna megye;¹¹⁰ Bükk-ábrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹¹¹ „Én lekaszálom” – Jászsószentgyörgy, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹¹² „Árpát kaszálunk” – Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye;¹¹³ „Árpát kaszállok a kútba.” – Nemesgörzsöny, Veszprém megye¹¹⁴).

^a Hová mész?

19. *Árpa* gyógyítása (Foktő, Bács-Kiskun megye¹¹⁵)

Gyere csak el, majd lekaszálom,
megijedt má, majd lekaszálom!

20. *Árpa* gyógyítása (Geszt, Békés megye¹¹⁶)

Árpa kell a kutyának,
kivágom most magának!

21. *Árpa* gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye¹¹⁷)

Kaszát kalapálok, s ha megjön a kedvem,
minden árpát többől^a a földbe kaszállok.

22. *Árpa* gyógyítása (Ond [Szerencs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁸)

Párbeszéd zajlik a beteg és egy másik személy között; miközben az utóbbi kaszáló mozdulatokat végez:

– Árpa van a szemedben, lekaszáljuk. Eljössz harmadosnak?
– El.
– Kaszálom, kaszálom, kaszálom.

23. *Árpa* gyógyítása (Végegyháza, Békés megye¹¹⁹)

„Nevetlen” ujjal^b háromszor bekerítik az árpát, ilyen szöveggel:

Árpád érik,
lekaszálom lófasszal.

Variáns: *árpa* gyógyítása („Lekaszálom kutyafaszával.” – Csanádpalota, Csongrád megye¹²⁰).

24. *Árpa* gyógyítása (Köcsk, Vas megye¹²¹)

Aki először meglátja az árpát, „learatja”: kezével elhúzza az árpás szem előtt. Közben háromszor mondja:

Árpát aratok,
kenyeret harapok!

^a Fejből, ti. a beteg fejből (szeméből).

^b 'a negyedik ujjal'

*Álomszedés*25.1. Álmatlanság gyógyítása (Csongrád megye¹²²)

Ha a gyerek nem alszik, elmegy az anyja kilenc kapuba, úgy, hogy ne vegyék észre, mit csinál. Mindegyikből letör egy körömnyit, és így szól:

Álmot szödök a kislányomnak!

A fadarabokat vízbe téve háromszor megfürösztí a gyereket, mire az elalszik.

25.2. Álmatlanság gyógyítása (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹²³)

Adjunk csak egy kis álmot a gyermeknek!

25.3. Álmatlanság gyógyítása (Terpes, Heves megye¹²⁴)

Ha a gyerek nem jól alszik, valamelyik családtag elmegy „álmot szedni” a ház négy szögletéből. Az utcai szoba négy sarkából marékkal szednek a „semmit”, és azt a kötényükbe teszik. Valakinek meg kell kérdezni, és az illetőnek felelnie kell:

- Mit szedeő?
- Álmot.

Ezután úgy csinál, mintha a kötőjéből a gyerek feje alá öntené a „semmit”.

Kisgyermek megszólaltatása

26.1. Kisgyerek megszólaltatása (Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar megye¹²⁵)
A nem beszélő gyereket zsákba teszik, és a hátukon viszik. A következő párbeszéd folyik le a zsákot cipelő és egy másik személy között:

- Mit viszel?
- Szót, beszédet.

Variánsok: kisgyerek megszólaltatása („Mit visző?...” – Apátfalva, Csongrád megye;¹²⁶ „Kit visző?...” – Szőreg [Szeged], Csongrád megye;¹²⁷ „Mit visz, bácsi?...” – Földeák, Csongrád megye¹²⁸).

26.2. Kisgyerek megszólaltatása (Kiszombor, Csongrád megye¹²⁹)

- Mit viszel a zsákba?
- Szót és szelet.

Variáns: kisgyerek megszólaltatása („– Mit viszől a zsákba? / – Szót, beszédöt.” – Maroslele, Csongrád megye;¹³⁰ „...Szót, hangot.” – Makó, Csongrád megye¹³¹).

26.3. Kisgyerek megszólaltatása (Csanytelek, Csongrád megye¹³²)

Napáldozat táján zsákba kötik a gyereket, körbemennek vele; hozzáütik mind a négy házsarokhoz háromszor:

- Mit viszők?
- Zsákba gyerökököt viszők.
- Mit keresők?
- Szót keresők.

27.1. Kisgyerek megszólaltatása (Klárafalva, Csongrád megye¹³³)

Kenyérsütés után lemosták a kenyeret, majd a kenyérmosóvízből a kisgyerek szájába cseppentettek három cseppet, közben párbeszédet folytattak valakivel:

- Mit iszol?
- Szót, beszédöt.

27.2. Kisgyerek megszólaltatása (Óföldeák, Csongrád megye¹³⁴)

Cipót sütöttek, amit a gyerek feje fölött széttörtek. Háromszor így szóltak, vagy valakivel párbeszédet folytattak:

- Mit törsz?
- Szót, beszédet.

28.1. Kisgyerek megszólaltatása (Galgahévíz, Pest megye¹³⁵)

Ha a gyerek nem beszélt, fölvette a nagymamája a hátára, és beszólt minden házhoz:

Szóbeszédet vegyenek!

Mindenki felelt rá valamit. Harmadnapra megszólalt a gyerek.

Variáns: kisgyerek megszólaltatása („...vegyetek!” – Galgahévíz, Pest megye¹³⁶).

28.2. Kisgyerek megszólaltatása (Orosháza, Békés megye¹³⁷)

Az anya viszi a hátán a gyereket; kérdezik, és ő felel:

- Hogy adod?
- Se ingyér, se pizér,^a
- hanem az N.^b hangjáér.

^a se ingyen, se pénzért

^b Ide kell behelyettesíteni a gyerek nevét.

29. Kisgyerek megszólaltatása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye¹³⁸)
A későn beszélő gyereket a hátukra vették, és körüljárták vele a házat. Valakit az ablakba állítottak, aki közben ezt kérdezte, és a gyereket vivő felelt:

- Mi kéne ennek a gyerekeknek?
- Szó.

30. Kisgyerek megszólaltatása (Hódmezővásárhely, Csongrád megye¹³⁹)
A szülők elmentek a templomba. Áldozás után senkihez se szóltak, míg otthon a gyerek szájába nem lehettek, ezt mondva:

Szózatot hoztam a Kisjézustól.

Jegy^a beszövése

31.1. *Jegy* eltüntetése (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁴⁰)
Ha egy kislány *jegg*vel születik, akkor meg kell kerülni egy azonos nevű asszony házat háromszor, mikor az szó; és a következő párbeszédet folytatni vele az ablakon vagy az ajtón keresztül:

- Mit szű?
- Szövöm Balog Erzsinek a jegyit.

Variánsok: *jegy* eltüntetése („– Mit csinálsz? / – Szövök. / – Mit szósz?...” – Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁴¹ „Örzi, mi csinász?” – Nemespátró, Zala megye¹⁴²).

31.2. *Jegy* eltüntetése (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴³)

- Mit szósz?
- Kelengyét.
- Szódd be a gyerek jegyét!

31.3. *Jegy* eltüntetése (Mihálygerge, Nógrád megye¹⁴⁴)

- Mit csinálsz?
- Szövök.
- Mit szósz?
- Jegyet.
- Nekem is van egy jegyem, szódd be!
- Há gyűjék be, majd beszövöm.

^a A csecsemő születési *jegy*e lehet bármilyen károsnak tartott bőrelváltozás, vagy esetleg közönséges anyajegy.

Váltott^a gyerek, agos gyerek^b gyógyítása

32. *Váltott gyerek* visszacserélése (Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴⁵)
A gyereket lapátra ültetik, és úgy csinálnak, mintha háromszor be akarnák lökni a kemencébe, háromszor ezt mondva:

- Belököm, hadd égjen meg,
- mert ez úgyse az enyém,
- hadd égjen meg!

Akkor lekapták róla, és visszalökték a másikat.

33.1. *Öregség^c* gyógyítása (Karád, Somogy megye; Látrány, Somogy megye; Orda-csehi, Somogy megye¹⁴⁶)
Az *öregség*ben szenvedő gyermeket nagy cserépfazékba teszik, alá fát helyeznek, mintha tüzet akarnának rakni. A komaasszonyt odahívják. Az anya elkezd a gyereket főzőkanállal „keverni”. A komaasszony háromszor kérdezi tőle, és ő háromszor felel:

- Mit főöz?
- Csontra húst.

Azután a gyereket fazekastul a trágyadombra viszik, és ott kiborítják. Az hitük szerint megnő, kövér lesz.

Variánsok: sovány gyerek gyógyítása (Tápé [Szege], Csongrád megye;¹⁴⁷ „– Mit csinálsz? / – Főzők. / – Mit főzöl? / – Csontra húst.” – Tápé [Szege], Csongrád megye;¹⁴⁸ Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹⁴⁹); *agos* gyermek gyógyítása („Mit főz kend, komámasszony?...” – Sarkadkeresztúr, Békés megye¹⁵⁰).

33.2. *Öregség* gyógyítása (Balatonendréd, Somogy megye¹⁵¹)

- Mit főző?
- Csontra húst,
- hogy nagyobbra nyüőjjön.

^a *Váltott* vagy *elcserélt* gyerek: beteg újszülött vagy torzszülött; azt tartották róla, hogy egy rosszindulatú démon gyermeke, aki ellopta az anya „igazi” gyermekét, és a sajátját ott hagyta neki.

^b *Agos/aggos/ebagos/labagos*: torz, szőrös, ráncos, öreges kinézésű koraszülött vagy beteg újszülött, akit sokszor egyúttal *váltott* gyerekeknek is tartottak. (Másképpen több helyen úgy vélték, hogy az anyát a terhessége alatt valamilyen tisztátalan hatás érte, például kutyába – *ebbe* – rúgott, attól lett a magzata beteg: *ebagos*).

^c Az agossághoz, ebagossághoz hasonlóan az *öregség*et is beteges, öreges kinézésű koraszülötteknek vagy beteg újszülötteknek tulajdonították, akiket sokszor egyúttal *váltottnak* is tartottak.

33.3. *Váltott gyerek gyógyítása* (Somogy megye¹⁵²)

- Kit főzöl?
- Csontra húst.
- Add vissza az enyémet,
mert megsütöm a tiedet!

33.4. *Váltott gyerek gyógyítása* (Erk, Heves megye¹⁵³)

- Mit főzöl, asszony?
- Csontot.
- Legyen rajta hús!

33.5. *Betegség gyógyítása* (Alsóregmec, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁴)
A beteg gyermeket a keresztanyja hideg tűzhelyre tett fazékban „főzi,” miközben így beszél valakivel:

- Mi van benne?
- Csont.
- Adjon Isten rá húst!

33.6. *Igézet gyógyítása* (Megyaszó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁵)

- Mit főz, komámasszony?
- Csontot, hogy hús legyen rajta,
- Adjon az én jó Istenem rajta!

33.7. *Váltott gyerek gyógyítása* (Hódmezővásárhely, Csongrád megye¹⁵⁶)
Gizgagt tesznek a tűzre, és üstben „főzik” a gyermeket (az üst fölé tartják), közben háromszor megkerülik a házat, mindannyiszor kérdezve:

Van-e már elég hús?

34.1. *Szárazság gyógyítása* (Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁷)
Három este a templomhoz viszik a beteg gyereket, és bekiáltanak:

Istenem, hoztam neked száraz csontot,
adjál nekem nedves húst!

Azonos szövegek: szárazság gyógyítása (Pere, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁵⁸ Korlát, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁹).
Variáns: szárazság gyógyítása („Jézuskám, / ...húsocskát.” – Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶⁰).

34.2. *Szárazság gyógyítása* (Fony, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶¹)

Uram Jézus Krisztus,
hoztam neked sovány testet,
adjál nekem kövéret!

35. *Agos gyerek gyógyítása* (Méhkerék, Békés megye¹⁶²)
A kemence szájába kétfelé tüzet raknak, aztán vízzel locsolt pelenkával a kisgyereket a lapátra kötik. Egy asszony a tűz közé tartja, miközben az anyával párbeszédet folytat:

- Mit teszel a tűzbe?
- Kutyahúst, és kivesszek emberhúst.

36. *Beteg gyerek gyógyítása* (Fekete-Körös völgye, Románia¹⁶³)
A gyógyítóasszony a gyereket vizes ruhába göngyölve a sütőlapátra ülteti, és a forró kemencébe dugja, így szólva:

Beteszek holt húst,
hogy elevent húzzak ki.

Még kétszer ismétli a műveletet.

37. *Elcserélt gyerek visszacserélése* (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁶⁴)
Egy Anna nevű gyerek „kicserélésekor” kilenc Annát hívtak, és kilenc orsót szereztek, amelyeken sohasem volt fonál. Az orsókból az udvaron tüzet raktak, arra egy üst vizet tettek. A gyereket az üst fölé tartották. A kilenc asszony közül egy a gyereket fogta, a többi körüljárta, és kérdezte:

- Mit főz, komámasszony?
- Kifőzöm a kilenc ördögöt belőle.
- Mit főz, komámasszony?
- Életet főzök beléje.

38.1. *Elcserélt gyerek visszacserélése* (Baranya megye¹⁶⁵)
A gyereket hideg tűzhelyen fazékba tette valaki, s azalatt az anya a házat körülkerülte háromszor. Valahányszor az ajtóhoz ért, beszólt, a bent tevékenykedő asszony pedig felelt a kérdésére:

- Mit főz, ke^a?
- Aggottat.^b

„Ezután a varázslat megszűnik.”

^a kend
^b 'öreget'

38.2. *Agos* gyerek gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁶⁶)

- Mit főz, komámasszony?
- Vénasszonyagot.

Variánsok: *agos* gyerek gyógyítása („...Agot.” – Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia];¹⁶⁷ „– Mit főcc? / – Abagot.”^a – Egyházasközar, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁶⁸).

38.3. *Aggos* gyerek gyógyítása (Borsa völgye, Románia)¹⁶⁹

- Mit dolgozik a szomszédasszony?
- Aggost főzők.

38.4. *Agos* gyerek gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁷⁰)

- Mit sütsz?
- Gyermekagot.
- Mit főzől?
- Gyermekagot.

Variáns: *agos* gyerek gyógyítása („– Mit sütsz, asszony? / – Vén agot. / – Süssed, süssed!” / – Kakasd, Tolna megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]¹⁷¹).

38.5. *Agos* gyerek gyógyítása (Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia)¹⁷²)

- Mit süt, komámasszony?
- Vénasszonyagot.
- Mit főz, komámasszony?
- Vénasszonyagot.
- Mit dob ki, komámasszony?
- Vénasszonyagot.

39.1. *Abagos* gyerek gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia)¹⁷³)
Kilenc kis orsócskát faragtak, abból csináltak kis tüzet, a tűz fölötti üstbe rongyokat tettek (hogy ne érje a forróság a gyereket), abba helyezték a kicsit. Az anyja került a házat kilencszer, meztelenül, csak egy kabátban, és mindannyiszor bekiabált; bentről pedig feleltek:

- Mit főz, asszonyom?
- Abagot főzők,
s ifjat várok!

^a *Ag, abag:* az *agosság* további elnevezései.

Variáns: *abagos* gyerek gyógyítása („– Asszony, mit főz maga? / – Abagot főzők, gyermeket gyógyítok!” – Sitás, Bákó megye, Románia)¹⁷⁴); *agos* gyerek gyógyítása („– Mit főzől, asszony?...” – Csikborzsova, Hargita megye, Románia)¹⁷⁵).

39.2. *Abagos* gyerek gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia)¹⁷⁶)
„Megfőzték” a gyereket, miközben az anya kilencszer került a házat egy seprűvel. Az ajtóhoz érve mindannyiszor kérdezte a főző asszonytól, az pedig felelt:

- Mit főcc, te asszony?
- Abagot.
- Öreget főzők,
ifjat várok.

Variánsok: *abagos/abogos* gyerek gyógyítása („...vénet főzők...” – Lésped, Bákó megye, Románia;¹⁷⁷ „– Vén húst, abagot, / fiatalt várunk helyette!” – Sitás, Bákó megye, Románia;¹⁷⁸ „– Abogot, vénet, öreget, / ifjat várunk.” – Lésped, Bákó megye, Románia)¹⁷⁹).

39.3. *Abagos* gyerek gyógyítása (Székelyszáldobos, Kovászna megye, Románia)¹⁸⁰)

- Mit főzsz, asszony?
- Agot aggból,
aggból éfiat.^a

39.4. *Abagos* gyerek gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia)¹⁸¹)

- Mit főzsz?
- Öreg húst, vén húst,
- Hát főzted, főzted, hogy éfiadjék!

Variánsok: *abagos* gyerek gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia;¹⁸² „– Mit főtsz, édesanyám? / – Vén húst! / – Főzted-főzted, hogy újuljon!” – Trunk, Bákó megye, Románia)¹⁸³).

39.5. Beteges, hasmenéses csecsemő gyógyítása (Csíkszereda, Románia)¹⁸⁴)
Egy öregasszony üstben vizet melegített, majd a kicsit az üst felett forgatta. Az anya háromszor megkerülte a házat; minden alkalommal beszólt az ablakon, a gyógyító-asszony pedig felelt:

- Mit főz?
- Abot.^b

^a ifjat

^b Feltehető, hogy az adatközlő az általa nem ismert „agot” szót hallotta félre.

- S mit kíván?
- Éfíjat.

Azt mondták, hogy a gyereket a szépasszonyok^a cserélték ki.

40.1. *Agos* gyerek gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁸⁵)

- Komámasszony, mit sütsz?
- Agos gyereket.
- Hízzon, mint a disznó!

40.2. *Agos* gyerek gyógyítása (Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia¹⁸⁶)

- Mit főz, komámasszony?
- Agot, komámasszony.
- Piros legyen, mint a rózsa,
kövér legyen, mint a háj!

Variáns: agos gyerek gyógyítása („...Ebagot, vén húst...” – Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia];¹⁸⁷ „...– Aggot, s vén húst. / – Olyan kövér legyen, mint a háj s a máj!” – Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁸⁸).

40.3. *Agos* gyerek gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁸⁹)

- Mit süt, komámasszony, s mit főz?
- Emberagot.
- Kövér legyen a hája!
- Rése legyen benne!

Egyéb gyógyító módszerek

41.1. *Árpa* gyógyítása (Jászkisér, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁹⁰)

A beteg megfogja a párna csúcsát, megcsavargatja, és háromszor belenyomkodik a szemébe, ezt mondva:

Kitöröltem, kinyomkodtam
a párna csúcsával,
ne legyen több árpa!

^a Szép nő alakjában megjelenő démonikus lények.

41.2. *Árpa* gyógyítása (Lácacséke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹¹)

Árpa, árpa, én téged learatlak,
se nem késsel, se nem sarlóval,
hanem párna csúcsával.
Inkább muljon el!
Pü, pü, mulj el [köpköd]!

42. *Árpa* gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia¹⁹²)

A beteg „ingkötőből vesz egy darabot, ebből köt az ujjára egy cernacskát, elvágja, s ott tartja. Amelyik oldalon van az árpa, a másik kezén lévő ujjára köti a cernát”:

Ide kötlek, hogy teljék el az árpa!

43. *Árpa* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁹³)

A kezelő személy így szól, miközben kerekítő mozdulatokat végez az árpás szem előtt egy kerek érmével:

Árpám kerekítem,
kerekem, kerekem!

A pénzt ezután az úton eldobja. Úgy hiszik, hogy aki ezt az érmét felveszi, arra átragad az árpa.

44. *Sömör* gyógyítása (Páka, Zala megye¹⁹⁴)
Szalmaszállal kerítik:

Ién tiégedet, te sömör, megkerítelek!

45. *Tyúksegg*^a gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye¹⁹⁵)

„Nekem a keresztanyám azt mondta, mikó az ujjam között vót egy-két ilyen, azt mondja, ha tanálok az utcán dögölt békát, keresetlen békát, akkor vegyem fel valami kis papírral vagy valamivel, és mondjam azt háromszó:”

Kerekítem a semmit.

„Oda úgy tegyem le vissza a békát, ahogy feküdt.”

46. *Szeplő* eltüntetése (Szatymaz, Csongrád megye¹⁹⁶)

A szeplős egyén újholdkor este nyolc és kilenc óra között az újhold felé fordul, és háromszor mondja, miközben a kezével „mossa” az arcát:

Újhold tengerébe fürdök meg!

Ezután úgy tesz, mintha a kezéről a földre suhintaná a vizet. „Evvél a szeplő titkát levágta a földre.” Kilenc nap alatt megtisztul az arca a szeplőtől.

^a 'szemölcs'

47. Gyerek járnai tanulása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁹⁷)
Mikor a gyerek már megáll, de nem akar elindulni, nagykéssel a lába közt keresztet vágnak, és így szólnak:

Békót vágok,
gyerököt (lánt) szabadítok.

48. Hasmenéses gyerek gyógyítása (Diószeg, Galántai járás, Szlovákia¹⁹⁸)
Három napig, naponta háromszor végzik a műveletet: napfeljötté előtt, délben és este. Vízét vetnek,^a majd a „hótt szenet” (vagyis parazsat) a küszöbre teszik, és egy fejszével „háromcor kell megvágni a hódgyát” (a fejszével „vágunk” a levegőben), így szólva:

Megvágom a hódodat,
meghagyom a napodat!

A „szenet” összetörik, és bekenik vele a gyermeket; majd „békeresztetik”, tehát keresztet rajzolnak a gyerek testére, és aznap nem mossák le róla a „szenet”.

49. Különböző betegségek megelőzése (Cserkút, Baranya megye¹⁹⁹)
Amikor a szövő asszony befejezte a szövést, és le kellett vágni a vásznat, odahívták a beteg gyereket, ráültették a lábítóra.^b A következő párbeszéd folyt le köztük:

– Öreganyám, mit vág?
– Fájdalmat, betegséget, torokfájást.

50. Szemverés gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁰⁰)
Három kanál vizet bal kézzel kimérnek a gyerek feje fölé, ezt mondva:

Egyiket az élőké,^c
másikat a holtaké,
harmadikat a purgatóriumba szenvedő lelkeké.

Utána az ajtósarokra mérik a vizet. Ha a víz több lett, a gyereket megrontották.

51. Pattanás, fekély gyógyítása (Borsa völgye, Románia²⁰¹)
Kedden vagy pénteken, napkelte előtt a kúthoz kell menni, a kútból egy felfordított veder fenekére vizet mernek kilenc fakanállal, miközben visszafelé számolnak:

Kilenc,
nyolc,
...
egy.

^a *Vízvetés*: parazsakat vetnek hideg vízbe; azok lesüllyedésének mértékéből állapítják meg a baj okát és esetleg az okozók személyét is.

^b Lábító: a láncfonalakat váltakoztató nyüst mozgására szolgáló pedál a szövőszéken.

^c élőként

A vízzel a küszöbre állított meztelen beteget le kell önteni, így szólva:

Neked kalánnyal öntöttek,
én most csak csuporral öntök.

Három napig csinálják, naponta háromszor.

52. Óvás szemveréstől (Vasegerszeg, Vas megye²⁰²)
Hogy saját családtagjai meg ne igézzék a gyermeket, megelőzésül a fejére szenesvizet^a öntenek, és ezt mondják:

Szenesvízzel öntelek,
meg ne igézzelek!

53. Szemverés gyógyítása (Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye; Szentistván, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰³)
A beteg anyja hajnalban, mikor még a madár nem kel fel, kimegy a temetőbe, és kilenc sírról földet hoz. Így beszél, mikor a földbe markol:

Komámasszony, én kis feődöt akarok,
hagyok is, viszek is.

Otthon megfőzi a földet, és a levében megfürdeti a gyereket.

54. Hideglelés gyógyítása (Aranyosszék, Románia²⁰⁴)
A beteg szóltanul a temetőbe megy egy új halott sírjához. Ott így szól:

Kérek egy lepedőt, mert vendégem érkezett.

A sírról földet vesz, rongyba köti, otthon a nyakába akasztja. Míg el nem hagyja a hideg, hordja. Majd a földet ugyanígy és ugyanoda visszaviszi:

Visszahoztam a lepedőt, mert a vendégem elment.

55. Görcs gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia²⁰⁵)
A beteg hátára keresztben két tollat helyeznek, és tollal füstölik őt, ezt mondva:

Nyűvek nem tudnak repülni,
adok nekik hát szárnyat,
repüljenek a Szent Margit nevében.^b

^a A vízvetés után maradt víz.

^b Wlislöcki nem közli a pontos lelőhelyet. Megjegyzi, hogy a görcs a hit szerint a férgek mozgásából keletkezik, amelyeket a „rosszak” varázsoltak a beteg testébe; továbbá azt hiszik, hogy Margit-napig nincs légy: e napon engedi őket szabadon Szent Margit a kötényéből. (Wlislöcki 1893, 139.)

56. *Zebra*^a gyógyítása (Forró, Hajdú-Bihar megye²⁰⁶)

A csecsemő anyja saját vaginájába nyúl, majd középső ujjával kitörli a gyerek száját, és ezt mondja:

Amivel szültelek,
avval gyógyítsalak.

57. Gyógynövények gyűjtése (Erdőhát, Hunyad megye, Románia²⁰⁷)

A gyógyító asszony tizenöt halott sírjáról gyűjti a gyógynövényeket, ezt mormolva:

Veszem N.-nek^b az orvosszerit.

*Tejvarázsló rítusok*58.1. Tejhaszon biztosítása (Verpelét, Heves megye²⁰⁸)

Szent György éjszakáján tizenkét óraker mentek harmatot szedni. Útközben nem volt szabad senkihez se szólani, se visszanézni. A „fű tetejét” szedték össze, így szólva:

Szedem a hasznot,
szedem a hasznot.

A füvet az istállóba vitték a tehén elé, és addig nem mentek ki, amíg meg nem ette.

Azonos szövegek: tejhaszon biztosítása (Apátfalva, Csongrád megye;²⁰⁹ Szank, Bács-Kiskun megye;²¹⁰ „Szödöm a hasznot, szödöm a hasznot!” – Móricgát, Bács-Kiskun megye²¹¹).

Variánsok: tejhaszon biztosítása („...szedem a harmatot.” – Gagybátor, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²¹² „Szedem a tejet, / szedem a vajat.” – volt Szatmár vármegye;²¹³ „Szedem a fölöt.” – Cserhát;²¹⁴ „Szedem, szedem.” – Rém, Bács-Kiskun megye;²¹⁵ „Felit, felit.” – Tizsasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye²¹⁶).

58.2. Tejhaszon biztosítása (Ipolyság, Lévai járás, Szlovákia²¹⁷)

Szent György éjszakáján lepedőt húztak végig a legelőn, e szavakkal:

Viszem, szedem a tehenednek, a tejinek a javát.

59. Tejhaszon biztosítása (Szeged környéke²¹⁸)

Téfolt, vajat,
téfolt, vajat!

^a 'szájpenész'

^b Itt a hozzá forduló beteg nevét mondja.

Hasonló szövegek: tejhaszon biztosítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye;²¹⁹ „Ide, tej, ide, vaj!” – Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²²⁰ Vilonya, Veszprém megye²²¹; „Tej-vaj, / tej-vaj, / tej-vaj ...” – Mohol, Észak-bánsági körzet, Szerbia²²²).

60. Tejhaszon biztosítása (Tizsacsege, Hajdú-Bihar megye²²³)

Viszek is, hagyok is,
hagyok is, viszek is!

Variánsok: tejhaszon biztosítása (Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²²⁴ „Hozok is, viszek is.” – Tizsaroff, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²²⁵ Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²²⁶ Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²²⁷ Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²²⁸ „Komámasszony, ...” – Szent-istván, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²²⁹ „Viszek is, hozok is.” – Tizsaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²³⁰ „Szedek is, hagyok is.” – Királd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²³¹ Eger környéke²³²).

61. Tejhaszon biztosítása (Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³³)

Szent György-nap hajnalán lepedőt húzogattak az asszonyok a legelőn, így szólva:

Jusson is, maradjon is!

A lepedőből kicsavarták a harmatot saját tehenük takarmányába.

62. Tejhaszon biztosítása (Karancskeszzi, Nógrád megye²³⁴)

Nagypénteken napkelte előtt kimentek a másik falu határába. Lepedőt húztak végig a földön, közben ezt mondogatták:

Felit szedem, felit nem!

Mikor már jó vizes volt a lepedő, összefogva hazahúzták. Otthon kicsavarták, a harmatot a tehénnel megittatták, meg is mosták vele az állatot. Bodakot^a is sütöttek a harmattal, azt is a tehénnek adták, hogy jobban tejljen.

Azonos szöveg: tejhaszon biztosítása (Recsk és környéke, Heves megye²³⁵).

Variánsok: tejhaszon biztosítása („Felit viszem, felit nem” – Pálmonostora, Bács-Kiskun megye;²³⁶ „Innen felét.” – Balaton-mellék²³⁷).

63. Tejhaszon biztosítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³⁸)

Vaját viszem, tejét nem!

^a Bodak/bodag: lisztből, vízből, sóval készült kelesztetlen lepeny.

64.1. Tejhaszon biztosítása (Szank, Bács-Kiskun megye²³⁹)

Egy öregasszonyt megfigyeltek egy hajnalon: be volt terítkezve lepedővel, amit húzott maga után, s közben ezt ismételte:

Felit szedem, nem mind!

64.2. Tejhaszon biztosítása (Kiszombor, Csongrád megye²⁴⁰)

Bejárt az istállóba valaki, vitt egy kötelet, megsimogatta a tehén farát, és húzta a kötelet, miközben mondogatta:

Felit viszöm,
felit hagyom!

A tehén attól kezdve kevesebbet adott.

Azonos szövegek: tejhaszon biztosítása (Hatvan, Heves megye;²⁴¹ Nagyrév, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴²).

Variánsok: tejhaszon biztosítása („Felit szedem másnak...” – Móricgát, Bács-Kiskun megye;²⁴³ „Szedem a harmatot, csak a felét!” – Mokcsamogyorós, Nagymihályi járás, Szlovákia²⁴⁴).

65. Tejhaszon biztosítása (Galgamácsa, Pest megye²⁴⁵)

Hajnalban harmatot szednek az asszonyok a réten; közben mondogatják:

Én szedem a felét,
én szedem a harmadát!

Variáns: tejhaszon biztosítása („Én szedem az elsőt, / én szedem a másodikat!” – Galgamácsa, Pest megye²⁴⁶).

66.1. Tejhaszon biztosítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴⁷)

Szent György hajnalán napkelte előtt harmatot szedtek: lepedőt vagy abroszt húzgáltak a marhajárás gyepén. Közben egy-egy marék fűvet is téptek, és ezt ismételték:

Mind szedem!

Néha egy-egy marék fűvet is téptek. Otthon a fűvet a tehén elé tették, a ruhadarabot pedig kicsavarták a tejesfazékba vagy más edénybe, és kiöblítették vele a tejesfazekat, hogy sok vaj legyen.

Variánsok: tejhaszon biztosítása („Mind szedjük, mind!” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²⁴⁸ „Mind viszöm, mind viszöm, / fölít viszöm, fölít viszöm!” – Tázlár, Bács-Kiskun megye²⁴⁹).

66.2. Tejhaszon biztosítása (Móricgát, Bács-Kiskun megye²⁵⁰)

Kivezette egy subába öltözött gazda hajnalban legeltetni a lovait, s észrevette, hogy a szomszédasszonya fehér lepedőben négykézláb mászkál a marhajáráson, egy kötelet húzogot, miközben ezt mondogatja:

Felit szedem!

Azután megfigyelte, hogy az asszonynál a kötél „föl vót a marhaistállóba akasztva, és alá vót egy dézsa téve, és a vaj csurgott belüle. A subás ember tehenei meg nem adtak tejet. Erre fő a subás bácsi vett a kezibe egy marhakötelet, és ő is fehér gatyába, ingbe négykézláb ereszkedett. Ő meg azt bájolta”:

Mind szedem!

„Ő is fölakasztotta a marhaistállóba a kötelet, de abbul csak harmatos víz csurgott. Elment egy búbajos asszonyhoz ez a subás bácsi, és [az] azt mondta [neki], ahány tehene van, annyi véka tiszta búzáér helyrehozza a tehének hasznát. És így gyűtt meg a tehének haszna.”

67. Tejhaszon biztosítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁵¹)

A boszorkányok kimentek a legelőre, és abroszt vagy ponyvát húzogotva mondogatták:

Szedem a harmatot, de nem mind!

Hazavitték az abroszt, a tehén takarmányába csavarták; sok tejük lett, a más tehénét megrontották.

Azonos szövegek: tejhaszon biztosítása (Megyaszó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁵² Sárospatak vidéke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁵³).

Variáns: tejhaszon biztosítása („Szedem a hasznát, de nem mind!” – Gávavencsellő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁵⁴).

68.1. Tejhaszon biztosítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁵⁵)

Valaki elbeszélte, hogy egy májusi hajnalon az asszonyok a harmatban fehér lepedőt húztak. Az egyik mondogatta:

Húzom, húzom!

A másik:

Mind húzom!

Egy gazda kileste őket, a lovairól levette a kötőféket, és azt húzta a harmatban; ő is mondta:

Húzom, húzom!

Otthon fölakasztotta a kötőfékét, folyt belőle a vaj.

Variánsok: tejhaszon biztosítása (hasonló, elbeszélésbe ágyazott varázsmondókák: „Én húzom felét, / te húzod másik felét. / Enyim fele, / tied másik fele! [...] Én meg viszem mindet!” – Szank, Bács-Kiskun megye;²⁵⁶ „Innét is egy kicsit! [...] Mind egy csöppig, mind egy csöppig!” – Jákótelke, Kolozs megye, Románia²⁵⁷).

68.2. Tejhaszon biztosítása (Szeged²⁵⁸)
Szent Györgykor a bűbajos asszonyok húzzák a lepedőt a gyepen, és kiabálják:

Aki húzi,^a annak lösz,
ki nem húzi, annak nem lösz!

Mikor hazamentek, kicsavarták a harmatot a lepedőből, és egy kis vízbe téve meg-itatták a tehénnel.

69. Tejhaszon biztosítása (Kide, Kolozs megye, Románia²⁵⁹)
Egy boszorkányos asszony a kapuban állt, és varázsvesszővel ráütött az előtte haladó tehenekre, ezt mondva, a tehenek növekvő száma szerint növekvő számokkal:

Ettől egy litert,
ettől két litert,

...

Az így nyert tejet elvitte a saját tehenéhez.

70. Tejhaszon biztosítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁶⁰)
Harmatszedés közben mondják:

Nekem is,
neked is,
meg a barnának^b is!

71. Tejhaszon elvétele és visszaszerzése (Szatymaz, Csongrád megye²⁶¹)
Aki el akarja venni más tehenének a tejét, az a Luca előtti éjszakán két óra előtt öt perccel vesz egy tiszta új lepedőt, és a sarkára egy hosszú, új gatyamadzagot köt. A hátára fogja a madzagot, azzal húzza a lepedőt maga után a harmatos legelőn. Körbejárja a legelőt, csigavonalban a közepe felé, és közben ismételteti:

Félig tejjel, tele vajjal!

^a húzza

^b Ti. a barna színű (vagy Barna nevű?) tehénnek.

– és így tovább. Mikor a legelő közepére ér, mondja:

Na, most már elvittem egész életödet ebbe az évbe!^a

Mikor hazamegy, a lepedőt ráteríti a saját tehenére, s így szól:

Most, lepedőm, add ki N. N. tehenének a hasznát!

Vagy:

Most N. N. tehenét fejem.

Ő ezután zsíros, tejfölös tejet tud fejni, a másik tehéntől csak savót fejnek.

72. Tejhaszon megóvása (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye²⁶²)
Hogy a tehén tejét el ne vigyék borjazás után, a gazda villával a kezében a tehénhez megy, és ezt mondja:

Nem hagyom elvinni a tejet!

73. Tehén elvitt tejeének visszaszerzése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁶³)
Azt a rongyot, amellyel a borjút születésekor „kifogják”, leszegezik mogyorófa szegekkel, majd reggelente vasvillával szurkálják körbe-körbe, ezt mondva:

Leszegezem a két kezedet,
a két lábodot,
s a fejedet,
hogy se járni ne tudj,
se fogni ne tudj,
se gondolkodni ne tudj!

Majd ütik a rongyot, és közben így beszélnek:

Add vissza a tejemet, a vajamot!
Add vissza a tejemet, a vajamot!
Add vissza a tejemet, a vajamot!

Addig verik a rongyot, míg jól elfáradnak. Így visszanyerik az elvitt tejet.

^a Az adatközlő közbeszúrt magyarázata: „Mert ott az élet a téfölbé.”

*Különböző gazdasági tevékenységek*74. Ló megrontása (Szatymaz, Csongrád megye²⁶⁴)

A lovat úgy rontják meg a boszorkányok, hogy megsimítják a határcórót,^a mondván:

Minden hasznodat viszem, komám!

Ettől „megromlik” a ló, reggelére össze van fonva a sörénye, a farka is csimbókos.

75.1. Búzavetés (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye²⁶⁵)

Az első marék búza elvetésénél mondják:

Egyet a hazának,
egyed a madárnak,
harmadikat magamnak!

75.2. Gabona vetése (Klézse, Bákó megye, Románia²⁶⁶)

Mikor megkezdik a vetést, először jobb lábbal kell lépni, közben három marék gabonát eldobni, e szavakkal:

Ezt vetem a madaraknak,
ezt vetem az állatoknak,
ezt vetem a rossz esőnek,
s a többi magamnak!

Vagy:

Ezt vetem a madaraknak,
ezt vetem az állatoknak,
s a többi vetem magamnak!

76. Jó termés biztosítása (Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶⁷)

Szent György éjszakáján lepedőt húztak végig a határban, s közben ezt mondták:

Viszek is, hagyok is!

Azért tették, hogy jó termésük legyen.

77. Kaporvetés (Szeged²⁶⁸)

Korán reggel szóltanul a kertbe kell menni, és egy kis földet felmarkolva így szólni:

Kaport vetek!

Hasonló szöveg: kaporvetés („Kaprot akarok ültetni!” – Szank, Bács-Kiskun megye²⁶⁹).

^a Feltehetően a szomszéd telektől elválasztó kerítés karója.

78. Kaportermés biztosítása (Bakony-vidék²⁷⁰)

Ha valaki azt akarja, hogy vetés nélkül is sok kapra legyen, Szent György-nap előtt rázza meg a kerítést, és mondja:

Kapor ide,
kapor oda,
kapor az én kertembe!

79. Tyúkültetés (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁷¹)

A tojást férfikalapból rakják a kotló alá, ezt mondva:

Kalapba raktalak,
hogy sok legyen a kakas!

*Szerelmi varázslás*80. Szerelmi rontás visszavarázslása (Sárközüjlak, Szatmár megye, Románia²⁷²)

A rontó a maga jószántából ad három szál haját. A beteg a hó első péntekjén éjjel tizenegy és tizenkét óra között a szabadba megy; a három szálát három bodzafaágra köti, és így szól:

Aki engem megvert, az törje meg a verését,
ha megtöri ezt a bodzafa ágát.
A Szentháromság nevében vegye vissza rólam a rontást!

Hazamegy. Hajnalban a rontó kimegy, letöri az ágakat, úgy, hogy a hajszalak is kettészakadjanak, és háromszor mondja közben:

Megtöröm a verésemet, amint megtöröm ezt a bodzafaágat.
A Szentháromság nevében visszaveszem Jánosról a rontást.

A beteg reggelre meggyógyul, de a fa kiszárad, és a rontó többet nem tud verni a szemével, ha akarna, akkor se.

JEGYZETEK

- 1 Égető Melinda szíves szóbeli közlése az 1980-as években.
- 2 Zagyarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Pócs Éva gyűjtése 1963-ban.
- 3 Foster elemzése (Foster 1965) szerint a középkori európai és az újkori közel-keleti zárt paraszttársadalmak közösségei korlátozott javakkal rendelkeztek, bárkinek a tulajdonát csak a másik rovására lehetett gyarapítani. A javak oda-vissza mozgása tulajdonosaik között az egyensúly felborulásával járhat, az elosztás szimbolikus szabályozói az adott társadalomra speciálisan jellemző egyensúlyt hivatottak elérni, illetve visszaállítani.

- 4 A rítus kontextusát, illetve a hiedelemszövegek fiktív rítusának szövegkontextusát lásd: Pócs 1979; Pócs 2012, 352–369.
- 5 Corpus, *Nachtruhe* csoport. Egy példa: „Ich suche den Schlaf der lieben Anna!” [‘Keresem a kedves Anna álmát!’] (*Nachtruhe* 9.)
- 6 Fehér Zoltán sok adata bátyai (Bács-Kiskun megye) gyűjtéséből.
- 7 Strausz 1897, 338.
- 8 Strausz 1897, 338, 339, 351, 356; Vaitkevičienė 2008, 717–719; Vaitkevičienė 2009, 193–195; Agapkina–Levskievskaja–Toporkov 2003, 72; a stockholmi Nordiska Museum archívumában a *Stolsteg* címszó alatti szövegek.
- 9 Spamer 1958, 224–225.
- 10 Tillhagen 1962, 228–232.
- 11 Corpus, *Knochen kranken Kinder* és *Englische Krankheit* csoportok.
- 12 Corpus, *Knochen kranken Kinder* 2.
- 13 MNA, Füzes Endre gyűjtése, 1960.
- 14 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1961.
- 15 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 16 MNT 20.
- 17 MNA, Zentai János gyűjtése 1961.
- 18 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1961.
- 19 MNA, Hegedüs László gyűjtése, 1964.
- 20 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1962.
- 21 MNA, Hegedüs László gyűjtése, 1964.
- 22 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 23 MNA, Mándoky László gyűjtése, 1957.
- 24 MNA, Szomjas Zsófia gyűjtése, 1959.
- 25 MNA, Bene Zsuzsanna gyűjtése, 1961.
- 26 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 27 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1959.
- 28 MNA, Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
- 29 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 30 MNA, Török Katalin gyűjtése, 1964.
- 31 MNT 18.
- 32 Gönczi 1914, 291.
- 33 MNT 18.
- 34 Moór 1935, 30.
- 35 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 36 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 37 MNT 18.
- 38 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 39 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 40 MNA Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962. (Az Atlasz-gyűjtés idején még Hánta, Veszprém megye volt a kutatópont neve.)
- 41 MNT 18.
- 42 Molnár Mária gyűjtése, 1964.
- 43 MNA, Nagy Ilona gyűjtése, 1964.
- 44 MNT 15.

- 45 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 46 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1964.
- 47 MNT 18.
- 48 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1958.
- 49 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 50 Égető Melinda gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 194.
- 51 MNT 18.
- 52 MNT 18.
- 53 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1960.
- 54 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1960.
- 55 MNT 15.
- 56 MNT 18.
- 57 MNT 20.
- 58 MNT 18.
- 59 MNT 20.
- 60 MNT 18.
- 61 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1959.
- 62 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
- 63 MNT 18.
- 64 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 65 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1960.
- 66 Kallós 1966, 154.
- 67 MNT 21.
- 68 MNT 18.
- 69 MNA, Szomjas Zsófia gyűjtése, 1959.
- 70 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 71 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1959.
- 72 MNA, Vámos Mária gyűjtése, 1958.
- 73 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 74 MNT 15.
- 75 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1962.
- 76 MNT 18; MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1964.
- 77 MNA, Hegyi Imre gyűjtése, 1964.
- 78 MNA, Nógrádi Géza gyűjtése, 1965.
- 79 MNA, Nógrádi Géza gyűjtése, 1965.
- 80 MNA, Voigt Vilmos gyűjtése, 1961.
- 81 MNA, Voigt Vilmos gyűjtése, 1961.
- 82 MNT 18.
- 83 MNT 20.
- 84 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1960.
- 85 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1962.
- 86 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1962.
- 87 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 88 MNT 18.
- 89 MNT 18.
- 90 MNT 20.

- 91 MNA, Molnár Mária gyűjtése, 1959.
- 92 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1964.
- 93 MNT 18.
- 94 MNT 18.
- 95 MNT 18.
- 96 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 97 Polner 1985, 15.
- 98 MNA, Nógrádi Géza gyűjtése, 1965.
- 99 MNA, Nógrádi Géza gyűjtése 1965.
- 100 MNT 20.
- 101 Zamárdi Honismereti Szakkör gyűjtése, EA P 149/1983, 82.
- 102 MNA, Szentmihályi Imre gyűjtése, 1964.
- 103 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1960.
- 104 Diószegi 1967, 62.
- 105 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 106 MNA, Hegyi Imre gyűjtése, 1964.
- 107 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 108 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 109 MNT 15.
- 110 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1960.
- 111 MNT 18.
- 112 MNT 18.
- 113 MNA, Bárh János gyűjtése, 1965.
- 114 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1964.
- 115 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 116 Diószegi 1967, 61.
- 117 MNT 21.
- 118 Diószegi 1967, 61.
- 119 MNT 20.
- 120 Polner 1985, 13.
- 121 MNA, Voigt Vilmos gyűjtése, 1959.
- 122 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 36. Pontos helymegjelölés nélkül.
- 123 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 124 Istvánffy, 1895, 112.
- 125 MNT 18.
- 126 Polner 1985, 31.
- 127 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 29.
- 128 Polner 1985, 31.
- 129 MNT 18.
- 130 Polber 1985, 31.
- 131 Polner 1985, 31.
- 132 Polner 1978, 90.
- 133 Polner 1985, 31.
- 134 Polner 1985, 32.
- 135 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 136 Pócs Éva gyűjtése, 1967.

- 137 MNT 18.
- 138 P. Madar 1967, 35.
- 139 MNT 18.
- 140 Oltyán Sándor gyűjtése, EA 466, 4.
- 141 MNT 18.
- 142 Gönczi 1937, 222.
- 143 MNT 18.
- 144 Nyáry 1906, 298.
- 145 Balassa 1963, 374.
- 146 Gönczi 1937, 225.
- 147 Polner 2002, 102–103.
- 148 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek, Polner 1978, 86.
- 149 Sándor M. 1976, 201.
- 150 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 151 Gönczi 1937, 225.
- 152 Gönczi 1937, 75.
- 153 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 15.
- 154 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 155 MNT 5.
- 156 Kiss L. 1919, 90.
- 157 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 158 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 159 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 160 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 161 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 162 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 163 Györffy 1916, 86.
- 164 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
- 165 Berze Nagy 1940, III. 67.
- 166 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 167 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 168 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 169 Vajkai 1943, 95.
- 170 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 171 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 172 Diószegi 1960a, 91–92.
- 173 Kocsis 2010, 27.
- 174 Kocsis 2010, 23.
- 175 Takács György gyűjtése, 2002.
- 176 Diószegi 1960b, 40.
- 177 Diószegi 1960b, 42.
- 178 Kocsis 2005, 247.
- 179 Csoma Gergely gyűjtése, 1988.
- 180 László 1934, 186–187.
- 181 Bosnyák 1980, 151.
- 182 Hegedűs 1952, 129.

- 183 Csoma Gergely gyűjtése, 1999.
 184 Takács György gyűjtése, 2007; kosteleki (Bákó megye, Románia) születésű adatközlő.
 185 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
 186 Diószegi 1960a, 91.
 187 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
 188 MNT 18, 1950-es évek.
 189 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
 190 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 191 Diószegi 1967, 61.
 192 Halász 2005, 247.
 193 Kótyuk 2002, 241.
 194 Gönczi 1914, 302.
 195 Polner 1985, 21.
 196 Grynaeus 2002, 29.
 197 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 22.
 198 Csoma Gergely gyűjtése, 1989; Csoma 2000, 51.
 199 MNT 18.
 200 Kovács Endre 1982, 200.
 201 Vajkai 1943, 137–138.
 202 MNT 18.
 203 Istvánffy 1896, 367; Herkely 1937, 183.
 204 Jankó 1902, 252.
 205 Wlislöcki 1893, 139.
 206 Vajkai 1937, 146.
 207 Gaál I. 1928, 56.
 208 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 209 Polner 1985, 24.
 210 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 176.
 211 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 176.
 212 MNT 18.
 213 Luby 1937, 70.
 214 Béresné Bene 1957, 191.
 215 Grynaeus 1974, 234.
 216 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
 217 Manga János gyűjtése, EA 506, 7.
 218 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 50.
 219 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 93.
 220 Balassa 1963, 122.
 221 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 222 Burány 2001, 248.
 223 MNT 5.
 224 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 225 Istvánffy 1895, 366.
 226 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 227 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 228 Szoboszláyné Raffay Anna gyűjtése, EA 2374, 63.

- 229 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 230 MNT 5.
 231 Istvánffy 1911, 366.
 232 Istvánffy 1911, 295.
 233 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 234 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 235 Fehér Gy. 1937, 222–223.
 236 MNT 18.
 237 Jankó 1902, 411.
 238 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
 239 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 174.
 240 Polner, 1985, 23.
 241 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 242 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 243 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 175.
 244 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
 245 Molnár Rózsa gyűjtése, EA 1060, 6.
 246 Molnár Rózsa gyűjtése, EA 1057, 12.
 247 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
 248 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
 249 Égető Melinda gyűjtése, 1966.
 250 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 176.
 251 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 252 MNT 5.
 253 Mató József és Tarczy Sándor gyűjtése, EA 498, 198.
 254 MNT 18.
 255 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 170.
 256 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 171.
 257 Magyar 2004, 423.
 258 Kálmány 1891b, II. 107.
 259 Vajkai 1943, 161.
 260 Pócs Éva gyűjtése hernádnémeti (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) adatközlőtől, 1962.
 261 Grynaeus 2002, 84.
 262 MNT 18.
 263 Takács György gyűjtése, 2005.
 264 Grynaeus 2002, 89.
 265 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
 266 Bosnyák 1980, 216.
 267 Szendrey Ákos gyűjtése, EA 2508, 29.
 268 Kálmány 1891b, II. 109.
 269 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 161.
 270 Káldy 1908, 288.
 271 MNT 18.
 272 Somossy 1896, 102.

2. TAGADÁS + ÁLLÍTÁS („NEM..., HANEM” SZERKEZET)

A cselekményre utaló metafora kétféle jelentésének párhuzamos közlése kijelentő mondatokban, szintaktikailag jelölt formában, kötőszavakkal összekapcsolt mellékmondatos szerkezetekben is történhet. Ezek közül kiemelt szerepe van a „nem..., hanem” mellérendelő szerkezetnek. Hasonlóan a VI. I. csoportba sorolt ráolvasásokhoz, ezek a szövegek is bármilyen konkrét szituációhoz „rögtönözhető”; tartalmilag változóak. Szemmel láthatóan a szerkezet a fő hagyományozó tényezőjük, ez rendelkezik körülhatárolt elterjedési területtel (a Dél-Alföldtől kelet felé Bukovináig, Moldváig).

A cselekmény mágikus jelentésének egyszerű metaforikus közléséhez képest ezek a ráolvasások többletként a cselekmény konkrét, illetve mindennapi jelentésének tagadását is tartalmazták. A „nem..., hanem” szerkezet a szövegek közös és egyúttal legfontosabb állandó formai eleme. Változó tartalmú szövegeink – úgy látszik – bármilyen konkrét szituációhoz rögtönözhetőek voltak a megrontott tehén helyrehozatalának szükséghelyzetétől a szerelmi varázslásig vagy az agos gyermek gyógyító rítusáig. Valószínű, hogy a szerkezet, illetve elv ismeretének területén a mágia közismert, nemcsak specialisták kezén lévő részéhez tartozott ez a ráolvasás.

Román, szlovén, valamint litván adataink a szerkezet délkelet-európai elterjedésére mutatnak. Így hangzik egy hasonló elvű román szöveg fordítása: 'Én nem a zsákban levő szalmát döfködöm, hanem annak a szívét, aki elvitte Joinának a tejét.' (Itt megrontott tehene nevét említi.)¹ Egy angol szórványadat² azonban arra vall, hogy e szerkezet ráolvasásban való alkalmazása nem annyira speciális, hogy kizárólagosan egy területhez volna köthető.

1. Nyilalás^a gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³)

A gyógyító vizet vetett^b három szénnel; azután vett kilenc darab cérnát, és azt a vízben bogozta, majd kibogozta, miközben így beszélt:

Nem a vizet bogozom,
se nem a cérnát,
hanem a nyilalást.

2. Fejfájás gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Pusztina, Bákó megye, Románia]⁴)

A beteg hajnalban felkel, a favágótökéhez megy, ott három markolással felvesz kilenc darab forgácsot. Egy tál vízbe belemártja a forgácsokat, ezt mondva:

Nem a forgácsot mártom,
hanem csak a fejfájásomat.

Ezután a forgácsokat egyenként hátradobja a fején keresztül.

^a nyilallás

^b Hideg vízbe parazsakat dobtak, hogy megállapítsák a baj okát és mértékét a „szenek” lesúlylédéséből.

3. Árpá gyógyítása (Salánk, Nagyszőlősi járás, Ukrajna⁵)

Mikor a beteg „félredolgára” megy, kis kenyeret vesz a szájába, és közben mondja:

Nem kenyeret eszem,
hanem az árpát.

4. Árpá gyógyítása (Ploszkucény, Vránca megye, Románia⁶)

Nem aratok búzát, árpát a mezőről,
de aratok korszóckát^a a szemedről.

5. Árpá vagy szemölcs gyógyítása (Szabófalva, Neamț megye, Románia⁷)

Háromszor mondták, vágó mozdulatok közben:

Nem vágom a szememet,
vágom a kosszút!^b

6. Szümöcs^c gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁸)

Vasárnap napkelte előtt kisöprik a ganét a házból, ezt mondva:

Nem a ganyét hányom,
szümöcsseimet!

7. Igízet gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁹)

Vízvetés közben a vizesedény lerakásakor mondják:

Nem a szenet teszem,
hanem az igízetet.

A „szenek” berakásakor a fenti szöveggel betegségneveket mondanak: *gelka*, *öklelés*, *szorítás*^d stb. Ha a parazsak „sírnak” (sípoló hangot adnak) vízbe dobáskor, meggyógyul a gyerek.

8. Hideglelés gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia¹⁰)

A gyógyító a beteg homlokáról, feje tetejéről és hátul a nyakáról hajat, a kezéről, lábáról körmöt vág. A körömdarabkákat rongyba köti kilenc boggal. Ezt vadrózsa tetejére köti, és a növény csúcsát leköti a tövéhez. Minden bogozáskor így szól:

Nem a körmöt s a hajat,
s nem a vadrózsabokrot kötöm le,
hanem a hideget!

^a korsócskát: 'árpát'

^b korsót ('árpát')

^c szemölcs

^d *Gelka*: valamilyen nyakon, torokban támadt betegség, például mumpsz, mandulagyulladás, torokgyík. *Öklelés*: talán hányással kapcsolatos betegség. *Szorítás*: szivgörcs vagy egyéb görcs.

9. *Hidegtelelés* gyógyítása (Tiszasziget, Csongrád megye¹¹)
A beteg fején vöröshagymát vágnak négyfelé, ezt mondva:

Vágom a hajmát,
de nem a hajmát,
hanem a hidegöt!

Ezután a hagymát a kéménybe kell tenni.

10. *Agos*^a gyerek gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia¹²)
A gyereket „megfőzték”: az üst vízbe egy tojást tettek, és orsóból faragott forgácsot. Az egyik asszony az üst fölé tartotta a gyereket, egy másik felment a padlásra. Onnan kérdezte a gyereket tartó asszonyt, s az felelt:

- Mit főcc, gyereket?
- Nem, abagot főzök, nem gyereket.

Háromszor zajlott le ez a párbeszéd.

11. *Agos* gyerek gyógyítása (Oláhlapád, Fehér megye, Románia¹³)
A földbe bolthajtásszerű lyukat vágnak, azon átadják a gyereket. Párbeszéd az átadó és az átvevő között:

- Adok egy bozontos kutyát.^b
- Nem, egy szép kövér malacot.

Ha ezt nem teszik meg, a gyerek sovány marad, és elpusztul.

12. *Agos* gyerek gyógyítása (Kakasd, Tolna megye, [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁴)
Meg kell „sütni” a gyereket: a „kuptorba”^c tüzet raknak, ráteszik a gyereket csórén a lapátra, ezt mondva:

Agot vetek bé, nem gyereket,
hogyan ez az ag égjen le róla.

13. Nem járó kisgyerek elindítása (Balusest, Neamț megye, Románia¹⁵)
Vasárnap reggel valaki kiviszi a kisbabát, egy másik személy pedig ollóval úgy csinál, mintha az utat vágná. Így olvas rá:

^a *Agos, abagos*: torz, szőrös, ráncos, öreges kinézésű koraszülött, vagy beteg újszülött.
^b Az *agoság/ebagoság* egyik okának azt tartották, hogy az anya a terhesség alatt a „tisztátalan” kutyával érintkezett, például belérúgott, attól lett a magzata beteg, kutyához hasonló.
^c 'kemencében'

Nem vágom lépésit,
vágom kötésit,^a
hogyan tudjon menni!

14. *Rontás* (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁶)
Aki az ellenségét meg akarja rontani, kimegy az erdőbe, ott éjszaka meztelenül éket ver egy fába, s míg üti, mondja:

Nem a pánát^b ütöm,
a dusmánomat^c ütöm.

„Ha akarja, hogy haljék meg a dusmánja, akkor üti bé egészen. Ha üti kicsit, csak betegszik meg.”

15. Tejhaszon biztosítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁷)
Napkelte előtt szedik a harmatot a legelőről, „sétárral”^d és szitával, ezt mondogatva:

Nem harmatot szedek,
hanem a tehen zsírját szedem.

Annak a tejét vették így el, akire haragudtak. Ilyenkor a tehen odaböngött annak a kapujába.

16.1. Tejhaszon biztosítása (Oláhlapád, Fehér megye, Románia¹⁸)
Aki másnak a tehenét meg akarja rontani, az illető házából lopjon el valamit (kenyeret, puliszkát stb.), vagy az udvaráról egy darab forgácsot. Közben nem szabad senkihez szólni. Ha például parazsat lop, ezt mondja közben:

Nem a szenet viszem,
hanem a tejet.

Otthon összetöri a kihűlt parazsat, és beadja saját tehenének, így szólva:

Nem a szenet adom,
hanem a tejet.

16.2. Elvett tejhaszon visszaszerzése (Kolozsorsa, Kolozs megye, Románia¹⁹)
Aki gyanakodtak, attól egy kis kenyérbelet és sót kellett titokban elhozni. Közben mondogatták:

^a Kötésit: ti. úgy tartották, hogy „meg van kötve” a járása.

^b 'éket' (románból)

^c 'ellenségemet' (románból)

^d tejjesajttárral

Nem ezt a kenyérbelet és sót viszem,
hanem a mi tehenünknek a tejét és tejfelét.

Beadták a kenyeret és sót a saját tehenünknek. Mindezt háromszor végezték el.

17.1. Elvett tejhaszon visszaszerzése (Kide, Kolozs megye, Románia²⁰)
Napkelte előtt kilenc patakból egy-egy bikasót^a szed a tehen gazdája, akitől elvettek a tejet. Közben elimádkozik kilenc Miatyánkot és kilenc Üdvözlégyet. Ott-hon minden bikasót elnevez a hét egy-egy napjáról. Napnyugta után megfőzi a bikasót, és hagyja kihűlni. Amelyik napról elnevezett bikasó „sír”, azon a napon mosogatórongyot szúr a vasvilla ágára, és kimenet az istálló szemöldökfájára üti, mire a rongy odaragad. Közben így olvas rá:

Nem a mosót csapom,
hanem azt, aki a tehenemnek elvitte a tejét.

Ezután egy járompálcával^b üti a mosót, mire odajön a rontó a házhoz (így megtudják, ki volt a tettes).

17.2. Elvett tejhaszon visszaszerzése (Kibéd, Maros megye, Románia²¹)
Az istállóban fel kell akasztani egy kabátot, s a fejsze fokával jól meg kell verni. Azt kell mondani:

Nem eztet a kabátot ütöm,
hanem aztot ütöm,
aki elvitte a tehentől a tejet.
Mire az áldott nap feljő,
akkorra hozza vissza a tejet!

17.3. Elvett tejhaszon visszaszerzése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²²)
Egy levágott mogyorófaágat hoznak haza (patak fölött nem szabad átmenni vele), és az istállóküszöbön verik vele azt a rongyot, amelyikkel születésekor „kifogták” a borjút. Ütés közben mondják:

Se nem a tehenet ütöm,
se nem a borjút,
hanem, ki a tejt s a zsirját elvitte,
azt ütöm!

Ezzel a tettest verik meg: az „csuful nez ki osztán”.

Variánsok: megrontott tehen gyógyítása („Nem a tehenet ütöm...” – Visk, Huszti járás, Ukrajna;²³ „Nem ezt ütöm...” – Visk, Huszti járás, Ukrajna²⁴).

^a Bikasó, békasó: 'kavics'.

^b A járom mozgatható, kivehető alkatrésze.

18. Szellem elűzése (Ketesd, Szilágy megye, Románia²⁵)
Egy asszony a néző^a tanácsára minden harmadik pénteken kiment a kapuba, és ott kést szúrt a földbe, így szólva:

Szúrom a kéist a földbe,
de nem a földbe,
hanem annak a szellemnek a szivibe,
aki az éin lejárnyomat látogatja.

19. Ellopott tárgy visszaszerzése (h. n.²⁶)
A gyanúsítottól elcsenik valamilyen ruhadarabját, és a keresztúton elégetik, ezt mondva:

Én nem ezt a ruhát gyűjtöm,
gyűjtöm a te lelked-csontod,
ne légyen teneked nyugtod,
míg a ...-t [a lopott tárgyat] vissza nem adod!

20. Szerelmi varázslás (Csomafája, Kolozs megye, Románia²⁷)
A lány felvesz földet a legény nyomából. A kemencébe tapasztja, és így olvas rá:

Ezt a nyomot én veszem, a kemencébe tapasztom,
de nem azért vettem, hogy azt odatapasszam,
hanem hogy az, akinek nyomát felvettem,
úgy égjen, mint ez a nyom, amíg hozzánk el nem jön.

21. Férj megkötése (Magyarfalu, Bákó megye, Románia²⁸)
„Hogy az embert megkössék, hogy ne menjen máshoz.” Az asszony közösülés után egy ronggyal „ledörgöli azt a gamatcságját,^b a rongyot orsóra tekeri, és a küszöb alá ássa”. Közben így szól háromszor:

Nem az orsót teszi bé,^c
hanem az embernek a szemérit.^d

„...s aztán nem tud, csak otthon tud csinyálni, az ő feleséginek, máshoz nem tud menni.”

^a Gyógyító, aki a baj okozóját is azonosítani tudja.

^b 'gusztustalan rondaságát' ('ondóját')

^c Feltehetően a „teszem bé” alak változott el, amikor a gyűjtő számára mondták el a szöveget.

^d szemérmét

JEGYZETEK

- 1 Ezek egy hosszú ráolvasás bevezető sorai, Kovács Ágnes fordításában (Pavelescu 1945, 63–64). Litván adatok: Vaitkevičienė 2008, 781–782.
- 2 „It is not this candle (bone) alone I stick, / But A. B.'s heart I mean to prick.” (Brie 1906, 3.)
- 3 Diószegi 1960b, 97.
- 4 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
- 5 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 6 Halász 2005, 249.
- 7 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
- 8 Bosnyák 1980, 178.
- 9 Bosnyák 1980, 167.
- 10 Bosnyák 1980, 162.
- 11 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 74.
- 12 Diószegi 1960b, 40.
- 13 Pávay V. 1907, 220.
- 14 Diószegi 1960a, 90.
- 15 Csoma Gergely gyűjtése, 1993; Csoma 2000, 23.
- 16 Csoma Gergely gyűjtése, 1983; Csoma 2000, 21.
- 17 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3049.
- 18 Pávay V. 1907, 357.
- 19 Vajkai 1943, 162.
- 20 Vajkai 1943, 162–163.
- 21 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 130.
- 22 Takács György gyűjtése, 2005.
- 23 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 24 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 25 Kovács Á. 1943, I. 21.
- 26 Szendrey Zs. 1937, 404.
- 27 Vajkai 1943, 80–81.
- 28 Csoma Gergely gyűjtése, 1991; Csoma 2000, 21.

3. ÁLLÍTÁS + ELKÜLDÉS, FENYEGETÉS (ÁRPA GYÓGYÍTÁSA)

A szövegek rokonok a VI. I. csoport árpagyógyító szövegeivel, és a IV. csoport *árpát* letagadó szövegeivel együtt a magyar ráolvasások egyik leggazdagabb funkcionális csoportját képezik. A VI. csoport kijelentő formáinak sajátosságai itt is jelen vannak: az „árpát aratok” stb. metaforák az „árpa” szó kétértelmősége révén egyszerre utalnak a valódi árpaaratás mindennapi jelentésére és az azt utánzó cselekmény mágikus jelentésére. E csoport ráolvasásainak többléte ehhez képest az árpa fenyegetésének motívuma; tehát egy parancsoló forma is jelen van a kijelentő forma mellett. Mint már említést nyert a IV. csoport *árpát* „lehazudó” szövegei kapcsán, Diószegi Vilmos összefoglaló áttekintését adta az árpagyógyító ráolvasásoknak a Magyar Néprajzi Atlasz (MNA) kérdőíves anyaga alapján; az ő térképéről is leolvashatók a szövegeinkből megállapítható elterjedési képek, és a nyugatról keletre hosszabbodó formák.¹ Ő is ténymegállapító és fenyegető típusokat határozott meg, ezeken belül különböztetett meg négy altípust: tagadás, az árpa kapcsolatba hozása valamilyen obszcén dologgal, továbbá párbeszédese forma és elbeszélő forma.

Ezek a ráolvasások – az árpagyógyító szövegek többi csoportjához hasonlóan – kézzel vagy késsel, sarlóval végzett, aratást imitáló mozdulatok kíséretében hangzottak el (a gesztusok és eszközök területi különbségeivel: begörbített ujjal, kézzel, sarlóval, kaszával arattak). Az árpaaratás metaforája az összes idetartozó szövegtípusban közös. Az egyes csoportokat-típusokat egymástól megkülönböztető többlételek a konkrét jelentést bővítik az árpagabona valószínű aratására utaló tartalmi többlételek bevonásával. Elterjedt és közkedvelt típusaik és altípusaik különbségeit az adja, hogy az „árpa” szó kétértelmősége révén különbözőképpen bővül az „árpaaratás” mágikus vagy mindennapi jelentése (a mindennapi jelentés például egyeb, a gabona feldolgozásával kapcsolatos műveletekre – kévékötés, asztagba rakás stb. – való utalással). E tartalmi bővítések bizonyos stiláris eszközök révén egy-egy kisebb-nagyobb területen elterjedt állandó – olykor költői – forma létrejöttek az alapjait jelentették.

Az ország középső és nyugati területein elterjedt legegyszerűbb fenyegetések („Szaladj, árpa, learatlak!”) mellett bizonyos stiláris-grammatikai különbségeken (kijelentő, illetve felszólitó forma), valamint terminológiai eltéréseken („marokszedés”, „kepébe rakás”, „kévékötés”) alapuló helyi altípusok is megjelennek. Egy szövegcsoporthat a metafora kibontásának azt a változatát képviseli, amikor a valószínű árpaaratásra való utalás tagadása („kévébe sem kötök” és hasonló) adja meg a szöveg mágikus jelentését. Ugyane területen már a szóismétlések rímei révén létrejött kezdetleges versekkel is találkozunk.

Az Alföldön elterjedt „fehér ló seggével” fenyegető szövegtípus (a Tiszától keletre, a Szilágy-ság és Bihar vonaláig, 2–8. szám alatti szövegek) kikristályosodott formát mutat, kevés lexikális és stiláris különbséggel. Elterjedési területe kiegészíti az e területről keletre, illetve nyugatra legintenzívebben használt típusok területét. (Az egész nyelvterületen ismert egy-két különösen „kedvelt” árparáolvasás.) A fehér lóba küldéssel való fenyegetés talán valamely régi hiedelem-tartalom kifejeződése, amelyről azonban semmit sem tudunk. Az árpa szidásának, obszcén fenyegetésének elve sokféle szövegben, akár spontán, rögtönzött szidalmakban is – manifesztálódott a magyarság gyakorlatában mindenütt. A 9–12. számok alá más típusú, elsősorban kútba dobással való fenyegetéseket soroltunk, szintén az Alföldről és annak északi-északkeleti pereméről.

A 13–32. számú szövegek egy nagy területen (Borsodtól, illetve a Tisza vonalától keletre, Moldváig, Bukovináig) elterjedt szövegtípust képviselnek. E ráolvasókban az „árpaaratás” metaforája kibővül az árpával kapcsolatos mezőgazdasági munkák említésével (az utolsó fázis

általában az árpa megsemmisülése). A munkafolyamat egyes szakaszainak hasonló szerkezetű mondatokban való halmozó felsorolása ritmikus, mondókaszerű szöveggé teszi a ráolvasást. A műveletek száma, tehát a szövegek hossza tetszőleges (egyazon községből ismert négy-öt és negyvenhét soros változat is), illetve nagyjából megállapítható, hogy a szövegek egyre hosszabbak, az árpaaratás megemlített műveleteinek száma egyre több, az elbeszélés egyre részletesebb. Ez a gondolatpárhuzamos szerkezet a szövegek fő formai szervezője. Emellett az elbeszélő formák számos változatával: jelen és múlt idejű, első személyű és az árpát megszólító formákkal egyaránt találkozunk. A szövegvariánsok némelyike – különösen, ami a gyimesi, moldvai, igen hosszú változatokat illeti – a nem vallásos tartalmú magyar ráolvasásoknak költői szépségekben talán leggazdagabb példáit szolgáltatja.

Az elbeszélésnek az árpa megsemmisülésére utaló tartalma költői párhuzamul szolgál a betegség fenyegetéséhez. Észrevehető az epikum hasonlatba – a kéttagú epikus ráolvasások szerkezetébe – szerveződésének tendenciája. Ezt jelzik a szöveghez gyakran társuló, rögtönzött jellegű, változó kívánságok, fohászok (például: „Sohase legyen többet!”); néha pedig megjelenik a szabályos „úgy..., mint”, illetve „úgy..., ahogy” szerkezet. A szövegek végén az árpagabona elpusztulásának képei igen változatosak, obszcén jeleneteknek is tanúi lehetünk, amennyiben az elbeszélés végén az árpából sült kenyér úgy semmisül meg, hogy megeszik, de sokszor ki is kakálják, máskor hollók vagy más madarak eszik meg, vagy disznóval etetik meg, és azok kiszarják. Megjelennek az árparáolvasók más kontextusaiban is gyakori obszcén átkok is a szöveg egész előfordulási területén: kanca, kutya vagy a papné seggébe veréssel fenyegetik az árpát a hosszú mondóka végén. Végül az árpagabonának ehhez a sokféleképpen kommentált megsemmisüléséhez hasonlítják a betegségárpa óhajtott megsemmisülését; például: „...kiveszem, megeszem, / s kikakálom. / Ugy eloszolják, / mind ahogy ez eloszolt!” Az árpa (gabona) kapcsolatba hozása a búza eredetlegendájával, amely az üldözött Krisztus elbűjását beszéli el, csak Gyimesben regisztrált egyedi jelenség.

Az „árpaaratáshoz” kapcsolódó szövegek elterjedtsége, általános ismeretének mértéke felülmúlja az árpa előfordulásának arányát más – ráolvasással gyógyított – betegségek mellett. Az inkább gyógyítók használta hosszú szövegek utolsóként bemutatott csoportját kivéve ezek mindenki által ismert és használt szövegek voltak. A közelmúltban volt a szövegek használatának valamelyes tréfás jellege, talán a használat késői stádiumának jeleként.

Az árpagyógyító szövegek gazdagsága – úgy tűnik – egy sajátosan a magyar nyelvhez kötődő lelemény; a legtöbb szövegtípus nyelvhatárainkon belül marad. Lehet, hogy ismereteink hiánya az oka, de gyér párhuzamanyagunkból úgy látszik, sehol ilyen gazdagságban nem lelhetők fel árpagyógyító szövegek, mint a magyarság gyakorlatában. (Inkább csak a IV. csoport árpát lehadzudó vagy trágársággal kapcsolatba hozó szövegeinek vannak európai kapcsolata; szövegeink tartalmi párhuzamai jellemző módon olyan nyelveken ismertek, például német, horvát, szlovén, ahol a szemén nőtt árpának és a gabonának – a magyarhoz hasonlóan – azonos neve van.) Az itt bemutatott típusoknak csak gyér német és szlovén párhuzamait tudjuk említeni.² Megemlítjük még, hogy az árpagabona történetét elbeszélő szövegeket Kálmány Lajos – bizonyára jogosan – A kenyér panasza mondával is kapcsolatba hozta.³

1. *Árpa* gyógyítása (Mezőszemere, Heves megye⁴)
Valaki kaszával a beteg elé áll, és háromszor mondja:

Szaladj, árpa, learatlak!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Hegyhát-vidék, Vas megye;⁵ Zalaegerszeg⁶).
Variánsok: *árpa* gyógyítása („...én téged learatlak!” – Koppányszántó, Tolna megye;⁷ „Vigyázz, árpa, learatlak!” – Nagylengyel, Zala megye⁸).

2.1. *Árpa* gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye;⁹ Galgahévíz, Pest megye;¹⁰ Tura, Pest megye¹¹)

Szaladj, árpa, lekaszállak!

Variáns: *árpa* gyógyítása („Menj el...” – Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye¹²).

2.2. *Árpa* gyógyítása (Vezseny, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³)
Ujjal körözték az árpát, vagy levágó mozdulatot tettek, vagy „elköröszölték” a kezükkel, így szólva:

Árpa, árpa, lekaszállak!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁴).

2.3. *Árpa* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁵)
Begörbített mutatóujjukkal kaszálták le az árpát. Közben mondták:

Árpa, árpa, lekaszállak,
múljal el!

Azonos szöveg: *árpa* gyógyítása (Magosliget, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁶).

2.4. *Árpa* gyógyítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷)

Én tégedet lekaszállak,
soha többé nem látlak!

2.5. *Árpa* gyógyítása (Sándorfalva, Csongrád megye¹⁸)
A beteg kilenc szem árpát „visszakézből”^a a kútba dob, miközben így szól:

Árpa, árpa, lekaszállak,
hogy ne teremj rajtam!

^a 'kifordított tenyérrel'

2.6. *Árpa* gyógyítása (Geszt, Békés megye¹⁹)

Árpa, árpa, nagyra nőttél,
ide kasza alá jöttél!

3.1. *Árpa* gyógyítása (Tác, Fejér megye²⁰)

Egy másik személy jobb kézzel az árpa előtt félkört ír le, kezében félig kinyitott bicskával. Közben mondja:

Árpa, árpa, lekaszállak,
kévébe is kötlek!

Variáns: *árpa* gyógyítása (Tác, Fejér megye²¹).

3.2. *Árpa* gyógyítása (Mikófalva, Heves megye²²)

„A szemem nőtt árpát vándoremberrel gyógyították. Az beleköpött, és mondta:”

Árpa, árpa, learatlak,
marokra learatlak!

„Ezután háromszor körüljárta a kurat, s közben árpát szórt szét.”

3.3. *Árpa* gyógyítása (Dercen, Munkácsi járás, Ukrajna²³)

Árpa, én téged learatlak,
kévébe kötlek,
keresztbe is raklak,
el is csépellek.

4. *Árpa* gyógyítása (Nagypáli, Zala megye²⁴)

A gyógyító „learatja”: kezét a beteg szeme előtt elhúzva háromszor mondja:

Szaladj, árpa, löaratlak,
kévébe se kötlek!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Potyond, Győr-Moson-Sopron megye;²⁵ „...Kepibe^a sē raklak!” – Sárhida, Zala megye²⁶).

5. *Árpa* gyógyítása (Klárafalva, Csongrád megye²⁷)

Egy másik asszony vízzel szembe csapta a beteg asszonyt, és ezt mondta:

Árpa, árpa, árpa,
de rövid a szára,
nemsokára le löszöl kaszával!

^a *Kepe:* a kérékből rakott gabonakereszt.

6. *Árpa* gyógyítása (Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia²⁸)
Sarlóval a kézben a beteggel szemben állva mondták:

Gyere, árpa,
mert nem idevaló vagy,
menj a kévébe!

7. *Árpa* gyógyítása (Bugyi, Pest megye²⁹)

Egy idegen késsel az árpa előtt vágó mozdulatot tesz, ezt mondva:

Árpa, árpa, learatlak,
ló seggébe duglak!

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...váglak!” – Szentkirályszabadja, Veszprém megye;³⁰ „...fenekébe beleduglak!” – Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás, Ukrajna³¹).

8.1. *Árpa* gyógyítása (Vésztő, Békés megye³²)

A beteg jobb kézzel, sorban kilenc szem árpával kilencszer megkerékíti szemét;^a az óramutató járásával egyező irányban. Kerekítés után megkeresztezi a szemét, s az árpaszemet a feje alatt hátrahajítja. Kerekítés közben mondja:

Árpa, árpa, lekaszállak,
fehír lu seggibe váglak!

Azonos szövegek: *árpa* gyógyítása (Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar megye;³³ Berettyó-újfalva, Hajdú-Bihar megye;³⁴ Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁵; Szabadkígyós, Békés megye³⁶).

Variánsok: *árpa* gyógyítása („...lekaszállak, learatlak...” – Óföldaék, Csongrád megye;³⁷ „...hánylak!” – Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye;³⁸ Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁹ Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁴⁰ Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴¹ Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴² Nagyléta [Létavértes], Hajdú-Bihar megye;⁴³ Furta, Hajdú-Bihar megye;⁴⁴ Sárrét-udvari, Hajdú-Bihar megye;⁴⁵ Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁴⁶ Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok megye – két szöveg;⁴⁷ Békés, Békés megye;⁴⁸ Doboz, Békés megye;⁴⁹ „...dobállak!” – Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás, Ukrajna⁵⁰).

8.2. *Árpa* gyógyítása (Rév, Bihar megye, Románia⁵¹)

Késhegyel „kerékítették”, miközben mondták:

Árpa, árpa, learatlak,
fehér ló seggibe duglak!

Azután az ajtó sarkához szúrták a kést, és három napig ott hagyták. Mire kihúzták, elmúlt az árpa.

^a Ti. körkörös mozdulatot tesz vele a szeme fölött.

Variánsok: árpa gyógyítása (Szamosház;⁵² Beregrákos, Munkácsi járás, Ukrajna;⁵³ Visk, Huszti járás, Ukrajna;⁵⁴ Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁵⁵ Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye;⁵⁶ Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye;⁵⁷ Szilágyság, Románia⁵⁸).

8.3. *Árpa* gyógyítása (Hajdúböszörmény, Hajdú-Bihar megye⁵⁹)

Árpa, árpa, lekaszállak,
ha el nem mész, fehér lú seggibe váglak!

8.4. *Árpa* gyógyítása (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye⁶⁰)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Árpa van a szememen!
– Árpa, árpa, lekaszállak,
fehér lú seggibe duglak!

9. *Árpa* gyógyítása (Karácsond, Heves megye⁶¹)

Árpa, menj a fehér ló seggibe,
menj a disznó picsájába!

Ezután rá kell imádkozni.

10. *Árpa* gyógyítása (Dercen, Munkácsi járás, Ukrajna⁶²)
A beteg szeme előtt kaszáló mozdulatot végezve mondja egy másik személy:

Árpa, árpa, lekaszállak,
kévébe kötlek,
fehér lú seggibe löklek!

11. *Árpa* gyógyítása (Doboz, Békés megye⁶³)
Kilenc szem árpával elkerítik:

Árpa, árpa, lekaszállak,
majd a földbe bedobállak!

12.1. *Árpa* gyógyítása (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye⁶⁴)
A betegnek a kutat kilencszer meg kell kerülnie, ezt mondva:

Árpa, árpa, lekaszállak,
és a kútba beleváglak!

Variánsok: árpa gyógyítása („...learatlak, / kútba vetlek!” – Diósjenő, Nógrád megye;⁶⁵ „...kút fenekébe dobtak!” – Kisújszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁶⁶ „...sós kútba doblak!” – Visk, Huszti járás, Ukrajna⁶⁷).

12.2. *Árpa* gyógyítása (Diósjenő, Nógrád megye⁶⁸)
Kút felett keresztet rajzolnak egy árpaszemre, azt bedobják a kútba, és így szólnak:

Árpa, árpa, learatlak,
kútba vetlek,
sohase legyen a szemem!

13. *Árpa* gyógyítása (Visk, Huszti járás, Ukrajna⁶⁹)

Árpa, árpa, learatlak,
fehér lú seggibe duglak,
onnan is kihúzlak!
Malamkú alá teszlek,
ott meg összetörlek,
mégis ki kell bírjad!

14.1. *Árpa* gyógyítása (Nagybalog, Rimaszombati járás, Szlovákia⁷⁰)
Háromszor kellett elmondani a kút felett, és utána a „nevetlen” ujjal^a kellett rá keresztet vetni:

Árpa, árpa,
én tégedet megaratlak,
csomóba se raklak,
kivébe se teszlek,
bé se kötlek,
le se aratlak!

14.2. *Árpa* gyógyítása (Váralmás, Szilágyság megye, Románia⁷¹)
Kézzelel, sarlóval a szem előtt arató mozdulatokat végeznek, ezt mondva:

Árpa, árpa, learatlak,
kévébe se kötlek,
ecetbe se raklak,
haza se viszlek,
el se csépellek,
csak a fehér ló seggibe raklak!

Variánsok: árpa gyógyítása (Magyargyerőmonostor, Kolozs megye, Románia⁷²; „...csak a fehér lóba teszlek!” – Kalotaszeg, Románia;⁷³ „...csak a kutya seggibe csaplak!” – Borsa völgye, Románia⁷⁴).

^a 'a negyedik ujjal'

14.3. *Árpa* gyógyítása (Kalotaszeg, Románia⁷⁵)

Árpa, árpa, learatlak,
marokba se teszlek,
kévébe se kötlek,
szekeremre se teszlek,
csűrömbe se viszlek,
el se cipellek,
malomba se viszlek,
meg se sütlek,
meg se eszlek,
csak a fehér lóba teszlek!

14.4. *Árpa* gyógyítása (Bádok, Kolozs megye, Románia⁷⁶)

Árpa, árpa, learatlak,
marokba nem teszlek,
kévébe se kötlek,
kalangyába^a se raklak,
csak a kutya seggibe csaplak!

15. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁷⁷)

Árpa, én téged learatlak,
kévébe kötlek, kalangyába raklak,
csűrbe béhordlak, kicsépellek,
kiszórlak, megrestállak,
a malomba viszlek, és megőrletlek!
Hazaviszlek, kovászt keverek,
megdagasztlak, s kemencébe tüzet teszek,
bévetlek, kiszedlek,
kiszarlak,
s a kutyák megesznek!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia – három szöveg;⁷⁸ „disznók megesznek, és kiszarnak!” – Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia];⁷⁹ „...hazavisznek, disznónak adnak!” – Vargyas, Kovászna megye, Románia⁸⁰).

16. *Árpa* gyógyítása (Vajasd, Fehér megye, Románia⁸¹)

Ptü, ptü [köpköd]!
Árpa, árpa, learatlak,
kévébe kötlek, elcsépellek,

^a *Kalangya, kalongya:* aratás után a kérékből rakott „kereszt”, amely behordásig a tarlón áll.

a zabot a lónak adom,
a ló megeszi, kikakálja,
s a tyúk elkaparja!

Variáns: *árpa* gyógyítása (Aranyosszék, Románia)⁸²

17.1. *Árpa* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁸³)

Árpát vetek,
árpát kaszálok,
árpát viszek a malomba,
árpát hazahozok,
árpa úgy eltűnjön,
mint az árpát megdarálják!

17.2. *Árpa* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]⁸⁴)

Árpa, árpa, learatlak,
marokba raklak,
kévébe kötlek,
keresztbe teszlek,
onnét kocsiba raklak,
ott asztagba raklak,
ott a gépbe raklak,
s megcsépellek!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (rövidebb: Tordatúr, Kolozs megye, Románia;⁸⁵ „...hazaviszlek, ládába raklak!” – Kibéd, Maros megye, Románia⁸⁶).

17.3. *Árpa* gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia⁸⁷)

Én, árpa, én téged learatlak,
kévébe kötlek, kalangyába raklak,
kicsépellek, malomba viszlek,
megőrletlek.
Itt nem vót,
itt ne legyen!
Menjen,
a hetedhét országon túl járjon!

18.1. *Árpa* gyógyítása (Kászonyakabfalva, Hargita megye, Románia⁸⁸)
Sarlóval „aratták”:

Én téged, árpa, learatlak,
kévébe kötlek,
buglyába teszlek, csűrbe viszlek,
kicsépellek, s elégetlek!

Variáns: árpa gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia⁸⁹)

18.2. *Árpa* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia⁹⁰)

Árpa, árpa, learatlak,
kévébe kötlek,
hazaviszlek,
kicsépöllek,
a malomba viszlek,
megsütlek!

Variáns: árpa gyógyítása (Erdőfüle, Kovászna megye, Románia⁹¹).

18.3. *Árpa* gyógyítása (Tizzasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹²)

Árpa, árpa, lekaszállak,
a malomba viszlek,
kerék alá teszlek,
onnan is kiveszlek,
sütőteknőbe teszlek,
onnan is kiveszlek,
tüzes kemencébe vetlek,
onnan is kiveszlek!

Utána kézzel elhessegetik az árpát.

Variánsok: árpa gyógyítása (Szegevár, Csongrád megye;⁹³ „...fehér ló seggibe hanylak, / onnan is kiveszlek, / tüzes kemencébe teszlek!” – Nemesbikk, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹⁴).

19.1. *Árpa* gyógyítása (Tacs, Beszterce-Naszód megye, Románia⁹⁵)
Kés hegyivel „aratták”:^a

Árpa, árpa, learatlak,
kévébe kötlek,
hazaviszlek, elcsépellek,

^a Ti. kis, kaszáló mozdulatokat végeztek a késsel a szem előtt.

a malomba viszlek,
a disznók vedrébe beledoblak!

Variáns: árpa gyógyítása („...lekaszállak..., ...hazaviszlek, elnyomtatlak, búbos tyúkornak adlak!” – Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁶).

19.2. *Árpa* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁹⁷)

Árpa, árpa,
sollót^a veszek, learatlak,
kötelet vetek, kévébe kötök,
kalongyába raklak, szekeret hajtok,
géphez viszlek, elcsépellek,
zsákba raklak, malomba viszlek,
megőröllek, hazaviszlek,
megszitállak, megdagasztlak,
kenyeret sütök, háromba váglak,
disznónak adlak,
szálljon le rólad a fájdalom!

Variánsok: árpa gyógyítása („...megszitállak, megsütök, / megeszlek, s a disznóknak a moslékot odaadom!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁹⁸ „...megőröltek, / disznónak kevertet csinálók, megettettek!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁹⁹ „...megeszem, kiszárom, / a disznó megeszi, kiszarja. / Ugy semmisedjen meg az árpa, ahogy megsemmisedett az árpamag!” – Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia;¹⁰⁰ „...kenyeret sütnek belőle, / a disznóknak odaadják, / kilenc disznó odagyúl, megeszi. / Ugy elmúlják, / mind ahogy az elmúlt!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁰¹).

20.1. *Árpa* gyógyítása (Tordatúr, Kolozs megye, Románia¹⁰²)

A gyógyító személy a beteggel szemben állva, sarlóval a kezében „húzza le” az árpát, és mondja:

Árpa, árpa, learatlak,
kévébe kötök,
kalangyába raklak,
elcsépellek,
a malomba viszlek,
cipót sütök belőled.

Variánsok: árpa gyógyítása („...kenyeret sütök belőled, s akkor a vendég asztalára tegyük!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁰³ „...megőröllek, s kozonákat^b csinálók!” – Lujzikalagor, Bákó megye, Románia;¹⁰⁴ „...kenyeret sü-

^a sarlót

^b *Kozonák*: húsvéti kalács.

tök az Úrjézus részire, hogy a betegséget vegye el rólad!” – Kibéd, Maros megye, Románia;¹⁰⁵ „...kenyeret csinálók, s többé nem megvan!” – Ploszkucény, Vráncsa megye, Románia¹⁰⁶).

20.2. *Árpa* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia¹⁰⁷)
Sarlóval a kézben „aratták”:

Megyek aratni,
s akkor az árpát learassuk,
s kicsépeljük,
s akkor malomba visszük,
s megsüssük.
Phü-phü [köpköd]!

21.1. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁰⁸)

Árpa, én elvettelek,^b kinőttél,
szárba indultál, megnőttél,
fejet hajtottál, learattalak,
kicsépeltelek, csürbe vittelek,
malomba vittelek, megőröltettelek,
lisztet csináltak belőled, semmi lett belőled!
Ulyan semmi legyen az árpából is!

21.2. *Árpa* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia¹⁰⁹)

E^c marhákat biéfogtam,
z^d ekét szekiérbe tettem,
e buzát es feltettem,
e darabhoz odaértem,
s ez ekiémet levettem,
s e földbe bié tettem,
s aztá szántani fogtam,
s e buzámat elvettem,
s aztá, mikor kinőtt,
s aztá, mikor megért, learattam.
Aztá felkötöztem,
s aztá klészába^e tettem,
s aztá mesinhez^f vittem,

^a többé nincs ('elmúlik')

^b elvetettelek

^c A

^d az

^e 'csomóba' (románból)

^f 'géphez' (románból)

buzámat hazavittem.
Maradjon tisztán,
mind ez anyja szülte e világra!

22.1. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁰)

Árpa nőtt a szemire,
ezt az árpát learassuk,
kalangyába rakjuk, szekérre rakjuk,
elvigyük, kicsépeltesük,
megőröltessük, megszitáljuk,
kidógozzuk,^a kenyeret sütünk belőle,
végül elviszik a madarak.
Phü-phü-phü [köpköd]!
Ezt az árpát learattam.

22.2. *Árpa* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia¹¹¹)
Késsel nyomogatják az árpát, és mondják:

Elmentem az istállóba,
trágyát a szekérre raktam, elvittem a földre,
elterítettem, szántottuk,
felszántottuk, elvettük,^b
elboronáltuk, megnőtt,
learattuk, kévébe raktuk,
hazaszállítottuk, kicsépeltek,
s akkor kiszórtuk, malomba vittük,
megőrölték, hazavittük,
kovászt kevertünk, a kovász megkelt,
akkor megdagasztottuk, s megsüttük,^c
s kenyér lett belőle.

Variánsok: árpa gyógyítása (rövidebb: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹¹² Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹¹³ vége: „...s úgy múljon el ez az árpa, ahogy a kenyér megsült!” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia¹¹⁴).

22.3. *Árpa* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia¹¹⁵)

„Mikor árpa csinálódik az ember szemire, akkor annak mondják, s veszik a sollót. Bal kezével markolja, mintha aratna, s a másik kezével vágja a sollóval, s mondja:”

^a kidolgozzuk ('megdagasztjuk')

^b elvettük

^c megsütöttök

Árpa, árpa,
 én tégedet a földbe vettem,^a
 te onnat kinőttél,
 felnőttél, megvirágoztál,
 megszöktél, megértél,
 én téged learattalak,
 kicsépeltelek, felszeleletem,^b
 malomba vittetek, megőröltelek,
 hazavittetek, megtisztáltalak,
 téstába tettem, kemencébe vettem,
 kenyérré sültél.
 Maradjon tisztán Gergelnek a szeme,
 mint ahogy Krisztus adta,
 anyja szülte e világra!
 Phü-phü-phü [köpköd]!

Variánsok: árpa gyógyítása (rövidebb, vége: „...semmi lett belőled. Ulyan semmi legyen az árpából is!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹¹⁶ rövidebb: Csík-szentgyörgy, Hargita megye, Románia¹¹⁷).

22.4. Árpa gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹¹⁸)

Béfogatok két ökröt, kimegyek a szántóföldre,
 kiviszem az ekét, boronát, kiviszek egy pár árpát,
 akkor felszántom a földemet.
 Akkor bévetem, akkor elboronálom,
 kinő, megéri, menyek, kötőt kötök,
 learatom, kévébe rakom, kalangyába rakom,
 onnét kimegyek szekervel, két lóval,
 béviszem a csűrbe, lehányom,
 onnan felhányom a tartóra,
 akkor bémegek a csűrbe,
 lehányom, leadom,
 akkor kicsépelem, kiszórom,
 akkor megrestálom,
 belétöltöm a vékába, belé a zsákba,
 elviszem a malomba,
 megőrötetem, hazaviszem,
 megszitálom, kovászt keverek,
 kimelegítem a kemencét,
 bedagasztom a téstát,
 dagasztok egy teknyővel,

^a vettem

^b Kiszélelés, megszelelés, felszelelés: a kicsépelte gabonát feldobálják a szórólappal a levegőbe, hogy a lehulló gabonaszemek közül a szél kifújja a pelyvét.

kimelegítem a kemencét,
 meglapogatom, béraikom,
 s akkor megsül, s kiszedem,
 meglapogatom,
 s akkor úgy pogányodjék meg az az árpa,
 mint ez a kenyér ahogy megpogányodik benne!

Variáns: árpa gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹¹⁹).

23. Árpa gyógyítása (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia¹²⁰) Sarlóval „learatják”, szemben állva a beteggel.

No, te árpa,
 én tégedet elvettem, learatlak,
 kicsépelek, malomba viszek,
 megőröltetlek, liszt lesz belőled,
 kenyéret sütök belőled,
 s ezt teszem az asztalra a családnak!

Variánsok: árpa gyógyítása (Székpataka, Hargita megye, Románia;¹²¹ utolsó sor nélkül: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹²²).

24.1. Árpa gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia¹²³)

Árpa, árpa, learatlak,
 kévébe raklak, összekötlek,
 kalangyába raklak, odorba^a raklak,
 odorból ledobállak,
 kicsépelek, kirázlak,
 zsákba öntlek, malomba viszek,
 megőröllek, hazaviszek,
 megdagasztlak, kemencébe raklak,
 megsütök, megeszlek!

Variánsok: árpa gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia;¹²⁴ Szék, Kolozs megye, Románia;¹²⁵ Zajzon, Brassó megye, Románia;¹²⁶ Kakasd, Tolna megye [Bukovina, Románia];¹²⁷ Kakasd, Tolna megye [Istensegits, Szucsáva megye, Románia];¹²⁸ Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia];¹²⁹ Magyarpéterfalva, Fehér megye, Románia;¹³⁰ Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia;¹³¹ Sóvidék, Románia;¹³² rövidebb: Csík-szentgyörgy, Hargita megye, Románia;¹³³ Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹³⁴ Tatros, Bákó megye, Románia;¹³⁵ „...megeszünk, elfogyasztunk!” – Kibéd, Maros megye, Románia¹³⁶).

^a A csűr része.

24.2. *Árpa* gyógyítása (Csíkkozmás, Hargita megye, Románia¹³⁷)

Árpa, én téged learatlak,
keresztbe raklak, kicsépellek,
kévébe kötlek, megőrletlek,
megsütlek, s megeszlek!
Semmiből lettél,
semmivé váljál!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Réty, Kovászna megye, Románia;¹³⁸ Korond, Hargita megye, Románia;¹³⁹ vége: „...sohase legyen többet!” – volt Háromszék vármegye, Románia;¹⁴⁰ vége: „...ne is lássalak, sohase lássalak, ne is lássalak!” – Réty, Kovászna megye, Románia;¹⁴¹ vége: „...Az Isten vigasztalja meg, / akire reá van mérve!” – Csíkkozmás, Hargita megye, Románia;¹⁴² vége: „...Harmadnapra eltakarodj e szemről!” – Vajasd, Fehér megye, Románia¹⁴³).

24.3. *Árpa* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴⁴)

Én tégedet szérübe^a viszlek,
én tégedet kicsépellek,
én tégedet megőröllek,
én tégedet megeszlek!

24.4. *Árpa* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴⁵)

Árpa, árpa, téged learatlak,
felkötözlek, kévébe kötlek,
hazaviszlek, kicsépellek,
megszelellek, zsákba béteszlek,
malomba viszlek, megőröllek,
hazahozlak, megszitállak,
meggyúrlak tésztának, megkelsz,
kemencébe bévetlek kenyérnek,
s eszlek meg, ham, ham, ham!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia – két szöveg;¹⁴⁶ Pusztina, Bákó megye, Románia;¹⁴⁷ Lészped, Bákó megye, Románia;¹⁴⁸ Lábnyik, Bákó megye, Románia;¹⁴⁹ Somoska, Bákó megye, Románia;¹⁵⁰ Bogdánfalva, Bákó megye, Románia;¹⁵¹ Gorzafalva, Bákó megye, Románia¹⁵²).

24.5. *Árpa* gyógyítása (Kövend, Kolozs megye, Románia¹⁵³)

„A gyógyító sarlót vett a kezébe, a beteg elé állt, sarlós mozdulatokat tett a beteg szeme előtt, és mondta:”

^a Szérű: a cséplés számára fenntartott terület a csűrben.

Árpa, árpa, learatlak,
kévébe kötlek, elcsipellek,
malomba viszlek, megőröllek,
hazaviszlek, megeszlek!
Múlj el!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (vége: „...Itt láttalak, s többet soha itt ne lássalak!” – Pusztina, Bákó megye, Románia;¹⁵⁴ vége: „...sohase lássalak!” – Esztelnek, Kovászna megye, Románia;¹⁵⁵ vége: „...s maradjon tisztán a szeme Andrásnak, mint Krisztus adta, z^a anyja szülte őt e világra!” – Klézse, Bákó megye, Románia;¹⁵⁶ vége: „...s az árpából ne maradjon semmi, mint ebből az árpaszemből sem maradt!” – Bogdánfalva, Bákó megye, Románia¹⁵⁷).

24.6. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlok vagy Gyimesközéplok, Hargita megye, Románia¹⁵⁸)

Én, árpa, téged learatlak,
kévébe kötlek, kalangyába raklak,
szekérre felraklak, elviszlek haza,
csűrbe lehánlak, kicsépellek,
kiszórlak, megrestállak, kiszellelek,
s akkor elviszlek a malomba,
két nagy kővel megsúroltatlak,
liszt lesz belőled,
hazaviszlek, kovászt csinállok,
megdagasztom kenyérnek,
kemencét megtüzelem, a tüzet kihúzó,
s hogy megkel a tészta, bévetem a kemencébe,
megsütöm, és kenyérnek sütöm,
és megegyük!
Úgy elmúlják, mint a só a vízbe
s a viasz a tűzbe!
Válják semmivé!

Utána háromszor „elfújja, s eltöpdösi”^b.

Variánsok: *árpa* gyógyítása (vége: „...Amennyire semmibe ment az árpa, / hogy semmibe menjen ez az árpa, / amely kinőtt a szemedre!” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;¹⁵⁹ rövidebb: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁶⁰ „Árpa, árpa, felszöktél a szemire, én téged learatalak...” vége: „...Azt a gyereket hadd el tisztán, / mint az anyja szülte ez világra!” – Klézse, Bákó megye, Románia;¹⁶¹ rövidebb: „...akkor liszt lesz belőled, / akkor megeszünk, s akkor semmi lesz!” – Gyimesközéplok, Hargita megye, Románia¹⁶²).

^a az

^b Eltöpdösi: köpköd.

^c Itt: 'úgy'.

24.7. *Árpa* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁶³)

Kimenyek az istállóba,
kirakom a ganyét, felrakom a szekérre,
kiviszem a szántófödre, elteritem,
másnap kimejek az ekével, fölszántom.
Ptü-ptü-ptü [köpköd]!
Fölszántom, elvetem az árpát,
megboronálom, kinő, learatom.
Ptü-ptü-ptü [köpköd]!
Kaszajba^a rakom, hazaviszem,
kicsépelem, malomba viszem,
megőröltetem, hazaviszem,
kenyeret sütök, s megesszük!
Ptüj-ptü-ptü [köpköd]!

24.8. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁶⁴)
Késsel a kézben keresztet vetnek, arató mozdulatokat csinálnak a beteg szeme előtt,
és háromszor mondják:

Kivigyük^b a ganét a szekerral a földre,
elszórjuk, megszántsuk,
megboronáljuk, elvessük,
kibujik az árpa, megérik,
learassuk, kérébe tegyük,
szekérre rakjuk, hazavigyük,^c
felhányjuk a csür hijába,^d
onné lehányjuk, kicsépeljük,
kiszórjuk, kirestáljuk,
elvigyük a malomba,
megörlessük, hazavigyük,
kenyeret sütünk belőle,
és megegyük.^e
Phü-phü-phü [köpköd]!

25. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁶⁵)

Az ökrököt befogtuk, elmentünk szántani,
a földet felszántottuk, a magot elvettük,
az eső megverte, kinőtt,

^a 'Kalangya', 'rakás'.^b kivisszük^c hazavisszük^d 'padlására'^e megesszük

szárba indult, megért,
learattuk, kalangyába raktuk,
hazavittük, béáldottuk,
kicsépeeltük, kiszórtuk,
kirostáltuk, malomba vittük,
hazavittük, kovászt kevertünk,
kenyeret süttünk, megettük!
Ez az árpa es úgy eloszoljon,
mind az az árpa ahogy eloslott!

Variáns: *árpa* gyógyítása (rövidebb: Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁶⁶).

26. *Árpa* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁶⁷)

Elvették^a az árpát,
kinőtt, megért,
learatták, elvitték,
megőrölték, megették!
Semmiből semmi se lett!

27.1. *Árpa* gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia¹⁶⁸)
Napfeljöttkor vagy naplementekor, késsel a kézben ráolvas. Keresztet vet, és mondja:

Árpa!
Én a földet megszántom, megbornálom,^b
elvetlek, elboronállak,
kinősz, megnősz, megfejzessz,^c
lekaszállak, kérébe raklak,
kalongyába teszlek, szekerre raklak,
hazaviszlek, kicsépelek,
kiszellelek, zsákba teszlek,
malomba viszlek, megörölnek,
hazaviszlek, megszitállak,
kovászt keverek, kenyeret sütök,
meggyúrlak, bé a kemencébe,
megsűsz, kiszedlek, megeszünk!
S úgy elmúljon az árpa a szemedről,
mind ahogy ez elmúlt!

^a elvetették^b megboronálom^c 'fejet (kalászt) növesztessz'

27.2. *Árpa* gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁶⁹)

A ráolvasó személy keresztet vet, majd sarlóval „vagdal” a beteg szeme előtt.

Árpa, én neked szántok,
 evetlek, megérellek,
 learatlak, hazaviszlek,
 csűrbe teszlek, kicsépellek,
 elviszlek a malomba,
 megőröllek, hazaviszlek,
 megsütlek, megeszlek,
 s akkor semminek maradsz!
 Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében,
 phü, phü, phü [köpköd]!

Háromszor mondja el.

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Csíkmadaras, Hargita megye, Románia;¹⁷⁰ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁷¹ Szitás, Bákó megye, Románia¹⁷²).

27.3. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁷³)

Háromszor mondják:

Árpa, árpa, elvetem a földedet,
 árpa, árpa, felszántom a földedet,
 árpa, árpa, kinősz,
 árpa, árpa, megnősz,
 árpa, árpa, learatnak,
 árpa, árpa, kérébe kötnek,
 árpa, árpa, kalangyába raknak,
 árpa, árpa, hazavisznek,
 árpa, árpa, csűrbe tesznek,
 árpa, árpa, megcsépelnek,
 árpa, árpa, kiszórnak,
 árpa, árpa, kirestálnak,
 árpa, árpa, zsákba tesznek,
 árpa, árpa, malomba visznek,
 árpa, árpa, megőrölnek,
 árpa, árpa, hazavisznek,
 árpa, árpa, kenyeret sütnek belőle,
 árpa, árpa, megsülsz,
 árpa, árpa, kiszednek a kemencéből,
 árpa, árpa, megesznek,
 árpa, árpa, túlvilágra mész!
 Maradjon tisztán a szeme az embernek, hogy lásson!
 Ptü, ptü, ptü [köpköd]!

28. *Árpa* gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia¹⁷⁴)

Árpa, árpa, learatlak,
 kérébe kötlek, kalangyába raklak,
 hazaviszlek, földre teszlek,
 kicsípellek, zsákba raklak,
 malamba^a viszlek, kőre teszlek,
 megőrellek, megszitállak,
 megdagasztalak, kemencébe sütlek,
 ló seggibe ütlek!

Variánsok: *árpa* gyógyítása (Kiskapus, Szeben megye, Románia;¹⁷⁵ „...megeszlek, / kutya seggibe vetlek!” – Borsa völgye, Románia;¹⁷⁶ „...megeszlek, / kanca seggibe verlek!” – Borsa völgye, Románia;¹⁷⁷ „...megeszlek, / [...] papné seggibe beléverlek!” – Borsa völgye, Románia;¹⁷⁸ rövidebb: Magyarsáros, Maros megye, Románia;¹⁷⁹ Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás, Ukrajna¹⁸⁰).

29.1. *Árpa* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁸¹)

Árpa, árpa, learatlak,
 kérébe kötlek, hazaviszlek,
 kicsépöllek, zsákba tötlek,
 malomba viszlek, megőrölnek,
 hazahozlak, megszitállak,
 cipót sütök, és megeszlek,
 hamm, hamm, hamm,
 kimegyek a mezőre,
 nagyot tojok!
 Phü, phü, phü [köpköd]!

Variáns: *árpa* gyógyítása (bevezető és befejező mondat: „Na, megyek a mezőre, az Isten segéljen meg!” [...] „Na, megérkeztem, s learattam az árpát!” – Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁸²).

29.2. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁸³)

Na, te árpa,
 én felszántom ezt a földet,
 én téged belévetlek ide,
 elboronállak,
 kinősz, learatlak,
 megszárosztlak, kérébe kötlek,
 összekalongyállak,^b onnét a gépre viszlek,

^a malomba

^b *Kalonyáalni/kalonyálni:* a gabonakévéket összerakni kalangyákba (keresztekbe).

kicsépeltek, megrestállak,
a malomba viszlek, megörletlek,
hazahozlak, megszitállak,
megdagasztlak, megsütlek,
megeszlek, s kiemésztlek!
Fődből lettél,
főddé vállassz!

Variáns: árpa gyógyítása („...megeszlek, és kiszarlak, semmi váljék belőled!” – Somoska, Bákó megye, Románia¹⁸⁴).

29.3. *Árpa* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁸⁵)
A gyógyító háromszor mondja a szöveget, sarlóval a kezében. Úgy tesz, mintha aratna. A beteg mindháromszor más helyre ül. A gyógyító a végén „eltöpdösi háromszor, s a solló fokával elnyomkodja keresztessen”.

Szántok, de nem vetek, me ki van kelve.
Csak learatom, kötöt vetek belőle,
kévét aratok, kévére teszem,
megszáritom, békötöm,
összehordom, felkalangyalom,
szekerre rakom, béhordom,
rakóra rakom, onné lehányom, s béadom,
lerakom, csépelem,
kikalászom, kiszórom,
felmerem, kirestálom,
megszáritom, malomba viszem,
megörletem, hazaviszem,
megszítalom, kovászt keverek belőle,
megdagajsztom, bévetem,
kiveszem, megeszem,
s kikakálom.
Ugy eloszolják,
mind ahogy ez elszolt!

30.1. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia¹⁸⁶)

Eljött a szép tavasz,
elészerelem az ekeszerkezetet,
s befogom a teheneket,
s menyünk szántani.
A szántást elvégezzük,
az árpát belévettük a fődbe,
elboronáltuk.
Az árpa megért, jó az aratás ideje.
Sallóval learattuk, kötőre raktuk.

S ha kalangyába raktuk,
akkor szekérvél mellálltunk,
s béhánytuk a csűrbe,
onnét kicsépeltek, megrostáltuk,
megszárogattuk, s a malomba vittük,
s megörlettük, megszitáltuk,
s kovászt kevertünk belőle,
kenyeret sütöttünk,
s azt meg es ettük, s kiszartuk,
s a hollók hordják el!
Ptü, ptü, ptü [köpköd]!
Távozz el innet, minden betegség!

30.2. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, vagy Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia)¹⁸⁷
Háromszor el kell mondani:

Na, te árpa,
én a fődedet megganyézom, felszántom,
az árpát elvetem, elboronálom,
kinő, fejet hajt,
felnő nagyra, megérik,
learatom, kévét kötöm,
kévébe rakom, összekötöm,
kalongyába rakom,
szekerrel utánnamenyek,
szekerre rakom, hazahordom,
béadom, kicsépelem,
egy helyre esszehajtom,
kitöröm, zsákba rakom,
malomba viszem, megöröltetem,
onnét hazaviszem, kovászt csinállok belőle,
megkel, megdagasztom,
felsiritem,^a bévetem a kemencébe,
megsül, kiszedem,
megegyük,^b kiszarjuk,
s a madarak megeszik,
s úgy elmúljon ez az árpa,
mint ahogy ez az árpa kenyér ahogy eltűnt!
Pü, pü, pü [köpköd]!

^a 'megkeleszttem'

^b megesszük

Variánsok: árpa gyógyítása („...megegyük, elmegyünk s kiemésszük. / Azt a madarak elhordják!^a” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁸⁸ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁸⁹ „...Megezzlek, kiszarlak, / a kutyák kiszarnak. / Vájjék semmié, hogy maradjon a szeme tisztán, / hogy^b a boldogságos, szép Szűz Mária hagyta!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁹⁰ „...megezzem, kiszarlak, / a kutyák megezznek, azok is kiszarnak! / Olyan semmivé váljon ez az árpa a szemeden, / mint ahogy az az árpa semmivé vált!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁹¹ „...Magsúlsz, kiveszlek, / megezzlek, kieméssztek, / s az ebek megezznek!” – Gyimesfelsőlók, Hargita megye, Románia;¹⁹² „...a kenyeret megegyük,^c / a kert mellé elmegyek, kikakálom! / Ugy elmúljék az árpa a szemedről, mind a kaka a kert mellől!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁹³).

30.3. *Árpa gyógyítása* (Gyimesközéplók, Hargita megye, Románia¹⁹⁴)
„Veszem a surlót,^d s aratom a szemiről.”

Béfogtam két ökröt,
elmentem a szántóföd végire.
Ott megállottam,
az ökörnek azt mondtam: „Hó!”
Megindultam,
szántani kezdtem vaskével a földet.
A földet felszántottam,
a gabonát apró likú restával megrestáltam,
zsákba tötöttem,
elvittem a szántóföd végire.
Ottogyon^e elhintettem,
vasfogú boronával elboronáltam.
„Csa, hü ide!” – hajtottam az ökrököt.
Bévegyült a földbe a gabona.
Akkor elmentem,
horgas fogú vassarlókkal learattam.
Ezt az árpát es így aratom le.
Learattam, kötőt vettem,
kötőre emeltem, megszáradott,
békötöztem, csűrbe vittem,
nagy botokkal megcsépeltem,
gereblyével kivágtam a nagyját.
Akkor az apraját elétaszítottam a csűrkapuba.
Akkor székre útem,
szórólápátokkal felszedegtettem.

^a elhordják

^b ahogy

^c megezzük

^d surlót

^e ottan

A csűrbe hátrahántam.
Kiszórtam, kitakarítottam,
a gereblyével kivakartam a mocskot belőle.
Odamentem, s a szórólápátval restába mertem,
megrestáltam.
Zsákba tötöttem, malomba vittem.
A malomba két kő közt megőrlettem,
megsúroltattam, hazavittem,
apró likú szitával megszitáltam,
kovászt kevertem, megdagasztottam.
Kemencét megégettem, kemencébe béraktam,
kenyeret süttem belőle,
megettem, kiszartam,
a bogarak megették,
s olyanná váljon az árpa,
mint a só a vízbe,
s a viasz a tűzbe!

Variáns: árpa gyógyítása (rövidebb: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁹⁵ „...lett kenyér belőle, / megevtem,^a és belőle lett széket!” – Gyimesközéplók, Hargita megye, Románia¹⁹⁶).

31. *Árpa gyógyítása* (Gyimesközéplók, Hargita megye, Románia¹⁹⁷)

Meggyanyézzuk a földet, felszántjuk,
az árpát odavigyük, elvessük.
Megnő, learassuk,
kalangyába rakjuk, akkor szekerre rakjuk,
bévigyük a csűrbe, kicsépeljük,
megrestáljuk, kiszórjuk,
a malomba vigyük, megőrlessük,
hazahozzuk, megsüssük,
s megegyük, azután kiszarjuk,
hogy a tyúkok egyék meg!

Variánsok: árpa gyógyítása („...Kiszarjuk, s a tyúkok evájják, s semmivé válik!” – Gyimesközéplók, Hargita megye, Románia;¹⁹⁸ „...megezzem, kiemésszem [...]”.
Úgy oda legyen az árpa, / ahogy a kiemésztettet megezzik az állatok...!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁹⁹ „...teknőbe rakjuk, letakarjuk, / felvágjuk, elhasználjuk, / kimenyünk a budára.^b” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰⁰).

^a megettem

^b budiba (kerti véccére)

32. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰¹)
Sarlóval vagy késsel aratják; háromszor mondják, keresztvetéssel:

Felkeltem kora reggel,
felötöztem, megmosakodtam,
és kimentem a mezőre,
szántottam, boronáltam,
árpát vettem,^a beérett,
kimentem, learattam a sallóval,
esszeszedtem, kicsépeltem,
elvittem a malomba, megőrölték,
hazavittem, kovászt kevertem,
kenyeret sütöttem, a kenyeret kivettem,
megettük, a kutyáknak es adtam belölle.
Ugy elmúlják az árpa a szemedről,
mind ahogy ez az árpaszem elmúlt a mezőről!

33. *Árpa* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰²)
Miatyánk és Üdvözlégy elmondása után:

Learatom, learatom,
ugy eltünjön,
mind a buzába eltüntették
Jézuskát Máriával!

„Ez így megy. Me az úgy vót, az az eset, hogy mikor üldözték az Úrjézust a zsidok, há ment el egy buza mellett. Vette^b a gazda a buzát. S akkor aszmondja: »Nem látott egy gyermeket egy asszonnal itt elmenni?« S aszmondta: »Én igen, akkor, mikor ezt a buzát learattam.« – »S az mikor vót – aszmondja –, most veti, s akkor még learatta, az a tavaly vót?« Na, ennyi, s ezt oda hézza kell mondani.”

34. *Árpa* gyógyítása (Diósjenő, Nógrád megye²⁰³)
Egy árpaszemet dobnak a kútba, így szólva:

Eldoblak, eldoblak,
messze a kútba,
olyan legyél, árpa,
ott se legyen nyugtod!

35. *Kasz* gyógyítása (Balusest, Neamț megye, Románia²⁰⁴)
Sarlóval a kézben úgy tesznek, mintha aratnának. Ezt mondják közben:

Az én kasszom a te seggedbe!

^a vetettem

^b vetette

^c 'árpa a szemem'

JEGYZETEK

- 1 Diószegi 1967.
- 2 Egy közvetlen szlovén párhuzam (fordításban): 'Árpát aratok, kévét nem kötökl!' (Möderndorfer 1964, 368.) Tudunk egy 1818–1825 között feljegyzett erdélyi szász szövegről (Wlislöcki 1893, 83), valamint a fenyegető, elküldő szövegek német párhuzamairól (Corpus, *Gerstenkorn* csoport), amelyek azonban nem „arató” cselekménnyel társulnak.
- 3 Kálmány 1893, 20.
- 4 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 5 Nagy 1892, 67.
- 6 Imre Sándor gyűjtése, EA 834, 2.
- 7 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 8 Gönczi 1914, 291.
- 9 Nagy Ilona gyűjtése, 1968.
- 10 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 11 P. Madar Ilona gyűjtése, 1965–1970 között.
- 12 Tóth 1906, 231.
- 13 MNA, Barabás Jenő gyűjtése, 1959.
- 14 MNT 18.
- 15 Kótyuk 2000, 63.
- 16 Diószegi 1967, 61.
- 17 Diószegi 1967, 61.
- 18 Polner 1978, 66.
- 19 Diószegi 1967, 61.
- 20 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1959.
- 21 MNA, Diószegi Vilmos gyűjtése, 1959.
- 22 Barna 1989, 644.
- 23 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 24 MNA, Szentmihályi Imre gyűjtése, 1963.
- 25 MNA, Németh Imre gyűjtése, 1965.
- 26 Gönczi 1914, 292.
- 27 Polner 1985, 15.
- 28 Takács György gyűjtése, 2008.
- 29 MNT 20.
- 30 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 31 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 32 Oláh Andor és Grynaeus Tamás gyűjtése, EA P 239/1960, 8.
- 33 MNT 18.
- 34 MNT 18.
- 35 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 36 Harangozó Imre gyűjtése, 1989.
- 37 Polner 1985, 14.
- 38 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
- 39 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 40 MNT 18.
- 41 MNT 18.

- 42 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 43 MNT 18.
- 44 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 45 P. Madar 1967, 49.
- 46 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 47 MNT 18; Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 48 Oláh Andor gyűjtése, EA P 239/1960, 8.
- 49 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 50 Nagy Gyula gyűjtése, EA 2644, 1.
- 51 Harangozó Imre gyűjtése, 1996.
- 52 Csűry 1935–1936, I. 48.
- 53 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 54 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 55 MNT 18.
- 56 MNT 18.
- 57 MNT 18.
- 58 Balázs M. 1891, 201.
- 59 Gunda Béla gyűjtése, DENIA 0111.
- 60 MNT 15.
- 61 MNT 20.
- 62 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 63 Oláh Andor gyűjtése, EA P 239/1960, 8.
- 64 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 65 MNT 20.
- 66 Fekete 1907, 126.
- 67 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
- 68 MNT 21.
- 69 Czébely 1999, 191.
- 70 B. Kovács, 1998, 398.
- 71 MNA, Kós Károly gyűjtése, 1960.
- 72 Magyar 2004, 461.
- 73 Jankó 1891, 282.
- 74 Jankó 1892, 199.
- 75 Jankó 1891, 282.
- 76 Vajkai 1943, 40.
- 77 Kallós 1966, 154.
- 78 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969; Bosnyák 1982, 122; Bosnyák 1982, 123.
- 79 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 80 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
- 81 MNA, Vita Zsigmond gyűjtése, 1960.
- 82 Jankó 1893, 252–253.
- 83 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 84 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 85 Csögör 1998, 265.
- 86 Ráduly 2009, 132.
- 87 Takács 2001, 444.

- 88 Takács György gyűjtése, 2008.
- 89 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
- 90 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
- 91 Zakariás 1992, 194–195.
- 92 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 93 Polner 1978, 64.
- 94 MNT 20.
- 95 Harangozó Imre gyűjtése, 1997.
- 96 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 97 Ráduly János gyűjtése, 1991.
- 98 Takács György gyűjtése, 2005.
- 99 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 100 Takács György gyűjtése, 2007.
- 101 Takács György gyűjtése, 2005.
- 102 Csögör 1998, 266.
- 103 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 104 Csoma Gergely gyűjtése, 1985; Csoma 2000, 40.
- 105 Ráduly 2009, 131.
- 106 Halász 2005, 248–249.
- 107 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 108 Takács György gyűjtése, 2005.
- 109 Kallós 1966, 154.
- 110 Takács György gyűjtése, 2004.
- 111 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 112 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 113 Takács György gyűjtése, 2005.
- 114 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 115 Pozsony 1994, 216–217.
- 116 Takács György gyűjtése, 2005.
- 117 Takács György gyűjtése, 1998.
- 118 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969; Bosnyák 1982, 114–115.
- 119 Bosnyák 1982, 113–114.
- 120 Takács György gyűjtése, 2006.
- 121 Takács György gyűjtése, 2007.
- 122 Takács György gyűjtése, 2005.
- 123 P. Madar Ilona gyűjtése, 1965–1970 között.
- 124 P. Madar Ilona gyűjtése, 1965–1970 között.
- 125 Hoppál 1976, 81.
- 126 Papp 1875, 323–324.
- 127 MNT 18.
- 128 MNT 20.
- 129 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 130 MNA, Páska Csaba gyűjtése, 1969.
- 131 Takács György gyűjtése, 2004.
- 132 Gub 2003, 36.
- 133 Takács 2001, 444.

- 134 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 135 Halász 2005, 249–250.
 136 Ráduly 2009, 131.
 137 MNA, Zelnik Katalin gyűjtése, 1968.
 138 MNA, Salamon Anikó gyűjtése, 1969.
 139 Hoppál–István 1973, 65.
 140 Benkő A. 1891, 362.
 141 MNA, Salamon Anikó gyűjtése, 1969.
 142 MNA, Zelnik Katalin gyűjtése, 1968.
 143 MNA, Vita Zsigmond gyűjtése, 1960.
 144 Bosnyák 1980, 153.
 145 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.
 146 Bosnyák 1980, 154; Bosnyák 1980, 287.
 147 Bosnyák 1980, 152–153.
 148 Bosnyák 1980, 153.
 149 Bosnyák 1980, 153.
 150 Bosnyák 1980, 153.
 151 Bosnyák 1980, 153.
 152 Halász 2005, 248.
 153 Keszeg 2004, 22.
 154 Halász 2005, 249.
 155 Gazda K. 1980, 40.
 156 Pozsony 1994, 217.
 157 Halász Péter gyűjtése, 1972; Halász 2005, 248.
 158 Salamon 1987, 195.
 159 Bosnyák 1982, 114.
 160 Antalné Tankó 2003, 23.
 161 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 45.
 162 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 163 Takács György gyűjtése, 2008.
 164 Takács György gyűjtése, 2005.
 165 Takács 2001, 441–442.
 166 Takács György gyűjtése, 2008.
 167 Halász 2005, 249.
 168 Takács György gyűjtése, 2008.
 169 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1993, 120–121.
 170 Takács György gyűjtése, 2006.
 171 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 172 Kocsis 2005, 248.
 173 Takács György gyűjtése, 2006.
 174 Horváth 1971, 86.
 175 MNA, Küllös Imola gyűjtése, 1969.
 176 Vajkai 1943, 129.
 177 Vajkai 1943, 129.
 178 Vajkai 1943, 129.
 179 MNA, Kós Károly gyűjtése, 1962.

- 180 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
 181 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 182 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 183 Kallós 1966, 154.
 184 Csoma 1994, 258.
 185 Kallós 1966, 154.
 186 Bosnyák 1982, 114.
 187 A gyűjtés pontos helyszíne kideríthetetlen. Salamon Anikó gyűjtése, 1972; Salamon 1987, 196.
 188 Takács György gyűjtése, 2008.
 189 Antalné Tankó 2003, 23–24.
 190 Takács György gyűjtése, 2005.
 191 Takács György gyűjtése, 2004.
 192 Takács György gyűjtése, 2006.
 193 Takács 2001, 442–443.
 194 Salamon Anikó gyűjtése, 1972; Salamon 1987, 194–195.
 195 Antalné Tankó 2003, 23.
 196 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 197 Ujváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
 198 Ujváry Lajos gyűjtése; Bosnyák 1982, 113.
 199 Ujváry Lajos gyűjtése; Bosnyák 1982, 113.
 200 Takács György gyűjtése, 2005.
 201 Takács György gyűjtése, 2005.
 202 Takács György gyűjtése, 2005.
 203 MNT 22.
 204 Halász 2005, 248.

4. ÁLLÍTÁS + A BETEGSÉG HATÁRIDŐS FENYEGETÉSE

Az e csoportba sorolt szövegek bizonyos kijelentő és parancsoló formák együttesen alapuló, körülhatárolt elterjedési területeken dokumentált szövegtípusokat képviselnek.

Az első csoport szövegei a szemölcs, tyúkszem és egyéb, test felületén jelentkező bajokat gyógyító rítusok kísérői; a szövegek konkrétan utalnak az aktuális (obszcén) rítusra. Elmondásuk mindig az újhold kötelező időpontjához kapcsolódik. A szubjektív parancsok a megsemmisülésre kiszabott határidővel, obszcén durvaságok változatos tartalmával fenyegetik a betegséget. A formai szervező a „*ha... akkor*” szerkezet (amely mindenfajta „feltételszabást” tartalmazó szövegtípus szokásos szerkezete); a rítus adatait Abaúj, Szabolcs, Bereg területén gyűjtötték. Ismert néhány tartalmilag eltérő, Somogy és Zala megyei szöveg, amelyek az újholdra való hivatkozás nélkül „holnap–holnapután” határidőket tartalmaznak.

A második csoport szövegeinek ezzel közös tartalmi eleme a nyelven nőtt hólyag elküldése egy obszcén tartalmú fenyegetéssel, a „másra küldés” többletmotívumával. E sokszor játékos, mondókajellegű szövegeket a Dunántúlon, a nyelvterület északi részén és az Alföldön, annak keleti határáig ismerték. A nyelven nőtt hólyag elmulasztására szolgáló ráolvasók egy ezzel rokon, de csak a „másra küldés” motívumát tartalmazó típusa az Alföld határától kelet felé Moldváig, Bukovináig ismert.

Tehát a magyar nyelvterület majdnem egészén ismertek a test felszínén jelentkező kisebb bajokat fenyegető szövegek és azoknak többféle variáncscsoportjuk, a határidővel való fenyegetés és az obszcén tartalmak két jellegzetes tartalmi motívumával. A két utóbbi csoportba sorolt szövegeknek van némi játékos mondókajellegük; nem látjuk világosan adatainkból, hogy milyen mértékben számítottak „komoly” ráolvasásoknak, amelyekről hathatós segítséget vártak az illető baj orvoslásához. E mondókák külföldi párhuzamairól nem tudunk. Ami a határidős szemölcs- és tyúkszemfenyegetéseket illeti, Európa különböző pontjain szórványosan különböző határidők ismertek: például a szlovák és ruszin szövegekben „napnyugtát–napkeltét”, angol, francia, német ráolvasásokban meghatározott napokat (a fenti szerkezettől eltérő formában), szicíliai „határidős” szövegekben egy csillag feljövételét szabják ki határidőként.¹ Idézzük egy francia szöveg fordítását: 'Köpés, köpés, macskaszar, holnap reggel ez el fog tűnni!'²

Mindez talán azt jelenti, hogy a „határidős fenyegetés” mint elv különböző helyeken, különböző szerkezetű betegségküldő, betegségeknek parancsoló szövegek helyi formáiban kifejeződhet. Ilyen helyi formáció a holddal kapcsolatos határidő is. Maga az elv régi lehet, a betegségküldő-megsemmisítő mágikus szövegek egyik alapelvének tekinthető.

*Árpa fenyegetése*1.1. *Árpa* gyógyítása (Nemeshegy, Zala megye³)

Az ujjat sarló alakúra görbítve körbekerítik az árpát, ezt mondva:

Árpát aratok, árpát aratok,
ha még egyszer itt érem,
mind learatom!

Variánsok: árpa gyógyítása („...learatom!” – Zalakoppány [Zalaszentgrót], Zala megye;⁴ csak a második rész: Kéthely, Somogy megye;⁵ „...ha még egyszer ott érek, / Learatlak!” – Sámód, Baranya megye⁶).

1.2. *Árpa* gyógyítása (Felsőnyék, Tolna megye⁷)

Ha ott érem, levágom,
árpát aratunk!

2.1. *Árpa* gyógyítása (Lábod, Somogy megye;⁸ Rinyaszentkirály, Somogy megye⁹)
Nyíró mozdulatokat téve háromszor kell mondani, és köpködni:

Ha itt érem, löszarom!

Variáns: árpa gyógyítása („Ha ott érem...” – Bálványos, Somogy megye¹⁰).

2.2. *Árpa* gyógyítása (Bolhás, Somogy megye¹¹)

Ha itt érlek, leszarlak!

Azonos szövegek: árpa gyógyítása (Patapoklosi, Baranya megye;¹² Zalatárnok, Zala megye¹³); *piénzvar, lizza, lizza* gyógyítása (Zalatárnok, Zala megye¹⁴).

2.3. *Árpa* gyógyítása (Szakcs, Tolna megye¹⁵)

Ha még egyszer ott érem, leszarom!

2.4. Nyelven lévő pattanás gyógyítása (Sámód, Baranya megye¹⁶)

Ha még egyszer itt talállok,
leszarlak!

Variáns: árpa gyógyítása („...itt érlek, / nagyot szarok rád!” – Miske, Bács-Kiskun megye¹⁷).

3. *Árpa* gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye¹⁸)

Ha holnap ott érem, leszarom!

Variánsok: árpa gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye;¹⁹ „...ott lelem... – Kovácshida, Baranya megye;²⁰ „...találom...” – Szántód, Somogy megye;²¹ „Ha ott érem holnap reggel, akkor rászarok!” – Bátmonostor, Bács-Kiskun megye²²).

^a Varas, kiütéses bőrbetegségek.

4. *Árpa* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye²³)

Holnap ott érem, leköpöm!

5. *Árpa* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye²⁴)

Ha holnap reggel itt érlek, akkor leszarlak!

Variáns: árpa gyógyítása („...lefoslak!” – Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²⁵).

6.1. *Árpa* gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²⁶)

A szemedén árpa van,
ha ott érem, leszarom!

6.2. *Árpa* gyógyítása (Drágszél, Bács-Kiskun megye²⁷)

Hajnye, mit látok a szemödon!
Ha még egyszer itt érem, leszarom!

Variáns: árpa gyógyítása („Ejnye, de nagy árpa van a szemedén...” – Bátmonostor, Bács-Kiskun megye²⁸).

6.3. *Árpa* gyógyítása (Sárhida, Zala megye²⁹)

Árpát megyek aratni,
ha itt érlek,
leszarlak!

6.4. *Árpa* gyógyítása (Lábod, Somogy megye³⁰)

Kés hegyével körkörösén körül kell rajzolni, majd megnyomni az árpát, közben azt mondva:

Árpát aratok,
ha még ögyször itt éröm,
löszarom!

Azonos szöveg: árpa gyógyítása (Surd, Zala megye³¹).

Variáns: árpa gyógyítása („...erre gyüvök, mind löszarom!” – Nagypáli, Zala megye³²).

6.5. *Árpa* gyógyítása (Sósvertike, Baranya megye³³)

Árpát aratok,
árpát aratok,
ha még egyszer itt érem,
leszarom!

Variánsok: árpa gyógyítása („...ott érem...” – Győrvar, Vas megye;³⁴ „Árpát aratok, árpát... ott érem...” – Kálmánca, Somogy megye³⁵).

6.6. *Árpa* gyógyítása (Cún, Baranya megye³⁶)

Árpát aratok,
ha még egyszer itt érlek,
akkor rád szarok!

Variánsok: árpa gyógyítása („...ha itt érlek, / lepszikítalak!” – Győrvar, Vas megye;³⁷ „...itt talállak, / akkor leszarlak!” – Sárhida, Zala megye³⁸).

7. *Árpa* gyógyítása (Cún, Baranya³⁹)

Árpát aratok,
ha holnapra itt érem,
leszarom!

8. *Árpa* gyógyítása (Körös, Baranya megye⁴⁰)

Ujjal, késsel vagy sarlóval „learatják” (hessegetnek a beteg szeme előtt), és ezt mondják háromszor:

Árpát aratok,
ha nem megy el, leszarom!

9. *Árpa* gyógyítása (Vörösmart, Eszék-Baranya megye, Horvátország⁴¹)

Ha ott érem reggel az árpát, rászarok!

10.1. *Árpa* gyógyítása (Miszla, Tolna megye⁴²)

A szem előtt kezükkel kaszáló mozdulatokat végeznek. Mindig lefelé vágnak, a „nevetlen” ujjal.^a Közben ezt mondják:

Árpát aratok, kérébe is kötöm,
ha még egyszer itt érem,
leszarom!

10.2. *Árpa* gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye⁴³)

Árpát aratok,
kévét nem kötök,
ha még egyszer itt érem,
leszarom!

^a Ti. 'a negyedik ujjal'.

11. *Árpa* gyógyítása (Som, Somogy megye⁴⁴)

Háromszor kell mondani:

Kaszálom, kaszálom,
holnap itt találom,
lecsinálom!

12. *Árpa* gyógyítása (Patapoklosi, Baranya megye⁴⁵)

A beteg szeme előtt kést köszörülnek, háromszor mondva:

Kést köszörülök,
árpát aratok,
ha még egyszer ott érem,
leszarom!

13. *Árpa* gyógyítása (Csonkahegyhát, Zala megye⁴⁶)

Aki még nem látta, az ujjával kerekítse meg, és közben mondja:

Szaladj, árpa, learatlak,
szaladj, árpa, learatlak,
szaladj, árpa, learatlak,
ha még egyszer itt érlek,
leszarlak!

Variáns: árpa gyógyítása („...megraklak!” – Csonkahegyhát, Zala megye⁴⁷).

Test felszínén, bőrön jelentkező bajok fenyegetése

14. *Esmereg*^a gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia⁴⁸)

Köpnék, és a „nevetlen” ujjukkal visszafelé „kerítenek”^b a porba:

Sohase láttalak,
sohase lássalak,
mert ha még egyszer meglátlak,
akkor végig leszarlak!

A nyálat a sebre kenik, és „eltöpdösik”.^c

^a 'Sömör', kiütés a bőrön.

^b 'kört rajzolnak'

^c 'Elköpködik': a köpéssel semmisítik meg a betegséget.

15. *Tyúksegg*^a gyógyítása (Bózsva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁹)

Máma itt vagy,
másik hónap újságjába ne legyél itt!

16. *Tyúksegg* gyógyítása (Kenézlő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁰)

Újholdkor ki kell menni az udvarra, és mondani:

Te tyúksegg,
mire még egyszer újhold lesz,
akkorára el nem múlsz,
fehér ló seggibe duglak!

17.1. *Tyúksegg* gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵¹)

Újhold estéjén a szabadba megy a beteg, ezt mondva:

Most még csak lepisillek,
de ha még egyszer itt talállak,
le is szarlak!

Variánsok: tyúksegg gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye,⁵² Hejce, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵³).

17.2. *Tyúksegg* gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁴)

Tyúksegg,
most újholdkor lepisállak,
de ha a másik újholdkor itt talállak,
leszarlak!

Variáns: tyúksegg gyógyítása („No, te tyúksegg, / most megvizellek, de ha a másik újholdkor is itt leszel, / akkor összeszarlak!” – Sárospatak, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁵).

17.3. *Tyúksegg* gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁶)

No, te tyúksegg,
ha jövő óra ott érlek,
akkor megszarlak!

^a 'szemölcs'

17.4. *Tyúksegg* gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁷)

Tyúksegg,
nézd ezt a csodát,
ha a másik újholdra itt találod,
hát bizony én erre rád szarok!

17.5. *Tyúksegg* gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁸)

No, te tyúksegg,
ha te addig az ujjamon leszel,
amíg ez az újság elmúlik,
akkor istenuccse rád szarok!

18.1. *Tyúksegg* gyógyítása (Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁹)
A beteg újholdkor kimegy az udvarra, rávizel a szemölcsre, ezt mondva:

Isten hozott, újhoid!
Látod itt ezt a tyúksegget?
Most megvizellek,
de ha még egyszer eljössz,
és itt találod, megpiszkollak!

18.2. *Szemölcs* gyógyítása (Hetefejércse, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁰)

Na, te hód,
míg még egyszer itt meglátlak,
az én szemölcsöm múljon el,
mert ha nem, istenuccse rád szarok!

19. *Sömör* gyógyítása (Karád, Somogy megye⁶¹)
A sömört a „nevetlen” ujjal háromszor megkerítve mondják:

Te sömör, eltsztull innejd,
mer ha meig ecce itt eirlek, [leszarlak]!

20. Hasfájás gyógyítása (Radamos, Muravidék régió, Szlovénia⁶²)
Az újhoid megpillantásakor olvasnak rá a hasfájós gyerekre:

Újhuód, új királ,
addig az ién hasam ne fájjon,
mig háromszor meg nem újul!

21. *Tyúksegg* gyógyítása (volt Zemplén vármegye⁶³)
A beteg annyi görcsöt köt a cérnára, ahány szemölcs van az ujján. A cérnát elásza az eresz alá, ezt mondva:

Te cérna, mire elrothadsz,
akkorára az én ujjamról a tyúksegg mind elmúljon!

22. *Vágás* gyógyítása (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁴)
„Ha vágás volt a kezünkön, azt mondta édesanyám:”

Gyógyulj, gyógyulj,
ha ma meg nem gyógyul,
akkor holnap is fáj;
ha akkor meg nem gyógyul,
harapja meg a Kispéék kutyájuk,
ha akkor sem gyógyul,
harapja meg a Gomolya Marcié!

Közben a jobb keze élével állandóan keresztelte a vágást.

23. *Zsébré* gyógyítása (Felsőzsolca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁵)
A gyógyító napkelte előtt ganéjdombra viszi a gyereket. Sarlót visz magával, azzal keresztet rajzol a ganéjdomb szélén a földre. Közepébe szúrja a sarlót, a gyerek szájához érinti, de előbb keresztet vet vele a gyerek felé. Kelet felé térdel, meghajtja magát, és mondja:

Mire a nap felkel,
és mire a nap lenyugszik,
addigra gyógyuljon meg a szád!

Ezután még imádkozik. Más nem lehet jelen. Három egymás utáni napon csinálja.

24.1. *Lisa*^b gyógyítása (Szentgyörgyvölgy, Zala megye⁶⁶)
Tüvel háromszor „learatják”, vagy ujjal körülkerítik, ezt mondva:

Lisa, lisa, ma kelti,
holnap elveszsi,
ha holnapután itt érlek,
lefoslak!

^a 'szájpenész'

^b *Lisa, lisza, lisze*: 'seb', 'kelés'.

24.2. *Piézvar*,^a *lisza*, *lisze* gyógyítása (Páka, Zala megye⁶⁷)

Ma keti,
huónap evesszi,
huónapután itt iérlek,
leköplek!

24.3. *Árpa* gyógyítása (Osztopán, Somogy megye⁶⁸)

Ha kell, ma kell,
holnap ha itt érem,
leszarom!

Nyelven nőtt hólyag fenyegetése ésvagy másra küldése^b

25. *Ebfing*^c gyógyítása (Szeremle, Bács-Kiskun megye⁶⁹)

A beteg kútba hajolva mondta háromszor:

Ebfing kótt^d a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
ha holnap ott érem,
nagyot szarok rá!

Variáns: ebfing gyógyítása („...rászarok!” – Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁷⁰).

26. *Árpa*^e gyógyítása (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁷¹)

Ebfing két^f a szememen,
ha két, ma két,
hónap,^g ha ott érem, rápisállok!
Ebfing két a szememen.
ha ket,^h ma ket,
hónap, ha ott érem, rákakálllok!

^a *Piézvar*: valamilyen kelés vagy seb helyi neve.

^b Egy adat kivételével, amely szemem nőtt árpára vonatkozik.

^c *Ebfing*, *epping*, *effin*, *effing*, *efing*, *efüny*, *öfünk*, *fing*, *finkó*, *fingkö*, *pinkó*, *pintyő*, *pinke*, *hörpencs*, *zsébre*: a nyelven nőtt hólyag vagy pattanás helyi nevei a magyar nyelvterület északi, középső és nyugati részein.

^d költ (kelt)

^e A szöveg tanúsága szerint itt 'árpa'-t (is) jelent az *ebfing*.

^f kelt

^g holnap

^h kelt

Ha két, ma két, hónap két,
hónapután ott érem,
rápiszkittok!^a

27.1. *Efüny* gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷²)
Háromszor mondja a beteg:

Efüny nőtt a nyelvemen,
ma kótt,
holnapra múljon el,
mint a tiszta víz,
pfü, pfü [köpköd],
múljon el, múljon el!

27.2. *Efing* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁷³)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Efing van a nyelvemen.
– Ha kótt, ma kótt,
hónapra olyan legyen, mint a Tisza vize!
– Phü, phü, [köpköd],
mossa le!

28. *Finkó* gyógyítása (Boldva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁴)

Finkó nyótt a nyelvemen,
ha kótt,
ma kótt,
phü, phü [köpköd],
oszoljon, foszoljon,
mint a lúdszar a páston!

29.1. *Ebfing* gyógyítása (Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye⁷⁵)

Ebfing kelt a nyelvemen,
ha kelt, ma kelt,
ma elmúljék!

Variánsok: ebfing gyógyítása („...ma elvessen!” – Mezölak, Veszprém megye⁷⁶).

^a A gyűjtő közlése szerint „szövegünk excrementum jelentésű szavait az adatközlő minden valószínűség szerint kissé eufemizálta”, a felvételnél jelen lévő hallgatóságra való tekintettel: a szöveg helyi variánsaiban ugyanis a „leszarlak” és „lefoslak” ige fordul elő (Jung 1990, 61).

29.2. *Ebfing* gyógyítása (Csempezkopács, Vas megye⁷⁷)

Ebfing nyött a nyelvemen,
ma kelt,
hónap elveszen!

30.1. *Finkő* gyógyítása (Aszaló, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁸)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

– Finkő nyött a nyelvemen!
– Ha kőtt, ma kőtt,
holnapra olyan legyen,
mint Lipták Bori segge [a legkövérebb asszony neve]!

Variánsok, változó asszonynevekkel: finkő gyógyítása („Fin kőtt^a a nyelvemen...” – Sarkad, Békés megye;⁷⁹ „Fin kőtt a nyelvemre...” – Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁸⁰), *pintyő* gyógyítása („Pintyő nyeött a nyelvemen...” – Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸¹).

30.2. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Makó, Csongrád megye⁸²)

Finkkőt^b nyött a nyelvemön,
ha kőt, ha nem kőt,
hónapra lögyön akkora,
mint Vad Mari segge!

„Ez a Vad Mari egy százhusz kilós kocsmárosasszony vót.”

Variáns: nyelven nőtt hólyag gyógyítása („Frinkkőt nyött...” – Maroslele, Csongrád megye;⁸³ „Efang van...” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁸⁴).

30.3. *Ófünk* gyógyítása (Maroslele, Csongrád megye⁸⁵)

„Szóva, kiválasztottak egy nagy fenekű valakit, és ara rámondták:”

Ófünk nyött a nyelvemön,
ha kőt, holnapra kőt.
Holnaputánra akkora lögyön,
mint a Joó Julia segge!

Variánsok: zsébre gyógyítása („Zsébre nyött a nyelvemen, / ha kőtt, ma kőtt, hónap kőtt...” Galgahévíz, Pest megye⁸⁶), *effing* gyógyítása („Effing kőtt... a feneké.” – Tiszasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁷).

^a A „finkő kőtt” szókapcsolat vonódott össze a versben; a „fin” szó önállóan nem létezik.

^b Finkkőtt, frinkkőtt: a „finkő kőtt”, „frinkő kőtt” szókapcsolatból vonódott össze a versben ’finkő’ jelentéssel.

30.4. *Pinke* gyógyítása (Földeák, Csongrád megye⁸⁸)

Pinkét^a a nyelvemre!
Ha kőt, ma kőt,
holnapra olyan lögyön,
mint a Magó Annus segge!

További két versszak más kövér asszonyokat említ: „cigány Róza”, „Dabics Annus”. „Azokat köllött mondani, akiknek a legnagyobb fenekük vót.”

30.5. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Makó, Csongrád megye⁸⁹)
Akinek hólyag lett a nyelvén, így olvasott rá:

Ha kőt, ma kőt,
akkora lögyön, mint a Vad Marinak a segge!

Variáns: nyelven nőtt hólyag gyógyítása („Ha kőt, ma kőt, hónap kőt, / hónapután akkora legyen, / mind a papné segge! – Hídalmás, Szilágymegye, Románia⁹⁰).

30.6. *Ebfing* gyógyítása (Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹¹)

Ebfing nyött a nyelvemen,
ha kőtt, ma kőtt,
holnapra olyan legyen,
mint a szomszédasszony seggi!

30.7. *Ebfing* gyógyítása (Öcsöd, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹²)

– Ebfing kőtt a nyelvemen.
– Ha^b kőtt?
– Ma kőtt.
– Ebfing kőtt a nyelveden,
holnap olyan legyen,
mint a cigányasszony segge!
Thó, thó, thó [köpköd]!

31. *Finkő* gyógyítása (Aszaló, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹³)

– Finkő vót a nyelvemen!
– Ha kőtt, ma kőtt,
holnap olyan legyen,
mint az anyád seggi!

^a A „pinke két” (’pinke kelt’) szókapcsolat összevonása a versben.

^b ’mikor’

32.1. *Finkő* gyógyítása (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁴)

Fin kótt, ma kótt,
hónapra olyan legyen,
mint a nagyságos úr segge!

32.2. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Kenézlő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁹⁵)

Ha kótt, ma kótt,
olyan legyen,
mint a János segge!

32.3. *Pintyő* gyógyítása (Alattyan, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁶)
Párbeszéd a beteg és az anyja közt:

– Pintyő nőtt a nyelvemen.
– Ha kótt?
– Ma kótt.
– Ma elveszen,
holnap olyan legyen,
mint a Durdán segge [kövér férfi neve]!

33.1. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia⁹⁷)
A beteg mondta:

Ha kótt, ma kótt,
hónapra olyan legyen,
mint a Ferenc bácsi töki!

33.2. *Ebfing* gyógyítása (Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁹⁸)

Ebfing kótt a nyelvemen.
Ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint a porcsalmi kisbírónak a töke!

34. *Finkő* gyógyítása (Hódmezővásárhely, Csongrád megye⁹⁹)

– Fin kótt a nyelvemre,
– Há^b kótt?
– Ma kótt.
– Holnapra olyan legyen,
mint a tyúk segge!

^a töke^b 'mikor'35. *Finkő* gyógyítása (Szőlősardó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁰)

Finkő nőtt a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint a te feneked!
Finkő nőtt a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint egy dézsa!
Finkő nőtt a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint a szülésznő feneké!

36. *Fingkö* gyógyítása (Trizs, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰¹)

– Fingkö nyótt a nyelvemen.
– Hogy kótt?
– Ma kótt!
– Hónapra olyan legyen, mint a Maris néni feneké!

Háromszor köp, majd:

Tapadjon rá, vesszen rá!

37.1. *Finkő* gyógyítása (volt Szatmár vármegye¹⁰²)

Finkő kótt a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint egy cipó,
phü, phü, phü [köpköd],
de inkább vesszen el!

Háromszor kell elmondani, mindig valami nagyobbhoz hasonlítva: például másodszer a szomszédasszony fenekéhez, harmadszor toronyhoz, házhoz.

37.2. *Pinkő* gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰³)

Pink kótt^a a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt.
Olyan legyen,
mint a Trézsi asszony feneké!
Inkább vesszen el!

^a A „pinkő kótt” szókapcsolat vonódott össze a versben.

37.3. *Epping* gyógyítása (Bózsva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁴)

Epping kő nőtt a nyelvemen,
 ha kőtt, ma kőtt,
 holnap olyan legyen,
 mint a bába néni segge!
 Phü, phü, phü [köpköd],
 inkább odavessen!

Variánsok: *finkő* gyógyítása („...mint a papné valaga...” – Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye),¹⁰⁵ *epping* gyógyítása („...mint a bába néni segge...” – Bózsva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁶).

38. *Effin* gyógyítása (Szamoshat¹⁰⁷)

A következő párbeszéd zilik a beteg és egy másik személy között:

– Effin kőt a nyelvemen.
 – Ha kőt, ma kőt,
 holnap olyan legyen,
 mint a Béni seggi!
 – Pfü, pfü [köpköd],
 inkább vesszen el!

39. *Finkő* gyógyítása (Ajak, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰⁸)

Fin kőtt a nyelvemre,
 ha kőtt, ma kőtt,
 holnap olyan legyen,
 mint a tehén segge,
 pfö, pfö [köpköd],
 inkább vesszen el!

40.1. *Finkő* gyógyítása (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰⁹)

Finkő van a nyelvemen,
 ma kőt,
 holnap olyan legyen,
 mint a Górné Margit segge!
 Phü, phü [köpköd],
 inkább elmúljon!

Variáns: *fing* gyógyítása („Fing költ..., a Kovácsné feneke...” – Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye¹¹⁰).

40.2. *Pinkő* gyógyítása (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹¹)

Pinkő van a nyelvemen,
 ha kő, ma kő,^a
 holnapra olyan legyen,
 mint a szülésznő segge!
 Inkább elmúljon,
 mint hogy olyan legyen!

Variáns: *árpa* gyógyítása („...feneke! / Inkább akkor meggyógyuljék, / mint hogy olyan legyenek! – Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹²).

40.3. *Fing* gyógyítása (Mikepércs, Hajdú-Bihar megye¹¹³)

– Fing kőtt a nyelvemen,
 – Ha kőtt?
 – Ma kőtt.
 – Hónapra olyan legyen,
 mint N.-né^b segge.
 – Püh, püh,
 inkább elmúljék!

Variáns: *fing* gyógyítása („...inkább azonnal elmúljék, / mintsem olyan legyenek!” – Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye¹¹⁴).

40.4. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Nyírség¹¹⁵)

Ha kelt, ma kelt,
 olyan legyen reggelre,
 mint az N.-né segge.
 Inkább múljon el!

41. *Pinkő* gyógyítása (Tiszadorogma, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁶)

Pin kőtt a nyelvemen,
 inkább elmúljon,
 mint hogy nagyobb legyen!

^a A „Ha kőtt, ma kőtt” szókapcsolat rövidült a versben.

^b Ide kell behelyettesíteni a nevét.

42. *Finkő* gyógyítása (Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye; Kőtelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁷)

- Finkő nőtt a nyelvemen,
ha kótt,
phó, phó [köpköd],
holnap elmúljon,
olyan legyen, mint az N.-é!
– Hát az milyen vót?
– Olyan, hogy elmút.

43. *Finkő* gyógyítása (Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁸)

- Fin kótt a nyelvemen,
ha kótt, ma kótt,
olyan legyen, mint az N. picája,
hónapra elmúlják!

44.1. *Hörpencs* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹¹⁹)

Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

- Hörpencs nőtt a nyelvemen.
– Ha kótt?
– Ma kótt.
– Holnapra olyan legyen,
mint a Fecske Mária segge!
– Phü, phü [köpköd],
mind rád ragadjon!

Háromszor kell elmondani, „mindig egy más nagy seggüvel”.

44.2. *Finkő* (Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁰)

- Finkő van a nyelvemen.
– Ha kótt?
– Ma kótt.
– Holnap olyan legyen,
mint az N. néni seggi!
– Tp, tp, tp [köpköd],
tapadjon rá!

Variánsok: effing gyógyítása („...vessen bele! – Zétény, Töketeresesi járás, Szlovákia¹²¹); *finkő* gyógyítása („...nőtt... olyan legyen, / mint a keresztanyád fara... ragadjon rá! – h. n.¹²²); *pinkő* gyógyítása („...nyött... tapadjon rá, vessen rá!” – Novajdrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²³).

45. *Finkő* gyógyítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye¹²⁴)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

- Fin kótt a nyelvemen.
– Ha kótt, ma kótt,
holnapra olyan legyen,
mint N-nek a feneké!
– Pü, akkor kiköpöm!

46. *Finkő* gyógyítása (Sáta, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁵)
Párbeszéd a beteg és egy másik személy között:

- Finkő nőtt a nyelvemen.
– Ha kótt, ma kótt.
– Holnapra olyan legyen,
mint a bolha szeme!
Pfü, pfü,
el vele!

Árpa, pattanás, nyelven nőtt hólyag elküldése, másra küldése

47. *Pattanás* gyógyítása (Nagyléta [Létavértes], Hajdú-Bihar megye¹²⁶)

- Van egy pattanásom,
menjen a kutya seggire!

48. Nyelven nőtt *falat*^a gyógyítása (Küküllőkeményfalva, Hargita megye, Románia¹²⁷)

Akinek falat lett a nyelvén, kiköpösött, és mondta:

- Pü, pü [köpköd],
ragadjon a papné seggire!

„Ezzel nem kívántunk semmi rosszat, mert a mü papunknak nincs felesége.”

49. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Bukovina, Románia]¹²⁸)

- Falatka a nyelvemen,
szökjél a papné seggére!

^a *Falat, falatka, papfalat*: a nyelven nőtt hólyag, pattanás helyi terminusai a magyar nyelvterület keleti részén.

50.1. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹²⁹)

Falat lett a nyelvemen,
legyen a Deákné valagára (vagy seggire)!

50.2. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹³⁰)

Falat lett a nyelvemre,
s ragadjon a papné seggire!
Phü, phü, phü [köpköd]!

Azonos szöveg: nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia¹³¹).

Variánsok: nyelven nőtt *falat* gyógyítása („...s ragadjon a papné fenekire!” – Kibéd, Maros megye, Románia;¹³² „Falat van... ragadjon...” – Tordatúr, Kolozs megye, Románia¹³³).

50.3. Nyelven nőtt *papfalat* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹³⁴)

Phü, phü, phü [köpköd],
papfalat nőtt a nyelvemre,
phü, phü, phü,
hogy nőjjön a papné seggire!

50.4. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Csomortán, Kovászna megye, Románia¹³⁵)

Falatka szökék a nyelvemre,
szökjék a... [a haragosa nevét és valamilyen testrészét mondja]!

50.5. Nyelven nőtt *falatka* megelőzése (Esztelnek, Kovászna megye, Románia¹³⁶)
A nyelvre falatka akkor nő, ha valaki más után ugyanabba az almába harap. Megelőzheti a bajt, ha közben mondja:

Falatka lesz a nyelvemre,
szökjék a cigányné seggire!

51.1. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Aranyosszék, Románia¹³⁷)

Phi [köp],
falat költ a nyelvemre,
ma költ, holnap költ,
ragadjon a papné seggére!

51.2. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]¹³⁸)

Falat kött a nyelvemre,
ha kele, ma kele,
szökjék a papné (vagy pap) seggire!

51.3. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Zajzon, Brassó megye, Románia¹³⁹)

Falatka lett a nyelvemre,
ma kele, fakele,^a
holnap szökjék a disznopásztorné seggire!

51.4. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁴⁰)

Ptö, ptö, ptö [köpköd]!
Ekele-mekele,
falat lett a nyelvemre,
ragadjon a papné fenekire!

51.5. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁴¹)

Ekele-mekele,
falat lett a nyelvemre,
ragadjon a papné seggire!

Azonos szöveg: nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]¹⁴²).

Variáns: nyelven nőtt *falat* gyógyítása („Ákhélé-mákhélé... nőjön a papné seggére!” – Torda, Kolozs megye¹⁴³).

51.6. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹⁴⁴)

Ekele-mekele,
falat nőtt a nyelvemre,
ragadjon a cigánné seggire!

51.7. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia¹⁴⁵)

Akalam, bakalam,
falat lett a nyelvemre,
aki nem köpi,
ragadjon a nyelvre!

^a Fakele, ekele-mekele, akalam-bakalam, akhélé-mákhélé: konkrét jelentés nélküli játékos varázsszavak.

52. Nyelven nőtt *falatka* gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia])¹⁴⁶

Falatka, mikor kelél?
Ekele, ma kele,
szökjék nyelvestül, húsostul
a pap seggire!

53. Nyelven nőtt *falat* gyógyítása (Kibéd, Maros megye)¹⁴⁷
„Sokszor, ugyi, az ember megcsemerel,^a vagy elégeti a nyelvit, s falat lesz a nyelvin. De lehet a belső forráságtól is. Olyan kicsi piros hólyagok lesznek a nyelvnek a hegyin s az oldalán, ez a falat. A régi öregek úgy mondták, hogy oda kell menni a falhoz, s azt kell megnyalni. A fehér falhoz, amit mi meszelünk tiszta mésszel, mert a festett fal már nem jó. S mikor megnyaljuk a falat, azt kell mondani”:

Múljon el az én nyelvemről,
s ragadjon a papné seggire!

54. *Finkő* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye)¹⁴⁸

Finkő nyött,
finkő elmúljon!
Az én szájamból oda menjen,
aki engem bánt,
aki legutálatosabb hozzám az életbe,
azt keresd fé vele!
Az enyimből meg múljon el,
ne is gyűjjön vissza az életbe!

55. Nyelven nőtt hólyag gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye)¹⁴⁹
„Sok hólag lett a nyelvin: akkor valahol ütet pletykálják. Akkor parázsba kellett köpkönni”, és ezt mondani:

Rajtam má vót ez a hólag eleget,
most meg az én nyelvemről menjen a picsád szélire!

56. *Árpa* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia)¹⁵⁰
Ha valakinek árpa lett a szemén, késsel „learatták”. Háromszor mondták, utána mindig köptek hármat-négyet”:

Ma dagadjon,
holnap apadjon,
s holnapután már el se maradjon!

^a 'megcsömörlik valamitől' ('elrontja a gyomrát')

JEGYZETEK

- 1 Egy láz elleni angol szöveg: „Tremble and die, third day never return!” (Gruttmann 1939, 20.)
Egy másik angol ráolvasás: Brie 1906, 14; olasz: Bonomo 1963, 62; német: Mettke 1976, 93.
- 2 Leproux 1954, 158.
- 3 MNA, Fülöp István gyűjtése, 1959.
- 4 MNA, Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
- 5 MNA, Békefy Margit gyűjtése, 1960.
- 6 Berze Nagy 1940, III. 260.
- 7 MNA, Vajkai Zsófia gyűjtése, 1964.
- 8 MNT 15.
- 9 MNA, Hegedűs László gyűjtése, 1967.
- 10 MNA, Boross Marietta gyűjtése, 1960.
- 11 MNT 18.
- 12 Gönczi 1937, 212.
- 13 Gönczi 1914, 291.
- 14 Gönczi 1914, 302.
- 15 MNT 15.
- 16 Berze Nagy 1940, III. 261.
- 17 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 18 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 19 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 20 MNT 20.
- 21 MNT 20.
- 22 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 23 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 24 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 25 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 26 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 27 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 28 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 15.
- 31 MNA, Szomjas Zsófia gyűjtése, 1959.
- 32 MNA, Szentmihályi Imre gyűjtése, 1963.
- 33 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1961.
- 34 MNT 15.
- 35 MNA, Knézy Judit gyűjtése, 1964.
- 36 MNA, Zentai János gyűjtése, 1961.
- 37 MNT 15.
- 38 MNT 21.
- 39 MNA, Zentai János gyűjtése, 1961.
- 40 MNT 21.
- 41 MNT 15.
- 42 MNA, Barabás Jenő gyűjtése, 1959.
- 43 MNT 18.

- 44 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 45 MNT 18.
- 46 Sebestyén 1906, 417.
- 47 Sebestyén 1906, 417.
- 48 Bosnyák 1973b, 288.
- 49 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 50 Mató László gyűjtése, EA 495, 70.
- 51 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 52 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 53 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 54 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 55 Mató József és Tarczy Sándor gyűjtése, EA 498, 390.
- 56 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
- 57 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 58 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 59 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 60 Luby 1928, 202.
- 61 Gönczi 1937, 212.
- 62 Gönczi 1914, 295.
- 63 Mató József és Tarczy Sándor gyűjtése, EA 498, 383–384.
- 64 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 65 Bene 1964, 107.
- 66 MNA, Barabás Jenő gyűjtése, 1959.
- 67 Gönczi 1914, 302.
- 68 MNA, Mándoki László gyűjtése, 1957.
- 69 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
- 70 Kovács Endre 1982, 203.
- 71 Jung 1990, 61.
- 72 Békefy Margit gyűjtése, 1965.
- 73 Kótyuk 2002, 242.
- 74 MNT 18.
- 75 MNT 18.
- 76 MNT 18.
- 77 MNT 18.
- 78 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 79 Oláh Andor gyűjtése, EA P 75/1954, 33.
- 80 MNT 18.
- 81 Istvánffy 1896, 368.
- 82 Polner 1985, 17.
- 83 Polner 1985, 17.
- 84 Kótyuk, 2002, 242.
- 85 Polner 1985, 17.
- 86 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 87 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 88 Polner 1985, 16–27.
- 89 Polner 1985, 17.

- 90 Versényi 1884, 89.
- 91 MNT 18.
- 92 Matthiás 1908, 161.
- 93 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 94 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 95 Mató László gyűjtése, EA 495, 66.
- 96 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 97 MNT 18.
- 98 MNT 18.
- 99 MNT 18.
- 100 MNT 18.
- 101 B. Kovács 1998, 398–399.
- 102 Luby 1937, 22–23.
- 103 MNT 18.
- 104 MNT 18.
- 105 MNT 18.
- 106 MNT 18.
- 107 Csúry 1935–1936, I. 185.
- 108 MNT 18.
- 109 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 110 MNT 18.
- 111 MNT 18.
- 112 MNT 15.
- 113 MNT 18.
- 114 MNT 18.
- 115 Korponay Oszkárné gyűjtése, 1966.
- 116 MNT 18.
- 117 Kovács Kázmér gyűjtése, EA 1403, 23.
- 118 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 119 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 120 MNT 15.
- 121 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
- 122 Osváth József gyűjtése, EA 1371, 24.
- 123 MNT 18.
- 124 P. Madar 1967, 32.
- 125 MNT 18.
- 126 MNT 18.
- 127 Csergő 1992, 68.
- 128 MNT 18.
- 129 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 130 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
- 131 Horváth 1971, 88.
- 132 Ráduly 2009, 134.
- 133 Csörgő 1998, 259.
- 134 Vajkai 1943, 132.
- 135 MNT 18.

- 136 Gazda K. 1980, 42.
 137 Jankó 1893, 254.
 138 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 139 Papp 1875, 324.
 140 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 141 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 142 MNT 18.
 143 Keszeg 2004, 23.
 144 Kallós 1966, 22–26.
 145 Horváth 1971, 88.
 146 Grynæus 1993, 124.
 147 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 133.
 148 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 149 Grynæus Tamás gyűjtése, 1968; Grynæus 1991, 616.
 150 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.

VII. KÉRÉS, PARANCS „KÖZBENJÁRÓKHOZ”

1. A GYÓGYÍTÁS MEGSZEMÉLYESÍTETT KÖRNYEZETÉHEZ

Míg a VII.2. csoport parancsai és kérései létezőként hitt lényekhez szólnak, e csoportban a kommunikáció címzettjei nem feltétlenül ilyen hiedelemalakok, hanem fiktív „szöveglények”, akik csak a ráolvasásokra jellemző megszemélyesítő tendenciának köszönhetik létüket. Például a betegséget széllel, vízzel elvitető analógiás kívánság megfogalmazódhat ilyen formában: „Szél, vidd el a betegséget!” Számos példánk van egész Európából effajta álfohászokra, a megszólított „lények” változatos sorával, ahol a fohászszerkezet csupán költői eszköz.¹ Ilyen fiktív szöveglény teremthet a gyógyítás térbeli, időbeli kontextusának egyes mozzanataiból, körülményeiből, időpontjaiból (este, éjfél, hajnal, nap, hold és csillagok) vagy akár a gyógyítás eszközeiből is.

Az idetartozó szövegtípusok közös sajátossága a „közbenjáróhoz” fordulás, kéréssel, parancsokkal; a közbenjáró kritériumát tekintve tehát imaformában. A vallásos imaformától a közbenjáróhoz intézett fenyegetés is csak a fenyegető imperatívus alkalmazásában különbözik. Sok a kétséges, átmeneti eset a valódi hiedelemalakra felé (amelyekről a VII.2. csoport szövegei kapcsán lesz szó): míg tudjuk, hogy az első csoportban közölt, földi bodzának parancsoló szövegek háttérében nincs semmiféle „bodzatisztelet”, ebben nem lehetünk egészen biztosak a földanyához intézett fohászok esetében, bár itt is pusztán a gyógyító kemence megszemélyesítését, szimbolikus-költői „földanyává” tételét sejtjük. A szövegek könnyen kontaminálódnak egymással, az egyes lények cserélődnek; a „szöveg teremtette” fiktív lények behelyettesítődnek az adott helyen ismert és „hitt” hiedelemalakra, sőt, a keresztény vallás közbenjáróira.

Az 1–9. szám alatti, növényeket fenyegető ráolvasások elsősorban nyüvek háziállatok sebéiből való kihajtására szolgálnak (a nyelvterület északkeleti, keleti részéről Gömörtől Zemplénig, továbbá Kolozs és Szilágymegyékből); és egy, a növényt (a legtöbb esetben bodzát) „fenyegető”, támadó cselekmény kíséretében hangzanak el. Az „addig..., amíg”, „akkor..., amikor” stb. szerkezettel egybekapcsolt kétagú szövegek R-tagjukban e cselekményre utalnak, ezenkívül a növényhez intézett kérést, illetve parancsot tartalmazzák. A fenyegetés kifejeződései alapján helyi altípusok különböztethetők meg: a Kolozs–Szilágymegyei altípus a VI.4. csoport szövegeiből ismert határidős fenyegetést, továbbá a növény „kivágással”, „kiszakítással” való fenyegetését tartalmazza. A ráolvasást – a modern koriakkal meglehetősen egyező formában – történeti adatainkból is ismerjük. Egyik legkorábbi szöveglékünk, az 1488-ban följegyzett *bagonyai ráolvasások* egyike szemölcs gyógyítására szolgál, és a boróka karddal való fenyegetését kíséri. Nemesi feljegyzésből két további, csipkebokrot és fenyőfát fenyegető ráolvasás is fennmaradt a 16–17. század fordulójáról (lásd a B kötet A/1.2., A/11., valamint A/11.7. számú szövegeit).

A „bodzafenyegetés” Közép- és Nyugat-Európában nagy területen, azonos formában elterjedt ráolvasásokban jelent meg, varázskönyvekben, receptkönyvekben is gyakran szerepelt. Az ismert nyugat-európai szövegekben valamilyen gyümölcsfa vagy a boróka a „közbenjáró” (ez a német *Wacholderbuschsegen*, *Boróka-ráolvasás*²). Délkelet-, Kelet-Európában bogáncs, bojtörján vagy egyéb vadnövények is előfordultak e szerepben. A legkorábbi ismert adat 13. századi, latin nyelvű, francia, „lóféreg” elleni ráolvasás: „vasfüre” követ tesz a gyógyító, ezt mondva: „Vasfű, szabadítsd meg ezt az állatot (fehér vagy vörös, vagy akármilyen színű) féregtől és a fájdalomtól, és én is megszabadítalak téged attól a nagy fájdalomtól!”³ Ezek a szövegek szinte egész Európában egyöntetűen állatok sebébe esett nyüvek kiűzésére szolgálnak.

A 10–24. számok alatti, a betegséget a fának átadó szövegek sokféle európai párhuzammal rendelkeznek, amelyek egyszerű, rögtönzött jellegű kívánságokként és nagy elterjedésű szöveg-típusokként egyaránt jelen voltak még a modern kori európai ráolvasó gyakorlatban is. A beteg ruhájának, hajszálainak vagy más tartozékainak a fára akasztása is része lehetett a szövegekhez tartozó rítusoknak. Német, francia angol példákat egyaránt hozhatunk;⁴ olyan szövegekre is, amelyek nemcsak utalnak valamiféle áldozatra, amelyet a fának ajánlanak a gyógyulásért cserébe, hanem elmondóik ténylegesen véghezvisznek ilyesfajta cselekményeket. Például egy fodormentához szóló francia „fohász” recitálásának alkalmával a beteg kenyeret és sótt tette le a fa alá.⁵ Ezek az adatok ugyan magyar ráolvasásokkal való közvetlen kapcsolatokat nem bizonyítanak, annyi mégis világos belőlük, hogy az ilyenfajta, növényekhez szóló fohászok és kérések ráolvasóinknak egy közép-európai rétegét képezik. Közvetlen kapcsolatokról két szövegünk esetében tudunk. Egy bodzafát köszöntő baranyai ráolvasásnak, amely a fa fölött átrepülő madárral viteti el a sárgaságot, majdnem szó szerinti, német nyelvű megfelelőjével találkozunk egy pécsváradi, német nyelvű kéziratot ráolvasófüzetben.⁶ Ez az adalék a közép-európai jellegét erősíti, egy másik közvetlen párhuzam viszont a Balkán felé vezet: Jung Károly az általa közölt bácskai „farázó” szerelmi varázsló szövegnek egyidejűleg egy szerb párhuzamát is közli.⁷

A földanyához intézett fohászok – a vallásos fohászformával egyezően – kéréssel fordulnak a közbenjáróhoz. Ezek csak a torokfájás gyógyítására szolgáló, elsősorban a Dél-Alföldről származó szövegek. A jelenkoriakkal lényegében egyező ráolvasás előfordulása Bornemisza bájos imádságai között (1588-ban) nagy múltra, és a jelenleginél szélesebb valamikori területi elterjedésre vall – lásd a B kötet D) fejezetének 1.3. szövegét. A gyógyító rítus során a kemencét át kell ölelnie a betegnek. Az ezzel kapcsolatos „földanyám”, „édesanyám, föld” stb. megszólítások a kemencének ’gyógyító földanya’ jelentést adnak, amely jelentés csak e szövegösszefüggésben létezik. Mindenesetre e szövegkontextuson kívül nem ismert semmiféle földanyával kapcsolatos hiedelem a magyarság hitvilágában. Az orosz földanya-ráolvasások hátterében sem sejtenek földanyakultust a kutatók, akik pedig ezt az invokációt speciális orosz szöveg-motívumnak tartják.⁸

A földanyát megszólító ráolvasóink közvetlen párhuzamai nem ismertek, egy magyarországi délszláv, mellfájást gyógyító szövegen kívül.⁹ Hasonló megszólítást tartalmazó észt, votják, orosz szövegekkel nem látszik összefüggés.¹⁰ Adataink és a párhuzamok viszonylagos hiánya arra vall, hogy – az esetleges távolabbi összefüggésektől függetlenül – a torokbetegségek gyógyítása e „földanyát” megszólító ráolvasásokkal, amelyeket a kemencével kapcsolatos cselekmény kísér, sajátos magyar képződmény.

A további szövegeinkben szereplő „közbenjárók”: a folyó, a szél, a villám, a hajnal, a nap, a világosság stb. a konkrét szituáció (környezet, időpont, időszak) egy-egy elemének megszemélyesítései. Ez a fajta megszemélyesítés, mint említettük, általában jellemző a ráolvasógyakorlatra. Előfordul például a betegséget „elvivő” folyóhoz vagy a gyógyító tárgyhoz intézett kérés; anélkül, hogy ezek „hitt” hiedelemként lennének. E szövegek közül a gyíkhöz szóló ráolvasás érdemel figyelmet, a gyík ugyanis bizonyos Szent György-napi rítusokban szerepet játszó, gyógyító erővel felruházott, egyúttal démonikus, alvilágias konnotációval rendelkező állat; így a betegség gyíkkal elvitetése nem csak a jelzett megszemélyesítő tendencia eredménye, hanem hitháttere is lehet.

A holdhoz mint közbenjáróhoz forduló szövegek minden fajtáját újholdkor – a feltetsző hold megpillantásakor – mondták el. A cselekmény lényege a holdhoz fordulás, a hold nézése; de az emberek – a Dél-Alföldön legalábbis – olykor a vallásos fohászok gesztusaival, esetleg keresztvetéssel vagy vallásos fohással, imával, például a Miatyánk elmondásával, vagy legalább egy

„Dicsértessék a Jézus Krisztus!”-sal is kísérték holdköszöntőjüket. Némely Csongrád megyei adat szerint a férfiak kalaplevéve köszöntek az újhold láttán. A keresztény fohászokkal olykor szinte kontaminálódnak a szövegek; például így szól egy szegedi köszöntés: „Dicsértessék a Jézus Krisztus, / újhold, új király, / nagyobb urat nem ismerek / az Úr Jézus Krisztusnál!”

Az idetartozó ráolvasások közös, formulaszerűen állandó szövegeleme az „újhold, új király” bevezető sor (ritkábban „újhold, új világ”, „újhold, fényes hold”, „újság, új király”). Az adatok a Dunántúlról, a Duna–Tisza közéről, szórványosan a Tiszántúlról származnak; némely speciális, a holdat csak köszöntő, illetőleg a holdtól a következő hónapra egészséget, pénzt kérő vagy fogfájás elmulasztásáért fohászok formája (46–64.) fő elterjedési területe a Székelyföld és Moldva.

A 66–84. szám alatti ráolvasások nagy csoportját szemölcs, tyúkszem és egyéb bőrön jelentkező ártalmak gyógyítását célzó ráolvasások alkotják, több, egymástól stílusban kissé eltérő alcsoporttal. A megszólítás kiegészül a „vendégség a holdnál” többletelemmel; a három, egymástól elkülönülő variáncsoport egymástól megkülönböztető fő jegye a „vendégség”, a „vacsora”, illetve a „lakodalom” megnevezés. A szövegek, amelyeket általában maga a beteg mond szubjektív, első személyű fohásként, többnyire utalnak a konkrét betegségre. A közelmúltig a legközismertebb ráolvasások közé tartoztak, mindig a népies, szájhagyományozott gyakorlat részei voltak.

A „vendégség” motívumát a 85–90. számok alatti szövegekben a „bál”, a „lakodalom”, illetve a „hold házaitja a fiát/lányát” motívumok váltják fel; a rítus kontextusa, a gyógyító szituáció azonos az előzőekkel. Két szöveg (60. és 92.) nem férfiként szólítja meg a holdat, hanem „újhold asszonyának”, illetve „holdanyónak” nevezi. Megemlítendő még az a néhány Csongrád megyei szöveg, amelyekben halványan a hold „új király” Szűz Máriával tartott lakodalmának a képzete fogalmazódik meg; és ugyancsak érdekes a hold „szép Szűz Mária” megszólítása (itt mintha a holdban látszó Szűz Mária Gyimesből ismert elképzelésével találkozunk¹¹).

Történeti emlékeink között egyetlen 17. századi adatunk van, házi orvosságoskönyvből, amely a holddal valamiképpen a kígyót és a békát hozza kapcsolatba; értelme nem világos (C/16.9. szöveg). Az, hogy a holdfohászok az elit kultúra írásos forrásaiból lényegében hiányoznak, szintén arra vall, hogy ezek a szövegek nagyjában-egészében a magyar ráolvasások mindenki által használt, nem specialistákhoz kötődő, szájhagyományozott rétegébe tartoznak.

A holdhoz forduló, holdat köszöntő ráolvasások Európa-szerte elterjedtek. A magyar típusok szövegszintű összefüggései és funkcionális rokonsága több irányba mutat, de elsősorban Dél- és Közép-Európa német, cseh, horvát, olasz adatai felé.¹² A hold megszólításának, köszöntésének kisebb-nagyobb területeken elterjedt helyi formáiról tudunk. Az „újhold, új király...” megszólítás egyes délszláv, szlovák és cseh szövegek hasonló vagy „újhold/új fény” megszólító formuláival mutat összefüggést. (Román és olasz szövegekben gyakori a nálunk nem használt „szent hold” megszólítás, olasz ráolvasók „holdnövérenek” is szólítják a holdat; vö. a magyar „holdanyó” adattal; a németeknél a „Guter Mond” [’jó hold’ – mint férfi] is gyakori.)

A „vendégség a holdnál” motívuma kelet felé vezet, megfelelői délszláv, orosz, ukrán szövegekből ismertek.¹³ E motívum eredendően valószínűleg nem a holdhoz kapcsolódik; délszláv és keleti szláv (a gyerek éjszakai nyugtalanságát, sírását gyógyító) szövegek erdők anyja, vilák (tündérek), „kigyóasszony”, illetve hajnalcsillag és Istenanya (Szűz Mária) lakodalmára utalnak (utóbbival kapcsolatban az említett szegedi, Szűz Maria lakodalma adatra is gondolhatunk). Például egy bolgár szöveg részlete, fordításban: „Erdők anyja, neked van egy fiad, nekem van egy lányom, nem mehetne a lányom férjhez a te fiadhoz? Vedd el a sírását, add meg az álmát!”¹⁴ A délszláv és főleg a magyar szövegekben olykor talán ezek az élő néphitből hiányzó alakok helyettesítődtek a holddal.

Spontánabb jellegű holdfohászokra, például a székelyföldi pénz- és szerelemvarázsló köszöntő szövegek tartalmi párhuzamaira Európa majd' minden népétől vannak adataink; ezek újhold meglátásakor mondott, gyógyító, megelőző, egészség-, pénz- és szerelemvarázsló ráolvasások. Feltűnően nagy a fogfájást („fogférget”) gyógyító és megelőző szövegek száma, főleg Közép- és Dél-Európában. Az Európa nagy részét behálózó szövegösszefüggések, az elv manifesztálódásának Európa-szerte tapasztalható különböző szintjei igen régi múltú szövegekre, illetve elvre vallanak. Legkorábbi adataink kora középkori latin ráolvasások, amelyek a hold köszöntését és a fogfájás elmúltának óháját már a modern kori szövegek módjára kapcsolják össze. (Például: 'Újhold, új fogak; a rothadt férgeket kiköpöm.'¹⁵)

Növényekhez intézett fenyegetés, kérés

1.1. *Nyű* kihajtása állat sebéből^a (Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶)
Kora hajnalban a mezőre kell menni, ott egy kutyatej virágot (Euphorbia) egy nagy röggel lefödni, és így szólani hozzá:

No, te addig fel nem kelsz,
míg a Kántor uram Galamb nevű tehenibü ja^b nyű jel nem vesz!^c

Variáns: féreg kihajtása állat sebéből („Te irem,^d innet fel nem kelsz, míg a disznómbul a féreg ki nem vész! – volt Bereg vármegye¹⁷).

1.2. *Féreg* kihajtása állat sebéből (Mátészalka, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁸)

Addig fel ne állj innen,
míg a Kati tehenbül ki nem megyen a féreg!

Variáns: féreg kihajtása állat sebéből („Te földi bodza,^e addig fel ne kelj, / míg ebből a disznóból a féreg ki nem jó! – volt Gömör vármegye¹⁹).

1.3. *Pondró* kihajtása állat sebéből (Sárospatak környéke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰)

No, te földi bodza, innen addig fel ne kelj,
míg az én N. nevű, X éves, X szőrű, X^f szarvú jószágomból a pondró ki nem vész!

Variáns: pondró kihajtása állat sebéből (Kenézlő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²¹).

^a Az állatok légy beköpte sebéből.

^b a

^c a nyű el nem vesz

^d üröm ('mezei üröm', *Artemisia campestris*)

^e gyalogbodza (*Sambucus ebulus*)

^f Itt az adott állat nevét és tulajdonságait kell behelyettesíteni.

1.4. *Féreg* kihajtása állat sebéből (Záhony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²²)

Se nem egy,
se nem kettő,
...
se nem kilenc.
Addig innen fel ne állj,
míg az én Csákó nevű tehenemből a féreg ki nem megy!

1.5. Megrontott tehen gyógyítása (Rakamaz, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²³)

Te bodzagally, addig innen ki ne jer,
míg az én Záli tehenem véres tejet ad!

2.1. *Pondró* kihajtása állat sebéből (Magyarbód, Kassa-vidéki járás, Szlovákia²⁴)
A gazda jókor reggel kimegy a kertbe, az ott található szúrós görét lehajtja, letapos, és rátesz egy követ, ezt mondva:

Addig innen föl nem engedlek,
míg az én tehenemnek a pondró ki nem hull a hátuljából!

2.2. *Pondró* kihajtása tehen sebéből (Sajómercse, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁵)

No, aggyig^a nem eresztelek fel,
míg a pondró ki nem hull a tehenemből!

Variáns: nyű kihajtása tehen sebéből (Hetefejércse, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;²⁶ „Te bodza, én tégedet addig fel nem bocsátalak...” – Alsógagy, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁷).

3.1. *Féreg* kihajtása disznó sebéből (Szendrő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁸ Rózsaszentmárton, Heves megye²⁹).
Napkelte előtt kimegy a „bűbajos” a mezőre, ahol árvabodza van. Ott egy szál bodzát letapos, arra egy kapa földet tesz, ezt mondva:

Én téged, bodza, beáristomollak^b addig,
míg Sós István ártánysertésének füléről a féreg mind ki nem esik!

Három reggel végzi, mindig másik bodzával.

Variáns: pondró kihajtása állat sebéből (Miskolc³⁰).

^a addig

^b 'megbilincsellek', 'bebörtönözlek'

3.2. *Féreg* kihajtása állat sebéből (volt Nógrád vármegye³¹)

Hallod-e, te bodzag,^a aggyig maradsz árestomba,^b
ameggyig^c a Citrony tehenembő a férget ki nem hajtod!

3.3. *Pondró* kihajtása disznó sebéből (Kelemér, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³²)

Hallod-e, te földi bodza,
én tégedet áristomba teszek!
Az én disznóm fülébe
pondró esett bele,
míg az abból ki nem vész,
nem bocsátalak el téged!

3.4. *Féreg* kihajtása állat sebéből (h. n.³³)

Hallod-e, te csudafa,^d én tégedet most eltemetlek,
és föl se bocsájtalak addig,
míg a Faragó András kajla tehenének hátulso bal lapockájába esett férgek
onnét ki nem takarodnak!

4. *Hideglelés* gyógyítása (Szigetszentmiklós, Pest megye³⁴)
Magasra nőtt lósóska^c mellett kis gödröt kell ásni, ide kell lehajlítani a lósóska természetét. Rá kell lépni, földet kell rá hányni, s közben ezt mondani:

Akkor gyere fel a föld alól,
mikor énrólam a hideglelés elmúlik!

Variáns: megrontott tehen gyógyítása („Jó reggelt! / Ne bújj ki a föld alól addig, /
míg meg nem gyógyul a jószágom!” – Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye³⁵).

5. *Hideglelés* gyógyítása (Szigetszentmiklós, Pest megye³⁶)
Lósóskát lehajlítanak a földre, s három lapát földet dobnak rá, ezt mondva:

Mikor harmadszor idejövök,
legyen fönt a fejed!

Mire harmadszor odamegy a beteg, a lósóska kiegyenesedik, és a hideglelés is elmúlik.

^a bodza

^b 'fogságban'

^c ameddig

^d Datura stramonium.

^e 'mezei sóska', 'vadsóska' (Rumex acetosa)

6. Nyű kihajtása állat sebéből (Galgamácsa, Pest megye³⁷)

Ha ki nem hajtod,
téged betöpörlek a gödörbe!

7.1. Nyű kihajtása állat sebéből (Aranyosszék, Románia³⁸)
A marha gazdája elmegy a határba, felvesz két keresetlen követ, azzal lenyomtat egy „borzát”,^a és ezt mondja:

Ha harmadnapra meg nem takarodik a marhám,
akkor kiszakítlak!

7.2. *Féreg* kihajtása állat sebéből (Kide, Kolozs megye, Románia³⁹)

Bodzafa, bodzafa,
N. állatból huszonnégy óra alatt a férget takarítsd ki,
mert ha nem, leváglak!

7.3. Nyű kihajtása állat sebéből (Szilágyság, Románia⁴⁰)

Te bodza,
ha az én portámon levő Baris nevű, szürke szőrű ártán^b malacomból
a nyüvet egy huszonnégy óra alatt ki nem kergeted,
te is így jársz!

8. *Féreg* kihajtása állat sebéből (Szucság, Kolozs megye, Románia⁴¹)
Két egymás mellett nőtt földi bodzát felül összefonnak, majd így szólnak az egyik-hez:

Hallod-é, te bodza!
Nekem van egy fejer szőrű disznóm, amelyeknek a fülbe fíreg esett.
Ha harmadnapok alatt onnan ki nem hull,
akkó nem úgy jársz, mind az a másik,
hanem idejövök,
akkor én tégedet kilenc kapával kivágok,
kilenc baltafokkal összetörlek,
megszáraztlok,
s a porodat a szélnek eresztem!
Megértted jól?

A másik bodzát töből kivágja, a fején keresztüldobja, és elmegy anélkül, hogy viszanézne.

^a bodzát

^b ártány ('herélt kandisznó')

9. *Féreg* kihajtása borjú sebéből (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴²)
Az állat farokszőréből levágnak, és az ajtófélfába befúrják. A pásttor elmegy egy földi bodzához, és ott így szól hozzá:

Abból a tarka borjúból a féreg hulljon ki!

10. Szívdobogás gyógyítása (Lengyel-tóti, Somogy megye⁴³)
A beteg pirkadat előtt egy fába lyukat csinál; egy vesszőt beledug, s ezt mondja:

Szívem kopogását vedd magadba,
különben a fejsze kopogtat terajtd!

11.1. *Hideglelés* gyógyítása (Kecskemét⁴⁴)
A beteg ezt mondja egy bodzafának:

Jó napot, bodzafa,
vendéget hoztam,
a harmadnap (vagy: negyednap, ötödnapi...) ^a hideglelést.

A fát átöleli, és mondja:

Akkor leljen ki a hideg,
mikor másszor meglátlak!

11.2. *Hideglelés* gyógyítása (Kisújszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁵)

Jó napot, bodzafa!
Vendéget hoztam neked,
harmadnapos (vagy: negyednapos) hideglelést,
itt egyen meg a fene, vele együtt!
Terád hagyom,
többé vissza se nézek.

12. *Sárgaság* gyógyítása (Szebény, Baranya megye⁴⁶)
Kilenc napon át, minden éjjel tizenkét órakor el kell mondani egy bodzafánál:

Üdvözöllek és tisztöllek, bodzafa!
Az eső^b madár, aki rajtad keresztülrepül,
vigye magával Anna sárgaságát!
Segíts, Atyaisten!

^a Ahány „napi” hideglelése volt, olyan szót mondott itt (aszerint nevezték *harmadnapinak*, *negyednapinak*, illetve *harmadnaposnak* stb. a hideglelést, hogy hány naponként tért vissza a láz).

^b első

Az utolsó sort háromszor mondják el. Utána kilenc Miatyánk, kilenc Üdvözlégy, egy Hiszekegy, majd a „szent asszony” tiszteletére három Miatyánk, három Üdvözlégy következik.

13. *Sárgaság* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁴⁷)

Eljöttem tehozzád, bodzafa,
rád hagyom a sápadtságom, sárgaságom.

14. *Hideglelés* gyógyítása (Rakamaz, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁸)
A beteg gyerek anyja elmegy egy bodzabokorhoz, kér a beteg nevében egy kis földet, majd ezt mondja:

Én itt megesküszöm,
hogy azt a gyermekemet hetvenhétféle hideg leli kilencednapra.
Visszahozom a földet az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.

15. *Szárazság* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁴⁹)
Kilenc napig vagy kilenc hétig kell imádkoznia a betegnek, ámen nélkül. Háromszor meg kell rázni a bodzafát:

Neked ajánlom a betegségem,
te száradj ki, ne én!

16. *Hideglelés* gyógyítása (Bátonyterenye, Nógrád megye⁵⁰)
A beteg bal markában egy darabka „péndelmadzaggal”^b a patakhoz megy, ahol ezt mondja egy fűzfának:

Jézus Krisztus, te fűzfa,
váratlan vendéget hoztam,
ha nem kell is itt hagyom,
istenuccse, itt hagyom!

A madzagot a fűzfára köti. Úgy megy el, hogy nem néz vissza.

Variáns: hideglelés gyógyítása (rövidebb: Bükkszék, Heves megye⁵¹).

17. *Harmadnapos hideg* gyógyítása (Szamoshat⁵²)
A beteg egy kettévágott fehér hagymába teszi kilenc körmének egy-egy darabját és néhány hajszálat. Rongyba köti, és a kerten végigfut vele. Ott „parlagrózsafára”^c köti, ezt mondva:

^a 'kiszáradás'

^b Péndelymadzaggal (a *pendely* a legalsó, közvetlenül a testen viselt alsószoknya volt, amelyet derékban behúzott pántlikával vagy madzaggal ráncoltak össze).

^c 'parlagi rózsá' (Rosa gallica)

Róuzsafa, róuzsafa!
Engem híjnak az ördögök a lakodalomba,
de én nem megyek,
hanem a hidegemet kűdöm helyettem.

Ezután a kert másik szélén fut vissza.

18. Szívfájás gyógyítása (Diószén, Bákó megye, Románia⁵³)
Az erdőben „szűgomba”^a gumóját kiássák a földből; a helyére egy darab kenyeret tesznek, és így szólnak:

Téged veszlek orvosságnak,
neked adok vissza mánát!^b

19. Gyógynövény haszna (Klészse, Bákó megye, Románia⁵⁴)
A patakok mentén növő „évegszárú dudó”^c-t orvosságnak gyűjtötték. „Mentem az erdőbe, s azt mondta édesanyám, [hogy] mikor orvosságnak fogod szedni, akkor tégy három gyökérekére málécskát^d vagy kenyeret, vess keresztet, s mondjad:”

Szép Szüzanyám,
én adok ennek a dudónak söt s málécskát,
s kinek gyűjtöm,^e adjon erőt s egészséget!

20. Sikeres szűlés biztosítása (Erdély, Románia⁵⁵)
A terhes nő kilenc hónapon át minden holdtöltekor fára akaszt egy rongyot, melyre utolsó menstruációjából csepegtetett, ezt mondva:

Fa, neked adom véretem,
add nekem erődöt,
hogy véremmel gyereket neveljek!

21. Szerelemvarázslás (Mátészalka, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵⁶)
A lány újév szombatján^f kimegy az erdőbe, s amelyik nyírfagallyra a legutolsó napsugár esik, azt levágja, s koszorúba gömbölyítve az ágat beteszi a dunnába, mondván:

Hozd el az én vőlegényemet,
mert amíg el nem hozod, itt száradsz!

^a Szűgomba: feltehetően 'odvas keltike' (Corydalis cava).

^b Máná: 'legjobb része, java valaminek' (románból).

^c Üvegszárú fű: 'nenyúljhozzám', 'nebántsvirág' (Impatiens nolitangere).

^d 'puliszkát'

^e s annak, akinek gyűjtöm

^f Újév előtti napon, vagyis Szilveszter napján.

22. *Hideglelés* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁵⁷)
Egy férfival három szál „ördögbodzá”^a hozatnak a mezőről tizenkét órakor. A gyógyító két levelet keresztben a beteg mellére tesz, egyet a bal kezébe vesz. A beteg felé legyezgetve így beszél:

Ahogy ez az ördögbodza nem vet szelet,
s a szele senkit el nem ér,
úgy ne érje el a beteget a hideglelés!
Menjen a hideglelés
ennek az ördögbodzának a gyökeribe,
és annak a gyökerit rázza,
ne egy keresztény lelket,
akibe a drága Jézus lakik!

23. Szerelmi varázslás (volt Ung és Szatmár vármegyék⁵⁸)
Aki azt akarja, hogy szerelmese hű maradjon hozzá, „navrad”^b virágot keres a mezőn, és azt mondja neki:

Navrad, én szeretlek,
navrad, és elültetlek,
hogy az én N.-em el ne hagyjon,
hű maradjon!

Ha azt akarja, hogy ne szeresse már, akkor azt mondja:

Navrad, menj a pokolba N.-nel együtt!

24.1 Szerelemvarázslás (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁵⁹)
A nagylány éjfélkor meztelenül kiment a kertbe, és átölelt egy fiatal fát. Miközben ezt tette, mondania kellett az alábbi szöveget. Ezt háromszor kellett volna megismételnie, három éjszaka, de harmadszor már nem mehetett ki, mert a megidézett légeny a második elmondás után már jött is:

Én rázom a fát,
fa rázzo a földet,
föld rázzo a vizet,
víz rázzo az ördögöt,
az ördög meg a Sajda Jánost,
de rögtön hozza is!

^a Pontosan meg nem határozható növény, nagy, recés levelekkel.

^b Ismeretlen, nem azonosítható növény.

24.2. Szerelemvarázslás (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶⁰)
A lány kiment éjszaka, megfogott egy fát, és így olvasott rá:

Én rázom a fát,
fa rázza földet,
föld rázza ja vizet,
víz hozza az én jövődöbeli völegényömet!

Elvitetés állatokkal

25.1. Torokfájás gyógyítása (Szeged környéke⁶¹)
Szent György-nap előtt talált gyík torkát háromszor meg kell kenni a két „nevetlen” ujj^a megköpött hegyével, és bele kell köpni a gyík szájába, háromszor mondva:

Édös kis gyíkokskám,
vidd el a torokfájást!

E két ujjával a továbbiakban fájós torkúakat tud gyógyítani.

25.2. Torokfájás gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia⁶²)

Gyíkokskám, gyíkokskám,
az én torkom ne fájjon!

25.3. Torokfájás gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye⁶³)

Gyíkokskám,
nyomd meg az én torkocskám!

26. *Hideglelés* gyógyítása (Szatymaz, Csongrád megye⁶⁴)
A betegséget egy kihűlt, hideg száraz béka okozta, amelyre a beteg rálépett, anélkül, hogy észrevette volna. Ezért „hús körmiről kis darabot le kell vágni, ruhába bele rakni. Összecsavarja, két sarkára cérnát köt. Ha lát egy békát, rálép a nagylábujjával a picájára: a feje ekkor feláll, ráköti a nyakára.”

Ne, vidd a hideglelésemet:
te hoztad, vidd el te!

„De ne nézzen utána!”

^a 'negyedik ujj'

27. *Zsébré*^a gyógyítása (Szeged környéke⁶⁵)
A zsébrés gyerek szájában kanmacska farkát forgatják meg, közben háromszor ismétlik:

Cica-maca, vidd el a zsébréjít!

28.1. *Szeplő* gyógyítása (Havas, Kiszucaújhelyi járás, Szlovákia⁶⁶)
Aki szeplős, az első fecske meglátásakor azt mondja:

Fecske, vidd el a szeplőmet!

28.2. *Szeplő* gyógyítása (Ipolytölgyes, Pest megye⁶⁷)

Fecském, vidd el ragyámat!

Elvitetés vízzel

29.1. *Árpa* gyógyítása (Foktő, Bács-Kiskun megye⁶⁸)
A beteg belenéz a saját kútjába, ezt mondva:

Vidd el, vidd el, az árpámat vidd el!

29.2. Fogfájás gyógyítása (Szatymaz, Csongrád megye⁶⁹)
A beteg napkelte előtt a patak vizébe áll, „mert az a fogfájást elviszi lefelé”. Bal kézzel vizet merít, majd a szájába veszi, és szétköpködi a vizet, így szólva:

Ne, vidd a fogfájásom!

30. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia⁷⁰)
A gyógyító egy vödörbe „csihányt”^b mártogatva öntözi a tehénen a kígyómarás helyét, és kilencszer mondja:

Ezt a szenes csutakot megmarta az uszturuc^c madár,
szép, tiszta folyóvíz, mosd el!

^a 'szájpenész'

^b 'csalánt'

^c 'strucc' (románból)

*Kérés a hegyhez*31. Fogfájás gyógyítása (Kalotaszeg, Románia⁷¹)

A fogfájós ember egy hegyen farkasgége virágot^a szed, belőle kört rak maga körül, s harminckét virágot megrág a fájós fogával, miközben ráolvas:

Krisztus harminckét éves volt, mikor meghalt,
harminckét fogam van, és harminckét virágot megrágtam.
Hegy, vedd el fogamtól a fájdalmat,
és tedd fogamat oly erőssé, mint te vagy!

32. Menstruációs zavarok gyógyítása (h. n.⁷²)

Túl kevés vérzés esetén menjen ki a nő a hegyre, csepegtesse a földre a vérét, és mondja:

A kevésből, ami nekem van, adok neked,
de adj te nekem többet!

*Fohász a „földanyához”*33.1. *Torokfájás* gyógyítása (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷³)

Akinek fáj a torka, megcsókolta háromszor a kemencét, ezt mondva háromszor:

Földédesanyám, torkom fáj,
senkinek se mondom,
csak neked panaszolom,
gyógyítsd meg!

Variáns: torokfájás gyógyítása („Földédesanyám, / nagyon fáj a torkom, / gyógyítsd meg!” – Fajsz, Bács-Kiskun megye⁷⁴).

33.2. *Torokfájás* gyógyítása (Sándorfalva, Csongrád megye⁷⁵)

A beteg gyerek állat karácsonyi törülközővel kötötték fel. Megölelte, megcsókolta a kemencét, és háromszor ismételte:

Földanyám,
fődtorkom fáj,
néköd panaszolom,
gyógyítsd mög!

„Majd körösztot vetöttünk, és meggyógytunk.”

^a 'közönséges farkasalma' (Aristolochia clematitis)

Variánsok: torokfájás gyógyítása („...torkom fáj...” – Ferencszállás, Csongrád megye;⁷⁶ „...neköd panaszkodunk...” – Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia;⁷⁷ csak az első három sor: Tápé [Szeged], Csongrád megye – két szöveg;⁷⁸ Szőreg [Szeged], Csongrád megye;⁷⁹ Szeged;⁸⁰ Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia;⁸¹ Apátfalva, Csongrád megye⁸²).

33.3. *Torokfájás* gyógyítása (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁸³)

Földanyám,
torkom fáj,
neköd panaszolom,
gyógyítsd mög,
maj^a nem fáj!

Variáns: torokfájás gyógyítása („Földanyám, / torkom fáj, / majd nem fáj!” – Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁸⁴).

33.4. *Torokfájás* gyógyítása (Óbesenyő, Temes megye, Románia⁸⁵)

Földanyám, földanyám!
én is főd vagyok,
torkom fáj,
neked panaszolom.

33.5. *Torokfájás* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁸⁶)

Ha fáj a torka a gyerekeknek, reggel, felkelés után a nagymamája éhnyálával^b „meghuzogatta” a torkát. Utána a kemencét a gyerekek körül kellett csókolni, és azt mondani:

Földanyám, fáj torkom,
neked panaszolom.

Variánsok: torokfájás gyógyítása („Földanyám, torkom fáj...” – Újkígyós, Békés megye;⁸⁷ „Édös földanyám, / neked mondom, / torkom fáj!” – Lengyeltóti, Somogy megye;⁸⁸ „Édesanyám, föld...” – Kecskemét;⁸⁹ Kisújszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁹⁰ „Földédesanyám...” – Apátfalva, Csongrád megye⁹¹).

33.6. *Torokfájás* gyógyítása (Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹²)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Földöreganyám,
torkom fáj,
gyógyítsd meg!

^a majd

^b reggeli, felébredés utáni, étkezés előtti nyálával

33.7. *Torokfájás* gyógyítása (Újszentmargita, Hajdú-Bihar megye⁹³)

Földanya,
az én torkom
gyógyítsd meg!

33.8. *Torokfájás* gyógyítása (Klárafalva, Csongrád megye⁹⁴)

Éganyám,
földanyám,
torkom fáj,
gyógyítsd mög!

33.9. *Torokfájás* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁹⁵)

Földanyám,
torkom fáj!
Csókolj, fiam,
majd nem fáj!

„Ha fáj a torkunk, ezt mondtuk rá, és csókoltuk a kemöncét. És elmúlt a torokfájásunk.”

34. *Szemölcs* gyógyítása (Jászágó⁹⁶)

A *szemölcsöt* a beteg szalmacsutakkal dörzsöli, majd elássa az eresz alá; közben mondja:

E kicsi jószágot, földanyám, neked adom át.

Kérés a villámhoz, szélhez

35. Szemfájás gyógyítása (Kalotaszeg, Románia⁹⁷)

A beteg villámláskor a híd végére állva mondja:

Villám, villám, köszöntelek,
szememből a fájdalmat,
szememből a nyavalyát
vidd a falu hídján át!

Három napig nem megy át ezen a hídon, és szemét annak a patakknak a vizével mossa, amelyen a híd átvezet.

36. Szemfájás gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye⁹⁸)

A beteg a patakhoz megy, közben senkihez sem szól, csak magában mondogatja:

Fogd meg, szellő!

Ha odaér, megmossa a szemét, és ronggyal megtörli. Szótlatlanul megy haza; ha szólna, még jobban megbetegedne.

37. *Seb* gyógyítása (Tordatúr, Kolozs megye, Románia⁹⁹)

A beteg megkeni magát zsebkendővel, ezt a keresztútra dobja, és így szól:

Vidd el, szél, rollam ezt a sebet!

Aki belelép az eldobott zsebkendőbe, vagy felveszi azt, arra megy át a betegség.

38. *Kiütés* gyógyítása (Tordatúr, Kolozs megye, Románia¹⁰⁰)

Sokan a szélről kapnak kiütést, vagy a keresztúton beleléptek az odadobott paszulyba, málélisztbe. Megkeni a beteg a kiütést máléliszttel, s utána a lisztet „eresztette a szélnek”. Azt mondta:

Szélből kaptam,
szélnek menjen!

39. Szerelemvarázslás (Karácsond, Heves megye¹⁰¹)

Ha két szerelmes elválik egymástól, akkor a lány a legény ajándékát elégeti, s hamuját a keresztúton szélnek eresztve ezt mondja:

Vidd el, szél, a bánatomat,
hadd felejtsem el a szeretőmet!

Így hamar el tudja felejtteni.

40. Szélvarázslás (Karácsond, Heves megye¹⁰²)

Ha meleg van, és nem fúj a szél, ezt szokták mondani:

Szélanyánk, küldj ránk hűvös szelet,
küldd el a legkisebb lányodat!

Kérés a világossághoz, hajnalhoz, naphoz

41. Álmatlanság gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁰³)

Ha rosszul aludt a gyerek, sós kenyeret vittek ki. Ahol este legelőször világosságot láttak, arrafelé dobták, ezt mondva:

Én adok neked sós kenyeret, világosság,
és te adjál Antikának álmot!

42. *Fejfájás* gyógyítása (Furta, Hajdú-Bihar megye¹⁰⁴)
Mikor föltetszik a hajnal, kimentek a hajnalt köszönteni:

Jó reggelt adjon Isten,
te szép piros hajnal!
A fejem fáj, meg a torkom,
neked panaszolom.

43. *Hideglelés* gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁰⁵)
A beteg hajnalban a keresztútra megy. Mikor a nap felkel, felé fordulva mondja:

Jó reggelt, te hajnal,
tehozzád jöttem,
vendíget hoztam,
vendígemet itt hagyom,
tígedet Isten áldjon!

44. *Hideglelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁰⁶)
Hajnalban ki kell menni az udvarra, és ezt mondani:

Dicsértessék a szép, piros hajnal!
Hívnak engem a vendégségbe,
de nem mehetök e,
mindönféle látott, láthatatlan nyavalyámat küldöm el!

45. *Hideglelés* gyógyítása (Császártöltés, Bács-Kiskun megye¹⁰⁷)
Hajnalban a nap felé fordulva mondják:

Erzsikének hideglelése van,
neked adom örökre!

Fohász az újholdhoz, holdhoz küldés

46.1. Pénzszerzés (Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰⁸)

Újhold, új király,
Isten hozott nálunk!
Hu [huhog]!

46.2. Betegség gyógyítása (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁰⁹)

Itt van az újhold,
köszöntelek!

47. Pénzszerzés (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁰)
Újholdkor kell mondani:

Újhold, új király,
Kisjézus született, örvendezzünk!

48. Kívánság teljesülése (Szegevár, Csongrád megye¹¹¹)
Ha valamit kívántak, ezt mondták a holdnak:

Újhold, új király,
új órába újítál.
Újuljon még az én szívem, lelkem
a te dicséretedre!

49.1. Fohász (Hasznos [Pásztó], Nógrád megye¹¹²)
Mikor újhold van, háromszor el kell mondani:

Újhold, új királ,
nem imádok senki mást,
csak az én jó Istenemet.

49.2. Fohász (Szeged¹¹³)

Dicsértessék a Jézus Krisztus.
Újhold, új király,
dicsőségös Szent Mihály,
nagyobb urat nem ismerek
az Úr Jézus Krisztusnál.

Variáns: fohász („Újhold, új királ, / nem ismerek nagyobb királt / az Úrjézusnál.”
– Hasznos [Pásztó], Nógrád megye¹¹⁴).

49.3. Lelki javak kérése (Pitvaros, Csongrád megye¹¹⁵)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
az én testem újuljék,
lelkem soha el ne aludjék!

„Ezt mondtam, mikor láttam az újholdat, és közbe fogtam a hajamat. Azt kellett megmarkolni. Hogy miért, azt nem tudom. Így tanútam.”

Hasonló szöveg: lelki javak kérése („Isten hozott, újhold, új király! / Jézus, add meg, amit kérek, / léleküdvösséget!” – Baraca, Rimaszombati járás, Szlovákia¹¹⁶).

50. Jó egészség kívánása (Apátfalva, Csongrád megye¹¹⁷)
„Mi mindig köszöntünk a hódnak.^a Azt mondtuk:”

Újhold, új király,
szentséges Szűzanyám,
egészségbe tanátá,
egészségbe hagyja e!

51.1. Jókívánság a következő hónapra (Szeged¹¹⁸)

Újhód,^b új király!
Adjá neköm jó heteket,
jó hetekbe jó napokat,
jó napokba jó órákat,
jó órákba jó szöröncsét,
azután mög jó egészség!

51.2. Jókívánság a következő hónapra (Apátfalva, Csongrád megye¹¹⁹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
adjál nekem jó hónapot,
jó heteket,
jó napokat,
jó órákat,
jó percekét!

„Mikor újhold van, vetek keresztet, akkor aztán ezt mondom.”

^a holdnak

^b újhold

51.3. Jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹²⁰)

Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen.
Dicsértessék a Jézusnak szent neve,
újhold, új király!
Adjon Isten jó hónapokat,
jó hónapba jó napokat,
jó napokba jó órákat,
jó órákba jó pillanatok!
Dicsértessék a Jézusnak szent neve,
újhold, új király! Ámen.

„Mikor meglátom a hódat, ha harmadnapos korába, úgy is jó – akkor is odafordulok –, akkor, ha letérgyelek, úgy is jó, ha nem, úgy is jó. De letérgyelek a hódnak is, s a napnak is.”

Variánsok: jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹²¹ „Dicsértessék, újhold, új király! / Isten adjon jó hónapot...” – volt Udvarhely vármegye, Románia;¹²² „...jó percekbe boldog pillanatok! / Dicsértessék a Jézus Krisztus!” – Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia;¹²³ „...jó órákba jó percekét, jó percekbe jó minutákat!” – Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia¹²⁴); lelki javak kérése („...a jó percben jó pillanatok! / A meghalt híveknek az Isten adjon örök nyugodalmat / s boldog feltámadást, / nekünk boldog kimúlást!” – Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia¹²⁵).

51.4. Jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹²⁶)

„Amikor meglátom az újholdat, ezt háromszor mondom el, szembefordulok a holddal:”

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Jó hónapot, újhold!
jó hónapokba jó heteket,
jó hetekbe jó napokat,
jó napokba jó órákat,
jó órákba jó percekét,
jó hónapot, újhold!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Azonos szöveg: jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹²⁷ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹²⁸).

^a itt: 'pillanatok' (románból)

51.5. Jókívánság a következő hónapra (volt Csík vármegye, Románia¹²⁹)

Nó, áldott hód, megjöttél!
 Én köszöntlek tégedet!
 Dicsértessék, tiszteltessék,
 áldoztassék újhód, új király!
 Adjon Isten jó hónapot,
 jó hónapba jó heteket,
 jó hetekbe jó napokat,
 jó napokba jó órákat,
 jó órákba jó perceket,
 jó percekbe jó szentpillantásokat!
 Dicsértessék, tiszteltessék,
 áldoztassék az Úr Jézus Krisztus szent neve! Amen.

51.6. Jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹³⁰)

Adjon Isten, újhold, jó hónapot!
 Jó napokba jó heteket,
 jó hetekbe jó napokat,
 jó napokba jó órákat,
 jó órákba jó perceket,
 jó percekbe jó pillantásokat!

Variánsok: jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹³¹ Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³²).

51.7. Jókívánság a következő hónapra (Pusztina, Bákó megye, Románia¹³³)
 Amikor meglátták az újholdat, keresztet vetettek szemben a holddal, ott, ahol meglátták, és ezt mondták:

Újhód, új király,
 látom a két szememvel
 két fényes szarvadat!
 Jó hónapot!
 Jó hónapba jó heteket,
 jó hetekbe jó napokat,
 jó napokba jó órákat,
 jó órába jó minuntat,^a
 jó minuntba jó pillantat!^b

Ezután elimádkozták a Miatyánkot.

^a 'percet' (románból)

^b pillanatot

51.8. Jókívánság a következő hónapra (Dunántúl^a [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]¹³⁴)

Újholdkor kiálltak az udvarra, és keresztvetés után így fohászkodtak:

Isten hozott közénkbe, újhold!
 Újhold hozott közénkbe jó napot,
 jó hónap hozott jó napokat,
 jó napok hoztak jó órákat,
 jó órák hoztak jó perceket,
 adja az Isten,
 hogy tölthessük ezt az időt erővel, egészséggel!

Keresztvetés, utána:

Dicsértessék a Jézus neve!

51.9. Jókívánság a következő hónapra (Pusztina, Bákó megye, Románia¹³⁵)

Mikor meglátták az újholdat, így köszöntötték:

Jó estét!
 Jó estével jó hónapot,
 jó hónapba jó heteket,
 jó hetekbe jó napokat,
 jó napokban jó órákat!

Ezután elmondtak egy Miatyánkot.

51.10. Jókívánság a következő hónapra (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³⁶)

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus, újhód!
 Új hónapba új heteket,
 új hetekbe új napokat,
 új napokba új órákat,
 új órákba új perceket,
 új percekbe új pillanatokot!
 Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus. Ámmen.

^a Az adatközlők bukovinai telepések, valamely meg nem jelölt dunántúli községben.

52.1 Jókívánság a következő hónapra (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹³⁷)

Újhold, új király!
Szerencsés hónapba szerencsés hetek,
szerencsés hetekbe szerencsés napok,
szerencsés napokba szerencsés órák,
szerencsés órákba szerencsés pillanatok.

Azonos szöveg: jókívánság a következő hónapra (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹³⁸)

52.2. Jókívánság a következő hónapra (Gyimes, Románia¹³⁹)

Újhold, új király,
adj szerencsés napokat,
szerencsés napokba szerencsés órákat,
szerencsés órákba szerencsés perceket!

53. Egészség, szerencse kérése (Lésped, Bákó megye, Románia¹⁴⁰)
A hold meglátásakor felé fordul, és keresztet vet:

Áldott szép hódom,^a
segéts meg ebben a hónapban,
esedezél Krisztus Urunknál érettünk,
hogy adjon erőt, egészséget,
szerencsével tölthessük el ezt a hónapot!

54.1. Egészség, szerencse kérése (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴¹)

Újhold, új király,
neked fényesség,
nekem egészség s szerencse!

54.2. Egészség kérése (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴²)

Újhold, új király,
neked fényesség,
s nekem egészség!

Variánsok: egészség kérése („...nekünk bő áldás!” – Klézse, Bákó megye, Románia;¹⁴³ „...nekem erős egészség!” – Magyarfalu, Bákó megye, Románia;¹⁴⁴ Pokolpatak, Bákó megye, Románia¹⁴⁵).

^a holdam

55. Egészség kérése (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁴⁶)

Újhód, új király,
neked újság,
nekem egészség,
hála Istennek, egészségbe láttalak meg!

56. Egészség kérése (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁴⁷)

Újhód, új király,
neked legyen fényesség,
nekem legyen egészség!
Ha valami betegség jó rivám,^a
azt küldd el a kígyóknak,
a sárkányoknak,
s nekem adj erős egészséget!

57. Egészséges fog kérése (Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴⁸)

Minden újhold megpillantásakor háromszor rá kell „huhukolni” a holdra, ezt mondva:

Isten hozott, új királyunk!
Adjad, hogy az én fogaim oly erősek legyenek, s oly egészségesek,
mint te vagy, amíg élek!

58. Fájdalom nélküli hónap kérése (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁴⁹)
Az újhold meglátásakor ezt mondták:

Isten hozott, új vendég,
ebbe a hónapba semmi csontom ne fájjék!

59.1. Pénz kérése (Kistelek, Csongrád megye¹⁵⁰)

Minden újholdkor háromszor kell mondani az udvaron:

Dicsértessék a Jézus,
újhold, új király,
add tele a bukszámát!

Variáns: pénz kérése („Újhold, új király, / hallgasd mög könyörgömet, / bukszám tele lögyön!” – Kiszombor, Csongrád megye¹⁵¹).

^a reám

59.2. Pénz biztosítása (Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵²)
Aki pénzhez akar jutni, újholdkor, zsebre tett kézzel, a holdra nézve mondja:

Újhold, új világ,
adjál nekem pénzecskét!

Közben egyedül kell lennie, és senkihez sem szabad szólania. Utána hirtelen ki kell rántania a zsebéből a kezét.

Variáns: pénz kérése („...újítsd mög a pénzőmet!” – Klárafalva, Csongrád megye¹⁵³).

60. Pénz kérése (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁵⁴)

Újhód asszonya,
rendölj nekem pénzt!
Phü, phü, phü [köpköd]!

61.1. Pénz kérése (Magyarcsanád, Csongrád megye¹⁵⁵)

Újhold, új király,
pénzze tanátá,
pénzze hagyjá e!

Akkor mondják, mikor először meglátják az újholdat, s közben ráütnek a zsebükre, ha van benne pénz.

61.2. Pénz biztosítása (Hídalmás, Szilágy megye, Románia¹⁵⁶)
Aki először látja meg a holdat, vegyen ki pénzt a zsebéből, és mondja:

Pénzzel kaptál,
pénzzel hagyjál!

62.1. Fejfájás gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁷)
A beteg hétszer köszön az újholdnak:

Újhold, új király,
fájós fejjel köszönök!
Dicsértessék a Jézus!

Variáns: Fogfájás gyógyítása („...férges foggal köszönök...” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁸).

62.2. Fogfájás gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁵⁹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
fájós foggal köszönök,
eleven férőggel!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

63. Fogfájás megelőzése (Szeged¹⁶⁰)

Új hó,^a új király!
Köszöntelek téged
ezön üdvözlettel,
hogy a fogfájást
hárítsd el tőlem!

64. Fogfájás gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶¹)

Újhold, új király,
vedd el az én fogfájásomat!

Variánsok: különböző betegségek gyógyítása („...vidd el az én nyavalyám!” – Gyúró, Fejér megye;¹⁶² „...vidd el az én árpámat!” – Homokmégy, Bács-Kiskun megye;¹⁶³ „...újhold, vidd el a hideglelést!” – Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye¹⁶⁴).

65. Lábfájás gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁶⁵)
„Ha valami olyan kérésünk vagy betegségünk van, akkó azt mondjuk a holdnak:”

Újhold, új király,
téged köszönt az egész világ.
Az én lábaim ne fájjanak,
más nyavalya ne ártson!

66. Szümölcs^b gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁶⁶)
Alku nélkül vett almával kell a szemölcsöt újholdkor kilencszer megkenni, és ezt kell mondani:

Újhold, új király,
neked panaszkodom,
tüntesd el az én szümöcsömet!

Háromszor-négyszer ismétlik, majd az almát elássák a színcsurgásba.

^a hónap

^b szemölcs

67. *Tyúksegg*^a gyógyítása (Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁷)

Jó estét, újhold!
Engem az úgy bánt,
nézz meg engem,
úgy zseníroz,^b
vidd el!

68. *Tyúksegg* gyógyítása (Tardoskedd, Érsekújvári járás, Szlovákia¹⁶⁸)
Újholdkor a falhoz dörzsölik a beteg kezét, háromszor mondva:

Újhold, újhold, vedd le róla,
vedd le a kezemről,
tyúksegget a kezemről,
gondokat a fejemről!

Utána bekenik a kezét kutyatej nedvével.

69.1. *Keményiség* gyógyítása (Barlahida, Zala megye¹⁶⁹)
Akinek a „vékonyában keménység” van,^c ha újholdkor a holdat az üstökön kívül^d
látja meg először, a favágítón^e egy tuskóra ülve mondja:

Te újság, új király!
Nekem van en narrácom,^f
ha teneked szükséged van rá,
ién azt átengedem!

69.2. *Tyúkszem* gyógyítása (Ipolyszög, Nógrád megye¹⁷⁰)

Újhold, új világ,
nekem is van egy tarka tyúkom,
azt is neked ajándékozom!
Hess, hess, hess!

69.3. *Szömöcs*^g gyógyítása (Klárafalva, Csongrád megye¹⁷¹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhód, új király!
Apró marhácskájaim vannak,
istenuccse, eladom!

^a 'szemölcs'

^b 'zavar'

^c Ti. 'gennyes csomó van a lábszárában.'

^d 'a ház csúcsa fölött'

^e 'a favágófészkerben'

^f egy nagy rácom (A *rác*, *keményiség* szavak jelentése valószínűleg: 'gennyes csomó').

^g szemölcs

70. Patkányküldés (Miszla, Tolna megye¹⁷²)

Újholdkor, mikor a holdat először meglátták, így olvastak rá háromszor:

Újhold, új király,
téged köszönt a világ.
Nagyon sok a patkányunk,
tíz,
kilenc,

...
kettő,
egy,
egy se maradjon ezen a tájon,
menjen el mind... [tetszés szerinti helyre]!

71. Fájdalmak gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁷³)
Amikor a hold megújult, az udvaron letérdelve imádkoztak:

Újhold, új király,
fődön, vízen nem jár,
edd meg az én testemnek fájdalmait!

72. Kívánság teljesülése (Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia¹⁷⁴)
Újholdkor a holdra nézve mondták:

Újhold, új király,
mikorra meglátlak, ez s ez legyen meg!

73. *Rossz nyavalya*^a gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye¹⁷⁵)
A beteg gyerek anyja újhold feljöttekor a hold felé mondta:

Újhód, új király!
Az én gyerökömet
a nehézség töri;
te vagy a ráadó,
te vagy az evővő;^b
vödd le rúla!

Ezután elmond három Miatyánkot, három Üdvözlégyet és hét Hiszekegyet.

^a 'epilepszia vagy más, görcsökkel járó betegség'

^b elvevő

74. Betegség gyógyítása (h. n.¹⁷⁶)

A hold elé térdeltek, és így fohászkodtak:

Újhold, új világ!
Meggérem a három jó ember Dávidot, Ádámot, Cecíliát,^a
hogy szüntesse meg a semereget,^b ami a lábamon van.

75. Férjvarázslás (Kalotaszeg, Románia¹⁷⁷)

A lány a legény néhány hajszálát ellopva, ezeket a hold felé dobva így szól:

Újhold, nézlek, nézlek,
adj Jósának szerelmet,
hogy szeressen engemet,
el is vegyen, ha lehet!

76. Férjvarázslás (Dóc, Csongrád megye¹⁷⁸)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új világ,
én téged köszöntelek
hajfonóba, pártába.
Mikor másszor köszöntelek,
köszöntselek kontyba!^c

„Ezt a lányok azé mondták el, hogy férjhön mönjenek.”

77. Szemölcs gyógyítása (Felső-Kiskunság¹⁷⁹)

Újholdkor a küszöbre ült a beteg éjfélkor, homokkal dörzsölte szemölcsös kezét, s közben a holdat nézte. Ezt a verset mondta háromszor:

Újhold, új király,
van nékem simerem-sömöröm,
azt én néked elküldöm!

Ezt négy éjszakán megismételte.

78.1. *Holttetem*^d gyógyítása (Göcsej¹⁸⁰)

A beteg újholdkor egyik kezét a kinövésre teszi, majd a holdra nézve háromszor mondja:

^a Ezt a három személyt – sokféle elterjedt hiedelmek szerint – a szabad szemmel látható „hold-foltok” magyarázataként tartották számon: a holdban vélték látni Dávid királyt, amint hegedül, vagy Cicellét (Szent Cecíliát), amint hárfázik, vagy Ádámot és Évát stb.

^b 'szemölcsöt'

^c Ti. a pártta vagy a leeresztett hajfonat a lányok, a konty az asszonyok fejviselete volt.

^d *Holttetem, holttetemény, hóttetemény*: gennyes csomó, keménység vagy kinövés a bőr alatt.

Újhold, új király,
vendégségbe hívtátál!
Magam nem mehetek el,
hanem egy vendégem van,
helyettem azt küldöm el!

78.2. *Fökény*^a gyógyítása (Rózsásszeg, Zala megye¹⁸¹)

Újhold, új király!
Újhold, új király!
Újhold, új király!
Vendégségbe hívtátál,
magam nem mehetek el,
fökényemet küldöm el!

78.3. *Szömöcs*^b gyógyítása (Kláralfalva, Csongrád megye¹⁸²)

„Tele vót a kezem szömöccse, osztán napfőkótt előtt ezt mondtam rá háromszó:”

Dicsértessék a Jézus!
Köszöntelek, újhold,
vendégségbe híttál,
de nem möhetök e,^c
hanem eküldöm a tyúkseggeimet!

78.4. *Fökény* gyógyítása (Garabonc, Zala megye¹⁸³)

Újhold, új király,
vendégségbe híttál,
magam nem mehetek,
nekem van egy vendégem,
majd azt elküldöm!

Variáns: betegség gyógyítása („...küldöm a betegséget!” – Padragkút [Ajka], Veszprém megye¹⁸⁴).

78.5. *Szömöcs* gyógyítása (Padé, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁸⁵)

Újhold, új király,
mőghíttak vendégségbe,
de én oda nem mögyök,
elküldöm a szömöcsömet!

^a 'kelés'

^b szemölcs

^c el

78.6. *Csomó*^a gyógyítása (Nyúl, Győr-Moson-Sopron megye¹⁸⁶)

Újhold, új király,
engem hívtak vendégségbe,
de én nem mehetek,
a csomómat küldöm el!

Variánsok: szemölcs gyógyítása („...elküldöm a növényemet!” – Drágszél, Bács-Kiskun megye¹⁸⁷) *tyúkszem* gyógyítása („...elküldöm a tyúkszememet!” – Dávod, Bács-Kiskun megye;¹⁸⁸ „...mer elküldöm a tyúkszememet!” – Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁸⁹); szemölcs gyógyítása („...elküldöm a szemőcsümet!” – Ordas, Bács-Kiskun megye;¹⁹⁰ „Engöm hitá..., / eküldöm a tyúkseggömet!” – Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁹¹).

78.7. *Hóttetemény* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁹²)

Újhold, új király,
engem hínnak^c vendégségbe,
de én nem mehetek,
elküldöm az én hótteteményemet!

Variánsok: *szömölcs* gyógyítása („...elküldöm a szömölcsömet!” – Dunaszentbenedek, Bács-Kiskun megye;¹⁹³ „...elküldöm a tyúkseggemet!” – két szöveg: Rém, Bács-Kiskun megye;¹⁹⁴ Bátmonostor, Bács-Kiskun megye¹⁹⁵); *tyúkszem* gyógyítása („...elküldöm a tyúkszememet örökre!” – Nagybaracska, Bács-Kiskun megye¹⁹⁶); *kelés* gyógyítása („...de én nem mék el, / hanem elküldöm ezt a nyavalyát.” – Foktő, Bács-Kiskun megye¹⁹⁷); *hideglelés* gyógyítása („...küldöm a hidegemet!” – Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁹⁸); betegség gyógyítása („...hínnak engem vendégségbe, / elküldöm a nyavalyámat, / mert én nem mehetek el!” – Szakcs, Tolna megye¹⁹⁹).

78.8. Betegség gyógyítása (Szébeny, Baranya megye²⁰⁰)

Újság, új királ!
Hínnak engem vendégségbe,
de én bizony nem mék;
eküldöm a betegségömet,
az majd elmén!

^a 'gyulladás, gennyes csomó a bőr alatt'

^b szemölcsömet

^c hínnak

78.9. *Hideglelés* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye²⁰¹)

Újhold, új király,
hínnak engem vendégségbe,
vendégségbe nem megyek,
elküldöm a hideglelésem!

78.10. Svábbogár, pocok, menyét elküldése (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁰²)

Újhold, új király,
hínnak engem vendégségbe,
nem tudok elmenni,
hanem elküldöm a svábbogaramat (vagy pocokjaimat, menyétjeimet)!

78.11. *Szümöcs* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁰³)

Újhold, új király,
hínnak engem vendégségbe,
de én nem érök rá,
hanem elküldöm az én szümöcseimet!

78.12. *Tyúkszem* gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²⁰⁴)

Újhold, új királ,
hínnak engem vendégségbe,
de én nem megyek el,
inkább elküldöm a tyúkszememet!

Variánsok: *betegség gyógyítása* (Sükösd, Bács-Kiskun megye;²⁰⁵ „...de elküldöm minden látható és láthatatlan igyemet,^a bajomat!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁰⁶); *szemölcs* gyógyítása („...elküldöm az én szemölcsömet!” – Bezdán, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;²⁰⁷ „...elküldöm a szemőcsömet!” – Bátmonostor, Bács-Kiskun megye;²⁰⁸ „...engem hí..., / hanem elküldöm a tyúkseggemet!”^b – Nagylóc, Nógrád megye);²⁰⁹ *főkét* gyógyítása („...inkább elküldöm a főkéletemet!” – Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²¹⁰); menyét elküldése („...majd elküldöm a menyéteinket!” – Sükösd, Bács-Kiskun megye²¹¹); *sömör* gyógyítása („...de én nem mehetek el, / elküldöm az én vendégemet!” – Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²¹²).

^a ügyemet

^b 'szemölcsömet'

^c 'fekély', 'kelés'

78.13. *Tyúkszem* gyógyítása (Aranyosgadány, Baranya megye²¹³)

Újhód, új királ,
engöm hínak vendégségbe,
de én nem mögyök,
hanem helöttem ezt küldöm e!

Variánsok: tyúksegg gyógyítása („...helyettem elküldöm a tyúksegget!” – Sükösd, Bács-Kiskun megye;²¹⁴ „...elküldöm a tyúkseggemet.” – Szuhafo, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²¹⁵).

78.14. *Szemölcs* gyógyítása (Foktó, Bács-Kiskun megye²¹⁶)

Újhold, új király,
engem hínak vendégségbe,
de én elküldöm a szemölcsömet!

78.15. *Fogfájás* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²¹⁷)

Újhold, új király,
engemet vendégségre vár,
de én nem mehetek el,
fogfájásom küldöm el!

Azonos szöveg: fogfájás gyógyítása (Móricgát, Bács-Kiskun megye²¹⁸).

78.16. *Tyúksegg* gyógyítása (Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²¹⁹)

Újhold, fényes hold,
engem vendégségre vársz,
de én oda nem megyek,
elküldöm a tyúksegget!

78.17. *Betegség* gyógyítása (Fajsz, Bács-Kiskun megye²²⁰)

Újhold, új király,
engem híznak vendégül,
vedd el az én nyavalyámat!

78.18. *Fekél* gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye²²¹)

A beteg újholdkor a keresztútra ment a gyógyítóval, az „körösztozte” a beteg helyet,^a majd mondta:

^a Vagyis keresztet rajzolt a beteg hely fölé.

Újhold, új király,
újhold, új király,
újhold, új király,
hínak engem vendégségbe,
de én nem mehetek el,
mer elküldöm az én fekéletem!

Utána elimádkozta a gyógyító a Miatyánkot, az Üdvözlégyet és a Hiszekegyet. Ezt többször meg lehetett ismételni a keresztúton.

78.19. *Hideglelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²²²)
Naplamente után kémény alól kiabálták:

Vendégségbe híznak,
de én nem mék el,
elküldöm a hideglelést!

Variáns: hideglelés gyógyítása („...de nem tudok, / elküldöm a hideglelést!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye²²³).

78.20. *Fájós szöm* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²²⁴)

Újhold, új király,
szép Szűz Mária!
Hínak engöm vendégségbe,
de én nem möhetök,
elküldöm az én fájós szömeimet!

Utána Miatyánk és Üdvözlégy.

78.21. *Kelevény*^a gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²²⁵)

Újhold, új király,
engem híznak vendégségbe,
de én nem megyek,
hanem elküldöm a kelevényemet,
azér, hogy elmúljon,
kezemrű vagy lábomrű
ez a kellemetlen betegség menjen!
Az Atyaisten nevide,
Fiúisten nevide,
Szentlélek Isten nevide!

^a 'kelés'

78.22. Betegség gyógyítása (Röszke, Csongrád megye²²⁶)

Újhold, új király,
engöm hínak vendégségbe,
de én nem megyek,
eküdüm minden ügyemet, bajomat,
szomorúságomat, bánatomat.
Eküdüm a te tiszteletödre,
a te legnagyobb dicsőségedre!

78.23. Betegség gyógyítása (Röszke, Csongrád megye²²⁷)

Dicsértessék a Jézus Krisztus,
újhold, új király,
engöm vendégségbe hínak,
de nem bírok emönni,
a fájdalmaimat küdüm el!

Variáns: betegség gyógyítása („...elmennék hozzád vendégségbe, / de nem möhetők, / elküdüm betegségömet! / Fogadd szolgálatodra, / mintha én szolgálnék!” – Tiszasziget, Csongrád megye²²⁸).

79. *Fájások* gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye²²⁹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus.
Újhold, új király
új vendéget vár,
de én nem mögyök,
eküdüm a fájásaimat!

Variáns: betegség gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye²³⁰).

80.1. *Szemölcs* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²³¹)
Három újholdkor mondták az udvaron, a holddal szemben:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
szép Szűz Mária!
Hínak engöm vendégségbe,
de én nem mögyök,
eküdüm a szemöcsömet!
Én küdüm Máriának,
Mária küdjé szent fiának,
szent fia küdjé Jeruzsálem kapujába,

mer boldog az a nap,
az az óra,
akibe Krisztus Jézus születik!

80.2. Betegség gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye²³²)

Újhold, új király,
szép Szűz Mária!
Engöm hínak vendégségbe,
de én nem möhetök,
eküdüm a bajaimat!

Variáns: ismeretlen cél („...de én nem mögyök, / boldogságot kívánok nekik!” – Kiszombor, Csongrád megye²³³).

80.3. Betegség gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²³⁴)

Újhold, új király,
új erővel köszöntelek,
boldogságos Szűzanyám!
Hínak engöm vendégségbe,
de én nem mögyök,
elküdüm minden ügyeim, bajaim, fájdalmaim!
Akit látok, teljék,
akit látok, múljék!
Minden ügyeim, bajaim,
fájdalmaim múljék!
Aranyos az az óra,
melyben Krisztus Urunk születött. Ammen.

81. *Hályog* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²³⁵)

A beteg anyja vagy ánya^a az újhold megpillantásakor letérdel, és ezt mondja:

Újhód, új király,
hínak engöm vendégségbe,
de én nem möhetök,
elküdüm az én világtalan cselédömet,
küdjé helyötte világos, ép szömüt!

82. *Árpa* vagy *kelés* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye²³⁶)

Magam nem mehetek,
küldöm a vendéget!

^a Sógornő, nagynéni vagy unokanővér.

83.1. Betegség gyógyítása (Rábagyarmat, Vas megye²³⁷)

Újság, új király,
téged dicsér, engem lát,
vacsorára invitál,
magam nem mehetek el,
fájdalmaimat küldöm el!

Utána a Miatyánkot mondják el.

83.2. *Kelés, szemölcs* gyógyítása (Balaton-mellék²³⁸)

Újhold estéjén a beteg háromszor kimegy az eresz alá, és így olvas rá:

Újhold, új király,
engem vacsorára vársz,
de én nem mehetek el,
hanem helyettem kelésemet küldöm el!

Variánsok: szöcsén^a gyógyítása („...hívtál, nem megyek, szöcséneimet küldöm el!” – Egyházashetye, Vas megye²³⁹).

83.3. *Szemölcs* gyógyítása (Ormánság²⁴⁰)

Újhold, új király,
hozzád hívtak engem vacsorára,
de én nem eszem sem halat, sem rákot,
vedd le rólam ezt a csúnyaságot!

83.4. Betegség gyógyítása (Alsónemesapáti, Zala megye²⁴¹)

Újhold, új király,
engem vacsorára vár,
de én magam nem mehetek,
elküldöm a hideglelésemet [vagy bármilyen más betegséget]!

Variáns: betegség gyógyítása („...a bajaimat küldöm el!” – Győrvár, Vas megye²⁴²).

84. *Holttetem* gyógyítása (Nagylengyel, Zala megye²⁴³)

Újság, új királ,
neköm is van evvendígem,^b
vacsorára eküldöm!

^a szemölcs

^b egy vendégem

85. *Tyúkszöm és tyúksegg* gyógyítása (Sükösd, Bács-Kiskun megye²⁴⁴)

Újhold, új király,
hínak engem bálba,
de én nem mék,
elküldöm a tyúkszömöt (vagy: tyúkseggöt)!

86. *Szemőcső* gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye²⁴⁵)

Újhold, új király,
szép Szűz Mária!
Engem hínak multságba,
de én nem mögyök,
küldöm a szemőcsőjeimet!

87.1. *Fökény* gyógyítása (Becefa, Baranya megye²⁴⁶)

Újhód, új királ!
Híttak engem lakodalomba,
de én nem mögyök e,
eküldöm a fökényemet!

87.2. *Szemölcs* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁴⁷)

Újhold, új király,
hívnek engem lakodalomba,
de én nem megyek,
küldöm az én szemölcsömet!

Variánsok: szemölcs, tikszöm, bedróka^b gyógyítása („...eküldöm a tikszömömet! – Ormánság²⁴⁸); szemölcs gyógyítása („...küldöm az én szemölcsömet!” – Szank, Bács-Kiskun megye²⁴⁹ („...szömölcsümet küldöm!” – Bogviszló, Tolna megye²⁵⁰); árpa gyógyítása („...elküldöm az árpámat!” – Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵¹); fájdalom gyógyítása („...mer mintha fájna valamim, / de azt elküldöm helyettem! – Apátfalva, Csongrád megye²⁵²); betegség gyógyítása („...Nem mehetek el, / elküldöm helyette betegségemet!” – Vilonya, Veszprém megye²⁵³).

87.3. Betegség gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁵⁴)

Újhold, új király,
hívnek engem lakodalomba,
de én nem mehetek,
hanem itt van mindenféle ügyes-bajos dolgom, betegségem,
ezt küldöm el!

^a szemölcs

^b Feltehetően 'szemölcs'; a közlő szerint: „apró, kemény, barna jegyek” (Kiss G. 1937, 155).

87.4. Szemölcs, kelés gyógyítása (Szekszárd²⁵⁵)

Újhold, új király,
hívnek engem lakodalomba,
de addig nem megyek,
míg szemölcsömet el nem veszed!

87.5. Szemölcs gyógyítása (Ókéske [Tiszakécske], Bács-Kiskun megye²⁵⁶)

Újhold, új király,
lakodalomba hívnek,
de én nem mehetek,
hanem a szemölcsömet küldöm!

Variánsok: sömöltyű^a gyógyítása („...nem megyek el, / sömöltyűmet küldöm!” – Majosháza, Pest megye²⁵⁷); hideglelés gyógyítása („...de én magam nem megyek el, / harmadnapos hidegem van, / azt küldöm el!” – Nagyveleg, Fejér megye²⁵⁸); betegség gyógyítása („...hanem az én betegségömet küldöm el!” – Domaszék, Csongrád megye²⁵⁹).

87.6. Árpa gyógyítása (Vilonya, Veszprém megye²⁶⁰)

Újhold, új világ,
hívnek engem lakodalomba,
nem mehetek el,
elküldöm helyette betegségemet!

87.7. Szümöcs gyógyítása (Hódmezővásárhely, Csongrád megye²⁶¹)
Újholdkor a holdra nézve kell mondani:

Úgy hallottam, újság,
lakodalomba hívol,
de nem mék el,
hanem elküldöm a szümöcsömet!

87.8. Keménység gyógyítása (Zalatárnok, Zala megye²⁶²)

Újhód, új királ,
engem hijat a királ lakodalomba.
Magam nem mehetek e,
eküldöm a rácomat!^b

^a 'szemölcs'

^b *Keménység, rác:* valószínűleg 'gennyes csomó'.

87.9. Fájdalom gyógyítása (Makó, Csongrád megye²⁶³)

Újhold, új király,
engöm is ehítt a lakodalomba,
de én nem mögyök,
eküldöm a fájdalmamat!

87.10. Gyomorfájás vagy szömörcsik^a gyógyítása (Vajta, Fejér megye²⁶⁴)

Újhold, új királ,
engem hívnek lakodalomba,
de én bizony nem megyek,
eküldöm a gyomorfájásomat,
szömörcsikémet.

Variánsok: szemölcs gyógyítása („...de én nem mék el, / vidd el a szemölcsöm! – Uszód, Bács-Kiskun megye;²⁶⁵ „...de én nem megyek el, / elküldöm helyettem ezt a sömötyüt!” – Zámoly, Fejér megye;²⁶⁶ „...de én nem mehetek el, / hanem elküldöm szemölcsömet!” – Nyárad, Veszprém megye;²⁶⁷ „... a szömörcsiket elküldöm!” – Vajta, Fejér megye;²⁶⁸ „...a szemöcsiket küldöm el!” – Vajta, Fejér megye²⁶⁹); húsmirigy^b gyógyítása („...nem mék, / küldöm a húsmirigyemet, / vissza se gyűjjon!” – Bogyiszló, Tolna megye²⁷⁰); tyúkszem gyógyítása („...hanem a tyúkszememet küldöm el!” – Somlóvásárhely, Veszprém megye²⁷¹); fekeél^c gyógyítása („...de eén nem möhetök, / eküldöm a fekeélömet!” – Sósvertike, Baranya megye²⁷²); betegség gyógyítása („...de én nem mögyök, / hanem eküldöm az ügyemet, bajomat, vendégeimet!” – Deszk, Csongrád megye²⁷³); tyúkvar^d vagy tyúkseggy gyógyítása („...de én nem mehetek el, / elküldöm a tyúkvar (vagy tyúksegget)!” – Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye²⁷⁴); fájdalom gyógyítása („...ezt a nagy fájdalmat küldöm el!” – Apátfalva, Csongrád megye²⁷⁵).

87.11. Árpa gyógyítása (Vajta, Fejér megye²⁷⁶)

Újhold, új király,
engem hívnek lakodalomba,
de én nem mehetek el,
az árpát küldöm el a szememről!
Menj el, menj el, menj el!

^a 'szemölcs' (A szövegben feltehetően az adott betegségnek megfelelően említették a betegség-neveket.)

^b Nem tudjuk, mit neveztek húsmirigynek, talán valamilyen daganatot (a „mirigy” valamikor pestist jelentett).

^c fekély

^d Valamilyen viszkető bőrbetegség, kiütés.

87.12. *Anyajel^a* gyógyítása (Dióskál, Zala megye²⁷⁷)

Újhold, új király,
te engem a lakodalmadba hívtál,
de én nem mehetek el,
mert N. nevezetű gyermekemen anyajel van,
azt küldöm el!

87.13. *Tyúkseggy* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye²⁷⁸)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhód, új király,
engöm hínak lakodalomba,
de én nem möhetök,
a tyúkseggyömet küldöm!

Variáns: szömöcs gyógyítása (...de én bizony nem megyek, / elküldöm a szömöcsömet!” – Kiszombor, Csongrád megye²⁷⁹).

87.14. Fogfájás gyógyítása (Csanytelek, Csongrád megye²⁸⁰)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
hínak engöm lakodalomba,
de én nem mögyök,
eküdüm a fogfájást!
Isten veled, fogfájás,
eridj, és mulass!

87.15. *Betegség* gyógyítása (Deszk, Csongrád megye²⁸¹)

Újhold, új király,
lakodalomba vagyok híva,
de nem möhetök e,
mer vendégöm van, betegség,
eztet akarom eküdeni!

87.16. *Pattanás* gyógyítása (Hasznos [Pásztó], Nógrád megye²⁸²)

Újhold, éj királynéja,
engem lakodalomba híttak,
de én nem mehetek,
hanem elküldöm helyettem az orromon [államon stb.] lévő pattanásom.

^a Beteges bőrelváltozás a csecsemőn, amelyet az anya terhesség alatti cselekedetével hoztak kapcsolatba: például megbámult, megcsodált valamilyen torz, rossz kinézésű dolgot, ami azután újszülöttjén mint *anyajegy*, *anyajel* jelent meg.

87.17. *Szemöcs* gyógyítása (Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁸³)

Újhold, új világ,
lagziba hívnak,
de én nem mehetek,
szemöcsömet küldöm!

Variánsok: tyúkseggy gyógyítása („...de én magam nem mehetek, / tyúkseggyemet küldöm!” – Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁸⁴ „...de én nem megyek, / hanem az árpámat küldöm el!” – Szőlősardó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁸⁵).

87.18. *Szömöcsik^a* gyógyítása (Tapolcafi [Pápa], Veszprém megye²⁸⁶)
A beteg újholdkor kimegy az udvarra, és ezt mondja:

Újhód, új király!
Híj el a lakodalmadba;
de én nem menek,
helettem küdüm a szömöcsikemet!

Variáns: szömöcs gyógyítása (Somogytúr, Somogy megye²⁸⁷).

87.19. Betegségek gyógyítása (Szegevár, Csongrád megye²⁸⁸)

Újhód, új király
engöm híjjon a lakodalomra,
minden bajomat küdüm el!

88. *Hideglelés* gyógyítása (Balaton-mellék²⁸⁹)

Újhód, új király,
ne vigy a lakodalmadba,
vidd el a rázó hidegemet!

Variáns: hideglelés gyógyítása („...ne híj meg engem lakodalmadba, / hanem vidd el az én betegsígemet!” – Nagylengyel, Zala megye²⁹⁰).

89. *Megrontott* gyerek gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁹¹)
Addig mondták a ráolvasást, míg a gyerek ásítozni nem kezdett (ez annak a jele, hogy „fogott az ima” és a ráolvasás):

Újhód, új király
mönnék a lakodalomba,
de nem bírok,
mert a kisgyerekem a beteg!

^a 'szemölcs'

Kilenc Úrangyala és kilenc Üdvözlégy után:

Föjlajnlom ezt a kilenc Úrangyalát
az oszló szent angyalok tiszteletire, dicsőségire,
vigyék el a testi fájalmát ennek a kis Pistának
hetvenhét ország szögletibe,
ott ne tegyen kárt senkibe!

90. *Tyúkseggy* gyógyítása (Tizzasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁹²)
A beteg kezével intve ezt mondja:

Újhold, új király,
meházasodtál,
elhísz-e a lakodalomba?
El.
De én nem mék el,
elküldöm a tyúksegget,
menjetez oda lakodalomba!

91.1. *Szömöcső* gyógyítása (Kláralfalva, Csongrád megye²⁹³)
A beteg a hold felé fordulva egy fa alá áll; megkeni a szemölcsöt háromszor zsírral,
ezt mondva:

Újhód, új király,
házasítja a fiát.
Hínak lakodalomba,
de én nem mék,
eküldöm a fiamat:
múljon el a szömöcsöm!

Variánsok: fejfájás gyógyítása („...de nem möhetök el, / hanem elküldöm a fájdal-
mam!” – Apátfalva, Csongrád megye²⁹⁴); *támadás, pörsögés*^a gyógyítása („...Engem
is möghívott a lakodalomba. / De én oda nem mögyök, / elküldöm a pörsögést!”
– Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia²⁹⁵); betegség gyógyítása („...elküldöm a be-
tegségöm!” – Feketető, Észak-bánsági körzet, Szerbia²⁹⁶).

91.2. *Szemölcs* gyógyítása (Szentés, Csongrád megye²⁹⁷)

Újhold, új király
házasítja a fiát.
Én is hivatalos vagyok a lakodalomba,
de én nem megyek el,
elküldöm a szemölcsömet!

^a Gyulladásos bőrelváltozások.

91.3. *Főköny*^a gyógyítása (Boda, Baranya megye²⁹⁸)

Újhód, új királ
most házastja a fiát.
Engem hínak vöfélynek,
de én e nem möhötök,
eküldöm a főkönyömet!

91.4. *Hideglelés* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye²⁹⁹)

Újhód, új király,
házasítja a fiát (vagy lányát),
engöm hínak vendégségbe,
de én nem möhetök,
küldöm a hidegömet [vagy ügyemet-bajomat]!

Variáns: *hideglelés*^b gyógyítása („...küldöm a hideglelisemet!” – Nagyszalonta, Bihar
megye, Románia³⁰⁰).

91.5. *Szócsing*^c gyógyítása (Szakcs, Tolna megye³⁰¹)

Újhold, új király
házastja a fiát,
férjhez adja a lányát,
hínak engem a lakodalomba,
nem megyek el,
hanem elküldöm a szócsingemet!

Variáns: szemölcs gyógyítása („...engöm is hív a lagziba...” – Ferencszállás, Csong-
rád megye;³⁰² „...lányát férjhez adja, / fiát házastja... / eküldöm a szömöcsömet!”
– Kiszombor, Csongrád megye³⁰³).

91.6. Fájdalom gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³⁰⁴)

Dicsértessék a Jézus!
Újhold, új király
fiát házastja,
lányát férjhez adja,
engem is hitt a lakodalomba,
de én nem mehetek el,
eküldöm minden fájdalomat!

^a 'kelés'

^b 'hideglelés'

^c 'szemölcs'

91.7. *Szömőcs* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³⁰⁵)

Újhold, új király,
fiad házastod,
lányod férhez adod,
engem híol násznagyodnak;
de én nem mögyök,
szömőcsömet kúdom!

91.8. *Fökiény*^a gyógyítása (Somogyszil, Somogy megye³⁰⁶)

Újhuód,^b új királ
mehházasiéttad^c a fiadat,
férhő adta a lányodat,
engöm hittá lakodalomba;
de én nem möhetök,
eküdom a fökiényemet!

91.9. *Szömőcs* gyógyítása (Makó, Csongrád megye³⁰⁷)

Újhold, új király,
férjhön adja a lányát,
házastja a fiát,
én is elmönnék a lakodalomba,
de én nem möhetök,
eküdom a szömőcsömet!

Elmondás után kezükkel „csaptak a hold fele, [...] és aszondták, a hold elviszi.”

91.10. Betegség gyógyítása (Királyhegyes, Csongrád megye³⁰⁸)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
szárazon, vizen egyaránt,
fiát házastja,
lányát férjhen adja,
engem is elhitt a lakodalomba,
de én nem mék,
hanem elküdom minden bajomat!

^a 'kelés'

^b újhold

^c megházastottad

91.11. Bármilyen kívánság teljesülése (Szőreg [Szeged], Csongrád megye³⁰⁹)

Dicsértessék a Jézus!
Újhold, új király,
tenéked köszönök!
Fiad házastodik,
leányod férhön mén,
addig ne legyen meg a lakodalom,
míg a kívánságom nem teljesedik!

91.12. *Szemőlc*s gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye³¹⁰)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
neköd köszönök,
eleven fejjel,
hét féröggel,
téged dicsérlek!
Fiát házastja,
lányát férjhöz adja,
engöm hív a lakodalmába,
de én nem mögyök,
hanem én eküdom
az összes tetemimnek mindön fájdalmát a földbe,
hogy azok kísérjék el űket
az esküvőre!

91.13. Sebes fej gyógyítása (Szeged³¹¹)

Újhód, új király
férhön adta a lányát;
engöm is híjjon lakodalomba!
Én nem mék e,
eküdom a sebömet!

91.14. *Tyúkszem* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia³¹²)

Újhold, új király,
férjhöz adta a lányát.
Engem hinnak^a koszorúslánynak,
de én nem mehetek.
Eküdom magam helett^b a tyúkszemem.
Hess, hess, hess!

^a hívnak

^b helyett

91.15. Betegség gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye³¹³)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
 Újhold, új király,
 sok lányt férjhez adta,
 sok legényt kiházasítottá,
 hívtál a lakodalmadba,
 de nem möhettem el,
 eküldöm az én betegségemet!

92. Betegség gyógyítása (Makó, Csongrád megye³¹⁴)

Jó napot kívánok, holdanyó!
 Dicsértessék a Jézus Krisztus.
 Jó napot kívánok, holdanyó!
 Férjhön adta a lányodat,
 möghíttál a lakodalomba,
 de én nem möhetök el,
 inkább elküldöm a betegségömet!

93. Seb gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye³¹⁵)

Dicsértessék a Jézus Krisztus.
 Újhód, új király
 engömet is möghív,
 de én nem mögyök el,
 eküldöm a betegségömet!

94. *Sömörtyű*^a gyógyítása (Szabadszállás, Bács-Kiskun megye³¹⁶)
 A holdba nézve mondja a beteg:

Újhold, új csillag,
 új vőlegény hívogat.
 Én is elmegyek oda,
 a sömörtyűimet küldöm el!

Közben a kezével söprő mozdulatokat tesz a szemölcsök felett.

95. *Tyúkseg* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³¹⁷)
 Egy öregasszony megfogta holdfogytakor a beteg kezét, és mondta a szöveget, a beteg pedig utánamondta:

Dicsértessék a Jézus!
 Gyöjjenek a lagziba,
 de én nem megyek,
 csak a tyúksegemet küldöm!

^a 'szemölcs'

96. Betegség gyógyítása (Domaszék, Csongrád megye³¹⁸)

Újhold, új király,
 hívik^a a fiamat komának,
 de nem möhet,
 ügyit, bajait küldöm!

97. Szembetegség gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³¹⁹)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
 Újhold, új király,
 eleven ostya,
 Úrjézuska,
 téged imádlak!
 A király a fiát házasította,
 a lányát férjhen adta.
 Hivatalos vagyok a lakodalomba,
 el is mennék,
 mer a bal szememen
 itt vannak ezek a kásák,^b
 eküldöm ezt a kásákat!

98.1. Betegség gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³²⁰)

Újhold, új király,
 szép Szűz Mária
 engemet is ehíttak a lakodalomba,
 de én nem mögyök,
 eküldöm az összes nyavalyáimat!

Variáns: betegség gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye,³²¹ Deszk, Csongrád megye³²²).

98.2. Betegség gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³²³)

Újhold, új király,
 szép Szűz Mária
 engöm is hív a lakodalmába,
 de én nem mék,
 hanem eküldöm minden ügyeim, bajaim,
 csomó vendégjeim!

^a hívják

^b Talán: 'árpák'.

98.3. Szemölcs gyógyítása (Ferencszállás, Csongrád megye³²⁴)

Újhold, új király,
szép Szűz Mária
hínak a lakodalomba,
de én nem mék,
eküldöm a szemőcsömet.
Süllyedjen a földbe!

98.4. Rüh gyógyítása (Makó, Csongrád megye³²⁵)

Újhold, új király,
szép Szűz Mária!
Rühesékhöz lakodalomba vagyok híva,
de én nem mögyök,
hanem a rüheimet küldöm el!

98.5. Betegség gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye³²⁶)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Újhold, új király,
szép Szűz Mária
engem hív koszorúslánynak,
de én nem mögyök,
eküldöm minden nyavalyámat!

99. Szümöcső^a gyógyítása (Szeged³²⁷)

Újhód, új király,
tégöd köszöntelek!
Amit látok, nyőjön,
amit nem látok, múljon!
Újhód, új király,
boldogságos Szűzanyám!
Hínnak a lakodalomba,
de nem möhetök,
elküldöm a szümöcsőmet!

^a 'szemölcs'*Kérés a gyógyító eszközhöz*

100. *Fejfájás, nátha* gyógyítása (Kercseliget, Somogy megye)³²⁸
A betegnek gatyá és „péntelmazzag”^a füstjét kell szagolni. A madzagok pörkölésénél ezt mondja a gyógyító, ha a beteg nő:

Péntelmazzag, gatyamazzag, péntellmazzag, gyógyítsd meg,
vidd el a náthát, fejfájást!

Ha férfit kezel, fordítva mondja a szöveget:

Gatyamazzag, péntelmazzag, gatyamazzag, gyógyítsd meg,
vidd el a náthát, fejfájást!

101. Himlőhelyek eltüntetése (Kalotaszeg, Románia)³²⁹
A himlős beteg sebeire a betegség alatt tejfeles vagy vajas ruhát tettek. Mindennap cserélték; a használt rongyot mindig a háztetőre dobták e szavakkal:

Vedd, és dugd be vele a lábad nyomát!

102. *Fogfájás* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia)³³⁰
Kályhán megpuhított fenyőfaszurokkal tömték be a lyukas fogukat. Így beszéltek hozzá:

Fenyőfaszurok,
gyógyítsd meg a lyukas fogamat!

„Szüntette a fájdalmat, de csak egy bizonyos ideig. Az lett a vége, hogy mégis ki kellett huzatni a fogat.”

103. *Árpa* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye)³³¹
A beteg megfogta párnája csücskét, és így szólt:

Párna csücsce, párna csücsce,
oszlasd el szememről ezt a fájdalmat!

104. *Hideglelés* gyógyítása (Székelykeresztúr, Hargita megye, Románia)³³²
Öt cédulára rá kell írni:

Kereszturi N. N.-t, aki 1850. január 10-én született,
rázza a harmadnapos hideg.
Ezennel admoneállak^b tégedet,
hogy ha nyolcadnapok alatt vele a hideget el nem hagyod,

^a pendelymazzag (A *pendely* a testen viselt legelső szoknya volt.)^b 'figyelmeztetek' (latinból)

összekötözlek,
megszáraztatlak,
kemencébe vetlek,
megégetlek,
és a széllel elfútatlak!

Az öt cédulát egymás után következő öt reggel egyenként a tüzelő fölé dobják, s a nyolcadik napon a tűzben elégetik.

JEGYZETEK

- 1 Lásd például a Corpus *Übertragen von Krankheiten* csoportjának adatait, amelyek szerint a német ráolvasásokkal a láztól a csuklásig sokfajta betegséget „vitettek el” például kutyával, galambbal, pénzzel, bodzával stb.
- 2 Spamer 1958, 389–394.
- 3 „Verminata, libera illam bestiam (aut albam, aut rubram, aut qualem colorem [habet] de verme et de pena, et ego libero te de ista tam grandi pena.” (Spamer 1958, 39.)
- 4 Például egy angol ráolvasás fordítása: 'Kőrísfá, kőrísfá, kérlek, vedd el tőlem ezeket a szemölcsöket!' (Brie 1906, 13.) További angol, valamint francia adatok: Roper 2005, 136–137; Leproux 1954, 74–75. Német adatok: Hampp 1961, 87–91; Corpus, *Baumklage* csoport nagyszámú adata.
- 5 Bouteiller 1966, 195. További francia és német adatok: Róheim 1920a, 193.
- 6 Öhler 1971, 235.
- 7 Jung 1993a, 78–81.
- 8 Ryan 1999, 123, 127; az „orosz sajtóság” vonatkozásában Uspenskijre és Klyausra hivatkozik.
- 9 Fehér Zoltán gyűjtése Bátyán (Bács-Kiskun megye): „Zemjena majko, / sisa me boli.” [‘Földanyám, fáj a mellem!']
- 10 Mansikka 1909, 282.
- 11 Ez nem jelenti azt, hogy akár ezekből az adatokból, akár a gyimesi, dajkanyelvi Babba Mária terminusból bármiféle ősmitológiai képzetre akarnánk következtetni.
- 12 Corpus, *Gicht*, 59; *Schmerzen*, 69; *Kolik*, 142; Václavik 1959, 81; Eperjessy Ernő és Diószegi Vilmos gyűjtései magyarországi horvátoknál; Bonomo 1963, 270–277.
- 13 Mansikka 1909, 37–43; Kupczanko 1891, 75; Krauss 1890, 109.
- 14 Mansikka 1909, 39.
- 15 Heim 1892: 556. („Luna nova, novi dentes, putres vermes exspuo.”)
- 16 Istvánffy 1896, 371.
- 17 Luby 1942, 223.
- 18 Farkas János gyűjtése, DENIA 304.
- 19 Székely Leó 1896, 376.
- 20 Mató József és Tarczy Sándor gyűjtése, EA 498, 382.
- 21 Mató László gyűjtése, EA 495, 70.
- 22 MNT 15.
- 23 Cseh István gyűjtése, EA 472, 184.
- 24 Pócs Éva gyűjtése, 1966.

- 25 Istvánffy 1911, 295–296.
- 26 Luby 1928, 202.
- 27 Vajkai 1937, 151.
- 28 Végh Ferenc gyűjtése, EA 453, 60.
- 29 Végh Ferenc gyűjtése, EA 453, 60.
- 30 Ipolyi 1854, 148.
- 31 Borovszky 1911, 166–167.
- 32 B. Kovács 1998, 398.
- 33 Varga 1877, 195.
- 34 MNT 15.
- 35 Molnár 1943, 67.
- 36 MNT 18.
- 37 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 38 Jankó 1893, 256.
- 39 Vajkai 1943, 170–171.
- 40 Balázs M. 1891, 202.
- 41 Versényi 1885, 187.
- 42 Herman 1914, 583.
- 43 Horváth Ilona gyűjtése, EA 1358, 1.
- 44 Ipolyi 1854, 248.
- 45 Fekete 1907, 125.
- 46 Berze Nagy 1940, III. 262.
- 47 Besenczi 1970, 6.
- 48 Cseh István gyűjtése, EA 472, 185; EA 1979, 2–3.
- 49 Kovács Endre 1982, 203.
- 50 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 51 Istvánffy 1895, 113.
- 52 Csúry 1935–1936, I. 364.
- 53 Bosnyák 1973b, 296.
- 54 Halász 2010, 268–269.
- 55 Temesváry 1899, 15. Pontosabb helymeghatározás nélkül.
- 56 Szendrey Zs. 1928, 31.
- 57 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 132.
- 58 Deák Geyza gyűjtése, EA 479, 161–162.
- 59 Jung 1990, 59.
- 60 Burány 2001, 205.
- 61 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2860, 4.
- 62 P. Madar Ilona gyűjtése, 1968.
- 63 Nagy 1896, 181.
- 64 Grynaeus 2002a, 36.
- 65 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 3.
- 66 Pamlényi 1880, 180.
- 67 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 68 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 69 Grynaeus 2002a, 35–36.
- 70 Kallós 1966, 155.

- 71 Wlislöcki 1893, 240. Pontos helymegjelölés nélkül.
 72 Temesváry 1899, 9–10.
 73 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 74 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 75 Polner 1978, 62.
 76 Ferenczi I. 1977, 338.
 77 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 33.
 78 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 36; Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 79 Kálmány 1891b, II. 108.
 80 Kálmány 1891b, II. 108.
 81 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 33.
 82 Polner 1978, 62.
 83 Ferenczi I. 1973–1974, 293.
 84 Kálmány 1891a, 36.
 85 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 33.
 86 Polner 1985, 18.
 87 Harangozó Imre gyűjtése, 1989.
 88 Horváth Ilona gyűjtése, EA 1358, 6.
 89 Ipolyi 1854, 212
 90 Fekete 1907, 125.
 91 Polner 1978, 62.
 92 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 93 MNT 18.
 94 Polner 1985, 17–18.
 95 Polner 2002, 100.
 96 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Szalma* címszó.
 97 Jankó 1892, 198.
 98 Nagy 1896, 180.
 99 Csógör 1998, 268.
 100 Csógör 1998, 268.
 101 MNT 20.
 102 MNT 20.
 103 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 104 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
 105 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 104.
 106 Tomori 1936, 673.
 107 MNT 18.
 108 MNT 18.
 109 MNT 20.
 110 Pócs, 2001a, 140.
 111 Polner 1978, 82.
 112 Bosnyák 2003, 156.
 113 Polner 2000, 44.
 114 Bosnyák 2003, 156.
 115 Polner 2000, 47.
 116 B. Kovács 1998, 400.

- 117 Polner 1985, 7.
 118 Kálmány 1887, 9.
 119 Polner 2000, 35.
 120 Salamon 1987, 208.
 121 Antalné Tankó 2004, 20.
 122 Kovácsné Székely 1975, 84.
 123 Tánczos 1995, 58.
 124 Takács 2003, 179.
 125 Tánczos 1995, 58–59.
 126 Salamon 1987, 208.
 127 Tánczos 1995, 55–56.
 128 Antalné Tankó 2004, 20.
 129 Kovácsné Székely 1975, 84.
 130 Bosnyák 1982, 72–73.
 131 Bosnyák 1982, 72–73.
 132 Bosnyák 1982, 72–73.
 133 Tánczos, 1995, 134–135.
 134 Csermák 1957, 146.
 135 Halász 2005, 56.
 136 Tánczos 1995, 58.
 137 Salamon 1987, 207.
 138 Antalné Tankó 2004, 20.
 139 Kovácsné Székely 1975, 84.
 140 Bosnyák 1980, 25.
 141 Bosnyák 1980, 25.
 142 Bosnyák 1980, 25.
 143 Bosnyák 1980, 24.
 144 Bosnyák 1980, 25.
 145 Bosnyák 1980, 25.
 146 Bosnyák 1980, 26.
 147 Bosnyák 1980, 25.
 148 Kiss Géza gyűjtése, EA 1978, 6. Pontos helymegjelölés nélkül.
 149 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 150 Polner 1978, 83.
 151 Polner 1978, 83.
 152 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 153 Polner 2000, 42.
 154 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 155 Polner 1978, 83.
 156 Versényi 1884, 89.
 157 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 158 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 159 Polner 2000, 41.
 160 Kálmány 1887, 11.
 161 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 162 Szoboszlainé Raffay Anna gyűjtése, EA 2363, 36.

- 163 Diószegi 1967, 65.
 164 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 50.
 165 Polner 1985, 7.
 166 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 167 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
 168 Bakos 1944, 93–94; Kósa 1979, 386.
 169 Gönczi 1914, 308.
 170 MNT 20.
 171 Kálmány 1887, 12.
 172 MNT 15.
 173 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 174 Bosnyák 1977, 31.
 175 Kálmány 1887, 9.
 176 Lengyel–Limbacher 1997, 46.
 177 Jankó 1892, 196.
 178 Polner 2000, 50.
 179 Koltay 1992, 375.
 180 Sebestyén 1906, 415–416.
 181 Sebestyén 1906, 414–415.
 182 Polner 1985, 22.
 183 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 184 MNT 20.
 185 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 186 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 187 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 188 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967.
 189 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967.
 190 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 191 Burány Béla gyűjtése, 1972; Burány 2001, 207.
 192 Kovács Endre 1982, 201–202.
 193 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 194 Grynaeus 1974, 229.
 195 Grynaeus 1974, 229.
 196 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 197 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 198 Oltyán Sándor gyűjtése, EA 466, 57.
 199 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 200 Sebestyén 1906, 416.
 201 Berze Nagy 1940, II. 39.
 202 Ferenczi I. 1973–1974, 295.
 203 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 204 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 205 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
 206 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 207 MNT 28.
 208 MNT 16.

- 209 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 210 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 211 MNT 16.
 212 Sebestyén 1906, 415.
 213 Berze Nagy 1940, III. 330.
 214 Bosnyák 1973a, 90.
 215 B. Kovács 1998, 198.
 216 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 217 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 218 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 189.
 219 MNT 18.
 220 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 221 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1991, 615.
 222 Fehér Zoltán gyűjtése, 1960.
 223 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 224 Polner 2002, 101.
 225 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 20.
 226 Kovács Endre 1982, 203.
 227 Polner 1978, 80, 76.
 228 Polner 2000, 49.
 229 Polner 1978, 80.
 230 Polner 1978, 80.
 231 Polner 1978, 75.
 232 Polner 1978, 79.
 233 Polner 1978, 84.
 234 Polner 1978, 81.
 235 Kálmány 1891b, III. 159.
 236 MNT 18.
 237 Moór 1935, 29.
 238 Aszaló Imre gyűjtése, EA 618, 32.
 239 MNT 20.
 240 Révai 1905, 295.
 241 Sebestyén 1906, 416.
 242 MNT 18.
 243 Gönczi 1914, 298.
 244 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 245 Polner 1978, 79.
 246 Berze Nagy 1940, III. 329.
 247 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 248 Kiss G. 1937, 155.
 249 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 193.
 250 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 251 MNT 15.
 252 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
 253 Diószegi 1967, 65.
 254 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 193.

- 255 Tildy Zoltán gyűjtése, EA 580, 9–10.
 256 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 257 MNT 18.
 258 Kiss Á. 1892, 116–117.
 259 Harangozó Imre gyűjtése, 1996.
 260 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 261 Kiss L. 1981, 406.
 262 Gönczi 1914, 308.
 263 Polner 1978, 79.
 264 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 265 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 266 MNT 18.
 267 MNT 18.
 268 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 269 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 270 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 271 Nagy Lajos gyűjtése, EA 124, 13.
 272 Berze Nagy 1940, III. 330.
 273 Polner 1978, 81.
 274 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 25.
 275 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 276 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 277 MNT 20.
 278 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 11.
 279 Polner 2000, 45.
 280 Polner 1978, 77.
 281 Polner 1978, 80.
 282 Németh Miklós gyűjtése, EA 456, 130.
 283 Herkely 1937, 182.
 284 Istvánffy 1896, 368.
 285 MNT 18.
 286 Varga Károly gyűjtése, EA 614, 43.
 287 Gönczi 1937, 213.
 288 Polner 1978, 76.
 289 Jankó 1902, 406.
 290 Gaál F. 1878, 86.
 291 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
 292 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 293 Kálmány 1887, 13.
 294 Ferenczi I. 1977, 333.
 295 Ferenczi I. 1973–1974, 297.
 296 Ferenczi I. 1973–1974, 296.
 297 MNT 18.
 298 Berze Nagy 1940, III. 329.
 299 Kálmány 1877, 11.
 300 Szendrey Zsigmond gyűjtése, EA 347, 92–93.

- 301 MNT 18.
 302 Békési 1996, 27.
 303 Polner 1985, 21.
 304 Polner 1978, 75.
 305 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
 306 Gönczi 1937, 213.
 307 Polner 1985, 21.
 308 Polner 2000, 48.
 309 Polner 1978, 83.
 310 Polner 1978, 75.
 311 Kálmány Lajos 1877, 11.
 312 Kovács Endre 1982, 212.
 313 Polner 1978, 79.
 314 Polner 1985, 7.
 315 Polner 1978, 78.
 316 MNA, Vorák József gyűjtése, 1962.
 317 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 318 Polner 1978, 80.
 319 Polner 1978, 81.
 320 Polner 1978, 79.
 321 Polner 1978, 77, 78.
 322 Polner 1978, 77.
 323 Polner 1978, 78.
 324 Polner 1978, 78.
 325 Polner 1978, 76.
 326 Polner 1978, 76.
 327 Bálint 1933, 175–176.
 328 MNT 18.
 329 Wlislöcki 1893, 140–141.
 330 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 133.
 331 Polner 1985, 16.
 332 Kozma 1882, 36.

2. A NÉPHIT LÉNYEIEHEZ

A Boldogasszonyhoz, szépasszonyhoz és éjurakhoz–éjasszonyokhoz forduló ráolvasásaink azokat a – különösen Kelet-Délkelet-Európában igen elterjedt – szövegeket képviselik, amelyekkel a kisgyermek álmatlanságát, nyugtalanságát, éjjeli sírását „kiabálják ki” (például az anya kiáll a kapuba vagy a dombtetőre, és ott hangosan kiált). Ezek egy része a megszemélyesített éjszakához szól, de gyakorta a néphit „hitt” felsőbb hatalmasságai a címzettek. A megszólított lényeknek átadják a betegséget, és sokszor gyógyulást kérnek cserébe; ez a kérés egy ’neked a rosszat – nekem a jót’ jelentésű ellentétes kívánsággal fogalmazódhat meg. Csekély számú magyar adatunkat kiegészíti egy 1584-es kolozsvári boszorkányper tanúvallomásából származó szöveg, amely szinte szó szerint egyezik háromszéki adatunk éjasszonyokhoz intézett fohászával (B kötet, F/2. szöveg), valamint egy szegedi per jegyzőkönyvéből származó, szépasszonyhoz forduló ráolvasás 1744-ből, amely a Dél-Magyarországról dokumentált, hasonló jelenkori szövegek párhuzama (B kötet, F/44. szöveg).

A szépasszonyok még a múlt századi adatok szerint is ismert és félt démonikus lényei voltak a néphitnek, akiknek különböző, újszülöttekkel és kisgyermekkel kapcsolatos kártételeket is tulajdonítottak. A hozzájuk intézett fohászoknak tehát élő hiedelemhátterük volt, különösen a Dél-Alföldön, a Dél-Dunántúlon és a Székelyföldön. A magyar szövegek éjasszonyai is a szépasszonyok – több régi forrásunkban is használt – elnevezései.¹ A déli területeken számos hasonló hiedelem fűződött Szűz Mária Boldogasszonynak titulált népies alakjához, aki e tekintetben a magyar néphitnek egy szinkretikus, mágikus és vallásos attribútumokkal egyaránt övezett mitikus lény. Nem véletlen, hogy az itt közölt gyógyító ráolvasások kontextusában azonos szerepet kap a szépasszonnyal, kivéve annak ambivalenciáját, egyidejű pozitív és negatív megnyilatkozásait. A váltott gyerek (démonikus lény által „elcserélt” újszülött) hiedelmei egyértelműen csakis a szépasszonyokhoz, illetve éjasszonyokhoz (sokszor pedig a boszorkányhoz) fűződnek. A démonikus lény által „elvitte” csecsemő visszaszerzésének rítusait többféle ráolvasásszerű szöveg kísérheti, ezek között természetes helye van az ’elvitte – add vissza’ jelentésű kéréseknek vagy parancsoknak.

Az éjjeli sírás lecsillapítására mind Délkelet-, mind Nyugat-Európában a magyar szövegekkel tartalmi-formai-funkcionális rokonságot mutató szövegek ismertek, amelyeket általában éjjel, a kapuból vagy a hegy tetejéről, máskor az erdőben kiabált ki a gyermek anyja. A szövegek címzettje a német, francia nyelvterületen ’éjszaka’, ’éjszaka asszonya’, ’erdők asszonya’ stb.; a lett, ukrán, délszláv ráolvasásokban ’éjszaka anyja’, ’éjszakai ijedség’ szerepel.² Az ilyenkor használt ráolvasásokban Délkelet-Európa több helyén a holdfóhászok (VII.1.) „vendégség” motívuma is felbukkan. A szövegek nagy része – ugyanúgy, ahogy az itt közölt magyar ráolvasások – valódi, „hitt” lényekhez szól, akikkel a hit szerint a gyermek nyugtalansága elvitethető.³ Az ilyesfajta éjszakai, erdei démonoknak, úgy látszik, Európa nagy részén számottevő hagyományaik voltak, és ezekhez a hagyományokhoz egy gazdag, alapvonásaiban mindenütt hasonló, archaikus ráolvasáskincs is tartozott. Gyér magyar adataink is valószínűleg az egykori dúsbab hagyományok maradványai, a történeti adatainkban megjelenő szövegek is erre látszanak utalni.

1. *Hideglelés* gyógyítása (Algyő, Csongrád megye⁴)
A gyógyító három hajnalban napkelte felé fordulva mondja:

Boldogasszony!^a
Hozzad küldjük a hidegünket,
neköd ajáljuk el,
hogy Pistát hagyja el a harmadnapos^b hideg!

2. *Hideglelés* gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia⁵)
A beteg gyerek anyja korán reggel meztelenül körülfutja háromszor a házat, ezt mondva:

Éjasszonyok, éjurak,^c
vigyétek el a hideget a gyermekemről!

- 3.1. *Hidegrázás* gyógyítása (volt Udvarhely vármegye, Románia⁶)
Ha orvossággal nem tudják gyógyítani, úgy gondolják, hogy a szépasszonyok bocsátották rá a betegséget, tehát hozzájuk kell fordulni a gyógyulásért. Nyirkos, megszórt lepedőbe csavarják meztelenül a beteget, és a kürtő alá tartva hétszer vagy kilencszer a kürtőbe kiabálják:

Jertök elé, szépasszonyok,^d
mert az én kicsi leányomat a másodnapos^e (harmadnapos) hideg leli,
tűk adátok, vegyétek el róla!

A beteget ebben a lepedőben fektetik az ágyba. Ha nem javul, többször megismétlik.

- 3.2. *Hidegrázás* gyógyítása (Monostor, Arad megye, Románia⁷)

Szépasszony, te adtad, te vedd el!

Azonos szöveg: sebek gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁸).

^a A Boldogasszony Szűz Mária egyik elnevezése, aki ebben a kontextusban a néphit bizonyos démonikus lényeivel – éjasszonyok, szépasszonyok – azonos szerepben lép fel.

^b A másod-, harmad- stb. napos hideglelés a periodikusan visszatérő magas lázzal járó betegségek hagyományos neve.

^c Az éjasszonyok és éjurak csak ráolvasásszövegekből ismert, főleg kisgyermeknek ártó, éjszakai sírást (pavor nocturnus) okozó démonok.

^d Szép nők alakjában, tündéries külsővel megjelenő, az emberekre betegségeket hozó démonok.

^e másodnapos

4.1. *Váltott gyerek*^a visszaváltása (Nyárszó, Kolozs megye, Románia⁹)
Kilenc sövénykerítésből fát vesznek éjjel, pénteken hajnalban, napkelte előtt begyűjtanak, a gyermeket lapátra teszik, és a kemencébe tolják, ezt mondva:

Adod vissza, mer ha nem,
teszem bé a tűzbe!

Kilencszer mondják: ugyanannyiszor teszik be és veszik ki. Ezután vagy meghal a kisgyerek, vagy szépen fejlődni kezd.

4.2. *Váltott gyerek* visszaváltása (Hegyhát-vidék, Vas megye¹⁰)

Vidd el a gyermekedet,
mert különben a tüzes kemencébe vetem!

4.3. *Váltott gyerek* visszaváltása (Somogy megye¹¹)

Szeipasszon, add vissza az enyimet,
mert ha nem, eleigetöm a tiedet!

5. *Megcserélt gyermek* visszaváltása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹²)
„...a gonosz megcserélte a kicsi gyermeket. Nem vótak megkeresztelve. [...] s osztá azok a megcserélt gyermekek nem fejlődnek, nem nőnek.” Egy orsót elhasítottak kilencfelé, abból kis tüzet csináltak egy üst alatt. Beletették a kicsit az üstbe, s azt mondták kilencszer:

Add vissza az enyémet,
me ha nem, főzöm meg a teédet!

A gyereket visszakapták.

6. *Agos gyerek*^b gyógyítása (Istensegíts, Szucsáva megye, Románia¹³)
„Meg kell sütni”: lapátra téve háromszor benyújtották a kemencébe, és így szóltak háromszor:

Ördög, amit hoztál, vidd el!

Azután az asszony éjjel háromszor megkerülte a házat a gyerekekkel. Minden kerülésnél megálltak a ház sarkán, és azt mondták:

Boszorkányok, amit hoztatok, azt én kicserélem.

^a Elcserélt gyerek, egy démon gyermeke, aki az igazit elvitte, és helyette a sajátját hagyta ott a szülőknek.

^b Vézna, szőrös koraszülött vagy beteges újszülött, esetleg torzszülött; sok esetben „váltott gyerek”-ként tekintettek rá.

7. Nyű kihajtása disznó sebéből (Bucsuta, Zala megye¹⁴)
Egy lélegzet alatt kilencből egyig számolnak, majd így szólnak:

Vidd el, ördög,
hagyd meg a marháját!

8. Áldozat a csumának^a (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁵)
„Inget varrtak az asszonyok, többen, kitették a határba, s ment el a csuma! Ez vót a csúf! Tették ki a határba. Míg varrták, szótték, mondták”:

Fonjuk es,
szőjük es,
varrjuk es,
vegyed az inget,
s menj!

9. *Rontás* gyógyítása (Szeged¹⁶)
Ha a szoptató asszonyt megrontják, és elapad a teje, egy kanálba tejet kell önteni, nádkéssel kettészelni, és visszakézből kifröccsenteni az ajtón, ezt mondva:

Ez a tied, ezt vidd el,
az enyémet add vissza!

Erre az elapadt tej újra megjön.

10. Félrehúzott száj^b gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁷)
Kilenc asszony hozott egy-egy kulcsot. A tizedik ellopta a templom kulcsát. A kilenc asszony sorra a beteg szájára tette a kulcsot, és ráparancsolt a boszorkányokra:

Vigyétek vissza jó komámnak a száját!

Utána a levegőbe köpdösött. A tizedik asszony egész idő alatt a beteg fején tartotta a templom kulcsát. Ezt titokban kellett visszavinni.

11. Elvett tehéntej visszaszerzése (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye¹⁸)
Ha elapadt a tehén teje, vajköpülés alkalmával a tehén tőgyét – és kereszt alakban a hátát is – tömjénnel füstölték, majd a köpülő abroncsába kést szúrtak, és így szóltak:

Na, te gonosz lélek, most megszúrlak!

Ezután lassan megjött a tehén teje.

^a Kolera, illetve a faluba kolerát hozó, csúnya öregasszonyként elképzelt démon. A csumadémonnak áldozatul asszonyok egy csoportja inget varrt egyetlen éjszaka alatt: azt kiakasztották a falu szélén egy fára, és így hitük szerint elkerülte a kolerajárvány a falut.

^b A száj „félrehúzását” (arcidegszába, szájzár?) gyakran tulajdonították a boszorkány rontásának.

JEGYZETEK

- 1 A magyar szépasszony-, illetve tündérhiedelmekről lásd: Pócs 1986c.
- 2 Például egy német ráolvasás: „Waldweib, mein Kind schreit, / Deins soll schreien, / Meins soll schweie (schweigen).” [‘Erdők asszonya, az én gyermekem sír; / a tied sírjon, / az enyém hallgasson!’] (Corpus, *Berufung, Beschreibung*, 14.)
- 3 Lásd Krauss 1890, 109; Mansikka 1909, 37–43; Sébillot 1906, 62; Corpus, *Unruhe der Kinder, Nachtruhe, Nachtschrecke* csoportok.
- 4 Kálmány 1917, 310.
- 5 Benkő A. 1891, 359.
- 6 Kolombán 1895b, 301.
- 7 Strausz 1897, 129–130.
- 8 Kálmány 1893, 242–243.
- 9 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 33.
- 10 Nagy 1892, 68.
- 11 Gönczi 1937, 75.
- 12 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 453.
- 13 Diószegi 1960a, 90.
- 14 Gönczi 1907, 98.
- 15 Csoma Gergely gyűjtése, 2003.
- 16 Benkő László gyűjtése, EA 640, 132.
- 17 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
- 18 MNT 5.

VIII. ÉRTELMETLEN SZÖVEGEK, SZÖVEGAMULETTEK

A szövegamulettel és amulettiszövegek a ráolvasás funkciójától idegen, nem értett vagy eleve értelmetlen – olykor titkos értelmű – betűhalmazok, halandzsaszövegek. Esetükben a szöveg megszűnik mágikus, illetve szakrális kommunikáció lenni, mágikus tárgyként viselkedik, és betöltheti egy valódi amulett óvó-védő szerepét. Lehet ilyen szerepe az idegen nyelvű, csak az aktuális használó számára értelmetlen ráolvasásoknak is, vagy akár vallásos szövegeknek, például imák, áldások töredékeinek, amelyek tartalma nem adekvát a céllal. Az elmondott ráolvasásoknak is gyakran voltak amulettiszzerű szövegbetéteik; máskor bizonyos speciális – írott – szent szövegeket használtak amulettként. Ezek, tartalmuktól függetlenül, pusztán mint „szent” szövegek, a szövegamulett szerepét tölthetik be. E legtöbbször az eredeti összefüggésükből kiragadott szövegeknek sokszor tartalmilag semmi közük sincs a használat situációjához, a betöltött célhoz: ebben a kontextusban éppoly értelmetlenek, mint az igazi „abrakadabrák”, azzal a nagy különbséggel, hogy éppen vallásos tartalmuk révén lettek szövegamulettekké, lényegében mágikus tárgyakká, hasonlóan ahhoz, ahogyan az egyházi szentelményeket használták a mágia eszközeiként. (A szent szövegeknek ezt a fajta használatát lásd a IX. csoport imáinak utolsó szövegegyüttesében.)

Az amulett, a szó szűkebb értelmezése szerint, testen (nyakban, csuklón, hón alatt, ujjon, hason stb.) vagy ruhában viselt, vagy a fekhelyen elhelyezett tárgy, amelynek óvó, gonoszelhárító és gyógyító erőt tulajdonítanak. Használata általános volt Európa ókorától napjainkig, leginkább démonok, ördög, emberi rontás, szemmel verés, démoni eredetű betegségek, járványok ellen. Ásványi, növényi és állati eredetű tárgyak, képek, a zsidó és keresztény vallás szent tárgyai, szentelményei egyaránt kaphattak ilyen szerepet. Különleges helyük van az amulettek között a szöveges amuletteknek: a papírra vagy más tárgyra írt szövegeknek. Ezek a szövegek lehetnek imák, ráolvasások, értelmetlen halandzsaszövegek egyaránt. A magyarság elmondott ráolvasásszövegeit is használták néha tárgyra írva, amulettiszzerűen, léteztek azonban speciális, csakis írásos amulettként alkalmazott verziók is. E kontextusban jelenik meg a ráolvasás és az ima kapcsolatának egy speciális változata: az egész áldásnak vagy az imaszövegeknek (másképpen imák, legendák egészének, illetve töredékeinek, Isten, szentek, angyalok nevének) tárgyszerű amulettként való használata. A vallás szent lényei nevéi gyakorta jelentek meg hosszú „mágikus” felsorolásokban a tárgyamuletteken. Egy 16. századi, papírra írt, amulettként használt német szöveg Szűz Mária száztíz (latin) elnevezését sorolja fel: „Das sind die Namen unser lieben Frauen: [...] Via + Virgo + Virga + Femina + Aurora + Flos + Nubes + Regina [...]”¹ Az amulettek vagy az áldásszövegek amulettiszzerű használata elleni egyházi tiltakozások bizonyítják, hogy ez a mágikus jellegű tárgy- és szöveghasználat nagyon is jellemző volt az egyházi gyakorlatban is. Nem véletlen, hogy a középkort végigkísérik az egyházi tiltások a pogány szövegamulettel, az úgynevezett *phylakterionok* használata, valamint a vallásos szövegek tárgyi amulettként való használata ellen.²

A kora újkori magyar történeti forrásokban fellelt ráolvasások igen nagy hányada amulett: az egyházi és világi írásos hagyományozás egyaránt kedvezett az írott formák fennmaradásának. A 16–17. századi nemesi és egyházi szövegekben a késő antik hagyományokat magába ötvöző középkori-kora újkori tanult mágjának és az egyházi benedikciónak a hatásait egyaránt tetten érhetjük. Ami a szent nevek amulettiszzerű használatát illeti, a magyar történeti források-

ban többször szerepel például a „három királyok”, Gáspár, Menyhért és Boldizsár neve mint vesztség elleni amulett. Már az ismert legkorábbi magyar emléken, Könyves Kálmán király köszvényellenes gyűrűjén megjelenik Boldizsár neve. A gyűrű felirata: „Anulus Colomanni Regis + Gut.Gut.Gut.Ani.Tabal.” (Jelentése – lévén a *Tabal* név a Boldizsár egy régi alakja –: 'A köszvényt, a köszvényt, a köszvényt gyógyítsd meg, ó Boldizsár!') A szöveg a későbbi magyar és a korabeli európai adatokból, sőt, pápai ajánlásból is ismert a *gut, gutta* (köszvény, vesztség, epilepszia) betegségére.³

A papírra vetett szövegeket vagy magukon viselték, vagy lenyelték, utóbbi célra olykor megehető dologra, például kenyérdarabra, de előfordult, hogy közvetlenül a beteg testrésze (nyakra, lópatára stb.) írták őket. Első fontos emlékeink a 16–17. századból maradtak fenn nemesi levéltárakban, receptkönyvekben. Kálmán király gyűrűjének szövegéhez egy 1516-os párhuzam a „Dubniczi orvosságos könyvecske”-ből: nehézség (epilepszia) ellen a beteg nyakára kell kötni a cédulára írt szöveget, amely ugyancsak Szent Boldizsárt hozza kapcsolatba a nehézséggel: „X Tabal, X Gut, X Guttunai” (lásd a B kötet C/4. csoportjában). A „három király” invokációja modern kori szövegeinkben is előfordul, egy veszett kutyától védő imában (lásd a IX. csoportban).

A betűmágia, a betűsorozatok, valamint az értelmetlen szavak amulettszerű használata egész Európában a késő ókortól nyomon követhető. Bőségesek magyar történeti adataink között is az „értelmetlen” szövegek, illetve a rejtett értelmű betűhalmazok példái. Az előbb említett „Dubniczi orvosságos könyvecske” meddőség ellen vagy gyengén termő gyümölcsfa kezelésére a következőt ajánlja: kis darab forgácsra vagy papírra az *N, g, b, k, b, g, a, z, o, n, e, a* betűsort kell felírni, s az asszonyra, illetve a gyümölcsfára kell kötni. Kiemelt szerepet kap a magyar szöveg-emlékekben is az ábécé betűinek növekvő sorozata: *A.AB.ABC...* stb. Eszterházy Ferenc (1640–1700) kéziratos receptkönyvének tanácsa a 17–18. század fordulóján: növekvő sorozatban kell az *ABC* betűit kilenc „siflire” írni, majd a cédulákat megenni, hideglelés ellen. A késő ókortól ismert, láz és különböző betegségek elleni amulettszöveg volt az *abracadabra*. Ez valószínűleg a görög *abraxas* szóval függött össze, amelynek asztrológiai, valamint számmisztikával kapcsolatos konnotációja volt, és amulettként, talizmánként használt tárgyakra írták ismételt, egymás alá, mindig egy betűvel csökkentve, míg a betűk el nem fogytak. Hasonló az *abracolium* szóval végzett betűmágia, amelyet az „Orvosságok könyve” című, 18. századi kézirat ajánl a hideglelésnek, nyakában viselni (C/4., C/5., C/10., C/19., C/28. alatti szövegekben).

Az értelmetlen betű- és szóhalmazoknak nagy mennyiségű történeti anyagát közöljük a B kötet „Házi mindenekönyvek” (C) csoportjában. E nagyrészt nemesi, kisebb mértékben polgári használatú receptes-, gyógyszeres- és egyéb házi szereket tartalmazó könyvek mágikus receptjeinek igen jelentős százalékát ezek az amulettszövegek teszik ki. Igen változatos célokra használták őket: lóorvoslás, méhekkal kapcsolatos mágikus gyakorlat és a legkülönbözőbb emberi betegségek, tolvajlás, kincsszerzés, törvénykezés és így tovább. (A cédulákat nyakban kellett viselni, vagy kenyérszeletben megenni, hasra kötni, hónalj alá kötve hordani.) A *Margináliák* – a B kötet A) csoportja – adatai egyházi emberek használatában lévő amulettekéről adnak hírt (lásd a B kötet A/3., A/6., A/11., B/5. alatti számos szöveget). A szövegamulett a kora újkori elit mágia gyakorlatában és az onnan leszállt népies gyakorlatban egyaránt ismert *kincskereső varázskönyvek* természetes tartozéka volt: e varázskönyvekbe egyenesen a kora újkori tudós mágia – zsidó kabbala által is befolyásolt – gyakorlatából került a betűmágia, „ephesia grammata” számos példája, amelyek főleg a kincskeresők segítő szellemeinek, „angyalainak” megidézéséhez, valamint a rejtett kincs megtalálásához szükséges varázsszavak voltak (lásd a B kötet G/1., G/3., G/5. alatti szövegeit).

Az ókor óta nyomon követhető, hogy mind a forgalmi pénzek, mind az emlékérmek – különösen, ha szent személyeket ábrázolnak, vagy szent felirattal vannak ellátva – könnyen és gyakran válnak amuletté; az érmék feliratai ilyen esetekben amulettszövegeknek tekinthetők. Az amulettek nagy része a kora újkorban feltehetően nálunk is Máriát, szenteket ábrázoló kegyérme volt, amelyektől azt várták, hogy e szentek ördögi kísértésektől, balesetektől, betegségekől (melyeknek a védőszentjei) megóvják a viselőjüket. A pestisvédőszentek (Sebestyén, Rókus, Rozália) érméinek nagy felfutása a pestis és egyéb járványok idejére esett. Háborúban és járvány idején egyaránt viselték nálunk is a 17. századtól Körmöcbányán is vert Szent György-tallért, amelynek egyik oldalán a sárkányölő Szent György képe szerepelt, „Sanctus Georgius Equitum Patronus” körirattal, hátlapján az egyházat szimbolizáló, tengeren hánykódó vitorlás, benne az alvó Jézussal. Katonahiedelmek szerint ajándékba kapni vagy lopni kellett ahhoz, hogy hatásos legyen. Kimondottan pestisamulettnek voltak a 17. századtól a Szent Györgyöt ábrázoló, de Szent Rókusra is utaló, a hátapon kabbalisztikus jelekkel és „Signum Rochi contra pestem patronus” felirattal ellátott érmék. Délnémet hatásra terjedt el nálunk a 17. századtól az ún. Zakariás-kereszt. Ez kettős kereszt, rajta a Zakariás-áldás betűivel, amelyet nyakban hordott keresztként vagy érmeken, képeken ábrázolva egyaránt használtak pestisamulettként. A Zakariás-áldás bibliai mondásokból áll, melyek kezdőbetűit ábrázolják a gonosz lélek műveként értelmezett járvány elriasztására. (Például: D = „Deus, Deus meus, expelle pestem.”) A T betű alakú, illetve görög tauval ábrázolt Tau-keresztet megszentelve – keresztként vagy érme ábrázolásaként – pestisjárvány, bőrbetegség, kígyómarás távoltartására viselték, Antal-kereszt néven *orbánc* (szentantaltüze) gyógyítására használták. Kombinálták is pestiszentek és egyéb betegségvédőszentek vagy Szent György ábrázolásával, Krisztus hét nevének feliratával, szentképeken, érmeken egyaránt. Veszprémi István 1774–1778 közt megjelent könyvében leír egy Krakkóban 1707-ben készült, Szent Rókusnak szentelt érmet, melyet pap árult az „együgyű népnek” pestis ellen: a rajta lévő tau betűt, valamint a higany és vas alkímiai jeleit. „Signum Rochi, contra pestem patronus” felirat veszi körül.

A szentképek, kegyképek amulettként való használatának leggyakoribb példái történeti adataink között az ún. pestiscédulák, amelyek általában a pestiszentekhez szóló szöveget, illetve a szentek képeit, jelképeit is ábrázolják. A Zakariás-áldással ellátott pestiscédulák igen elterjedtek voltak nálunk is, a 18. század első felének nagy járványai idején nyakba kötve is viselték, vagy gyakrabban lenyelték őket. Az említettekén kívül a pestisjárványokhoz kapcsolódnak a 17. századtól a Szoptató Madonna-képek, a Segítő Boldogasszony-képek, a Zakariás-áldással ellátott Boldogasszony-, valamint Szent Rókus- és Szent Rozália-ábrázolások.⁴

Nem tudjuk, a kora újkorban mennyire terjedt túl a szövegamulettel használat az egyházi és világi elit körök írásos gyakorlatán, bár 1793-ban, a Szent Rókus Kórház tervezése során Haffner Mihály, felvilágosult orvos még igencsak panaszkodik, hogy milyen sokan alkalmaznak „amulétoakat, talizmánokat és abracadabra tzedulákat”. A parasztság mindennapi életében az írott amuletteknek, amulettszövegeknek természetszerűleg jóval kisebb szerepük volt. Az alábbiakban, a néprajzi gyűjtésekből, jórészt 20–21. századi paraszti használatból közölt értelmetlen betűhalmazok, abrakadabrák száma feltűnően kicsi. Gazdagon vannak képviselve viszont a patkányküldő bűvös nevek, amelyek többnyire naptári szentek nevének eltorzításai. Érdekes módon Európa sok pontján találkozunk hasonló gyakorlattal. Senki sem fejtette meg a rejtélyt, hogy miért éppen a károkozók, élösködők elrettentésére használták ezeket az érthetetlen neveket, amelyeknek furcsasága és értelmetlensége bizonyára növelte a varázserejükbe vetett hitet. Ugyanez a tendencia jelenik meg kígyómarás elleni szövegekben, amelyeknek még századunkban is gazdag hagyománya élt a Székelyföldön és határterületein. Ezek kapcsán feltűnő az

idegen, nem értett nyelv mágikus hatásába, illetve a kígyók furcsa neveinek varázserejébe vetett hit: a ráolvasásokat összegyűjtő Takács György egyik csiki adatközlője szerint e szövegekben a kígyók neveit „kilenc nyelven”, kilencszer sorolják fel.⁵

A parasztság használatában is volt szerepük a készen kapott „szent” szövegeknek, a búcsún, vásárban árult, valamilyen szent nevéhez kötött *áldásoknak*, *szent leveleknek*, *égi leveleknek*. Ilyeneket adataink szerint például katonák használtak: a ruhájukban hordták őket háborúban, az ellenséges golyótól való védekezéséppen. Jung Károly például egy „baj és ellenséges fegyver ellen oltalmat nyújtó szent levél” szövegét közli a saját bácskai gyűjtéséből,⁶ valamint egy Tóbiás-áldás szövegét, amelyet egy nyolclapos ponyvanyomtatványon adott ki a Traut B. és Társa szegedi ponyvakiadó. Ez, szövege szerint, áldás „...az ártalmas pestis ellen, és testekben járó betegség ellen, dögvész, járványkor, jégeső, villámlás és mennydörgés ellen...” annak, aki amulettként magánál hordja.⁷ A szent levelek, „égi levelek” mindig egy vallási autoritásra hivatkoznak, aki írta, küldi őket, akitől ered a levél: ez növeli a mágikus hatást.

Értelmetlen betűhalmazok, szóhalmazok

1. Hidegtelelés gyógyítása (Várfalva, Kolozs megye, Románia⁸)
A beteg fatáblácskát vagy papirost hordott a nyakában az alábbi felirattal:

a
ab
abr
abra
abrak
abraka
abrakad
abrakada
abrakadab
abrakadabra

2. Hogy a vendég aludjon (Szeged⁹)
Kés nyelére kell írni:

A, Y, K, P. H.

Vagy:

N. S. H. F. G.

A kést az asztal alá kell tenni: míg az írást le nem vakarják a kés nyeléről, alszik a vendég.

3. Lakatot megnyitni (Szeged környéke¹⁰)
Aki ki akar nyitni egy lakatot, vágja meg a talpát, a kifolyó vérrrel írja papírra a szöveget, majd a papírt dugja a lakat nyílásába:

X.X.anigx, anogx.velmex.

4. Kártyán nyerni (Szeged környéke¹¹)
Cédulára kell írni, s a cédulát az ujjakra kötni:

Emanuelx, Emanuelx.

5. *Ijedtség* gyógyítása (Százaberek, Szatmár megye, Románia¹²)
A gyógyító piros, illetve kék csík nélküli lepedővel teríti le a beteget. A homloka fölé kést, villát, ollót és három hajtűt tesz. A beteg mellére helyezett tálba ólmot önt háromszor, e szavak kíséretében:

Gari, tal, mal, emem.

Az ólom alakja megmutatja, mitől ijedt meg a beteg.

6. Szerelmi varázslás (Szeged környéke¹³)
„Végy egy piros almát, írd a szeretődnek, mög a magadnak a nevit rá.”

Cius fa gyit fa.

„Add neki, hogy ögye mög, nagyon szeret.”

7. *Hidegtelelés* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye)¹⁴
Hosszú cédulára írták:

Adaka u dalfe.

Mindennap elhagytak egy betűt, a végén csak az „A” maradt. Mindvégig cénán nyakba kötve hordta a beteg a cédulát.

8. Kocsi megindítása (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵)
Ha nem indul a kocsi,^a ezt kell mondani a lovaknak:

Segíts, Sámuel,
ablakadabla!

^a Mert valaki mágikusan „megállította”.

Patkányküldő bűvös nevek

9.1. Patkányküldés (Csaroda, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁶)
Le kell írni visszafelé:

Kala, Bala, Nikodémus

9.2. Patkányküldés (Eger környéke¹⁷)
Hét cédulára kell írni, majd a cédulákat elszórni a patkányok tartózkodási helyén:

Mutus

9.3 Patkányküldés (Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸)
Minden ajtóra ráírták szénnel:

Bagaméri

9.4. Patkányküldés (Szamosszeg, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁹)
Az istálló több helyére felírták krétával:

Kázmér

Hasonló, falra vagy ajtóra írt nevek: patkányküldés („Gázmér” – Tiszabura, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²⁰ „Bagaméria” – Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²¹ „Habakuk” – Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²² „Makubella” – Tiszabura, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²³ „Kunigunda” – Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴).

9.5. Patkányküldés (Jászárokszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵)
Szentelt krétával kiírták az istállóajtóra:

Szent Domokos

10.1. Patkányküldés (Debrecen²⁶)
Kiírták az ajtóra:

Nikhácus Karabella nincs itthon.

10.2. Patkányküldés (Rákóczipfalva, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁷)
Éjfélkor felírták az istállóajtóra:

Kálic, potkány, eltakarodjatok!

10.3. Patkányküldés (Karcag, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁸)
Egy papírdarabra írták:

Nikodémusz, Kozimé,
innét bizony menj odébb!

A papírt összegöngyölve a patkánylyukba dugták.

Kígyómarás elleni halandzsaszövegek^a

11.1. Kígyómarás gyógyítása (Szárzberek, Szatmár megye, Románia²⁹)
A gyógyító halkán mormolva mondja:

Eszterodi, ostoródi, teremora,
alje, ameny.

A beteg szemére köd száll, amit csak a ráolvasó lát. Ennek elkergetésével a fájdalom is elszáll.

11.2. Kígyó által megmárt jószág gyógyítása (Fehérgyarmat, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁰)
Kilencszer mondja el a gyógyító:

Ábrahám, Izsák nevében fogok e dologhoz.
Terra esztem, mera, eszterére, esztem, mera, ergoe.

Ha nyolcvanegyszer mondják el, a kígyó úgy megszelídül, hogy kézbe lehet venni.

12. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia³¹)
„Csihánt^b kellett szedni, összefogni, saját szárával összetekerni, hogy ne bomolják széjjel, s akkor egy csipor^c vízbe beléteni, s akkor melléje vágni a késsel, keresztbe, mintha vágná össze, s közben azt kell mondani:”

Muske kekendáj dulá lencsuleste.

„Ezt kilencszer reá kell mondani, s akkor a csihánnal megsúrolni a marást, s a vízzel megöntözni. Háromszorig megöntözni a leviből.”

^a A románok gyógyító gyakorlatából már régen átvett ráolvasások nagyobb részét értelmetlen szövegamulettként használták. Némelyik szöveg esetleges részleges fordítását lásd: Takács 2012.

^b 'csalánt'

^c csupor

13. Kígyómarás gyógyítása (Gyimes, Románia³²)

Egy edény vízre keresztet vetnek, majd vízbe mártott csihánnal locsolják a kígyómarást, s ráolvasnak háromszor, ötször, hétszer vagy kilencszer:

Tunecser fungenepement nuzsice,
 piri mince,
 anszencie,
 rankszencie,
 tine,
 penenecerulume,
 afurat,
 luminat májknész,
 pencsente.

Hasonló szövegek: kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia;³³ Csinód, Hargita megye, Románia³⁴).

14. Kígyómarás gyógyítása (Gyimes, Románia³⁵)

A gyógyító megsimogatja a kígyómarás helyét, és „eltöpdösi”, majd mondja a ráolvasást:

Tinecser szeszeszura
 popa mentu ezeriszte
 pisztirice járveice
 stempér din perintyel
 din tyelen carne
 voszuszere kurát
 ka szinta makacele dát.

Utána hideg vízben megmossa. Háromszor végzi el.

15. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³⁶)

Kézírásos lapról: „kerest vetésel kezük és elmondunk 3 üdvözetet”.

zélícén pélicen musătură sárpele
 muscát vácá szedemedjaszčă
 szeremnje căpe csecurát

„kerestet vet és megmasa amit megmart
 havancsihă aval masa és hanics kezel”^a

^a 'Keresztet vet, és megmossa, ha van csihán, avval mossa, ha nincs, kézzel.'

16. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³⁷)

Kézírásos lapról:

tungyé máscás
 pecsi dorolán pocso-
 lán jégendate jégedáge
 furele pámünt
 m pământură
 lajitur

17. Menyétmarás gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia³⁸)

Ici,
 duke,
 száfile,
 lévi kur,
 kur kánti kur,
 ici file lévije.

18.1. Kígyó által megmart tehén gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia³⁹)

Ice, ice, etice,
 moskotára sárpékum,
 unfla zefice beátum,
 kató leákum.

18.2. Kígyó- és menyétmarás gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁴⁰)

Ice, ice, etice,
 muszkature nivásztujka sárpékum,
 unflá zepfé leákum,
 katoleákum.

Hasonló szövegek: menyét által megmart tehén gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia;⁴¹ Csinód, Hargita megye, Románia⁴²).

18.3. Kígyómarás gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁴³)
A ráolvasást tiszta vízre mondják rá, amelyet három szál keresztben tartott *névtelen fűvel* kavarnak, mert akkor „minden kékynak benne van a neve”, s a ráolvasás hatásos lesz:

Ice, ice,
Traice,
Muskutere,
Sáspio,
Kujon,
Sika,
Kaszerikö,
Reáku,
Sine,
Floreszne,
Vászka,
Kurkö.^a

19. Kígyómarás gyógyítása (Csíkszentmihály, Hargita megye, Románia⁴⁴)
A gyógyító személy keresztet vet egy edény vízre; erre mondja rá a szöveget:

Tune incse furdzse pepement
di ázsitör de csolán
zsuzsice pepelice domni hirisztó
májke prácsi szécsi nósi di aszitör.

Háromszor elmondja, a marást a „csihánnyal^b keresztiesen megsurolja”, s locsolja rá azt a vizet.

Hasonló szövegek: kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;⁴⁵ Csinód, Hargita megye, Románia⁴⁶).

20.1. Kígyómarás gyógyítása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia⁴⁷)
Aki gyógyítja, szakít három szál csihányt, s egy kanna vízre keresztet vet. Elimádkozza az Üdvözlégyet, keresztet vet, s „aval a csihánval locsolgassa azt a sebet”, miközben ráolvas:

Megmarta a muszke,^c
szepe minte,

^a A szöveg az adatközlők szerint tizenkét kígyónév felsorolásából áll, ami „minden kígyót” jelent.

^b 'csalánval'

^c 'Légy', 'méh' (románból); a ráolvasás gyűjtője és közlője, Takács György szerint ez eufemizmus: a kígyó helyett egy kisebb csipő állatot neveztek meg az eredeti román szövegkontextusban (Takács 2012, 456).

szepe váke,
ezerice,
périncere,
gurá tá,
lumnyeá tá,
májká csine dá.

Variánsok: kígyómarás gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;⁴⁸ Magyarcsügés, Bákó megye, Románia⁴⁹).

20.2. Kígyómarás gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia⁵⁰)
A gyógyító rongyot vesz a kezébe, dörzsöli a sebet meleg vízzel, a ráolvasást elmondja „körübelől nyócszor”:

Megmarta a sárpe,^a
ineture szipuminte,
azerica peszterica,
kárne ószu fare kárne,
szfünta majka csinodátö.

Variáns: kígyómarás gyógyítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia⁵¹).

21.1. Kígyómarás gyógyítása (Egerszék, Hargita megye, Románia⁵²)
„Egy edénbe vizet kell tenni. Csihánt belé, s ha nincs csihán, úgy es jó... Keresztet vetünk, s mondjuk, hogy:”

Tine undzse furdzsele,
pepemünt de aszitó,
szuzsitar pepelicá,
dumne hirisztó,
de tune aj aszitó,
ruzsita pepelicá,
de dumne hirisztó,
csolán hirisztó.

„S ezeket elmondjuk vagy háromszor, vagy ötször, vagy hétszer. S keresztet vetünk a vízre, s annyi az egész. S az állatot, ahol megmarta a kékýó, úgy avval a csihánval megmossuk, úgy belocsoljuk, bedörzsöljük.”

^a 'kígyó' (románból)

21.2. Kígyómarás gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia⁵³)
Háromszor, hétszer vagy kilencszer mondják:

Tumicse fonvere
bemuthrózsice
pélicse
muskature degendot
dór el-lel-le
csolán dász aj umne
noj te
tátá lumnya
szaramíja szerkuláta
májküsz pere cserábcse
cserábcse csi e.

Hasonló szövegek: kígyómarás gyógyítása (töredékek: Magyarcsügés, Bákó megye, Románia;⁵⁴ Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁵⁵).

22. Kígyómarás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia)⁵⁶
Vizet merítenek egy edénybe, csihánnal keresztet vetnek rá, és e szöveget mondják háromszor:

Uncse fucose,
du pumi lu peste,
trilice,
de le csolán rácecé,
detu lume,
szé tule,
nuskát,
gevekát!

23. Szellemek távoltartása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia)⁵⁷

Tatal nosztru huspendea
nusti kare vutorea
kakhangyele lujnifa
si de urke handula
handula de pipojade
szucecéli diszkolade.

„Ez es, ki tudja, hogy milyen nyelv, de hát én tudom, hogy ez mitől van. Ez es. Hogy ez milyen beszéd? Tatal nosztru, az a Miatyánk, ez az egy szó, de hogy aztán a többi milyen beszéd, miféle nyelv, nem es román, ki tudja, miféle.”

JEGYZETEK

- 1 'Ezek a mi édes Asszonyunk nevei: [...] Út, Szűz, Zöld ág, Asszony, Hajnal, Virág, Felhő, Királynő [...].' (Grube-Verhoeven, 1966, 111.)
- 2 Lásd e kérdésekről: Franz 1909, II. 62, 199–200, 435–438; Skemer 2006; Bozóky 1994; Bozóky 2003, 49–62 (*Prière apotropaique* fejezet). A középkori, kora újkori magyar amulettaszról: Pócs 2003a.
- 3 Kálmán király előkelő európai kortársai is viseltek hasonló epilepsziagyűrűket. A „három király”-amulettak középkori szerepéről lásd: Bozóky 1994.
- 4 Lásd mindezekről: Szilárdfy 2003; Pócs 2003.
- 5 A kígyómarás ellen használt román eredetű, illetőleg értelmetlen, nem értett szövegek e szerepéről bővebben lásd a kígyómarás elleni ráolvasásokat összegyűjtő Takács György tanulmányát (Takács 2012).
- 6 Jung 1978.
- 7 Jung 1993c, 103. A *Tobiassegen* német nyelvterületen hasonlóképpen használatos volt (Schönbach 1880). Bálint Sándor is foglalkozott az *égi levelek* kérdésével (1944, 117); lásd még Ujváry Zoltán tanulmányát is a témáról (Ujváry 1965).
- 8 Keszeg 2004, 23.
- 9 Kálmány 1891b, II. 108.
- 10 Ferenczi J. 1874, 368.
- 11 Ferenczi J. 1874, 368.
- 12 Szabó Gyula gyűjtése, EA 2006, 268.
- 13 Ferenczi J. 1874, 368.
- 14 Polner 1978, 34.
- 15 Gulyás 1976, 158.
- 16 Luby 1928, 202.
- 17 Benkóczy 1907, 153.
- 18 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 19 MNT 18.
- 20 Pócs 2001b, 146.
- 21 Pócs 2001b, 146.
- 22 Pócs 2001b, 146.
- 23 Pócs 2001b, 146.
- 24 Pócs 2001b, 146.
- 25 Pócs 2001b, 146.
- 26 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Nikázius* címszó.
- 27 Pócs 2001b, 146.
- 28 Pócs 2001b, 146.
- 29 Szabó Gyula gyűjtése, EA 2006, 268.
- 30 Luby 1937, 25.
- 31 Salamon Anikó gyűjtése, 1973; Salamon 1987, 197.
- 32 Salamon Anikó gyűjtése, 1971–1973; Salamon 1987, 198. Pontosabb helymegjelölés nélkül.
- 33 Bosnyák 1982, 123; Takács 2014.
- 34 Daczó 2003, 280.
- 35 Salamon Anikó gyűjtése, 1971–1973; Salamon 1987, 197. Pontosabb helymeghatározás nélkül. Az adatközlő tizenöt éves korában tanulta román gyerekektől.

- 36 Takács 2001, 471.
37 Takács 2001, 471.
38 Takács 2001, 493.
39 Ismeretlen szerző, 1943, 9.
40 Takács 2012, 443.
41 Ismeretlen szerző, 1943, 9.
42 Takács 2001, 494.
43 Takács 2012, 452. Takács további variánsokat említ saját (még nem közölt) gyűjtéséből, Csíkszentgyörgyről, Csíkszentmártonból, Csíkcekefalváról és Csinódról (mindegyik: Hargita megye, Románia).
44 Takács György gyűjtése, 2002 és 2004.
45 Takács György gyűjtése, 2002.
46 Takács György gyűjtése, 2008.
47 Takács 2012, 456. A szöveg gyimesfelsőlóki eredetű.
48 Takács György gyűjtése, 2006.
49 Takács 2001, 489.
50 Takács 2001, 488–489.
51 Takács 2001, 489.
52 Takács 2001, 487.
53 Takács 2001, 487–488.
54 Bosnyák 1982, 122–123.
55 Salamon 1987, 198.
56 Újváry Lajos gyűjtése, 1971; Bosnyák 1982, 123.
57 Takács 2003, 190.

VALLÁSOS FORMÁK

IX. VALLÁSOS FOHÁSZ, ÁLDÁS, IMA

A magyar ráolvasások egyik leggazdagabb, egyben legheterogénebb csoportja a vallásos fohász, áldás, ima. A „közbenjáró” meglétének kritériumát tekintve a ráolvasások jelentős része imának tekinthető. Másrészt, pragmatikai szinten, funkciójuk szerint ráolvasásnak tartjuk az imák közül azokat az imákat és vallásos áldás-, illetve átokszövegeket, valamint azokat a vallásos-mágikus kombinációkat és kontaminációkat, amelyeket ráolvasásként, tehát egyénileg, nem a hivatalos egyházi rítus részeként és a ráolvasás szokásos konkrét szükséghelyzeteiben, „mágikus célra” (valaminek a befolyásolására) használnak. Természetesen sok az ingadozás, hiszen a ráolvasás „szokásos konkrét szituációja” kategória éppen a könyvünkben bemutatott – imákat is magában foglaló – anyagból szűrődött le. Inkább a két végpont állapítható meg: egy csak áldást kérő – mégoly egyéni, nem hivatalos – esti ima nyilvánvalóan nem minősíthető ráolvasásnak, azonban egy jégfelhő közeledésekor elmondott – akár kanonikus – ima igen. Nem tekinthető ráolvasásnak a hivatalos benedikció vagy exorcizmus, ha azt pap használja, azonban ráolvasás ugyanez a zivatar-elhárító áldásszöveg, ha egy falusi „jégelhárító” varázsló mondja el.

A legegyszerűbb szövegek a vallásos hit spontán kifejeződései. A konkrét szituációhoz való rögtönzésük gyakorlata hasonló a legegyszerűbb, tisztán mágikus kívánságok, parancsok használatához. A mindennapi élet bármely szokásos „ráolvasásszituációjában” alkalmazhatók voltak. Behálózzák – egész Európában – a ráolvasások rendszerét, az összetett ráolvasásoknak is gyakori részei, amikor is együttműködnek a tisztán mágikus vagy vallásos-mágikus formák bármelyikével. Minden betegségre, bármely munka kísérőjeként, élőködők elhárítására, szerelmi varázslásra, sikeres házasság kérésére vagy zivatar elhárítására ugyanúgy használható volt bármely ima, mint a célnak pontosan megfelelő ráolvasás. Feltűnően gyakran szerepelnek a zivatart, jégesőt elhárító ráolvasás szerepében (ez a cél a „valódi” ráolvasások közt is – a szemverés és az árpa gyógyítása után – harmadik helyen van gyakoriságban). Az alapvető értékeket fenyegető jégeső kártételei ellen egyébként is számtalan vallásos és mágikus eszközt bevetettek a falusi közösségek gyakorlatában: szentelményeket, papi benedikciókat, mágikus gesztusokat, rítusokat, egyéni és közösségi imákat, sőt idővarázslók segítségét.

Az egyszerű mágikus, illetve vallásos formák – a mágikus vagy vallásos viszony legegyszerűbb, közvetlen kifejeződései – a mágia egyformán, egyenértékűként használható eszközei. Gyakran fejeződik ki azonos konkrét szituációban ugyanaz a hiedelemtartalom e formák bármelyikében („Betegség, szűnj meg!”, „Isten, szüntesd meg a betegséget!”, „Betegség, szüntessen meg az Isten!”).

Megjelennek ezek az egyszerű mágikus vagy vallásos formák bonyolultabb szerkezetű ráolvasásokban is egymás mellett, egymással kontaminálódva: egyazon szöveg is gyakran tartalmaz formailag ráolvasásnak, valamint imának, áldásnak vagy átoknak minősíthető szövegelemeket. A mágikus és vallásos motívumok azonos pragmatikai szerepe következtében egy sor ráolvasástípusnak van laikus és vallásos változata: illetve a ráolvasások sztereotip grammatikai struktúráinak lehetnek tisztán mágikus és vallásos tartalmi. Sok példát hozhatnánk e tendencia érvényesülésére. Ilyen a szentek vagy démonok attribútumainak felsorolása ismétlődő gondolatpárhuzamos szerkezetekben; ilyenek az egyházi benedikciókkal rokonságot tartó ráolvasásokban „vallásos” áldás/átok szerkezetekbe foglalt mágikus parancsok; szentek vagy Krisztus

legendáinak megjelenése az epikus ráolvasásokban historioként, a hasonlat „mágikus” szerkezetébe foglalva; máskor ugyanitt egy, a historiola szereplőjének szájába adott fohászként.

Az imák, fohások hagyományos szövegkincse természetesen van jelen a keresztény vallású emberek ismeretanyagában és laikus vallásos gyakorlatában. Bonyolultabb formák bármilyen egyházi forrásból, vallásos műfajból, hivatalos és vásári ponyván árult imakönyvből a ráolvasás-gyakorlatba kerülhettek; sokféle vallásos tartalom – vagy akár „készen kapott” szöveg, töredék lett a ráolvasások részévé, beépülve a mágikus formákba, például a kívánságokat felsoroló ismétléses szerkezetekbe vagy az analógiát kifejező hasonlatokba.

A fordított esetek is gyakoriak, amikor a vallásos tartalmak, formák keretétől vallásos imák szolgálnak. Az írásos egyházi források, „hasznos imákat” tartalmazó imakönyvek és szóbeli vallásos műfajok által is közvetített nagy elterjedésű formák mellett a hasonlatokban, hivatkozásokban megjelenő vallásos epikumok népies formái is ismertek: köztudott vallásos tények (például Jézus életének epizódjai), akár rögtönzött felhasználással, a konkrét szükséglethez való egyszeri alkalmazással, mint amikor például a kenyér dagasztásakor így fohászkodtak: „Szaporíjja meg a mennyei Úrjézus, / mint egykor az öt árpakenyeret a zsidó népnek!” Hasonló szövegek nagy számban ismertek mind jelenkori anyagunkban, mind a történeti forrásainkban fellelt ráolvasásokban, önállóan és hosszabb fohások részeként egyaránt. E szövegek használhatósága szinte univerzális; vallásos tartalmuknál fogva „mindenre hatásosak”; a legközismertebb, mindenki által használt-alkalmazható ráolvasások közé tartoznak. Az effajta ráolvasások között leggyakoribbak a Jézus születésére, illetve szenvedésére, kereszthalálára való hivatkozások; tegyük hozzá: némelyik motívum ráolvasásba foglalása Európa számos nyelvén, változatos megfogalmazásokban élő gyakorlat.

A Jézus születésére való hivatkozásokból több állandó szerkezettel bíró, öntörvényű ráolvasásként terjedő szövegtípus is sarjadt. Ilyen például német nyelvterületen a „Mária teje és Krisztus vére...”; Közép- és Nyugat-, illetve Észak-Európában a születésre és a keresztelésre, valamint a születésre és halálra való hivatkozások, általában vérmegállító ráolvasásként.¹ Lásunk egy történeti példát egy passiómotívum esetén felhasználására, kórság (epilepszia vagy más görcsökkel járó betegség) elleni ráolvasásként, amelyet egy könyv címlap elé kötött lapjaira írtak 1531–1541 között (B kötet, A/6.3. szöveg): „...Kórság, halj meg az testben, / test tartsa meg az kórságot, / miképpen Sziz Mária, szent, szent keresztfa alatt / szizességben megáll, / test, ugyan megálljon tebenned kórság!...” A felhasznált ráolvasáskeretek leggyakrabban hasonlatok; de a történeti anyagból ismertek egyéb jellegzetes párhuzamos szerkezetek. Például igen jellemzőek – különösen a Krisztus születésének eseményeit ráolvasásba foglaló szövegekre – a tanúságtétel- és a hitvallásszerű megfogalmazások. Ezek jellegzetes logikai struktúrái: „nem csudálkozom – azt is elhiszem”; „miképpen hiszem – azonképpen”; vagy: „mely bizony – oly bizony”. Például egy, a 16–18. századi magyar kéziratos receptkönyvekben többször előforduló – *inaütött ló* gyógyítására szolgáló – szövegben, egy 17. századi, berhidai (Veszprém megye) kéziratról: „...Azt is elhiszem, hogy szüzen szüled a te áldott szent fiadat, a mi Urunk Jézus Krisztust ez világra, / azt is elhiszem, hogy az pej ló (aminémű szörű, úgy mondd) az ő inaütésébül meggyógyul...” (B kötet, C/14. szöveg).

A vallás nevezetes tényeinek a „használhatóvá tétele” azáltal, hogy a ráolvasások közkeletű struktúráiba építik be szöveget, csupán az egyik törekvés, amely megfogható az effajta vallásos szövegek ráolvasásként való felhasználásával kapcsolatban. Érvényesül – ezzel mintegy ellentétesen – a funkcióidegen szövegeként, szövegamulettként való felhasználás tendenciája is. A vallásos szövegek amulettszerű használatára alább a 175. szám alatti imától kezdve találunk sok példát. Feltűnő e szövegekben a céllal nem adekvát tartalom, az imák „mindenre jó” szö-

vegként való használata: például a 198. ima *Mária álma*-elbeszélése itt zivatarelhárító imádság; és a passiótörténet részleteit magukban foglaló imák mint igézést vagy ijedtséget gyógyító, zivatarelhárító vagy boszorkánynyomást megsemmisítő szövegek is tulajdonképpen ráolvasások. Ezekre a célokra hasonló szövegbetétek ráolvasások kereteiben is megjelennek. Mindkét esetben ráolvasásnak – vagy legalábbis az ima és a ráolvasás funkcióját és tartalmait egyaránt egyesítő szövegműfajnak – tekinthetjük őket.

A teljes imák ilyen használatánál még gyakrabban találkozunk a rövidebb, töredékes vallásos szövegekkel mint szövegamulettel. Ezek lehetnek imatöredékek, más műfajokból vett idézetek, egy-egy bibliai íge, de akár egy közismert vallási tény, esemény kötetlenebb, egy-két mondatos megfogalmazásai is. Így például a „boldog órára” (Jézus születésének órájára) való hivatkozás egész Közép- és Nyugat-Európa ráolvasás-gyakorlatából ismert (már egy, a 11. században feljegyzett német ráolvasásban is megjelenik).² Az 1618–1635 közötti *Máriássy János-émlékönyv* egy receptje szerint a lóra, „ki megzabálék”, ezt kell itatáskor háromszor ráimádkozni (B kötet, C/5.16. szöveg): „Soha nem ütött boldog óra, / mint az, melyben Urunk született.” Hasonlóképpen jelenik meg a nemzetközi és a magyar ráolvasó gyakorlatban az „Ige testté lett” újszövetségi idézet (János 1:14-ből) önálló ráolvasásként, szóbeli változatokban vagy papírra írt formában. Egy magyar történeti példa a 16. század végi *Dubniczi orvosságos könyvecskéből* (B kötet C/4.2.): kórság gyógyítására cédulára kell írni a szöveget, és térdelve, összetett kézzel háromszor a kórságos fülébe olvasni: „Atyától + Ige / Szűz Máriának + méhébe / testté + változék. +” Vagy íme egy Európa-szerte vérzés csillapítására használt latin amulett-szöveg egy 17. századi magyar kéziratos receptkönyvből (B kötet, C/13.1. szöveg): „Krisztus a keresztfán függött, vére kifolyt, / Szűz Mária odajött, / s ott állt fiatalágában, / miként Krisztus is állni fog az ő hitében...”³ Ezt vérhas gyógyítására ajánlják papírra írva, nyakba kötve viselni. A „Jesse fája” (Jézus nemzetségfája) motívum különböző változatait Dél-, Közép-, Észak- és Nyugat-Európában egyaránt használták szüléskönnyítő amulettként, latin nyelven, de már a korai szövegemlékekben megjelent nemzeti nyelveken is. A szülés alkalmával mondott benedikcióknak is része volt,⁴ és ismert az újkori paraszti ráolvasáshasználatból is. Ezt az isteni szüléseket felsorakoztató írást a kora újkori nemesasszonyok vajúdságra a hasukra kötötték. Tehát, ha ez nem is fejeződik ki magukban a szövegekben, ezeket mintegy példaként – a hasonlósági mágia eszközeként – használták. Lásd például a B kötet A/3.3. szövegét: „Aki asszony nem tudja megszülni fiú vagy lány magzatát, ezt az írást kell leírni, és rá kell kötni a szülő asszony hasára, és mindjárt fájdalom nélkül szül majd: Erzsébet szülte Keresztelő Szent Jánost, Anna szülte a mi Jézus Krisztus urunknak anyját fájdalom nélkül...”⁵

A vallásos szövegamulettel kora újkori használata igen intenzív, legalábbis a forrásaink dokumentálta papi, nemesi gyógyító és egyéb mágikus gyakorlatban. Egyidejűleg intenzívnek látszik e vallásos szövegek mágikus célra való használata elleni egyházi tiltakozás is. B kötetünk D) forráscsoportjából idézzük a katolikus egyház tiltakozó szavait, Nagy Ferenc *Az egy, igaz és boldogító hitnek elei* című, 1763-ban Bécsben megjelent könyvéből, amelyek egyben igen szemléletesen világítanak rá e szakrális szövegek mágikus kontextusára, mindennapi mágikus használatára. Babonáságnak kell tartani a szerző szerint, „...ha valaki valamely betegségnek eltávoztatására némely rongyokat, hajszálokot valamely élő fába befúrna, és három Miatyánkot, s három Üdvözlöt imádkozna a Szentháromság tiszteletére...” És: „Babonáságnak kell tartani az olyan dolgot is, mely bizonyosan hasznot és foganatosságot ígér. Ilyenek amaz írárok, cédulák, imádságok, melyek fegyver, tűz, víz és hirtelen halál ellen hordoztatnak. Ilyen amaz írás, melyen a boldogságos Szűz álma s Krisztussal való beszélgetése vagyon megírva. [...] Hasonló ehhez ama két levélkére nyomtatott imádság, mely Hét mennyei zároknak nevezetik, és majd hasonló

foganatosságot s hasznot ígír. Mindezek és más effélék nem egyebek, hanem a pokolbéli ördög iskolájában koholt csalárdságok.” (B kötet, D/2. szöveg.)

Alant a 200. alatti szövegtől kezdve találkozunk az ima és ráolvasás műfaját tartalmilag is heterogén együttesekbe ötvöző szövegekkel, amelyek a használók tudatában feltehetően nem különültek el sem az imától, sem a valamilyen konkrét cél, haszon érdekében mondott ráolvasástól: ezek a szövegek egyszerre imák és ráolvasások. A legextrémebb példa a 203. szám alatti, Erdélyi Zsuzsanna által gyűjtött töröcskei (Somogy megye) „öntőimádság”, amely passiómotívumokat ötvöz az azon a tájon használt igézetgyógyító ráolvasások sztereotip, „bajt az okozókra visszaküldő” motívumaival. Hasonló eset a 204. szám alatti igézetgyógyító imáé, mely az archaikus imák passiómotívumait a modern, és ott manapság rendkívül népszerű, „Most segíts meg, Mária...” kezdetű kanonikus ima motívumaival és az igézetgyógyító ráolvasások helyileg ismert, használt sztereotip ráolvasásmotívumaival ötvözi.

Az írásos forrásokból származó, illetve azokból tanult, onnan eredő „hasznos imák” ponyvanyomtatványokon, búcsús és vásári nyomtatványokon terjedtek, és a katolikus lakosság körében nagy népszerűségnek örvendtek, mint erre a legújabb gyűjtések (különösen a Dél-Alföldről vagy Székelyföldről) rávilágítottak. Ezek a célokkal adekvát, pontosan egy-egy fajta bajhoz applikált imádságok. A „hasznos” jelző – amelyet hivatalosan, nyomtatott formáikban is sokszor viselnek, a kanonikus imáktól eltérő sajátosságait, mintegy ráolvasásjellegüket jelzi. Ilyen például az „Ó, nagy hatalmú Úristen...” kezdetű, gyimesi zivatarelhárító ima (57. szöveg) Takács György gyűjtéséből. Mint Takács György is utal rá,⁶ írott előzménye szerepel Pázmány Péter 1606-ban kiadott *Imádságos könyvében* (Nagyszombat, 1719), *Az égi háborúk ellen* címmel. Vagy ugyancsak ő utal egy *Nyavalyák és betegségek ellen való igen régi és hasznos imádságok* című ponyvanyomtatványra, „mely nyomtatott és kapható Bartalits Imrénél” (Budapesten), és még további hasonló imanyomtatványokra.⁷

A „hasznos imákhoz” hasonlóan bizonyos elmozdulást jeleznek a ráolvasásfunkció felé a betegségek alkalmával vagy egyéb mindennapi szükséghelyzetekben segítő védőszentekhez intézett imák, amelyek írásos forrásokon, többnyire imakönyveken vagy imádságos- és énekeskönyveken keresztül terjedtek el, közties, félnépi műfajként a népi használatban. Némelyik védőszent imájának – például a *Szent Antal-imá*nak, amelyet elsősorban tolvajlások esetén, eltűnt tárgyak kézre kerítésére használtak (lásd a 187–188. szöveget) – szintén több évszázados szöveges hagyományai vannak. Ennek előképe egy Szent Bonaventurának tulajdonított latin nyelvű ima („Si quaeris miracula...”), amely magyar fordításokban különböző 17–18. századi imakönyvekben jelent meg, köztük a *Páduai Szent Antal zsolozsmája* című ferences imakönyben.⁸ *Szent Apollóniához* mint a szembetegségek gyógyítójához intéztek ilyen „hasznos” imákat (168. szöveg); Szent Rozália és Szent Rókus mint pestisvédőszentek szerepelnek az imák címzettjei között évszázadok óta (lásd a 169–170. számok alatti pestisimákat). A *Szent Rókus-imá*nak például Baranyi Pál 1700-ban megjelent *Lelki paradicsom* című ima- és énekeskönyvében szerepelt az előképe, Holl Béla szerint feltehetően erről került ponyvára Vácott, 1722–1793 között.⁹

Szent Rozália látszik a 20. században gyűjtött töredékes adatokból a legfontosabb pestistől, később kolerától védő szentnek: imájának töredékeire – *csuma* (kolera) ellen – még ma is emlékeznek moldvai, bukovinai, gyimesi magyarok. Holl Béla szerint a Csíkban, Bukovinában imaként, illetve ráolvasásként több helyen feljegyzett, valamikori *Rozália-ének* szövege a *Cantus catholici* Kassán, 1674-ben megjelent, Szegedi Lénárd-féle kiadására vezethető vissza. (Eredeti első sorai: „Tövis nélkül nőtt szép rózsá, / mirigyesek új orvosa, / hercegeknek unokája, / üdvöz légy, Szent Rozália.”¹⁰) *Szent Illés* e kontextusban a zivatar ellen védő szent tiszteletbeli funkcióját nyerte el (lásd a Szent Illés-invokációjú zivatarelles imákat, illetve ráolvasásokat).

Védőszenthez szóló „hasznos ima” a kincskereső varázskönyvekben gyakran felbukkanó Szent Kristófhoz szóló ima – lásd a B kötet G) csoportjának sok helyén –, amelyet a sokszor Szent Kristóf napján, július 25-én végzett kincskeresés előkészületei során használtak. Szent Kristóf az úton járók, utasok védőszentje elsősorban, de mint a tizennégy segítő szent egyike – és talán legendáinak ördögmotívumai okán is –, hagyományosan a kora újkori elit mágia világiasabb forrásaiban, a kincskereső varázskönyvekben kapott komoly szerepet mint a kincskeresőket segítő patrónus. Ugyane forrásokban gyakoriak az angyalokat, arkangyalokat – elsősorban Szent Mihályt – segítségül hívó imák is: az angyalok mint az elit, tanult mágia segítőszellemei a mágia számos kora újkori írásos forrásából ismertek. A segítségükkel végzett angyalmágia külön ágazata volt a kora újkori varázslók gyakorlatának.¹¹

Az írásos források nem merülnek ki az imakönyvek, ponyvanyomtatványok használatában. A jelenkori gyűjtések számos híradása szól kézírásos, saját feljegyzésű imákról mint a parasztság magánhívatának segédeszközéről, egymástól tanult, írásban kapott, másolt imák gyakorlatáról, különösen katolikus közösségekben, például Csongrád vagy Bács-Kiskun megyében, a Székelyföldön, Gyimesben.

Végül említsünk meg egy köteteinkben nem közölt ráolvasás-, illetve imatípust: az énekelte imát. Többféle esőkérő imádságnak jegyezték fel az énekelte változatát. Grynaeus Tamás Bácskában, Bajcsay Márta Gyimesközéplakon (Hargita megye) gyűjtött ilyet, „Ereszd meg a felhőket, Úr Krisztus!” kezdettel.¹² Grynaeus Tamás ezeket esőkérő énekként, énekelte imaként aposztrofálja, de egyenesen „énekelte ráolvasóként” határozza meg.¹³ Szintén a Bácskából, Doroszlórol Kovács Endre közöl énekelte esőkérő imát: „Nincsen, aki megsegítsen, nincsen, aki szánjon minket...” kezdettel.¹⁴

Ugyancsak nem vettük fel gyűjteményünkbe – illetve a jelenkori anyagot bemutató első kötetbe – az önállóan, ráolvasásfunkcióban használt kanonikus imákat: a Miatyánk, a Hiszekegy, az Üdvözlégy ráolvasásként való használatának végtelen sok adatát. Ugyanúgy, mint minden ima, ezek is bármilyen szükséghelyzetben mondhatók voltak, „hathatós” vagy „hasznos imaként”. Nem hagytuk el azonban természetesen a ráolvasások kísérőiként elhangzó imák említését. Legtöbbször a Miatyánk, az Üdvözlégy, a Hiszekegy, valamint kisebb mértékben a „Dicsőség” és az Úrangyala imádságok kapnak helyet a rítusokban, szigorúan kötött rendben, a rítusok meghatározott pontjain. A Miatyánkot és Üdvözlégyet igen gyakran háromszor mondják el, és sokszor kíséri ezeket a Hiszekegy egyszeri elmondása. Ez megegyezik egész Közép-Nyugat-Európa hasonló gyakorlatával.

Fohász, áldás, ima – Istenhez

1. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹⁵)

A kenyerek bevetése előtt háromszor keresztet vetettek a tűzre:

Istenkém, segíts!

Hasonló szövegek: kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye;¹⁶ „Isten segítségével!” – Kibéd, Maros megye, Románia¹⁷).

2. *Lidérc* elhárítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia¹⁸)

A lidérc emlegetésekor így kell fohászzkodni:

Az Isten öröjzön!

Hasonló szöveg: lidérc elhárítása („Édes jó istenem, segélj meg!” – Kosteleg, Bákó megye, Románia;¹⁹ „Édes jó Istenem, öröjz meg!” – Gyepce, Bákó megye, Románia²⁰).

3. Boszorkánynyomás elhárítása (Mátraderecske, Heves megye²¹)

Akit éjszaka nyom a boszorkány, annak a szájára is ráül, nem tud kiabálni sem. Ilyenkor imádkoznia kell magában a Miatyánkot, s amikor odaér, hogy „szabadíts meg a gonosztól”, akkor elmegy a boszorkány.

4. *Lidérc*^a elhárítása (Tordatúr, Kolozs megye, Románia²²)

A lidérc eltűnt, mikor egy asszony így imádkozott:

Édes jó Istenem, ne hagyj el!

Egy másik esetben így fohászzkodtak:

Jaj, édes mennyei jó Atyám!

Hasonló szöveg: kísértet elhárítása („Jaj, Istenem, ne hagyj el!” – Tordatúr, Kolozs megye, Románia²³).

5. *Tyúktetű* gyógyítása (Sámod, Baranya megye²⁴)

Uram, Isten, szabadíts meg engöm a tyúktetűtül!

6. *Árpa* gyógyítása (Ócsárd, Baranya megye²⁵)

Ó Istenem, vedd el a szememről ezt az árpát!

Hasonló szöveg: *ijedtség* gyógyítása („Én Uram, én Istenem, / vedd ki azt az ijedtséget az ő szívéből!” – Székelyföld, Románia²⁶); jégfelhő elküldése („Drága jó istenem, / vidd el azt a nagyidőt!”^b – Kibéd, Maros megye, Románia²⁷); *sárgaság* gyógyítása („Drága jó Istenem, / add jobban a gyermekem!” – Abaúj-Vecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁸); *kék pokolvar*^c gyógyítása („Én Istenem, / tisztíts meg a pokolvarától, / tisztíts meg a fájdalomtól!” – Kibéd, Maros megye, Románia²⁹).

^a A *lidérc* éjszaka tüzes rúdként vagy fényes csóvaként repülő démon. A földre leszállva emberré változik, és férfi alakjában a nőket, nő alakjában a férfiakat gyötri, nyomja, megszállja.

^b 'vihar', 'jégverés'

^c Az adatközlő szerint: „kelésféle”.

7. Derékfájás gyógyítása (Bánokszentgyörgy, Zala megye³⁰)

Hiszek az Istenben!
Isten ereje, vedd el reomámat!
Isten akarata segítsen bajomon!

8. *Köldökcsemer*^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia³¹)

A gyógyító a hanyatt fekvő beteg hasára háromszor keresztet vet, majd a köldökébe dugja az ujjait, és csavaró mozdulatokat tesz velük. „S amíg van a felcsavarás, hát mondom az olvasást:”

Drága jó Istenem, segélj meg,
Úrjézusom, segélj meg,
s vedd le a fájdalmat róla!

9. *Lidérnyomás* gyógyítása (Nagyida, Kassa-vidéki járás, Szlovákia³²)

A lidérnyomás megduzzasztja az ember mellét. Ilyenkor a beteg valahova, például az istálló négy falára keresztet rajzol, ezt mondva:

Oszlassa el az Isten!

Variánsok: mindenféle betegség gyógyítása („Oszlassa el az Atya, Fiú, Szentlélek ezt a betegséget!” – Mindszent, Csongrád megye³³); *daganat* gyógyítása („...Atya, Fiú meg a Szentlélek!” – Tura, Pest megye³⁴).

10. Eltévedés ellen (Szamoshat³⁵)

Az idő előtti kakasszó azt jelenti, hogy valaki eltévedt. Ennek megelőzésére háromszor megverik a mestergerendát, és így szólnak:

Aki téved, ne tévedjen,
szabadítsa meg az Isten!

11. *Tehénrontás* megelőzése (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye³⁶)

Mentsed meg, Uram, minden gonosztól és minden rossztól!

Hasonló szövegek: kísértet elhárítása („Uram, Teremtőm, örözz meg, mi van velem?” – Majos, Tolna megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]³⁷)

12. *Lórüh* gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]³⁸)

Káposztalébe tett tyúkszarral kerüli a lovat, ezt mondva:

A kapott tetűtől és a vartól az Isten örözzön meg!

^a Valamilyen gyomorbetegség, hasgörcs.

13. Anyajegy gyógyítása (Hosdát, Hunyad megye, Románia³⁹)

Az anya hat hétig minden szerdán és pénteken a ház küszöbére ül a gyerekekkel, s öt háromszor megcsókolva mondja:

Az én gyermekemen (ezért s ezért) van ilyen jegy,
Istenem, távolítsd el azt az ő ártatlan testéről!

14. Szemverés gyógyítása (Nyíradony, Hajdú-Bihar megye⁴⁰)

Atya, Fiú, Szentlélek nevében kérlek, édes Istenem,
mentsd meg a gonosz szemek és szellemektől.
Gyógyítsd meg!

15. Seb gyógyítása (Öregcsertő, Bács-Kiskun megye⁴¹)

Örök Atya, én neköd felajánlom
a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak szent sebeit,
hogy az én seböm begyógyuljon!
Bocsáss mög neköm, könyörülj rajtam!

16. Szárazbetegség, aszalány^a gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁴²)

A beteget hatéves kislány által font fonállal mérik keresztbe és hosszába. Így olvasnak rá közben:

Isten hírével múljon el neked a fájdalom!

Ha a két mért távolság egyforma, nem beteg; de ha az egyik hosszabb, mint a másik, egy vagy két hónapos „aszalánya” van (a különbségtől függően). Kilenc napig ismétlik, mindig napnyugta után. A fonalat kilenc napig rongyocskába kötve hordja az illető, majd leeresztik a patak vizén. A beteg kilenc napon keresztül minden nap elimádkozik hét-hét Miatyánkot és Üdvözlégyet.

17. Szívgyörcs gyógyítása (Ságvár, Somogy megye⁴³)

Esküvőkor viselt ruhadarabot szorítanak a gyermek metszőfogai közé. Ugyanazzal a száját is „lehúzzák”, ezt mondva:

Isten nevébe huztalak le,
Isten nevébe gyógyull mög!

Azonos szöveg: főkény^b gyógyítása (Ságvár, Somogy megye⁴⁴).

^a Feltehetően mindkét név tüdőbajt, esetleg más, „kiszáradással” járó betegséget jelent.

^b 'kelés', 'gennyes seb'

18. Tehénvásárlás (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁴⁵)

Ha tehenet vettek, elhozásakor az állat régi gazdája ezt mondta:

Az Isten tartsa meg, legyen nagy, sok pénz,
és sok jóbul, sok szegénységből vegyen ki!

19. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye⁴⁶)

Mielőtt a kemencébe tüzet raktak, fohászokdaktak:

Áldjon meg a Teremtő lélek!

20. Szántás (Csányoszró, Baranya megye⁴⁷)

A munka megkezdésekor ezt mondják:

Uram, Istenöm, adj erőt munkámhó!

21. Vetés (Sámod, Baranya megye⁴⁸)

Isten áldása legyen rajta!

Hasonló szövegek: vetés („Áldja meg az Isten!” – Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁴⁹ „Áldjon meg a Jóisten!” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵⁰ Jaj, Istenem, áldd meg!” – Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye⁵¹).

22. Rekedtség gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Pusztina, Bákó megye, Románia]⁵²)

Egészségedre adja az Isten!

23. Búzavetés (Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵³)

Adjon Isten ezerannyit helyetted!

Hasonló szövegek: vetés („Tízszer annyit adjék helyette!” – Ragály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁴); máléfőzés^a („A Jóisten szaporítsa meg hónapra es!” – Pusztina, Bákó megye, Románia⁵⁵); kenyérsütés („Isten, áldd meg, s szaporítsd meg!” – Forrófalva, Bákó megye, Románia⁵⁶).

24. Búzavetés (Bánokszentgyörgy, Zala megye⁵⁷)

Adj, Isten, bő termést!

Azonos szöveg: búzavetés (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye⁵⁸).

^a *Málé:* itt a kukoricalisztből főzött puliszka neve.

25. Vetés (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye⁵⁹)

Istenem, segíj meg,
adj bú termést ebbe az esztendőbe!

26. Búzavetés (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]⁶⁰)
Vetés befejeztekor „a vetésre rámondták az áldást”:

Édes jó Istenem, áldd meg, s szenteld meg,
hogy jusson minden szegénnek s az égi madaraknak belőle!

27. Igézés megelőzése (Somogy megye⁶¹)
A kisbaba látogatója így szól a gyerekhez:

A Jouisten növellön nagyra!

28. Gyümölcstermés (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶²)
Gyümölcsfa ültetésekor mondják:

A Jóisten úgy áztasson meg, hogy bő termést adj!

29. Szülés (Hómezővásárhely, Csongrád megye⁶³)
A gyerekágyast látogatók így köszöntik az anyát:

Adjon Isten az elmönt erőd helyett újat!

30. Búzavetés (Karancskeszi, Nógrád megye⁶⁴)

Az Isten adjon rajta jó termést!

31. Tyúkültetés (Hidas, Baranya megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]⁶⁵)

A Jóisten adjon szerencsét hezzá!

32. Egészség és szerencse kérése (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁶⁶)
„Mikor meglássuk az újholdat, megfogjuk a vasat a kezünkbe, s kívánunk egészséget, szerencsét, békességet:”

Az Isten adjon szerencsét, egészséget, békességet!

„Ha pénz van nálunk, mikor meglássuk az újholdat, akkor abban a hónapban végig lesz pénzünk. Hogyha üresen lássuk meg, akkor szegények vagyunk abba a hónapba.”

33. Árpa gyógyítása (Hertelendyfalva, Dél-bánsági körzet, Szerbia⁶⁷)

Szent Úristen, aratnak,
segíts meg bennünket,
hogy az áldás szaporodjon,
és a szemünkből az árpa elmúljon!

34. Kenyérsütés (Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye⁶⁸)

Uram, Isten, segíts mög!
Mink most má mögcsinyátuk,
most má csak a Jóisten segítson!

35. Kenyérsütés (Kibéd, Maros megye, Románia⁶⁹)
Dagasztás megkezdésekor mondták ezt az imát:

Édes jó Istenem, segélj meg,
szaporítsd meg a kenyeret,
hogy minden nélkülözőnek jusson belőle!

36. Kenyérsütés (Kibéd, Maros megye, Románia⁷⁰)
A kenyér bevetésekor így imádkoztak:

Én Istenem, örözz meg a tűztől,
nőjön meg a kenyér,
adjál egészséget az elhasználásához!

„Az »örözz meg a tűztől« azért mondjuk, mert egyszer Küssasszony napja^a vót, s akkor nem vót szabad a kemencébe tüzet gyújtani. Egy asszony mégis bégyújtott a kemencébe, kicsapott a láng, tűz lett, s a falu leégett. Ez igaz vót, így beszéltek az öregek. Ugyi, az asszony nem fogadott szót, hogy Küssasszony napján nem szabad kenyeret sütni. Hát ilyesmik vótak ezelőtt.”

37. Kenyérsütés (Kibéd, Maros megye, Románia⁷¹)
Mikor kiszedték a kenyeret a kemencéből, ezt imádkozták:

Én Istenem, legyen áldott szent neved,
hogy megsült a kenyér, megóvtál a tűztől,
s adj áldást, adj egészséget az elhasználásához!

^a Küssasszony vagy Kisboldogasszony napja: szeptember 8.

38. Eső kérése (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁷²)
Ha sokáig nem volt csapadék, „kakast fürdettek”. Déli harangszókor kivittek a temetőbe egy fehér kakast. Mikor megszólalt a harang, így szóltak:

Az Atyának és Fiúnak
és Szentlélek Istennek nevében, ámen.

A kakast azután a temetői keresztnél egy kanna vízzel leöntötték, „oszt ahogy a kána csöcsin^a folyt a víz, mondták a mondókájukat, hogy:”

Így áztassa meg az Uristen a földjeinket, vetéseinket,
ahogy a kakasru folyik a víz!

39. A vetés megóvása (Kibéd, Maros megye, Románia⁷³)

A Jóisten örözzze meg az égháborútól,
örözzze meg a csúszó-mászó állatoktól,
s adjon számunka bő áldást! Ámen.

„Amikor a gazda elvetette a magot, akkor mondta eztet az imát.”

Variánsok: a vetés megóvása (két szöveg: Kibéd, Maros megye, Románia⁷⁴).

40. Villám elhárítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁵)
Az égre keresztet vetve ezt mondták:

Édes jó Istenem,
csak oda vágjad, ahol nagy gonoszságok vannak!

41. Eső kérése (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁷⁶)
„A szomszédba vót egy öregasszon, nyáron, ha nagyon száraz üdő vót, kiállott a tornácba, s keresztet vetett:”

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek!
Én Istenem, adj szép essőt,
vidd el az én árpaföldemre,
hegy mellé, hegy mellé!

42. *Ijedtség* gyógyítása (Kiskapus, Szeben megye, Románia⁷⁷)
Őnt olvasztottak, egy pohár vízbe öntötték. Itatták a gyereket. Háromszor mosdaták a fejét, arcát. A maradék vizet a folyóba öntötték, e szavakkal:

Vigye a Jóisten a szárnya alatt.^b

^a 'a kanna kifolyóján'

^b Ti. a rontást.

43. Tehén eladása (Göcsej⁷⁸)

Adjon Isten jó szerencsét magának ehhez a kis tehénhez,
nekem meg ehhez a kis pénzhez!

Hasonló szöveg: tehén eladása (Rábagyarmat, Vas megye⁷⁹).

44. *Dögvész* megelőzése (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁰)

Őrizze meg a Jóisten dögvésztől a jószágjainkat,
meg minden szerencsétlenségtől!

45. Új házba költözés (Tengelic, Tolna megye⁸¹)
A meszelés, seprés után körüljárják a házat, ezt mondván:

Istenem, engedd, hogy e háznál sokkal nagyobb szerencsém legyen,
mint a másíknál volt!

46. Szerelmi varázslás (Hetefejércse, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁸²)
A lány olyan ágat keres, amely az elágazásnál másik ágra csavarodik. Letöri, megszáritja, lisztte törí. A port a hüvelyébe dugja, és elmegy vele a templomba kilencszer. Ott kilencszer elimádkozza:

A boldogságos Úristen vezéreljen arra az útra,
amelyikre szívünk vágyik!

47. Szemmel vert baromfi gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye⁸³)
Szenesvizet készítettek a baromfinak.^a Kilenc parazsat dobtak a vízbe, miközben így beszéltek:

Bocsássa meg az Isten a szeme bűnit,
aki megverte a baromfimat!

„Akkó oszt azt a szenesvizet itattam velük, meg a darájukat is meglocsoltam. De ez igaz vót.”

48. Félelem ellen (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁸⁴)
Aki fél a sötétben, ezt mondja:

Isten velem,
ki ellenem?

Variáns: boszorkánynyomás elhárítása („...akkor senki ellenem!” – Hidas, Baranya megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]⁸⁵).

^a A *szenesvízkészítés* azonos a másutt *vízvetésnek* nevezett művelettel; a lényege szintén az, hogy hideg vízbe meghatározott számú forró parazsdarabot dobnak; a parazsak (vagyis a „szenek”) viselkedéséből állapítják meg a baj okát, illetve okozóját.

49. Zivatar eloszlátása (Deszk, Csongrád megye⁸⁶)

Vidd el, Uram, a tengőrré,
ments meg minket!

Hasonló szöveg: zivatar eloszlátása („...Tiszára, Dunára, / hogy senkinek kárt ne okozzon!” – Kistelek, Csongrád megye⁸⁷).

50. Zivatar eloszlátása (Kibéd, Maros megye, Románia⁸⁸)

„...mikor készül a nagyidő,^a hát szoktak harangozni. Mikor a harang megszólal, ezt szoktam mondani:”

Drága jó Istenem, szüntesd meg,
távoztasd el a nagyidőt,
hogy a harang a felhőköt oszlassa meg!

„Mer azt tapasztaltuk, hogy amikor megszólal a harang, a felhő kétfelé válik.”

Hasonló szöveg: zivatar eloszlátása (Kibéd, Maros megye, Románia;⁸⁹ „Adja a Jóisten, / hogy legyen hasznos ez a harangozás...” – Kibéd, Maros megye, Románia⁹⁰).

51. Zivatar eloszlátása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁹¹)

Úrnapi koszorú darabját égetik az udvaron, közben az Úrangyalát imádkozzák, majd így fohászkodnak háromszor:

Szüntesd, Uram, haragodat,
tegyed le szent ostorodat,
haragod ugyan méltó ránk,
ó, de te vagy a mi Atyánk!

52. Zivatar eloszlátása (Csíkmindszent, Hargita megye, Románia⁹²)

Ha jött az „erős üdő”, szenteltvízzel behintették az épületeket, és így imádkoztak:

A Jóisten vigye el ezt az erős üdőt
a magos kősziklák tetejire!
Őrizzen meg tüztől, víztől, jégtől,
hirtelen haláltul,
gonosz ember szándékátul,
az ördögnek rabságátul
s a te haragodtul!

^a 'vihar', 'zivatar', 'jégverés'

53. Zivatar eloszlátása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁹³)

„Ha jön a nagyidő, a nagy görgeteg, tudja-e, hogy el tudom inteni. Akkor:”

Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek neviben.
Győzött Júda orozslánja,
szúnjön meg a bűn hatalma!
Álle, állelúja!
Esső esik, szép csendesesen esik.
A Jóisten öröjzön meg a ménkőtől,
a Jóisten a ménkőt siritse el!^a
Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek neviben, ámen.

Variáns: zivatar eloszlátása („Ne jöjjön a mű szároz földünkre, / menjen a tengeren járó vizekre, / s ne üsse meg a mű fejünköt!...” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁹⁴).

54.1. Zivatar eloszlátása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁹⁵)

Keresztet vetettek a felhőkre a négy égtáj felé, így imádkozva:

Uram, oszlasd el a felhőket,
vidd terméketlen területre,
ahol se madárnak, se embernek
nem veszed el az élelmit!

54.2. Zivatar eloszlátása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁹⁶)

A négy égtáj felé keresztet vetnek, s mind a négyszer elmondják:

Szent, szent, szent a seregeknek ura, Istene,
tele van az ég és föld velünk, bűnös emberekkel.
Uram, irgalmazz! Uram, kegyelmezz!
Vidd el ezt az erős időt terméketlen tájakra!

„És akkor utána elmondok egy Hiszekegyet és egy Miatyánkot. Ennyi az egész.”

55.1. Zivatar eloszlátása (Borzont, Hargita megye, Románia⁹⁷)

„Nagyanyám úgy mondta:”

A Jóisten vigye el a nagyidőt
az erdőkre, tengerekre,
vadállatokra s olyanokra,
akiknek nem árt soha semmi se!

„Ezt ő mondta vót, mikor nagyidő vót. S a fejszét szembefordították a nagyidővel, s akkor ott vágták a levegőt a fejszével.”

^a 'fordítsa meg', 'távolítsa el'

55.2. Zivatar eloszlátása (Kibéd, Maros megye, Románia⁹⁸)

„Mikor jött a nagyidő, hát a régi öregek kimentek az udvarra. Vették a fejszét, s húztak a féjsze élivel egy keresztet a földre. Utána belévágták a fejszét abba a keresztbe, a keresztnek a közepibe, s ott hagyták. Akkor összefogták a kezüköt, s mondták az imát:”

Édes jó Istenem,
 vidd el ezt a nagyidőt,
 távolítsd el tőlünk,
 vidd fel a hegyekbe, a havasokra,
 a kősziklák tetejire,
 őrizd meg a határunkot
 a jégtől, a rossz időtől!
 Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe, ámen.

„A fejszét, azt ott hagyták a földbe, amíg a felhők eloszlottak, amíg kividult az idő.”

55.3. Zivatar eloszlátása (Gyepece, Bákó megye, Románia⁹⁹)

A viharfelhővel szemben állva keresztet vetnek a felhőre az olvasójukkal, és imádkoznak:

Édes jó Istenem,
 Jézuskám,
 ki megcsendesítette a tengert,
 csendesítsd meg ezt a nagy veszedelmet,
 távozzon el,
 ahol madarak nem csirikólnak,
 kakas nem szól,
 emberség nem létezik!

55.4. Zivatar eloszlátása (Gyergyótölgyes, Hargita megye, Románia¹⁰⁰)

Istenem!
 Oszoltasd el, Atyaisten,
 oszoltasd el, Fiuisten,
 erdőnek ágára-bogára,
 ahol vakaruperec^a nem sütnék,
 Istent nem említnek,
 kókisszó nem hallik! Amen.

^a *Vakaruperec, vakaróperec, vakarukalács, vakarókalács, vakaratlan perec, kükürüperec:* a kenyérdagasztó teknő oldaláról lekaptart tésztaból süített kis cipó, lepény vagy perec, amelyet alamizsnaként adtak a szegényeknek, halottaik lelki üdvéért.

Variáns: zivatar eloszlátása („...a hegyekbe, ahol ember nem jár, / és Istent nem imádnak” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹⁰¹ „...ahol nem árt semminek, / ahol kenyeret nem sütnék / az Úrjézus nevébe!” – Székelyvarság, Hargita megye, Románia;¹⁰² „...ahol kakas nem szól, / s vakarut nem sütnék!” – Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia;¹⁰³ „...hegyekről hegyekre, / ahol kükürüt s vakarót nem sütnék, / Isten-szót nem említnek!” – Székelyvarság, Hargita megye, Románia;¹⁰⁴ „...hol kókisszó nem hallatik, / vakaruperec nem adatik, / Isten igéjét nem hirdetik!” – Gyergyóditró, Hargita megye, Románia¹⁰⁵).

55.5. Zivatar eloszlátása (Csíkmindszent, Hargita megye, Románia¹⁰⁶)
Szentelt gyertyát és szentelt barkát égettek, s imádkoztak:

Az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevébe, amment.
 Uram, Jézus Krisztusom,
 Szentháromságban lakó egy Istenem,
 vidd el ezt a nagyidőt,
 vidd el az erdők ágaira,
 hol gyermek sírás nem hallatszik,
 vakaratlan perecet nem süttetnek!
 Óvd meg határainkat minden veszedelemtől!
 Az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevébe, amment.

55.6. Zivatar eloszlátása (Székelyvarság, Hargita megye, Románia¹⁰⁷)

Az asszonyok a viharral szembefordulva fejszével három keresztet rajzoltak a levegőbe, majd a földre, végül ebbe belévágták a fejszét, és „imák meghatározott rendben történő elmondásával próbálták eltávolítani a vihart:”

Vidd arra a magas hegyekre,
 hol Istennek nevét nem említik,
 Isten nevébe vakaruperecet nem sütnék!

Elmondtak öt Miatyánkot és öt Üdvözlégyet.

Sötétség lett, midőn Jézust felfeszíték kilenc óra tájban.
 Felkiáltott: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”
 Lehajtá fejét, kiadá az ő áldott, szent lelkét.

Elmondtak öt Miatyánkot és öt Üdvözlégyet. Végül az imádkozó odaszólt a körülötte állókhoz:

Ti is imádkozzatok! Más is imádkozzon!

Ha nem távozott el a zivatar, az egész imádkozást megismételték.

56. Zivatar elosztatása (Csíkdánfalva, Hargita megye, Románia¹⁰⁸)

Édes, drága jó Istenem,
 őrizz meg, adj erőt,
 adj erőt, adj egészséget,
 átvészeld ezt a nehézséget!
 vidd el havasokról havasokra,
 kősziklákról kősziklákra,
 hol Isten nevébe nem adnak,
 s misét nem szógáltatnak!
 A Jóisten öröjzön meg
 tüztől, víztől,
 hirtelen haláltól,
 gonosz embernek rossz szándékától,
 az ördögnek incselkedésétől,
 édes jó Istenem!

Variáns: zivatar elosztatása (Csíkkarcfalva, Hargita megye, Románia¹⁰⁹).

57. „Jég ellen való imádság” (Gyepce, Bákó megye, Románia¹¹⁰)

Ó, nagy hatalmu Uristen,
 ki megmutattad mind égen és földön
 nagy hatalmasságodat,
 midőn megindítád fellegekből
 áldott szózatodat,
 villámaiddal, ménykövekkel
 rettegteted a bünösöket!
 Názáreti Jézus,
 zsidóknak királya,
 ki a szeleknek s essőknek parancsoltál,
 hogy sem határainkban,
 sem hajlékainkban kárt nem tesznek,
 parancsolj a mostani támadott égiháborunak,
 hogy szakadjanak el
 hegyekről hegyekre,
 kősziklákról kősziklákra,
 hol, Jézus Krisztus,
 tebenned nem biznak! Ammen.

58. Zivatar elosztatása (Kistelek, Csongrád megye¹¹¹)

Ó Szentlélek Uristen,
 aki mennydörgés és villámlások
 között szállottál a Sinai hegyére,
 és se mezőbe, se erdőbe kárt nem tevé,

ezen hatalmadra kérünk téged,
 hogy most is megőrizni méltóztassál
 a mi házainkat, mezeinket, jószágainkat velünk együtt!
 Vidd el a felhőket, hogy kártevő gonoszságukban megfogyatkozzanak!

59. Zivatar elosztatása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹¹²)

Végtelen jóságos Isten,
 ki valamint a harmatot és az essőt,
 villámlásokat, menndergéseket,^a
 szeleket, szélvészeket
 hasznunkra teremtetted,
 és intézed rész szerint a levegőt tisztogatván,
 a természetet megújítván,
 általunk könyörgünk szent felségednek,
 ne büntessen ama szörnyű csapásokkal,
 melyek a jelen időben járnak szoktak!

60. Zivatar elosztatása (Székelyudvarhely, Hargita megye, Románia¹¹³)

„Erős idő idején ima!”^b

Úristen, akinek villámrendítő hatalmát hirdeti a villám és fergeteg,
 kinek egy intésére a háborgó tenger lecsillapodott,
 kérünk téged, fordítsd el tőlünk a viharok minden kártékony veszedelmét,
 hogy akik remegve hódolunk irgalmadért,
 esedezésünk által megnyerjük a mi Urunk Jézus Krisztus által! Amen.
 Erős Isten, szent Isten, halhatatlan Isten,
 Könyörülj rajtunk és az egész világon! Amen.
 Kegyelmezzon nekünk Jézusom a jeleni veszedelmekben,
 földj be minket drága szent véreddel! Amen.
 Ó örök Atya, mutasd meg irgalmasságodat
 a mi Urunk Jézus Krisztus szent vére hullása által,
 esedezve kérünk! Amen.

61. Zivatar elosztatása (Kibéd, Maros megye, Románia¹¹⁴)

Szerető mennyei édesatyám,
 beborult az ég felettem,
 fúj a szél, hömpölyög a vihar.
 Drága, hatalmas Isten,
 őrozz meg jégveréstől,
 tartsd meg a gabonáinkot, házainkot

^a mennydörgéseket

^b Daczó Árpád név és évszám nélküli kézírásos lapokról közölte, amelyeken egy „igézés elleni ima” társaságában találta ezt a szöveget. Az imát modern köznyelvi helyesírással átírva közöljük.

és minden állatainkot,
ami kinn van a határon,
mert csak te tudsz egyedül itt segíteni rajtunk,
más nem tud senki se!
Ezért könyörgünk tehozzád,
bocsásd meg bűneiket és vétkeinket,
és adj nekünk lelki erőt és testi erőt,
és kérjük a segedelmedet,
hogy ki tudjuk állni eztet békességgel és béketűréssel!
Azért, hatalmas Isten, könyörgünk,
legyen meg mindenben a te szent akaratod,
bocsásd meg vétkeinket ingyen kegyelmedből! Ámmen.

62. Zivatar elosztatása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹¹⁵)
„Keresztet vet a Jézus feszületjével:”

Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek, ámen.
Nagy hatalmú Úristen,
ki mind égen, mind a földön
megmutatod a te hatalmasságodat,
midőn a felhőből adott szózatoddal
a földet megrendítet,
nagy hegyeket megindítot,
villámlásokkal, fergetegekkel
a bűnösöket megrettentet,
alázatosan könyörgünk szent felségednek,
a mostani veszedelemtől,
mennykőtől, kúessőtől, égiháborútól,
teljes Szentháromság Isten öröjzön meg münköt,
a názáretbeli Jézus tartson meg münköt,
a Szentlélek Isten ereje oltalmajzon meg münköt!
Hazánkot, határinkot, hajlékunkot, lakásunkot,
családunkot, állatainkot és mindent, ami az ő keze alatt, teremtése alatt,
öröjzön meg minden veszedelemtől!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön-örökké!
Ámen.

Variánsok: zivatar elosztatása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;¹¹⁶ két szöveg: Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹¹⁷ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹¹⁸).

63. Boszorkánynyomás ellen (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹¹⁹)

Kérünk téged, Isten,
látogasd meg a lakást,
és üzd el belüle ellenségeinket
és azok incselkedéseit!
Szent angyalaid lakjanak benne,
kik minket őrizni fognak,
áldások legyen rajtunk! Ámen.

64. Gyerek *kicserélésének*^a megelőzése (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁰)
A gyermekágyasnak minden este el kell mondania:

Úr bejön házamba,
megáll a házam közepén,
lehajtván szent fejét,
kiadá szent lelkét,
úgy áldja meg az én házamnak minden legkisebb porcikáját,
hogy abba semmi rossz be ne mehessen!

65. *Igézés* és más betegségek gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹²¹)
„Ez az ima igézésre, betegségre, szenvedésre, fejfájásra, mindenre jó, amikor nagy-beteg valaki:”

Hatalmas Isten,
mennynek, földnek teremtője,
hozzád fohászokodom imában,
könyörülj az én fiamon [leányomon vagy édesanyámon],
adj neki lelki erőt, testi erőt,
ingyen kegyelmedből
gyógyítsd meg őtöt! Ámment.

66. Gyümölcsfa ültetése (Kibéd, Maros megye, Románia¹²²)

Drága jó Atyám,
nálad nincs lehetetlen!
Ahogy az a drága Krisztus,
akit megfeszítettek, eltemettek,
s aki feltámadott,
úgy támaszd fel ezeket a fákat is,
hogy éljenek, s legyenek az emberiségnek a javára!

^a Úgy tartották sok helyen, hogy az újszülött csecsemőt – különösen a keresztelő, illetve a szülés után hat héttel esedékes *avató* szertartása előtt – démonikus lények elvihetik, elcserélhetik saját torz, beteges gyermekükre.

Drága Jézusom, segíj meg,
hogy ezt a fát elültethessük,
s ha elültettük, segítsd meg, s őrizd meg,
most és mindörökkén kérlek! Ámmen.

67. Szemverés gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye¹²³)

A gyógyító egy tányérra két szál ollóval összetört cirkot tesz (puszta kézzel nem szabad törni) keresztben, vizet önt a tányérba, majd kilenc csepp szenteltvizet. Ollóval paraszt szed a tűzhelyről, és a vízbe teszi, ezt mondva:

Ember,
asszony,
lány,
gyerek.

Ezután ezt mondja magában:

Uram, ha akaratod is úgy akarja,
úgy múljék el a gyerekről a rossz ember szeme általi ártalom,
mint ahogy ez a parázs megsemmisült a vízbe!
Uram, add segítségedet!
Uram, siess segítségemre!

A gyermek feje felett elmond három Miatyánkot és három Üdvözlégyet. Feljegyzi, melyik parázs szállt le. Ezután ezt mondja:

Szüle uram,^a Jézus Krisztus, irgalmazz minden bűnös embernek,
ne tekintsd ezen ártatlan gyermeket, kit még az anyja méhében
megárnyékozott a bűn,
ne tekintsd jó szülei bűneit,
hanem a te drága szavaidra emlékezvén,
hogy kérted egykor a jó anyákat,
hogy „engedjétek hozzám jóni a kisdedeket, mert ilyeneké az Isten
országa”;
ezen szép szavaidra kérlek, szabadítsd meg ezt a gyermeket a mostani
szenvetéseiből,
hogy ezáltal áldjuk és imádjuk
az Atya, Fiú, Szentlélek Úristent, mindörökké! Ámen.
Hétfájdalmú drága Szűzanyám, könyörögj a Szentháromság Istennek
értünk!

A gyógyító elimádkozza a Miatyánkot és az Üdvözlégyet, majd visszakézből^b mosdatja a gyermeket a szenesvízből: homlokát, ajkát, köldökét, keze fejét, térdét, lá-

^a A jelentése talán: 'Szülöm, Uram!'

^b 'kifordított tenyérrel'

bait és arcát, végül pedig megitatja. A pendely^a visszájával törli meg; a maradék vizet a tűzbe önti. Mosdatás után kiviszi a gyermeket a konyhai kéménykürtő^b alá, és felfelé nézve így beszél:

Úgy múljék el rólad a betegség,
mint a huzatos levegő kihuzzál [!] a kürtőből,
annak az illetőnek pedig ilyen feketére váljék az ártalom a szemébe,
mint rabsab^c a kürtőbe.

68. Kígyómarás gyógyítása (Tiszabecs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹²⁴)
A Miatyánk elmondása után így imádkoznak:

Ó Ábrahámnak, Izsáknak, Jákobnak Istene, ki nekünk is szövetségünk
vagy!
Fordítsd a te szemedet erre a tüzes kígyó által megmart N.^d állatra.
Te mondtad: „Hívj segítségül engem a te nyomorúságod idején!”
Enyhítsd meg a szegény állat vívódását, kínjait!
Téra, tera mára...
Orsováru! Orsovára!^e
Tiéd a menny! Ámen.

Kétszer-háromszor kell elmondani, úgy, hogy senki meg ne hallja.

Fohász, áldás, ima – Jézushoz

69. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹²⁵)

Kenyérsütés előtt, mikor a teknőről az abroszt levették, fohászoktak:

Édes Jézuskám!

70. Vetés és aratás (Gödre, Baranya megye¹²⁶)

A munka megkezdése előtt keresztet vetnek, és mondják:

Jézus, segíts!

Hasonló szövegek: vetés („Jézusom, segíts meg, Uram, Jézus, segélj!” stb. – Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹²⁷ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁸); különböző gazdasági munkák megkezdése (Szank, Bács-Kiskun megye;¹²⁹ Fülöp-

^a A legszó, közvetlenül a testen viselt alsószojnya.

^b A konyha egész mennyezetét elfoglaló, alul tág, fölfelé szűkülő, ún. *szabadkémény*, amelyen keresztül, fölfelé nézve, az eget lehetett látni.

^c Ismeretlen jelentésű szó, amely itt feltehetően a kürtő kormára utal.

^d Itt az állat nevét kell kimondani.

^e Értelmetlen, értelmezhetetlen szövegrész.

szállás, Bács-Kiskun megye¹³⁰); munkák megkezdése (Boldog, Heves megye¹³¹); állatkijáratás (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³²); kenyérsütés (Göntérháza, Muravidék régió, Szlovénia;¹³³ Verpelét, Heves megye;¹³⁴ Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹³⁵ Furta, Hajdú-Bihar megye;¹³⁶ Szeremle, Bács-Kiskun megye¹³⁷); kenyérszegés (Somogyapáti, Baranya megye¹³⁸); köpülés (Bakonyoszlop, Veszprém megye;¹³⁹ Szanda, Nógrád megye¹⁴⁰); utazás, szállítás (Furta, Hajdú-Bihar megye;¹⁴¹ Hatvan, Heves megye¹⁴²); *fekély* gyógyítása (Hegyszentmárton, Baranya megye¹⁴³); *ijedtség* gyógyítása (Mohács, Baranya megye;¹⁴⁴ Vilonya, Veszprém megye¹⁴⁵); *igézés* gyógyítása (Mohács, Baranya megye;¹⁴⁶ Vilonya, Veszprém megye¹⁴⁷); *árpa* gyógyítása (Soltvadkert, Bács-Kiskun megye¹⁴⁸); *hideglelés* gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁴⁹); torokbetegség gyógyítása (Tolna megye¹⁵⁰); gyomorrontás megelőzése (Darány, Somogy megye¹⁵¹); betegség megelőzése (volt Bács-Bodrog vármegye¹⁵²).

71. Búzavetés (Padragkút [Ajka], Veszprém megye¹⁵³)

Uram, Jézus, áldd meg munkánkat!

72. *Igézés* gyógyítása (Zalakoppány [Zalaszentgrót], Zala megye¹⁵⁴)

Ha a borjút megigézték, a gazdasszony háromszor végighúzta rajta a szoknyáját, háromfelé szétköpött, és ezt mondta:

A Jézus nevében!

Hasonló szövegek: vetés megkezdése (Ipolytölgyes, Pest megye;¹⁵⁵ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁵⁶ Győrvar, Vas megye¹⁵⁷); tyúkültetés (Győrvar, Vas megye¹⁵⁸); *szemverés* gyógyítása (Csákánydoroszló, Vas megye¹⁵⁹); *hideglelés* gyógyítása (Velem, Vas megye¹⁶⁰); veszett disznó gyógyítása (Recsk és környéke, Heves megye¹⁶¹).

73. Ficam gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye¹⁶²)

A csontrakók e szavakkal kezdték a kificamodott végtag helyzetét:

No, Jézus segíts a jó nevében!

74. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹⁶³)

Dagasztás közben többször fohászkodtak:

Édes Jézuskám, segíts, Istenkém, add jónak!

Hasonló szöveg: kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹⁶⁴).

75. *Szemverés* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bánsági körzet, Szerbia¹⁶⁵)

A gyógyító személy egy pohár kútvízbe keresztvetés után három csepp szenteltvizet belecsöppent, és háromszor fohászkodik:

Jézus, segítsd meg a beteget!

Utána egyenként beleszór kilenc szem kukoricát. Az első szem bedobásakor ezt mondja:

Jézus, segíj kilencszó!

A másodiknál:

Jézus, segíj nyolcszó!

És így tovább, mindig eggyel kevesebbet mond. Utána imádkozik három Miatyánkot, három Üdvözlégyet és egy Híszkegyet. Minden alkalommal ismétli:

Jézus, segíj, hogy meggyógyuljon a beteg!

Ezután háromszor mosdatja a beteget, jobb kézzel. A vizet visszakézből, járatlan helyre önti.

76. Búzavetés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁶)

Uram, Jézusom, segíts, hogy minden szem kikeljen!

77. Betegség gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye¹⁶⁷)

A beteg az evés közben a szájából kiesett morzsával „lehúzta” a beteg helyet, ezt mondva:

Uram, Jézus, légy velem,
távolítsd el a betegséget tőlem!

Hasonló szövegek: hasfájás gyógyítása („Krisztus Urunk, segíts, / csillapítsd, gyógyítsd meg fájdalmát!” – Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁸); fülcsengetés gyógyítása („...távoztasd el a Gonoszt tőlem!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁶⁹); *igézés* gyógyítása („...meggyógyulj, aranyos, édes gyermekem!” – Fajsz, Bács-Kiskun megye¹⁷⁰).

78. *Igizet* gyógyítása (Gyepece, Bákó megye, Románia¹⁷¹)

Vízvetéssel gyógyítják az igizetet. Miután megmosdatták a beteget, elimádkoznak egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet, majd ezt mondják:

Uram, Jézusom, mentsd meg a nehéz betegségitő!

Hasonló szöveg: *viszketeg* gyógyítása („Uram, Jézusom, segíj! / Vidd el a viszketegöt!” – Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁷²).

79. *Ijedtség* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁷³)
Ólmot öntöttek; az öntés közben ezt az imát mondták:

Drága, mindenható Úr Jézusom,
gyógyítsd meg a gyermekemet,
adjál neki erőt, egészséget!
Mindenható Úr Krisztusom,
most és mindörökké! Ámen.

80. *Igizet* gyógyítása (Tacs, Beszterce-Naszód megye, Románia¹⁷⁴)
Vizet vetettek. A parazsak bedobásakor ezt imádkozták, miután keresztet vetettek a vízre:

Uram, Jézus, én Istenem,
Uram, Jézus, én Istenem,
Uram, Jézus, én Istenem,
vedd le a gyerekekről ezt a fájdalmat!
Te vagy a nagy Úr,
a nagy orvos,
a nagy patika,
tiéd a hatalom, az erő!
Vedd le a gyerekekről ezt a fájdalmat!

81. *Kelés* gyógyítása (Mórahalom, Csongrád megye¹⁷⁵)

Uram, Jézus,
áldd meg a kelést,
vagy a véres részt,
vagy a fájdalmas részt,
melyben sohasem volt jobb óra,
mint amelyben boldogságos
Szűz Mária az ő szent fiát
méhibe fogadta!

82. *Árpa* gyógyítása (Lelesz, Töketeresesi járás, Szlovákia)
Keresztet vetnek, és fohászkodnak:

Mikor a földön járt az Úr Jézus Krisztus,
gyógyított mindenféle beteget.
Gyógyítsd meg ezt is,
az Atya, Fiú és Szentlélek nevében! Ámen.

83. *Tályog* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁷⁶)
A gyógyító kerékről vett sárral kente meg kereszt alakban a tályogot, ezt mondva:

Én megkenlek téged, tályog,
az Urjézus legyen veled,
hogy távoztasson téged!

Kétszer mondja el: napkelte előtt és napnyugta után.

84. Szemmel vert tehén gyógyítása (Koppányszántó, Tolna megye¹⁷⁷)
Megmossák az állat szemét, majd a „szenesvízbe” mártott kezüket húzogatják az orrától a torkáig. Megitatják a szenesvízzel, miközben elmondják a Miatyánkot és az Üdvözlégyet. Végül ezt imádkozzák:

Szent Vendel tiszteletére kérem a Jézus Krisztust,
ezt a beteg marhát gyógyítsa meg!

85. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹⁷⁸)
Minden egyes kenyér bevetése előtt így szóltak:

Áldjon meg az Úrjézus!

86. Búzavetés (Súr, Komárom-Esztergom megye¹⁷⁹)
Nagy keresztet vetnek a tábla felé, ezt mondva:

Jézus nevében nőj nagyra!

87. Kenyérsütés (Nógrádsipek, Nógrád megye¹⁸⁰)
Dagasztáskor így fohászkodtak:

Szaporíjja meg a mennyei Úrjézus,
mint egykor az öt árpakenyeret a zsidó népnek!

Hasonló szöveg: kenyérsütés („Szaporíjjon meg az Isten, / mint az öt árpakenyeret messzaporította!” – Baraca, Rimaszombati járás, Szlovákia¹⁸¹).

88. Zivatar elküldése (Balástya, Csongrád megye¹⁸²)
„Köröszöt szoktam vetni a fölleg elébe. Van szentölt köröszötöm, oszt elébe szoktam fordítani lábbal a köröszöt. Akkor elvágódik a vihar. Mihánt megzördül az ég, oszt látom, hogy sötétődik, ezt mondom:”

Áldás, fényesség, bölcsesség,
légy segítségünkre, Úr Jézus Krisztus!

89.1. Zivatar eloszlátása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁸³)

Uram, Jézus, ha jó a nagyidő,
mentsél meg minket égiháborútól,
veszélytől, szélvihartól,
ne hullasd le itt a jeget,
vidd fel a havasra,
ott nincsen szőlő,
vetemény, gyümölcs!
Könyörülj rajtunk,
te megteheted! Ámmen.

89.2. Zivatar eloszlátása (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁸⁴)

Jézus Krisztus, ki az oltáriszentségben jelen vagy,
azt mondtad, hogy velünk leszel mind a világ végezetéig.
Vidd el e rossz homályt,^a
vidd el e jeges homályt,
vidd pusztá helyekre,
hol nem létezik emberi nemzet,
s ne vedd el e természet e mezőnknek!^b

89.3. Zivatar eloszlátása (Gyergyóvárhegy, Hargita megye, Románia¹⁸⁵)
Ha zivatar közeledett, meggyújtottak egy „búcsúágot”,^c amit a csíksomlyói búcsúról hoztak. Háromszor elimádkozták a Miatyánkot, majd ezzel az imával folytatták:

Drága Jézusom,
oszlasd el ezt a nagyidőt,
vidd el ágakra, bokrokra,
ahol a kakasok nem szólnak,
hol kicsi gyermekek nem sírnak,
hol nagy kárt nem teszen!

Variáns: zivatar eloszlátása („...ahol semmi kárt nem teszen a vetésbe, / s az embereknek kárt nem okoz!” – Gyergyóholló, Hargita megye, Románia;¹⁸⁶ „...erdőnek mélyébe, / fáknek tövébe, / ahol nem árt az embereknek!” – Csíkcsatószeg, Hargita megye, Románia¹⁸⁷).

^a 'felhőt'

^b a természet a mezőnknek

^c A búcsú napjára a kegytemplom elé vagy köré beültetett nyírfákból vittek haza egy kis „szentelt” ágacskát, amelyet aztán fel tudtak használni sokféle védelmi célra, így jégverés ellen is.

89.4. Zivatar eloszlátása (Gyepce, Bákó megye, Románia¹⁸⁸)

Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek!
Édes jó Istenem, Jézuskám,
ki megcsendesítetted a tengert,
csendesítsd meg ezt a nagy veszedelmet,
távozzon el,
ahol madarak nem csirikólnak,
kakas nem szól,
emberség nem létezik!

89.5. Zivatar eloszlátása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia¹⁸⁹)

Uram, Jézus Krisztus,
vidd el ezt az időt oda,
hova a kakasszó nem hallszik el,
hova vakarukalács nem jut el,
vidd oda ezt az időt!

„Akkor mondja a Miatyánkot, Hiszekegyet s a Dicsőséget.”^a

89.6. Zivatar eloszlátása (Gyürke, Hargita megye, Románia¹⁹⁰)

Jézus, Jézus, názáretbeli Jézus,
Szekrencián zurján király^b örözzön meg,
határunkba ne jöjjön be a vihar!
Oda menjen, ahol a fekete kutyák nem ugatnak,
a fekete kókasok nem szólnak,
ott csattogjon, ott ropogjon,
a kősziklák repedéseibe bujjon be,
ide ne hulljon le!^c

90. Zivatar eloszlátása (Csíkborzsova, Hargita megye, Románia¹⁹¹)

Őrizd meg veteményeinket jégessőtől,
őrizd meg szárazságtól,
minden veszedelemtől.
Felhők, oszljatok!
Édes Jézusom, nézz le a gyermeki seregre,
nézz le az éhező népre,

^a A „Dicsőség...” kezdetű fohászt: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.”

^b A szöveget közlő Takács Györgynek nem sikerült magyarázatot kapnia erre a rejtélyes névre.

^c Takács György megjegyzése az adatközlője előadásáról: „Erősen kántáló hangon mondja, miközben jobb kezével keresztet vet a közelgő »nagyüdő« elé.”

nézz azokra, kinek semmijük sincsen!
Édes Jézus, drága Jézus,
hozzád így fohászkodunk fel,
s a Jézus azt meghallgatta,
nehéz felhők messze vonultak,
felsütött az arannyos nap,
megvilágította az egész világot,
s szivárvány jött szép sugárba,
s Jézus szólt a viharba:
„Ne féljete, ne féljete,
nem hagylak el!” Ammen.

91. Zivatar eloszlátása (Csíkszenttamás, Hargita megye, Románia¹⁹²)
Háromszor keresztet vetnek a nagyidővel szemben, és így imádkoznak:

Öröjzön meg tüztől, víztől,
hirtelen haláltól,
gonosz ember szándékától
édes Jézusom!
Oszoltassa el a gonosz felhőköt,
védje meg a határunkot,
családunkot, hozzátartozóinkot,
mennyköütés, jégeső,
a levegőnek minden ártalmától
édes Jézusunk!

Itt közbeiktatják a Miatyánkot, majd így folytatják:

Én Istenem, öröjzön minden veszedelemtől!
Szent Anna és Joakim,
legyetek pártfogóink az Urjéussal együtt,
mentsetek meg a bajtól!
dicsértessék az Urjéus Krisztus!

92. Zivatar eloszlátása (Mórahalom, Csongrád megye¹⁹³)

Jézus Krisztusom! Oszlasd ezt a föllegöt,
úgy, mint mikor Kisjézust vitték
Egyiptomba az aranyhídon,
oszt mögcsuklott a lovad lába.
Osz abba ahogy eloszlattad a fájdalmat,
úgy oszlasd ezt a föllegöt is el!

„Akkor köröszöt vetök magamra, de amment nem szabad mondani.”

Ó, áve, áve, Mária,
Krisztus Jézusnak szent anyja,
oszlasd ezt a föllegöt
Tiszára, Dunára,
mert az Úrjéusnak mink is körösztény katolikus vallásai vagyunk.
Segíts mög bennünket!
Illés próféta, lassan kormányozd az eget,
mert mink is körösztényök vagyunk!

93. Villámcsapás elhárítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁹⁴)
Villámlás idején így imádkoztak:

A házba bemegeyek,
vagy máshova betérek,
de semmitől sem félek,
minthogy Krisztusnak élek!

94. Betegség, halál okozása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁹⁵)
Ha valakitől loptak, „fekete böjtöt” tartott. Három pénteken nem evett, csak imádkozott:

Krisztus engedje meg,
csak annyi legyen neki, amennyit tőlünk lopott,
ne legyen része a marháihoz,
ne legyen szerencséje az életjibe!

95. Bármilyen betegség gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁹⁶)
A beteg saját maga mondja:

Errül is gyüttem,
arrul is gyüttem,
de sehol föl nem találtalak.
Addig mentem,
míg a gecsemánéi kertbe^a föl nem értem.
Láttam a napot felkelni, lemenni,
láttam a holdat újulni, elmúlni,
de hiába mentem akárhová,
míg téged föl nem kerestelek,
nem tudtam tőle szabadulni.
Azért kérlek, drága jó Jézusom,
ahogy te megszabadultál a magos keresztfáról,
engem is úgy szabadíj meg az én kínjaimtól!

^a a Getsemáne-kertbe

96. Nyilamlás gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye¹⁹⁷)

Uram, Jézus Krisztus,
 ahova én az öt ujjamat ráteszem,
 megemlíkezek a Krisztus Jézusnak keserves kínszenvedésirül,
 annak hasításáruul,
 elindulok a Krisztus Jézussal és a boldogságos Szűz Máriával
 annak sokszámu ezer angyalaival:
 ha a Krisztus Jézus engenné,
 és a boldogságos Szűz Mária kikünné ebbül a bünös testbül a nyilamlást!

97. Ijedtség gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁹⁸)
 Ha valaki ijedtségtől elájul, vagy szívdobogása van, a tudósasszonyok a beteg szívére téve a kezüket, egymás után kilencszer ezt mondják:

Ó, én Uram, teremtóm,
 mosogass meg az ű szívit
 atte^a drága piros víreddel,
 kereszteld meg űtet Szentlélekkel,
 Űristen, tíz ujjoddal,
 tíz szenteddal,
 szent haláloddal,
 szent víreddel,
 nehéz álom, gonosz Sátán meg ne csaljo,
 se szívedet, se lelkedet,
 se atte szóló szádat!
 Megvátatott tíged maga a Jézus a keresztfán,
 igyál Szentlelkül,
 menj el, huá^b az Űr rendelte;
 víge, öröme nem líszen! Amme.^c

98. Kelés gyógyítása (Mórahalom, Csongrád megye¹⁹⁹)

Uram, Jézus,
 áldd meg a kelést,
 vagy a véres részt
 vagy a fájdalmas részt,
 melyben sohasem volt jobb óra,
 mint amelyben boldogságos Szűz Mária az ő szent fiát
 méhibe fogadta!

^a a te^b hová: 'ahová'^c Az utolsó három sor értelme nem teljesen világos.99. Betegség gyógyítása (Lelesz, Töketeremesi járás, Szlovákia²⁰⁰)
 Fohászokodás keresztvetéssel:

Mikor a földön járt az Űr Jézus Krisztus,
 gyógyított mindenféle beteget.
 Gyógyítsd meg ezt is,
 az Atya, Fiú és Szentlélek nevében! Ámen.

100. Szárazság^a gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁰¹)
 A gyógyító napkeltekor a nap felé fordulva elmond kilenc Miatyánkot, kilenc Üdvözlégyet s egy Hiszekegyet. „A betegnek nem is fontos ott lenni, csak a beteg nevit tudja.” Majd így imádkozik:

Azoké a lelkeké, akik ebbe sinlödtek,
 szenvedtek és meghatak,
 jöjjenek a segítségemre
 az Űrjézus elejbe (akkó itt megmondani a beteg nevit),
 adja vissza husát, vérit, erejit, egészségit,
 szárazságot, sárgaságot távolijja e tüle!

Másodszor ugyanezt az imát Szent Pongrác tiszteletére kell fölajánlani, harmadszor pedig ezt kell hozzátenni:

Krisztus Urunk keserves kínszenvedése és halála érdemei által
 nyerje vissza husát, vérit, erejit, egészségit!
 Sárgaságát, szárazságot távolijja e tüle!

101. Ijedtség gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰²)
 „Én es szoktam szükség esetén önt önteni és egy erőst régi imát szoktam mondani, amit az én nagyanyámtól tanoltam, és nagyanyám pedig az ő nanyájától. Leírta nekem egy papírra, és én megtanultam, és amikor önt öntök,^b elmondom:”

Istennek szent fia, ki leszálltál
 az emberiség váltságára,
 és ott a te földi létedbe semmitől se féltél, és nem remegtél,
 ezen te szógád vaj^c szógálód (nevet kell mondani),
 akire reaolvasunk,
 semmitől se féljen, s ne remegjen! Ámen.

^a Feltehetően: 'tüdőbaj'.^b Az *önöntés* itt általában ólomöntést jelent: a hideg vízbe öntött forró ólom (vagy *ön*) kihülés után kiadja annak az alakját, akitől vagy amitől megijedt a beteg.^c vagy

102. Zivatar eloszlátása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia²⁰³)
„Keresztet vetnek, s mondják az Üdvöz légy, Máriát. Tíz Üdvöz légy, Máriát, s ak-
közibe mondják bé ezt az imádságot:”

Jézus, ki a háborgó tengeren utaztál,
s a kicsiny hitűek felkötöttek alvásodból,
hogy parancsoljál az időnek, s parancsoltál,
kérünk, parancsolj most is!
Nem vagyunk méltók könyörületedre,
de könyörülj meg szegén állatokon!

103. Szívбай gyógyítása (Taktaharkány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰⁴)
A monoki kálváriabúcsún ezt kellett imádkozni, a Jézus lábán lévő sebet csókolva:

Jézus szent szívéből kifolyó vér,
gyógyítsd meg az én beteg szívemet!

104. Zivatar eloszlátása (Bátya, Bács-Kiskun megye²⁰⁵)

Ég az üngöm, szemfödelem,
Jézus, Mária, lögyetök velem!

Variáns: vihar eloszlátása (Homokmégy, Bács-Kiskun megye²⁰⁶).

Fohász, áldás, ima – Szentlélekhez, Szentháromsághoz

105. Ijedtség gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia²⁰⁷)
Rózsafüzért imádkoztak Szent Antal tiszteletére, majd ezt mondták:

Dicsőség az Atyának és Fiúnak,
vigasztaló Szentlélek Úristen,
vigasztald meg ezt a Pistát!

Végül elmondták a Miatyánkot és az Üdvözlégyet.

106. Tyúkszem gyógyítása (Szántód, Somogy megye²⁰⁸)
Szalonnabőrrel „keresztelték el”^a háromszor:

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében!

Ezután a szalonnabőrt hátrafelé kellett dobni, hogy ne lássák, hova esik. Mire el-
pusztul, elmúlik a tyúkszem is.

^a Ti. szalonnabőrrel keresztet rajzoltak fölé.

Hasonló szövegek: szemverés gyógyítása (Rétfalva [Eszék], Eszék-Baranya megye, Hor-
vátország;²⁰⁹ Iregszemcse, Tolna megye;²¹⁰ Bogyiszló, Tolna megye;²¹¹ Pusztasomor-
ja [Jánossomorja], Győr-Moson-Sopron megye;²¹² Hédervár, Győr-Moson-Sopron
megye;²¹³ Balatonszabadi, Somogy megye;²¹⁴ Szentgál, Veszprém megye;²¹⁵ Felső-
zsolca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²¹⁶ Gagybátor, Borsod-Abaúj-Zemplén me-
gye;²¹⁷ Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;²¹⁸ Borsa völgye, Románia²¹⁹);
kisgyermek óvása (Vajdáccka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²²⁰); beteg gyerek
gyógyítása (Veszprém megye²²¹); *szentantaltűze*^e gyógyítása (Szegevár, Csongrád
megye;²²² Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]²²³);
pokolkelet^b gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²²⁴); *kelevény*^c, *sömör* gyó-
gyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²²⁵); *árpa* gyógyítása (Karancs-
keszi, Nógrád megye²²⁶); *daganat* gyógyítása (Jászberény, Jász-Nagykun-Szolnok
megye²²⁷); gyermekágyas anya óvása (Csorvás, Békés megye²²⁸); kenyérsütés
(Törökkoppány, Somogy megye;²²⁹ Karancskeszi, Nógrád megye;²³⁰ Jászapáti,
Jász-Nagykun-Szolnok megye²³¹); kenyérszegés (Lébény, Győr-Moson-Sopron
megye;²³² Karancskeszi, Nógrád megye²³³); *sömör* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-
bácskai körzet, Szerbia²³⁴).

107. *Árpa* gyógyítása (Nagyrev, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³⁵)
A beteg szemet bal kézzel, a mutatóujj körmével háromszor megkeresztelték, ezt
mondva:

Az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében múltjon el!

Hasonló szövegek: *hóttetöm*^d gyógyítása (Szöreg [Szeged], Csongrád megye²³⁶); púpos
gyerek gyógyítása (Sajószentpéter, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²³⁷); *szentantal-
tűze* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²³⁸); *fekély* gyógyítása (Egerszólát,
Heves megye²³⁹); *szemverés* gyógyítása („...gyógyuljon!” – Mohol, Észak-bánsági
körzet, Szerbia²⁴⁰).

108. Vetés védeése (Kibéd, Maros megye, Románia²⁴¹)
„Mikor a gazda végez a vetéssel, hát alkonyatkor, mikor nem lássák, levetkezik
meztelenre, s megkerüli háromszor a földet. Azt mondja:”

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe,
őrizze meg a kártevőktől,
őrizze meg az ártalmas időtől!

„Ezt azért csinálták, hogy a madarak ne verjék ki a gabonának a szemit. S ne csinál-
jon kárt benne a nagyidő.”

^a Orbánc vagy más, bőрпиrossággal járó betegség.

^b 'kelés', 'gennyes seb'

^c 'kelés', 'gennyes seb'

^d Kemény csomó, csontkinövés a bőr alatt.

109. Tehén óvása (Mihályfa, Zala megye²⁴²)

Az első kihajtás reggelén a teheneknek három-három szem szentelt barkát adnak, és így szólnak:

Atya, Fiú, Szentlélek nevében mentek legyetek a betegségtől
és az égháborútól!

Hasonló szövegek: fejbe szökött vér gyógyítása („...ne ártson semmi rossz!” – Kalotaszeg, Románia²⁴³); szemverés gyógyítása („...mentsetek meg a szemveréstől, hogy nyugodtan pihenjél!” – Csempezkopács, Vas megye²⁴⁴); marhabetegség gyógyítása („...jóessön^a az eledeled, és a nyavala távozzon belüled! – Lengyeltóti, Somogy megye²⁴⁵).

110. Szemverés gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁴⁶)

„Elfűjták” (minden sor elején ráfűjtak a betegre):

Fú, Atyának,
fú, Fiúnak,
fú, Szentlélek,
fú, Istennek,
fú, nevibe! Ammen.

111. Igézet gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁴⁷)

Vízvetéssel^b gyógyítják az igézetet. A paraszak vízbe dobásakor így szólnak:

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe,
a vízvetés legyen hasznos! Ámmen.

Amikor a vizet kiöntik a ház falára vagy a kerítésre, ezt mondják:

Ahogy ez a víz előmlik,
úgy menjen el a betegség!

112. Igézet gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁴⁸)

„Ha meg vót valaki igízve, vetettünk vizet neki. Háromszor öntöttünk vizet a csuporba, egy-egy csorintást. Keresztet tettünk a kezünkkel a csupornak a te tejire, úgy, hogy bal kezünkbe fogtuk a csuprot, s jobbal kereszteltünk. Közbe mondtuk:”

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe, ámmen.

^a jólessen

^b A vízvetés lényege: hideg vízbe meghatározott számú forró parázsdarabot dobnak; a paraszak viselkedéséből állapítják meg a baj okát, illetve okozóját.

„Mikor a szenet húztuk belé a csuporba, s a vízben kezdett sírni,^a akkor megint mondtuk:”

Kígyófasz a szeme közti,
aki megígizte!

„Ha meg vót igízve a gyermek vagy felnőtt, vagy akárki, a szén lement a csupor fenekire. Utána háromszor egy-egy kortyot ivott a beteg, s megmostuk abból a szenesvízből a homlokát. Megint mondtuk:”

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe,
a Jóisten távoztassa el a fájdmokot!

„Aztat a szenesvizet a kapu sorkába szoktuk önteni. Akkor azt kellett mondani:”

A jövő-menők
hordják el a betegséget!

113. Fogfájás gyógyítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye²⁴⁹)

Az újholdra rálehelve mondják:

Újság, újság!
Engedje meg a Szentháromság,
hogy az én fogam ne fájjon!

114. Betegségek gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁵⁰)

„Mikó ráóvasnak, akkó kilencedet tartanak. Kilenc nap kilenc Miatyánkat, kilenc Üdvözléte; és akkó ezt belemondja, ha valaki beteg. Én ezt a T. Panni nénitü kaptam:”

Fölejánlom ezt a kevés imádságomat
a teljes Szentháromság egy Isten dicsőségére,
az Úrjézus keserves kinszenvedésének emlékezetére,
öt mély sebe szent tiszteletére,
a boldogságos Szűz Mária hét szívbéli fájdmalé,
és Isten minden szentjeinek és választottainak a tiszteletére!
Az Istennek minden szentjei[t] és választottjai[t],
Szentháromság egy Istent [kérem],
hogy az én öcsémnek (vagy helyette bemondja a beteg nevit) adja vissza
husát, vérit,
tartsa meg elméjének tiszta értelmét,
távoztassa el tőle minden gonosz ellenséget! Ámen.

Utána elmondja a Dicsóséget.

^a Ti. sistersgő hangot adni.

115. Kenyérsütés (Dunapentele [Dunaújváros], Fejér megye²⁵¹)
A kovász megkeverése után tenyérrel keresztet vetnek rá:

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében keljetek fel!

Bevetés után sütőlapáttal keresztet rajzolnak a kemence falára:

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében süljete meg!

116. *Ijedtség* gyógyítása (Visk, Huszti járás, Ukrajna²⁵²)

Én keresztellek téged N. N.-nek,^a
az Atyának, Fiúnak Szentléleknek nevében ámen.

117. *Árpa* gyógyítása (Pusztaszemes, Somogy megye²⁵³)
Három keresztet rajzoltak a beteg szemre, háromszor mondva:

Elkeresztellek az Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében!

118. *Gennyes góccok* gyógyítása (Tizsakécske, Bács-Kiskun megye²⁵⁴)
Keresztet vetnek a beteg helyre:

Atyának, Fiúnak, semminek!

119. Kisgyerek óvása (Mátraalja²⁵⁵)
Ha a gyermeket befektették kis teknőjébe, s keresztet vetettek rá e szavakkal:

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek nevében
adjon neked az édes Jézus nyugodalmat!

120. Betegség gyógyítása (Magyarszék, Baranya megye vagy Mecsekpölöske, Baranya megye²⁵⁶)

A háromszemélyű Istenség gyógyítson, és türelje el a gonosz verését!

121. *Szemverés* gyógyítása (Szekszárd²⁵⁷)
Egy pohár vízbe három kis parazsat tesznek; ha nem ül le az aljára, még hármat.
A gyerek testét kereszt alakban megmossák a vízzel, ezt mondva:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében moslak meg én téged e vízzel.
Az Isten szabadítson meg e bajtól téged!

Utána három cseppet itatnak belőle a gyerekekkel, majd a szoknya aljával törlik le a vizet. A maradék vizet olyan helyre öntik, ahol senki se jár.

^a Itt kell kimondani a nevét.

Hármas fohász- és áldásformák

122.1. *Daganat* gyógyítása (Cserépváralja, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁵⁸)

Atyaisten, gyógyítsd meg,
Fiúisten, gyógyítsd meg,
Szentlélek Isten, gyógyítsd meg!

Azonos szöveg: szemverés gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye²⁵⁹).

122.2. *Támadás*^a gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia²⁶⁰)
A gyógyító „nevetlen” ujjával^b keresztet teszi a *támadást*, ezt mondva:

Atyaisten, gyógyítsd mög,
Fiúisten, mulaszd el,
Szentlélek Isten, oszlasd el!

Variánsok: többféle betegség gyógyítása („...Fiúisten, szüntesd meg...” – Nagyfüged, Heves megye;²⁶¹ „...mulaszd el, / ...oszlasd el, / Szentháromság egy Isten, gyógyítsd meg!” – Nagyfüged, Heves megye²⁶²); orrvérzés gyógyítása („...állítsd el, / ...mulaszd el, / Szentlélek Isten, töröld el a verést róla!” – Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁶³); *nyilamlás* gyógyítása („...gyógyítsd meg, / ...gyógyítsd meg, / Szentlélek Isten, áldd meg, és szenteld meg, hogy egészséges legyen!” – Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁶⁴).

122.3. Torokfájás gyógyítása (Szelevény, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶⁵)
A gyógyító a torkot a kezével húzogatva így szól:

Atyaisten eloszlasson,
Fiúisten gyógyítson,
Szentlélek Isten helyrehozzon!

122.4. *Kelés* gyógyítása (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶⁶)

Múlasson el téged az Atya,
múlasson el téged a Fiú,
múlasson el téged a Szentlélek Isten!

123. Kenyérsütés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶⁷)
A kenyér bevetésekor keresztet vetnek sütőlapáttal a kemencére, ezt mondva:

Áldjon meg az Atyaisten,
áldjon meg a Fiúisten,

^a 'gennyes seb', 'kelés'

^b 'a negyedik ujjával'

áldjon meg a Szentlélek Úristen!
Süttessen meg az Atyaisten,
süttessen meg a Fiúisten,
süttessen meg a Szentlélek Úristen,
hogy szép dombos legyél!

124. Állatszoktatás (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶⁸)
Ha új jószág jön a házhoz, szenteltvízzel meghintve ezt mondják:

Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében!
Tartson meg az Atyaisten,
tartson meg a Fiúisten,
tartson meg a Szentlélek Úristen!
Őrizzen meg az Atyaisten, aki megtartott,
őrizzen meg a Fiúisten, aki megváltott,
őrizzen meg a Szentlélek Isten, aki idevezetett a házhoz!

125. Szemverés megelőzése (Újhartyán, Pest megye²⁶⁹)
Ha szemmel verő egyén jön a házhoz, ezt kell mondania:

Segítsen az Atya,
segítsen a Fiú,
segítsen a Szentlélek!

126. Gyerekbetegség gyógyítása (Vörösmart, Eszék-Baranya megye, Horvátország²⁷⁰)

Atya, Fiú, Szentlélek segítsen rajta!

127. Kelés gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye²⁷¹)

Az Atyának szerelme,
a Fiúnak érdeme,
a Szentlélek ereje,
oszlasd el e kelést
e gyarló testről a pokol
mélységes fenekire!

128. Seb gyógyítása (Komáromszentpéter, Komáromi járás, Szlovákia²⁷²)
„El kő^a mondani három Miatyánkot. Mikor ezt elmondtad, le kő űni a földre, és ezt kő mondani:”

Szent Isten oszlassa el,
Fiúisten mulassza el,
szent asszonynak szent gyeröke
vegye le róla a sebet!

^a kell

129. Boszorkánynyomás elhárítása (Algyő, Csongrád megye²⁷³)

Atyaúristen, állj elébem,
Fiúisten, állj mellém,
Szentlélek Isten, állj a hátam mögém!

130. Szemfájás gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye²⁷⁴)

Az Atyának nevibe,
Fiúnak szerelmibe,
Szent János áldása terjedjön reá!
Boldogságos Szűz Mária teje
moss le, mosogassa le ezt a bajokat!

131. Boszorkány vagy „más rossz” elhárítása (Kapunár, Győr-Moson-Sopron megye²⁷⁵)

Atyának hatalma,
Fiúnak szerelme,
Szentlélek ereje szálljon mireánk,
maradjon mivélünk,
Szent János áldása legyen rajtunk!

132. Torokfájás gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye²⁷⁶)
„Törülközővel húzta föl^a anyám, akinek fáj a torka, oszt akkó imádkozta ezt:”

Krisztus Jézus teremtötte,
Szűz Mária oszlassa,
megváltó Isten segítse!
Torokgyógyító Szent Balázs,
könyörögj érette!

Fohász, áldás, ima – Szűz Máriához

133. Kenyérsütés (Pusztina, Bákó megye, Románia²⁷⁷)
Bebetés előtt keresztet vetettek a kenyérre, és így szóltak:

Édes Máriám, segéld meg!

^a A torokbetegségek (torokgyulladás, mandulagyulladás, diftéria stb.) egyik gyógymódja volt, hogy az ülő beteg nyakát hátulról körülfogták egy törülközővel, és annak két végénél fogva felfelé húzták a nyakát.

134. *Szeplő* eltüntetése (Karád, Somogy megye²⁷⁸)

Boldogságos Szűz Mária, eidősanyám,
ezt a szeplőit húzd le az ein mellemre!

135. *Ijedtség* gyógyítása (Alsó- és Felsősfalva, Hargita megye, Románia²⁷⁹)
Kilencszer „öntöttek” a betegnek keddi és pénteki napokon: ólmot vagy ónt olvasztottak, és ezt forrón a beteg testének különböző pontjaira helyezett tál vízbe öntötték, miközben imádkoztak:

Boldogságos Szűz Mária, légy segítségére N. betegnek!
Segítse meg és gyógyítsa meg, adja a Jóisten, hogy használjon!

A vízbe öntött ólom megmutatta annak az alakját, amitől a beteg megijedt.

136. *Ijedtség* gyógyítása (Nyitrageszte, Nyitrai járás, Szlovákia²⁸⁰)
Hideg vízbe ólmot öntenek. A tálra három seprűágat helyeznek keresztben. A beteget és azt, aki őt ölben tartja, „karácsonyi abrosszal”^a takarják le. A gyógyító öntés közben a beteg feje fölé emeli a tárgyát, ezt mondva:

Boldogságos Szűz Mária
távoztassa tőled az ijedséget!

Annyiszor öntötte az ólmot, „míg ki nem jön a szive” – ha kijött, már jól van a beteg.

137. *Rosszak* elhárítása (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye²⁸¹)
A szülés utáni kilencedik napon, napkelte előtt, a temetői keresztnél vagy a templomban^b háromszor elmondta az asszony:

Avass ki engem, Szűz Mária!

Ezután már nem árthattak neki a „rosszak”.

138. Tehén dagadt tőgyének gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia²⁸²)
Ha varasbéka megszopja a tehenet, és megdagad a tőgye, „a hideg vízbe sót tesznek, s csihánt^c [...], s akkor ügyessen, jól megmossák a tőgyit, ügyessen, de este is, reggel is, addig, amíg leszál a daganat. S akkor osztán így helyrejj.” A lemosás alkalmával így fohászkodnak:

^a Az a varázserejűnek tartott abrossz, amellyel a karácsonyesti vacsorához terítették.

^b Az „avass ki” kitétel arra az *asszonyavatónak* is nevezett templomi tisztító szertartásra utal, amelyen a katolikus asszonyok estek át a szülés után hat héttel. Hitük szerint az „avatatlanok” az ezt megelőző hathetes időszakban fokozottabban ki voltak téve a kártékony démonok, *rosszak* ártásainak.

^c 'csalánt'

Öröjzön meg a Babba Mária^a
csúszó-mászó varasbékától,
kégyótól, gyéktől,^b
minden rossz szándéktól!

139. *Daganat* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye²⁸³)

Édös jó Szűzanyám, drága jó szülóm!
Add mög azt a gyermekömnek, gyógyítsd mög ezöket a seböket rúla!
Ezt a daganatot húzd mög, édös jó Istenöm!
Légy irgalmas, légy kegyes, ó kegyes Szűzanyám, hallgasd mög kérésemet,
tehozzád sóhajtok, édös jó Istenem, gyógyítsd mög ezt!
Ó irgalmas, ó kegyes, ó édös Szűzanyám, vödd le ezt a daganatot!

140. *Hideglelés* gyógyítása (h. n.²⁸⁴)

A beteg kitép elől-hátul három-három hajszálat a „boldogságos Szűz nevére”, majd a jobb és bal halántéka fölött ismét hármát-hármát. Feltör egy friss tojást a hegyénél, a tizenkét hajszálat egy kis sóval és kenyérrrel beleteszi. A gyógyító felírja az ajtófélfára:

A hideglelés nincs itthon.

Ezután elmegy a beteggel egy keresztúthoz. Útközben a beteg imádkozik három Miatyánkot és három Üdvözlégyet. A keresztúton lyukat ásnak, a tojást beteszik, majd ezt mondja a gyógyító:

Mindenható Isten és boldogságos Szűz Mária,
ki a kutak mélyében is megjelensz,
vegyétek felét magatokhoz,
mert nektek annyi hatalmatok van a földbe kergetni,
mert az jobban elbírja a rázást,
mint a szegény férfi [asszony stb.]!

Ezután keresztet vetnek magukra, és hátranézés nélkül térnek haza.

^a Szűz Máriát ezen a vidéken nevezték *Babba Máriának* is, különösen, ha kisgyerekeknek beszéltek róla.

^b gyíktól

141. Ficam gyógyítása (Szeged²⁸⁵)

A kificamodott lábú ember vagy állat hajából vagy sörényéből levágnak egy csomót, s arra imádkoznak:

Édősanyám, boldogságos Szűz,
könyörögj a te szent fiad, mönnyei szent atyád, teljes Szentháromság egy Istenné,^a
hogy könyörüljön ezön a szegény nyomorúton!

142.1. Igézet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia²⁸⁶)

„A kútról hoztunk vizet, de úgy hoztuk, hogy senkinek nem szóltunk, s akkor mérítettünk egy csiporval, s vettünk a tűzből szentet. Mikor egy szentet beledobtunk a vízbe, akkor azt mondtuk:”

Boldogságos, szép Szűz Mária,
vedd el ezt a fájást,
s vidd el a pusztára,
ahol nincsen semmi szózat,
se madarcsirikolás,
s gyógyítsd meg
ennek a fejit,
hogy olyan tiszta legyen,
mint a szép tiszta víz!

„Ezt háromszor elmondtuk, három szentet beledobtunk, s keresztet vettünk^b a csésze tetejire, s akkor három cseppet ivutt belőle az a beteg. S akkor, ami megmaradt, elvittük, s egy fa tövibe öntöttük.”

Variáns: igézet gyógyítása („...vidd el ezt a fájdalmat a kösziklák hegyibe, / ahol kutyák ugatása nincs, / madarcsirikolás, emberszózat nincs, / semmi a világon!...” – Pusztina, Bákó megye, Románia²⁸⁷).

142.2. Igézet gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia²⁸⁸)

„Ha valakit megigiznek, fáj a feje, s ilyen kicsi babáknak [...]. Én arra mondtam ezt:”

Babba Mária,
vidd el oda,
hol kutyák nem ugatnak,
kakások nem szólnak,
kovással kenyeret nem sütnek!

„S akkor kétszer-háromszor eltöpdöstem.”^c

^a Istennél

^b vetettünk

^c Ti. elköpdöste.

143. Torokfájás gyógyítása (Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia²⁸⁹)

A gyógyító a „nevetlen” ujjával keresztet vet magára és a fájós torokra, majd elmond egy Miatyánkot ámen nélkül, és így szól:

Az Úr angyala köszöntötte Szűz Máriát, és méhébe fogadá.

Ezután elmond egy Üdvözlégyet, majd így folytatja:

Fölajánlom az én imádságom a három úrangyal tisztelötire,
hogy ez a fájdalom innen eltisztuljon,
takarodjon el!

144. *Kelés, pokolvar, rontás* stb. gyógyítása (Erk, Heves megye²⁹⁰)

Tenger szögegyibe^a ződ fa szütte^b ágot,
ága szütte levelit,
levele szütte virágát,
virága szütte Szent Annát,
Szent Anna szütte Máriát,
Mária szütte szent fiát,
az ő szent fia Jánosnak és Zakariásnak neveztesse!
Szája kúcsolódjon,
körme kapcsolódjon,
hogy ez a fájdalom se testjinek, se lelkinék ne ártson!
Oszlassa el + az Atya,
oszlassa el + a Fiú,
oszlassa el + a Szentlélek!^c

Fohász, áldás, ima – különböző szentekhez

145. *Árpa* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁹¹)

A beteg háromszor elmondta a fohászt:

Jézus, Mária, Szent József,
vesd ki szememből az árpát!

Hasonló szöveg: szembe esett gaz eltávolítása („Jézus, Mária, / vesd ki szememből a gazt!” – Apátfalva, Csongrád megye²⁹²).

^a Ti. tenger 'szigetében'.

^b szülte

^c A + jeleknél a gyógyító keresztet vet a beteg helyre.

146. Boszorkánynyomás elhárítása (Szébény, Baranya megye²⁹³)
Az éjszaka az alvókra nehezedő, „nyomó” boszorkányt bal kézzel próbálták megfogni. Közben fohászokdtek:

Jézus, Mária, Szent József, segíts!

Hasonló szöveg: boszorkánynyomás elhárítása (Balástya, Csongrád megye²⁹⁴).

147. Zivatar eloszlátása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁹⁵)

Jézus, Mária, Szent József,
megdicsőült lelkek,
könyörögjétek érettünk,
mentsetek meg a veszedelmességtől!
Úgy múljon el a vihar,
mind a só a vízbe,
viasz a tűzbe,
gyertyaillatok ahogy elmúlnak!
Lakózatok, szent angyalok,
kik münköt békességbe megőriznek!^a Ámen.

148. Orbánc gyógyítása (Csongrád, Csongrád megye²⁹⁶)
A betegre egy Antal nevű ember „rácsiholt” (acéllal és kovával), és így fohászokdott:

Szent Antal, gyógyítsd meg a beteget!

149. *Szentantaltüze* gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye²⁹⁷)
Egy Antal nevű ember acéllal és kovával háromszor „rácsihol” a betegre, így imádkozva:

Páduai Szent Antal, az én csiholásommal gyógyítsad ezt a sebet!
Páduai Szent Antal, az én csiholásom által ezt a beteget gyógyítsd meg!

150. *Szemölcs* gyógyítása (Drágszél, Bács-Kiskun megye²⁹⁸)

Szent Antalka, Isten nevébe,
amit én megláttam, ezt a teremtményt
Isten nevében küldd el!

151. Kenyérsütés (Kaposvár²⁹⁹)

Drága Szent Antal, kenyerek szaporítója,
szaporítsd meg a kenyeret!

^a Hiányos, elhomályosult mondat.

152. Elvesztett állatok megóvása (Kostealek, Bákó megye, Románia³⁰⁰)
Hogy ne essék baja az eltűnt állatoknak, ahány marha eltűnt, annyi parazsat tesznek le a földre. Leborítják a parazsakat egy üsttel, és így szólnak:

Én bérekesztelek a Jézus kosarába,
Szent Antal vigyájon reátok!

153. Tejellevő boszorkányok elleni ráolvasás kísérő imája (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁰¹)

Édes, áldott Jóistenem,
Páduai Szent Antal,
összes szentek, kik a mennyekbe vagytok,
hallgassátok meg könyörgéseinket!
Gondviseljétek állatjainkot,
örözzétek meg minden veszedelemtől,
jövédelmet adjatok nekik,
tejét, vaját, tejfelét hozzátok vissza!
Távolítsátok a boszorkányokat tőlük,
minden ragadozó állatot,
örözzétek meg minden betegségtől!
Drága Jóistenem, édes, szép Szűz Máriám,
Páduai Szent Antal,
összes szentek, kik a mennyekbe vagytok,
hallgassátok meg könyörgéseinket!
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe, ámmen!
Dicsírtessék a Jézus Krisztus!^a

„E vót az olvasó az állatok részire. Az állatjainkot a boszorkányosok esszetörük. Tejit elveszik, meghigtsák, tejfelit megvékonyítsák, vaját megfehéritik. Kérjük Páduai Szent Antalt, marháinkot öröjze a boszorkányoktól. Az olvasót elmondjuk az állatok részikre. [...] Régi öregeinktől tanultuk. Aki állatot tart, szükséges, hogy megtanulja. Isten segedelmével védjük az állatjainkot.”

154. Betegség gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye³⁰²)
Egy Antal nevű embernek kellett acéllal és kovával „rácsiholni” a betegre. Közben ezt imádkozta:

Dicsőséges Páduai Szent Antal,
Jézus Krisztus szentséges szívinek barátja,
kisdeteknek gyámolója,
légy közbejárónk, hogy errül a betegrül
a betegséget eloszlasd!

^a Kézírásos lapról átírva modern helyesírással.

155. *Ijedtség* gyógyítása (Orosztony, Zala megye³⁰³)

Ha a „szenesvíz” nem használ, viaszt öntenek: a tál vízre és saját magára keresztet vet az öntő, ezt mondva:

Drága Jézusom tiszteletére,
meg a szerelmes Szűzanyám tiszteletére,
meg ennek a betegnek őrzőangyaláért
és a Páduai Szent Antal tiszteletéért
könyörüljete meg rajta,
hogy imádságom által,
szenteltvíz által
távoztassátok el súlyos bajait!

Ezután önti a viaszt, felteszi a vizet, és míg a viasz „sül”, imádkozik hét, súlyosabb esetben kilenc Miatyánkot. A megolvadt viaszt és a három faszéndarabot az ülő beteg feje fölé tartott vízbe önti. A viasz formájából állapítja meg, mitől ijedt meg a beteg.

156. Fejfájás gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lésped, Bákó megye, Románia]³⁰⁴)

Vizet vetnek: bögrébe vizet merítenek, keresztet vetnek a bögre alá, majd a vízbe három „szenet” (parazsat) dobnak, és ezt mondják az első szénél:

Vigasztald meg ezt a gyermeket,
fejfájástú, igézettú,
minden nehéz betegségtú!

A második szénél:

Páduai Szent Antal,
vigasztald meg ezt a gyermeket
fejfájástú, igézettú,
minden nehéz betegségtú!

A harmadik szénél:

Szentlélek Úristen,
vigasztald meg ezt a gyermeket
fejfájástú, igézettú,
minden nehéz betegségtú!

Azután még három-három „szenet” vetnek bele; majd itatnak a vízből a beteggel kilenc cseppet, s megmosdatják belőle. A maradékot tiszta helyre (kertbe) öntik.

157. *Szentantaltüze* gyógyítása (Martonos, Észak-bánsági körzet, Szerbia³⁰⁵)
Szent Antalhoz kell imádkozni három Miatyánkot és három Üdvözlégyet. Azután mondani:

Ajánlom eztet az imádságot Szent Antal tiszteletére azért a betegségért.
Angyalok, arkangyalok, trónok, uraságok, fejedelemségek, hatalmasságok,
kerábok, szeráfok, könyörüljete ezen betegért!

Elmondják a Dicsőséget. Azután újra Szent Antalhoz kell fohászcodni:

Ragadd a te pajzsodat és a te fegyveredet,
kelj föl ezen beteg segítségére,
vond ki a te erődnek fegyverét,
és harcolj azok ellen, akik üldözik őtet!
Mondjad: „Az ő lelke segítője vagyok!”
Szégyenüljenek és gyalázkodjanak meg azok,
akik ennek a betegnek kárját keresik!

Ismét elmondják a Dicsőséget.

Csudákat keres, halál, vétek, ínség, ördög és bélpoklosság szaladnak.
Betegek egészségesebben fölkelnek, eltűnnek a veszedelmek,
és megszűnik a szükség.
Beszéljenek azok, akik érzik,
mondják meg a páduaiaknak: engednek a tengerek és fogságok.
Romlott tagokat és elvesztett tárgyakat kérik és megnyerik ifjak és vének.

Ismét elmondják a Dicsőséget.

Uram, hallgasd meg az én könyörgésem, és az én kiáltásom jusson elődbe.
Akkor fussanak ellenkező gonosz szellemek, mert meggyőzött Dávid
gyükere,
Juda nemzetségéből való oroszlánfeje.
Aluluja, világ megváltója,
őrizz, oltalmaz minden veszélytől!
Tűztül, víztül, hirtelen haláltul,
gonosz emberek szándékától,
ments meg, édes Jézusom! Ámen.

158. Cséplés (Apátfalva, Csongrád megye³⁰⁶)
Ha csépléskor nem fújt „jó szél”,^a a gabona szeleléséhez szelet kértek:

Szent Jakab, Szent Pál,
adj szelet!

159. *Meredek*^b gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye³⁰⁷)
A beteg gyerek mellére méhezett, gúnárszárny alól kitépett pehellyel borított kék papírt kellett kötni e szavakkal:

Szent Péter, Szent Pál,
szabadídd meg a rossztól!

160. *Ijedtség* gyógyítása (Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁰⁸)

Nem egy,
nem kettő,
...
[ötig vagy hatig].

A víz sarokba öntésekor:

Szent Péter, Szent Pál,
add jobban a gyermekemet!

161. *Pattanás* gyógyítása (Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁰⁹)

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek,
Szent Péter, mulaszd ezt el rólam!

162. Zivatar szétoszlata (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia³¹⁰)

Imádkozzál érettünk, Szent Dónát püspök és Márk,
hogy megmeneküljünk az égi háborutól,
könyörgünk az Úristennek,
kinek kezébe vannak az ellemek
és minden teremtmények,
amellyel tetszésed szerint rendelkezel,
Szent Dónát és szent püspök és Márk
könyörgése által megmeneküljünk
a mennykötől, az égi háborutól,
a jégessőtől, forgószéltől,

^a A kézi cséplés során szórólappal magasba kellett dobálni a kicséplelt gabonát, hogy a szél kifújja a lehulló szemek közül a polyvát.

^b Hát- vagy derékmerevedés, húlésból eredő hátfájás.

fergeteg minden veszedelmétől,
megszabadulván óhajtott csendességben,
biztoson éljünk,
szent nevedet dicsérsük és magasztaljuk,
most és mindörökké! Amen.

Ekkor elmondják a Hiszekegyet, a Miatyánkot s az Üdvözlégyet, majd a felhőkkel szemben keresztet vetnek.

Tiltlak téged az Atyának és a Fiúnak
és a teljes Szentháromságnak nagy erejével,
hogy vigyenek el téged a hegyekről hegyekre,
ahol kakasszónak szavát nem hallják,
ahol vakarukalácsot nem sütnék!
Dicsőség az Atyának és a Fiúnak és a Szentlélek Istennek,
most és mindörökké! Áment.

163. Boszorkánynyomás elhárítása (Szank, Bács-Kiskun megye³¹¹)
Valaki, amikor éjjel hallotta a boszorkány közeledő lépteit, ezt mondta:

Szűz lán, Szent Margit, múlaszd el!

Eltávozott a boszorkány.

164. Zivatar eloszlata (Ferencszállás, Csongrád megye³¹²)

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Illés próféta, lassan hurcold az eget!
És az ige testté lett, és miköztünk lakozék.

Variáns: zivatar eloszlata (Hódmezővásárhely, Csongrád megye³¹³).

165. Zivatar eloszlata (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia³¹⁴)
„Én nagyidő ellen, amikor nagyidő van, akkor azt szoktam imádkozni:”

Illés próféta,
vidd el az idődot
erdő ága-bogába,
hol Isten-szót nem említnek,
vakarukenyeret nem sütnék!

„Az idővel szembe keresztet vet az ember, s akkor úgy mondja. Ha az idő olyan súlyosabb, akkor többször.”

166. Jégeső elhárítása (Tiszasziget, Csongrád megye³¹⁵)

Énok és Illés!
Lassan zörgessétek az egeket,
mer nálunk van a boldogságos szűz Mária
az ő egyszülött szent fiával szállásul.
Énok és Illés, hozzátok el azon kenetet,
mellyel az Úrjézus szent testét kentétek mög!
Kenjétek meg szívünket, lelkünket,
házunk belsejét,
kapufélfánkat,
hogymint semmi veszedelmöm ne ártson!

167. Ludvérc elhárítása (Koppányszántó, Tolna megye³¹⁶)
Ha a ludvérc megjelenik a távol lévő házastárs képében kísérteni, a megkísértett háromszor elimádkozza:

Keresztelő Szent János,
keresztelj meg egészen!
Úrszinű Szent Benedek,
fedj be a te palástoddal egészen!
Körösztot vetek magamra
öt ujjal,
öt angyallal,
száz szenttel,
Krisztus körösztjeivel.
Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében!

168. Szemfájás gyógyítása (Deszk, Csongrád megye³¹⁷)
„A szemfájásra én ezt szoktam imádkozni:”

Üdvöz légy, szűz Szent Apolória,^a
betegöknek gyógyítója,
szömfájósok új orvossa,
nyerd mög neköm, bűneimnek,
hogymint az én szömem ne fájjon,
más nyavalya se ártson!
Uram, engedd mög, hozzád igyeközzek,
magamnak ne éljek!
Ó, kegyes Jézusom,
ó, édes Jézusom,
néked élek, halok,
tiéd léssen [!] vagyok
most és mindenkor
és mindörökkön-örökké! Amen.

^a Szent Apollónia, a szembetegségekben szenvedők védőszentje.

169. *Csuma* elhárítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia³¹⁸)
Akkor mondták, „ha jött a csuma”:^a

Mirigyeknek^b imádsága,
hercegeknek unokája,
üdvöz légy, szép rózsája!
Velünk szömbbe nyájaskodék,
testünk sem tették sírba,
kőszikla folyása,
hála Jézus szavának,
beértünk boldogságba.

Variáns: csuma elhárítása (Valény, Hunyad megye, Románia³¹⁹).170. Pestis gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia³²⁰)
„Szent Rókus imádsága a pestis betegség ellen”:

Ó Szent Rókus, az életbe,
zorándok lévén testjibe
pestis támadta hirtelen,
orvosságot ad az Isten,
jobb ódalán kifolyt szent vére.
Krisztus megrántá fegyverit,
megronta a kígyó fejit,
ez lón neki orvossága,
pestis ellen vigasztása,
eloszolja e nyavalya!
Ó Szent Rókus, kérünk téged,
hajtsd le hozzád [!] füleidet,
mutasd meg kegyességed,
örözd meg minden vesztéstől,
éljünk szentül a szent hitben,
egészségben az életben! Ámen.

171.1. Veszettség megelőzése (Besenyszög, Jász-Nagykun-Szolnok megye³²¹)

Gáspár, Menyhért, Boldizsár,
ez a három szent király,
őrizz meg engem,
hogymint ez a kutya meg ne lásson!

^a Vagyis kolerajárvány idején. A *csuma* a 19. századtól már inkább csak *kolerát*, de az azt megelőző századokban még *pestist* is jelentett. E szöveg a Szent Rozáliához mint pestisvédőszenthez szóló régi pestisima töredékes, elhomályosult változata.

^b Mirigyek: a szó a pestis mirigydaganataira utal.

171.2. Betegség gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye³²²)

Menyhárt, Gáspár, Boldizsár,
mind a három szent király,
légy segítségemre,
gyógyítsd meg a betegséget!

172. Szemölcs^a gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³²³)
Háromszor megköpködték a szemölcsöt, majd elkötötték lószőrrel, így szólva:

Három király,
vidd el a szemöcsömet!

173. Különböző betegségek gyógyítása (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye³²⁴)

Hasznos gyógymódnak tartották a beteg homlokát és szíve tájékát villámsújtotta fa darabjaival megdörzsölni. Ilyenkor a betegre keresztet vetve így szóltak:

Szent kereszt, gyógyítsd meg!

174. Az állatok védelme a boszorkánytól (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]³²⁵)

Az istállóba kitűztek egy kis keresztet az állatok fölé. Miközben két fadarabból megcsinálták, így fohászkodtak:

Ez a kereszt legyen velünk,
a gonosznak meg essen a fejibe!

Ima, imarészletek, funkcióidegen vallásos szövegek ráolvasásfunkcióban

175. Szentantaltüze gyógyítása (Nyitrageszte, Nyitrai járás, Szlovákia³²⁶)
A beteget háromszor füstölték karácsonyi morzsával, s közben ezt mondták:

Édes, kedves Szűzanyám, Máriám,
hét fájdalmaid érdeméért bocsáss meg nekem!

176. Tolvaj ellen (Kalocsa, Bács-Kiskun megye³²⁷)

Jézus, Mária nevének ereje,
győzd le a sátányi légiót,
kik a hat szentek ellen törnek!

Miatyánk, Üdvözlégy.

^a szemölcs

177. Zivatar elosztatása (Csíkkozmás, Hargita megye, Románia³²⁸)

Jézusom,
a te szent sebeid áltol
bocsáss meg nekem,
és könyörülj rajtam, Uram!

„Keresztet kell vetni szembe, honnat az idő jő, s örökké ezt mondtam. Ezt elmondtam vagy tízszer-tizenötször, s akkor utána mondtam:”

Örök Atya,
mutasd meg irgalmasságodat,
Jézus, isteni Megváltónk,
légy irgalmas és kegyelmes
irántunk és az egész világ iránt!

„Ezt mondom. Az erős időbe örökké ezt mondom. S a Jóisten meg es hallgassa az embert. Meg es hallgassa.”

178. Nehézség gyógyítása (Garabonc, Zala megye³²⁹)
A beteg keresztet vet, és háromszor mondja:

Velem az Úr Jézus Krisztus,
szent szívével,
szent lölkével,
szent arany koronájával,
áldozzék, bizon áldozzék
az Úr Jézus Krisztus szívében!

179. Hideglelés gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye³³⁰)

Ég földem,
ég az ingem,
ég a szemfödelem.
Krisztus Jézus fegyverem,
semmiféle ellenségem
ne árthasson énnekem!
Jézus, Mária, Szent József, légy velem!
Ne hagyj el engem,
mer van, aki bűnömöt,
vigasztalja lelkemet,
három biztat engemet!
Az Atyának érdeme,
Fiúnak kegyelme,
Szentléleknek ereje,
Jézus amment mond ere.

„Aki ezt háromszó egy héten emondja, emulik a hidege.”

180. *Ijedés* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye³³¹)

Kelj föl, Szentlélek Úristen,
 te is, Zoltán, serkenj fel!
 Menj el az Úr Jézus Krisztus elé,
 igyál szent vért, szent lelket!
 Szólongat Urunk, Jézus,
 szólongató Szent Jánossal,
 tapogat a tíz ujjával,
 elébed küldi az oroszánt
 ékes koronájával,
 kit a fejedre téssen,
 azáltal akar üdvözíteni.
 Dicséretes dicső Isten,
 könyörgünk, kegyes Isten,
 mégis kérünk, Atyaisten,
 hogy a te testöd tömlőcébe
 Gonosz forog az oltár szívébe.
 Gonosz el akarja kárhozatni,
 de mégis kérünk, Atyaisten,
 hogy világosítsd föl az ő lelkit,
 hogy láthassa az ő Urát és Istenit! Ámen.

„Ezt az első anyósomtul tanultam. 1915-ben halt meg. Olyan 68 éves vót. Ahányra ráimádkoztam, az mindég használt.”

181. *Igézés* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia³³²)
 Vízvetnek, és ezt imádkozzák:

Ó Jézusom,
 szent orvosom,
 keresztfán függő Krisztusom,
 aki úgy meggyaláztattál,
 minden állat megindul,
 csak a bűnöző nem búsul!
 Szállj szívedbe,
 fontold meg,
 tetteidet gondold meg,
 hogy az Isten fia vót,
 aki értünk így meghótt!
 Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe, ámen.

182. Zivatar elosztatása (Csíkjenőfalva, Hargita megye, Románia³³³)
 „A nagyüdővel szemben háromszor keresztvetést csinált, s akkor aszmondta:”

Szent Isten,
 szent erős Isten,
 halhatatlan Isten,
 könyörülj rajtunk
 s az egész emberiségen!
 Légy irgalmas, kegyelmes Jézusom
 a jelen veszedelmekbe,
 fedd be drága véreddel!
 Ó örök Atya,
 mutasd meg nekünk irgalmasságodat,
 a te egyszülött fiad,
 Jézus Krisztus vére által!
 Esedezve kérünk téged,
 mutasd meg nekünk irgalmasságodat!
 Amment. Amment. Amment.

183. Zivatar elosztatása (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia³³⁴)
 „A négy égtájat megszentelem, tehát négyfelé fordulok, s megszentelem a vízzel, keresztvetéssel, s akkor kezdem az imát:”

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, ammen.
 Jézusom, az Ige testté lött,
 miközöttünk lakozzék,
 Isten híre nélkül semmi meg nem történjék!
 Jézusom, mindenben legyen meg
 a te legfölségesebb és legszentebb akaratod,
 most és halálom óráján! Ammen.

184. Zivatar elosztatása (Pottyond, Hargita megye, Románia³³⁵)
 Ha jégeső pusztított, jégdarabot dugtak a kebelükbe, „hogy a sziviknél olvadjon el”, keresztet vetettek a felhőkre, és mondták:

Szent, szent a seregek ura, Istene,
 teljes az ég és a föld az ő dicséretére!
 Hozsanna a magasságban,
 áldott, aki jön az Úr nevében,
 hozsanna a magasságban!

Variáns: madarak kártétele ellen (Csíkcsekefalva, Hargita megye, Románia³³⁶).

185. Zivatar eloszlatása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia³³⁷)
 „Keresztet vetünk magunkra, letérdelünk szembe a feketeséggel, a fekete felhőkkel, ahonnan jó a nagyidő. És keresztet vetünk magunkra és az égre es, szembe a feketeséggel, s mondjuk a szenteknek nevit:”

Dicsőség, Szent Péter,
 Dicsőség, Szent János,
 Dicsőség, Szent Antal,
 ...

„S tovább az egész szentnek a nevit. S utána, mikor befejeztük, akkor megint keresztet vetünk magunkra letérdelve, s mondjuk, hogy:”

Szent, szent, szent a seregeknek ura, Istene,
 jöjjön a mi segítségünkre!

„Ezt háromszor elmondjuk egymás után. S keresztet vetünk, s ennyi az egész.”

186. Ijedtség gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³³⁸)

Dicsértessék Jézus, Mária, Szent József,
 Szent Joákim, Szent Anna,
 Isten előtt, világ előtt
 öt szentséges família,
 méltóztatnál béjőnni
 házunkba szállásul,
 lelkembe lakásul,
 gyógyítsd meg lelkemet,
 tisztítsd meg szívemet!
 Asszonyunk, Szűz Mária,
 Istennek szent anyja,
 imádkozzál érettem, bűnösökért,
 most és halálunk óráján! Amment.

187. Fejfájás gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia³³⁹)

Atya, kereszt, csudák,
 haláli nyomoruság,
 betegek gyógyulnak
 a hosszas betegségből,
 rabok szabadulnak.
 Tenger merők [?]
 kérik, nyerik, átollják [?]
 elveszett jóságikat Páduvába
 minden községiknek [?].
 Elindula Szent Antal,

min[d]három tanács [?]
 az Atyához, a Fiúhoz,
 Szentlélek Úristenhez.
 „Ó Szent Antal, mit kérsz, mit kívánsz?”
 „Egyebet nem kérek,
 kérem szent felségemet [!],
 ki hezzám folyamodik,
 vaj betegségembe,
 vaj káromlásomba,
 vaj egyéb nyomoruságomba.”
 „Ó Szent Antal, megadatik ez a mennyei asztal
 a teli malaszttal!
 A szentséges pohár úgy bételjesedjék,
 mind a Krisztus Jézus szava bételjesedik!” Áment.

„Ez a Szent Antal imádságja. [...] Ez a fejfájástól erőst használ, mikor hányja a tűz a fejit az embernek. [...] Ez nem gyeszkentálás!^a Ez imádság. Hogyha a tűz hányja, gyógyul meg. Sokan jöttek hezzám. Olvastam. De nem pénzétt, vaj valami. Megköszönik, hogy Isten fizesse, s annyi. Imádság. Én rosszat nem csinálok. [...] Veszek egy szentelt gyertyát a kezembe, s vetek három keresztet a fejire, s akkor aval a szentelt gyertyával mondom el háromszor így visszafelé. Hordozom előtte, s háromszor elmondom a verseket. S akkor kilencszer.”

Variáns: zivatar eloszlatása (szintén kissé elhomályosult szöveg: Csíkmenaság, Hargita megye, Románia³⁴⁰).

188. Tejelvevő boszorkányok elleni ráolvasó kísérőimája (Csinód, Hargita megye, Románia³⁴¹)

Elindul Szent Antal az atyjához,
 a Szentlélek Fiúhoz [!].
 „Mit hoztál, Szent Antal?”
 „Én egyebet nem hoztam,
 szent felségednek három szép sing^b haját,
 Fiúistennek három csepp vérét,
 Szentlélek Istennek nagy bölcsessége [!],
 boldogságos Szűz Máriának nagy boldogságát.”
 „Elég sok szép ajándékot hoztál, Szent Antal,
 mit kérsz ezért a sok szép ajándékért?”
 „Egyebet nem kívánok szent felségedtől:
 kik hozzám folyamodnak,
 kik betegségből, kik kárvallásból,
 kik más egyéb nyomoruságból

^a 'ráolvasás' (románból)

^b Régi hossz mérték, kb. 60 cm.

említendő, a szükség megadatik.”^a

„Szent Antal, menj,
asztala, bárkája úgy bételjesedjék,^b
amint Krisztus Urunk bételjesítette,
amint édes Jézusom, te mondtad:
„KérjeteK, és adatik nektek,
keressetek, és találni fogtok,
zörgessetek, és megnyittatik nektek!
Aki keres, talál,
zörgetőnek megnyittatik!”
Nyisd meg, Uram szentséges, füleidet,
és az én kiáltásom hangjának!
Uram, tehozzád kiáltok,
hallgass meg engem,
figyelmezz, Uram, imádságom hangjára,
midőn tehozzád kiáltok,
hallgass meg engem,
igazodjál fel, imádságom,
mint a timényen^c füst,
kezeimnek felemelése,
ezt vedd áldozat gyanánt!
Hallgass meg engem, Uram,
Uram, hallgass meg engem,
és az én kiáltásim jussanak fel mennybe!
A mindenható Atya, Fiú, Szentlélek Istennek áldása
maradjon vele!
Íme, az Úrjézus keresztje,
távozzatok, gonosz szellemek,
íme, győzött Judea nemzettségéből Dávid gyökere,
alleluja, alleluja, alleluja!^d

189. Fejfájás, fülfájás gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]³⁴²)

„Ez jó, mikor fáj valaki feje, füle:”

A szent egyházba Szent Antal,
négy szegibe négy angyal,
közepibe szent ótár,
szent ótáron szent kereszt,
szent kereszt alatt aranypad,

^a Ti ami szükséges nekik, megadatik.

^b Elhomályosult sorok.

^c Valószínűleg timény: 'tömjén' helyett; elhomályosult sorok.

^d Betűhív publikáció egy kézírásos füzet 1984-es dátumú bejegyzéséből; itt köznyelvi helyesírással átírva közöljük.

aranypadon fekszik Úr Jézus Krisztus,
szegi szent kedvit,
tépi szent szakállát,
térgyig vérbe,
könnyökig könnyibe, áment.

190. Csecsemősírás csillapítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye³⁴³)
„Hogyha rossz a kicsi baba, rá kell olvasni. A bal kezünket a szivire kell tenni, úgy kell mondani kilencszer, vagy csak háromszor:”

Uram, Jézus, Jézus, Uram!
Szent kezednek munkálása,
ujjaimnak formálása!
Feltekintek a fűyes mennyországba,
mennyország kapuit nyitva találok,
ott ülnek az aranyos karszékbe.
Megparancsolja [Jézus] az ű tanítványainak:
„MenjeteK szíjjel e szíles világon,
hirdessíteK az evangéliumot,
mert aki hiszen, idvezül,
aki nem hiszen, elkárhozik!”

191. Szülés könnyítése (Székelyföld, Románia³⁴⁴)
Az első szülőfájások jelentkezésekor a férj egy vasszőget ver a kemence vagy a kémény falába, aköré néhány hajszálat teker a felesége bal halántéka tájáról, s a következőket mondja:

Vakszem, élő légy!
Isten földet teremtett,
 eget, vizet teremtett,
 megadta a Jézuskát,
 a szentséges szent fiát!
 A szentséges Szentlélek,
 az is legyen itt velünk!

192. Betegség gyógyítása (Gödre, Baranya megye³⁴⁵)

Szűz Mária születéséhez, mikor Jézus fölvette Szűz Máriát Szent Anna ágyából, és kedves kezén bemutatta mennyei atyjának: itt van, mennyei Atyám, Szűz Mária, az Úrjézus, örök ige kalászos tála, akiben az egész emberi nemzetnek örök ige kenyere föllosztatik értünk, élőkért és holtakért!

193. Zivatar eloszlátása (Menaságújfalu, Hargita megye, Románia³⁴⁶)
„Ahonnan jön az üdö, én például így arra fordulok, s vetem a keresztet:”

Az Atyának, a Fiunak, a Szentlélek Istennek nevében, amen.
Dicsőség az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké, amen.

Itt el kell mondani a Miatyánkot.

Szent, szent, szent a seregeknek ura, Istene,
teljes az ég és a föld az ő dicsőségével!
Dicsőség az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké! Amen.
Sötétség lett, midőn Jézust a zsidók fölfeszítették
este kilenc óra tájba,
nagy szóval felkiálta, s mondván:
„Én Istenem, én Istenem, mért hagytál el engem?”
Maga fiának meg nem engedett,
hanem mindnyájunkért keresztre adta őt.
Dicsőség az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké! Amen.
Uram, hallgasd meg könyörgésünköt,
és a mi imádságunk jusson elődbe!

„Ezt én elmondom még tizszer es. Az idő ellen ezt.”

Variáns: zivatar eloszlátása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia,³⁴⁷ Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia³⁴⁸).

194. Szemverés, ijedtség gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye³⁴⁹)
Az alábbi esti imát el szokták mondani a szemvíz^a készítésekor és viaszöntéskor^b is:

Anyám, édesanyám,
ébredj álmaidból,
és kelj fel álmodból!
Szól a kakas éjfél tájban,
elfogták szent fiadat,
megverték, leköpdösték,
dárdával dárdázták,
tövissel megkororonázták,
meghala, és az angyalok eltemették,
a mi üdvösségünkre feltámadta.

^a A szemvíz vagy szenesvíz az a víz, amelybe a parazsakat dobják a szemverés gyógyítása során.

^b Az ijedtség egyik gyógymódjának lehet része az, hogy forró viaszt öntenek hideg vízbe, és a kihűlő viasz alakjából állapítják meg a betegség okát, okozóját.

Ó Szűzanya és üdvözítőnk,
segíts meg, és ne engedj az ellenségnek hatalmat venni rajtam!

195. Boszorkánynyomás megelőzése (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia³⁵⁰)

Krisztus keresztje, jegyezz meg engem,
Krisztus piros vére folyjon körül engem,
nekem semmi gonosz ne ártson,
csak a Jézus neve velem maradjon a számba,
szent kereszt a szívembe,
boldogságos Szűz Mária előttem,
hátam mögött Szent János,
két vállamon őrzőangyal a lelkeket őrizze! Amen.

Az ima szövegét papírra írva a szalmazsákba tették.

196. Boszorkánynyomás megelőzése (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁵¹)
Lefekvés előtt mondták:

Uram, Jézus Krisztus!
Mikor téged a magos keresztfára felfeszítettek,
amé piros véred a földre lecsurgott,
fussa körül házunkat, ablakunkat, ajtónkot,
házunk négy sarkát, ágyam négy sarkát,
szívem alját, fejem alját, eszem alját!

Háromszor mondják az esti imádság után.

197. Ijedtség gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia³⁵²)
A beteg a kezével dörgölte a homlokát lefelé, hogy menjen ki a fejből a betegség;
közben így imádkozott:

Uram, Jézus Krisztusom,
én ágyamból én felkelék,
kimosdozám bűneimtől,
kimenék szent ajtómnak elejibe,
feltekinték napkeletre,
ott vala egy szép fejr kápolnecska,
belül irgalmas, kívül aranyos,
négy szegibe négy aranykereszt,
közepibe egy arany karszék,
abba ül vala ó áldott, szent anyám,
szent feje lehajtva,
szent könyvei^a folnak vala.

^a könnyei

Odamene Szent István, Szent Lukács és evangelisták,
s megkérdek:

„Mért sírsz, mért keseregsz,
ó áldott, szent anyám?”

„Hodne sírjak, hodne keseregjek,
Szent István, Szent Lukács
és evangelisták,

harmadnapja, ó áldott, szent fiam
hazafelé nem járt!”

„Ne sírj, ne keseregj,
ó áldott, szent anyám,

hanem menj ki
szent ajtódnak elejibe,
ott meglátád, ó, áldott, szent fiadat,
elesve térdig vérbe,
könyökig könnyűbe.”

S megkérde: „Merre jártál,
ó áldott, szent fiam?”

„Ó áldott, szent anyám,
eljártam teremtet földre,
két nap zsidók kergettek,
harmadnapra megfogtak,
vaslapokhoz lekötöztek,
vasostorral megostoroztak
vaskestyűkkel megvertek,
vasgárdákkal leonták a mellyemet,
és elonták e^a véretem.

De hagyjuk el,
ó áldott, szűz anyám!

Ki ezt az imádságot
napjába háromcor elmondja
bizon, bizon mondom:
előtte pokol ajtaja béterül,^b
s e mennyországna ajtaja megnyitódik.
Beteg a testje, készen van e lelke,
vígán várják az angyalok,
az örök dicsőségnek seregivel!” Áment.

198. Zivatar elosztatása (Csíkszentimre, Hargita megye, Románia³⁵³)

Aludván Szűzanyám az Élámi hegyén,
mikor a betleheni kastélyban vót,
jött Jézus, és kérdezte:

^a a

^b 'bezáródik'

„Alszol, Szűzanyám, Mária?”

„Édes fiam, szép Jézusom,
el vótam aluva,
nagyon furcsa álmod láttam rólad.”

„Mondd el, Máriám, azt az álmod!”

„Láttam Szent Pétert Rómába,
Szent Pált Rómába,

tégedet a jeruzsálemi várba,
fölfeszítve két lator között.

Hitetlen zsidok kicsúfoltak,
elítéltek,

kinhalálra kényszergettek,
fejedre töviskoronát tettek,
oldaladat lándzsával átszurták,
ahonnan vér és víz folyt ki.

A nap és a hód^a elsötétedett
délután hat órától este kilenc óráig,

pokolba mentél,
vaszárokat leverted,

rézzárokat felnyitottad,
onnan Éránt^b és Ádámot kivetted.”

„Szűzanyám, igazi álmod láttál,
mert én ezt mind el fogom túrni az emberekért.

Ha valaki le fogja írni,
s a házába fogja tartani,

oda az ördög nem közeledik,
meg lesz mentve villámlástól,

dörgéstől,
hirtelen haláltól,

Szent Mihály arkangyal veled lesz,
Krisztus igazgassa az utolsó ítéletig.”

Szűz szülője Istennek,
engedd, hogy tied legyenek,

tied élet s halálba,
tied jó és balsorsba,

tied küzdve, szenvedve,
tied most és örökre!

Szűz szülője Istennek,
fogadd el töllem ezt a kevés imádságot! Ament.

„Ezt egy gyergyói öreg nénitől tanoltam vót. Gyergyószénmiklóson. [...] Mielőtt érkezik a nagyüdő, azelőtt szentelt gyertyát gyújtunk, s ezt az imádságot elmondjuk.”

^a hold

^b Mint a szöveget közlő Takács György is megjegyzi: Éránt az Éva eltorzult alakja lehet (Takács 2014).

*Ima, imarészletek, funkcióidegen vallásos szövegek ráolvasásfunkcióban
– beleszótt ráolvasásmotívumokkal*

199. *Ijedtség* gyógyítása (Hágótó, Hargita megye, Románia³⁵⁴)

Viaszt olvasztottak, majd a forró viaszt hideg vízbe öntötték, a beteg testének különböző pontjaira helyezték tálba. „Kilencszer kell megolvasztani a viaszt. Háromszor a fejre, háromszor a hátra, s háromszor a mellre.” „A vizet belétőtöm egy levesestálba. És keresztet vetek reá. S utána a viaszt megolvasztom. S mikor beletőtöm a viaszt, akkor van az az ima, hogy:”

Jézus, Mária, Jováki,^a
jertek ennek a gyermeknek,
beteges testének gyógyítására!
Ma péntek,
annak is a napja,
Krisztus mene kinjára,
kinján esék esetre,
öt mélységes szent sebe,
miből kifolyt drága szentséges szent vére.
Felelé Jézus a magas keresztfáról:
„Bizon, bizon mondom nektek,
ki ezt az imát tudja,
s minden pénteken háromszor elmondja,
ugy üdvözülni Atyám országába,
mind én a magos keresztfán.”
Jöjj el, jöjj el, világ Megváltója!
Kész a lélek, beteg a test,
vigan várja a mennyei szenteket
utolsó óráján!
„Nemcsak angyalimot küdöm,
nemcsak prófétámot küdöm,
hanem én magam menyek
kilencvenkilenc angyalimmal,
legkisebb ujját sem hagyom
vétekbé meghalni!” Amen.

200. Beteg kisgyermek gyógyítása (Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna³⁵⁵)

Szent neved segítségül hívásával kezdek munkámhoz,
mindentudó Atyám,
adj erőt tagjaimba a dologtételre! Ámen.
Istennek szent fia,
a te segítségedbe bízunk
szükségünknek idején,

^a Joahimból, illetve Joákimból torzult el ez a névalak.

meg ne utáld a mi könyörgésünket,
de szabadíts meg minket minden veszedelemtől,
kegyelmes Krisztus! Ámen.
Piros vére Jézusnak,
kit a keresztfán kiontottak,
verejtéki orcáinak,
mellyel ördögöt megrontott,
kínjaidban könnyebítsen,
és veszélytől megőrizzen,
holtod után vigye be,
vigyen be mennyben
az örök dicsőségbe! Ámen.
Ó legszentebb, legkegyesebb Jézus,
ki a lelket oly belsőleg szereted,
töredelmes szívvel kérlek tégedet,
a te legszentebb szívednek halálgyötrelmei által
és szeplőtelen Szűzanyánk fájdalmai által
tisztítsd meg véredben ez ártatlan kisdédnek szívét,
szenteld meg lelkét,
add vissza elmúlt erejét, egészségét,
hogy tebenned bízassunk a megtartásért! Ámen.
Kelj fel, fiam, végy szentlelket,
kövesd a Jézus példáját! Ámen.
Mint ahogy a víz lemossa a testnek szennyét,
úgy gyógyítsd meg ez ártatlan szenvedőnek szívét!
Add vissza elmúlt egészségét,
hogy tebenned bízassunk,
hogy hálákat adhassunk a megtartásért!

201. *Ijedtség* gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia³⁵⁶)
Önöntéssel és ezzel az imádsággal gyógyították a megijedt kisgyereket:

Kérem az eloszthatatlan teljes Szentháromságot,
Atya, Fiu, Szentlélek Istent,
kinek irgalma és kegyelme véghetetlen,
a te szolgálódnak (itt mondja a nevit) én es vizet szeretnék önteni,
életének első perctől mostani percig adtad,
kérem szent kegyelmedet,
hogy szívemet megvilágosítanád,
hogy szent akaratodot véghezvihessem ezenn a földön,
amíg lenn a te szent angyalaiddal,
főangyalokkal és az egész mennyei sergekkel^a együtt
dicséret himnuszát szentül mondván és énekelvén:

^a seregekkel

„Szent, szent, szent a seregeknek ura, Istene,
telve van a föld az ő dicsőségével.”

Dicsőség az Atyának,
dicsőség a Fiúnak,
dicsőség a Szentlélek Istennek nevében! Ammen.

202. *Pokolvar*^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia³⁵⁷)

Názáreti kertbe
ott ül Jézus,
térgyig vérbe,
könyökig könnybe,
töviskorona a fejibe.
„Mér ül vajon térgyig vérbe,
könyökig könnybe,
s töviskoszorú a fejibe?”
„El vagyok ítelve keresztfára,
lábomba egy-egy vasszeg,
a kezembe két-két vasszeg.
Küdjetek a szent földről tanítványokat,
hogymint emessék el minden fájaldalmot!”
El is ment az édesanyja,
szép Szűz Mária,
elment a Mező-havas tetejire,
elvitte a szentelt abroszt,
elvitte a szentelt gyertyát,
temesse a fájaldalmokat
Mező-havas tetejibe.

„Mikor az utolsó sort mondták, akkor keresztet kellett csinálni a földre. Ezt a pokolvarától való olvasást háromszor kellett elmondani.”

Variánsok: pokolvar és egyéb betegségek gyógyítása (négy szöveg: Kibéd, Maros megye, Románia³⁵⁸).

203. *Ijedtség* gyógyítása (Töröcske [Kaposvár], Somogy megye³⁵⁹)
Ólomöntést kísérő ima:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe, ámen.
Jeruzsálem-kertbe van egy citrusfa,
annak van három lehajtós ága.
Első ág alatt a Jézuska a bűnöst mögváltotta,
második ág alatt Szent Anna betegeket gyógyítja,
csodálatos kezével a földről a nyavalát eltávolítja,

^a Itt: 'erős fejfájás'.

harmadik ág alatt a boldogságos Szűz Mária szent fiát siratja,
piros vérit csókolja.

Judásnak eladta harminc ezüstpénzér.

„Mért nem adta másnak, Máriának,
a dicsőült Szent Annának,
a boldogságos Szűz Máriának?

Hiszen adtam vóna érte ezereket,
nem vitték vóna szenvedésre,
Kálvária högyére!”

Mikor a haldoklóóra elgyün Szent Mihálhoz,
Szent Mihál arkangyallal, Körösztlő Szent Jánossal.^a

Szöm möglátta,
szöm megverte,

Jézus, Mária szent nevébe!

Embör verte,

kalap alú gyütt,

kalap alá mönjön!

Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van,
mind aki ezt a súlyos betegöt mögverte!

Asszon verte mög,

fejkötő alú gyütt,

fejkötő alá mönjön!

Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van,
mind aki ezt a súlyos betegöt mögverte!

Lán verte mög,

pántlika alú gyütt,

pántlika alá mönjön!

Az Istennek nagyobb ereje, hatalma van,
mind aki ezt a súlyos betegöt mögverte!

Möggköszöntötte Gábrriel angyal a boldogságos Szűz Máriát.

„Én is köszöntelek, szerelmes fiam!

Jöttek az angyalok, az apostolok

a magos mönnyből köszöntésömrre.”

Ezekkel a három szavakkal,

ami legerősebb az Úrjézusná,

a teljes Szentháromságná,

a boldogságos Szűz Máriáná,

elindulok a Jézus nevibe,

három isteni szömélybe.

Indulok Atyaistenébe,

Fiúistenébe,

Szentháromság egy élő Úristenébe.

Napkeleti bölcsek,

^a Ez a szövegrész kissé elhomályosult; a haldoklóért (a haldokló Szent Mihályért?) eljövő szentekről szól.

jőjjetek segítségömrre, esedezésömrre,
 bármilyen súlyos betegség, nyavala távolodjon tőle,
 Istennek ereje hatalma szálljon a földre!
 Egek királya,
 hozzád forulok, folamodok,
 nyugtassátok ennek a súlyos betegnek a nyavaláját,
 mind ahugyan a nap az égrű lenyugszik!
 Föld szülte fát,
 fa bimbáját,
 bimbaja virágját,
 Szent Anna asszony szülte a boldogságos Szűz Máriát,
 boldogságos Szűz Mária, édősanyám szülte szerelmes, szentségös, szent fiát.
 Szent fia! Távolítsd a nyavaláját,
 se csontjába, se bontjába,
 semmiféle tetemibe mög ne akadhassék!
 Enyomorodott bűnös lábaidhoz fordulok,
 Jézus Krisztussal sírok,
 hatalom anyja, Mária!
 Fordítsad hozzá figyelmedet
 e siralomnak völgyében,
 mi asszonyunk, mi közbenjárónk, mi szószólónk!
 Engesztelj szent fiadnak,
 mutass be minket szent fiadnak,
 ajánlj minket szent fiadnak!
 Názáreti Jézus, zsidók királya,
 veszedelöm forgója,
 szent Isten nagy hatalma,
 nagy Úristen,
 könyörögjetök ezön betegön,
 atyai szeretetödbe, kögyelmödbe
 ajánlottam testiket, lelkiket, életiket,
 gyógyítsd a betegöket, a sebesülteket,
 fájdalmas testiket, lelkiket,
 kiket te fájdalomba ejtetté,
 sárgasága, fogyásba,
 fejszavarodásba, nyughatatlanságba,
 hideglelésbe!
 Ezen teteményös nyavalától ments mög, Jézusom, Krisztusom,
 minden veszéltől,
 veszedelemtől,
 hirtelen^a haláltól,
 minden nyavalátul!
 Haldokló Jézusom,
 könyörögj a haldoklókér!

^a hirtelen

Én kimögyök az ajtómon,
 ott látok egy aranyos templomot,
 kivü aranyos, belü kögyelmes,
 szolgáltatják a szentmisét a súlyos betegök testiké, lelkiké.
 Mönjetök, próféták, fekete föld színére,
 hirdessétek az én számból származott drága imádságot,
 Szent Annának,
 Szent Anna leányának,
 a boldogságos Szűz Máriának!
 Én lefekszök én ágyomba,
 testi-lelki koporsóba,
 három angyal feje fölött,
 egyik őrózi, vigyázi,
 harmagyk a lelkét vári.
 A kakas mögszólal,
 szép Szűz Máriát kiáltja:
 „Kejj fő, Mária!
 Krisztus Urunkat mögfogták,
 vasdárdáva mögdárdázták,
 tövisse mögkoronázták,
 hét csöpp vér elcsöppent,
 az angyalok fölszötték,
 Krisztus Urunk elejbe vitték.”
 Krisztus Urunk azt felelte rá:
 „Aki ezt a hét fő imádságot elmonya,
 hét bűnre bocsáttatik,
 a purgátériumtűzre nem vettetik,
 viszem az atyám házába,
 az örök dicsőségbe,
 fényös mönyországba,
 mönyország közepibe!” Ámen.
 Imádkoztam az Úr Jézus Krisztus szenvedéséé, haláláé,
 ennek a súlyos betegöknek a möggyógyulásáé,
 az Úr Jézus Krisztus lészen az orvossa mostantól kezdve,
 és mindörökkön-örökké! Ámen.
 Atyám haláltól, fájdalomtól nem tudom mögmenteni,
 azt akarnám, hogy a Paradicsomba örvendözzön,
 és a szent angyalokkal zöngedözzön
 a dicső mönyországba! Ámen.
 Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe, ámen.

204. *Igézet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁶⁰)

Atyának és Fiúnak és Szentléleknek. Én Istenem!
 Mi Atyánk, az Úristen, ki a mennyekbe lakik,
 szenteltessék a te áldott, szent neved,
 jöjjön el a te országod,
 legyen meg a te akaratod,
 úgy, mint a mennybe, úgy a földön is!
 Mindennapi kenyerünköt add meg nekünk ma,
 és bocsásd meg vétkeinket,
 miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!
 És ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts a gonosztól! Ámen.
 Üdvöz légy, Mária,
 kegyelemmel teljes,
 az Úr van teveled,
 áldott vagy te az asszonyok között,
 és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus.
 Asszonyunk, Szűz Mária,
 Istennek szent anyja,
 imádkozzék érettünk, a bűnösökért
 most és halálunk...
 Most segíts meg, Mária,
 ó irgalmas Szűzanya!
 Keservit a bűnnek, bajnak,
 elosztatni van hatalmad,
 hol már ember nem segíthet,
 a te erőd el nem törik,
 hű imáit gyermekidnek
 nem, te soha nem vetted meg.
 Hol a szükség kínja nagy,
 mutasd meg, hogy anyánk vagy!
 Most segíts meg, Mária,
 ó irgalmakkal való Szűzanya! Ámen.
 Szent János ment... Ó édes Istenem! [szövegtévesztés]
 Szent János, arra kérlek,
 hogy szemekkel megverted,
 s meg is igaztad!
 Boldogságos Szent János,
 vigasztald meg az ő fejit!
 Szem megnézte,
 szív megszerette,
 boldogságos Szent János,
 vigasztald meg az ő fejit!
 Ma szent aranyos péntek,
 kimegyek az ajtóm elé,
 feltekintek a csillagos égre,

nyitva látom mennyország kapuját,
 azon belül mennyország ajtaját.
 Abba látok egy aranyszéket,
 benne ül a világ ura, Jézus Krisztus,
 színe elváltozva,
 szíve szomorodva.
 Odamene Szent Lukács evangélista, és kérdi:
 „Miért sírsz, miért sírsz, ó én Uram,
 megváltó, szent Atyám?”
 „Hogyne sírnék, hogyne sírnék,
 mikor nekem azt ígérték,
 magos keresztfára felvezetnek... [szövegtévesztés]
 magos hegyre felvezetnek,
 magos keresztfára felszegeznek,
 az én két szép kezemet kétfelé szegeznek,
 az én két szép lábamot egymásra verik,
 vasláncokkal megszurkodnak,
 vaskestyűkkel megfogdosnak,
 rút nyálakkal megköpdösnek,
 véres kendővel letörölnék!
 Bizony, bizony, mondom nektek,
 ki ezt elmondja este, lefektibe,
 reggel, felkeltibe,
 halála előtt megjelenek,
 s én átviszem a pokol tüzén! Ámen.

Ahány szem parázs van a csésze vízben, annyi cseppet iszik a beteg. „S akkor iszik, hármot vagy kilenc cseppet iszik, és akkor megmossák így a tenerét, a szívit, a szívit, s a fejit, s a homlokát, s a kezit, s akkor nekifognak, s így elviszik, s aszmondják:

Akkor igizzék meg ezt az embert, aki beteg,
 amikor ezt a kertet!

JEGYZETEK

- 1 Ferdinand Ohrt mutatja be az erre vonatkozó középkori szöveganyagot, a Krisztus születésének és halálának motívumait szerepeltető ráolvasókat összefoglaló munkájában: Ohrt 1938.
- 2 Mettke, 1976, 97.
- 3 A keresztrvetésre utasító X jeleket kihagytuk a fordításból. A latin eredeti: „X Christus X in Cruce X pendeat / X Sanguis eius effuebat / X Sancta Maria X veniebat / X Staxta x juvena X tue [Stabat juventute?] / X sicut X Christus stabit X in fide sua.”
- 4 Franz 1909, II. 199–200. Archaikus imáknak is gyakori motívuma ez; lásd például Erdélyi 1976, 134, 182, 185 stb. Egyéb műfajokban lásd: Dömötör T. 1974, 132–138. Bálint Sándor utal e szöveg karácsonyi liturgikus hagyományokkal való kapcsolatára (Bálint 1943, 38).

- 5 „Que mulier non potest parere masculum vei feminam, debet scribere istas literas et debet ligare ad ventrem parientis et statim pariet sine dolore...”: „+ Elizabet + peperit + Sanctum + Joannen! + Baptistam + Anna + peperit + matrem + domini+ nostri + Jesu + cristi + sine + dolore +...”
- 6 Sajtó alatt lévő ráolvasáskötetében: Takács 2014.
- 7 Takács 2014.
- 8 Holl 1971, 371; Takács 2014. Lásd különösen Táncczos Vilmos és Szikszai Mária tanulmányait a Szent Antal-ímák egyes változatainak történetéről és kapcsolatairól Remete Szent Antal, illetve Páduai Szent Antal kultuszával és legendáival: Táncczos 1996; Szikszai 2005, 87–98.
- 9 Holl 1971, 372.
- 10 Holl 1971, 371–372.
- 11 Lásd például Láng 2007, 94–101: *Angyalok a kristály körül* című fejezet.
- 12 Bajcsay–Kővári 2012, 315.
- 13 Grynaeus 2001, 65.
- 14 Kovács Endre 1982, 21. Kovács imakönyvi forrásra vezeti vissza ezt a szöveget, Polner Zoltán ugyanezt „egy tépett ponyva lapjairól” közli, Tápéról (Csongrád megye; Polner 2000, 22).
- 15 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 16 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 17 Ráduly 2009, 96.
- 18 Takács 2004, 533.
- 19 Takács 2004, 554.
- 20 Takács 2004, 573.
- 21 Fügedi 1982, 184.
- 22 Csógor 1998, 96, 92.
- 23 Csógor 1998, 67.
- 24 Berze Nagy 1940, III. 162.
- 25 MNA, Mándoki László gyűjtése, 1960.
- 26 Kozma 1882, 35.
- 27 Ráduly 2009, 89.
- 28 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 29 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 21–22.
- 30 MNT 18.
- 31 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 27.
- 32 Vajkai 1937, 142.
- 33 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
- 34 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 35 Csűry 1935–1936, I. 442.
- 36 MNT 18.
- 37 Bosnyák 1977, 117–118.
- 38 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 39 Kolumbán 1895a, 120.
- 40 MNT 5.
- 41 Besenczi 1970, 6.
- 42 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 43 Gönczi 1937, 221.
- 44 Gönczi 1937, 221.

- 45 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 46 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 47 Berze Nagy 1940, III. 169.
- 48 Berze Nagy 1940, III. 176.
- 49 Kovács Kázmér gyűjtése, EA 1403, 11.
- 50 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 51 P. Madar 1967, 92.
- 52 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 53 MNT 18.
- 54 Lengyel–Limbacher 1997, 160.
- 55 Halász 2005, 211.
- 56 Halász 2005, 210.
- 57 MNT 18.
- 58 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 59 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 60 MNT 18.
- 61 Gönczi 1937, 69.
- 62 MNT 18.
- 63 Kiss L. 1919, 88.
- 64 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 65 Csermák 1949, 247.
- 66 Salamon Anikó gyűjtése, 1972; Salamon 1987, 208.
- 67 Diószegi 1967, 64.
- 68 Nagy Czirok László gyűjtése, EA 2390, 54.
- 69 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 95.
- 70 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 96.
- 71 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 96–97.
- 72 Kovács Endre 1982, 19–20.
- 73 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 97.
- 74 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 94, 98.
- 75 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 76 Ferencz 1998, 57.
- 77 MNA, Küllös Imola gyűjtése, 1969.
- 78 Gönczi 1914, 603.
- 79 Moór 1933, 60.
- 80 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 81 Takács József gyűjtése, EA 1668, 2.
- 82 Luby 1928, 202.
- 83 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 246.
- 84 Kovács Endre 1982, 259.
- 85 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 86 Polner 1978, 60.
- 87 Polner 1978, 60.
- 88 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 94.
- 89 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 95.
- 90 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 94.

- 91 Kovács Endre 1982, 277.
- 92 Takács György gyűjtése, 2007.
- 93 Magyar 2003, 552.
- 94 Tánzos 1995, 33.
- 95 Ferencz 1998, 57.
- 96 Takács György gyűjtése, 2008.
- 97 Takács György gyűjtése, 2007.
- 98 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 90.
- 99 Takács György gyűjtése, 2004.
- 100 Takács György gyűjtése, 2007.
- 101 Takács 2001, 352.
- 102 Daczó 2003, 265.
- 103 Ferencz 1998, 57.
- 104 Bakos Márta gyűjtése, 2003; Takács 2014.
- 105 Takács György gyűjtése, 2006.
- 106 Takács György gyűjtése, 2007.
- 107 Bárh J. 2006, 39.
- 108 Takács György gyűjtése, 2007.
- 109 Takács György gyűjtése, 2006.
- 110 Takács György gyűjtése, 1993; Takács 2001, 344–345.
- 111 Polner 2000, 13.
- 112 Tánzos 1995, 34–35.
- 113 Daczó 2003, 263.
- 114 Ráduly 2009, 91–92.
- 115 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 116 Bosnyák 1982, 75.
- 117 Salamon Anikó gyűjtése 1972; Salamon 1987, 201; Takács György gyűjtése, 2005.
- 118 Tánzos 1995, 34. További gyimesbükki (Bákó megye) és magyarcsügi (Bákó megye), valamint csíkménasági (Hargita megye) variánsok kézírásos lapokról: Takács 2001, 346; Daczó 2003, 264, illetve Takács György még nem publikált gyűjtése.
- 119 Kovács Endre 1982, 259.
- 120 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 121 Ráduly 2009, 58.
- 122 Ráduly 2009, 99–100.
- 123 Vankóné Dudás Juli gyűjtése, EA 1567, 5–6.
- 124 Illyés 1931, 143.
- 125 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 126 Berze Nagy 1940, III. 190.
- 127 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 128 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 129 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 161.
- 130 Fél Edit gyűjtése, EA 1784, 1.
- 131 P. Madar Ilona gyűjtése, 1964.
- 132 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 133 Gönczi 1914, 193.
- 134 Pócs Éva gyűjtése, 1962.

- 135 Morvay Judit gyűjtése, EA 2618, 21.
- 136 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 137 Morvay Judit gyűjtése, EA 3011, 9–10.
- 138 Hegedűs 1946, 14.
- 139 MNT 5.
- 140 Lengyel–Limbacher 1997, 155.
- 141 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 142 P. Madar Ilona gyűjtése, 1964.
- 143 Berze Nagy 1940, III. 217.
- 144 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 145 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 146 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 147 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 148 MNA, Égető Melinda gyűjtése, 1963.
- 149 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 4.
- 150 Kovách Aladár gyűjtése, EA 1671, 23.
- 151 Vecsey Ferenc gyűjtése, EA 869, 86.
- 152 Nagy 1896, 178.
- 153 MNT 18.
- 154 MNT 18.
- 155 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 156 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 157 MNT 18.
- 158 MNT 18.
- 159 MNT 5.
- 160 Sebestyén 1906, 417–418.
- 161 Fehér Gy. 1937, 222.
- 162 MNT 18.
- 163 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 164 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 165 Kovács Endre 1982, 208.
- 166 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 167 Polner 1978, 85.
- 168 MNT 18.
- 169 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
- 170 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 171 Takács 2003, 181.
- 172 Burány 2001, 253.
- 173 Antalné Tankó 2003, 74–75.
- 174 Harangozó Imre gyűjtése, 1997.
- 175 Polner 2000, 79.
- 176 Vajkai 1943, 144.
- 177 Sebestyén 1906, 411.
- 178 Lengyel–Limbacher 1997, 154.
- 179 MNT 18.
- 180 Lengyel–Limbacher 1997, 154.

- 181 B. Kovács 1998, 399.
 182 Polner 2000, 20.
 183 Ráduly János gyűjtése, 2002; Ráduly 2009, 90–91.
 184 Harangozó Imre gyűjtése, 1999.
 185 Takács György gyűjtése, 2008.
 186 Takács György gyűjtése, 2007.
 187 Takács György gyűjtése, 2008.
 188 Takács György gyűjtése, 2004.
 189 Takács György gyűjtése, 2005.
 190 Takács 2001, 349–350.
 191 Takács György gyűjtése, 2002.
 192 Takács György gyűjtése, 2006.
 193 Polner 2000, 10.
 194 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 252.
 195 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 196 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 197 Cserép 1885, 426.
 198 Szendrey Zs. 1914, 321.
 199 Polner 2000, 79.
 200 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 201 Kovács Endre 1982, 204.
 202 Antalné Tankó 2003, 72–73.
 203 Takács György gyűjtése, 2006.
 204 MNT 12.
 205 Besenczi 1970, 7.
 206 Fehér Zoltán gyűjtése, 1960.
 207 Diószegi 1960b, 85.
 208 MNT 20.
 209 MNT 20.
 210 MNT 15.
 211 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
 212 MNT 5.
 213 MNT 5.
 214 MNT 5.
 215 MNA, Hegyi Imre gyűjtése, 1960.
 216 Bene 1964, 100.
 217 MNT 5.
 218 Kovács Endre 1982, 210.
 219 Vajkai 1943, 102.
 220 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 221 Pereszlényi Mária gyűjtése, EA 1845, 4.
 222 MNT 5.
 223 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
 224 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 225 Kovács Endre, 1982, 207.
 226 Pócs Éva gyűjtése, 1968.

- 227 MNT 20.
 228 MNT 5.
 229 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
 230 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 231 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 232 Juhász László gyűjtése, EA 363.
 233 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 234 Kovács Endre 1982, 202.
 235 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 236 Kálmány 1891a, 70; Kálmány 1891b, III. 155.
 237 MNT 5.
 238 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 239 Verebélyi Erika gyűjtése, DENIA 1959; Barna 1989, 644.
 240 Burány Béla gyűjtése, 1979; Burány 2001, 272.
 241 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 98.
 242 Katona Ferenc gyűjtése, EA 3088, 10.
 243 Jankó 1892, 199.
 244 MNT 18.
 245 Horváth Ilona gyűjtése, EA 1358, 2.
 246 Bosnyák 1980, 122.
 247 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 56–57.
 248 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 56–57.
 249 P. Madar 1967, 161.
 250 Kovács Endre, 1982, 201.
 251 Morvay Judit gyűjtése, 1960-as évek.
 252 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
 253 MNT 20.
 254 MNT 18.
 255 Morvay 1956, 196.
 256 MNT 5.
 257 Takács József gyűjtése, EA 1668, 1.
 258 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 259 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 260 Kálmány 1891a, 37.
 261 MNT 18.
 262 MNT 18.
 263 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 264 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 265 Kálmány 1891b, III. 155.
 266 MNT 5.
 267 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 268 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 269 MNT 18.
 270 MNT 18.
 271 Polner 2000, 72.
 272 Kósa 1979, 387.

- 273 MNT 27.
 274 Kálmány 1891a, 70; Kálmány 1891b, III. 156.
 275 MNT 18.
 276 Polner 1999, 81.
 277 Halász 2005, 210.
 278 Gönczi 1937, 211.
 279 Gub 2003, 40–41.
 280 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
 281 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 282 Takács György gyűjtése, 1992; Takács 2001, 462–463.
 283 Ferenczi I. 1977, 340.
 284 Kiss Á. 1892, 117.
 285 Ferenczi J. 1875, 178; Kovács J. 1901, 395.
 286 Bosnyák 1980, 168.
 287 Diószegi 1960b, 78.
 288 Takács György gyűjtése, 1992; Takács 2001, 415.
 289 Kálmány 1891b, II. 13.
 290 Gulyás Béla gyűjtése, EA 871, 195.
 291 Polner 1985, 15.
 292 Polner 1985, 14.
 293 Körner Tamás gyűjtése, 1967.
 294 Varga Ildikó gyűjtése, 1985.
 295 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1981; Tánczos 1995, 33–34.
 296 MNT 21.
 297 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 195.
 298 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 299 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3020, 93.
 300 Takács 2001, 451.
 301 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1989; Tánczos 1995, 53.
 302 Polner 2000, 83.
 303 MNT 18.
 304 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 305 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 306 Polner 1985, 21.
 307 MNT 5.
 308 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 309 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 310 Takács György gyűjtése, 2005.
 311 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 253.
 312 Polner 1978, 51.
 313 Polner 2000, 18.
 314 Takács György gyűjtése, 2007.
 315 Polner 1978, 143.
 316 Sebestyén 1906, 413–414.
 317 Polner 1978, 140.
 318 Diószegi 1960b, 46.

- 319 Szendrey Ákos gyűjtése, az év ismeretlen.
 320 Bosnyák 1980, 173–174.
 321 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 322 Polner 1978, 85.
 323 Polner 2000, 24.
 324 MNT 5.
 325 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950.
 326 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
 327 Besenczi 1970, 7.
 328 Takács György gyűjtése, 2006.
 329 Sebestyén 1906, 414.
 330 Polner 1978, 144.
 331 Polner 2000, 68.
 332 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 51.
 333 Takács György gyűjtése, 2006.
 334 Takács György gyűjtése, 2007.
 335 Takács György gyűjtése, 2007.
 336 Takács György gyűjtése, 2005.
 337 Takács György gyűjtése, 2007.
 338 Takács György gyűjtése, 2005.
 339 Tánczos 1995, 122–123; az elhomályosult szövegrészeknél a közlő kérdőjeleivel.
 340 Takács György gyűjtése, 2007.
 341 Daczó 2003, 285.
 342 Diószegi 1960b, 56.
 343 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
 344 Temesváry 1899, 42.
 345 Berze Nagy 1940, III. 257.
 346 Takács György gyűjtése, 2007.
 347 Takács György gyűjtése, 2007.
 348 Takács György gyűjtése, 2007.
 349 MNT 18.
 350 Kovács Endre 1982, 274.
 351 Gulyás 1976, 145.
 352 Csoma 2000, 60.
 353 Takács György gyűjtése, 2006.
 354 Takács György gyűjtése, 2007.
 355 Kész 2008, 92.
 356 Takács György gyűjtése, 2007.
 357 Ráduly János gyűjtése, 1987; Ráduly 2009, 28–29.
 358 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 19–20; Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 23–24; Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 25; Ráduly János gyűjtése, 1987; Ráduly 2009, 29–31.
 359 Erdélyi 1976, 133–136.
 360 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.

MÁGIKUS/VALLÁSOS FORMÁK

X. PARANCS, KÍVÁNSÁG EGYHÁZI ÁTOK/ÁLDÁS FORMÁBAN

Ebben a fejezetben azokat a ráolvasásokat mutatjuk be, amelyek eredetük tekintetében kapcsolatba hozhatók a középkori papság áldásmondó, gyógyító és exorcizáló, ördögűző tevékenységével.¹ E ráolvasások tematikájában, szerkezeti felépítésében, nyelvezetében közvetlen kapcsolat fedezhető fel a középkori, kora újkori egyházi szövegekkel, vagy olykor egyenesen pontos megfelelői, mintegy folytatásai, másolatai azoknak. Az Európa nagy részén elterjedt, különböző nyelveken meglepő egyezéseket mutató ráolvasástípusok jelentős százaléka ilyen, az egyházi áldásokból származó szöveg. Mint e könyv bevezető fejezetében már volt róla szó, a hivatalos benedikciórítusoknak és a mágia falusi szakértőinek, a paraszti közösségek laikus gyógyítóinak a szöveganyaga között sok kölcsönhatás tételezhető fel már a középkorban is. Nemcsak a népies gyógyító, bajelhárító mágikus tevékenység vett fel a papi gyakorlatból „leszállott” szövegeket, motívumokat, gesztusokat, hanem maguk a hivatalos rítusok is számtalan, a valamikori népies gyakorlatból származó elemet tartalmaznak. A benedikciók eszközkészletében – mind a szövegek, mind a rítusok gesztuskincsének és tárgyainak vonatkozásában – a laikus mágia sok eleme fedezhető fel, amihez a klasszikus ókor által örökített pogány hagyománykincs mellett a kora újkor tudós mágiája vagy a szintén sok ókori hagyományt és mágikus elemeket is őrző hivatásos orvosi gyakorlat hatásai is hozzájárultak.²

A kora újkor óta már központilag szabályozott, írásban rögzített rítusok és a népi, részint szájhagyományozott, részint saját feljegyzésű gyógyító receptek formájában megőrzött szöveganyag közötti legfontosabb közvetítők a kolostorok lehettek. A szerzetesek sokszor az egyház tiltásai, rosszállása ellenére végzett gyógyító tevékenysége és áldásszövegei, illetve ráolvasásai köztes állapotot illusztrálnak a hivatalos benedikciók és a falusi gyógyítók kezén élő ráolvasásanyag között. Magyarországon, ahol a latin írásbeliség a II. században jelenik meg, ezeket a középkori kapcsolatokat és folyamatokat nem tudjuk szövegelemekkel megfogni, pedig a „le-” és „felszállás” folyamatos lehetett a középkor századaiban is. Bár Katona Lajos már 1902-ben közreadott egy 17. századi kolostori, ördögűző kéziratot,³ a kora újkor magyarországi dokumentumainak feltárása a legutóbbi időig igen kevésbé történt meg, ezért a népi gyakorlat és a hivatalos egyházi rítusok összehasonlító elemzését lényegében csak az egyházi benedikciók nyugat-európai gyakorlatát dokumentáló szöveggyűjtemények, elsősorban Adolph Franz nagy terjedelmű szövegkorpusza⁴ alapján volt eddig lehetséges elvégezni. Az utolsó két évtizedben azonban megkezdődött a magyar szöveganyag feltérképezése és tanulmányozása is: Bárh Dániel az egyházi levéltárakban lappangó dokumentumok feltárása mellett a ferences, bencés és jezsuita rendek szerepét kutatja a benedikciók és exorcizmusok gyakorlati alkalmazásában, illetve a laikus gyakorlat felé való közvetítésében.

A népies és hivatalos szöveghasználat állandó kettőssége és az említett többirányú folyamatok egymásmellettiége miatt ritkán tudjuk vizsgálni az „elsőbbség”, az „átadás-átvétel” konkrét kérdéseit, olyankor, amikor fennmaradt, írásban rögzített adatok segítségével egy-egy folyamatnak legalábbis két végpontja nyomon követhető. Így némely esetben beszélhetünk 19–20. században feljegyzett paraszti használatú szövegek 16–17. századi írásos használatú – egyházi vagy nemesi feljegyzésű – előképeiről. Maguk a kapcsolatok azonban ilyen fogódzók hiányában is nyomon követhetők. Ha a következőkben megnézzük a legjellegzetesebb benedikció-ráolvasás párhuzamok néhány példáját, azt tapasztaljuk, hogy a tipológiai párhuzamok és a konkrét kap-

csolatok, a tartalmi-formai és funkcionális megfelelések a szövetségvezetők különböző szintjein léteznek, az egyházi és népi, a vallásos és mágikus szövegek, szövegelemek kapcsolatai sokféleképpen létrejöhetnek. Mind a mágikus szövegelemek vallásos kontextusban való megjelenése, mind ennek fordítottja jelentheti mágikus szövegelemek beépítését a hivatalos egyházi célokra használt vallásos szövegekbe, de az ellenkezőjét is; a különböző irányú folyamatok egyidejűségét éppúgy, mint azonos folyamatok különböző időpontokban, helyeken való lezajlását.

Magyarországon a 17. századtól ismerünk kolostori gyakorlatból eredő „félhivatalos” egyházi szövegeket. A kódexeinkben közölt latin, magyar – vagy kétnyelvű – szövegek is ezt a félhivatalos-féllégit állapotot tükrözik, más szavakkal a benedikciók és egyházi áldások átmeneti stádiumát a ráolvasás felé. Ilyenek például az 1526-ban írásba foglalt Peer-kódex *Nyíllövés ellen és Fegyverek ellen* való imádságai (B kötet, B/5.4–5.8. szövegek) vagy a kincskereső varázsvessző kilövését kísérő ún. *gyöngyösi ráolvasások* (B kötet, A/5. szöveg). A Peer-kódex *Contra febres* (láz elleni) gyógyító imádsága azáltal is illusztrálja ezt a köztes állapotot, hogy egymás mellett szerepel benne a magyar szöveg és a latin eredeti is (B kötet, B/5.3. szöveg): „...Krisztus országol, / Krisztus parancsol, / Krisztus győz...”⁵ illetve: „Christus regnat, / Christus inperat, / Christus vincit...” Ez a formula a hivatalos benedikcióknak is gyakori eleme volt, például Adolph Franz egy zivatarelhárító áldás részeként is közli,⁶ emellett Európa nagy részén elterjedt középkori amulettiszövegeként, de újkori ráolvasásoknak is gyakran előforduló motívuma.

A benedikció és az exorcizmus lényege az embernek és környezetének a megtisztítása a Sától és démonaitól, az ő káros hatásaiktól. A rítusok az isteni és démoni szféra ellentétességén, összeférhetetlenségén alapulnak: a testben vagy démon, vagy Isten lakik; az ember objektumain, tevékenységén vagy Isten áldása van, vagy a Sától kerítette hatalmába. A kereszttel az emberből kiűzi a Sától, és Isten lakhelye lesz. Ha az ördög újra beköltözik a testbe, „megszállja”, akkor Isten nevében, rá való hivatkozással ki lehet belőle űzni. A megáldott személy vagy tárgy, létesítmény áldást nyer, hasznos lesz; megszűnik benne a démonok káros tevékenysége. Mindezt a rítusszövegek is kifejezik: tartalmuk lényege a gonosz elküldése, megsemmisítése, távoltartása. A szövegek a mágikus és vallásos funkció együttes kifejeződései; az istenség és a démon szembenállása, „harca” mellett az istenség hatalmát is kifejezik. A keresztény démonűző rítusok közvetlen öröksége az ókori keleti mágia sok elemét is magába olvasztó késő antik, illetve hellenisztikus démonhit és démonűző gyakorlat volt. Az exorcizmusgyakorlat vallásos viszonyt kifejező formuláinak alkalmazásával az örökölt hiedelemtartalmakat kifejező szövegek is vallásos jelentést nyertek. Egy sor ráolvasástípusnak van laikus, illetve mágikus, valamint vallásos változata; a ráolvasások sztereotip grammatikai struktúráinak lehetnek tisztán mágikus és vallásos tartalmak. Ilyen sztereotip ráolvasásszerkezetek: a parancs, a hasonlat, a lehetetlenségi formula, az ún. szláv antitézis, vagyis Kaarle Krohn kategóriái szerint⁸ az „úgy..., mint”, az „akkor..., ha”, vagy a „nem ezt csinálom, hanem azt” szerkezetek, továbbá a „végtelen” mágikus felsorolások.

A démonhoz paranccsal fordulni a mágia egyik alapművelete. A betegségnek vagy a károsító démonnak – az egyházi használatban a Sától – adott utasítások felszólítják a gonoszt a test vagy az ember lakhelyének elhagyására, megsemmisülésre vagy visszavonulásra a származási helyére, a pokolba. A keresztény áldásokban és a belőlük sarjadt ráolvasásokban ezek a mágikus parancsok egy istenség nevében, rá és attribútumaira való hivatkozással jelennek meg. A betegségekkel küzdő ráolvasásoknak egész Európában gyakori tartozéka a mágikus parancsok felsorolásába épített hivatkozás a szent személyek különböző attribútumaira: Isten, Jézus vagy a szentek nevében, rájuk és tetteikre, tulajdonságaikra való hivatkozással küldik el, semmisítik meg a gonoszt. (Lásd különösen az 1–47. alatti ráolvasásokat.) A magyar ráolvasásokban leg-

gyakoribbak ebben a szöveghelyzetben a szenvedéstörténet különböző mozzanatai és tárgyi kellékei: Atya, Isten, Boldogasszony hatalma, parancsolata, igéje; Jézus Krisztus megfogattatása, áldozata, vére, halála, töviskoronája stb., továbbá Krisztus, a Szentlélek hatalma, ereje; Boldogasszony, Szűz Mária szüzessége, szülése, szülöttje, teje.

Így szól például egy 1735-ös, szívfájás elleni szöveg egy gyógyítóasszony repertoárjából (egy debreceni boszorkányper jegyzőkönyvéből, B kötet, F/38. szöveg): „...kötöm az élő Istennek / szent erejének, / szent hatalmának, / szent ujjabeli aranygyűrűjének [miatta], / pecsételje el ezt a gonosz lidércet...” Ezek a szerkezetek a hivatalos benedikció- és exorcizmuszövegeknek is közkeletű tartozékai voltak. Részlet egy 11. századi zivatarelhárító benedikció fordításából: 'Mégkötlek téged, démon és Sától, / az által kötlek meg, / aki jobbát a keresztfára helyezte, / az Atya, a Fiú és a Szentlélek által kötlek meg téged, / Mihály angyal által...'⁹ A hivatkozások Jézus életének eseményeire, különösen csodás születésére, Jordánban való megkeresztelésére és kereszthalálára a hivatalos benedikcióknak az egész európai kereszténységre kiterjedő hatása következtében szinte azonos szövegezésű ráolvasásokban jelentek meg Európa sok táján.¹⁰

A nem hivatalos áldásszövegekből, az illegális vagy legalábbis félhivatalos egyházi szövegek kincsből fennmaradt szövegek formai sajátágaiban is tükröződik köztes helyzetük a hivatalos benedikciók és a népi ráolvasások között. Ilyenek a *gyöngyösi ráolvasások* néven ismert, 1525–1949 között feljegyzett szövegek is (B kötet, A/5.), amelyek változatai jellemző módon egy ferences rendi könyvtárban őrzött biblia lapjain maradtak fenn. Szinte betű szerint egyező párhuzamaik vannak 10–13. századi nyugat-európai kéziratokban. Első feljegyzésük németektől származik, a 10. századból. A 16. században nyomtatott varázskönyvekben jelentek meg ezek a szövegek, majd nemzeti nyelvekre fordítva ponyvanyomtatványokon terjedtek. Magyarországi német nyelvű változataikat érlelőhelyek felkutatására használták felvidéki bányavárosokban.¹¹ Magyarországon még egy 19. századi kéziratban is felbukkan ez a szöveg, amely az előbb említett hivatkozással parancsok változatos példáival szolgál. A Jézus életének eseményeire, szentekre, vértanúkra történő hivatkozások egész hatalmas apparátusát a kincskereső varázsvessző helyes irányba terelésének mágikus céljára használja fel: „Ti vesszők, én tiktetek kényszerítetek / az hatalmas Istennek hatalmasságára, / mellyel mennyet és földet teremtette, / hogy ha az eltött kincs, pénz / és egyébféle drága marha / ugyanitt az földbe és másutt elrejtve, / ti azt énnekem megmutassátok...” (B kötet, G/1.30. szöveg). Ebben a több évszázadon át szinte azonos formában hagyományozódó ráolvasásban közös a Peer-kódex fentebb említett *Fegyverek ellen* és *Nyíllövés ellen* való imádságaival a fegyvereknek adott parancsok hivatkozásainak (teremtésre, Krisztus kereszttelésére, szenvedésére) kötetlen, halmozó felsorolása. Hasonló hivatkozással mágikus parancssorozatok jelennek meg igen sok történeti emlékünknél gyógyító, zivatarelhárító vagy egyéb kárelhárító ráolvasásaiban (lásd a B kötet tipológiai mutatójának számos bejegyzését) mint az exorcizmusokkal és benedikciókkal kapcsolatot tartó ráolvasások szerkezeti, stilisztikai közhelyei. A ráolvasások szinkretikus jellegét sokszor a „vallás szolgálatába állított mágia” nyomatékosított kifejeződése is hangsúlyozza, egy vallási tekintélyre való hivatkozással. Így hangzik például egy baranyai ráolvasás kezdő formulája (8.3. szöveg): „Nem én gyógyítlak, hanem a Szentlélek Úristen...”¹²

A démonnak adott parancsoknak számos további közös jegyével találkozhatunk a benedikcióknak és a ráolvasásokban. A démon megszólítása, fajtáinak felsorolása tisztán mágikus és exorcizmusjellegű szövegekben egyaránt elterjedt, hasonló formai megoldásokkal. A kiűző démon nevét ki kell mondani a legyőzéséhez, ez a keresztény benedikcióknak már korai szövegemlékeiből is világos. Például a középkori német *St. Galler Haussegen* szerint: 'Nos hát, Gonosz, / tudd meg, [hogy tudom,] / hogy Gonosz a neved...'¹³ Az egyházi használatú és a be-

lölük származó laikus ráolvasásoknak egyaránt gyakori eleme az újkori Európában is az összes démonnak, illetve a démon összes nevének a felsorolása. Német, holland, skandináv – írásban hagyományozott – ráolvasások nemritkán negyven-ötvenféle betegséget is felsorolnak. A jelzők a betegségek (betegségdémonok) lehetséges tulajdonságaira vagy a testben elfoglalt székelyhelyeire utalnak. Egy 15. századi, félhivatalos áldás kezdő szavai *gutta*¹⁴ kiűzésére: 'Mégkötlek titeket, gutták, azaz podagra, köszvény, gonosz, balga, szélütés, fejfájás, gonoszságok anyja és minden gutták, az Atyaisten nevében...' ¹⁵ Vagy az 1656-ból való magyar *táléra [tályogra] való imádság* nyolcféle *tálét* említi: „fejér”, „kík”, „szederger” (szederjes), „zót” (zöld), „kan”, „csúz”, „fias”, „folyó” – lásd a B kötet A/14.1. szövegében. Egy *súlygyógyító*¹⁶ szöveg több történeti forrásunkban felbukkanó, egymáshoz közel álló változatai a „Fekete súly, / barna súly, / tők súly, / hetvenhétféle súly” sorozatot tartalmazzák (B kötet, C/5.27. szöveg); ami majdnem azonosan jelenik meg jelenkori ráolvasóinkban is (8.1–8.5. szövegek). Az ilyesfajta felsorolás állandó formulája egész Európa számos betegségelküldő/kiküldő újkori ráolvasástípusának is; hasonlókkal a XIII. csoportok epikus ráolvasásainak gonoszlelkű formuláiban is sokszor találkozunk.

A démonoknak adott parancsok gyakori motívuma a hét, hetvenhét (esetleg kilenc, huszonegy) démon, illetve a démonok hetvenhétféle fajtájának az említése, mind az egyházi szövegekben, mind a profán ráolvasókban. E számokat végső soron a babiloni démonhittel hozták összefüggésbe¹⁷ (Pradel tartalmilag igen közel álló babiloni formulákat közöl), és antik, majd keresztény közvetítést tételtek fel a paraszti ráolvasások felé,¹⁸ amelyeknek ezek a megszólító formulák – különösen Kelet-Délkelet-Európában – korunkban is gyakori tartozékai.

A betegséget vagy a démont a testből kiküldő parancsok „végtelen” ismétlése a mágikus ismétlés egyik legelterjedtebb közös európai formulája. A gonosz elküldését, testből kiküldését kifejező szövegelemek között gyakran jelent meg a betegség tagról tagra kiküldése a testből, a hivatalos szövegek és ráolvasások részeként egyaránt. Ezek a fajta parancsok igen egyöntetűek, már a legrégebbi kimutatott szövegeimék, az *Atharvaveda* „testből kiküldő” formulái óta. ('A szemekből, az orrból, a fülekből [...] elkergetem a szédülést belőled.'¹⁹) A legrégebbi egyiptomi orvosló varázsigé is tartalmaz tagfelsorolást: a gyógyító kiűzi '... az ártalmakat; melyek e fejemben, e nyakcsigolyáimban, e vállamban, e húsomban...' ²⁰ E formula alapja az a hit, miszerint minden testrészt fel kell sorolni, mert nem árulja el a démon, hogy hol van, vagyis meg kell nevezni a tartózkodási helyét ahhoz, hogy ki lehessen küldeni;²¹ a gyógyító tagról tagra haladva küldi ki a testből a démont, többnyire az agytól, fejtől lábbig haladva. 9–13. századi exorcizmusok és félhivatalos benedikciók is gyakran tartalmazzák ezt a formulát. Például: 'Menjete ki sebesen a fejből, az ereiből, ennek az embernek a hátsó, elülső, felső részeiből, a szeméből, [további harminc testrészt] ... a gerincéből és a velőiből!' ²² Párhuzamul a modern kori magyar szövegekből is idézhetünk; például: „Az mondok neked, pokolvar, / hogy menj ki a fejből s a feje velejéből / s a karjaiból, s a lábaiból, s a fogaiból...” (Lásd a 29–32. és a 35–36. szövegeket.)

E tagfelsoroló szerkezetek vallásos tartalommal való megtöltésének látványos módjával találkozunk a jelenkorban némely, románoktól és romániai magyaroktól ismert ráolvasástípusban: a betegség testen áthaladásának szokásos „útvonalán” Szűz Mária jut a testbe. Egy moldvai magyar szöveg szerint: „... Boldogságos, szép Szűz Mária meglátta, / szálljon bé testjibe, szűvibe, / minden csontocskájába...; vagy egy csikmenasági ráolvasóban a Sátán kiűzése után a beteg kéri: „Szállj, Uram, a szívembe...” ²³ Szűz Mária beszállása a testbe egyúttal a démon távoztát jelenti, az exorcizmusok „a test, vagy Isten, vagy a démon lakhelye” elvének megfelelően. (Adolph Franz egy szent legendájából közli e kiűző szavakat: „Távozz, Sátán ennek az asszonynak a testéből, adj helyet a Szentléleknek!” ²⁴)

A démonelküldő formuláknak szintén gyakori motívuma a helyek megnevezése, ahová a démonnak távoznia kell. Az „elküldő helyek” egyszerűbbjei (föld, tenger, szikla, erdő), sokszor a szöveg keletkezési, illetve használati helyének földrajzi környezetét tükrözik;²⁵ az exorcizmusokban és a belőlük származó szövegekben a Sátánt vagy a betegséget gyakran a föld alá küldik, ami sokszor egyenesen a poklot jelenti²⁶ (8–10., 41., 78–87. szövegek). A démont a pusztaságba, ember nem lakta tájakra küldő formula, amely az epikus ráolvasások XIII. csoportjaiból is ismerős, megjelenik az itt közölt modern ráolvasókban is: a testből kiküldött démont vagy a zivatart, nemritkán magát a jégfelhőket hozó Sátánt küldik el egy kietlen, pokoli, ember nem lakta tájra (28.1., 34., 42–47. szövegek). Történeti adataink között az 1651-es nagyszebeni püspöki vizitáció alkalmával feljegyzett szöveg a jégesőt a tenger fenekére viteti (B kötet, E/2.5.). E szövegek szinte szó szerinti megfelelőivel találkozunk a hivatalos benedikciók között is. Íme, egy 1500-ban feljegyzett lausanne-i jégfelhőre mondott áldás, amely a démonokat és az őket segítségül hívó gonosz varázslókat küldi el a pusztá tájakra: 'Ellenetek esküszöm, alvilág angyalai, gonosz ráolvasók és a Sátánnak mindennemű szolgálai, akik a szelek segítségével a vizeket egybegyűjtitek, hogy a zivatarak lecsillapodjanak, ne árthassatok ezeken a határokon, eltakarodjatok innen, oda siessetek, távoli helyekre és pusztá helyekre, ahol nem lakik ember, ahol se nem szántanak, se nem vetnek...' ²⁷

Mindenfajta démonnak parancsoló szöveg tartozéka lehet a gonosz megfenyegetése valamilyen szent dologgal. A határidővel fenyegetés tisztán mágikus szövegeknek is gyakori eleme (lásd az V.4. csoport ráolvasásait); a benedikciók és a belőlük származó ráolvasások azonban egy szent megjelenésével vagy az utolsó ítélettel fenyegetőznek. Alábbi 14. szövegünkben „holnapi mise” a határidő, Zápolya János egy 16. század eleji imájában így szól a fenyegetés: „Szent Illis próféta itt ne találjon!” (B kötet, A/2.2. szöveg.) A hivatalos exorcizmusokban megjelenő „utolsó ítélet” motívuma²⁸ Európa-szerte ismert a legkülönbözőbb elküldő-fenyegető tartalmú ráolvasásokban.

A démonelküldő ráolvasások igen elterjedt fajtája a hármas tagolású – a Szentháromság három tagjára hivatkozó – áldás- és átokforma, amely gyakran egy enyhétől a durváig fokozódó sorozatot (például „Környékezzon... oszlasson... meggyalázzon”) alkot, mint az alábbi ráolvasókban is (48–78.), vagy a kora újkori forrásokban fellelt ráolvasók közül például egy 1614-ben Máriássy János gyógykönyvébe feljegyzett szövegben (B kötet, A/9.1.), egy 16. századi, súly elleni ráolvasásban (B kötet, A/10. szöveg), valamint egy hosszú, zivatarelküldő formulában 1675-ből (B kötet, A/16. szöveg). Az efféle átkok és áldások a hivatalos exorcizmusok és benedikciók részeként is közkeletűek voltak; a gyógyító benedikciószövegekben is megtalálható a hármas áldás- és átokforma több változata, Európa-szerte hasonló formában.²⁹ Például egy szembetegség-gyógyító szöveg részlete: 'Küldjön el az Atyaisten, / küldjön el a Fiúisten, / küldjön el, és pusztítson el téged a Szentlélek! Amen.'³⁰

Ez az egyik alapszerkezete a zivatarelküldő benedikcióknak is. A középkori egyház benedikciógyakorlatának a gyógyítás mellett az esőkérés és a rossz idő, jégverés elhárítása volt az egyik legfontosabb szerepe. A vihar, jégeső elküldése a jégverést hozó démon ártalmatlanná tételeként jelenik meg a hivatalos szövegekben; a viharfelhőket eloszlató modern kori hármas szerkezetű ráolvasásokkal egyező formában.³¹ A zivatárúzó szövegek elmondásakor a pap a falu főterére állt ki, keresztet vetett a négy égtáj felé („Signo te aer...”), és mindannyiszor ismételte a szöveget.³² Egy jégesőre mondott exorcizmus szöveg részlete: 'Megjelöllek benneteket, felhők, a szent kereszt jelével, a mi Urunk, Jézus Krisztus szenvedésének jelével, aki él és uralkodik. / Megjelöllek benneteket, felhők, a Krisztus jelével, az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. / Megjelöllek benneteket, szent, szent, szent az Úr, Sabaoth Istene.'³³

Ez a hármasság tovább élt zivatarküldő ráolvasásként is, még a 20. századi falusi tudósok, idővarázslók kezén is. A 20. századi magyar katolikus falvakban a jégfelhőt „elintő”, „elkeresztelő” öregasszony vagy tudós ember ugyanúgy „keresztelte” a felhőket, mint a valamikori katolikus pap, csak a benedikciósöveg elemeiből építkező ráolvasás volt rövidebb: „Oszlasson el az Atya, / oszlasson el a Fiú, / oszlasson el a Szentlélek!” Egyébként ezt a szöveget az *Arany Korona* imádságoskönyv is terjesztette, amelynek első kiadása 1719-ben jelent meg Nagyszombatban. Nemcsak a magyar parasztság gyakorlatában volt népszerű ez a zivatar elküldése mellett bőrbetegség és egyéb bajok gyógyítására is szolgáló ráolvasás, hanem, mondhatni, egész Európában szinte azonos formában olvastak rá vele a falusi gyógyítók, a közös gyökereknek, a katolikus benedikciós gyakorlattal való kapcsolatnak köszönhetően.³⁴

Az utóbbi példák igazolják, hogy nem csupán a benedikciók szövegkincsét, hanem az áldást mondó papok falusi mindennapi életben betöltött szerepét is örökölhették a falusi közösségek varázslói, gyógyítói, tudósai. Egy másik ilyen szerep a gyógyító és ördögűző papoké, amely a nyugati kereszténység területén, mint tudjuk – ellentétben a keleti egyház gyakorlatával –, a 20. századra lényegében megszűnt. A papok és szerzetesek kolostori gyógyító tevékenységének emlékét a falusi gyógyítók ráolvasásai őrizték meg, amelyek eredetileg papok által betegségre mondott benedikciósövegek voltak. Kicsit hasonló a helyzet az ördögűzéssel is. Maga a testet megszálló ördög kiűzése a par excellence exorcizmus – de voltaképpen a benedikciók bármely fajtája az ördögtől megtisztító szertartáson alapszik. Az egyházi benedikció és exorcizmus egyaránt démonellenes tevékenység volt, amely mind az ókori keleti démonűző gyakorlat, illetőleg a hellenisztikus démonhit szöveges örökségét, mind a népi mágia betegségdémonokat elűző, testből kiűző formuláit felhasználta, magába olvasztotta.³⁵ Mind a keleti, mind a nyugati egyház gyakorlatából több olyan szövegtípust ismerünk, amelyek az ókori keleti démonhittel és a falusi gyógyítók (Kelet-Délkelet-Európában a modern korig használt) ráolvasóformuláival egyaránt rokonságot tartanak. A paraszti gyógyítók számos betegséggógyító ráolvasása őrzi a kora újkorban még gyakorolt ördögűző rítusok emlékeit szövegeiben, gesztusvilágában.

A gyógyító, ördögűző pap szerepének „átvállalását” tükrözik szemléletesen azok a szövegek, amelyek közvetlenül – tartalmukban is – utalnak e szerepre és tevékenységekre; mint például a 28–30. szám alatti szövegek a gyógyító lemosásra. A pap szövegét töredékesen, de értelemszerűen idéző szöveg (a benedikciók tagról tagra küldő formulájával) egy zserei (Nyitra, Szlovákia) ráolvasásból: „Én lemosom szólítását, igézetjét N.-nek, / fejbű, fejelejibű, / szemibű, szeme pupaibű, / orrábű, orrcimpájábű...” (28.2.) Ezeknek a ráolvasóknak a szövegei mosásra, „keresztelésre”, illetve öt ujjal „megfogásra” utalnak. A lemosás általánosan elterjedt tisztító-gyógyító cselekmény, amely az exorcizmusokban ördögűző jelentést kapott, és mint ilyen, gyakori tartozéka azoknak.³⁶ A 20. századi gyógyító szövegek szintén ismert formulája, az „öt ujjal megfogás” a pap kézrátételét, a testben fészkelő gonosz „megfogását” idézi (12., 16. szövegek). Hasonló hivatkozás több német és skandináv ráolvasástípus állandó szövegelemé.³⁷ A beteg „megkeresztelése” a démonűző keresztelő szertartásra utal: „Én tégöd mögkörösztöllek az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevébe...” (17.; hasonló az 10., 11., 13. szövegekben).

Parancs a Sátánnak

1. Szemverés gyógyítása (Újkígyós, Békés megye³⁸)

A gyógyító személy szenteltvizet vett a szájába, abból bevizezte a kezét, és nedves kézzel háromszor végigsimított a gyereken, így szólva:

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ördög, űződj el tőle!

Pendelyét^a felhajtva, annak visszájával háromszor megtörölte a gyereket.

2. A Sátán kísértése ellen (Szank, Bács-Kiskun megye³⁹).

„Ilyeneket mondtak a szüleim, hogy este lefekszök, mikor lefekszök, mondjam azt, hogy:”

Sátán, én mögparancsolom neköd
az Atya, Fiú, Szentlélek nevébe,
hogy távozz túlem,
nincs rád szükségöm!

„És háromszor keresztöt vetek így a fejem alá.”

3. *Ijedtség* (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia⁴⁰)

Önöntéssel gyógyítják: ólmot^b olvasztanak kanálban, szenteltvizet, vagy ha az nincs, napkelte előtt merített vizet tesznek egy edénybe, és a beteg feje, gyomra, lába fölé öntenek egy-egy kevés forró ólmot a vízbe. Ez megmutatja, hogy a test melyik része beteg: „Ahol van a fájdalom, akkorát rittyen!”^c Az öntés közben mondják az imát:

Mentsd meg, Uram, minden bajtól!
Menj el, gonosz Sátán,
ne kísérts^d engemet,
met^e az a Jóisten megfelel képeembe,
én es megmaradok,
ebbe az igaz hitbe.
Hiszek egy Istenbe,
bírom egy Istenbe,
hogy az a Jóisten
lakjék én lelkembe.
Szállj, Uram, szívembe,
szentelj meg lelkembe!

^a A legelső, közvetlenül a testen viselt vászon alsószojnya.

^b Az ólmot (is) *ónnak* nevezik itt; az ólomöntést hívják *önöntésnek*.

^c Csattanó hangot ad.

^d kísérts

^e mert

Menj el, gonosz Sátán,
ne kísérts engemet,
mert az a Jóisten
megfelel képembe,
én es megmaradok,
ebbe az igaz hitbe.
Mennyei jó Atyám,
segítsd meg,
menj el, gonosz Sátán,
ne kísérts engemet,
mert az a Jóisten megfelel képembe,
én es megmaradok,
ebbe az igaz hitbe, amment.
A Jóisten mindenkivel legyen,
s mindenkinek adjon irgalmat a drága jó Atya!

A betegek megmossák a homlokát, a mellét, két kezét, és iszik is belőle három cseppet. Naplementekor öntik ki a vizet olyan helyre, ahol sokan járnak; ezt mondják közben:

Akkor fogja minden rossz,
amikor én ezt a vizet innét felveszem!

Variáns: ijedtség gyógyítása (eltérő befejezés: „...Égi Szüzanyánk, / Szent Anna asszony, / Szent Erzsébet asszony, / Szent Ágoston püspök, esedeztetek az ő vigasztalásáért... / ...hogyan ez által a kicsi viasz által^a / mindenféle a szivéből kihúzzattatódjék, / és megvigasztalódjék, / amiképpen az Úrjézus is megvigasztalódott / a Jordán vizébe...” – Gyergyókilyénfalva, Hargita megye, Románia⁴¹).

4. Jégső elküldése (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁴²)
Aki a jégsőt el akarja küldeni, szemben áll a zivatarfelhővel, és „a Szentháromság olvasóját [...] kilencszer, három harmadban imádkozza el”:

Szent, szent, szent a seregeknek Ura, Istene,
teljes az ég és a föld a te dicsőségedre!
Dicsőség az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben vala, most és mindörökké! Amen.

Mindegyik harmad végén az alábbi gonoszűző szöveget mondja:

Kényszerítlek téged, te gonosz Sátán,
az Atyának, a Fiunak, a teljes Szentháromság egy Istennek erejével,
hogy valameddig a názáretbeli Jézus Krisztusnak
szájából jött ígét el nem követed,

^a Ez esetben nem ónöntés, hanem *viaszöntés* a gyógyító eljárás.

addig az én falum határára bé ne következél,
hanem vigyen el téged az Atya,
vigyen el téged a Fiu,
vigyen el téged a teljes Szentháromság egy Isten
erdő ága-bogára,
hol kakasszó nem hallatszik,
Isten neve nem imádtatik,
vakarukalács^a nem adatik!
Egy az Atya,
egy a Fiu,
egy a teljes Szentháromság egy Isten!
Eloszolhatatlan az Atya,
eloszolhatatlan a Fiu,
eloszolhatatlan a teljes Szentháromság egy Isten!

„S ezt amikor én háromszor elmondtam, ezt a jég elejibe való imádságot, akkorra megszűnt.”

Variánsok: zivatar elhárítása (Csíkkozmás, Hargita megye, Románia;⁴³ Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia;⁴⁴ Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia;⁴⁵ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴⁶).

5. Jégső elűzése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴⁷)
Keresztet vetnek, és mondják:

Ne jöjj, gonosz Sátán, a határunkra elpusztítani,
mer karácson estéjin nem jöttél el velünk a misére!^b

6. Gonosz kísértése idején (Csinód, Hargita megye, Románia⁴⁸)

Távozzatok, ti hetvenhétféle gonosz szellemek,
mert győzött a Juda nemzetségéből származó Dávidnak törzse,
mely Jézusnak hivatik!
Mely név előtt égieknek-földieknek térde meghajoltatik,
mely név előtt az egész világ vallást tegyen,
hogy az Úr Jézus Krisztus Istennek fia vala! Amen.^c

^a *Vakarukalács (vakarókalács)*: kalácsdagasztáskor a teknő oldaláról összekapart tésztából sült kis kalács, amelyet általában alamizsnaként adnak a szegényeknek, a család halottainak lelki üdvéért.

^b A Sátán egy Székelyföldön ismert legenda szerint nem tud bemenni a templomba karácsonykor, mert ott akkor Krisztus születését ünneplik (lásd a XXXI. szövegcsoport 1. számú adatát).

^c Daczó Árpád egy 87 éves asszony leveléből közölte a szöveget, amelyet ártunk mai helyesírással.

*Parancs a betegségnek*7. Árpa gyógyítása (Novajdrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁹)

A beteg árpával megkereszteli a szemét, körülmegy vele háromszor a kúton, majd bedobja az árpát, és így szól:

Árpa, árpa, a Jóisten veszítsen el,
 hogy többet elő ne gyűjjél!

8.1. *Sű*^a gyógyítása (Dél-Magyarország⁵⁰)
 Avas szalonnával kell kenni, ezt mondva:

Sű, sű,
 lencsesű,
 borsósű,
 töksű,
 hagymasű
 és hetvenhétféle sű,
 neked parancsolom,
 a boldogságos Szűz parancsolatjával vessz el!

8.2. *Sű* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁵¹)

Uram Jézus Krisztus, mondom a te szent nevedbe:

töksű,
 makksű,
 hályogsű,
 hetvenhétféle sű!
 Körösztollek tégedet a Jézus Krisztusnak,
 Atyaisten teremtsön, +^b
 Fiúisten gyűlöljön! +
 Az egész tetemődbe sű, köszvény mög ne maradhasson!
 Az ű szent vérivel,
 halálával,
 mönnyejic harangnak hangjával,
 Szűz Margit asszony szüzességivel,
 Körösztoló Szent János aranygyűrűjével!
 Ámmen! +

^a A *sű/sű/sűly/suly* több évszázada ismert betegségnevé, amely súlyos betegségeket, többek között rákot is jelentett.

^b A + jellel jelölt helyeken a beteg testrészt „keresztették” (az ujjukkal keresztet rajzoltak rá).

^c mennyei

8.3. *Suly* gyógyítása (Szebény, Baranya megye⁵²)
 Holdfogytán ezt kell imádkozni:

Suly, suly, suly,
 ágas-bogas suly,
 hetvenhétféle suly,
 nyaváláknak sulya!
 Nem én gyógyítlak,
 hanem a Szentlélek Uristen gyógyítson tégedet, nem én.
 Azáltal teszem kezemet rád,
 én téged gyógyítlak
 öt ujjammal,
 öt angyallal,
 a Szentlélek az Úrjézussal.
 A teljes Szentháromság egy Isten eloszlasson,
 hetvenhétféle fűszál gyógyítson,
 a Szentlélek Isten itt többet ne találhasson!

8.4. *Suly* gyógyítása (Öregcsertő, Bács-Kiskun megye⁵³)

Jézus, Mária, Szent József,
 szent nevetőkbe kezdem imádságomat.
 Én magam gyógyítom öt ujjammal,
 öt angyallal
 és a szentséges Szűzanyával.
 Nem én, azáltal^a töszöm kezem magamra.
 Az Úrjézussal távolítsa ki belülem a nyavalyát [fejfájást, gyomorfájást stb.].
 Suly, suly, suly,
 ágas-bogas suly,
 hetvenhétféle suly!
 Nem én, azáltal teszem magamra,
 gyógyítom magam öt ujjammal és az Úrjézussal.
 Valamint a többi nyavalyásokbul kitávoztattad,
 távoztasd ki énbélülem is, bűnös szolgálódból!
 Mint a holdnak fogyatkozása,
 hogy az újhold itt ne találhasson, amen!

^a Ti. angyalok és szentek által.

8.5. *Sű* gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁴)
A gyógyító jobbával simogatja a beteg helyet, közben mondja:

Sű,
benne sű,
hetvenhétféle sű,
Atyaisten múlasszon,
Fiúisten mindön,
mindön tetemibe ne hagyjon!

9. *Hályog* gyógyítása (Szeged⁵⁵)
Keresztet vetnek rá, és mondják:

Hasadj, hályog, a Jézus Krisztus haláláé;
oszolj, termés, a Jézus Krisztus mőnnybemőnetelié,
vér a vízre mőnjön,
velágosság ezőn vaknak szőmére gyűjjon!
Isten igéjéből,
boldogságos Szűz Mária,
Isten anyja
azon téjjel mosogassa,
kivel szent fiát táplálta.

10. *Kelevény, pokolkelés, gilva*^a gyógyítása (Baks, Csongrád megye⁵⁶)

Pokolba eredj!
Én mőgkörősztollek téged,
mint Körősztolő Szent János
Jézust a Jordán vizébe.
Pokolbú jötté,
pokolba eredj!
É körősztény testőn
hatalmat ne végy!
Lőgyőn belüled egy nagy semmi!
Műljon el a Napba!

A gyógyító a betegnek „bedugdosta fokhagymával a fülit, koromma összevissza kente rá a körősztolót. Oszt elhitte az embőr, hogy ű már ettől mőg is gyógyult.”

11. Betegség gyógyítása (Tiszaalpár, Bács-Kiskun megye⁵⁷)

Én téged, csúnya nyavalya,
megkeresztellek Krisztus nevében,
mint Szent János Jordán vizében!
Oszlassa Atya, Fiú, Szentlélek!

^a „...vagy ehhez hasonló dolgokra”: gennyes kelések, dagاناتok gyógyítására.

12. Újszülöttet fenyegető veszélyek elhárítása (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁵⁸)

Este a bölcsőnél imádkoztak:

Öt ujjamma körősztolót vetek,
ötvenöt Urangyalávó,^a
Mária tejive,
Jézus Krisztus szent vériver!
Ime, az Ur keresztje,
távozzatok tőlem, gonosz szellemek,
mer győzelmetet [!] tett
a Juda nemzetibű^b való oroszlaný,
Dávidnak törzse, alleluja, alleluja!

13. Vihar eloszlatása (Rőszke, Csongrád megye⁵⁹)
Keresztezik a felhőt, és mondják:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélok Istennek!
Én tégőd mőgkörősztollek,
vigyőn el a Tiszáru a Dunára a Jóisten,
hogy senkinek semmi kárt ne tőgyőn!

14. Fejfájás gyógyítása (Csíkdánfalva, Hargita megye, Románia⁶⁰)

Én bűnös szájamból szólok:
Tiltalak téged, hetvenhétféle indulatok és eredetek és fájdalma,
ma eljöttetek, ma el is menjete!
Holnap misekört itt ne érjete,
mert ha holnap misekört itt éritek,
tizenkét szál szentelt gyertyával megfoglak,
tizenkét szál szentelt vesszővel megsujtlak!
Én nem vagyok megvigasztalója,
hanem a vigasztaló Szentlélek űristen legyen megvigasztalója!
Én keresztet vetek ellenetek,
azért az én öt ujjammal,
Krisztus Jézus erejével,
száz félelmibe,
szűz Szent Margit parancsával,
Szent Ilona asszony pecsétjével! Ámen.

^a *Úrangyala* imádsággal.

^b nemzetségből

15. *Szívfájás* gyógyítása (Székkutas, Csongrád megye⁶¹)

Hatalmas édes Úristen, igaz Isten, édes Úristen,
 kérlek téged, őrizz meg minden veszedelemtől,
 kiváltképpen az ördögtől,
 annak álnokságitul,
 veszedelmes kísértésitül, ártalmasságától!
 Kötöm az élő Istennek,
 szent erejének,
 szent hatalmának,
 szent ujjabeli aranygyűrűjének,
 pecsételje el ezt a gonosz Sátánt,
 ezt a gonosz lidércet,^a
 ezt a gonosz ördögöt,
 aki ennek a szívét kínozza,
 elméjét testben gyötri,
 lelkében háborgatja!

16. *Pokolvar*^b gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁶²)
 A gyógyító a pokolvar^c „nevetlen” ujjával^c háromszor megkeríti, majd mondja:

Én tégöd mögkerekítelek az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe!

Jobb keze öt ujjával megfogja a *pokolvar*, és így folytatja:

Én tégöd mögfoglak az öt ujjammal!
 Az Atya törjön,
 a Fiú rontson,
 a teljes Szentháromság eloszoltasson!

A „nevetlen” ujjával keresztet vet rá:

Én tégöd mögköröszöllek
 az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe,
 valamint Krisztus Urunkat Szent János a Jordán vízibe mögköröszöltel!

^a *Lidérc*: az égen tüzes alakban szálló, a földön csábító férfi vagy nő alakjában megjelenő, a másik nemhez tartozókat éjszaka megtámadó, megszálló, „megnyomó” démon.

^b 'gennyes fekély', 'kelés'

^c 'a negyedik ujjával'

17. Betegség gyógyítása (Szebény, Baranya megye⁶³)

Én tégödet keresztüllek azza az igékke,
 möllekke^a Krisztus Urunkat köröszölle Köröszölő Szent János a Jordán
 foló vizébe:
 + Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe!^b
 Én megköröszöllek az üdvözítőmnek világú való kimúlásáért!
 Mulasszon el tégödet azon szent igének ereje,
 möllekke Köröszölő Szent János köröszölle a Jordán vizébe:
 + Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe!
 Oszlasson el az Atya,
 oszlasson el a Fiú,
 oszlasson el a Szentlélek Isten!
 Mérhetetlen Atya,
 mérhetetlen Fiú,
 mérhetetlen Szentlélek Isten!
 Gyógyítsa meg a te fájdalmadat, és segéljen mög
 az Atya, Fiú és Szentlélek Isten! Ámen.

18.1. *Nyilamlás* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶⁴)

Mönj el, mönj el Jeruzsálem-kapuba,
 ahun Jézust megláncóták,
 azon vasláncot ott a földbe elásták.
 Míg azon vaslánc ott a földbe mög nem gyökeredzik,
 addig ezön testöt ne izgassa, ne szurkálja
 semmiféle betegség!
 Mindönféle nyilamlás, szúrás
 úgy müljék e benne,
 mint ahogy az a vaslánc ott a földbe
 mög nem gyökeredzik!

18.2. *Nyilallás* gyógyítása (Tápé, [Szeged], Csongrád megye⁶⁵)

Nyilallás, nyilallás,
 gyilkos nyilallás,
 szálkás, bűnös testit ne szítogasd,
 ne sanyargasd!
 Mönj el, mönj el a Jeruzsálem kapujába,
 boldogságos Szüz Mária elébe!
 Mint a szántóvas a földbe mög nem gyökeredzik,
 úgy a nyavalya is mög ne gyökereddön!

^a amelyekkel

^b A + jelnél „keresztezi” a gyógyító a beteg helyet.

Atyaisten gyógyítsa,
Fiúisten oszlassa,
Szentháromság egy Isten semmivé terömtse!

Variánsok: nyilallás gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶⁶ – három szöveg).

19. *Csomó, a kelés gyógyítása (volt Udvarhely vármegye, Románia⁶⁷)*
Kerék tengelyéről levájt sárral kenik körül a kelést, miközben ezt mondják:

Eredetők,^b eredetők,
távozzatok, oszoljatok,
mint Krisztus tanítványival a Getszemáni-kertből.^c Ámmen.

Háromszor kell ismételni.

20. *Vérzés csillapítása szülés után (Kalotaszeg, Románia⁶⁸)*
Borban főzött cserefahajat tesznek a nemi szervre, így szólva:

Amint a Szentlélek Szűz Máriába mene, és tisztán kijöve,
úgy te is, vér, tisztán maradj, és állj meg a Szentlélek nevében!
Éretted is elég vér folyt Megváltónk szent sebeiből!

21. „Hogy a rajod a méhesbű e ne mönjön...” (Szeged környéke⁶⁹)
A kasból le kell vágni egy darabkát, és a kas előtt a földbe dugni, jobb sarokkal ráállni, napkelet felé fordulni háromszor, s „buzgó szívvel” mondani:

Úristen, az te szent erődde és szent hatalmadda és szent parancsolatodda
az te Szent Fiadnak dücsöségive,
szűz anyádnak érdemive
és Szentlélőknek esedözésive mondom,
hogy valaminségösen ez kasbú kimetszött darabocská innét e nem möhet,
ugy az én méheimnek rajja is e ne möhessön!

22. *Szemverés gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye⁷⁰)*

Ezön kiseded gyermekről az átkozott szömige^d
siessön, eltűnjön,
olyan gyorsan, mint amilyen gyorsan
boldogságos Szűzanyám sietett, fölmönt
a szentséges, szent fiának a magas kálváriájára.

Variáns: Szemverés gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye⁷¹).

^a 'gyulladás', 'gennyes csomó'

^b 'gyulladás', 'gennyes csomó'

^c a Getszemáni-kertből

^d 'igézet', 'szemverés'

23. *Kelés gyógyítása (Szeged⁷²)*

A gyógyító a jobb kezében kőgolyót tartva a „nevetlen” ujjával keresztet vet a kelésre, és így szól, miután elmondta a Miatyánkot az „...itt a földön...”-ig:

Rejtsd el, Uram, Teremtőm
ezt a súlyos nyavalyát!

Ezt kilencszer mondja el. Utána:

Amint szerelmes Szent József
mög nem nyugodott a szalma szőrzsák pokróc alatt,
nehéz körösztfá súlyos terhe alatt:
ugy mög ne nyugodjon a te kezeden (vagy lábodon) ez a fájdalom,
hanem tisztuljon a földbe!

A kőgolyóval kilencszer körülkeríti a kelést, kilencedszer a föld felé viszi a kezét, mintha a fájdalmat a földbe húzná le. Ezt is kilencszer ismétli, majd folytatja:

Szent Anna, Szent Joákim,
mög nem nyugodott a szalma szőrzsák pokróc alatt,
nehéz körösztfá súlyos terhe alatt:
ugy mög ne nyugodjon a te kezeden [vagy lábodon] ez a fájdalom,
hanem tisztuljon a földbe!

Újra kerekíti a kelést, mint az előbb. Elmondja a Miatyánkot, a Hiszekegyet, az Üdvözlégyet, ámen nélkül.

Ajállok a Jézus Krisztusnak a keserves kínszenvedéséért,
tisztítja el ezt a fájdalmat inné!
Ajállok Szent József^a tiszttöletire,
hogy a szentségös esedözése által Jézus tisztítja el ezt a fájdalmat inné!
Ajállok a boldogságos Szűz Mária tiszttöletire,
hogy szent sugallata által Jézus tisztítja el ezt a fájdalmat inné!
Ajállok Szent Joákim, Szent Anna tiszttöletire,
hogy szent sugallata által Jézus tisztítja el ezt a fájdalmat inné!
Ajállok Szent Péter, Szent Pál apostol és Istennek minden szentek
tiszttöletire,
hogy Jézus tisztítja el inné!

^a József

24. Méhek első kieresztése (Kalotaszeg, Románia⁷³)

Farkasgégén^a át történik; a legelső méhet, amelyik megjelenik benne, liszttel és porcukorral szórják be, és ezt mondják:

Méhek, repüljétek!
A Gonosz felett győzedelmeskedjétek,
hogy a szentséges Szűz Máriának vigaszt adhassatok,
hogy Jézus Krisztus Urunk dicsőségére mézetek legyen!

25. Kelés gyógyítása^b (Szebény, Baranya megye⁷⁴)

Uram, Jézus Krisztus,
áldd meg ezt a kelést!
Sohase vót jobb óra,
mint amelbe a boldogságos Szűz Mária
az ő szent fiát a világra hozta.
A Krisztus Jézus szent testének megtörettetéséért,
a boldogságos Szűz Máriának
az ő tisztaságának megtartásáért!
Kelés, oszolj el!
Én is azon boldog órában mondom ezen igéket a te szent parancsolatodból.
Ámen.

26. Szívűjás gyógyítása (volt Alsó-Fehér vármegye, Románia⁷⁵)

A beteget két öregasszony veszi körül, kezüket a beteg fejére teszik, mormogva:

Az Istennel bizonyítom,
hogy ennek a fiúnak nem jön vissza a betegsége!

27. Árpa gyógyítása (Feldebrő, Heves megye⁷⁶)

A családban az anya szokta gyógyítani: egy ágypárna négy sarkával külön-külön háromszor keresztet vet rá, és mindannyiszor így szól:

Távotasson el téged az Atya, Fiú, Szentlélek Úristen!

^a Farkas torokcsontjaiból származó csontgyűrű.

^b A közlő szerint más bajok gyógyítására is használták; „kelés” helyett ilyenkor az adott betegséget nevezték meg.

*A betegség kiküldése a testből, elküldése ember nem lakta helyre*28.1. *Megszólítás*^a gyógyítása (Nyitrageszte, Nyitrai járás, Szlovákia⁷⁷)

A gyógyító ivóbögrében lévő „szótlan vízbe”^b hét faszenet vet; ezenkívül egy kis sót és egy kis kenyeret. A szenek bedobásakor mondja:

Úr Jézus Krisztusom
öt fájdalmas öt sebe érdemeiért,
segélje meg ötöt az Úr Jézus minél hamarább!

Ha leül a szén, „meg van szólítva”. Megmossa a gyerek fejét, homlokát, kezét, ezt mondva:

Moslak téged Istenünk tízparancsolatjából,
tüdejiből, szíviből,
májából, szemiből,
minden íze porcikájából,
húsából, húsa szálkájából.
Úgy szakadjon róla a fájdalom,
mint az égen az áldott felhők szétoszlanak!

Hétszer kell elmondani, közben ötször mossa a gyógyító a beteg a kezét, fejét. Állatoknak is csinálják.

28.2. *Megszólítás* gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁷⁸)

A paraszak bedobásakor:

Se kilenc,
se nyolc,
...
se egy.

Lemosáskor háromszor:

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ámen.

Utána:

Mikor a piros hajnal felhasad,
Mária mondja szent fiának,
szent fia szent anyjának:

^a *Megszólítás*: az *igézet*, *szemverés* helyi elnevezése a szlovákiai Zoborvidéken, a volt Nyitra és Bars vármegyék magyarok lakta falvaiban.

^b A patakról vagy forrásból szótlannul merített, hozott vízbe.

„Én lemosom szólítását, igézetjít N.-nek,^a
 fejibű, fejelejibű,
 szemibű, szeme pupaibű,
 orrábű, orrcimpájábű,
 szájábű, mellibű,
 torkábű, gégejibű,
 tüdejibű, májábű,
 lépibű, vesejibű,
 minden ízű porcikájábű!”
 Úgy oszoljon el a fájdalmad,
 mint az égen szétoszlatja az Űristen a felhőket,
 úgy oszoljon el a fájdalmad!

A vízbe belenyúl, és háromszor mondja:

Sssitty! Sssitty! Sssitty!

Ezután valamilyen tárgyhoz teszi a kezét, s háromszor így szól:

Ennek fájjon!

28.3. *Megszólítás* gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁷⁹)

Atya, Fiú, Szentlélek nevében, ámen.
 Szent angyalok hírivel,
 Krisztus hatalmával,
 Szűz Mária erejével,
 hogy én lemoshassam Józsikámnak igézetit, szólítását,
 kántorba^b lett asszonyra,
 kántorba lett férfire,
 mindenféle személyekre!
 Úgy oszoljanak igézeti, szólítási,
 mint ahogy édesanyja a világra hozta!
 Vegye ki az Isten a fejibűl, feje kopátájábűl,^c
 szemibűl, szeme kupájábűl,^d
 fűlébűl, fűle töveibűl,
 orrábűl, orra cimpájábűl,
 állábűl, álla kaptáibűl,^e
 nyakábűl, nyaka csigájábűl,
 kezibűl, keze szára csontjábűl,

^a Itt kell kimondani a nevét.

^b 'kántorböjtben (a katolikusok számára negyedévenként előírt háromnapos böjtben) született'

^c *Kopáta, kuputa*: a kutacs a csecsemő koponyáján.

^d 'gödrébűl'

^e 'gödröcskéibűl'

lábábűl, lába szára csontjábűl,
 minden ízű borcikájábűl.
 Phu [fűj],
 semmi voltál,
 semmi légy!

Variánsok: megszólítás gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁸⁰ – két szöveg).

28.4. *Megszólítás* gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁸¹)

Se kilenc,
 se nyolc,

...

se egy.

Mikor Jézus a fekete földön járt,

elment Mária Szűzanyához:

„Én elveszem igézetét, szorítását^a ennek a fiatalnak,
 mindazon halottakért, akik meghaltak nyavalyában,
 valami nyavalyában szenvedtek!”

Hogy a Jóisten vegye ki mindenkinek fájdalmát,

a fejibűl, feje kuputájábűl,

szemibűl, szeme erkeibűl,^b

orrábűl, orra cimpájábűl,

szájábűl, fogaibűl, ajkábűl,

fűleibűl, kezeibűl, lábaibűl,

szívibűl, májábűl,

minden izi-porcikájábűl,

a Szűzanya könnyörögjön érte,

és minden meghaltak, akik nyavalyát szenvedtek,

könnyörögjenek érte,

hogy a fájdalmat vegye ki a Jóisten a fejibűl!

Variánsok: megszólítás gyógyítása („...Édes Jézuskám, légy neki irgalmas, / kegyelmezz ennek az ártatlan gyermeknek! / Édes jó Istenem, légy vezérlője boldogságra, / Jézus, Mária, Szent József, / legyetek segítői, oltalmazói, útítársai, kalaúzai. / Édes őrzőangyalkája, őrizd mindenfelé! / Jóistennél, az Űrjézusnál légy szószólója, pártfogója! / Jó Istenem, légy vele!” – Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁸²); rövidebb szövegek: *megrontott* tehén gyógyítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁸³); *szorítás* gyógyítása libánál (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia⁸⁴).

^a Talán *szívszorulás* (szívtáji görcs), de az is lehet, hogy a *szólítás/megszólítás* szó eltorzulása.

^b 'erecskéibűl'

^c Valószínűleg *szólítás* ('szemverés').

29. *Ijedtség* (Románcsügés, Bákó megye, Románia⁸⁵)

„Jött az édesanyja, aszmondta, hogy nem aluszik, s szökik fel az álmából, s vacsog. Na, há akkor én megtettem a tüzet, s ónt öntöttem belé a vízbe. Elmondok egy Miatyánkot, el egy Üdvözlétet, s akkor tötöm belé a vízbe, s helyrejő a gyermek.”
A művelet végzése közben így olvas rá:

A boldogságos, szép Szűz Mária vigasztalja!
Vegye ki az agyából,
a fejből,
a nyaka inaiból,
a csontjaiból,
a kezeiből,
lábaiból,
minden injából,
minden ereiből a ijedtséget!
S vigasztalja meg a Jézus!

Háromszor végzi el, miközben kilencszer, hétszer, majd ötször olvas rá. „Gyereket ölibe fogja. Fogja a tálot, s akkor oda belétöti oda. [...] A feje fölött, s akkor a jobb vállára, osztá a balra, osztá a hátára, a mejjire, a derekára, a hasára... kilencszerig le, itten a hargasinára, s akkor a lába fején kimejen kilencszer. [...] megmosogatja, s adja, hogy igyék egy kicsit, s a kicsike, a gyermek, ha kicsike, akkor ha feresztik, a feredejébe beléteszik.”

30. *Ijedtség* gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye⁸⁶)

A gyógyítóasszony ólmot olvasztott, egy tálba seprűből két cirokszálat tett keresztbe, és szenteltvizet csöppentett rá; azután négy deci vizet öntött rá a kútból. Mikor kezdte, keresztet vetett, majd elmondott három Miatyánkot, három Üdvözlégyet, egy Hiszekegyet. Utána először a jobb fülébe, azután a bal fülébe, egyszer a fejénél, egyszer a szívénél, egyszer a lábánál mondta a ráolvasást; mindig újraöntötte az ólmot (összesen hétszer hét napig).

Istenem, Atyám, Uram Jézus Krisztuskám, boldogságos Szűz Mária,
adatok szerencsés órát kezdeni,
szerencsésebbet végezni,
ennek, aki meg van szentelve, Bözsinek, jó hasznára adni!
Nem csinálom ezt saját magam erejéből,
hanem az Uram Jézus Krisztus segítségével
kihajtom ennek, aki meg van szentelve és keresztelve, Bözsinek,
fejéből, szívéből, lábából,
hetven ijedtséget, hetven nyovolyát,
hetven fenét, hetven nehézséget
Szent Szalvatorral és Szent Valentéval!
Fölajánlom ezen imádságot
Szent Szalvatornak, Szent Valentének hét fájdalma,

megijedt anyának, boldogságos Szűz Máriának,
hatodik szent sebére Uram Jézus Krisztusnak,
melyek az ő drága vállain voltak! Ámen.

Közben a gyerek végig le volt takarva. Az utolsó öntésnél jött ki, hogy mitől ijedt meg (előtte „bemohosodott szív” jött ki, majd a „szív tisztán”). Utána megmosdatták a beteg gyereket az ólom vízből, meg is itatták belőle, és visszakézből^a megtörölték. A maradék vizet olyan helyre öntik, ahol nem taposnak rá.

31. *Ijedtség* gyógyítása (Gyepece, Bákó megye, Románia⁸⁷)

Önt^b vagy viaszt öntöttek: „az ónt megforrósitotta, tudja, s egy tálba vizet tett, tiszta vizet, s akkor egy késsel így keresztül, mindig keresztet csinált, amíg mondta. A Miatyánkot mondotta el, Üdvözlétet mondott el, s a Hiszekegyet. S akkor elmondta utána azt, hogy:”

Az Úr Jézus Krisztus szén nevében kérlek,
bubánat vagy ijedtség, távolodj el,
távozz el ebből a testből,
a husából, a csontjából, a vériből, a szőriből!
(Ugy amiből áll az ember, mindent.)

A betegnek először a feje fölé tartották a vizesedényt, amelybe a forró fémet vagy viaszt öntöttek; annak kihűlő alakja kiadta, hogy mitől ijedt meg. „S akkor azt reatette, annyiszor elmondta, kezeimre, térdjeimre, így a szívemre, hátomra, derekamra, lábaimra... addig öntötte. De annyit mondhatok, hogy az hasznos vót. A jó vót.”

32. Torokfájás, *torokgyék* gyógyítása (Gerlény, Bákó megye, Románia⁸⁸)

Én olvasok teneked (Anna),
hetvenhétféle giljától,
hetvenhétféle torokgyéktől!
Vegye az Isten fájdalmát
a csontjából a húsába,
a húsából a bőribe,
s a bőriből vigye le a nagy magoss havasoknak a tetejire,
hol kakasszót nem hallnak,
s lovak nem nyeriteznek!

^a 'kifordított tenyérrel'

^b Ön helyett ma már inkább ólmot használnak, de azt is „ön”-nak nevezik.

^c torokgyík, diftéria

33. Szárazság gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁸⁹)

Elkezdem én a munkámat Atyaisten akaratával,
Szentháromság erejével,
Jézus, Mária nevében.
Én, Őrzse, terád olvasok,
szárazságról, sárgaságról,
hetvenhétféle nyavalyáról,
hidegről, mint melegről,
Atyaisten, Fiúisten, Szentlélek Úristen nevében.
Én leszek az olvasó,
mennyei Atya legyen a gyógyító!
Ha segít, én is segítek.

Háromszor kell elmondani, utána két Miatyánkot és Üdvözlégyet imádkozni, majd ezekhez hozzátenni:

Távoztassa mindenféle betegséget, hideglelést, szárazságot,
mindenféle betegséget, hideglelést, nyavalyát,
adja vissza a húsát, vérit, ereit, egészségét,
holta után üdvösségét!

Háromszor kilenc Miatyánkot, három Hiszekegyet, Dicsőséget^a fel kell ajánlani azokért a lelkekért, akik ebben a nyavalyában sínylődtek és haltak meg. Másodsor ugyanazt fel kell ajánlani Szent Pongrác tiszteletére. Harmadszor:

A mi Urunk Jézus Krisztus keserves kínszenvedése és haláláért,
távoztasson mindenféle betegséget, hideglelést, szárazságot,
sárgaságot, gyomorhideget, gyújtóhideget,^b
minden betegséget távoztasson tőle, amen.

Napnyugtakor, a nap felé nézve mondták.

34. Ijedség gyógyítása (Korond, Hargita megye, Románia⁹⁰)

Ólmot öntöttek: a beteget a tűzhely közelébe, egy alacsony székre ültették, a fejére törölközőkendőt csavartak, s az arcát eltakarták. Egy tál vizet a beteg fején lévő kendőre helyeztek. Az ólmot egy serpenyőben megolvasztották, és beleöntötték a vízbe, közben imádkoztak:

Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében!
Elsősorban kérem az áldott Úr Jézus Krisztust,
hogy N. N.-ből mindenféle ijedségek, szívbetegségek

^a A katolikus liturgiából ismert dicséret: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben, most és mindörökké, amen.”

^b A hideglelés fajtáinak helyi elnevezései.

s az ő sziviből, az ő testiből s mindenféle erejiből
az ijedségek kitakarodjanak!
Piros vérenek aláhullásával,
szent sebeinek gyógyulásáért,
három őrzőangyal,
egyik alatt,
a másik magam,
a harmadik serkentgeti.
Piros vérit ne igyátok,
szálkás húsát ne hasogassátok,
hanem menjetek el a tenger mélységes fenekére,
s ott uralkodjatok,
mert én ennek a feje vagyok,
és feje az áldott Úr Jézus Krisztus megfelelő képiben!
Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében! Ámen.

A felnőttek kilencszer, a gyermeknek háromszor kellett önteni, és mindannyiszor a fenti imádságot el kellett mondani, de a másodiknál úgy kellett kezdeni, hogy „másodsorban”, a harmadiknál: „harmadsorban”, és így tovább. Az „ólmos vízből” a betegnek meg kellett innia három cseppet, utána az öntőasszony ebből a vízből megkente a beteg homlokát, tenyerét, mellét. A maradék vizet rendszerint kiöntötték az eszterhjá^a alá. A kilencedik öntésnél kiformalódott az, amitől a beteg megijedt, például kutya vagy valamilyen más állat, esetleg tárgy. A kúra után, amikor a kilencedik (vagy gyereknél a harmadik) öntés véget ért, kellett várni három napot, majd még kétszer megismételni.

35.1. Ijedség gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁹¹)

„Ónt” (ólmot) öntenek. Míg az „ón” olvad, elmondják a Miatyánkot, az Üdvözlégyet, majd ezt az imát:

Vigasztaló Szentlélek Úristen
s a boldogságos Szűz Mária
vigasztalja meg ezt a beteget,
vegye ki [a betegséget] a sziviből,
a karjaiból,
a bábuiból,
az egész csontocskából,
adjon neki egészséget,
vigasztalja meg Juzsit!

^a 'eresz'

35.2. *Igézet* gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia⁹²)

Ajánlom boldogságos, szép Szűz Máriának
a hét fájdalmára s a tiszteletire
hogy vegye ki ennek a szegény betegnek, Katyinak
az igézetet a szüviből, májából,
fejiből, veséjéből,
minden csontjaiból
s minden testiből!

36. *Ijedtség* gyógyítása (Zselicszentpál, Somogy megye⁹³)
Az ólomöntést kísérő „öntőimádság”:

Egy csöpp véribü származott nyavalák,
mondják őrzőangyalának,
őrzőangyala mondja szent fiának:
„Szent fiad távoztasson el a nyavalyákat,
hogy mög ne akadhasson se húsába,
se csontjába,
semmiféle tetemibe mög ne akadhasson!
Boldogasszon,
szent igéidet,
szent parancsolataidat
parancsold nyavalának,
hogy mög ne akadhasson se húsába,
se csontjába,
semmiféle tetemibe mög ne akadhasson!”
Töl^a szülte fát,
fa szülte Szent Annát,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte szent fiát.
„Szent fiad távoztasson el a nyavalyákat,
hogy mög ne akadhasson se húsába,
se csontjába,
semmiféle tetemibe mög ne akadhasson!”
Damion!^b
Mégis mondom: Damion!
Kötve legyen boszorkány száz számár szőréve,
hatvan leán hajáva,
Boldogasszony igéjével!

^a tölgy^b Erdélyi Zsuzsanna feltevése szerint a *démon* szó eltorzulása (lévén a démon testből kiűzéséről szó); véleményem szerint inkább *Damján* lehetett e szöveg valamely előzményében. (Szent Kozma és Damján orvosszentek invokációja előfordul például román vagy francia ráolvasásokban: lásd Timotin 2010.)

Úgy ne árthasson,
mint Krisztus Urunk! Amen.

Háromszor, ötször vagy hétszer kellett elmondani, utána három Miatyánkot imádkozni.

37. *Szemverés* gyógyítása (Zselickislak, Somogy megye⁹⁴)
Egy pohárba vizet merítenek; tüzes parazsat tesznek bele, ezt mondva:

Mária mondta szent fiának,
parancsulja nyavalyának,
aki mögverte szömmel,
szájjal, konttyal vagy kalappal,
annak szálljon a szívre!
Ennek meg ne akadhasson
se húsába, se csontjába a nyavala!

38. *Ijedtség* gyógyítása (Korond, Hargita megye, Románia⁹⁵)
A beteg feje fölé tett tál vízbe ólmot öntöttek. Az ólom beöntésekor mondták:

Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, ámen.
Elsősorban is kérem az áldott Úr Jézus Krisztust,
hogy Pálnak mindenféle ijedtségek, orv betegségek
az ő szívéből,
az ő testéből
s mindenféle erejéből,
ijedtségek kitakarodjanak.
Piros vérinek aláhullásáért,
szent sebeinek meggyógyulásáért,
három őrzőangyal,
egyik alatt,
másik magán,
a harmadik serkentgeti.
Piros vérit ne igyátok,
szállás húsát ne hasogassátok,
hanem menjetek el a tenger mélységes fenekire
és ott uralkodjatok,
mert én ennek a feje vagyok,
és feje az áldott Úr Jézus Krisztus megfelelő képiben!
Dicsőség az Atyának, és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében! Ámen.

Felnőttnek kilencszer kell önteni, gyereknek háromszor, mindig a fenti imádsággal.

39. *Orbán*c gyógyítása (Szabófalva, Neamț megye, Románia⁹⁶)

Kék^a orbánc,
zöld orbánc,
veressz^b orbánc,
feketi^c orbánc,
minden moldu^d orbánc,
igízett orbánc,
találás orbánc,
sonthányó^e orbánc!
Szűz Mária meggyi vissza^f e beteget!
Hul meggyülkezik, meggyi vissza!

40. *Ijedtség* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia⁹⁷)
Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy.

Én ajánlom a Krisztus Urunk tiszteletjire,
Krisztus Urunk milyen tisztán született,
boldogságos, szép Szűz Mária
milyen tisztán kiszülte,
erre a világra hozta,
hát könnyörögjünk az ő áldott, szent fiának,
könyörögjön az áldott Úristennek,
hogyan vegye ki az ő nagy fájásait,
nagy nyilallásait!

Ezután olvasztott „önt” (ólmot) önt vízbe. Kilencszer végzi el az egész műveletet.

41. *Igézés* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia⁹⁸)
Egy pohárba vizet tettek, belévetettek kilenc „szenet” (parazsat):

Az Atyának, a Fiúnak s Szentlélek Istennek nevében, ámmen.
Ez a betegség menjen a pokolba,
jöjjön vissza az egészségre!
Bódogságos Szűz Mária hozza vissza a hosszú egészségit,
s vigye el a betegségit
a sátányokhoz a pokolba,
a kígyókra, békákra,
erdőkre, mezőkre,

^a kék^b vörös^c fekete^d minden módú: 'mindenfajta'^e csonthányó^f 'gyógyítsa meg'

s ettől a betegtől menjen el!
Ehhez a beteghez jöjjön el az ő őrzőangyalkája,
s gyógyuljon meg!

42. Zivatar elhárítása (Gyürke, Hargita megye, Románia⁹⁹)
„Erősen kántáló hangon mondja, miközben jobb kezével keresztet vet a közelgő nagyüdü^a elé.”

Jézus, Jézus, názáretbeli Jézus,
Szekrencián zurján^b király örözzön meg,
határunkba ne jöjjön be a vihar.
oda menjen, ahol a fekete kutyák nem ugatnak,
a fekete kókasok^c nem szólnak,
ott csattogjon, ott ropogjon,
a kősziklák repedéseibe bújjon be,
ide ne hulljon le!

43. Zivatar elhárítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁰⁰)
„Mikor jó a nagyüdü, imádkozunk...:”

Én Istenem, oszoltasd el füstté, páráé,
menjen a havasokra, pusztákba,
hol kakasszó nem hallik,
vakarókalácsot nem sütnek,
Isten nevében nem adnak!

44. Zivatar elküldése (Csíkcsekefalva, Hargita megye, Románia¹⁰¹)
Szemben állva a zivatarfelhővel, elmondják a Dicsőséget, az alábbi ráolvasást, majd újra a Dicsőséget:

Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.
A teljes Szentháromság pecsétjével tiltlak!
Menj el, menj el az erdőnek ága-bogaira,
ahol kakasszó, kutyaugatás nem hallatszik,
vakarókalács nem süttetik,
s az Úrjézus igéje nem hirdettetik!

„Ennyi az egész. Akkor ismét keresztvetés. Akkor ismét Dicsőség, s ezt elmondjuk háromszor. Elmondjuk háromszor, s a végivel is keresztvetés.”

^a *Nagyüdü, nagyüdü*: 'vihar', 'zivatar', 'jégverés'.^b Nem értelmezhető szavak.^c kakasok

45. Betegség gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁰²)

Hetvenhétféle boszorkányasszonyok,
heten vattok.^a
Hétből maradjon hat,
hatból maradjon öt,

...
kettőből maradjon egy,
az az egy úgy odalegyen,
mint a viasz a tűzbe,
s a só a vízbe!

Köpnék, és mondják tovább:

Tp, tp, tp [köpköd]!
Menj el hegyeknek, kőszikláknak háta mellé,
ahol fekete kutyák nem ugatnak,
hol kakasszó nem hallszik,
hol kovászos kenyervel nem élnek,
esti harangszókor meg ne találtassál
abba az állatba, ahova beszállottál,
mert ha megtalálatol,
az Úrjézus keserves kinszenvedésű keresztjivel
ütlek meg, s késvel vágom el a nyakadot!

46. Pokolvar^b gyógyítása (volt Alsó-Fehér vármegye, Románia¹⁰³)

Úristen, én Istenem!
Kérlek tégedet, hogy használjon ennek a betegnek az én szám s nyelvem
után:
hogyan ez a pokolvar,
ha rájött fáradtságtól vagy szomjúságtól vagy étlenségtől,
arra kérlek, Úristen, menjen ki belőle!
Azt mondom neked, pokolvar,
hogyan menj ki a fejéből s a feje velejéből,
s a karjaiból, s a lábaiból s a fogaiból,
mert ha ki nem megy,
megfoglak, s éppel a havasba viszlek!
Ott vannak a pakulárok^c a juhokkal,
a kutyák ugatnak,
a farkasok ordítanak,
tégedet szerteszéjjel tépnek!

^a vagytok

^b 'gennyes fekély', 'kelés'

^c 'pásztorok'

Ott van egy lány,
aki soha a haját bé nem fonta,
soha kenyeret nem kezdett,
piros bort nem ivott.
Olyan tisztán maradjon tőled ez a beteg,
és mint az ezüst s az arany!

47. Zivatar elhárítása (Csíkmadaras, Hargita megye, Románia¹⁰⁴)
Keresztet vetettek, és mondták:

Ez a rossz idő menjen oda,
hegyekről hegyekre,
völgyekről völgyekre,
hol vakarukalácsot nem sütnek,
hol Isten fizessét^a nem mondnak!
Szent, szent, szent a seregek ura, Istene,
teljes az ég és föld az ő dicsőséggel[!]
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben vala,
most és mindörökké, ammen!
Jézus, Mária, Szent József,
Szent Jovákim, Szent Anna,
Isten előtt s világ előtt
öt szentséges szent família.

*Háromtagú átokformák*48. Kílis gyógyítása (Szeged¹⁰⁵)

Atya teremtötte,
Fiú rontsa,
Szentlélek eloszlassa!

49. Kelés gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁰⁶)
A beteg gyereket az apja „keresztelte el”:

Az Atya adta,
a Fiú vegye el,
a Szentlélek semmisíjje meg!

Azonos szöveg: szentantaltüze^b gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁰⁷).

^a A halottak lelki üdvéért adott alamizsnát (kalácsot, pálinkát), ételkínálást kell „Isten fizessé”-vel megköszönni.

^b Orbánc vagy más, bőr vörösségével járó betegség.

50.1. Zivatar elhárítása (Kiszombor, Csongrád megye¹⁰⁸)

Atyaisten adja,
 Fiúisten oszlassa,
 Szentháromság egy Isten
 semmivé mulassza!

„Számталanszor tapasztaltam, ha jön egy nagy felhő, háromszor köröszöt köll vetni rá, és ezt mondani. Ez olyan igaz, mint velem beszél, ez a nagy felhő elmúlik.”

50.2. Szemverés gyógyítása (Mohol, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁰⁹)

Atyaisten múlassza,
 Fiúisten oszlassa,
 Szentlélek Úristen semmivé változtassa!

Variáns: ijedés gyógyítása (...semmivé tögye / ezt az ijedést!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye¹¹⁰).

51. *Árpa* gyógyítása (Majdán, Krassó-Szörény megye, Románia¹¹¹)
 Három reggel a jobb kéz „nevetlen” ujjával keresztet vetnek rá, ezt mondva háromszor:

Atyaisten mögteremtötte,
 Fiúisten mögsemitötte,
 Szentlélek Úristen mögszentölte.
 Oszlassa el az Atyaisten,
 oszlassa el a Fiúisten,
 oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten!

52. Torokfájás gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye¹¹²)

Krisztus Jézus teremtötte,
 Szűz Mária oszlassa,
 mögváltó Isten segítse!
 Torokgyógyító Szent Balázs,
 könnyörögj érette!

53. *Támadás*^a gyógyítása (Szörög [Szeged], Csongrád megye¹¹³)
 A jobb kéz „nevetlen” ujjával háromszor megkeresztelve ezt kell mondani:

Az Atyának nevibe,
 Fiúnak szerelmibe,
 múlassza el, aki teremtötte!

Az ujját a földhöz keni. Napkelte előtt kell végezni.

^a 'kelés'

54.1. *Daganat* gyógyítása (Gilád, Temes megye, Románia¹¹⁴)

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek,
 a teljes Szentháromság nevében, ámen!
 Atya elveszejje,
 Fiú eltemesse,
 Szentlélek Úristen semmivé tegye!

Ezt háromszor mondják el, ezután három Miatyánkot és egy Üdvözlégyet imádkoznak.

54.2. *Támadás, gancsó*^a gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹¹⁵)
 El szokták „baltázni”: a színcurgásban^b a gyógyító felvág baltával egy kis földet, megkeríti vele a beteg helyet háromszor, majd elhajítja a saját feje fölött. Ezt háromszor ismétli, közben így beszél:

Atyaisten oszlassa,
 Fiúisten oszlassa,
 Szentlélek Isten semmivé tegye!

Utána a balta fokával és élével megnyomkodja a beteg helyet.

Variáns: külső támadás gyógyítása (Tápé, [Szeged], Csongrád megye¹¹⁶).

54.3. *Ijedtség* gyógyítása (Tápé, [Szeged], Csongrád megye¹¹⁷)

Atyaisten oszlassa,
 Fiúisten múlassza,
 Szentlélek Úristen semmivé tögye
 ezt az ijedést!

54.4. Zivatar elhárítása (Apátfalva, Csongrád megye¹¹⁸)

Atyaisten oszlassa,
 Fiúisten oszlassa,
 a Szentlélek Úristen
 izzül-porrá szagassa a vihart!

^a 'kelés', 'gennyes fekély'

^b Ahol a fészter vagy kocsiszín tetejéről lecsurog az esővíz.

55.1. *Pokolvar* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹¹⁹)
Egy Miatyánk után:

Atyaisten oszlassa,
Fiúisten múlassza,
Szentlélek semmivé tegye!
Szent asszonynak szent gyereke
a nagy fájást vegye ki belőle!

55.2. *Seb* gyógyítása (Komáromszentpéter, Komáromi járás, Szlovákia¹²⁰)

Szent Isten oszlassa el,
Fiúisten múlassza el,
szent asszonynak szent gyeröke
vegye le róla a sebet!

56.1. *Pokolvar* gyógyítása (Kunszentmárton, Jász-Nagykun-Szolnok megye; Mes-
terszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²¹)
Három fej fokhagymával körül kell keríteni, és ezt mondani:

Oszlassa el az Atya,
osztassa el a Fiú,
oszlassa el a Szentlélek!

Ezután elássák a fokhagymát, úgy, hogy senki meg ne lássa.

Azonos szövegek: vihar elosztatása, *kelés* gyógyítása (Tura, Pest megye¹²²); *szentantaltüze* gyógyítása, *gyűlés* gyógyítása (Boldog, Heves megye¹²³).

Variánsok: *seb* gyógyítása (...Szentlélek Isten! – Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁴); *daganat*, *pokolvar* gyógyítása, zivatar elhárítása (...Szentlélek Úristen! – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹²⁵ Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹²⁶); *szentantaltüze* gyógyítása (...Szentháromság egy Isten! – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁷).

56.2. *Szentantaltüze* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁸)

Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a Szentlélek Úristen,
hogy ennek itt ne legyen semmi helye!

^a 'gennyes seb', 'kelés'

56.3. *Guga*^a (jószágon) gyógyítása (Jászkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁹)

Oszlassa el az Atyaisten,
oszlassa el a Fiúisten,
oszlassa el a Szentlélek Úristen,
szaggasson százhetvenhétfelé!

56.4. *Torokgyík* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹³⁰)

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, ámen.
Oszlassa az Atya,
oszlassa a Fiú,
oszlassa a teljes Szentháromság Isten!

56.5. *Árpa* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye¹³¹)

A „nevetlen” ujj körmével háromszor keresztet kell vetni, ezt mondva:

Oszlasson el az Atya,
oszlasson el a Fiú,
oszlasson el a Szentlélek Úristen!

Azonos szöveg: *szentantaltüze* gyógyítása (Tura, Pest megye¹³²).

Variánsok: gyulladás gyógyítása („...Szentlélek!” – Bükkszék, Heves megye¹³³); betegség gyógyítása („...Szentlélek!” – Kazár, Nógrád megye¹³⁴); zivatar elhárítása, *támadás* gyógyítása („...Szentlélek Isten! – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹³⁵ Kőtelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁶); vihar elhárítása („...Szentlélek!” – Istenmezeje, Heves megye;¹³⁷ Boldog, Heves megye¹³⁸); *kelés* gyógyítása („...teljes Szentháromság!” – Galgamácsa, Pest megye¹³⁹); *árpa* gyógyítása („Oszlasson szét...” – Maconka [Bátonyterenyé], Nógrád megye¹⁴⁰); *daganat* gyógyítása („Oszlasson el téged...” – Monostorpályi, Hajdú-Bihar megye¹⁴¹); zivatar elhárítása („...a teljes Szentháromság egy Isten!” – Sajópüspöki, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴²).

56.6. *Fekély* gyógyítása (Szalonna, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁴³)

Atyaisten oszlasson el,
Fiúisten oszlasson el,
Szentlélek Isten oszlasson el,
Szentháromság oszlasson el!

^a 'gennyes csomó a bőr alatt'

56.7. *Szentantaltüze* gyógyítása (Martonos, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹⁴⁴)

Oszlasson szét az Atya,
 oszlasson szét a Fiú,
 oszlasson szét a Szentlélek Isten;
 a teljes Szentháromság semmivé tegyen!

57. Zivatar elhárítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁴⁵)

Szent vagy, Uram, szent,
 szent, szent a seregek Istene,
 dicsőségedre teljes az ég és a föld!

Keresztet vetettek a négy égtáj felé:

Az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében!

Majd a felhőkre mondták:

Oszlajtson el az Atya,
 oszlajtson el a Fiú,
 oszlajtson el a Szentlélek!
 Istennek nevében, Amen.

58. Zivatar elhárítása (Tura, Pest megye¹⁴⁶)

Úrnapi sátorfüvet^a kell gyűjteni, azzal keresztet rajzolni a levegőbe a felhő felé, és mondani:

Oszlasson el az Atya,
 oszlasson el a Fiú,
 oszlasson el a Szentlélek!
 Most én téged, rossz, megfoglak,
 mind az öt ujjammal megnyomlak,
 az Atya rontson,
 a Fiú oszlasson,
 a teljes Szentháromság szanaszéjjel szaggasson!

59. *Ijedtség* gyógyítása (Gyergyótölgyes, Hargita megye, Románia¹⁴⁷)

Az ólomöntést e szöveggel kísérik:

Oszoltasson el az Atya,
 oszoltasson el a Fiu,

^a Az úrnapi (a *Corpus Christi* katolikus ünnepe, pünkösd után két héttel) körmenetre állított virágsátrakból származó virág vagy fű.

mert ez s ez^a meg van keresztelkedvel!
 Az Atyával s a Fiuval
 s a Szentháromságos Istennel!

60. Zivatar elhárítása (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁴⁸)

A szentelt vihargyertyát^b meggyújtják, az asztal alá teszik, három Úrangyala-imádságot mondanak, majd:

Oszlassa szét az Atya [keresztet vet],
 oszlassa el a Fiú [keresztet vet],
 oszlassa el a Szentlélek Úristen [keresztet vet a három világtáj felé]
 erdőre, mezőre, vízre, rétre!

„Akkor megszűnt, nem zörgött, recsegett olyan nagyon.”

61. Zivatar elhárítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁴⁹)

„Ez a viharfelhő ellen van, akkor mondjuk, amikor már nagyon csattog.”

Atyaisten oszlassa,
 Fiúisten oszlassa,
 Szentlélek Isten semmivé tögye
 ezt a gonosz felhőt!
 Jézus, Mária, Szent József nevének ereje
 győzze le a Sátán légióit,
 és tiporjon össze mindön eszközöddel együtt,
 amellyel Isten és az őt szerető lelkek ellen törsz!

„Mikor jó az erős idő, görget erősen, akkor mondd. Az idővel szembe mondja. Ahonnét jó az idő, szembeáll, s vet keresztet.”

62. Zivatar elhárítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia¹⁵⁰)

Keresztet vetnek, és ezt mondják háromszor-négyszer:

Tiltom, tiltom, tiltom
 az Úrjézus erejével,
 a Szent Antal pecsétjével,
 hogy ezt a fertelmes időt
 oszoltassa széjjel!
 Oszoltassa széjjel az Atya!
 Oszoltassa széjjel a Fiu!
 Oszoltassa széjjel a mindenható Isten! Amen.

^a Itt az adott beteg nevét mondják.

^b Gyertyaszentelő Boldogasszony napján, február 2-án gyertyát szenteltettek a katolikusok; ezt sokféle célra használták, például halotti gyertyaként, vagy zivatar elhárítására égették.

63. Zivatar elhárítása (Bácskertes, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁵¹)

Oszlassa szét az Atyaisten,
térje^a meg a Fiúisten,
áldj meg minket, Szentlélek Úristen,
hárítsd el ezt a nagy felhőt,
hogy [...] ments meg a csapástól,
égiháborútól!

64. Jégeső elhárítása (Galgahévíz, Pest megye¹⁵²)

Távoztasson el az Atya,
távoztasson el a Fiú,
távoztasson el a Szentlélek Úristen!
Oszlasson el az Atya,
oszlason el a Fiú,
oszlason el a Szentlélek Úristen!

65. *Szentantaltüze* gyógyítása (Jásztelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵³)
A gyógyító először a földre, majd a beteg testrészeire vet keresztet, ezt mondva:

Szent Antal elment bujdosni kilencedmagával,
visszajött, de nem kilencedmagával,
hanem csak nyolcadmagával.
Ez a nyavalya is bujdosson el a földnek hét csínjában,^b
oszlassa el az Atyaisten,
oszlassa el a Fiúisten,
oszlassa le a Szentlélek Isten,
oszlassa le a teljes Szentháromság egy Isten semminek! Ámen.

Ezután elmond kilenc Miatyánkot, kilenc Üdvözlégyet és egy Hiszekegyet, majd így szól:

Szent Antal, gyógyítsd meg!

Újra keresztet vet a földre és a betegre.

66. *Gyulladás* gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁴)

Megkerekítem az Atyának nevében,
a Fiú nevében
és a Szentlélek nevében!

^a térítse

^b Ti. 'hét rétegében'. (A *csín* a hordó belsejében, a dongák alján és tetején belülről bevájt kör alakú mélyedés, amelybe a hordó alsó és felső fedőlapját illesztik.)

Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a Szentlélek!

67. *Pokóvar*^a gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁵)
A földet „húzogatva” mondják:

Sílejtse el^b az Atya,
sílejtse el a Fiú,
sílejtse el a Szentlélek!

68. *Árpa* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁵⁶)
A gyógyító személy „elkereszteli”, azaz keresztet rajzol az árpa fölött a levegőben:

Az Atyának és nagy semminek!
Téged az Atyaisten eloszlason,
Fiúisten megalázzon,
Szentlélek Úristen gyökerestül kiszakajtsion!

Utána köp egyet.

69. *Gancsó*^c gyógyítása (Szöreg [Szeged], Csongrád megye¹⁵⁷)
A gyógyító megkerekíti kancsóval háromszor, majd egymás után három szál tollal. A tollal való kerekítés közben mond három Miatyánkot és három Üdvözlégyet, ámen nélkül; utána:

Az Atya teremtsön,
a Fiúisten gyűlöljön,
a Szentlélek Uristen tisztítsa,
hogy sömmi tetemődbe sömmi fájdalom ne maradjon mög!

Csöcsös korsó fenekéről vett sárral keni, ezt mondva:

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében múltjon el!

Ezután kezét a földhöz dörzsöli, hogy a föld alá menjen a fájdalom.

^a *Pokóvar/pokolvar*: 'kelés', 'gennyes fekély'

^b 'pusztítsa el'

^c 'kelés'

70. *Pokóvár, köszvény, sű* gyógyítása (Jászdózsza, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁸)
A gyógyító megfogta öt ujjával a beteg helyet, és mondta:

Pokóvár, köszvény és sű!
Az Atyaisten teremtett,
a Fiúisten növesztett,
a teljes Szentháromság
oszlasson szét hetvenhétfelé,
még a legkisebb porcikádat is!

Fogyó holddal olvasták le, mert a holddal együtt fogyott a betegség is. Háromszor mondták el.

71. *Gilva*^a gyógyítása (Szelevény, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁹)
A gyógyító a jobb keze „nevetlen” ujjával „oszlátja” a gilvát:

Az Atya rontson,
a Fiú bontson,
a Szentlélek eloszlasson!

72. *Támadás, kilis* gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶⁰)

Oszlasd el, Atyaisten,
oszlasd el, Fiúisten,
oszlasd el, Szentháromság Isten;
rontsa el az Atyaisten,
rontsa el a Fiúisten,
rontsa el a Szentháromság Isten!

73.1. *Gyűlés* gyógyítása (Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶¹)
A gyógyító három szikrát csíhol, és így szól:

Mária szaggassa,
Szent József meg oszlassa!

Egymás után többször ismétli.

73.2. Fájdalom gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁶²)
A gyógyító keresztet és kerekíti a beteg helyet, miközben mondja:

Isten törje,
Mária szakíjja,
ezt a bűdös nyavalyát
aki világra hozta!

^a 'gennyes duzzanat'

74. Zivatar elküldése (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia¹⁶³)
„Akkor, hogyha jön az üdő. Villámlik csunyán, görget, amelyik felől jő, oda vetek háromszor keresztet, és mondom, hogy:”

Törjön meg téged a Fiu,
oszlasson el téged a Fiu,
az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevében, amen.

Háromszor kell elmondani.

75.1. Jégeső elhárítása (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁴)
A jégfelhőre keresztet vetnek kilencszer a következő szöveg elmondásával; minden három sornál más irányba fordulva:

Oszlasson el tégedet az Atya,
oszlason el tégedet a Fiú,
oszlason el tégedet a Szentlélek Isten!
Környékezzen meg tégedet az Atya,
környékezzen meg tégedet a Fiú,
környékezzen meg tégedet a Szentlélek Isten!
Rontson meg tégedet az Atya,
rontson meg tégedet a Fiú,
rontson meg tégedet a Szentlélek Isten!

Variánsok: jégeső elhárítása (Tiszanána, Heves megye;¹⁶⁵ „...a teljes Szentháromság!” – Tura, Pest megye;¹⁶⁶ Varsány, Nógrád megye); *tyúkszem* gyógyítása (Tura, Pest megye¹⁶⁷).

75.2. Jégeső elhárítása (Boldog, Heves megye¹⁶⁸)

Az ige kezdetben vala, az ige Istennél van.
Oszlasson el téged az Atya,
oszlason el téged a Fiú,
oszlason el téged a Szentlélek!
Rontson meg téged az Atya,
rontson meg téged a Fiú,
rontson meg téged a Szentlélek!

75.3. *Szentantaltüze* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁹)

Környékezzon meg az Atya,
 környékezzon meg a Fiú,
 környékezzon meg a Szentlélek Úristen!
 Oszlasson el az Atya,
 oszlasson el a Fiú,
 oszlasson el a Szentlélek Úristen!
 Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevibe kezdem el.

Variáns: kilis gyógyítása (más sorrend: „... a teljes Szentháromság egy Isten!” – Galgahévíz, Pest megye¹⁷⁰).

75.4. Villám elhárítása (Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia¹⁷¹)
 „Ha jön a nagy borulás”, harangoznak; ha villámlik is, ezt mondják:

Környékezzon meg téged az Atya,
 környékezzon meg téged a Fiú,
 környékezzon meg téged a Szentlélek Úristen!

75.5. Zivatar elhárítása (Heves megye¹⁷²)

Oszlasson el az Atyaisten,
 oszlasson el a Fiúisten
 oszlasson el a Szentlélek Isten!
 Környékezzon meg az Atyaisten
 környékezzon meg a Fiúisten
 környékezzon meg a Szentlélek Isten!
 Rontson meg az Atyaisten,
 rontson meg a Fiúisten,
 rontson meg a Szentlélek Isten!

Variánsok: zivatar elhárítása (a három rész más sorrendje: Bácskertes, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;¹⁷³ csak az első két rész: Kisiratos, Arad megye, Románia¹⁷⁴).

76. Zivatar elhárítása (Balassagyarmat, Nógrád megye¹⁷⁵)
 Ha égháború volt, szentelt gyertyát gyújtottak, és ezt imádkozták:

Oszlasson el téged az Atyaisten,
 oszlasson el téged a Fiúisten,
 oszlasson el téged a Szentháromság egy Isten!
 Rontson meg téged az Atyaisten,
 rontson meg téged a Fiúisten,
 rontson meg téged a Szentháromság egy Isten!
 Környékezzon meg téged az Atyaisten,
 környékezzon meg téged a Fiúisten,
 környékezzon meg téged a Szentháromság egy Isten!

Szent, szent, szent a seregek ura, Istene,
 teljes az ég és föld az ő dicsőségével.
 Áldás, fényesség, tisztelet, békesség,
 hatalom és erős erősség
 a mi Urunk Istenünknek most és mindörökké!
 Áldjuk az Atyát a Fiúval és a Szentlélekkel,
 felmagasztaljuk őt mindörökké.
 Áldás és dicsőség és felmagasztalás neked mindörökké! Ámen.

77. Égháború ellen (Széchenyi, Baranya megye¹⁷⁶)
 Nagypénteken reggel szabad ég alatt három Urangyalát, öt Miatyánkot és Üdvözlé-
 gyet mondanak, majd a négy világtáj felé keresztet vetve ezt mondják:

Én tégödet körösztülek az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében,
 ámen.
 Örök Atya, örök Fiú, örök Szentlélek,
 kérlek, a mostan támadott égháborút távoztasd e tőlünk!
 Ne ártson nekünk, se jószágunknak, semmiféle vagyonunknak,
 örök Atya, örök Fiú, örök Szentlélek!
 Környéközzön meg az Atya,
 környéközzön meg a Fiú,
 környéközzön meg a teljes Szentháromság egy Isten! Ámen.

78. Zivatar elhárítása (Tiszasziget, Csongrád megye¹⁷⁷)

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe!
 Rontson az Atya,
 rontson a Fiú,
 rontson a Szentlélek Úristen,
 ha nem vagy tiszta!
 Oszlasson az Atya,
 oszlasson a Fiú,
 oszlasson a Szentlélek Úristen,
 ha nem vagy tiszta!
 Környéközzön meg az Atya,
 környéközzön mög a Fiú,
 környéközzön mög a Szentlélek Úristen,
 ha nem vagy tiszta!
 Énok és Illés! Lassan zörgessétek az egeket,
 mert nálunk van a Boldogságos Szűz Mária
 az ő egyszülött fiával.
 Énok és Illés! Hozzátok el azon kenetet,
 amellyel az Úrjézus testét kentétök mög.
 Kenjétek mög a szívünket, lelkünket,
 házunk belsejét, kapufélfánkat,
 hogy semmi veszedelöm ne ártson itten!

Háromtagú átok a betegség elküldésével

79.1. *Sü* gyógyítása (Szelevény, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁸)
A gyógyító a „nevetlen” ujjával keresztezi:

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében!

Majd ezt mondja:

Atya erontson^a +
Fiu szétbontson,
Szentlélek Isten semmivé teremtsön!
Hetvenhétféle sü,
födbű gyütt,
födbe mőnjön!

Áment nem szabad mondani. Háromszor mondja, majd keresztet vet a földre.

79.2. *Árpa* gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁷⁹)
Egy másik személy megkeríti „nevetlen” ujjával,^b és ezt mondja:

Oszlasson az Atya,
oszlasson a Fiú,
oszlasson a Szentlélek Úristen!
Födbűl gyüttél, födbe menj,
födbűl gyüttél, födbe menj,
födbűl gyüttél, födbe menj!

79.3. *Kelés* gyógyítása (Sándorfalva, Csongrád megye¹⁸⁰)

Az Atyának kegyelme,
a Fiúnak szerelme,
Szentléleknek ereje!
Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten!
Födbű gyütt,
födbe menjen,
hogy ezen a bűnös testen
hatalmat ne vegyen!

^a elrontson

^b 'a negyedik ujjával'

80. Villámlás elhárítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸¹)

Síleljen^a el az Atya,
síleljen el a Fiú,
síleljen el a Szentháromság egy Isten
a föld hét csínjába!

Variáns: villámlás elhárítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸²).

81.1. Fogfájás gyógyítása (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁸³)

Atyaisten, szüntesd meg,
Fiúisten, oszlasd el,
Szentháromság egy Isten,
küldd a föld hét csínjára!

81.2. *Hólyagos pokolvar* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁴)
Háromszor mondják el, fél térdre ereszkedve, közben a kéz élével az arc fölött a levegőben és a földön három-három keresztet húzva:

Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a teljes Szentháromság
a föld hét csínjára!

Variáns: *szentantaltüze* gyógyítása („...vigye a szerencsétlenül...” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁵).

81.3. *Fekély, árpa, kelés* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁶)

Oszlasson el az Atya,
oszlasson el a Fiú,
oszlasson el a Szentlélek!
Környékezzen meg az Atya,
környékezzen meg a Fiú,
környékezzen meg a Szentlélek!
A Jézusnak vót egy fája,
annak vót hetvenhét ága,
egynek se vót nyugodalma;
ennek a nyavalyának
se legyen nyugodalma,
menjen le a földnek
a hét csínjára!

^a 'semmisítsen meg,' 'küldjön el'

82.1. *Kelés* gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye¹⁸⁷)

Az Atyának szerelme,
a Fiúnak érdeme,
a Szentléleknek ereje,
oszlassa el a kelést
e gyarló testről,
a pokol mélységes fenekire!

82.2. *Pokolkelet*^a gyógyítása (Tömörkény, Csongrád megye¹⁸⁸)

Oszlasson el az Atyaisten,
oszlason el a Fiúisten,
oszlason el a teljes Szentháromság egy Isten!
Mönj el,
múlj el,
a pokol mélységes fenekire!

Variáns: pokolvar^b gyógyítása („...vigye az Úristen a mélységes pokol fenekére!” – Zagyarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁹).

83. Zivatar elhárítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁹⁰)

Atyaisten oszlassa,
Fiúisten mulassza,
Szentlélek Úristen vigye
a fekete tengőre!

84. Marha *szemverésének* gyógyítása (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹¹)

Atyaisten, oszlasd el,
Fiúisten, kergesd el,
Szentlélek Isten, vidd el a szerencsétlentől a hideg havasokra!

85. Zivatar elhárítása (Gyergyótölgyes, Hargita megye, Románia¹⁹²)
„Keresztet vetünk mind a világnak négy sarkára. [...] Egyet, kettőt s hármát, négyet. S akkor imádkoztunk, hogy:”

A nagyüdőt a Jóisten vigye el
erdőnek ága-bogárára [!],
hol vakarópercet nem sütnek,
Istent nem említnek,

^a 'kelés', 'gennyves fekély'

^b 'kelés'

kókisszó^a nem hallszik!
Oszoltassa el az Atya
s a Fiu
s a Szentlélek Úristen!

„S akkor újra keresztet vetünk.”

86. Zivatar elhárítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁹³)
Háromszor keresztet kellett vetni a felhőkre, és mondani:

Énok és Éva!
Szent Illés próféta!
Lassan zörgessétök az eget,
mert a vízbe úszó halak is félnek,
hát mi, halandó bűnösök
hogyne félénk!
Atyaisten oszlassa,
Fiúisten mulassza,
Szentlélek Úristen semmivé tögye
a veszélyös felhőt!
Vigy a tengernek
mélységes fenekire,
ahol se embörnek,
se állatnak kárt nem okoz!

87.1. Zivatar elhárítása (Hágótó, Hargita megye, Románia¹⁹⁴)
„Dédnagyanyám keresztet vetett a kenyérbévető lapáttal, és mondta:”

Rontson meg az Atya,
rontson meg a Fiu,
rontson meg a teljes Szentháromság,
ártalmas felhő!
Vigyen el erdőknék ága-bogaira,
szegeztessék a kősziklák oldalára,
hol kovászossal^b nem élnek,
gyermeksírást nem hallnak!
Rontson meg az Atya,
rontson meg a Fiu,
rontson meg a teljes Szentháromság,
ártalmas felhő!

^a kakasszó

^b Kovászos kenyérrrel, vagyis 'kenyérrel'.

87.2. Zivatar elhárítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia¹⁹⁵)
Először keresztet vet, és a „Szent János evangéliomát” mondja:

Kezdetbe vót az Ige, az Isten vót az Ige, ez vót a kezdetbe. Mindenek őáltala lett, ami lett, őbenne lett, életet az emberekbe, világosság a sötétségbe világít, megvilágít minden világra jövő embert, akit [!] sem vérből, sem test ösztönéből, sem férfitu akaratából, hanem az Istentől született. Az Ige testté lőn, műköztünk lakozzék...

„Nem tudom most elmondani úgy, ahogy kell. Megzavarodtam. De tudom. Egyszer kell csak a Szent János evangéliomát.” Ezután ezt a szöveget kell mondani:

Rontson meg téged az Atya,
rontson meg téged a Fiu,
rontson meg téged a Szentlélek Isten!
Környékezzon meg téged az Atya,
környékezzon meg téged a Fiu,
környékezzon meg téged a Szentlélek Isten!
Oszlasson el az Atya,
oszlason el a Fiu,
oszlason el a Szentlélek Isten!
Menj el erdő ága-bogarába,^a
hol kakasszó nem hallatszik,
hol vakarukalács nem illatozik,
hol Isten nem imádtatik!

Utána a Miatyánkot és az Üdvözlégyet kell elimádkozni.

87.3. Zivatar elhárítása (Bögöz, Hargita megye, Románia¹⁹⁶)
„Háromszor keresztet vetek én az idő elejibe, s akkor elmondom ezt az imát, s utána háromszor keresztet vetek. Kétszer-háromszor, amíg osztá egyszer kezd oszlani. Amíg kezd oszlani el:”

Az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek!
Téritsen meg téged az Atya,
téritsen meg téged a Fiu,
téritsen meg tégedet a teljes Szentháromság!
Oszlasson el tégedet az Atya,
oszlason el tégedet a Fiu,
oszlason el tégedet a teljes Szentháromság!
Az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek nevében, amment.
Vigyen el erdőnek ágaira-bogaira,
hogy ne ártson senkinek és a vetéseinknek!

^a Feltehetően az „ága-bogára” eltorzulása.

Úgy vigyen el a nagyidő,
hogy soha ide ne jere,
csak a Jóisten csendes esővel áldjon meg! Áment.

87.4. Zivatar elhárítása (Güdüc, Hargita megye, Románia¹⁹⁷)
„Házás fehérszép bal kézzel veti idő elejibe a keresztet.” (Hajadonok jobb kézzel.)
„Ha jó a nagyidő, idő elejibe. Kimenyen a ház elé, s amerről jó az idő, így háromszor keresztet vet, s közbe ezt mondja:”

Teremthetetlen az Atya,
teremthetetlen a Fiu,
teremthetetlen a teljes Szentháromság!
Oszlasson el az Atya,
oszlason el a Fiu,
oszlason el a teljes Szentháromság!
Az erdőnek ágas-bogas hegyeire,
ahol karikó^a peracet nem sütnék,
sem kakasszót nem hallnak!
A mindenható Atyaisten, Szentlélek nevében, ammen.

Variáns: zivatar elhárítása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia¹⁹⁸).

Háromtagú átok vallásos hivatkozással

88. Igézés gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye¹⁹⁹)

Nincs boldogabb óra,
melyben a Szűz Mária fogantatott!
Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a Szentlélek Úristen legmélyebb ereje!
Mive keté, ezzel múlj!^b

89. Zivatar elhárítása (Csanytelek, Csongrád megye²⁰⁰)
„Mikó gyütt a borulás, a nagy durva főjhő, kitérgyepültem az udvarba, és ezt imádkoztam:”

Ó, Uram, Jézus Krisztusom,
ki a mennyet és a földet teremtötted,
a Jordán vizét mögáldottad,
őbenne mögkörösztlöködtél,
a körösztfán függvén, minket mögváltottál,

^a karika alakú

^b 'Amivel keltél, azzal múlj!'

és a te szent lelködet az Atyaistennek ajánlád,
 kérlek, áldd mög,
 és a szent körösztnek jegyével jegyözd mög a főjhőket,
 melyeket most szömeinkkel látunk,
 hogy bennünk kárt okozó gonoszságaik
 mögfogyatkozzanak és esszéjjelődjenek!^a
 Mög ne emlékezzél, uram, vétkeinkről,
 sem a mi atyáink vétkeirű,
 bosszút ne állj rajtunk bűneinkér!
 Oszlasson el tégöd az Atya,
 oszlasson el tégöd a Fiú,
 oszlasson el tégöd a Szentlélek Isten!
 Környékezzön mög tégöd az Atya,
 környékezzön mög tégöd a Fiú,
 környékezzön mög tégöd a Szentlélek Isten!
 Rontson mög tégöd az Atya,
 rontson mög tégöd a Fiú,
 rontson mög tégöd a Szentlélek Isten!

90. Zivatar elhárítása (Szegvár, Csongrád megye²⁰¹)

„Ha már gyütt a fölleg, én imádkoztam. Én ezt magamtul csináltam. Hallottam,
 hogy szokták körösztöltni a főlhőt, hát én is mondtam:”

Oszlassa szét az Atyaisten,
 oszlassa szét a Fiúisten,
 oszlassa szét a Szentháromság egy Isten!
 Uram, Jézus Krisztusom!
 Ki mondád, kérjetek és adatik,
 zörgessetek, és megnyittatik nektek.
 Uram, Jézus Krisztusom,
 ki parancsoltál a háborgó szeleknek,
 és a tengernek,
 irgalmazz nekünk!
 Oszlassa szét az Atyaisten,
 oszlassa szét a Fiúisten,
 oszlassa szét a Szentlélek egy Isten!

91. Pokóvár gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²⁰²)
 Három gerezd fokhagymával háromszor keresztet kell vetni rá, közben ezt mon-
 dani:

Én téged keresztellek az Atyának nevébe semminek,
 én téged keresztellek a Fiúnak nevébe semminek,
 én téged keresztellek a Szentléleknek nevébe semminek!

^a 'szétszéledjenek', 'szétoszoljanak'

Uram, Jézusom, megemlékezek a Krisztus keserves szenvedésirül,
 keresztfára való fölfeszítésirül,
 három vasszöggel való megszőgezésirül,
 N. N. bűnös embernek meggyógyulásárul.
 Én téged keresztellek az Atyának nevébe semminek,
 én téged keresztellek a Fiúnak nevébe semminek,
 én téged keresztellek a Szentléleknek nevébe semminek!
 Teremtetlen az Atya,
 teremtetlen a Fiú,
 teremtetlen a Szentlélek;
 mérhetetlen az Atya,
 mérhetetlen a Fiú,
 mérhetetlen a Szentlélek;
 oszlasson az Atya,
 oszlasson a Fiú,
 oszlasson a Szentlélek!

A gyógyító ezután elmond három Miatyánkot, közben a három gerezd fokhagymá-
 val sorra körülhúzogatja a pokolvart, oly módon, hogy az „itt a földön is” szavaknál
 a földbe rejti. Edénybe tett földet is lehet használni erre a célra.

92. Zivatar elküldése (Zákányszék, Csongrád megye²⁰³)

A felhőt keresztelik:

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Úristen nevében.
 Oszlassa el az Atyaisten,
 oszlassa el a Fiúisten,
 oszlassa el a Szentlélek Úristen!
 Környékezzön mög az Atyaisten,
 környékezzön mög a Fiúisten,
 környékezzön mög a Szentlélek Úristen!
 Rontson mög az Atyaisten,
 rontson mög a Fiúisten,
 rontson mög a Szentlélek Úristen!
 Tiz,
 kilenc,

...

egy,
 semmi!
 Mulassza el az Úr Jézus Krisztus
 ezen ártalmas felhőket,
 hogy nekünk ne ártasson,
 a mi Urunk Jézus Krisztus által, ammen.
 Ó, Szent János, Szent Péter és Szent Pál apostolok,
 Illés próféta, Szent Mihály főangyal,
 legyetek az Úr Jézus Krisztus előtt kegyes közbenjárónk és szószólóink,

hogy a mostan támadt égháborúnak
méltóztasson az Úr Jézus Krisztus parancsolni,
hogy megcsendesedjék és elszéjjeledjék!
Ó, Szentlélek Úristen,
ki pünkösöd napján nagy zúgással,
tüzes lánggal szálltál alá,
sem házban, sem erdőben, sem mezőben kárt nem tevé,
kérek téged, tarts meg a te istenségednek jósága által
mi magunkat, jószágainkat, házainkat, gabonáinkat,
szőleinket, kertjeinket, mindennemű vetéseinket,
hogy a káros záportól, kőesőtől, tüzes mennykőütéstől,
háborgó förgetegnek veszedelmétől szabadon,
csöndes békességben szüntelenül mögmaradhassunk!

Variánsok: zivatar elküldése (Domaszék, Csongrád megye;²⁰⁴ záró ima nélkül: Kis-
iratos, Arad megye, Románia²⁰⁵).

93. *Megigézett* bivaly gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia²⁰⁶)
Kis fazékkal folyóvízből merítenek háromszor lefelé, és közben mondják:

Az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében. Ámen.

A vizet a gyógyítóhoz viszik, aki a fazékra késsel keresztet vet, mond egy Miatyánkot,
Üdvözlégyet, Hiszekegyet, közben egy parázsdarabot dob a vízbe. Utána mondja:

Uram, Jézus, ki az eget, földet teremtetted,
a Jordán vizét megáldottad,
megáldván benne, megkeresztelkedtél,
keresztfán függve minket megváltottál,
áldott, szent lelkedet mennyei Atyádnak ajánlván,
kérek szépen a szent kereszt jelével,
jelöld meg ezen állatnak^a fájdalmát,
a mi urunk, Jézus Krisztus által! Ámen.

Majd a késsel megint háromszor keresztet vet a vízre, és mondja:

Gyógyítson meg téged az Atya, Fiú és Szentlélek Isten!
Rontsa meg benned ezen betegséget az Atya, Fiú és Szentlélek Isten!
Vigasztaljon meg téged az Atya, Fiú és Szentlélek Isten!
Szem meglátta,
szív szerette,
vigasztald meg, vigasztaló Szentlélek Isten!

A vízzel ezután bedörzsölik a beteg állatot, a szájába és a fülébe is öntenek három-
szor egy-egy cseppet.

^a Itt a beteg állat nevét mondja.

Parancs a betegnek, betegségnek vallásos tartalmú lehetetlen feltétellel

94.1. *Igézet megelőzése* (Korlát, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰⁷)

Az az ember igézzen meg,
aki vénebb a Jézuskánál!

94.2. *Igézet megelőzése* (Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁰⁸ Fony, Borsod-
Abaúj-Zemplén megye²⁰⁹)

Az igézzen meg,
aki az Istennél erősebb!

95. *Újszülött óvása* (Tura, Pest megye²¹⁰)

Ha a gyerekágyastól el akarták venni a gyereket,^a azt mondták a kisgyerek felett:

Az árthasson, az vétessen,
aki a boldogságos Szűznél szebb fiat szült!

JEGYZETEK

- 1 A magyar ráolvasások e vonatkozásairól lásd Pócs Éva tanulmányait (Pócs 1986a; 2002a; 2013), valamint Bárh Dániel cikkeit és könyvének bevezető tanulmányait (Bárh D. 2010a; 2010b; 2013).
- 2 Franz 1909, II. 400–427; Spielmann 1979.
- 3 Katona L. 1902.
- 4 Franz 1909.
- 5 Itt mai helyesírással és a keresztvetést jelző + jelek nélkül közöltük.
- 6 Franz 1909, II. 96.
- 7 A keresztelés a 3. századtól ördögűző szertartás. Az exorcizmus mint hivatalos egyházi rítus legkorábban éppen ebben a szertartásban jelenik meg; első említése a 251–253. évekből való (Franz 1909, I. 15; Dölger 1909).
- 8 Krohn 1901–1902.
- 9 „Coniuro te, demon et satanas, / per illum te coniuro, / qui dexteram suam in cruce posuit, / per patrem et filium et spiritum sanctum te coniuro; / per angelum Michaellem...” (15. századi másolat, Franz 1909, II. 80–81.)
- 10 Ezekre a motívumegyezésekre más ráolvasástípusok kapcsán is utalunk; elsősorban a XIII., XIV., XV. és XVI. csoportok szövegei érdekeltek ilyen szempontból. A Krisztus születésével és halálával kapcsolatos benedikció- és ráolvasásmotívumok bemutatását és elemzését lásd Ferdinand Ohrt nagyszabású összefoglalásában (Ohrt 1938).
- 11 Eis 1964, 145–157.

^a Általánosan elterjedt hiedelmek szerint a csecsemőt a gyermekágy idején könnyen elvihették, „elcserélhették” saját gyermekükre különböző démonikus lények, például a boszorkány vagy a szép-asszonyok.

- 12 Sok hasonlóképpen fogalmazott európai ráolvasásmotívumot közöl Irmgard Hampp, „az isteni autoritás kifejeződésének” illusztrálására: Hampp 1961, 124–130.
- 13 „Wohlan, Wicht, / du sollst wissen [daß ich weiß], / daß du Wicht heissest...” (Modern németre átírva; Mettke 1976, 91.)
- 14 Betegségnév; agy-, illetve idegbetegségeket jelent.
- 15 „Coniuro vos, guttas scilicet artalentum, arteticam, maleficam, nesciam, parlasiam, migraneam, matrem malorum et omnes guttas, per deum patrem...” (Franz 1909, II. 508.)
- 16 A *súly* főleg a test felszínén jelentkező súlyos betegségek, például szifilisz vagy rákos fekélyek neve volt; manapság már inkább csak szitkozódásokban fordul elő.
- 17 Kuhn 1864, 139; Mylius 1978, 82. Az egyik legrégebbi ilyen vonatkozású szövegemlék az *Atharvaveda* mindenfajta férget, illetve a féreg összes „családtagját” megszólító formulája (Kuhn 1864, 139).
- 18 A 7, 77, 9, 21 mint (például „teljességet”, „összeset” jelentő) démonsámok a görög, illetve hellenisztikus kultúrában, valamint középkori latin és bizánci exorcizmusszövegekben és ráolvasókban: Pradel 1907, 318–319, 325–331.
- 19 Kuhn 1864, 67.
- 20 Az Ebers-papiruszon; Kákosy 1978, 49.
- 21 Franz 1909, II. 580; Pradel 1907, 351–352.
- 22 „Exite velociter, de capite illius et de capillis eius, de isto homine, de vertice, de fronte, de superciliis, de oculis, [...] de spineta et de medullis.” (Franz 1909, II. 605.)
- 23 Sajat gyűjtés Egyházasközpáron (Baranya megye, moldvai telepések).
- 24 Franz 1909, II. 555.
- 25 Brummer számos példát közöl ezekre Európa különböző pontjairól (Brummer 1908).
- 26 Lásd az exorcizmusokban és kelet-európai ráolvasókban: Pradel 1907, 355–357; Mansikka 1909, 85.
- 27 „Adiuro vos, angelos tenebrarum et omnes incantatores malorum et omnes ministros sathane, quibus aquas coadunare ventis permittitur, ut tempestates mitigentur, ne nocentes sint in finibus istis et in illis, quas superius diximus, et ite in diversis montibus et locis desertis, ubi nullus homom habitat, nec aratur nec seminatur...” (Franz 1909, II. 102.)
- 28 Például Franz 1909, II. 75.
- 29 Lásd erről: Franz 1909, II. 84.
- 30 „Sanet te deus pater, / sanet te deus filius, / sanet et illuminet te spiritus sanctus amen.” (Franz 1909, II. 498.) Két további, francia, illetve holland példa: Sébillot 1906, III. 110; van Haver 1964, 250.
- 31 Franz 1909, II. 75–76, 79, 87.
- 32 Franz 1909, II. 79, 87.
- 33 „Signo vos, nubes, signo sancte crucis et passionis domini nostri Iesu Christi, qui vivit et regnat. / Signo vos, nubes, signo Christi, in nomine patris et filii et spiritus sancti. / Signo vos, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth.” (Franz 1909, 75–76.)
- 34 Példaként egy német ráolvasás fordítása: ’Orbánc, megátkozlak az Atyaistennel, orbánc, megátkozlak a Fiúistennel, orbánc, megátkozlak a Szentlélek Istennel.’ (Corpus, *Rose*, 16.)
- 35 A görög, illetve az ókori keleti hatásokat magába olvasztó hellenisztikus démonhitről, a keresztény vallás „démonizálódásáról”: Stemplinger 1922; Nilsson 1950.
- 36 A keresztelés szertartása a keleti egyházban eredetileg a test „démonúzó” kenése, lemosása olajjal (Dölger 1909, 11).

- 37 Például: ’...én megkötöm ezt a vért tíz ujjammal...’ (Hyltén-Cavallius 1864–1868, II. 414); vagy egy 12. századi német imaszövegben: ’Utánad nézek, utánad küldök öt ujjammal, huszonöt angyallal...’ (Mettke 1976, 91.)
- 38 Harangozó Imre gyűjtése, 2000.
- 39 Fehér Z. 2003, 249.
- 40 Takács György gyűjtése, 2007.
- 41 Takács György gyűjtése, 2007.
- 42 Takács György gyűjtése, 2007.
- 43 Takács György gyűjtése, 2006.
- 44 Takács György gyűjtése, 2005.
- 45 Takács 2001, 347.
- 46 Erdélyi 1976, 155.
- 47 Bosnyák 1982, 75.
- 48 Daczó Árpád gyűjtése, 1983; Daczó 2003, 281.
- 49 MNT 21.
- 50 Varga 1877, 144.
- 51 Kálmány 1891a, 69.
- 52 Berze Nagy 1940, II. 40.
- 53 Besenczi 1970, 7–8. A szövegnek majdnem pontos megfelelőjét közli Silling István Bácskertesről (Nyugat-bácskai körzet, Szerbia; Silling 2002, 33–34), mégpedig egy ott talált *Nyavalyák és betegségek ellen való... [?] hasznos imák* (Budapest–Ó-Buda, Remetehegy, Bartalis Imre könyvnyomdája) című imaponyvából.
- 54 Kálmány 1891a, 69.
- 55 Ferenczi J. 1875, 138.
- 56 Békési 1996, 28.
- 57 Diószegi 1967, 64.
- 58 Jung Károly gyűjtése, 1977; Jung 1990, 230–231.
- 59 Polner 1978, 60.
- 60 Erdélyi 1976, 155.
- 61 MNT 18.
- 62 Kálmány 1891a, 69; Kálmány 1891b, III. 152–153.
- 63 Berze Nagy 1940, III. 262–263.
- 64 Polner 1978, 101.
- 65 Polner 1978, 101.
- 66 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 35; Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 17; Polner 2002, 109–110.
- 67 Balásy 1901, 33.
- 68 Temesváry 1899, 67.
- 69 Ferenczi J. 1874, 368.
- 70 Polner 1978, 120.
- 71 Polner 1978, 120.
- 72 Kálmány 1891b, III. 113.
- 73 Wlislöcki 1893, 149.
- 74 Berze Nagy 1940, III. 263.
- 75 Lázár 1896, 107.
- 76 Erdős József gyűjtése, EA 451, 58.

- 77 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 78 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 79 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 80 Morvay Judit gyűjtése, 1958; Kósa 1979, 389.
- 81 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 82 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1958.
- 83 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 84 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 85 Takács György gyűjtése, 2006. Takács további variánsokra hivatkozik saját gyűjtéséből Gyepécén (Bákó megye, Románia; Takács 2001, 454), valamint Székelyföldről (Kozma, 1882, 35).
- 86 Dudás Juli gyűjtése, EA 1574, 2.
- 87 Takács 2001, 454–455.
- 88 Kallós 1966, 151.
- 89 Kovács Endre 1982, 205.
- 90 Gub 2003, 41.
- 91 Diószegi 1960b, 85–86.
- 92 Diószegi 1960b, 76.
- 93 Erdélyi 1976, 95–96.
- 94 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3020, 73.
- 95 Hoppál-István 1973, 65.
- 96 Kallós 1966, 154–155.
- 97 Diószegi 1960b, 86.
- 98 Bosnyák 1973b, 292.
- 99 Takács 2001, 349.
- 100 Halász 2005, 74.
- 101 Takács György gyűjtése, 2005.
- 102 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 103 Lázár 1896, 106–107.
- 104 Takács György gyűjtése, 2007.
- 105 Ferenczi J. 1875, 231.
- 106 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 189.
- 107 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 194–195.
- 108 Polner 2000, 15.
- 109 Burány Béla gyűjtése, 1979; Burány 2001, 201.
- 110 Polner 2000, 67.
- 111 Kálmány1891a, 70; Kálmány1891b, III. 155.
- 112 Polner 1978, 63.
- 113 Kálmány 1891a, 37; Kálmány 1891b, III. 156.
- 114 Kiss Á. 1892, 117.
- 115 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956; Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 22.
- 116 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 117 Polner 1978, 61.
- 118 Polner 1978, 61.
- 119 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
- 120 Bakos 1944, 96; Kósa 1979, 387.
- 121 Kiss Péter gyűjtése, EA 461, 36.

- 122 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 123 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 124 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 125 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 126 Kovács Endre 1982, 276.
- 127 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 128 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 129 MNT 18.
- 130 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 131 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 132 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 133 Barna 1989, 640.
- 134 Bosnyák Sándor gyűjtése, 1986; Bosnyák, 2003, 159.
- 135 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 136 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 137 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
- 138 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 139 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 140 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1965. (MNA-kutatópontként még Maconka néven.)
- 141 MNT 18.
- 142 Barna 1989, 627.
- 143 MNT 5.
- 144 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 145 Lengyel–Limbacher 1997, 46–47.
- 146 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 147 Takács György gyűjtése, 2007.
- 148 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967 és 1989; Grynaeus 1991, 614.
- 149 Polner 2002, 24.
- 150 Takács György gyűjtése, 2007.
- 151 Silling István gyűjtése, 1980; Silling 2002, 32–33.
- 152 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 153 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 154 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 155 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 156 Ferenczi I. 1977, 338.
- 157 Kálmány 1891a, 70; Kálmány1891b, III. 154–155.
- 158 Gulyás 1976, 119.
- 159 Kálmány 1891a, 37; Kálmány1891b, III. 153.
- 160 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 161 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 162 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 163 Takács György gyűjtése, 2007.
- 164 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 165 Répási István gyűjtése, EA 1798, 158.
- 166 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 167 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.

- 168 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 169 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 170 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 171 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
 172 Tamás Ferenc gyűjtése, PA, 26–77; Barna 1989, 607.
 173 Silling István gyűjtése, 1980; Silling 2002, 32–33;
 174 Harangozó Imre gyűjtése, 2005.
 175 Erdélyi 1974, 71–72.
 176 Berze Nagy 1940, III. 332.
 177 Békési 1996, 32–33.
 178 Kálmány 1891a, 69; Kálmány 1891b, III. 154.
 179 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 615.
 180 Polner 1978, 94.
 181 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 182 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 183 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 184 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 185 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 186 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 187 Polner 1978, 107.
 188 Polner 1978, 95.
 189 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 190 Polner 2002, 23.
 191 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 192 Takács György gyűjtése, 2007.
 193 Polner 2002, 22–23.
 194 Takács György gyűjtése, 2007.
 195 Takács György gyűjtése, 2007.
 196 Takács György gyűjtése, 2006. A szöveg gyergyói eredetű.
 197 Takács György gyűjtése, 2007.
 198 Takács György gyűjtése, 2007.
 199 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 200 Polner 2000, 12. Csíkszentdomokoson 2007-ben Takács Györgynek e szöveg majdnem pontos megfelelőjét idézték az *Arany Korona* imádságoskönyvből (*Az Igaz isteni szeretetnek harmatjából növekedett drágakövekkel kirakott Arany Korona...*, Budapest, 1905). Adatközlője ezt imádkozta a könyvből zivatar esetén, háromszor, „a gonosz felhők iránt”. Lásd Takács 2014.
 201 Polner 2000, 17.
 202 Cseréj 1885, 426.
 203 Polner 1978, 52.
 204 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 205 Harangozó Imre gyűjtése, 1997.
 206 Ismeretlen szerző 1943, 9.
 207 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 208 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 209 Hoppál Mihály gyűjtése, 1967.
 210 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.

XI. AZ OKOZÓK MEGNEVEZÉSE + ÓHAJ, PARANCS, FOHÁSZ, ÁLDÁS, ÁTOK (SZEMVERÉS GYÓGYÍTÁSA)

Az itt felsorolt ráolvasások többsége a szenesvízkészítés, illetve a vízvetés rítusának kísérője, amely a nézéssel való rontás, legközelebbi nevein szemverés vagy igézet, igézés általános, a magyarság által mindenhol alkalmazott diagnosztikus próbája és gyógyító rítusa.

Az igézet vagy szemverés a Föld igen sok népének körében ismert, nagy elterjedtségű jelenség, amely legáltalánosabban nézéssel való rontásként határozható meg. Ez a csapásmagyarázó elv sajátos diagnosztizáló és gyógyító eljárásoknak ad talajt. Kezdetből fogva hangsúlyozták a kutatások vele kapcsolatban az irigység pszichikai szerepét: a szép, egészséges, értékes dolgok megkívánása nyer a rontó nézésben, szavakban valódi vagy szimbolikus kifejezést. Az irigység, más tulajdonának a megkívánása megnyilvánulhat gondolatban, szóban, nézésben és dicséretben egyaránt.¹ (Vö. a szeretettel, dicsérettel rontás XV. csoportunkban közölt gazdag szöveganyagával.)

A szemverés hiedelem- és rítuskomplexumának egyes elemei túlterjednek a szemmel való rontás körén, a rontás más fajtáira, például a *beszéddel való rontásra*. Ennek legszemléletesebb példája a szemverés terminológiájának kettőssége: a magyar és több más európai nyelv a szemmel rontást a *szóval rontás* terminusaival is jelöli; a *beszéddel rontást* (is) jelentő terminusok közül a magyar nyelvben eredetileg szómágiát jelent a magyar nyelvterület keleti felén és a Dél-nyugat-Dunántúlon használt *igézet, igézés* (eredetileg: *ige* = "beszéd"), vagy a Zoborvidéken (volt Nyitra vármegye, Szlovákia) a szemverésre használt *szólitás*, a Győr, Vas, Sopron megyékben használt *megszólás*.² (Van több általános – magyar, német, cseh szövegekkel képviselt – európai szövegtípus, amelyet térségünkben egyként használnak beszéddel és szemmel való rontás hatásainak gyógyítására.)³

A szemmel való rontásba vetett intenzív hitnek, illetve a szenesvízkészítés rítusának mai góca a Mediterráneum, illetve az iszlám területe; az utóbbi helyen a leggyakoribb betegségeket napjainkban is a szemverésnek tulajdonítják, és a vízvetés szénnel vagy egyéb módon, diagnosztikus próbaként majdnem mindig szerepel az igézet gyógymódjai közt, bonyolult rítusok tartozékaképpen.⁴ Kelet-, Délkelet-Európában – amint erre olasz, görög, délszláv és román adataink vallanak – ugyanez a helyzet, legalábbis kisgyerekek és kis állatok vonatkozásában. Felnőtt betegségek kórokaként is gyakori a feltételezett szemverés, de a védekező-gyógyító eljárások változatos sora szintén ismert e területen is.

Noha a szemmel való rontás hite egész Európában ismert, Magyarországtól nyugatra és északnyugatra jóval kevésbé intenzív. A szemverés diagnosztizálására-gyógyítására kisebb mértékben voltaképpen minden népi gyakorlatban előfordul ismert ordália – diagnosztikus próbaként végzett istenítéleti, illetve divinációs eljárás –, így az ólomöntés, ónöntés, viaszöntés, a vízbe ütött tojás, vízbe helyezett magok és a víz felszínén úszó vagy lesüllyedő kenyér és egyéb dolgok. A szenesvízkészítést tőlünk nyugatra nem gyakorolják, északkelet felé cseh, szlovák, lengyel, ukrán, észt szórványadatok mutatnak. A német nyelvterületről csak másfajta diagnosztikus próbák ismertek, de néhány történeti adat itt is a szenesvízkészítés valamikori gyakorlatára vall.⁵

A magyarság sok falusi közösségében a mai napig gyógyítanak vízvetéssel csecsemőket, kisgyermeket. Különösen intenzíven él a rítus a magyarság keleti csoportjainál, itt még általános az állatoknak való vízvetés is. A művelet lényege izzó parázsdarabok hideg vízbe dobása: meg-

figyelik, hogy mely parazsak süllyednek le, melyek maradnak a víz felszínén. A parazsak valamilyen módon a lehetséges rontók személyét, illetőleg az ártó szemeket jelképezik, és általában a lesüllyedt parázs jelenti a szemverés tényét vagy a szemmel ártó személy kilétét; tehát a víz színén maradó kialudt szén egészséget, a lesüllyedő betegséget jelent. A vízhozás módjától kezdve a víz öntésének, a parázs bevetésének módzataiig, a parazsak számának, elnevezésének változataiig igen sokféle helyi variánsa él az egyébként fő vonásaiban szinte fél Európában azonos módon (a szemmel vagy szóval rontásra egyformán) gyakorolt rítusnak. A vízvetés elsősorban arra szolgál, hogy megállapítsák, szemmel verés történt-e, és ki volt az igéző személy, de betöltheti a gyógyítás feladatát önmagában is. Általában mégis követi egy gyógyító fürdő vagy a test lemosása, a szemmel vert objektum lelocsolása vízzel vagy a beteg itatása vele. A fürdő igen változatos, elsősorban a bele helyezett gyógyító tárgyak tekintetében. A magyarságnál egyebek mellett előfordul temetőből hozott föld, kilenc sírról származó föld, kilencféle gyümölcsfa levele, rókafej. A víz kiöntésének is több módzata van (járatlan helyre, ajtófélfára stb. kell önteni), és sokféle egyéb kísérő rítus, elsősorban ráolvasás, varázsigék szokásosak a fürdő kíséretében. Fontosak lehetnek a mosdatás utáni megtörlés előírásai is (a pendely visszájával stb.).

A szemveréskomplexum egyik fontos sajátága, hogy az élet nedveinek szabályozásához kapcsolódik. Róheim Géza, valamint Alan Dundes meggyőzően bizonyították ezt az összefüggést; mind a kórokok meghatározásában, mind a tünetekben, mind a gyógyításban fontos szerepet játszik az éltető testnedvek megvonása vagy gyógyításként az okozóktól való visszavétele: a javak ide-oda áramlása a két fél között.⁶ Míg maga a vízvetés mint diagnosztikus próba, illetve divinációs eljárás elsősorban a nedvegyensúly fennmaradására–felborulására utal szimbolikusan a víz felszínén úszó vagy lesüllyedő szenekkel, a vele való – vagy tőle független – mosdatás, fürdetés, itatás, illetőleg a vizelettel való lelocsolás (kis állatok esetében) a nedvegyensúly helyreállítására hivatott gyógymód: víz juttatása a „kiszáradt” szervezetnek. Ezzel kapcsolatos a vízvetés rítusát, ráolvasásait kísérő nyalás és köpés is, vagy a csecsemő, kisgyermek szemének a kinyalása (sokszor köpéssel kombinálva: a kinyalt nedvet mintegy kiköpik).

A diagnosztizáló és gyógyító módszerek elengedhetetlen kísérői a szemverés egész ismertségi területén a hosszabb-rövidebb ráolvasások. A szemverésgyógyító ráolvasások típusai a nyelvterület egészén, változó összeállításokban léteztek, de mindenütt a vízvetés komplex rítusaihoz tartoztak (a magyarság legkeletibb területein sokszor a fejelfúvás rítusa tartozik hozzájuk, de ugyane területeken a vízvetést is gyakorolják). A vízvetés során használt ráolvasások csak ritkán társulnak másodlagosan egyéb gyógymóddal, például az ijedtséget gyógyító ólomöntéssel. Néhány kivételes eset van mindössze, amikor semmilyen cselekmény nem járul a ráolvasáshoz, vagy csupán mosdatás, köpködés tartozik hozzá.

A szövegek elsőrendű hagyományozó tényezője tehát a szenesvízkészítés rítusa, amely általánosan elterjedt volt magyar nyelvterületen a legutóbbi időkig. Az egyazon cselekményhez társuló hasonló jelentésű szövegek az azonos funkciót gyakran fejezik ki különböző formai megoldásokkal, illetve ugyanaz a hiedelemtartalom jelenik meg spontán, rögtönzött szövegek formailag változó csoportjaiban és tartalmilag-formailag állandó helyi szövegtípusokban. A rítushoz sok esetben több ráolvasás is tartozik; az alábbiakban a besorolások kapcsán kompromisszumos megoldásokat kellett alkalmaznunk: a rítus központi, legfontosabbnak gondolt szövege alapján osztottuk be a szövegeket. Nyilvánvaló, hogy egy-egy szövegegyüttes több csoportba is beosztható lenne, vagyis e csoportok határai elég önkényesek. Szövegeinktől igen sok rokoni szál vezet a XIII., XIV. és XV. alatti ráolvasásokhoz, az epikus ráolvasások többféle szemverésgyógyító típusához, a XV. 1–2. számok alatt pedig sajátosan igézet elleni ráolvasások kaptak helyet. Ezek az epikus típusok szintén a vízvetés rítusának részei. Mindezek mellett

mind a mágikus, mind a vallásos szövegek majd' minden csoportjában megjelennek – szenesvízkészítéssel vagy anélkül – az igézet gyógyítására szolgáló, más típusú ráolvasások, sokszor igen változatos összeállításokban. Előfordul például, hogy egy közvetlen mágikus kívánság, a mágikus ráhatást Istennel teljesítettő átok, fohász, és egy vallásos hivatkozás Mária életére, valamint egy Szentháromságot dicsérő ima szolgál együttesen az igézet gyógyítására. Ez a változatos, többretegű – különböző tartalmú, eltérő eredetű, szilárd szerkezetű és spontán rögtönzött szövegeket egyaránt tartalmazó – szöveganyag olykor egyetlen hosszabb, több ráolvasást fűzőszerűen összekapcsoló ráolvasásba belesűrítve jelenik meg, mint erre jelen csoportunkban is számos példát látunk.

Mindezeket összegezve azt mondhatjuk, hogy az igézet vagy szemverés a magyar népi orvoslás egyik, ha nem a leggyakoribb kóroka volt, a magyarság legkeletibb csoportjainál még ma is annak számít. Továbbá: a ráolvasások legváltozatosabb, legsokrétűbb, tartalmilag-formailag leggazdagabb csoportjait az igézet ellen használt szövegek jelentik. Ezek döntően szájhagyományban éltek, kevés írott, egyházi forrásból táplálkoztak (bár ezek sem hiányoznak; a legújabb idők folklórgyűjtései írásos forrásokat is napfényre hoztak). Az azonban tény, hogy az egyházi benedikciók (betegsésgyógyító áldások) és ördögűző szertartások szöveganyagából több motívum benyomult a népi igézetgyógyító ráolvasások szöveganyagába is (bizonyos, testből a démont kiküldő formulák). Az igézet elleni ráolvasások gyűjtése mindig is elég intenzíven folyt, a szövegek elterjedési térképe már a múlt század első kétharmadában is meglehetősen gazdag és változatos volt. Mégis, a 20. század végi, 21. század eleji erdélyi, bukovinai, gyimesi, moldvai gyűjtések óriási mértékben gazdagították ezt az anyagot; különösen sok köszönhető e téren Kallós Zoltán, Tánczos Vilmos, és nem utolsósorban Takács György gyűjtéseinek.⁷ Igen tanulságos a történeti anyag teljes hiánya: a B kötetben bemutatott, egyházi vagy laikus írásbeliséghez kötődő forrásanyagban egyetlen adat sem található igézetgyógyító ráolvasásra. Ez egyértelműen a szájhagyományozott, népies gyakorlat kizárólagosságát jelzi. Az pedig, hogy a boszorkányperek anyagában sem fordul elő ilyesmi, arra vall, hogy nálunk a boszorkányság hiedelemrendszere nem találkozott a szemverés rendszereivel, vagyis: a boszorkány nem igézéssel ártott embertársainak; a szemverés nem azonosult a kora újkori mentalitásban a boszorkány okkult úton történő rontásával vagy átkozódásával.

Alábbi szövegcsoporthajunk közül az elsők a vízvetést mint diagnosztikus próbát állítják elének. Két példánk a csak tudakozó funkciót kifejező szövegeket képviseli, amelyek a lehetséges rontó személyeket (konkrét neveket, nemeket és korcsoportokat, szemszíneket, a nemek és korcsoportok jellegzetes hajviseletét) nevezik meg. Gyakoriat a „szemmel verő” személyként számításba jöhető ismerősök neveinek rendezetlen, tetszőleges számú felsorolásai is (Alföld és Dunántúl). A szemszín, illetve fejedők felsorolása változó sorrendben, általában hármas tagolásban, gyakran „mindenféle szem” befejező sorral főleg az Alföldről ismert. Hasonló szövegek a Székelyföldön és Moldvában fohászokkal vagy szemverést gyógyító epikus ráolvasásokkal társulnak.

A 20–40. alatti szövegek már nem pusztán tudakozó felsorolások, hanem gyógyító ráolvasások is, amennyiben mágikus parancs vagy kívánság formájában a bajt mintegy visszaküldik az okozókra; e szövegek is változatos helyi típusokba (erdélyi, moldvai vagy zalai, dél-alföldi) rendeződnek. Például a tudakozó funkciót kifejező nem- és korcsoportok, valamint az ezeknek megfelelő haj és hajviselet felsorolása hármas tagolásban, „ha... akkor” szerkezetbe van foglalva; ezen belül a „Ha kalap alól jött...” kezdetű szövegek a Dunántúl nagy részén különböző kontaminációkban ismertek, főleg fohászokkal és epikus szövegek elküldő formuláiként. Az okozókat felsoroló típusok közül több is utal – a szemmel ártás mellett – a szerető szívvel való rontásra, például: „...tarka szem, / sárga szem megnézte, / szű megszerette...”

A 41. szövegektől kezdődően az okozók megnevezéséhez fohászok, áldások társulnak, szintén helyi elterjedésű szövegtípusokban. Kirajzolódik egy Alföldön és a Dunántúlon ismert hármas tagolású fohász; vagy ennek egy Moldva–Bukovina–Székelyföld területén ismert változata, „Vigasztaló Szentlélek/Boldogságos Szűz Mária, vigasztald meg Pétert...” és hasonló záradékokkal; illetve egy jellegzetes székelyföldi-bukovinai-moldvai fohász, „...ezer angyal örizzze!” befejezéssel. Egy Délkelet-Dunántúlon elterjedt szövegtípusban a háromszor megismételt fohászba épülnek bele a fejfedőket felsoroló szövegtípusok. Egy Csík megyei, illetve moldvai szövegcsoporthoz fohász helyett elküldő formulát tartalmaz; gyakran a szemverésgyógyító epikus ráolvasásokból is közismert, kietlen, ember nem lakta tájakra küldő formulákkal.

Több szövegnek része a fohászba szőtt, egyházi áldás- és ördögűző szövegekkel kapcsolatot tartó „tagfelsorolás” (például: „... vegye ki minden nagy igézeteket... az ő agyából, az ő vállából, az ő hasából, kasából...” – erről bővebben a X. csoportban szólunk). A székelyföldi, moldvai szövegekben záradékként itt is gyakoriak bizonyos állandó szövegzáró formulaként használt hasonlatok, mint például: „Olyan tiszta legyen a feje, mint a szép tiszta víz!”; vagy: „Az én testem maradjon tisztán, mint ahogy az Isten adta világra!”; vagy: az „Őz nyalja a fiát a szeplőtől, / én is N.-t az igézettől.” Egyáltalán: az okozók (diagnosztikus) felsorolásának, a mágikus parancsok, kívánságok, átkok, mágikus hasonlatok és „lehetetlen feltételek”, valamint fohászok szövevényes kontaminációinak, szilárd szerkezetű szövegtípusokba rendeződésének igen változatos, az egész magyar nyelvterületet behálózó tarka térképe van előttünk; úgy tűnik, bármiféle, nem releváns az igézet képzeteihez és rítusaihoz tartozó kívánság-, parancs- és fohásztípus beomolhat a változatos szövegegyüttesekbe.

Két sajátosan a szemverés gyógyítására jellemző szövegcsoporthoz kell még kiemelniünk e változatos sorozatból: a 47–64. szám alatti, az igézetet az okozókra obszcén átkokkal visszaküldő ráolvasásokat, valamint Az okozók gyógyításra kényszerítése szövegcsoporthoz (65–70.) ráolvasásaiban megjelenő, „aki leszarta, nyalja le” kitélt. Mindkét csoport szövegei, melyek a „nedvek” oda-vissza áramlását a szexuálszimbólika alkalmazásával fejezik ki, Róheim és Dundes fent említett, testnedvekkel kapcsolatos elméletét igazolják, amennyiben az orális és fallikus elemek egymásnak megfeleltethetők, a száj, a szem és a nemi szervek a rontás, a kórok, az azonosítás, a gyógyítás láncolatában egymás szimbolikus helyettesítői; a vizelet, a könny és a nyál is azonos értékű éltető/gyógyító, illetve rontó/károsító nedvek ebben a láncolatban.⁸

Ami szövegeink európai kapcsolatait illeti, igen gazdag szöveganyaggal szembesülünk, a modern anyagot tekintve elsősorban Közép-Délkelet-Dél-Európában. A Mediterráneumban fennmaradt és használt gazdag amulettiszövegek mágikustárgy-szerű használata és hagyományozása nagymértékben hozzájárulhatott a szövegek fennmaradásához, egyes szövegtípusok, szövegelemek ókorig nyomon követhető folyamatosságához. Mind görög-balkáni, hellenisztikus-római, római-dél-itáliai, mind egyiptomi-kopt folyamatos hagyományok kimutathatók.⁹ Másrészt bizonyos, egyházi benedikciókkal kapcsolatot tartó, azok által terjesztett szövegtípusok, szövegelemek is megjelennek Európa-szerte az igézet gyógyításával kapcsolatban is. Ilyenek az említett elküldő, testrészeket felsoroló formulák, de lehetett az egyháznak szövegalkító-terjesztő szerepe a fohászok esetében is.

A „rontó” személyek, illetve szemszínek felsorolása mint önálló szöveg az említett keleti-délkeleti területen, a szenesvízkészítéshez (olykor egyéb diagnosztikus próbákhoz) kapcsolódva általánosan elterjedt.¹⁰ A szemszín kötetlen felsorolása román, ukrán, szlovák, délszláv, újjörög és olasz, valamint csuvas szövegekből ismert. Az iszlám területén, illetve a Balkánon gyakran hosszú, kimódolt rítusok, szövegkontaminációk része a „szemfelsorolás” is. A három szemszín felsoroló állandóbb formák a délszláv, az olasz és a német nyelvű szövegek közt

nagy elterjedésű altípusokat képeznek. A rontó személyek kötetlen felsorolása keleti szláv, délszláv, görög, valamint finn szövegekből ismert – önállóan is, de epikus, illetve „elküldő” ráolvasások részeként is. Ez az iszlám területén gyakorolt rítusok kísérőszövegének is gyakori része.¹¹ Német nyelvterületen kötött felsorolás ismert, az „okozókra visszaküldés” kívánságával, nagy tartalmi-formai állandóságú szövegekben. Például: „Ha férfi szól meg, menjen rá vissza, ha nő, menjen az ő testébe...”¹² E szövegtípusok önállóan, a szemverésgyógyító rítus nélkül, a tudakozó funkciótól elszakadva hagyományozódnak, egyszersmind szilárdabb szerkezettel rendelkeznek. A „fejfedők” felsorolása Közép- és Dél-Európa nagy területén elterjedt, szilárd szerkezetű szövegtípus. A leggazdagabb a német anyag; szórványosan lengyel és szlovén adatok is ismertek. Az „okozókra visszaküldő” obszcén átkok párhuzamait román, görög, bolgár szövegekben egyaránt felleljük,¹³ és megemlíthetjük még az „őz nyalja a fiát...” hasonlat görög párhuzamát is.¹⁴

A hármas tagolású fohászforma megfelelői Közép- és Nyugat-Európában a legismertebb igézetgyógyító szövegek. A vízvetés elterjedési területének egy részén is ismertek, ahol tudakozó funkciót is betölthetnek. Szórványos cseh, francia, flamand adatok mellett elsősorban német és olasz, valamint spanyol nyelvterületen fordulnak elő a párhuzamos szerkezetben a „rosszat” és a „jót” (szemverés és gyógyítása) szembeállító tartalommal, fohász formájában. Egy – a legelterjedtebb szövegtípust képviselő – cseh variáns fordítása (eredetileg verses formában): 'Ha asszony vert szemmel, segítsen Szent Anna, ha férfi vert szemmel, segítsen Szent Vavrínek...'¹⁵

Az okozók megnevezése

1.1. Szemverés gyógyítása (Nagykökényes, Heves megye¹⁶)

„Szenesvizet” készítettek: hideg vízbe kis parázsdarabokat dobtak. Eközben mondták a szöveget a szemmel verő személy kilétének azonosítása céljából. Amelyik szónál a faszén leült a víz fenekére, olyan egyén verte meg szemmel a gyereket:

Ember,
gyerek,
lány,
asszony.

A szenesvízben megmosdatták a gyereket, majd alsószoknyájukkal megtörölték, és a maradék vizet az ajtófélfára öntötték.

Azonos szövegek: szemverés gyógyítása (Visonta, Heves megye;¹⁷ Mátraalmás, Nógrád megye;¹⁸ Pusztafalu, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹).

Hasonló szövegek: szemverés gyógyítása (más sorrend – négy szöveg: Órhalom, Nógrád megye;²⁰ Perőcsény, Pest megye;²¹ Bernecebaráti, Pest megye;²² Karancskeszi, Nógrád megye;²³ háromtagú – négy szöveg: Karancskeszi, Nógrád megye;²⁴ Jobbágyi, Nógrád megye;²⁵ Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁶ Pusztamérges, Csongrád megye;²⁷ „Férfi, nő, legény, lány.” – Karancskeszi, Nógrád megye;²⁸ „Férfi, nő.” – Karancskeszi, Nógrád megye²⁹).

1.2. Szemverés gyógyítása (Felsőkelecsény, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁰)

Ember,
asszony,
fiú,
lány,
legény.

1.3. Szemverés gyógyítása (Csitár, Nógrád megye³¹)

Kilenc,
nyolc,
...
egy,
egy se.
Férfi,
asszony,
lány,
gyerek.

1.4. Szemverés gyógyítása (Lábod, Somogy megye³²)

Asszonyé,
emböré,
leányé.

2. Szemverés gyógyítása (Rétfalu [Eszék], Eszék-Baranya megye, Horvátország³³)

Férfi-e?
Nő-e?

3. Szemverés gyógyítása (Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁴)

Asszonytul,
embertül,
lánytul.
Atya, Fiú, Szentlélek!

4.1. Szemverés gyógyítása (Pitvaros, Csongrád megye³⁵)
„Ha a gyereket megverték szemmel, akkor ezt mondtuk:”

Ember,
asszony,
legény,
lány,
zsidó,

cigány
vagy valaki más,
vagy én magam.^a

„Amelyiknek a szene leült, az vót, amelyik megverte.”

4.2. Szemverés gyógyítása (Erk, Heves megye³⁶)

Cigány ember,
cigány asszony,
cigány leány,
magyar ember,
magyar asszony,
magyar leány.

4.3. Szemverés gyógyítása (Lédec, Illavai járás, Szlovákia³⁷)

Ember,
asszony,
legény,
lány,
gyerek,
pap,
cigány,
zsidó.

5. Szemverés gyógyítása (Szentdénés, Baranya megye³⁸)

Szem látta,
szív verte.
Ki látta?
Ember,
gyerek,
lány,
asszony.

6. Szemverés gyógyítása (Perőcsény, Pest megye³⁹)

Kisfiú,
kislány,
egy,
kettő,
három,
négy,

^a Ti. akaratlanul, minden ártó szándék nélkül is meg lehet igézni a kisbabát vagy a fiatal állatot.

négy,
három,
kettő,
egy.

7. Szemverés gyógyítása (Galgamácsa, Pest megye⁴⁰)

Ha asszony igézte,
ha ember igézte,
ha jány igézte,
ha gyerek igézte,
az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében!

8.1. Igézéstől származó hasfájás vagy álmatlanság gyógyítása (Somogy megye⁴¹) Egy öregasszony szemvizet csinál: hideg vizet téve egy lábosba, a tűzhelyhez megy, imádkozik egy Miatyánkot, aztán parazsakat dob a vízbe, és neveket mond:

Aptya,
anyja,
öcsém, a Jóska,
... [folytatja konkrét személyek említésével].

Ha közben lemennek a parazsak az edény fenekére, a gyerek meg van igézve – attól, akinek a nevéből lement a parázs. Ezután megitatják őt a vízből.

8.2. Szemverés gyógyítása (Galgahévíz, Pest megye⁴²)

Ember,
asszony,
Örzi,
János,
Panna néni,
Pista bátya,
... [további konkrét személyek].

Hasonló szövegek: szemverés gyógyítása (Dunasziget, Győr-Moson-Sopron megye;⁴³ Surd, Zala megye;⁴⁴ Őrség;⁴⁵ „Ez a Lidi, / ez a János...” – Madocsa, Tolna megye;⁴⁶ Szőreg [Szeged], Csongrád megye;⁴⁷ Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁴⁸ Rimóc, Nógrád megye;⁴⁹ Tinnye, Pest megye;⁵⁰ Szentmártonkátá, Pest megye⁵¹).

8.3. Szemverés gyógyítása (Hajdúböszörmény, Hajdú-Bihar megye⁵²)

Mari verte meg,
János verte meg,
... [további konkrét személyek].

Hasonló szöveg: szemverés gyógyítása (Jánd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵³).

9. Szemverés gyógyítása (Szendrő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁴) Ha sír a gyerek, *szenesvizet* csinálnak: három üszköt tesznek egy bögre vízbe, és közben mondják:

Nem asszony,
nem lány,
nem ember.

Amelyik szén leül, az a személy ártott neki. Kézfejről, „visszajáról” mosdatják a gyereket, háromszor megitatják, majd a maradékot három részletben az ajtó sarkára öntik: felülre, alulra és oldalt.

Hasonló szöveg: szemverés gyógyítása (Végardó [Sárospatak], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁵).

10.1. Szemverés gyógyítása (Foktő, Bács-Kiskun megye⁵⁶) Egy tálba tiszta vizet tettek, abba parazsat dobáltak. Közben ezt mondták:

Kék szöm,
barna szöm,
fekete szöm,
sárga szöm,
cifra szöm.

Annyi parazsat tettek bele, ahányféle szemszín említettek. Amelyik szén lesüllyedt, olyan szem igézte meg. Ezután a „nevetlen” ujjat^a bevizezve, kereszt alakban végig-húzták vele a beteg homlokát.

Hasonló szövegek: szemverés gyógyítása (öt szemszín más sorrendben: Sükösd, Bács-Kiskun megye;⁵⁷ négy szemszín más sorrendben: Foktő, Bács-Kiskun megye;⁵⁸ három szemszín különböző sorrendben – hat szöveg: Dunaszentbenedek, Bács-Kiskun megye;⁵⁹ Hodász, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁶⁰ Nagytárkány, Töketeresi járás, Szlovákia;⁶¹ Heves megye különböző helyei;⁶² Foktő, Bács-Kiskun megye;⁶³ Doboz, Békés megye⁶⁴).

10.2. Szemverés gyógyítása (Ópusztaszer, Csongrád megye⁶⁵)

Kék szöm,
sárga szöm,
fekete szöm,
cifra szöm,
mindönféle szöm.

Hasonló szöveg: szemverés gyógyítása (más sorrend: Miske, Bács-Kiskun megye⁶⁶).

^a 'a negyedik ujjat'

11. Szemverés gyógyítása (Jánkmajtis, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁷)

Kék szem,
fekete szem,
sárga szem,
a Szentháromság nevében!

12. *Ijedtség* gyógyítása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia⁶⁸)
Vizet vetnek három kútról hozott vízzel. Három kis paraszat dobnak bele késhegygel, és a vízre háromszor keresztet vetve mondják:

Kék szem igézte,
barna szem igézte,
sárga szem igézte,
süveg alól igézték,
párta alól igézték,
konty alól igézték.

Előtte és utána imádkoznak.

13. *Igézés* gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia⁶⁹)
Kútból kezdetlen vizet^a merítették vízivókannába. Arra a helyre, ahová letették, először késsel keresztet vetettek. Kilenc égő szenet vetettek bele, közben imádkoztak Miatyánkot és Üdvözlégyet, majd így szóltak:

Aki megigézte,
egy kék szemű,
egy zöld szemű,
egy fekete szemű,
egy tyúkszemű,
egy kutyaszemű.

Ezután a vízből megittatták a gyermeket, és megmosták a homlokát, a „lágagyát”,^b majd az egész testét.

14. *Igézés* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁷⁰)

Kék szem,
zöld szem,
sárga szem,
minden szem megnézte,
szív megigizte!

„S akkor így eltöpdösték: phü, phü!”

Variáns: igézés gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁷¹).

15. *Igizet* gyógyítása (Trunk, Bákó megye, Románia⁷²)

Erdő látta,
mező látta,
rossz szem látta!

Utána háromszor köpnek.

16.1. Szemverés gyógyítása (Lipót, Győr-Moson-Sopron megye⁷³)
Szótlatlanul hoznak vizet a kútról, abban fürdetik a gyermeket, közben mondvá:

Szem megverte,
szív szerette!

16.2. Szemverés gyógyítása (Bárdudvarnok, Somogy megye⁷⁴)

Szemmel megverte,
szívvel szerette!

17. Szemverés gyógyítása (Csapolc, Munkácsi járás, Ukrajna⁷⁵)

Kék szem,
zöld szem,
sárga szem,
fekete szem.
Szív veri,
szem látja!

18. *Szemverés* gyógyítása (Fajsz, Bács-Kiskun megye⁷⁶)
A gyermeket tükörbe nézették, és ráolvastak:

Szöm verte,
szív szerette,
a kisgyereket a boszorkány
a szömmel megverte!

^a Másra még nem használt, frissen húzott kútvíz.

^b A feje lágját, vagyis a koponyáján lévő kutacsot.

19. *Szemverés* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁷⁷)
Tányér vízbe mártott ujjukat húzogatták a gyerek arcán, ezt mondva:

Szív szerette,
szöm megverte,
szerelöm möggyalázta!

A gyerek fenekére vertek, majd egy-két szál haját meggyújtották; füstjét az orra alá tartották.

20. *Szemverés* gyógyítása (Tüskevár, Veszprém megye⁷⁸)
Szenesvizet készítettek, s azzal kereszt alakban meglócsolták a beteget, ezt mondva:

Ember verte,
Szent Ferenc verte.
Asszony verte,
szent asszony verte.
Leány verte,
szűz leány verte.

21.1. Beteg gyerek gyógyítása (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁷⁹)

Férfi látta süvegében,
asszony látta kontyában,
leány látta pártájában!

21.2. *Szemverés* gyógyítása (Vasegerszeg, Vas megye⁸⁰)

Ember látta,
asszony látta,
a menyasszony pártájában!

22.1. *Szemrülés*^a gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸¹)
Kúti vízre keresztet vetnek, majd három darab üszköt tesznek bele. Közben ezt mondják:

Asszony konty alól,
ember kalap alul,^b
leány varkocs^c alul,
legény kalap alól.

^a A *szemverés* egyik terminusa a magyarság északkeleti területein.

^b alól

^c 'hajfonat', 'copf'

Ha leszállt az üszög, „szemről volt esve” a gyerek.

Variáns: szemverés gyógyítása (Pányok, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸²).

22.2. *Szemverés* gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸³)

Kalap alá embernek,
varkocs alá lánynak,
konty alá asszonynak!

22.3. *Szemverés* gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁸⁴)

Kontyos,
kalapos,
párta.

23. *Igízet* gyógyítása (Hágótó, Hargita megye, Románia⁸⁵)
Vízvetéssel:

Vetem kucsmára,
vetem kendőre,
vetem pártára!

A szemverés visszaküldése az okozókra

24.1. *Igézés* gyógyítása (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye⁸⁶)
A gyerek anyja, nagyanyja vagy a bába mondta:

Amilyen szem igézte,
szálljon olyanra!

24.2. *Igézés* gyógyítása (Nagykároly, Szatmár megye, Románia⁸⁷)

Aki az én pulyámat^a megverte,
arra szálljon vissza a rossz szem!

24.3. *Igízet* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁸⁸)
Vízre vetnek: egy fél csésze vízbe kilenc parazsat tesznek. „Mikor a kilencediket is beléhúztam, akkor azt mondom:”

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe, ámmen.

^a 'gyerekemet'

„Ugyi, akkor az a szén a vízbe lemerül, s az mutassa, hogy megigizték a beteget. Azt kell mondani:”

Na, ezt jól megnézték,
halálra igizték!

„Utána megmosom a betegnek a tenyerit, a homlokát keresztbe. Keresztet csinállok a szenesvízzel, az ujjammal. A maradék vizet a szénnel együtt felöntöm a ház tetejire. Akkor azt mondom:”

Szálljon arra,
aki megigizte!

„Azér öntöm a ház tetejire, hogy senki se járja fel. Mer, ugyi, ha az útba öntenők, ott feljárnák az igizetet, a fájdalmat. Van, aki a füttő^a lábára önti.”

25. *Igizet* gyógyítása (Güdüc, Hargita megye, Románia⁸⁹)

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
megnezte, megigizte.
Szálljon az igizet arra,
aki tégedet megigizett!

26. *Igizet* gyógyítása (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia⁹⁰)

Szem megnézett,
szív megszeretett,
fájjon a feje,
ki tégedet megigizett!

27. *Igézés* gyógyítása (Csomafája, Kolozs megye, Románia⁹¹)

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.
Szőke vagy barna, aki megigízi,
szálljon a szíve tájékára!

28. *Igézés* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁹²)

Kék szem nezte,
zöld szem nezte,
sárga szem nezte.

^a 'tűzhely'

Szem megnetzte,
szű megszerette.
Férfi nezte,
fehérnép nezte.
Szálljon a szívibe,
aki megigizte!

29.1. *Szemverés* gyógyítása (Bárdudvarnok, Somogy megye⁹³)

Szemvizet csinálnak hét parázzsal. Ha mind a hét lemegy, szemverés okozta a betegséget. A betegnek három cseppet kell belőle innia, a többit a mosdóvizébe töltik. A következő szöveget mondják:

Ha fekete szem igézte,
szálljon a feketére,
ha kék,
szálljon a kékre,
ha sárga,
szálljon a sárgára!

Variánsok: szemverés gyógyítása (Dunasziget, Győr-Moson-Sopron megye;⁹⁴ Szilágyság, Románia⁹⁵).

29.2. *Igézés* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia⁹⁶)

Ha kék szemű igézte meg,
szálljon rája,
ha fekete szemű igézte meg,
szálljon rája... [folytatják más szemszínek említésével].

30.1. *Igizet* gyógyítása (Magyarvaskő, Kolozs megye, Románia⁹⁷)

A megigézett gyerekek vagy felnőttek vizet vetnek; mikor bekenik a homlokát a vízzel, ezt mondják:

Ha férfi igézte meg,
szálljon a kalapjára,
ha asszony igézte meg,
szálljon a kendője alá,
ha leány igézte meg,
szálljon a pártája alá!

Variánsok: igizet gyógyítása („...kalapja alá, / ...kontya alá, / ...pártája alá!” – Nemesvita, Veszprém megye;⁹⁸ „Ha lány..., / ...varkocsa alá, / ha ember..., / ...kalapja alá, / ha asszony..., / ...kontya alá! / Járatlan út, keresztút!” – Hatvan, Heves megye⁹⁹).

30.2. Szemverés gyógyítása (Dalmand, Tolna megye¹⁰⁰)

Szem látta,
szem verte,
asszony verte,
szálljon a kontya alá,
ha ember verte,
szálljon a kalapja alá!

30.3. Szemverés gyógyítása (Kaposhomok, Somogy megye¹⁰¹)

Ha férfi verte, kalap alá,
ha asszony verte, kontya alá,
ha lány verte, szalaga alá!

Utána elmondják a Miatyánkot.

30.4. Szemverés gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁰²)

Szenesvizet készítenek: elhagyott seprűkóró és boronanyüst darabjait teszik a tűzre. Mikor ezek elszenesednek, hideg vízbe rakják őket: előzőleg kimérték kilenc kanál vizet. A *szenesvízzel* megmosták az ajtó kilincset, sarkát, az asztal sarkait keresztben, a bölcső sarkát ugyanígy, majd férfi is, nő is megmosdott benne. Közben ezt mondták:

Ember verte, kalap alá,
asszony verte, kontya alá,
lány verte, párta alá!

Megmosdatták a vízből a gyereket, majd megittatták; aztán „kimérték” az ajtó sarkára. Ha több lett a víz, „akkor verésbe vót a gyerek”. „Ez csak olyan próbadolog vót.”

30.5. Szemverés gyógyítása (Beleg, Somogy megye¹⁰³)

Szenesvizet készítettek három parázzsal. Ha kihűlt a víz, megittatták belőle a beteget, majd vizes ujjal keresztet rajzoltak a homlokára, és megmosták arcát. Ágyban fekvő betegnél az egész teste fölé keresztet rajzoltak. A vízkészítés közben háromszor, az itatás stb. közben kétszer mondták el a következő szöveget:

Ember verte, kalap alá,
asszony verte, kontya alá,
leány verte, párta alá!
Ha kalap alól jött,
menjen kalap alá,
ha konty alól jött,
menjen konty alá,
párta alól jött,

menjen párta alá!
Menjen a fekete zúgás alá,
ott forogjon,
s mindörökre ott maradjon!

30.6. Szemverés gyógyítása (Bolhás, Somogy megye¹⁰⁴)

Ha férfitől gyűtt,
kalap alá menjen,
ha asszonytól gyűtt,
konty alá menjen!

30.7. Szemverés gyógyítása (Gávavencsellő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁰⁵)

Én tégedet elégetlek!
Ha asszony vagy, kendő alá,
ha leány vagy, párta alá,
ha férfi vagy, kalap alá!

30.8. *Igéz*et gyógyítása (Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁶)

Ha lány, haj alá,
ha asszony, konty alá,
ha ember, kalap alá!

Variáns: szemverés gyógyítása (Somlósárhely, Veszprém megye¹⁰⁷).31.1. Szemverés gyógyítása (Káptalantóti, Veszprém megye¹⁰⁸)

Asszonynak kendejére,
leánynak hajára,
férfinak kalapjára!

31.2. *Igíz*et gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁰⁹)
Vízvetéssel. A parazsak vízbe dobása közben számlolnak:

Sem egy,
sem kettő,
sem három.

Háromszor keresztet vetettek a vízre, majd „kéz fonálkával”^a a beteg gyerek arcát mindkét oldaláról megmosták, s közben mondták:

^a Kéz fonálkával: „visszakézből”, kifordított tenyérrel.

Asszonnak konty alá,
jánnak varkocs alá,
fírfinek kalap alá!

Az ingük visszájával törölrék meg a gyereket, a vizet az ajtó sarkára öntötték. „Szoktak a gyermek szájába csepegtetni, megnyugszik tőle, ha meg van igézve.”

32. Szemverés gyógyítása (Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye¹¹⁰)
Kilenc kútról hozott vízbe dobnak kilenc küszöb alól vett földön elégetett kilenc küszöbből vett szálkát, ezt mondva:

Emberre vetnek,
asszonyra vetnek,
lányra vetnek,
legényre vetnek!

Ha a bedobott parázs leül, a beteg ember vagy állat meg van igézve. A beteget a vízzel megmosdatják és itatják.

33.1. *Igézet* gyógyítása (Bazita [Zalaegerszeg], Zala megye¹¹¹)
Ha úgy vélték, hogy az állatot megigézték, a következőt mondták, miközben izzó parazsat tettek a vízbe:

Első szenet kalap alá,
második szenet fejkötő alá,
harmadik szenet kendő alá!

Ha a szén lemerült, szem ártott az állatnak.

33.2. *Igézet* gyógyítása (Páka, Zala megye¹¹²)

Ezt vetem kalap alá,
ezt vetem szárfa^a alá,
ezt vetem iftyukra.^b

33.3. Szemverés gyógyítása (Meggyeskovácsi, Vas megye¹¹³)

Kalap alá nem teszem,
fejkötő alá nem teszem,
kendő alá teszem!

^a A *szárfa* a tetőgerendázat része; nem világos, hogy e szöveg kontextusában mit jelent a szó.

^b ifjúkra, ifjakra

34.1. Szemverés gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁴)

Embertől, kalap alá,
asszonytul, kendő alá,
lánytól, párta alá!

34.2. Szemverés gyógyítása (Pányok, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹¹⁵)

Ember, kalap alá,
asszony, konty alá,
lány, párta alá!

35.1. *Szemverés* gyógyítása (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye¹¹⁶)
Tányérba tett vízre imádkoztak egy Miatyánkot, Üdvözlégyet, majd kilenc parazsat dobtak bele, és mindegyiknél mondták:

Kalap alá,
fékető^a alá,
pántlika alá!

Meghúzogatták keresztben a beteget: a fejét, a bal kezét, a jobb lábát, majd a fejét, a jobb kezét, a bal lábát. A „nevetlen” ujjal három csepp vizet tettek a szájába. Kiöntötték a vizet az ágya alá, leborították a tányért, s a beteget a pendely visszájával törölték le.

Azonos szöveg: szemverés gyógyítása (Balaton-mellék¹¹⁷).

Hasonló szövegek: szemverés gyógyítása („...sipka alá, / pántlika alá!” – Kóny, Győr-Moson-Sopron megye;¹¹⁸ „Konty alá, / kalap alá, / Jézus nevében!” – Nyárad, Veszprém megye;¹¹⁹ „Kalap alá, / copf alá, / konty alá!” – Apátistvánfalva, Vas megye;¹²⁰ „Kalap alá, / fejkötő alá, / hajadonnak!” – Zalaszentmihály, Zala megye;¹²¹ „Kalap alá, / konty alá, / haj alá!” – Kiszombor, Csongrád megye¹²²).

35.2. Szemverés gyógyítása (Bogyiszló, Tolna megye¹²³)

Pártára,
kalapra,
süvegre!

^a *fékető, fejkötő:* főkötő

36. Szemverés gyógyítása (Tuskevár, Veszprém megye¹²⁴)

Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
kalap alá!
Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
fejkötő alá!
Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
pántlika alá!

37.1. *Igézet* gyógyítása (Garabonc, Zala megye¹²⁵)
Az öntőasszony két parazsat dob a vízbe, ezt mondva:

Kalap alól gyüttél,
kalap alá menj,
kendő alól gyüttél,
kendő alá menj!

Aszerint, hogy melyik parázs merül le, férfi vagy nő volt a rontó. Ha egyik sem merül le, nem rontástól beteg.

37.2. *Igézet* gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye¹²⁶)

Párta alól gyüttél,
párta alá menjél,
konty alól gyüttél,
konty alá menjél,
kalap alól gyüttél,
kalap alá menjél!

Variánsok: igézet gyógyítása („Kalap... / párta... / fejkötő...” – Kissziget, Zala megye;¹²⁷ „Kalap... / fejkötő... / párta... / Evve találtalak, / evve elveszejtselek!” – Rózsásszeg, Zala megye¹²⁸).

37.3. Szemverés gyógyítása (Badacsonytördemic, Veszprém megye¹²⁹)

Kalap alól jöttél,
kalap alá menj vissza,
kendő alól jöttél,
kendő alá menj vissza,
arra szálljon a nehézség,^a
aki téged megvert!
Atyának, Fiúnak, Szentléleknek!

^a A nehézség általában görcsöket, epilepsziát, szívgörcsöt jelent, de e szöveg kontextusában nem világos a jelentése.

38. *Igézet* gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹³⁰)
„Hogy jött az igézet gyermekemre, vettem patakvizet, s mondtam:”

Ember látta,
kék szemű látta,
zöld szemű látta,
feteke^a szemű látta.
Ha ember látta,
szálljon a kucsmájára,
ha asszony látta,
szálljon a kerpájára!^b
Hogy^c hozta boldogságos Szűz Mária,
úgy vigye el az igézetjít,
s hozza vissza egészségit!

39. *Árpa* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia¹³¹)

Kék szem,
zöld szem,
piros szem,
lila szem.
Az enyémről a tiédre átmegy,
az enyémen soha többé árpa nem lesz!

40.1. Szemverés gyógyítása (Vanyola, Veszprém megye¹³²)
Senesvizet készítették: a vízbe három szikrát hánytak, majd keresztet vetettek rá. Itattak belőle a beteggel, azután az ajtó sarkára öntötték, ahol senki sem jár rajta. A senek bedobásakor mondták:

Szem látta,
szív verte,
annak ártson,
aki megverte!

Ha leült a szén, szemverés volt a baj.

^a fekete

^b A moldvai csángó asszonyok régi fejviselete. Néhol csak a karikával merevített kontyra felvett főkötőt, másutt együttesen a főkötőt és ez erre ráterített, vállra és hátra csüngő fejkendőt – tehát az egész fejviseletet – nevezték *kerpának*.

^c ahogy

40.2. Szemverés gyógyítása (Szakcs, Tolna megye¹³³)

Szem látta,
szív verte;
szálljon arra,
aki ezt a gyermeket (jóságot) megverte!

40.3. Szemverés gyógyítása (Hörnyék [Sásd], Baranya megye¹³⁴)
Kútról hozott szóltalan vízből^a készítenek *szemvizet*: Három-négy parazsat tesznek bele. Közben csendben mondják:

Ennek a Jánosnak
mosdóvizet csinállok.
Szem verte,
szív szerette,
szálljon a szívére,
aki ezt megverte!
Ha kalap alul jött,
kalap alá menjen,
ha fejkötő alul jött,
fejkötő alá menjen,
ha Bástyán^b alul jött,
Bástyán alá menjen!
Füjjet, fát hasogasson,
szívet ne szorongasson!

Az okozók megnevezése + a szemverés visszakiüldése az okozókra + fohász, áldás

41.1. Szemverés gyógyítása (Varga, Baranya megye¹³⁵)

Szív szerette,
szem verte,
szálljon a szívére,
aki megverte!
Kalap alól jött,
kalap alá menjen,
keszkendő alól jött,
keszkendő alá menjen!
Kisgyerek anyja,
fájdalom anyja,
eredj a templomba,
ahová az Úr Jézus Krisztus parancsolta!

^a 'szóltalanul hozott vízből'

^b Valószínűleg helyi földrajzi név.

41.2. Szemverés gyógyítása (Baranya megye¹³⁶)

A *szemvizet* készítő asszony keresztet vet magára és a vízre, majd elmondja a Mi-atyánkot és az Üdvözlégyet. Három parazsat dob be a vízbe, közben rolvas:

Süjeg^a alól gyütt,
süjeg alá menjen!
Jézus, Mária, Szent József,
térítsd meg ezt rajta!
Fékető alól gyütt,
fékető alá menjen!
Párta alól gyütt,
párta alá menjen!
Jézus, Mária, Szent József
és teljes Szentháromság,
fordítsd és térítsd el rula!

Lemossa a beteget a *szemvízzel* háromszor, és így szól:

Szöm látta,
szív szerette,
szálljon annak a szívére,
aki ezt a szömélt^b szömme megverte!

A megmaradt *szemvizet* olyan helyre öntik, ahol nem jár senki; ugyanoda borítják le rövid időre a poharat is. Ha kisgyerek a beteg, őt egy korty vízzel meg is itatják.

42.1. Szemverés gyógyítása (Zimány, Somogy megye¹³⁷)

Szöm látto,
szöm verte,
Szűzanya Mária vögye le rouluja!^c
Ha főrfi verte mög,
szállon a kalaptya után,
ha asszon verte mög,
szállon a kontya alá,
ha lány verte mög,
szállon a pántlikája alá!
Ne ártson se húsának, se csontjának,
lögjön neki könnyebbseigire!

Utána elmondják a Hiszekegyet.

^a süveg

^b személyt

^c vegye le róla

42.2. Igézet gyógyítása (Patapoklosi, Baranya megye¹³⁸)

Ein^a N.-nek^b igeizővizet csinyálok,
 az Atya, Fiú és Szentleilök nevébe.
 Ha főrfi verte mög,
 mönjön a kalap alá,
 ha asszony verte mög,
 mönjön a fejkötü alá,
 ha lány verte mög,
 mönjön a párta alá!
 Szent, szent, szent a seregöknek ura, Istene,
 teljes a mönny eis főüd az öü dicsőüseigive!
 Az Atyának, Fiúnak eis Szentleilöknek neveibe, Amen!

42.3. Ijedtség gyógyítása (Szébeny, Baranya megye¹³⁹)

Ha férfitől gyütt,
 kalap alá menjen,
 ha asszonytól gyütt,
 konty alá menjen!
 Szöm látta,
 szív verte,
 Szentháromság eltörölje!
 Kalap alu^c gyütt,
 kalap alá mönjön!
 Szem látta,
 szív verte,
 Jézus, Mária, segíts rajta!

42.4. Szemverés gyógyítása (Királyhegyes, Csongrád megye¹⁴⁰)

Szív szerette,
 szem megverte,
 Jézus, Mária, Szent József
 vegye ki belülle!
 Asszony verte,
 konty alá,
 ember verte,
 kalap alá,
 lány verte,

^a én^b Ide kell behelyettesíteni a nevet.^c alól

házaspart^a alá!
 Jézus, Mária, Szent József
 vegye ki belülle!

43. Szemverés gyógyítása (Aranyosgadány, Baranya megye¹⁴¹)

Kalap alu gyütté,
 kalap alá mönnyé!
 Szöm látta,
 szív verte,
 Isten vigasztalja,
 Uram, Jézus, segélj rajta!

Variáns: szemverés gyógyítása („...szív verte, / Jézus, Mária, segíts rajta!” – Gör-
 csöny, Baranya megye¹⁴²).

44. Szemverés gyógyítása (Balatonszabadi, Somogy megye¹⁴³)

Atyának, Fiának,
 Atyának, Fiának,
 Atyának, Fiának,
 szív szerette,
 szem megverte,
 egy a kalap alá,
 egy a párt alá,^b
 egy a konty alá!

45. Szemverés gyógyítása (Koppányszántó, Tolna megye¹⁴⁴)

Ha állatot vagy kisgyereket megcsodál valaki, *szenesvizet* készítenek. A tudósasz-
 szony vízbe három paraszat tesz, közben háromszor mondja:

Istennek nevében! Ámen.
 Jézus, Mária szerelmiért!
 Szem megverte,
 szív szerette,
 vetem kalap alá.
 Szem megverte,
 szív szerette,
 vetem fejkötő alá.
 Szem megverte,
 szív bágyasztja,
 Úrjézus orvosolja!

^a Feltehetően a *házas* és a *párta* szavakból vonódott össze (e helyen a 'pártát', vagyis a lányokat jellemző fejfedőt jelenti).^b „párta alá” (a versritmus okozta rövidülés)

A vízzel megmosdatják a beteget; közben Miatyánkot és Hiszekegyet imádkoznak, majd ezt mondják:

Szent [a beteg védőszentje] tiszteletére kérem a Jézus Krisztust,
ezt a beteg gyereket gyógyítsa meg!

46. *Igézet* gyógyítása (Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia¹⁴⁵)
Vizet vetnek kútról szóltanul hozott vízzel. A kannára keresztet vetnek, vizet mérnek bele, majd a kannával vetnek keresztet a tűzhelyre. Ezután három parazsat dobznak a vízbe, közben három Miatyánkot, három Üdvözlégyet imádkoznak. Ezután mondják:

Vetem a vizet Mária,
erdőnek-mezőnek minden ága-bogából,
mint Mária vette^a Jézusnak Szent Jováki kútjából.
Ha fehérség igézte,
szálljon a főköttő alá,
ha férfi igézte,
szálljon a kalap alá!
Valahány szem megnézte,
annyi angyal szálljon melléje vigasztalására!

Háromszor itatják a beteget a vízből, majd háromszor locsolják a szívét, agyát, talpát, és a szemet papírba vagy rongyba csavarva a feje alá teszik. A maradék vizet a háztetőre locsolják, ezt mondva:

Akkor igézzék meg,
mikor ezt a házat!

Az okozók megnevezése + rontás, átok küldése az okozókra

47. *Szemverés* gyógyítása (Magyarcsanád, Csongrád megye¹⁴⁶)
„Szemverés ellen az ajtó sarokvasára bal kézzel ivóvizet lötytyintettek, majd egy tiszta ruhával letörölték. A törlőruhával megsimogatták a szemmel vert gyereket vagy állatot, hogy a szemverést letöröljék róla. Amikó a törlés végezték, a ruhát megújították, és amikó má égett, azt mondták:”

Eküldöm a füstöt világjáró szélnek,
hogy megártson minden szemverő szemének!

^a vetette

48. Szemverés gyógyítása (Szamoshat¹⁴⁷)

A más szeme verte meg,
a mi kiskutyánk harapja meg!

49. Szemverés gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁴⁸)
Ha a kisgyerek nem tud aludni, mert megverték szemmel, négy faüszköt vesznek ki a tűzhelyből, vízbe teszik, és az egészet kiöntik az ajtó sarkára, ezt mondva:

Oda csikorodjon neki a kezi meg a lába meg a szeme,
aki megnézte a gyereket!

50. Szemverés gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁴⁹)

Asszony,
lány,
legény,
ide fusson ki a szemed!

51. Szemverés gyógyítása (Sáta, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵⁰)

Egy rossz szemű verte meg,
a Jóisten verje meg,
hulljon ki a két szeme,
mint az ablak üvege!

52. Szemverés gyógyítása (Iván, Győr-Moson-Sopron megye¹⁵¹)
Szenesvizet készítenek. A vizet és a gyereket együtt letakarja a gyógyító a kötényével, ezt mondva:

Kék szem,
fekete szem,
kökényszem,
ördög bassza a szemét!

Ezután a vizet az ajtó sarkára öntik.

53. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁵²)
Fejelfúvással:

Szem megnézte,
szív megszerette,
egye meg a fene,
aki megigizte!

54. *Igézet* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁵³)
Vizet vetettek: a csésze három merítéssel lett tele. A kályha szájához keresztet húztak, arra tették a csuprot. Parazsat raktak bele, majd keresztet rajzoltak a csuporra. Három csepp vizet visszadobtak a tűzbe. Közben háromszor mondták:

Kék szem látó, s fekete,
egye ki a süly^a a szemit,
aki megigézte!

Utána három kortyot itattak a beteggel, megmosták a homlokát, halántékát, ezt mondvá:

Kék szem,
barna szem,
fekete szem,
mosogatom az Úrjézus moságyából,^b
add meg, Uram, Isten előbbi erejét, egészségét!

55.1. *Igízet* gyógyítása (Szentmáté, Beszterce-Naszód megye, Románia¹⁵⁴)
„Szenesvizet vetettünk nekije! Kilenc szenet számoltunk visszafelé. S minden szemre mondtunk valamit. [...] azt szoktam én mondani:”

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
szív megverte,
szem megigízte!
Ha férfitül van megigízve,
hasadjon meg a töke,
ha asszonytül van megigízve,
hasadjon meg a csicse,
ha leánytül van megigízve,
hulljon el a haja!

„Így mondtuk, ilyen parasztosan, így tudom mondani csak! Eztet mondjuk háromszor, s háromszor három az már kilenc vót! Na, amikor kész, akkor keresztet csináltunk a vízre, s keresztbe dobtunk a tűzbe is belőle, hogy haladjon el a betegség, hogy ne legyen többet beteg. S a vízből adtunk még a gyermeknek is. Ha kicsike vót, cseppeket csepegtettünk, ha nagyobb vót, akkor ivott belőle. Aztán keresztet csináltunk a homlokára, két orcájára, tenyeribe, gyomrára s a kicsi talpaira. Ebbül állott a szenesvíz vetése.”

^a *Süly, suly*: a test felszínén jelentkező súlyos betegségek, többek között a rákos és szifiliszes fekélyek régi elnevezése.

^b Mosdóvizéből, vagyis abból a vízből, amellyel a megigézett Kisjézust lemosta Szűz Mária (lásd ezt a motívumot a XV.2. csoport szövegeiben).

Variáns: igézet gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]¹⁵⁵).

55.2. *Igízet* gyógyítása (Detrehemtelep, Kolozs megye, Románia¹⁵⁶)

Atyánok, Fiúnak, Szentléleknek nevébe, ámmen.
Aki N. N.-t megigízte,
ha fehérnép,
hulljan le a csicse,
ha férfi,
szökjen ki a szeme!
Aki eztet megigízte,
kígyófasz a szeme közé!

55.3. *Igézés* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹⁵⁷)
A Hiszekegy és Miatyánk elimádkozása után mondják:

Ha férfi igízte meg,
aki megigízte,
ha zöld szemü,
ha kék szemü,
ha fekete szemü,
ha férfi vót,
hulljon el a haja
s a csontjai!
Ha nő vót, aki megigízte,
ha zöld szemü,
ha kék szemü,
ha fekete szemü,
ha nő vót,
hulljon el a haja
s a csontjai!
Ha legén vót, nőtlen vót,
ha kék szemü,
ha zöld szemü,
ha fekete szemü,
hulljon el a haja
s a csontjai!

Újra elmondja a Miatyánkot és az Üdvözlégyet.

Hogyha leán vót,
ha zöld szemü,
ha kék szemü,
ha fekete szemü,

hulljon el a haja
s a csontjai,
hogyha ő igízte meg!
Pfü, pfü, pfü, pfü, pfü, pfü [köpköd]!

55.4. *Igízet* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁵⁸)

Ha kék szem látta meg,
szakadjon le a csicse,
ha barna szem igízte meg,
szökjék ki a szeme!

55.5. *Igízet* gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia¹⁵⁹)

Ha ember igízte meg,
hasadjon ki a töke,
ha asszony igízte meg,
hasadjon ki a csicse!

Variánsok: igízet gyógyítása („...repedjen meg a töke...” – Kide, Kolozs megye, Románia;¹⁶⁰ „Ha lány igézett meg, / hasadjon meg a csicse, / ha fiú, / hasadjon meg a töke!” – Kide, Kolozs megye, Románia¹⁶¹).

55.6. *Igízet* gyógyítása (Bádok, Kolozs megye, Románia¹⁶²)

Boldogságos Szűz Mária, segélj meg,
legyen az orvossága Istentől és tőlem.
Ha meg van igézve férfitől,
hasadjon a töke,
ha meg van igézve asszonytól,
hasadjon meg a csicse,
ha meg van igézve leánytul,
hulljon el a haja!

55.7. *Igízet* gyógyítása (volt Alsó-Fehér vármegye, Románia¹⁶³)

Ha férfi igízte meg,
pattogjon ki a töke,
ha fehérnép,
fakadjon ki a csecse,
folyjon ki a teje,
ha lány,
hulljon el a haja,
s legyen kacagás!

55.8. *Igízet* gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia¹⁶⁴)

Annak, aki megigízte,
kígyófasz a szeme közé!
Ha ember igízte meg,
hasadjon ki a töke,
ha asszony igízte meg,
hasadjon ki a csicse!

55.9. *Igízet* gyógyítása (Székelyföld, Románia¹⁶⁵)

Kék szem,
fekete szem,
kézzel, vízzel lemosom.
Hogyha férfigízet van,
hasadjon meg a töke,
ha asszonyember,
akkor hasadjon meg a csicse!

56. *Igízet* gyógyítása (Nyárszó, Kolozs megye, Románia¹⁶⁶)

Ha férfi,
a szeme szökjék ki,
ha nő,
a hasa hasadjon ki!

57. *Igízet* gyógyítása (Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁶⁷)

Ha férfi nézte meg,
kő alá menjen,
ha nő nézte meg,
víz alá merüljön!

58. *Igízet* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁶⁸)

„Az igízet nagy betegség, gyógyítani kell. Veszek ki a füttőből kilenc szenet, s beléreztem egy csipor vízbe. Amíg a szén leereszkedik, azt kell mondani:”

Aki megigízett,
szökjön ki a két szeme!

„Utána visszapriccolok a vízből a füttőbe, hogy a betegsége menjen oda. A maradék vízből iszik a beteg egy kicsit, s megmosom a betegnek a lábát, a homlokát. Akkor a csiporból kiszedem a szenet, s visszadobom a füttőbe, a többi vizet pedig kiöntöm az udvarra. Ezt kell mondani:”

Szálljon az igizet
a kutyákra s a macskákra!

„Ahol emberek járnak, oda nem szabad kiönteni, csak a ház sorkához vagy a kapu sorkához. Így elmenyen az igizet a betegről.”

59. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹⁶⁹)
Vízvetéssel:

Igizet, igizet, menj el!
Menj a kősziklákra,
hol a fekete kutyák nem ugatnak,
fekete macskák nem nyávognak,
fekete lovak nem nyerítnek,
fekete kakasok nem kukorékolnak,
hadd a beteget, ahogy az Úr teremtette!
Kék szem nézte,
zöld szem nézte,
fekete szem nézte.
Ha férfi igizte,
fáradjon el,
ha fehérnép igizte,
remegjen el!
Pfü-pfü-pfü-pfü-pfü [köpköd]!

60. *Igizet* gyógyítása (Kászontáltíz, Hargita megye, Románia¹⁷⁰)

Ptü, ptü [köpköd]!
Szem megnézte,
szív megszerette,
szökjék ki a két szeme,
aki megigizte!

61.1. *Igizet* gyógyítása (Csíkmadaras, Hargita megye, Románia¹⁷¹)

Ptü, ptü [köpköd]!
Valaki megigizte,
mindahányszor megnézte,
valahányszor megigizte,
kék szem megnézte,
zöld szem megigizte,
kutyaszar a szeme közé,
aki megigizte!

61.2. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia¹⁷²)
„...sirt a gyermek. S mondom egyszer: Adják ide azt a gyermeket nekem! Ideadták, s elköpdöstem a homlokát:”

Ptü, ptü, ptü, ptü, ptü, ptü, ptü!
Szem megnézte,
szív megszerette,
szar a szeme közé,
aki megigizte!
Vigasztaló Szentlélek Uristen, jöjj el,
vigasztald meg ezt a kicsi gyermeket!

„S akkor elmondtam egy Miatyánkot s egy Üdvözlőt s egy Dicsőséget,^a s még egyszer eltöpdöstem. Így háromszor egymás után.”

61.3. *Igizet* gyógyítása (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia¹⁷³)
Elnyalással^b vagy *vízvetéssel*:

Ptü, ptü [köpköd],
ki megigizte,
vidd el ágai-bogaira,
kergesd el innet!
Ptü, ptü,
szar a szeme közé,
aki megigizte ezt a gyermeket!
Édös Jézusom,
hallgasd meg imáimat,
gyógyítsam meg ezt a gyermeket!

62.1. *Igizet* gyógyítása (Csíkkozmás, Hargita megye, Románia¹⁷⁴)
Vízvetéssel:

Atya, Fiú, Szentlélek nevében, amen.
Száj megnézte,
szem megcsudálta,
kígyófasz a szeme közil!^c

^a A katolikus liturgiából ismert dicséret: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.”

^b Az igizet itt szokásos egyik gyógymódja: a gyógyító megnyalja a beteg kisgyerek homlokát, majd „eltöpdösi” (elköpdösi) a betegséget.

^c közé

62.2. *Igizet* gyógyítása (Harasztos, Kolozs megye, Románia¹⁷⁵)

Kék szem,
fekete szem,
sárga szem,
barna szem.
Fent az Isten látja,
ezer angyal hallja,
Jézus Krisztus legyen a meggyógyítója!
Püj, püj [köpköd],
kígyófasz, lófasz a szeme közi,
annak, aki megigizett!

63. *Igizet* gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia¹⁷⁶)
„...aszondták, fújják el a fejit,^a mert megigizték, aztán még mondták:”

Ki megigizte fejit,
fújja fel a seggit!

64. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁷⁷)
Fejelfúvással; „háromszor el kell mondani, s el kell köpdölni:”

Szem megnezte
szív megszerette,
egye meg a fene,
aki megigizte!

*Az okozó gyógyításra kényszerítése*65. *Szemverés* gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁷⁸)
„Akit megverték szemmel, az kedvetlen vót, sírt, sírt, akkó belázasodott: arrul lehetett észrevenni, hogy szemverésbe van. Akkó mindjárt vitték. Vótak olyan imádságos asszonyok, és akkó gyerünk az imádságos asszonyho. Akkó megcsinálták a szenesvizet, s az asszony meg imádkozott: Miatyánkot, Üdvöz légy, Máriát és akkó az Úrangyalát, és elmondta az ű mondókáját. Nem szabad vót ám ottan levegőt venni előbb, azt egy lélegzetre köllött elmondani, hogy:”

Szem ártott szemnek,
szív ártott szívnek,
szem engedjen szemnek,
szív engedjen szívnek!

^a *Fejelfúvás, elfújás* (vagy *eltöpösés, elköpösés*): a gyógyító a rítus, illetve a szöveg meghatározott mozzanatainál a beteg felé köpköd, illetve fúj; „elfújja” a betegséget.

„Ezt egy lélegzet alatt háromszor elmondani! Akkor a gyereket szépen lemosni, és a pöndő^a visszájával megtörölni.”

66. *Igézés* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁷⁹)
Vízbe „szenet” (paraszt) vetnek, keresztet vetnek rá. A Miatyánk elmondása után új „szenet” dobznak be, ezt mondva:

Kék szem,
zód szem,
fekete szem,
ki megigizte Emrikét,
kék szem,
zód szem,
fekete szem
hojza^b meg!

Még egy szenet bedobnak.

67.1. *Megrontott* tehén gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye¹⁸⁰)
A rontó hajából vágta, és ezzel füstölték. Közben mondták, a tehenet háromszor meghúzával:

Aki leszarta,
nyalja le!^c

Variáns: megrontott tehén gyógyítása („Aki leszart, / nyaljon le!” – Somogyudvarhely, Somogy megye¹⁸¹).

67.2. *Szemverés* gyógyítása (Túrony, Baranya megye¹⁸²)
Vízbe széndarabokat tesznek, s ezt mondják:

Kalap alá,
ha leszarta, nyalja le!
Konty alá,
ha leszarta, nyalja le!

Ha férfi verte meg szemmel, az első két sornál, ha nő verte meg, a második két sornál lesz jobban a gyerek. Háromszor ismétlik.

^a *Pendely*: a közvetlenül a testen viselt legalsó szoknya.

^b gyógyítsa

^c A „nyalja le” kifejezés e kontextusban valószínűleg a nyalással való gyógyításra is utal.

68. *Igézet* gyógyítása (Székelyszáldobos, Kovászna megye, Románia¹⁸³)
Kilencszer töltenek vízből egy csészébe; majd egy, három, öt, hét és végül kilenc
eleven szemet (azaz parazsat) dobnak bele, addig, míg egy szén le nem száll a víz fe-
nekére. Minden szén bedobásakor keresztet vetnek a vízre, és mondják:

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében, ámen.
Ki leszarta, nyalja le,
tenyeriből, orrcimpájából,
minden íze-porából!
S ki a Jordán vízében meg nem keresztelkedett,
szeme rajta ne kapjon,
sem eszében, sem szeme világában,
sem semmiben ne árthasson neki,
az Úrjézus bocsássa elébe a gonosztevőket!

69. *Igézet* gyógyítása (Gorzafalva, Bákó megye, Románia¹⁸⁴)
Fejelfúvással:

Fehér ég alatt fekete szívű,
kék szemű,
zöld szemű,
sárig^a szemű,
fehér szemű,
aki megigézte Mihálykát,
nyalja le róla!
Pü, pü [köpköd]!

70. *Rontás, igézet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia¹⁸⁵)
Háromszor kell elmondani, és „elfűnni, s eltöpdösni”:

Erdőlátó,
mezőlátó,
emberlátó megigézé,
kiék szemű,
züöd szemű
meg fekete szemű meggyovítá.^b
Züsző^c nyallya bornyát e rozsdátul,
s én ennek a fejit fúvom igizettül!

^a sárga

^b 'meggyógyította'

^c az üsző

Az okozók megnevezése + a betegségre irányuló kívánság, parancs

71. *Igézés* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁸⁶)
Szenesvizet készítenek, és e szöveget mondják:

Ha meg van igézve szembe, hátul vagy oldalt,
múljon el róla!

„Sírnak a szenek”, ha meg van igézve.

72. *Igézet* gyógyítása (Csíkjenőfalva, Hargita megye, Románia¹⁸⁷)
Vízvetéssel. A gyógyító a Miatyánkot és az Üdvözlégyet mondja el, utána ráolvas:

Én Istenem,
ezt a gyermeket megigizték.
Vigyed messze, szél,
s ez a víz mennyi üdő alatt lecsepeg,
annyi üdő alatt vigye el az igizetet rolla!

A vizet felöntötte a „csepegőre”.^a

73. *Igézet* gyógyítása (volt Háromszék vármegye, Románia¹⁸⁸)
Csonka késsel keresztet vetnek a „pest”^b alá, arra a helyre egy pohár vizet tesznek,
abba öt parazsat. A pohár felett keresztet vetnek. Mutatóujjal kivetnek belőle egy
csepp vizet, majd a „nevetlen” ujjat bemártják, s megkenik vele a beteg kisgyerek
homlokát. Ugyancsak a „nevetlen” ujjal háromszor három csepp vizet újra kivesz-
nek, így szólva:

Vetem zöld szemre,
kék szemre,
kőszikláról kősziklára,
vadleányról vadleányra,
múlják el!

Ezután a „nevetlen” ujjat vízbe mártva keresztet húznak a gyerek homlokára. A vi-
zet a kutyára öntik.

74. *Igézet* gyógyítása (Udvard, Érsekújvári járás, Szlovákia¹⁸⁹)
„Jól lemosott székre ráültetjük a beteget, és amiye fáj, arra háromszor keresztet
vetünk, háromszor megnyomjuk a fájó testrészt, háromszor leöblítjük hideg kút-
vízzel, miközben ezt mondjuk”:

^a 'az ereszre'

^b 'a kandalló füstfogója'

Ha kalap alól jön, elszálljon,
ha konty alól jön, elszálljon!
Adjad ezt, Jóisten! Amen.

„Ezt háromszor megismételve, a sebet melegített hamuval betakarjuk, amit új keszkenőbe kell kötni.”

75. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁹⁰)
A gyógyító vizet vet. A Miatyánk elmondása után ráolvas:

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
aki megigizte,
szálljon a pusztára!

Ezután az Üdvözlégyet imádkozza el.

Variáns: igizet gyógyítása („...az igizet szálljona pusztára, phü, phü [köpköd]!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁹¹).

76.1. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹⁹²)
„Én Miatyánkot mondom, s akkor aszmondom háromszor, hogy gyufát gyútok, három szál gyufát egy csésze vízbe belévetek:”

Szem megnézte,
szív megigizte,
menjen el a pusztákra az igizet!

76.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁹³)

Szem megigizte,
menjen a pusztára!

„Három szentet belévetek, kiviszem, s a kerthez^a öntöm, s mondom, hogy:”

Akkor igizzék meg,
mikor a kert oldalát!

77. *Igizet* gyógyítása (Dózsaujfalu, Bákó megye, Románia¹⁹⁴)
A gyógyító háromszor mondja:

Zöld szem látta,
kék szem látta,

^a 'kerítéshez'

sárig szem látta,
pokolsz^a látta,
Márisnak teljék el^b az igizet!

A gyógyító fújja, és a hüvelykujjával keni a beteg helyeket.

78. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁹⁵)
Fejelfújással:

Az Atya, Fiu, Szentlélek nevében, amen.
Kék szem,
zöld szem,
sárga szem,
fekete szem,
ahán szem megnézte, megigizte,
ez a gonosz igizet úgy eloszoljon,
mind só a vízbe, viasz a tűzbe!

79. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁹⁶)

Kék szem,
zöld szem,
tarka szem,
mindenfajta szem igizte.
Szem megtekinté,
szű megszereté,
pokolszem, aki átaljárta.
Mennyi erdőnek ága-boga,
annyifelé oszoljék el!

Variáns: igizet gyógyítása („...ahán szem megnézte, megigizte, / ez a gonosz igizet úgy eloszoljon, / mind só a vízbe, / viasz a tűzbe!” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁹⁷).

80. *Igizet* gyógyítása (Gyergyóvárhegy, Hargita megye, Románia¹⁹⁸)
Vízvetéssel:

Szem megnézte,
szíve megszerette,
oszoljon vissza,
mind a tengeren a hab
hogy oszlik szét!
Menjetek el, igizetek,
ahonné jöttetek,

^a Feltehetően „pokolszem” helyett mondta az adatközlő.

^b 'múljon el'

távozzatok,
oszoljatok,
mind a tengeren a hab
ahogy oszlik szét!

Amikor a vizet kiöntik, gyümölcsfa alá vagy keresztútra, így szólnak:

Aki hamarabb elmenyen,
vigye el a betegséget!

81.1. *Igizet* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁹⁹)

Kék szemű,
fekete szemű,
sárga szemű megigézte.
Menj a pusztákra,
hol a kakasok nem szólnak,
hol a kutyák nem ugatnak, menj!

81.2. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia²⁰⁰)
„Elfujják a kicsi gyermeknek a fejét. Megigizi valaki. Akkor mondják:”

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
sárga szem
megnézte, megigizte.
Az *igizet* szálljon az erdők tetejire,
hol kovászos kenyérral nem élnek,
fekete kakasok nem szólnak,
s vigasztalódják (aminek mondják, a gyermeknek) a szive!

„Amikor vizet vet es, akkor es. Akkor es ezt mondja.”

81.3. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia²⁰¹)
Vízvetéssel; háromszor mondják el, előtte és utána a Miatyánkot imádkozzák:

Ezt a gyermeket ki megigizte,
úgy menjen el belőle az *igizet*,
hegyekről hegyekre,
kövekről kövekre,
hol senkinek, semminek ártalmára nem esik,
hol a kókisszó^a nem hallik!
Dicsőség Atyának, Fiunak és a Szentléleknek,
miképpen kezdetbe, most és mindörökké!

^a kakasszó

81.4. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia²⁰²)

Megigizte kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
sárga szem.
Menj el, te gonosz *igizet*,
hasogasd a kősziklákot,
ne hasogasd ennek a gyermeknek
piros vérit, szálás husát!
Menj oda, ahol fekete kutyák nem ugatnak,
fekete macskák nem nyávognak,
kovászos kenyérral nem járnak!
Dicsőség az Atya, Fiu, Szentlélek nevében, Amen.

Köpködnek:

Ptü, ptü, ptü!

Utána:

Olyan hamar elmuljon,
milyen^a hamar elmondtam.

82.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia²⁰³)

Szem megnézett,
szív megszeretett,
légy olyan tiszta,
ahogy Mária hozott erre a világra!
Atya, Fiú, Szentlélek nevében!

82.2. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia²⁰⁴)
Vízvetéssel; „...háromszor elmondják, s három szentet belévetnek”.

Kék szem,
feteke^b szem,
zöld szem,
irigy szem,
jó szem.
Szem megnézett,
szü megszerette N.-t,
gonosz *igizet* belészállott.
Tisztuljon, takarodjon a feteke kősziklákra!

^a amilyen

^b fekete

Ugy maradjon, ahogy az Isten hozta
az anyja méhéből a világra!

82.3. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia²⁰⁵)

Kék szem,
zöld szem,
feteke szem,
irigy szem,
rossz szem.
Átolnézte (akit átolnézett, gyermeket vagy marhát).
Szem megnezte,
szű megszerette,
gonosz igazet belészállott.
Tisztuljon, takarodjon a feteke kősziklákra.
piros vérit ne igya,
szálas husát ne hasogassa!
Ugy maradjon, ahogy a boldogságos, szép Szűz Mária
az anyja méhiből a világra hozta!

„S akkor el kell töpdösni. Utána kell három Miatyánk s három Üdvözet, s ha igaz-
ve van, az megjavul.”

82.4. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰⁶)

Én megvetem az én vizemet a Jézus nevibe,
mint Szent János megkeresztelkedett a Jordán vizibe.
Kék szem megnezte,
fekete szem megigizte.
Menjen el ágára-bogára,
s maradjon Katacskának a testje ulyan tisztán,
ahogy az anyjának a méhiből született.

„Keresztet vetek a késvel a kannára, vaj^a ollóval, kilenc szenet belévetek, s kilencszer
elmondom az imát. Ezt az vízvetést a nagynénémtől tanoltam.”

Variáns: igazet gyógyítása („...mint Szent János, Szent Péter megkeresztelkedett a
Jordán vizibe...” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁰⁷).

82.5. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁰⁸)
Vízvetéssel:

Megvetem a vizet az Úrjézus neviben,
mint az Úrjézust megkeresztelte Szent János,
az Úrjézust a Jordán vizibe.
Kék szem megnézte,
fekete szem megigizte.
Menjen el erdőnek ágára-bogára,
de maradjon az Ilonka testje olyan tisztának,
mint az anyja méhibe ahogy fogantatott!

Variáns: igazet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;²⁰⁹ „...mint
Szent János, Szent Péter megkeresztelkedett a Jordán vizibe!... – Gyimesközéplak,
Hargita megye, Románia²¹⁰).

83. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia²¹¹)
Vízvetéssel:

Igizet, igazet,
százféle igazet,
menj a kősziklákra,
oroszlán leányához,
szipd ki a vérét,
porold el a csontját,
a Szabolcska fejit hagyd olyan tisztán,
ahogy az Úrjézus hagyta születése napján!

84. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²¹²)
Vízvetéssel:

Szem megigizte,
szem megnézte,
szív megszerette.
Olyan tisztán maradjon az igazettól,
mind a boldogságos Szűz Mária
szüzön szülte szent fiát
a fekete föld színére!

Az „égő szenek” bedobása után a vízbe döfködtek egy kés hegyével, így szólva:

Döföm szemibe,
döföm szivibe,
aki ezt a gyermeket megigizte!
Olyan tisztán maradjon az igazettól,
mind boldogságos Szűz Mária

^a vagy

szüzön szülte szent fiát
a fekete föld színére!
Jézus hozza meg erejét,
egészségét ennek a gyermeknek!

85.1. *Igizet* gyógyítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia²¹³)
Vizvetéssel:

Kutyaszem,
macskaszem,
kégyószem,
gyékszem,
zöld szem,
sárga szem,
fekete szem,
kék szem,
aki megigizte.
Olyan tisztán maradjon,
amilyen tisztán szülte Szűz Mária szent fiát!
Szálljon el az igizet
a kősziklákra s a fákra,
hogy ne igya a N. gyermeknek a piros vérit!

85.2. *Igizet* gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia²¹⁴)
„Pök háromcor, s háromcor mondják el fejire:”

Ember látta, megigizte,
Mária lássa, meggyavissa!^a
Legyen tiszta az igizettől,
mint Szűz Mária szülte
az áldott, szent fiát!
Kék szemű,
zöld szemű,
feteke szemű!
Ki meglátta ezt a gyermeket,
menjen pusztákra igizet!

86. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²¹⁵)

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
rossz szem,
gonosz szem,

^a megjavítsa ('gyógyítsa meg')

idegen szem megnezte,
megigizte.
Az a lány olyan tiszta legyen,
mint boldogságos Szűz Mária anyám,
mikor a Jordán vízbe megmosdott.

87. *Igizet* gyógyítása (Onyest, Bákó megye, Románia²¹⁶)

Zöld szemű igizte,
kék szemű igizte,
fehérnép meglátta,
szű megszerette,
szem megigizte.
Ennek az Ilonának úgy használjon,
mint a boldogságos, szép Szűz Mária szent fiának!

88. *Igizet* megelőzése (Aranyosszék, Románia²¹⁷)
Az anya újszülött gyermekének az első napokban *szenesvizet* készít. A „tüszepad-
ra”^a ülve a gyerekekkel, ezt mondja:

Kék szemre,
barna szemre,
fekete szemre,
ne fogjon rajta az igizet sohase,
mint Jézus Krisztuson sem fogott a Jordán vize mellett!

Ezután a pohár vízből minden ujjával öt-öt paraszat „kivet”, majd megmossa a gyere-
kek fejét, szívét, két tenyerét és két talpát.

89. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia²¹⁸)
Szenesvizet készítenek a következő szöveggel:

Vetem ezt a vizet N.-nek,
a vigasztaló Szentlélek Istennek,
Páduai Szent Antal
és boldogságos Szűz Mária nevében.
Úgy ne álljon meg rajtad az igizet,
mint az Úrjézus a Jordánban megkeresztelkedett!

Szenet vet; utána Miatyánk, Üdvözlégy.

^a 'a kandalló padkája'

Ellen mondok a ragályos szem megnézésének!^a
 Úgy ne álljon rajtad az igézet,
 mint az Úrjézus a Jordán vizében megkeresztelkedett!

Szenet vet kétszer, mindkétszer ismétli:

Három,
 négy,
 kettő.
 Kék szem,
 fekete szem,
 sárga szem,
 kígyó a szeme közé,
 aki téged megigézett!

Ha a szén a víz aljára száll, igézet okozta a betegséget.

90. *Igézet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia²¹⁹)

Szem megnetzte,
 szű megszerette,
 én es titom tűzzel, vízzel,
 úgy vigasztaltassék meg ez az állat,
 mint Jézus ahogy megvigasztaltatott a Jordán vizéből!

Utána elmondták a Hiszekegyet.

91. Kutyamarás gyógyítása^b (Kosteleg, Bákó megye, Románia²²⁰)

Fehér kutya (fekete, vagy tarka, vagy sárga, amilyen a kutyának a szőre)
 megmarta N. N.-t,
 gonosz ijedtség belészállott.
 Tisztuljon, takarodjon
 az egész gonosz félelem fekete kősziklákra,
 ezer angyal jöjjön, vigasztalja,
 minden idegszálat vigasztaljon!
 Tisztán maradjon,
 mind a Jordánból kimerített szép tiszta vize!

„S kutyaszórt vágunk, s gyertyától megégessük azt a kutyaszórt, s azt a hammot^c
 kössük a sebre.”

^a Elhomályosult mondat, az eredeti értelme feltehetően: „ellene mondok” a ragályos szemnek (vagyis ráolvasást mondok a ragályos szem ellen).

^b Kivételesen közöljük itt ezt a „csoportidegen” ráolvasást, mivel ez is az itt összegyűjtött szemverésellenes ráolvasások formai sajátágaival rendelkezik.

^c 'hamut'

92. *Igézet* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia²²¹)

Kék szem,
 zöd szem,
 kutyás szem,
 megnezték,
 megigizték.
 Úgy elmenjen róla az igézet,
 mint a Jordán viziből a bűn!

Variáns: *igézet* gyógyítása (Gyürke, Hargita megye, Románia²²²).

93. *Megrontott* tehén gyógyítása (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye²²³)

Vigyétek el a Jordán vizére,
 mossátok meg,
 hozzátok ide vissza,
 fehér legyen, mint a hó,
 sárga, mint a viack!

94. *Igézet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia²²⁴)

Erdő látta,
 mező látta,
 ember látta,
 kék szemű látta,
 zöd szemű látta,
 megigizte.
 Mind Szűz Mária nyalja gyermekit a söprűtől,^a
 én es nyalom Erzsit a fejefájdulástól,
 hogy meggyógyuljon.

Variáns: *igézet* gyógyítása („Szép szemű nyalja gyermekit a szeplőtől...” – Klészse, Bákó megye, Románia²²⁵).

95. *Igézet* gyógyítása (Esztofuj, Bákó megye, Románia²²⁶)

Szem megnetzte,
 szű megszerette,
 halálra megigizte,
 jobb az egészség, mint a betegség,
 mint a pokoleMBER szeme!

^a 'szeplőtől'

*Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Isten*96.1. Szemverés gyógyítása (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²²⁷)

Szem látott,
szív vert meg,
szent Isten, gyógyítsd meg!

Variánsok: szemverés gyógyítása („...Istenem...” – Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna;²²⁸ „Szem meglátta, / száj megverte, / én Istenem, gyógyítsd meg!” – Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²²⁹).

96.2. Szemverés gyógyítása (Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás, Ukrajna²³⁰)

Szem látott,
szív igézett,
Istenem, térítsd meg,^a gyógyítsd meg!

96.3. Szemverés gyógyítása (Jánkmajtis, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²³¹)

Szem megnézte,
szív megverte,
Szentlélek Isten, gyógyítsd meg!

97. Szemverés gyógyítása (Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²³²)

Szem látta,
szív verte,
Isten után gyógyítsd meg!

98. Szemverés gyógyítása (Salánk, Nagyszőlősi járás, Ukrajna²³³)

Szem látta,
szív verte,
Isten, vedd le rúla!

Variánsok: szemverés gyógyítása („...Jézus, Mária vedd le rula!” – Berkesd, Baranya megye;²³⁴ „...Jézus, Mária, vedd ki belüle!” – Makó, Csongrád megye;²³⁵ „...szív szerette, / én Istenem, vedd ki belőlle.” – Andrásytelep, Maros megye, Románia;²³⁶ „Szem megigézte, / szív megszerette, / boldogságos, szép Szűz Mária, / vidd el róla ezt!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²³⁷).

^a 'fordítsd meg'

99. Szemverés gyógyítása (Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²³⁸)

Szem meglátta,
szű megigézte,
Szentlélek Isten, gyógyítsd meg Mariskát!
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében.
Ámen.

100. Szemverés gyógyítása (Bárdudvarnok, Somogy megye²³⁹)

Szívvvel szerette,
szemmel megverte,
mégis az én Jóistenem megijesztette.

101. Mindenféle betegség gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴⁰)
A gyógyító a küszöbön ült; magával szemben ültette le a beteget. Jobb kezét a beteg fejére tette, ezt mondta:

Szem meglátta,
fil^a hallotta,
száj kimondta,
ezt senki el nem ronthatja!

102. *Igézet* gyógyítása (Bucsuta, Zala megye²⁴¹)

Szeme meglátta,
szíve megszerette,
nyelve megverte,
adja Isten, hogy kezem használjon,
szemem ne ártson;
minden élő szentek
legyenek segítségük!
Kilenc,
nyolc,
...
egy.

103. *Szemverés* gyógyítása (Dorozsló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁴²)

Szem ne lásson,
szív ne ártson!
Nagyobb legyen az Úristen ereje, hogy
szem ne lásson,
szív ne ártson!

Föjlajállok azoké a lelkeké, akik ebben a szemverésbe szenvedtek, és meghaltak. Kérjük az Úristent, hogy gyógyíjja meg a beteg szolgáját [vagy: szolgáját]!

^a fül

104.1. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia²⁴³)
Fejelfúvással:

Szem meglátta,
 szív megigizte,
 a Jóisten vegye el a fájalmát!
 Vigye, hol a kakasok nem szólnak,
 kutyák nem ugatnak,
 kovással kenyeret nem sütnek!

104.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia²⁴⁴)
 „Nagyon fáj a fejem, tudom, s nagyanyám azt mondja, hogy vizet kell vessek. Megtanított minket, s akkor vizet merítettünk a csészébe, s odatettük a kályha mellé, s akkor így kést vettünk, s a szenet^a kihajtottuk,^b s minden, három szenet kellett belévetni, a kannánál keresztet vetett, s akkor mindig szépen mondtuk, hogy, mondta ő, hogy:”

Kék szem,
 zöld szem,
 fekete szem,
 sokféle szem megnézte,
 szív megszerette.
 Vigasztaló Szentlélek Úristen vigasztalja meg!
 Menj el, te gonosz igizet, oda,
 ahol a fekete lovak nem nyerítnek,
 fekete kakasok nem szólnak,
 fekete kutyák nem ugatnak!

„S akkor ezt háromszor elmondta, s akkor egy Miatyánkot, Üdvözetet kellett mondani reá, s akkor, mikor kész volt, frecselte vissza a vizet a kályhába. [...] Igen, s akkor aztán azt mondta, hogy öntsd ki, s mikor kiöntöd a kerítésre, mondjad, hogy:”

Akkor igizzenek meg,
 mikor ezt a kerítést!

105. *Szemverés* gyógyítása (Bakonyoszlop, Veszprém megye²⁴⁵)
Szenesvízzel locsolják a gyereket, közben háromszor mondják:

Atya, Fiú, Szentlélek nevében!

Megmossák a gyerek szemét, és megitatják, majd a kezét, lábát mossák, így szólva:

^a 'parazsat'
^b 'kiszedtük'

Aki téged megvert a szemével,
 Isten segítségével kérjük gyógyulásodra!

Ezután a *szenesvizet* a tűzbe öntik.

106. *Igizet* gyógyítása (Fonyód, Somogy megye²⁴⁶)
Szenesvizet készítenek három parázzsal, közben ezt mondva:

Isten nevében tettük bele
 iftyura, fiatara,^a
 középszerűre, korosra,
 és hajadon lyánro.

Figyelik, melyiknél megy le a parázs. A leszállt parazsat köténydarabba teszik, megfűstölik vele a gyereket, ezt mondva:

Isten nevébe nyuótam hozzád jobb kezemre,
 Isten tiéged jobb kezéve segítsen,
 bal keziéve felküötsön!

Az *igizet* olyan erős, ahány parázs lemegy. Ha mindhárom lemegy, többször egymás után ismételni kell az eljárást (háromszor vagy hétszer).

107. *Igizet* gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia²⁴⁷)

Kék szem igizte,
 fekete szem igizte,
 rossz szem megnézte,
 rossz szív megcsudálta,
 édes jó Istenem,
 térítsd meg az igizettől!

Vizvetéssel. Mikor a vizet az ajtó sarkára öntik, ezt mondják:

Akkor igizzenek meg,
 amikor azt az ajtó sorkát!

108. *Szemverés* gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye²⁴⁸)

Mögmösdatunk annak a nevébe,
 aki téged mögnézött,
 és mögvert szömme,
 akinek a szöme ártalmas.
 Jézus, Mária szent nevébe
 segítsön rajtunk az Úristen!

^a ifjúra, fiatalra

109. *Igizet* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia²⁴⁹)

Kék szemű,
zöld szemű,
fekete szemű,
sárga szemű,
mindenféle rossz szemű.
Asszony,
ember,
leány,
legény,
leánka,
kölyök,
ki megigézte az én... (hogya^a hívják), az én bubámat,
az Isten hozza jó egészségre.

110. *Igizet* gyógyítása (Kostepek, Bákó megye, Románia²⁵⁰)

Vízvetéssel:

Hogyha kék szem,
ha fekete szem,
ha zöld szem,
ha sárga szem,
ha macskaszem,
akármiféle mocskos, rossz szem
megigézte ezt a (ha ember, megmondják a nevit, s ha nem, megmondják
az állatnak).
Boldogságos Szent Atyánk vigasztalja meg a lelkit
s a szüvit, s a fejit,
hogy az az igizet múltjon el,
s a Jóisten adjon egészséget s békességet
a fejnek, hogy ne szédelegjen!

111. *Igézés* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁵¹)

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe!
Igizet szállott a János fejibe.
Mennyei jó Atyánk,
távoztasd el tőle,
hogy az én gyermekemet
mentsem meg a betegségtől! Ámen.

^a ahogy

112. *Szemverés* gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye²⁵²)

Mögmosdatunk annak a nevébe,
aki téged mögnézött
és mögvert szömmel,
akinek a szöme ártalmas.
Jézus, Mária szent nevébe
segítsön rajtunk az Úristen!

113.1. Szemmel vert állat gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye²⁵³)
Vizeletbe mártott seprűvel háromszor meghintik a beteg állatot. Azt a seprűt többet nem használják. Meghintés közben háromszor mondják:

Erősebb az Isten igéje,
mint a szem igézése!

Vagy:

Nagyobb az Úristen igéje,
mint a szemek igézése!

Megigézett kisbaba gyógyítására ugyanezt a ráolvasást mondták; a *szenesvízzel* a szemét mosták, majd az alsószoknyájuk visszájával megtörölték.

113.2. *Szemverés* gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁵⁴)
Szenesvizet készítettek csutkaparázzsal, majd a vízzel megmosdatták a beteget, ezt mondvá:

Szív szerette,
szem megverte,
de nagyobb az Úristen kegyelme!

Utána a vizet hátrafelé, visszakézből öntötték ki.

Variáns: szemverés gyógyítása („...mégis nagyobb az Úristen ereje!” – Kiszombor, Csongrád megye²⁵⁵).

113.3. *Szemverés* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁵⁶)

Szem verte,
szív szerette,
nagyobb az Isten szeretete,
mint a szemnek a verése!

113.4. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁵⁷)

Szem megverte,
szív megszerette,
nagyobb az Isten igéje,
mint a gyarló embereké!

113.5. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁵⁸)

Szív szerette,
szem megverte.
Nagyobb az Isten igéje,
mint a szemnek a verése!

Variáns: szemverés gyógyítása („...mint az ember szemverése!” – Apátfalva, Csongrád megye;²⁵⁹ „...mint az ember szíve!” – Királyhegyes, Csongrád megye²⁶⁰).

113.6. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁶¹)

Szem megverte,
szív szerette.
Istennek nagyobb legyen akarata,
mint a szemnek megverése!

Variáns: igézet gyógyítása (Magyarcsanád, Csongrád megye²⁶²).

113.7. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁶³)

Szem verte,
szív szerette,
nagyobb a Jóisten ereje,
mint az ember szeretete!
Semmibü lött, semmivé válj,
semmibü lött, semmivé válj,
semmibü lött, semmivé válj!
Oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten!

Variáns: szemverés gyógyítása (rövidebb: Apátfalva, Csongrád megye²⁶⁴).

113.8. Szemverés gyógyítása (Magyarcsanád, Csongrád megye²⁶⁵)

Szív szerette,
szem megverte,
nagyobb az Isten igéje,

mint az ember szeretete!
Ha meg van verve szemmel,
legyen négy,
ha nincs, maradjon három!
Kutyának, macskának
ártson a rossz szem!

113.9. Szömverés gyógyítása (Maroslele, Csongrád megye²⁶⁶)

Ahogy Jézus Krisztus
mögkörösztölködött a Jordán vízibe,
úgy mögkörösztöllek téged is a szentöltvízbe,
hogy a szömverés tovább ne ártson!
Szív szerette,
szöm mögverte,
nagyobb az Isten igéje,
mint az embör szömverése!

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Jézus

114. Szemverés gyógyítása (Érsekcsanád, Bács-Kiskun megye²⁶⁷)

Szenesvizet készítettek: kis edénybe kútról hozott szótlan vizet^a tettek, abba három „szenet” tettek a tűzhelyről. A „nevetlen” ujjal mosták a beteget háromszor, mindannyiszor ezt mondva:

Szem meglátott,
szív megvert,
Jézus vigasztaljon!

A „pendő”^b visszájával kellett megtörülni, a vizet a szoba sarkában a seprűre kellett önteni. Ha a „szén” leült, szemverés volt a baja.

115.1. Szemverés gyógyítása (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye²⁶⁸)

Szem látta,
szív megverte,
édes Jézusom, gyógyítsd meg!

Variánsok: szemverés gyógyítása („...verte, / Uram Jézus...” – két szöveg: Hódmezővásárhely, Csongrád megye;²⁶⁹ Dunasziget, Győr-Moson-Sopron megye²⁷⁰).

^a Ti. szótlanul hozott vizet.

^b pendely

115.2. Szemverés gyógyítása (Nagymaros, Pest megye²⁷¹)

Sárga szem látta,
piros szív verte,
Uram, Jézus, gyógyítsd meg!

115.3. Szemverés gyógyítása (Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna²⁷²)

Szemtül verődött,
szívtül igézett,
Jézus Krisztus, gyógyítsd meg!

115.4. Szemverés gyógyítása (Miszla, Tolna megye²⁷³)

Szem megnézett,
szív megigézett,
Jézus szíve gyógyítson meg!

115.5. Igézet gyógyítása (Újszentmargita, Hajdú-Bihar megye²⁷⁴)

Kék szem látta,
megigézte,
Jézus szíve gyógyítsa meg!

Amilyen szemű volt a rontó, olyan szemszínt mondtak.

Variáns: igézet gyógyítása („Szem látta, / szív szerette...” – Torockószentgyörgy, Fehér megye, Románia²⁷⁵).

115.6. *Igézet* gyógyítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia²⁷⁶)
Vizet vetettek három vagy öt parázssal. Ha mindegyik lement vagy mind fennmaradt, meg volt igézve a gyerek. A csupor helyére és a „szenet” berakása után a csuporra keresztet vettek. A csuprot tenyérrel lefogva csendben azt mondták:

Rossz szem nézte,
megigézte,
Jézus szeme lássa,
gyógyítsa meg!

A gyógyító ezután késsel háromszor kiloccsantott a vízből, majd itatta belőle a gyereket, és a homlokát mosdatta vele. Ezután még háromszor itatta. Még később is itatta, és ha már nem akart inni, a „szenet” az ajtó mögötti sarokba dobta.

115.7. *Igézet* gyógyítása (Vámosoroszi, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁷⁷)

Szem verte,
szív igézte,
Uram, Jézus gyógyítsd meg!

115.8. Szemverés gyógyítása (Nagymaros, Pest megye²⁷⁸)

Sárga szem látta,
piros szív verte,
Uram, Jézus, gyógyítsd meg!

116. *Igézés* gyógyítása (Csíkrákos, Hargita megye, Románia²⁷⁹)

Szem megnézte,
szív megszerette,
drága jó Jézusom,
gyere segítségünkre!

117. Szemverés gyógyítása (Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna²⁸⁰)

Szem látott,
szív vert meg,
Istenem, gyógyítsd meg!
Szentlélek Úristen,
szabadítsd meg a gonosz szemektől!
Szemtül verődött,
szívtül igézett,
Jézus Krisztus, gyógyítsd meg!

118. Szemverés gyógyítása (Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁸¹)

Kilenc,
nyolc,
...
kettő,
egy.
Szem látta,
szív verte,
Uram, Jézus, gyógyítsd meg!

119. *Igézet* gyógyítása (Zebecke, Zala megye²⁸²)

Szív szeretett,
szív megvert,
Jézus Krisztus, töröld el!

120. Szemverés gyógyítása (Hédervár, Győr-Moson-Sopron megye²⁸³)

Szem megverte,
szív megszerette,
Jézus, Mária gyógyítsa meg!

121. Szemverés gyógyítása (Fajszy, Bács-Kiskun megye²⁸⁴)
Egy tányér kútvízbe három parazsat dobnak, ezt mondva:

Szöm verte,
szív szerette,
Jézus, Mária, légy velem!

Három cseppet cseppentett az anya a beteg gyerek szájába, majd lemosta az arcát. A maradék vizet föllódította a „csurgásba”.

Variáns: szemverés gyógyítása (Fajszy, Bács-Kiskun megye;²⁸⁵ „Ember látta, / szem verte...” – Nemesvita, Veszprém megye²⁸⁶).

122. Szemverés gyógyítása (Királyhegyes, Csongrád megye²⁸⁷)

Szív szerette,
szem megverte,
Jézus, Mária, Szent József
vegye ki belüle!
Asszony verte, konty alá,
ember verte, kalap alá,
lány verte, házaspár alá!
Jézus, Mária, Szent József
vegye ki belüle!

123. Fejfájás gyógyítása (Dunaszekcső, Baranya megye²⁸⁸)
Háromszor mondja a gyógyító:

Szemtől megverettetett,
szemtől megcsodáltatott,
háromféle szemtől megigéztetett;
Úr Jézus Krisztus, vedd ki ennek a Márinak a fejéből a fájdalmakat,
adjon neki erőt, egészséget, ámen!

Kisujjával keresztet vet a beteg homlokára, és három Miatyánk, három Üdvözlégység és három Hiszekegy elmondása után így szól:

Felajánlom ezt az imádságot a boldogságos Szűzanya tiszteletére,
hogy vegye ki a testemből a fájást! Ámen.

124. Igizet gyógyítása (Csíkmindszent, Hargita megye, Románia²⁸⁹)
Vízvetéssel. A kilenc parázs vízbe dobásakor mondja:

Az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek nevébe,
aki megigizte ezt a gyermeket,
kérjük az Úr Jézus Krisztust szemei gyógyulására,
hogy az igizet ne szálljon többet rája,
az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek nevébe!

„S akkor mond három Miatyánkot, három Üdvözlétet.”

125. Rontás gyógyítása (Orosháza, Békés megye²⁹⁰)
Ha megrontották a kisgyereket, a gyógyító keresztet hányva, nagy sóhajtozások közepette mondta:

Szöm látta, megverte,
szív látta, megkívánta,
anya szülte, szerette.
Uram, Jézusom, te láttad,
megvizsgáld ezt az áldott kisgyereket!

126. Szemverés gyógyítása (Orosháza, Békés megye²⁹¹)

Szem meglátta, ja megverte,
szív meglátta, megszerette,
az Úrjézus látja, mevigasztalja.
Vigasztad meg neki,
áldott Uram, Jézus,
ez kis ártatlant, Józsefet!

127. Nyilallás gyógyítása (Orosháza, Békés megye²⁹²)
Kilencszer kell mondani:

Szem meglátta,
ja megverte,
ó ja nyila belejárt.^a
Ó Uram, Jézus Krisztus,
vedd ki a ja nyilát belüle,
ez kis ártatlanbul, Józsefbül!

^a Vagyis 'a nyila beleállt'. (Ti. volt olyan elképzelés, hogy a nyilallást valamiféle démonikus nyíl-lövés okozza. Ez az elképzelés jelenik meg ebben a szemverés-gyógyító szövegben, noha a szemverést nem hozták kapcsolatba a nyíllövéssel.)

128. *Igézés* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁹³)
Vizvetéssel:

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevibe!
 Anyám, édes, siess haza,
 vess vizet,
 piros szem,
 egy, kettő leány megigézett,
 legyen a názáreti Jézus szent nevében, ámmen!^a

„Én vetettem soknak a vizet, tanoltam Elek Lina nénitől, aki bába vót.”

129. Szemverés gyógyítása (Mónosbél, Heves megye²⁹⁴)

A rossz szemtől lett beteg,
 a jótól nem lesz beteg.
 A rossz szellem távozzon el,
 a jó szellem költözzön be!
 Forduljon jó egészségre,
 Jézus, Mária nevében!

130. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁹⁵)

Szem megverte,
 szív szerette,
 nagyobb az Úrjézus szeretete,
 mint az ember szemverése!

131. Kutyaharapás gyógyítása (Újszentmargita, Hajdú-Bihar megye²⁹⁶)
 Ha a megharapott gyerek éjjel felriad álmából, a kutya szőréből kellett nyírni, és azt elégetve a gyereket megfűstölni, ezt mondta:

Nem embertől
 nem asszonytól,
 nem lánytól,
 Uram, Jézus gyógyítsd meg!

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szentháromság

132. Szemverés gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye²⁹⁷)
 Ha a gyerek sírós volt, mert szemmel verték, tányérból megmosdatták, közben ezt mondván:

^a Kissé elhomályosult szöveg.

Ha engemet két rossz nyelvek
 megvertek szemmel,
 akkor egy jó lélek
 nézzen rám!
 Megsegít az Atya, Fiú, Szentlélek Isten! Ámen.

133. Szemverés gyógyítása (Kiskunmajsa, Bács-Kiskun megye²⁹⁸)
 Keresztet vetnek a betegre:

Én tégedet kereszteltek a Jézus, Mária nevében semminek!

Lehúzza a lábfejeig, majd a földre keresztet vet:

Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében.
 Föld, édesanyám!

Hüvelyk- és „nevetlen” ujjával csipetnyi földet vesz fel háromszor:

Szem megnézte,
 szív megverte,
 Szentháromság egy Isten, fordítsd meg rajta!

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szentlélek

134. *Igézés* gyógyítása (Nagylengyel, Zala megye²⁹⁹)

Szem látta,
 szív szerette,
 áldjo meg a Szellilek!^a

135.1. *Igízés* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁰⁰)
Vizvetés öt parázssal. „S imádkoztunk. Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy. S akkor a szemet kezdtük beléengedni, vagy a gyufát a vízbe. Keresztet vettünk, s mondtuk, hogy:”

Szem megigizte,
 szív megszerette,
 vigasztaló Szentlélek,
 könyörülj meg rajta!

„S ezt mondtuk háromszor, s akkor úgy hagytuk a vizet. S akkor a beteg ivott három csepp vizet, megkentük a fejét, meg itt hátul a nyakcsigolyát, s a szivínél. S a vizet kiöntöttük a kert tövibe, s aszmondtuk, hogy:”

Na, akkor igizzék meg,
 amikor a kert tövit megigizik!

^a Áldja (vagy áldjon) meg a Szentlélek!

135.2. *Igizet* gyógyítása (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]³⁰¹)

Kék szem,
fekete szem,
szem megnezte,
szív szerette,
vigasztaló Szentlélek s a Szűz Mária gyógyítsa meg!

A víz kiöntésekor:

Akkor igézzék meg,
amikor a földet!

136.1. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia³⁰²)

Szem megnezte,
szív megszerette,
Szentlélek Úristen vigasztaljon meg téged!
Az Atyának, a Fiunak és a Szentlélek Istennek nevében! Ammen.

„Így keresztesen köpdöstem el a homlokát.”

136.2. *Igizet* gyógyítása (Gyergyótölgyes, Hargita megye, Románia³⁰³)

Kék szem megnézte,
szív megszerette,
vigasztaló Szentlélek Isten,
vigasztald meg!
Szürke szem megnézte,
szív megszerette,
vigasztaló Szentlélek Isten,
vigasztald meg!
Fekete szem megnézte,
szív megszerette,
vigasztaló Szentlélek Isten,
vigasztald meg!

Variáns: igizet gyógyítása („...Kék szem megnezte, / macskaszem megnezte, / fekete szem megnezte, / vigasztaló Szentlélek Isten, / vigasztald meg! – Csíkborszova, Hargita megye, Románia³⁰⁴).

136.3. *Igizet* gyógyítása (Csíkborszova, Hargita megye, Románia³⁰⁵)
Vizvetéssel:

Mária elindult Szent Ilonához, a Jordán vizihez,
a Jordán vizinél mindenféle szent olajjal megkenetett.
Szem megnezte,
szív megszerette,
vigasztaló Szentlélek Uristen,
vigasztald meg N.-t!

A végén „a szeneket kiszedték a csészéből, s visszavették a tűzbe, s azt mondták, hogy:”

Olyan hamar gyógyuljon meg,
mind ez a szén ahogy megelevenedik!

136.4. *Igizet* gyógyítása (Vasláb, Hargita megye, Románia³⁰⁶)
Vizvetés öt parázssal; a gyógyító közben így beszél:

Szem megnézte,
szív megszerette N.-t.
Ahány szem megnézte,
annyi angyal áldja!
Vigasztaló Szentlélek Isten jöjjön,
vigasztalja meg!

Utána elmondja a Miatyánkot, majd a vizet a kapusásra^a önti, így szólva:

Száradjon rea a szeme,
aki megigizte!

136.5. *Igizet* gyógyítása (Csíkjenőfalva, Hargita megye, Románia³⁰⁷)

Kék szem megigizte,
fekete szem elnézte,
Szentlélek Uristen, vigasztald meg!

136.6. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia³⁰⁸)

Szem megnézte,
szív megigizte,
Szentlélek ereje vigasztalja meg ezt a gyermeket! Amen.

^a 'kapuoszlopra', 'kapufélfára'

Variánsok: igizet gyógyítása („...szív megszerette, / a Szentlélek Uristen...” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;³⁰⁹ „...szív megszerette, / a Szentlélek Uristen vigasztalja meg / ezt az ártatlan gyermeket!” – Borzont, Hargita megye, Románia³¹⁰).

136.7. *Igizet gyógyítása* (Lészped, Bákó megye, Románia³¹¹)

Szem megnezte,
szű megszerette,
vigasztaló Szentlélek,
vigasztald meg Pétert!

136.8. *Igizet gyógyítása* (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia³¹²)
„A vízvetést nem tudom, hanem annyit tudok, hogy a kicsi homlokára a nyelvünkkel keresztet vettünk:”

Phü, phü, [köpköd],
szem megnézte,
phü, phü,
szív megszerette,
phü, phü,
Szentlélek Uristen, jőj vigasztalására!

Variáns: igizet gyógyítása („Szív megszeretett, / szem megigizett, / Szentlélek Uristen, vigasztald meg, / ki a világra teremtett!” – Csíkszenttamás, Hargita megye, Románia³¹³).

137. *Igizet gyógyítása* (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]³¹⁴)
Vizet vetnek a betegnek. A beteg lemosása közben mondják:

Kék szem,
zöld szem megnézte,
fekete szem megigizte,
Szentlélek Uristen, jöjj el,
vigasztald és gyógyítsd meg!

Variáns: igizet gyógyítása („...szerető szív megszerette, Szentlélek Uristen, légy vigasztalására!” – Kakasd, Tolna megye [Bukovina, Románia]³¹⁵).

138. Megigizett puska helyrehozása (Gyepce, Bákó megye, Románia³¹⁶)
Egy vadásznak nem volt szerencséje a puskájával, ezért vizet vetett rá. Keresztet vett a puskára, és arra a helyre is, ahová a vizescsuprot letette. Mondta a ráolvasást:

Vizet vetek ennek a puskának a Jordán viziből.
Kék szem, fekete szem megigizte,
Szentlélek Uristen vigasztalja meg!

Utána elmondta a Miatyánkot és a Hiszekegyet.

139.1. *Igizet gyógyítása* (Lészped, Bákó megye, Románia³¹⁷)

Szem megnézte,
szű megszerette,
vigasztaló Szentlélek Uristen
vigasztalja meg ezt a beteget
fejfájástól,
igizettől,
mindenféle veszedelemtől!

139.2. *Igizet gyógyítása* (Pusztina, Bákó megye, Románia³¹⁸)

Szem megnezte,
szű megszerette,
vigasztaló Szentlélek Uristen,
vigasztald meg ezt az Ilonát!
Mosd le a testjirül,
fejirül
ezt a betegséget
Jordán viziből!
Olyan szép tisztán maradjon
az ő teste,
az ő feje,
mint a tiszta ezüst!

Variáns: igizet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³¹⁹).

140.1. *Igizet gyógyítása* (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia³²⁰)

Kutyaszem,
macskaszem,
mindenféle tarka szem,
szem megnézte,
szű megszerette,
jöjj el, Szentlélek Isten,
vigasztald meg!

140.2. *Igizet* gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia³²¹)

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem megnézte,
férfiu, fehérnép megigizte,
vigasztaló Szentlélek,
vigasztald meg!

140.3. *Igizet* gyógyítása (Szárász, Baranya megye [Moldva, Románia]³²²)

Kék szem,
zöld szem megnézte,
kutya, a macska megnézte;
vigasztaló Szentlélek Úristen vigasztalja meg!

140.4. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³²³)

Az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetbe, most és mindörökkön-örökké, Amen.

Phü, phü [köpköd]!
Kék szem megnézte,
zöld szem megnézte,
kutyaszem megnézte,
macskaszem megnézte.
Vigasztaló Szentlélek Úristen vigasztalja
János (Péter vagy tudom es én, melyik) fejét!

„Na, ennyi. Ez a fejelfúvás.”

140.5. *Igizet* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia³²⁴)

Szem megnézte,
szű megszerette,
kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
macska szem,
minden rossz szem megnézte,
Vigasztaló Szentlélek Isten,
adj vigasztalást ennek a betegnek!

Variáns: igizet gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia³²⁵).

140.6. *Igizet* gyógyítása (Csíkjenőfalva, Hargita megye, Románia³²⁶)
Ha valakinek a feje nagyon fáj, mert megigézték, „elköpdösték a fejit”:

Ptü, ptü, ptü!
Vidd el!
Én Istenem,
gyógyítsd meg!
Szem megnézte,
szem megszerette,
a Szentlélek Uristen,
vigasztald meg ezt a kicsikét!

140.7. *Igizet* gyógyítása (Hidas, Baranya megye [Moldva, Románia]³²⁷)

Miatyánk!
Szívből, hittel kérem az Úrjézust!
Kék szem,
zöld szem,
sárga szem,
barna szem,
fekete szem,
kutyaszem,
macskaszem.
Szem megnézte,
szív megszerette.
Vigasztaló Szentlélek,
vigasztald meg ezt a kis ártatlant!
Drága Jézus, a te gyógyító kezedet
bocsásd az ő fájó testére,
és önts balzsamot fájó részire.
Gyógyítsd meg a te kezeddél!

140.8. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³²⁸)
„Édesanyámtól ezt tanultam, a fejit elfújni, hogy:”

Dicsőség az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké! Ammen.
Kék szem megnézte,
zöld szem,
sárga szem,
fekete szem,
macska szem,
mindenféle mocskos szem.
Vigasztaló Szentlélek,
vigasztald meg ezt a gyermeket (akire mondjuk),
távoztasd el az igizetet,

maradjon tisztán, mind az Úrjézus,
mikor a boldogságos, szép Szűz Mária
Jordán vizibe megfüröszttöte!

„S phü, phü, így eltöpdösték háromszor. Csak így a homlokára, így keresztet vettek
a gyermeknek. S akkor mondta.”

141. *Igízet* gyógyítása (Kissziget, Zala megye³²⁹)
Szenesvíz készítése közben ezt a szöveget mondják:

Szem verte,
szű szerette,
boldogságos Szűz Mária akaratja.
Tiéged, N., szembe néztek,
szembe igíztek.
Fejednek,
fejed csontjainak
mindennémü nyavalájábu tighed javítsanak!
A Szellielek^a Isten,
törűd szen kezede,
fújd e szellelködbe,^b
hogy ezen kisednek hetvenhétféle nyavalái javullanak,
könnyebb legyen a makkná
meg a komluná!^c

Beteszi a parazsakat a vízbe, majd ezt mondja:

Pádovai Szent Antal,
te liégy tutorgya,^d
küdd e bajait a sorgyikba.
Uffusson^e ezen kisedrü a baj,
mind a málnoruózsáru a harmat!

Variáns: igízet gyógyítása (záradék nélkül; helyette befejezés: „...Sulos nyavaládot
könnyebbítse, / szellölkive^f fujja, / szen kezive törüllö el a Szellielek Isten, / hogy a
te hiétféle hiét nyavalájidat / benned meg ne gyökeresítse! / Kérgyük a boldogsá-
gos Szűz Máriát, / hogy oszlassa e bajodat, / iés viselle gondodat.” – Szilvagy, Zala
megye³³⁰).

^a Szentlélek

^b szentlelkedbe

^c komlónál

^d tutorja: 'gondviselője', 'tanítója'

^e úgy fusson

^f szentlelkével

142. *Igízet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³³¹)
Igízet elfűvése vagy *eltöpdösése*: akkor végzik, amikor nincs alkalom a vízvetésre. Ezt
mondják:

Ember nezte, megigízte,
Mária adta, meggyógyítsa,
vigasztaló Szentlélek Úristen
megvigasztalja.
Pú, pú, pú... [köpköd]!

„Eltöpdössük az igízetet.”

Variáns: igízet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³³²).

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: Szűz Mária

143. Szemverés gyógyítása (Nagyoroszi, Nógrád megye³³³)
Vízvetéssel:

Szem megártott,
szív megszeretett,
Boldogasszony gyógyítson meg!

144.1. *Igízet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³³⁴)

Szem megnézte,
szű megszerette,
boldogságos, szép Szűz Mária,
gyógyítsd meg!

„Aztán elfujtuk, s eltöpdöstük.”

Variáns: igízet gyógyítása („...szabadíts meg tőlle!” – Gyimesközéplök, Hargita
megye, Románia,³³⁵ „...legyen vigasztalója!” – Csíkszentmárton, Hargita megye,
Románia³³⁶).

144.2. *Igízet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³³⁷)

Kék szem megigízte,
fekete szem meggyógyítja,
boldogságos Szűz Mária
gyógyítsa meg a kislány fejét!

144.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³³⁸)

Szem megnézte,
szív megszerette,
halálra megigézte.
Vigasztaló, szép Szüzanyánk,
gyógyítsd meg a János fejit!

„S akkor köpi, elköpi kilencszer.” A vizet egy útkereszteződésnél öntik ki, vagy rá egy kerítésoszlopra, s akkor mondják:

Ugy menjen el a fejfájásod,
ahogy ez az utca kereszteződik!

Vagy:

Akkor igizzenek meg, mikor ezt a fát!

144.4. *Igizet* gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia³³⁹)

Szem megnézte,
szív megszerette,
s a boldogságos Szüz Mária legyen vele,
s gyógyítsa meg!

144.5. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁴⁰)

Az őz megnyalja a fiát a szeplőtől,
én a kislányomat az igizettől.
Szem megnézte,
szív megszerette,
boldogságos, szép Szüz Mária,
könyörülj rajta,
gyógyítsd meg a gyermekemet!

144.6. *Szömverés* gyógyítása (Kisiratos, Arad megye, Románia³⁴¹)

„Mikor mögverik a gyereket szömmel, akkor a söprübül ki köll vönni kilenc szál cirkot, ilyen kis szálat. Kilenc kanál vizet tösünk egy tányérba, oszt a söprűszálat möggyútjuk. Ahogy az ég, kilenc szöm paraszt levöszünk, oszt beletösszük a vízbe. Akkor az a parázs, ha mög van verve a gyereket, lemén a víz aljára. Na, akkor avval a vízzel mogmosdatjuk a gyereket, oszt mondjuk:”

Szív szerette,
szöm mögverte,
Mária szíve vögye ki belülle!

„Na, aztán visszakézbül fölemeljük a ruhánkat, oszt a visszájával mögtürüljük a gyereket, oszt megín elmondjuk:”

Szív szerette,
szöm mögverte,
Mária szíve vögye ki belülle!

„Mikó ez kész van, a vizet kanállal rámérjük az ajtónak a sarkára. Megincsak mondjuk:”

Szív szerette,
szöm mögverte,
Mária szíve vögye ki belülle!

„Ha több víz van, mint vót, akkó mög vót verve szömmel a gyereket. Mer amelyik mög vót verve, annak több gyün ki, mint kilenc kanál. Tíz kanál, tizenegy kanál, attul függ, hogy vót a gyereket mögverve. De a kanál csak úgy szépen lögyön vízzel, nem hogy kifolyjon belülle!”

144.7. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁴²)
Háromszor keresztet rajzolnak a beteg homlokára, s azt mondják háromszor:

Szű megigézte,
szem megnézte,
boldogságos Szüz Mária, vedd le az igizetet róla!

Vagy:

Kék szem megnézte,
s fekete szem megigizte,
s jöjjön el a Szüzanya, vigasztalja, s gyógyítsa!

„Megfújják háromszor, és eltöpdösik. Avval a vízzel békenik a betegnek a szüve környékit, a fejit és a vakszemei^a körül, s a megmaradt vizet rossz kertre,^b [vagy] ház fedelire, keresztútba öntik, s arra mondván:”

Akkor igizzenek meg még egyszer,
amikor ezt a házat (kertet, sárt) megigizik!

^a 'halántéka'

^b 'kerítésre'

144.8. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁴³)

Szű megszerette,
szem megigízte,
boldogságos, szép Szűz Mária,
vedd el Virágnak a fejfájását!
Ptü, ptü, ptü [köpköd]!

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁴⁴).

144.9. *Szömverés* gyógyítása (Foktő, Bács-Kiskun megye³⁴⁵)

Hét,
hat,
...
egy,
semmi se legyen!
Szív szerette,
szöm megverte,
Jézus, Mária, gyógyítsd meg!

144.10. *Szemverés* gyógyítása (Szebény, Baranya megye³⁴⁶)

Szemme verték,
szívve látták,
boldogságos Szűz Mária eltörölje!
Kalap [konty stb.]^a alá menjen!
Föjlajánlom ezen imádságomat a boldogságos Szűz Mária,
a teljes Szentháromság
és az Úrjézus keserves kínszenvedésének tiszteletére!

145. *Igizet* gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia³⁴⁷)

Miatyánk és Üdvözlégy után:

Kék szem,
zöld szem,
barna szem.
Aki megigízte,
Jézus s a Mária legyen a meggyógyítója!

„S akkor háromszorig eltöpködni.”

Tisztán maradjon!

^a Nem világos, hogy itt pontosan milyen felsorolást hagyott ki a közlő.

146.1. *Igizet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³⁴⁸)

Kék szem,
zöld szem,
sárig szem megnézte,
megigízte,
a Szűz Mária vigye el a betegséget Jánosról!

146.2. *Igizet* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia³⁴⁹)

Kék szemű,
zöld szemű,
feteke szemű,
sárig szemű,
mindenféle rossz szemű,
asszon, ember,
leán, legény,
leánka, kölyök,
nezte az én bubocskámat,^a
a bódogságos Szűz Mária vegye helyre,
hagyja tisztán s igazán,
ahogy az édesanyja kiszülte ez világra!
Phú, phú, phú [köpköd]!

Variáns: igizet gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia³⁵⁰).

146.3. *Igizet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia³⁵¹)

Erdő látá,
mező látá,
ember látá,
kecske látá,
tyúk látá,
macska látá,
kék szemű látá,
zöld szemű látá,
minden módú^b szemű látá,
phü, phü, phü [köpköd]!
Pusztákra menjenek!
Bódogságos Szűz Mária vegye le e rosszságot a gyermekről,
javuljon meg!

^a 'babámat'

^b 'mindenfajta'

147. *Igizet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁵²)

Kék szemű látta,
zöld szemű látta,
feteke szemű látta,
Mária látta, úgy szerette,
ember látta, megigizte.
Mária, vidd el Jánoskának a betegségit!
Pú, pú, pú [köpköd]!

148. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³⁵³)

Ég szem, kék szem,
libaszem, tyukszem,
mindenféle szem,
boldogságos Szűz Mária,
megigizték,
térítse meg!
Phü, phü, phü [köpköd]!

„Igy csinállok. Ez ilyen elfűvás. Igen.”

149. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³⁵⁴)
„Az *igizet* eltöpdösése, elnyalása:”

Őz nyalja fiát a szeplőtül,
én meg Emőkét az *igizettül*!
Kék szem *igizte*,
zöld szem *igizte*,
sárig szem megnézte,
jőjj el, boldogságos, szép Szűz Máriám,
tisztítsd meg őt!

„S eltöpdösöm háromszor.”

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³⁵⁵).

150.1. *Igizet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³⁵⁶)

Szem megnézte,
szű megszerette,
boldogságos Szűz Mária,
vigasztald meg Júzsit!

Variáns: igizet gyógyítása („...s a boldogságos Szűz Mária vigasztalja! Phü, phü, phü, menjen a pusztára!” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁵⁷).

150.2. *Igizet* gyógyítása (Csíkcsatószeg, Hargita megye, Románia³⁵⁸)
Vízvetéssel:

Szem megnézte,
szív megszerette,
boldogságos Szűz Mária,
jőjj a kicsi gyermekemnek a vigasztalására!
Asszon a kontyába,
férfi a süvegibe
vigye az ágak-bogok hegyire
az ő *igizetjét*!

150.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁵⁹)
„Keresztet vetek a beteg homlokára, és mondom:”

Kék szem megnézte,
fekete szem megigizte,
vigasztaló, szép Szűz Mária,
vigasztald meg ezt a fehérnépet!

„Háromszor el kell mondani, s akkor hézzanyalintani a nyelvvel a homlokához, s eltöpdösni.”

Azonos szöveg: igizet gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁶⁰).
Variánsok: igizet gyógyítása („...vigasztald el ezt az Annát!” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia;³⁶¹ „...S boldogságos Szűz Mária / legyen vigasztalója!” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁶²).

151. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁶³)
A gyógyító nő az ölében tarja a gyermeket, úgy olvas rá, és „eltöpdösi” az egyes szakaszok végén:

Kék szem megnézte,
igaz szív megszerette,
rossz szem megigizte,
boldogságos, szép Szűz Mária,
vigasztald meg ennek a gyermeknek a fejit.
Phü, phü, phü [köpköd]!

Másodszor úgy mondja: „ennek a kicsi gyermeknek a fejit”, majd megismétli az első változatot.

Variánsok: igizet gyógyítása („...Boldogságos Szűz Mária, / az én szívem vigasztalója!” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia;³⁶⁴ „...fekete szem megnézte, / szű megszerette, / boldogságos Szűz Mária / vigasztalja meg Rózsit!” – Gajcsána, Bákó megye, Románia³⁶⁵).

152.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia³⁶⁶)

Kék szem,
zöld szem,
sárga szem,
kutyaszem,
emberszem megigizte,
vigasztaló, szép Szűz Mária,
vigasztald meg!

„Ezt így mondták fejelfúvásra.”

152.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁶⁷)

Kék szem,
zöld szem,
sárga szem megnezte,
szív megszerette, megigizte,
boldogságos Szűz Mária,
vigasztald meg Anna nénit!

„S akkor eltöpdösi. Ezt háromszor vagy hatszor el kell mondja. Még kilencszer es lehet, amelyik erősen meg van igizve, azt kilencszer kell elmondani. Vizvetésre es ezt mondják.”

153. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁶⁸)

Az őz megnyalja a borját a szeplőtől,
s én megnyallak téged^a a gonosz igizettől.

„S akkor eltöpdösi.”

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
sárga szem megigizett,
a boldogságos Szűz Mária úgy megvigasztaljon,
ahogy vót!

Vagy ezt mondja:

Szem megnézte,
szív megszerette,
vigasztaló Szentlélek szálljon a szivibe,
boldogságos Szűz Mária, könnyörögj érette!

^a Az „elköpködés” előtt sokszor megnyalják a beteg kisgyerek homlokát; mintegy lenyalják róla az igézetet, amit azután „elköpködnek”, „elfújnak”.

154.1. *Igizet* gyógyítása (Aknavásár, Bákó megye, Románia³⁶⁹)
Háromszor vízet vetnek, napkelte előtt, majd este, holdfeljötté előtt és ismét napkelte előtt, ezzel a ráolvasással:

Szű szerette,
szem kívánta,
emberi állat,
fehérnépállat^a tekintette,
bódogságos, szép Szűz Mária, vigasztaljad
(ki meg van igizvel) Lucsikának a fejit!

Majd elmondják a Miatyánkot.

154.2. *Igizet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³⁷⁰)

Szem megnézte,
szű megszereti,
bódogságos Szűz Mária vigasztalja meg ezt a Katalint!
Kék szem,
zöld szem,
fekete szem megnézte,
bódogságos Szűz Mária vigasztalja meg Katalint!

155. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁷¹)

Őz nyalja a fiát szeplőtől,
s én Jánoskát az igizettől.
Kék szem megnézte,
zöld szem megnézte,
szű megszerette,
jőj el, Mária, vigasztald meg!

A víz kiöntésekor:

Akkor igizzenek meg,
mikor ezt a sast (vaj kertet).^b

156.1. *Megrontott* tehén gyógyítása (Kászontalíz, Hargita megye, Románia³⁷²)
Vízét vetnek: keresztet vetnek a tűzhelyre és egy vízzel teli csészére. A csészét a tűzhely elé teszik, és egy parzsat vetnek a vízbe, miközben így beszélnek:

Kék szem látta,
barna szem látta,
mindenféle szem látta,
boldogságos Szűz Mária, jőj el vigasztalásul!

^a Ti. 'emberi lény' és 'női lény', vagyis férfi és nő.

^b 'a kapuozlopót (vagy a kerítést)'

Vedd ki ezen igizeteket
és mindenféle szellemet, ördögöt
ezen tehén fejéből,
testéből,
minden íze-csontjai közül,
vidd el a magas hegyekre,
fáknak ága-bogaira,
taszítsd az örök kárhozatra!
Dicsőség az Atyának stb.

Háromszor mondják el, közben három parazsat dobnak a vízbe. Megmossák a vizet a tehenet, majd a parazsat visszadobják a tűzbe.

156.2. *Igizet* gyógyítása (Csíkkarcfalva, Hargita megye, Románia³⁷³)
Vízvetéssel:

Ó boldogságos, szép Szűz Mária,
gyógyítsd meg ezt az embert!
Szem meglátta,
szív megszerette,
boldogságos, szép Szűz Mária,
vigasztald meg,
s vidd el ezt a fájdalmat tőlle!

A vizet egy száraz fára öntötték ki, miközben így szóltak:

Ezt az embert akkor igizzék meg,
mikor ez a fa kivirágzik!

A „szenet” visszatették a tűzbe, ezt mondva:

Menjen el a fájdalom,
mind ahogy ennek a szénnek a füstje
kimejen a kéményen!

157. *Igizet* gyógyítása (Csíkkozmás, Hargita megye, Románia³⁷⁴)
„...keresztet vet először: Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevében, ammen. Akkor a gyerekek egy kicsit így keresztet húz a homlokára, s akkor mondja, hogy hát:”

Szem megnézte,
szív megszerette,
Szentlélek Uristen jöjjön vigasztalására,
boldogságos, szép Szűz Mária,
ezer angyal vigasztalja meg!

S akkor eltöpdösi:

Ptü, ptü, ptü!
Semmiből lettél,
semmié válj!

Háromszor végzi el.

158. *Igizet* gyógyítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia³⁷⁵)
Vízvetéssel:

Szem megnézte,
szív megigizte,
ezer angyal mossa le,
s a boldogságos, szép Szűz Mária hojza helyre,
ahogy az Isten hagyta!

159. Szemverés gyógyítása (Nagyberki, Somogy megye³⁷⁶)

Szem verte,
szem látta,
szíve verte,
a Szentháromság eltörölje!
Szűz Mária, betegek gyógyítója,
könyörülj rajtunk, és háítsd el ezt a szemverést!
Szűzanyánk, gyógyítsd meg ezt a lányt [gyereket stb.]!

160.1. *Igizet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia³⁷⁷)

Szem meglátta,
szű megszerette,
halálra igizte.
Mária látja,
meggyavitja!

160.2. *Igizet* gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia³⁷⁸)

Kék szemű,
zöld szemű
meglátta és megigizte,
boldogságos Szűz Mária meglátta, meggyógyította!

160.3. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klézse, Bákó megye, Románia]³⁷⁹)

Kék szemű látta, megigézte,
Mária látta, meggyógyítja!

160.4. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lészped, Bákó megye, Románia]³⁸⁰)

Kék szem látá, megigézé,
zöld szem látá, megigézé,
sárga szem látá, megigézé,
kecskeszemű látá, megigézé,
Mária látá, meggyógyítja!
Úgy meggyógyítsa,
mint az anyja szülte e világra,
s boldogságos Szűz Mária hagyta!

160.5. *Igézet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁸¹)

Őz nyalja borját,
erdő látta,
mező látta,
kék szemű látta,
zöld szemű látta,
fekete szemű látta,
halálra igízte.
Mária látja, megjavítja!

Variáns: igézet gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁸²).

160.6. *Igézet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁸³)

Erdő látá,
mező látá,
ember látá,
megigézé.
Mária látá,
meggyógyítja.
N. maradjon tisztán,
mind Krisztus Urunk az anyja méhében,
az anyja szülte erre a világra!

Variáns: igézet gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁸⁴).

161. *Igézet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁸⁵).

Erdő látta,
mező látta,
zöld szemű látta,
fekete szemű látta,
sárig szemű látta,
mindenmagú szemű látta,
halálra igézte meg.
Mária lássa, megjavíssa!

„Háromszor elköpi: phü, phü, phü. Elmondják háromszor, s akkor a feje meggyógyul, akit megigéztek.”

Variáns: igézet gyógyítása („... boldogságos, szép Szűz Mária meglátá, / meggyavította Mária-nak a fejit.” – Klézse, Bákó megye, Románia³⁸⁶).

162. *Igízet* gyógyítása (Trunk, Bákó megye, Románia³⁸⁷)
Fejelfűvéssel:

Ember látta, meglátta,
kék szem látta, meglátta,
zöld szem látta, meglátta,
Szűz Mária meglátta ennek a Mária-nak fejit,
meggyógyította.^b

163. *Igízet* gyógyítása (Jugán, Iași megye, Románia³⁸⁸)
A gyógyító ült, kezét a beteg fejére tette. A hüvelykujjával háromszor dörzsölte a homlokát, majd háromszor a ráfűjt, és mondta a szöveget. Mindezt összesen háromszor végezte el.

Megigiztye Máriát kék szemű,
szép Szűz Mária meglátta, sze meggyógyította.^c
Megigiztye fekete szemű,
szép Szűz Mária meglátta, sze meggyógyította.
Megigiztye Máriát zöld szemű,
szép Szűz Mária meglátta, sze meggyógyította.
Megigiztye Máriát feér^d szemű,
szép Szűz Mária meglátta, sze meggyógyította.

^a megjavította, azaz 'meggyógyította'

^b meggyógyította

^c és meggyógyította

^d fehér

Megigiztye Máriát minden moldu^a szemű,
szép Szűz Mária meglátta, sze meggyógyítta.
Elmaradjon tisztán,
mint született e világra!

Variáns: igizet gyógyítása („Kék szemű meglátta, / szép Szűz Mária elejit állta, sze meggyivitta...” stb. – Szabófalva, Neamț megye, Románia³⁸⁹).

164. *Igizet gyógyítása* (Románcsügés, Bákó megye, Románia³⁹⁰)
„...mikor valakinek megigizik, vagy mi, így elfúvom a fejit, akkor mán abba a helybe helyrejő.”

Kék ég alatt kék szem igizett meg,
vigasztaló, szép Szűz Mária, vigasztald meg!
Feteke ég alatt feteke szem igizett meg,
vigasztaló, szép Szűz Mária vigasztaljon meg!
Zöd ég alatt zöd szem igizett meg,
vigasztaló, szép Szűz Mária, vigasztald meg!

„Akkor mondja a neviere, akinek akar elfúni a fejit, vagy mi.”

Variáns: igizet gyógyítása (a színek kék–zöld–fekete sorrendjével két szöveg: „Kék ég alatt kék szem igizte meg, / vigasztalja szép Szűz Mária Erzsikét...” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;³⁹¹ „Kék ég alatt kék szem igizte meg, / vigasztaló szép Szűz Mária, vigasztaljad meg / szolgálóleányodot, Mariát!... – Románcsügés, Bákó megye, Románia³⁹²).

165. *Igizet gyógyítása* (Kostelek, Bákó megye, Románia³⁹³)

Kék szem,
zöd szem,
fekete szem,
mindenféle szem,
megigizték (mondjuk, hogy) Gyurika fejit.
Az Urjézus fájdalmas szent sebe
és a boldogságos, szép Szűz Mária gyógyítsa meg az ő fejit!

„...háromszor el kell mondani, s akkor így az ujjával keresztet vet a homlokára, s elfújja háromszor, így a homlokát, s tőp^b hármát.”

Variáns: igizet gyógyítása („Kék szem, fekete szem, zöd szem, / cseresznyeszem, irigy szem...” – Kostelek, Bákó megye, Románia³⁹⁴).

^a minden módú: 'mindenfajta'

^b köp

166. *Igizet gyógyítása* (Magyarfalu, Bákó megye, Románia³⁹⁵)

Kecskeszemű megnezte,
kutyaszemű megnezte,
macskaszemű megnezte,
megszerette s megigizte.
Boldogságos Szűz Mária
vigye arra az igizetet,
aki megigizte!

167.1. *Igizet gyógyítása* (Egyházaskozár, Baranya megye [Pusztina, Bákó megye, Románia]³⁹⁶)

Szem megnézte,
szű megszerette,
pokol tekintette,
boldogságos, szép Szűz Mária
hagyja olyan szép tisztán,
milyen tisztán megszületett!

Keresztet vet a beteg homlokára.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak,
vigasztaló Szentlélek Úristen,
vigasztald meg Péternek a fejit!

Utána elfújja, és háromszor „eltöpdösni”.

Variáns: igizet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³⁹⁷).

167.2. *Igizet gyógyítása* (Gajcsána, Bákó megye, Románia³⁹⁸)

Szem megnezte,
szű megszerette,
bódságos, szép Szűz Mária,
vedd ki a szüviből, a májából,
a veséjiből
az igizetet,
hogy olyan tiszta maradjon,
mint a tiszta ezüst!
Szem megnezte,
szű megszerette,
pokol tekintette.

A boldogságos, szép Szűz Mária
hagyja ennek a gyerekeknek a fejít
olyan szép tisztán,
mint hogy^a született!

168. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia³⁹⁹)

Vizvetéssel:

Rossz szem meglátott,
rossz szem megigizett,
szép Szűz Mária szedje ki az igizetet
minden kicsi csontjaidból,
szájkás husából,
vigye el a kösziklákra s a fákra!
Maradjon olyan tisztán,
hogy a szép Szűz Mária adta!

169. *Igizet* gyógyítása (Lujzikalagor, Bákó megye, Románia⁴⁰⁰)

Vizet vetnek:

Víz ojtsa a szenet,
szen ojtsa az igizetet
és mindenféle betegséget!
Menj ki, igizet,
ennek a Jánosnak a fejiből,
testjiből,
hogy Krisztus urunk nem nyugodt^b
kőpárnán
gyékényágyban!

„Mondja háromszor, s aztán abban a vízben mossa meg a fejít:”

Kék szem,
sárig szem,
fekete szem
megnezte,
s megszerette,
boldogságos Szűz Mária,
hozd meg!
Megigizte férfiállat,
megigizte fehérnépállat,
kék szemű,
fekete szemű.

Kérem a boldogságos Szűz Máriát,
tiltsa el az én fejemből,
az én véreimből, tagjaimból!
Menjenek ki a határba,
azokat a nagy fákat, azokat hasogassák,
azokat nyilalltassák!
Az én testem maradjon tisztán,
mint ahogy az Isten adta világra!

Variáns: igizet gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia⁴⁰¹).

170. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁴⁰²)

Vizvetéssel:

Kék szem,
zöld szem,
hetvenhétféle pokoligiző szem,
ki átoljárta, átolnezte Péternek a szemit,
döföm szivibe, szemibe!
Kérem a boldogságos, szép Szűz Máriát,
hagyja olyan tisztán az igizettő,
milyen tisztán szülte az áldott, szent fiát a fekete földre!
Térj meg,^a térj meg, te gonosz igizet,
menj el, szállj el a hajlandóságra,
menj el, igyál gyöngyharmatot!
Menj el vadasszonyoknak vermeibe,
ahol kovászval nem élnek,
kovászos kenyeret nem sütnek,
a feteke kakasok nem kikirilnek!

171. *Forróhideg* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia⁴⁰³)

Ajánlom ezt az én kedves imadságomat
bódogságos, szép Szűz Máriának a tiszteletjire,
hogy bódogságos, szép Szűz Mária
könyörögjön az áldott Úristennek,
hogy vegye ki minden nagy igizeteket,
minden nagy fájásokat az ő fejiből,
az ő agyából, az ő vállából,
az ő hasából, kassából,^b
vegye ki minden nagy igizeteket,
minden nagy fájásokat,
és arra menjen,
s agyontörje!

^a ahogy

^b nyugodott

^a 'fordulj vissza', 'menj el'

^b Talán: 'mellkasából'.

Szem megnézte,
szű megszerette.
Szállj be az ő szüvibe,
vedd ki minden nagy pacsiturákat,^a
minden nagy ándálniturákat,^b
és vidd ki a kősziklára,
hol a kakasok nem kikirilnek,
peracet pománába^c nem adnak,
s a kutyák nem ugatnak,
harangot nem hallnak,
s vidd el kilenc határra,
és oszd el a pusztákon!
Úgy itt maradjon az ő betegsége,
ahogy itt maradt ez a víz;
úgy elszáradjék, s úgy elszakadozjék,
ahogy elszáradt és elszakadozik ez a víz!
Ahogy öntöm,
úgy szökdössék,
és pusztuljon
a betegség belőle!

172. *Igézet* gyógyítása (Szilvág, Zala megye⁴⁰⁴)

A gyógyító mosdóvizet készít: paraszakat dob bele, majd egy pemetből^d kihúzott sást három részre hasítva keresztben rátesz. Ujjainak végével mossa a vízzel a gyerek arcát. Közben azt mondja:

Szem verte,
szem szerette,
boldogságos Szűz Mária akaratja tartja.
Ezen kisdédnek [öregnek stb.] niézd nyaváláját!
Könnyebbítsen tiéged, N. [a beteg patrónusának neve]!
Szembe igiznek,
fejedbe, fejed csontjaiba javítsanak,
ho^e könnyebb legyen a makkná,
vajis^f a komluná!
Sulos nyaváládott könnyebbítse,
szellölkive^g fújja,
szen kezive törüllő el a Szellilek Isten,

^a 'igézeteket' (románból)

^b 'megtalálásokat' (románból)

^c 'alamizsnába' (románból)

^d Nyélre kötött rongycsomó vagy növényyszálak; kenyérsütés előtt ezzel tisztították ki a kemencét.

^e hogy

^f vagyis

^g szentlelkével

hogy a te hiétfiüle hiét nyaválájidat
benned meg ne gyökerösitse!
Kérgyük a boldogságos Szűz Máriát,
hogy oszlassa e bajodat,
iés viselle gondodat!

Ezután elmond három Miatyánkot és egy Hiszekegyet. A megmaradt vizet a kemence hátára önti. A mosdatást a gyerek állapota szerint többször ismétlik.

173. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Moldva, Románia]⁴⁰⁵)

Kék szem megnézte,
zöld szem megnézte,
fekete szem megnézte;
boldogságos, szép Szűz Mária
s Pádúai Szent Antal
hozza meg az erejít, az egészségit,
nyújtsa meg az élő napját!^a
Kecskeszemű megnézte,
macskaszemű megnézte,
kutyaszemű megnézte;
boldogságos, szép Szűz Mária
s Pádúai Szent Antal
hozza meg az erejét, az egészségét,
nyújtsa meg az élő napját!
Egy szem megnézte,
szív megszerette;
boldogságos, szép Szűz Mária
s Pádúai Szent Antal
hozza meg az erejét, az egészségét,
nyújtsa meg az élő napját!

174. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁴⁰⁶)

A gyógyító „elfűtta a fejit”, és háromszor ráolvasott:

Megnézte kék szem,
zöld szem,
fejér szem,
fertelmes szem,
rossz szem.
Boldogságos Szűz Mária szálljon bé fejibe, szemibe,
minden ize-csontjába,

^a 'életét'

legyen, hogy a Szűz Máriától van hozva születve!^a
Ptü, ptü, ptü [köpköd]!

Azonos szöveg: elvitt tehéntej (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁴⁰⁷).

Variáns: *igízet* gyógyítása (Gajcsána, Bákó megye, Románia;⁴⁰⁸ Magyarfalu, Bákó megye, Románia⁴⁰⁹).

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: szentek

175. *Igízet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴¹⁰)
Vízvetéssel:

Szem megnezte,
szü megszerette,
boldogságos, szép Szűz Mária,
Keresztelő Szent János vigasztalja meg
Péternek a szüvit, fejit a fájdalomtól!

176. *Igízet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴¹¹)
„Ha igízistől fáj a feje, akkor vizet vetnek. S azzal mosódnak.”

Kék szem,
macskaszem,
szem megnezte,
szü megszerette,
Páduai Szent Antal,
vigasztald ennek a gyermeknek a fejit!

177. *Igízet* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia⁴¹²)

Kék szemű,
zöld szemű,
aki megigézte N.-t, a fejét,
Páduai Szent Antalka hozza meg^b a fejecskéjét!

„S elmondod háromszor a Tatal nosztrut.”^c

Variáns: *igízet* gyógyítása („...vegye el a betegséget!” – Magyarfalu, Bákó megye, Románia⁴¹³).

^a 'ahogy Szűz Mária segítségével [tisztán, egészségesen] megszületett'

^b 'gyógyítsa meg'

^c 'Miatyánkot' (románból)

178. *Igízet* gyógyítása (Csíkszentimre, Hargita megye, Románia⁴¹⁴)

Dicsőség az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevébe, ammen.
Szem megnezte,
szív megszerette,
kék szem, zöld szem,
valahányféle szem megigizte,
annyi ezer angyal vigasztalja!
Pádovai Szent Antal, vigasztaló Szentlélek,
jöjjetek a kicsi gyerek vigasztalására!
Az Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek nevébe, ammen.

179. *Igízet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴¹⁵)

Kék szem,
zöld szem,
szem megnezte,
szü megszerette,
halálra megigizte.
Vigasztaló Szent Péter,
vigasztald meg!
Ennek a Katinak
karjaiból, lábaiból, fejiből
szedd ki az igízetet,
olyan szép tisztán maradjon,
mint a szép tiszta kristály!
Phü, phü [köpköd]!
Sohasem es fájt,
sohasem es fájjon!

„Ezt otthon es megcsináltuk, a mezőn es megcsináltuk. Ennek úgy mondjuk, elfűjjuk a fejit. Én elfűttam a fejit, s azután eltöpdöstem, hogy többet ne fájjon.”

Variáns: *igízet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴¹⁶).

Az okozók megnevezése + fohász, áldás, hivatkozás: angyalok

180.1. *Igízet* gyógyítása (Csíkszentimre, Hargita megye, Románia⁴¹⁷)

Phü, phü [köpköd],
szem megnezte,
phü, phü,
szív megszerette,
ezer angyal legyen őrzője,
Keresztelő Szent János a vigasztalója!

180.2. Igézet gyógyítása (Nyújtód, Kovászna megye, Románia⁴¹⁸)

Szem meglátta,
szem megszerette,
ezer angyal őrizze!

181.1. *Igizet* gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia⁴¹⁹)

Szem megnézte,
szív megszerette.
Szentlélek Uristen, gyógyítsd meg,
ezer angyal vigasztalja meg!

„S ugy elfújja.”

181.2. *Igizet* gyógyítása (Lázárfalva, Hargita megye, Románia⁴²⁰)
„Eltöpdösi, s keresztet vetnek, s mondják:”

Ptü, ptü!
Szem megnézte,
szü megszerette,
ezer angyal vigasztalja!

Variáns: igizet gyógyítása („...vigasztalja meg!” – Kosteleg, Bákó megye, Románia⁴²¹).

181.3. Igézet gyógyítása (Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]⁴²²)

Szem meglátta,
szü megszerette
kék szem,
zöld szem,
ezer angyal vigasztalja meg!

„Akkor itt eltöpdöste, és a fejit a nyelvvel megnyalja. Csak ennyi.”

181.4. *Igizet* gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia⁴²³)

Szem meglátta,
szív megszerette,
gonosz ember szeme átolnézte,
ezer angyal legyen vigasztalója!

182. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴²⁴)

Én vizet vetek Józsikának.
Úgy használjon az én vízvetésem,
mint amikor a boldogságos Szűz Mária vetett vót Szent Marcellának!

„Belévetek három szentet, a boldogságos Szűz Mária tiszteltetésire:”

Kék szem nezte,
zöld szem nezte,
férfi nezte,
fehért nézte,
ezer angyal jöjjön
a beteg vigasztalására!

Variáns: igizet gyógyítása („...Kék szem, / zöld szem, / tarka szem, / babókás^a szem / megnézte, megigizte, / ezer angyal vigasztalja!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴²⁵).

183. *Igézés* gyógyítása (Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia⁴²⁶)
Keresztet vetnek a beteg fejére, és ráolvasnak:

Aryának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében!
Szem meglátta, szü megszerette,
szem meglátta, szü megszerette,
ezer angyal
s a boldogságos Szűz Mária
legyen vigasztalója!

184. *Igézés* gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia⁴²⁷)

Kék szemű,
zöld szemű,
sárig szemű megnézte,
szü megigézte,
ezer angyal vigasztalja!
Ezt a leánykát (mondja a nevit: Sárit, Márit),
ezt a Márikát ki megigézte,
kék szem,
zöld szem,
sárig szem megnézte,
szü megigézte,
ezer angyal vigasztalja!

A gyógyító a betegnek „fúj el a feje tetején”.

^a babos: 'pötyös'

185.1. Igizet gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴²⁸)

Dicsőség az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek nevében, ament.
 Szem megnezte,
 szív megszerette,
 ahán szem megnezte,
 annyi szív szerette,
 annyi ezer angyal jöjjön a vigasztalására!
 Ptü, ptü [köpköd]!
 Igizet, menj a kősziklára,
 ne edd az emberek piros vérit!

„Ezt háromszor mondták el. S akkor mondták a Miatyánkot, s a Dicsőséget”,
 majd:

Ptü, ptü!
 Igizet, menj a kősziklára,
 ne edd a piros vérit az embereknek!

185.2. Igizés gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia⁴²⁹)

„Vizet meritek háromszor lefelé a víz után a csiporba, s kiveszem, s keresztet húzok a fődre. Késvel. S akkor mondom:”

Dicsőség az Atyának és Fiunak
 és Szentlélek Istennek nevében, amment.

„Keresztesen csinálom a vizre:”

Szem megnezett,
 szív megszeretett,
 valahány szem megnezett,
 annyi ezer angyal jöjjön el,
 vigasztaljon meg tégedet!
 Menj, igizet, a kősziklákra s a fákra,
 ne idd N.-nek a vérét!

„Elmondok három Üdvöz légy, Máriát s három Miatyánkot, s ezt a Dicsőséget
 háromszor reamondom a vizre. S ennyi... Akit megigiztek, a fejire csinálom a keresztet: »Dicsőség az Atyának...« ... Egy kicsit iszik belölle, s megmosakodik, s egy sasnak^a a tövibe belétóti. Hogy ahol nem jár semmi se. A vízvetésre három szentet teszek a tűzből, s belévetem. S hogyha leszáll, akkor meg van igizve, s hogyha nem száll le az a szén, nincsen megigizve. Akkor egyeb betegség.”

Variánsok: igizés gyógyítása („...vigasztalja meg! / Ugy eloszoljon az igizet, / mind a só a vízbe, viasz a tűzbe, / menjen, csattogtassa a kősziklákát, / ne az én bubámnak a fejét!” – Magyarcsügés, Bákó megye, Románia;⁴³⁰ „...Szálljon az igizet a kövekre s a fákra, / ne zavarja N.-nek a piros vérit!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁴³¹ „...Menjen az igizet / a hőköre^a s a pusztára, / csattogtassa a köveket s a fákat, / ne az Ilonka vérit!” – Magyarcsügés, Bákó megye, Románia;⁴³² „Olyan tisztán maradjon, / mind Mária szüzen szülte szent fiát! / Menj el, igizet, a kősziklákra, / ne tépd az N.-nek a piros vérit!” – Magyarcsügés, Bákó megye, Románia;⁴³³ „...szálljon az igizet a kősziklára, / ahol a kakasok nem kukorékolnak, / hol a kovászos kenyéret nem sütnék!” – Magyarcsügés, Bákó megye, Románia⁴³⁴).

185.3. Igizet gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia⁴³⁵)

Vízvetéssel:

Kék szem,
 fekete szem,
 zöld szem,
 cseresznye szem,^b
 irigy szem,
 szem megnezte,
 szív^c megszerette,
 gonosz igizet belézállott a fejibe.
 Tisztuljon, takarodjék a fekete kősziklákra,
 ezer angyal jöjjön, vigasztalja,
 ugy maradjon, ahogy a Jóisten a világra hozta!

Variáns: igizet gyógyítása („...annyi ezer angyal jöjjön, / vigasztalja meg N.-t! / Szállj el, igizet, kősziklára, ne edd N.-nek a piros vérit!” – Gyepce, Bákó megye, Románia;⁴³⁶ „...vigasztalja meg a Dajka csitkónak^d a szívét! / Szállj el, igizet a kősziklákra, / a husából, a csontjából, / a vériből, a bőriből, a szőriből, / ne edd a csitkónak a piros vérit! Ámen.” – Gyepce, Bákó megye, Románia⁴³⁷).

185.4. Igizet gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁴³⁸)

Vízvetéssel:

Kék szem,
 zöld szem,
 fekete szem,
 barna szem,
 mindenféle gonosz szem.
 Szem megnézi,

^a Forró kő, vagyis 'sütőkő' (lepényfélék sütéséhez).

^b Ti. cseresznyeszínű, vagyis piros szem.

^c szív

^d csitkónak

^a 'kerítéskaró' vagy 'kapuoszlop'

szív megszereti,
ezer angyal vigasztalja!
Boldogságos Szűz Mária,
vidd el ezt a rút igizetet,
az erdőknek ágára-bogára,
kősziklák hasadására!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

185.5. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia⁴³⁹)

Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Úristennek nevében, ámen.
Kék szem,
zöld szem,
feteke szem,
irigy szem,
jó szem,
rossz szem
átalnézett egy tehenet.
Szem megnézte,
szű megszerette,
gonosz igizet belészállott.
Tisztuljon, takarodjon a feteke kősziklákra,
piros vérit ne igya,
szálas húsát ne hasogassa,
úgy megmaradjon,
ahogy a boldogságos, szép Szűz Mária
az anyja méhéből a világra hozta,
ezer angyal jöjjön, s vigasztalja,
semmi gonosz igizet bé ne juthasson!
Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Úristennek nevében, ámen.

Variáns: igizet gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia⁴⁴⁰).

186. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁴⁴¹)

Szem megnézte,
szív megigizte,
ezer-ezer angyal legyen a vigasztalója!
Menjen a puszták helyekre,
az orosz leányokhoz,
talpikon menjen bé,
a fejük tetején menjen ki,
a husikot egye meg,
a csontjikat porolja el,
hogy maradjon olyan szép tisztán,
mind a boldogságos, Szűz Mária
ahogy hagyta!

187. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia⁴⁴²)
Vizetéssel:

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
irigy szem,
jó szem,
rossz szem átalnézte N.-t.
Szem megnézte,
szív megszerette,
gonosz igizet belészállott.
Tisztuljon, takarodjon a fekete kősziklákra,
piros vérit ne igya,
száraz húsát ne hasogassa!
Ugy maradjon, ahogy a boldogságos, szép Szűz Mária
az anyja méhéből a világra hozta!
Ezer angyal jöjjön, vigasztalja,
semmi gonosz igizet benne ne nyughasson!
Ugy maradjon a teste s vére,
mind a Jordánból kimerített szép tiszta vize!

188. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia⁴⁴³)
Vizetéssel. Az első szén bevetésekor így szólnak:

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
irigy szem,
rossz szem átnézte N.-t.
A szem megnézte,
szív megszerette,
a gonosz igizet belészállott.

A második szénél:

Tisztuljon, takarodjon a gonosz igizet
a fekete kősziklákra,
hogy a piros vérit ne igya,
hogy a szálas húsát ne hasogálja!
Ugy maradjon,
ahogy a boldogságos szép Szűz Mária
az anyja méhéből a világra hozta!

A harmadik szén bedobásakor:

Ezer angyal jöjjön,
 hogy vigasztalja,
 hogy semmi gonosz igizet benne ne nyughasson!

Háromszor „köpik s fújják”, ezt mondva:

Távozzon a gonosz igizet!

Keresztvetés, majd:

Az Atyának és a Fiúnak
 és a Szentlélek Istennek a nevével távozzon el!
 S olyan tisztán maradjon N.-nek az egész testje,
 mind a Jordánból kimerített szép tiszta vize!
 S ezer angyal jöjjön, vigasztalja,
 hogy semmi gonosz igizet benne ne nyugodhasson!

Keresztvetés, három Miatyánk, egy Üdvözlégy, egy Hiszekegy, majd:

Olyan tisztán maradjon az egész teste,
 mind a Jordánból kimerített szép tiszta vize!

189. *Igizet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴⁴⁴)

Valahán szem megnézte,
 annyi szű megigizte,
 annyi ezer angyal,
 vigasztaló, szent Úristen,
 vigasztald ezt a szógálódat!
 Vedd ki az igizetet a testiből,
 szállas húsából,
 vidd a pusztá havasra,
 hol harangszót, kakasszót nem hall!
 Phú, phú, phú [köpköd]!

190. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁴⁴⁵)
Vizvetéssel. Keresztvetés után, a *szenesvíz* előkészítése közben:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, ámen.
 Uram, Jézus Krisztus, jöjj el segítségemre,
 Uram, siess az én segedelmemre!
 Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
 miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön-örökké,
 ámen.

Hiszekegyet, Dicsőséget és Miatyánkot imádkozik. Elkészíti a parazsat, újra elmondja a Miatyánkot, Dicsőséget, Üdvözlégyet, majd:

Szem megnézte,
 szív megigizte,
 ezer angyal látta,
 s ezer angyal jöjjön a megvigasztalására a kicsi VÉRIKÉNEK,
 hogy meg ne nyugudjék az igizet benne,
 mint az Úr Jézus Krisztus
 a gyékényágyon s a kőpárnán meg nem nyugudt!

Újra Miatyánk és Üdvözlégy, minden parázs bedobásakor.

Uram, hallgasd meg könyörgésemet,
 s jöjj megvigasztalására a kicsi VÉRIKÉNEK! Ámen.

Megállapítják a „szenek” helyzetéből, hogy igizet okozta-e a bajt, majd fürdetik, itatják a vízből a kicsit. Az ágy alá öntik a maradék vizet, e szavakkal:

Akkor igéjzék meg,
 mikor az eszterhéját^a megigézik!

Újra Miatyánk és Üdvözlégy, utóbbiba betoldják:

...aki adjad, hogy olyan hamar vigasztalódjék meg a kicsi VÉRIKE,
 amilyen hamar ezek a szenek megelevenednek!

A „halott szeneket” egy Miatyánk kíséretében visszadobják a tűzbe.

191. *Igizet* gyógyítása (Bukovina, Románia⁴⁴⁶)

Ajánlom ezt a kedves imádságomat Zsuzsáért,
 hogy a Jóisten távoztassa a betegséget Zsuzsától,
 mint az ég a földtől!
 Szem megnézte,
 szű megszerette,
 ezer angyal vegye le a fájdalmat róla!

^a 'az ágy alját'

192. *Igizet* gyógyítása (Csíkcsatószeg, Hargita megye, Románia⁴⁴⁷)

Vizvetéssel:

Kék szem megnézte,
fekete szem megnézte,
ezer angyal legyen megtérítője!^a

193. *Igizet* gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]⁴⁴⁸)

Vizvetéssel:

Szem megnézte,
szü megszerette,
és ezer angyal
vegye ki a lelket belüle!

194.1. *Igézés* gyógyítása (Csíkrákos, Bákó megye, Románia⁴⁴⁹)

„A gyermek homlokát keresztbe kell nyalni.”

Szem megnézte,
szív megigézte,
ahány szem megnézte,
annyi örzőangyal vigasztalja meg!

Variáns: *igizet* gyógyítása („...ahány szem meglátta, / annyi ezer angyal vigasztalja meg a kicsi Antinak a fejét!” – Magyarcsüvés, Bákó megye, Románia;⁴⁵⁰ *igizet* gyógyítása („...megnezett, / ... megszeretett, / annyi ezer angyal jöjjön el, / s vigasztaljon meg tégedet!” – Magyarcsüvés, Bákó megye, Románia⁴⁵¹).

194.2. *Igizet* gyógyítása (Csíkcsatószeg, Hargita megye, Románia⁴⁵²)

Szem meglátta,
szív megszerette,
valahány szem megigizte,
annyi angyal jöjjön
az ő szent fiának a vigasztalására! Amment.

„Így eltöpdösi erre es, arra es, mindenfelé a homlokocskáját.”

^a 'meggyógyítója'194.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁴⁵³)

Szem megnézte,
megigizte,
szü megszerette,
megigizte,
annyi ezer angyal megőrijze!

194.4. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia⁴⁵⁴)

Vizvetéssel, három Miatyánk elmondása után:

Kék szem igizte,
zöld szem igizte,
fekete szem igizte,
sárga szem igizte,
mindenféle rossz szem megigizte
(mondtuk a nevit annak a kicsikének),
de a boldogságos Szűz Mária megvigasztalja!
Szív megnézte, szem megszerette,
ahán szem megnézte,
annyi ezer angyal jöjjön a menedékire!

Utána ismét három Miatyánkot kell imádkozni.

195. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia⁴⁵⁵)„...édesanyám örökké futta^a el...”

Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben, most és mindörökké, amment.
Szem megnézte,
szív megszerette,
szem megnézte,
szív megszerette,
annyi ezer angyal jöjjön,
vigasztalja meg Erzsikét (vaj akit megigiztek),
vigasztalja meg!

„S akkor így: phü, phü, eltöpdösi. S ezt háromszor:”

Kék szem,
zöld szem,
fekete szem megnézte,
szív megszerette,
kék szem,

^a fújta

zöld szem,
fekete szem megnezte,
szív megszerette.
Annyi ezer angyal jöjjön,
vigasztalja meg Erzsikét,
hogy ne egye az igizet az ő piros vérit!

„S akkor esmént így megnyalt, s eltöpdöste. S nekem akkor gyógyult meg a fejem.”

196. *Igizet* gyógyítása (Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia⁴⁵⁶)
Vízvetéssel, a Híszkegy, az Üdvözlégy és a Miatyánk elmondása után:

Szem megnézte,
szív megszerette,
valamennyi szív megszerette,
annyi angyal jöjjön, vigasztalja meg!
Úgy elmúljon az igizet,
mind a só a vízbe,
a viasz a tűzbe,
hogy ne ölje a malacnak (vagy a tehénnek) a szívét!

Mosdatás közben:

Ugy elmenjen az igizet,
mind a só a vízbe,
Hogy ne ölje N.-nek a szívét!

Variáns: igizet gyógyítása („...annyi ezer angyal áldja meg! / Úgy ne nyugudjék az igizet a testibe, / mind az Úrjézus teste nem nyugodt / a kőpadon s a gyékénágyon!...” – Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁴⁵⁷).

197.1. *Igizet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁴⁵⁸)

Szem meglátta,
szű megszerette,
hét angyal megvigasztalja!

Variáns: igizet gyógyítása („...megvigasztalja, / vigye el a Borikának a fejsérelmit!” – Klészse, Bákó megye, Románia⁴⁵⁹).

197.2. *Igizés* gyógyítása (Szászút, Bákó megye, Románia⁴⁶⁰)

Szem meglátta,
szű megszerette,
hét angyal vigasztalja!
Szűz Mária legyen mellette,

igizését vigye pusztákra!
Égi madarak,
erdei vadak,
vigyék el pusztákra!

197.3. *Igizet* gyógyítása (Esztofuj, Bákó megye, Románia⁴⁶¹)

Szem megnezte,
szű megszerette,
az őrangyala vigasztalja,
kinek a feje fáj!

197.4. Megigézett malacok gyógyítása (Csíkszentmihály, Hargita megye, Románia⁴⁶²)

Elmentem a Jordán vízére,
meritettem három csepp vizet,
a három csepp vízzel jött három angyal.
Ti angyalok, gyógyítsátok meg ezt a kicsi állatkát,
mer meg van ígizve!
Ahány szem megígizte,
annyi angyal gyógyítsa meg ezt a kicsi állatkát!

JEGYZETEK

- 1 Lásd például: Seligmann 1910, I. 4; Elworthy 1912, 608; Vuorela 1967, 9; Maloney 1976; Dundes 1981a. Stewart még az igizet elleni görög egyházi imák, áldások szövegeiben is felfedezi az igizet és a féltékenység kapcsolatát (Stewart 1991, 235). A dicséret e szerepéről lásd: McCartney 1981.
- 2 Hasonlóképpen: a német *Verschreien, Beschreien, Verrufen, Berufen, Besprechen, Übersprechen* egyként lehet 'szóval ártás' vagy 'szemverés' (vö. a Corpus – hasonló nevű – szemverést gyógyító szövegcsoportjaival).
- 3 Lásd Pergman 1927a; 1927b.
- 4 Kriss–Kriss–Heinrich 1962, II. 12–29.
- 5 Az európai ráolvasások részbeni összefoglalását lásd: Spamer 1958, 131–147. A szemverés egész komplexumának fontos európai áttekintései közül a legadatgazdagabbak Siegfried Seligmann tanulmányai (Seligmann 1910; 1922; 1927), valamint Hovorka és Kronfeld nagy népi gyógyászati áttekintésének szemverésről szóló fejezete (Hovorka–Kronfeld 1908). Egy-egy táj vagy nép, népcsoport szemverés-hiedelmeit bemutató esettanulmányok (például skót: Maclagan 1902; olasz: Pitre 1889; Bonomo 1963, I. fejezet; görög: Arnaud 1912; finn: Vuorela 1967) mellett említünk meg még két fontos tanulmánykötetet, Alan Dundes, illetve Clarence Maloney szerkesztésében (Dundes 1981b; Maloney 1976). Magyar összefoglalások: Pócs 2004a; 2004b.
- 6 Róheim 1984; Dundes 1981a.

- 7 Lásd Kallós 1966; Tánczos 1994; 1999; Takács 2003; valamint Takács György 2014-es, publikálásra váró, sajtó alatt lévő kéziratát, amelynek szöveganyagából egy gazdag válogatást volt szíves e kötet számára rendelkezésemre bocsátani, amiért itt is köszönetemet kell kifejeznem.
- 8 Dundes 1981a, 265.
- 9 Jahn 1855; Seligmann 1910.
- 10 A fent idézett összefoglaló munkák, táji monográfiák, illetve a Néphit Archívum magyarországi nemzetiségekre vonatkozó anyaga alapján, valamint néhány ráolvasásgyűjtemény és hiedelemösszefoglalás (Pavelescu 1945; Strausz 1897; Möderndorfer 1964; Bonomo 1963; Radenković 1982) igézettel kapcsolatos szöveganyaga, a Corpus számos szövegcsoportja, elsősorban a *Berufung, Beschreibung, Böser Blick* csoportok alapján teszünk általános megállapításokat, anélkül, hogy egy-egy szövegtípus párhuzamanyagát itt lehetőségünk volna konkrétan felsorolni. Legfeljebb egy-egy példa megemlítésére szorítkozhatunk.
- 11 Az okozók, illetve szemfajták felsorolásának különböző típusú példáit lásd az olaszoknál: Bonomo 1963, 61; Amato 1933, 151, a románoknál: Pavelescu 1945, 111–112, 122–131; a horvátoknál: Fehér Zoltán és Diószegi Vilmos gyűjtései Bátyán és Dusnokon (Bács-Kiskun megye); a németeknél: Corpus, *Falsche Zungen* csoport; a görögöknél: Hardie 1923, 168–170.
- 12 Spamer 1958, 127–142; többféle forma.
- 13 Filimon 1913, 291; Pavelescu 1945, 109–127 több helyén; Moldován 1914, 230–232; Arnaud 1912, 520; Strausz 1897, 334–336.
- 14 Hardie 1981, 166.
- 15 Dubsky 1929, 131; hasonló olasz példa: Bonomo 1953, 24; spanyol példa: Pan 1932, 92–93.
- 16 MNT 5.
- 17 MNT 5.
- 18 MNT 5.
- 19 MNT 5.
- 20 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 21 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 22 Juhász Mária gyűjtése, EA 2451.
- 23 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 24 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 25 Marton József gyűjtése, EA 878, 5–6.
- 26 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 705.
- 27 MNT 5.
- 28 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 5.
- 31 MNT 5.
- 32 MNT 15.
- 33 MNT 18.
- 34 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 35 Polner 1985, 12.
- 36 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 14.
- 37 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 38 MNT 5.
- 39 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 40 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 41 Pittner Károly gyűjtése, EA 1388, 40–41.

- 42 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 43 MNT 15.
- 44 MNA, Szomjas Zsófia gyűjtése, 1959.
- 45 Sipos 1876, 374.
- 46 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1960.
- 47 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2860, 149.
- 48 MNT 15.
- 49 MNT 5.
- 50 MNA, Bárh János gyűjtése, 1964.
- 51 MNT 5.
- 52 Gunda Béla gyűjtése, DENIA 0111.
- 53 MNT 5.
- 54 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 117.
- 55 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 56 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 57 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 58 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 59 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 60 K. Szabó Károly gyűjtése, EA 394, 1–2.
- 61 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76.
- 62 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 76. Pontos helymegjelölés nélkül.
- 63 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 64 Csapó Józsefné gyűjtése, EA P 146/1968, 62.
- 65 Polner 1978, 123.
- 66 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 67 MNT 20.
- 68 MNA, Zelnik Katalin gyűjtése, 1969.
- 69 Diószegi 1960b, 76–77.
- 70 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 71 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 72 Csoma Gergely gyűjtése, 1999.
- 73 MNA, Németh Imre gyűjtése, 1964.
- 74 MNT 5.
- 75 MNT 5.
- 76 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 77 Ferenczi I. 1977, 315.
- 78 Sebestyén 1906, 412.
- 79 Luby 1937, 23.
- 80 MNT 20.
- 81 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 82 MNT 5.
- 83 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950-es évek.
- 84 MNT 5.
- 85 Takács György gyűjtése, 2007.
- 86 MNT 5.
- 87 Somossy 1896, 102.
- 88 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 49.

- 89 Takács György gyűjtése, 2008.
 90 Takács György gyűjtése, 2006.
 91 Vajkai 1943, 103.
 92 Kallós 1966, 148.
 93 MNT 5.
 94 MNT 5.
 95 Balázs M. 1891, 203; Temesváry 1899, 79.
 96 Vajkai 1943, 103.
 97 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 98 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 99 P. Madar Ilona gyűjtése, 1964.
 100 MNT 18.
 101 MNT 5.
 102 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 13; Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 103 MNT 18.
 104 MNT 5.
 105 MNT 5.
 106 MNT 5.
 107 Nagy Lajos gyűjtése, EA 124, 5.
 108 MNT 5.
 109 Kótyuk 2000, 53.
 110 MNT 5.
 111 MNT 5.
 112 Gönczi 1914, 286.
 113 MNT 5.
 114 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
 115 MNT 5.
 116 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 117 Jankó 1902, 410.
 118 MNA, Németh Imre gyűjtése, 1966.
 119 MNT 15.
 120 MNT 15.
 121 MNT 5.
 122 Polner 1978, 135.
 123 MNT 5.
 124 Sebestyén 1906, 412.
 125 MNA, Török Katalin gyűjtése, 1964.
 126 MNT 20.
 127 Gönczi 1914, 286.
 128 Sebestyén 1906, 412–413.
 129 MNT 18.
 130 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 16.
 131 Kallós 1966, 154.
 132 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 133 MNT 15.
 134 Berze Nagy 1940, II. 38.
 135 Pócs Éva Lidérc-kérdőíve, 1964.

- 136 Berze Nagy 1940, III. 264.
 137 Gönczi 1937, 199.
 138 Gönczi 1937, 198–199.
 139 MNA, Andrásfalvy Bertalan gyűjtése, 1965.
 140 Polner 1978, 127.
 141 Berze Nagy 1940, III. 39.
 142 Berze Nagy 1940, III. 257.
 143 MNT 20.
 144 Sebestyén 1906, 410–411.
 145 Lőrincze 1948, 43.
 146 Asztalos P. Kálmán gyűjtése, évszám nélkül; Polner 1985, 12.
 147 Csúry 1935–1936, I. 409.
 148 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 149 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 150 MNT 18.
 151 MNT 18.
 152 Takács György gyűjtése, 2005.
 153 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 154 Harangozó Imre gyűjtése, 1997.
 155 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 156 Keszeg 1999, 267.
 157 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 404–405.
 158 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 159 Diószegi 1960b, 82.
 160 Vajkai 1943, 103.
 161 Vajkai 1943, 103.
 162 Vajkai 1943, 103.
 163 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Szenesvíz* címszó.
 164 Horváth 1971, 68.
 165 Kozma 1882, 35.
 166 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 44.
 167 MNT 15.
 168 Ráduly János gyűjtése, 1995; Ráduly 2009, 50–51.
 169 Takács 2001, 377–378.
 170 Takács György gyűjtése, 2006.
 171 Takács György gyűjtése, 2006.
 172 Dsupin Pál gyűjtése; Takács 2014.
 173 Takács György gyűjtése, 2007.
 174 Takács György gyűjtése, 2006.
 175 Keszeg 2004, 21.
 176 Kocsis 2005, 248.
 177 Takács György gyűjtése, 2005.
 178 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 616.
 179 Bosnyák 1982, 121.
 180 MNA, Andrtásfalvy Bertalan gyűjtése, 1964.
 181 MNT 5.
 182 MNT 5.

- 183 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Szenesvíz* címszó.
 184 Gazda J. 1980, 217.
 185 Kallós 1966, 148.
 186 Vajkai 1943, 103.
 187 Takács György gyűjtése, 2006.
 188 Benkő A. 1891, 360.
 189 Kósa 1979, 386.
 190 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 191 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 192 Takács 2003, 181–182.
 193 Farkas Imre gyűjtése, 2005.
 194 Csoma Gergely gyűjtése, 1984.
 195 Takács György gyűjtése, 2007.
 196 Kallós 1966, 150.
 197 Takács György gyűjtése, 2007.
 198 Takács György gyűjtése, 2008.
 199 Bosnyák 1980, 166.
 200 Takács 2001, 412.
 201 Takács György gyűjtése, 2005.
 202 Takács György gyűjtése, 2006.
 203 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 204 Takács György gyűjtése, 1993; Takács 2001, 366.
 205 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 414.
 206 Antalné Tankó 2004, 139.
 207 Antalné Tankó 2003, 28.
 208 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 209 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 210 Salamon 1987, 189.
 211 Takács György gyűjtése, 2006.
 212 Takács György gyűjtése, 2005.
 213 Takács 2001, 369.
 214 Csoma Gergely gyűjtése, 1990; Csoma 2000, 13.
 215 Bosnyák 1982, 121–122.
 216 Ismeretlen erdélyi gyűjtő gyűjtése, 1965.
 217 Jankó 1893, 239.
 218 Székely László 1943, 16.
 219 Takács György gyűjtése, 2008.
 220 Takács 2001, 458.
 221 Kallós 1966, 148.
 222 Takács 2001, 377. (Gyimesfelsőlokról származó adatközlő.)
 223 Molnár 1943, 67.
 224 Bosnyák 1980, 164.
 225 Bosnyák 1980, 167.
 226 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.
 227 Kánya 1926, 152.
 228 Kész 2000, 43.
 229 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3052, 61.

- 230 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
 231 MNT 20.
 232 MNT 18.
 233 MNA, Morvay Judit gyűjtése, 1969.
 234 Berze Nagy 1940, III. 266.
 235 Polner 1985, 10.
 236 Keszeg 1999, 273.
 237 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 238 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3052, 59.
 239 Luby 1937, 25.
 240 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 241 Sebestyén 1906, 409–410.
 242 Kovács Endre 1982, 210.
 243 Takács György gyűjtése, 1996; Takács, 2003, 188–189.
 244 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 245 MNT 5.
 246 Gönczi 1937, 200.
 247 Takács György gyűjtése, 1999; gyimesbükki születésű adatközlő.
 248 Polner 1978, 124.
 249 Iancu Laura gyűjtése, 2009.
 250 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2003, 185.
 251 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 54.
 252 Polner 2000, 114.
 253 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1969; Grynaeus 1991, 616.
 254 Kovács Endre 1982, 210.
 255 Ferenczi I. 1977, 316.
 256 Polner 1978, 127.
 257 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 258 Polner 1978, 127–128.
 259 Polner 2000, 115.
 260 Polner 1985, 10.
 261 Polner 1978, 127.
 262 Polner 1978, 127.
 263 Polner 1978, 128.
 264 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 265 Polner 2000, 97.
 266 Polner 2000, 104.
 267 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 268 MNT 18.
 269 MNT 5.
 270 MNT 18.
 271 MNT 5.
 272 Kész 2000, 43.
 273 MNT 18.
 274 MNT 18.
 275 Keszeg 2004, 21.
 276 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.

- 277 MNT 18.
 278 MNT 18.
 279 Kosz 2010, 116.
 280 Kész 2000, 43.
 281 Diószegi Vilmos gyűjtése, EA 3052, 57.
 282 MNT 18.
 283 MNT 18.
 284 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 285 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 286 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 287 Polner 2000, 119.
 288 Nagy Ilona gyűjtése, 1965.
 289 Takács György gyűjtése, 2007.
 290 Veres 1875, 517.
 291 Benkő I. 1913, 431.
 292 Benkő I. 1913, 431.
 293 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 53.
 294 MNT 18.
 295 Polner 1978, 127.
 296 MNT 18.
 297 MNT 18.
 298 Szilády 1873, 306–307.
 299 Gönczi 1914, 286.
 300 Takács György gyűjtése, 2004.
 301 MNT 18.
 302 Takács György gyűjtése, 2005.
 303 Takács György gyűjtése, 2007.
 304 Takács György gyűjtése, 2002.
 305 Takács György gyűjtése, 2002.
 306 Takács György gyűjtése, 2008.
 307 Takács György gyűjtése, 2005.
 308 Takács György gyűjtése, 2005.
 309 Takács György gyűjtése, 1997.
 310 Takács György gyűjtése, 2007.
 311 Diószegi 1960b, 79.
 312 Takács György gyűjtése, 2007.
 313 Takács György gyűjtése, 2008.
 314 MNT 18.
 315 MNT 18.
 316 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 403–404.
 317 Bosnyák 1980, 166.
 318 Diószegi 1960b, 80–81.
 319 Bosnyák 1973b, 291.
 320 Harangozó 1998, 191.
 321 Takács György gyűjtése, 2008.
 322 MNT 18.
 323 Takács György gyűjtése, 2005.

- 324 Kallós 1966, 148.
 325 Kocsis 2005, 248.
 326 Takács György gyűjtése, 2006.
 327 MNT 5.
 328 Takács György gyűjtése, 2004.
 329 Gönczi 1914, 287.
 330 Gönczi 1914, 287.
 331 Harangozó 1998, 194.
 332 Harangozó 1998, 194.
 333 Kapros, 1986 310.
 334 Bosnyák 1980, 167.
 335 Takács György gyűjtése, 2004.
 336 Takács György gyűjtése, 2004.
 337 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 338 Takács György gyűjtése, 2004.
 339 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 340 Takács György gyűjtése, 2005.
 341 Tánczos 1995, 123–124.
 342 Antal 2004, 138–139.
 343 Bosnyák 1982, 117.
 344 Bosnyák 1982, 121.
 345 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 346 Berze Nagy 1940, II. 38–39.
 347 Takács György gyűjtése, 1998; Takács 2003, 189.
 348 Diószegi 1960b, 80.
 349 Harangozó Imre gyűjtése, 1998.
 350 Halász 2005, 268.
 351 Harangozó Imre gyűjtése, 1999.
 352 Harangozó 1998, 192.
 353 Takács György gyűjtése, 2006.
 354 Harangozó 1998, 192.
 355 Takács György gyűjtése, 2006.
 356 Diószegi 1960b, 79–80.
 357 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 358 Takács György gyűjtése, 2008.
 359 Antalné Tankó Mária gyűjtése, 1990; Antalné Tankó 2003, 29.
 360 Bosnyák 1982, 120.
 361 Antalné Tankó 2004, 213.
 362 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 363 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 364 Frenzl Kata gyűjtése, 2004.
 365 Diószegi 1960b, 77.
 366 Takács György gyűjtése, 2005.
 367 Takács György gyűjtése, 2005.
 368 Takács György gyűjtése, 2005.
 369 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.
 370 Diószegi 1960b, 80.

- 371 Kallós 1966, 149.
 372 Ismeretlen szerző 1942, 21–22; Ismeretlen gyűjtő, EA 1554, 2.
 373 Takács György gyűjtése, 2006.
 374 Takács György gyűjtése, 2006.
 375 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2003, 183–184.
 376 MNT 18.
 377 Bosnyák 1980, 166.
 378 Diószegi 1960b, 77.
 379 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 380 MNT 18.
 381 Bosnyák 1980, 169.
 382 Bosnyák 1980, 292.
 383 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 384 Kallós 1966, 149–150.
 385 Pozsony 1994, 216.
 386 Harangozó 1998, 193.
 387 Csoma Gergely gyűjtése, 2009.
 388 Lükő Gábor gyűjtése, 1932. A rövidítve lejegyzett sorokat kiegészítettük.
 389 Harangozó 2001, 197.
 390 Takács 2001, 414.
 391 Takács György gyűjtése, 2006.
 392 Takács György gyűjtése, 2006.
 393 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 410–411.
 394 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 367–368.
 395 Bosnyák 1980, 168.
 396 Diószegi 1960b, 80.
 397 Bosnyák 1980, 292.
 398 Bosnyák 1980, 292.
 399 Takács 2003, 186.
 400 Bosnyák 1980, 167.
 401 Diószegi 1960b, 77–78.
 402 Takács 2001, 400.
 403 Diószegi 1960b, 57–58.
 404 Gönczi 1914, 287.
 405 MNT 18.
 406 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 407 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 408 Diószegi 1960b, 81.
 409 Bosnyák 1980, 165.
 410 Takács György gyűjtése, 2005.
 411 Halász 2005, 263.
 412 Iancu Laura gyűjtése, 2007.
 413 Csoma Gergely gyűjtése, 2002.
 414 Takács György gyűjtése, 2006.
 415 Harangozó Imre gyűjtése, 2006.
 416 Harangozó Imre gyűjtése, 2006.
 417 Halász 2007, 265.

- 418 MNT 18.
 419 Takács 2003, 190.
 420 Takács György gyűjtése, 2008.
 421 Takács 2001, 410.
 422 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1973; Grynaeus 1993, 132.
 423 Takács György gyűjtése, 2007.
 424 Antalné Tankó 2004, 213.
 425 Takács 2001, 409.
 426 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1973; Grynaeus 1993, 132.
 427 Kocsis, 2005, 248.
 428 Takács György gyűjtése, 2005.
 429 Takács 2001, 368–369.
 430 Takács 2001, 411.
 431 Takács 2001, 413.
 432 Takács 2001, 408.
 433 Takács 2001, 370–371.
 434 Takács György gyűjtése, 1996; Takács 2003, 186–187.
 435 Takács 2001, 367–368.
 436 Takács 2001, 412–413.
 437 Takács 2001, 379–381.
 438 Takács György gyűjtése, 2007.
 439 Harangozó Imre gyűjtése, 1999.
 440 Takács 2003, 187.
 441 Takács György gyűjtése, 2005.
 442 Takács 2001, 376.
 443 Takács György gyűjtése, 1992; Takács 2001, 371–372.
 444 Harangozó Imre gyűjtése, 1999.
 445 Balázs Lajos 2002, 402–404.
 446 Diószegi 1960a, 88–89.
 447 Takács György gyűjtése, 2008.
 448 Grynaeus 1993, 130–131.
 449 Kosz 2010, 117.
 450 Harangozó 1998, 195.
 451 Takács 2001, 410.
 452 Takács György gyűjtése, 2008.
 453 Kallós 1966, 150.
 454 Takács György gyűjtése, 2004.
 455 Takács 2003, 189.
 456 Takács 2003, 182–183.
 457 Takács György gyűjtése, 2008.
 458 Bosnyák 1973b, 292.
 459 Harangozó, 1998, 194.
 460 Csoma 2000, 14.
 461 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.
 462 Kallós 1966, 150.

EPIKUS RÁOLVASÁSOK

XII. A MEGBOTLÓ LÓ/SZAMÁR (2. MERSEBURGI RÁOLVASÁS)

Az epikus ráolvasások az analógiás mágia releváns kifejeződései, a hasonlatnak olyan tartalmi kibővítései, amelyekben a hasonlító egy múltban lejátszódott sikeres esemény elbeszélése. Ez párhuzamul szolgál a gyógyulás (vagy más siker) óhaját kifejező kívánsághoz, fohászhoz vagy a betegséghez, okozóhoz intézett parancshoz. A szöveg előadója Dömötör Tekla szerint „a múltbeli precedensre hivatkozva óhajtja elérni a kedvező jövőbeli eseményt”.¹ A „múltbeli precedens” többnyire sikeres gyógyulás: egy beteg meggyógyítása, illetve magának a betegségnek az ártalmatlanná tétele, legyőzése, elkergetése. Lehet a helyi gyógyító gyakorlatból ismert gyógmód, de lehet csak ezekből a historiálákból (a hasonlatba foglalt elbeszélésekből) ismert, legendai, mítoszi gyógyuláscsoda. Ezek a formák a múltban általában az írásbeliséghez, kézíratos receptek használatához és a hivatásosok gyakorlatához: az áldást mondó papok vagy a falusi közösségek gyógyító szakembereinek a tevékenységéhez tartoztak.

A ráolvasások elbeszélései – mint Frankfurter írja, a historiálák fajtáit elemezvén – mintegy keretei az adott, éppen használt ráolvasás szövegébe applikált konkrét körülményeknek, a gyógyító hatalmakkal, szentekkel, valamint a betegségekkel és gyógyításukkal kapcsolatos helyi nézeteknek. Ezért nem csupán az analógia révén van mágikus „hatása” egy gyógyuláslegenda elmondásának, hanem helyi érvénye, „realitása” okán is.² Tehát a historiola nemcsak hogy kapcsolatot teremt a mitikus idő és a jelen körülmények közt, illetve a mitikus dimenzió és az emberi dimenzió, a makrokozmosz és mikrokozmosz között, hanem ezek a kapcsolatok mintegy adva vannak a szöveg elmondásának aktusában. Ez, Bozóky Edina kifejezésével, közvetlen *mitikus mediációt*³ tesz lehetővé. Az ember és a mennyei hatalmak közti mitikus mediációnak változatos grammatikai és stiláris eszközei léteznek. Gyakorta jellemző a ráolvasás objektív és szubjektív szintjének időnkénti egymásba olvadása. Ennek jele lehet az epikum első személyű előadása, az epikum szent szereplőjének „kiszólása” a konkrét beteghez vagy betegséghez. A gyógyulástörténetek párbeszédese formáiban a legendai gyógyítónak a betegséghez vagy a beteghez intézett szavai egy fiktív ráolvasást hozhatnak létre a valódi ráolvasásban – mint Hampf írja: egy „ráolvasást objektívbe transzponálva”.⁴ A fiktív ráolvasás egyidejűleg szólhat a legendai beteghez és a konkrét beteghez. Mindezeket a „mediációs” kétértelműségeket a grammatikai viszonystruktúra bizonytalansága is kifejezheti.⁵

A gyógyuláscsodák elbeszélései, illetve bármilyen egyéb, pozitív kimenetelű legendai epikum alkalmas volt arra, hogy a példa szerepét betöltse az epikus ráolvasásokban. Ezért a régi szövegtípusok mellett, azok mintájára mindig is keletkeztek új ráolvasások, az adott helyen és korban közismert változatok alkalmazásának gyakorlatára a középkortól szinte napjainkig vannak példák; a keresztény egyházak benedikciós és gyógyító gyakorlata számos epikus ráolvasást teremtett; több esetben félhivatalos egyházi forrásban maradtak fenn ismert párhuzam nélküli, egyedi szövegek. A „sikeres gyógyulás” történetei néhány sémára redukálhatók, amelyek a tényleges gyógyító gyakorlat lehetséges szituációit tartalmazzák.⁶ Ezek „példaként” való elmondása mindig, mindenütt a mágia közkeletű eszközei közé tartozhatott. Ezért az Európában ismert-elterjedt epikus szövegeknek csak egy része különíthető el „tisztá” típusként, és a mégoly tiszta típusok is sok, egymással közös tartalmi-formai jegyet tartalmaznak. Inkább a historiálájukban nem gyógyulástörténetet tartalmazó ráolvasások válnak el viszonylag önálló típusokként.

A gyógyulástörténet mint hasonlatba foglalt „példa” eredete nem köthető konkrét helyhez és időponthoz. Egyiptomi és ógörög adatok vannak már „készen kapott” epikumok gyógyító ráolvasásként való alkalmazására, és számos, Európán kívüli írás nélküli kultúrában is ismert volt a sikeres gyógyító rítusok, illetve mitikus gyógyulástörténetek gyógyító ráolvasásként való elmondása.⁷ Európa legismertebb epikus ráolvasásai Jézus életének – kánoni vagy apokrif – motívumait, valamint egyes bibliai alakok (Jób, Szent Péter) betegség-, szenvedés- és gyógyulástörténeteit foglalják hasonlatba. Kevésbé elterjedtek a középkor nevezetes szentjeihez fűződő ráolvasások (például Antiochiai Szent Margit, Szent Nicasius, Szent Apollonia)⁸ Európa egészén, de különösen Kelet-Délkelet-Európában több, nem keresztény tartalmú, igen régies, egyes esetekben kereszténység előtti gyökerekkel rendelkező szövegtípus is ismert; ezek az idők folyamán természetesen alkalmazkodtak a kereszténységhez: a gyógyító erőt a keresztény mitológia istenségei, szentjei testesítették meg. Ilyen például a valóban „ősinek” mondható, babiloni démonűző gyakorlatban gyökerező *Lilith*- vagy *Lilith/Gello*-ráolvasás, amelynek keresztény, zsidó és mohamedán adaptációi egyaránt ismertek. *Lilith*-ráolvasásként élt az európai zsidók mágikus gyakorlatában a *Sziszünniosz*-, valamint a *Szent György-ráolvasás* nevű kelet-, illetve nyugat-európai keresztény adaptáció, a német *Diebsegen* („*Tolvajráolvasás*”), a balkáni *Gello*- vagy *moraráolvasás* és az orosz *Trjaszavica*-ráolvasás pedig a helyi néphit démonikus lényeit is adaptálta keresztény közegben (továbbá idetartozik a Mediterráneum széles térségében ismert mohamedán adaptáció, a *Qarīna*-ráolvasás).⁹

A *Lilith/Gello*-ráolvasással a továbbiakban kötetünk nem foglalkozik: ennek az archaikus szövegtípusnak nincs magyar képviselője. Az epikus ráolvasások első csoportjaként egy valószínűleg szintén „pogányból” lett keresztény szöveget, az ún. 2. *merseburgi ráolvasás* magyar változatait mutatjuk be.

Ez a ráolvasás a nevét az első, 9. századi kolostori feljegyzésének helyéről nyerte.¹⁰ Mint az egyik legelterjedtebb, Nyugat- és Kelet-Európában egyaránt ismert és igen változatos helyi adaptációkban élő típusnak, kiemelt szerepe volt a kutatásban. Néhány 20. század eleji nagy összefoglalásban is önálló fejezetet kapott.¹¹ Mansikka 1909-es orosz, illetve keleti szláv összefoglalásában a kelet-európai variánsokat tekinti át,¹² Irmgard Hampp,¹³ majd Bozóky Edina¹⁴ a legfontosabb középkori, nyugat-európai típusok közt foglalkozik vele. A ráolvasások iránti érdeklődés fellendülésének új hullámában Tatjana Agapkina és Andrej Toporkov egy nemzetközi ráolvasásindex terveinek ürügyén saját gazdag keleti szláv (orosz, ukrán, fehérorosz) adatbázisuk rendszerezési problémáit tárják fel, és tesznek megoldási javaslatokat, bőséges példaanyaggal illusztrálva. Az epikus ráolvasásokat választották kísérletük tárgyául, ezek közül is a gyógyító szövegek néhány európai elterjedésű típusát, köztük is elsősorban a 2. *merseburgi ráolvasást*.¹⁵

E ráolvasásnak mintegy negyven magyar variánsa ismert, három történeti adatunkat kivéve kizárólag dél-alföldi lelőhelyekkel. Majdnem minden szöveg ember vagy állat kificamodott lábának helyrehozatalára szolgált. A történeti adatok közül a legkorábbi az 1484-ben feljegyzett *bagonyai ráolvasások* egyike, szintén *ficam* (menyelés) ellen. Bornemisza negyedik „bájoló imádsága” (1578-ból) ugyancsak *menyelést* gyógyít. Egy eddig nem ismert 17. századi történeti adatra most derült fény: ez a Kárász család levéltárából származó szöveg ugyancsak *ficamot* gyógyító ráolvasás (lásd a B kötet A/1.3., D/1.4. és H/2. szövegeit).

A 2. *merseburgi ráolvasás* az epikus ráolvasások európai típusain belül sajátos, egyedi lelemény. Hasonlatba foglalt példa, mint a historiográfusok általános ráolvasások általában, de nem démoni betegségek okozókról és istenség-démon szembenállásról van szó benne (mint ezt a „*találkozások*” XIII. csoportjaitól kezdve láthatjuk), hanem egy közönséges, minden paraszti háztartásban előfordult bajról, egy háziállat megrándult vagy kificamodott lábáról. A baj eredete hétköznapi:

ahogy a ráolvasásszövegek is elmondják, egy ló vagy szamár megrándul egy kőben, ettől a lába megrándul vagy kificamodik. A gyógyítás aktusa is mindennapi, tehát nincs szó gyógyuláscsodáról: valaki helyreteszi a kificamodott végtagot. Azonban egy szent személy lováról vagy szamaráról van szó, és ugyanez a szent személy egyben saját állatának az orvosa is lehet; ez a tény legendává emeli a szöveget. A merseburgi lelőhelyű szöveg, valamint néhány skandináv variáns germán istenneveket tartalmaz.¹⁶ Elsősorban ez a tény, valamint a sok közös formai-tartalmi jeggyel rendelkező, ám egy századdal későbbi *trieri ráolvasás* vetette fel a „pogány–keresztény” elsőbbség problémáját. A 9. századi szöveg gyógyító formulája („Csont csonthoz, vér vérhez, tag taghoz, mintha mindig össze lettek volna forrva...”) szinte szó szerinti megfelelője az újonnan feljegyzett európai variánsok legállandóbb elemét jelentő formulának. (Marót Károly az *Odüsszeiában* talált hasonló tartalmú epikus ráolvasás nyomaira, de a gyógyító formula nélkül.¹⁷) Mansikka úgy vélte, hogy e ráolvasás esetében egy keresztény legenda ruházódott fel másodlagosan „pogány” vonásokkal.¹⁸ Lehet, hogy így volt, ez ugyanúgy nem bizonyítható, mint az ellenkezője; de az mindenképpen bizonyos, hogy az általa párhuzamul hozott legendai és apokrif szövegek mindenképpen erős egyházi hatásról árulkodnak. A „keresztény vagy pogány eredet” eldönthetetlen kérdéséről függetlenül a 19–20. században feljegyzett variánsok – mint a magyar szövegek is – bibliai eseményre: *Krisztus szamárhátán Jeruzsálembé vonulására* utalnak. A *lőháton* utazó Krisztus már kevésbé kötődik a legendai eseményhez; még kevésbé néhány korai német és skandináv variáns, amelyekben Krisztus erdei vadászatra lovagol, csakúgy, mint feltételezett ősei, az első ismert szövegben megjelenő Odin és kísérete.

A lényegében egész Európában elterjedt típusok a személyek száma és a baleset színhelye alapján különülnek el helyi típusokra, altípusokra. (Híd mint színhely: balkáni, román, erdélyi szász szövegekben. Két személy: Németország, Balkán, Olaszország. Egy személy: Anglia, Skandinávia, Baltikum, Oroszország.) A kétszereplős szövegek Irmgard Hampp szerint kontaminációk a „beteg panasz” típusal¹⁹ (a historiográfusok szerint a beteg Jézus Szűz Máriának panaszkodik, aki meggyógyítja). Kontamináció helyett talán helyesebb egy harmadik típusról beszélni: Kelet-Európából, illetve a Balkánról ismertek a kopt/bizánci gyökerekkel rendelkező „beteg panasz”-val teljesen összeforrott változatok.²⁰ A Máriának panaszkodó beteg (Jézus) motívuma itt ugyanolyan általános kerete a historiográfusok általános ráolvasásoknak, mint a betegséget hozó démon(ok) és a gyógyító szent találkozási. Ebbe a „harmadik” típusba tartozik a három magyar, 16–18. századi történeti forrásokból származó szöveg is (mindhárom tartalmazza a *panasz*, illetve a *segélykérés* motívumát). A többi magyar szöveg 19–20. századi folklórgyűjtésekből származik. Míg a történeti forrásokban talált szövegek kelet-délkelet-európai, illetve bizánci-ortodox kapcsolatokat mutatnak, az utóbbiak nyugati, legközvetlenebbül német kapcsolatokat sejtetnek.

A szövegek feljegyzésének időpontjaiból talán következtethetünk a kétféle – kelet-európai és nyugat-európai – szövegek időbeli egymásutánjára, illetve utóbbiaknak késői rátelepedésére a korábban elterjedt kelet-európai, bizáncias szövegekre. A történeti szövegekben nem Krisztus, hanem maga az Úristen a ló utasa, aki a Paradicsomba megy, a baleset helyszíne pedig mindig egy híd. A híd egyetemes mitikus allegóriája a természetfeletti szférába jutásnak (egyben a kelet-európai – orosz, román – ráolvasásoknak és a mitikus költészet más műfajainak – visszatérő szövegeleme). Ez az átmeneti hely most egy közönséges balesetnek és a gyógyításnak a színhelye, de a jeruzsálemi templomba vezető út, illetve híd önmagában is már a mitikus szférába emeli az esetet. Itt a „*találkozások*” XIII. csoportjainak démonai helyett maga a baleset az, ami majdnem meggátolja Krisztust abban, hogy a hídon át a szent szférába jusson, és ugyanezen a hídon megy végbe a gyógyulás, mégpedig a gyógyító formula – mint ráolvasás a ráolvasásban – alkalmazásának hatására.

Legújabb kori variánsainkkal összehasonlítva ezek a bizánci ághoz tartozó szövegek sokkal gazdagabbak költői eszközökben. A versformát, ritmust, rímélet, alliterációkat illetően középkorias stílusjegyeket viselnek. A gondolatpárhuzamos, jelzős ismétlő szerkezetek különböző változatai mágikus hatásfokozó elemnek tekinthetők. A három, különböző helyekről és három egymás utáni évszázadból származó, mégis sok tartalmi és formai, stílári rokonságot mutató szöveg talán nagyobb kiterjedésű középkori elterjedésre vall.

Valószínűnek látszik, hogy a 2. merseburgi ráolvasás modern kori feljegyzésekből ismert típusa később terjedt el a magyarság gyakorlatában; talán a 18. századból, a török hódítók távozta után betelepült németek gyakorlatából ered. E típus némelyik szövegvariánsának szinte szó szerinti német megfelelőiről tudunk. Ahhoz azonban kevés a történeti adatunk, hogy a két típus „találkozására”, utóbbin az előbbire való „rátelepedésére” nézve komolyabb következtetéseket vonhassunk le. Az új szövegek adaptálásának bizonyos tendenciáira ugyanakkor rámutathatunk.

A szövegek többségében maga a samárháton Jeruzsálembé utazó Jézus hozza helyre az állat kificamodott lábát, a „Csont csonthoz...” varázsformulát alkalmazva; a szövegek más részében külön gyógyító személy gyógyít. A cselekmény menete az egyszereplős szövegekben általában *vándorlás–baleset–gyógyítás*, a kétszereplős szövegekben *vándorlás–baleset–találkozás–gyógyítás*. Az előbbieken a samárháton (vagy lóháton) utazó Jézus a balesetet szenvedő állat utasa, egy személyben gyógyítója is. Ugyanez úgy is megjelenik, hogy a *szent család* – tehát három személy – utazik, és szintén Jézus gyógyít. A kétszereplős szövegekben külön gyógyító lép fel, aki két esetben *Szűz Mária (Boldogasszony)*, egyébként egy fiktív *szent: Szent Ficéria, Fice Máté* vagy más hasonló nevű személy. A vándorlás helyszíne, illetve iránya Jeruzsálem, Jerikó vagy a „(fekete) föld színe”; a baleset színhelye *hid, kőhid, kő, kőszikla*.

Az egyszereplős szövegekben a *gyógyítás* a beteg testrészre mondott fiktív ráolvasást, vagyis a „Csont csonthoz...” formulát tartalmazza, amely a szövegek legállandóbb része, régi múltra valló formai elemekkel: gondolatpárhuzam, alliterációk révén ritmikus, olykor rímes formula, ellentétben a *vándorlás, baleset* és *találkozás*, valamint a *gyógyítás* kötetlen prózájával. A *gyógyítás* mozzanata a varázsformula mellett a *ficam* és a *rándulás* tényleges (a szöveg mondásával egyidejűleg gyakorolt) *gyógyítójait* is tartalmazza, például: „szent kezével gyógyította és megigazította, szent szájával ráfűjt”. Néhány esetben még egy, az egyházi benedikciókból származó, „Oszlassa el az Atya...” kezdetű áldásszöveggel kontaminálódnak a szövegek. E kontaminációs esetek ellenére ezek a szövegek viszonylag zárt, homogén csoportot képeznek, alig van kapcsolatuk más szövegtípusok vagy más betegségek más jellegű *gyógyítójai* felé, variabilitásuk is kisebbnek tűnik, mint azt más „*találkozás*” típusok esetében tapasztaljuk. A modern kori feljegyzések kivétel nélkül egymáshoz közeli dél-magyarországi lelőhelyekről származnak.²¹ Ez a terület Magyarországnak egy 18. században betelepült németek által is lakott része volt. Esetükben talán a német telepések kéziratos receptkönyveket használó gyógyító gyakorlatának hatását, vagyis német eredetet lehet feltételezni; ez magyarázhatja a viszonylagos zártágot és egyneműséget is.

Amennyire adataink látni engedik, ez a ráolvasás professzionális gyógyítók kezén volt. E szövegekben különösen jól tanulmányozható a konkrét gyógyító gyakorlathoz igazodó rögtönzés, a rögtönzött szövegelemek benyomulása az állandó formulák mítoszi kereteibe, ami a föld és a menny közti mediáció hajlékony és hatékony eszközeivé teszi a mégoly „ösi”, „változtatlan” szövegelemeket, formulákat őrző ráolvasásainkat is. Mind a földi gyógyítás mitikus szintre emelésének, mind a mitikus történet földi adaptációjának változatos megoldásaival találkozunk szövegeinkben. A mennyi szféra földhöz közelítésének fő aktora maga a földön járó Krisztus,

kettős, isteni és emberi természetével. Fontos tényező a mediálásban a példaként elbeszél mitikus *gyógyító* azonossága a konkrét *gyógyító* gyakorlattal, ami a szövegnek az adott betegség- és gyógyulássethez való hozzáidomításával jár: Krisztusnak, a *szent gyógyító*nak a helyi falusi *javas ficamot* helyre tevő mozdulatait tulajdonítják. A helyi *gyógyító*hoz való igazodás fokozottabban észlelhető olyankor, amikor a szövegek legállandóbb, szinte kötelezően jelen lévő eleme, a „Csont csonthoz...” formula helyett Krisztus falusi *gyógyító*t utánzó *tevékenységét* jeleníti meg a szöveg („...Krisztus Jézus leszállt [a lováról] / szent kezével megkengette, / szent nyálával meghuzogatta...”)

A mitikus szférába emelés eszközeként a *szent gyógyító* szerepeltetése mellett szerepe van a mitikus utazásnak a jeruzsálemi templomba vonuló Jézus átkelésének a hídon. A kőben való megbotlás talán német eredetű – prózaibb, földhözragadtabb – motívumának helyére a magyar szövegekben a „kelet-európaias” *hid* – sőt, néha *aranyhid* – motívum kerül. A fő „csoda” azonban e típusban is az isteni személy *gyógyítása* egy ráolvasással. E ráolvasó formulának, mint a szövegek legállandóbb elemének, központi helye van a *gyógyító* processzusban. A mágikus formula többelhatását a fizikai *gyógyító*hoz képest isteni eredete adja: ha nem a *szent személy* gyógyít, akkor ő tanítja a *gyógyító*nak a „Csont csonthoz...” varázsformulát, az pedig továbbadja a földi betegnek, akit a *javas ráolvasásán* keresztül hangsúlyozottan az isteni szavak *gyógyítanak*: „...Krisztus Jézusnak maga szájából származott szent igék által gyógyuljon meg!” A kétszereplős szövegekben megjelenik a mitikus szintre emelésnek egy sajátos eszköze: egy fiktív *gyógyító* *szent* kreálása *Fice Márton, Szent Ficéria, Szent Ficemáper, Szent Ficere Márton* stb. neveken. E név a *ficam* szóból ered, és viselője, nevéhez híven, sokkal inkább *ficamgyógyító* paraszti specialista, mint legendai *szent*. Azonban szövegeink szerint ezt a falusi *gyógyító*t Krisztus tanítja a formulára, amely által a mediálásra képes *szent gyógyító* rangjára emeli: „...Mondá Fice Mártonnak: »Lovam lába megficemödvén, / olvass rá...«”

Jézus samárháton/lóháton – ő maga gyógyít

1.1. Rándulás, *ficam* gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²²)
A ráolvasó rátartja két kezét a megjelölt helyre, és csendesen mondja:

Mikor Urunk, Jézus elindult Jeruzsálembé,
Jeruzsálemből Jerikó városába,
mikor ment volna által a kőhídon,
az ő samarának kificamodott a lába.
Urunk, Jézus szent szavával mondá:
„Semmi ízben, semmi tekintetben
a ficamodás meg ne maradjon,
hanem ín inhez,
csont csonthoz,
hús húshoz,
ér érhez,
vér vérhez,
erő erőhöz,
verő verőhöz!”

A mi Urunk, Jézus Krisztus szent nevében úgy ne maradjon ennek az embernek, lónak testében ficamodás, rándítás, valamint az Urunk, Jézus szamarának! Ámen.

Ezt háromszor egymás után elmondja, és ugyanannyiszor keresztet is vet a fájó helyre.

1.2. Rándulás, ficam gyógyítása (Jásztelek, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³)

Jézus nevében Jézus segíti.
Mikor Jézus Jerikóban szamár hátán menvén,
szamara lábát megüté,
aközben Jézus leszállván,
ráolvasván:
„Ér az érhöz,
vér a vérhöz,
ín az ínhöz.”
Jézus Mária nevében.
Ó názáretbeli Jézus, zsidóknak királya,
daganatot lapassz,
fájdalmat oszlassz,
Jézus Mária nevében,
oszlassa el az Atya,
oszlassa el a Fiú,
oszlassa el a Szentlélek,
oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten semminek! Ámen.

Három Miatyánk, egy Üdvözlégy, egy Hiszekegy.

Variánsok: rándulás, ficam gyógyítása (fohász nélkül: Apátfalva, Csongrád megye;²⁴ rövidebb – Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²⁵); rándulás gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁶).

2.1. Rándulás, ficam gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia²⁷)

Mikor Krisztus Urunk a hídon mene,
a szamarának lába eltöre;
az Úr erősen mondta:
„Bűr bűrhő,
csont csonthó,
hus hushó,
ín ínhó,
vír vírhe.”
N.-nek^a a lába is úgy maradjék,
ahogy az Isten megadta, ámmé.

^a Itt kell kimondani a beteg nevét.

Variáns: rándulás, ficam gyógyítása („Szent Szűz mondta” – Apátfalva, Csongrád megye²⁸).

2.2. Kelevény^a gyógyítása (Deszk, Csongrád megye²⁹)

Az Úrjézus mönt az aranyhídon,
mögbotlott a lova lába.
Az Úrjézus azt mondja:
„Szúrás, nyilallás,
hasigatás, rándulás,
kelevényök, fájdalmak,
csontok közt ne lögyön mögmaradása!”
Ó édos Jézuskám,
te látod,
te tudod,
te vagy az orvossa.
Gyógyítsd mög az én imádságom által!

A gyógyító háromszor mondja a kelevényre:

Körösztollek az Atyaisten nevibe,
körösztollek a Fiúisten nevibe,
körösztollek a Szentlélok Isten nevibe.

2.3. Kelevény gyógyítása (Deszk, Csongrád megye³⁰)

Az Úrjézus mönt az aranyhídon,
mögbotlott a lova lába.
Az Úrjézus azt mondja:
„Szúrás, nyilallás,
hasigatás, rándulás,
kelevényök, fájdalmak
csontok között
ne lögyön mögmaradása!”
Ó édos Jézuskám,
te látod,
te tudod,
te vagy az orvossa.
Gyógyítsd mög az én imádságom által!
Körösztollek az Atyaisten nevibe,
körösztollek a Fiúisten nevibe,
körösztollek a Szentlélok Isten nevibe.

„Csak a kelevényre tudok. A nyavalyára rávetöttük háromszor a körösztot, mög a földre is háromszor... Ezt én is csináltam. Gyógyítottam.”

^a 'kelés', 'fekély'

3. Ficam, rándulás gyógyítása (Algyő, Csongrád megye³¹)

Krisztus Jézus számárháton
átalment az aranyhídon.
Lova lába megbotlott.
A Krisztus Jézus leszállt,
szent kezive megkenegette,
szent nyáláva meghuzogatta.
Gyógyulj meg, édös lovam lába,
vigyél engem föl a mennyországba!

Variánsok: ficam, rándulás gyógyítása (rövid, párbeszéd nélkül: Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia;³² Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye³³).

4. Ficam, rándulás gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye³⁴)

Elindula Urunk Jézus
Jerikóból Jeruzsálembe.
Általmene kőhídon,
ő lován, ő szamarán.
Haragos gazdasszony,
jámbor gazdája,
gyékényágy,
kőpárnája,
kőkenyere,
fakése,

ez az Isten mondása:

„Ezen jószág semmi ízébe, tagjába
ficemlés vagy nyílamlás meg ne maradhasson,
hús húshoz,
csont csonthoz,
tag taghoz,
ín ínhöz,
vér vérhöz,
ér érhez.”

Krisztus Jézusnak maga szájából származott
szent igék által gyógyuljon meg!

Jézus Szűz Máriával – ők maguk gyógyítanak

5. Ficam, rándulás gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye³⁵)

Elindult az Úrjézus Jeruzsálembe, Jerikóba
szűz szent anyjával, Máriával.
Midőn a hídon át akart menni,
az ő szamaracskájának, lovacskájának
lábacskája megficamodott.
Hogy ezen ficamodás abba ne maradjon,
az Úrjézus szájából származott ezen ige:
„Csont csonthoz,
ín ínhöz,
hús húshoz,
vér vérhez
forrjon össze!”

Miatyánk, Üdvözlégy.

Oszlassa az Atyaisten,
oszlassa a Fiúisten,
oszlassa a Szentlélek Úristen,
oszlassa a Szentháromság egy Isten!
Testi-lelki gyógyulásért esdeklek,
mindazonáltal nem az én akaratom legyen,
hanem, Atyám, a tied! Ammen.

Variánsok: rándulás, ficam gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye;³⁶ más végző fohászokkal vagy fohász nélkül: Pusztaszer, Csongrád megye;³⁷ Apátfalva, Csongrád megye³⁸ – hat szöveg; Mindszent, Csongrád megye³⁹ – hat szöveg; Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁴⁰ Kiszombor, Csongrád megye;⁴¹ „...Mondom Isten erejével, Szentháromság segítségével...” – Pusztaszer, Csongrád megye⁴²).

6. Ficam, rándulás gyógyítása (Szeged⁴³)

Midőn Mária Szent Józseppel számárháton járt,
a szamarának lecsúszott a lába a hídrú,
osztán kificamodott.
Józsep mondta Máriának,
Mária mondta szent fiának,
szent fia mondta ficamodásnak,
mönjön helyre.
Kimönést küdte Szent Anna Máriának,
Mária küdte szent fiának,
szent fia küdte helyre.

Miatyánk, Üdvözlégy.

Uram, Jézus, vödd fő az én imádságomat a te szentségös szent atyád elébe, hogy lögyön hasznos, valamint hasznos vót a te anyád, Máriának keresése.

Variáns: ficam, rándulás gyógyítása (rövidebb: Arad, Románia⁴⁴).

7. Ficam, rándulás gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia⁴⁵)
Ha valakinek a lába kificamodott, a tudósasszonyok a helyet simogatva ezt mondták:

Isten elindult Szent Péter után a pallásro,
de a pallás megmozdult,
és az Isten lába kificamodott.
Istenem,
szólj jó szót helyettem,
jól igazizs meg,
búrt búrral,
csontot csonttal,
húst hússal,
ínt innel,
vírt vírrel,
tedd ippé,
ahogy te megadtad, ámme.

Külön gyógyító

8.1. Ficam gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴⁶)
Kilencszer kell elmondani e szöveget. Ha a gyógyítóasszony elakad, az annak a jele, hogy „a betegen nagyon erőt vett a nyavalya”.

Amikor az Úrjézus a földön járt, utazott,
szamarának lába kificamodott.
Arra ment Szent Cicer Máté.
Szent kezével simogatta,
szent szájával fúvogatta:
„In ínön maradjon,
hús húson maradjon,
úgy legyen, mint az Úrjézus előbb megteremtette!”

Variáns: ficam gyógyítása („Vicol Máté” – Vinga, Arad megye, Románia;⁴⁷ „Szent Lucer Márton” – Apátfalva, Csongrád megye⁴⁸).

8.2. Ficam gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴⁹)

Mikor az Úrjézus a földön járt,
szamarának a lába megfájút.
Arra járt Szent Cicella,
szent kezével simogatta,
szent szájával fúvogatta:
„Hús húshon állj!
Vér vérhön állj!
Ín íhun állj!”

Variánsok: ficam gyógyítása („Szent Ficernáter” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁵⁰ „Fice Máté” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁵¹ „Szent Ficéria”, végén: „Oszlassa el az Atya, / oszlassa el a Fiú, / oszlassa a teljes Szentháromság!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵²; „Szent Vice Máté”, végén: „...csont a csonthátyon főrjon, / oly ép legyen ez a test, / mint azelőtt vót.” – Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵³).

8.3. Ficam gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁵⁴)

Mikor Krisztus Urunk a földön járt,
az acélhídon átmenvén
Krisztus Urunk szamara lába megficomodván.
Rice Márton arra menván,
Krisztus Urunk szamara lábára ráimádkozván:
„Ín voná,^a
csont voná,
vér voná.”
Ennek a lónak is a lába gyógyuljon mög,
úgy, mint mikor Rice Márton Krisztus Urunk
szamara lábára ráimádkozott!

„Például, ha lónak megficomodott vagy valakinek kelés vót a lábán, mögrándult a lába, akkor a lónak a farkából vágta, vagy ha embör vót, az embörnek a hájából. Arra ráimádkozott három Miatyánkot, három Üdvöz légy, Máriát, és ezt mondta... Én erre emlékszek. Mikor még az édösanyám élt, ezt az imádságot elvégözte, három napra rá valóban mög is gyógyult annak a lónak vagy embörnek a lába, akié fájt.”

Variáns: ficam gyógyítása (Balástya, Csongrád megye;⁵⁵ Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁵⁶).

^a Eltorzult, nem érthető szövegrész.

8.4. Ficam gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁷)

Mikó az Úrjézus a földön járt,
 átmönt az acélhídon.
 A szamara lába mögfcicent.
 Szent Ficere Máté odaért,
 szent kezével mögnyomta,
 szent szájával mögfúta:
 „Ín, ín, oszolj!”
 Atyaisten oszlassa!
 Fiúisten mulassza!
 Szentlélek Isten semmivé tögye!
 Szent atyánknak szent gyeröke,
 nagy körösztt van a kezibe,
 ezt a nagy fájást vögye ki belüle!

„Vót itt a faluba egy asszony. Az illető elmönt hozzá, oszt kiültek a színcsburgásba. Akkó az az asszony* elkezdött imádkozni, oszt mikó odaért a Miatyánkba, hogy »itt a földön is«, akkó a baltával ráütött a földre. A bicskával mög egy kis fekete földet fölvött, oszt avval köröszttöt vetött a beteg kézre vagy lábba. Akkó mögén mondta a Miatyánkot, akkó mögén odaért, hogy »itt a földön is«, mögén mögütötte baltával a földet. Akkó mán sárga földet vött fő másik helyön. Akkó mögén köröszttöt vetött rá. Akkó, mikó harmadszor is mán imádkozott, mögén »itt a földön is«, akkó mög mán fehér színű föld vót. Akkó mán azt vötte fő bicskával, oszt mögköröszttölte vele. Osztt ha háromszó emönt hozzájuk, akkó elmúlt.”

8.5. Ficam gyógyítása (Szöreg [Szeged], Csongrád megye⁵⁸)

Mikor az Úrjézus a földön járt szamáron,
 ráment egy kühídra.
 Kificamodott a szamarának a lába.
 Akkor Szent Vicernár odaütött,
 s szent szájával azt mondta:
 „Csont csontjáhun,
 ín ináhun,
 búr búrihön,
 vér vérihön,
 hús húsáhun!”
 Úgy meg ne gyökerezzön benne a fájás,
 mint a vaslánc Jeruzsálem kapujában meg nem gyökerezött!

8.6. Ficam gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁹)

Elindult a Kisjézus
 a szamarán,
 szamár hátán,
 kűszikla hídján.
 Mögfcicemödik szamarának lába.
 Odamén a Ficemáper, ráolvas,
 szent szájával fúvogatja,
 szent kezével tapogatja:
 „Ühön!
 Csont csonthó,
 hús húshó,
 vér vérhön,
 azután pediglen olyan víg lögyön, mint vót!”

Variánsok: ficam gyógyítása (rövid: Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁶⁰ „...Fice Márk ráimádkozott... úgy álljon, mint mikor az Úrjézus megteremtette!” – Magyarcsanád, Csongrád megye⁶¹ – két szöveg; „Szent Oficér” – Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶²).

8.7. Ficam gyógyítása (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶³)

Krisztus Urunk elméne
 kühídjára, kín helére,
 mögcsuszamodik szamarának lába kűsziklába,
 arra méne Szent Fice Márton,
 szent kezive tülökteti,
 szent szájáva huhogatja,
 mondá:
 „Csont csonthon,
 hús húshon,
 vér vérhön,
 ol víg lögyé,
 mint ennekelőtte vótá!”
 Názáretbeli Jézus,
 gyógyítsd mög szögén jószágomnak a forgóját!
 Edősanyám,
 boldogságos, szent Szűz Máriám,
 gyógyítsd mög a te szent fiad érdemié!
 Szent Ciccé Márton,
 tödd helére szögén jószágomnak a forgóját!

Variáns: ficam gyógyítása („Szent Máté”, fohász nélkül – Szöreg [Szeged], Csongrád megye⁶⁴).

8.8. Ficam gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶⁵)

Mikó az Úrjézus a földön járt,
 átmönt az acélhídon.
 A szamara lába mögficcent.
 A Szent Ficere Máté odaért,
 szent kezeive mögnyomta,
 szent szájáva mögfúttá:
 „Ín, ín oszolj!”
 Atyaisten oszlassa!
 Fiúisten mulassza!
 Szentlélok Isten semmivé tögye!
 Szent atyánknak szent gyeröke,
 nagy köröszt van a kezibe,
 ezt a nagy fájást vigye ki belűle!

Variánsok: ficam gyógyítása („Szent Licernát” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁶⁶
 „Szent Ficernát” – Tápé [Szeged], Csongrád megye⁶⁷).

8.9. Ficam gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶⁸)

Mikor elmönt a Jézus az ú kínjára,
 kínhelyire,
 kűsziklárul kűhegyekre,
 az Aspiom hídjára,
 lova lába megficemödvén,
 arra mén a Fice Márton,
 szóla, mondá a Krisztus Jézus:
 „Bizony, bizony, bizony!”
 Mondd Fice Mártonnak:
 „Bizony, bizony, bizony!”
 Mondá Fice Mártonnak:
 „Lovam lába megficemödvén,
 lovam lába megficemödvén,
 olvass rá,
 lehölj rá!”
 Ín, helyre,
 csont, helyre,
 édes Jézusom,
 tödd helyre!

Variánsok: ficam gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁶⁹ – két szöveg; Tápé [Szeged], Csongrád megye⁷⁰).

9. Állat kifícamosott lábának helyretétele (Apátfalva, Csongrád megye⁷¹)

Mikor az Úr Jézus a földön járt,
 szamara lába megficamosott.
 Szent Annával ráolvastatott:
 „Ín ínhöz álljon,
 csont csonthoz álljon,
 vér vérhöz álljon,
 hús húshoz álljon,
 úgy legyen, ahogy az Isten
 elsőbb megteremtette.”
 Szent kezével simogatta,
 szent szájával háromszor rálehelte:
 „Úgy legyen, ahogy az Isten
 megteremtette!”

10. Ficam gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁷²)

Atyának, Fiúnak, Szentlélok Úristennek nevébe!
 Amoda gyün egy szent asszony,
 kezibe a szent olvasó.
 Icamodás-ficamosodás,
 adám,
 múljon el!

„Ezt Szegeden tanultam egy asszonytul. A lábamon vót ilyen ficamosodás. Körösztözte a lábam, mög ezt imádkozta rá. Ez hasznos, ezt én mondom.”

11.1. Ficam gyógyítása (Hódegyháza, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁷³)

In, helyre, hús, helyre!
 Jézus ament mondott erre.
 Mer möntek a József mög Mária az acélhídon,
 és mögcsuklott a szamár lába.
 És azt mondták:
 „In, helyre, hús, helyre!”
 Jézus mög ament mondott rá.

11.2. Ficam gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁷⁴)
 Háromszor keresztet vetett a beteg helyre, és mondta:

Ín ínhön,
 hús húshon álljon!

11.3. Ficam gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷⁵)
A gyógyító bal kezében fogta a beteg végtagot; közben a szöveget mondva a jobb kéz élével minden sornál egy-egy keresztet tett rá:

Ér, helyre,
bőr, helyre,
Jézus, Mária, húzd helyre!

Variáns: ficam gyógyítása (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁷⁶ Tápé [Szeged], Csongrád megye⁷⁷).

JEGYZETEK

- 1 Dömötör T. 1974, 89.
- 2 „...by becoming dynamically real within the ritual context.” (Frankfurter 2002, 476.)
- 3 „...direct mythic mediation...” (Bozóky 1991.)
- 4 Hampp 1961, 176.
- 5 A mitikus mediáció e kérdéseiről nemrégiben egy, a görög ráolvasások hasonló jelenségeiről szóló tanulmány is megjelent: Passalis 2011. Központi kérdése a szent idő „fluiditása”, amely a reális és mitikus szint összemosódásának, a ’határok áttörésének’ („blurring of the borderline”) alapja, illetve következménye.
- 6 Hampp 1961, 174.
- 7 Van der Leeuw 1933, 162, 172; Kákosy 1974, 112; Webster 1973, 102.
- 8 Lásd ezekről összefoglalóan: Bozóky 1994.
- 9 A *Lilith-ráolvasásról* és szakirodalmáról összefoglalóan lásd: Pócs 1990. Egy fontos új összefoglaló tanulmány a kelet-európai verziókról: Ryan 1999.
- 10 Mettke 1976, 85–86.
- 11 Ebermann 1903; Christiansen 1914; későbbi fontos összefoglalás: Eis 1964, 58–66. A magyar típusok összefoglaló vizsgálatát lásd: Pócs 2010.
- 12 Mansikka 1909, 249–259.
- 13 Hampp 1961, 247–265.
- 14 Bozóky 2003.
- 15 Agapkina–Toporkov 1913.
- 16 A szöveg közlése: Mettke 1976, 85–86.
- 17 Marót 1958.
- 18 Mansikka 1909, 249–259.
- 19 Hampp 1961, 247–265.
- 20 Lásd például Mansikka 1909, 45; Pavelescu 1945 (Kovács Ágnes kéziratos fordításában áll rendelkezésemre a gazdag anyag, tehát a kézirat lapszámaira hivatkozhatom: 123–144).
- 21 A legtöbb variáns a volt Csanád, Csongrád, Torontál és Temes vármegyék területéről származik; egy-egy szövegünk van Pest és Szolnok, valamint a romániai Arad és Bihar megyékből.
- 22 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 46–47.
- 23 MNT 18.
- 24 Csalog Zsolt gyűjtése, 1965.

- 25 Nagy Ilona gyűjtése, 1965.
- 26 Polner 2002, 114.
- 27 Szendrey Zs. 1914, 321.
- 28 Polner 1978, 112–113.
- 29 Polner 1978, 97.
- 30 Polner 2000, 75.
- 31 Polner 1978, 115.
- 32 Kálmány 1891a, 72.
- 33 Kálmány 1891b, II. 157.
- 34 Szilády 1873, 308.
- 35 Polner 1978, 111; Erdélyi 1976, 22.
- 36 Cserép 1885, 426.
- 37 Polner 1978, 112.
- 38 Polner 1978, 112–114.
- 39 Polner 2000, 55.
- 40 Erdélyi 1999, 122.
- 41 Polner 1985, 22.
- 42 Polner 2000, 63.
- 43 Ferenczi J. 1875, 137–138.
- 44 Varga 1877, 149.
- 45 Szendrey Zs. 1914, 321.
- 46 Gunda 1936, 320.
- 47 Balogh 1930, 48.
- 48 Ferenczi I. 1977, 342.
- 49 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 50 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 10.
- 51 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 52 Csalog Zsolt gyűjtése, 1965.
- 53 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 10.
- 54 Polner 2000, 66.
- 55 Polner 2000, 6.
- 56 Polner 1999, 111.
- 57 Polner 2000, 54.
- 58 Tomori 1936, 673.
- 59 Kálmány 1891a, 71; Kálmány 1891b, III. 156.
- 60 Kálmány 1891b, III. 156.
- 61 Polner 2000, 52; Polner 2000, 23.
- 62 Polner 1978, 115.
- 63 Kálmány 1891a, 71–72; Kálmány 1891b, III. 156.
- 64 Kálmány 1891a, 71; Kálmány 1891b, III. 156.
- 65 Polner 1978, 111.
- 66 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 67 Polner 2000, 57.
- 68 Kálmány 1891b, III. 156.
- 69 Polner 1978, 114.
- 70 Polner 1978, 115.

- 71 Polner 2000, 64.
 72 Polner 2000, 60.
 73 Ferenczi I. 1973–1974, 296.
 74 Polner 2002, 115.
 75 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 76 MNT 18.
 77 Polner 2002, 115.

XIII. A SZENT ÉS A GONOSZ TALÁLKOZÁSA (*BEGEGNUNGSSEGEN*)

1. A GONOSZ VÁNDOROL

A szent és a gonosz találkozása – nemzetközileg elfogadott német terminusával *Begegnungssegen* ('Találkozásráolvasás') vagy *Begegnung mit dem Bösen* ('Találkozás a gonosszal') – nevű, igen archaikus ráolvasástípusok egész Európában ismertek. Közös elemük a szent és a gonosz találkozása. Ez, mint minden historiolát tartalmazó ráolvasásfajta, a szimpatetikus mágiát kifejező hasonlat egyszerű formájának magasabb esztétikai szintű – egyben a szájhagyományozott-rögtönzött hasonlatok alkalmazásával párhuzamosan élő –, írásbeliséghez kötődő kifejeződése.

A hasonlatba fűzött legendai gyógyulástörténetek a szent és a démon párharcát jelenítik meg, amely a legendai beteg gyógyulásáért folyik (és ez szolgál, mint példa, az aktuális beteg felépüléséhez). Európai típusait Ferdinand Ohrt több, az 1930-as években írott tanulmányában áttekintette, és az akkor rendelkezésére álló, mintegy ezer évet átívelő szövegemlékeket háromféle találkozás három fő típusába rendezte;¹ mindegyiknek vannak keleti és nyugati – latin keresztény és ortodox – elágazásai. Az egyes típusok a szereplők mibenlétében, illetve a cselekmény menetének a találkozás utáni folytatásában térnek el. A három fő csoport közül az első: A szent találkozása a beteggel. Idetartoznak az Ohrt által bevezetett német nevén *Dreiengelsegen* ('Három angyal ráolvasás') nyugati és keleti típusai (a XIII.2. és XV.2. csoportban), A beteg panasza dél-délkelet-európai típusai (XVI.1–3. csoportok). A második csoport: *Találkozás a segítővel*. Ehhez sorolja a *Tres boni fratres/Dreibrüdersegen* ('Három fivér ráolvasás') nyugat-európai típusát. A harmadik csoport: Az ártó démonnal való találkozás típusai, mint a *Fiebersegen* ('Lázráolvasás'), a *Gichtsegen* ('Köszvényráolvasás'), a *Bärmuttersegen* ('Méhbetegségek ráolvasása'), vagy a *Szent György-ráolvasás*, illetve a *Lilith/Gello-ráolvasás* nyugat- és kelet-európai típusai.² A *Szent György-ráolvasás* voltaképpen a *Lilith/Gello-ráolvasás* egy nyugati ága: lidércnyomás elleni ráolvasás, amely Angliában is élt.³ A *Lilith/Gello-* és *Szent György-ráolvasások* jellemző közös motívuma a gonosztól védő *amulett eredetlegendája*, amely beleszövődik a historiolába: a szent azzal a feltétellel engedi el az elpusztítás helyett a gonoszt, hogy az megmondja neki, milyen szövegű ráolvasással, illetve amulettel lehet védekezni ellene. Így például a *Szent György-ráolvasás*ban: ott közelítheti meg a lidérc (az angol *nightmare*) azt a helyet, ahol Szent György nevét kiejtik. A kelet-európai zsidók *Lilith-ráolvasásának* historiolája szerint nem árthat az újszülötteket és gyermekágyas nőket megtámadó démon ott, ahol a szülő asszony házában ki van írva a falra a „három angyal” neve.

Ami a történeti múltat, az istenség és az ártani induló démon találkozását illeti, az ilyesféle szövegek legrégebbi írásos nyomai ókori keleti (három féreggel való találkozásról szóló aszír varázsszöveg, óegyiptomi és óind elküldő formulák⁴), majd közelebről középkori arab és héber démonlegendák, démonelküldő ráolvasások. Az utóbbiakban megjelenő *Qarīna* és *Lilith*, terhes nőket és csecsemőket veszélyeztető női démonok előképének Winkler a típusnak az egész Mediterráneum és Közel-Kelet szöveganyagát áttekintő nagy összefoglalásában a babiloni, szintén anyákat és újszülötteket fenyegető *Lamastut* tartja, utódjának az itt tárgyalt „találkozás” típusok démonikus vonásokkal felruházott gonoszákat. A betegségdémonok számos – még jelenkori ráolvasókban is megjelenített – tulajdonsága is, mint például az alvilágból érkező hét gonosz motívuma, az ókori kelet démonhitében gyökerezik.⁵ A középkori héber, arab, bizánci és

latin legendaszövegek, ráolvasások a démon elküldésére, a neki adott feladatra utalnak: a *Három angyal* vagy *Három fivér ráolvasások* szentjei, illetve „jó fivérei” küldik el a démont, egy lovas szent (*Salamon, Szent György, Szent Sziszünniosz*) vagy *Szent Mihály* teszi ártalmatlanná a démont vagy a démonok csapatát, illetve egy soknevű női démont (*Lilith* vagy *Gello* démont vagy démon-csapata kíséri, vagy neki magának van sok – például tizenkét és fél neve).

A ráolvasás keleti típusainak esetében egyes szövegmotívumok oly pontos megfelelései regisztrálhatók, hogy a kutatás e motívumok (a démonelküldő formulák) szövegszintű folytonosságát tételezte fel az asszír varázsszövegektől a Kelet-Délkelet-Európában még a múlt században is ismert démonellenes ráolvasások között.⁶ A mai európai szövegek e két elemének tartalmi-formai megfelelői 3. és 5. századi latin, majd 10–12. századi latin és német, 13. századi görög nyelvű szövegekben lelhetők fel. A 3. századi szöveg párbeszéde ('Antaura..., hová viszed a fejfájást...' stb.), a 13. századi szövegben a párbeszéd és az elküldő hely („hegyekbe, ahol a kutya nem ugat, kakas nem kukorékol”, vagy „ökör húsát megenni, szemét kiszívni”) szinte szó szerint azonos a mai balkáni szövegek megfelelő helyeivel.⁷ A nyugati (latin és német nyelvű) szövegekben a párbeszédet *Nesia, Nosia* elhagyott helyre küldése követi. *Nesia* démon feltehetően a román, bolgár, szerb szövegekben mai napig ismert *nezsid/näjít* megfelelője: ez a név az ortodox Kelet-Európa találkozásraolvasásainak az egyik fő „gonosz” alakját jelöli, illetve a fent említett Antaurához hasonlóan szintén migrént, fejfájást okozó démon.⁸

Az orosz, ukrán, román szövegekben lázdémonok is megjelennek – de a lázdémonok angyalok általi legyőzését tartalmazó *Fiebersegennek* ('Lázzóolvasás') nyugaton elterjedt típusa is van. A délkelet-európai, démonikus nőalakokat szerepeltető ráolvasásokkal szemben a nyugat-európai szövegekben többnyire megszemélyesített betegségek lépnek fel a démonok helyén (például német nyelvterületen a *Gichtsegen* és a *Bärmuttersegen* – köszvény, illetve méhbetegségek elleni ráolvasások). Démoni vonások Közép-, Nyugat-Európában a *Diebsegen* vagy *Diebsbann* ('Tolvajráolvasás') típusban őrződtek meg. Ennek cselekménye a Máriától ellopott Kiszéjusra, a démonok megkötésére, „lehetetlen feladatokkal” való eltávolítására utal.⁹

Egy-egy típus legállandóbb eleme a démonelküldő formula; ennek tartalmi-formai megfelelői 3. és 5. századi latin, majd 10–12. századi latin és német, 13. századi görög nyelvű szövegekben lelhetők fel. Egy példa az elküldő formulára az először a 6. században feljegyzett, „Tres angeli ambulaverunt in monte Synai...” ('Három angyal vándorolt a Sínai-hegyen...') kezdetű *Három angyal ráolvasás*ban, amelyben a *Nessia, Troppho, Gnadago, Crampho, Colora, Git* nevű démonokat kérdezi a három angyal: „...unde vaditis aut que pergitis? *Nessia* respondit: nos vadimus ad famulum dei N. / ossa eius siccare, / medullas evacuare...” ('...honnan jösztek, és hová mentek? *Nessia* felel: meggyünk Isten szolgájához, N.-hez, hogy csontjait kiszárítsuk, velőit kiszívjuk...')¹⁰

Mindegyik „találkozás” típusra jellemző jelenség, hogy a szövegekben szent személyek ellenfeleként az adott terület, nép helyi démonvilágának alakjai, hiedelmeinek démonikus lényei, betegségdémonai lépnek fel, még ha a sokszor távolról érkező, írásos források közvetítette szövegek magukkal hozzák is más korok, más vidékek démonvilágának hagyatékait. Az idegen démonvilág adaptációja a helyi hiedelemvilághoz mindenütt nagyon erős tendenciának látszik, különösen olyan eleven hiedelemrendszerek esetében, mint a közép-kelet-európai igézet rendszerei. Ezt észlelhetjük az alábbi magyar szövegek esetében is, amelyekben az „idegen” démonok helyett leggyakrabban fellépő gonosz lény egy eredetileg démonként nem ismert, azonban a ráolvasásokban betöltött szerephez kényszerűen demonizált, megszemélyesített igézetalak.

Ezek az Európa egészén elterjedt, de különösen a keleti kereszténység fennhatósága alatt virágzó ráolvasások, illetve egyes motívumaik a középkori egyházi benedikciószövegekben is

megjelennek, papi démonelküldő formulaként, illetve részben azokból erednek. A keleti egyház folyamatos fenntartó és terjesztő tevékenységét *Mansikka* egyházi kéziratokba, valamint hivatalos egyházi énekeskönyvekbe foglalt szövegekkel dokumentálja, a 13. századtól több századon át.¹¹ A Balkánon a 16–18. századból fennmaradt kolostori kéziratok (gyógyító papok receptjei) e szövegtípusra nézve több görög, bolgár és román „találkozás” típusokkal foglalkozó tanulmány tárgyai.¹² A démoni vonásokat az egyházi exorcizmusok demonizált hiedelemvilága is erősíthette-terjeszthette. Egyházi indítékra, sőt, az egyházi gyakorlatban is előfordulhatott bármilyen betegség, rossz idő és egyéb baj „behelyettesítése” a démonúzó szövegekbe. A jégesőelküldő ráolvasások bizonyára a jégesőt hozó Sátán ellen használt áldásszövegekből származnak (az ókori betegségdémonokból az egyházi benedikciók belső fejlődése során lett Sátán); nem feltétlenül közvetlenül, hiszen e formula hasonló szöveghelyzetben az egész Balkán ráolvasásaiban elterjedt. Valószínűleg az egyházi exorcizmusokból ered egy ritkábban megjelenő démonelküldő formula is: a démon tagról tagra kiküldése a testből. Az ember nem lakta tájakra küldő formula is szerepelt hivatalos – középkori – benedikciószövegekben is, mégpedig zivatarelküldő exorcizmusként: például a démont elküldik a 'távol hegyekbe és puszták helyekre, ahol nem lakik ember, ahol nem szántanak, nem vetnek...'¹³

Eme Ohrt által meghatározott kategóriák közül – mind a „keleti”, mind a „nyugati” típusok közül – több dokumentálható a magyar nyelvterületen, de a legbőségebb, legváltozatosabb anyaga az ártó démonnal való találkozásnak van, amelynek leggazdagabb csoportját alább közzölt szövegeink jelentik. A mintegy hetven ismert magyar szövegvariáns az esetek túlnyomó részében igézet- és szentantaltüze- (orbánc-) ellenes, néhány esetben jégesőt elhárító ráolvasás; a moldvai, gyimesi szövegek kis része egyéb, román hiedelmekből származó nevekkel is megnevezett gennyes, fekélyes betegségek (*pokolvar* vagy *udma*), *torokgyik* vagy a román hiedelmekből származó *szánka*, illetve *fosókabába* nevű betegségdémonok ellen mondott ráolvasás; a Bánságban *szúrás* és *nyilallás* ellen is használták e szövegek rövidebb verzióit. A cselekmény menete: a vándorló gonosz találkozik a szenttel, aki számon kéri, hogy hová megy. A gonosz elmondja, kit akar megrontani, és milyen módszerekkel. A szent ezt megtiltja, ehelyett elküldi a gonoszt egy ember nem lakta helyre. (Ritkábban: kiküldi a démont a beteg testéből.)

A ráolvasások szent szerepében megjelenhet *Krisztus* vagy maga az *Ursten* is, de legnagyobb mértékben (a magyarság legkeletibb területein szinte kizárólagosan) *Szűz Mária*. Egy-két esetben a szentantaltüze betegséggel *Szent Antal*¹⁴ áll szemben gyógyító szentként. Elég gyakori, hogy a szent nincs megnevezve; ilyenkor az elküldő formula mintegy az aktuális gyógyító szájába van adva. A gonosz szerepében a fent említett betegségek, tehát többnyire az igézet megszemélyesített, demonizált alakja jelenik meg. A szentantaltüze vagy orbánc kegyetlen démonként tűnik fel, különösen a székellyöldi, moldvai, gyimesi szövegekben. Itt hosszú, jelzőisméltéles felsorolások tartalmazzák démoni tulajdonságait, mint például egy moldvai szövegben: „Elindult a haragos orbánc, kásás orbánc, tüzes orbánc, csonthányó orbánc, színrontó orbánc, vérszipó orbánc...” Elsősorban ugyanezen a keleti területen jelennek meg a szövegekben a hetes, hetvenhetes betegségdémon-csoportok vagy -családok, valamint – főleg Moldvában – a hosszú felsorolásos szerkezetekben a démonok változatos jelzői. Például egy moldvai ráolvasásban: „fehér, csattogó, hólyagos szentantaltüze”. Ez Kelet-Európában, sőt, mondhatni az egész Közép-Keleten általános sajátossága a démonok megjelenítésének. Egy esetben szentantálnak (mint démonnak) „hetvenhétféle farkasai” is vannak. A magyarság nem démonikus betegséggént számon tartott igézete és ráolvasásokban – különösen a keletmagyar variánsokban – szintén démonként jelenik meg. Itt hét vagy hetvenhét igézet, vagy az igézet hetvenhétféle családtagjával jön rontani: „...hetvenhétféle igézetek, kék szemű, fekete szemű, sárga szemű emberek...” Az említett román be-

tegségnevekkel jelzett démonok mellett itt egyszer a *torokgyik* is démonként lép fel. A bántási szúrás és nyilalás ugyanebben a szövegstruktúrában nem kap démonikus attribútumokat, itt feltehetően csak e ráolvasásszűzsé alkalmazása hozta magával egészen mindennapi betegségek megszemélyesítését. A betegségdémonok olykor a Sátánnal azonosulnak: „Elindult a nagy Sátán hét lányával, hét fiával, hetvenhét unokájával...” (szentantaltüze ellen), és a zivatart, jégverést (a benne lakozó Sátán révén) szintén démonikus kártételként szerepeltetik a székelyföldi, moldvai szövegek. A betegségdémonok megjelenítésében olykor unikális megoldásokkal is találkozunk, például egy gyimesbükki szöveg *huszármenyecskék*ként állítja elénk a démonokat.

Az embereknek ártani induló démon a szent kérdésre ismerteti rontó módszereit, amelyek igen brutálisak: a beteg „piros vére megívása”, a vér „kiszívása”, a test kiszáradása, a hús szétszaggatása és „hasogatása”, a száraz csontok szétszórása. A leggyakoribb állandósult szókapcsolat a „csontja hasogatására”. A zivatar, jégeső (illetve az azt okozó vagy benne lakozó Sátán) az emberek kenyerének, gabonájának, a „szegény emberek eledelének” „elrontására” törekszik. A démonelküldő formula a betegséget és a démonokat ember nem lakta helyekre, pusztába, hideg havasokba, kősziklák tetejére, hegyére, fekete kősziklára, fekete föld gyomrába, fekete (egy esetben veres) tenger mélyére küldi.¹⁵ E kietlen tájakon nem folyik emberi tevékenység, nem emberi lények laknak: nem szántanak-vetnek, nem aratnak, nem sütnek kenyeret, a kutyák nem ugatnak, a kakasok nem kukorékolnak, nem laknak keresztények, az egyházi szertartásokat nem végzik: nem szól a harang, nem vetnek keresztet, nem adnak alamizsnát. A puszták kővilág lakóiként olykor vadembereket, vadleányokat, tündéretet, tündérlányokat jelölnek meg az elküldő formulák, máskor oroszlanokat (vagy orosz leányokat), de legjellemzőbb az élők és egy halotti „nyers” világ szembeállítás, és az élők világának a keresztény szertartásokkal, a vad, halotti kővilágnak e szertartások hiányával való jellemzése. Ez a halott világ sok esetben maga a pokol.¹⁶

A szövegek ezen a pontján általában megszólal az aktuális gyógyító: a legendabeli gyógyító példáját követve ő is parancsol a betegségnak, vagy fohászodik a betegség elmúltáért: „Kérlek, bódogságos Szűz Mária, / adj vigasztalást ennek az Erzsinek, / igaztából kapott betegsége miatt.” Ezáltal ez az epikus ráolvasástípus is betölti a mindennapi gyógyítás és a mitikus gyógyítás közti mediális funkcióját. A historiola beleszövése a gyógyító ráolvasásba a konkrét gyógyításhoz viszonyított mitikus szintre emeli, ezáltal a – hathatósabb – mitikus gyógyítás részesévé teszi. Különösen így van ez az olyan nyira a helyi betegséghiedelmekhez és gyógyító rítusokhoz adaptált szemverésgyógyító szövegek esetében. (Kevésbé jellemző a jégeső elleni ráolvasásokra: ott nem volt konkrét egyén, aktuális beteg, akinek a gyógyulása érdekében szükséges volt a mítoszszal való kapcsolatok létrehozása.) Egy másik, összes típusunkra igen jellemző kapcsolat a historiola utalása az alkalmazott rítusra, a konkrét betegre, tehát az aktuális beteg a *dramatis personae* közé kerül. Például egy moldvai, orbánc elleni ráolvasásban: „Szent Antal elindult hét fiával, hét lányával, tüzes orbáncos, dagadott sebeivel, fene farkasaival, vad oroszlanjaival, hogy Jusztinának gyenge szívét elszorítsa, piros vérit kiszívja.” A historiola első személyű előadásával, vagy amikor a démonelküldő formula a valódi beteghez is szól, a konkrét beteg a legendai beteg rangjára emelkedik.

Noha ezek a szövegek országos elterjedésű szövegtípusokat képviselnek, főleg az utolsó évtizedek gyűjtéseinek köszönhetően a nyelvterület legkeletibb részeiről származó adatok óriási számbeli fölénye mutatkozik meg.¹⁷ Itt sok helyen még él a gyógyítók kezén ez a ráolvasásanyag, a zivatartelküldő változatokat is alkalmazták jégfelhő közeledtekor a Székelyföld, Gyimes több pontján még a közelmúltban is. Ugyane területen kéziratokon, kézírásos füzetekben is számos személy őrzött, örökített tovább a családjában ilyen szövegeket. Moldvában a magyarsá-

génál talán még elevebb román ráolvasó gyakorlat is hatott: a román eredetű betegségnemek (*udma, szántka*), illetve a betegségdémonok olykor tükörfordításnak tűnő nevei (*fosókabába*) erre utalnak.

Magyarországon ezek a szövegtípusok – a múlt századi gyűjtések tükrében – már csak szóróványosan, kevés helyen éltek, de zoborvidéki (Nyitra, Szlovákia) és zalai, somogyi, dél-alföldi adatok talán valamikori általánosabb, országos elterjedtségre vallanak. Ezek a ráolvasások viszonylag zárt, homogén csoportot képeznek, azonban szoros kapcsolataik vannak a XII.2. csoport szövegeivel: elsősorban is a démonok megjelenítésének stílárisközösei, valamint az elküldő formulák rokonsága vagy azonossága köti össze a két csoportot. Másrészt a szövegek, főleg az igézetet gyógyítók sokszor kontaminálódnak másfajta, nem epikus igézetellenes szövegek motívumaival: a „Szem nézte, szív szerette...” kezdetű hármasszóval vagy az igézetet az igéző szemekre visszaküldő ráolvasással (lásd ezeket a XI. csoportban). Székelyföldön, Moldvában, Gyimesben az igézet elleni ráolvasások sokféle típusa, változata él a mai napig egymás mellett, természetes folyamat ezek összeolvadása, szétválása, kontaminációinak létrejötte. Másrészt megjelenik egyes szövegvariánsokban ugyancsak ezen a területen egy-egy – más ráolvasástípusokból is ismert – sztereotíp hasonlat, mint például: „Maradjon tisztán, mint anyja szülte...” (Moldva), vagy: „Úgy elmúljék, mint a füst s a pára...” (Székelyföld). Az igézet gyógyítására szolgáló szövegekben – mint az epikus ráolvasások más típusaiban is – jellemzőek a Krisztust szűzen szülő Máriára vagy a Krisztus Jordán vízében való megkeresztelésére történő utalások is. Beékelődik e ráolvasástípusba is e tájon a több típusban megjelenő ’öz nyalja a fiát szeplőtől, én is N-t az igézetből’ hasonlat, több variációban.¹⁸ Az elküldő formulák helyett – vagy beléjük szűrve – használják a démont a testből tagról tagra kiküldő, szintén más ráolvasástípusokból ismert formulát is. Egy másik, rokon tartalmú formula (amely ugyancsak a keresztény ördögűzés öröksége) a beteg testébe a fejen át behatoló, megszálló démont űzi ki a testből az altesten keresztül, a talpon át: „Menjek be fejedbe, ész jöjjenek ki szarkain” – feleli egy moldvai betegségdémon a szent kérdésére.

E ráolvasások közül sok – különösen némely zoborvidéki (Nyitra, Szlovákia) vagy zalai szöveg, valamint számos székelyföldi, gyimesi, moldvai variáns – a démonok, démoncsapatok bemutatása, illetőleg a démonok lakóhelyeként bemutatott kietlen, ember nem lakta tájak leírása révén költői szépségekben igen gazdag. E csoport ráolvasásai (a további, XIII.2.–XV. csoportok szövegeivel együtt) a magyar szöveganyag legköltőibb, legszebb, esztétikai élményt is nyújtó részét képezik.

A találkozásráolvasások inkább professzionális gyógyítók kezén éltek, kevésbé voltak részei a mindennapi gyógyító gyakorlatnak. A magyar típusok és változatok a kelet-európai szövegekkel mutatnak rokonságot; ráolvasóink viszonylag közeli párhuzamait – ha nem is pontos megfelelőit – megtaláljuk a fent említett orosz, bolgár, román, görög összefoglaló tanulmányokban, szövegközlésben, a nyugati – a magyar anyagtól távolabb álló – típusokat német, francia, angol közlésekben, valamint német archivális adatokban.¹⁹ Az igézet mint vándorló betegségdémon az egész Mediterráneumban, valamint mai görög, szerb szövegekben is megjelenik.²⁰ A démont kietlen, ember nem lakta helyekre küldő formula sokszor egészen pontos megfelelői jelennek meg az előbbi orosz, bolgár, román tanulmányok szöveganyagán kívül további orosz, bolgár, román, görög, illetve szerb, szlovén, lengyel szövegpublikációkban.²¹ Egy délszláv szöveg például a fejfájást oda küldi, ’ahol nem kukorékol kakas, ahol nem szolgáltattak misét’.²² Vagy egy újgörög példa: ’Távozzatok ennek a lánynak hatvankét eréből, menjetek a hegyekbe, dombokba, a tatárokrá, a nap mögé, ahol a kutyák nem ugatnak...’²³

Igézet

1.1. *Igézet* gyógyítása (Somogyudvarhely, Somogy megye²⁴)

A viaszöntő asszonyhoz mentek. Az viaszt melegített egy lábosban. Egy tányér vízre keresztben szalmaszálát tett, közben a szenteket hívta segítségül. Ha a viasz felforrt, a tányérba öntötte, az „eloszlott a vízben és megmutatta, ha igézet volt”. Gyerek gyógyításánál a gyerek névadó szentjét szólították.

Úton megy az igézet,
szemben találja az Úristent.
Azt kérdi tőle:
„Hová mész, te igézet?”
„Elmegyek ehhez a Pistához,
a testit marcingolni,
a szívét hervasztani.”
„Menj vissza, te igézet,
a nád tőjére,^a
madarak tollára,
és tenger vizibe!”
Boldogságos Szűz Mária, édesanyám,
gyere, segíts, hogy meggyógyítsuk ezt a nagy beteget!

Hiszekegy, Miatyánk, Üdvözlégy.

1.2. *Igézet* gyógyítása (Somogy megye²⁵)

Üdvözlégy, Miatyánk.

Megy az igeizet igaz uton,
keirdi tőle Krisztus:
„Hová meisz, te igeizet?”
„Ein emönök a faluba,
N.-nek^b szürit-szálát szödögetnyi,
színeit, szüveit^c hervasztanyi.”
„Ne mönj te oda,
hanem mönj adakra-vadakra,
farkasokra, öüzekre, nyulakra,
azok szöürit-szálát szödögesd!
Ne mönj, te igeizet, oda,
hanem ha kalap alu gyüttei,
fejkötü alá mönj vissza!”

^a tövére

^b Itt a beteg nevét kell kimondani.

^c színét, szívét

Hiszekegy Szent Vendel tiszteletére.

Aki leszart, nyallon kü!^a

1.3. *Igézet* gyógyítása (Vajta, Fejér megye²⁶)

Uton mén az ige,^b
azt kérdi a [---].^c
„Hová mész, te ige?”
„Elmegyek Jánoshoz,
szívét szaggatni,
színjét hervasztani.”
„Menj el a Jordán vizére,
fürödj meg a Jézus nevébe!”
Uram, Jézus, segítsd meg!

2.1. *Igézet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁷)
Vizet vet három, öt, hét vagy kilenc parázssal („ha leszáll, akkor erősen meg van igizve”), és ráimádkozik egyszer, kétszer vagy háromszor:

Megindul a gonosz igizet,
találkozik a boldogságos Szűz Máriával.
Kérdi tőle a boldogságos Szűz Mária:
„Hova, hova, te gonosz igizet?”
„Ennek s ennek^d a szép színe látogatására,
piros vére megivására.”
„Térj meg,^e térj meg, te gonosz igizet!
Eredj a kősziklákra s a hegyekre,
ott, ahol a harangszó nem hallszik,
kakasszó nem hallszik,
semmilyen állatféle bögés nem hallszik!
Ott üljél, és ott lakozjál!”
Akinek veti,^f az maradjon tisztán,
hogy^g a boldogságos Szűz Mária hagyta!

A beteg iszik három csöppet a vízből, majd megmossák belőle a homlokát, tenyerét, talpát „kereszt formába”.

^a nyaljon ki

^b igézet

^c Itt hiányos a szöveg.

^d Az adatközlő beszúrása; itt az adott beteg nevét mondják.

^e 'fordulj vissza'

^f Akinek a gyógyító „veti a vizet” (a gyűjtő számára felidézett és interpretált szöveg).

^g ahogy

Variánsok: igízet gyógyítása (rövidebb szöveg, többlet: „...Kék szem, zöld szem, / hetvenhétféle pokoligíző szem, / aki átoljárta, átolnezte. / Olyan tisztán maradjon az igízett,^a mint Szűz Mária szülte szent fiát, az ártatlan Jézust!” – Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia;²⁸ Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia;²⁹ rövidebb: Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁰).

2.2. *Igízet gyógyítása* (Hertelendyfalva, Dél-bánsági körzet, Szerbia³¹)

Elindult az igízet,
 hogy menjen a Rózsika fejibe.
 Megtalálkozott a boldogságos Szűz Mária, és kérdezte:
 „Hová mész, te igízet?”
 „Megyek a Rózsika fejibe!”
 „Térj vissza, igízet,
 hadd békin az ü fejit,
 ahogy az ü éldesanyja szülte!”
 Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Úristen nevébe!

2.3. *Igízet gyógyítása* (Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia³²)

Elindula a gonosz igízet
 hetvenhétféle leánnyával,
 hetvenhétféle fájdalomával,
 hetvenhétféle betegségivel.
 Talála Ferikének (a nevit mondja) betegségire,
 kezibe, lábába,
 szálos húsa hasogatására,
 vére kiszipására.
 Talállá a boldogságos, szép Szűz Mária:
 „Hova mész, te gonosz igízet?”
 „Menyek ennek a gyermeknek a szállására,
 kezibe, lábába, fejibe, fájdalomára,
 gonosz igízetjire,
 szálos húsa hasogatására,
 vére kiszipására!”
 „Ó, térj meg, térj meg, te gonosz igízet,
 menj el kősziklákra, pusztákra,
 hol kovászos kenyervel nem élnek,
 fekete lovak nem nyeritnek,
 menj el arra a pusztára!”
 Arra mondom ezket a szovokot,
 ezer angyal legyen megvigasztalója!

Variánsok: igízet gyógyítása (rövidebb: „...a gonosz igízet hetvenhétféle szárnyával / rászállott ennek a malacnak testjére, / száraz húsát hasogatni...” – Gyimesfelsőlök, Hargita megye, Románia;³³ „...hetvenhétféle igízet, hetvenhétféle ereszkedéssel..., ...eridj te a somfának tetejibe, / annak tördeld ágait, / annak szaggasd gyökereit!” – Kökényesd, Szatmár megye, Románia³⁴).

3.1. *Igízet gyógyítása* (Csinód, Hargita megye, Románia³⁵) Vízetés három parázzsal. Hiszekegy, Üdvözlégy, Miatyánk, majd:

Elindult a gonosz igízet
 N. teste gyötrelmére,
 csontja hasogatására,
 vére ivására,
 nagy fájdalomára.
 Megtéritlek azon igékkal,
 melyekkel téritette az áldott Jézus a bűnös embereket.
 Első harangszó itt ne kapjon,
 második harangszó itt ne találjon,
 harmadik harangszóra
 úgy semmivé váljon,
 mint a füst s a pára ahogy semmivé vált!
 A beteg egészséges legyen!
 Dicsőség az Atyának [stb.].

3.2. *Igízet gyógyítása* (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁶)

Elindult a hetvenhétféle igízet
 Erika csontja hasogatására,
 piros vére megivására.
 „Térj meg, térj meg, hetvenhétféle igízet,
 Erika csontja hasogatására,
 piros vére megivására!
 Menj el oda, arra a pusztára,
 ahol a fekete kakasok nem szólnak,
 fekete johok nem bögnék,
 fekete lovak nem nyeritnek.
 Menj el oda, mert kék szem, zöld szem,
 mindenféle tarka szem
 megnézte és megigízte!”
 Jöjj el, boldogságos Urísten, és gyógyítsd meg!
 Őz nyalja a fiát szeplőtől
 és én Erikát az igízettől,
 tű, tű, tű [köpköd].

Variáns: igízet gyógyítása (rövidebb: „...fekete kecskék nem mekegnek...” – Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁷).

^a a megigézett személy

3.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia³⁸)

Vizet vet három parázzsal. Keresztet vet, kezét asztalra helyezett olvasójára teszi, és mondja:

„Hova indultál, gonosz igizet?”
 „Elindultam Enikőnek szálkás husa hasogatására,
 piros vére ivására.”
 „Menj el, menj el rengeteg erdőkre, kősziklákra,
 hol fekete kakasszó megszollan,
 a kősziklának a tetejire,
 oda, annak a toronyjára!”
 Vidd el, vidd el innét ezt a fejfájást
 az én fejemről!
 Bocsásd meg bűnjeit, bocsásd meg vétkeid,
 az ő gondolatjára!
 Isten legyen velünk szent országában!
 Jöjj el hozzánk,
 ez a gonosz igizet ne szálljon a szüvünkbe,
 hanem repüljön a hegyeknek a hegyes hegyibe!

3.4. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia³⁹)

Megindult a hetvenhétféle igizet,
 Ilona csontja hasogatására,
 piros vére kiontására és megivására.
 Tér meg,^a tér meg, hetvenhétféle igizet
 Ilonának csontja hasogatásából,
 piros vére kiontásából és megivásából!
 Menj el oda,
 hol a fekete kókisok^b nem szólnak,
 fekete johók nem bógnek,
 fekete lovak nem nyerítnek,
 s fekete kutyák nem ugatnak!
 Szem megnézte,
 szű megszerette és megigízte.
 Kék szem,
 ződ szem,
 sárga szem
 s mindenféle tarka szem megigízte,
 jöjj el, boldogságos Szűz Mária, vigasztald meg!
 Z^c őz nyalja a fiát szeplőtől,
 én es Ilanát az igizettől.

^a térj meg, vagyis 'fordulj vissza'

^b kakasok

^c az

3.5. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia⁴⁰)

A gyógyító vizet vet: egy csésze vizet tesz az asztalra, miután keresztet vetett egy késsel arra a helyre, ahová a csészét helyezi. Mondja az imádságot, közben keresztet vet a vízre a késével:

Megindult a hetvenhétféle igizet
 pokol tornácáról,
 (mondja, aki beteg, annak nevét) a csontja hasogatására,
 piros vére megivására.
 „Térj meg, térj meg,
 te hetvenhétféle igizet,
 pokolnak tornácára!
 Menj vissza oda,
 ahonnan elindultál,
 s menj el a pusztára,
 hol a fekete lovak nem nyerítnek,
 fekete kakasok nem szólnak,
 fekete johók nem bógnek,
 fekete hollók nem... [érthetetlen szó].
 Menj el oda,
 phü-phü [köpköd],
 távozzál messzire!
 Gyógyuljon meg a beteg tőle!
 Szem megnézte,
 szív megigízte,
 kék szem,
 ződ szem,
 tarka szem,
 mindenféle mocskok szem
 ránézett, és megigízte.
 Jöjj el, boldogságos Úristen,
 gyógyítsd meg!

„S akkor esmént háromszor így kell: phü-phü-phü [köpköd], s úgy a gyufát elgyújtja, s úgy a vízbe veti belé. Így, ahogy ezt mondja. Három szálát, vaj^a ötöt, vaj hetet. S akkor odaadja, aki beteg, annak, s iszik belőle háromszor, s akkor elviszi, s napnyugatra lent elönti, s a csészét egy kicsit így leborítjuk. Ezt meg kell így csinálni. Ha egyszer megcsinálja, és nem áll meg, akkor megcsinálja háromszor.”

4.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁴¹)

Vizet vetnek három parázzsal, beteg embernek vagy állatnak.

Kék szem, ződ szem,
 hetvenhétféle pokoligíző szem,
 ki átoljárta, átolnézte az állatoknak a fejit.

^a vagy

Döföm szüvibe, szemibe,
s kérem a boldogságos, szép Szűz Máriát,
hagyja olyan tisztán az igizettől,
milyen tisztán szülte
az áldott, szent fiát a fekete földre!
Phü-phü-phü [köpköd].
Ugy elmuljék,
mind a gyertyafüst hogy elmulik!
„Merre indultál, te gonosz igizet?”
„Elindultam a marháknak fejiknek fájdalmára,
Csontjiknak hasogatására.”
„Térj meg, térj meg, te gonosz igizet,
menj el a vadasszonyoknak a vermeikbe,
menj el, szállj hajlandóságra,
igyál gyöngyharmatot!
Menj el oda, hol kovászval nem élnek,
hol kovászos kenyeret nem sütnek,
hol a fekete kakasok nem kikirilnek!”
Phü-phü-phü...
Ugy elmújék,
mind a gyertyafüst hogy elmulik!

Ráhintik a vizet a betegre, majd a kerítés tövébe öntik a maradékot.

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia⁴²).

4.2. *Igizet gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁴³)*

Kék szem,
zöld szem,
hetvenhétféle pokoligiző szem
átolnézte, átoltárta ezt a gyermeket.
Döföm szemibe, döföm seggibe,
szökjék ki a szeme, aki megigizte!
Ezer angyal vigasztalja meg,
olyan tisztán maradjon az igizettől,
mind bódogságos Szűz Mária szűzön szülte szent fiát
fekete föld színire,
Jézus hójza^a meg erejít, egészségít
ennek a gyermeknek!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben vala, most és mindörökké! Amen.
Megindula a gonosz igizet,
megtalálá a bódogságos Szűz Mária.
Azt kérdé: „Hová mész, te gonosz igizet?”

^a hozza

„Mejek ennek a gyermeknek feje fájására,
csontja hasogatására,
piros vére elfolyására.”
„Ó, térj meg, térj meg, te gonosz igizet,
menj el az erdők fájának feje fájására,
csontja hasogatására,
piros vére elfolyására!”
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Amen.
Szem megnézte,
szű megszerette,
szem megigizte,
ezer angyal vigasztalja meg!
Olyan tisztán maradjon az igizettől,
mind a bódogságos Szűz Mária szűzön szülte szent fiát
fekete föld színire!
Jézus hójza meg erejít, egészségít ennek a gyermeknek!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Amen.

A vízből itatják a beteget, és megmossák vele a fejét.

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁴⁴).

4.3. *Igizet gyógyítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁴⁵)*

Elindulának hetvenhétféle igizetek:
kék szemű, fekete szemű, sárga szemű emberek.
Szem megnézte,
szív megszerette,
szem megigizte.
Én is tiltom tűzzel-vassal és ezen három imádsággal,
hogy úgy megvigasztaltassék,
mint Krisztus Urunk megvigasztalta
a boldogságos Szűz Máriát a Jordán vizéből.
Én is tiltom tűzzel-vassal,
hogy úgy meg ne nyugodjék,
mint Krisztus Urunk meg nem nyugodott
a gyékényágyon és a kőpárnán.

Miatyánk; második és harmadik ismétléskor Üdvözlégy és Hiszekegy is.

Variáns: igizet gyógyítása (rövidebb: „...Aki megigizte, / ne tudjon ártani, / menjen a pusztákra!” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁴⁶).

4.4. *Igízet* gyógyítása (Ploszkucény, Vránca megye, Románia⁴⁷)

Zöd szemű,
fekete szemű,
kilencvenkilenc[féle] szemű
igízte meg e... mondza a nevit... Mária, száu^a György:
„Te sáf pusza igízész, eljöttél,
csontját-bontját összetörted,
pirosz vérit kiszíptad.
Térj meg, térj meg,
menj ki a pusztaszágokra,
száu ott vannak a szíp vadleányok,
törd össze csontjikat-bontjikat,
szípd ki pirosz vériket!”^b

5.1. *Igízet* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁴⁸)

Elindula három zsidó lány.
Ed kiék szemű,
ed züöd szemű
s ed fekete szemű.
Kiek szemű megigízte,
s e fekete szemű meggyivissa!^c

5.2. *Orbánc* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁴⁹)

Orbánc, menj el tengereken keresztül,
túl a vizeken túl,
maradjon meg az a gyerek tisztán,
mint az anya szülte ez világra!
Menj el erdőbe, mezőbe,
tengerekbe, vizekbe,
s maradjon meg az a gyermek tisztán,
mint az anya szülte ez világra!
Elindult három zsidó lány,
egy kék szemű,
egy veres,
egy zöd szemű.
A veres szemű elnézte,
kék szemű rivamérte,
zöd szemű meggyavutta!^d

^a 'vagy' (románból)^b A végén az adatközlő hozzátette: „Száu még mondom oláhu: Kurát ku luminát...” (Curat cu luminat: 'tisza, világos'.)^c gyógyítsa meg^d meggyógyította

Maradjon meg még tisztán,
mint az anya szülte ez világra!

„Azonkülönbén még mondom:”

Mint a marhatehén szülte,
azt a borjút megnyalta,
sz tisztán maradt,
úgy nyalja meg édesanyja,
hogy tisztán maradjon!
Atyának, Fiunak, Szentlélek Istennek, áment.

Ijedtség, tályogos asszony

6. *Ijedtség* gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia⁵⁰)
Miatyánk, Üdvözlégy. A beteget lepedővel letakarja a gyógyító, és hideg vízbe forró
önt önt. Míg tölti az ólmot, mondja:

„Hova indultál, te gonosz ijedtség?”
„Elindultam ennek a gyermeknek bántodására,
szeme, szőre hasogatására,
piros vére megivására.”
„Ne menj ennek a gyermeknek
szeme, szőre hasogatására,
piros vére megivására!”
Távozzon^a a Sátán!
Menjen oda,
hol a fekete hollók nem kárognak,
a fekete kutyák nem ugatnak!
Távozz, te gonosz ijedtség,
A magos kősziklákon túl!

A vízben kihűlő ólom alakja megmutatja, mitől ijedt meg a gyerek.

7. *Ijedtség* gyógyítása (Kászontíz, Hargita megye, Románia⁵¹)
Viaszöntés: a vízbe öntött forró viasz kihűlő alakjából állapítják meg, hogy mitől
ijedt meg a beteg. Háromszor kell önteni, „holdfogytára”.^b Először Miatyánk, Üd-
vözlégy, majd:

Atya, kereszt, csodálkozás,
ördögi nagy rabság,
hosszas betegségből betegek gyógyulnak,

^a távozzon^b holdfogytára

tenger sokasága mellől rabok szabadulnak.

Elindula tályogos asszon
hetvenhétféle tályogokkal, szívörésekkkel.

Kérdé a boldogságos Szüz Mária:

„Hova mész, te tályogos asszon?”

„Én elmenyek az Évike

apró csontját ropogatni,
szálkás husát hasogatni.”

Kérlek téged, Jézus Krisztus, kinszenvedésedre,

abban a testben ne adj helyet a betegségnek,

hanem menjen a halak torkába,

hol a kalászos nem sütődik,

ahol a kakasszó nem hallszik,

ahol semmiféle oktalan állatnak nem árthat!

Hiszek Istenben,

bízom Istenben,

hogy az igaz Isten lakozzék lelkembe.

Jőjj el, Jézus,

gyógyítsd meg ezt a gyermeket!

Utána megint Üdvözlégység és Hiszekegy. Ezután önti a viaszt a gyerek hátára tett tál vízbe.

Huszár menyecskék

8. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁵²)
Vízvetés három vagy öt parázzsal.

Megindultak a huszár menyecskék heten,
megtalálták a boldogságos Szüz Máriát,
s azt kérdezte: „Hova mész, hova mész,
te huszár menyecske?”

„Menyek (egy nőnek vagy férfinak) vére megivására,
csontja hasogatására.”

Boldogságos Szüz Mária aszmondja:

„Térj meg, térj meg,

te huszár menyecske!

Menj el a kősziklákra,

fahegyekre,

hol kakasszó nem hallszik,

vakarukalács^a nem adódik!

^a Dagasztás után a teknő oldaláról összekapart „vakarékból” sült cipó, amelyet alamizsnaként, a halottak lelkiüdvéért szoktak adni.

Oszolj el, mind a só a vízbe,
viasz a tűzbe!”
Kék szem, zöld szem megnézte,
fekete szem megigizte.
Ptüj-ptüj-ptüj... [köpdös].

A beteg ivott a vízből, majd megmosdatták benne.

Szánka^a

9. *Mellyszorulás^b* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia)⁵³
A gyógyító tüvel szurkál fokhagymát, és mondja:

„Hova indultál, hova indultál,
te kicsi szánka, te nagy szánka,
hetvenhétféle szánka?”
„Én elindultam,
ennek a Marikának belészálljak a testjibe,
piros vérit megigyam,
szálkás husát elszárajszam,
testjét harsogtassam,
szüvit nyilalltassam.”
„Te innét térj vissza,
me a fokhagymával elejedbe állok,
tövel megszurkállak,
az eleven szénvel elégetlek!
Te innét térj vissza!
Menj el, ki a hideg havasokra,
szállj belé a vadleánkáknak a testjikkbe,
azoknak idd meg piros vériket,
szárazd el szálkás husikat,
harsogtassd a testjüket,
nyilalltasd a szivüket,
hol a csitkók nem nyeritnek,
a kakasok nem szólnak,
s a harangok nem zudúlnak,
keresztet nem vetnek,
templomba nem mennek,
s meg nem keresztelkednek!”

^a Román eredetű betegségdémon-elnevezés. A román néphit *samcă* démona főleg kisgyermek, gyermekágyas anyák betegségét, halálát okozhatja. Lásd bővebben: Takács 2014.

^b mellszorulás ('szívszorulás')

Ez a leánka meg van keresztelvel,
 z^a anyja meg van hitelődvel,^b
 keresztet vetnek,
 imádkoznak.
 Én es imádkozom,
 a boldogságos, szép Szüz Máriának
 szent tiszteletjire, dicsiretjire,
 hogy ettől az olvasástól
 ennek a Marikának legyen megvigasztalása.

A fokhagymát három parázzsal és zsírral összetörük a küszöbön súlyokkal, ezzel kenik be a kisgyereket fűrtöztéskor, kereszt alakban, majd összemérik^c a jobb térdét a bal vállával, és fordítva.

Variáns: igézet gyógyítása (rövidebb: Pusztina, Bákó megye, Románia⁵⁴).

Mádra^d

10. *Mádra* gyógyítása (Abaújvevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁵)

Elindult a mádra,
 magas hegyre,
 keskeny hídra;
 találkozott a Szüz Máriával.
 Mondta neki Szüz Mária:
 „Hová mész, te mádra?”
 „Megyek Mariskának a gyomrába.”
 „Ne menj te oda, mádra,
 ha^e eredj te az Atyának, Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében! Ámen.”

Szúrás, nyilallás

11.1. *Szúrás* gyógyítása (Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁶)
 A gyógyító keresztet vet magára és a betegre. A fájós testrésze (fej, fül) tartja jobb kezét. Váltakozva mond három Miatyánkot és három Üdvözlégyet. Az Üdvözlégybe besúrja (a „...gyümölcse, Jézus...” szavak után):

^a az

^b Az anya szülés után hat héttel templomi tisztulási szertartáson esik át, „hitelődik”.

^c A vállak és térdék összeérintésével „méri” meg, hogy egyforma hosszú-e a test két átlója, keresztben a vállaktól a térddekig; ha igen, egészséget, ha nem, betegséget jelent.

^d *Mádra*: gyomorgörccszerű betegségtünet; a beteg időnként úgy érzi, hogy a gyomrából valamilyen kemény tárgy fölmeleg egészen a nyeldeköljéig, s meg akarja fojtani.

^e hanem

„Hová mész, te szúrás, nyilamlás?”
 „Elmögök egy asszonyba.”
 „Ne menj te asszonyba,
 hanem eredj a túsökbokorba!”

Lehet reggel, délben, este két-két Miatyánkot és Üdvözlégyet, vagy napkeltekor és naplementekor három-három Miatyánkot és Üdvözlégyet mondani. Utána a gyógyító saját magára, a földre és a betegre keresztet vet:

Kísérd ki, Jézus, ezt a nyavalyát belüle!

Variáns: szúrás gyógyítása (Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁷).

11.2. *Nyilamlás* gyógyítása (Miske, Bács-Kiskun megye⁵⁸)

„Hová mész, te nyilamlás?”
 „Megyek a te tetemidbe.”
 „Ne menj te az én tetemimbe,
 eredj a zöld erdőbe,
 annak törd le ágát!”

Szentantaltüze, orbánc, udma^b

12.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Egerszék, Hargita megye, Románia⁵⁹)
 A gyógyító a beteggel szembe fordul, és páratlan számszor mondja:

Elindula a szentantal^c hetvenhétféle fájdalommal,
 belészállott ennek a fejibe,
 husát, csontját hasogassa,
 piros vérit szipogassa.
 „Térj meg, térj meg, szentantal!
 Menj el a zsidó lányokhoz,
 törd meg a csontjikat,
 hasogasd meg a husikat,
 szípd ki a piros vériket!
 Vájlál úgy, mind só a vízbe,
 viasz a tűzbe!”

„S akkor eltöpdösi. [...] Mondja a nevét, s akkor reaolvassa a vízre, s a vízbe megmosakszik [...] kedden s péntekenn, napfeljövelelekor.”

^a testedbe

^b 'Kelés', 'tályog', 'daganat' (románból). Lásd bővebben: Takács 2014.

^c Ti. a szentantaltüze betegségdémon.

12.2. *Szentantaltüze* gyógyítása (Csaracsó, Hargita megye, Románia⁶⁰)

Szentantal elindult hetvenhétféle betegségivel,
 megtalálkozott Annával,
 belészállott a testibe,
 szétszaggassa a csontját,
 megigya a vérit,
 megeszi a husát.
 „Térjél meg, szentantal,
 menj el a kösziklára,
 szállj be az orosz lányokba,^a
 szaggasd szét a csontjikat,
 idd meg a vériket,
 edd meg a husikot,
 s ne engedd,
 hogy tovább szálljon Annára,
 Annának a véribé!”
 Bocsáss meg,
 Uram, Jézusom, nekik!

12.3. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁶¹)

Megindula szentantal a nagy kalastoromval,^b
 tüzes orbáncával,
 kása orbáncával,
 mindenfajta orbáncával.
 Odamegyen Szent Antal, megkéri:
 „Térj meg, térj meg, szentantal!
 Eriggy kösziklákba,
 ahol az emberek nem lakoznak,
 kutyák nem ugatnak,
 kakasok nem szólnak!
 Ennek az embernek nagy fejfájása van,
 téritsd meg, s a kösziklákön ereszd le ezt,
 amit én mondtam!”
 S aszmondja akkor:
 „Nem tudom megtéríteni,
 Me nem istenfélő ember.
 Majd, amikor istenfélő ember lesz,
 akkor a Szent Antal pártfogása lesz.”

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása (záró rész nélkül: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁶² Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁶³ „...váljal, mint só a vízbe, / s viasz a tűzbe!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁶⁴).

^a Lehetséges „orosz lányokba” értelmezés is.

^b Félreértett alak, tkp. kalastoromból – kolostorral, kolostorból.

12.4. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁶⁵)
 Kilencszer mondja el a gyógyító, olvasóval a kezében. Az olvasót a beteg feje fölött „siringeti”;^a a „Térj meg, térj meg” szavaktól kezdve visszafelé forgatja.

Az Atya, Fiú, Szentlélek Istennek nevében,
 miképpen kezdetben, most és mindörökké, amment.
 Elindult szentantal a nagy kalastoromból^b
 a hetvenhétféle fájdalmas, tüzes,
 mérges, orbáncos sebjeivel (a nevit mondja, akihez),
 hogy a fejin menjen bé,
 s a lábán menjen ki,
 s egye meg a husát,
 igya meg a vérit,
 porolja el a csontját.
 Találá a boldogságos Szüz Máriát, s mondá:
 „Térj meg, térj meg, szentantal
 a hetvenhétféle fájdalmas, tüzes,
 mérges, orbáncos sebjeidvel,
 menj a kösziklákba a gonosz leányokhoz,
 fejiken menj bé,
 lábikon menj ki,
 edd meg a husikot,
 s idd meg a vériket,
 porold el a csontjikat,
 hogy maradjon (az, aki^c) tisztán,
 ahogy a boldogságos, szép Szüz Mária teremtette!”

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása (rövidebb: „...Menj el a Fekete-tengernek a fenekibe, / s ott olyan semmié^d légy, / mint a só a vízbe, / s a viasz a tűzbe!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁶⁶ Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁶⁷ „...nagy kalastoromból kása orbáncával... kösziklákra, hol a fekete kakasok nem szólnak, / harangokat nem húzzák...” – Magyarc sügés, Bákó megye, Románia;⁶⁸ „...Menj el az orosz leányokhoz, vérit idd meg, husát edd meg, / csontját porold el!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁶⁹ „...kösziklába, / hol az orosz lányok uralkodnak!” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁷⁰).

^a 'forgatva lengeti'

^b kolostorból

^c Vagyis a beteg.

^d semmivé

13. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]⁷¹)

A gyógyítóasszony három szentelt gyertyát gyújtott, keresztet vetett, imádkozott Miatyánkot és Üdvözlégyet, majd „elajálta”^a Szűzanyának. Akkor keresztet vetett a beteg lábára, megnyomogatta, és „ecsapta”, majd mondta:

„Hova mész, szentantal?”
 „Menyek, menyek
 ennek a betegnek
 bészállok gyomrába,
 gyenge testit eszagatom,
 piros vérit megiszom.”
 „Tér meg,^b te szentantal,
 kérlek Krisztus keserves kínszenvedésire,
 az öt mélységes sebeire,
 szállj be az oroslánleányok szivibe,
 gyenge testit szaggasd össze,
 piros vérit ott azoknak idd meg!”

Majd jön a másik vers:

Mikor Krisztus Urunk a földön járt,
 hegyek nőttek, a kövek tőttek,^c
 Krisztus mennybemenetele után
 mindenek megtértek.
 Tér meg tés es,^d szentantal,
 kérlek Krisztus keserves szenvedésiért,
 az öt mélységes sebeiért,
 e máj dicsőséges szent áldásért.
 Szállj be az oroslánleányok szivibe,
 gyönge testit szaggasd össze,
 piros vérit ott azoknak idd meg!

Miatyánk és Üdvözlégy. „Akkor felajánlom ezt a keves imádságot szent Antal tiszteletire:”

Szent Antal, esedezz a Krisztus előtt,
 hogy könnyebbítse azt a fájdalmat
 annak a betegnek.

^a elajánlotta ('felajánlotta')

^b térj meg, vagyis 'fordulj vissza'

^c töltődtek, vagyis 'nőttek'.

^d te is

14. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁷²)
 A gyógyító késsel keresztet a beteg feje fölött, miközben kilencszer ráolvas:

Elindula hetvenhétféle tüzes, mérges orbánc,
 előtalála a boldogságos, szép Szűz Mária,
 szent szűzanyánk.
 Szóval kérdé: „Hova indultál,
 te hetvenhétféle tüzes, mérges orbánc?”
 „Elindultam Erzsihez,
 igyam meg vérit,
 hányjam el husát,
 porozzam el^a csontját.”
 „Kérlek, kérlek,
 térj meg, térj meg!
 Eredj a fekete tengernek a mélységes fenekibe,
 az oroslányoknak idd meg a vériket,
 hánd el a husikat,
 porold el a csontjikat!
 Hagyd el ezt az Erzsit,
 tisztán, ahogy az édesanyja szülte,
 a szép Szűz Mária hagyta!”
 Kés által muljon ki fejből,
 husából,
 csontjából,
 fogából,
 foga injából,
 szeméből,
 szeme hijából,
 minden ize, csontjából!

„...s akkor felrugja a széket, s kést elveti. S töpik [...] fogja a kést, teszi így a fejire, s mondja, hogy:”

Kés által muljon ki fejből, husából, csontjából!

Variáns: szentantaltüze gyógyítása (rövid: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁷³).

^a 'porlasszam szét'

15.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Majos, Tolna megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]⁷⁴)

Elindult szentantal
hét fiával,
hét leányával,
fene farkásával,
vad oroslánjával,
hetvenhétféle tüzes orbáncos sebeivel.
Megtalálkozott boldogságos Szűz Mária.
„Hová ménsz, szentantal
hét fiadval,
hét leányodval,
fene farkásával,
vad oroslánjával,
hetvenhétféle tüzes orbáncos sebeidvel?”
„Megyek Máriához,
piros vérit kiszívom,
gyenge szívit elszorítom.”
„Térj meg, szentantal,
menj el az erdőre!
Ott vannak a vad leányok,
piros vérit szívd ki,
gyenge szívet szorítsd el!
Térj meg, szentantal.”

Miatyánk, Üdvözlégység és Hiszekegy Szent Ilona tiszteletére.

Szent Ilona, térítsd meg ezt a sebet!

Üdvözlégység Szent Antal tiszteletére.

Szent Antal hallgassa meg könyörgésemet, és térítse meg azt a fájást!

Hiszekegy vigasztaló Szentlélek tiszteletére.

Vigasztaló Szentlélek Úristen, vigasztald meg,
vedd le azt a fájdalmat, gyógyítsd meg! Ámen.

15.2. *Szentantaltüze* gyógyítása (Felsőnána, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]⁷⁵)

Elindult a szentantal
hét fiával,
hét leányával,
hetvenhétféle unokájával,

tüzes orbáncos dagadott sebeivel,
fene farkasaival,
vad oroslánjaival,
hogy Jusztinának gyenge szívit elszorítom,
piros vérit ott megiszom.
Térj meg, szentantal,
kérlek a Jézus Krisztus keserves kínszenvedéseire,
öt mélységes sebeire,
eredj el az erdőkre,
ott a vad oroslányoknak gyenge szívet szorítsd el,
piros vérit ott idd meg!
Térj meg, szentantal, vagy akármiféle eredet vagy!^a
Mikor Krisztus a földön járt,
hegyek nőttek,
kövek tőttek,
Krisztus mennybemenetele után mindenek megtértek,
térj meg te is, akármiféle eredet vagy!
Az Úr Jézus Krisztusnak
gyékényágya,
kópárnája,
sütelen kása,
főtelen pogácsa,
ez a Krisztus Urunk vacsorája,
kérlek erre a keserves kínszenvedésekre,
térj meg, akármiféle eredet vagy!
Édes Jézusom, nem az én akaratom szerint;
miképpen mennyben, úgy legyen a földön!
Ha te akarod, mutasd meg a te irgalmasságodat,
ne nézd bűneinket, sok ellened való cselekedeteinket, édes Jézusom!

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása (rövidebb: Felsőnána, Tolna megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia];⁷⁶ „...a magas kősziklára, ott vannak vad emberek, vad leányok...” – Kakasd, Tolna megye;⁷⁷ Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia⁷⁸).

16. *Szentantaltüze* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia⁷⁹)
Háromszor kell elmondani. Ruhát tesz a beteg fejire, szentelt „pimpóval”^b füstöli.

Elindula hetvenhétféle szentantaltüze,
hetvenhét farkasodval,
hetvenhét onokádval.
„Hová ménsz, te szentantaltüze?”
„Én mejek ennek Katinak testjibe,
hogy megigyam piros vérit,
elszaggajsam szállas húsát.”

^a 'akárhonnan származtál'

^b barkával

„Titlak^a téged Krisztusnak szájából jött igékvel:
 ne szaggasd el szállas húsát,
 ne idd meg piross vérit!
 Menj el havasokra, kősziklákra,
 hol Isten nevébe nem adakoznak,
 kakasszót nem hallacc!”
 Kérlek, Pádúai Szent Antal,
 adj vigasztalást ennek, Katinak,
 mindenféle fejfájástul, filfájástul,
 mindenféle csont eredeteiből,
 adj vigasztalást!

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása („hetvenhétféle ördögök” – Lészped, Bákó megye, Románia;⁸⁰ „...szentantaltüze / hetvenhétféle anyókával, / hetvenhétféle farkasával...” – Lészped, Bákó megye, Románia⁸¹).

17. *Szentantaltüze* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]⁸²)

Elindult három fehér asszony,
 fehér szentantaltüzivel,
 csattogó szentantaltüzivel,
 hólyagos szentantaltüzivel,
 hetvenhét szentantaltüzivel.
 Megtalálkoznak
 boldogságos, szép Szűz Máriával.
 Kérdette: „Hová mentek tük,
 három fehér asszony?”
 „Megyünk, Rózsínak
 a piros vérit megigyuk!”
 „Térjete meg,
 térjete meg,
 te három fehér asszony!
 Menjete ki a határba,
 az odvas fába,
 az odvát egyéte,
 az ágit hasogassátok,
 s az életjit elfogyassátok!
 Ott sem lesz nyugodalmatok.
 Menjete be a Veres-tengerbe,
 kő legyen párnátok,
 ott legyen a nyugodalmatok!”

Variáns: szentantaltüze gyógyítása (rövidebb: Lábnyik, Bákó megye, Románia).⁸³

^a titlak

18.1. *Orobánc*^a gyógyítása (Jugán, Iași megye, Románia⁸⁴)

Elindult a haragossz orobánc,
 kászássz orobánc,
 tyüzessz orobánc,
 sonthányó^b orobánc,
 színrontó orobánc,
 vérszipó orobánc,
 meggyütt^c egy szíp Szűz Máriával.
 Sze megkirte:^d
 „Merre mensz te,
 horogosz^e orobánc?”
 „Menek Kutaréhoz.”
 „Sze mét mensz?”^f
 „Menek, hogy menjek bé fejibe elé,
 jöjje ki szarkain,
 eronsam^g színét,
 elhasigasszam sontjait,
 kiszipjam a vérit.”
 „Tyér meg,^h tyér meg
 ne májⁱ menj!”

18.2. *Orobánc* gyógyítása (Jugán, Iași megye, Románia⁸⁵)

Elindult a horogosz orobánc,
 kászász^j orobánc,
 tyüzessz orobánc,
 csonhányó orobánc,
 vérszipó orobánc.
 „Elmenj a Józsitól hovoszokba,
 hol a kakaszok nem szónak,
 kucsák nem laterálnak,^k
 vadságokba,^l
 hol tiszta emberláb ott nem jár,

^a orbánc

^b csonthányó

^c találkozott

^d És megkérdezte...

^e haragos

^f És miért mész?

^g elrontsam

^h térj meg ('fordulj vissza')

ⁱ 'ne még' (románból)

^j kásás

^k kutyák nem ugatnak

^l vadságokba

bemenj a tetejiken,
kijöjj a lábaikon,
elhagyjátok tisztán,
mint a szép Szűz Mária
elhatta ez világot.”

19. *Udma*^a gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]⁸⁶)

Néhol elindula üszeges udma,
csontba járó udma,
csontba hasigató udma,
hetvenhét fiával,
hetvenhét leányával,
hetvenhét unokájával.
Előltalálá boldogságos Szűz Mária.
Kérdi, hogy: „Merre mensz,
üszeges udma,
csontba járó udma,
csontba hasigató udma,
hetvenhét fiaddal,
hetvenhét lányoddal?”
„Elindultam Rózsának
csontja-bontját szórjam,
húsát hosogójam,
szüvit rettegtessem,
piros vérét igyam.”
„Térj meg, térj meg,
te csontba járó udma,
csontba hasogató udma,
hetvenhét fiadval,
hetvenhét lányoddal!
Ne menj Rózsához,
csontját hasigasd,
szüvit rettegtesd,
piros vérít igyad,
hanem menj el erdőkbe, mezőkbe,
nagy tengerekbe, kősziklákba,
hol a kutyák nem ugatnak,
kakasok nem szólnak,
tüngyér lányok játszódnak,
és a fejiken menj bé,
és a talpikon menj ki!”

^a 'Kelés', 'tályog', 'daganat' (románból). Lásd bővebben: Takács 2014.

Hogy Rózsa maradjon tisztán,
mint Krisztus Urunk adta,
az anyja méhibe,
az anyja szülte
erre a világra.

„Elfutta, elköpdöste. Háromszor mondja. Fénkövel huzogálja a nyakán, ha egyik felén fáj, az egyik felén, ha mind a két felén, akkor két felén.”

Variáns: udma gyógyítása (rövidebb: Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]⁸⁷).

Sátán

20.1. *Ijedtség* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]⁸⁸)

Önt öntenek, és ráolvasnak:

Elindul a nagy Sátán hetvenhét fiával
hetvenhét leányával, hetvenhét unokájával.
„Te nagy Sátán, menj be ennek a Marikának a fején,
s menj ki a talpán,
s csontja-bontját hányjad,
s piros vérít igyad!
S térj meg, te sátán, hetvenhét fiaddal,
hetvenhét leányoddal,
hetvenhét unokáddal,
menj el kősziklába,
ott vannak a tündérleányok,
s ott menjen be a fejükön,
s menjen ki a talpukon,
csontja-bontját hányja,
piros vérít igya,
s ezt a Marikát olyan tisztán hagyd,
mint az anyja szülte e világra,
boldogságos Szűz Mária hagyta.”

„Önöntéssel”.^a

Variánsok: ijedtség gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Moldva, Románia]⁸⁹).

^a A hideg vízbe öntött forró ólom (nem ón!) kihűlő alakjából állapítják meg a betegség okát (kitől „ijedt meg” a beteg).

20.2. *Ejedés*^a gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia⁹⁰)
 „Önöntéssel”; kilencszer kell elmondani, „fejre, aztán mellre, osztán vállaira, térdjire, háta közepire, lába fejeire, s a talpára:”

Elindula haragos, gonosz Sátán
 hetvenhét fiával
 hetvenhét unokájával
 hetvenhétféle rosszával.
 Testjit hányák,
 piros vérit megalissák,^b
 szénit^c vesztegessék.
 Megtalálkoztak boldogságos, szép Szűz Máriával.
 Szóval kérdi: „Merre mentek,
 haragos, gonosz Sátán?”
 „Menjünk annak a betegnek testjibe,
 piros vérit megalissuk,
 szényit^d vesztegessük!”
 „Térjete meg, térjete meg,
 ne menjete annak a betegnek testjibe!
 Menjete el a kösziklába,
 s azt a beteget hagyjátok
 tisztán, mint Jézuska adta a világra, áment.”

Fosókabába

21. Hasfájás gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia⁹¹)

Elindula fosókabába hét fiával,
 hetvenhét leányával,
 hetvenhét nepotjával,^e
 meggyüle^f boldogságos Szűz Máriával.
 „Hova mész, te fosókabába?”
 „Elindultam ennek a Jánosnak
 vegyem vérit,
 váltsam színit.”
 „Térj meg, térj meg, fosókabába,
 ne menj oda!

^a ijedés (ijedtség)

^b megalvasztják

^c színét

^d színét

^e 'unokájával' (románból)

^f 'találkozott'

Menj el a feteke^a tengeren túl,
 ott olvadj el, mint a só a vízben,
 mint az iusz^b a tűzben!”
 Maradjon meg János olyan tisztán,
 mint az Isten adta a világra. Ámen.

Variánsok: hasfájás gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia,⁹² kéziratos ráolvasófüzetből: Somoska, Bákó megye, Románia⁹³).

Torokgyék

22. *Torokgyék*^c gyógyítása (Gyepece, Bákó megye, Románia)⁹⁴
 Késsel vagy más vastárggyal simogatják, és háromszor mondják (mindannyiszor a Dicsőséggel^d kezdve):

Megindult a gyék, a torokgyék,
 ízben, csontba járó gyék.
 Megtalálkozik boldogságos, szép Szűz Máriával.
 Kérdi: „Merre mész, te gyék, te torokgyék,
 te ízben, csontba járó gyék?”
 „Menyek, hogy igyam meg (a nevit mondja) piros vérit,
 szálaljam el szálkás husát.”
 „Ó, kérlek, térj meg,
 menj el a feteke tengerbe,
 ugy elvejsz,^e mint a só a vízbe,
 s a viasz a tűzbe,
 s maradjon (a nevét mondja),
 ahogy az anyja szülte!”

Variáns: tályog gyógyítása (azonos szöveg „tályog”-gal: „Megindult a tályog...” – Gyepece, Bákó megye, Románia⁹⁵).

^a fekete

^b viasz

^c torokgyék, diftéria

^d A katolikus liturgiából ismert dicséret: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.

^e elveszél

*Névtelen gonosz lény*23. Seb gyógyítása (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia⁹⁶)

Segíts meg, Istenem,
Szent Mária, szent anyám,
hogy gyógyulásnak induljék ez a seb;
amikor ki vótam a mezőn,
találkoztam egy hótt emberrel,
nyóc boszorkánnyal,
virüket megittam,
húsukat megettem,
mer űk kedden itt vótak;
ne gondólj semmivel,
hadd úgy, ahogy az Isten megadta,
ott el fog veszni,
ott biztosan elvész, ámmen.

24. Törés gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia⁹⁷)
Háromszor kell elmondani. Előre (balról jobbra) „keríti”, majd mikor eddig a részig ér: „tiér meg...”, hátrafelé (jobbról balra) keríti.

„Ebször vagy?”
„Ebször nem vagyok.”
„Kucaször^a vagy?”
„Kucaször nem vagyok.”
„Mi e világon ször van, mindenféle vagy?”
„Mi e világon ször van, semmiféle nem vagyok.”
„No ha nem vagy, tiér meg,^b tiér meg!
Rózsának csontjait, bogjait ne hánd!
Hadd meg tisztán,
mind Szűz Mária küldte z^c anyja méhibe,
z anyja szülte ez világra.”

^a kutyaször^b térj meg, 'fordulj meg'^c az*Zivatar, jégeső*25. Jégeső elhárítása (Lészped, Bákó megye, Románia⁹⁸)

Elindula a záporosó a szegén ember eledele erontására.^a
Kérdezi a bódugságos, szép Szűz Mária:
„Hová menz, te záporosó?”
„Elindultam a szegén ember eledele elrontására.”
„Kérlek, térj meg,
menj a kősziklákra,
hol kenyervel nem élnek,
és az ótáriszentséget nem használják!”

26. Jégeső elhárítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia⁹⁹)
Keresztet kell vetni a zivatar felé és a saját feje fölé, és háromszor elmondani:

Az Atyának, a Fiúnak,
a názáretbeli Űr Jézus Krisztusnak
tiszteletire és dicséretire.
Amott megindul egy fekete felhő,
nagy záporosóval.
Kérdezi a boldogságos Szűz Mária:
„Hová menz, te nagy záporosó?”
„Én menyek az élő földre,
élő kenyeret rontani.”
„Én tiltom,
én pecsételem a Krisztus öt mélységes sebére,
a nagy fekete felhő oszoljék hét kőszikla tövére!”
Édes jó Istenem,
fogadd be irgalmasságos Szentháromságba
ezt a szent kegyelmedet!
A drága Jóisten örözze meg a földünköt,
épületünköt, münköt is,
villámcsapástol, lebénulástol!
Az Atyának, a Fiúnak, a Szentlélek Istennek nevében. Amen.

Hiszekegy, Miatyánk, Űdvözlégy.

27. Nagyidő^b ellen (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁰⁰)

Elindult a nagyidő a rossz útjára,
elindult, hogy hegyen-völgyön-határon
zúzzon szét, törjön össze mindent,
gabonákat, állatokat, aki elejibe kerül.

^a elrontására^b zivatar, jégverés

Találkozott Szent Máriával.
 Megkérdezte Szent Mária:
 „Hová mész, te nagyidő?”
 „Elindultam hegyet-völgyet-határt összezúzni,
 állatokat, gabonákat elpusztítani,
 mindent összetörni, aki előmbe kerül.”
 „Térjél vissza, nagyidő,
 mert eztet a gondolatot
 nem a Jóisten adta,
 hanem a Sátán adta elődbe.
 Ne higgyél a Sátánnak,
 higgyél Istennek,
 az ő parancsait fogadd meg,
 aztot teljesítsd!
 Menj inkább a nagy havasok tetejire,
 ott zúzzál össze fákat,
 köveket, kősziklákat,
 s ne az áldott embereket, ámmen!”

28. Jégeső elhárítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁰¹)

Elindula taraboncás^a deák,
 megtalálkozott a bódogságos Szűz Máriával.
 Bódogságos Szűz Mária kérdi:
 „Merre ménsz, merre ménsz,
 te taraboncás deák?”
 „Megyek, hogy vegyem el az élőknék a könyerüköt!”
 Parancsolá bódogságos, szép Szűz Mária:
 „Menj ki a pusztá havasokba,
 menj ki a márványkő sziklákhöz,
 hol szentmisébe nem áldoznak,
 szentséggel nem használnak,
 váljal hetvenhétfelé,
 s váljal vízzé!”

Variánsok: jégeső elhárítása (Csíksomlyó [Csíkszereda], Hargita megye, Románia [Pusztina, Bákó megye, Románia];¹⁰² „...menk ki pusztá havasokra vájdaht kősziklába...” – Csíksomlyó [Csíkszereda], Hargita megye, Románia [Pusztina, Bákó megye, Románia]¹⁰³).

^a garabonciás

JEGYZETEK

- 1 Ohrt 1930a; 1930b; 1930c; 1930d; majd 1936-os tanulmányában összegzi ezt a tipológiát (Ohrt 1936a), amelynek fontos előzménye Mansikka áttekintése főleg a bizánci-kelet-európai-ortodox „találkozás” típusokról (Mansikka 1909, 44–60).
- 2 A nyugati „találkozás” típusok (a *Gichtsegen*, *Bärmuttersegen* és a *Diebsbann*) egy későbbi, szövegpéldákkal dokumentált összefoglalása: Spamer 1958, 167–222.
- 3 Roper 2005, 104–109; Simpson 2009.
- 4 Ohrt 1936a; Weinreich 1946.
- 5 Winkler 1931; lásd erről még a Pócs tanulmányában hivatkozott irodalmat (Pócs 1990).
- 6 A *Lilith/Gello-ráolvasás* nagy irodalmából néhány összefoglaló tanulmány, a további irodalommal: Winkler 1931; Pócs 1990; Ryan 2005.
- 7 Weinreich 1946; Ohrt 1936a.
- 8 Az orosz, bolgár, román *nezsídráolvasások*ról lásd: Mansikka 1909, 44–60; Conkova 2010, Timotin 2010a, 2013.
- 9 Spamer 1958, 167–222.
- 10 Ohrt 1936a, 53.
- 11 Mansikka 1909, 44–60.
- 12 Pradel 1907; Conkova 2010; Timotin 2010a; Timotin 2010b.
- 13 „...in diversis montibus et locis desertis, ubi nullus homo habitat, nec aratur nec seminatur...” (Franz 1909, II. 102.)
- 14 A magyar parasztság gyógyító gyakorlatában és ráolvasóiban *szentantaltüzének* nevezett orbánc és Remete Szent Antal, valamint Páduai Szent Antal kapcsolatáról lásd Grynaeus Tamásnak a *szentantaltüze* betegséggel foglalkozó, Szikszai Máriának a Szent Antal-narratívumokat (a ráolvasásokat és imákat is), illetve a Szent Antal-ikonográfiát elemző könyveit (Grynaeus 2002b; Szikszai 2005).
- 15 Vagy Fekete-tenger? A szövegek gyűjtőinek, közlőinek egy része Fekete-tengert írt, nagy kezdőbetűvel. Mivel mindkét lehetőség fennáll, és kideríthetetlen, hogy az adott adatközlő éppen Fekete-tengerre vagy fekete tengerre gondolt, mindkét lehetőségnek teret adtunk, illetve mindkét helyesírási variánst meghagytuk.
- 16 Lásd e nem emberi, „nyers” világ leírását néhány magyar ráolvasáspéldával: Pócs 1982a; 1992.
- 17 Székelyföld, Gyimes, Moldva gazdag anyagát főleg Kallós Zoltán, Tánzos Vilmos, és mindenki más anyagát felülmúló mennyiségben Takács György gyűjtéseinek köszönhetjük, aki e típus vonatkozásában is rendelkezésünkre bocsátotta a 2014-ben publikálendő csíkszéki ráolvasóinak gazdag anyagát is; ennek révén ez a fejezet is igen értékes szöveganyaggal gazdagodott.
- 18 A borját nyaló őzről vagy tehénről önálló historiálába foglalva görög ráolvasásokból tudunk: Passalis 2011, 45.
- 19 Mansikka 1909, 44–76; Ohrt 1930a; 1930b; 1930c; 1930d; Mansikka 1909, 44–60; Spamer 1958, 167–222; Corpus, *Gichtsegen*, *Fiebersegen* csoportok.
- 20 Szír, palesztin, kopt, abesszin, örmény adatok: Winkler, 31–32, 34, 95, 103, 105; görög: Arnaud 1912; Passalis 2010; szerb: Radenković 1982, 332–344.
- 21 Agapkina–Levskievskaja–Toporkov 2003, 259; Pradel 1907, 103–108, 356–359; Radenković 1982, 262–264; Hovorka–Kronfeld II, 664, 867. Krojepej 2009, 149–151; Lehr 2010, 15.
- 22 Krauss 1890, 54.
- 23 Arnaud 1912, 513–514.
- 24 MNT 18.

- 25 Gönczi 1937, 197–198.
- 26 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 27 Takács György gyűjtése, 2008.
- 28 Takács 2001, 402.
- 29 Kallós 1966, 148.
- 30 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 31 Csalog Zsolt gyűjtése, 1964.
- 32 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1989; Tánczos 1995, 41–42.
- 33 Kallós 1966, 148.
- 34 Harangozó Imre gyűjtése, 1995.
- 35 Daczó Árpád gyűjtése, 1983; Daczó 2003, 275.
- 36 Csörge Barnabás gyűjtése, 2006.
- 37 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 38 Takács 2001, 382.
- 39 Kallós 1966, 147–148.
- 40 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 41 Takács György gyűjtése, 2002.
- 42 Takács 2001, 399.
- 43 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1989; Tánczos 1994, 217–218.
- 44 Takács 2001, 399.
- 45 Székely László 1943, 16–17.
- 46 Kallós 1966, 148.
- 47 Harangozó 1998, 185.
- 48 Kallós 1966, 150.
- 49 Csoma 2000, 27–28.
- 50 Takács György gyűjtése, 2008.
- 51 Takács György gyűjtése, 2006.
- 52 Takács György gyűjtése, 2005.
- 53 Bakos Márta gyűjtése, 2002.
- 54 Harangozó, 1998, 181.
- 55 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 56 Ferenczi I. 1973–1974, 293.
- 57 Ferenczi I. 1973–1974, 294.
- 58 Besenczy 1970, 6.
- 59 Takács György gyűjtése, 1997.
- 60 Takács György gyűjtése, 2007.
- 61 Takács György gyűjtése, 2004.
- 62 Takács 2001, 430.
- 63 Takács 2001, 431.
- 64 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1981; Tánczos 1995, 38–39.
- 65 Takács György gyűjtése, 2005.
- 66 Salamon 1987, 194.
- 67 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 68 Takács 2001, 426.
- 69 Takács 2001, 429–430.
- 70 Takács 2001, 427.

- 71 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1973; Grynaeus 1993, 115–116.
- 72 Takács György gyűjtése, 2008.
- 73 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1980; Tánczos 1995, 38–40.
- 74 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1970-es évek.
- 75 Erdélyi 1974, 66–67.
- 76 Erdélyi 1976, 112–113.
- 77 MNT 18.
- 78 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 79 Kallós 1966, 150–151.
- 80 Bosnyák 1980, 177.
- 81 Csoma 2000, 85.
- 82 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
- 83 Bosnyák 1980, 178.
- 84 Lükő Gábor gyűjtése, 1933.
- 85 Lükő Gábor gyűjtése, 1933.
- 86 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
- 87 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 88 MNT 18.
- 89 Vámos Mária gyűjtése, 1962.
- 90 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
- 91 Halász 2005, 265.
- 92 Csoma 1994, 256.
- 93 Csoma 2000, 17.
- 94 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 436–437.
- 95 Takács 2001, 445.
- 96 Szendrey Zs. 1914, 321.
- 97 Kallós 1966, 155.
- 98 Tátray Barna gyűjtése, 1971; Erdélyi 1976, 124.
- 99 Takács György gyűjtése, 2008.
- 100 Ráduly 2009, 86.
- 101 Harangozó Imre gyűjtése, 1999.
- 102 Daczó 2003, 269.
- 103 Gazda–Benedek 1997, 284.

2. A SZENT VÁNDOROL

Az idetartozó szövegek rokonságban vannak az előző, XIII. I. csoport szövegeivel, amelyek a vándorló szent gonosszal való találkozásáról szólnak. A *Három angyal ráolvasás*, illetve a *Lilith/Gello-ráolvasás* kelet-európai egyházi benedikciókkal is terjesztett típusának adaptációi, amelyek a *Dreiengelsegen* sémáját követik: a vándorló szent a gonosszal (betegséggel, betegségdémonnal, zivatarral) találkozáskor megkérdi őt, hova megy. Az elmondja, kinek akar ártani, és hogyan; erre a szent elküldi egy ember nem lakta helyre, ahol nem árthat. Tehát a találkozástól kezdve a folytatás már egyezik a XIII. I. csoport szövegeivel; az elküldő formula, a historiola hasonló foglalatásának, a földi és a mitikus gyógyítás kapcsolatba hozásának grammatikai, stiláris eszközei is azonosak azokkal; e szövegek rokoni számai is az ott említett európai ráolvasástípusokhoz vezetnek. Ahogy sok európai történelmi emlék, úgy a magyar szövegek egy része is egyházi használatból, gyógyító papok receptkönyveiből került valószínűleg a falusi gyógyítók gyakorlatába. A jégeső-elhárító szövegeknek szoros kapcsolatuk van az egyházi benedikciókkal: a jégesőt, zivatart elhárító áldások szövegei imakönyvekbe is bekerültek. A Balkánon, Kelet-Európában sok kolostori feljegyzés maradt fenn, a magyarságnál is dokumentált papi gyógyító gyakorlatnak is vannak fontos emlékei: Bornemisza 1578-ban publikált „bájoló imádságai”, amelyeket használója, mint tudjuk, egy katolikus paptól tanult.

Mintegy százharminc, a magyarság keleti és nyugati csoportjainál elterjedt variánsról,¹ továbbá néhány 17. és 18. századi, főleg papok által feljegyzett szövegről tudunk. A 20–21. században gyűjtött szövegek többsége igézet gyógyítására szolgál, valamivel kisebb részüket zivatar elküldésére, szentantaltüze, orbánc, ritkábban fejfájás, hűlés, méhereszkedés, ijedtség vagy az előző csoportban is szerepelt, szánka démonikus betegség ellen mondták, egy esetben pedig torokgyík gyógyítására használták ezt a ráolvasást. A folklórgyűjtések szájhagyományból vagy falusi gyógyítók kéziratos feljegyzéseiből származnak. Idetartozik Bornemisza 1578-ban publikált „bájoló imádságai” közül két szöveg: *Csúzról való báj* és *Hasfájásról* (lásd a B kötet D/1.1. és D/1.8. szövegét), valamint hét, 17. században feljegyzett, kivétel nélkül jégverés elhárítására szolgáló szöveg. Ez utóbbiak az 1651-es nagyszzebeni püspöki vizitáció alkalmával (német nyelvű szövegek között) feljegyzett magyar nyelvű ráolvasások. Van még történelmi adataink között egy 17. századi, kéziratos házi orvosságoknyvból, valamint egy 1651–1671 között megjelent könyv kötetstáblájára feljegyzett szöveg (lásd a B kötet E/2.1., E/2.2., E/2.4., és E/2.6.; továbbá C/16.10., A/13.1. szövegét), valamint egy nehezen értelmezhető boszorkányperadat (B kötet, F/59. szöveg).

A historiola főszereplői e típusokban a szent Jézus, ritkábban Isten, Mária Jézussal, vagy Jézus és Szent Péter. A nyelvterület keleti részén a leggyakrabban fellépő isteni szereplő Szűz Mária; néhány moldvai, gyimesi szövegben megjelenik Szent Margit, mégpedig zivatart, jégverést elküldő szentként (ebben bizonyára közrejátszik a sárkányölő Antiochiai Szent Margit legendája).

A gonosz az esetek többségében az igézet, ritkábban szentantaltüze. Mindkettőt démonként, a Székelyföldön, Gyimesben, Moldvában (a XIII. I. csoport szövegeihez hasonlóan) hetes csoportokban, illetve hét fajtaként, hét vagy hetvenhétféle betegségként állítják elének a szövegek. A szánka betegségnév is démonikus betegséget takar; torokgyíkgyógyító szövegünkben pedig egy torokgyíkdémon jelenik meg. Bornemisza ráolvasóinak brutális módszerekkel támadó csúz- és hasfájásdémona egyedi jelenség, más példánk ezekre nincs.

A ráolvasók egy jelentős százalékát jégeső, zivatar elküldésére használják. Ezek néha egyenesen – a zivatarküldő benedikciók hagyatékaként – a Sátánhoz szólnak; de a sátáni eredetet jelzik a *pokol*, *pokoli* jelzők is („pokoleső”, „pokol fene eső”, „pokol szél”) a történelmi források-

ban. Az említett, 1651-es nagyszzebeni püspöki vizitáció jelentésében feljegyzett, zivatarküldő ráolvasások között az egyikben a garabonciás 20. századi néphitből is ismert sárkányon („sátanon”) lovaglól alakja jelenik meg, *ördöngös gerebenc* néven mint zivatarküldő démon.²

A betegségdémonok megjelenítése hasonló a XIII. I. csoportban megismerhetőhöz: az igézet, szentantaltüzet (vagy a Bornemisznál megjelenő csúzt, hasfájást) fajtáinak jelzős felsorolásával mutatják be a ráolvasásokat (például: „Megtalálta a hetvenhétféle szökdöső, futkosó, rusnya, fekete szentantaltüzet, / kidőlt-bedőlt ódalával, / fagyott szakállával...”), vagy hetes, hetvenhetes csoportokban, hétagú családként („...hét ...igézet, / hetvenhét fiával, / hetvenhét menyével, / hetvenhét unokájával...” – sorolja az egyik 1651-es nagyszzebeni szövegünk).

Figyelemre méltó a szent és a gonosz találkozásának helyszíne: a föld, a „fekete föld színe”, vagy az út és híd mint szimbolikus, a menny és a föld közötti átmeneti helyek, amelyek szinte az emberek közé leszálló istenség megjelenési helyeként hangsúlyozódnak a „regös nagy út”, „széles nagy út”, „aranyos út” kifejezésekkel. Krisztus – az istenség földi képviselőjeként – a templomba, a Getsemáne-kertbe, a „mennyei” szférába vonul, és ezen az átmeneti helyen találkozik az alvilágias, sokszor nevükben is „pokolként”, „pokoliként” megnevezett démonokkal. (Vö. a szentantaltüze „hetvenhétféle pokoleredet” megnevezésével vagy a *pokolvar* betegségnévvel.) A Getsemáne-kertbe imádkozni igyekvő Jézus motívuma székelyföldi és gyimesi szövegekben egyben az archaikus imákban is gyakorta megjelenített passiótörténettel,³ illetve egy szálon bizonyos kelet-európai A beteg panasza típusokkal kapcsolja össze ezt a ráolvasást.⁴ Az ártó démonok rontó módszereinek leggyakoribb mozzanatai: az „élők kenyerének elrontása”, a vér „kiszívása”, „megívása” és a hús vagy csont „hasogatása”: „Menyek Annának szépsége látogatására, csontja hasogatására, / piros vére megívására.”

Az elküldő formula lényegében azonos a XIII. I. csoport szövegeiben megjelenővel: „hideg, magas havasokba”, fekete/magas hegyekbe, kősziklába, „vadvad erdőbe” vagy „fürtös fenyőt tördelni” küldik a demont. A fekete tenger vagy a tenger szigete is gyakori száműzetési hely. (Bornemisza feljegyzése szerint elküldi az Ursten a csúz demontát „tenger szigetibe”, és utasítja a gonoszokat, hogy ott: „kegyetlen óriásoknak szalás húsát szaggassátok, piros vérit megigyátok”; vagy egyik 1651-es nagyszzebeni szövegünk szerint „tenger kövecset, főnyét szaggatni” küldik őket.) Tehát e szövegek is kietlen, vadak lakta helyekre vagy a föld alá („fekete föld gyomrába”), egyenesen a pokolba küldik a gonoszt, ahol nem folyik emberi tevékenység: nem szántanak vetnek, nem sütnék kenyeret, az egyházi szertartásokat nem végzik. Az igézet menjen „...kősziklába, ahol fekete kókisok nem kukorikolnak, a fekete kutyák nem ugatnak, fekete lovak nem nyerítenek, s ahol kovászos kenyérral nem élnek...” – hangzik az egyik legelterjedtebb elküldő formula gyimesi variánsában. Visszatérő szövegelem a zivatar elleni ráolvasások e formulájában a kenyér motívuma: a zivatar az élők kenyerének „elrontására” indul (egy 1561–1571 között feljegyzett ráolvasásban „áldott búza veszteni”); az emberi tevékenység hiányát elsősorban a kenyérsütés, illetve a kovászos kenyér hiánya, a keresztény szertartások nem gyakorlását pedig a (halott lelki üdvéért e vidéken szokásszerűen adott) kenyéralamizna hiánya jelzi.⁵

Az elküldő formulákban az exorcizmusokra jellemző más attribútumok, például a gonosznak szabott vallásos „határidők” is megjelennek: „...első harangszó itt ne leljen, második itt ne találjon!” – szövik bele sokszor a csíki formulákba. Némely szövegben az exorcizmusokkal kapcsolatot tartó szövegekből ismerős vallásos védelmi rendszer más motívumai is megjelennek: „öt ujjal”, „Istennek szent igéjével”, „Jézus szent igéjével”, „boldogságos Szűz Mária pecsétjével térítik a betegséget.” Szűz Mária „szentséggel, szent keresztvel” vonul a demont legyőzni, vagy említünk kell e kontextusban a csíki, moldvai ráolvasók elküldő formuláiba többször beleszórt, oltárról levett gyertya, illetve kilenc szál gyertya motívumát, amely mint gonoszelhárító

szentelmény jelenik meg a Máriával utazó Jézus kezében. Például: „Arra kérem názáretbeli Jézust, / vegye le a szent ótárról a gyújtott gyertyát, / keritse meg egész testjét s fejit...” A gonoszról védő szentelmények szerepét töltik be a Szent Margitot szerepeltető ráolvasásban Szent Margit magával vitt attribútumai is: „hét sing olvasója”, aranymedencében Jézus harminchárom csepp vére és más szent tárgyak. Ezek mintegy amulettként védik a gonosztól: azok nem közelíthetik meg, amint ezt tiltó szavaival a szent közli is velük.⁷

Az elküldő formula helyett vagy abba beleszöve – hasonlóan a XIII. I. csoport találkozásszövegeihez – itt is megjelennek az egyház örögi megszállást gyógyító exorcizmusainak hozadékeként számon tartott, a betegséget a testből kiküldő formulák: az „oroszlányleányok és -legények” lakta vad vidékre küldött igézetdémonnak ilyen utasítást ad a legendai gyógyító: (Az oroszlánoknak) „a fejiken bújj be, talpjukon bujj ki, azoknak szétronzáld csontjikat, hasogasd husikat!”

A hasonlat másik tagjában, az aktuális gyógyító szubjektív kívánságába szöve spontán fohászok, illetve az e területen ismert szövegáró formulák („Mint a füst s a pára, semmivé válj!”; „Úgy eloszoljék, ahogy a hab elszólt...” stb.) jelenhetnek meg. A igézetellenes szövegek általában, és különösen a Székelyföldön, Gyimesben, Moldvában a szenesvízkészítés (vízvetés)⁸ eljárásához társulnak, sokszor annak egy több ráolvasást is tartalmazó komplex rítusába épülnek bele. Emellett a kanonikus imádságok, a Miatyánk, az Üdvözlégy, sokszor a Hiszekegy vagy a „Dicsőség...” kezdetű imaformula állandó kísérői e szövegeknek is. Nem véletlen tehát, hogy gyakoriak e ráolvasásokban is a más igézetellenes szövegtípusokból ismerős kontaminációk (például a Jézus jordánbeli keresztelődőjére utaló motívumok: „...hogy úgy tisztuljon meg, / mint a názáretbeli Jézus megtisztult az ő feredéjibe...”), valamint a szenesvízkészítés egyes aktuális mozzanataira való utalások. Az ártó szemek gyakori felsorolása mellett megjelennek a gyógyító aktus végén itt is az igézetellenes szövegekből ismerős lehetetlenségi formulák. Például a gyógyító vizet a beteg lemosása után egy olyan tárgyra öntik, amelyet nem lehet megigézni, és így szólnak: „Akkor igizzenek meg, / amikor ezt is megigézik!”

A legendai szférával való mediálás gyakori eszköze, hogy a legendabeli gonosznak szóló elküldő formulába beleszöveődik a konkrét betegre történő utalás, másrésztől egy hivatkozás a legendai gyógyító szavaira. Ennek következtében a konkrét gyógyító és a legendai gyógyító alakja összemosódik: a valóságos és a legendai tettek közti határok elmosódnak. Így szól például a konkrét gyógyító a legendai gonoszhoz: „Ne menj!” / Azokval az áldott, szent igékvel akarlak megtéríttetni, / melyekvel az áldott Jézusnak megtéríttetél.”

Isten

1. *Igézet* gyógyítása (Balatonszentgyörgy, Somogy megye⁹)
„Szenesvíz” készítése közben imádságot kell mondani.

Elindul az Atyaisten az igaz úton,
előtalála az igézetet.

Kérdi tüle:

„Há mész, te igézet?”

„Elmenek az István fiadat meglátogatni.”

„Ne menj el te az én István fiamat meglátogatni,
gyere te énvelem!”

Hetvenhét szekérút,
hetvenhét gyalogút,
menj el te azon!
Szedd össze vadaknak
szőreit-szállait,
nyomának porait;
vidd föl a vadon-vad erdőbe,
vidd föl a fa tetejébe,
hintsd el a sík mezőre,
hogy ne árthasson a te igézeted
ennek a kisfiúnak,
miként a zsidók,
legények és lányok
szíve szeretete
nem árthatott a Jézus Krisztusnak!”
Kalap alól jött,
kalap alá menjen!
Keszkenő alól jött,
keszkenő alá menjen!
Tünjék el a homlokába,
menjen oda vissza,
ahonnan jött!

Az imádság előtt és után keresztet kell vetni. A „Kalap...” kezdetű résznél egy-egy faparazsat kell a vízbe dobni; ha egyiknél a parázs leszáll, abból lehet tudni, hogy férfi vagy nő rontotta meg a gyereket. Ha nem merül le, nem igézet a baj. Ha elmerül a parázs, a beteg homlokát meg kell mosni szenesvízzel, és a pohárban maradt vizet meg kell itatni vele. A pohárban maradt szenet az üstökbe^a kell dugni.

Jézus

2.1. *Igézés* gyógyítása (Ordacsehi, Somogy megye¹⁰)

Szenesvizet készítettek, közben mondták a szöveget. Az utolsó négy sort az arc „lehúzása”^b után mondták:

Elindult az Úr Jézus Krisztus az igaz úton,
elütalálto az igézetet,

kiérdi tülö:

„Hová miész, te igézet?”

„Én emenek Csehibe,

Jóska gyereknek szőro-szállát szagatnyi,

^a A szalma- vagy nádtető csúcsába.

^b Az arc lesimítása a szenesvízbe mártott kézzel.

erejiét fogyasztanyi,
sziniét hervasztanyi.”
„Ne menj e, te igézet,
menj az erdőöbe,
madaraknak szüörüket-szálukat szaggatnyi,
erejiét fogyasztanyi.”
Kalap alu gyüttié,
kalap alá mönny,
párta alu gyüttié,
párta alá mönj!
Szem meglátto,
szüv megverte,
Isten lássó,
vigasztalla!

Variáns: igézés gyógyítása (Kéthely, Somogy megye¹¹).

2.2. Igézés gyógyítása (Belső-Somogy¹²)

Elindul a Jézus Krisztus az igaz útra,
előtalálja az igézetet.
Kérdi tőle a Jézus Krisztus:
„Há mégy, igézet?”
„Elmegyek N.^a faluba
Kata lánynak színét hervasztani,
szőrét borzasztani.”
„Ne menj annak
színét hervasztani,
szőrét borzasztani,
hanem maradj meg az igaz úton!”
E sem egy,
e sem kettő,
...
e sem kilenc.
Ha kalap alól jött ki,
az alatt maradjon.
Ha konty alól jött ki,
az alatt maradjon.
Ha párta alól jött ki,
az alatt maradjon.
Szeme látta,
szája megszólította,
Krisztus Urunk meggyógyította!

^a Ide az adott falu nevét kell behelyettesíteni.

3. Igézet gyógyítása (Udvard, Érsekújvári járás, Szlovákia¹³)
Félliteres pohárba tiszta kútvizet kell venni, a tűz mellé állni vele, s ezt mondani:

Elindula Kisjézuska az igaz széles útra,
látja, szembejön vele az igézet,
oszt megkérdi tőle:
„Hová mégy, igézet?”
„Elmegyek N. faluba, N.-hez (például Erzsikéhez),
színét sárgítani, haját hullasztani.”
„Ne menj színét sárgítani,
haját hullasztani,
hanem maradj meg az igaz úton!”

Aztán a pohárba öt darab parazsat kell tenni, közben ezt mondani:

Egy, ez se vót,
kettő, ez se vót,
három, ez se vót,
négy, ez se vót,
öt, ez se vót
legény igézete.

Aztán a megigézettre háromszor keresztet kell vetni, és a vizet meg kell vele itatni,
de előbb a darab „szemeket” ki kell belőle venni.

4.1. Igézet gyógyítása (volt Udvarhely vármegye¹⁴)

Krisztus urunk elindula az aranyhídhöz,
találá az igézetet.
Kérdi tőle: „Hová ménsz, igézet?”
„Megyek N.^a vérontására.”
„Térj vissza,^b igézet,
menj el az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében a kősziklához!”
Ámen.
Kék szem igézte,
fekete szem igézte,
verje meg az Isten,
ki megigézte!

4.2. Igézés gyógyítása (Erdély¹⁵)

Jézus elindula hosszú útra,
találkoza az igézőkkel.

^a Itt a beteg nevét kell kimondani.

^b 'fordulj vissza'

Kérdezte tülek:

„Hova mentek, te?”

„Megyünk, hogy rontsuk meg N. egészségét,
vegyük el szívit, máját.”

„Elmenjetez onnan a fekete földnek gyomrába!

Én oda meg vagyok híva

az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.” Ámen.

5.1. *Igizet* gyógyítása (Románcsügés, Bákó megye, Románia¹⁶)

Megindult Krisztus Urunk
az ő teremtet feteke^a földjire,
megtalálkozott kék szemü,
feteke szemü gonosz igizetvel.

„Merre méz, te gonosz igizet?”

„Mejek a gyermeknek
szálkás hus hasogatására,
piros vér megivására.”

„Menj el, menj el,
te kék szemü,

feteke szemü gonosz igizet
a pusztá kősziklákra,
hol a feteke kutya nem ugat,
a feteke kakas nem szól!”

Krisztus Jézus vigasztalja! Ammen.

„Ez a vízvetésimádság.” A beteg fejét mossák a vízzel, majd iszik belőle.

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁷).

5.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁸)

Elindult a názáretbeli Jézus fekete földnek színire,
talála hetvenhétféle rúv látó szemeket, gonosz igizeteket.
Kérdé: „Merre mentek, merre mentek, gonosz igizeteket?”

„Mü elmenyünk Péternek csontja hányására,
vére szípására,
szálas húsa hasogatására.”

Mondám nekik: „Térjetez,^b térjetez, mer meg nem engedem,
hogy elmenjetez Péternek csontja hányására,
vére szípására,
szálas húsa hasogatására!

^a fekete

^b 'forduljatok vissza'

Térjetez, menjetez erőst kősziklába,
ahol az oroszlanok laknak,
ahol fekete lovak nem nyerítenez,
fekete kakasok nem szólnak,
kovászos kenyérvel nem élnek,
sohase is éltek!”

Arra mondom ezeket a szavakat,
vegye le a názáretbeli Jézus a szent óltárról a gyújtógyertyát,
kerítse meg fejit, testjit!
Ugy elmúljon minden betegség róla,
hogy az esti harangszó rajta ne találja!

Variáns: igizet gyógyítása (többlet: „...Arra mondom ezeket a szavakat, / hogy ezer angyal legyen megvigasztalaja!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁹).

6.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁰)

Elindula az Úr Jézus Krisztus
szakramentumval, szent keresztel.
Elöltalál kék szem, zód szem s fekete szem.
Kérdi: „Hova méz, te gonosz igizet?”
„Menyek Sándornak színe látogatására,
piros vére italára.”

„Térj meg, térj meg,
szent keresztvel intlek téged,
menj a kősziklákhoz, a tenger hátához,
ahol fekete kutyák nem ugatnak,
tarka kakasok nem szólnak,
s vakarukalácsot^a nem sütnek.”

Olyan tisztán maradjon Sándor,
amilyen tisztán szülte a boldogságos Szűz Mária az ő áldott, szent fiát!

„Ha megigiznek állatot vagy embert, vizet merít, háromszorig keresztet vet a kanná alá, a tetejire es, s akkor elvégzi az olvasást, s minden elvégzéskor egy keresztet vet, s a szenet^b beléveti, s akkor esmént keresztet vet, s előlről kezd. Ebből a vízből iszik három cseppet, s meg es mossa a tőgyit, fejit.”

Variánsok: igizet gyógyítása („...a tengeren túlra...”; többlet: „...Ezt a vizet merítettem a Jordán vizibül, / ezt az imádságot elmondom a boldogságos, szép Szűz Máriának, / ha meg van igízve, térítse meg!” – Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia;²¹ „...vakarókalács nem süttetik, / gyermeksíráz nem hallatszík...”, többlet: „...Barna szem megnézte, / szőke megszerette, / szállj be, Szentlélek Úristen / ennek a gyermeknek a szívébe!” – Csíkszentmiklós, Hargita megye, Románia²²).

^a *Vakaru, vakaró*: a dagasztóteknő oldaláról összekapart tézstamaradékból süttött kis kalács, lepény vagy perec.

^b 'parazsat'

6.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²³)

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, amment.
 Áldott Jézus elindult a szent keresztvel,
 szakramentomval,
 találá a gonosz igizetet:
 „Térj meg, térj meg, gonosz igizet,
 ne menj Gyurkának színe látására,
 csontja hasogalására,
 izben szállni, csontba rontani!
 Menj a kősziklák hátához,
 oda, ahol Istent nem említnek,
 kovászos kenyervel nem élnek,
 az oltáron szentelt gyertyát nem égetnek!”
 Kék szem megnezte,
 ződ szem megigizte,
 vigasztaló Szentlélek,
 vigasztald meg! Ament.
 Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, Áment.

Vízvetés csésze vízben három szál gyufával. A betegre tett kézzel mondja a gyógyító a szöveget. „Abbol a vízből megmossuk a homlokát, a szívinél, a tenereit,^a s akkor előntsük háromszor, s mondjuk.”

Phü-phü-phü [köpköd],
 menjen a kősziklák hátához az igizet!

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²⁴).

7. Fejfájás, betegség gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁵)

Elindult az Úrjézus a fekete tengeren,
 megtalálta hetvenhétféle gonosz nyelvet.
 Mondá az Úrjézus:
 „Hova mentek, gonosz nyelvek?”
 „Mü mejünk Péternek vaj^b Jánosnak (a nevit mondjuk)
 szüve fogyasztására,
 vére megivására,
 csontjai hasogalására!”
 Mondá az Úrjézus:
 „Menj, menj el, gonosz lélek,
 a Fekete-tengeren túl,
 ahol fekete lovak nem nyeritnek,

^a tenyereit

^b vagy

ahol kakasszó nem hallatszik,
 ahol kovászos kenyeret nem sütnék!”
 Úgy eloszlik, mint vízben a só,
 s a tűzben a viasz!
 Pü, pü, pü [köpköd]!

„...eltöpdössük. Ez a vízvetés. Ha valakinek fáj a feje, vaj beteg, vaj mi... Akkor mondjuk a Miatyánkot, Dicsőséget,^a Üdvözlétet. S egy kannába vizet teszünk, s belé az élő szenet, amelyik jó tüzes. Ha leszáll, azt mondjuk, meg van igizve, s ha nem száll le, akkor nincs.”

8. Fejfájás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁶)

Elindula a názáretbeli Jézus
 az Atyával, Fiúval, Szentlélek Istennel.
 Előtalála hetvenhétféle igizeteket,
 hetvenhétféle pokoleredeteket.
 Kérdi: „Merre mentek, merre mentek?”
 „Mü elmenyünk Erzsébetnek csontja hányására,
 vére szipására,
 szálos húsa hasogatására.”
 „Menjetek erős kősziklákknak gyomrába,
 hol az oroslánleányok laknak,
 ahol fekete kókisok nem kikirilnek,
 fekete lovak nem nyerítene,
 kovászos kenyervel nem élnek!”
 Arra mondom ezeket a szavakat,
 hogy ezer angyal legyen megvigasztalaja
 s megjavitaja.
 Arra kérem názáretbeli Jézust,
 vegye le a szent ótárról a gyújtott gyertyát,
 keritse meg egész testjét s fejét,
 hogy úgy tisztuljon meg,
 mint a názáretbeli Jézus megtisztult az ő feredejibe.

9.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁷)
 Háromszor kell elmondani a szöveget. Ha nem használ, korpára vagy szénre kell olvasni, és a betegnek azzal füstölnie magát.

Elindult az áldott Jézus a Gecemáné-kerbe imádkozni.
 Megtalálta a hetvenhétféle szökdöső, futkosó, rusnya, fekete
 szentantaltüzeit,
 kidőlt-bedőlt ódalával,

^a A „Dicsőség...” kezdetű rövid dicsőítő imát: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.”

fagyott szakállával,
fekete hermáncával.^a
Kérdi az áldott Jézus:
„Hová méssz, hová méssz,
te hetvenhétféle szökdöső, futkosó, rusnya fekete szentantaltüze,
kidőlt-bédőlt oldaladval,
fagyott szakállodval,
fekete hermáncodval?”
„Én menyek ennek a Borbálnak csontja, húsa szállongolására,^b
piros vére italára.”
„Tér meg,^c tér meg,
te hetvenhétféle szökdöső, futkosó, rusnya fekete szentantaltüze,
kidőlt-bédőlt oldaladval,
fagyott szakállodval,
fekete hermáncodval!”
Térítlek azokval a szent igékvel,
melyekvel az áldott Jézus megtérített.
Menj el kemény kősziklákba,
ahol oroslányleányok, -legények laknak.
Fejiken bujj be,
talpikon bujj ki!
Azoknak szállangold csontjikat,
hasogald húsikat!
Menj el fekete tenger közepibe!
Ahol kakasszó nem hallatszik,
s a Jóisten igéje sohasem tartatik.
Első harangszó ne találjon,
második itt ne érjen,
harmadikcor úgy elmúljal,
mint a füst s a pára,
semmijé válj!

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia – két szöveg²⁸).

^a Ismeretlen jelentésű szó, talán 'csizma' (románból).

^b Pontos jelentése meghatározhatatlan, kb. 'tönkretételére'.

^c térj meg 'fordulj vissza'

9.2. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia²⁹)

Elindult az Úrjézus Gecemáné-kerbe imádkozni
béütött ódalával,
fele^a farkassával.^b
Előltalála hetvenhétféle szentantaltüzit,
hetvenhétféle pokoleredetet.
Kérdezé, hogy: „Hová mentek tik,
hetvenhétféle szentantaltüze,
hét leányodval,
hét onokádval?”
„Elmegyünk mü,
ennek a Katának csontja hányására,
piross vére szároztatására.”
„Kérünk szépen, térjetek meg,
ennek a Katának csontja hányásáról,
piross vére szároztatásától,
mert én nagyon titlak^c tüktöket.
Eléveszem aranyvesszőmöt s arangymedencémet.^d
Addig ütlek tüktöket,
amíg bémentek a fekete föld gyomrába hetvenhét singnyég.”
Úgy elmúlják ennek a Katának fájdalma,
s olyan tisztán maradjon,
mint a boldogságos Szűz Mária tisztán szülte az áldott, szent fiát.
Első harangszóra,
s harmad harangszóra
tisztán maradjon a fájdalomaktól!

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása („...hét leányával, hét onokájával, fene farkassával, fekete hermáncával...” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia,³⁰ Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³¹).

10. Fülfájás, fülcengés gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia³²)

Jézus a hegyre mene,
és jött az ördög, és fülibe fútt.
Jézus mondá: „Eredj a föld alá!
Fülfájás, kövesd őt!”

^a Más szövegvariánsokban: „fene”.

^b Feltehetően szövegtevesztés, a betegségdémonok jelzőit tulajdonítja Jézusnak.

^c titlak

^d aranyvesszőmet és aranymedencémet

^e Sing: régi hossz mérték, kb. 60 centiméter.

*Krisztus és Szent Péter*11. *Pokolvar*^a gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia³³)

Ma órába történt ez a nyavalya.
 Mikor Krisztus urunk Szent Péterrel
 földön előtalálta az ártalmas vért.
 „Huva méssz, te ártalmas vér?”
 „Bünes Ádámnak genge^b csontjait
 megrantattam,^c
 piros vérit kiasztattam,
 mert a piros vér
 hetvenhétféle nyavolya,
 hetvenhétféle kelevény,^d
 hetvenhétféle eredet.”
 Eloszoldj, meg ne állj,
 mint Krisztus urunk előtt
 az igaz hit meg nem állt!

12.1. *Igézet* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia³⁴)

A román gyógyítóasszony kanálban ónt^e olvaszt, közben mondja a Miatyánkot, Üdvözlégyet. Ezután „elajánlja” Páduai Szent Antal és Szűz Mária tiszteletére, majd betölti az ónt a vízbe, keresztet vet, és így olvas rá (magyarul):

Elindula a Krisztus urunk Szent Péterrel,
 megtalálkoztak három fehér asszonval.
 Három fehér asszon megnézte,
 szűbül megszerette,
 vigasztaló Szentlélek Úristen,
 vigasztald meg!
 Térj meg, térj meg,
 hetvenhétféle betegség,
 fejből,
 fülből,
 hátából,
 mellyiből,
 szüviből,
 derekából,
 hasából,

^a Pokolvar: általában kelés, kelevény, gennyes seb, gennyes csomó.

^b gyenge

^c megrontottam

^d 'kelés', 'gennyes fekély'

^e Valószínűleg ólmot (azt is „ón”-nak nevezik).

lábujjiból,
 minden hét ízig való csontjából,
 menjen el fekete tenger fenekibe,
 magas kőszikla tetejibe,
 ott legyen helyik,
 nyugalmik, betegségnek!

Variánsok: igézet gyógyítása („...keresztelő Szentlélek Úristen, / vigasztald meg, / hogy olyan tiszta legyen, / mint az anyja szülte a világra...” – Lábnyik, Bákó megye, Románia – két szöveg;³⁵ rövidebb: Lábnyik, Bákó megye, Románia³⁶).

12.2. *Méhereszkedés* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia³⁷)

Elmentem virágos kendert vetni,
 a virágos kendert elvettem,
 virágos kender kinőtt, megért.
 Akkó kiszedtük a virágos kendert,
 megszáradott,
 kirágtottuk,
 leszépítettük,
 lelélheltük,
 megfontuk,
 megszóttuk,
 a vásznat megvarrtuk,
 mind egy szálíg elszaggattuk.^a
 Elindula Krisztus Urunk Szent Péterrel,
 megtalálkoztak három fehér asszonval.
 Három fehér asszon megnézte,
 szűbül megszerette.
 Vigasztaló Szentlélek Úristen,
 vigasztald meg Jánost!
 Úgy használjon az én vízvetésem,
 mint a Szent Péter vízvetése
 Krisztus urunknak!
 Térjete meg,
 s menjete el
 fekete tengernek fenekibe,
 magas kőszikláknak tetejibe,
 ott legyen helyik, nyugodalma
 annak a betegségnek!
 Én ajánlom ezt a kedves imádságomat
 Páduai Szent Antal tiszteletibe
 és a boldogságos Szűz Máriának,
 hogy ők vigasztalják meg a beteget.

^a Itt a kenderfeldolgozás egyes fázisai – áztatás, fésülés stb. – vannak felsorolva.

Szűz Mária

13.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁸)

Elindult a boldogságos Szűz Mária,
szembetalálta a gonosz igizetet,
hetvenhétféle szurkos-kákás orbáncával.

„Hová mész, hová mész,
te gonosz igizet?”

„Elindultam Klárinak
a csontja hasogatására,
vére szípására.”

„Menj el, menj el,
te gonosz igizet,
fekete kősziklákra,
hol fekete kakasok nem szólnak,
kovászos kenyeret nem esznek!”

Olyan tisztán maradjon Klári az igizettől,
mint a boldogságos, szép Szűz Mária,
mikor szent fiát szülte erre a világra!

13.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁹)

Megindult a boldogságos Szűz Mária,
s megtalálkozott hetvenhétféle pokoligizetekkel.
„Hova mentek, hova mentek, hetvenhétféle pokoligizetek?”

„Menyünk Máriának testébe, nyakába,
nyaka injaiba,
szállkás husát hasogassuk,
piros vérit illogassuk!”
„Térjete meg, térjete meg, pokoligizetek,
a Jézus Krisztus kínszenvedésire kérlek,
menjete a kősziklákba,
az orozlánleányoknak a hasikon menjetek bé,
s a szájikon jerte ki!”

Maradjon Mária olyan tisztán,
mint ahogy a boldogságos Szűz Mária megadta! Ámmen.

Variánsok: *igizet* gyógyítása (többlet: a víz kiöntések: „Akkor igizzenek meg, / amikor ezt a sast!”^a – Zsögöd, Hargita megye, Románia;⁴⁰ Egerszék, Hargita megye, Románia⁴¹).

^a Sas: kerítés- vagy kapuoszlop.

13.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia⁴²)
Vízvetés.

Elindult a boldogságos Szűz Mária,
megtalálta a gonosz igizetet tizenharmadmagával.
„Merre mész, te gonosz igizet?”
„Menyek ennek s ennek^a csontja, vére hasogatására,
elsárgítására,
piros vérinek megivására.”
„Térj meg, térj meg, te gonosz igizet!
Menj el a feteke tenger fenekibe,
légy olyan lágy, mind a viasz,
olvadj el úgy, mind a só a vízbe,
maradjon olyan szép tisztán,
mind a boldogságos, szép Szűz Mária milyen szép tisztán!”
Szem megnezte,
szem megigizte.
Ki megigizte,
szálljon a szüvire,
jöjj el, vigasztaló Szentlélek Isten,
vigasztald meg!

A víz kiöntések:

Igiződjék meg ez a föld!

13.4. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁴³)
Vízvetnek, és háromszor mondják:

Elindult a boldogságos Szűz Mária fekete földre,
megtalálá a hetvenhétféle gonosz igizetet.
Kérdi: „Hova mész,
hetvenhétféle gonosz igizet?”
„Mejünk a gyermeknek csontja hasigálására,
vére rontására.”
„Ó, térj meg, térj meg,
te hetvenhétféle gonosz igizet,
ne menj a gyermeknek csontja hasigálására,
vére rontására!
Menj el a feteke földre,
hol feteke kutyák nem ugatnak,
a feteke macskák nem nyávognak!”
Ugy elmúlják,
mind a só a vízbe,
viasz a tűzbe!

^a Itt a mindenkori, aktuális beteg nevét mondják.

A gyereket megmossák és itatják a vízből. A maradékot az ajtó sarkára öntik, és mondják:

Na, akkor igizzenek meg,
mikor ezt az ajtó sorkát!

Variánsok: igizet gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia;⁴⁴ „...a kicsi borjunak piros vére italára...”, záradék nélkül – Egerszék, Hargita megye, Románia;⁴⁵ „...egy piros tarka bornyunak...”, záradék nélkül – Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia;⁴⁶ vége: „...Úgy használjon ez a vízvetés, / mint Krisztus Urunknak a Jordán vize! / Olyan tisztán maradjon, / mint amilyen tisztának maradt ő!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁴⁷ – két szöveg; rövidebb: Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia⁴⁸).

13.5. *Igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁴⁹)*
Vizet vetnek három vagy öt szál gyufa parazsával, és ráolvasnak:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevibe, ámen.
Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária,
azt kérdi: „Hova mész, te pokoligizet?”
„Menyek e gyermeknek csontja törésire,
vére kiszípására,
hol fekete kutyák nem ugatnak,
a fekete kakasok nem szólnak,
kovásztalan kenyeret nem esznek.”
Phü, phü, phü [köpköd]!

Miután ezt háromszor elmondták, kiöntik a vizet a kerítésre, s így szólnak:

Akkor igijzenek meg,
mikor ezt a kertet!

Ezután az üres csészét leborítva teszik le, és mondják:

Kék szem megnézte,
igaz szív megszerette,
rossz szem megigézte,
boldogságos, szép Szűz Mária,
vigasztald meg ennek a babának a fejit!

13.6. *Igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁵⁰)*

Elindula bódogságos Szűz Mária,
szentségével, szent keresztvel,
fekete föld színyire.
Megtalálá hetvenhétféle gonosz igizetet,
hetvenhétféle minden rossz betegséget.

„Merre mentek,
merre mentek, hetvenhétféle gonosz igizetek,
hetvenhétféle betegségek?”

„Menyek N.-nek
piros vére megivására,
szállkás husa hasogatására,
íze csontja rontására.”
„Térjete meg, térjete meg,
hetvenhétféle gonosz igizetek,
hetvenhétféle betegségek!
Menjete el a kősziklába!
Hol fekete kakasok nem szólnak,
fekete lovak nem nyerítenek,
kovászos kenyeret nem esznek!
Idd meg vériket,
szározd el húsikot,
menj bé fejín,
jere ki lábán!
Hadd úgy, hogy^a a bódogságos Szűz Mária világra hozta!”

14. *Betegség gyógyítása (Gyepece, Bákó megye, Románia⁵¹)*

Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária
a Szent István templomába.
Megtalálta a hetvenhétféle nyavalyát.
Kérdi a Szüzanya: „Hova mész, te hetvenhétféle nyavalya?”
„Megyek Pálnak a testjibe,
piros vérit iszom, a testjít kinozom.”
„Tiltlak az Atyától, a bizony Istentől,
hogy amikor visszatérek,
ebbe a bünös testbe ne találjalak!
A ti helyetek hideg erdőkön, hideg havasokon!” Ammen.

15. *Igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁵²)*

Mikor elindula fekete földön szép Szűz Mária,
kérdi tőle:^b „Merre mész, te hetvenhétféle pokolbeli tűz?”
„Én elmenyek az enyémnek^c
csontja hányására,
vére kiszippantására.”
„Ne menj, ne menj!”

^a ahogy

^b Kimaradt a betegségdémont megjelenítő sor – Szűz Mária tulajdonképpen (más szövegvariánsokban) neki teszi fel a kérdést.

^c A beteg nevét mondja.

Hanem menj el a kősziklák gyomrába,
 ott fekete kutyák nem ugatnak,
 fekete kókisok nem szólnak,
 kovászos kenyérrel nem élnek!”
 A Krisztus kínszenvedésére kérlek,
 erejsh ki szent aranyos, szent aranyos pókából,^a
 szent aranyos kezeidvel!^b
 Bizony, bizony mondom,
 meg fogsz térülni!^c
 Kék szem,
 zöld szem,
 fekete szem,
 sárga szem,
 kutyaszem,
 macskaszem,
 megigézte, szű megszerette,
 boldogságos Szűz Máriára kérem, vigasztald meg!

Variáns: fejfájás gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁵³).

16. *Igézet* gyógyítása (Szebény, Baranya megye⁵⁴)
 Egy pohár vízbe három szem parazsat kell tenni, ezt mondva:

Szem látta, megigézte,
 szív látta, megszerette,
 szálljon annak a szívére,
 aki megigézte,
 Atyaisten nevében,
 Szentlélek Isten nevében!

Ekkor kereszt alakban megmosdatja a beteget:

Kalap alul gyüttél,
 kalap alá menj!
 Konty alul gyüttél,
 konty alá menj!
 Pántlika alól gyüttél,
 pántlika alá menj!
 Elindula asszonyunk, Mária
 az aranyos úton,
 elütalálván hetvenhétféle fájást.

^a pólyából

^b Más szövegvariánsokban e kérés a Kisjézus szájából hangzik el.

^c 'gyógyulni'

Hetvenhétféle veszedelem
 ne árthasson ennek a Jancsinak,
 se szívének, se csontjának,
 semminemü erejének!
 Menjen a vadonvad erdőbe,
 ágát-bogát tördelje,
 zúzza, szaggassa,
 hogy ne árthasson
 ennek a földi embernek,
 úgy, mint Krisztus Urunknak
 a zsidó leány igézete nem ártott!
 Boldogasszony igéjéve,
 Boldogasszony parancsolatára!

17. *Igézet* gyógyítása (Csíkmindszent, Hargita megye, Románia⁵⁵)
 Visszafelé merített vízbe három „szenet” (parazsat) dob a gyógyító; ha lesüllyednek
 a szenek, igézet okozta a bajt. Háromszor mondja a szöveget:

Elindula a boldogságos Szűz Mária,
 előtalála egy tályogos asszont,
 hét fiával, hét leánnyával,
 hetvenhétféle igézetekkel tele voltak,
 amelyek megigézték az ő áldott, szent fiát.

Vet egy „szenet”:

Induljatok, oszoljatok,
 menjetek a tengernek fenekébe,
 a cethalnak gyomrába,
 s ott uralkodjatok!

Háromszor mondja, majd itatja és mosdatja a vízből a beteget.

Variáns: *Ha valakit befolyt a tűz* (töredék: „...a tenger fenekére, a cethalnak gyom-
 rába...” – Esztelnek, Kovászna megye, Románia⁵⁶).

18.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁵⁷)

Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária a Gecemáni-kerbe^a imádkozni.
 Megtalálta hetvenhétféle szentantaltüzét,
 hét leánnyával,
 hét fernáncával.^b
 Kérdi: „Hová méssz, te hetvenhétféle szentantaltüze,

^a Getsemáne-kertbe

^b Fernánc: feltehetően 'férfi rokon' (románból).

hét leányodval,
hét fernáncodval?”
„Én menyek Borbálnak
húsa hasogatására,
piros vére italára.”
„Tér meg,^a tér meg,
te hetvenhétféle szentantaltüze,
ne menj Borbálnak
húsa hasogatására,
piros vére italára!
Menj a fekete kősziklák ódalába,
hol fekete kókisok szollnak,
agyatlan kutyák ugatnak!
S úgy oda légy,
mind a füst s a pára!”

Variáns: szentantaltüze gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁵⁸).

18.2. Igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁵⁹)
Vizet vetnek, és ráolvasnak:

Az Atyának, a Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.
Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária Gecemáni-kertbe imádkozni,
megtalált kék szemet, zöld szemet, gonosz igizetet.
Kérdé a Mária: „Hova mész, te gonosz igizet?”
„Menyek Miklósnak a csontja hasigálására,
piros vére italára.”
Mondá neki Mária: „Térj meg, térj meg, te gonosz igizet!
Menj a kősziklák gyomrába,
hol Isten ígéje nem tartatik,
kakasszó nem hallatszík,
azoknak hasigáld, száringasd csontjikat!
Első harangszó itt ne érje, második itt ne találja,
harmadikra úgy oda légy, mint a füst s a pára!”

„Ezt az imádságot háromszor mondom el, három szentet teszek. S akkor:”

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ámen.

^a térj meg 'fordulj vissza'

19. Szentantaltüze gyógyítása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia⁶⁰)
„Pimpót”^a égettek, azzal füstölték a beteget:

Mária elment az ő áldott, szent fiához,
a Jordán vizéhez,
találkozott hetvenhétféle tüzes, gonosz szeretettel.
Kérdé tölle Szűz Mária:
„Hová mentek,
ti hetvenhétféle tüzes, gonosz szeretetek?”
„Elmenyünk Annának szára, husa szaggatni,
piros vére megindula.”
„Szidlak titeket Krisztus Jézus szent szájával szentelt igékkel,
szentelt pálmaágakkal,
annak füstjével, lángjával,
menjete el a tenger fenekébe,
ott se foganjatok meg,
mint fűben a vízben!”^b

„Most a gyertyát kifűjjük a pimpóval együtt. A gyertyát meggyutsák, s a pimpót égetik azzal, ott füstölje azt a részt:”

Atyaisten oszlasson!
Fiúisten megalázzon!
Vigasztaló Szentlélek Úristen megvigasztaljon! Ament.

Három Miatyánk, három Üdvözlégy,

20. Szentantaltüze gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁶¹)

Elindul a boldogságos Szűz Mária.
Szent Antal kérdé: „Hová mentek?”^c
„Megyek Annusnak a fejibe, tetemibe,
piros vérit kiszívjuk,
szálkás húsát hasogassuk.”
„Ó, én títlak^d tüktöket,
a boldogságos Szűz Mária pecsétjével,
menjete a hideg havasokra,
hol embernyom nem látszik,
harangszó nem hallik,
bokorkalácsokat^e nem kötnek,

^a Virágvasárnapon szentelt barka.

^b Értelmetlenné vált sor.

^c Félreértett szöveg, amelyből kimaradt a betegségdémonokat megjelenítő sor; más szövegvarián-
sokban Szűz Mária a szentantaltüze démonnak teszi fel a kérdést.

^d títlak

^e Fonott, kerek kalács.

szakramentummal nem járnak!”
 Ó, én titlak tüktöket,
 hogy úgy eloszoljék,
 ahogy a hob eloszlik!

21. *Ijedtség* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia⁶²)
 „Önöntést”^a kísérő ráolvasás.

Elindula boldogságos Szűz Mária,
 kebelibe viszi vala aranymedencéjét,
 abba viszi szent olvasóját.
 „Merre mensz, boldogságos Szűz Mária?”
 „Menek Katinak testjibe-fejibe,
 megigyam piros vérit,
 elszaggassam szálas húsát.”^b
 „Ne menj testjibe-fejibe,
 megidj^c piros vérit,
 elszaggassad szálas húsát!
 Menj a kövesekre,
 menj a kősziklák alá,
 hol kakasszó nem hallanodik,^d
 istenébe^e nem adakoznak!”

„Pök háromszor, s önöntés után késvel kereszteli a vizet.”

22. *Meghülés, hevülés* gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia⁶³)
 Bábákat^f hívtak, „s azok mondtak”:

Elindula boldogságos Szűz Mária
 szentháromságos szent honába mise hallgatni.
 S míg mene ő,
 a havasi gyík esszegyüle egy mérges féregvel.
 És azt mondá: „Merre mész, te mérges féreg?”
 „Menek (asszondja) a torkára!” (Vagy menen a fejire, ahogy híják, hogy
 ártson nekije.)
 „Ne máj^g menj te oda (aszondja),
 térj meg...!” (Térjen meg az akkor mondott betegségtől.)^h

^a A hideg vízbe öntött forró ólom (nem ón!) kihűlő alakjából állapítják meg a betegség okát (kitől „ijedt meg” a beteg).

^b Félreértett szöveg.

^c (hogy) megidd

^d hallatszik

^e Isten nevében (→istennébe→istenébe) adott, vagyis a halott lelki üdvéért adott alamizsna.

^f ’öregasszonyokat’

^g ’ne még’, ’még ne’ (románból)

^h Részben a gyűjtő számára kommentált szöveg.

23. *Nagyszánka*^a gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia⁶⁴)
 A gyógyító égő gyertyával köröz a beteg feje körül, oda-, majd visszafelé.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében! Amment.
 Elindul a boldogságos, szép Szűz Mária fehér fátyolával,
 három szál gyortyájával,
 Szentháromság templomába mise hallgatni.
 Elöltalákoztak^b szánkahordozó asszonyok,
 méregszélhordozó asszonyok,
 nagy nyiluhordozó asszonyok,
 nagy nyavalyahordozó asszonyok,
 hetvenhét nyiluhordozó^c asszonyok,
 hetvenhét nyavalyahordozó asszonyok.
 „Menjenek pusztákra!”
 Azt kérde a boldogságos, szép Szűz Mária:
 „Merre mentek ti, szánkahordozó asszonyok,
 méregszélhordozó asszonyok,
 nagy nyiluhordozó asszonyok,
 nagy nyavalyahordozó asszonyok,
 hetvenhét nyiluhordozó asszonyok,
 hetvenhét nyavalyahordozó asszonyok?”
 „Menünk ennek a Cselinának testjibe,
 csontjait tépjük,
 piros vérit szípjuk,
 szálos husát hasigoljuk.”
 „Menjete pusztákra!
 Térjete meg!
 Ne menjete Cselinának testjibe,
 csontjait tépjete,
 piros vérit szípjátok,
 szálas husát hasigoljátok!
 Menjete el nagy erdőbe, rengetegbe,
 hol kakasok nem szólnak,
 kucsák^d nem ugatnak,
 vasgeregelyekkel geregelyélnek,
 vaslapátokkal háznak!
 Menjete el a feteke tengerbe!
 Az orosz lányoknak fejiken menjete bé,
 talpikon menjete ki,
 ott van nektek terített asztalotok,
 kész ebédetek, kész vacsorátok!
 Hagyjátok el ezt a Cselinát tisztán,

^a A moldvai magyarok körében „nagy ijedségként”, „rossz betegségként” azonosított súlyos gyermekbetegség; további részletek erről: Takács 2014.

^b Ti. Mária és az asszonyok találkoztak.

^c nyilalláshordozó

^d kutyák

mind boldogságos, szép Szűz Mária
 az ő szent fiát ez világra hozta!
 Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek neviben, amment.

24.1. Jégeső elhárítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁶⁵)

Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária
 Jordán folyóhoz.
 Megtalálkozott egy nagy záporosóval.
 Azt kérdezi: „Hová mész, te záporosó?”
 „Én elmenyek élő kenyér rontani.”
 „Ó, ne menj el élő kenyér rontani,
 hanem szakadojzál hetvenhétfelé!”

24.2. Jégeső elhárítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁶⁶)
 „A bátyám odabé [...] Kostelekbe ott vót erdész. Oszta ott egy János bácsi mondott
 így üdő ellen. Belevágtá a fészüt^a így keresztiesen a földbe, s mondta:”

Megindult a boldogságos Szűz Mária a nagy kalastoromba!
 megtalálkozott a jeges záporval.
 „Hova mentek, hova mentek jeges záporok?”
 „Menyünk a fekete földnek rontására!”
 „Jézus Krisztus kínszenvedésire kérlek,
 térjete meg!
 menjete kősziklákra!
 Csapokra hulljatok,
 ahol nem ártotok a fekete földnek se!”

Keresztet vetett.

25. Jégverés elhárítása (Gyergyóalfalu, Hargita megye, Románia⁶⁷)

Elindult a Szent Szűz
 hetvenhétféle olvasójával,
 Krisztus vérivel,
 a Szent Szűz tejjel,
 találá a gonosz sátányokat.
 Kérdé: „Hova mentek?”
 „Menyünk a határba.”
 „Térjete meg,
 ne menjete!
 Menjete az erdők ága csege-bogába,
 ahol meleg lepént nem esznek,
 meleg viricsot^b nem isznak!” Amen.

^a fejszét

^b Nyírvíz (nyírfa csapolásával nyert ital).

26. Hályog gyógyítása (Diószen, Bákó megye, Románia⁶⁸)

Elindult szép Szűz Mária
 hétfőn régvél,
 kedden régvél,
 szerda régvél,
 csütörtök régvél,
 péntek régvél,
 szombat régvél.
 Meggyült hályogkirályval,
 hályogkirály szemibe csapott,
 szemit ütte,
 legyomlálta,
 jén^a eljöttem
 szép Szűz Máriához.
 Seprűvel elseprettem,
 vízsel^b kimostam.
 Maradjon tisztán,
 mint szép Szűz Mária
 adta ő szent szentsígitől
 megvigasztalod.^c

Szűz Mária és Szent József

27. Igézet gyógyítása (Beleg, Somogy megye⁶⁹)

Elindult Szűz Mária az ő jegyesével,
 úttalan utakon.
 Amint ment, mendegélt,
 találkozott az igézettel.
 Kérde tőle: „Há^d mész, te igézet?”
 „Én elmegyek egy közeli faluba,
 egy leánynak erejét, egészségét elvenni,
 és a szája ízét elrontani.”
 „Ne menj el te annak a leánynak
 szája ízét elrontani,
 menj el a Sínai-hegyre,
 ott vannak a mérges kígyók,
 azoknak az erejüket elvenni!”

^a én

^b vízzel

^c Kissé elhomályosult szöveg.

^d hová?

28. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁷⁰)

Elindula bódogságos Szűz Mária Szent Józseffel,
megtalála hetvenhétféle igizetet.
„Hová mész, te hetvenhétféle igizet?”
„Menyek ennek a szálkás húsa hasogatására,
piros vére italára.”
„Térj meg, térj meg, te hetvenhétféle igizet!
Eredj oda, ahol fekete kutyák nem ugatnak,
Fekete kakasok nem szólnak,
Kovászos kenyérral nem élnek.”

Jézus és Szűz Mária

29. *Igizet* gyógyítása (Magyarózd, Maros megye, Románia⁷¹)

Megindult az Úr Jézus Krisztus
az ő áldott, szent anyjával
a gecsemáni hegyeken át.
Megtalálkozott a gonosz igizetvel.
Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
kutyaszem,
macskaszem,
mindenféle gonosz szem.
Azt kérdezte az Úr Jézus Krisztus:
„Hova mész, te gonosz igizet?”
„Menek ennek a marhának
csontja hasogatására,
vére szípására.”
„Térj meg, térj meg,
te gonosz igizet,
menj a kősziklák hátára,
hol a fekete lovak nem nyerítnek,
fekete kakasok nem kikírilnek,
fekete kutyák nem ugatnak,
köttes^a kenyeret nem sütnek!”

^a 'kelesztett'

30.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁷²)
Folyóvízzel szembe vizet merítenek. Mikor a vederből kimerik, három cseppet viszatöltnek. Ahová a kannát leteszik, oda keresztet vetnek, majd a kannát letéve annak tetejére is. Három parazsat tesznek bele. Minden parazs után lefedik tenyérrel, és keresztet vetnek rá. A „szenet” késsel vagy ollóval kell belévetni. Háromszor olvasnak rá. Ha az igézés után csak másnap reggel olvasnak rá, akkor vasabroncsból vagy más vasdarabból kell a „szenet” vetni, vagy akár egy vasdarabkát kell megtűzesíteni. Másképp nem gyógyul meg a beteg.

Elindult a Boldogasszony Szűz Mária,
az ő áldott, szent fiával.
Találkozott hetvenhétféle gonosz igizetvel.
„Hová méssz, te gonosz igizet?”
„Én menyek, ennek az Erzsinek
piross vérit megiszom,
szálkás húsát hasogatni.”
„Nem engedem, hogy a piross vérit megigyad,
szálkás húsát hasogajjad,
menj el oda,
ahol a fekete kutyák nem ugatnak,
a fekete lovak nem nyerítnek,
a szent harangok nem szollnak,
kovászos kenyérral nem élnek.
Menj el fekete földnek színnyire,
kősziklák gyomrába!”
Én ezt a szenet azzal vetem belé,
ezer angyal járjon vigasztalására.

Variánsok: igizet gyógyítása (záradék nélkül: „...Menj el [...] fekete tengeren tul...” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia⁷³ – két szöveg; „...Megtalálja a gonosz igizetet...”, „...Menj a kősziklákra...” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;⁷⁴ „...a gonosz igizettel...” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁷⁵ záradék nélkül: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;⁷⁶ záradék nélkül: „...oda, ahol ...oroszlánemberek nem lakoznak” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁷⁷ vége: „...Ne ontsd piros vérit ennek a kicsi gyermeknek, / ne fájjon a feje! / Térj meg, térj meg, igizet, / ne menj a kicsi gyermek fejire!” – Csaracsó, Hargita megye, Románia;⁷⁸ záradék: „Szem megnezte, / Szű megszerette, / s pokolszem, aki megigizte ezt a gyermeket.” – Gyertyános, Hunyad megye, Románia;⁷⁹ rövidebb: Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;⁸⁰ Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia,⁸¹ Kőkényesd, Szatmár megye, Románia;⁸² Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁸³).

30.2. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁸⁴)

Megindula a boldogságos Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiával,
 találta a gonosz igizetet.
 „Hova méysz, te gonosz igizet?”
 „Menyek Annának szépsége látogatására,
 csontja hasogatására,
 piros vére megivására.”
 „Térj vissza, te gonosz igizet,
 menj el hegyeknek, vögyeknek,
 kőszikláknak háta mellé.
 Olyan tisztán maradjon a feje s a teste,
 ahogy az anyja szülte világra!
 Holnap harangszókor
 a templomba meg ne találtassál!
 Ha megtaláltatol,
 a késsel elvágom a nyakadot.” Ámen.

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia^{85 a}).

30.3. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁸⁶)

Atya, Fiú, Szentlélek Istennek nevében, amment.
 Vízét akarok vetni ennek s ennek a tiszteletire, gyógyulására.
 Szem megnezte, szü megszerette,
 boldogságos, szép Szűz Mária, vigasztald meg!
 Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiával,
 megtalálkozott a gonosz igizetvel.
 Azt kérdezte: „Hova méysz, te gonosz igizet?”
 „Mejek, mejek ennek a csontja rágására,
 husa hasogatására,
 piros vére megitatására.”
 „Térj meg, térj meg, te gonosz igizet,
 ne menj te tovább ezen a kovászos uton,^b
 hagyj békét az ártatlan lelkinék!
 Szállj fel a kősziklák tetejire,
 onnét menj le a Fekete-tenger fenekire,
 hagyj békét ennek az ártatlannak a vérinek!”
 Atya, Fiú, Szentlélek Istennek nevében, áment.

^a Kézírásos füzetből.

^b Az élőkhöz vezető úton, akik kovászos kenyeret esznek.

„Vízét vet háromszor, s ezt háromszorig így elmondja. S akinek veti, az iszik egy kicsit, s megmosakodik, s elönti, s aszmondja, hogy:”

Akkor igizzenek meg,
 amikor ezt is megigizik!

Variáns: igizet gyógyítása (rövid, záradék nélkül: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁸⁷).

30.4. *Igizet* gyógyítása (Kosteleg, Bákó megye, Románia⁸⁸)

Megindult a boldogságos, szép Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiával,
 megtalálkozott a gonosz igizetvel.
 Azt kérdezték: „Hova méysz, te gonosz igizet?”
 „Én elmejek Ilonkának szeme-szőre hasogatására.”
 „Térj vissza, te gonosz igizet,
 menj oda, hol a fekete kuttyák nem ugatnak,
 a fekete hollók nem járnak!”
 Kék szem, ződ szem, irigy szem, igizős szem,
 szálljatok a magos kősziklákra!
 Tisztán maradjon Ilonkának a feje,
 mind a boldogságos, szép Szűz Máriának a szive!

A gyógyító vizet vet, háromszor mondja, a végén mindig keresztet vet. Három cseppet itat a beteggel, és megmosogatja a vízzel.

Variáns: igizet gyógyítása („...fekete halak nem járnak...” – Egerszék, Hargita megye, Románia⁸⁹).

31. *Igizet* gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia⁹⁰)
 Vízvetés (vízbe dobott paraszakkal)

Elindul a boldogságos, szép Szűz Mária,
 az Atyával, a Fiúval, a Szentlélek Istennel.
 Talála kék szemet, ződ szemet,
 sárga szemet, feteke^a szemet,
 s hetvenhétféle gonosz igizetet.
 Kérdé Jézus: „Hova méysz, te gonosz igizet?”
 „Én elmejek N. piros vérit hasogatni,
 szálkáját meghasogatni,
 és piros vérit meginni.”
 „Meg nem engedem, hogy elmenj oda,
 s megidd annak a piros vérét,
 szálkás husát hasogasd.

^a fekete

Hanem menj el oda,
hol fekete lovak nem nyeritnek,
fekete kutyák nem ugatnak,
fekete kakasok nem kikirilnek,
kovászos kenyérvél nem élnek,
a tenger háta mellé, a kölikakba!”

„Akkor a szentet belédobja:”

Szem megnezte,
szű megszerette,
a boldogságos Szűz Mária legyen megvigasztalója!

„Ezt elmondja háromszor. Háromszor meg nem tér, akkor hétszer vagy kilencszer,
de ez el fogja törölni azt a betegséget...”

Variánsok: igizet gyógyítása (Csinód, Hargita megye, Románia;⁹¹ záradék nélkül: Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia⁹²).

32. *Igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁹³)*
A gyógyító „elfújja” a beteg fejét, és mondja háromszor:

Boldogságos Szűz Mária elindult szent fiával,
találkozott az igizettel.
Azt mondta:
„Kék szem,
zöld szem,
macskaszem,
aki megigizte,
phü-phü [köpköd],
menjen a pusztára!”

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁹⁴).

33.1. *Igizet gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁹⁵)*
Miatyánk és Üdvözlégy után mondja a gyógyító, összesen háromszor:

A boldogságos Szűz Mária az ő áldott, szent fiával
elindula Jordán vizéhez,
talála útjába hetvenhétféle igizeteket.
Kérdé: „Hová mentek, ti hetvenhétféle igizetek?”
„Mi elmenyünk ennek s ennek (ha állat, ha ember)
szinit meghervasszuk,
husát megszagassuk.”
„Térjete meg, térjete meg,
ti hetvenhétféle igizetek!
Ha hasznót nem hajtotok,

kárt ne tegyetek!”

33.2. *Igizet gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia⁹⁶)*

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, amen.
Elindul a boldogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával, Jézus Krisztusval,
mennek a Jordán vizén,
megtalálják a hetvenhétféle gonosz igizetet.
Azt kérdik tőle: „Hova mész, te gonosz igizet?”
„Menyek, menyek Pálnak (vagy Péternek)
ize, csontja hasogatására,
piros vére kiontására.”
„Térj meg, térj meg ez igék által!
Eridj a kösziklákra,
ott, ahol fekete kutyák nem ugatnak,
fekete kakasok nem szólnak,
kovászos kenyeret nem sütnek!
Menj bé a fejedem,
jőj ki a lábodon!”
Phü-phü-phü-phü-phü [köpköd].
Megnézte kék szem, zöld szem,
fekete szem, mindenféle szem.
Boldogságos, szép Szűz Mária,
az ő áldott, szent fia, Jézus Krisztus
gyógyítsa, s távoztassa el a betegséget.
Phü-phü-phü-phü [köpköd].

Kútból vizet merítenek, nem nézve semerre, a csésze víz alá keresztet vetnek, öt „szentet” (paraszt) vetnek belé, és ötször mondják az imádságot. Kilenc kortyot iszik a vízből a beteg, majd a gyógyító megmossa a fejét és a szíve tájékát. Kiöntik a vizet „a napszentület után” kutyára vagy „sásra”.^a Kiöntéskor mondják:

Szálljon reád az igizet!

Variánsok: igizet gyógyítása („...fekete hollók nem járnak...” – Kostelek, Bákó megye, Románia;⁹⁷ záradék nélkül: „...hollók nem kurrognak...” – Újtusnád, Hargita megye, Románia;⁹⁸ elején: „Őz nyalja fiát a szeplőtől, / S én (akinek mondom)^b az igizettől...” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁹⁹).

34. *Fejfájás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁰⁰)*
Ha valakinek a feje fáj, „a rózsafüzérrel háromszor a fejre olvasunk”:

^a Sas: 'kerítés- vagy kapuoszlop'.

^b Itt annak a nevéét kell kimondani, „akinek mondom” a ráolvasást.

Elindul a boldogságos Szűz Mária
 az ő szent fiával, Jézussal.
 Előltalálja a hetvenhétféle pokoleredeteket,
 a hetvenhétféle szentantaltűzít, tüzes orbáncokval együtt.
 Kérdi: „Hova méssz?”
 „Megyek ennek a (akkor mondjuk a nevit) húsa-csontja hasogatására,
 ízbe-csontba szagatom,
 piros vérit megiszom!”
 „Ne menj!”
 Azokval az áldott, szent ígékvel akarlak megtéríttetni,
 melyekvel az áldott Jézusnak megtérítettél.
 Első harangszó itt ne érjen,
 második harangszó itt ne találjon,
 harmadik harangszóra úgy elmúljal,
 mind a gyertyának a füstje!
 Pü, pü, pü [köpköd].

A végén „eltöpdössük”.

Variáns: igézet gyógyítása (rövidebb: „...találkozott tizenkét eredettel...” – Csík-szentmárton, Hargita megye, Románia¹⁰¹).

35. *Marin^a* gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹⁰²)

Elindula boldogságos, szép Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiával,
 kilenc szál gyártyával
 Szentháromság templomába.
 Megtalálkozta csúfféle marinokval,
 oszt kérlette:
 „Merre mentek, csúfféle marinok?”
 „Menünk a János beteg testjibe.
 Testjit hányjuk,
 piros vérit megalissuk,^b
 szényit^c vesztegessük.”
 „Térjete meg, térjete meg!
 Ne menjete annak a Jánosnak a testjibe!
 Hagyjátok tisztánd,^d
 mint Jézuska adta,
 anyja szülte világra, áment!”

^a 'kelés', 'gennyes seb' (románból)

^b Hogy megalitassuk, megalvasszuk (a vérét) – vagyis: megöljük.

^c színt

^d tisztán

36. Igézet gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁰³)

Mén a boldogságos szent Szűz
 a jeruzsálemi szent templomba,
 szentmisére a Kisjézussal,
 előtte ment a Rontó Pál,
 hét fiával, hét lányával,
 hetvenhét onokájával.
 Megkérdi a boldogságos szent Szűz:
 „Hová mégy, te Rontó Pál
 hét fiaddal, hét lányoddal,
 hetvenhét onokáddal?”
 „Elmék a kisgyereknek
 piros, rózsaszínű szálkás húsát szagatni,
 apját, anyját, nyugtalanítani,
 akik hallják, körülötte valók.”
 Megfenyíti a boldogságos szent Szűz:
 „Gyere te vissza, Rontó Pál,
 hét fiaddal, hét lányoddal,
 hetvenhét onokáddal!
 Kisgyereknek piros vérit ne szídd,
 szálkás húsát ne szaggasd,
 apját, anyját ne nyugtalanítsd,
 akik hallják, körülötte vannak!”

Variánsok: igézet gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁰⁴ – három szöveg; Szőreg [Szege], Csongrád megye;¹⁰⁵ „...hanem gyere, menjünk el, / a Szentháromság templomába...” – h. n.¹⁰⁶).

37.1. Jégeső elhárítása (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia¹⁰⁷)
 Előtte el kell mondani egy Miatyánkot.

Elindula az Úr Jézus Krisztus Máriával
 hetvenhétféle úton.
 Talál hetvenhétféle felhőt, égiháborút.
 Kérdi Mária: „Hová méssz, hová méssz, záporfelhő, égiháború?”
 „Ádám ivadékára, búzafej szagatására
 és egyéb kerti vetemények pusztítására.”

Itt háromszor keresztet kell vetni „az üdővel szembe”.

„Én megtiltak, én nem eresztlek,
 az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Uristen nevében, ámen.
 Menj el, menj el magas kősziklára,
 hol vakarukalácsot nem sütnék,
 kakasszó nem hallszik,
 Isten nevében nem adakoznak! Ámen.”

„Szembe kell az üdővel állni, háromszor keresztet kell vetni, s azon pillanatba elnyomul a nagyüdő. Szentelt gyertyánál kell mondani. Ezt apósomtól tanultuk.”

37.2. Jégeső elhárítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]¹⁰⁸)

Ha nagy felhő jött, mogyorófa pálcával intettek a felhőre, és háromszor mondták:

Boldogságos Szűz Mária
elindult az ő szent fiával
egy nagy hosszas úton.
Megtalálkozott egy nagy záporosóval.
„Mere mensz, te nagy jégeső?”
„Megyek az élőknek kovászrontásikra.”
„Térj meg, térj meg, te nagy jégeső,
te nagy záporosó,
ne menj élőknek kovászrontásikra!
Menj el a nagy kősziklákba,
ott es oszolj el,
hogyan ne ronts az élőknek!”

Variánsok: jégeső elhárítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia;¹⁰⁹ „...a nagy kősziklába, / hol nagy kövek vannak...” – Lészped, Bákó megye, Románia;¹¹⁰ „...oda ne máj menj, / Szűz Mária tilt!...” – Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹¹¹).

37.3. Jégeső elhárítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹²)

Elindult a boldogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával.
Találá a záporosóket.
Kérdik: „Hová méssz, hová méssz, te záporosó?”
„Menyek élőknek élő kenyere rontására.”
„Tiltlak én titeket a szentségek által,
ne menjetek élőknek élő kenyere rontására!
Hetvenhétfelé szakadatok,
menjete el kősziklákra,
haszontalan helyekre,
hol nem élnek kovászos kenyérvél,
sohasem es akarnak!”

Hasonló szöveg: jégeső elhárítása (a végén, szembefordulva a zivatarfelhővel: „...Hetvenhétfelé szakadatok az erős kőszálakra s a hasztalan helyekre!...” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹³).

Variánsok: jégeső elhárítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁴ – négy szöveg; „...a magos havasokra, / hol az Úr Jézus Krisztusnak szent nevét nem emlegetik...” – két szöveg: Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia;¹¹⁵ Gyimesfelső-

lok, Hargita megye, Románia;¹¹⁶ „...hol vakarukalácsot nem sütnek, / s kakasszó nem hallatódik...” – Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia;¹¹⁷ „...hol a fekete kutyák nem ugatnak, / fekete macskák nem nyávognak, / fekete lovak nem nyeritnek! / Hetvenhétfelé szakadatok az erős kőszálakra s a hasztalan helyekre!” – Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁸).

37.4. Jégeső elhárítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹¹⁹)

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe, ámen.
Méne a boldogságos, szép Szűz Mária szent fiával,
megtalálkoznak a záporosóval,
kéri Szűzanya Mária szent fiával:
„Merre mensz, te záporosó?”
„Menek föld termésének rontására,
fák gyümölcsinek kárára!”
Parancsolá Izus^a Krisztus Szűnnya^b Máriával.^c

Keresztet vet:

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe. Ámen.
Ha nem vagy tiszta esső,
szakadjál hetvenhétfelé,
ahol kovászos kenyeren nem élnek,
adika^d szentséget nem használnak!

Miatyánk, Üdvözlégy. Háromszor mondják el, harmadik elmondás után a Dicsőséget^e is elmondják.

37.5. Jégeső elhárítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹²⁰)

„Szembe kell fordulni, honnan jön a nagyüdő,^f s így keresztet vetnek, s akkor mondják. Háromszor.”

Elindult a boldogságos szeplőtelen Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával,
a mi Urunk Jézus Krisztussal.
Elétalála hetvenhétféle jeges essőt.
„Hová méssz, hová méssz,

^a Jézus

^b Szűzanya

^c Töredékes, a lemaradt vége nélkül értelmetlen szöveg.

^d 'vagys' (románból)

^e A „Dicsőség...” kezdetű rövid dicsőítő imát: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.” Sokszor ennek csak az első sorát mondják.

^f 'zivatar', 'jégeső', 'nagy vihar'

hetvenhétféle jeges esső?"
 „Elmegyek, elmegyek
 Felsőlok határa elverésére.”
 „Térj meg, térj meg,
 hetvenhétféle jeges esső!
 Megtérítlek evvel a szent igékkal,
 az Atya, Fiú és a Szentlélekkel!”
 Én is megtérítem azokkal a szent igékkal,
 amellyel a boldogságos Szűz Mária megtérítette.
 Ugy eloszoljon, mind a füst s a pára!

Három Miatyánk, három Üdvözet s három Dicsőség.

38. Ijedtség gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹²¹)

Elindula bódugságos Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiával,
 fehér fátyoljával,
 a szent templomba mise hallgatni.
 Összetalálkozik rosszszél-hordozó asszonyokkal,
 hetvenhétféle nyálojordo^a asszonyokkal.
 Kérdé bódugságos, szép Szűz Mária:
 „Merre mentek tik?”
 „Menünk Rózsának kebelibe,
 szüvit, máját meghirvasszuk,^b
 piros vérit megalissuk.”
 „Tírjetek meg,^c tírjetek meg,
 ne menjetek Rózsának kebelibe,
 szüvit, máját ne hirvasszátok,
 piros vérit ne alissátok!
 Menjetek el a tengereknek fenekikre,
 ott van nektek terített asztalotok, vecserátok.
 Hónap délbe itt álljak,
 megkötlek jászlának vesszejihó,^d
 hagy^e a Rózsa maradjon tisztán,
 mint anyja szülte,
 Mária adta erre a világra, áment.”

^a Értelmezhetetlen szó.

^b meghirvasszuk

^c tírjetek meg 'forduljatok vissza'

^d vesszejéhez

^e hogy

Jézus és Szent Péter

39. Igézet gyógyítása (Küküllőkeményfalva, Hargita megye, Románia¹²²)
 Vízvetés három vagy hét parázzsal. Az ima szövege:

Mikor Jézus Szent Péterrel a földön járt,
 elindultak Rómába szentségöt tanólni.
 Találkoztak a gyéksúly^a asszonyokkal,
 s kérdözték: „Hova mentek, gyéksúly asszonyok?”
 „Menyünk ártatlan embörök szára húsát szaggatni,
 piross vérit kiszípni,
 s ártani, csak ártani,
 mást bajba rántani.”

A vízvető asszony a vízből visszaspriccelt a tűzbe, megdörgölte vele a beteg homlokát, arcát, halántékát, és itatott belőle három kortyot, közben mondta:

Megégéztek kék szemmel,
 zöd szemmel,
 sárga szemmel,
 mindenféle mérgös szemekkel.
 Ördög szeme meglátta, s megégette,
 Jézus szeme meglátta, s meggyógyította.
 Úgy elevenkődjék^b meg ez a beteg,
 amilyen eleven vót ez a szén!

40. Kelés gyógyítása (Máréfalva, Hargita megye, Románia¹²³)

Dádelindul Uram, Jézus Krisztus
 szerető szent jóvá, Szent Péterrel.^c
 Úton találta egy gyíkasszont.
 Kérdé: „Hová, te gyíkasszony?”
 „Én elmegyek N.-nek piros vére kiszípására.”
 „Ne menj el, te gyíkasszony!
 Menj el a magos kösziklákra,
 ahol embert nem látsz,
 kereszteletlen gyermeknek ingöt nem csinálnak,
 vakaruperecöt nem sütnék.

^a Gyéksúly: a súly/súly régi betegségnév, jelentése többek között 'rák'; a gyéksúly talán 'torokgyík', betegségdémonként megszemélyesítve.

^b elevenedjék

^c Erdélyi Zsuzsanna írásban kapta ezt a szöveget, amelynek az első két sora kissé elhomályosult. E sorok lényege: Krisztus Szent Péterrel utazik. Talán az „Elindul Jézus Krisztus, szerető szentjével...” mondat torzult el az adatközlő írásbeli közlésében.

Szánts követ, vess vasat!^a
Valamint a kő a vasba megfogonik,
ez az eredet^a úgy eloszoljon!^b

Szent József

41. *Pokolvar* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹²⁴)

Elindult Szent József,
ment a tanítványokkal,
találkozott hetvenhét pokolvarokkal.
„Hová mentek, hetvenhét pokolvarok?”
„Menyünk Péterhez [Jóskához, Jánoshoz],
hogy testjét és lelkét törjük össze.”
„Térjete meg, hetvenhét pokolvarok,
ne menjetek Péterhez [Jóskához, Jánoshoz],
ne törjétek össze testjét-lelkét,
mert annak testjét-lelkét a drága Jézus adta,
és ő kell megőrizze!”

Variáns: pokolvar gyógyítása („...Ne törjétek össze testjét és véré, / temessétek a földbe, / temessétek el a betegséget...” – Kibéd, Maros megye, Románia¹²⁵).

42. *Pokolvar* gyógyítása (Nyárádszentimre, Maros megye, Románia¹²⁶)

Hova méysz, te pokolvar?
Menj el a patakba
szántani,
vetni,
boronálni!
Tiltlak innen
Isten hatalmának erejével,
hogy tiszta legyen ez a test,
mint a tiszta folyóvíz!

„Három keresztet vetett a földre. Ezt az egészet háromszor kellett elmondani. Csak úgy használt. Evvel gyógyították a pokolvar, általában a nagy fejfájás volt a pokolvar. A beteget ágyba fektették, vettek egy cikk fokhagymát, s azt egyenes vonalban végighúzták a testén: kezdték a fején, s úgy haladtak a lába felé. Közben mondták a szöveget. [...] Hallottam, hogy mások ezüstpénzzel csinálták ugyanezt. A fokhagyma helyett ezüstpénzt használtak.”

^a 'kelés'

^b Ti. úgy *ne* legyen kelés, ahogy a kő a vasban *ne* fogan meg.

^c *Pokolvar*: általában kelés, kelevény, gennyes seb, gennyes csomó; e szöveg adatközlője 'fejfájás'-ként magyarázta.

Szent Ilona

43. *Torokgyék*^a gyógyítása (Szitás, Bákó megye, Románia¹²⁷)
A gyógyító jobb keze gyűrűs- és hüvelykujjával húzogatja a beteg nyakát, s közben mondja háromszor:

Elindula Szent Ilona szent ostyával,
megtalálkozik hetvenhétféle gelkával.^b
„Menyek ennek a (minek híják azt az asszont) piros vérit kiszipni,
szálkás húsát szaggatni.”
„Ne menjetek, ne menjetek!
Hideg havasokra kiküdlelek,
hol kakasszó nem hallatszik,
hol szenmise nem áldoztatódik!
Menjete a havasok ballangikba!^c
Ne menjete ennek a fejrénepnek a nyakára!”

Három alkalommal végzi, összesen kilencszer.

Szent Margit

44.1. Jégverés elhárítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹²⁸)

Elindula Szent Margit asszon
hosszú úton, széllyes^d úton.
Megtalálkozott szátányokkal,^e sárkányokkal:
„Merre mentek, szátányok, sárkányok?”
„Menyünk a földi nép mezejit elverni!”
„Térjete meg utatokból,
menjete a havasok ódalába,
hol szenmisét nem áldoznak,
hol kakasok nem kikirilnek,
a csitkók^f nem nyerittnek,
ott igyatok, ott egyetek,
ott legyen a tük asztaletok!”

^a torokgyék

^b Diftéria, fültőmirigy-gyulladás, mandulagyulladás stb.: nyakon, torokban, föl környékén megnyilvánuló betegségek gyűjtőneve.

^c barlangjaiba

^d széles

^e Sátánokkal

^f csikók

44.2. Jégverés elhárítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹²⁹)

Megindula szüz leán Szen Margit
 az aranymedencével a hónya alatt,
 Krisztus urunknak harminchárom csepp vérivel,
 Máriának fátyolájával,
 aranykendéjével,
 Szent Antalnak kötelével,
 hétsinges^a olvasójával,
 Szent Bedenek úrnak szárnyával, szárnyékával.^b
 Hosszú útan, széllyes útan
 megtalálának sárkányokat, szátányokat,
 gonosztevő embereket.
 Kérdi szüz leán Szen Margit:
 „Hova mentek, tük sárkányok, szátányok,
 gonosztevő emberek?”
 „Mü menyünk erre a helyre
 nagy jegekvel, nagy szelekvel,
 nagy tiltott veszedelmes üdőkvel.”
 „Tiltunk mü tüktököt,
 sárkányok, szátányok, gonosztevő emberek,
 menjetek vissza a pusztina havasokba,
 hol áldott mise nem áldozik,
 kakasszó nem szólalik,
 kürtőskalács istennébe^c nem adakodzik!^d
 Ott igyatok, ott egyetek,
 ott legyen a tük asztalotok!”
 Dicsőség az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek! Ámment.

Utána: Üdvözlég. „S ezt elmondjuk háromszor esső elejibe, s az esső csendesedik es meg. S az essővel szembe vessük a keresztet es.”

Variánsok: jégverés elhárítása (Pusztina, Bákó megye, Románia;¹³⁰ Pusztina, Bákó megye, Románia;¹³¹ „...Megyünk a pusztinai hegyekre, nagy szelekvel, nagy jegekvel...” – Pusztina, Bákó megye, Románia¹³²).

^a Sing: régi hossz mérték, kb. 60 cm.

^b Pásztorokat időjárástól védő sövényfal; itt konkrét jelentés nélküli, költői hatást fokozó elem.

^c Isten nevében (→istennébe) adott, vagyis a halott lelki üdvéért adott alamizsna.

^d nem adakozódik (nem adakozzák)

44.3. Jégeső elhárítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹³³)

Szíz leány Szent Margit elindula széllyes utcán,
 elé viszi^a aranymedencéjét,
 aranymedencébe viszi Krisztus Jédusnak^b harminchárom csepp vérit,
 szenvedőknek szárnyát, szárnyékját,
 Szent Antalnak kötelit, hét sing olvasóját.
 Megtalálkozik sátányval, sátányval.
 Azt kérdik a sátányok:
 „Szíz leány Szent Margit,
 mi az ok, hejzád^c nem közeledhetünk?”
 „Hejzám nem es közeledhettek,
 mert tik tiszta lelkek nem vagytok.
 Én hunyam alatt^d viszem aranymedencémet,
 aranymedencémbe viszem Krisztus urunknak harminchárom csepp vérit,
 szenvedőknek szárnyát, szárnyékját,
 Szent Antalnak kötelit, hét sing olvasóját.”
 Arra megtérnek^e a sátányok, sátányok.
 Azt mondják:
 „Szíz leány Szent Margit, ki ezt elmondja jégeső elejibe,
 az Úr Jédus Krisztus megőrzi határát, mezeit,
 szőlősöket, kerteket a jégtől.
 Uram, Jédus Krisztusom, vidd el a jégesőt,
 nagy havasokra, nagy kősziklákra!”

44.4. Ijedtség gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹³⁴)
 „Önöntést” kísérő ráolvasás.

Elindula a szüz leány Szent Margit
 aranymiséit hallgatni az aranytemplomba.
 Jobb kezébe viszi aranyolvasóját,
 bal kezébe viszi aranymelencéjét,
 abba viszi Krisztus Jézusnak
 harminchárom csepp vérit.
 Úton találá sátányokat,
 sárkányokat, gonosztevő embereket.
 Szóval kérdék s átányok,
 sárkányok, gonosztevő emberek:
 „Hova mentek?”

^a Valószínűleg: 'elől viszi', 'maga előtt tartja, úgy viszi'.

^b Jézusnak

^c hozzád

^d hónom alatt

^e visszafordulnak

„Ó, mi menyünk Ilonának vére megivására,
húsa megevésére,
csontja elporolására.”^a

„Ó, kérlek, sátányok, sárkányok,
gonosztevő emberek,

térjetek meg,

met^b én eljártam,^c

elvégeztem ott annál a háznál

ezt a szép-szép imádságocskát.”

Szóval mondák sárkányok, sátányok:

„Készebb vagyok ezután pokol fenekére bérejtőzni,

mintse ebbe a házhoz hejza közeledni,

hol ezt a szép imádságot elmondták.” Áment.

Variánsok: ijedtség gyógyítása (ismeretlen cél: Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹³⁵ néhány éve meghalt öregasszonytól örökölt kéziratot lapról átírt, ismeretlen célú szöveg: Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹³⁶ rövid: Csíksomlyó [Csíkszereda], Hargita megye, Románia [Pusztina, Bákó megye, Románia]¹³⁷).

44.5. Ismeretlen cél (Pusztina, Bákó megye, Románia¹³⁸)

Elindul a szűz leány, Szent Margit asszony,

hónya alatt viszi aranykendőjét,^d

Jézus Krisztusnak harminchárom csepp vérit,

szép Szűz Máriának fátyolát,

hét sing olvasóját,

Szent Benedek úrnak szárnyát,

Szent Antalnak kötelit.

Találkozott széles úton sátrányokkal, sátrányokkal.^e

Kérdik: „Mit visz, szűz leány?”

„Viszem szép Szűz Máriának fátyolát,

hét sing olvasóját,

Szent Benedek úrnak szárnyát,

Szent Antalnak kötelit.”

Azt mondja a gonosz:

„Héjzám közel ne hozd,

inkább tizenöt napig arra a helyre nem megyek,

inkább a pokol fenekére veressenek!

^a elporlasztására

^b mert

^c odamentem

^d 'kendőjét'

^e sátánokkal

Variáns: ismeretlen cél („...»Merre mész?« / »Vegyem el az élőknak a kenyerüket.« / »Ne vedd el az élőknak a kenyerüket, / menj el pusztába havasokra, / vágjált kősziklába, / szentséggel nem használnak, / kovással nem élnek! / Válgál hetvenhétfelé, / válgál vízzé!«” – Pusztina, Bákó megye, Románia¹³⁹).

44.6. *Ijedtség* gyógyítása (Frumósza, Bákó megye, Románia¹⁴⁰)

„Önöntés” közben mondják:

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek a nevében, ámmen.

Elindula Szent Margit leán,

viszi Krisztus Urunknak melencéit,

harminchárom szent csepp vérit,

bódogságos Szűz Máriának fátyoláját,

hét sing olvasóját.

Kiálltak a gonoszok,

sátányok, sárkányok Szent Margit leány elejibe,

hogy kétségbeejtsék.

Nem tudott héjza közeledni a gonosz,

s azt rikolytotta:

„Magad mit vicc, mit vicc, ^a Szent Margit leány?”

„Viszem Krisztusnak melencéit,

harminchárom szent csepp vérit,

bódogságos Szűz Máriának fátyolát,

hét sing olvasóját.

Ki méltó az áldott Krisztusnak

szent testit, szent vérit magához venni,

az vétessen nekem!

Mindörökkön, ámmen.”

A gonosz azt felelte:

„Hogy kinek az ónt megöntik,

s ki ezt az imádságot elmondja,

pokolnak mélységébe bérejtődik,

s ahhoz a lélekhez nem közeledik.” Ámen.

44.7. Jégverés elhárítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia¹⁴¹)

„Mikor jön a nagyidő, szembefordul, s keresztet vet, s akkor kezdi [...]. Az idő megváltozik abba a helybe.”

Hol elindula szűz Szent Margit asszon,

hónya alatt viszen egy aranytekenyőt,

abba viszi az Úr Jézus Krisztusnak három szent csepp vérét,

három szűz leánnak három szűz szál haját,

Salamon királynak hét aranygyűrűjét,

hetvenhét vecsernyét,

^a mit viszel

hetvenhét alemariát.^a

Mondá a gonosz Sátán:

„Hadd el, hadd el, szüz Szent Margit asszon,

Mert majd letetetem én azt veled!”

Szüz Szent Margit asszon eléveszi a vasostorát,
üttni kezdi a gonosz Sátánt.

Mondá a gonosz Sátán:

„Hagyj el, hagyj el, szüz Szent Margit asszon,

elmegeyek nagy erdőre

kőszikla rontani,

bükkfa hasogatni,

hol kakasszó nem hallatódik,

hol vakarukalács nem süttetődik!”

Mondá szüz Szent Margit asszony:

„Oly méltóságos legyen a mi országunkba bejöni,

s a mi határunkba,

amilyen méltóságos az Úr Jézus szent asztalához leülni,

szent testéből enni,

szent véréből inni.”

Boldogságos Szüz Mária,

vidd el az időt valamerre!

Az Atyának, a Fiúnak, a Szentlélek Uristennek.

Variánsok: jégverés elhárítása (záró motívum nélkül: Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia;¹⁴² „...ahol ártatlan gyerekek / vakarúkalácsot nem kérnek...” – Csínód, Hargita megye, Románia^{143 b}).

JEGYZETEK

- 1 Itt ugyancsak meg kell köszönnünk Takács Györgynek saját csíki, hárompataki, gyimesi gyűjtéseiből származó gazdag anyagát, amelyet sajtó alatt lévő gyűjteményéből e fejezet számára is rendelkezésünkre bocsátott (Takács 2014).
- 2 Az időjárásdémonokkal és a zivatarelküldő benedikciók több vonatkozásával foglalkozik Pócs 2003b. Lásd a zivatarelküldő benedikciókról Franz középkori európai anyagot összefoglaló művét (Franz 1909, II. 19–123), illetve Bárh Dániel magyar vonatkozású publikációját (Bárh D. 2010, 176–191).
- 3 Lásd a passiómotívumok imabeli megjelenését például Erdélyi Zsuzsanna reprezentatív gyűjteményében: Erdélyi 1999, 269–498.
- 4 Ezekben a Getsemáne-kerti szenvedései miatt panaszkodó Krisztus jelenik meg démonok által megtámadott betegként. Röviden érinti ezt a kérdést *A beteg panasza* (XVI.2. csoport) bevezetője.

^a Az „Ave Mariát” eltorzulása.

^b Kéziratos füzetből.

- 5 Lásd a halotti világ kenyér nélküli „nyers” állapotának vizsgálatát: Pócs 1992; valamint Takács György gazdag adatanyagot felvonultató elemzését erről a témáról: Takács 2014.
- 6 Lásd ezekről az exorcizmusmotívumokról a X. csoport bevezetőjét.
- 7 Antiochiai Szent Margit 4. századi vértanú alakja, hasonló attribútumokkal felruházva e tájon gyűjtött archaikus imádságokban is megjelenik, mint erre Takács György rávilágít. Ő ugyancsak részletesen vizsgálja Szent Margit attribútumainak esetleges kapcsolatait Margit-legendabeli megjelenítéseivel, ikonográfiai ábrázolásával és kultuszának egyéb reprezentációival: Takács 2014.
- 8 E rítusról lásd részletesen a XI. csoport igézetellenes szövegei kapcsán írottakat.
- 9 Mándoky 1959, 78–79.
- 10 Gönczi 1937, 199–200.
- 11 MNT 18.
- 12 Szilády 1873, 306.
- 13 Kósa 1979, 386–387.
- 14 Balásy 1901, 34.
- 15 Szilády 1873, 304–305.
- 16 Takács György gyűjtése, 2006.
- 17 Takács György gyűjtése, 1999.
- 18 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1972.
- 19 Tánzos Vilmos gyűjtése, 1980; Tánzos 1995, 36.
- 20 Salamon Anikó gyűjtése, 1971–1973; Salamon 1987, 190–191.
- 21 Harangozó Imre gyűjtése, 1999; Takács 2001, 401.
- 22 Takács György gyűjtése, 2007.
- 23 Takács György gyűjtése, 2005.
- 24 Takács György gyűjtése, 1999.
- 25 Tánzos 1995, 42–43.
- 26 Tánzos Vilmos gyűjtése, 1980; Tánzos 1995, 36.
- 27 Kallós 1966, 150.
- 28 Tánzos Vilmos 1994-es gyűjtése alapján: Szikszai 2005, 164; Takács György gyűjtése, 2008.
- 29 Kallós 1966, 151.
- 30 Kallós 1966, 151.
- 31 Bosnyák 1982, 117.
- 32 Wlislöcki 1893, 140. Nem adja meg a pontos lelőhelyet.
- 33 Horváth 1971, 77.
- 34 Diószegi 1960b, 86.
- 35 Bosnyák 1980, 157–158; Bosnyák 1980, 168.
- 36 Bosnyák 1980, 168.
- 37 Diószegi 1960b, 98–99.
- 38 Bosnyák 1982, 121.
- 39 Tánzos 1995, 43–44.
- 40 Takács György gyűjtése, 2008.
- 41 Takács 2001, 397.
- 42 Takács György gyűjtése, 2006.
- 43 Takács György gyűjtése, 2005.
- 44 Takács 2001, 398.
- 45 Takács György gyűjtése, 1997.
- 46 Takács György gyűjtése, 2007.
- 47 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005; Takács György gyűjtése, 2007.
- 48 Harangozó 1998, 189.

- 49 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 50 Kallós 1966, 148–149.
- 51 Takács György gyűjtése, 1993; Takács 2001, 421.
- 52 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969; Bosnyák 1982, 116–117.
- 53 Antalné Tankó Mária gyűjtése, 1991; Antalné Tankó 2003, 26–27.
- 54 Berze Nagy 1940, II. 37.
- 55 Takács György gyűjtése, 2007.
- 56 Gazda K. 1980, 42.
- 57 Kallós 1966, 148–149.
- 58 Kallós 1966, 150.
- 59 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 60 Takács György gyűjtése, 2007.
- 61 Diószegi 1960b, 109.
- 62 Csoma Gergely gyűjtése, 1988.
- 63 Gazda J. 1993, 26.
- 64 Bakos Mária gyűjtése, 2001; Takács György 2014.
- 65 Bosnyák 1982, 76.
- 66 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1989; Tánczos, 1995, 32–33.
- 67 Takács György gyűjtése, 2008.
- 68 Csoma Gergely gyűjtése, 1991.
- 69 MNT 18.
- 70 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 71 Bosnyák 1982, 128.
- 72 Kallós 1966, 148.
- 73 Takács György gyűjtése, 2006; Harangozó 1998, 124.
- 74 Harangozó 2001, 114.
- 75 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 76 Takács György gyűjtése, 2005.
- 77 Takács György gyűjtése, 2006.
- 78 Takács György gyűjtése, 2007.
- 79 Harangozó 1998, 188.
- 80 Kallós 1966, 148.
- 81 Takács 2001, 395.
- 82 Harangozó Imre gyűjtése, 1995.
- 83 Salamon 1987, 191.
- 84 Salamon Anikó gyűjtése; 1972, Salamon 1987, 191.
- 85 Pócs Éva gyűjtése, 2002.
- 86 Takács György gyűjtése, 2005.
- 87 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 88 Takács 2001, 394–395.
- 89 Takács 2001, 396.
- 90 Takács 2001, 393–394.
- 91 Daczó 2003, 276.
- 92 Takács György gyűjtése, 2004.
- 93 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 94 Takács György gyűjtése, 2008.
- 95 Takács György gyűjtése, 1998.
- 96 Takács 2001, 392–393.

- 97 Takács 2001, 391.
- 98 Takács György gyűjtése, 1998.
- 99 Takács György gyűjtése, 2005.
- 100 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1980; Tánczos 1995, 38.
- 101 Takács György gyűjtése, 2008.
- 102 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
- 103 Harangozó Imre gyűjtése, 2002.
- 104 Polner, 1978, 117.
- 105 Polner 1978, 117–118.
- 106 Erdélyi 1999, 118–119.
- 107 Ferencz 1998, 54.
- 108 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 109 Takács György gyűjtése, 2007.
- 110 Bosnyák 1980, 33.
- 111 Iancu Laura gyűjtése, 2005.
- 112 Kallós 1966, 156.
- 113 Tánczos 1995, 31–32.
- 114 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 115 Bosnyák 1982, 76.
- 116 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 117 Székely László 1943, 16.
- 118 Takács György gyűjtése, 2007.
- 119 Harangozó Imre gyűjtése, 1990; Harangozó 1998, 201.
- 120 Takács György gyűjtése, 2006.
- 121 Erdélyi 1974, 65.
- 122 Csergő Bálint gyűjtése, 1983; Csergő 1992, 71–72.
- 123 Erdélyi 1999, 843.
- 124 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 45–46.
- 125 Ráduly János gyűjtése, 1987; Ráduly 2009, 43.
- 126 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 44–45.
- 127 Tánczos 1995, 131.
- 128 Tánczos 1995, 118–119.
- 129 Tánczos 1995, 117–118.
- 130 Tánczos 1995, 117–118.
- 131 Harangozó 1998, 199.
- 132 Harangozó 1998, 200.
- 133 Kallós 1966, 156.
- 134 Salamon Anikó gyűjtése, 1972–1973; Salamon 1987, 192.
- 135 Antalné Tankó 2003, 72.
- 136 Pócs Éva gyűjtése, 2002.
- 137 Daczó Árpád gyűjtése, 1985; Daczó 2003, 268.
- 138 Gazda–Benedek 1997, 284.
- 139 Gazda–Benedek 1997, 283–284.
- 140 Harangozó 1998, 179.
- 141 Takács György gyűjtése, 1998.
- 142 Takács 2001, 351.
- 143 Daczó 2003, 266.

XIV. GYÓGYÍTÓ SZENTEK

A *szent és a gonosz találkozás*a néven összefoglalt epikus ráolvasások tágabb rokonságában több olyan típusról tudunk mind nyugaton, mind Közép-Kelet-Európában, amelyeknek hasonlatba foglalt elbeszélése, historiája a gyógyító szenten kívül más személyeket is felléptet, akik segítenek a gyógyítónak, vagy tanácsot adnak neki. Ferdinand Ohrt, aki áttekintő összefoglalást adott a „találkozás” típusokról 1936-ban, ezeket *Találkozás a segítővel* címen foglalta egy eszmei csoportba. A *Tres boni fratres...* kezdetű, Ohrt által adott német nevén *Dreibrüdersegen* ('Három fivér ráolvasás') kezdetű szöveg 14–15. századi latin és görög nyelvű emlékei a legkorábbi európai példái ezeknek a típusoknak.¹ (Jézus találkozik a három jó fivérrel, megkérdi, hogy hova mennek, azok elmondják, hogy gyógyfűveket készítenek szedni; Jézus elküldi őket egy beteget meggyógyítani.) Későbbi francia, német verziók elbeszélései szerint Jézus egy másik szenttel (például Szent Péterrel vagy Szent Balázssal) vándorol, aki felhívja a figyelmét egy szenvedő, síró betegre, mire Jézus meggyógyítja a beteget. Más esetekben áldását, tanácsát, gyógyító szövegeit (ráolvasását) küldi el egyik gyógyító szent a másikkal a betegnek, esetleg ráolvasásra tanítja küldöncét, amit az rögtön alkalmaz a gyógyítás során.²

A segítő szentnek ezek a motívumai nagyon sokféle kontextusban – helyi szentek kultuszának, legendáinak változatos adaptációival – több ráolvasástípusban megjelennek Európában, például a kötetünkben is képviselt *Három virág* és *Három asszony* ráolvasásokban is (lásd a XVII. csoportokban). Egy motívum pedig (a „küldöncnek”, illetve a másik gyógyítónak tanított ráolvasás) a *Jó ember, gonosz asszony* gazdag szöveganyaggal képviselt magyar típusából (XVIII. csoport) is ismerős. A *Kisjézus megigézéséről* szóló ráolvasások több típusában (XV. csoport) szintén szerepel az a motívum: Szűz Mária a gyógyításhoz segítségül hív egy másik szent személyt, aki például elhossa számára a fürdőhöz szükséges Jordán-vizet. Mindezek a szövegtípusok más-más kontextusba helyezik a segítő szent motívumát, és kérdés, hogy annak különböző helyeken, különböző összefüggésekben való felbukkanásai vajon történeti kapcsolatokra, vagy csak egy közkeletű ráolvasásséma új meg új alkalmazására vallanak-e.

Alábbi szövegeink historiájának központi magja e motívum, részben az említett francia és német verziókból ismert kontextusban: Szűz Máriának gyógyító tanácsot ad egy szent (9. szöveg) vagy Jézusnak ad tanácsot Szent Antal: megtanítja a *szentantaltüze* gyógyítására (10. szöveg). Idetartozik az 1488-ban följegyzett *bagonyai ráolvasások* (B kötet, A/1.) egyik szövege is: Jézus a földön jár; lát egy fekélyes lovat; Szent István protomártírral találkozik; elküldi őt meggyógyítani a lovat. Ez a ráolvasás bizonyára írásos egyházi közvetítéssel jutott – nyugatról – magyar gyógyító papok kezére.

Erősen eltérő környezetben, az eddigiektől és egymástól is különböző szereplői vannak az alábbi, ugyanezt a sémát felhasználó gyimesi és moldvai ráolvasók két csoportjának. A *kilenc leány* (vagy *kilenc ökör*) gyógyításra küldése (2–3.) nem szenteket szerepeltet segítőként, hanem rejtélyes, feltehetően a román néphitből ismert mitikus alakokat; a ráolvasás párhuzamait is román közleményekből idézték közlői.³ Míg ebben a ráolvasásban feltehetően elsőrendűen román – vagy más balkáni – hiedelmek töltik fel a segítő szent narratív sémáját, a 10. szám alatti szövegek esetében (a csecsemő Jézus anyjának ad tanácsot, megtanítja egy gyógymódra és egy ahhoz kapcsolódó ráolvasásra) román ráolvasások közvetítette bizánci apokrif legendamotívumokat sejtünk a ráolvasások epikumának hátterében. Akárhogyan is van, e ráolvasások eredetének, távolabbi kapcsolatainak kérdései egyelőre nyitva maradnak.

A szent gyógyításra utasítja a rontót

1.1. *Szárazbetegség* gyógyítása (Kolon, Nyitrai járás, Szlovákia⁴)
A gyógyítóasszony „méri” a beteget, vagyis madzagot feszít ki a feje tetejétől a lába ujjáig, és egyik középujjától a másikig. Közben kiterjesztve tartja a beteg karját, és mondja:

Az én áldott Uram,
Jézus Krisztus,
mely órában asszonyunk,
Szűz Mária elindula az ő szülő szent fiával,
előtalálja a zsidó asszonyt a borostyáni fa alatt.
„Hová mégy, te zsidó asszony?”
„Én elmegyek hegyet-vögyet rontani.”
„Ne menj el te hegyet-vögyet rontani,
eridj el ennek a Jóskának aszaványát^a szaggassad
szemiből, szeme gyökeriből,
piros vériből, szálkás húsából,
mindenféle testi-lelki tagjaibul!”
Úgy szakadozzanak,
úgy romoljanak,
mint az áldott vizek tajtéki, habjai
íjjel-nappal elmúlnak!

Mindezt ötször egymás után cselekszi. Végül azt mondja:

Sem kilenc,
sem nyolc,
...
sem egy.

Ezután még kilenc napig imádkozik a betegért. A betegnek viszont árvacsóványra^b és szapult hamura^c kell kijárnia szükségre, és hogy megjöjjön a szája íze, vizet kell innia kormos fazékból.

1.2. *Megszólítás*^d gyógyítása (Pográny, Nyitrai járás, Szlovákia⁵)
Három merítéssel szótlan vizet^e vesznek, amelybe kilenc szem parazsat tesznek, számolva:

^a Szárazbetegség (valamilyen kiszáradással járó betegség, például tüdőbaj).

^b árvacsalán

^c A ruha „szapultásához” már felhasznált, leforrázott hamu.

^d 'igézet'

^e Szó nélkül, némán merített víz.

Sem kilenc,
sem nyolc,
...
sem egy.

Ezután kilenc szem morzsát tesznek bele, újra számolva:

Sem egy,
sem kettő,
...
sem kilenc.

Majd a gyógyító „visszakézből”^a mosdatja a gyereket, a következő sorrendben: jobb kezét, bal lábát, bal kezét, jobb lábát; mindig „visszajáról”. Mosdatás közben így imádkozik:

Boldogságos Szűz Mária,
elmentem én borostyánfa alá.
Előltalálom szerelmes szent fiad, Szent Lukácst.
„Hová, háová, szerelmes szent fiam, Szent Lukács?”
„Ide ennek az Ilonkának fejiből kivenni az igézetet,
minden erkeiből,^b
minden csontocskájából,
minden ízkeiből,
minden bőrcskéiből,
és az egész testjiből.”
Kalap alól gyüttél,
kalap alá menj!
Féköttő alól gyüttél,
féköttő alá menj!
Párta alól gyüttél,
párta alá menj!
Szemtül gyüttél,
szembe menj!

A felnőtt beteget saját pendelyével vagy gatyájával „visszafelé”^c törülték meg; gyereket saját pelenkájával.

Variáns: szárazbetegség gyógyítása (rövidebb, egytagú: Kolon, Nyitrai járás, Szlovákia⁶).

^a kifordított kézfejjel

^b 'erecskéiből'

^c körmozgással jobbról balra

Szűz Mária kilenc farkast gyógyítani küld

2. Állat vagy ember betegsége (Fűrészfalva, Bákó megye, Románia⁷)
A gyógyító egy kanna vízre keresztet vet a késsel, és kavargatja a vizet; ezt ismételteti végig, míg elmondja a szöveget háromszor:

Kilenc farkas kilenc erdőkön,
kilenc nagy hegyeken,
kilenc patakokon
megtalálkozott a boldogságos szent Szűz Máriával.
Azt kérdezte édes Urunk anyja:
„Hova mentek, farkasok?”
„Menyünk az aranyfához,
hogy együk meg az aranyalmát.”
Akkor azt mondta a szent Szűz Mária:
„Ne menjetek az almához,
menjete ahhoz az állathoz,
vegyétek le a rossz betegséget erről az állatról,
fogatokkal harapjátok,
nyelvetekkel nyaljátok,
hogy legyen tiszta,
mint a Jézus Krisztus Urunknak az arca!

Valaki / Szűz Mária kilenc lányt/fiút/ökröt rontás helyett gyógyítani küld

3.1. *Hályog* gyógyítása (Gerlény, Bákó megye, Románia⁸)
Háromszor mondják el:

Elindult egy úton kilenc leány,
kilenc ásó a kezibe.
Az ingujjaik feltűrve,
s a pendelyik felhúzva,
megtalálkoztak boldogságos Szűz Máriával.
Megkérdezte boldogságos Szűz Mária:
„Mere mentek tük, kilenc leány,
kilenc ásóval,
feltürt ingujjakval
s felhúzott pendelyvel?”
„Mi mejünk,^a
hogy egy kutat kitakarítsunk a humától.^b”
„Térjete meg vissza a kúttól,
s menjete el Katinak a szeméhez,

^a megyünk

^b 'sártól'

s takarítsátok meg a szemit,
minden rossz szórtól,
minden rossz vértől
s minden rossz hályogtól!”

3.2. *Hályog* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁹)

Elindult kilenc leány
kilenc hellécvel,^a
kilenc lapátval,
feltúrrott ingaljval,
feltúrrott ingujjval,
hogy a portól az utat seperjék el,
az út széllyit a porondtól szedjék meg.
„Gyertek vissza,^b leányok!
Takarítsátok ki a kútból a sárt,
ennek a leánynak a hályogot,
a verességet,
a homályt,
a nyilallásokat a szeméből,
legyen olyan szép tiszta,
hogy^c a Szűz Mária hagyta!”

Variánsok: fejfájás gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁰ Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹¹ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹²); fülfájás gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹³).

3.3. *Hályog* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁴)

Elindula kilenc leány,
kilenc fejszével,
kilenc baltával,
kilenc furuval,
kilenc söprüvel,
kilenc kanállal,
kilenc zsebkendővel.
„Katinak a hályogot a szemiről
a fejszével lefaragjuk,
a baltával megbaltázzuk,
a furuval megfúrjuk,
a kanállal megkanalazzuk,
a söprüvel megseperjük,

^a 'ásóval'

^b vissza

^c ahogy

a zsebkendővel megtöröljük.”
Úgy teljék, úgy oszoljon,
hogy egy mákszem se maradjon!

Variáns: igézet gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁵).

4.1. Kelés, kiütés gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia¹⁶)

Elindult kilenc baba kilenc kapával,
kilenc leány kilenc seprüvel,
kilenc legény kilenc gereblyével.
„Hová mentek tük?”
„Elindultunk ennek a betegnek a fejibe,
foghusaihoz,
szórjuk, rontsuk.”
„Ne menjetek,
ne rontsátok, kinozzátok!
Hanem menjetek el erdők aljába,
hol nem szántnak,
semmi állatok nem járnak,
még e kakasok sem szállnak.”
Maradjon tisztán,
mint bódogságos Szűz Mária hatta^a s teremtette,
z^b anyja szülte.

4.2. *Igízés* gyógyítása (Esztofuj, Bákó megye, Románia¹⁷)

Elindult kilenc leány,
kilenc legény,
kapákkal a hátikon,
kaszákkal az ódalikba,
vágják az utat,
hosszára, keresztülbe es,
vágják le Virdzsinának az igízést a szüvirül.
Phü, phü, phü [köpköd].

Egy kanna vízbe „szenet” (paraszt) dobálnak. „Ahányszor elmondod ezt, annyi szemet hanyítsz beléje, lehet mondjad^c kilencszer es! Abbol iszol, megmosdassz...”

^a hagyta

^b az

^c 'mondhatod'

4.3. *Igízés* gyógyítása (Esztofuj, Bákó megye, Románia¹⁸)

Szem megnezte,
szű megígizte,
bódogos, szép Szűz Mária megvigasztalja.
Elindul a bódogos, szép Szűz Mária,
nagy rengeteg erdükön,
meggyűl^a kilenc lányval s kilenc legényvel.
Bódogos, szép Szűz Mária kérdi:
„Hova mész, kilenc leány s kilenc legény?”
„Kaszáljuk az útnak hasszát s keresztületjít,
nem kaszáljuk az útnak hasszát s keresztületjít,
[hanem] az igízetet s a pocsiturát.^b”
Mi használt a bódogos, szép Szűz Máriának,
s az ő szerelmes szent fiának,
úgy használjon e Katinak [Máriának, Jánosnak] es.
Phü, phü, phü [köpköd].

5. *Fogsérelem* gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁹)

Térj meg,^c térj meg, te tüzes pokolvar!^d
Jöttél, mint e köd, menj el, mint a szél,
jöttél, mint e köd, menj el, mint a szél,
jöttél, mint e köd, menj el, mint a szél!
Térj meg, térj meg, te tüzes pokolvar!
Elindula Keresztelő Szent János,
vaskapával, vaslapátval,
vasgereblyével, vasseprűvel,
vasseprűvel seper, vasgereblyével gereblyél,
vaskapával kapál, vasvillával hány.
„Térj meg, térj meg, te tüzes pokolvar!
Menj el Tündérországba,
ott vannak tündérlányok,
azoknak szípjad vérüket,
váltsad színüket
szaggass szegeket,
tördeld csontokat!
Hadd el ezt a Jánost tisztán,
mint az Isten adta ez világra! Ámen.”

^a 'találkozik'^b 'Torzszülött' (románból); itt: 'csecsemő betegsége'.^c 'fordulj vissza'^d 'kelés', 'gennyes seb', 'rákos fekély'6.1. *Kígyómarás* gyógyítása (Klészse, Hargita megye, Románia²⁰)

Elindula szíp Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával.
Meggyüle^a kilenc fekete ökörvel.
Kérdé boldogságos asszonyunk, Mária:
„Merre mész, kilenc fekete ökör?”
„Elindultam nagy fehér kövek közti só nyalni.”
„Ne menj te nagy fehér kövek közti só nyalni,
menjete el,
nyaljátok ki Antinak a marását,
és maradjon tisztán,
mint Krisztus urunk adta anyaszült
ez világra!”

6.2. *Hejmáz*^b gyógyítása (Klészse, Bákó megye, Románia²¹)

Elindula boldogságos Szűz Mária z^c ő áldott, szent fiával,
fehér fátyolával.
Elétalálkozik kilenc fekete ökörvel.
Kérdi: „Merre mentek tük, kilenc fekete ökör?”
„Menünk az Ádám kútjához e nad kövekre sót nyaljunk.”
„Térjete meg,
ne menjete Ádám kutjaihoz nagy kövekre sót nyalni,
térjete meg vissza!”
„Menjete el ennek a betegnek testjiből,
lábaiból, kezeiből, fejiből,
minden csontjaiból,
szípjátok ki,
nyeljátok ki,
kék hejmáz,
züőd hejmáz,
sárig^d hejmáz,
veress hejmáz,
minden moldu^e hejmáz!”
Maradjon tisztán,
mint anyja szülte!

A gyógyító tüvel fokhagymát szurkál. A tüvel egy vízzel telt pohárba szúr, majd a fokhagymát összetöri, és három darab szénnel együtt a vízbe teszi; ezzel dörgöli a beteget.

^a találkozott^b hagymáz: 'láz', 'tífusz'^c az^d sárga^e minden módú: 'mindenfajta'

7. *Igizet, hajmáz*^a (Somoska, Bákó megye, Románia²²)

Elindula kilenc fekete ökör
 Jordán kútjához só nyalni,
 meggyüle^b bódogságos Szűz Máriával.
 „Hova mész, te kilenc fekete ökör?”
 „Elindultunk Jordán kútjához só nyalni.”
 „Térjete meg, ne menjete oda!
 Menjete el, nyaljátok ki
 hervenhétféle igazet,
 hervenhétféle hajmázt,
 hervenhétféle betegséget,
 Jánosnak a szemeiből, tenyereiből,
 talpa szövíből,^c az egész testjiből!”
 Maradjon meg János tisztán,
 mint az Isten adta ez világra! Ámen.

Egyik szent a másiknak gyógymódot, gyógyszert javasol

8. *Szegedés*^d gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²³)

Mikor Jézus Krisztus a Jordán vize mellett járt,
 nagy sírás és jajgatás hallatszott a pusztába.
 Kérdi Jézus Pétertől:
 „Péter, micsoda sírás és rívás hallatszik?”
 Mondja Péter:
 „Uram, Jézus Krisztus,
 fájdalmak vannak az oldalukba,
 azért sírnak, rínnak.”
 Akkó mondta Jézus:
 „Eredj Péter, és tedd rá bűnös kezedet,
 és leheld rá bűnös lelkedet,
 hogy gyógyuljanak meg a Jézus, Mária, Szent József nevében!”

Három Miatyánk, három Üdvözlégy, egy Hiszekegy.

Variánsok: kelevény gyógyítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia);²⁴ szegedés gyógyítása (végén: „...Gyógyulj meg, gyógyulj meg, gyógyulj meg! Atyaisten, Fiúisten, Szenlélek Isten nevében.” – Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁵).

^a hagymáz: 'láz', 'tífusz'

^b 'találkozott'

^c 'talpa közepéből'

^d 'nyilalló, szúró fájdalom a derék táján'

9.1. *Hályog* gyógyítása (Baranya megye²⁶)

Elindult Szűzanyám Józefát völgyébe,
 arra ment Szent Margit,
 azt kérdezte tőle:
 „Mit csinálsz itt, Szűzanyám?”
 „Itt ülök, itt tartom szerelmes Jézusomat, mert ő beteg.”
 „Sion völgyében^a hétféle gyümölcsfaágot és az égi harmatokat,
 és fürödj abban, kiseded Jézuskám!”
 Mikor a Jézuska megfürdik,
 a beteg megkönnyebbedik,
 hervenhétféle nyavalyából és szenvedésből,
 vedd ki ezen betegből minden betegséget!
 Három angyal őriz engem,
 egyik fejtől,
 másik lábtól,
 harmadik a bűnös lelkem várja.

Variáns: fejfájás gyógyítása (rövidebb: „Simonád földjére” – Dunaszekcső, Baranya megye²⁷).

9.2. Szemverés gyógyítása (Tiszasziget, Csongrád megye²⁸)

Ezön beteg szolgál,
 Zoltánra kezeim töszöm,
 szüntesd fájdalmát,
 gyógyítsd mög a te szent neved érdemiért!
 „Eredj, mönj el, asszonyunk, Mária
 Szent Simon földjire,
 szödd mög a földnek zsírját
 és az égi harmatot!
 Füröszd mög benne
 a te szent fiadat,
 az áldott Úrjézust!”
 Ugyan mögkönnyebült-e az Úrjézus teste?
 Úgy könnyebbödjön mög
 ezön beteg szolgál, Zoltán teste,
 szüntesd fájdalmát,
 gyógyítsd mög a te szent neved érdemiért!

Három Miatyánk, három Üdvözlégy.

^a Más variánsokban ez után a szó után a „találsz” szó áll.

10.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Csíkcsekefalva, Hargita megye, Románia²⁹)
A gyógyító három szentelt gyertyával keríti a beteget. Háromszor elmondja a Dicsőséget^a és ezt az imádságot, három egymás utáni napon:

Elindula Szent Antal három tanácsával,^b
az Atyaistennel, a Fiúval és a Szentlélekkel.
Mondá Szent Antal Jézusnak,
hogy a Szent Antalnak hetvenhétféle tüzei,
hetvenhétféle eredetei,
mivel lehetne azt elosztatni.
Mondá Jézus:
„Leveszem az oltárnak jobb szegéről
három égő gyertyámot,
azzal megkeritem,
azzal eloszlatom,
mind a tűz a vízben elaluszik,
ugy elaludjanak,
feneketlen tóé változzanak!”

10.2. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁰)
A gyógyító keresztet vetett a beteg fejére, és mondta:

Elindula a boldogságos Szűz Mária,
előtalála hetvenhétféle pokoleredeteket,
hetvenhétféle tüzes orbáncokat.
Mondá Mária:
„Végy le az oltárnak szegiről három szál gyertyát,
kösd meg háromszor!
Bizony szóra mondom,
megtér, s meggyógyul
az Úrjézus tiszteletire.”
Krisztus teremtette a világot,
Mária igazat ajánlott.

A beteget három székre ültették egymás után, háromszor mondták rá az imádságot, közben füstölték. „A kulcsot s az ollót az olvasóval így összetekerték. [...] S úgy vitték így a feje fölött, ahogy jött föl így az áldott nap, úgy vitték a feje fölött, s így mondták...”

^a A katolikus liturgiából ismert dicséret: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben, most és mindörökké, amen.”

^b 'tanácsadóival'

A gyermek Jézus gyógyít

11.1. *Szentantaltüze* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³¹)
Háromszor mondják, keresztvetéssel:

Elindula a boldogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával,
bémene szent templomába,
béül arany karszékibe.
Mondja az Úrjézus:
„Eressz ki, eressz ki,
boldogságos szent anyám,
szent pókából^a szent kezemet,
nyúljak fel szent ótárra,
onnan vegyek le három szál gyertyát,
olvassak ennek az Annának a fejire s a testjire,
hetvenhétféle szentantaltüztől,
hetvenhétféle pokoleredettől,
hetvenhétféle tüzes orbáncoktól.”
Esz nagy fájdalom szálkás húsát,
issza piros vérét.
„Merre mész, merre mész
hetvenhétféle szentantaltüze,
hetvenhétféle pokoleredet,
hetvenhétféle tüzes orbáncok?”
„Menyek, menyek ennek az Annának
szépsége látogatására,
csontja hasogatására,
piros vére megivására.”
„Térj vissza, térj vissza
hetvenhétféle szentantaltüze,
hetvenhétféle pokoleredet,
hetvenhétféle tüzes orbáncok!
Menj el, menj el a hegyeknek, vögyeknek,
kőszikláknak háta mellé,
hol fekete kutyák nem ugatnak,
hol fekete kakasszó nem hallszik,
hol kovászos kenyérral nem élnek!
Estvéli harangszókor meg ne találtassál
azokba az ízekbe s azokba a csontokba,
ahová beszállottál,
met^b ha megtaláltatsz,

^a pólyából

^b mert

elvágom a késvel a nyakadat,
agyonütlek a Jézus feszületjével,
a szent keresztvel.” Áment.

Variánsok: szentantaltüze gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;³² Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;³³ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;³⁴ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia);³⁵ fejfájás gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;³⁶ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁷).

11.2. Megrontott tehén gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³⁸)

Mondja az Úrjézus:

„Erejsz ki, erejsz ki, boldogságos szent anyám,
szent munkából^a szent kezedet,
nyúlok fel szent oltáromra,
vegyek el három szál gyertyát,
olvassak ennek az állatnak minden szőre-szálára,
testjére és zsírjára,
hetvenhétféle boszorkánytól,
hetvenhétféle pokoleredettől,
hetvenhétféle tüzes orbáncoktól!”
„Merre mész, merre mész,
te hetvenhétféle boszorkány,
te hetvenhétféle tüzes orbáncok,
te hetvenhétféle reves szúk?”
„Menyek, menyek ennek az állatnak
csontja hasogatására,
zsírja kiszipására
és a fájdalom szaporítására.”
„Térj vissza, térj vissza,
kérlek a Mária hét fájdalmáért,
a Jézus öt mélységes sebeiért!
Menj el, menj el a hegyek, völgyek háta mellé,
a kősziklába,
ott foglalj helyet magadnak,
hadd tisztára ezt a szállást, ezt a lakást,
hogy ez^b éljen az Atya, Fiú és Szentlélek Isten
oltalma alatt és nevében! Ámen.”

^a Félreértett szövegrész (más szövegvariánsokban: „pókámból”).

^b az éppen gyógyított beteg

11.3. Szentantaltüze gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia³⁹)

Jézus szentséges szent szive,
felesketted szentséges szent kezed,
hogy szentséges szent pókádba,^a
hogy én menjek ele,
Szentháromság ótárján,
vegyem el a Szentháromság gyortyáját,
kerítsem meg ennek a betegnek a testjét.
Úgy meg ne nyugodjék ez az igen nagy betegség a testjibe,
mint Krisztus Urunk meg nem nyugodott az ő köpárnáján!

Variáns: szemserülés gyógyítása („...Maradjon tisztán, / mint bódogságos szent Szűz Mária hatta! Maradjon tisztán, / mind az anyja szülte!” – Klézse, Bákó megye, Románia⁴⁰).

JEGYZETEK

- 1 Ohrt 1930b; 1936a.
- 2 Német verziók: Corpus, *Brandsegen* csoport; francia adatok: Bouteiller 1966, 285, 315; Leproux 1954, 177.
- 3 Takács György Gyimes keleti részén és Moldvában gyűjtötte az újabb verzióit ennek a már Diószegi régi, egyházaskozári gyűjtéséből (Baranyában, moldvai telepeseiktől) is ismert ráolvasásnak. Takács román eredetűnek, románoktól tanultnak találja, ő maga is gyűjtött magyaroktól román változatokat is, és Gorovei nyomán hivatkozik román párhuzamokra (Gorovei 1931, 209–213). Takács elemzését a motívumról lásd sajtó alatt lévő ráolvasógyűjteményében (Takács 2014). Román párhuzamokat Lükő Gábor is közölt már fél évszázada (Lükő 1961).
- 4 Kósa 1979, 388.
- 5 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 6 Kodály 1909, 315.
- 7 Gazda J. 1993, 27.
- 8 Kallós 1966, 152.
- 9 Kallós 1966, 152.
- 10 Bosnyák 1982, 117.
- 11 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 12 Antalné Tankó 2004, 214–215.
- 13 Antalné Tankó Mária gyűjtése, 1993; Antalné Tankó 2003, 56–57.
- 14 Bosnyák 1973b, 290.
- 15 Bosnyák 1980, 177.
- 16 Kallós 1966, 152–153.
- 17 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.
- 18 Harangozó Imre gyűjtése, 2003.

^a pólyádba

- 19 Csoma 1994, 254.
- 20 Kallós 1966, 171.
- 21 Kallós 1966, 154.
- 22 Csoma 1994, 259.
- 23 Kovács Endre 1982, 206.
- 24 Kovács Endre 1982, 206.
- 25 Kovács Endre 1982, 206.
- 26 Erdélyi 1999, 110.
- 27 Nagy Ilona gyűjtése, 1965.
- 28 Békési 1996, 30; Polner 2000, 111.
- 29 Takács György gyűjtése, 2005.
- 30 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 31 Salamon Anikó gyűjtése, 1972; Salamon 1987, 193.
- 32 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1980; Tánczos 1995, 37.
- 33 Takács György gyűjtése, 2005.
- 34 Erdélyi 1999, 117–118.
- 35 Antalné Tankó 2003, 27–28.
- 36 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969; Erdélyi 1970, 99.
- 37 Újváry Lajos gyűjtése, 1968–1969.
- 38 Salamon Anikó gyűjtése, 1972, Salamon 1987, 193.
- 39 Bosnyák 1980, 178.
- 40 Kallós 1966, 155.

XV. JÉZUST MEGIGÉZIK

1. HÁROM FEHÉR ASSZONY

A magyar epikus ráolvasások gyógyulástörténeteinek között a típusok, illetve variánsok számában messze vezetnek a szemverés elleni vagy szemverésre alkalmazható, a szemverés gyógyításához „igazítható” szövegek – megfelelően az igézettel kapcsolatos betegségképzelések, gyógy módok és elhárító gesztusok központi szerepének a magyar népi medicinában. Nemcsak *A szent és a gonosz találkozása* (XIII.1–2.) típusaiban legnagyobb a szemverésgyógyító ráolvasások mennyisége, hanem az igézet gyógyításáról szóló historioláknak ezektől kissé eltérő vagy merőben más jellegű típusairól is tudunk. Ilyen az e csoportunkban néhány példával illusztrált, a Kisjézus megigézőjeként *három fehér asszonyt* szerepeltető moldvai, ráolvasásba szőtt elbeszélés is. Az epikus szüzsé rokon a XV.2. csoportban bemutatott szövegekével, de itt nem egy személy, hanem három asszony igézi meg a Kisjézust. Mintegy tizenöt moldvai variáns ismert, a szövegek itt is mindig a vízvetés rítusának a részei; egy részük konkrétan utal a cselekményre, vagy akár részletesen elbeszéli – a segítő Szent Péternek adott utasításban – a rítus minden mozzanatát. Feltehetően valamely román „találkozás” típus adaptációjáról van szó; a Kisjézus megrontójaként felvonultatott három fehér asszony mint betegségdémon a magyar néphitből, illetve más magyar szövegekből nem ismert. Közös a *Három zsidó lány* ráolvasással (lásd a XV.2. csoportban) az abban főszerepet játszó „szeretet általi megigézés” motívuma, máskor Szent Péter iktatódik be mint a gyógyító fürdetést elvégző segítő személy (ez szintén a XV.2. csoport ráolvasásaiból ismert motívum). A betegséget elküldő formula (az igézet elküldése a fekete tengerbe, kősziklába) lényegében azonos a XIII. csoportokban bemutatott, a betegséget egy kietlen, halotti világba küldő parancsokkal. E típusnak tehát – amennyire gyér adataink látni engedik – csak viszonylagos önállósága van a sokféle, egymással is összefüggő igézetráolvasás sokrétegű konglomerátumában.

1.1. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]¹)

A román gyógyítóasszony kanálban ónt^a olvaszt, közben: Miatyánk, Üdvözlégy. Ezután „elajánlja” imáját Páduai Szent Antal és Szűz Mária tiszteletére, majd betölti az ónt a vízbe, és ezt mondja (magyarul), keresztet vetve:

Elindula a Krisztus Urunk Szent Péterrel,
megtalálkoztak három fehér asszonval.
Három fehér asszon megnézte,
szűből megszerette,
vigasztaló Szentlélek Úristen,
vigasztald meg!

^a Az adatközlő feltehetően az ólmot mondja ónnak (a gyűjtés idején már inkább ólmot öntöttek, de az ónöntés neve átment az ólomöntésre is).

Térj meg,^a térj meg,
 hetvenhétféle betegség,
 fejből,
 fülből,
 hátából,
 mellyiből,
 szüviből,
 derekából,
 hasából,
 lábujjiból,
 minden hét ízig való csontjából,
 menjen el fekete tenger fenekibe,
 magos kőszikla tetejibe,
 ott legyen helyik,
 nyugalmik, betegségnek!

1.2. *Igézet* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]²⁾

Elindula Krisztus Urunk Szent Pétervel.
 Megtalálkoztak három fehér asszonyval.
 Három fehér asszon megnézte,
 szüvül megszerette.
 Kék szem, zöld szem, fekete szem megnézte,
 s a szü megszerette.
 Vigasztaló Szentlélek Úristen,
 vigasztald meg Jánost!

Variáns: igézet gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia;³ „...keresztelő Szentlélek Úristen, / vigasztald meg, / hogy olyan tiszta legyen, / mint az anyja szülte a világra!” – Lábnyik, Bákó megye, Románia;⁴ Lábnyik, Bákó megye, Románia;⁵ rövidebb: Lábnyik, Bákó megye, Románia⁶⁾).

2. *Méhereszkedés* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]⁷⁾

Elmentem virágos kendert vetni,
 a virágos kendert elvettem,
 virágos kender kinőtt, megért.
 Akkó kiszedtük a virágos kendert,
 megszáradott,
 kirágtottuk,
 leszéptítettük,

^a 'fordulj vissza'

leléheltük,^a
 megfontuk,
 megszóttuk,
 a vásznat megvarrtuk,
 mind egy szálíg elszaggattuk.
 Elindula Krisztus Urunk Szent Péterrel,
 megtalálkoztak három fehér asszonval.
 Három fehér asszon megnézte,
 szüvül megszerette.
 Vigasztaló Szentlélek Úristen,
 vigasztald meg Jánost!
 Úgy használjon az én vízvetésem,
 mint a Szent Péter vízvetése
 Krisztus urunknak!
 Térjete meg,
 s menjetek el
 fekete tengernek fenekibe,
 magas kőszikláknak tetejibe,
 ott legyen helyik, nyugodalma
 annak a betegségnek.
 Én ajánlom ezt a kedves imádságomat
 Pádúai Szent Antal tiszteletibe
 és a boldogságos Szűz Máriának,
 hogy ők vigasztalják meg a beteget.

JEGYZETEK

- 1 Diószegi 1960b, 86.
- 2 Diószegi 1960b, 86.
- 3 Bosnyák 1980, 168.
- 4 Bosnyák 1980, 157–158.
- 5 Bosnyák 1980, 168.
- 6 Bosnyák 1980, 168.
- 7 Diószegi 1960b, 98–99.

^a Héhelés: a kenderkóc kifésülése a fonáshoz.

2. SZŰZ MÁRIA VAGY EGY SZENT GYÓGYÍTTJA A KISJÉZUST

A kizárólag szemverés gyógyítására szolgáló szövegeknek ez az újabb nagy csoportja több, egymással szoros kapcsolatban lévő szövegtípust foglal magában. E típusok historiolája a Kisjézus megigézéséről és gyógyításáról szól. A szövegek a találkozástörténetek szokásos sémájának csak bizonyos mértékig felelnek meg, amennyiben a *vándorlás*, a *találkozás*, valamint a *gyógyítás* motívumai adnak keretet a történetnek, viszont esetükben nem gonosz, démonikus betegség-*okozóval* való találkozásról van szó. Az elbeszélés az epikus ráolvasásokban megszokott módon hasonlatba van foglalva, amelynek szubjektív tagja a konkrét beteg gyógyulásának óhaját fejezi ki, mágikus paranccsal, kívánsággal vagy fohással.

A történet: Szűz Mária a karján fekvő csecsemő Jézussal templomba, mégpedig misére, keresztelőre vagy avatóra^a megy. Útközben találkozunk egy vagy több igéző személlyel, akik szándéktalan rácsodálkozással, gyönyörködéssel, dicsérrel megbetegítik a gyermeket (a moldvai szövegekben olykor az irigykedés motívuma is megjelenik). A tünetek megfelelnek a szándéktalan szemveréssel, illetve megigézéssel kapcsolatos nézeteknek: a Kisjézus „szíve elbágyadott”, „színe elváltozott”. A gyógyítás motívuma eltér a démonikus betegségokozók ártalmatlanná tételének a találkozástörténetekben megszokott menetétől: a gyógyító szent (az esetek többségében Szűz Mária) nem a démont küldi el, hanem az igézet gyógyításának legközkeletűbb módját alkalmazza. „Vizet vet” a Kisjézusnak: „...elment a Jordán vizibe, / három csepp vizet merített, / három szent belévetett, / s elmondott egy Miatyánkot, Idvez légy, Máriát s egy Hiszekegyet, / s ajánlta a vigasztaló Szentlélek Úristen tiszteletire.” A gyógyításhoz Mária egyes moldvai, székelyföldi szövegvariánsok szerint segítségül hív egy másik szent személyt is: elküldi Szent Lukácsot, Keresztelő Szent Jánost vagy Szent Zsuzsannát Jordán-vízért, amelyben végül megfürdeti a Kisjézust. A fürdőből maradt vizet kiönti: sok esetben – különösen a három szemverő zsidó nőt szerepeltető szövegekben – márványkőre.

A szándéktalan szemverés lehetősége dicsérrel általános nézet volt a magyarság betegségképzetei között (lásd erről a XI. fejezet bevezetőjében írottakat). Ugyancsak általános volt a vízvetés vagy *szenesvízkészítés* gyakorlata a megigézett gyermekek, kis állatok, olykor felnőttek gyógyítására. Ezek a Kisjézus megigézéséről szóló szövegek pontosan ehhez a gyógy módhoz szolgáltak legendai példaként. Döntő többségük a vízvetés rítusát kísérte, illetve része volt egy komplex, több ráolvasástípust is magában foglaló rítusnak. A szemmel vert csecsemőket, kisgyerekeket általában a családban gyógyították, e ráolvasások mindkét exponált területén: minden családban volt olyan idősebb asszony – leginkább az anya vagy nagyanya –, aki vizet tudott vetni a szemmel vert gyermeknek. A keleti területeken a *fej fűvése*, *elfűvése* (és az ezzel járó köpködés) is gyakran hozzátartozik az igézet gyógyításához (vagy csak azt alkalmazzák), e szövegcsoporthoz szövegei azonban majdnem kivétel nélkül a vízvetés gyógy módjához társulnak: ez nem véletlen, hiszen a ráolvasások historiolája is – mintegy mitikus példaként – erről a gyógy módról beszél. Az igézetellenes ráolvasások e csoportjának gazdagsága, változatossága megfelel annak a ténynek, hogy az érintett területeken, de különösen a keleti magyar csoportoknál a mai napig élő gyakorlata van a szemverés vízvetéssel – és e ráolvasásokkal – való gyógyításának.

Ezek a szövegtípusok rendkívül sűrű előfordulásúak a magyar nyelvterület két körülhatárolt szűkebb térségében: a három igéző nőt szerepeltető szövegek számos adatát gyűjtötték a Dél-Alföldön (elsősorban Szeged környékén), másrészt Székelyföldön, Gyimesben, Moldvában. Az ezzel több motívumában azonos, egy igéző személyt felléptető szövegek szinte kizárólag

^a Az asszonyavatás szülés után hat héttel esedékes tisztító szertartásának alávetni magát.

a Székelyföldről és Moldvából származnak. Egyes, tartalmilag lényegében azonos, de egy-egy motívumukban kismértékben eltérő ráolvasók szórványosan előkerült adatai Kárpátaljáról, a Dél-Dunántúlról, valamint Zala megyéből talán e ráolvasások valamikori, a mainál általánosabb ismeretére és használatára utalnak.

A két nagy csoportban összesen több mint százhatvan szöveg legnagyobb mennyisége mindkét területen viszonylag új gyűjtésekből származik. Különösen sok ráolvasásadattal, sőt egy-egy új szövegtípussal, azok számos helyi variánsával gazdagodtunk a legújabb gyimesi, moldvai, székelyföldi gyűjtések révén.¹ Többnyire szájhagyományból jegyezték fel a szövegeket, de számos esetben derült fény gyógyítók kéziratok feljegyzéseire is: néha papírlapokra felírva vagy saját készítésű receptfüzetekben örökítették tovább a ráolvasókat egy-egy családban.

Az egy igéző személlyel való találkozás kisebb létszámú csoportjai is szándéktalan, dicsérrel való szemverésre vonatkoznak: egy zsidó lány, zsidó legény vagy „nagy szemű Szent Lukács” megdicséri vagy megöleli, megcsókolja a csecsemőt. Az aktus leírása pontosan megfelel a némely falusi közösségekben még ma is előforduló eseményeknek: a gyermek Jézust kitakarják, megölelik, megcsókolják, megcsudálják. A három igéző személlyel való találkozás nagy létszámú dél-alföldi és moldvai, székelyföldi csoportjaiban az elbeszélés szerinti megigézés hasonlóképpen történik: az eltérés ezekben a szövegekben a sztereotíp, a Kisjézus szépségét a naphoz, a holdhoz és a csillagokhoz hasonlító dicsérő formula megléte. A három zsidó leány, aki megveri szemmel a Kisjézust, szintén nem legendai gonosz lény, hanem mindannyian földi, szándéktalanul rontó nők. Mária szenesvizet készít a Kisjézusnak, és úgy itatja, mosdatja, mint bármelyik falusi gyógyítóasszony. A gyermek Jézust gyógyító Mária szintén „földi” anya – a történetet legendaivá csupán a színhely és a Kisjézust dicsérő formula, illetőleg a gyógyítás szakrális környezete: a gyógyító Jordán-víz, valamint a márványkő teszi, amelyre Szűz Mária a fürdővizet önti. A dicsérő formula álladósága mellett a gyógyítás elbeszélése általában változatos és változékony, sok szubjektív elemmel. Megjelennek benne az utalások a konkrét betegre és a szöveg mondásával egyidejűleg végzett gyógyító rítusra is. A segítő szent egyes esetekben gyógyfüvetek szed, Mária vagy a segítő szent elbeszéléseinek egyes csiki, moldvai variánsaiban pedig a gyógyításnak egy unikális motívuma jelenik meg: a „szikravetés rezes nyelvű bicskával”.

Feltűnő a három nő dicséretét tartalmazó szövegek e két, egymástól viszonylag távoli tájegységen gyűjtött variánsainak nagymértékű hasonlósága, egyes szövegmotívumok, sőt szófordulatok szinte szó szerinti egyezése. Fény derült a Csongrád megyei szövegek egy írott, 1849-es ponyván megjelent forrására (lásd a 33.2. számú szöveg jegyzeteiben: „Legújabb köszöntő ének a boldogságos Szűz Máriához s a hideglelés és szemfájás imája”). Feltehető, hogy a moldvai, székelyföldi variánsok hátterében talán egy ponyván terjesztett, búcsúban árult, hasonló vagy esetleg azonos írott forrás áll.

Bornemiszanak az igézetéről való „bájoló imádsága” (1578-as publikációjából, a B kötet D/1.5. száma alatt) tartalmilag azonos a külön gyógyító személyt szerepeltető (főleg moldvai) változatokkal (Mária a Kisjézussal avatóra megy az „aranyos templomba”), az igézők: „szent asszonyok, szent leányok, szent apostolok, mártélyok”. A segítő „Szent Nestorid asszony”, akivel Mária Jordán-vizet hozat a gyógyításhoz. Lényeges különbség e szöveg epikus részletessége (Mária beül a székébe, leteszi a bölcst, belefekteti Jézust, stb.), valamint bizonyos, Bornemisza szövegeire általában jellemző stílárius jegyek: elsősorban az állandó, részben alliteráló jelzők ismétlése révén létrejövő gondolatpárhuzamos szerkezetek.

Szövegeink utolsó csoportja a Krisztus Jordán-vízben való megkeresztelésére vagy fürdésére vonatkozó utalásokat tartalmazó ráolvasások heterogén együttese. Ezek a szövegek lehetnek epikus ráolvasások már csak töredékben élő maradványai ugyanúgy, mint pusztán

ezt a motívumot egyszerű kívánságba, hasonlatba, mágikus parancsba foglaló, eleve egyszerű ráolvasások. A Jordán-víz motívuma mindenképpen gyakorta megjelenik – bizonyára különböző egyházi szövegek, szövegműfajok, legendák, benedikciók hasonló motívumai által is éltetve, anélkül, hogy a magyarság ráolvasáskincsében a nagy nemzetközi elterjedtségű *Jordán-ráolvasások*² otthonosak lennének. Szövegeink több szálon összefüggnek az igézetellenes ráolvasások más csoportjaival: a XII.1. és XII.2. csoport különböző, vízvetést kísérő mágikus és vallásos ada-taival. Azok bizonyos kontaminációk részeként bejutottak ebbe a csoportba is. Ilyen a rontó szemek, szemszínek felsorolásának többfajta moldvai, székelyföldi szövegtípus részeként ismert motívuma, továbbá a XI. csoportban bemutatott hármás fohászok némelyike („...kék szem nézte, / pokolszem igitte...” és hasonlók Moldvában, a „Szem nézte, szív szerette...” kezdetű fohász székelyföldi szövegeiben), vagy a moldvai és csíki ráolvasóknak a szemverést az okozók-ra, „fejfödőkre” visszaküldő szövegmotívumai. De megjelenik néha a szövegekben a moldvai ráolvasókban más kontextusból is ismerős, a betegséget tagról tagra a testből kiküldő formula, valamint a vízvetés aktusát lezáró, minden szövegtípussal kapcsolatban használt lehetetlen feltétel (például: „...akkor igitte meg ezt, / amikor ezt a csúnya seprűt” – mondják, amikor a gyógyító mosdóvizet egy seprűre öntik). Záradékol spontán fohászok és az e területen szokásos záróformulák jelenhetnek meg („...a betegség múljon el, mint a füst, s a pára...”, stb.). Egy „köszántással” kapcsolatos lehetetlenségmotívummal is találkozunk az egyik gyógyításel-beszélésben, amely az 1516–1518 között feljegyzett ún. *Szelestei-féle ráolvasásból* ismerős (lásd a B kötet A/4. száma alatt).

Három moldvai szöveg képviseli e típusnak *A beteg panasza* ráolvasásokkal való kontaminá-cióját, helyesebben: „beteg panaszaként” való megjelenítését (lásd a XVI.1. csoportban): ezek esetében szentek a szándéktalan szemmel verők.

Úgy sejtjük, hogy a szövegek legközelebbi nemzetközi párhuzamait a balkáni (román, szerb) ráolvasók *A beteg panasza* típusaival kapcsolatban lelhetjük fel, pontos egybevetés azonban még nem történt e szövegekkel (lásd erről a XVI.2. csoportnál mondottakat). A *három zsidó nő* démoni, rontó lényként jelenik meg román ráolvasásokban, mégpedig passiótörténetekbe ágyazva,³ illetve lásd ezzel kapcsolatban a XVI.1. csoport *három fehér asszony* motívumát. Egye-lőre úgy tűnik, hogy a szemverésellenes ráolvasók e csoportban bemutatott, a gyermek Jézus megigézésével kapcsolatos típusainak léte, különösen, ami a három, dicséret által igéző zsidó lányt szerepeltető szövegeket illeti, egy írásban, ponyván is terjesztett legendával kapcsolatos, sajátos magyar fejlemény.

Jézust megigézik – Szűz Mária gyógyítja

1. Fejfájás gyógyítása (Dunaszekcső, Baranya megye⁴)

Szömtől megverettetett,
háromféle szömtől megcsodáltatott.
Menj el, asszonyunk, Mária
Szent Simon földjére,
szedd föl a földnek zsírját,
az égnek harmatját.
Föröszd meg a te áldott, szent fiadat.
Amint az megkönnyebbedik,

úgy könnyebbedjen meg a Katica leány is.
Származzon ki csontjából, véréből,
mindenféle teteményeiből^a hetvenhétféle rontás,
hetvenhétféle fájdalom!
Mondom Istennek igéjét,
Boldogasszony parancsolatját,
szent Isten, Szentháromság egy Isten,
vedd ki az erős hatalmaddal! Amen.

Igéző szemek, démonok megigézik Jézust – egy szent Jordán-vízzel gyógyítja

2. *Igizet* gyógyítása (Korond, Hargita megye, Románia⁵)
Egy csupor vízbe három parazsat dobtak, fölötte a tenyerük élével keresztet húztak,
és mondták:

Elindult a boldogságos Szűz Mária
szerelmes fiával a Gecemáni-kertbe,^b
útközben találkozott az igizettel,
hetvenhét fiával és leányával,
kitakarták, megnézték,
és halálra igézték.
Mondá: „Menj el, menj el, Szent Ilona asszony, a Jordán vízébe,
és vess három szentet^c a vízbe,
és hozd az én szerelmes fiamnak!”
És én is vetek, N.,^d az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében.

(Ha legalább egy szén leszállt, igézet okozta a betegséget.) A beteggel három csep-pet itattak, a maradék vizet pedig az ajtó sarkához öntötték.

3.1. *Igizet* gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia⁶)

Elindul a bódogságos Szűz Mária,
az ő áldott, szent fiával szentmise mondani,
összegyüle^e sok embervel, sok asszonval,
nagy szemű Lukácsval,
s úgy megnézék az ő áldott, szent fiát,
halálra igézték.
Elfuttatták Szent Ilanát,
szenesvizet hányának.

^a 'tagjából'

^b a Getsemáne-kertbe

^c 'parazsat'

^d Itt kell kimondani a beteg nevét.

^e 'összetalálkozott'

Használja az ő áldott, szent fiának,
s használjon most annak is,
a betegnek is, melyiknek vetem a vizet.

3.2. *Igizet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia⁷)
Háromszor kilenc „szenet” vetnek vízbe, és mondják:

Elindula asszonyunk, Szűz Mária z^a ő áldott, szent fiával,
elétalálá nad szemű^b Szent Lukács.
Megemelité^c feje fátjolát,
megigizé z ő szent fiát.
Szóval szollá Szűz Mária Szent Ilana asszonnak,
Szent Ilana asszon gyorsan fordula,
Jordokán^d kútjából hideg vizet hozza,
szenesvizet vetett.
Az, akinek veti, maradjon tisztán,
mind anyja szülte.

A „nevetlen” ujjal^e három csepp vizet cseppentenek a gyerek szájába. A maradékot
vagy a ház fedelére, vagy kutyával szemben öntik ki.

4. *Igizet* gyógyítása (Csíkcekefalva, Hargita megye, Románia⁸)
Vizet vet, három parázzsal (ha nincs parázs, három szál gyufát éget); háromszor ol-
vas rá a betegre, majd a vizet megitatja vele.

Elindul a boldogságos Szent Szűz
az ő áldott, szent fiával,
az áldott szenmisére.
Megtalálja a vadleán,^f
megfogta, s megigizte.
„Ne busulj, édes fiam,
menjünk el a Jordán patakára,
merítsünk három csepp vizet,
vessünk vizet az Atyának és a Fiúnak
és a Szentlélek Istennek nevébe!”
Rossz szem nézte,
szív szerette,
ezer angyal megörözte!
Uram, úgy vigasztald meg az ártatlan embert,
mind a boldogságos Szent Szűznek
az ő áldott, szent fiát!

^a az

^b nagy szemű

^c 'felemelte'

^d Jordán

^e 'a negyedik ujjal'

^f Vadleány: székelyföldi hiedelmek szerint erdőben lakó démonikus lény.

Egy zsidó lány megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja

5. *Szemverés* gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye⁹)

Mikor Jézus a Jordán folyón járt,
megkérdezte a zsidó lánytul:
„Szép-e a Kisjézus?”
„Szép a holdvilág,
szép a napsugár,
de a Kisjézuska százszor szebb ennél.”
Így a szem megverte,
a szív megszerette,
Szentlélek Úristen vegye ki belül!e!
Hogy ne fájjon
se kezinek,
se lábának,
se szívinek,
se hátának!
Így a szem megverte,
a szív megszerette.
Szentlélek Úristen vegye ki belül!e!

Variáns: szemverés (rövidebb: Csanádpalota, Csongrád megye¹⁰).

6.1. *Igizet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia¹¹)

Elindula Szűz Mária
Jézuskával az ölibe,
Jordán mellé szép mezőbe,
hol találkozott egy zsidó leányval.
E zsidó lyány szép babáját,
Máriának Jézuskáját
kitakará fehér fátjolából;
Szűz Mária Jordánhoz mene,
meglátá, halálra igézé,
vizet vete, megmosogató, meggyavítá.
Ugy használjon vizvetésem,
mind a Kisjézusnak hasznát^a a Szűz Mária vizvetése!
S mennyit használ,
annyit használ.
Higgyed te is,
ha meg nem haltál!

Variánsok: igizet gyógyítása (rövidebb: Egyházaskozár, Baranya megye [Moldva,
Románia]¹² – két szöveg; csak a gyógyításmotívum: Gyimesközéplak, Hargita me-
gye, Románia¹³).

^a használt

6.2. *Igizet* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁴)
Vízvetéssel. A kanna vízre keresztet csinál, s mondja:

Elindult boldogságos szép Szűz Mária hosszú útra,
ölibe vette szent fiát,
megtalálkozott szép zsidó leánnyal.
Szép zsidó leány ölibe vette,
megszerette, megcsókolta,
halálra igízte.

Kiveszi a parazsat a tűzből.

Kősziklából tüzet ütött.

Beveti a parazsat a vízbe.

Jordán viziből vizet vetett.
Ha használt a Jézuskának,
használjon Katikának es!

Variánsok: igizet gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia;¹⁵ Frumósza, Bákó megye, Románia¹⁶).

Három zsidó lány megigézi Jézust

7. *Igizet* gyógyítása (Frumósza, Bákó megye, Románia¹⁷)
Háromszor kell elmondani, és mindegyiknél három „szenet” vetni a vízbe:

Tüzet, vizet vetek,
kilenc szem szikrából,
Jordán vizivel.
Megindút boldogságos Szűz Mária,
keresztelkedni a szen fiával,
megtalálkozott három zsidó leánnyal.
Szem megnezte,
szű megszerette,
halálra igízte,
édes jó Istenem,
vedd ki a testiből,
karjából,
minden ize csontjából!

Üdvözlégy, ámen nélkül.

Variáns: igizet gyógyítása (Frumósza, Bákó megye, Románia¹⁸).

8. *Igizet* gyógyítása (Csíkszenttamás, Hargita megye, Románia¹⁹)
Vízvetéssel. Üdvözlégy, Miatyánk, majd:

Elindul az Urjézus Jordován^a vizére,
megtalálkozott három zsidó leánnyal.
Belévette három kövecskét a Jordován vizébe.
Ugy meg ne nyugudjék az igizet
testjibe, fejibe, gyomrába ennek a kicsikének,
mind ahogy meg nem nyugodt az Urjézus
gyékénagyán, kópárnáján,
sótalan, főtelen kásáján.”
Ez az Urjézusnak mondása.
Atyának, Fiúnak,
a vigasztaló Szentlélek Istennek nevibe, áment.

Jeruzsálem leányai megigézik Jézust

9. *Szemverés* gyógyítása (Orosztony, Zala megye²⁰)
A gyógyító az első rész elmondása után három parazsat dob a vízbe.

Elment Jézus Jeruzsálembe,
találkozott Jeruzsálem leányaival.
Urunk színe elváltozott,
szíve elbágyadott,
ennek a gyerekeknek a színe elváltozott,
szem megverte,
szív megigézte,
Jézus Krisztusom megigézte.

Miatyánk, Hiszekegy, Üdvözlégy.

*Egy zsidó legény és egy zsidó lány megigézi a Kisjézust –
Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja*

10.1. *Igizet* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia²¹)
Háromszor három „szenet” tesznek egy kanna vízbe, háromszor keresztet vetnek rá.
A beteget megdörgölik vele, és itatják belőle. A maradékot tűzbe öntik.

Elindula bódogságos Szűz Mária,
elindula z^b ő áldott, szent fiával,

^a Jordán

^b az

az aranyos^a templomba.

Megtalálkozik a zsidó legényvel s a zsidó leánnyal,
s megcsudálák az ő áldott, szent fiát.

Onnét visszatére bódogságos Szűz Mária,
elmene Jordán vizihez.

Három szikrát beleszikrála,
nevetlen ujjával három cseppet béereszte
az ő áldott, szent fiának szájába,
s az ő áldott, szent fia megvigasztalódék.

Kérlek, bódogságos Szűz Mária,
adj vigasztalást ennek, Erzsinek igézetből való betegsége miatt,
hátfájástul, mindenféle fájdalmainak!

Variánsok: igézet gyógyítása (rövidebb: Lészped, Bákó megye, Románia;²² rövidebb: Kostelek, Bákó megye, Románia²³).

10.2. *Igézet gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia²⁴)
Vízvetéssel; kétszer mondják:*

Hol elindula a boldogságos Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával,

talála egy zsidó leánt, egy zsidó legént,
kitakargaták az ő áldott, szent fiát,
megcsókolgaták, halálra igizék.

Elmene a boldogságos Szűz Mária Jordán vizihez,
három szikrát ejtett:

„Megkeresztelem az Atyával, a Fiúval,
a Szentlélek Uristenvel.”

Megmosogató az ő áldott, szent fiát,
olyan legyen, mind annakelőtte.

Mondá az ő áldott, szent fia:

„Ő áldott, szent anyám,
kik a világon szenesvizet csináltak,
mind megvigasztalódjanak!”

Én es elmejek a Jordován vizihez,
három szikrát ejtek,

megkeresztelem az Atyával, a Fiúval,
a Szentlélek Uristenvel.

Jőjj el, boldogságos Szűz Mária,
légy megvigasztalója!

^a aranyos

10.3. *Igézet gyógyítása (Kukujéc, Bákó megye, Románia²⁵)*

Elindút a bódogságos Sziz Mária,
az ő áldott, szent fiával az ölibe,
menének az úton,

megtalálkozott egy zsidó leánnyal,
egy zsidó legényvel.

Megtekintették az ő áldott, szent fiát,
meg es megigizték,

bódogságos Sziz Mária elment a Jordán vizibe,
három csepp vizet merített,

három szent belévetett,

s elmondott egy Miatyánkot, Idvez légy, Máriát s egy Hiszekegyet,
s ajánlta a vigasztaló Szentlélek Uristen tiszteletire.

A vigasztaló Szentlélek Uristen meg es megvigasztalta
az ő áldott, szent fiát.

Kérlek, vigasztaló Szentlélek Uristen,
vigasztald meg ezt a Péterkét igizetjiből,

a szériből,^a

a vériből,

a húsából,

a csontjából,

minden csontja szilakjából.

Zéd szem nezte,

kék szem nezte,

pokolszem meges megigizte.

Ismételt elmondáskor még hozzáteszi:

Annyi ezernyi ezer angyal,

jűjjenek el,

vigasztalják meg Péterkét az igizetjiből!

11. *Igézet gyógyítása (Csíkcsomortán, Hargita megye, Románia²⁶)
Vízvetés kíséretében háromszor mondják:*

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, amen.

Boldogságos Szűz Mária elindult az ő áldott, szent fiával,
találtak egy zsidó legént s egy zsidó leánt,

azok megszerették, megigizték.

Boldogságos Szűz Mária elment a Jordán folyóhoz,
vizet vetett az aranybetű^b késsel,

három szikra szent belévetett,

^a Feltehetően a versritmus által indukált értelmetlen töltelék szó.

^b aranybetűs

megmosta az ő áldott, szent fiának szent fejét,
olyan lett, mint ennekelőtte.
Én es most vizet vetek
az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben,
most és mindörökké, amen.

„Három szentet belevetek, s akkor mondom utána Üdvözetet. Minden egyes szén után Üdvözetet. Azután:”

Szem megnezte,
szív megszerette, megigízte,
boldogságos Szűz Mária jöjjön vigasztalására!

Itt bedob egy parazsat, majd az Üdvözlégy után újra mondja:

Szem megnezte,
szív megszerette, megigízte,
boldogságos Szűz Mária jöjjön vigasztalására!
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, amen.

A vízből megmosdatják, megitatják a beteget.

*Három zsidó legény és három zsidó lány megigézi a Kisjézust –
Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja*

12. *Igizet* gyógyítása (Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna²⁷)

Istenem, Jézusom,
kérek, hallgasd meg ezen szent kérésem,
gyógyítsd meg ezen beteg szívét, szenteld meg lelkét,
őrizd meg életét, ámen!
Kelj fel, N., végy szentlelket,
kövesd a Jézus példáját,
dicsérem a Jóistent általad, ámen.
Piros vére a Jézusnak, kit a keresztfán kiontottak,
verejtéki orcáinak, mellyel ördögöt megrontott,
kínjaidban könnyebbítsen, és veszélytől megőrizzen!
Szem látta, szív verte,
Jézusom, gyógyítsd meg, ámen!
Almafa kivirágzott,
Anna asszony alatta ül.
Anna szülé Máriát,
Mária szülé Jézust.

Elindul József Máriával,
találkozik három zsidó férfival,
három zsidó leánnyal.
Az aranyos kised Jézus megverődik tőle.
Annak összeszedék taknyát, nyálát,
piros márványkőre önték.
Úgy használjon az én gyermekemnek,
mint a kised Jézusnak!
Fehér rózsa Mária,
engem Jézus találta,
szent igével megigézett,
aranygyűrűvel pecsételt.

13. *Igizet* gyógyítása (Csíkmenaság, Hargita megye, Románia²⁸)
Vízvetéssel. Üdvözlégy, majd háromszor mondja:

Elindult a boldogságos Szűz Mária
az ő áldott szent fiával,
találkozott három zsidó legényvel,
három zsidó leánnyal,
kitekargaták az ő áldott, szent fiát,
megnezték és halálra igizték.
Má nem vót a boldogságos Szűz Máriának egyeb,
elővette az arannyelű késit,
és a Jordán vízibe belevetett három égő szentet.
Én es belevetek ebbe a vízbe három égő szentet,
hogy meggyógyítsa ezt a gyermeket,
mind a boldogságos Szűz Mária szent fiát meggyógyította,
hogy a boldogságos Szűz Mária legyen megvigasztalója,
s gyógyítsa meg.

Üdvözlégy.

Variáns: igizet gyógyítása („...Elővette arannyelű bicskáját...” – Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia²⁹).

Három zsidó csapat megigézi a Kisjézust – Jézus gyógymódot javasol

14. *Igézés* gyógyítása (Valkonya, Zala megye³⁰)
A gyógyítóasszony *szenesvizet* készít, mosogatja a gyereket, három Miatyánk, három Üdvözlégy és egy Hiszekegy után mondja:

Asszonyunk, Mária, szüztü fogantá,
szűz méhedbe hordoztá
kilenc huónapig.

Kilenc huónap betellett,
tizedikbe eszületett.^a
Evüttik keresztsgre,
elütalató^b három zsidu csapat.
Tizenüt ekerütö,
tizenöt megigézte,
nem másit,
kiék^c szemüit,^d
piros kiét orcáit
iés kis vizslaságait.^e
Kirisztus^f Urunk szószulotta:
„Menjünk a Jordán vizibe,
onnaj hozzuk szuóotalan vizet N.-nek!
Aabba vessünk három eleven tüzet,^g
fujítsuk meg háromszor,
ne maradjon se fejibe,
se lábábo, se keresztcsontjábo,
kitakarodjon belüöl!”

„A ráolvasás végeztével a mosdató asszony háromszor a vízre fúj, s a megigézett egyént huzogatással megmosdatja.”

*Három zsidó lány / három szüz / három szent / három angyal dicsérettel, csókkal,
öleléssel megigézi a Kisjézust – Szüz Mária Jordán-vízzel gyógyítja*

15. *Igézet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³¹)

Elindula boldogságos Szüz Mária ki egy hegyen.
Megtalálkozék három zsidó leányval.
Megigézték a boldogságos Szüz Máriát,
az a három zsidó leány.
Ügy használjon az én vízvetésem,
hogy használt a boldogságos, szép Szüz Máriának a vízvetése.
Szem megnézte,
a boldogságos Szüz Mária vigasztalja meg ezt a Katalint.

^a megszületett

^b elöltalálta ('találkozott vele három zsidó csapat')

^c 'fekete'

^d szeméit

^e 'gödröcskéit'

^f Krisztus

^g 'parazsat'

16.1. *Szemverés* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye³²)

Ahol jön a Szüzanyám, Máriám,
sötétzöld erdőből.
Elótalál három szép zsidó lányt.
Kérdik tőle: „Hol voltál, Szüzanyám?”
„Oda voltam Jeruzsálem templomába,
ahol az Úrjézust megkeresztelték a Jordán vizébe.”
Ennek a kis Józsikának,
se szivinek,
se a szive gyükerinek
az átkozott szöm ne ártson!

Tízszet elmondják, utána tíz Miatyánk, majd:

Atyaisten, mulaszd e,
Fiúisten, oszlasd e,
Szentlélek Úristen, semmivé tegyed!

Variánsok: szemverés gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye;³³ Kiszombor, Csongrád megye³⁴).

16.2. *Szömverés* gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye³⁵)

Ehun gyün Mária,
möglátta három szép zsidó lány.
Azt kérdözték: „Hová mész, Szüzanya, Mária?”
„Jeruzsálemi templomba,
ott köröszölték Krisztus Urunkat
a Jordán vizibe,
hogy ennek a kis ártatlan léloknek
sem szívibe,
sem szive gyökeribe
az átkozott szöm ne ártson!”

17. *Igézet* gyógyítása (Gelence, Kovászna megye, Románia³⁶)

Elindult a boldogságos Szüz Mária
az ő áldott, szentséges, szent fiával
a szent Isten szent templomába
szentmísehallgatásra.
Elöltalált három pogány zsidó leányt,
talpig feketébe lén,
ügy megnézték a boldogságos Szüz Mária ölébe az Úrjézust,
szörnyü halált halt.

Akkor a boldogságos Szűz Mária elment a Jordán folyóhoz,
kimerített három csepp vizet.
Belévetett három eleven szenet,
vizet vetett az ő áldott, szentséges, szent fiának,
hogy meggyógyuljon, és megvigasztalódjon.
Én is azzal az ige által vizet vetek N. N.^a csontjaira, husaira, inaira,
hogy ezáltal meggyógyuljon, és megvigasztalódjon. Amen.

18. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia³⁷)
Vízvetéssel. „...keresztet vetett így a késvel a földre, akkor vizet meritett a kannába,
s a vízre es a kanna fölött keresztet huzott. Mondta:”

Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevébe’.

„Elővett három égő szenet. A három égő szenet egymás után a vízbe eresztette, arra elmondta, mind a három szemre a három Dicsőséget,^b azután elmondta az Üdvöz légy, Máriát, a Miatyánkot s a Hiszekegyet [...], ezt háromszor elmondta [...], s mind a háromra egy szenet kivett a kályhából, s belédobta. Ha sirtak a szenek, akkor meg vót igazve.

Mária elindult szent fiával
az igazet megtérítésére.
Megtalált három zsidó leánt,
megigizték az ő szent fiát.
Mária elmene a Jordán vízire,
vizet meritett,
vizet vetett.
Ugy használjon az én vízvetésem,
ahogy Máriáé használt
szent fiának, Jézusnak, amen!

„S akkor újra háromszor keresztet huzott a kanna fölél, s akkor háromszor visszapriccolt a tűzre, a kályhára. S akkor felkelt, meg kellett igyon három cseppet, megmosták a fejit, a homlokát, megmosták a szivinel [...], a tenerét, a talpát, s akkor a három hótt szenet kivette a kannából, a tűzbe visszatette, s a vizet egy sasnak^c a tövire reaöntötte [...], az a kertsas vegye átal az igazet, hogy annak nem fog fájni a feje. [...] S akkor úgy mondta, mikor visszavette a szenet, hogy:”

Mikor azok a hótt szenek égő szénné válnak,
akkor muljon el az igazet!

^a Ide kell behelyettesíteni a nevet.

^b A „Dicsőség...” kezdetű rövid dicsőítő imát: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek,

miképpen kezdetben, most és mindörökké, ámen.” Sokszor ennek csak az első sorát mondják.

^c Sas: ’kapuoszlop’, ’kerítésoszlop’.

19. *Igizet* gyógyítása (Halásztelek, Pest megye [Istensegits, Szucsáva megye, Románia]³⁸)

A három zsidó leán elment,
és a kicsin Jézuskát erőst megigizte.
Ezt a gyermeket es mostan a rossz szemek megigizték.
Boldogságos Szűz Mária elvitte a Kisjézuskát a Jordán vízire,
és megferesztette benne, és egészséges lett.
Én es evvel a szent imádságos vízzel megmoslak tégedet,
és adja vissza neked es az Isten egészségedet!

20.1. *Szömverés* gyógyítása (Szeged³⁹)
A gyógyító jobb keze „nevetlen” ujjával keresztet vet magára és a gyerek fejére, majd a gyerek fején tartva jobb kezét, mondja:

Elindult a boldogságos Szűzanyánk, Máriánk,
a réluzsálemi^a szentségös szentmisére,
vitte a szép Jézust a karján.
Előtanála három zsidó lány.
Aszondja a zsidó lán:
„De szép a szép Jézus, mint a szép, fényös nap!”
Aszondja a másik:
„De szép a szép Jézus, mint a szép, fényös hódvilág!”
Aszondja a harmadik:
„De szép a szép Jézus, mint a szép, fényös csillag!”
Végre hallgatta a boldogságos Szűzanyánk a réluzsálemi szentmisét,
szörnyen mögbágyódott a karján a szép Jézus;
elvitte haza.
Mögfüröszttötte a Jordán vízibe,
raöntötte a piros márványkűre.
Tenéköd is, János,
úgy ne ártson a szömverés,
mint a Jézus fürdője mög nem állott a piros márvánkövön!

Variáns: szemverés gyógyítása („...Jeruzsálem templomába...” – Mohol, Észak-bán-sági körzet, Szerbia⁴⁰).

20.2. *Szemverés* gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴¹)

Elindult a boldogságos Szent Szűz
jeruzsálemi szent templomba.
Előtanála három zsidó lányt.
Egyik aszondta: „Szép a szép csillag.”
Másik aszondta: „Szép a szép nap.”
Harmadik aszondta: „Szép a szép hódvilág.”

^a jeruzsálemi

Ennek a kisgyereknek szem ne ártson!
 Se emberszem,
 se asszonyszem,
 se lányszem,
 se gyerekszem,
 se semmiféle szem,
 se hasának,
 se hátának,
 se semmiféle csomitájának!^a Ámen.

Variáns: szemverés gyógyítása (vége: „...Takarodjon a rút sebére, / ahol a fekete állatok vannak!” – Maroslele, Csongrád megye⁴²).

20.3. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴³)

Mikor az Úrjézus a földön járt,
 elindult a jeruzsálemi szent templomba,
 tanákozott három zsidó lánnyal.
 Az egyik azt mondta, hogy olyan szép az Úrjézus, mint a szépséges hold,
 a másik azt mondta, hogy olyan szép az Úrjézus, mint a szépséges nap,
 a harmadik azt mondta, hogy olyan szép az Úrjézus, mint a szépséges csillag.
 Elindult Mária,
 ment tovább a jeruzsálemi szent templomba.
 A Kisjézus csak bágyadozott.
 Kiment a folyóra.
 Vizet merített, megfüröszttette.
 Szív szerette.
 szem megverte,
 nagyobb az Úrjézus ereje,
 mint a gyermekek szeretete.
 Fürdővizit a piros márványkúre öntötte.
 A piros márványkúre a fürdővíz nem ártott,
 úgy ne ártson ennek a kicsinek se!
 Se fejinek,
 se hátának,
 se hasának,
 semmiféle csomitájának!
 Ártson a fekete földnek!
 A Szentháromság nevébe mondom.

Variánsok: szemverés gyógyítása (vége: „...Nagyobb az Isten ereje, / mint az ember szeretete. Ámen.” – Apátfalva, Csongrád megye;⁴⁴ rövidebb: Apátfalva, Csongrád megye;⁴⁵ Királyhegyes, Csongrád megye;⁴⁶ vége: „... Igézet, nyilamlás vagy egyéb nemű nyavalya mönjön le a fekete földbe!” – Makó, Csongrád megye⁴⁷).

^a 'tagjának'

21. Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁴⁸)

Mikor a boldogságos Szűz Mária
 vitte az ő szent fiát az avatóra,^a
 előtanát három zsidó lánt.
 Egyik azt mondja:
 „De szép ez az áldott Jézus, mint a ragyogó fényes holdvilág!”
 A harmadik azt mondta:
 „De szép ez az áldott Jézus, mint a ragyogó fényes csillag!”
 A három zsidó lánynak megártott a szeme a Jézusnak,
 Jézust a boldogságos Szűz Mária megmosta, piros márványkűvön.
 Piros márványkűvön a Jézus fürdőviziből egy csepp nem maradt,
 úgy ennek a kisgyereknek
 se szivibe,
 se szive erejibe,
 se semmiféle tagjába
 szemverés ne maradhasson,
 hanem menjen el
 a fekete földnek a legmélységesebb fenekibe,
 rejtőzzön el a földbe!

Variánsok: szemverés gyógyítása („...Minthogy azon a márványkűvön a víz mög nem állt, / ennek a kisgyereknek se ártson / se hasfájás, / se semmiféle szemverés, / se semmiféle betegség! – Apátfalva, Csongrád megye;⁴⁹ „...Mária az egyiptomi templomba méne...” – Békéssámsón, Békés megye;⁵⁰ vége: „...Boldogságos Szűz Mária elvitte szent fiát keresztvízbe megfüröszteni, / hogy ennek a kicsinek se szemibe, / se szivibe, / se semmiféle testjibe / ne maradjon a nyilamlás!” – Királyhegyes, Csongrád megye⁵¹).

22. Szemverés gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵²)

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.
 Embör verte kalap alá,
 asszon verte konty alá,
 lán, legén verte párta alá.
 Ó kiseded Jézusom,
 midőn te kisgyermek vótál,
 szűz anyád a templomba elvitt,^b
 ott három zsidó lán möglátott.
 Az egyik aszmondta:
 „Ez a kisgyermek olyan, mint a fényes nap.”
 A másik aszmondta:
 „Ez a kisgyermek olyan, mint a fényös csillag.”
 A harmadik aszmondta:

^a Katolikus tisztító szertartás a templomban, szülés után hat héttel.

^b Avatóra – lásd az előző szöveget.

„Ez a kisgyermek olyan, mint a szép, szelíd holdvilág.”
 Ezen igék, szavak a te szépségödnek megártottak.
 Szűz anyád füveket szedett,
 abba megfőrsztgetött,
 annak levét elöntötte márványkőre,
 onnan elfolyt a fekete földre.
 Úgy múljék el Józsikának is
 szemverése, szúrása, ijedése,
 vagy bárakármilyen betegség legyön benne,
 az Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében mondom,
 múljék el benned!
 Fölajánlom ezen kis imádságomat,
 édes Jézusom, a te szent gyermekségödé,
 szent gyermekségedbe való titkaidé,
 fájdalmaidé és örömeidé,
 Szűzanyánknak, boldogságos Szűz Máriának fájdalmáé,
 szűzi anyaságáé, szűz tejié,
 szűz tejjive tisztítsd meg,
 szűz tejeddel mosogasd meg,
 hogy meggyógyulhasson a mi Urunk, Jézus Krisztus által, ámen!

Variánsok: szemverés gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁵³ rövidebb: Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁵⁴ Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁵).

23. Igézés gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁵⁶)

Mikor Jézus kicsike volt,
 az édesanyja, Szent Mária elindult vele a templomba.
 Ahogy mentek, találkoztak három zsidó leánnyal.
 Elbámultak a zsidó leányok, hogy milyen szép a kicsi Jézus.
 A legnagyobbik mondta:
 „Olyan szép, mint a holdvilág.”
 A középső mondta:
 „Olyan szép, mint nyári délben a nap.”
 A legkisebbik azt mondta:
 „Olyan szép, mint nyári reggelen a harmatcsepp.”
 Ahogy nézegették a Jézust, megigézték.
 Szent Mária elment a Jordán vizéhez,
 s a saját kezével háromszor vizet merített,
 avval az élő vízzel vizet vetett a fiának.
 Helyrejött a Jézus, rögtön meggyógyult.
 Ahogy attól a vízvetéstől meggyógyult a drága Jézus,
 tenéked is úgy használjon, s gyógyuljál meg tőlle!^a

^a Azt adatközlő magyarázata: „Ezt édesanyámtól tanultam, úgy emlegette, hogy Szent Mária és a három zsidó leány. Úgy, hogy Szent Mária hagyta hátra a vízvetést. Mer ugyi, akit megigéznek, annak vizet kell vetni, mert attól helyrejön, mint a kicsi Jézus, aki helyrejött.” (Ráduly 2009, 55–56.)

24. Szemverés gyógyítása (Szeged⁵⁷)

Elindult a boldogságos Szűz,
 karjára vötte az áldott Jézust;
 három zsidó lány tanákozott véle a kűhídon.
 Az egyik azt mondta:
 „Ó asszonyunk, Szűz Mária,
 de szép az áldott Jézus, mint a szép, fényös nap!”
 A másik azt mondta:
 „Ó asszonyunk, Szűz Mária,
 de szép az áldott Jézus, mint a teljes hód!”
 A harmadik azt mondta:
 „Ó asszonyunk, Szűz Mária,
 de szép az áldott Jézus, mint a szép, piros hajnal!”
 Mögverték, mögigézték az áldott Jézust.
 Asszonyunk, Szűz Mária évitte Jordán vizibe az áldott Jézust;
 mögmosogatta, mögfürösztötte az áldott Jézust,
 öntvén fürdővizit piros márvánkűre,
 de ott se maradhatott mög,
 Ugy ezön + a Rozál nevű leányon se maradhasson mög
 sömminémü szömverés vagy igézés,
 sem fejibe, +
 sem feje velejibe, +
 sem oldalába, +
 sem oldalbordájába, +
 sem sömminémü porcikájába, ámen!^b

Variánsok: szemverés gyógyítása („...előtanát három zsidó leányt...” – Szeged;⁵⁸ Szeged;⁵⁹ vége: „...Szűzanyám Máriám tisztöletieért öntse le Szűzanyám Máriám N. N. kicsirül mindön fájdalmát!” – Szeged;⁶⁰ „...A piros márványkőrül lefolyt a fördővíz a földbe, / hét mély földre. / Úgy menjen le errül a kislányrul is a fájdalom / a + földnek hét mélységibe, / hogy a fájdalom ne hasigassa...” – Apátfalva, Csongrád megye;⁶¹ vége: „...hanem menjen el a világ négy sarkára, mindörökkön-örökké.” – Apátfalva, Csongrád megye;⁶² „...Kisjézust ez a három zsidó lány úgy mögágaszták-galgázták...”^c – Kiszombor, Csongrád megye⁶³).

25. Szemverés gyógyítása (Szöreg [Szeged], Csongrád megye⁶⁴)

Egykor a boldogságos Szűz Mária elutazott Betlehembe
 az ő szent fiával, az áldott Kisjézussal.
 Előtalált három zsidó leányt.

^a hold

^b A + jeleknél keresztet vet a ráolvasó a beteg fejére, testére, illetve az említett testrésze.

^c Feltehetően csak ebben a versben előforduló szó, amellyel a Kisjézus megigézését akarták körülírni.

Azt mondja a három zsidó leány:

„Boldogságos Szűz Mária,

mutasd mög nekünk szent fiadat!

Olyan szép az áldott Kisjézus, mint a napfény.”

A másik mondja:

„Olyan szép, [mint a] holdvilág,

olyan szép, mint a ragyogó csillag.”

Azonnal mögverték az áldott Kisjézus szömit.

Mögyön a Szűz Mária, elviszi a Jor[dánhoz], mosdá vizibe:

az Atyának, Fiúnak, Jézusnak a szent neveiben,

szerelmes magz[atom], Jézusnak a szent neveiben,

Istennek minden szentjeinek,

Köröszőlő Szent Jánosnak szent neveiben,

ki az Úr Jézus Krisztust mögköröszölte a Jordán viziben

szentölt vízzel, szent [kereszt]tel],

én is avval akarom ezt a [...b]aját elosztatni.

Mögfogom az öt ujjammal:

az Atyaisten törje,

a Fiúisten rontsa,

a Szentlélek eloszlassa,

a teljes Szentháromság möggyógyítsa!

26. Szemverés gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶⁵)

Az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében.

Mikor az Úrjézus a földön járt,

Jeruzsálem városában ment,

útközben találkozott három zsidó leánnyal.

Az egyik azt mondja:

„Szép a Kisjézus, mint a szép, fényes napsugár.”

A másik azt mondja:

„Szép a Kisjézus, mint a holdvilág.”

A harmadik mondja:

„Szép a Kisjézus, mint a szép, fényes csillagok.”

Szűz Mária meghallotta,

a Kisjézust megfürdette,

fürdővizét egy fehér márványkőre öntötte, és azt mondta:

Úgy ártson a szemverés a Kisjézusnak,

mint a márványkőnek!

Három Miatyánk, három Üdvözlégy.

Variánsok: szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye;⁶⁶ vége: „...Te szemverések, ne ártatok ennek a kisdednek, / se szívének, se szíve gyökerének, / se fejének, se feje velejének, / hanem menjete a világ négy sarkára!” – Apátfalva, Csongrád megye;⁶⁷ eleje: „Pálma szülte ágát, / virág szülte Szent Annát...” – Szeged⁶⁸).

27. Szemverés gyógyítása (Klárafalva, Csongrád megye⁶⁹)

Szűz Mária elindut szent fiáva

zöld erdőbe a Nentekereszt^a ellen.

Útközbe előtalálván három zsidó lányt,

az első azt mondja:

„Ó, de szép a drága Jézus, mint a szép, fényes nap!”

A második azt mondja:

„Ó, de szép a drága Jézus, mint a megtelt holdvilág!”

A harmadik azt mondja:

„Ó, de szép a drága Jézus, mint a szép, piros hajnal!”

Jézus Krisztust mögfogták a Jordán vizébe.

Jordán vize róla löpörgött.

Ugy pörögjön ez gyermekről is,

hogy ne ártson se szívének,

se szíve gyökerének!

28. Szemverés gyógyítása (Földeák, Csongrád megye⁷⁰)

Elindút a boldogságos Szűz Mária,

karján a Kisjézussal.

Útközbe tanálkozik három zsidó lánnya.

Az egyik mondja:

„Szép a Kisjézuska, mint a szép, fényes nap.”

A másik mondja:

„Szép a Kisjézuska, mint a tündöklő holdvilág.”

A harmadik mondja:

„Szép a Kisjézuska, mint a szép, piros hajnal.”

Így a Kisjézuskát két gonosz szöm möglátta,

mö gigézte, mögverte.

Hogy az ígézet mög ne maradjon benne,

vöszi a boldogságos Szűz Mária jobb karjára,

viszi Galilea Názáret városába.

Mögfürösztí, mögmosogatja,

fürdővizit piros márványkőre önti.

Így az én kisfiamat is

két gonosz szöm möglátta,

mö gigézte, mögverte.

Hogy az ígézet mög ne maradjon benne,

vögye a boldogságos Szűz Mária jobb karjára,

vögye Galilea Názáret városába!

Fürössze mög, mosogassa mög,

fürdővizit piros márványkőre öntse!

^a Jelentése ismeretlen.

Hogy a piros márványkövön
egy csöpp víz mög nem marad,
úgy az én kisfiamnak is
se fejibe,
se feje velejibe,
se szívibe,
se szíve gyökeribe,
se szömibe,
se orrába,
se szájába,
se fülibe,
se hasába,
se kezibe,
se lábába,
semmiféle porcikájába
mög ne maradjon,
mönjön le a verés a fekete föld gyomrába!

29.1. *Igézet* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁷¹)
Vízvetéssel; háromszor mondja:

Elindult a bódogságos, szép Szűz Mária
az ölibe az ő áldott, szent fiával.
Megtalálkozott három zsidó leánval.
Egyik aszondta:
„Oan szép fényes a te áldott, szent fiad,
mind a szép, fényes nap!”
Második aszondta:
„Oan szép fényes a te áldott, szent fiad,
mind a szép, fényes hód!”
Harmadik aszondta:
„Oan szép fényes a te áldott, szent fiad,
mind a szép, fényes csillag!”
S mind a hárman halálra igizték.
Visszatért a bódogságos, szép Szűz Mária
az ölibe az ő áldott, szent fiával,
vizet vett a Jordán viziből,
vizet vetett az ő áldott, szent fiának,
s vizet vetek én es ennek az Ilonának.

Miatyánk. „Akkor abból a vízből vettünk ki, s bé a tűzbe. Háromszor es belé-
hanyitottunk:”

Úgy megelevenedjék, mind a tűz!
Úgy elmossa a szüviről az igizetet,
mind a sót a vízből!

A vizet tiszta helyre kell önteni, „virágos kertbe, egy fa tövire, egy karótőre [...],
tiszta helyré, ahol nem tapodódik. A beteget megmossuk a fejtől le végig. Levetke-
zik szüzcserén,^a s csak lefelé mossák, nem fel es, le es. Csak le, míg a lábujjáig leér.
S kell igyon es.”

Variáns: *igézet* gyógyítása (záradék nélkül: Pusztina, Bákó megye, Románia⁷²).

29.2. *Megigézett* tehén gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁷³)
Vízvetéssel:

Elindula bódogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával.
Megtalála három zsidó lányval.
Egyik azt mondta:
„Olyan, mint a szép fényes nap.”
Másik aszondta:
„Olyan, mint a szép fényes csillag.”
Harmadik aszondta:
„Olyan szép, mint a szép, fényes hód.”
„Ha ementek, menjetek el a Jordán vizire,
hojzatok háromszenes vetett vizet!”
Úgy használjon ez a háromszenes vetett víz,
ahogy használt az ő áldott, szent fiának!
„Ha elmentek, adok egy szép, fehér báránt.
Ha visszajöttetek, adok egy méhesköpút.”
Menjenek, a nyilalás és a hartogsoktatás,^b ki a kősziklába,
phű, phű [köpköd], sohasem es fájjon!

Variánsok: *igízet* gyógyítása (vége: „...S a fájások menjenek ki a kősziklákba / s a
havasokba, hol a kakasok nem szólalnak, / s hol a harangok nem zúdulnak.” –
Pusztina, Bákó megye, Románia;⁷⁴ rövidebb, vége: „Vedd ki az igizetet a testiből, /
szállas húsából, / vidd a pusztá havasra, / hol harangszót, kakasszót nem hall!” –
Pusztina, Bákó megye, Románia⁷⁵).

30. *Igézet* gyógyítása (Csíkcsomortán, Hargita megye, Románia⁷⁶)
Vízvetéssel:

Midőn egykor Jézus elindult Máriával,
az úton találtak három zsidó leját.
Egyik mondá:
„Olyan szép az édes Jézus, mind a ragyogó nap.”
Másik mondá:
„Olyan szép az édes Jézus, mind a ragyogó hold.”

^a 'anyaszült meztelenre'

^b nyilalás és hasogatás

Harmadik mondta:
 „Olyan szép az édes Jézus, mind a ragyogó esti csillagok.”
 Megigézék az Ur Jézust.
 Elmene a boldogságos Szűz Mária a Jordán partjára,
 vizet merite az ő áldott csiporkájába,^a
 és megveté azt,
 és megmosta belőle Jézust,
 s használt neki.
 Ugy használjon az én vizvetésem is,
 mind a boldogságos Szűz Máriáé
 hogy használt az Ur Jézus Krisztusnak!

31. *Igizés* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁷⁷)

Sírni fog a boldogságos Szűz Mária,
 halálra igizték az ő áldott, szent fiát.
 Arra tanyították, menjen el,
 merítsen a Jordán viziből,
 csinyáljon szenesvizet.
 Három zsidó lány igizte meg.
 Egyik aszondta:
 „Olyan szép, mint a felkelő fényes nap!”
 A második, mint a felkelő fényes hód,
 s a harmadik, mint a felkelő fényes csillag!
 Elment, merített a Jordán viziből,
 csinyált szenesvizet.
 Krisztus, megad Isten!^b
 Szem megnezte,
 szű megszerette,
 vigasztaló Szentlélek Úristen
 legyen megvigasztalója!

32. Fejfájás gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁷⁸)
Vizvetéssel; háromszor mondja:

Elindult a boldogságos Szűz Mária
 feteke^c föld színin, az ő áldott, szent fiával.
 Megtalálkozott három zsidó leánnyal.
 Kitakargatták, megapojgatták,^d
 egyik azt mondta:
 „Olyan szép fényes, mint a szép, fényes nap.”

^a 'kis csuprába'

^b Értelmetlenné vált szövegrész.

^c fekete

^d 'megcsókolgatták'

Másik mondta:
 „Olyan szép fényes, mint a szép, fényes csillag.”
 Harmadik azt mondta:
 „Olyan szép fényes, mint a szép, fényes hód.”
 Mind a három halálra igizte.
 Visszatért a boldogságos Szűz Mária,
 vizet vett a Jordánból,
 vizet vetett az ő áldott, szent fiának.
 Én is vizet vetek ennek a Marikának.

Bedob a vízbe egy parazsat:

Ettől a szenesvíztől legyen a megvigasztalása! Ámen.

Elmondja a Miatyánkot, s keresztet vet reá, és három cseppet a tűzbe vet. A beteget itatják a vízből, és megmosdatják belőle.

Variánsok: igizet gyógyítása (rövidebb: Pusztina, Bákó megye, Románia;⁷⁹ vége:
 „...hogy ki megnezte, megcsudálta, / ettől a szenesvíztől legyen a megvigasztalása!”
 – Pusztina, Bákó megye, Románia⁸⁰).

33.1. *Ijedtség* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁸¹)
 Ólmot öntenek: „...kendővel letakarjuk a gyerököt, és a kanálba fölolvasztjuk az ólmot. Osztt akkó ezt kő imádkozni rá.”

Uram, Isten, segíts meg!
 Felült Jézus a márványkőre,
 arra ment három zsidó lány.
 Az egyik azt mondja:
 „Olyan fényes, mint a holdvilág.”
 A másik azt mondja:
 „Úgy tündöklök, mint a fényes nap.”
 A harmadik azt mondja:
 „Úgy ragyog, mint a ragyogó csillag.”
 Urunk, Jézus megigézte a három zsidó lányt.^a
 Elment Szűzanyánk a Jordán vizére,
 vizet vitt, megfüröszttötte az ő szentséges szent fiát.
 Kőre öntötte, nem használt.
 Még egyszer elment Szűzanyánk, Mária,
 másodsor fekete kőre öntötte.
 Fekete lett a föld, ahogy leitta
 Urunk, Jézus igező vizét.

^a Eltévesztett, értelmét vesztett szövegrész.

Úgy igya le ennek a kicsinek is
az igéző vizét az én imádságom által!
Ember verte kalap alá,
lány verte párta alá.

Variáns: ijedtség gyógyítása (Kistelek, Csongrád megye⁸²).

33.2. *Szemverés gyógyítása (Kistelek, Csongrád megye⁸³)*

Föülte Jézus a márványköre,
arra ment három szűz leány,
az egyik azt mondta:
„Ó édes Jézuskám, szebb vagy, mint a holdvilág!”
A másik azt mondta:
„Édes Jézuskám, szebb vagy te a fényes napnál!”
Arra ment a boldogságos Szűzanyánk, Mária,
a Jordán vizére, és hozott vizet.
Ezen a gyermekén (leányon) úgy menjen szét az igézet,
mint a márványkövön lefolyt a Jordán vize.
Atyának, Fiúnak s a Szentlélek nevébe, amen.

Variáns: szemverés gyógyítása (Kistelek, Csongrád megye;⁸⁴ Kübekháza, Csongrád megye;⁸⁵ Kiszombor, Csongrád megye;⁸⁶ Deszk, Csongrád megye;⁸⁷ Szeged^{88a}).

34. *Igézet gyógyítása (Fitód, Hargita megye, Románia⁸⁹)*

Vízvetéssel:

Elindula a boldogságos Szűz Mária,
talála három árva szép leán[t].
Harmadik felszegezésé, és megszeretgeté
az ő áldott, szent fiát.
Mene a Jordán folyóhoz,
tüzet, vizet vete,
én es annak az igével vetem a tüzet, vizet,
mellyel Szűzanyánk, Mária vetette
az ő áldott, szent fiának.

35. *Szemverés gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye⁹⁰)*

A Kisjézuska kiült a piros márványkűre.
Arra ment három angyal.
Egyik azt mondta:

^a A szöveg szó szerint egyező nyomtatott változata: *Legújabb köszöntő ének a boldogságos Szűz Máriához s a hidegletélés és szemfájás imája*. Összeszedte: Pető Mihály. Traub B. és Társa, Szeged, 1883.

„Szép a Kisjézuska, mint a szép, fényes nap.”
Másik azt mondta:
„Szép a Kisjézuska, mint a szép, fényes hold.”
Harmadik azt mondta:
„Szép a Kisjézuska, mint a szép, fényes csillag.”
Egy angyal elsietett a Jordán vizére,
vizet hozott, és megmosdatta a Kisjézuska benne.
Úgy müljön ki a szemverés a Kisjézuskából,
mint ahogy szétfolyt a piros márványkűvön a fürdővize!

36. *Szemverés gyógyítása (Decs, Tolna megye⁹¹)*

Ahogy mentem a Jordán vizére,
arra jött három szűz.
Egyik mondta: „Jézus szebb a napnál.”
Másik mondta: „Jézus szebb a holdnál.”
A harmadik mondta: „Jézus szebb a csillagoknál.”
Ekkor megfájdult Krisztus Urunk szent feje.
Mondá Mária:
Menjete a Jordán folyóra vizért,
megmosdatjuk Krisztus Urunkat,
mint mink e gyermeket.
S miként folyik le a Jordán vizéből
a fák gyökereire a víz,
úgy folyjon le a gyermekről a szenvedés. Ámen.

37. *Szemverés gyógyítása (Batár, Nagyszőlősi járás, Ukrajna⁹²)*

A gyógyító letérdelve elmondott három Miatyánk, három Hiszekegy, három Üdvözlégy után így folytatja:

Mikor az Úrjézus a földön járt,
kiment a Gecsemáné-kertbe,
leült egy figefa alá.
Arra ment, arra ment
három szép szent szűz leány.
Így szól egy belőle:
„Mária, szebb a te méhednek gyümölcse,
mint a szép fényes hold, aki az égen járt.”
Arra ment, arra ment
három szép szent szűz leány.
Így szól egy belőle:
„Mária, szebb a te méhednek gyümölcse
mint a fényes csillag, aki az égen járt.”
Úgy ne ártson neked, Margitka,
semmiféle ijedés, betegség, szemártás, igézet,

mint az Úrjézusnak nem ártott
a három szép szent szűz leány igézete!
Jézus Mária szent nevében, ámen.

Ezután szenteltvizet önt egy tányérba, kis darab méhviaszt pléhedényben a tűzön felolvaszt, s a forró viaszt a páciens feje fölött beleönti a szenteltvízbe. Az így létrejött figura alakjából állapítja meg a kór okát, majd kifordított ujjaival lemossa a beteget, három kis keresztet rajzolva annak homlokára, két orcájára, nyelve fonákára, két térdére és két lábfejére, majd háromszor szétköp a helyiségben. Ezután a *szenesvizet* készíti el. A viaszos szenteltvízbe három cirokszálát dob, s elmondja:

Szem látott, szív vert meg.
Istenem, gyógyítsd meg!

Befejezésként a felhasznált *szenesvizet* beleönti egy üvegbe, s páciensének rendszeres iszogatását ajánlja.

38.1. *Igízet* gyógyítása (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁹³)

Elindul Szűz Mária anyjával Jeruzsálem-kertbe,
vivé Jézust az ő ölébe.
Három szentek megtalálák, ölelék, csókolják.
Vivék Jordán vízébe,
megmosák,
öntvén piros márványkőre.
Katica, úgy használjon neked az én rád való olvasásom,
mint a mi Urunk Jézus Krisztusnak a Jordán vízébe való megmosódása.
Férfi látta süvegjébe,
asszony kontyába,
lány pártájába.

Variánsok: igízet gyógyítása (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye,⁹⁴ Nagygyar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁹⁵ „...talált három aprószentet, öleli, csókolja...” – Vámosoroszi, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁹⁶).

38.2. *Ijedtség* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁹⁷)

Elindula Szűz Mária,
az ő karján szent fiával Jeruzsálemben,
három szentet szembetalála,
ölelék, csókolák, víve Jézust a Jordán vízibe.
Megmosdatták, és felültették egy piros márványkőre.
Úgy használjon Andrásának,
ahogy Jézusnak használt a Jordán vize!

39. *Igízet* gyógyítása (Csíkménaság, Hargita megye, Románia⁹⁸) Vízvetés három parázssal.

Elindula a boldogságos Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával,
előltalála három árva, szép leányt.
A középső felfedezte az ő fehér fátyolát,
megszerette,
halálra ígizé az ő áldott, szent fiát.
Futa a Jordán vízéhez
tüzet, vizet vetni,
hetvenhét ígizet ellen,
melyen [!] az anyám, Mária vete
az ő áldott, szent fiának,
a mi Urunk Jézus Krisztusnak, amen.^a

Minden vízbe vetett parázsszemre egy-egy Miatyánkot s egy Üdvözlőt mondanak.

40. *Igízet* gyógyítása (Vizánta, Vráncsa megye, Románia⁹⁹) Vízvetéssel.

Elmentem a Szent Están templomába,
megtalálkoztam e három leányval,
egy kék szemű,
egy veres szemű,
egy sárig^b szemű,
ezekből, amelyik megigizte,
ennek azt a gyermeket
(vaj^c ember, asszony, fiú, ki hogy mondják a nevit),
no, az Isten terhesse el minden betegségit,
s mosson le minden ígizetet róla,
mint mikor a Jordán viziből megmosódott a keresztelekor!

Szent Jozéfa dicsérettel megigézi a Kisjézust – Szűz Mária Jordán-vízzel gyógyítja

41. *Megigézett* ember vagy állat gyógyítása (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia¹⁰⁰) Vízvetés: a tűzben kis darabokba aprítja a parazsat, imádkozik Miatyánkot, Üdvözlőt, a késsel keresztet vág a víz felett, és mondja:

^a Átírás kéziratos lapról.

^b sárga

^c vagy

Mária elindula az ő áldott, szent fiával,
 utközbe találkozik Józsefával.
 József mondta:
 „Ó, milyen szép vagy, Mária,
 mind az égen járó csillag!”
 Mária azonnal meggondolá,
 hogy megigizék az ő áldott, szent fiát.
 Elindula a kősziklához,
 tüzet, vizet vete.
 Én es tüzet, vizet vetek ennek a szökés férfinak,
 ennek a barnásnak,
 vagy ennek a tarka tehénnek,
 vagy disznyonak, amilyen.

Egy „szenet” a vízbe vet, újból elmondja a Miatyánkot és az Üdvözlégyet. Mindezt háromszor végzi, majd a vízből keresztet vet a tűzbe, és a „szenet” visszaveti a tűzbe, ezt mondva:

Úgy ébredjen meg ez az ember (vagy ez az állat) az igizetből,
 mind ez a szén ahogy újraéled!

A beteg embert vagy állatot „visszafelé mossa”, majd itatja, és a beteg ételébe is tölt a vízből. A maradék vizet a seprűre tölti, vagy „egy szenes csutakra vagy sasra,^a ahogy a kertnél^b van, az a sasok, arra önti”:

Akkor igizzék meg ezt,
 amikor ezt a csúnya seprüt (vagy a másikat) megigizik!

Variáns: igizet gyógyítása (Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia¹⁰¹).

Egy zsidó lány/legény megigézi a Kisjézust – egy szent szikravetéssel gyógyítja

42. *Igizet gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia¹⁰²)*
Vízvetéssel; háromszor mondják:

Elindula a boldogságos Szűz Mária,
 ölében vevé az ő áldott, szent fiát,
 előltalálá József leányát.
 „Ó, asszonyom, Szűz Mária,
 milyen szép fiad van, mind az égen járó napfény!
 Minnyá halálra igizem.”
 Megismervén a boldogságos Szűz Mária,

^a Sas: 'kapu- vagy kerítésoszlop'.

^b kerítésnél

megigizték az ő áldott, szent fiát,
 elévévé Szent József rezes nyelvű bicskáját,
 három szikra tüzet üt a kősziklából.
 Szent asszonyok vizet vetének
 a Jordán vize maradékából
 ennek a szép fiúnak.
 Szem megnézte, szív megszerette,
 boldogságos, szép Szűz Mária,
 jőjj el, gyógyítsd meg!

Variánsok: igizet gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia;¹⁰³ Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia;¹⁰⁴ „...elment Keresztelő Szent Jánoshoz. / Keresztelő Szent János három szentet ütött a kősziklából...” – Csíkmenaság, Hargita megye, Románia¹⁰⁵).

43. *Igizet gyógyítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia¹⁰⁶)*
 Vizet vetnek.

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek,
 miképpen kezdetben vala, most és mindenkor,
 s mindörökkön-örökké, áment.
 Elindult a boldogságos Szűz Mária Szent Józseffel Jeruzsálemba,
 magukkal vitték a Kisjézuskát.
 Szembetaláltak egy zsidó leánt és egy zsidó legént.
 Azok a Kisjézuskát elvették,
 megszeretgették, és halálra ígérték.
 Akkor Szent József rezes nyelvű bicskájával
 három szikrát ütött,
 s a boldogságos Szűz Mária a Jordán viziből
 három csepp vizet meritett.
 S aszmondta: „Aki ezen igékkal vizet vet,
 minden ember és állat meggyógyul a földön.”
 Én es vizet vetek Péternek (vagy Pálnak) a nevre,
 ahogy vetett a boldogságos Szűz Mária
 az ő áldott, szent fiának.

Itt vetnek a vízbe három „szenet”.

Ha férfi igizte meg, essék a sapkájába,
 ha asszon igizte meg, essék a kontyába,
 ha leán igizte meg, essék a pártájába,
 s Borbál (vagy Anna, vagy mifélének hiják)
 tisztuljon meg az ő feje,
 mind a Jordánból kimerített szép tiszta vize, áment.

Három Miatyánk, Üdvözlét. „Keresztet vet, s iszik egy-egy cseppet, s akkor aszondja, hogy:”

Mindenféle gonosz igizet, távozzál töllem,
ugy ahogy eltávozott a...^a boldogságos Szüz Máriától.

„S akkor a többit elönti nyugot felé, s aszondja, hogy:”

Ugy elmenjen az igizet,
ahogy ez a viz elment!

Variáns: igizet gyógyítása („...három fiatalember az Úrjézust halálra igizte...” – Csíkpálfalva, Hargita megye, Románia¹⁰⁷).

Egy/két/három zsidó lány, zsidó legény megigézi a Kisjézust – Szüz Mária az igézöket gyógyításra kéri

44. Igizet gyógyítása (Magyarfalva, Bákó megye, Románia¹⁰⁸)

Elindula szép Szüz Mária hosszú útra,
szent fia az ölébe vala, ment a faluba, az úton.
Elindult az úton, megtalálkozott egy zsidó leánnyal.^b
Megtalálkozott a zsidó leánnyal,
a zsidó leány ölébe vette, megszeretgette, halálra igizte,
mert erőst szép gyermek volt Jézuska.
Halálra igizte, lebetegedett akkor.
Szüz Mária elküldte a zsidó leányt,
hogy menjen, hogy üssön össze szikrát,^c
hogy a kőszilából sziklát ütött,
Jordán vizéből vizet vetett, s adott Jézuskának, hogy használt, s megjött,
s használ ennek a... (mondani kell a nevét) ennek a gyermeknek is.

Variáns: igizés gyógyítása (Magyarfalva, Bákó megye, Románia¹⁰⁹).

45. Igizet gyógyítása (Csíkcsekefalva, Hargita megye, Románia¹¹⁰) Vízvetéssel.

Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek.
Elindult a boldogságos Szüz Mária
az ő áldott, szent fiával.
Találkozott három zsidó legénnel,

^a Az adatközlő kihagyása.

^b Az adatközlő közbeszúrt megjegyzése: „Zsidóné volt ő is, zsidó leány volt.”

^c Az adatközlő közbeszúrt megjegyzése: „Mert ha odaüt követ a kőhöz, akkor szikrázik.”

három zsidó lánnyal,
megállították,
megnézzék az ő áldott, szent fiát,
kitakarák, megnézzék, megigizék:
„Ó, jertek vissza, három zsidó legén,
három zsidó lány,
meritsetek a Jordán vizéből
hármat fel, hármat alá,
párta alatt való,
konty alatt való!”
Szürke szem,
kék szem,
sárga szem,
akit megigizett,
a boldogságos Szüz Mária vigasztalja meg!

Három Üdvözlég. Mosdatás után a tűzbe dobták a parazsakat, „s aszmondták, hogy annyi idő alatt kérték a Jóistent s a Szüzanyát, hogy gyógyítsa meg, amíg a szén a tűzbe megelevenedik”.

46.1. Igizés^a gyógyítása (Gorzafalva, Bákó megye, Románia¹¹¹)

Elindula bódog, szép Szüz Mária hosszú úton,
megtalálkozok két vén zsidó leánval,
a hajik leeresztve,
talpig fetekébe.
„Térj vissza, angyal,
vess vizet, angyal, ennek a betegnek!”
(Mondja a nevit a betegnek, Piéter, Vaszi, vaj miféle.)
Ha lány igizte meg, szálljon a kerpájába,^b
ha férfiú igizte meg, szálljon a kucsmájába,
hogy maradjon tisztán az igizistül,
mint a boldog, szép Szüz Mária,
mikor szülte Krisztus Urunkot, ámen.

46.2. Igizisz^c gyógyítása (Nagypatak, Bákó megye, Románia¹¹²)

Elindula boldogságos Szűsz Mária
az ő szent fiával,
összegyüle^d két magas zsidó leánnyal.

^a igizés

^b Másodszeri elmondáskor így mondta: „szálljon a gecájába”. *Gecalgica*: 'hajfonat' (románból); *kerpa*: sajátosan megkötött fejkendő, illetve a fejkendő és a merevítőre tekert konty együttese.

^c igizés

^d 'találkozott'

Kitakarák az ő áldott, szent szemeit,
megnézték, halálra ígítették.
„Kelj fel, angyal, csánj^a tüzet,
vessz vizet, hogy Máriszka maradjon meg,
mint az anyja szülte, tisztán,
mint a Szűsz Mária világra hozta!”
Kék szemű látá,
zöld szemű látá,
Mária látá, meggyógyítá.

*Egy/két/három zsidó lány, zsidó legény megigézi a Kisjézust –
egy szent Jordán-vízzel gyógyítja*

47. *Igézet* gyógyítása (Vágás, Hargita megye, Románia¹¹³)
Vizet vetnek kilenc parázzsal. Mindegyik parázsra keresztet vetnek; megvárják,
hogy sísteregjen, s ezalatt kézzel beborítják az edényt, közben egyszer mondják a
szöveget:

A boldogságos Szűz Mária elindult hosszú útra,
útközben találkozott egy zsidó leánnyal,
s az ő kicsi fiát [az] megigézte.
„Menj el, Szent Lukács evangélista a Jordán folyóhoz,
hozzál vizet a Jordán folyóból,
hogy vessek vizet a kicsi fiának!
Elmentedért kapsz egy fekete bárányt,
s visszajöttödért kapsz egy raj méhet.”

Utána háromszor keresztet vet, és három Üdvözlégyet mond. A vízzel a beteget
megmossák, majd háztetőre öntik, vagy keresztben az udvaron, hogy sokan lépje-
nek rá, vigyék el. Kiöntéskor mondják:

Phö, phö, phö [köpköd],
ha valaki megnézte,
menjen a papné seggébe!

Mikor a gyermeket lefektetik, ugyanezt mondják, és köpnek. Ha a szén leszáll, meg
van ígézve; akkor még kétszer vetnek vizet.

Variáns: igézet gyógyítása („Fölemelte fehér fátyolát, / halálra ígézte szent fiát...” –
Atyha, Hargita megye, Románia¹¹⁴).

^a csinálj

48. *Égézet*^a gyógyítása (Küküllőkeménfalva, Hargita megye, Románia¹¹⁵)
Vízvetés három „égő szénnel”, miközben mondják:

Néhol^b elindulla a bódogságos Szűz
világ urával, az Úr Jézus Krisztussal a templomba.
Feltalállák nagy zsidó leányát,
nagy zsidó leánya megölelgeté, megszeretgeté,
s ebből a szeretetből halálra égézé.
Mondá a bódogságos Szűz Mária:
„Menj el, menj el, Szent Zsuzsa asszon,
hozz a Jordán viziből
három szénnel,
három keresztetéssel
három cseppet.
Elmenetelödért adok egy anyaméhöt,
visszajövedeledért egy fias juhot.”
Úgy használjon ez a víz ennek az ártatlannak,
mint a világ urának, az Úr Jézusnak!

A házban lévők elmondanak egy Miatyánkot, egy Üdvözlégyet s egy Hiszekegyet,
„megitatok a beteggel három kortyot a vízből, keresztet húzok vele a homlokára, s
jól megdörgölöm a vízzel a vakszemeit.^c Ha a vízbe vetött szénből csak egy száll le
a fazék fenekire, azt jelenti, hogy a beteg halálra vót égézve, ha kettő száll le, férfiú,
ha mind a három, akkor nő volt az égező.”

49. *Igézet* gyógyítása (Atyha, Hargita megye, Románia¹¹⁶)

Elment a boldogságos Szűz Mária szent fiával avatni,^d
találkozott egy zsidó leánnyal,
[az] felhajtá fehér fátyolát,
halálra ítélte szent fiát.
Mondá Szent Péternek:
„Menj el a Jordán vizéhez,
vessél vizet a Jordán vizéből
az én szent fiának, Jézusnak,
az Atyának, a Fiúnak, a Szentléleknek nevében,
hasogassa a tenger fenekit,
az én szent fiának legyen gyógyításukra!” Ámen.

^a igézet

^b 'valahol', 'valamikor', 'egyszer', 'egykor'

^c 'halántékgödreit'

^d Tisztító szertartás a templomban, szülés után hat héttel.

50. *Igizet* gyógyítása (Csikmadaras, Hargita megye, Románia¹¹⁷)
Vízvetés.

A boldogságos Szűz Mária
elindula az ő szent fiával.
Megtalála három zsidó leánt.
Szív megszerette,
a szem megigizte.
Szent Jánossal találkozott,
a Jordán vízből vizet vete.
Én es vizet vetek ennek,
hogy az igézet visszazálljon.
Szentlélek Isten vigasztalja meg,
a boldogságos Szűz Mária
jöjjön a segítségire,
mind a négyféle szemről!

Miatyánk, Hiszekegy.

51. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹¹⁸)
Három szénnel vizet vet, és háromszor mondja:

Ótok tüzet kék szem,
fekete szem,
sárga szem ellen (mondja, minek, ki számára, amit megigéztek).^a
Elindult a boldogságos Szűz Mária szent fiával
a Gecemáni-kertbe.
Szembetalálták a nagy zsidó leánnyát,
kércinségből,^b irigységből halálra igizte.
Megtalálták Keresztelő Szent Jánost,
mondja [Mária]:
„Vess vizet Jézuskának,
me a nagy zsidó leánnya
kércinségből, irigységből halálra igizte!”
Én es vizet vetek ennek a... (mondja annak a nevit),
hogy amely igikvel megtérítették,
térítse meg ezt es!

„Mikor végezte, osztá keresztet vet a vízre s magára es. Ennyi.” A vízzel megmossák, itatják a beteget. „Nyugatra viszik, s élő fának a tövibe öntik.”

^a Az adatközlő közbeszúrt megjegyzése.

^b 'irigységből'

52. *Igézés* gyógyítása (Székelyudvarhely, Hargita megye, Románia¹¹⁹)
Vízvetéssel:

Elindult a boldogságos Szűz Mária
egy igen hosszú útra.
Három zsidó lányt elébe találta,
kitakargaták, megcsókolgatók.
„Menjtek el, szentek és szentasszonyok,
vessetek a Jordán vízében három szent szent!”
Ugy használjon az én vízvetésem ezen személynek,
amint ahogy használt a boldogságos Szűz Mária
az ő áldott, szent fiának!
Szem megnézte,
szív megigizte,
és a Szentlélek Isten gyógyítsa meg!

Miatyánk.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!^a

53. *Igizet* gyógyítása (Csikmadaras, Hargita megye, Románia¹²⁰)
Keresztvetés.

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek.
Abból a vízből meritek,
amiből a boldogságos Szűz Mária
az ő szent fiának meritett.
Szent Ilona asszon elindula,
talála három zsidó leánt.
„Hova mentek, leányok?”
„Elmegyünk,
igizetet viszünk (ennek s ennek).”
„Jertek vissza,
szántsatok kösziklát,
vessetek vasat,
mikor az megterem,
az igizet es akkor foganjon meg!”

Keresztvetés, majd Hiszekegy, Üdvözlégy, Miatyánk. A parazsat bedobja a vízbe, és mondja háromszor:

Kék szem megnézte,
fekete megigizte,
s a boldogságos Szűz Mária vigasztalja meg!

^a Kéziratból átírt szöveg.

Keresztvetés. „S a szén ha leszáll a fenekibe, akkor megvan igazve, akinek a vizet veti. S ha nem száll le, akkor nem száll le. Azt a vizet kivigyük az útra [...], keresztiesen oda beléöntsük, hogy vigyék el az igazet.”

*Három asszony megigézi Jézust dicsérettel –
egy szent / szent asszonyok Jordán-vízzel gyógyítják*

54. *Igízet gyógyítása (Székelyvarság, Hargita megye, Románia¹²¹)*
Vizet vetettek három szem bükkfa parázssal. Ha leszálltak a „szenek” a víz fenekére, megigézték a gyermeket. A vízzel telt „csipor” fölött keresztet vetettek. Az első „szén” bevetésekor a Miatyánkot, másodsor az Üdvözlégyet, a harmadik „szén” vízbe dobásakor ezt a ráolvasást mondták:

Három asszony elindult hosszú útra,
útjukban találkoztak Jézussal,
Jézust halálra ígérték.
„Menjetek el, szent asszonyok,
vessetek három szenet a Jordán vízibe!”
Használt Jézusnak es,
használjon Robikának es!

Újra keresztet vetettek a csipor fölött, majd a vízzel keresztet rajzoltak a gyerek homlokára, két talpára, két tenyerére, majd három cseppet a szájába cseppentettek. Közben mondogatták:

Menjetek el, szent asszonyok,
hozzatok a Jordán vízből
három szénnel vetett vizet!
Szem megnezte,
szív megigézte,
boldogságos Szűz Mária adja jobban ezt a bubát!

A három kialudt „szenet” visszadobták a tűzbe, ezzel a kívánsággal:

Ez a szén amilyen hama megelevenedik,
a Jóisten ezt a bubát adja jobban!

A maradék vizet járatlan helyre, például az ajtó sarkára vagy a „kercövekek” tövébe öntötték.

55.1. *Igízet gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹²²)*

Mü megváltó Jézus Krisztus Urunk
kimene Paradicsom kertibe,
szent szinyivel meghirdetve,^a
aranyhaja^b leeresztve.
Meglátá három asszony.
Az első mondá:
„Olyan szép a Jézus, mint az áldott nap.”
Második azt mondá:
„Olyan szép a Jézus, mint az áldott hód.”^c
Harmadik azt mondá:
„Olyan szép a Jézus, mint az áldott csillag.”
Az a három asszony Jézust halálra megigézé.
Mondá Jézus Péternek:
„Menj el a jó sován Jordován^d vizibe,
végy vizet háromszor föl, meg háromszor le,
s vess belé kilenc szenet.
Az a kilenc senek leszállnak a fenekibe,
öntsd az ajtó sarkára.”
Maradjon olyan szép tisztán,
mint az édesanyja szülte a világra.
Mert öpszem^e megnézte,
pokolszem megtalálta.
Fájjon annak a feje, aki megnézte,
s megigézte!

55.2. *Igízet gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹²³)*
Vízvetéssel. „Mikor öntöd a szenesvizet, ezt kell mondani:”

Mene Jézus Krisztus a Paradicsom kertjibe,
aranyhaja leeresztve,
szent színe elhírvadva,
szent szive megszomorodval.
Akkor mene elé három asszony,
aszondja az egyik:
„Milyen szép a Jézus, mind az áldott napfény.”
Második azt mondá:
„Milyen szép a Jézus, mind az áldott csillag.”
Harmadik azt mondá:

^a Elhomályosult szövegrész.

^b aranyhaja

^c hold

^d Jordán

^e ebszem?

„Milyen szép a Jézus, mind az áldott hold.”

Az a három asszony halálra ígzték.

„Menj el, menj el, Szent Péter,

s a kősziklából sziklálj kilenc szentet,

a Jordán viziből vígy vizet, s vess belé!”

S hogy vetek én es,

s hogy használt Jézus Krisztusnak,

használjon Miskának es (s mondod a nevit, kinek veted).

„Háromszor mondod el ezt, s mikor elmondod, vess belé három szentet a vízbe!”

S mind a füst s a pára kimegy a kőtől,

úgy kimenjenek a nagy ígzetek az ő testiből.

„Háromszor mondod ezt es, és akkor vetsz három szentet. Háromszor mondod el, háromszor vetsz szentet.”

Elindul a boldogságos Szűz Mária,
megtalálkoza a hetvenhétféle ígzetekkel az ő templomjánál,
kérdi a boldogságos Szűz Mária:

„Merre mentek, hetvenhétféle ígzetek,

hetvenhétféle nyilallások,

hetvenhétféle fájdalmak?”

„Elindulánk, szálljunk bé Miskának a testibe,
szaggassuk, összehasogassuk.”

„S akkor késsel vágod a vizet.”

„Térjete meg,^a térjete meg,

hetvenhétféle ígzetek,

hetvenhétféle fájdalmak, nyilallások,

menjete ki az erdőbe,

keresete egy nagy rossz fát,

tépjete, szaggassátok, összehasogassátok,

ha nem kapjátok helyeteket,

menjete ki a kősziklákhöz,

ott nem kapjátok a helyeteket,

menjete el, hol a kutya nem ugatnak,

kakasok nem kikirikelnak,

bokorperecet^b nem adogatnak.^c

„S akkor ezzel végzed be. Mondod el a Hiszek egy Istenbe, s evvel bévégezted.”

^a 'forduljatok vissza'

^b 'fonott perecet, kalácsot'

^c Ti. alamizsnába a halottjuk lelki üdvéért.

Szűz Mária gyógyítja a megigézett Kisjézust

56. *Igízet* gyógyítása (Pokolpatak, Bákó megye, Románia¹²⁴)

Elküldé boldogságos Szűz Mária

áldott, szent fiát Jordán vizibe.

Jordán-vizbü Jordán-vizet hozott,

hogy megmosogata az ő áldott, szent fiának kezit, lábát.

Kék szemű látta, megigézte,

Mária hallja, meggyógyítja.

Zód szemű látta, megigézte,

Mária hallja, meggyógyítja.

Sárig^a szemű látta, megigézte,

Mária hallja, meggyógyítja.

Úgy múljon el ennek a betegnek es a betegsége,

keziből, lábából,

amint boldogságos Szűz Máriának

a fiának elmúlt!

Variáns: igízet gyógyítása (rövidebb: Egyházaskozár, Baranya megye [Klészse, Bákó megye, Románia]¹²⁵).

57. *Igízet* gyógyítása (Csíksomlyó [Csíkszereda], Hargita megye, Románia [Szitás, Bákó megye, Románia]¹²⁶)

Elindult a boldogságos Szűz Mária

Jordován vizibe vizet meríteni,

három cseppecskével vizet vetni.

Én es elindulék a Jordovánba,

három cseppecskével vizet meritsek

ennek a személynek a nevire. (Oszta mondja a nevit.)

Minden szőre-szála,

minden íze, csontja,

minden mozdulatja gyógyuljon!

Miatyánk, Üdvözlég, Dicsőség. „A vizet kútból. Akármelyen kútból. Csak legyen új víz. Ne legyen abból véve. [...] Az orcáját megmossák, s iszik es belőlle. S a többi, ami megmaradt, azt öntik egy fa tövire. Vagy virágokra. Hol nem jár senki.”

58. *Igízet* gyógyítása (Gyimesközéplök, Hargita megye, Románia¹²⁷)

Boldogságos Szűz Mária elindula,

hogy vessen vizet a Jordán vizibe

az ő szent fiának, Jézusnak.

^a sárga

Szem megnezte,
szű megszerette,
vigasztalja meg a vigasztaló Szentlélek Isten,
ha meg van ígízve!

59. *Igézés* gyógyítása (Esztelnek, Kovászna megye, Románia¹²⁸)

Elindula a boldogságos Szűz Mária hetvenhét fiával, hetvenhét leányával,
ezt a gyermeket hogy gyógyítsa meg.
Ptű, ptű [köpköd],
kék ég alatt megigízte fekete szem,
fekete szem megigízte kék ég alatt.
Ptű, ptű,
menj a pokol fenekére!

60. *Szömverés*^a gyógyítása (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹²⁹)
Vízvetés, keresztvetés, Miatyánk, majd:

A Kisjézus szömverésbe fekszik,
kivitték a Jordán vizébe,
mögmosdatták,
kicsordút a szömibül a könny,
így gyógyút mög a beteg szive.

Üdvözlég és Dicsőség, majd a gyereket, arcát, szemét háromszor lemosdatják a vízből, s a vizet az ajtó sarokvasára öntik.

61. Fejfájás gyógyítása (Dunaszekcső, Baranya megye¹³⁰)

Elindula Szűzanya, Mária Simonád földjére.
Kérdi tőle szűz Szent Margit:
„Mit csinálsz, Szűzanya, Mária?”
„Itt ülök, itt állok,
tartom a szent fiam, az Úr Jézus Krisztust.”
Mivel az Úr Jézus Krisztus megkönnyebbödött,
könnyebbödjön meg ez a Kati nevű lélek
mindenféle fájalmától,
mindenféle nyavalyától,
mindenféle igézetjítől!
Mondom a Boldogasszony parancsolatját,
Szentháromság, a te erős hatalmadba ajánlom. Amen.

Keresztet vetnek a beteg fejére. Háromszor, ötször, hétszer vagy kilencszer mondják.
Ha az imádkozó ásít, akkor a beteg meg van verve szemmel, de meggyógyul.

^a szemverés ('igézet')

62. Hályog gyógyítása (Baranya megye¹³¹)

Elindult Szűzanyám Józefát völgyébe,
arra ment Szent Margit,
azt kérdezte tőle:
„Mit csinálsz itt, Szűzanyám?”
„Itt ülök, itt tartom szerelmes Jézusomat, mert ő beteg.”
„Sion völgyében hétféle gyümölcsfaágat és az égi harmatokat,
és fürödj abban, kiseded Jézuskám!”^a
Mikor a Jézuska megfürdik,
a beteg megkönnyebbedik
hetvenhétféle nyavalyából és szenvedésből,
vedd ki ezen betegből minden betegséget!
Három angyal őriz engem,
egyik fejtől,
másik lábtól,
harmadik a bűnös lelkem várja.

Hivatkozás a megigézett Kisjézus gyógyítására Szűz Mária és más szentek által

63. *Igézet* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹³²)

Krisztus Urunkat Jordán vizire vitték,
kiseded korába mögigézték,
szömvöréssel mög is verték,
három arcucsapásokkal
állá Mária, szentök, szent angyala,^b
többen tekintettek Jézusra,
mint emböri nemzetre.
Boldogságos Szent Szűz,
vödd el róla igézetet, fáradságot,
adjá neki nyugodalmat,
valamint a Szentháromság Úristen is!

Variánsok, töredékek: igézet gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹³³).

64. *Igézet* gyógyítása (Esztelnek, Kovászna megye, Románia¹³⁴)
A legtöbb öregasszony ma is tud vizet vetni, hisz is benne, és mégsem szívesen vállalkozik rá, mert azt mondják, rájuk mehet a betegség. A gyógyító keresztet vet, majd háromszor egymás után kútvizet merít egy csuporba, háromszor elmondva:

^a Erdélyi Zsuzsanna egy más által (talán hiányosan) leírt szöveget publikált.

^b Eltorzult szóalak (szent angyalok).

Elindultam, hogy háromszor vizet merítsek a Jordován vizéből,
mint Szűz Mária is elindult,
s háromszor vizet merített,
az ő áldott, szent fiának vizet merített.
Úgy használjon ez a vízvetés Márinak,
az ő fejinek, testinek,
mint a boldogságos Szűz Mária vízvetése használt az ő áldott, szent fiának.

Ekkor a kályhából szenet^a vet a vízbe. Ha síró hangot ad a szén, leszáll a víz fenekére, a beteg valóban halálra, „dögre van igízve”. Ezalatt a vízvető elimádkozza a Miatyánkot s az Üdvöz légy, Máriát. Majd késsel vizet vesz ki a csészéből, kétszer a kályhára preckeli, s azt mondja:

Ptű, ptű, ptű [köpköd].
Ha asszony igizte meg,
szálljon a kontyára!
Ha fekete szemű igizte meg, fekete ég alatt,
az Úrjézus lássa,
s az Úrjézus maga vigasztalja!
Ha kék szemű igizte meg, kék ég alatt,
az Úrjézus lássa, s maga vigasztalja!

Ezután a beteg iszik a vízből.

65. *Igizet* gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹³⁵)
Vizet vet, és háromszor mondja:

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ammen.
Én vizet vetek a Jordán viziből,
mind a boldogságos, szép Szűz Mária vizet vetett
az ő áldott, szent fiának.
Kék szem, ződ szem, sárig szem,
hetvenhétféle pokoligizó szem,
ki átoljárta, átolnézte,
szálljon a szivire!
Vigasztaló Szentlélek Uristen jöjjön segítségére!

Miatyánk, Üdvözlégy. Megkenik a beteg fejét, egy csepp vizet a szájába adnak.
A vizet kerítés mellé öntik, és mondják:

Na, akkor igézzék meg a kicsi bubát,
amikor azt a sast,^b vagy cüveket, vagy kertet!^c

^a 'parazsat'

^b 'kapufélfát'

^c 'kerítést'

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹³⁶ első rész: Gyimesbükk, Bákó megye, Románia;¹³⁷ első rész: „Vizet vetek ennek a csikónak...” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹³⁸).

66. *Igizet* gyógyítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹³⁹)
Vízvetéssel:

Az Atyának és Fiúnak, dicsértessék a Jézusnak szent neve.
Vizet vetett a boldogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szentséges szent fiának
a Jordán viziből, igizetrül.
Én es vizet vetek (ha ember, akkor mondom a nevit, ha nem, az állatnak)
ebből a vizből, igizetrül.
Szem megnézte,
szü megszerette,
gonosz igizet belészállott,
veres kőszikla vizivel mossa,
ezer angyal jöjön vigasztalására, áment.

A maradék vizet a kutyára vagy a macskára öntik, s mondják:

Menjen el az igizet!

67. *Igizet* gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁴⁰)
Vízvetés öt parázssal, Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy, majd utána:

Vizet vetek ennek az Ibolyának.
Úgy használjon az én vízvetésem,
mint Szent Szűz Marcella vizet vetett vót
a boldogságos Szent Szűz Máriának!

„Eltöpdösöm, és ezután örökké megszűnt a fejfájás.”

Variáns: igizet gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁴¹).

68. *Igizet* gyógyítása (Csobányos, Hargita megye, Románia¹⁴²)
Vízvetéssel. A Miatyánk és az Üdvözlégy elmondása után:

Elindul a boldogságos, szép Szűz Mária
az ő áldott, szent fiával vizet vetni
(mondják... melyiket megigizték).
Ulyan tiszta legyen ennek a Krisztinának a feje,
mind a Jordán viziből kimerített víz!
Phö-phö [köpköd]!
Menjen a pusztára,
ahol kakasok nem szólnak,

harangszót nem hallnak,
kovászos kenyeret nem sütnék!
Phö-phö-phö,
menjen a pusztára!

Ismét Miatyánk és Üdvözlégy.

Szív megszerette,
szem megigizte,
boldogságos Szűz Mária, vigasztald meg!
Férfiuszemvel,
fehérszemvel.
Phö-phö,
menjen a pusztára!
Az Atya, a Fiu, a Szentlélek Istennek,
miképpen kezdetben vala,
most és mindenkor
és minden örökkön-örökké, ámen.

69. *Igizet* gyógyítása (Csíkcsekefalva, Hargita megye, Románia¹⁴³)
Vízvetéssel háromszor Dicsőséget^a mondanak, majd:

Elindula Szent Ilona asszony,
a Jordán vizéből hozott három csepp vizet,
három szikra szenet,
és a boldogságos Szűz Máriának két csepp piros vérét.
Én is abból tüzet vízbe vetek (egy ilyen s ilyen növénynek),
kiből a boldogságos Szűz Mária
az ő áldott, szent fiának tüzet vízbe vetett.
Szem megnézte,
szív megszerette,
pokolszemü ember megtekintette,
fekete, kék, sárga keresztülnézte,
vigasztaló Szentlélek Úristen lássa,
s hallja,
s vigasztalja,
hetvenhétféle nyavalyájától, ammen.

Újra három Dicsőség, majd megmosdatják a gyereket a vízből, közben ezt mondva:

Boldogságos Szűz Mária
az ő áldott, szent fiát a Jordán vizéből megmosogatta,
én is ebből a szenesvizből tégedet megmosogatlak,
valahány gonosz szem keresztülnézett,
annyi ezer angyal jöjjön vigasztalásodra!

^a A „Dicsőség...” kezdetű rövid dicsőítő imát.

70. *Igizet* gyógyítása (Kostealek, Bákó megye, Románia¹⁴⁴)

Vetem a vizet a Jordán vizibe, ugy használjon!
Kék szem, zöd szem,
hetvenhétféle szem megnézte, megigizte.
Igizet szálljon az erős kősziklákra,
nagy sinka^a mezőkre,
rengeteg erdőkre,
hol a kutyák nem ugatnak,
s a kakasok nem szólnak,
s a lovak nem nyeritnek!
Testje, vére, csontja maradjon tisztán,
ahogy a boldogságos Szűz Mária
s a Szentlélek Úristen a világra hozta!

71. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁴⁵)
Vizet vet kilenc parázssal; az olvasó keresztjével keresztet vet a vízre, és kilencszer elmondja:

Vizet vetek annak az állatnak [vagy embernek, gyermeknek],
mind a boldogságos Szűz Mária vizet vetett vót
az ő áldott, szent fiának,
hogy maradjon tisztán, hogy a Jóisten adta.

Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy, majd a tűz felé fordulva:

Úgy múljon el az igizet (állatrol, emberről, minek veti)
kék szemtől,
zöd szemtől,
feteke^b szemtől,
mind a so a vízbe
ahogy elmúl,
mind a so a vízbe,
s a viasz a tűzbe,
s a gyertyaillatok hogy elmulnak,
úgy muljon el az az igizet!

Háromszor „megszenteli” a vízből a beteget.

72.1. *Igizet* gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia¹⁴⁶)

Kék szem,
zöd szem,
tarka szem,

^a Ismeretlen jelentésű szó.

^b fekete

sárga szem megnézte,
szű megszerette,
azokkal az igékvel vetek vizet,
kivel Jézusnak vettek^a vót,
mikor Jézust megnezték vót.
Elküldte Mária édesanyánk Szent Ilona asszont,
a Jordán viziből hozzon három csepp vizet.
Elment Szent Ilona asszon,
hozott három csepp vizet.
Jézust avval megmosták,
abba a helybe jobban leve.
Ugy használjon Annának es,
mint Jézuskának ahogy használt vót!

Variáns: igizet gyógyítása (Csíkcsomortán, Hargita megye, Románia;¹⁴⁷ eleje: „Mária, édesanyám, hallgass meg! / Jézuskát megigizték, / szent szeme lelapulván, / orcája elsárgulván, / elküldi Mária...” – Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁴⁸).

72.2. *Igizet gyógyítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁴⁹)*

Azokkal az igékvel akarok vizet vetni,
melyekkel az Úr Jézus Krisztusnak vettek vót,
mikor Szent Ilona asszonynak elibe volt, s megigizték.
Szent Ilona asszony vizet vetett.
Ezt vetem a Szent Antal tiszteletére,
olyan tisztán maradj, úgy használjon neked,
és úgy tisztulj meg,
mint az Úr Jézus Krisztusnak ahogy használt!
Azokkal az igékvel akarok vizet vetni,
melyekkel az Úr Jézus Krisztusnak vettek vót,
mikor Szent Ilona asszony elébe vót, s megigizték,
hogy úgy használjon neked is,
mint neki ahogy használt!

Variánsok: igizet gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁵⁰ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁵¹ – három szöveg; „...Úgy használjon az én vízvetésem, / mint Páduai Szent Antal vizet vetett vót / bódogságos Szűz Máriának!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁵² Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁵³ „...mint Szent Szűz Marcella vizet vetett vót / bódogságos Szent Szűz Máriának!” – Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia;¹⁵⁴ „...mint Szűz Mária vetett vót / Szent Marcellának!” – Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia¹⁵⁵).

^a vetettek

73. Megigézett tehén gyógyítása (Csíkbánkfalva, Hargita megye, Románia¹⁵⁶)
Vizet vetnek három parázssal; minden parázs bedobásakor keresztet vetnek, majd mondják:

Az Atyának, a Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, amment.
Akarok használni ezen szent igékkel,
mint Szüzanya Mária használt áldott, szent fiának.
Szüzanya Mária ölébe vevé áldott, szent fiát,
elindult a megszentelt utakon Jeruzsálem felé,
előtalála Ábrahámot.
Ábrahám megtekinté,
hét szent szive szakad.
Szentséges Szüzanya, Mária színe szomorodva,
szent haja leeresztve.
Elindult a Jordován vizéhez,
elvitte az ő szent fiát,
megáldá, megmosogató az ő áldott, szent fiát.
Tisztán maradt, minden fájdalom nélkül.
Maradjon tisztán ez a tehén is,
fájdalom nélkül,
feje, testje s mindene,
minden fájdalom nélkül,
mind az Úr Jézus Krisztus tisztán maradt,
minden fájdalom nélkül, ammen!

74. Megigézett tehén gyógyítása (Gyimesfelsőlak, Hargita megye, Románia¹⁵⁷)

Vetem ezt a vizet Mancsi nevű, piros és fehér szőrű tehénnek.
Szent Ilona vizet vetett az Úrjézusnak a Jordán viziből.
Úgy használjon ennek az állatnak es, mind az Úrjézusnak!
Menj el, te gonosz igizet, a tehén fejének vérontásáról,
csontja hasogatásáról
a tengeren is túl,
kősziklákról kősziklákra,
hol a vadleányok laknak,
szentséget nem használnak,
kovászos kenyérvél nem élnek,
fekete kutyák nem ugatnak,
fekete lovak nem nyeritnek,
fekete disznyók nem vicsognak!
Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
sárig szem,
farkasszem,
férfiúszem,

fehérnépszem, ami megnezte,
a vigasztaló Isten vigasztalja meg,
hogy harangszó itt ne érje,
kakasszó itt ne találja!

75. Megigézett ember és állat gyógyítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁵⁸)

Vizet vetek az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek.
Ennek az Annának vetem a vizet,
olyan legyen, mind az Ordán^a vizéből kimerített szent, áldott víz.
Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek.
Fehérnép igitte, férfi igitte,
kégyőszemvel, békaszemvel,
zöld szemvel, sárig szemvel,
Istennek mindenféle-fajta szemivel.
Vizet vetek az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek.
Olyan tiszta legyen a feje,
mind az Ordán vizéből kimerített szent, áldott víz.
Az Atyának és Fiúnak, Istennek neviben, amment.
Fehérnép igitte, férfi igitte,
kégyőszemvel, békaszemvel,
zöld szemvel, sárig szemvel,
Istennek mindenfajta szemivel.

Üdvözlégy.

JEGYZETEK

- 1 Itt külön ki kell emelni a Szeged környéki, illetve Csongrád megyei anyagot sok szöveggel gazdagító Polner Zoltán, valamint az Erdélyben és Moldvában gyűjtő Tánzos Vilmos, Harangozó Imre, és nem utolsósorban a legtöbb új szövegvariánssal szolgáló Takács György nevét. Takács gazdag szöveganyaga Csíkszék területéről hamarosan publikálásra kerül (Takács 2014). E kötetének az igézetgyógyító ráolvasásokat közlő fejezetében megtalálható lesz majd – az idetartozó szövegek további adatai mellett – a ráolvasásokhoz kapcsolódó rítusok aprólékos leírása is, az egyes szövegmotívumok részletes elemzésével.
- 2 Lásd erről legrészletesebben: Ohr 1938.
- 3 Lásd ezeknek a motívumoknak az említését: Oişteanu 2005, 274–275.
- 4 Nagy Ilona gyűjtése, 1968.
- 5 Hoppál-István 1973, 66; Gub 2003, 39.
- 6 Harangozó 2001, 110.
- 7 Kallós 1966, 149.

^a Jordán

- 8 Takács György gyűjtése, 2005.
- 9 Polner 2000, 99.
- 10 Polner 1985, 11–12; Polner 2000, 116.
- 11 Rokonföldi 1877, 83–84.
- 12 MNT 5; MNT 20.
- 13 Bosnyák 1982, 122.
- 14 Halász 2005, 267.
- 15 Iancu Laura gyűjtése, 2008.
- 16 Halász 2005, 157.
- 17 Harangozó 1998, 190.
- 18 Harangozó 1998, 191.
- 19 Takács György gyűjtése, 2008.
- 20 MNT 18.
- 21 Kallós 1966, 149.
- 22 Takács György gyűjtése, 1995.
- 23 Takács 2003, 187–188.
- 24 Takács György gyűjtése, 1998 és 2004.
- 25 Harangozó 1998, 175.
- 26 Takács György gyűjtése, 2008.
- 27 Kész 2008, 93.
- 28 Takács György gyűjtése, 2007.
- 29 Takács György gyűjtése, é. n.
- 30 Gönczi 1914, 287.
- 31 Diószegi 1960b, 79–80.
- 32 Polner 1978, 136.
- 33 Ferenczi I. 1977, 317.
- 34 Polner 1978, 137; Polner 2000, 98.
- 35 Polner 2000, 113.
- 36 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1970-es évek; Vajda Ferencné levélbeli közlése.
- 37 Takács György gyűjtése, 1997 és 2006.
- 38 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1970-es évek.
- 39 Kálmány 1891b, II. 112.
- 40 Burány Béla gyűjtése, 1979; Burány 2001, 275.
- 41 Polner 1978, 130.
- 42 Polner 1978, 131.
- 43 Polner 1978, 129–130; Polner 1999, 112–113.
- 44 Harangozó Imre gyűjtése, 2002.
- 45 Polner 1978, 130–131.
- 46 Polner 1978, 134.
- 47 Békési 1996, 29; Polner 2000, 103.
- 48 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
- 49 Polner 1978, 133.
- 50 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2854, 11.
- 51 Polner 1985, 11.
- 52 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 18–19.
- 53 Polner 1978, 132.

- 54 Polner 2002, 116.
 55 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1956–1957.
 56 Ráduly János gyűjtése, 1992; Ráduly 2009, 55–56.
 57 Ferenczi J. 1875, 231.
 58 Ferenczi J. 1875, 231.
 59 Kálmány 1891b, I. 115.
 60 Kovács J. 1875, 278; Kovács J. 1901, 396.
 61 Polner 1978, 129.
 62 Polner 1978, 133.
 63 Polner 1978, 131–132.
 64 Polner 1978, 131–132.
 65 Ferenczi I. 1973–1974, 288–289.
 66 Polner 1978, 132.
 67 Gunda 1936, 320.
 68 Bálint 1929, 189.
 69 Polner 1978, 134.
 70 Polner 1985, 10–11.
 71 Tánczos 1995, 123–124.
 72 Harangozó 1998, 176.
 73 Halász 2007, 261–262.
 74 Harangozó Imre gyűjtése, 2006.
 75 Harangozó Imre gyűjtése, 2006.
 76 Takács György gyűjtése, 2008.
 77 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 15.
 78 Halász 2005, 263–264.
 79 Tánczos 1995, 124–125.
 80 Harangozó 1998, 182.
 81 Polner 2002, 111.
 82 Polner 2000, 70.
 83 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1960-as évek.
 84 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1960-as évek.
 85 Polner 1978, 136.
 86 Polner 2000, 96.
 87 Polner 2000, 135.
 88 Polner 2000, 95.
 89 Takács György gyűjtése, 2007.
 90 Polner 2000, 102.
 91 Polner 2000, 102.
 92 Kész 2000, 43.
 93 Ismeretlen gyűjtő, EA 1355, 1.
 94 Luby 1937, 23.
 95 Luby 1937, 23–24.
 96 MNT 5.
 97 Antalné Tankó Mária gyűjtése, 1978; Antalné Tankó 2003, 75.
 98 Takács György gyűjtése, 2008.
 99 Harangozó 2001, 109.

- 100 Takács György gyűjtése, 1998.
 101 Takács György gyűjtése, 2005.
 102 Takács György gyűjtése, 2008.
 103 Takács György gyűjtése, 2008.
 104 Takács 2001, 385.
 105 Takács György gyűjtése, 2007.
 106 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2001, 383–384.
 107 Takács György gyűjtése 2006.
 108 Iancu Laura gyűjtése, 2009.
 109 Csoma Gergely gyűjtése, 2003.
 110 Takács György gyűjtése, 2006.
 111 Harangozó 2001, 115.
 112 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
 113 MNA, Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 114 P. Madar Ilona gyűjtése, 1968.
 115 Csergő Bálint gyűjtése, 1973; Csergő 1992, 71.
 116 Gub 2003, 39.
 117 Takács György gyűjtése, 2006.
 118 Tánczos 1994, 216; Tánczos 1995, 40–41.
 119 Daczó 2003, 277.
 120 Takács György gyűjtése, 2006.
 121 Bárh J. 2006, 139. A közlő szerint a ráolvasásnak sokféle variánsa él a faluban.
 122 Diószegi 1960b, 79–80.
 123 Dr. Laczkó Mihály gyűjtése, Harangozó Imre lejegyzése. Harangozó 1998, 186–187.
 124 Bosnyák 1980, 158.
 125 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 126 Tánczos Vilmos gyűjtése a csiksomlyói búcsún, 1991; Tánczos 1995, 125.
 127 Antalné Tankó 2003, 33.
 128 Gazda K. 1980, 40.
 129 Burány Béla gyűjtése, 1978; Burány 2001, 276.
 130 Nagy Ilona gyűjtése, 1965.
 131 Erdélyi 1976, 110.
 132 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 31.
 133 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 17–18; Grynaeus Tamás gyűjtése, 1956–1957.
 134 Gazda K. 1980, 40.
 135 Takács 2001, 379.
 136 Daczó 2003, 273.
 137 Takács 2001, 378.
 138 Takács György gyűjtése, 2008.
 139 Takács 2001, 390.
 140 Antalné Tankó 2004, 212–213.
 141 Antalné Tankó 2003, 28–29.
 142 Takács 2001, 389.
 143 Takács György gyűjtése, 2005.
 144 Takács György gyűjtése, 1993; Takács 2001, 360.
 145 Daczó Árpád gyűjtése 1987; Daczó 2003, 273.

- 146 Salamon 1975, 138.
 147 Takács György gyűjtése, 1997; gyimesközéploki születésű adatközlő.
 148 Takács György gyűjtése, 2005; gyimesközéploki születésű adatközlő.
 149 Újváry Lajos gyűjtése, 1968.
 150 Salamon 1987, 189–190.
 151 Újváry Lajos gyűjtése, 1968; Antalné Tankó 2003, 32; Antalné Tankó 2003, 39.
 152 Újváry Lajos gyűjtése, 1968.
 153 Bosnyák 1982, 120.
 154 Újváry Lajos gyűjtése, 1968; Bosnyák 1982, 120.
 155 Újváry Lajos gyűjtése, 1968.
 156 Takács György gyűjtése, 2007.
 157 Kallós 1966, 149.
 158 Takács György gyűjtése, 2004.

XVI. A BETEG PANASZA

1. JÉZUST MEGIGÉZIK + A BETEG PANASZA

E csoportunk szövegei a XV. csoportban szereplő, Jézus megigézéséről és gyógyításáról szóló ráolvasásokkal és a Szűz Máriának panaszkodó beteg Jézus történetét elbeszélő *A beteg panasza* típusal (XVI.2.) egyaránt kapcsolatban vannak. Úgy sejtjük, inkább önállóan fejlődött sajátos szövegtípusoknak kell tekintenünk őket, mintsem azokból alakult kontaminációknak. A moldvai szövegek egyedi motívuma a megigézett Kisjézus baja miatt panaszkodó Mária; a Kisjézus betegségén (a XV. csoportban hasonló kontextusban megismert) gyógyító szentek segítenek. A Vas megyei szöveget, amely a Máriának panaszkodó Jézus motívumát tartalmazza, csak a megigézés motívuma köti e csoport szövegeihez. E ráolvasások mindenestre *A beteg panasza* szövegek gazdag kelet-európai – románoknál is nagy változatosságban, sokféle tartalmi összeállításban ismert – típusainak sorába illenek, párhuzamaik errefelé keresendők.

1.1. *Igézet* gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia¹)

Elindula bódogságos, szép Szűz Mária
 z^a ő álldott,^b szent fiával avatodni.^c
 Elétalálkozék Szent Ilana asszonval,
 veres szemű Abrahámval.
 Veres szemű Abrahám kitakará,
 helálra^d igézte az ién álldott, szent fiamat.
 Sírní kezdé, keseregni kezdé.
 „Mét sirc, mit keseregsz bódogságos, szép Szűz Mária?”
 „Hodne sirjak, hodne keseregjek,
 z én álldott szent fiamat halálra igézték.”
 „Menjetek el Jordován^e kútjához,
 hánjunk szenet, vizet^f Krisztus Ézusnak^g hirivel, neivel!”
 Vizek áradjanak,
 szemek megoldodjanak!^h

^a az^b áldott^c Avatás (itt): az anyák templomi tisztító szertartása szülés után hat héttel.^d halálra^e Jordán^f A *vízvetés* gyógy módjáról van szó: vízbe parazsákat „vetnek”, a „szenek” lesüllyedéséből állapítják meg a baj mértékét; a beteget a ráolvasás után a vízzel mosdatják, itatják.^g Jézusnak^h megaludjanak, vagyis 'kialudjanak'

Úgy megnyugodjék ennek a betegnek a teste,
mind a Krisztus Urunk hatta s teremtette,
s ez anyja szülte e világra!

Variáns: igízet gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia²).

1.2. *Igízet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³)*

A boldogságos Szűz Mária
elindula a szent, áldott fiával az ölibe.
Megtalálta kigyúszemü Ábránt.
A kigyúszemü Ábrán
az ő áldott, szent fiát kitakarta,
megölelte, megcsókolta,
és halálra igízte.
Előbb mene, megtalálkozik
Keresztelő Szent Jánosval.
Keresztelő Szent János
az ő szent fiát kitakarta,
és boldogságos Szűz Máriát kérdözte:
„Mé sirsz, Mária, mé sirsz?”
„Hojne sirjak, hojne sirjak,
mikor elétaláltam kigyúszemü Ábránt,
melyik az én szent fiamat kitakarta,
megölelte, megcsókolta,
és halálra igízte.”
„Ne sirj, Mária, ne keseregj,
menj el a Jordán vizéhez,
hol a vizek megáradnak,
hol a szemek megalusznak!”
Hogy^a mi Urunk Jézus Krisztusnak használt a vízvetése,
úgy használjon Pétornek a vízvetése!

Variáns: igízet gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴).

1.3. *Igízet gyógyítása (Somoska, Bákó megye, Románia⁵)*

Boldogságos, szép Szűz Mária
megfereszi az ő áldott, szent fiát
a Jordán vizibe.
Bétakará fehér fátyolába,
s elindula Názáret városba,
Krisztus urunknak miséjére
mise hallgatni.

^a ahogy

Esszetalálkozik veres szemű Ábránval,
három zsidó leánval,
s kitakarák, megnezik,
halálra igízik,
minnyá elfittyene.^a
S esszetalálkozik Szent Ilona asszonyval.
Az kérdi: „Mit sirsz, mit keseregsz,
boldogságos Szűz Mária?”
„Hogyne sírnék, hogyne keseregnék,
mikor az én áldott, szent fiamat
kitakarák, megnezik,
halálra igízik,
s minnyá elfittyene.”
„Ne sirj, ne keseregj,
boldogságos Szűz Mária!
Menjünk el,
törjünk három mogyoróágot,
égyünk belőle kilenc szentet,
hányjuk bé vízbe,
mossuk meg vele,^b
hogy olyan tisztán maradjon,
mint boldogságos Szűz Mária
szülte az ő fiát méhéből a világra!”
Úgy használjon a betegnek ez a vízvetés,
mint a boldogságos Szűz Mária
fiának használt, Krisztus Jézusnak!

2. *Igízet gyógyítása (Klézse, Bákó megye, Románia⁶)*

Boldogságos, szép Szűz Mária elindula az ő áldott, szent fiával,
Krisztus Jézusva.
Esszetalálkozik három zsidó leánva.
Kitakarák, megnezék,
halálra igízék,
mingyá elfittyen.
Azt kérdé Szent Ilona asszon:
„Miér sirsz, mit keseregsz,
boldogságos, szép Szűz Mária?”
„Hodne sirjak, hodne keseregjek,
az én áldott, szent fiamat
kitakarák, megnézék,
halálra igízék,
mingyá elfittyen.”

^a 'elbágyadt'

^b A vízvetés gyógyító rítusáról beszélnek.

„Ne sírj, ne keseregj,
bódogságos, szép Szűz Mária!
Menjünk el, törjünk három mogyoróágot,
égyünk belőle kilen szenet,
hányjuk bé vízbe,
mossuk meg vele!”
Ulyan tisztán maradjon ez a beteg,
mint a bódogságos, szép Szűz Mária a fiát szülte világra,
Krisztus Jézust!

3. Igézet gyógyítása (Sorok-mellék, Vas megye⁷)

Az Atya, Fiú és Szentlélek nevében.
Az Úr Jézus Krisztus elindul a Jordán vize mellé,
ahun előtalál egy rút személy zsidót.
„Rút személy reám néz.
Édesanyám, Mária,
meg kell belé halnom.”
„Ne félj, fiam, József,
ha párta alól,
ha fejkötő alul jött annak a rút személynek,
sem égen,
sem földön,
sem az én kiskörmöm alul való mocsok soha meg ne álljon!”
Az Atyának, Fiúnak és Szentháromság Istennek nevében mondom ezen
szent igéket. Amen.

JEGYZETEK

- 1 Kallós 1966, 149.
- 2 Bosnyák 1980, 169.
- 3 Hegedűs 1952, 68–69.
- 4 Bosnyák 1980, 166–167.
- 5 Bosnyák 1973b, 292.
- 6 Erdélyi 1970, 81.
- 7 Márton 1895, 268.

2. A BETEG PANASZA

A beteg *panasza* néven ismert ráolvasások Európa kora középkora óta nyomon követhetők. Több önálló, nagy elterjedésű típust ismerünk, amelyeket keleti, bizánci előképekre vezetnek vissza, és szövegemlékek sorával dokumentált folyamatosságuk mutatható ki a kora középkor óta.

A legrégebbi emlékek 9–10. századi latin és német szövegek, de e ráolvasások jeles kutatója, Ferdinand Ohrt feltételezte egy 5. vagy 6. századi görög nyelvű egyiptomi szöveg idetartozását is.¹ Egy 8. századi kopt ráolvasás ugyancsak több részletében azonos a mai balkáni, illetve itáliai formákkal (Hórusz felment egy hegyre, énekelt, evett, megfájdult a hasa, sírt, anyját hívta segítségül, aki megtanította egy ráolvasásra²). A középkor folyamán jellegzetes nyugat-európai, illetve kelet-délkelet-európai típusok alakultak ki. Ugyanakkor intenzív késő középkori egyházi, legendai hatásokat is kimutattak: az egyes helyi típusok elterjedése gyógyító szentek helyi kultuszával is összefüggésben van.³ A nyugati típusok közül legjellegzetesebb a *Jób-ráolvasás* (ez a sebeire, illetve a sebébe esett nyüvekre panaszkodó Jóbot szerepelteti), valamint a *Supra petram* ráolvasás (egy kövön ülő szent, például Szent Péter; Szent Ilona fogfájásra panaszkodik egy arra jövő másik szentnek vagy Jézusnak; ritkábban maga Jézus a panaszkodó beteg, és Szűz Mária vigasztalja).⁴ Ezeknek gazdag német, angol, francia, olasz stb. változatanyagáról tudunk.⁵ Magyar képviselőik is vannak: idetartozik a nyüveire panaszkodó Jób megjelenítése egy 17. század eleji felvidéki orvosságos-kéziratban (lásd B kötet, C/5.20. szöveg). Megjelenik egy szembetegséget gyógyító nyugati panasztípus XVI.3. csoportunk nyugat-dunántúli szövegeiben is. Ami e ráolvasások hagyományozását illeti, adataink gyér száma nem teszi lehetővé a folyamatok nyomon követését. Azonban az a tény, hogy a falusi gyakorlatból nem dokumentált *Supra petram* motívum (mint a fogát fájdtató Szent Péter) megjelenik egy Sávai János által közölt, 18. századi benedikciógyűjteményben, az egyházi írásbeliség fontos közvetítő szerepére vall.⁶

A moldvai magyarság körében feljegyzett alábbi szövegváltozatok, valamint Bornemisza Péter 1578-ban publikált második „bájló imádsága” (lásd B kötet, D/1.2. szöveg) minden tekintetben a délkelet-európai ráolvasások közé illenek. Bornemisza szövegében Jézus panaszkodik Szűz Máriának, többi alábbi szövegünkben maga az aktuális beteg, akinek személyét az elbeszélés beemeli az epikus ráolvasás historiájába. Olyan mértékben azonosul az aktuális beteg a legendai beteggel, hogy sokszor első személyűvé válik a ráolvasás (itt közölt 3. és 4. számú szövegünkben csakúgy, mint román párhuzamaikban). A balkáni és olasz párhuzamokban találkozunk mind a panaszkodó Jézus, panaszkodó szentek (Szent Lucia, Szent Péter), mind a panaszkodó hétköznapi beteg személyével; sokféle, igen gazdag és változatos típusban, altípusban.⁷ Feltűnőek némely olasz, szemverést gyógyító szöveg⁸ egyezései a fent említett kopt szöveggel. A *panasz* motívuma egyébként a Balkánon szinte minden, a gonosz és a szent találkozásával (XIII. 1. és 2.) kapcsolatos szövegtípusnak része, illetve ezek a szövegtípusok egy amazoktól elváló, összetett típust képviselnek. Mansikka 13. századi apokrif imákban is fellelte a panasz-motívumokat,⁹ mégpedig a mai román, délszláv szövegekkel szinte azonos formában. A panasz-ráolvasásokban egyébként is gyakoriak Balkán-szerte az archaikus imák motívumaiként ismert, Jézus szenvedéstörténetére utaló szövegelemek (ezt tapasztaljuk Bornemisza bájló imádságában is). Említést érdemelnek még szövegparhuzamaik között bizonyos Nagyszébenben, egy 1651-es püspöki vizitáció során feljegyzett szász szövegek, amelyek szintén a Máriának panaszkodó Jézust állítják elének.¹⁰ (E vizitációnak magyar nyelvű hozadéka is volt: lásd a B kötet E/2. szám alatti szövegeit.)

1.1. Betegség, ejedség^a gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹¹)
Ólomöntéssel.

Elindult Márika nagy útra,
tisztány egészségesen.
Megtalált rossz betegségeket,
rossz órát, rossz jedséget,^b
rossz embertől megjedett,
kezdett síratozni, kezdett jajgatni,
met nem még bírta az ő fájaldmát.
Megtalálta a Szizanyát a nagy úton:
„Minek sírsz, minek sírsz, Márika?”
„Hogyne sírjak, hogyne sírjak,
elig viszem, alyan beteg vagyok!”
„Hadd csak el, hadd csak el,
met én téged meg foglak ölelni,
az aranygúnyámval bétakarlak,
az aranygyűrűmvel megölellek,
rollad leveszem a betegséget,
kilenc izvoron^c átolküdöm,
kilenc izvoron átolvetem,
oda küdöm a rossz betegséget,
hol a kutyák ullálnak,^d
hol a rosszak elnyúlva feküsznek,
s odavárják a te betegségedet.”
Ne sírj!
Ne jajgass!
Az Isten vigasztaljon meg!

1.2. *Kicsike szánka*^e ellen (Somoska, Bákó megye, Románia¹²)
Keresztvetés:

Dicsőség az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek neviben, amment.
Sötét szürkült, virjadt,
elindula ez a Cselina,
vert uton, veretlen ösvenyen,
esszetalálkozott szánko szánkucával,

^a ijedtség

^b ijedtséget

^c 'forráson' (románból)

^d 'ugatnak' (románból)

^e A *szánka/szánko* betegségnév Takács György közlése szerint a román néphit *samca* nevű, embereket megölő, nekik betegséget okozó démonának nevéből ered. A *szánka* elleni moldvai ráolvasások további variánsait és a szövegek részletes elemzését és magyarázatát lásd: Takács 2014.

morár moraricával,^a
testbe nyomák,
nagy betegségbe hagyák.
Sirva, keseregve Cselina
esszetalálkozott boldogságos Szűz Máriával,
azt kérdé boldogságos Szűz Mária:
„Minek sírsz, Cselina,
minek keseregsz?”
„Hogyne sírjak, hogyne keseregjek,
teljes boldogságos Szűz Mária,
esszetalálkoztam szánko szánkucával,
morár moraricával,
testbe nyomának,
nagy betegségbe hagyának.”
Mondá a boldogságos, szép Szűz Mária:
„Ne sírj, Cselina,
ne keseregj,
itt ez aranylajtorja,
menj fel mennybe,
az arankürtbe fujj belé,
minden szentek elégyülnek,
akik érted esekednek!”
Dicsőség az Atyának és Fiunak és Szentlélek Istennek nevében, amment.

1.3. *Kelés, kiütés* gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹³)

Ez az Ilana felkőtt jó regvel,
megmosdott, imádkozott, elindult a templomba.
Az irigyek nyomából kivették,^b
esszetették farkasbőrvel, medvebőrvel, rókabőrvel.
Eleibe vette az irigye, beléje lépett,
s akkor mind megtótt^c csomóval.
Mikor meglátta magát, hogy milyen csomós,
akkor kezdett sírni, jajgatni.
Senki se hallotta,
csak bódogságos Szűz Mária, mennyország kapujából.
„Te Ilana, mét sírc, mét jajgatsz?” – kérdi Mária.
„Hogyne sírjak, hogyne jajgassak,
hogy bétótem csomóval.”
Mária kezit megfogta,
Jordán vízibe lemosta.

^a Román betegségdémonnevek. Mind a *szánko* és *szánkuca*, mind a *morár* és *morarica* kettesével járó, hím- és nőnemű démonikus lények.

^b Feltehetően arról van szó, hogy földet vettek fel a lábnyomából, amivel megrontották.

^c tele lett

Ott vót egy hordó bor, s egy hordó mirna,^a
 s abba lemosta.
 Magad, Ilana, maradj tisztán, mind a gyertyavilág,
 mind az ezüst,
 mind ahogy a bódogságos Szűz Mária hagyott, mikor születél,
 olyan tiszta légy!
 Elküdté kútrul kútra,
 míg elért kilenc kútat.
 Onnan jöjjön ki a mezőre,
 legyen veszett kutya belőle!
 Menjen annak a fejire,
 ki ezt a rosszat csinálta,
 s Ilana maradjon tisztán,
 mind anyja szülte!

„Ha rontásba vagy rossz nyomba lép, és kijő a testin, kilenc kútból vizet hoz, egy tálba belétölti. A tál széllyére felragaszt egy égő gyertyát. Három szál biszijokot^b eszszeköt, s míg az olvasást mondja, örökké keríti a vizet.^c Mikor kilencszer elmondta, a beteg kilencszer iszik belőle. Teknőbe állva megmosdik a vízből. A maradék vizet rossz fazékkal patakba vetik.”

2. *Igízet* gyógyítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁴)

Elment Jánas a nagy útra,
 elment a nagy ösvenkére,
 elment az útnak a közepire,
 ott megtalálkozott a pocsitúrákval,^d
 megtalálkozott a rosszakval,
 s megtalálkozott a gonosz igízetekvel,
 „Hová mentek, pocsitúrák,
 hová mentek, tü gonosz igízetek?”
 „Mü megyünk rontani, rontani, rontani,
 megyünk élóket megigízni.”
 Rearikolyt^e Jánas a gonosz igízetekre,
 a boldogságos Szűz Mária azt a rikolytást meghallotta,
 szóval mondá a boldogságos Szűz Mária:
 „Hallgass, Jánas, ne rikolyts!
 Mett^f a nyilallást elvesszük tóled a késvel,
 a szemed fényéből,

^a mirha

^b 'bazsalikomot' (románból)

^c A bazsalikomszálakkal körmozgást végez a vizesedény körül vagy fölötte.

^d 'bénulásokkal' (románból)

^e reárikolt, 'rákiabál'

^f mert

az orcád elől,
 elvesszük még a füled cimpájából es,
 te maradsz fényes,
 te maradsz tiszta,
 mint a tenger habja,
 mint a harmat,
 mint a szűrt ezüst,
 mint a tiszta búzaszál,
 ahogy az Isten hagyott,
 s ahogy az anyád a világra szült.”
 Fuss el, igízet, a szeme közül,
 mett elérsz a megkeresztelt lélekhez,
 s ahogy az téged utolér,
 téged hammá^a fog égetni! Ámen.

3. *Fermekálás, csánás*^b ellen (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁵)

Elindulok hétfőn régvel,
 kimenék ez ajtón, kimenék e kapun,
 meggyülék^c egy fosókabábával,^d
 lefosa, megfermekála, elpócsilt.^e
 Mit tudjak én csinálni?
 Megtérék, meggyülék^f boldogságos Szűz Máriával.
 „Mit sírsz, mit keseregsz, te János?”
 „Hogyne sirjak, keseregjek:
 elindultam hétfőn régvel,
 kimenék ez ajtón, kimenék e kapun,
 meggyülék e fosókabábával,
 az ingemet lefosa, megfermekála, elpócsilt.”
 „Ne búsulj, menj el a revekbe,^g
 revekbe e Jordán kútja,
 ott van három öröző angyal:
 »Ne, mind jön a fosókabába!«
 Aszondja a középső öröző angyal:
 »Nem e fosókabába, met^h a...ⁱ
 met az jó, János, vizet merissen.«”

^a hamuvá

^b Fermekálás (románból): 'rontás'; csánás: csinálás, 'rontás'.

^c 'találkoztam'

^d Gyomorrontást, hasmenést megszemélyesítő női betegségdémon.

^e 'elbágyadt' (románból)

^f 'találkozott'

^g Ismeretlen jelentésű szó.

^h mert

ⁱ Az adatközlő kihagyása.

Odaére, háromcor vizet merített,
háromcor ivék, háromcor megmosdott,
boldogságos Szűz Máriának ruhájával megtörölközött.
Van ott egy veres ing leteve,
azt a veres inget vegye fel,
ki ezt a rosszat csinálta Jánosnak!
Az Isten adta betegséget, az Isten vegye el!
Ha embertől van, menjen el határokról határokra,
tengerekről tengerekre,
ott maradjon el a betegség,
János maradjon meg tisztán,
mint az Isten adta ez világra, ámen!

4. Szerelmi varázslás (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁶)

Felkelék vasárnap jó reggel,
megmosgyám,^a inget vevék, felkészülék,
harangoznak elé a misének.
Elindulék a misére, odaérek a misére,
hát a mise kitött,^b
pap es leszállott az ótárlól.^c
Mit tudjak én csinálni?
Odaére boldogságos Szűz Mária:
„Ne búsulj, te János!”
Elérikoltá^d minden szenteket:
„Hájtok elé,^e minden szentek!
Menjetek el, keressétek meg
Jánosnak e szerelmit,
Kertekbe, kerti virágokba, erdőkbe-mezőkbe,
mezei virágokba, víznek habjába!”
Megkeresik, megkapák, eléhozák.
No, te János! Ullan szép légy, mint a pénz,
ullan kelendős légy, mind a pénz,
ullan szerelmes légy, mind a pénz,
ullan édes légy, mind a méz, ámen!

^a megmosdottam

^b a misének vége lett

^c oltártól

^d 'odakiáltotta', 'odahívta'

^e 'Gyertek elő!'

JEGYZETEK

- 1 Ohrt 1936a, 50–51.
- 2 Kákosy 1978, 126.
- 3 Jaenecke-Nickel 1965.
- 4 Ohrt 1936a, 50; Spamer 1958, 76–94; Hampp 1961, 182–196.
- 5 A német adatokat lásd Spamer előbb idézett művében; angol, francia, olasz változatok: Köhler 1900, 544–548.
- 6 Sávai 1997.
- 7 Lásd a román párhuzamok példáit: Filimon 1913; Pavelescu 1945, 167–169, 229, 285–289, 348–349. Olasz (szicíliai) adatok: Bonomo 1963, 59, 68, 179–193.
- 8 Bonomo 1953, 179–193.
- 9 Mansikka 1909, 45.
- 10 Schuster 1865, 295, 311.
- 11 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1990; Tánczos 1995, 132–134.
- 12 Bakos Márta gyűjtése, 2001; Takács 2014.
- 13 Kallós 1966, 152.
- 14 Harangozó Imre és Iancu Laura gyűjtése, 2003.
- 15 Csoma 1994, 255.
- 16 Csoma 1994, 256.

3. A BETEG PANASZA + SZEMBETEKSÉG

A beteg panasza ráolvasások nyugat-európai típusaiban – amelyekről előző csoportunkban szoltunk – Szűz Mária kizárólag a szembetegségek gyógyítójaként jelenik meg, adataink szerint elsősorban német nyelvterületen elterjedt szövegekben.¹ Ezek tartalmi megfelelői az itt közölt, nyugati határszélünkről származó ráolvasások: valakinek a szemébe ág csapódik, vagy madárnyál esik; panasza meghallgatása után Szűz Mária meggyógyítja a beteg szemét. A szövegek némelyike (a „keleti” panasztípusok sok példájához hasonlóan) első személyű. Egy bácskai szöveget is idesoroltunk, amely társtalan olyan értelemben, hogy Mária a panaszkozó beteg, akit a *Három gyógyító nő* típusokból (XVII. csoportok) ismert asszonyok gyógyítanak. A moldvai szöveg még inkább eltér a „nyugatiaktól”, bizonyára a panasztípusok egy kevésbé dokumentált kelet-európai ágához tartozik.

1.1. Hályog gyógyítása (Szilvágy, Zala megye²)

Uram, Jézus, segíts meg!
N.^a ement napkeletnek a Paradicsomba,
aranyamafáro fõtekintett.
A galamb a fáro szállott,
nyálo a szemibe szakadt.^b
„Asszonyom, Szűz Máriám,
nem látok ién szemeimекke!”
„Ne fiáll, fiam, ne fiáll,
meguódom^c én kezemmel,
megiélem én lölkömmel!”
Úgy oszlik, mind Krisztus napyán az iégön a fölhü
ami muódon oszlik.

Ezután a ráolvasó a szembe belefúj. Több ízben ismétlik.

1.2. Hályog gyógyítása (Szilvágy, Zala megye³)

Uram, Jézus, segill meg!
N. ement napkeletko a Paradicsombo.
Gyümüócsottó^d ág csapta a szemit;
a hálog efogta,
gonosz vadpecsenye^e elütaláto.
„Asszonyom, buódogasszonyom,
mondom a szent igidre,
szen szemiledre.

^a Ide a beteg nevét kell behelyettesíteni.

^b Ti. a galamb nyála a szemébe esett.

^c megoldom

^d gyümölcsoltó

^e 'vadhús'

A te szen kezed függeszkedik rá!”
„Híjjátok ide a Keresztelü Szen Jánost,
hadd keresztellõ meg az ü szen kezíve,
hadd fuólla^a meg az ü szen lölkive!”
Miérgyed^b rám a te liélegzetedet,
fújítsd e rúla, fõsiges Uristen!

1.3. Hályog gyógyítása (Kissziget, Zala megye⁴)

Ez a Mári fõniézett az aranamafáro,^c
szemibe beleesett a galambnak a nyálo.
Ternis^d termett rajta.
Buódogásagos Szen Szűz,
tedd rá a te szen karodat,
tűrüd le szemirü ezt a hálogot!

2.1. Hályog gyógyítása (Zebecke, Zala megye⁵)

Ó Atyám, Teremtõm!
Elmentem én újvasárnap napkeltekor
szentmise hallgatásra Paradicsomkertbe.
Feltekintek aranyalmafára,
beleesett én szemembe galamboknak nyála.
„Ó asszonyunk, szép Szűz Mária, termés esett én szememre,
hálog esett rája.”
„Ne félj, fiam, ne félj,
megfogom én szent kezemmel,
elfuhítom^e szent lelkemmel.”
Úgy használjon,
mint Krisztus Urunk reménysége!

Variánsok: hályog gyógyítása (vége: „...Krisztus urunk reminsige Gecemáni-kerbe.” – Valkonya, Zala megye⁶).

2.2. Hályog gyógyítása (Kerkateskánd, Zala megye⁷)

Ó Jézus Krisztus,
ki vakoknak látását, a siketeknek hallását adtál,
nagybetegeknek gyógyítottál,
halottakat támasztottál.

^a fújja

^b mérjed

^c aranyalmafára

^d termés ('árpa' a szemén)

^e elfujítom ('elfújom')

Én elmentem újhold vasárnap^a keletben^b
 mise halhatatlanba^c Paradicsomkertbe,
 feltekintettem egy aranyos almafáro,
 galamboknak nyála csepegett a szemembe,
 termés termett rajta,
 hálog eredt rája.
 „Asszonyunk, Szűz Mária soha nem lát a szemikkel.”^d
 „Ne félj, fiam, ne félj, lányom,
 letörülöm szent kezemmel,
 felujtom^e szent lelkemmel.”
 Úgy használjon az én mondásom a fájdolmas szemeknek,
 mint Krisztus Urunk reménysége a Gecemáni-kertben.^f
 Szent, szent, szent legyen az én mondásom, fájdolmas Jézusom!
 Gyógyítsd meg a fájdolmas szemeket! Amen.
 Aki ezt az imát kilenc napon át elmondja tiszta szívéből,
 reggel is háromszor,
 délben is háromszor,
 este is háromszor,
 az Isten a szemét meggyógyítja.^g

„...és ezen imát a Szentháromság nevében kell kezdeni. Amen.”

3. Hályog gyógyítása (Lébény, Győr-Moson-Sopron megye⁸)

Hályog, hasadj meg a Krisztus szíve hasadásáért,
 vér, oszolj el a Krisztus vére hullásáért,
 termés, oszolj el a Szűz Mária szüzességéért!
 Én Uram, Jézus Krisztusom,
 a te szent igéddel mondom szent parancsolatidat.
 Elvitte a boldogságos Szűz Mária az ő áldott, szent fiát,
 az Úr Jézus Krisztust a Paradicsom kertjébe.
 Lefeküdvén, elaludván gyönyörűséges pálmafánok^h árnyékába,
 feltekintett tetejébe,
 szemébe hullott szép virágja.

^a újhold utáni első vasárnap

^b Valószínűleg „napkeltekor” lenne helyesen.

^c Valószínűleg „mise hallgatására” lenne helyesen.

^d Valószínűleg félreértett szövegrész: Szűz Máriának panaszkodik a beteg, de eredetileg nem Szűz Máriáról beszél.

^e Valószínűleg „lefujtom” lenne helyesen.

^f a Getsemáne-kertben

^g Kéziratoss feljegyzésből.

^h pálmafák

Kedve megkülöndött,^a
 szent szíve meghervadt.
 Kérdi tőle a boldogságos Szűz Mária,
 kérdi tőle: „Mi lőtt,^b szerelmes fiam, fényes Jézus?”
 „Mi nem lőtt engem, ó én áldott, szent anyám!”
 „Ó én áldott, szent fiam,
 gyere velem a Jordán vizéhez,
 ott megmosogatlak,
 számból származott szent lélegzetemmel megfúllak.”^c
 Valamint az Úr Jézus szeme megtisztult,
 most ezen szem is úgy tisztuljon,
 vér, hálog, termés hetvenhétfelé oszoljon!^d

Miatyánk, Üdvözlégy, Hiszekegy.

4. Hályog gyógyítása (Topolya, Észak-bácskai körzet, Szerbia⁹)

Leült Mária egy kőre,
 arra ment három szűz leány,
 s kérdi tőle:
 „Miért sírsz, Szűzanya?”
 „Hogyne sírnék, sírnék,
 mikor elindultam
 az én szent templomomba,
 gally megérintvén szent szememet,
 fájdalmas vérborítás,
 hályog leszen belőle.”
 Add, Uram, Isten,
 hogy Nagy Julis szeme meggyógyuljon!

5. Hályog gyógyítása (Diószén, Bákó megye, Románia¹⁰)

Elindult szép Szűz Mária
 hétfőn réggel,^e
 kedden réggel,
 szerda réggel,
 csütörtök réggel,
 péntek réggel,
 szombat réggel.

^a Kb. „rossz kedve lett”, ’elbúsult’.

^b Mi lőtt?

^c megfúllak

^d Kéziratoss feljegyzésből.

^e reggel

Meggyűlt^a hályogkirályval,
 hályogkirály szemibe csapott,
 szemit ütte,
 legyomlálta.
 Jén^b eljöttem szép Szűz Máriához.
 Seprűvel elseprettem,
 vízsvél^c kimostam.
 Maradjon tisztán,
 mint szép Szűz Mária adta ő szent szentsígitől,
 megvigasztalod.

JEGYZETEK

- 1 Spamer 1958, 76–94.
- 2 Gönczi 1914, 292.
- 3 Gönczi 1914, 292.
- 4 Gönczi 1914, 292.
- 5 MNT 5.
- 6 Gönczi 1914, 293.
- 7 Erdélyi 1974, 43–44.
- 8 Erdélyi 1976, 125–126.
- 9 Diószegi 1967, 64.
- 10 Csoma Gergely gyűjtése, 1991.

^a 'találkozott'

^b én

^c vízzel

XVII. HÁROM GYÓGYÍTÓ NŐ + SZEMBETEGSÉG + HÁROM VIRÁG

1. SZEMBETEGSÉG

E csoport ráolvasásai több ismert önálló típus kontaminációjának tűnnek; nem tudjuk, ezek a kontaminációk mennyire másodlagosak. Megjelenik bennük a „beteg panasz” motívum: általában Jézust éri valamilyen bántalom, sírva fakad, majd az odaérkező Szűz Mária kérdésére elmondja, hogy milyen baj érte: például egy fenyőág vagy szőlőág a szemébe csapódott. Tudunk kéziratos feljegyzésekről is, a szövegek Csongrád és Bács-Kiskun megyei, illetve bácskai csoportosulása ezen túlmenően is valamely közös írásos forrást – nyomtatott imakönyvbe foglalt imát? – sejtet.

A szembetegséget gyógyító csoportban a „beteg panasz” motívum kapcsolódik a Krisztus által hozott három gyógyító virággal (lásd A beteg panasz típusa a XVI.2. csoportban). Ide tartozik a *tokaji gyógyítókönyv* 18. századi adata: Jézus szemén egy tüskebokr ágától hályog keletkezik, de találkozik Szűz Máriával, és elmondja neki, mi bántja, majd Mária meggyógyítja (B kötet, C/28.II. szöveg).

A *Három asszony* ráolvasás a rá vonatkozó kutatások szerint összefügg a 15. században megjelenő *Három virág* típusal (Krisztus sírján, szívéből kinövő virágok jelennek meg a korai szövegekben).¹ A magyar szövegek eredete nem világos; a „három virág” motívumot tartalmazó szövegek mindenesetre a közép-európai típusokkal mutatnak közelebbi rokonságot; bár e ráolvasás bizonyos típusai Kelet-Európában is nagy elterjedtségűnek látszanak.²

Krisztus – fenyőfa – három virág

1. Hályog gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye³)
 A gyógyító jobb kezével a hályogot simogatja, s mintha mosná le, kezét a föld felé viszi, ezt mondva:

Hiszök egy Istenbe,
 Jézus, Mária, József,
 a te szent nevedbe kezdöm ezt az imádságot,
 a te dücsőségedre és tüstötletedre.
 Uram, Jézus Krisztus,
 mikor a fekete földön járt és mönt,
 fenyőfa ága között sújtván szentségös szömeit,
 kérdi a boldogságos Szűz Mária az új szent fiát:
 „Miért szomorkodván, bánkódván?
 Vagyon a mi Urunk Jézusnak három szál virágja:
 egyet szakajtok vérrül,
 másikat termésrül,
 harmadikat hályogrul.”

Vér és termés, hályog,
hasadozások és szakadozások
erről a szömekről!

Variáns: szemfájás gyógyítása („...méné ű a fenyűfák árnyai alatt...” – Szeged⁴).

2. Szemfájás gyógyítása (Szeged⁵)

A gyógyító „nevetlen” ujjával^a keresztet vet magára és a fájós szemre, majd ezt mondja:

Mikor Jézus Krisztus Szent Péterre a földön járt,
möntek egy erdőségbe,
mögcsapta fenyű ága az ű szent szömit,
aszondja Péternek:
„Péter, eridj el Ágnis doktorhon,
kérjé tüle háromféle virágot!
Vérrű vöröset,
hályogrú fehéret,
termésrű^b termöttet!”
Valamint ahogy Krisztus urunk szöminek használt a háromféle virág,
úgy használjon a te szömödnek az én imádságom!

Ezután nevetlen ujjával körülkeríti a fájós szemet. Mikor mindezt háromszor elismételte, elmondja a Miatyánkot.

Krisztus – szőlőág – három virág

3.1. Szembetegség gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶)

Mikor elmönt Jézus a jeruzsálömi kerbe,
mögcsapta a száraz szőlőág a szömit;
előtanáta boldogságos Szűzanyánk:
„Ó szerelmes szent fiam,
tudok én arrul,
elmék a jeruzsálömi kerbe,
szakajtok három virágot:
a pirosat vérrűl,
a sárgát termésrűl,
a fehéret hályogrul.
Mikor én ezt a három virágot leszakajtom,
a te szentségös szömödrűl a hályogot lehasítom.”

^a 'a negyedik ujjával'

^b Termés: 'árpa' a szemem.

3.2. Szembaj gyógyítása (Tóalmás, Pest megye⁷)

Az Úrjézus kiment a szőlőbe,
megbotlott a szőlőtökében,
és a szőlőtöke megvágta szent szemét.
Arra ment az édesanyja, a boldogságos Szűz Mária,
és azt kérdi tőle:
„Miért sírsz, szerelmes fiam, Jézus?”
Jézus feleli:
„Hogyne sírnék, szerelmes édesanyám, Mária,
a szőlőben jártam,
szőlőtökében megbotlottam,
és a szőlővessző megvágta szerelmes szent szemem!”
„Ne sírj, szerelmes fiam, Jézus – felelé Mária. –
Eredj a jeruzsálömi kertbe,
és szakíts le három virágot:
a pirosat szakítsd a vérről,
a fehéret szakítsd a hályogról,
a sárgát meg a termésről!”
Az Atyaisten vegye le a vért,
a Fiú vegye le a hályogot,
a Szentlélek Úristen oszlassa szét a termést!

Három Miatyánk, három Üdvözlégy, Hiszekegy.

Variáns: hályog gyógyítása („...Én a jeruzsálömi kertbe ültettem három virágot. Kettő fehéret...” – Deszk, Csongrád megye;⁸ „Mikor az Úrjézus a jeruzsálömi templomba mönt...”, „...Én a jeruzsálömi kertbe ültettem három virágot. Kettő fehéret...” – Deszk, Csongrád megye⁹).

4. Lábfájás gyógyítása (Tompa, Bács-Kiskun megye¹⁰)

Mikor az Úr Jézus Krisztus
leszállott a szőlőhegy közepére,
megsújtotta az ő szentséges szent lábait.
Bement az ő szent templomába,
leült az ő szent székére,
lehajtotta az ő szentséges szent fejét
az ő szent asztalára.
Odaszállott a boldogságos, szép Szűz Mária:
„Mit búsulsz, mit bánkódsz,
szerelmes szent fiam?
Van még a Krisztus Urunknak
egy gyönyörű szép kis kertje,
abban van három szál virág.

Egyiket szakajtom vérrű,
 másikat termésrű.”
 Vér, termés, fájdalom,
 oszolatok széjjel
 az én nyomorult lábaimrű!

5. Hályog gyógyítása (Csanytelek, Csongrád megye¹¹)

Krisztus Urunk bemönt a szőlőbe,
 szent szömit mögcsapta egy szőlővenyige.
 Szent szömbül kicsordult
 három csöpp vérösség.
 Krisztus Urunk nagy szomorúan
 bemönt a szent templomba imádkozva.
 Möglátta Szűzanyánk, Mária:
 „Hun jártál te, szent fiam, Jézus?
 Mi lelt? Mi bajod?
 Mért vagy olyan szomorú?”
 „Ó Szűzanyám, Mária,
 hogyan vónék szomorú,
 bemöntem a szőlőbe,
 szent szömömet mögcsapta egy szőlővenyige.
 Szent szömömbül kicsordult
 három csöpp vérösség.”
 Így szólt nagy szomorúan.
 „Ó szentségös szent fiam, Jézus,
 tudok én róla jó orvosságot,
 Paradicsomkertbe három szép virágot,
 vérrűl pirosat,
 termésrűl termöttet,
 hályogrul fehérét.”
 Teljes Szentháromság egy Isten ereje,
 oszlasd az én szömömrűl is a hályogot!
 Hej, szent fiam,
 kerűgesd mög ezt az oltárt,
 ihol hozzák a kehöltöt,^a
 az oltáriszentségöt.
 Letérgyel szent térgyire,
 lekönyököl szent könyökire,
 föltekint a magas mennybe,
 ott lát egy tornyot,
 kívül aranyost,
 belül irgalmast.
 Ez az a hét oltár:
 Szent Pétör és Szent Pál,

^a kelyhet

hetedik mondja a misét.
 Aki eztet este lefektibe,
 röggel fökeltibe elmondja,
 elnyeri az örök boldogságot. Ámen.

Variáns: hályog gyógyítása (Csanytelek, Csongrád megye¹²).

6. Fájdalom, betegség gyógyítása (Csanytelek, Csongrád megye¹³)

Hiszek az egy Istenben.
 Mikor az Úrjézus leszállott a szőlőhegy tetejére,
 megsújtotta szent testét.
 Bement az ő szent templomjába,
 leült az ő szent székére,
 odament a boldogságos Szűz Mária.
 „Mit búsulsz, mit bánkódsz, szerelmes szent fiam?”
 Van még Krisztus Urunknak három szál virág,
 egyiket sujtom rákbetegségre,
 a másikat tuberkolózisbetegségre,
 a harmadikat hirtelen halálra.^a
 Rákbetegség, tuberkolózisbetegség,
 hirtelen halál, mindenféle betegség,
 oszolatok szét az én testemrűl!
 Te vagy, boldogságos Szűz Mária, mindenkinek a gyógyítója,
 gyógyítsd meg az én testem!

7. Fájdalom, betegség gyógyítása (Tura, Pest megye¹⁴)

Element a Kisjézus Gecimáne-kertbe,
 megvágta a szőlövessző szentséges szent szemét.
 Vér ráereszkedett,
 termés megtermett,
 hályog elborította.
 Arra ment a Szűzanya,
 kérdé: „Mért sírsz, szerelmes szülöttem?”
 „Hogyné sírnék, hogyné sírnék,
 mikor a szőlövessző megvágta szentséges szent szememet,
 vér ráereszkedett,
 termés megtermett,
 hályog elborította.”
 „Ne sírj, ne ríjj, szerelmes szülöttem,
 tudok én a Gecimáne-kertben három szál virágot,
 vérrűl vöröset,
 termésrűl termettet,
 hályogról fehérét.”

^a Bármilyen betegségre lehet kérni.

*Krisztus – három virág – három nő*8. Hályog gyógyítása (Szegevár, Csongrád megye¹⁵)

Dicsértessék a Jézus Krisztus.
 Fölment mi Urunk a régi járt útra,
 szentmisére,
 vecsernyére.
 Sújtván az ő szemeit,^a
 sujtás után vér bocsájtódott,
 vér után termés,
 termés után hályog.
 Odaméne szerelmes szent anyja:
 „Ne sírj, szerelmes szent fiam,
 elküldök a Paradicsomba három szűz leányt,
 hozatok velök három termő ágat.
 Az egyik lesz vérhasító,
 a második termés-hasító,
 a harmadik hályoghasító.”
 Krisztus Jézus igéje,
 Boldogasszony ereje,
 távoztasd le szegény szolgálódnak
 szemeiről a fájdalmat!^b

Variáns: szembetegség gyógyítása (Csengőd, Bács-Kiskun megye¹⁶); szemfájás gyógyítása (Szegevár, Csongrád megye – két szöveg¹⁷).

*Krisztus – tüskebokor*9. Hályog gyógyítása (h. n.¹⁸)

Mikor Úr Jézus Krisztus a földön járt,
 tüskebokor alá lehajolt,
 szentséges szemét megszurta.
 Mén a boldogságos Szűz Máriához.

Itt rálehel a beteg szemére.

Meggyógyul a te szemed! Ámen.

^a Feltehetően vagy a „fenyőfa”, vagy a „szőlőág” maradt ki a kéziratban is hiányos és a később hiányosan elmondott szövegekből.

^b A szegvári V. J.-né (1854–1930) kéziratosa füzetéből. (Átírva közöljük.)

*Szent Anna – három szűz*10.1. Hályog gyógyítása (Kistelek, Csongrád megye¹⁹)

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztusnak drága szent neve!
 Szent Jánosnak szép tiszta, aranyos vize!
 Szent Anna elindult,
 ág megcsapta a szememet,
 ág után vér,
 vér után termés,
 termés után hályog,
 hályog után sötétség.
 Az Úr Jézus Krisztus Paradicsomában van három szép virág,
 az alatt ül három szűz leány,
 az egyik a vért mossa,
 a másik a termést hasítsa,
 a harmadik a hályogot hasítja.
 A vér elszórjon a szememről a Krisztus Jézus öt mélységes sebeiért,
 a hályog hasadjon le a Krisztus Jézus haláláért,
 a boldogságos Szűz Máriának fájdalmáért,
 a vér a termés, a hályogot vegye el!
 A boldogságos Szűz elment a Kálvária-hegyre,
 Máriának szent kenetje,
 Szentháromságnak nagy ereje
 vegye le a szememről a hályogot! Ámen.
 Három Miatyánk, egy Hiszekegy.

Variáns: hályog gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye²⁰).

10.2. Hályog gyógyítása (h. n.²¹)

I + n + r + i
 Názáreti Jézus, zsidóknak királya,
 Juda nemzetségből való oroszlány győzelmet vett;
 szaladzatok, ellenkező részek!
 Dicsértessék az Úr Jézus Krisztusnak drága szent neve,
 Szent Jánosnak szép tiszta, aranyos vize.
 Anna elindult,
 ág megcsapta szemem;
 ág után vér,
 vér után termés,
 termés után hályog,
 hályog után sötétség.
 Az Úr Jézus Paradicsomában vagy három szép virág,
 ez alatt ül három szűz leány;
 egyik a vért mossa,

másik a termést bontja,
 harmadik a hályogot hasítja.
 Vér oszoljon Krisztus sebeiből kifolyó véért;
 a termés romoljon a Krisztus Jézus öt mélységes sebéért;
 a hályog hasadjon Krisztus Jézus szent haláláért,
 boldogságos Szűz Mária keserves hét fájdalmáért!
 Vér vízre!
 Sötétség sárral!
 Világosság a szeme világára!
 Az^a vér,
 az termés,
 az hályog
 úgy müljön,
 úgy siessen elmenni,
 mint az boldogságos Szűz sietett a Kálvária hegyére.

11. Hályog gyógyítása (Dávod, Bács-Kiskun megye²²)
 Háromszor vagy hatszor kellett elimádkozni:

Szent Anna elindult,
 szemit az ág megcsapta;
 ág után vér,
 vér után termés,
 termés után hályog.
 Az Úr Jézus Krisztus
 Paradicsomkertjébe
 van három rózsafa,
 az alatt ül három szűz lány;
 egyik a vért mossa,
 másik a termést rontsa,
 harmadik a hályogot hasítja.

Jobb kézzel a szemet „lehúzni”, és ezt mondani:

Úgy siessen az én szememről elmenni a hályog,
 mint Krisztus Urunk sietett a Kálvária hegyére!

^a Az „az” névelő használata e pár sorban feltehetően a közlő vagy a nyomda tévesztése.

JEGYZETEK

- 1 Spamer 1958, 342–360; Hampp 1961, 217–227. Ebermann a vérzécscillapító *Blutsegennel* ('*Vérráolvasás*') hozza kapcsolatba (Ebermann 1903, 95).
- 2 Vaitkevičienė litván, lett, fehérorosz, ukrán, lengyel változatokat említ (Vaitkevičienė 2009, 209); Agapkina népszerűnek mondja az oroszoknál és a Baltikumban (Agapkina 2011).
- 3 Kálmány 1891a, 70–71; Kálmány 1891b, III. 155.
- 4 Kálmány 1891b, I. 116; Kovács J. 1901, 305.
- 5 Kálmány 1891b, II. 112.
- 6 Kálmány 1891a, 71; Kálmány 1891b, III. 159.
- 7 Erdős József gyűjtése, EA 451, 96–97.
- 8 Polner 2000, 92.
- 9 Polner 1978, 138.
- 10 Erdélyi 1974, 71; Erdélyi 1976, 151.
- 11 Polner 2000, 87–88.
- 12 Polner 1978, 148.
- 13 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, Nagy Andrásné levélbeli közlése alapján, 1970-es évek.
- 14 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
- 15 Polner 2000, 90.
- 16 Magyar Sándor gyűjtése, EA 1394, 3.
- 17 MNT 18; Polner 1978, 139.
- 18 Varga 1877, 147.
- 19 Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, 1970-es évek.
- 20 Polner 1978, 138.
- 21 Varga 1877, 146–147.
- 22 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 616.

2. HÁROM GYÓGYÍTÓ NŐ

A *Három asszony* gyér számú magyar variánssal képviselt típusa egész Európában elterjedt, az első két, 400 körül latinul feljegyzett, gyomorfájás elleni ráolvasástól kezdve (amelyek a bordeaux-i Marcellus Burdigalensis *De medicamento...* című receptkönyvében jelentek meg) meglepő egyöntetűséggel. (A „kettő köti, harmadik oldja” szófordulat, amely még a 20. századi magyar ráolvasásokból is ismerős, már ezekben a korai feljegyzésekben is megjelenik: „duae torquebant, una retorquebat”, illetve „duae alligabant, una resolvebat”.¹) A ráolvasás két fő al-típusa háromféle tevékenységet folytat, illetve háromféle gyógyfüvet szedő asszonyokról szól. A színhely Európa minden táján igen gyakran tengerpart, folyópart. Kapcsolatban lehet a sok esetben hasonlóképpen felépített, szintén kora középkortól jegyzett *Három angyal*, valamint a *Három Mária* (*Tres Mariae*) ráolvasással is.²

Kopt, korai bizánci, keleti szláv, litván, finn, valamint német, holland, svéd típusokról tudunk. A németeknél különösen sok feljegyzett variánst tartottak számon. Közép- és Nyugat-Európában ez a ráolvasás részt vett az elit írásos hagyományozás folyamataiban, varázskönyvekben, receptkönyvekben is sokszor megjelent. A „három asszony” mibenléte sokat vitatott kérdés volt, amelyet a „pogány vagy keresztény eredet” problémájára sarkítottak a kutatók. Többek között Szűz Mária apokrif genealógiája, kelta-római Matronae, germán normák merültek fel mint lehetőségek. Ferdinand Ohrt említett munkáiban beszél egy három gonosz nőt szerepeltető kelet-európai elágazásról is, lehetséges talán e vonatkozásban valamilyen összefüggés a Jézust megigéző *három fehér asszony* vagy *három zsidó lány* ráolvasásával (XV. csoportok).

Nyolc, a nyelvterület egészéről származó, tartalmilag-formailag különböző magyar szöveg tartozik ide, köztük Bornemisza Péternek a Szerencse Benedekné „bájos imádságai” közt közölt, *Az gesztáról* való ráolvasása (B kötet, D/1.7). Tartalma a magyar variánsokban is három asszony (három szűz lány) gyógyító tevékenységének bemutatása, illetve egy asszony háromféle gyógyító tevékenységének felsorolása. A legtöbb esetben két asszony valamilyen közömbös vagy negatív tevékenységet folytat, a harmadik pedig gyógyít. Maga ez az elbeszélés a gyógyító szöveg, amely – az epikus ráolvasásokban szokatlan módon – nincs kívánság vagy hasonlat kereteibe foglalva. A három asszony mibenléte, neve, a betegség, illetve a gyógyító tevékenységek megnevezése a szövegek változó eleme, amely gyakran a konkrét betegre utal. A helyszín általában víz, patak, tenger, folyó partja. Mindez ismerős az európai szövegpárhuzamokból is; de feltűnő, azokhoz képest szokatlan jelenség a három nő három különböző színének megnevezése a kalotaszegi szövegekben. Tekintve adataink gyér voltát, ennél pontosabban nem tudjuk szövegeinket Európa térképén elhelyezni. A kevés magyar szöveg változatossága, nagy tartalmi és stílári eltérései talán valamikori nagyobb elterjedésre (vagy a szövegek hiányos összegyűjtésére) vallanak.

1. Hályog gyógyítása (Nagybaracska, Bács-Kiskun megye³)

A beteg mindennap elimádkozta, amikor ráért:

Van egy rúzsakert,
abban van egy rúzsafa,
alatta ül három szűz leány,
egyik a vért mossa,
a másik a hályogot hasítja,
a harmadik maga gyógyítja.

2. Nehéz vizelés, székrekedés gyógyítása (Ócsény, Tolna megye⁴)

A beteg ló, tehén stb., esetleg ember feje felett húsz-harmincszor egy „eleven bütök” nevű, egy húzásra kibomló csomót kötnek meg, és oldanak ki. Közben ugyanannyiszor ezt a szöveget mondják:

Uram Jézus, segíts meg!
Orbán vize mellett
három szűz lány vala,
egyik ódi,
másik köti,
a harmadik hugyát (szarát) eregeti
ennek a lónak (tehénnek, gyereknek).

Ha a bütökkötést véletlenül elhibázzák, nem használ.

3. Szemverés gyógyítása (Osztopán, Somogy megye⁵)

Szenesvizet^a készítének. A Hiszekegy után mondják:

Dülő mellett megy három szűz lány,
az egyik viszi az aranytüzet,
a másik aranyvizet,
a harmadik az aranyöprűt.
Boldogságos Szűz Mária söpörje le ennek a lánynak (fiúnak) a lelkét.

4. Vérzés gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia⁶)

Három kisasszony ül a patak mellett,
az egyik neve vér,
a másiké víz,
a harmadiké tűz.
Jöve Szűz Mária, és mondá:
„Menjetek innen, és szálljatok az ördög kemencéjébe!”
Menj innen, vér a szentséges Mária nevébe,
menj a három kisasszonyhoz, hogy aszaljanak meg!

^a Az igézet gyógyítására szolgáló víz, amelybe parazsakat vetnek; ezek lesüllyedésének mértékéből következtetnek a baj súlyosságára, illetve a vízzel mossák, itatják a beteget.

5. *Sárgaság* gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia⁷)
Napkelte előtt egy fához kell menni, és abba lyukat fúrni. A gyógyító a lyukba rejti székletét, és ezt mondja:

Három kisasszony elmene sétálni;
az egyik sárga volt,
a másik fehér,
a harmadik veres;
a sárga fehérre hágott,
a fehér a veresre,
most menjenek mindhárman a zöld apjukhoz!

6. *Sárgaság* gyógyítása (Kalotaszeg [?], Románia⁸)
Az előbbi gyógy mód e szöveggel is ismert:

Sárga elment sétálni,
találkozott veressel,
meg akarta ölni a vereset;
de jöve a zöld,
és agyonverte a sárgát a veres nevében.

JEGYZETEK

- 1 Heim 1893, 545, 546.
- 2 Lásd Ferdinand Ohrt összefoglaló közleményeit (Ohrt 1930c; 1930b; 1936a); és további német, orosz összefoglalásokat: Spamer 1958, 352–360; Hampp 1961, 217–227; Mansikka 1909, 195–198. Az adatokat lásd még: Hampp 1961, 178–182; Roper 2005, 116–118, 130–131.
- 3 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 4 Csalog 1941, 275.
- 5 Erdélyi 1974, 69; Erdélyi 1976, 128.
- 6 Wlislöcki 1893, 132.
- 7 Temesváry 1899, 67.
- 8 Wlislöcki 1893, 135.

XVIII. JÓ EMBER ÉS GONOSZ ASSZONY („GYÉKÉNYÁGY, KÓPÁRNA”)

A több mint félszáz idesorolt ráolvasás nagyrészt a magyarság lakóterületének két szűkebb körzetében, a Dél-Alföldön és Moldvában csoportosan (csak szórványosan találkozunk észak-magyarországi és erdélyi variánsokkal). Két 18. század közepi adatunk (csongrádi és kiskunmajsai boszorkányperek jegyzőkönyvéből, lásd a B kötet F 45/1. és F/53. számai alatt) is a dél-magyarországi elterjedési képet gazdagítja. Emlőfájás, *gilva* nevű és egyéb torok-, illetve nyakbetegségek, kelések, fekélyek, valamint *csömör* (gyomorfájás) gyógyítására szolgálnak. A ráolvasás sajátos cselekménye (szálláskeresés, a szívtelen szállásadó megbüntetése, majd meggyógyítása) révén elkülönül a gyógyító és a beteg találkozását megörökítő epikus ráolvasások minden ismert sémájától, noha a cselekmény egyik magja (az egyik szent személy a másikat gyógyításra kéri) beleillik Ferdinand Ohrt rendszerezésében a „találkozások” második csoportjába, amelyet ő *Találkozás a segítővel* címen határozott meg.¹ (Lásd erről a *Gyógyító szentek* XIV. csoportját.) Azonban – a historiola további motívumai révén – ez a ráolvasás inkább más műfajokkal, elsősorban a földön vándorló Krisztust és Szent Pétert megjelenítő legendákkal mutat összefüggést.² Elemzésében Dömötör Tekla ezt a ráolvasást – Kákosy László nyomán – egy egyiptomi varázsszövegre vezeti vissza: a földön vándorló Ízisz istennőnek szálást nem adó gazdag asszony kisgyermekét Ízisz betegséggel sújtja, majd megszánja a gyermeket, és megtanítja anyját egy gyógyító ráolvasásra.³ Dömötör Ernesto de Martinótól vett dél-itáliai párhuzamaihoz⁴ további, szicíliai adalékokat említhetünk,⁵ ezek tartalmilag éppoly közel állnak az egyiptomi, mint a magyar szövegekhez. Az olasz adatok mellett ismert szórványos román, horvát és szerb változatok⁶ szélesebb körű mediterrán, illetve közép-kelet-európai elterjedést sejtetnek, legalábbis a múltban. A balkáni szöveganyag további feltárásától remélhetjük még e hiányos kép kiegészülését.

Figyelemre méltó a magyar szövegek megjelenése két egymástól viszonylag távoli földrajzi térségben és egyidejűleg a két tájegységről származó szövegek erős hasonlósága. E jelenség magyarázata sejtésünk szerint valamilyen közös írásos forrás lehet, azonban nem tudunk semmilyen feljegyzésről, sem egyházi forrásokban, sem a nemesség vagy polgárság kéziratos receptkönyveiben (két történeti adatunk is csak falusi, köznépi használatra utal). Egyébként a szövegek nagy része egyszerű, nem kontaminálódott forma, ritkán tapad hozzájuk egy-egy betegségelküldő vagy fohászformula, egyszer a Szent Rozáliához intézett *pestisima* töredéke.

Ami a szokásos ráolvasássémáktól való eltérést illeti, még egy érdekes, mind a moldvai, mind a bánási szövegek kapcsán meg-megjelenő sajátosság a ráolvasástanítás verses mozzanatának egy szokványos, prózai mondaszövegbe való beékelése. Ez a „ráolvasásban tanított ráolvasás” – mint a ráolvasás eredetlegénél – ritka motívuma az európai szövegkincsnek: tudomásunk szerint csak a nálunk nem ismert *Lilith-ráolvasás*ban van jelen ilyen tiszta formában.⁷ A szövegek két legállandóbb eleme a gyógyító formula, másrészt a *jóljámbor/engedelmes ember/gazda* és a *rossz/engedetlen asszony/gazdasszony* ellentétpárja, a történetből levonható erkölcsi tanulságként. A rövidebb ráolvasások sokszor kizárólag e két elemet vagy ezek egyikét tartalmazzák. (Megjegyzendő, hogy a szövegek egy részéből hiányzik a férfi–nő ellentét, csak szegény asszony vagy – némely bánási szövegben – zsidó asszony, zsidó lány szerepel egyedüli vendéglátóként.) Ami a gyógyító formulát, az elbeszélés szereplői számára tanított ráolvasást illeti, találkozunk e

rövid formával a ráolvasás mindkét elterjedési területén. Ez sokszor mindössze a *kőpárna* és a *gyékényágy* szavakból áll („Isten szava,” „Úrjézus mondása” stb. bevezetőkkkel), e szavak azonban gyakran eltorzulnak, értelmüket veszítik, mintegy szövegamuletté lesznek.

Az előbb említett „kulcsszavakkal” kapcsolatos egy érdekes, archaikus motívuma mind a magyar, mind az olasz szövegeknek. A nyers és félkész dolgokról van szó, amelyekkel a „rossz” vendéglátók szolgálnak: a szállást kereső isteni utasoknak fekhelyül *kőpárnát* és *gyékényágyat* (vagy olasz változatokban: *ágyul szőlővenyigét*), ételül pedig sületlen pogácsát, főtlen galuskát, sótlan kását, „csepegés alatt való” – még nem teljesen megerjedt – sört: tehát nyers, félkész vagy a szózás kulturális vívmányának hiányával jellemzett ételeket–italokat és természet nyújtotta, kezdetleges fekhelyet adnak. Ezek a „nyers” dolgok egy nem emberi, isteni/halotti világ tartozékai, illetve jellemzői: esetünkben a vendégek másvilágiságát jelző attribútumok.⁸

1.1. Mellfájás gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁹) A beteg háromszor mondja:

Mikor Krisztus Urunk Szent Péterrel a földön járt, möntek egy szögén embörhön, szállást kértek. A gazda ajálta,^a hogy ad, de az asszon ajálta is, nem is. Az asszony gyékényt terített, és követ tött a feje alá. Jézus azé szépen nyugodott, Szen^b Pétör is. Ezután éccaka elkezdött [az asszonynak] a mellye fájni. Főkeltek korán. Jézus Pétörrel elmöntek. Mikó möntek ed darabon,^c aszondta Pétör: „Uram, Teremtóm! Gyógyítsd mög annak az asszonnak a mellyit! Látod, hogy egész éccaka jajgatott!” – „Nem, Pétör, hagy szenvedjön!” Mögén elmöntek ed darabon, aszondja Pétör: „Uram, Teremtóm! Gyógyítsd mög annak az asszonnak a mellyit! Látod, hogy egész éccaka jajgatott!” Akkor aszondta Jézus: „Pétör, eredj vissza. Mondjad néki:

Engödelmes gazda,
engedetlen gazdasszon.
Gyékényágy, küpárna,
Isten mondta szó.”

Azonnal mögtért^d a fájdalom.

Három Miatyánk, három Üdvözlégy.

^a ajánlotta

^b Szent

^c egy darabon

^d elmúlt

1.2. *Gelka*^a gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁰)

Volt, amikor Krisztus Urunk a földön járt Szent Péterrel, mentek faluról falura, esteledett, és betértek egy házhoz. Ott egy gazdag ember vót, és szállást kértek. A háziasszony azt mondta, hogy mibe fektesse, mert őneki olyan rendes ágyne-műi vannak. Látta, hogy milyen porosak. „Hát – azt mondja – adok szállást, de én csak gyékényt teríték le.” És követ tett a feje alá. Úgy megvette^b az ágyat nekik, de nem ágyba, hanem földre, a szobába, a földre tett gyékényt és követ a fejük alá. És így nagyon rossz nyugodalmuk vót, egész éjszakán nem tudtak pihenni. Reggel, amikor felkeltek, Krisztus Urunk megáldta avval, hogy akkora csomó legyen a nyakán, mekkora kő vót a feje alatt. Hát, amikor elmentek, már neki dagadt a nyaka, annyira, és már ő szaladni kezdett, az asszony, hogy kérdezze, hogy mit is csináljon, hogy hát őneki olyan nagy daganat lett a nyakán. Krisztus Urunk azt mondta, hogy hát mondjad azt, hogy:

„Gyékényből terített ágy,
kőből rakott párna,
kőszikla az ágyon,
Krisztus Urunknak nem vót nyugodalma,
ennek a gelkának se legyen nyugodalma!”

Variáns: *gelka* gyógyítása (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia];¹¹ nem ráolvasás, hanem csak a ráolvasás eredetét elmondó legenda: Gyergyótölgyes, Hargita megye, Románia¹²).

1.3. *Gerka*^c gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹³)

Mikor Krisztus Urunk vót a földön, bekéredzett egy asszonyhoz. Az vetett ágyat páporból,^d vánkos helyett tett követ, s reggel, amikor felkelt Krisztus Urunk, mondta neki:

„Mekkora követ tettél a fejem alá,
akkora gerkáid legyenek a nyakadon!”

S akkor, hogy elment, az asszonynak akkorára dagadott a nyaka, hogy nem tudott szólni. Az asszony szaladott utána, hogy tanítsa meg, hogy mit csináljon, hogy az elteljék.^e Azt felelte Krisztus Urunk: „Mondd úgy:

Páporból terített ágy,
kőből rakott párna,

^a 'Mandulagyulladás', 'torokgyík', 'fültőmirigy-daganat' vagy egyéb torok, fül körüli betegség.

^b megvette

^c 'Mandulagyulladás', 'torokgyík' vagy más fül, torok körüli betegség.

^d gyékényből

^e elmúlják

kőszikla az ágyon,
 hogy Krisztus Urunknak úgy nem volt nyugodalma,
 úgy ne legyen a te gerkádnak nyugalma a te nyakadon.”

1.4. Betegségek gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁴)

Mikor az Úrjézus járt a földön, elindult Szent Péterrel betegeket gyógyítani. Elestültek, s betértek egy házhoz. A házigazdától kértek éjjeli szállást. A házigazda megparancsolta a feleségének, hogy jó ágyat vessen az Úrjézusnak, Szent Péternek, s vacsorát adjon nekik. Az asszony nem fogadta meg. Árpából csinált zsemlekását, zsemlekását evett az Úrjézus. Szalmából csinált ágyat, párna helyett követ tett a fejek alá, s kőpaplannal takaróztak. Elaludtak. Hajnalban beteg lett a háziasszony. S Krisztus Urunk, a drága Jézus, felkelt, hogy gyógyítsa meg az asszonyt. Szent Péter mondta neki: „Mért akarod meggyógyítani, ez egy rosszféle lélek, árpából főzött zsemlekását, követ tett a fejünk alá, kőpaplannal takargattott.” Akkor ezzel gyógyított az Úrjézus:

„Szalmaágy,
 kőpárna,
 kőpaplany,
 árpából zsemlekása,
 mind a drága Jézus áldása.”

„Édesanyám mondogatta még leánya koromba, emlékszem, hogy több betegséget is gyógyított velem.”

2.1. Fájdalom gyógyítása (Szeged¹⁵)

Mikor Krisztus Urunk Pétörre a földön járt,
 bemöntenek a városba,
 onnan mög bemöntenek egy házba;
 tanátak jámbor gazdát,
 haragos gazdasszonyt.
 Kért tülle vacsorát;
 adott nekik kükinyeret, fakést,
 főzött nekik sajtalan^a kását.
 Azután mög kért tőlük szállást:
 vetött nekik gyékényágyat, kúpárnát,
 Jézusnak a kúpárnán nem vót maradása,
 az te testödbe ennek a nagy fájdalomnak
 úgy ne lögyön maradása!

^a sótlan

2.2. Fájdalom gyógyítása (Szelevény, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶)

Mikor Jézus Krisztus Szent Pétörre a földön járt,
 bemönt egy házhoz,
 tanátak engödelmes gazdát,
 engödetlen gazdasszonyt.
 Az embör akart hálást adni,
 az asszony nem akart.
 Ott háttak,^a
 kaptak termésküvet, gyékényágyat,
 Jézus fekszik rajta.
 „Jaj, de kemény ágy!
 Engödelmes gazda,
 engödetlen gazdasszony.
 jaj, de fáj!”

Öt Miatyánk, öt Üdvözlégy.

3. Torokfájás, torokgyík gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia¹⁷)

Krisztus Urunk elindula Szent Péterrel.
 Bémenének egy házhoz,
 s vettek kéágyat s kúpárnát.^b
 Átkozott fehérnép,
 jámbor férfiú,
 Krisztus Jédusnak^c sítelen^d pogácsa,
 fételen^e kása.
 Krisztus Jédusnak egészséges ágya,
 kébel lett párnája.
 Kérem Krisztus Jédust:
 vedd ki ennek a Marikának kébel lett párnáját,
 nyaka alol, vidd el késziklákra!
 A beteg maradjon egészségesen,
 hogy az Isten adta!

^a háltak

^b kőágyat és kőpárnát

^c Jézusnak

^d sületlen

^e főtlen

4.1. Pokolvar^a gyógyítása (Királyhegyes, Csongrád megye¹⁸)

Mikor az Úrjézus itt ezen a földön járt, utazott,
bement egy jámbor gazdához,
haragos gazdasszonyhoz
szállást kérni.
Adott néki szállást gyékényponyván meg kővánkoson.
Minthogy^b az Úrjézus ezen a gyékényponyván és kővánkoson
helyit nem találta,
úgy itt ez a fájdalmas pokolkelet, pokolvar
vagy akarmiféle támadás^c itt,
ebben a testbe helyit ne tanálja!
Menjen le a föld alá fájdalma!
Oszlassa el az Atyaisten!
Oszlassa el a Fiúisten!
Oszlassa el a Szentháromság egy Isten!
Menjen le a föld alá fájdalma!

4.2. Támadás gyógyítása (Apátfalva, Csongrád megye¹⁹)

Mikor az Úrjézus a földön járt,
tanált jámbor gazdára,
jámbortalan gazdasszonyra.
Főzött neki sajitalan kását,
adott néki nádkést,
vetett néki gyékényágyat,
adott néki kúpárnát.
Az Úrjézus a gyékényágyon, kúpárnán nem maradhatott,
ez a pokolbeli fájdalom se maradhasson énrajtam,
csak menjen el hetedhét ország ellen,
ott es menjen a föld alá,
ott se tegyön semmi kárt!

Variáns: kelevény gyógyítása (vége: „...Oszlassa széjjel az Atya, oszlassa a Fiú” stb. – Apátfalva, Csongrád megye²⁰); szemverés gyógyítása („...úgy a gyerekekbe a szemverés pihenni ne tudjon, süllyedjen a földbe!” – Ferencszállás, Csongrád megye²¹).

5. Pokolvar gyógyítása (Majdán, Krassó-Szörény megye, Románia²²)

Mikor az Úristen ezön a földön járt,
tanált jámbor gazdát,
haragos gazdasszonyt,

^a 'kelés'^b aminthogy^c 'kelés', 'gennyes fekély'

gyékényponyvát,
sajitalan kását.
Ez a nyavalya ennek a lánnak úgy ne árthasson a testin,
mint Krisztus Urunk nem maradhatott a kúágyon!

Variáns: nyilamlás gyógyítása (elején fohász, vége: „...Úgy ezen te szolgádnak a nyilamlása, nagy fájdalma ne nyughasson; úgy siessen elmenni, mint sietett az boldogságos Szűz Mária a Kálvária hegyére.” – h. n.²³).

6. Seb gyógyítása (Atkár, Heves megye²⁴)

Mikor az Úrjézus a földön járt, bekopogtatott a szegény ember házába, szállást kért. A haragos asszony adott neki kőkenyeret, fakést, vetett neki puha ágyat kőpárnából, de ezen Krisztus Jézus nem nyughatott, pihenhetett.

Te se nyughass, te se maradhass,
tisztulj innen, takarodj!

7. Rángógörccs gyógyítása (Hódmezővásárhely, Csongrád megye²⁵)

Mikor a mi Urunk Jézus Krisztusunk a fekete földön járt,
gyógyított sokféle nyomorultakat és hetvenhétféle nyilallásban levőket.
Egy fene asszonyhoz mén a mi Urunk Jézus Krisztusunk szállást kérni,
ád az a mi Urunk Jézus Krisztusunknak kúpárnát, vaslepedőt,
de azon a mi Urunk Jézus Krisztusunk dicsőséges teste meg nem pihene,
hogy ebben a kisdedben is a nyilallás meg ne maradjék,
hanem, sőt ellenben a tengernek mélységes mélyébe vettessék, és ott szét-
szakadoztassék!
Mondd az Atya Úristennek azon szent igével és hatalmával. Amen.

Gyógyítóasszony olvasott rá ezzel a beteg gyerekre; aki pár óra múlva jobban lett.

8. Betegség gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁶)

Mikor Jézus Krisztus a földön járt,
volt neki gyékényágya, kőpárnája,
jámbor gazdája, haragos gazdasszonya.
Bevándorolt egy kis házba,
az ágyára fejét lehajtja.
Uram, drága Jézusom,
a te szent igéddel mondom:
ahogy elmondtam a te kis versedet,
úgy távolítsd el tőlem ezt a veszélyt!
Környékezzon meg az Atyaisten,
környékezzon meg a Fiúisten,
környékezzon meg a Szentháromság Úristen;

vigye a földbe ezt a betegséget,
 e földi élőlényt többet ne kínozza meg!
 Vigye el az Atyaisten,
 vigye el a Fiúisten,
 vigye el a Szentlélek Úristen! Ámen.

9. Torokfájás, torokgyík gyógyítása (Szabófalva, Neamț megye, Románia²⁷)

Megindult a Krisztus^a Urunk a földend.
 Küádzsat vetének,
 küpárnát^b tevének,
 szóotalan^b kászát főzének,
 ennie adtak a Krisztusznak.
 Nem ult ura megnyugodzsék^c a küpárnán, sze^d küádzson.
 Sze nem ult megszáatulodzsék^c e szóotalan kászával.
 Ud ne ledzsék megnyugodzsék e gilka^f betegnek e nyákába,
 kiszökjék e nyakából,
 biémenjen e nadzs erdőbe,
 biészökjék e vadlyánynak e köbelibe.
 E beteg elmaradzon tisztán,
 mind kiszületett erre a világra,
 megszáatulodzsék!^g

10. *Gilka* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia²⁸)

Krisztus Urunk mikor a földön járt,
 talált jó emberre,
 rossz asszonra.
 Az asszon vetett neki gyékényágyat,
 tett kőpárnát,
 adott kötelen kását,
 sűtelen pogácsát,
 Krisztus szava mondása,
 gilka elmúlása!

Hüvelykujjukat köpdösték:

Ptü, ptü, ptü!

^a Krisztus

^b sóotalan

^c 'nem tudott megnyugodni' (részben románból)

^d se

^e 'nem tudott jóllakni' (részben románból)

^f 'Mandulagyulladás', 'torokgyík' vagy más fül, torok körüli betegség.

^g 'lakjék jól!' (románból)

Variáns: gilka gyógyítása („...kőpárnát, ragozsinalapedőt...^a / ...Jézus maga mondja: »Gilka elmúlása.«” – Lésped, Bákó megye, Románia²⁹).

11.1. *Gilka* gyógyítása (Lésped, Bákó megye, Románia³⁰)

Én elolvasom Annának a nyakató
 hetvenhétféle gilkat, hetvenhétféle torokgyéket,^b
 brenkát,^c
 szokát,
 csumát,^d
 hollerát,^e
 dagadást,
 ángyinát.^f
 Tik hetvenheten vattok,
 hétről maradjon hatra,
 ötről négyre,
 ...
 kettőről, egyről semmire.
 Mer Krisztus Urunk mikor a féden járt,
 talált egy jó emberre s egy rossz asszonra.
 Az asszon nekik vetett gyékényágyat,
 tett kőpárnát,
 adott főtelen kását,
 sítelen pogácsát.
 Krisztustól mondásó
 legyen gelka elmúlásó!

11.2. *Gelka* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³¹)

Krisztus urunknak
 földje jártában
 jámbor gazdájával,
 hamis gazdasszonyával
 gyékényágya,
 kőpárnája,
 sóotalan kásavacsorája.
 Hét gelka,
 hétből maradt hat,

^a 'gyékényből vagy nádból fonott lepedőt'

^b torokgyíkot

^c Brenka, szoka: ismeretlen jelentésű szavak (románból).

^d 'kolerát'

^e kolerát

^f 'torokbetegséget' (románból)

hatból öt,

...

egyből semmi.
Ugy eloszolják,
mint a hob^a hogy eloszlik!

Variáns: *gelka* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia³²).

12. Seb gyógyítása (Csorvás, Békés megye³³)

Mikor Krisztus a földön járt,
szállást sehol nem talált,
talált egy kópárnát, és azon nem találta nyugtát,
ez a kelés is úgy ne találja nyugtát a te szolgádba!

13. Fájdalom gyógyítása (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye³⁴)
Miatyánk.

Mikor az Jézus Jerikóból Jeruzsálembe ment,
útközbe elfáradott.
Bement egy házhoz, szállást kért.
Kapott szállást az Úrjézus,
gyékényágyat, kópárnát.
Úrjézusnak gyékényágya, kópárnája,
melyen nem volt neki semmi maradása,
ennek a fájásnak se legyen itt semmi maradása,
oszlassa el a teljes Szentháromság egy Isten, amen!^b

14. *Megcsömörlés* gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia³⁵)
A gyógyító egy pohár vizet kavargat, s kilencszer elmondja:

Elindula boldogságos, szép Szűz Mária
az ő szent fiával.
Kőből, s porondból^c ágyat vessen!
Mint a kőt s porondot elszórták,
úgy szóródjék el a fájdalom a hasából Márisnak!
Térj meg,^d térj meg,
áldott Szűz Mária!

A vízből háromszor iszik a beteg, majd megmossák a fejét és a hasát. „S aztán önti el egy tiszta helyre.”

^a hab

^b Átírás kéziratos feljegyzésből.

^c Porond: 'homokos, kavicsos föld'.

^d 'Gyere vissza' – itt értelmetlen szövegrész. Az egész szöveg kissé elhomályosult.

15. *Kelés* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye³⁶)

Mikó az Úristen a szögény asszonyhon bemönt, bajkolódott,
aszmondja:
„Kúpárna,
kákaágy,
Isten mondja szó.”

16. Fájdalom gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia³⁷)

Ó, jén^a édös Jézusom,
szent száddal lehölj rá!
Elindult Kisjézus,
előtanát egy zsidó asszonyt,
ágyat vetött néki,
gyékényágyat,
kúpárnát.
Jézus a kúpárnán nem nyughatott,
ezön a nyavala se nyughasson,
se pedig ez ne maradhasson,
ez a Jézus szava!

17. *Szemverés*, torokfájás stb. gyógyítása (Torontáltorda, Közép-bánsági körzet, Szerbia³⁸)

Mikor a Jézus Krisztus mönt Jeruzsálemben,
szömbetanát egy zsidó lánt.
Kérdi tülle:
„Hol jártá, te zsidó lány?”
„Jeruzsálem városába.”
„Gyere vissza véllem, vessé neköm gyékényágyat, kúpárnát!”
A zsidó lán vetött a Jézusnak gyékényágyat, kúpárnát.
Ahogy a Jézusnak azon nem vót maradása,
úgy ne lögyön ezen a kisedön sömmiféle betögségnek, szömverésnek
maradása!

18. *Gelka* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia³⁹)

Irigyeknek^b imádsága,
üdvöz légy, szép rózsája!
Mikor Krisztus Urunk velünk szembe lakott,
házasságra hiutt.^c

^a én

^b Az első két sor egy Szent Rozáliához mint pestisvédőszenhez szóló imádság elhomályosult töredéke.

^c hívott

Kőből párnája,
páporból^a terített ágya,
úgy ne legyen annak a gelkának nyugodalma,
mint Krisztus Urunknak hogy nem volt!

19. *Kelés* gyógyítása (Atkár, Heves megye⁴⁰)
Háromszor olvastak rá, közben a gyűrűsujjal körülkerítették:

Jézus kősziklán feküdt,
kőpárnával takaródzott,
nem nyughatott.
Te se nyughass,
ne maradhass,
tisztulj innen, takarodj!

Utána keresztet vetett a kelésre. A harmadik ráolvasás után elmúlt.

20. Fájdalom gyógyítása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia⁴¹)

Krisztus Jézus földön jártában,
gyékényágya,
kőpárnája,
sótalan, főtelen kásája,
avvót^b este vacsorája,
egy rossz asszon
s egy jó ember adta vót.
Fu, fu, fu [fúj]!

21. Torokfájás gyógyítása (Szentistván, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴²)

Istennek nevében kezdem el,
az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ámen.
Fuss, fuss, meredek,
soha sehun menne^c állj,
mint Krisztus Urunk ezen a feődön nem állott,
gyékénypárnája,
keővánkoscájája.
Oszlasson el téged az Atya,
oszlalson el téged a Fiú,
oszlalson el téged a Szentlélek!

^a gyékény
^b az volt
^c meg ne

Semmi vaót,
semmi legyen,
oszoljon el ez a kövi!^a

A második rész után háromszor keresztet vetnek a betegre.

22.1. *Kelés* gyógyítása (Szőreg, [Szeged], Csongrád megye⁴³)

Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Úristen nevébe körösztollek semminek.
„Gyékénykása,
kőpárnája,
Krisztusnak tüskös lepedője,
sajtalan kásája”:
Krisztus mondása.
Múljon el a támadása!
Atyaisten, oszlasd el!
Fiúisten, mulaszd el!
Szentlélek Úristen, vidd el!

Variáns: támadás gyógyítása (rövidebb: Monostor, Arad megye, Románia⁴⁴).

22.2. Rándulás gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye⁴⁵)

„Gyékényágy, kőpárna”:
Úrjézus mondása.
Ennek a nagy fájdalomnak
lögyön elmúlása!

22.3. Mellfájás gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁴⁶)

„Kőpárna, gyékényágy,
sajtalan kása.
Jóakarátú embör,
rossz szándékú asszony”:
az Isten szava mondása.
Ez lögyön a csöcsfájósok
orvossága!

Valaki szállást kért. Aszondták, engedjék be éjszakára. Aszondta az asszony: „Nem kő, vagyunk itt ölegen. Ne engedjük be!” – „Ó, hát majdcsak valahun macsarítunk^b neki egy kis helyet. Igazítsál ide!^c Tödd le a gyékényt, oszt rá egy párnát vagy

^a köve (Talán: 'nyakon lévő csomó'.)
^b 'csinálunk'
^c Kb. 'figyelj ide'.

valamit!” Osztan letött egy gyékényt, osztán a feje alá egy téglát tött az embörnek. Osz azé van ez az imádság.

Variánsok, a záró rész nélkül: mellfájás gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁴⁷ „...Erős asszony, engödelmes embör...” – Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁴⁸).

22.4. Emlődaganat gyógyítása (Szeged⁴⁹)

Dicsőség az Atyának és Fiának és Szentléloknek,
miképpen kezdetben vala, most és mindörökkön-örökké, ammen.
„Engödetlen gazdasszony,
Engödelmes gazda,
gyékennád,^a
küpárna”:
Jézus mondta szó.
Hol lappadjon!

Miatyánk, Üdvözlég.

22.5. Ismeretlen cél (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁰)

„Jámbor embör,
gonosz asszony,
küpárna”:
Jézus mondása
jusson eszödbe!

22.6. Kelés gyógyítása (Lőrinci, Heves megye⁵¹)

Köpárna,
gyíknád,^b
engedetlen asszonyi állat,
engedelmes férfiú,
ezt mondom a Boldogasszony nevében.
Oszlasson el az Atya,
oszllasson el a Fiú,
oszllasson el a Szentlélek Isten! Ámen.

23. Gelka gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁵²)

Olyan személy simogatja a beteg nyakát nagyujjal és gyűrűsujjal, aki e két ujjával már megölt egy „étógyékot”.^c „Aki egyszer megöl egy ilyen étógyékot, az egész életében tud gelkát gyógyítani.” Vízvetéssel: három parazsat vetnek egy kanna vízbe.

^a Feltehetően a „gyékényág” szó eltorzulása.

^b Feltehetően a „gyékényág” szó eltorzulása.

^c 'szalamandrát'

„Mondod a nevét annak, kiért vetted a vizet, kezedet reateszed a kannának a tetejire, akkor vetted belé egy szenet,^a háromcorig monddod:”

Gyékennája,^b
köpárnája,
sótalan, főtelen kásája,
hamis gazdasszonya,
jámbor gazdája,
Krisztusnak szólása.
Legyen Marika megvígasztalása!
Ettől a szenesvíztől legyen vigasztalása!

„Aztán elmondod a Miatyánkot, keresztet vetsz, s azzal a vízzel megmosódik, s iszik belőle három cseppet.”

Variáns: torokgyék gyógyítása (rövidebb: Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia⁵³).

24. Sűc gyógyítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁵⁴) Egy lélegzetre mondja el, közben jobbajával a beteg arcát simogatja:

Gyékényág,
köpárna,
haragos asszony,
engödelmes embör.
Sű,
hetvenhétféle sű,
úgy eltisztuljatok,
mind ennekelötte vót!
Szentök,
szent angyalok,
úgy eltisztijjátok,
mind ennekelötte vót!

25.1. Ismeretlen cél (Erdély, Románia⁵⁵)

„Kőpad, gyékényág,
csepegés alatt való ser,^d
sótalan kása”:
ez a Jézus három szava,
s használjon az egész világnak!

^a 'parazsat'

^b Feltehetően a „gyékényág” szóból torzult el.

^c *Sűly/sűlsűh*: többféle súlyos betegség neve lehetett; leginkább szifilisz, rákos fekély.

^d Készülőfélben lévő sör.

25.2. *Kelés* gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁵⁶)

„Gyékenykáka,
kőpárnája,
Krisztusnak tüskös lepedője,
sajtalan kásája”:
Krisztus mondása.
Múljon el a támadása!^a
Atyaisten, oszlasd el,
Fiúisten, mulaszd el,
Szentlélek Úristen, vidd el!

Variáns: rándulás gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye⁵⁷).

25.3. *Csöcsfájás* gyógyítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁸)

„Küpárna,
gyékényágy,
sajtalan kása”:
Jézus szava.
Ezáltal múljon el
ennek a csöcsnek a fájdalma!

Variáns: *csöcsfájás* gyógyítása („...Isten mondása, ez a csöcsfájásoknak gyógyulása!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye⁵⁹); mindenféle betegség gyógyítása („...Jézus mondotta, múljon el!” – Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁶⁰).

25.4. *Gélka*^b gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁶¹)

„Gélkája-gélkája, kőpárna”:
Jézusnak mondása.
Gélkának legyen elmúlása!

25.5. *Gilka* gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia⁶²)

„Krisztusnak kőpárnája,
sütelen pogácsája,
főtelen galuskája”:
legyen a gilkanak elmúlása,
met a Krisztus hagyománya!

Variáns: *gelka* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁶³).

^a *Támadás:* 'kelés', 'gennyes fekély'.

^b *Gelka, gélka, gilka:* 'mandulagyulladás', 'torokgyík', 'fültőmirigy-daganat' vagy egyéb torok, fül körüli betegség.

25.6. *Nagy marin*^a gyógyítása (Székelyvarság, Hargita megye, Románia⁶⁴)
Reggeli mise előtt kell ráolvasni. A gyógyító keresztet vet magára és a betegre:
„...hét fokhagymacikk, kenyérbéllel, hét darabocskát sót, összegyurja, erre olvassa, keresztet vet rea.”

Sohase láttalak,
sohase lássalak,
a szentáldozat itt ne érjen!
„Gyékenyágya,
kőpárnája”:
ez a Krisztus mondása.

Keresztvetés. „Hiszekeggyel végezi. Akkor hét Miatyánk, hét Üdvöz, Mária, a Szűz Mária kilenc keserűségére ajánlja.” „Akkor veti a keresztet, s akkor a csiporból^b azt a mézet s kinyérbelet, azt mártsa. S a sebre es rakja rea.” (Kétfelé osztja, egyik felét a sebre teszi, a másik felét a földre borítja, „hogyan szálljon vissza a földbe”).

Porból lettél, s porá^c válunk!

26. *Kék pokolvar*^d gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia⁶⁵)
Kézzel körbekerekítik a kelést, majd kisujjal visszafelé kerekítik. Háromszor mondják el az „olvasást”:

„Kőpárna,
ernyőágy,
árpából zsemlekása”:
ezt a szép Szűz Mária hagyta.

27. *Torokfájás* gyógyítása (Bordány, Csongrád megye⁶⁶)
Maga a beteg mondja, akinek fáj a torka:

Gyékenyágyam,
kővankosom,
sótalan kása:
gyógyítsd mög
a torkom!

^a 'Kelés', 'feneketlen pokolvar'.

^b csuporból

^c porrá

^d 'kelés'

28.1. Torokfájás, *torokgyík* gyógyítása (Gerlény, Bákó megye, Románia⁶⁷)

Főtelen kása,
sütelen pogácsa,
gyékén alatt való Krisztus köpárnája.

28.2. *Megrontott* tehén gyógyítása (Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye⁶⁸)

Gyíkinydunya,
kúváncos.

29. *Csömör* gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia⁶⁹)

Egy kanna vizet visszafelé kell kavargatni, vagy „keresztesen” vágó mozdulatokat tenni a vízfelületen. Egy lélegzetre kell mondani, háromszor:

Boldogasszony, nagyasszony
híja Isten^a s a fiát asztalhoz, vendégnek,
megtisztelje, megbecsülje.
Ágyat vetett parandból,^b kőből,
s lefektette, áment.

JEGYZETEK

- 1 Ohrt 1936a.
- 2 Lásd erről Dömötör Tekla elemzését, aki a földön járó istenségek legendái, mesei szüzséire és azok besorolására is utal a nemzetközi mesekatalógusokban (Dömötör T. 1974, 110–119).
- 3 Kákósy 1978, 116–117, az i. e. 4. századból fennmaradt Metternich-sztéléről.
- 4 De Martino 1963, 38–39.
- 5 Bonomo 1953: 107–120.
- 6 Cristescu-Golopenția 1944, 113; Krauss 1890, 53; Radenković 1982, 35.
- 7 Lásd erről: Pócs 1990. Nem ráolvasás, hanem csak gyógyításra adott utasítás, gyógyító recept tanítása több szövegtípusban előfordul, lásd ezeket a XIV. és XVII. csoportokban.
- 8 Lásd erről az élők és holtak világának *fött-nyers* oppozícióiról szóló tanulmány példáit: Pócs 1992.
- 9 Kálmány 1891a, 105.
- 10 Bosnyák 1980, 160.
- 11 Halász 2005, 401.
- 12 Takács György gyűjtése, 2007.
- 13 Diószegi 1960b, 66.
- 14 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 40–41.
- 15 Kálmány 1891b, II. 112.

^a Istent

^b Parand: porond, 'homokos, köves talaj'.

- 16 Kálmány 1891a, 36; Kálmány 1891b, III. 151.
- 17 Kallós 1966, 151.
- 18 Polner 2000, 77.
- 19 Csalog Zsolt gyűjtése, 1964.
- 20 Gunda 1936, 320.
- 21 Polner 1985, 10.
- 22 Kálmány 1891a, 69; Kálmány 1891b, III. 152.
- 23 Varga 1877, 143.
- 24 MNT 15; MNT 18.
- 25 Kiss Lajos 1981, 405.
- 26 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 27 Kallós 1966, 151.
- 28 Bosnyák 1973b, 289.
- 29 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.
- 30 Hegedűs 1952, 44.
- 31 Diószegi 1960b, 64–65.
- 32 Bosnyák 1980, 160.
- 33 Csalog Zsolt gyűjtése, 1966.
- 34 Erdélyi 1976, 114.
- 35 Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 26.
- 36 Kálmány 1891a, 37; Kálmány 1891b, III. 152.
- 37 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 151.
- 38 Csalog Zsolt gyűjtése, 1965.
- 39 Diószegi 1960b, 64.
- 40 MNT 18.
- 41 Bosnyák 1982, 125–126.
- 42 Istvánffy 1896, 368; Herkely 1937, 184.
- 43 Polner 1978, 106.
- 44 Kálmány 1891a, 36–37; Kálmány 1891b, III. 152.
- 45 Kálmány 1891b, 105.
- 46 Polner 2002, 110.
- 47 Polner 1978, 104.
- 48 Kálmány 1891a, 36; Kálmány 1891b, III. 151.
- 49 Ferenczi J. 1875, 138.
- 50 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 151.
- 51 MNT 15.
- 52 Halász 2005, 255.
- 53 Takács György gyűjtése, 2007.
- 54 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 153.
- 55 Szilády 1873, 307.
- 56 Polner 2000, 78.
- 57 Polner 2000, 31.
- 58 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955.
- 59 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 2.
- 60 Kálmány 1891a, 35; Kálmány 1891b, III. 1.
- 61 Csoma Gergely gyűjtése, 1986; Csoma 2000, 30.

- 62 Kallós 1966, 151.
 63 Diószegi 1960b, 64.
 64 Bakos Márta gyűjtése, 2003; Takács 2014.
 65 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 42.
 66 Polner 2000, 82.
 67 Kallós 1966, 151.
 68 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 4.
 69 Csoma Gergely gyűjtése, 2001.

XIX. ANGYAL–BOSZORKÁNY CSATA

Tánczos Vilmos, Daczó Árpád, Takács Görgy és mások Székelyföld és Moldva határvidékén folytatott gyűjtéseiből ismert unikális tartalmú, tejröntő boszorkányok ártásai ellen szolgáló ráolvasások. A szövegek egymásról másolt kéziratok formájában voltak használók birtokában. E szövegnek egyelőre nem tudunk párhuzamairól. A rendkívül archaikusnak tetsző ráolvasás egyrészt tartalmazza a boszorkányságnak a szövegek származási helyein mai napig ismert eredetlegendáját, másrészt egy hatásos költői eszközökkel, végtelen mágikus ismétlődő szerkezetekkel elbeszélte kozmikus csatát az angyalok és a boszorkányok között. A csatamotívum messzire elvezet az európai ráolvasások szokásos közegéből, bár az égből leereszkedő arany-, ezüst- vagy viaszlajtorja motívuma a román ráolvasások gyakori képe.¹ Noha némileg hasonló csatajelenet tündérek és boszorkányok közt is ismert Közép-Európából,² az angyalok és boszorkányok csatájának eredete feltehetően a bizánci apokrif irodalomhoz lesz valahogyan köthető; messihi múltba vezető előtörténetében a balkáni bogumilizmus által közvetített dualisztikus nézeteken keresztül talán még a Qumrán Háborús tekerésében (IQM) ábrázolt kozmikus csata is felsejlik, a Mihály arkangyal támogatta Világosság fiai és a Sátán serege között.³

1. *Gonosz szélbaj térítés^a* (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia⁴)

A mi Urunk Jézus Krisztust a gonosz zsidók halálra ítélték, megköztözték, és kínozták, verték. Meztelenre vetkeztették. Odamentek a tündér fejrénépek, és az Úr Jézusnak övezőt ajándékoztak, és azt kérdezte az Úr Jézus: „Milyen ajándékot kértek tük ezért?” Ők azt felelték, hogy adja meg nekik azt a tudományt, hogy járhasanak látatlan színbe,^b bármi dolgot ők elkövehessenek, bárkit megtámadhasanak ijedséggel, szívgyörcsrel, szívgyengüléssel, ájulással, riszketéggel,^c szomorúsággal, nagy búval, elfészegíthessék,^d rossz órákat, rossz szelekkel, keserves nagy nyilalásokkal és kilencvenkilencféle csinálmányokkal^e és a leggonoszabb urszitával.^f És mondja nekik az elbágyadott Úr Jézus Krisztus: „Ne kérjétek ezt, asszonyi állatok!^g Mert soha örökig az Atyám színét meg nem látjátok.” És ők azt felelték: „Sebaj, ha nem is” – és megadatott [a rontás képessége a tündér fejrénépeknek]. És így [---]^h és az Úr Jézus Krisztus megsajnálta a keresztény hiveket, hogy ártatlan ilyen szenvedésre jussanak, és átadta ezt a tudományt nekünk, hogy egy

^a G. J. volt magyarcsügési lakos kézírásos füzetéből; Takács György írásképet pontosan visszaadó közlésének átírt változata. A kéziratban megadott cím: „A gonosz szélbaj terites”.

^b Láthatatlanul (tehát végezhessek titkos rontásaikat).

^c 'riszketegséggel', 'riszketéssel'

^d 'félszegé, nyomorékká tehessék'

^e Csinálmány: 'rontás'.

^f Urszita: 'halálos kimenetelű rontás' (románból).

^g 'Asszonyi lények', vagyis asszonyok.

^h Olvashatatlan rész a kéziratban.

módon segítkezzünk, hogy kérésünkkel hozzá folyamodjunk, és ő fog segítséget adni.

Parancsot ad az angyali seregeknek,
 hogy beszálljanak Jeruzsálem hegyeiről,
 aranylajtórjakon leszálljanak,
 és rögtön felszereljenek
 kilencvenkilencen fejr lóval,
 kilencvenkilencen szürkével,
 kilencvenkilencen barnával,
 kilencvenkilencen sárgával,
 kilencvenkilencen fegyveresen,
 kilencvenkilencen kardoson,
 kilencvenkilencen szuronyoson,
 kilencvenkilencen késekkel,

[---],^a

a lovasok a tündérboszorkányokat bekerítsék,
 akik N. N.-t^b bármi néven nevezendő rosszal kínozzák,
 bekerítsék,
 lovakkal letapodtassák,
 arany [---]^c összeszagadtassák,
 a fegyverekkel lelövöldözzék,
 a kardokkal összevágják,
 a szuronyosok szuronyba húzzák,
 a törrel összedöfözzék,
 késekkel eszehasogajják,
 a lábik fejétől a fejk tetejéig,
 és a Jordán vizébe vettessenek,
 és úgy megsemmisüljenek,
 és úgy elolvadjanak,
 ahogy elolvad a viasz a melegtől,
 és úgy eloszoljanak,
 mint a gyertyafüst!
 Úgy meg ne találkozzanak többet soha örökig,
 mint ahogy meg nem találkozik hegy hegyvel,
 úgy meg ne egyezzenek,
 ahogy nem egyezik a tűz a vízzel,
 és úgy megaludjanak,
 ahogy megaluszik a tűz a víznek erejétől,
 és megsemmisüljenek N. N. testjéből
 és szívéből mindennemű bajok,
 úgy megsemmisüljenek,
 amint ahogy a szél a port elviszi az utakról. Amen.

^a Nem értelmezhető sor (a kéziratban: „9gen fökel”).

^b Ide kell behelyettesíteni a nevet.

^c Olvashatatlan rész a kéziratban.

2. Tejrontó boszorkányok ellen (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia⁵)
 „Tavasszal, mikor a tehen borjújása közeledik, a boszorkányok elveszik a tehenek tejtét, a tehenet megbolondítsák, rüg, nem enged magához közel senkit, nem lehet megfejni.”

Elindul a boldogságos Szűz Mária a Jordán vize mellett.
 Szembetalálá a kantéros^a boszorkányokat,
 kérdi: „Hova mentek, ti kantéros boszorkányok?”
 Menyünk fekete földnek színire,
 hol Bimbó (Lizi) tejtét, maráját^b elvenni,
 eszit elferdíteni,
 szemeit elhomályosítani,
 füleit megsüketíteni,
 veséit összerombolni,
 az összes szaporodását megsemmisíteni elmenyek!
 A boldogságos Szűz Mária megkéri az ő áldott, szent fiát,
 adjon segítséget.
 Elmenyen az Úr Jézus Krisztus,
 elküldi a szenteket.
 Jeruzsálem hegyein leszállanak,
 Szent György mártin,^c Illés próféta,
 Szent Mihály arkangyal
 aranyláncokkal a gonosz boszorkányokra rearohannak,
 a láncokkal megkötözik,
 a fegyverekkel esszelövöldözik,
 a kardokkal eszevágják,
 a Jordán vizibe vetik.
 Csúfabbul fognak jární,
 mind aki nagy intereszre^d adja ki
 a szegényeknek a pénzt!

Ezt háromszor kell elmondani.

Aki elvette a Bimbónak (a Lizinek) a tejtét,
 aki elvette egy kézzel,
 én visszaveszem kettővel,
 aki elvette kettővel,
 én visszaveszem hárommal,

...

^a A tejrontó boszorkányok gyakori jelzője a magyarság keleti csoportjainak nyelvében; vitatott eredetű szó.

^b Az adatközlő szerint: a „tej zsírját”. A többi ismert kéziratos szövegben e helyen „monáját,” „manáját” szerepel; lásd alább a jegyzetet erről.

^c mártír

^d 'kamatra' (románból)

aki elvette nyolccal,
 én visszaveszem kilenccel.
 Ezen állatoknak az Úr Jézus Krisztus,
 boldogságos, szép Szűz Mária a mennyei Atyával együtt
 adja vissza tejiket, monáikot^a
 fának minden ága-bogából,
 földnek zsírjából!
 Olyan tisztán maradjon,
 hogy^b az Úr Jézus Krisztus megszentelte s megáldotta!
 Úgy eltávozzanak a gonosz boszorkányok ezen állatokról,
 mint ahogy az útról a port elviszi a szél,
 mint a vijosz hogy elolvad a tűz erejétől,
 s a tűz a víz erejétől!
 Olyan tisztán maradjanak,
 ahogy a Jóisten teremtette meg szeretettel, és megáldotta!
 Távol legyenek ezen állatokról!

Miatyánk, Üdvözlégy.^c

Variánsok: tejelvevő boszorkányok ellen („...Aki csinálta fejrénépkézzel, / én visszacsinálok férjfiúkézzel, / aki csinálta egy ujjal, / én visszacsinálok kettővel, / ha ők csinálták kettővel, / én visszacsinálok hárommal...” stb., záradék: „Az én jobb kezemmel visszacsinálok, / s a bal kezemmel eltávolítlak, / s az én lelkemmel elfújlak.”^d – Magyarcsügés, Bákó megye, Románia;⁶ „...a szemeit elhomályosítani, / a füleit megsiketíteni, / a szívét elhervasztani, / a veséit esszerombolni, / a mellét esszerombolni, / az inát meggörbíteni, / az összes testjét megsemmisíteni...”^e – Egerszék, Hargita megye, Románia;⁷ utóbbival majdnem pontosan egyező kézíratos szövegek: Kostekek, Bákó megye, Románia;⁸ f Csinód, Hargita megye, Románia;⁹ s rövid, kihagyásos, sok félreértett szót tartalmazó szöveg, szájhagyományból: Gyimesfelsőlók, Hargita megye, Románia¹⁰).

^a *Monal/manal/manna/mána:* a moldvai csángók nyelvében 'legjobb része, java valaminek' (románból).

^b ahogy

^c A Rózsafüzér Társulat vezetőjénél, papírlapon, imák között talált szöveg, amely feltehetően Kostekekről (Bákó megye) származik (Tánczos 1995, 48–50).

^d Volt magyarcsüges lakos kézírásos füzetéből. Az itt közölt részlet Takács György írásképet pontosan visszaadó közlésének ártírt változata. A kéziratban a ráolvasást négy imádság követi, „amelyek az olvasás erejét hivatottak növelni”: a csodatévő Páduai Szent Antalhoz szóló ima, az „Üdvözlégy, Mária, angyalok, arkangyalok, kerubimok, szeráfimok...” kezdetű ima, a „Szentséges Szűz Mária, mennyország királynéja...” kezdetű ima, és a „Nyisd meg, Uram, szentséges füleidet, Uram, tehozzád kiáltok...” kezdetű ima; ezeket teljes terjedelemben közli Takács 2001, 503.

^e Kézírásos lapról.

^f Tulajdonosa egerszéki kéziratból másolta.

^g Kézírásos lapról.

JEGYZETEK

- 1 Mint erre Takács György e ráolvasó közlése kapcsán rámutat: Takács 2001, 499.
- 2 Lásd Pócs 2005.
- 3 Vermes 1998, 217–222; Davidson 1992, 212–234.
- 4 Takács 2001, 495–497.
- 5 Tánczos Vilmos gyűjtése, 1980.
- 6 Takács 2001, 500–503.
- 7 Takács 2001, 514–515.
- 8 Takács 2001, 520–521.
- 9 Daczó 2003, 282–285.
- 10 Tánczos 1995, 52–53.

XX. KRISZTUS RESZKET

Az alábbi szöveg eddigi tudásunk szerint egyetlen képviselője a kutatásban német nevén *Gicht-segenként* ('Köszvényráolvasás') vagy *Fiebersegenként* ('Lázráolvasás') említett szövegtípusoknak.¹ Első ismert 15. századi adata óta sok német feljegyzése ismert, a 19–20. századból angol, olasz és izlandi szövegekről is tudunk. Ferdinand Ohrt a Krisztus halálával kapcsolatos ráolvasások kutatása során e szöveget a passiójelenetek különböző középkori megfogalmazásaiból eredeztette.² A tartalom mindig Pilátus gúnyos kérdése (*János evangéliuma*, 19:19 alapján): vajon mitől reszket Krisztus, talán köszvénye vagy láza van; majd Krisztus erre adott tagadó válasza, több változatban. Ezek a válaszok sokszor tartalmazznak egy köszvény vagy láz elleni ráolvasás mondására utasító tanítást, ahogy ezt magyar szövegünkben is láthatjuk.³ A magyar ráolvasás – a német változatokhoz hasonlóan – az archaikus imák passiójeleneteivel⁴ szoros tartalmi és stílári rokonságban van.

1. *Hideglelés* gyógyítása (Kistelek, Csongrád megye⁵)

Kösziklák repednek,
halottak föltámadnak,
Krisztus Urunkat megfogták, és Júdás elébe állították.
Azt kérdik tőle:
„Mit félsz? Mit reszketsz? Talán a hideg lel?”
„Nem lel engem, nem is kívánom.
Azt se lelje soha,
aki az én keserves kínszenvedésemről, halálomról megemlékezik!”
Ó hajnal, hajnal,
piros, szép hajnal,
engem vendégségbe hívnak,
de én nem megyek,
elküldöm az én hideglelésemet.
Aki ezt elmondja háromszor napfölkelte előtt,
és három-három Miatyánkot, annyi Üdvözetet és egy Hiszekegyet,
és följánlja Jézus utolsó rázásáért, és tiszta szívből mondja, amen.⁶

Variáns: hideglelés gyógyítása (Kiskundorozsma, Csongrád megye⁶).

⁶ A zárómondat hiányos; ez a formula más szövegekben tartalmazza a túlvilági jutalom ígérését az imádságot elmondó számára.

JEGYZETEK

- 1 Ohrt 1931; 1930d.
- 2 Ohrt 1938, 287–289.
- 3 Az Ohrt közölte német, izlandi, olasz adatokon kívül további német szövegek: Corpus, *Gicht*, 663–665; egy angol ráolvasás: Henderson 1879, 169; francia szöveg: Bouteiller 1966, 258.
- 4 Lásd ezeket: Erdélyi 1976, 269–500.
- 5 Erdélyi 1976, 144.
- 6 Polner 1978, 143.

XXI. HÁROM KRISZTUS ELLEN TANÚSKODÓ LEÁNY

Ennek a ráolvasásnak a párhuzamairól nem tudunk. Első közlője, Takács György is unikális szövegnek véli.¹ A XV.2. csoport epikus ráolvasásaiba szőtt historiola szerint a „három zsidó leány” a Kiszézust szeretettel, dicsérettel igézi meg.

1. Kártékony madarak ellen (Csíkszentgyörgy, Hargita megye, Románia²)

Elindula háram zsidó leány Krisztus ellen tanúskodni.
Egyik megsiketült,
a másik megnémult,
a harmadik megvakult.
Ezek a kártékony [---]^a is mind megvakuljanak,
megnémuljanak,
mint akik Jézus ellen tanúskodtak.

„Ezt a föld^b négy szegén kell mondani, és Űrangy[alát] elimádkozunk. Amikor verik a gabonát, arra való ima.”^c

JEGYZETEK

¹ Takács György gyűjtése, 1998; Takács 2001, 457–458.

² Takács 2001, 457.

^a Itt feltehetően kimaradt egy szó.

^b szántóföld

^c Egy 62 éves asszony imakönyvének hátsó előzéklapján fellelt kézírásból közölte Takács György betűhíven és az eredeti sortördelést megtartva; itt e szöveget normalizált helyesírással adjuk közre.

XXII. LONGINUS-RÁOLVASÁS

A *Longinus-ráolvasás* vérzésmegállító szöveggént az egyik legelterjedtebb középkori típus volt Nyugat-Európában. Hiányos jelenkori magyar szövegünk nem tartalmazza a Krisztus oldalába lándzsát döfő katona nevét, amely egyébként az egyházi feljegyzésekből a 10. század óta ismert szövegekben mindig szerepel. Ugyancsak megemlíti azonban Longinus nevét egy 1677-ből származó dokumentumunk, Apafi Anna orvosságskönyve: „Vala egyszer egy zsidó vitéz, kinek neve vala Longinus, / ki Krisztus Urunknak az magas keresztfán szívet általöklelte vala kopjával...” (Lásd a B kötet C/9.1. szövegét.) Ferdinand Ohrt a Krisztus halálával kapcsolatos ráolvasásokról szóló alapvető művében ismerteti a ráolvasás számtalan latin és néhány bizánci forrását,¹ és keletkezését a sokkal korábbi *Három fivér ráolvasáshoz* (német nevén *Dreibrüdersegen*) köti. Ennek 10–13. századi variánsaiban sokszor megjelenik a három gyógyító fivér elbeszélésébe iktatva a Longinus-jelenet, majd ez utóbbi fokozatosan önálló ráolvasástípussá válik. Irmgard Hampp német, Jonathan Roper késő középkori angol változatokat közöl.² Társtalan 20. századi szövegünk, a 17. századihoz hasonlóan, feltehetően kézíratos receptgyűjteményből származik.

1. *Szegezi*^a gyógyítása (Kerta, Veszprém megye³)

Vala ez vitéznek neve [---],
ki a mi Urunk, Jézusunk szívit általökleli a keresztfán.
Miképpen az ő istenséginek nem árthat,
azonképpen ne árthasson neked, Istennek szolgájának a szegezi és annak
semminemű ágozattja,
az Atya, Fiú, Szentlélek nevében!
Nem miénk, örök Isten, a dicsőség,
hanem a te szent nevedé.

JEGYZETEK

¹ Ohrt 1938, 51–57. Lásd még Jacoby 1933.

² Hampp 1961, 201–205; Roper 2005, 112–113.

³ Süle Sándor gyűjtése, EA P 313/83 – Fn, 136. A gyűjtő hiányosan közölte.

^a *Szegezés/szegezi/szegedés*: nyilalló, szúró fájdalom a derék táján.

XXIII. SZENT ASSZONY KARJÁN SZENT GYERMEK

E viszonylag körülhatárolt elterjedésű ráolvasást elsősorban Dél-Magyarországon használtak különböző betegségek gyógyítására. Írásos forrásokra megy vissza; ezzel kapcsolatban lásd a 4. szöveg jegyzetében Harangozó Imre hivatkozását egy újságcikkre. Takács György egy majdnem teljesen egyező szövegű 19. századi ponyvanyomtatványt is említ, amelynek *Szemverés és szegezés ellen való imádság* a címe.¹ Pontos párhuzamait dél-magyarországi, Duna menti németek ráolvasásai között,² továbbá német ráolvasások³ és svéd „népi” imák kora újkori emlékeinek publikációiban⁴ leljük fel.

1.1. Rándulás gyógyítása (Szeged⁵)

Úton mén a szent asszony,
szent asszonnak szen gyermek a kezibe,
szen gyermeknek szent körösz a kezibe.
Icemödés, ficemödés,
inaknak, csontoknak
helyibű kimönete,le,
kűdöm Máriáhon,
Mária kűdi szen fiáhon,
kűdi helyire.

1.2. *Szemverés* gyógyítása (Szébény, Baranya megye⁶)

Jézus, Mária, Szent József!
A te szent nevetekben kezdem el az én imádságomat a teljes Szentháromság
nevében!
Édes Jézusom, a te öt mélséges szent sebeidnek tiszteletére!
Úton mén a szent asszony,
szent gyermek a karján,
szent gyermeknek a szent kereszt a kezébe,
valaki annak a szent gyermeknek a szent keresztet kiveszi a kezibűl,
hogy avva árthasson úton-útfélen,
járásába-kelésébe mondja Istennek igéit,
Szűzanya parancsolatját
az Úristen nevébe. Ámen.

Három Miatyánk, három Üdvözlégy, egy Hiszekegy.

1.3. *Szemverés* gyógyítása (Deszk, Csongrád megye⁷)

Úton mén a szent asszon,
szent asszonynak szent gyerök a kezibe,
szent gyeröknek szent körösz.
Aki ezen köröszöt
körösztúton kezibű kivösz,le,
mondja Istennek igéjét,
Szűzanyának parancsolatát:
Úristen. Amen.

2. Ficam gyógyítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁸)

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Úristennek nevibe.
Amoda gyün egy szent asszony,
kezibe a szent olvasó.
Icamodás-ficamodás,
adám,
múljon el!

3. *Szemverés* gyógyítása (Csorvás, Békés megye⁹)

Elindult az Úr Jézus Krisztus a szent úton,
szent úton előtalált szent asszonyt,
szent asszonynak szent gyermek a karján,
szent gyermeknek szent pohár a keziben,
kívül aranyos, belül szent,
igyál, Pistikém, belüle,
gyógyulást veszel tőle!
Uram, az én könyörgésem
hasson fel szent színed elejébe,
Uram Jézus, hallgasd meg az én könyörgésem,
és gyógyítsd meg! Ámen.

4. Betegség gyógyítása (Bojt, Hajdú-Bihar megye¹⁰)

Egy ifjú elindult a Szentföldre,
az úton találkozott egy szent asszonnyal,
a szent asszony karján egy szent gyermek,
a szent gyermek kezében szent pohár,
a szent pohárban szent víz,
aki ebből kenzi^a és mosdik,
nyitva látja a mennyország kapuját.

^a kenekedik (bekeni magát)

Kívül aranyos, belül irgalmas,
közepe táján urunk,
Úr Jézus Krisztus.

Variáns: betegség gyógyítása (mágikus ima funkcióban: „Eszti elindula, +^a Urunk, Jézus egy szent úton / találta egy szent embert az úton, / annak az ölében egy szent gyermeket, / kezében egy szent poharat, nyakán egy szent kendőt. / Kívül aranyos, belől irgalmas. / Aki abból a szent pohárból iszik, / avval a szent kendővel megkendik,^b / soha el nem kárhozik...”^c – Békés, Békés megye¹¹).

5. Különböző betegségek gyógyítása (Pest környéke¹²)

A gyógyító madzaggal méri a beteget: a szétterpesztett ujjai közti távolságot, mint a magasságát a feje tetejétől a sarkáig. Közben mormolja:

Fájdalmas Szűzanyám, Máriám,
hegyen-völgyön jártál,
kezeidben aranykönyvet hordtál,
írtál-olvastál.

Én is úgy olvasok
ezt a fájdalmakat,
ezt a betegséget,

ezt a nyavalyákat,
mindent széthajtok.

Nem az én erőmből,
Krisztus Jézus erejével.

Segíts, Atyaisten,
segíts, Fiúisten

segíts, Szentlélek Úristen!

Oszlassa szét a teljes Szentháromság egy Isten ezt a betegséget!

^a A + jel a kéziratban feltehetően keresztvetést jelent.

^b Feltehetően a „kendő” szó létrehívta torzult alak (talán „kenzik”-ből).

^c Mint Harangozó Imre közli: „Cs. Szabó István találta egy, a XIX–XX. század fordulóján írt, Békés városában előkerült kéziratot füzetben.” Itt Harangozó betűhív közlésű szövegének részletét átírva közöljük.

JEGYZETEK

- 1 Takács 2014.
- 2 Schilling 1933, 135.
- 3 Corpus, *Schutzsegen* csoport sok szövege.
- 4 Linderholm nagy svéd benedikció-, ima- és ráolvasásgyűjteményében az *Egyházi formulák 1529–1809-ig* fejezetben, a *Katolikus népi imák* csoportjában közli e ráolvasás igen közeli variánsait (Linderholm 1917).
- 5 Bálint 1929, 189.
- 6 Berze Nagy 1940, III. 263–264.
- 7 Polner 1978, 122.
- 8 Polner 1978, 116.
- 9 MNT 18.
- 10 MNT 18.
- 11 Harangozó 2001, 108. Nyomtatásban megjelent a *Békés Megyei Népiújság* 1990. július 7-i számában is.
- 12 Wagenhuber 1936, 296–297.

XXIV. ASZTALTERÍTÉS A HEGYEN

Ez a ráolvasáscsoport egy sajátos, csak a magyarság legkeletibb csoportjainál ismert epikumot tartalmaz, amely egy fehér ló leölésével készült lakomáról szól. A szakrális lakomát Szűz Mária rendez egy hegy tetején. Meghívja, és vendégül látja a betegségeket (betegségdemónokat), csak az egyik kelésfajtát nem, mire az mérgében elpusztul. Ez a pusztulás szolgáltatja a példát a betegség elmúlásához, amelynek óhaját – egy hasonlatba foglalva – gyakran tartalmazza a ráolvasás záradéka.

E különleges szüzsére már a Baranyába települt moldvaiaktól a ráolvasást először feljegyző Diószegi Vilmos is felfigyelt, és (ősvallási) „fehérló-áldozatra” gondolt a szöveg kapcsán.¹ Ezt a gondolatot fejlesztette tovább Takács György, aki tanulmányában a Diószegi közlése óta Moldvában, Gyimesben, Székelyföldön gyűjtött további variánsok mellé gazdag román párhuzamanyagot is felvonultatott.² Szerinte valamely áldozati lakoma, halotti tor képe jelenik meg a szövegekben. E lakoma feltűnő sajátága az is, hogy a „hideg havas tetején” zajlik. Továbbá fontos tény Takács szerint, hogy a „feláldozott” fehér ló motívuma a román ráolvasásokban sokkal ritkább, mint a magyar szövegekben, tehát a valószínű román eredet mellett is van sajátos magyar vonása ennek a ráolvasásnak.³

1.1. Pokolszökés^a gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁴)

Elindult boldogságos, szép Szűz Mária,
kimene egy hegyre,
megtalála egy fehér lovat,
elvágá,
asztalt teve belőle.
Az egész csomót odarikótatta,^b
csak a pokolszökést nem rikótotta oda.
Pokolszökésnek megharsant,
megcsattant a töve,
úgy eloszolják,
mint a hob^c hogy eloszlik.

Variáns: pokolszökés gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁵).

^a 'kelés', 'gennyes csomó'

^b 'odakiabálta'

^c hab

1.2. Pokolszökés gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia⁶)

Elindula boldogságos Szűz Mária,
kimene a magos kúhegyekre,
ott megtalálkozott egy fehér lóval,
azt a fehér lovat elvágá,
asztalt teve belőle,
tort üle nékije,
minden csomót odahítt,
csak a pokolszökést nem híttá oda,
a pokolszökés megharagva,
egyed harsana,
egyed pattana,
s úgy eloszlott, mint a hó.

„S akkor meggyútottunk egy ribancot,^a s avval a ribancval kerítettük a pokolszökést.”

Variáns: pokolszökés (Pusztina, Bákó megye, Románia⁷).

1.3. Pokolszekés gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia⁸)

Boldogságos Szűz Mária felült egy nagy lóra,
s kiment egy nagy hegyre.
Egy szép asztalt terített a nagy hegyen,
s egy nagy lovat elvágott.
Az egész csomókat^b melléje híttá,
csak a pokolszekést nem fogták meghinni^c az asztalhoz.
Pokolszekés mérgibe
hasadott hetvenhétbe.
Gyükere szerteszakadjon,
nagy kősziklákra maradjon,
s Ilonát soha meg ne találja!
Dagadjon,
lohadjon,
csak a helye maradjon!

^a 'rongyot'

^b 'az összes csomót'

^c 'meghívni'

1.4. *Pokolszekés* gyógyítása (Lészped, Bákó megye, Románia⁹)

Rongyot gyűjt, füstöli a fogát, vagy amire nőtt a pokolszökés, a rongy hamujával háromszor megkeni. Háromszor mondja és keni.

Elindula bódogságos Szűz Mária,
kiméne nagy hegyre,
egy lovat megtalálá.
Mefogá, elvágá,
asztalt teve belőle.
Mennye^a csomót
mind melléje hitta,
csak a pokolszekést nem hitta.
Elszárada a pokolszekésnek a töve,
mind a Krisztus Jézus adta az ő testjít.
Bódogságos Szűz Mária,
adj vigasztalást
ennek az Ilánának!
Ha foga fáj, ha foga húsán van,
menjen a pusztákra!

2. *Dalák*^b gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁰)

Egy adatközlő ismerte csak a dalákról való ráolvasást; két részletben mondta el, mert a gyűjtő idősebb volt nála, és félt, hogy a ráolvasás elveszti a hatását, ha mással is közli. A két részlet így egészíti ki egymást:

Dalák, dalák, fekete dalák, ... zöld dalák, ... telepedett a szemébe, az ő arcába, eredj onnan, oda, ahol a kakas kukorékol, ...anyja lakomát készített, és meghívta a fekete hólyagot ...	Dalák, dalák, fekete dalák, fehér dalák, ... hetvenhétféle dalák, ... eredj oda, ahol a kakas kukorékol, Isten anyja asztalt terített, meghívta a ...hólyagot, hetvenhétfélét.
---	---

^a mennyi 'az összes'

^b 'kelés' (románból)

3.1. *Csomó* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹¹)

Kimegyek egy nagy hegyre,
megfogok egy fehér lovat,
torkát elvágтам,
tort tettem belőle.
Odahítottam az egész csomót,
csak a Szombatika csomóját nem hittam oda.
Csudájába^a a csomó elhasadott
s elpakkant.
Phű, phű [köpköd],
sohasem vót, sohasem es legyen!

3.2. Gyerek karján, lábán lévő *csomó*, *pokolszökés* gyógyítása (Pusztina, Bákó megye, Románia¹²)

Keresztet vetnek, majd háromszor mondják:

Kimentem egy nagy hegyre,
megfogtam egy fejr lovat,
elvágтам,
megkésztettem,
tort tettem belőlle,
odahítottam az egész csomót,
csak a pokolszökést nem hittam oda,
csudájába elhasadott, s elpattant.

4.1. *Pokolszökés* gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹³)

Háromszor kell mondani:

Anyám kerített egy nagy asztalt,
édesanyám minden csomót odahiott,
feketét,
kéket,
zódet,
pirosat,
kilencvenkilencféle csomót.
Ezt nem hitta oda,
ez megharagudott,
Anna nyakára szállott.
Menj el a pusztákra,
pthü, pthü, pthü [háromszor köp]!

^a 'csodálkozásában', 'meglepetésében'

4.2. Pokolszökés gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁴)

Anyám csinála egy nagy asztalt,
 elvága egy fejr lovát,
 az egész pokolszökést odahívta.
 Menjete a kősziklákra,
 ahol a kutyák nem ugatnak,
 s a kakasok nem kukurikolnak,
 menjetek!

Variáns: kelés gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁵).

5. Pokolszökés gyógyítása (Lábnyik, Bákó megye, Románia¹⁶)

A király csinála egy nagy asztalt,
 mindegyiket meghívta,
 csak a pokolszökést nem hívta meg.
 A pokolszökés bánatos lett,
 reament erre az emberre.
 Térj meg,^a térj meg,
 menj bé a pokolba,
 ahol harangszó nem hallik,
 s ott legyen nyugodalmad!

6.1. Pokolvar és köldökcsemer^b gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁷)

„A legtöbbet igízisből lehet kapni. Például ha valaki engem megigizett, s két óra múlva nem vetnek vizet, akkor mind ásitozom, s tudom, hogy lesz a pokolvar. Akkor kell kezdeni a »Názáretbe, Paradicsomkertbe« imádságot.” Háromszor kell elmondani:

Názáretbe, Paradicsomkertbe
 ül Jézus, térgyig vérbe,
 könyökig könnybe,
 töviskoszorú a fejibe.
 Odamentem, megkérdeztem:
 „Mért ülsz térgyig vérbe,
 könyökig könnybe,
 s töviskoszorú a fejedbe?”

^a 'fordulj vissza'

^b Az adatközlő magyarázata: „A pokolvar, az olyan betegség, olyan fejfájás, hogy például ha valakit megigíznek, s nem vetnek vizet neki, hát elalszik. S az igízis alvás közben változik át pokolvarrá. S van, akinek ez a pokolvar a gyomrára száll, ez a köldökcsemer. Vannak olyan kelések is, hogy elhanyagolódnak, ez a kék pokolvar, ez a kelésből lesz. Olyan kék, szederjes, csúnya színű, ezér kék pokolvar.” (Ráduly 2009, 31.)

„El vagyok ítélve,
 keresztfára feszítve,
 kezembe egy-egy vasszeg,
 lábomba egy-egy vasszeg.
 Menjete a szent földre,
 hívjatok tanítványokat,
 hogy mindenféle betegséget
 temessenek el!”

El is ment keresztanyám (vagy édesanyám),
 elment Mező-havas tetejibe,
 elvitte a szentelt abroszt,
 hogy mindenféle betegséget
 temessen el a földbe,
 a kőbe,
 a kősziklába.

„Mikor ezt elmondta, a kicsi ujjával, a bal ujjával a földre csinál keresztet. Ezt is keresztbe elköpdösi, s mondja:”

Mindenféle betegség
 tűnjön el a betegről
 a földbe, a kőbe,
 a kősziklába!

Variánsok: pokolvar és köldökcsemer gyógyítása (második rész nélkül, vége: „... Elvitte a szentelt abroszt / a nagy havas tetejére, / elvitt vele mindenféle betegséget, / hogy temesse el a nagy fekete havasba, / a földbe s a kőbe / s a kősziklába, / odamenjen mindenfajta betegség / mindenkiről.” – Kibéd, Maros megye, Románia¹⁸).

6.2. Pokolvar^a gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia¹⁹)

Elment Jézus szent kertjibe,
 béült Jézus szent székibe,
 térgyig vérbe,
 könyökig könnybe,
 aranyhaja leeresztve,
 szent könnye orcáját mossa.
 Odaméne szent evangyélisa, Lukács,
 kérdi tőle:
 „Miér van Jézus szent kertjibe,
 miér van térgyig vérbe,

^a Az adatközlő magyarázata: „Hogyha valakinek fáj nagyon a feje, nyilallik, lükkög, ez a pokolvar, ezt kell lehúzni.” Édesanyja tanította rá: „Azt mondta, hogy csak a tiszta lelkű embereknek szabad megtanítani. Akkor, a halála előtt mondta el háromszor-négyszer, s úgy megtanoltam. Meghagyta, hogy ne mondjam el másnak, senkinek se, mert akkor nem használ.” (Ráduly 2009, 20.)

könyökig könnybe,
 aranyhaja leeresztve,
 szent könnye orcáját mossa?”
 „Hogyne, evangyélisa Lukács,
 el vagyok rendeltetve,
 feszítetek keresztfára,
 két kezemet két vasszeggel,
 két lábomat egy vasszeggel!
 Menjete a fekete föld alá,
 s hirdessétek:
 aki ezt elmondja
 pénteken,
 szombaton,
 háromszor egymás után,
 elnyeri az örökké való üdvösséget.”
 Elment az én anyám
 hideg havas tetejire,
 hogy gyógyítson meg
 minden nyilalásokat,
 minden csattanásokat,
 minden pokolvarokat,
 temesse el hideg havas tetejire,
 a jó lelket pedig szerelmes szent templomába! Ámmen.

A gyógyító háromszor mondta el egymás után, magában, a beteg feje felett a jobb kezével körözött. „Addig a kezével mind körözött, amíg mondta a szavakat. Mikor a harmadikot is elvégezte, vetett a betegnek a fejire egy keresztet.”

6.3. *Pokolvar és köldökcsemer* gyógyítása (Kibéd, Maros megye, Románia²⁰)
 A gyógyító „megkerítette”, ahol fáj, és mondta:

Názáreti Jézus
 siralmas kertjibe,
 térgyig vérbe,
 könyökig könnybe,
 aranyhaja leeresztve,
 töviskorona a fejibe.
 „Hogyne, mikor el vagyok ítélve,
 feszítsenek keresztfára,
 két kezembe két vasszeget,
 két lábamba egy vasszeget,
 fejembe töviskoronát!
 Menjete a fekete föld alá,
 hirdessétek,
 ki azt elmondja
 pénteken,

szombaton,
 háromszor egymás után,
 megnyeri az örök boldogságot!”
 Elment szent Szűz Mária
 a hideg havas tetejire,
 elvitte a szentelt abroszt, szentelt gyertyát,
 elvitte a fájdalmokat, pokolvarokat,
 hogy temesse a hideg havas tetejire.

Variáns: pokolvar gyógyítása (vége: „El is ment az édesanyja, / szép Szűz Mária, / elment a Mező-havas tetejire, / elvitte a szentelt abroszt, / elvitte a szentelt gyertyát, / temesse a fájdalmokat / Mező-havas tetejibe.” – Kibéd, Maros megye, Románia²¹); *pokolvar és köldökcsemer* gyógyítása (vége: „...Mária ment a kertbe, / vitte az arany-abroszt, / gyertyatartókat, / mindent vitt, / hogy temesse a földbe a betegséget.” – Kibéd, Maros megye, Románia²²).

JEGYZETEK

- 1 Diószegi 1960b.
- 2 Említett közleményében Diószegi is közöl a magyar szövegeket elmondó adatközlőitől hallott román párhuzamokat.
- 3 Takács 2012b.
- 4 Diószegi 1960b, 100.
- 5 Bosnyák 1973b, 294.
- 6 Harangozó 2001, 122.
- 7 Csoma 2000, 15.
- 8 Kallós 1966, 153.
- 9 Kallós 1966, 153.
- 10 Diószegi 1960b, 51–52.
- 11 Halász 2007, 266.
- 12 Harangozó Imre gyűjtése, 2006.
- 13 Diószegi 1960b, 100.
- 14 Bosnyák 1980, 174.
- 15 Bosnyák 1980, 170.
- 16 Bosnyák 1980, 174.
- 17 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 29–31.
- 18 Ráduly János gyűjtése, 2001; Ráduly 2009, 34.
- 19 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 19–20.
- 20 Ráduly János gyűjtése, 1991; Ráduly 2009, 23–24.
- 21 Ráduly János gyűjtése, 1987; Ráduly 2009, 28–29.
- 22 Ráduly 2009, 24.

Magyar vonatkozásban egyedi szöveg, egyelőre román párhuzamairól sem tudunk. Érdekes, hogy ebben a ráolvasás tanításának motívuma egy kígyó szájába van adva. (Ez összevethető a Szent György-nap előtti kígyó magyar hiedelmeivel, amelyek bizonyos – alvilágias eredetű – gyógyító erőt tulajdonítanak a kígyónak.¹) Ez a *Lilith-ráolvasásból* is ismerős² motívum magyar vonatkozásban elsősorban a XVIII. csoportban szereplő *Jó ember és gonosz asszony* típusba foglalt elbeszélésben jelenik meg, melyben Jézus tanítja arra a ráolvasásra az elbeszélés szereplőit, amelyet az aktuális gyógyítónak az éppen gyógyított betegre kell reámondania.

1. Kígyómarás gyógyítása (Fűrészfalva, Bákó megye, Románia³)
Akit kígyó mart meg, kilencszer mondja el „vízre” (azaz egy edény víz fölött mondja el a szöveget), miközben kilenc mogyoróággal keveri a vizet.

A tóba vagy egy kégyó, s az ember lelépi, s akkor megmarja az embert, s akkor eldagad,^a s akkor kérdezi az ember a kégyót, hogy: „Micsináltál, mét martál meg?” – „Azért, hogy letapodtál” – felel a kégyó. „Osztán micsináljak – aszondja –, mivel olvassak?” – „Kilenc szál magyaróágacskával, s egy selyemdogocskával, selyemcérnával, veres selyemcérnácskával.”

Közben nem vet keresztet; a végén megissza a vizet.^b

JEGYZETEK

1 Lásd Erdész 1984; Pócs 2012, 92–98.

2 Lásd Pócs 1990.

3 Gazda J. 1993, 27.

^a feldagad (a marás helye)

^b Az adatközlő megjegyzése: kígyót nem szabad megölni; aki kígyót ölt, nem tud többet ráolvasni. „Ki kígyót üt: a hejába olvas.” (Gazda J. 1993, 27.)

Eddig nem tudunk e ráolvasás párhuzamairól, egyedi elbeszélés; román kontextusa is ismeretlen.

1. Gyomorfájás gyógyítása (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia¹)
„Keres egy fenkövet, amivel a kaszát feni, a fenkövel keveri a vizet, s mind csak olvas a vízbe. Aszondja, hogy:”

Jött levél a császártól,
az uraktól, mind nagy emberektől,
lőháton jöttek,
a rosszak nem vót, amire felüljenek,
felültek a kövekre.
A kövek elsiettek,
a rosszak meghóltak,
s akkor maradj olyan tiszta, mint a szép Szűz Mária!

„Megmossa avval a vízzel, készít valami ételt, akkor beleteszi, hogy megegye, adja, hogy igyék belőle, s akkor többet nem fáj a gyomra.”

JEGYZET

1 Gazda J. 1993, 26.

XXVII. A LEHETETLEN SZÁNTÁS

Az itt közölt két ráolvasás egyik nevezetes szövegemlékünk, az 1516–1518 között feljegyzett, *Contra tharghy equorum* ('Lótályog ellen') címmel ellátott Szelestei-féle ráolvasás rokonsági körébe tartozik, mégpedig a követ szántás, kőbe vetés „lehetetlenségének” motívuma révén (B kötet A/4; lásd a lehetetlen feltételt megfogalmazó ráolvasásokat az I.3. csoportban). Legalábbis így sejtjük, noha egyik szövegünk nem tartalmazza kimondottan ezt a motívumot. Idesorolunk egy Jankovics József által a Zichy család levéltárában fellelt, 17. század eleji, torokgyíkot gyógyító ráolvasást (B kötet, H/1.3.) is, amelynek historiája egy Szent Szeries nevű, ismeretlen szent „lehetetlen” kőszántását, követését beszéli el, egy hosszabb szövegben, amelyben passziómotívumok is megjelennek. (A lehetetlen feltételről általában – az ezt megfogalmazó ráolvasások kapcsán – lásd a II.3. és a III. csoportokat.)

A kőszántás és követés – mint lehetetlenség – motívuma, és még inkább egyszerűen a kő mint a természetlenség, halál negatív szimbóluma különösen kelet-délkelet-európai ráolvasásokban jelenik meg gyakran, éspedig leginkább a növényi természetlenséggel kapcsolatba hozva.¹ Utalhatunk ezzel kapcsolatban az epikus ráolvasások több csoportjában említett kietlen, halotti „kövilágokra”, ahova *A szent és a gonosz találkozása* szövegekben a szent a Sátánt vagy a démonait küldi (lásd különösen a XIII.1. és XIII.2. csoportokban); de több, más típusú ráolvasóinkba beépült motívumra is. Az egyik, a *Kisjézus megigézéséről* szóló csikmadarasi ráolvasónkban (XV. csoport, 2.53. szöveg) hangzik el például a démonoknak adott parancsban: „...szántások kősziklát, / vessetek vasat, / mikor az megterem, / az igizet es akkor foganjon meg!”

A Szelestei-ráolvasás a tapasztalati lehetetlenségek egész halmazát tartalmazza. A parancsban elhangzó kőlehetetlenség a növényi természetlenséggel szoros kapcsolatban, a betegség elmúlásának óhajával párhuzamba állítva jelenik meg benne: „...Parancsolok én tenedek, / hogy miképpen a kő nem gyekerezhetik,^a és nem levelezhetik, / azonképpen te itt a lovon ne gyekerezhessél...” Jelenkori abaúji szövegünk szerint Szent Antal szánt, de a szent alakjától eltekintve e ráolvasás tartalmilag pontos megfelelője a Szelestei-ráolvasásnak. Itt is a betegség elmúltának óhajával van párhuzamba állítva a növényi termékenység lehetetlensége. Másik, Somogyból származó modern szövegünket azért soroltuk ide, mert a szántás bizonyos alvilágias állatokkal (béka, gyík, kígyó) kapcsolatos megjelenítése szinte pontos mása a Szelestei-ráolvasás lehetetlen szántásának, valamiképpen tehát egy „démonikus” szántásra utal ez a szöveg is. A Szelestei-ráolvasásban magát a sikertelen szántást sem szent, hanem a betegség mint betegségdémon végzi. Szent Szeries kőszántásának képében is jelen van növényi termékenység gondolata mellett a kígyóval és békával kapcsolatos lehetetlenség, a hasonlatba foglalt kívánság is a fentiekhez hasonló módon fogalmazódik meg: „Hol szánt vala Szent Szeries, / szánt vala követ, / ekéje vala gyík, / barma^b vala béka, / ostorosa vala kígyó...” A Szelestei-féle ráolvasáshoz képest azonban ebben egy fontos többletmotívum is van, mégpedig Krisztus szavai, amelyekkel megparancsolja a szentnek, hogy szántásának „magva ne lehessen, / magot ne teremphessen...” Itt megjelenik tehát egy szent-démon szembenállás: egy isteni parancs is nyomatékot ad annak a ténynek, hogy kőben termő növény csodáját véghezvinni a démon számára lehetetlenség. Szintén szent

személyhez kapcsolódik ez a gondolat 20. századi, abaúji szövegünkben. Ez beleillik abba a gondolatkörbe, miszerint (bizonyos kelet-európai lehetetlenségi formulákban) a Sátán vagy démonai kapnak „lehetetlen” feladatokat, amelyeket nem tudnak megoldani, és ez megjelenhet a szentek képességeivel szembeállítva is: ők a lehetetlen feltételek ellenére képesek a feladatokat – mint csodákat – végrehajtani.²

Szövegeink közvetlen párhuzamai nem ismeretesek, tágabb rokonsági körüket azonban kijelölhetjük Kelet-Délkelet-Európában, a kővel kapcsolatos természetlenség gondolatát, a *nem gyökerező-levelező kő* képét mágikus parancsaikba, elbeszéléseikbe foglaló változatos latin, szicíliai, délszláv, orosz, litván ráolvasók között.³ E körbe vonható egy 17. században feljegyzett, a *nem szoptató kőasszony* képét magában foglaló szövegünk is⁴ (a XXVIII. csoportban). Mindezek együtt valószínűleg latin-bizánci-orosz szövegek írásbeli hagyományozás révén egybekapcsolódó láncolatába tartoznak, bár korántsem deríthető fény minden láncszemre; és nem tudhatjuk, hogy e kelet-európai ráolvasóink milyen úton jutottak Magyarországra.

Ugyanebbe a láncolatba fűződik az *utódot nem hozó öszvér* állati termékenységgel kapcsolatos motívuma, amely a *nem gyökerező-levelező kő* képével együtt vagy tőle függetlenül, gyakran fogalmazódik meg 'valami nincs – betegség sincs / ne legyen' jelentésű, rejtett parallelizmusú szövegekben. A kettő együttese jelenik meg Marcellus Burdigalensis 400 körüli receptgyűjteményében: 'Az öszvér nem szül, a kő nem növel gyapjat.'⁵ Két másik latin változatot is közread Richard Heim, és idézhetjük a motívumot kora középkori zsidó rabbinikus gyógyító receptgyűjteményből,⁶ vagy említhetjük a Viljo Mansikka közzétette orosz ráolvasásokat, amelyeket ő egyenesen a „Nec mula...” latin ráolvasóból eredeztet, a kelet-európai terjedés szokásos útján: kolostori receptkönyvekben, gyógyító szerzetesek kezén.

1. Torokfájás gyógyítása (Mernye, Somogy megye⁷)

Ezékiás püspök elment szántani,
béka ekéjével,
gyík üstökével,
kígyó ostorával.
Addig szántotta a földet,
hogy az oszlott, bomlott,
úgy oszlódjon, bomlódjon a te torokfájásod is!

2. Zsébrea gyógyítása (Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸)

Elindult Szent Antal szántani,
követ ment szántani,
de úgy ment,
hogy ne nőjön a gyerek szájába a zsébrea,
mint Szent János köve közt nem nőtt meg a gyöngyszem.

^a gyökerezhetik

^b Az eke elé fogott állat.

^a 'szájpenész' vagy 'seb, pattanás kisgyerek szájában, nyelvén'

JEGYZETEK

- 1 Lásd erről a témáról bővebben: Pócs 2006; 2009.
- 2 A démonoknak adott lehetetlen feladatokról és az ezekkel szembeállított csodatételekről lásd a III. csoport bevezetőjét, valamint: Pócs 2006.
- 3 Lásd a példákat: Mansikka 1909, 280–282; Mansikka 1929, 69–74, 89.
- 4 Mansikka 1909, 280–282.
- 5 „Nec mula parit, / Nec lapis lanam fert...” (Heim 1892, 493); további latin változatok: Heim 1892, 549.
- 6 Veltri 1997, 234.
- 7 Erdélyi 1976, 101.
- 8 MNT 18.

XXVIII. MODERN KORI PÁRHUZAMOKKAL
NEM RENDELKEZŐ TÍPUSOK

E helyen B kötetünkben közölt ráolvasóink közül azokhoz fűzünk kommentárokat, amelyeknek nincsenek a modern kori folklórgyűjtésekben párhuzamaik, tehát nem tudtuk besorolni őket legújabb kori szövegeink egyetlen csoportjába sem. Mivel a legtöbb szöveg kora újkori adatként is magában áll (csupán egy esetben képez négy szöveg, egyszer pedig két szöveg tartalmi hasonlóságok által egyben tartott szövegcsoporthoz), általában csak halvány tapogatózásaink lehetnek e szövegek tágabb kontextusát, rejtélyes egyszeri felbukkanásuk okait illetően.

KŐASSZONY ÉS KÖGYERMEK

A B kötet C/5. csoportjában közreadott ráolvasás, Máriássy János 17. század eleji emlékkönyvéből a magyar ráolvasásokban szokatlan képet: egy szoptatni képtelen kőasszonyt, kögyermekkel a karján állít elénk. Bizonyos rokoni szálak kelet felé vezetnek: azok felé a szövegtípusok felé, amelyek – általában mint „lehetetlenségi formulák” – a *növényi és állati termékenység és terméketlenség, az élet és halál* gondolatai köré csoportosulnak, és elsősorban a *kövel*, valamint a *ki nem hajtó / nem termő növény*, *nem szaporodó állatokkal* kapcsolatosak (lásd ezekről részletesebben az előző, XXVII. csoportunknál írottakat). Ilyesfajta szövegeket Viljo Mansikka nagy számban közöl Kelet-Európából, és ezek, mint már elmondtuk az előző csoportban közölt Szellestei-féle ráolvasás kapcsán, a kelet-európai, bizánci-orosz szövegek – valószínűleg írásbeli hagyományozás révén egybekapcsolódó – körébe tartoznak.¹ A XXII. csoportban említettekhez itt még hozzátehetjük a *nem vérző kő* és a *nem tejelő kövek* képeit,² valamint a szoptatásképtelen kőasszony egy párhuzamát, a *nem tejelő kötehen* alakjában. A *Kőlánny a kőhegyen* vérzéscsillapító ráolvasás elbeszélése szerint egy bizonyos Mária, kő fejlődénnel a kezében, kötehenéhez megy, hogy megfejje; a záradék pedig így szól: „...akkor folyjon a vér [a sebből], amikor a kötehenéből majd tej folyik!”³ Kögyermeket az ölükben tartó kőasszonyokkal (igaz, ezek nem szoptató anyák) szintén találkozunk e szövegekben,⁴ amelyeknek latin nyelvű előképe már a sokat idézett bordeaux-i Marcellus 4. századi receptkönyvében is megtalálható.⁵ A motívum elterjedt lehetett a középkori Európában: Richard Heim egy hasonló, szintén vérzéscsillapításra használt 10. századi szöveget is közöl, amely az eredeti receptkönyv margójára van írva.⁶

A FÁTYOLKÖTŐK

Egy szintén Máriássy János emlékkönyvében, 1618–1635 között feljegyzett ráolvasás ószövetségi alakokat állít elénk: Ábrahám és Izsák, a Sínai-hegy tetején ülve, farkastámadások ellen védő „fejér fátyolt” kötnek. A ráolvasás célja megfelel az epikus ráolvasásba foglalt elbeszélésnek: a marhanyáját kívánják vele a vadaktól védeni. Ennek a ráolvasásokból egyébként nem ismert, szokatlan képnek a hiedelemháttéréről elmondhatjuk, hogy sok adata van azoknak az észak- és kelet-európai, valamint balkáni hiedelmeknek, amelyek szerint a nyáját a farkasoktól szertartásos módon végzett fonással, illetve gyapjúval, fonalakkal lehet védeni, sőt, a *farkasok ura* archaikus hiedelemalakjának gyapjú-, fonál-, illetve fonásáldozatot kell adni, és ő cserébe a nyáj védője lesz.⁷

A FONÓ MÁRIA

A B kötet A/13. pontja alatt közölt ráolvasás, amelyet Kolozsváron, 1620-ban jegyeztek fel egy könyv kötéstáblájára, a per során elérendő sikert célozza meg, egy ráolvasóinkban egyedülálló képpel: a csecsemő Jézust ölében tartó, fonó Mária jelenetével. A szöveg bizonyos mértékig a Kisjézus három zsidó nő általi megigézésének motívumköréhez (lásd a XV. csoportokat) is kapcsolódik: az elbeszélés szerint harminc zsidó leány vádolja Szűz Máriát. Az a vád ellene, hogy – bár gyermeke ott ül az ölében – szűznek mondja magát. Mária a vád hallatán keservesen sír (lásd *A beteg panasza* ráolvasásait: XVI. csoportok), de Jézus megszólal „negyvennapos kis korában”: megvigasztalja anyját, ne sírjon, mert ő majd „megfelel” érte a bíróságon. A fonó Mária alakja a bizánci apokrif irodalom igen gyakori képe; a gyermek Jézus koraérettsége, felnőtt bölcsként való megszólalása szintén innen ismerős motívum; ráolvasásunk rokoni szálai mindkettő révén valahova a kelet-európai ortodoxia apokrif legendái felé vezetnek. Talán a Máriát vádoló zsidó lányok motívumát is bizánci apokrif legendák, illetve azok ráolvasásokban való lecsapódásai felé kereshetjük: mint említettük a *Kisjézus megigézésének* motívumai kapcsán, a zsidó lányok rosszindulatú, rontó személyekként is megjelennek román szövegekben, mégpedig passiótörténetekbe ágyazva.⁸ A *panasz* motívum e térségben mindenfajta epikus ráolvasás kontaminációjaként ismerős. Hogy ez a sokféle motívum összetartozik-e e ráolvasáson kívül bárhol is, hogy egyetlen magyar adatunkon kívül dokumentálja-e más ráolvasás Kelet-Európában a fonó Mária megvádolásának és negyvennapos gyermeke általi megvédésének szép történetét – ezekre a kérdésekre nem tudunk válaszolni.

JÉZUS KERESZTELŐJE A JORDÁNBAN

A Kelet- és Nyugat-Európában egyaránt sok helyen ismert vérzésmegállító *Jordán-ráolvasások* – amelyek a Jordán-víz „megállásáról” szólnak Krisztus keresztelezője alkalmával⁹ – hiányoznak a modern kori magyar ráolvasások korpuszából. A Jordán-víz motívuma mégis több kontextusban megjelenik nálunk is, elsősorban a szemmel vert Kisjézus Jordán-vízzel való gyógyítása kapcsán (XV. csoport). Másrészt Jézus keresztelezőjének sokféle vonatkozását hasonlatok, parancsok, áldás- és exorcizmusszövegek foglalják magukban, ugyanúgy, mint életének bármely más mozzanatát, különösen a születése és a halála körüli eseményeket. Ezeket a szövegeket bizonyára különböző egyházi szövegek, szövegműfajok, legendák, benedikciók hasonló motívumai is éltették, segítették újra meg újra megfogalmazni, „kitalálni” őket, anélkül, hogy valamilyen „Jordán-ráolvasás” folyamatos hagyományozása kimutatható lenne a magyarság múltjában. (Hacsak nem ilyen típus az alább említett két súlyellenes ráolvasás.)

A Krisztus Jordánban való megkeresztelésére utaló motívumok előfordulnak szinte bármely epikus ráolvasástípusba ékelt szövegelemként, hosszú démonűző szövegek sorozatos hivatkozásai között (X. csoport) vagy akár szemverésgyógyító ráolvasások kontaminációiban (IX. csoport). A keresztelező motívumát önálló *epikus ráolvasásként* csak történeti forrásainkból ismerjük, ezek háromféle egyedi megfogalmazású elbeszélést tartalmaznak.

A 18. századi *tokaji gyógyítókönyv* – lásd a B kötet C) fejezetében – három idetartozó ráolvasást tartalmaz. A C/5. szám alatti, fekélyes ló gyógyítására szolgáló szöveg hasonlatba foglalja a keresztelező egy mozzanatát: Krisztus elindulását Keresztelező Szent Jánoshoz, ennek kapcsán a Jordán-víz tisztító hatására hivatkozik. Mivel a szöveg semmiféle párhuzamát nem ismerjük, úgy sejtjük, hogy itt egyéni leleményről, talán egy gyógyítással foglalkozó pap vagy szerzetes – nem

túl ügyes – megfogalmazásáról van szó, más ismert ráolvasások fordulatainak felhasználásával. Ilyen közhelyszerű szövegfordulatok a betegségek jelzős szerkezetei vagy a beteg állapot testrészeinek felsorolása (ahonnan a betegségnek távoznia kell).

Hasonlóképpen vélekedünk a *tokaji gyógyítókönyv* C/14. pont alatti, szintén lófekélyt gyógyító szövegről. Ebben Krisztus keresztelezőjének egy mellékes mozzanatáról, helyesebben kellékről: a testét betakaró fehér keszkenőről van szó, amelynek „tisztán maradását” foglalta az ismeretlen szerző egy ma számunkra erőltetettnek tűnő hasonlatba, hogy gyógyító szöveggé tegye.

A *tokaji gyógyítókönyv* C/20. alatti darabja, az eddigektől eltérően, nem egyedi lelemény. Esetben egy másik kéziratot orvoslókönyvből, a Zichy család levéltárából előkerült, majdnem azonos, korábbi, 17. század eleji megfogalmazású ráolvasásról (H/1.) van szó. Mindkettő *Súlyrül való imádság* (a *súly* különböző súlyos fekélyes betegségeknek a kora újkori ráolvasásokban is gyakran felbukkanó neve). A két szöveg tartalma egészen különleges: Krisztus elküldi Szent Jánost a Jordán vízéhez, hogy kérje meg a folyót, a készülő keresztelezőre tisztuljon meg. Szent János párbeszédet folytat a megszólaló (!) folyóval; az megtisztulva várja Jézust a keresztelezőre: „Az víz megszólala, és azt mondá: / »Jöjjön el az én Uram, Teremtém, én megtisztultam, / én bennem megkeresztelkedhetik istenségének hatalmának általa.«” A ráolvasás tartalmaz még egy érdekes motívumot: Krisztus e történetet a keresztelező lezajlása után súly elleni ráolvasásként tanítja Szent Jánosnak: „János, valaki ez igéket el tudja igazán mondani, / vagy súlyos volna, vagy fekélyes, / igazúgy megtisztuljon, mint a Jordán vize!” Ezáltal ez a ráolvasás a saját maga eredetlegendája is: e motívum több középkori ráolvasástípusból ismerős; magyar vonatkozásban a *Kőpárna – gyékényágy* jellegzetessége.

Nemcsak a magyar ráolvasásokban – és eddig máshol sem – ismert, költői megfogalmazású történet a különlegessége ennek a két szövegnek, hanem az évszázadnyi időkülönbség ellenére szinte azonos megfogalmazások is. Ez a tény mindenesetre folyamatos írásbeli hagyományozásra vall, amelynek a közege (nemesi receptkönyvek ráolvasásainak ajándékozása, kölcsönzése, másolása, családon belüli átörökítése?) és mértéke, kiterjedése ismeretlen számunkra.

JÉZUS MÉR

Egy Gellén Gergely 1680-ban megjelent orvosságkönyvéből közölt „gonosz ember” (volta-képpen rontás) elleni ráolvasás (B kötet, C/10.2. szöveg) Krisztus életének különleges, apokrif mozzanatát; az *univerzum* megmérését állítja elénk: Jézus földön jártában „ez földet szélit, hoszszát az ő arasztjával megméré”. A történetet magában foglaló hasonlat az univerzumot mérő Krisztus sérthetlenségével állítja párhuzamba a földi ember meg nem sértésének: rontástól való védelmének óhaját. Ráolvasásokban előforduló hasonló motívumot nem ismerünk, sem magyar vonatkozásban, sem másutt; a történet bizonyára valamely apokrif legendából ered, de természetesen nem tudjuk, hol, ki lehetett az ismeretlen személy, aki ezt ráolvasásba foglalta.

JÉZUS GYÓGYÍT

Gellén Gergely orvosságkönyvének egy másik ráolvasása (B kötet, C/10.5.) az epikus ráolvasások egy közhelyét, Krisztus gyógyító tevékenységeit foglalja hasonlatba. Nem tudunk semmit e szöveg keletkezésének, terjedésének körülményeiről; mindenesetre Krisztus gyógyításainak efféle vázlatos, közhelyszerű beiktatásához egy ismert hasonlatsémába elég volt – az írástudás mellett – más, hasonló témájú epikus ráolvasások valamelyes ismerete.

JÉZUS HALÁLA

A 18. századi *tokaji gyógyítókönyv* torokfájás elleni ráolvasása (C/28.9.) Krisztus halálának körülményeit foglalja egyedi megfogalmazású hasonlatba: „...az ecet, epe és méreg ötet meg nem fojthatta, / és nem hatalmazott rajta. / Ugyanazonképpen te, gonosz fene is ereszkedjél, / és torokgyék, ötet meg ne fojthassad...” Bár a Krisztus halálára való hivatkozás az európai ráolvasáskincs egyik közhelye, nem ismerjük e szöveg esetleges párhuzamait.

Kelevény (gennyes fekély) gyógyítására szolgál egy 17. század eleji szöveg a Zichy család levéltárából (B kötet, H/1.2.). Ez a passióba foglalt történet szoros rokonságban áll az archaikus imákba foglalt passiójelenetekkel, valamint azokkal a modern kori, főleg a magyarság keleti csoportjaitól származó ráolvasásokkal, amelyek hasonló módon, Krisztus szenvedéstörténetének egy mozzanatát beszélik el: a Pilátus udvarában elszenvedett csapásokat és könnyörgését kínjai enyhüléséért, és ezt használják fel mint a kívánt gyógyulás legendai példáját. Hasonló ehhez – más megfogalmazásban – az íz (talán fekély vagy rák a szájüregben) gyógyítására szolgáló ráolvasás, amely szintén a Zichy család levéltárából származó, 17. század eleji szöveg (H/1.4.). Ebben a kelevény elleni ráolvasáshoz képest még egy – sem imákból, sem ráolvasásokból – eddig nem ismert motívum is megjelenik: a Jézust üldöző zsidók felgyűjtanak egy erdőt, és a menekülő Krisztusra küldik a hetvenhét démonként megszemélyesített íz betegséget: „...meggyújták az tüzes, lángos erdőt az zsidóság, / eresztének utána hetvenhétféle ízt az ártatlan Jézusnak.” Ez a motívum némiképpen rokonítja ezt a ráolvasást a betegségdémonokkal való találkozásnak (XIII.1–2.) a magyarság keleti csoportjainál élő szövegeivel is. A fent említett, súly elleni ráolvasások kereszteléstörténetéhez hasonlóan ebben a két ráolvasásban is megjelenik egy „ráolvasás eredetlegendája” motívum, az archaikus imák üdvösséget ígérő záradékához hasonló megfogalmazásban (lásd erről a XXX. csoport imáit). A két ima egyéb motívumaiban is van hasonlóság a fenti két súly elleni ráolvasóval, amelyek közül az egyik, mint láttuk, szintén a Zichy család levéltárából való – talán azonos volt a szöveg végző formáját megfogalmazó személy.

Ezek a szövegek – mint ráolvasások – általában *A beteg panasza* típusnak az ortodox Kelet-Európában gyakori, passiótörténetbe ágyazott megfogalmazásaival tartanak közeli rokonságot (lásd erről a XVI. csoportokat). 17. századi ráolvasásaink azt jelzik, hogy ez a típus már akkor is – és talán azóta folyamatosan – otthonos volt a magyar ráolvasásgyakorlatban is. Feltűnő jelenség a szövegek nemesi írásbeliségben való megjelenése, lévén, hogy egyébként ezeket a passiótörténeteket a 20. században mind imádságként, mind ráolvasásként általában a falusi lakosság szájhagyományozásából ismerjük. Egyébként ima- és ráolvasásmotívumok kontaminációinak többféle változatával találkozhatunk a 20. században feljegyzett ráolvasásokban is, mint erre több szövegcsoporthoz láthattunk példákat.

NIKODÉMUS

Egy ismeretlen kéziratos receptkönyvből származó 17. századi szöveg (C/15.2. szám alatt) historiájában Nikodémus, a Krisztus halála utáni bebalzsamozását segítő újszövetségi személy (János 19:39–42) a főszereplő; alakja talán ismerhető volt az apokrif Nikodémus evangéliumából is. Az itt elbeszélte történet szerint ő húzta ki a „járomszegeket” „királyunknak” (nyilván Krisztusnak¹⁰) kezéből és lábából, ez szolgál példaként a *nyílvás vonásához*. A ráolvasás párhuzamairól nem tudunk, keletkezésének körülményeit nem ismerjük.

SZENT ISTVÁN

A gróf Balassi Zsigmond emlékkönyvében, a 16–17. század fordulóján talált ráolvasás feljegyzője szerint nyilazástól védte használóját (A/11.5. szöveg). Szent István szerepel a töredékes szövegben, amelyet homályos volta miatt nem tudunk értelmezni.

JEGYZETEK

- 1 Vö. Mansikka 1909, 280–282; Mansikka 1929, 69, 74, 89.
- 2 Mansikka 1929, 69, 74.
- 3 Mansikka 1909, 216. Mansikka német fordításban közli az orosz szöveget.
- 4 Mansikka 1908, 218.
- 5 „Stulta femina super fontem sedebat / et stultum infantem in sinu tenebat...” [’Buta nő ül a forrásnál, / buta gyermeket tart az ölében...’] (Heim 1892, 498.)
- 6 Heim 1892, 488. Említsük meg még a 11. századi német *Strassburger Tumbo-Spruchot*, amely ennek ófelnémet nyelvű megfelelője, és mint ilyen, talán ugyane motívumkör nyugat-európai terjeszkedésére utal: Ohrt 1927b; Schulz 2003, 6–88.
- 7 Lásd például Mencej 2001, 316; Rantasalo 1945, 55–58.
- 8 Lásd ezeknek a motívumoknak az említését: Oişteanu 2005, 274–275.
- 9 Ohrt 1938.
- 10 Bár az első közlő, Liszt Nándor tévesen úgy értelmezte a szöveget, mintha „Nikodem király” kezéből és lábából húzná ki valaki a szegeket (Liszt 1906, 3).

MŰFAJI HATÁRTERÜLETEK

XXIX. BAJELHÁRÍTÓ ÉS SZERENCSET HOZÓ VARÁZSIGÉK

A varázsigék – mint műfaji határeset – a mindennapi élet sztereotip jókívánságai és átokformulái felé képeznek átmenetet.¹ Mint bizonyos mindennapi viselkedésszituációkban vagy beszédhelyzetekben szokásszerűen kimondott sztereotip beszédfordulatok, nem tekinthetők valódi ráolvasásnak, azaz szükséghelyzetben véghezvitt verbális mágikus rítusnak. A valódi ráolvasásoktól rövidegük, sztereotipizáltságuk, formulaszerű állandóságuk is megkülönbözteti őket. Némelyik fajtájuk fontos alkotórésze volt a hagyományos közösségekben a mindennapi élet viselkedési, társalgási szabályrendszerének, és sokszor együtt járt – hasonló viselkedésszituációkban önállóan is alkalmazott – elhárító gesztusokkal (köpés, lekopogás stb.). Mindemellett ebben az átmeneti kategóriában sok olyan esettel is dolgunk van, amikor a mindennapi élet veszélyhelyzeteiben, ha valamilyen rossz konkrét jelenlétét vélték érzékelni, a rossz bekövetkeztét elhárítandó mágikus szöveggé – vagyis valódi ráolvasásként – mondták ki ezeket a varázsigéket. Ilyen szituáció lehetett az, amikor a néphit éjszakai démonaitól, a „nyomó” lidérctől, boszorkánytól vagy magának a Sátánnak a megjelenésétől rettegettek, esetleg egy „igézőnek” gondolt személytől ijedtek meg. Egy igéző hatásának vélt dicséret is elhárító varázsigé kimondását indukáló beszédhelyzet, de a saját maguk által kimondott dicsérő szavak, valamint a csecsemő szépségében való spontán gyönyörködés is kiválthatta ezt a félelmet. Kevésbé van jelen a „mágikus szükségszerűség” tényezője azokban a mindennapi viselkedés- és beszédhelyzetekben, amelyekben nem közvetlen veszélyt vélnek elhárítani egy varázsigé kimondásával, hanem csak általában a szerencsétlenséget óhajtják elkerülni, illetve a szerencsét biztosítani. Ezt látjuk például a tiltott gesztusok, baljós cselekedetek következményeit vagy az átok és más szavak rossz hatását kivédő varázsigék esetében, hasonlóképpen a „pénzvarázsló” varázsmondókák kapcsán.

Ami az effajta szövegek történeti emlékeit illeti, mint B kötetünk tipológiai mutatójából is kitetszik, bizonyos beszédhelyzetekben elhangzó sztereotip varázsigék az elit kultúra írásos forrásaiban is megjelennek, de a rosszindulatú hiedelemleányeket elhárító vagy megidéző szövegek jellemző módon elsősorban a boszorkányperek falusi gyakorlatot tükröző aktáiból származnak.

E szövegeket – mint a ráolvasások egy speciális csoportját – alig-alig tanulmányozták a verbális mágia kutatói, közülük a legtöbb figyelmet még a szemverés hatását kivédő, elhárító varázsigékre fordították. Róheim Géza, majd Jung Károly² is felfigyelt az effajta varázsigék obszcén tartalmára, amely közös eleme az Európa-szerte ismert, minden lényeges elemükben hasonló szövegeknek: a magyarok trágár tartalmú varázsigéinek („idenézz a seggembe”, „szarom a szemed közé” és hasonló) pontos megfelelőit ismerjük például németektől és finnektől is.³ A megdicsért személy szépségét letagadó, valamint a kimondott dicséret hatását semlegesítő eufemisztikus varázsigék (például a német, 'nem történt szemverés/megszólás' jelentésű „unberufen”, „unbeschrien” stb.), valamint az obszcén szimbolikájú kísérő gesztusok dél-európai párhuzamanyaga is figyelemre méltó az azonos motívumok, illetve a hasonló szimbolika szempontjából.⁴ Ez utóbbiakat (köpés, fűgemutatás, a far felfedése) önállóan, kimondott szöveg nélkül is alkalmazzák mint preventív gesztust, nálunk is, Európa más tájain is.

*Mások igézetének, szemmel verésének kivédése*1. Szemverés megelőzése (Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵)

Borcsa néni, Sári néném,
mind, aki látott, meg ne rontson!

2.1. Igézés megelőzése (Varbóc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶)

Ha olyan látja a gyermeket, aki nem szokta látni, kinyalják a szemét, közben köpködve, és ezt mondva:

Hogy meg ne igézzenek ezek a kisasszonyok!

2.2. Igézés megelőzése (Kide, Kolozs megye, Románia⁷)

Igézés gyanúja esetén köpnek, és mondják:

Phi, meg ne igézzen!

Variánsok: igézés megelőzése (Karancskeszi, Nógrád megye;⁸ Hódmezővásárhely, Csongrád megye;⁹ Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia];¹⁰ Győrvár, Vas megye;¹¹ Szamoshat¹²).

3. Szemverés megelőzése (Lédec, Illavai járás, Szlovákia¹³)

Thü, thü [köpköd],
szemtől ne vesszen ez a kisbaba!

4. Szemverés megelőzése (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye¹⁴)

Ph, ph [köpköd],
ne legyik bajotok!

5. Szemmel verés elhárítása (Buzsák, Somogy megye¹⁵)

Aki először nézte meg az újszülöttet, megköpdöste a bölcsőt, és azt mondta:

Átok, rontás, elkárhozz,
innen mostan eltávozz!

6.1. Igézés elhárítása (Torda, Kolozs megye, Románia¹⁶)

Ha egy idegen erősen nézi a kisgyermeket, az anya háromszor kiköp, és ezt mondja:

Kígyó fasza szeme közél,
aki megigízi!

Variánsok: igézés elhárítása (Detrethemtelep, Kolozs megye, Románia;¹⁷ Magyar-szovát, Kolozs megye, Románia¹⁸).

6.2. Igézés megelőzése (Nagykend, Maros megye, Románia¹⁹)

Aki az én gyereket megigézi,
kígyó fasza a szeme közél!
Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ámen.

6.3. Igézés gyógyítása (Szék, Kolozs megye, Románia²⁰)

A vízvetéssel gyógyító öregasszony az eljárás végén így szól:

Kígyófasz a szeme közél!
Kígyófasz a szeme közél,
annak, aki megigézte!

6.4. Igézés gyógyítása (Magyarvista, Kolozs megye, Románia²¹)

Vízvetéssel gyógyítottak, s közben mondták:

Kígyó fasza a szeme közél a banyának!

6.5. Szemverés elhárítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²²)

A szemverést gyógyító asszony kinyalja a gyerek szemét, miközben mondja:

Kígyó fasza a szemibe!

6.6. Szemverés megelőzése (Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³)

Ha ártó szemű ember jön arrafelé, ezt mondják:

Kígyófasz a szemedbe!

Azonos szöveg: szemverés megelőzése (Apátfalva, Csongrád megye²⁴).

6.7. Igézet megelőzése (Lésped, Bákó megye, Románia²⁵)

Phi, phi [köpköd],
kégyófasz a szemed közél!

6.8. Igézés megelőzése (Aranyosszék, Románia²⁶)

Kígyó fasza szemed közél,
ne igézd meg!

6.9. Szemverés megelőzése (Csanádpalota, Csongrád megye²⁷)

Lépj gyorsan a hátam mögé,
kígyófasz a szemed közél!

6.10. *Igézés* megelőzése (Kide, Kolozs megye, Románia²⁸)

Phi, meg ne igézzen,
kígyó fasza szemed közé,
keresztanyád picája a nyakad közé!

6.11. *Szemverés* megelőzése (Gyöngyöspata, Heves megye²⁹)

Kígyó fasza szemedbe,
álljon beléd keresztbe!

6.12. *Szemverés* megelőzése (Egerszalók, Heves megye³⁰)

Kígyó farka a szemedbe!

7. *Szemverés* megelőzése (Maroslele, Csongrád megye³¹)

Ha valaki nagyon nézte a gyereket vagy állatot, és dicsérte: „Jaj, de gyönyörű, jaj, de gyönyörű!” – akkor megverte szemmel. (Szeretet révén is meg lehet verni szemmel az állatot vagy a gyereket.) Ilyenkor az állat tulajdonosa vagy a gyerek anyja mondja gyorsan:

Kígyófos a szemed közé!

8. *Szemverés* megelőzése (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye³²)

Kígyó segge a szemibe!

9. *Szemverés* megelőzése (Tiszasas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³³)

Kígyó pöcse a szemedbe!

10. *Szemverés* megelőzése (Atkár, Heves megye³⁴)

Kígyó, béka szemedre!

11. *Szemverés* megelőzése (Csanádpalota, Csongrád megye³⁵)

Ha valaki fáradt szemmel nézte meg a jószágot, a gazda ráolvasott, nehogy megverje szemmel az illető:

Kígyóhugy a szemedbe,
madárszar a fejedre!

12. *Szemverés* megelőzése (Gyöngyöspata, Heves megye³⁶)

Kígyó, béka, macskafarka!

13. *Szemverés* megelőzése (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁷)

Macska fasza a szemibe,
tüzes vas a seggibe!

14. *Igézés* elhárítása (Lésped, Bákó megye, Románia³⁸)

Ha valaki csudálkozik valamin, a másinak ezt kell gondolnia:

Szar a szemedbe!

15. *Szemverés* megelőzése (volt Szatmár vármegye³⁹)

Ha a kisgyereket szembedicsérik, a hozzátartozók ezt mondják:

A fenébe a szemed!

16.1. *Igézés* megelőzése (Drávacécs, Somogy megye⁴⁰)

Ha a csecsemőt egy asszony megcsodálja, ezt kell felelni a dicséretre:

Seggibe a szömöd!

Azonos szövegek: boszorkány ellen (Rima mente, Rimaszombati járás, Szlovákia;⁴¹ Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;⁴² „...a szemed!” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁴³).

Variáns: szemverés megelőzése (Dávod, Bács-Kiskun megye⁴⁴).

16.2. *Szemverés* megelőzése (Rétközberencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴⁵ Kisvárda, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴⁶ Nyíribrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁷)

Seggibe a szemed,
a két első fogad törjön ki benne!

16.3. *Szemverés* megelőzése (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁸)

Seggibe a szemed,
meg a két első fogad!

Variáns: szemverés megelőzése („...szeme, ... foga!” – Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁹).

16.4. *Szemverés* megelőzése (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁰)

Seggibe a szem!

Azonos szöveg: szemverés megelőzése (Galgamácsa, Pest megye⁵¹).

16.5. *Szemverés megelőzése* (Szakcs, Tolna megye⁵²)

Seggibe a szeme Szent Iván-napig!

16.6. *Szemverés megelőzése* (Boldog, Heves megye⁵³)

Szemibül a seggibe!

17.1. *Szemverés megelőzése* (Forró, Hajdú-Bihar megye⁵⁴)

Ha a gyereket nézi valaki, az anyja köpjön, és közben mondja csendesen:

Püh, nézzél a seggembe!

17.2. *Szemverés megelőzése* (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye⁵⁵)

Szemed a seggembe!

17.3. *Rontás gyógyítása* (Szirénfalva, Nagymihályi járás, Szlovákia⁵⁶)

Nem egy,
nem kettő,

...

nem kilenc.

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.

Idenézz, a seggembe!

17.4. *Szemverés elhárítása* (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia⁵⁷)

Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.

Idenézz, a seggembe!

Úgy forogjon a szemed,
mint az ajtó sarka!

18. *Igézés elhárítása* (Felsődetrethem, Kolozs megye, Románia⁵⁸)

Ha valaki „hózzád néz, háromszor mondjad:”

Csókolja meg a seggemet!

*Saját, akaratlan szemmel verés kivédése*19.1. *Szemverés megelőzése* (Vanyola, Veszprém megye⁵⁹)

Ha a kisgyereket idegen látja, megköpködi, és így „dicséri meg”:^a

Csúnya!

Hasonló szövegek: szemverés megelőzése („phü, de csúnya” stb. – Cserkút, Baranya megye;⁶⁰ Szakcs, Tolna megye;⁶¹ Somogy megye;⁶² Bánokszentgyörgy, Zala megye;⁶³ Sárhida, Zala megye;⁶⁴ Hegyhát-vidék;⁶⁵ Kőszegszerdahely, Vas megye;⁶⁶ Egyházasrádóc, Vas megye;⁶⁷ Padragkút [Ajka], Veszprém megye;⁶⁸ Patak, Nógrád megye;⁶⁹ Sajópálfalva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷⁰ Szinpetri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷¹ Varbóc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷² Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁷³ Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye;⁷⁴ Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye;⁷⁵ Orosháza, Békés megye;⁷⁶ Drágszél, Bács-Kiskun megye;⁷⁷ Pálmonostora, Bács-Kiskun megye;⁷⁸ Ordas, Bács-Kiskun megye;⁷⁹ Nyárszó, Kolozs megye, Románia⁸⁰).

19.2. *Baromfi szemmel verésének megelőzése* (Jászkákóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸¹)

A cirokseprűre vizelnek, és visszakéből^b a baromfira csapkodják, ezt mondva:

De csunyak vagytok!

Hasonló szöveg: baromfi szemmel verésének megelőzése (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye;⁸² Szentés, Csongrád megye⁸³); kisgyerek szemmel verésének megelőzése („Be csúnya vagy!” – Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia⁸⁴).

19.3. *Igézés megelőzése* (Csonkahegyhát, Zala megye⁸⁵)

Ha valaki megnézte a gyereket, az anya lenyalja a gyermek homlokát. Ha sós, akkor nem ártott neki a szem. Ez esetben háromszor nyalja; mindháromszor köp egyet, és mondja:

Phü, ronda!

Hasonló szövegek: szemverés megelőzése (Mihályfa, Zala megye;⁸⁶ Győrvár, Vas megye;⁸⁷ Mezőlak, Veszprém megye;⁸⁸ Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸⁹).

^a Csúnyának mondják a gyereket, mert inkább a feltűnően szépet szokták megigézni akaratlanul, a csodálattal, dicsérettel is.

^b Ti. kifordított tenyérrel.

19.4. *Szemmel verés* megelőzése (Ipoly mente⁹⁰)

Az újszülöttet meglátogatók nem dicsérték a csecsemőt, hanem azt mondták:

Jaj, de csúf vagy!

Hasonló szöveg: szemmel verés megelőzése („Phü, phü, phü, kis csúnya, pocsíks vagy! Csúnya baba!” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna⁹¹).

19.5. *Szemverés* megelőzése (Jászkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹²)

Ha a látogató jön, megköpködi a gyereket. Amennyiben férfi az illető, a kalapját a gyerek fejébe nyomják. Ezt mondja a látogató:

De csúnya vagy,
meg ne verjelek szemmel!

Hasonló szövegek: szemverés megelőzése (Drávaságardony, Somogy megye;⁹³ Kisboda, Győr-Moson-Sopron megye;⁹⁴ Súr, Komárom-Esztergom megye;⁹⁵ Szendrő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁹⁶ Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁹⁷ volt Szatmár vármegye;⁹⁸ Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia;⁹⁹ Szentes és környéke, Csongrád megye¹⁰⁰).

19.6. *Igézés* megelőzése (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹⁰¹)

Nem szabad azt mondani a kisgyerekeknek: „Jaj, milyen szép!” Ha ez történik, akkor „a gyermek egy kicsi idő múlva úgy kezd rikácsolni, hogy az Isten öröjzön”. Hanem a látogató odamegy, keresztet vet a kicsi homlokára, és így beszél hozzá:

Juj, hát be csúnya vagy,
nem vagy szép!

19.7. *Szemverés* megelőzése (Bózsza, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)¹⁰²

Ha először néznek meg gyereket vagy állatot, megköpdösik, és ezt mondják:

Phü, phü, te csúnya,
nagyra nőj!

20.1. *Igézés* megelőzése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁰³)

„A kicsi gyermeket, ha megnezték, meg kellett töpdösni.”

Ptü, ptü, ptü,
meg ne igijzem!

Hasonló szövegek: igézés megelőzése („Meg ne igízzelek!” – Eckentelep, Maros megye, Románia;¹⁰⁴ „Pü, pü, pü, hogy meg ne igézzem!” – Detrehemtelep, Kolozs megye, Románia;¹⁰⁵ Nyárszó, Kolozs megye, Románia¹⁰⁶).

20.2. *Igizet* megelőzése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia¹⁰⁷)

Ha a csecsemőt megnezték, ezt kellett mondani:

Igizet ne fogja!

Azonos szöveg: *igizet* megelőzése (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁰⁸).

21. Tehén megigézésének elhárítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁰⁹)

Mikor ellés után először fejték meg a tehenet, ügyeltek, hogy meg ne igézzék. Megköpködték, s mondták:

Phü, phü, megigézlek!

22. *Igizet* megelőzése (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹¹⁰)

A kisbabát meglátogató ismételteti, hogy jó szándékát bizonyítsa:

Szem ne ártson neki!

23. *Igizet* megelőzése (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹¹¹)

A csecsemőt meglátva dicséret helyett így szólnak:

Rossz szemnek kár ránézni!

24. *Igézés* megelőzése (Somogy megye¹¹²)

Aki meglátja a gyereket, leköpködi:

Szeigyölös leigy!^a

25. *Szemverés* megelőzése (Rimóc, Nógrád megye¹¹³)

Aki a gyereket megnezni, ráköpköd, és ezt mondja:

Szépségem, csúnyságom, lustaságom
mind rád ragadjon!

26. *Igézés* gyógyítása (Nyárszó, Kolozs megye, Románia¹¹⁴)

Ha megcsodálás következtében beteg az újszülött, az anya az első hat hét alatt hét vagy kilenc napig minden napkelte előtt kiül a küszöbre „purdé seggel”,^b lába közé veszi a küszöböt, s a gyereket az ölében tartva háromszor ráolvas, de előtte mindig köpköd:

Phi, phi,
mit csodáltam,
csodáljon vissza!

^a Szégyellős légy!

^b 'meztelen fenékkal'

27. Szemverés megelőzése (Csanádpalota, Csongrád megye¹¹⁵)

Phü, phü, az anyád!
Inkább verjen az apád,
mint az én szemem!

28. Baromfi megigézésének megelőzése (Aranyosszék, Románia¹¹⁶)

Aki szép majorságot lát, és fél, hogy azt megigézi, kétszer köp, és így szól:

Phi, phi,
megigézlek!

29. Szemverés megelőzése (Diósjenő, Nógrád megye¹¹⁷)

Aki megnézi a gyereket, ráköp, és mondja:

Téged verés nem érhet,
megigézlek téged!

30.1. Szemverés megelőzése (Nagyberki, Somogy megye¹¹⁸)

Köpködnek a gyerekre vagy állatra:

Megköpködlek, hogy szöm ne ártson.

Variáns: szemverés megelőzése (Somogy megye¹¹⁹).

30.2. Szemverés megelőzése (Mád, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁰)

Ptü, ptü, ptü [köpköd],
hogy a szemem ne ártson neked!

Variánsok: szemverés megelőzése (Törtel, Pest megye;¹²¹ Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye;¹²² Szeremle, Bács-Kiskun megye;¹²³ Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²⁴).

31.1. Szemverés megelőzése (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹²⁵)

Pöh, pöh, pöh,
szép légy, gyerek,
meg ne verjelek!

31.2. Igézés megelőzése (Somogy megye¹²⁶)

Ha valaki meglátja a gyereket, leköpködi:

Ne igeizzelek mög, ne fájjon a fejed!

32. Igézés megelőzése (Székelyföld, Románia¹²⁷)

Ha egy nő bemegy egy házhoz, és meglát a háziasszony karján egy kislányt, így szól:

Jaj, de szép kis kanca!

S azonnal leköpi, hogy meg ne igézzze.

Átok hatásának kivédése

33. Átok elhárítása (Mikófalva, Heves megye¹²⁸)

Ha valaki átkozódik, vissza kell szólani:

Szádból kebeledbe!

S akkor nem fog az átok, vagy visszazáll az átkozóra.

Hasonló szöveg: átok elhárítása („...a gebeledbe!” – Boldog, Heves megye¹²⁹).

34. Átok elhárítása (Buzsák, Somogy megye¹³⁰)

Valaki a megátkozott egyén ruhájából titokban ellop egy darabot, úgy, hogy az ne vegye észre. Ezt újhaldkor a keresztúton elégeti, közben háromszor ismétli:

Átok, rontás, eltávozz,
ha visszatérsz, elkárhozz!

35. Átok elhárítása (Rima mente, Szlovákia¹³¹)

Beste, beste, vén boszorkány,
fogjon rajtad átkom!
Beste, beste, vén boszorkány,
ne fogjon rajtam átkod!

Rontó boszorkány, szépasszony, kísértet elhárítása

36.1. Rontás megelőzése (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹³²)

Ha boszorkány megy el a háztól, ezt kell utána kiáltani háromszor:

Szent kereszt, veszídd el!

Azonos szövegek: rontás megelőzése, boszorkány, kísértet elhárítása (Farkasfa [Szentgotthárd], Vas megye;¹³³ „...veszítsd...” – Szögliget, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹³⁴ Szászfű, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹³⁵ Szirénfalva, Nagymihályi járás, Szlovákia;¹³⁶ Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye;¹³⁷ Szakoly, Szabolcs-

Szatmár-Bereg megye;¹³⁸ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹³⁹ Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye¹⁴⁰).

Variánsok: rontás megelőzése, elhárítása (Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁴¹ „A szent kereszt veszítsen el!” – Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia¹⁴²).

36.2. *Szépasszonyok* nyomása esetén (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁴³)
Ha éjszaka macska ült valakinek a mellére, így szólt háromszor:

Szent kereszt verjen meg!

Azonos szöveg: éjszakai nyomás ellen („Szent köröszt vergyen meg!” – Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁴⁴); kísértet ellen (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁴⁵).

Variáns: rontásveszély esetén („Pthü, verd el, szent kereszt!” – Mekényes, Baranya megye [Moldva, Románia]¹⁴⁶).

36.3. Rontás megelőzése (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia¹⁴⁷)

Ó, hogy verjen meg a kereszt meg a pokol,
hogy legyél messzi ettül a helytül!

36.4. Kísértet elhárítása (Diószén, Bákó megye, Románia¹⁴⁸)
Keresztet vetve mondták:

Jézus, Mária, szent kereszt,
verjed le a gonoszt, hogy menjen!

36.5. *Gonosz lélek* elhárítása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹⁴⁹)
Valaki lovon ment hazafelé, és felvett egy kismacskát. A ló prüszögött, mert megérezte, hogy a macska gonosz lélek. Erre eszébe jutott, hogy ezt kell mondania:

A szent kereszt verjen el, te nem vagy tiszta lélek!

Mikor ezt kimondta, elfutott a kismacska, és futtában szarta a tüzet.

37. *Boszorkány* elküldése (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnyik, Bákó megye, Románia]¹⁵⁰)

Ha jött a boszorkány, keresztet vetettek, imádkoztak, vagy köptek, és ezt mondták:

Pfü, üsd meg, szent kereszt,
menj a pusztára!

38. Rontás megelőzése (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye¹⁵¹)

Szent köröszt törjön mög!

Variáns: rontás megelőzése („A szent köröszt törgyön mög!” – Sárhida, Zala megye;¹⁵² Dunasziget, Győr-Moson-Sopron megye;¹⁵³ Karancskeszti, Nógrád megye;¹⁵⁴ Jászladány, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁵).

39.1. Rontás megelőzése (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁵⁶)

A Szent Benedek körösztje verjen mög!

Variáns: rontás megelőzése („...verje ki a szemedet!” – Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁵⁷).

39.2. Nyomó boszorkány elhárítása (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁵⁸)
„Anyámat álmába boszorkány fujtogatta. Ráút a mellire, oszt nem kapott levegőt. Amikó kicsit magáho tért szegény, avva űzte el a boszorkányt, hogy ezt mondta:”

Körösztöt vetek öt ujjammal,
ötvenöt angyalommal,
Mária tejevel,
Krisztus erejevel,
Szent Benedek körösztjével.
A Szent Benedek körösztje verjen meg!

40.1. Rontás megelőzése (Bánokszentgyörgy, Zala megye¹⁵⁹)
Ha boszorkány megy el a háztól, ezt kell mondani:

Te rontó lélek, a szent kereszt törjön meg!
Mennykő, kaszakő vágjon a fenekedbe!

40.2. Forgósélben megjelenő *szépasszony*^a ellen (Hosszúhetény, Baranya megye¹⁶⁰)

A szent köröszt törjön mög!
Kaszakő a seggődbe!

Variáns: *lucférc*^b elküldése (Dobri, Zala megye¹⁶¹).

Kaszakő a valagadba,
a szent kereszt törjön meg!

^a Tündéries külsővel megjelenő rosszindulatú démon.

^b Az égen tüzes fénycsóvaként repülő, a földi emberekhez éjszakai nyomó démonként leszálló *lidérc* helyi neve.

41. Boszorkánnyomás megelőzése (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁶²)

Kaszakó a fülükbe,
nagy lófasz a seggükbe!

Variáns: szépasszonyok rontása ellen („Lófasz a seggükbe, / kaszakó a fülükbe!” – Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁶³).

42. A forgószelelben megjelenő *boszorkány* ellen (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁶⁴)

Kaszakó a picsájába!

43.1. Rontás elhárítása (Sáp, Hajdú-Bihar megye¹⁶⁵)

Boszorkányt nem jó emlegetni, mert ezzel odaidézik. Ha beszélnek róla, ezt kell mondani:

Phű, phű [köpköd],
tüzes nyársat a seggekbe!
Phű, phű,
tüzes nyársat a fenekükbe!^a

43.2. Rontás elhárítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye¹⁶⁶)

A házat a következő szöveggel védik a rontástól:

Tüzes nyárs a seggedbe,
ahun esteledtél, ott virradj!

Variáns: rontás elhárítása (Nagy-Sárrét;¹⁶⁷ „Tüzes vasnyárs a seggibe, / de ide ne gyűjjon!” – Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁸).

44.1. Forgószelelben megjelenő lény általa ellen (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁶⁹)

Hogy ne menjen az emberen keresztül a forgószelel, ha látja jönni, nagyon gyorsan mondja:

Vasnyárs a picsájába!

44.2. Rontás elhárítása (Fajsz, Bács-Kiskun megye¹⁷⁰)

Ott ólalkodott az egyik falubeli boszorkány; ezzel küldték el:

Te Panna, fene a picsádat egye meg,
ha még egyszer rám jössz,
tudom, vasnyársat ütök bele.

^a seggükbe, fenekükbe

45.1. *Boszorkány* elküldése (Gyergyóditró, Hargita megye, Románia¹⁷¹)
Akkor mondták, „amikor jött a forgószelel. Igen. Jött az a veszedelmes.”

Istenem, vidd el ezt a boszorkányt
erdőknek ága-bogaira,
hogy patkószeget szarjék,
szart okádjék,
hogy kárt ne tegyen nekünk!

45.2. Rontás elhárítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁷²)

Kő fülibe,
só markába,
tüsketövis a derekába,
csípős csihán^a a likába,
távozz!

45.3. Vérszívó *boszorkány* elhárítása (Siklód, Hargita megye, Románia¹⁷³)
Pénteken nem jó a boszorkányt emlegetni. Aki mégis ezt teszi, ezt kell mondani, hogy meg ne tudják „szípni”:

Kő füliben,
só szemiben,
szurkot egyék,
szart okádjék,
piros patkószeget szarjék!

46. Rontás elhárítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye¹⁷⁴)

Tű fülibe,
tüzes vasnyárs a seggibe,
disznószar a zablája,
kutyaszar az órára!
Szent János van ma,
ma is Szent János,
hónap is a lösz!^b

47. *Lüderc* elhárítása (Székelyföld, Románia¹⁷⁵)

Tüzes seprót a seggibe,
patkószeget a fülibe!

^a 'csalán'

^b ...holnap is az lesz!

48.1. Rontás elhárítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye¹⁷⁶)

Tű a fülibe,
vasnyárs a seggibe!

Variáns: rontás elhárítása („Kaszakó a fülibe!” – Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye¹⁷⁷).

48.2. A forgószelelben megjelenő *boszorkány* ellen (Kiszombor, Csongrád megye¹⁷⁸)

Gyün Tóma Panna^a szele;
kúpor a szemibe,
tüzes vasrúd a seggibe!

48.3. A forgószelelben megjelenő *boszorkány* elhárítása (Klárafalva, Csongrád megye¹⁷⁹)

Kúpor a szömibe,
vasnyárs a seggibe!

Variáns: forgószelelben megjelenő *boszorkány* elhárítása („Kúpor a szömödbe!” – Kiszombor, Csongrád megye¹⁸⁰).

48.4. Forgószelelben megjelenő *rosszak* elhárítása (Székelyvarság, Hargita megye, Románia¹⁸¹)

Pök, pök, pök [köpköd],
kő legyen a fülibe,
veres vas a seggibe,
tegnap hallja meg, ne ma!

48.5. Rontás elhárítása (Mezőcsát, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁸²)
Ha valaki félt a boszorkánytól, ezt énekelte:^b

Kúfal a fülibe,
tüzes vas a seggibe!

48.6. *Boszorkány* elhárítása (Füzesgyarmat, Békés megye¹⁸³)
Ha már hallották a lépéseit az éjjel látogató „nyomó” boszorkánynak, azt kellett magukban mondani:

Tűz a fülibe,
kúpor a szemibe,
tüzes nyárs a seggibe!

^a Helyi boszorkány neve.

^b Az énekelt varázsigére vonatkozó ritka adatok egyike; sajnos több nem tudható róla.

49.1. *Boszorkány* ellen (Rima mente, Szlovákia¹⁸⁴)

Malomkő a nyakába,
vasvilla a torkába!

49.2. Rontás elhárítása (Rimóc, Nógrád megye¹⁸⁵)

Disznószar a fülibe,
malomkő a szivére,
nagy lófasz a seggibe!

Variáns: rontás elhárítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁸⁶).

49.3. Rontás elhárítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁸⁷)

Disznószar a füledbe!
Köd előtted,
köd utánad,
ne lássalak többet!

49.4. Rontás elhárítása (Etes, Nógrád megye¹⁸⁸)
Ha beszéltek a boszorkányról, ezt mondták:

Disznószar a fülibe,
lófasz a seggibe!

50. Forgószelel megállítása (Domaszék, Csongrád megye¹⁸⁹)

Disznószar a szömödbe, szádba!

51. *Lidérc*^c megállítása (Kostelek, Bákó megye, Románia¹⁹⁰)

Patkószeg a beledbe,
kőszén a seggedbe!

52. Rontás gyógyítása (Mindszent, Csongrád megye¹⁹¹)
A beteg mellére helyezett rostára késsel rádoboltak, ezt mondvá:

Rontó, a nyavalyád vidd
fűn, kövön, földön!
A szarát edd,
a vizét idd,
tüzet fossál,
ördög alatt fussál,

^a Tüzes fénycsóva alakjában repülő éjszakai démon; a földre szállva lólábú vagy lúdlábú ember alakjában az alvókat nyomja, megszállja, megbetegíti.

olyan legyél, mint a tarka ló!

53. Rontás elhárítása (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁹²)

Vetem bé a tűzbe,
romoljék le szája,
többet ne máj^a jöjjön oda!

54. *Rosszak* elhárítása (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁹³)

Ha „megszopják éjjel a rosszak”, napkelte előtt saját székletével kenje be a „szipás” helyét („karikaforma látszik, a szája helye kék”). Ha férfi, előtte mondja ezt:

Tegyem a faszom a szájadba.

Ha nőt „szípnak”, szóljon így:

Borítsam a picsám a szájadra.

A rossz aznap megjelenik, és megtudják, hogy ki volt az.

55.1. Védelem a forgószélben közlekedő *táltostól*^b (Tizzasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁹⁴)

Ha forgószél jött, köpködni kellett:

Ph, ph, ph, basszon meg, aki csinált!

55.2. Megszabadulás lidércnyomástól (Szentkirályszabadja, Veszprém megye¹⁹⁵)

Ezt mondta, akit nyomtak éjszaka:

Hej, bassza meg az apád, erre-arra!

55.3. *Boszorkány* elhárítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁹⁶)

Ha boszorkánygyanús egyén közeledett, magukban gondolták:

Az isten bassza meg az édesanyádat!

Erre elmege a boszorkány.

55.4. Megszabadulás nyomó *boszorkánytól* (Tizacsécse, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁹⁷)

Káromkodni kellett:

Megállj, az isten faszát!

^a 'nem még' ('többet ne', románból)

^b E szerint az adat szerint itt a *táltos* az éjszakai boszorkányhoz hasonló, ártó démonikus lény.

56. Rontás elhárítása (Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹⁸)

Ha boszorkánnyal találkozik valaki az úton, keresztet vet magára, és mondja:

Tüzes istennyila vágjon a házába!

57. Rontás elhárítása (Karancsbeszteri, Nógrád megye¹⁹⁹)

Ha észreveszik a boszorkát, azt kell mondani:

Rossznehézség gyöjjön rád!

58. Megszabadulás szerelmi rontástól (Dés, Kolozs megye, Románia²⁰⁰)

Ha a lány a legényt megbabonázta, és az tud róla, meg tud a lánytól szabadulni, amennyiben a babonázó háza felé köpve ezt mondja:

Fuj, ördög essen a babonázó hátára!

59. Rontás elhárítása (volt Gömör vármegye, Szlovákia²⁰¹)

Aki azt akarja, hogy ne fogjon rajta semmiféle boszorkányság, vegyen egy zacskót, tegyen bele egy fazék lisztet, azt öntse le liszttel; tegyen bele még állati csontokat, bőrfozlányokat, és mondja el háromszor:

Beste, beste vén boszorkány, fogjon rajtad átkom,
beste, beste vén boszorkány, ne fogjon rajtam átkod!

60. Rontás elhárítása (Szeged környéke²⁰²)

Ha bűbájosokról beszélnek, utoljára ezt kell mondani:

Ma van Szent János estéje,
távoddzon tőlünk minden gonosz!

61. Rontás elhárítása (Miskolc környéke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁰³)

Ha idegen macska jön a házba, ezt mondják:

Minden hely az Istené.

Így nem tud kimenni a boszorkány, hanem megjelenik emberi alakjában, és fel tudják ismerni.

62. *Boszorkány* elhárítása (Szamoshat²⁰⁴)

Ha a kakas nem rendes időben, hanem korábban szólal meg, azt kell kiáltani:

Idegen boszorkány jár a faluban!

Azután a tűzhelyről egy darab szenet (vagy parazsat?) a szoba közepére kell dobni, hogy a boszorkány ne szabadulhasson.

63. *Boszorkány* elhárítása (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye²⁰⁵)

Nem tud ártani a boszorkány annak, aki minden este beköszön háromszor:

Jó estét!

64. *Boszorkány* elhárítása (Kisterenye [Bátonyterenye], Nógrád megye²⁰⁶)

„Hát mikor nagy forgószél van, akkor úgy tartottuk, hogy boszorkány van benne, és az forog benne. Aztán rá szoktunk köpködni:”

Pfü, pfü, pfü,
menjél más határba!

65. *Szépasszonyok* elhárítása (Gombos, Nyugat-bácskai körzet Szerbia²⁰⁷)

Mikor megy a forgószél, nem szabad semmilyen csúnyát mondani neki, hanem félre kell állni, és így szólni:

Ott mennek a szépek,
a csunyak meg nézik!

66. *Boszorkány* elhárítása (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁰⁸)

Ezt szokták mondani, ha jön a forgószél:

Boszorkányok viszik az ebédet.

67. *Lidérc* megállítása (Magyarcsüség, Bákó megye, Románia²⁰⁹)

Egyszer valaki megállította és leszállította a lidércet, ezzel a szöveggel:

Szarjál egy nap ezeret,
akár ezer nap egyet,
vért, vereset,
patkószeget, hegyeset,
az istennyila üsse meg a seggedet!

„Aszmondta, egyik lába vót ludláb, s a másik lóláb. [...] Az, mikor leszállította maga elejibe, megkényszerítette, hogy hova jár. Meg kellett mondja, hogy hova jár.”
Azután azt mondta neki:”

Menjé, s keresd dógodot,
s többet erre ne gyere!

Variáns: lidérc megállítása (Kostekek, Bákó megye, Románia²¹⁰).

68. Tüzes *lidérc* elhárítása (Ikrény, Győr-Moson-Sopron megye²¹¹)

A juhászok ébrem várták a lidércet, és amikor leszállt, mondták neki:

Jó reggelt, mi előbb fölkelünk?

69.1. Tüzes *lidérc* elhárítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia²¹²)

Rá kellett szólni a lidércre:

Lidérc, lidérc, hova indultál?

69.2. *Lidérc* megállítása (Magyarcsüség, Bákó megye, Románia²¹³)

Ha valaki veszi a bátorságot, és meg meri kérdezni a lidércet, akkor az megszólal. Ezt kérdezi:

Hová mész, te tüzes holmi?

69.3. *Lidérc* megállítása (Kostekek, Bákó megye, Románia²¹⁴)

Az éjjel repülő tüzes lidércet úgy állította meg valaki, hogy kést ütött a bocskora orrába, majd így szólt:

Állj meg, legén, hova mész!

69.4. *Lidérc* elküldése (Magyarfalu, Bákó megye, Románia²¹⁵)

„Csinál rosszat erőst! Kell szidni:”

Menj el, te lidérc! Mit csinálsz?

70. *Lidérc* elküldése (Gyepce, Bákó megye, Románia²¹⁶)

Egy fogoly katonának a felesége képében jelent meg a lidérc. Köpött egy nagyot, és rászólt:

Hát miféle vagy? Eltakarodj!

Hasonló szövegek: kísértet elküldése („Az anyád hétszentségit! Ki vagy? Mi vagy?” – Sármellék, Zala megye;²¹⁷ „Ki vagy, és mi járatban vagy?” – Szeged vidéke²¹⁸).

71. *Kígyó* megállítása (Szeged környéke²¹⁹)

A kígyó megáll, ha háromszor ezt mondják neki:

Hunnat gyüössz,
hová mégy,
ki iskolájába tanúta?

72. Repülő tüzes *lidérc* megállítása (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia²²⁰)

Egy öregember meglátta a lidércet, erre kést ütött a földbe. A lidérc leszállt, és nem tudott mozdulni addig, míg azt nem mondta az ember:

Ha még egyszer idejössz,
itt tartlak, s többet soha el nem engedlek!

73. *Lüderc* megállítása (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia²²¹)
Volt egy ember, aki meg tudta állítani a lüdercet, e szavakkal:

A Jézus Krisztus kínszenvedésére kérlek, szellem,
szállj le, s mondd meg, milyen járásból jársz!

Erre leszállt a lüderc az ember elé.

74.1. Rontás elhárítása (Nagyberki, Somogy megye²²²)
Ha boszorkány megy el a háztól, seprűt dobnak utána e szavakkal:

Távozz, boszorkány,
a böjti szél vigyen el a pokol fenekére,
és onnét többet ne térj vissza!

74.2. Rontás elhárítása (Nagyberki, Somogy megye²²³)

A böjti szél vigyen el a pokolba!

74.3. *Boszorkány* elhárítása (Nagyberki, Somogy megye²²⁴)
Ha valaki boszorkányt lát, seprűt dob utána, és háromszor mondja:

Menj el a pokol fenekére, és ott maradj örökre!

Hasonló szövegek: tüzes *lidérc* elküldése (Nagyréde, Heves megye;²²⁵ Ukk, Veszprém megye²²⁶).

75. Kísértet elhárítása (Örtilos, Somogy megye²²⁷)

Vigyen az ördög, akárki vagy!

Hasonló szöveg: *boszorkány* elhárítása („Vigye az ördög!” – Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye²²⁸).

76. *Lüderc* elküldése (Gyepce, Bákó megye, Románia²²⁹)
Éjjel találkozott valaki a világító, gomolygó tüzes lüderccel. Köpködött, és szavakkal távolította el:

Híjj! Phüj, phüj! Eltakarodj, gamatság!^a

77. *Lüderc* elküldése (Magyarcsügés, Bákó megye, Románia²³⁰)

Takarodj el innét, ördög!

^a *Gamatság:* 'tisztátalan, gonosz, rontó lény'.

Hasonló szövegek: *lüderc* elküldése („Távozz innét, gonosz!” – Kosteleg, Bákó megye, Románia²³¹); tüzes *lidérc* távoltartása („Távozz, sátán!” – Kiskapus, Szeben megye, Románia²³²).

78. *Lüderc* elküldése (Kosteleg, Bákó megye, Románia²³³)
Az éjjel az alvókat csúnya, ráncos, szőrös ember képében megtámadó lidércet úgy küldte el valaki, hogy magában elgondolta:

Eltakarodj inné, mer kimegyek, hozom a fészit,^a s darabocskákra váglak!

79. *Lidérc* elhárítása (Kocs, Komárom-Esztergom megye²³⁴)
Aki meglátta éjjel a repülő lidércet, imádkozott, míg haza nem ért, ezzel a mondókával:

Igenyös, görbe,
kurta, hosszú,
faragószék,
óragólya, koppantyú,
ez a német bugyogó!^b

80. Hogy a halott el ne vigye (Dávod, Bács-Kiskun megye²³⁵)
Ha valaki fél a halottól, „és beképzeli, hogy mén utána” (fél, hogy magával viszi a halott), egy Miatyánk és egy Üdvözlégy elmondása után így szól:

Holt a holtak barátja,
eleven az elevenek barátja.

Nyomó boszorkány megidézése

81.1. *Boszorkány* megidézése (Nyúl, Győr-Moson-Sopron megye²³⁶)
Ha valakit megnyomott a boszorkány, azt mondta:

Reggel gyere el sóér!

Aki reggel először jött, az volt a boszorkány, az nyomta meg.

Hasonló szövegek: *boszorkány* megidézése („Gyere el sóér!” – Eger környéke, Heves megye;²³⁷ „Majd eljössz holnap sóér!” – Rimóc, Nógrád megye²³⁸).

^a fejszét

^b Ez az ún. „faragószék-nóta” egy versszaka, lásd Tolnai 1930.

^c Az éjjel szellemként vagy állat alakban nyomó boszorkány a varázsigék hatására reggel megjelenik emberi alakjában, így azután azonosítani lehet a személyét.

81.2. *Boszorkány* megidézése (Szentkirályszabadja, Veszprém megye²³⁹)

Gyere, kurva, reggel egy kanál sóér!

81.3. *Boszorkány* megidézése (Bátmonostor, Bács-Kiskun megye²⁴⁰)

Egy kislány beteg lett: szőrös, sovány; mert a szomszédasszony mindig odajárt. Este, mikor jött a szomszédasszony, nem eresztették be, hanem ezt mondták:

Gyere reggel, majd kapsz sós kenyeret!

Reggel odament, megfogták, és az ajtóra akarták szögezni, de az könyörgött, hogy eresszék el; meggyógyult a kislány.

Hasonló szövegek: *boszorkány* megidézése (Gyere el reggel sós kenyérrrel! – Besenyőtelek, Heves megye;²⁴¹ Erk, Heves megye;²⁴² Hatvan, Heves megye;²⁴³ Kisterenye [Bátonyterenye], Nógrád megye²⁴⁴).

81.4. *Boszorkány* megidézése (Tura, Pest megye²⁴⁵)

Gyere hozzám reggel, sós kenyeret adok!

Hasonló szöveg: *boszorkány* megidézése (Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²⁴⁶ Jobbágyi, Nógrád megye²⁴⁷).

81.5. *Boszorkány* megidézése (Erk, Heves megye²⁴⁸)

Várlak hónap^a a sós kenyérrrel!

Hasonló szöveg: *boszorkány* megidézése (Hontkiskér, Nyitrai járás, Szlovákia²⁴⁹).

82. *Boszorkány* megidézése (Verpelét, Heves megye²⁵⁰)

Éjjel nyomott valakit a boszorkány. Csak akkor tudott szabadulni tőle, mikor ezt mondta:

Fokhagymás pirítóásra gyere!

Hasonló: *boszorkány* megidézése („Megállj, elvárlak reggel sós pirítóásra!” – Nagylóc, Nógrád megye²⁵¹).

83. *Boszorkány* megidézése (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁵²)

Ha észrevette valaki a rontó boszorkány ténykedését, azt kiáltotta:

Verjen meg a szent köröszt,
gyere el reggel sóé!

^a holnap

Variánsok: *boszorkány* megidézése („Szent köröszt verjen meg, gyűj e regge sóé!” – Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;²⁵³ „...verd meg, / hónap regge gyere el egy kanál sóér!” – Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;²⁵⁴ „...verd meg...” – Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia²⁵⁵).

*Tehénrontó boszorkány megidézése*84. *Boszorkány* megidézése (Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵⁶)

Ha a tehenet megrontotta a boszorkány, a disznóvályúba öntött tejet kelet felé fordulva két villával szurkálták, ezt mondván:

Addig szúrom, vágom,
míg ide nem jön, aki a tehenemet megrontotta!

85. *Boszorkány* megidézése (Furta, Hajdú-Bihar megye²⁵⁷)

Ha nyűgös volt a gyerek, a bölcsőbe fejtől és lábtól sőt hintettek, ezt mondván:

Ne legyen addig nyugta,
ki gyermekemet megrontotta,
míg el nem gyün!

Ha a rontó eljön, megseprűzik, és a kisgyerek meggyógyul.

86. *Tehénrontó boszorkány* megidézése (Szőlőszárd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁵⁸)

Patakból víz hozta fát kell szedni, és abból tüzet rakni az istálló küszöbén. Három szál gyufával kell háromszor meggyújtani a tüzet, és háromszor így szólni:

Tejnek a hasznát hozza vissza!
Az illető, aki megrontotta, jelenjen meg!

A rontó megjelenik; ezt mondják neki háromszor:

Add vissza a tehenemnek a hasznát!

Ezután a seprűvel kell fenyegetni, az megijed, és kiabál: „Visszaadom, visszaadom!” Estére megjön a tej.

Variáns: *tehenrontó boszorkány* megidézése („Idegyűj, aki mögrontotta a tehenet!” – Kövegy, Csongrád megye²⁵⁹).

87. Tehénrontó *boszorkány* megidézése (Borsa völgye, Románia²⁶⁰)
Ha este a ház körül ólálkodik a boszorkány, egy emberi ürülékkel teli rossz cserépedényt vágnak hozzá, ezt kiáltva:

Ha megpukkadsz is, nem engedünk,
míg vissza nem adod a tehenünk hasznát!

88. Tehénrontó *boszorkány* megidézése (volt Háromszék vármegye, Románia²⁶¹)
A kuruzsló asszony mogorófát visz az erdőből haza; visszajövet nem szabad vízen keresztülmenni és hátranézni. A fából tüzet csinál, a tűzben veresre hevít egy utcán talált patkót. Kilenc csepp vizet a patkóra önt, s addig veri a patkót, míg maga meg nem izzad. Űtés közben mondogatja:

Hozd vissza, tolvaj kurva, a vajamat!

Rontó, tolvaj megidézése

89. Elvesztett állat vagy tolvaj házhoz csalogatása (Szucság, Kolozs megye, Románia²⁶²)
Pénteken vagy kedden a kéménybe kellett kiáltani:

N.^a addig se ne egyék,
se ne igyék,
se ne szarjék,
amég ide nem jön!

90. Szerelmi rontás (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia²⁶³)
A lány sárból emberkét gyúr; azt túvel szurkálja, ezt mondva:

Nyugtod, pihenésed ne legyék,
míg énhozzám el nem jössz, és engem el nem veszél!

Egyéb bajelhárító varázsigék

91. Óvás kutyától (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁶⁴)
Aki egy kutyától fél, álljon meg, és mondja el magában:

Búrzsák, teli zsák,
nyomd meg, ördög, a kutyát!

^a Itt az elvesztett állat vagy a tolvajlással gyanúsított személy nevét kell mondani.

92. Óvás kutyától (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye²⁶⁵)

Fogd meg, ördög, fülit, farkát,
boszorkány, a két oldalát!

93. Veszett kutya elhárítása (Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁶⁶)
Aki veszett kutyával találkozik, mutasson fügét, így szólva:

Valahun születél,
valahun dögölj meg!

Én már próbáltam, nem bántott a kutya.

Baljós események következményeinek kivédése

94. Ne legyen veszekedés (Klézse, Bákó megye, Románia²⁶⁷)
Amikor „pörrögött” a tűz, háromszor sót vetettek bele, ezt mondva:

A gonosz szájába!

Ezzel megelőzték, hogy veszekedés legyen a háznál.

95. Ne legyen kár (Szank, Bács-Kiskun megye²⁶⁸)
Ha a tyúk kukorékol, kárt jelent. Ezt az állatot levágják, és ekkor így szólnak hozzá:

Te legyél a legnagyobb kár!

96. Ne legyen betegség (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁶⁹)
Ha tüszent a gyerek, a szülők így szólnak, hogy megakadályozzák egy betegség kifejlődését:

Agyók Istenkének!^a

97. Ne legyen betegség (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁷⁰)
Ha tüszent valaki, ezt kell mondani:

Egiszsigedre!

Vagy ezt:

Segg oda!

^a A közlő szerint a szó szövegromlás következménye, az „adjuk” igéből; így mondják, de jelentését nem ismerik.

Tiltott gesztusok, baljós cselekedetek következményeinek kivédése

98.1. Megcsodálás^a tilalma (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye²⁷¹)

Ha a terhes nő megcsodál valamit, rögtön mondja:

Én Istenem, ketten látjuk!^b

98.2. Megcsodálás tilalma (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia²⁷²)

Ketten nézzük,
ketten csodáljuk!

Hasonló szöveg: Megcsodálás tilalma („Nem vaok ién magam, / hanem másodmagamme!” – Boronka [Marcali], Somogy megye²⁷³).

99. Megcsodálás tilalma (Vízvár, Somogy megye²⁷⁴)

Ha a terhes anya megijed vagy megcsodál valamit, ezt kell mondania, hogy ne kapjon anyajegyet:

Minden gyel^c mönjön a seggembe!

Egy másik, ugyanonnan származó adat szerint a szöveg mondása közben két hüvelykujjával fűgét mutat az asszony.

100. Megcsodálás tilalma (Kide és Bádok, Kolozs megye, Románia²⁷⁵)

Ha a terhes nő megcsodál valamit, és csúnya gyereke lesz, hat hétig csúfolni kell, hogy elveszítse a csúfságot. Ilyet vagy ehhez hasonlót mondanak neki:

Jaj, neked ilyen bajod van!

101. Gyermekágyas tilalma (Nagybalog, Rimaszombati járás, Szlovákia²⁷⁶)

Ha szülés után a gyermekágyas anya idő előtt fölkel az ágyából, ezekkel a szavakkal kell tette káros következményeit elhárítania:

Átok, tűnj el,
szerencse, maradj itt,
védd, védd, Szentlélek Úristen!

^a Általános nézet volt a magyarság minden csoportjánál, hogy ha a terhes nő „megcsodál” valamit, vagy megnéz valamilyen csúnya, visszataszító dolgot, valamilyen „jegy”, jel lesz újszülöttjén: anyajegy vagy bőrbetegség, más testi elváltozás, torzság.

^b Ti. az anya és magzata.

^c jel

102. Gyermekágyas tilalma (Nagybalog, Rimaszombati járás, Szlovákia²⁷⁷)

Ha szülés után a gyermekágyas anya idő előtt fölkel az ágyából, ezekkel a szavakkal kell tette káros következményeit elhárítania:

Szeretem is, nem is,
legyek is, nem is,
csak boldog legyek!

103.1. Csecsemő álmát ne vigyék el (Vargyas, Kovászna megye, Románia²⁷⁸)

Ha még nincs a gyermekágyas anya hathetes, a házhoz látogató letép valamit a ruhájából, és azt e szavakkal dobja le:

No, még nem vagy hathetes,
hogy az álmotokat ne vigyem el!

103.2. Csecsemő álmát ne vigyék el (Csíkszentdomokos, Hargita megye, Románia²⁷⁹)

Ha újszülöttet látogat valaki, egy darab szöszt kell tépni a takarójából, és a földre dobni, közben ezt mondani:

Nem kell se tejetek, se álmotok!

103.3. Csecsemő álmát ne vigyék el (Aranyosegerbegy, Kolozs megye, Románia²⁸⁰)

Ha kisgyermekes asszonyt látogattak meg, a vendég hajszálat tépett a fejről, s ezt olvasta rá a hajára:

Nem kell nekünk se tejük, se álmuk,
sem a kicsi babájuk!

A hajszálat a csecsemő párnája alá rejtette.

Variáns: csecsemő álmát ne vigyék el (Csíkkarcfalva, Hargita megye, Románia²⁸¹).

104. Betegség megelőzése (Kide, Kolozs megye, Románia²⁸²)

Ha valaki saját magán más betegségét mutatja, ezt kell mondani, hogy meg ne kapja a betegséget:

Kúhez^a legyen mérve!

Azonos és hasonló szövegek: betegség megelőzése (Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye,²⁸³ Magyarfalva, Bákó megye, Románia,²⁸⁴ „Kúhöz mérve!”, „Kúnek adva!”, „Kú közt veszve” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁸⁵).

^a kőhöz

105. Betegség megelőzése (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁸⁶)

Ha valaki saját magán más betegségét mutatja, ezt kell mondania:

Ne ide legyen mutatva!

Vagy:

Ne ide mutassam!

Szavak rossz hatásának kivédése, jó hatásának biztosítása

106. Rontás megelőzése (Kalotaszeg, Románia²⁸⁷)

Ha a „rosszakról” beszélnek, ezt kell mondani:

Isten mentsen,
kőfélében maradjon,
közénk sohase elegyedjen!

107.1. Betegség megelőzése (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁸⁸)

Ha valaki más bajáról, betegségről beszélve a saját testén mutatja meg, hogy hol van a betegség, közben mondja ezt:

Nem énnéköm van, azé!

107.2. Betegség megelőzése (Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁸⁹)

Ha valakinek a betegségről beszélnek, e szavakkal lehet saját maguktól elhárítani:

Nem énnéköm, de annak (itt és itt) van a sebje.

Hasonló szöveg: betegség megelőzése („Övé, nem enyém!” – Bélapátfalva, Heves megye²⁹⁰).

108.1. *Nátha* megelőzése (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye²⁹¹)

Ha a náthás ember valakinek panaszkodik, a másik ezt mondja, hogy ne ragadjon rá a betegség:

A mi kemencénk is attól repedezett meg.

Hasonló szövegek: *nátha* megelőzése (Bácsföldvár, Dél-Bácskai körzet, Szerbia;²⁹² Szeged;²⁹³ „Minálunk a kemence abban hasadt meg!” – volt Bács-Bodrog vármegye²⁹⁴).

108.2. *Nátha* megelőzése (Császártöltés, Bács-Kiskun megye²⁹⁵)

A mi kemencénk is dühöng,
mert háromszor hat patkány nekidörgölődött.

109. Baromfivész megelőzése (volt Bács-Bodrog vármegye²⁹⁶)

Ha valaki azt meséli:

Nálunk úgy döglenek a baromfiak!

Arra azt kell felelni:

Nálunk is az egerek!

110. Betegség megelőzése (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁹⁷)

Mások testi hibáját nem szabad kigúnyolni vagy utánozni, mert ha valaki látja vagy hallja ezt, esetleg gondolatban ezt kívánja:

Hogy úgy maradjál!

Ha ez megtörténik, a tilalmat megszegő „úgy marad” (olyan baja lesz, mint annak, akiről beszélt).

111. *Pattanás* megelőzése (Ipolytölgyes, Pest megye²⁹⁸)

Pattanás annak a nyelvén keletkezik, akit megszólt valaki. Ezért megelőzésül vagy gyógyításul ezt kell mondani:

A fene egye meg, aki szólt!

112. Nyelven nőtt *pattanás* gyógyítása (Forró, Hajdú-Bihar megye²⁹⁹)

Akinek megszólástól *pattanás* nőtt a nyelvén, megszurkálja háromszor tüvel a nyelvét, háromszor tűzbe köp, és csombékot köt a nyakán vagy a fején lévő kendőre (amivel az okozó nyelvére köti a csombékot), majd így szól:

Fráz fogja meg a nyelvedet,
ha nem tudsz tülem pihenni!

113. Baj megelőzése (Székkutas, Csongrád megye³⁰⁰)

Ha valami bajt emlegetnek, ezt kell mondani:

Neki legyen mondvá!

114. Baj megelőzése (Székkutas, Csongrád megye³⁰¹)

Ha valamilyen rossz dolgot emlegetnek, ezt kell mondani:

Farkast emlegettünk,
s a kert alatt jár.

115. Rontásgyanú elhárítása (Cserhát³⁰²)

Aki valamilyen rontáselhárító szert ajánl, a következő szavakkal vezeti be tanácsát, hogy magáról elhárítsa a gyanút:

Úgy ártson vagy úgy használjon,
mint hogy^a értek hozzá!

116.1. Orvosság hatásának biztosítása (Dávod, Bács-Kiskun megye³⁰³)

Gyógyszert nem szabad megköszönni; ha ez mégis megtörténik valakivel, ezt kell mondania:

Amilyen hama^b kérted,
olyan hama használjon!

116.2. Orvosság hatásának biztosítása (Göcsej³⁰⁴)

A disznóöléskor a seb bedugására használt kukoricacsutka igézés ellen, ecetes korsó dugójául (ecetsavanyításnál), kölesvetésnél stb. használatos. Ezért disznóölésről némelyek elviszik magukkal. Ha útközben valaki kérdezi, hogy miért viszi, ezt kell felelni:

Ollan hama használjon,
mind amillen hama kérdezted!

117. Rontás elhárítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³⁰⁵)

Az utcán heverő tárgyakat nem szokták felvenni, mert rontást sejtene bennük. Ha mégis elkerülhetetlen, hogy hozzáérjenek egy ilyen tárgyhoz, akkor háromszor ráköpnek, majd anélkül, hogy hátranéznének, a hátuk mögé dobják a következő szöveg kíséretében:

Phü, phü, phü,
babona, tyúk, penna!^c

118. A dolgok kedvező kimenetelének biztosítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³⁰⁶)

Ha valaki egy olyan kedvező dologról beszél, ami számára is kívánatos lenne, közben így szól:

Nekem (nekünk) legyen mondva!

^a ahogy

^b hamar

^c Értelmezhetetlen szöveg.

119. Baj elhárítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³⁰⁷)

Nem szabad mások bajáról hosszasan mesélni, mert a „baj megjelenhet”. Ha mégis ezt teszik, közben többször beleszövik:

Jó órába mondjam!

Hasonló szövegek: baj elhárítása („Jó órába legyen mondva!” – Rát, Ungvári járás, Ukrajna;³⁰⁸ „Jó órába szóljak!” – Magyarfalu, Bákó megye, Románia³⁰⁹); lüderc emlegetésekor (Kostelek, Bákó megye, Románia³¹⁰).

120. Szerencse biztosítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³¹¹)

Ha szerencsésen induló eseményről szólnak, mindig a következő mondattal indítják a beszédet:

El ne kiabáljam!

121. *Boszorkány* távoltartása (Vasegerszeg, Vas megye³¹²)

Ha boszorkányról beszélnek, négyszer vagy hatszor köpnek a földre, és ezt mondják:

Sose lássalak!

122. Halott nyugalmanak biztosítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³¹³)

Az elhunytak nyugalma nem zavarják, ha a halott nevének említésekor minden esetben elhangzik:

Isten nyugtassa meg!

Vagy:

Áldja meg az Isten haló poraiban is!

Gyógyító és rontó varázsigék

123. *Sárgaság* gyógyítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³¹⁴)

Aki találkozik a beteggel, a földre köp, és így szól:

Pfuj, milyen csúnya betegséged van,
miért nem hagyod el?

124. *Sárgaság* gyógyítása (Vajdácaska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³¹⁵)
Aki a beteg gyereket meglátja, köp egyet, ezt mondva:

Phü, még ilyet sose láttam rajtad!

125. *Sírós* gyerek gyógyítása (Aranyosszék, Románia³¹⁶)
Ha a gyerek sírása kutyavonításhoz vagy macskanyávogáshoz hasonlít, hat hétig mondogatják neki, miközben köpködnek:

Phi, számár, phi, számár!

126. *Köhögés* gyógyítása (volt Bács-Bodrog vármegye³¹⁷)
Aki köhög, mondja háromszor:

Kehes ló!

Nem köhög többet.

127. *Betegség megelőzése* (Nagylengyel, Zala megye³¹⁸)
Akit megharapnak, annak hideg vizet kell szagolnia, hogy ne legyen beteg, ezt mondva:

Jaj, de büdös ez a víz!

128. *Álmatlanság megelőzése* (Foktó, Bács-Kiskun megye³¹⁹)
Elalvás előtt a gyerek mindkét szemét külön-külön, az orrától kifelé nyalni kell, majd oldalra köpni, és így szólni:

Pthü, pthü, pthü, apád!

129. *Tehén hugyozásának megállítása* (Gagyvendégi, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³²⁰)
Ha a tehén fejés közben hugyozik, ráköpködnek háromszor, és ezt mondják közben:

Nagypéntek ne tudja,
hogy róla beszélnek,
a guta üsse meg valamennyit!

A munkasiker varázsigei

130. *Vásárra indulás* (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³²¹)
A vásárlás tárgyát (állat, termés) nem nevezik meg, mert az sikertelenséget hoz. A siker érdekében e szavakkal bocsátják útjára a vásárra indulót:

Szar legyen szerencséd!

131. *Kenyér megkelesztése* (volt Bács-Bodrog vármegye³²²)
Akinek nem kel meg a kovásza, vegyen három forgácsdarabot és három nádszálat, menjen el három szótalan kúthoz (amely nem ad visszhangot), vegyen minden kútból egy üveg vizet, rakjon tüzet a forgáccsal és a náddal, s amikor a tűz félig leégett, öntsön rá minden üvegből egy-két cseppet. Menjen vissza oda, ahonnan a vizet hozta: a víz eltűnik, és az üres üveg marad ott. Ezután ezt kell kérdeznie:

Hogy volt ez a kis darab?

Olyan szép kenyere lesz, mint még soha.

132.1. *Hurkafőzés* (Ete, Komárom-Esztergom megye³²³)
Disznóöléskor, mikor a hurkát forró vízbe teszik, valakinek meg kell kérdeznie, a hurkafőző pedig felel:

- Mit főznek?
- Lófaszt.

Azért teszik ezt, hogy a hurka ki ne repedjen.

132.2. *Hurkafőzés* (Somló-vidék³²⁴)

- Mit főz, ke, komámasszony?
- Szíjas lúfasz, komámasszony!

Variáns: hurkafőzés („– Mit főz, komámasszony? / – Szíjjad, lófasz, komámasszony!” – Nemeskocs, Vas megye³²⁵).

132.3. *Hurkafőzés* (Vargyas, Kovászna megye, Románia³²⁶)
Hogy a hurkák ki ne pattanjanak, a főzőt megkérdezi valaki, és az felel:

- Megfőtt-é a hurka?
- Meg az, a valagamba!

133. *Munka sikere* (Rát, Ungvári járás, Ukrajna³²⁷)
Ha valaki az ügyetlensége folytán valamit összetör, azt mondják neki, hogy a továbbiakban szerencsés legyen a keze:

Szarni a markodba!

Szerencsekívánó varázsigék

134. Szerencsevarázslás (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye³²⁸)
Az újonnan vásárolt vagy kapott holmit, pénzt jobb kézzel kezdve, jobbról-balról a térd alatt átemelik háromszor, megköpik, és mondják:

Babona, babona, bab, löncse,
lögyön benne szöröncse!

135.1. Pénzvarázslás (Hajdúbagos, Hajdú-Bihar megye³²⁹)
Ha valaki pénzt kap, a tenyerébe véve szájához emeli, köpköd rá, és mondja:

Phi, phi,
apád, anyád idejőjjön!

Azonos szövegek: pénzvarázslás (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye;³³⁰ Karancskeszzi, Nógrád megye;³³¹ Szamoshat, Székkutas, Csongrád megye;³³³ Rát, Ungvári Járás, Ukrajna;³³⁴ Torda, Kolozs megye, Románia³³⁵); halászszerencse (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³³⁶).

135.2. Pénzvarázslás (Resznek, Zala megye³³⁷)

Itt legyen apád, anyád, minden rokonod!

135.3. Pénzvarázslás (Rát, Ungvári Járás, Ukrajna³³⁸)
Az aprópénzre így olvasnak rá:

Phü, phü, phü [köpködnek],
szaporodjatok, sokasodjatok!

135.4. Kincszásás (Várkesző, Veszprém megye³³⁹)

Apád, anyád, mind fölül maradjatok!

136. Halászat sikerének biztosítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁴⁰)
Mielőtt a halász beveti a hálóját, a markába köp, és mondja:

Na, Uram Jézus, segíj!
Ami a vízbe van, nem kívánom mindet,
de legalább az aprajából is, meg a nagyjából is egy keveset!

JEGYZETEK

- 1 A *varázsigé, varázsszó* terminust a ráolvasások jelen kötetünket megelőző kiadásában (Pócs 1985–1986), valamint a *Magyar néprajzi lexikon* számára írt szócikkben (Pócs 1982b) kissé eltérő értelemben használtam: az elbeszélő műfajokban (mese, monda, legenda) megjelenő fiktív ráolvasásokat, illetve varázsigéket jelöltem velük.
- 2 A trágár szemverés-elhárító varázsigékről Jung Károly egy középkori pillérfő (alfelét mutató nő ábrázolása) kapcsán ír: Jung 1992b.
- 3 Például finn adatok: Vuorela 1967, 90–92; német: Corpus, *Berufung, Beschreibung* csoport; gyűjtés bonyhádi sváboktól, MNT 10.
- 4 Lásd például Pitre 1889; Seligmann 1910 sok helyén. A szemverés-elhárító gesztusok és varázsigék obszcén tartalmáról és szimbolikájáról lásd még az igézetgyógyító ráolvasások (XI. csoport) bevezetőjét, továbbá: Róheim 1984 [1952]; Pócs 2004a.
- 5 Luby 1937, 159.
- 6 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 210.
- 7 Vajkai 1943, 101
- 8 MNT 18.
- 9 MNT 18.
- 10 MNT 18.
- 11 MNT 18.
- 12 Csűry 1935–1936, I. 409.
- 13 Morvay Judit gyűjtése, 1958.
- 14 MNT 18.
- 15 Buzsáki 1998, 12.
- 16 Keszeg 2004, 22.
- 17 Keszeg 1999, 267.
- 18 Keszeg 1999, 268.
- 19 Égető Melinda gyűjtése, 1966.
- 20 Harangozó Imre gyűjtése 2000.
- 21 Magyar 2004, 424.
- 22 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 23 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 24 Polner 1985, 12.
- 25 Kallós 1966, 139.
- 26 Jankó 1893, 239.
- 27 MNT 18.
- 28 Vajkai 1943, 101–102.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 5.
- 31 Polner 1985, 12.
- 32 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 33 Pócs Éva gyűjtése, 1965.
- 34 MNT 18.
- 35 Polner 1978, 50.
- 36 MNT 18.
- 37 Gulyás 1976, 147.

- 38 Kallós 1966, 139.
- 39 Luby 1937, 24.
- 40 MNT 5.
- 41 B. Kovács 1998, 400.
- 42 Kovács Endre 1982, 259.
- 43 Kótyuk 2002, 236.
- 44 Grynæus Tamás gyűjtése, 1967.
- 45 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 229–230.
- 46 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 229–230.
- 47 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 229–230.
- 48 MNT 18.
- 49 MNT 18.
- 50 Gulyás 1976, 147.
- 51 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 52 MNT 18.
- 53 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 54 Vajkai 1937, 146.
- 55 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 56 MNT 18.
- 57 MNT 18.
- 58 Keszeg 1999, 266.
- 59 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 60 MNT 18.
- 61 MNT 18.
- 62 Gönczi 1937, 69.
- 63 MNT 18.
- 64 MNT 18.
- 65 Nagy 1892, 68.
- 66 MNT 18.
- 67 MNT 18.
- 68 MNT 18.
- 69 MNT 18.
- 70 Bene 1964, 101.
- 71 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 239.
- 72 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 227.
- 73 MNT 18.
- 74 MNT 18.
- 75 MNT 18.
- 76 MNT 18.
- 77 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 78 MNT 18.
- 79 MNT 18.
- 80 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 42.
- 81 MNT 18.
- 82 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 83 MNT 18.

- 84 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 85 Gózon Aladár gyűjtése, EA 611, 40.
- 86 Katona Ferenc gyűjtése, EA 3088, 3.
- 87 MNT 18.
- 88 MNT 18.
- 89 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 90 Kapros 1986, 208.
- 91 Kótyuk 2002, 236.
- 92 MNT 18.
- 93 MNT 18.
- 94 MNT 18.
- 95 MNT 18.
- 96 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 95.
- 97 MNT 18.
- 98 Somossy 1896, 102
- 99 MNT 18.
- 100 MNT 18.
- 101 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
- 102 MNT 18.
- 103 Antalné Tankó 2004, 215.
- 104 Keszeg 1999, 264.
- 105 Keszeg 1999, 266.
- 106 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 32.
- 107 Antalné Tankó 2004, 215.
- 108 Kótyuk 2002, 136.
- 109 Halász Péter gyűjtése, 1998; Halász 2005, 144.
- 110 Kótyuk 2002, 236.
- 111 Kótyuk 2002, 236.
- 112 Gönczi 1937, 69.
- 113 MNT 18.
- 114 Kresz Mária gyűjtése, EA 2520, 32.
- 115 MNT 18.
- 116 Jankó 1893, 240.
- 117 MNT 18.
- 118 MNT 18.
- 119 Gönczi 1937, 69.
- 120 MNT 5.
- 121 MNT 18.
- 122 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
- 123 MNT 18.
- 124 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 125 MNT 18.
- 126 Gönczi 1937, 69.
- 127 Sarudy Ottó gyűjtése, EA 596, 11.
- 128 Barna 1989, 643-644.
- 129 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.

- 130 Buzsáki 1998, 52.
 131 B. Kovács 1998, 400.
 132 MNT 18.
 133 MNT 26.
 134 Magyar 2001, 403.
 135 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 136 MNT 18.
 137 MNT 18.
 138 MNT 18.
 139 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 140 MNT 18.
 141 MNT 18.
 142 MNT 18.
 143 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967.
 144 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 617.
 145 Jung Károly gyűjtése, 1978; Jung 1990, 211.
 146 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950.
 147 Szendrey Zs. 1914, 322.
 148 Bosnyák 1980, 88.
 149 Bosnyák 1980, 95.
 150 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1950.
 151 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 152 Gönczi 1914, 159.
 153 MNT 27.
 154 Fejős 1985, 41.
 155 MNT 27.
 156 Kovács Endre 1982, 275.
 157 Kovács Endre 1982, 275.
 158 Kovács Endre 1982, 273–274.
 159 MNT 18.
 160 Berze Nagy 1940, III. 322.
 161 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1953.
 162 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1991, 617.
 163 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1999, 194.
 164 Kovács Endre 1982, 277.
 165 Molnár Ambrus gyűjtése, 2001; Küllös 2001, 233–234.
 166 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
 167 Szűcs 1936, 47.
 168 Szendrey Ákos gyűjtése, EA 2508, 31.
 169 Jung Károly gyűjtése, 1981; Jung 1990, 241.
 170 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 171 Takács György gyűjtése, 2006.
 172 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 173 Hegyi 1937, 473.
 174 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 91.
 175 Kristály 1895, 106.

- 176 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 91.
 177 MNT 18.
 178 Polner 1978, 38.
 179 Polner 1978, 38.
 180 Polner 1985, 35.
 181 Bárth J. 2006, 39.
 182 MNT 29.
 183 Hunkár Edit gyűjtése, 1963.
 184 B. Kovács 1998, 400.
 185 MNT 18.
 186 Fejős 1985, 41.
 187 MNT 18.
 188 MNT 27.
 189 Polner 1978, 43.
 190 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 563.
 191 Polner 1978, 45.
 192 Csoma Gergely gyűjtése, 1990; Csoma 2000, 19.
 193 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 194 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
 195 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 196 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 197 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1956.
 198 MNT 18.
 199 Fejős 1985, 41.
 200 Versényi 1891, 383–384.
 201 Székely Leó 1896, 379.
 202 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2853, 91.
 203 Takács Imre gyűjtése, EA 803, 3.
 204 Csűry 1935–1936, I. 442.
 205 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
 206 Bosnyák 2003, 168.
 207 Jung Károly gyűjtése, 1977; Jung 1990, 240.
 208 Jung Károly gyűjtése, 1981; Jung 1990, 241.
 209 Takács György gyűjtése, 1996; Takács 2003, 190–191; 2004, 567–568.
 210 Takács György gyűjtése, 1995.
 211 Dallos László gyűjtése, EA 3352, 2.
 212 Bosnyák 1992, 18.
 213 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 565.
 214 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 565.
 215 Csoma Gergely gyűjtése, 2003.
 216 Takács 2004, 555.
 217 Jordán Katalin gyűjtése, 1960.
 218 Csefkó 1929, 194.
 219 Ferenczi J. 1874, 368.
 220 Salamon 1975, 82–83.
 221 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 566.

- 222 MNT 18.
 223 MNT 18.
 224 MNT 23.
 225 Pócs Éva Lidérc-kérdőíve, 1964–1965.
 226 Szentmihályi Imre gyűjtése, EA 6209.
 227 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1963; EA 7258, 2.
 228 Sándor Mihályné gyűjtése, 1962.
 229 Takács 2004, 523.
 230 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 585.
 231 Takács György gyűjtése, 1995; Takács 2004, 584.
 232 MNA, Küllős Imola gyűjtése, 1969.
 233 Takács 2004, 571.
 234 Fél 1941, 134.
 235 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
 236 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 237 Benkóczy 1907, 152.
 238 MNT 5.
 239 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 240 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 241 Berze Nagy 1910, 28.
 242 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 17.
 243 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 244 Pócs Éva Lidérc-kérdőíve, 1964–1965.
 245 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 246 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 247 Marton József gyűjtése, EA 878, 6.
 248 Gulyás Béla gyűjtése, EA 871, 206–207.
 249 Féja Tiborné gyűjtése, EA 692, 6.
 250 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 251 MNT 27.
 252 Jung Károly gyűjtése, 1981; Jung 1990, 259.
 253 Jung Károly gyűjtése, 1977; Jung 1990, 258.
 254 Jung Károly gyűjtése, 1977; Jung 1990, 258.
 255 Jung Károly gyűjtése, 1981; Jung 1990, 258–259.
 256 MNT 5.
 257 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
 258 MNT 18.
 259 Polner 1985, 26.
 260 K. Kovács 1945, 55.
 261 Kövér 1891, 139–140.
 262 Versényi 1885, 187–188.
 263 Szendrey Zsigmond–Szendrey Ákos: *Babonalexikon* (kézirat), *Nyomfelseszedés* címszó.
 264 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 265 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 266 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
 267 Halász 2005, 213.

- 268 Janó Ákos gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 251.
 269 Kótyuk 2002, 237.
 270 Kótyuk 2002, 237.
 271 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
 272 Oltyán Sándor gyűjtése, EA 466, 2.
 273 Gönczi 1937, 46.
 274 Gönczi 1937, 46.
 275 Vajkai 1943, 86.
 276 B. Kovács 1998, 400.
 277 B. Kovács 1998, 400.
 278 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 279 MNA, Szemerkenyi Ágnes gyűjtése, 1968.
 280 Keszeg 2004, 24–25.
 281 Vidák 2001, 132.
 282 Vajkai 1943, 35.
 283 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 12.
 284 Iancu Laura gyűjtése, 2005.
 285 Kótyuk 2000, 77.
 286 Kótyuk 2000, 77 és 239.
 287 Jankó 1892, 191–192.
 288 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 289 Györffy Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 290 MNT 20.
 291 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 59.
 292 Holzmann Ignác gyűjtése, EA 1953, 3.
 293 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 75.
 294 Nagy 1896, 180.
 295 Besenczi 1970, 6.
 296 Nagy 1896, 99.
 297 Kótyuk 2002, 239.
 298 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 299 Vajkai 1937, 147.
 300 MNT 18.
 301 MNT 18.
 302 Béresné Bene 1957, 201.
 303 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1991, 614.
 304 Gönczi 1914, 601.
 305 Kótyuk 2002, 239.
 306 Kótyuk 2002, 239.
 307 Kótyuk 2002, 239.
 308 Kótyuk 2002, 239.
 309 Iancu Laura gyűjtése, 2005.
 310 Takács György gyűjtése, 1991; Takács 2004, 572.
 311 Kótyuk 2002, 237.
 312 MNT 22.
 313 Kótyuk 2002, 242.

- 314 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 705.
 315 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 316 Jankó 1893, 250.
 317 Nagy 1896, 181.
 318 Gönczi 1914, 301.
 319 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
 320 Béresné Bene Zsuzsanna gyűjtése, EA 3019, 96.
 321 Kótyuk 2002, 236.
 322 Nagy 1892, 99–100.
 323 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 324 Süle Sándor gyűjtése, EA P 313/1983, 136.
 325 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 326 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
 327 Kótyuk 2002, 236.
 328 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 329 MNT 18.
 330 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 331 MNT 18.
 332 Csűry 1935–1936, I. 43.
 333 MNT 18.
 334 Kótyuk 2002, 238.
 335 Keszeg 2004, 26.
 336 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 337 Gönczi 1914, 301.
 338 Kótyuk 2002, 238.
 339 Berta Imre gyűjtése, EA 128, 7.
 340 Pócs Éva gyűjtése, 1963.

XXX. MÁGIKUS IMÁK

Ebben a ráolvasás és ima műfaja közti átmeneti csoportban a szájhagyományban élő, írásos forrásokkal nem rendelkező *archaikus imák*, más néven *archaikus népi imádságok* vagy *apokrif imák* Erdélyi Zsuzsanna által megállapított műfaji kategóriájának¹ két jellegzetes csoportját képviseli egypár példa.

E helyen nem mélyedhetünk bele az archaikus imák jellegzetességeinek taglalásába, még a néhány idesorolt imatípus részletes tárgyalásába sem. Gátja ennek az archaikus imák típusainak és variánsainak igen széles skálája, a hatalmas mennyiségű, publikált és publikálatlan, már eddig is számos kutatót foglalkoztató, és további, sokágú elemzéseket igénylő kutatómunka, amelynek még leglényegesebb mozzanatait sem tudjuk e rövid bevezetőben összefoglalni.² Nem is kell, hogy célja legyen ez a magyar ráolvasások szöveganyagának bemutatására vállalkozó kötetnek, amelynek korlátozott terjedelme még a ráolvasások sokrétű kutatási problematikáját is csak igen futólagosan engedni vázolni. Azt azonban nem kerülhettük meg, hogy átmeneti műfaji kategóriáink között néhány sajtószerű imacsoportot legalább pár példa erejéig bemutassuk. Még mielőtt ezt tennénk, említsük meg a ráolvasások imák felé vezető összekötő szálait, amelyeket a ráolvasások szöveganyagának bemutatása során észlelhettünk.

Az ima és a ráolvasás, mint láttuk, egyaránt használható a szöveges mágia kifejeződéseként: a mágikus szituációban, mágikus céllal mondott ima ráolvasásnak tekinthető. (Lásd a IX. csoport „ráolvasó” imáit.) Ezen túlmenően a ráolvasások és imák szövegei számtalan módon kontaminálódnak, cserélődnek egymással, sokszor közös, mindkét műfaj elemeit, motívumait tartalmazó füzérekben fonódnak össze. (Gondoljunk a XI. csoport végén bemutatott imáráolvasás kontaminációkra vagy a XVI. csoportok A *beteg panasza* típusú ráolvasásainak az imák passiómotívumaival való társulására.) Mindezekon túl még egy harmadik lehetőség is van: amikor maguk az imák – saját műfajukon belül maradván – mintegy a „vallásos mágia”, a keresztény vallás mágikus mozzanatainak a hordozóivá, „mágikus imákká” lesznek. Ezeket az eseteket képviselik a jelen, köztes csoportba sorolt imádságok.

Az 1–7. szövegek az imáknak abból a csoportjából valók, amelyeket Erdélyi Zsuzsanna *Védekezés, bajelhárítás* címen közöl, az általa „kevert tudatformájú szövegeknek” nevezett imacsoportban.³ Ezek általában esti imák, és az egyén éjszakai védelmét biztosítják, a váratlan haláltól védik. Az archaikus imáknak igen széles körét képviselik, néhány szövegünk éppen csak felvilantja a számtalan motívum némelyikét, amelyek az egyén és a ház mágikus védelmi rendszeréről szólnak. A házat éjszaka szent személyek: Boldogasszony, Krisztus, angyalok veszik körül; az alvó személyt a négy evangélista vagy tizenkét apostol őrzi mint mágikus „élőlánc”, hogy ne hatolhassanak be a házba az éjszaka démonikus lényei vagy maga a Sátán. Más imatípusokban szent dolgok, ereklyék, szentelmények, esetleg mágikus tárgyak, amulettek fogják körül a házat, melynek „kőküszöbe”, „vasajtaja” van, Krisztus vére vagy a kínhalálát okozó vasszögek, az ablakba helyezett tömjén óv a Sátán váratlan éjszakai támadásától, a hirtelen haláltól.

Egyes szövegek az egyén és a ház istenség általi megszállására utalnak: mintegy a szent jelenléte teszi lehetetlenné ilyenkor a démon behatolását: „Menj el, gonosz Sátán, / ne kísérts engemet, / mert van nekem fejem, / fejem az Úr Jézus Krisztus! [...] Az én házam Szent Antal, / négy szegibe négy angyal...” Más imákban az exorcizmusokból ismert Isten–démon szembenállás képe jelenik meg: „...Fiúisten mellettünk, / Szentlélek Úristen lebegien fölöttünk, /

Szűz Mária előttünk [...]. Aki ezeknél erősebb és hatalmasabb, az árthasson nekünk!"⁴ Ez az Isten-démon szembenállás olykor a ráolvasások mágikus lehetelenségeinek keretében nyer kifejezést: „Az árthasson [...] éjszakának idején, / aki elvesz mellőlem egy Istent, / előlem Boldogasszonyt, / fejem fölül három Máriát...”

Mindezek a szövegek gazdag európai párhuzamanyaggal rendelkeznek; német, francia, skandináv, olasz imák, dél-európai amulettiszövegek tartalmazzák a vallásos mágia hasonló védelmi rendszerének motívumait; az európai keresztény középkor valóban „archaikus” emlékeiként.

Középkori gyökerei és sokrétű európai kapcsolatai vannak a vallásos mágia egy másik, archaikus imákra jellemző motívumának is,⁵ ez pedig az egyén üdvösségét ígérő imazáradék, amely például a 8. és 9. számú szövegben jelenik meg (ennek írásos változatai ismertek hazai kódexeinkből is). A záradékok utasításai szerint az ima bizonyos számú és módú mágikus ismétlése nemcsak az imádkozó üdvösségét biztosíthatja, hanem ő még a családtagjait is kiszabadíthatja ezáltal a purgatórium tüzéből. E záradékok „szerzőit” is megnevezik sokszor a szövegek: ezek megkérdőjelezhetetlen autoritások: szentek, pápák vagy maga Krisztus. E motívum profán párhuzama a ráolvasások saját szövegébe szőtt eredetlegendája, amellyel például a *Jó ember és gonosz asszony* ráolvasásban (XVIII. csoport) találkozunk: a „szerző” ott is Krisztus.

1.1. A ház és a család védelme (Csóka, Észak-bánsági körzet, Szerbia⁶)

Szent János vére fussa körül a ház környékit,
hogy ne ártson semmiféle vesződelöm!

1.2. Kisgyermek óvása (Csengőd, Bács-Kiskun megye⁷)

Szent János vére folyja körül e háznak minden részeit, lukát,
még a legkisebbik hasadását is!
az Uristen takarjon be az ű palástjával!
Az emberi alkotmány árthasson nekünk,
aki szebb fiat szül,
mint a boldogságos Szűz szült!

2. A ház és a család védelme (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁸) Vízkeresztkor és húsvétkor szenteltvízzel hintették be a házat és az összes melléképületet, közben imádkoztak:

Órizzen meg a Jóisten minden szerencsétlenségtől,
négy evangélista álljon a [ház] négy sarkára,
hogy a gonosz Sátán meg ne kísérthesse,
az Úrjézus töviskoronája legyen ennek az ajtónak a zárja!

3. Védelem éjszakai démonoktól (Dávod, Bács-Kiskun megye⁹) Valakihez éjjelente „piros kázmír fejkendős, csipkés pündölyű asszonyok” képében rosszindulatú lények jártak, akik „félrehúzták a száját a fülihő. Aszt hát csúffá tették. Muzsikátak ám, s egész éjjel járnia kellett a táncot [...], nem bírt fönn lenni, annyira agyontáncótatták.” Az elhívott tudósasszony szenteltvízzel megkeresztelte az ágyat, ajtót, s imádkozott:

Vetek köröszötöt öt ujjammal,
Krisztus öt sebével,
Jézus vérével,
Mária tejével,
Szent Benedek keresztjével.
Krisztus ereje nélkül
se ajtóm, se ablakom föl ne nyitassék,
a rossz szellemek a házunkból eltávoztassék!

„Háromszor megköröszötöttem; megállította.”

4. Védelem éjszakára (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁰)

Én lefekszek én ágyomba,
mint az Úrjézus szent koporsójába.
Fejem felett a szent kereszt,
azon vagy három angyal:
egyik öröz éjfélig,
másik éjfélt utánig,
harmadik egész életemig.

„Én enélkül soha nem fekszek le: reggel, este ez az imádságom.”

5. Az utazó védelme (Dávod, Bács-Kiskun megye¹¹) „Ha valahová indulok, ma is mindig elmondom:”

Atyaisten, légy velem,
Fiúisten mellettem,
Szentlélek Uristen, felettem,
Szűz Mária, előttem,
Szent János evangelista, jobb felű,
bal felű Keresztelő Szent János!
Két koronás angyal két vállamon,
Krisztus teste a számon!
Aki ezeknél erősebb és hatalmasabb,
azok árthassanak nekem!

6. A ház és család védelme éjszakára (Kecskemét¹²)

Az Úrjézus töviskoronája
lögyön e ház ajtaja,
három vasszög
lögyön a kilincse, zárja,
hogy a Sátán képe ne gyühessen be rajta!
Az Úrjézus szent keresztfája
lögyön e ház teteje,

négy sarkára álljon a négy evangélista,
Szűz Mária lögyön e ház őrzője,
az Úrjézus szentséges szent szíve, bízom benned!

7. A ház és család védelme éjszakára (Bükkszenterzsébet, Heves megye¹³)

Begyütt Jézus a házamba,
házam közepén megáll,
piros vérét hullajtotta,
az egész házamat befolyta,
Szűz Mária helyét hatta,
ide nem mer semmi rossz,
ha lefekszek én ágyamba,
mint Úrjézus koporsóba!
Fejem felett három angyal,
egyik őriz, másik vigyáz,
a harmadik szegén bűnös lelkem várja.

8.1. Léleküdvösség biztosítása (Jobbágytelke, Maros megye, Románia¹⁴)

Az én házam Szent Antal,^a
négy szegében négy angyal,
közepébe szent oltár,
szent oltáron ezer angyal,
ezer angyal között a boldogságos Szűz Mária.
Gerjedj, szívem, gerjedj,
hogyan vitess Mária elébe!
Aki ezt az imádságot elmondja minden szerdán,
de legfőképp nagyszeredán^b háromszor,
elnyeri mennyeknek országát,
Mária koronáját.

8.2. Jó halál, léleküdvösség biztosítása (Gyimesfelsőlok, Hargita megye, Románia¹⁵)

Hiszek egy Istenbe,
bízom egy Istenbe,
az az egy bizott Isten
lakójzék lelkembe!
Jöjj el, én Istenem,
gyóntass meg engemet,
hogy legyek én neked
gyóntatott embered!

^a Ti. a házamban van Szent Antal.

^b A húsvét előtti *nagybét* szerdája.

Menj el, gonosz Sátán,
ne kísérs engemet,
mert van nekem fejem,
fejem az Úr Jézus Krisztus!
Ha nem hiszed, menj elejibe,
s megfelelek képembe!
Az én házam Szent Antal,
négy szegibe négy angyal,
közepibe szent oltár,
szent oltáron ezer angyal,
ezer angyalnak egy level a kezibe,
azt imádkozza belőlle:
„Ki elmondja ezt az imádságot
este, lefektébe,
reggel, felkeltébe,
mennyország ajtaja kinyíllódik,
pokol ajtaja bétevéődik.” Ámmen.

8.3. Jó halál, léleküdvösség biztosítása (Esztelnek, Kovászna megye, Románia¹⁶)

Én lefekszem én ágyomba,
minden testi koporsómba,
Jézus maga legyen vélem,
szent kereszttel megjegyvezzen,
őrzőangyal megőrizzen,
hogy az ördög ne kísérsen!
Az én házom Szent Antal,
négy szegébe négy angyal,
közepébe egy ótár,
abba az ótárba egy level,
abba a levélbe tíz angyal.
Az angyalok elmenének,
mennyországba csendítének.
Halladd,^a halladd, fülem, angyalok zöngése,
mert hívat az Úrjézus lelke menyegzőbe,
Úr színyét látni, fölséget dicsérni!
Most és mindörökkön, amen.

^a halljad

8.4. Léleküdvösség az egész család számára (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁷)

Hiszek egy Istenbe,
 bízom a Jóistenbe,
 a Jóisten lakozzék lelkünkbe,
 názáretbeli Jézus, légy szószólónk!
 Égen járó csillag, sírni forduljatok,
 még a nap es, s a hód es,^a gyászba boruljatok,
 még a mennyek^b es, ne vigadjatok!
 Mennyországba csendítének,
 az angyalok elkészülének
 aranyos misékre.
 Hónapjaim, hónapjaim,^c
 gyónást, vallást nem tettem,
 szállj bé szüvemnek kebelibe,
 ottogon^d nyugudjál lelkemnek ágyába!
 Menj el, Gonosz, ne serkents,
 vagyon nekem fejem,
 fejem megfelelt az én képembe!^e
 Az én házam Szent Antal,
 négy szegibe négy angyal,
 közepibe egy oltár,
 oltáron vagyon level,
 levelen a szent kereszt,
 szent keresztben a boldogságos, szép Szűz Mária,
 szent haja leeresztve,
 szent feje felfüggesztve.
 Aki ezt tudja, s elmondja
 este, lefektibe,
 reggel, felkötibe,
 apját, anyját a purgátolon^f tüzibő kiváltsa,
 mégés magának örök dicsőséget nyer! Amen.

9. A léleküdvösség biztosítása (Csíkszentmárton, Hargita megye, Románia¹⁸)

„Tudósítás. Akik ezen imádságot elimádkozták, azoknak ezáltal enged az Úristen erőt, és huszonöt megátalkodott bűnöst kiszabadít, akik különben egészen elvesztek volna. És ezenfelül még egy másik huszonöt lélek megnyeri a penitenciához jutását. És amit még kívánnak, azt is meg fogják nyerni. Utolsó órájukban pedig a mindenható Úristen és az ő szent angyalainak kilenc karjai közt lelkeiket oltal-

^a a nap is, és a hold is^b Mennyek: a mennyben lakozó istenségek, szentek, angyalok.^c E sor értelme nem világos.^d ott^e Ti. a „feje” (Jézus) vigyáz rá, kiáll érte a Sátán ellenében.^f Ti. purgatórium, tisztító tűz.

mazván, be fogják vezetni az örökké való boldogságban. Ez az imádság találtatott az Úrjézus sírjánál aranybetűkkel írva, mártíromság idejében. Aki ezen imádsággal bír, és azt mással is közöli, vagy másoknak is elmondja, hogy ezáltal többen részeseülhetnek belőle, annak az égben nagy érdeme lesz, és a purgatóriumban való lelkek is fognak azokért esedezni.”

Ma péntek, az aranyas péntek
 ugyanannak a napja,
 kínján esék esetje,
 öt mélységes szent sebje,
 kiből kifolya az ő drága piros szent vére.
 Orgonának három ága,
 magas mennynek hangossága,
 nyits kaput, angyal,
 nyújts kezét, Mária,
 s úgy menjünk az Úr színe látogatására!
 Elkészítették az aranyas házat,
 kívül aranyas, belül irgalmas,
 abban van, abban van
 aszonyunk, Szűz Mária.
 „Ki van odakint?”
 „Odakinn van a te áldott, szent fiad,
 térdig vérben,
 könnyökig könnyben.”
 „Hol jártál, hol jártál,
 én áldott, szent fiam?”
 „Hol jártam, hol jártam,
 én áldott, szent anyám,
 zsidók kezébe, kőoszlophoz kötöttetek [!],
 vaskesztyűkkel megkendeztek,^a
 büdös nyállal leköpdöstek.”
 Bizony, bizony mondom,
 ki ezt minden pénteken háromszor elmondja,
 a pokol ajtaja betéttetik,
 a mennyország ajtaja kinyitattik.
 Beteg a test, kész a lélek,
 vígan várják a mennyei angyalok! Ámen.^b

^a Itt a „kendeztek” szó értelmetlen, szövegromlás eredménye. Az ima variánsaiban e helyen többnyire a „csapdosták”, „megcsapták” szó áll.^b G. M. kéziratos imafüzetéből. (Köznyelvi helyesírással átírva közöljük.)

10. Jó halál, léleküdvösség biztosítása (Örkény, Pest megye¹⁹)

Szentháromság egy Isten,
hallgasd meg a mi könyörgésünket,
és a mi imádságunk jusson elődbe!
Szentháromság egy Isten áldása
szálljon reánk, mindnyájunkra,
és őrizzen, oltalmazzon bennünket,
legfőbbképpen lelkünket,
halálunk utolsó óráján!
Óh, dicsőséggel teljes Szentháromság egy Isten, Atya, Fiú, Szentlélek,
ezerszer dicsérünk, magasztalunk!
Atyaisten, légy velünk,
Fiúisten, mellettünk,
Szentlélek Úristen lebegjen fölöttünk,
Szűz Mária előttünk,
Szent János evangélista hátunk megett,
jobb felől Szent Mihály arkangyal,
bal felől Pádua Szent Antal,
két koronás angyal két vállainkon,
Krisztus teste szánkon,
Krisztus vére gyógyítsa meg lelki sebeinket!
Aki ezeknél erősebb és hatalmasabb,
mint a mi Atyánk, Úristen,
hát a szép Szűz Mária,
édes Jézus szent anyja,^a
akit köszöntünk most és,^b de legfőbbképp
halálunk utolsó óráján! Ámen.

11. Jó halál, léleküdvösség biztosítása (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]²⁰)

Egy haldokló mellett imádkozták:

Halld, fülem, halld angyalok zengését,
mert eljött az óra,
hívat az Úr Jézus lelki mennyegzőre!
Tisztíts, Uram, utat,
vitethessünk mennybe,
Isten elejibe,
számláltathassunk meg mennyei sereggel!
Ó, te gonosz Sátán, ne kísérgess engem,

^a Az „ezeknél” szó az e mondatban felsorolt szent személyekre utal, hiányzik viszont a mondat második fele, ti. hogy az árthasson az ima elmondójának, aki ezeknél a szent személyeknél hatalmasabb.

^b is

mert van nekem fejem,
fejem az Úr Jézus Krisztus,
menj el elejibe,
megfelel képibe!
Szentlélek, Szentlélek,
szállj be szívembe,
erősítsd meg hitemet,
szenteld meg lelkemet,
mert mellettem van egy Isten,
előttem van Boldogasszony,
fejem fölött három Mária,
körülottem ezer angyal,
a kezembe szent kereszt,
a szájamba szent kenet,
a szívembe szent ostya!
Az árthasson s véthessen
éjtszakának idején
nekem, más senki se,
aki elveszen mellőlem egy Istent,
előlem a Boldogasszonyt,
fejem fölül három Máriát,
körülottem ezer angyalt,
a kezemből szent keresztet,
a szájamból szent kenetet,
a szívemből szent ostyát! Ámen.

JEGYZETEK

- 1 Lásd Erdélyi 1976; 1988; 1999.
- 2 Lásd Erdélyi Zsuzsanna szövegközléseinek és tanulmányain kívül elsősorban Tánzos Vilmos tanulmányait és szövegközléseit (Tánzos 1995; 1999; 2000), Silling István, Takács György, Harangozó Imre tanulmányait és szövegközléseit (Silling 1992, 2003; Harangozó 1998; Takács 2001, 2003).
- 3 Például: Erdélyi 1999, 159–268.
- 4 Erdélyi 1976, 180; Örkény, Pest megye.
- 5 Amint ezekre Erdélyi Zsuzsanna e záradékokról szóló tanulmányában is utal, és sok példát közöl: Erdélyi 1991.
- 6 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2860, 43.
- 7 Magyar Sándor gyűjtése, EA 1394, 1.
- 8 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 9 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968; Grynaeus 1999, 195–196.
- 10 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 613.
- 11 Grynaeus 1991, 614.
- 12 Erdélyi 1976, 188.

- 13 Erdélyi 1976, 186.
 14 Daczó 2003, 169.
 15 Tánczos 1995, 68.
 16 Daczó 2003, 189.
 17 Daczó 2003, 43.
 18 Daczó 2003, 82, 80.
 19 Erdélyi 1976, 180–181.
 20 Erdélyi, 1976, 159–160.

XXXI. A DIVINÁCIÓ ÉS AZ ISTENÍTÉLET SZÖVEGEI

A ráolvasásokkal funkciójuk némely aspektusában rokonok a *divináció* (jóslás) vagy az *istenítélet* (*ordálium*) rítusaihoz tartozó szövegek. Mégis elválasztja őket kötetünk ráolvasásaitól az alapján eltérő funkció: amennyiben a divináció célja a térben vagy időben rejtett dolgok felfedése, az istenítélet pedig egy felsőbb hatalmasság ítéletének, döntésének megtudakolása: egyéni vagy közösségi sorsokra, az élet vagy a halál kérdéseire, jövőbeli események szükség-szerű bekövetkeztére, illetve elháríthatóságára, a szerencse vagy a balszerencse, a vereség, avagy a győzelem alternatíváira, rejtett dolgok hollétének, a bűnös személy kilétének megállapítására stb. vonatkozóan.

A ráolvasások alapját képező mágikus funkció szerepet kaphat a divináció és az istenítélet egyes eseteiben is, amikor egy istenséget vagy szellemet kényszerítőleg akarnak válaszra bírni, és mintegy *ráolvasnak* a hatás érdekében. Nagy különbséget jelent mégis az esetleges rokon vonások ellenére is az, hogy míg a ráolvasás maga a szöveges mágia, az istenítélet és divináció változatos cselekményei, rítusai között csak bizonyos esetekben kap helyet a szómágia, vagy egyáltalán, a mondott szövegek, és ezek nagy része nem ráolvasásjellegű, kényszerítő, hanem általában inkább a rítus egyes lépéseit vagy végeredményét magyarázó, értelmező szöveg (mint például a modern kártyajósoknak a képeket a kliensek számára értelmező szavai). A rokoni kötelékeket erősíti viszont az a tény, hogy a ráolvasások között, ráolvasásként vagy egy-egy ráolvasás részmozzanataiként is megjelennek divinációs vagy istenítéleti motívumok; elsősorban a szemverés vagy igézet ráolvasásaiban, amelyekkel az okozó kilétét igyekeznek felderíteni (lásd a XI. csoportban). Az igézetgyógyító vízvetés csak részben gyógyító rítus, olykor még a gyakorló is a divinációs, illetve istenítéleti célt hangsúlyozzák vele kapcsolatban. Például Csíkrákoson (Hargita megye, Románia) nemrégiben elmagyarázták a gyűjtőnek, hogy azért gyűjtanak kilenc gyufát, és dobják a parázsló gyufaszálakat a vízbe, „hogy sikerüljön megtudni, meg van-e igézve a gyermek. A gyufákat be kell dobni a vízbe. Ha fele kinn marad, nincs megigézve. Ha mind feljönnek a víz tetejére, akkor meg van igézve...”¹

Az eltérő funkció miatt nem szokták, a rokon funkciók miatt néha mégis szokták a ráolvasások szövegegyütteseinek kereteiben közölni vagy tanulmányozni a divináció és az istenítélet rituális szövegeit. Jelen kötet összeállításakor köztes megoldást választottunk: az *átmeneti műfajok* kategóriájában közöljük őket. Nem célunk itt sem a divináció, sem az istenítélet eljárásainak teljes bemutatása, értelmezése, pusztán a szöveges anyag közlésére szorítkozunk. Fő célunk ezzel felhívni a figyelmet a szövegfolklór, illetve a néphit, népi vallás kutatásának ezekre a mostohán kezelt témáira, amelyek megérdemelnék az elmélyültebb, minden további vonatkozásra is kiterjedő vizsgálatokat. Eddig a divinációval kapcsolatban – magyar viszonylatban – egyetlen összefoglaló tanulmányra, Keszeg Vilmoséra² tudunk hivatkozni; az istenítélet tekintetében még egyre sem. Ami az egyes résztémákat illeti: Gunda Béla *rostaforgatásról*, Keszeg Vilmos *vízbenézésről* (cseberbenézésről) írt cikkeit³ kell említenünk, hozzáteve, hogy a vízbenezéshez – a rostaforgatással ellentétben – nem tartoznak kötött rituális szövegek.⁴

Anyagunk korántsem teljes: a kutatás – néhány ünnepi rítusszövegtől és a rostavetés istenítéleti eljárásától eltekintve – kevés figyelmet fordított a divináció és az ordálium verbális összetevőire; általában csak véletlenszerűen került a hatókörünkbe néhány szöveg; sok hiányzó „féhér foltot” kell regisztrálnunk. Például a *babvetésnek* vagy *bobolásnak* a magyar kutatásban már

több mint száz éve (ősvallási „hagyatékként” való kezelése okán) komoly érdeklődést felkeltő témája sok kutatót inspirált gyűjtésre, akik közül azonban kevesen jegyezték föl a rítus leírása mellett a babvetés egyes lépéseit kísérő, értelmező szövegeket. Kivétel Lükő Gábor gyűjtése az 1930-as évekből, Diószegi Vilmos gyűjtése a Baranyába és Tolnába települt moldvai csángóknál és bukovinai székelyeknél az 1950-es évekből, valamint Csoma Gergely közelmúltbeli moldvai gyűjtése; tőlük tudunk idézni néhány rítusszöveget. A kártyavetés, tenyérjósítás, kávézaccból jóslás – és még sorolhatnánk tovább – modern időkben széles körökben terjedő rítusaihoz tartozó, az újabb gyűjtésekben alig-alig regisztrált szövegeiből nem tudunk közölni.

Azokból a divinációs és istenítéleti rítusokból válogattunk, úgy, hogy lehetőleg minden típust képviseljen néhány példa, amelyek a publikált és archivált anyagban a rendelkezésünkre álltak. Ilyenek voltak elsősorban a téli naptári ünnepekhez kapcsolódó *férjjósló* versek, illetőleg az istenítéleti rítusok közül a *rostaforgatás*. Utóbbi szöveganyagának minden fontos típusát be tudjuk mutatni Gunda Béla személyes gyűjtéseinek és nagy irodalmi apparátusának köszönhetően, amelyet összefoglaló tanulmányában felvonultat. Más eljárások sajnos csak igen esetlegesen kaphattak helyet szövegközlésünkben, de vannak köztük olyan érdekes (eddig egyedi) példák is, mint a göcseji gyöngyvetés rítusa (Gönczi Ferenc gyűjtéséből) a tolvaj azonosítására.

Férjjóslás Szent András éjszakáján^a

1. Férjjóslás (Csengerújfalú, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁵)
Este a lányok kimentek a keresztútra, és ott így szóltak:

Szent András, kérlek,
mutasd meg nékem,
ki lesz az én férjem!

2. Férjjóslás (volt Szatmár vármegye⁶)
Aki meg akarta tudni, hogy milyen ura lesz, András estéjén kiment a sövénykerítéshez, és bármelyik karónál elkezdte a számlálást:

Se nem egy,
se nem kettő,
...
se nem kilenc!

„Ha a kilencedik karó nagy, kicsiny vagy görbe, olyan lesz az ura is.”

3. Férjjóslás (Bezenye, Győr-Moson-Sopron megye⁷)
András éjszakájára a lányok férfinadrágot tettek a fejük alá. Lefekvés előtt ezt kellett imádkozniuk:

Szent András, mondd meg nekünk,
ki lesz a férjünk!

^a November 30.

„Egyiknek éppen az mutatkozott meg, aki feleségül vette. Amikor Pozsonyban voltam, én is megcsináltam.”^a

4.1. Férjjóslás (Szentkirályszabadja, Veszprém megye⁸)
A lányok András-napot megböjtölték. Elalvás előtt gatyát tettek a fejük alá, és így szóltak:

András, András, neked szólok,
kendermagot hintek, szórok!
Mondd meg nekem izibe,
a fejem ki köti be!

Megálmodták, ki lesz a férjük.

4.2. Férjjóslás (Berettyóújfalú, Hajdú-Bihar megye⁹)
András napján este kendermagot „vetnek” a favágaton^b a forgács közé, és egy férfinadrággal „beboronálják”. Közben ezt mondják háromszor:

András, András, kendert vetek rád!
Adja Isten tudtomra, ki lesz az én uram!

4.3. Férjjóslás (volt Szatmár vármegye¹⁰)
András estéjén összejön két-három lány. Kendermaggal a kezükben kimennek a favágatóhoz, rászórják a magot, majd egy szennyes férfigatyával „beboronálják”. A boronáláskor mindnyájuknak fogni kell a gatyát. Így beszélnek:

András, András, kendert vetek,
adja az Isten, hogy megtudjam, kivel nyüvöm el!

Ha mindeközben nem nevettek el magukat, álmukban meglátták jövődöbelijüket.

5. Férjjóslás (Torockószentgyörgy, Fehér megye, Románia¹¹)
A lányok hét cédulára írt fiúnevet gombócokba gyúrtak, s a kemencére főni tették. A párnájukat a kezükbe véve és rázva kilencszer körbejárták az ágyukat. Minden kör elején elmondták:

Ágyam járom, párnám rázom,
mondd meg, András, ki lesz a párom!

^a Egy fej nélküli férfit látott álmában, ebből gazdasszonya arra következtetett számára, hogy nem lesz szerencsés.

^b *Favágató, favágító*: 'favágótöke'.

A fővő vízben először felbukkanó gombócban megnézték a cédulára írt nevet: olyan nevű férjre számítottak.

Azonos szöveg: férjjóslás (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹²).

6.1. Férjjóslás (Medve, Dunaszerdahelyi járás, Szlovákia¹³)

A lányok egész nap böjtöltek, éjszakára a párnájuk alá férfiruhadarabot tettek, hogy álmukban megtudják, ki lesz a férjük. Lefekvéskor így szóltak:

Ágyláb, léplek,
Szent András, kérlek,
mondd meg, hogy ki lesz a férjem!

6.2. Férjjóslás (Méra, Kolozs megye, Románia¹⁴)

A lányok böjtölnek András napján éjfélig. A párnájuk alá éjszakára férfiinget, gatyát, fésűt, tükröt és egy kis zabot tesznek, valamint egy darab pirított kenyeret. Elalvásig egyfolytában a következő mondókát ismételtetik:

Ágyamat tapodom,
András napját várom,
hogy mondja meg nékem
ki lesz az én párom!

Éjfélkor felébredve elfogyasztják a kenyeret, mikor újra elalszanak, megálmodják, ki lesz a jövődöbelijük.

Variáns, azonos rítussal: férjjóslás („...lépem, / Szent Andrást kérem, / ...férjem!” – Méra, Kolozs megye, Románia¹⁵).

6.3. Férjjóslás (Zsobok, Szilágy megye, Románia¹⁶)

András-napon a leány, aki meg akarja tudni, férjhez megy-e, böjtöl a hajnalcsillag feljötteig vagy másnapig. Este olvassa a Bibliát, és imádkozik. Két karéj kenyeret tesz párnája alá, és mikor lép fel az ágyába, ezt a verset mondja:

Ágyfa, léplek,
Szent András, kérlek,
jelentsd meg nékem,
ki lesz a férjem!

Variáns, hasonló rítussal: férjjóslás („Ágyam, téged léplek, / ...mondd meg az éjszaka...” – Havad, Maros megye, Románia¹⁷).

7. Férjjóslás (Eger vidéke, Heves megye¹⁸)

A lány Szent András estéjén egy idegen ház kivilágított ablaka alá ment, és megzörgette. Számíthatott a férjhez menésre, ha dühösen szóltak ki:

Takarodj innét!

Vagy:

Vigyen el az ördög!

Viszont még egy darabig várhatott, ha udvariasan szóltak, például:

Ki van ott? Ki az?

Hasonló szövegek, hasonló rítussal: férjjóslás (Nyírcsászári, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹⁹).

Férjjóslás Szilveszter éjszakáján

8. Férjjóslás (Nyírcsászári, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²⁰)

Ha egy lány meg akarta tudni, ki lesz az ura, Szilveszter éjszakáján kölessel körülszórta a kutat. Meztelenül járt körbe, szórta a kölest, és ezt mondta:

Meg akarom tudni az éjjel,
milyen nevű uram lesz!

Aznap éjjel a jövődö urával álmodott.

Betegség természetének vagy okozójának megtudakolása

9.1. *Ijedtség* okozójának azonosítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²¹)

„Az ijedtséget nemcsak reaolvasással lehet gyavítani, hanem ólomöntéssel es. Ez úgy történik, hogy az ólmot tűz felett megolvasztjuk egy vaskalánba, és azután egy plédedénybe^a levő hideg vízbe öntsük, közbe ezt az imát mondjuk:”

Istennek Szentháromsága, a te nevedbe hívom,
mutasd meg, hogy mitől jedett^b meg a gyermekem!

„Utána el kell mondani három Miatyánkot. Addig kell önteni az ónt,^c amíg a szű^d alak ki nem öntődik.”

^a pléhedénybe

^b ijedett

^c Itt az „ólom” és az „ón” szavakat szinonimaként használják.

^d szív

9.2. *Ijedtség* vagy *igizet* okozójának azonosítása (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia²²)

Az *ijedtséget* gyógyító ólomöntést vagy az *igizetet* gyógyító vízvetést^a kísérő ima:

Ó Istenem, mutasd meg,
ki igizte meg a gyermekemet,
mutasd meg, mitől jedett^b meg!
Gyógyítsd vissza szegénykémet,
hogy ne szenvedjen!
Add meg az erejít, hogy szabaduljon meg a betegségitől,
és továbbra es őrizd meg őt mindennemű betegségtől! Ámen.

Az utolsó két sort tízszer kell elmondani.

10.1. *Ijedtség* gyógyítása (Kide, Kolozs megye, Románia²³)

Rostába egy pár gerebent,^c egy fésűt, egy ollót és egy tányér vizet helyeznek. Ólmot olvasztanak, majd a vízbe öntik, e szavakkal:

Amitől megijedt, az jöjjön ki,
tyúktól, kutyától, macskától, tehéntől,
borjútól, embertől... [stb.]

A kihűlő ólom alakjából megállapítják, hogy mitől ijedt meg a beteg. Az eljárást háromszor kell ismételni a beteg feje, szíve, lába felett. A vízzel megkeresztezik a fejét, a szíve helyét és a tenyerét, majd itatják belőle. A maradék vizet az ajtó sarkába vagy a moslékba öntik.

10.2. *Ijedtség* gyógyítása (Lédec, Illavai járás, Szlovákia²⁴)

Hasonló rítussal:

Embertől,
asszonytól
vagy idegentől jött az ijedés.

11.1. *Szemmel vert* tehén gyógyítása (Győrvar, Vas megye²⁵)

Szenesvizet készítenek: három szem parazsat vízbe dobnak, és így fohászkodnak:

Jézus, Mária nevibe!
Szent Péter és Szent Pál, mondd meg nekem,
nadrágos vagy szoknyás bántotta-e az állatomat?

^a A *vízvetés* – más néven *szenesvízkészítés* – lényege: hideg vízbe páratlan számú parázsdarabokat kell dobálni: a „szenek” lesüllyedésének módjából és mértékéből lehet megállapítani a baj okát vagy okozóját (főleg *igézés*, szemverés esetén alkalmazták).

^b ijedett

^c A kenderrost kifésülésének eszköze.

Ha a parázs „sírní” (sisteregni) kezd, és alámerül, biztos a rontás. „Jézus, Mária nevibe” kereszt alakban megkenik az állatot, végül az egész vizet ráöntik.

11.2. *Igizet* gyógyítása (Verpelét, Heves megye²⁶)

Hasonló rítussal:

Szent Péter, Szent Pál,
mondd meg, ki igizte meg a gyereket!

12. *Igézés* gyógyítása (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁷)

Hasonló cselekménnyel:

Ki nízett meg?
Ki igizett meg?
Ki kiátott meg?^a

13. Nyilallás helyének megtudakolása (Magyarfalu, Bákó megye, Románia²⁸)

A gyógyító tojást helyez a beteg testének több pontjára, ahol „fájtassa a testjét”, és így beszél:

Hul^b van a nyilallása,
ott kipattanjon a sárigja!^c

A tojás a beteg helyen felpattan.

Tolvaj vagy más károkozó személy azonosítása böjttel és imával

14. Tolvaj leleplezése (Magyarfalu, Bákó megye, Románia²⁹)

Ha azonosítani akarják a tolvajt vagy a rosszindulatú hírek terjesztőjét, így fohászkodnak:

Takard ki, Atyám, takard ki!

15. Tolvaj vagy más rossztevő személy leleplezése (Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³⁰)

„...ha valami kár van a háznál, ha valaki valamit ellopott, s nem tudják, hogy ki”, ólmot öntenek, és böjtölnek is. Ha nő végzi, szombaton böjtöl (mert az Mária napja), ha férfi, kedden (mert az Pádúai Szent Antal napja, akkor a férfiak böjtölése érvényes). Ilyenkor ezt az imát mondják:

^a Néhol, különösen a magyarság északi területein, úgy tartják, hogy a megszólással, megkiáltással ugyanúgy lehet ártani, mint a megigézéssel, szemveréssel.

^b 'ahol'

^c '(tojás)sárgája'

A Jóisten hallgassa meg Tódort,
az ellenségnek ne hallgassa meg a szavát!

Az ólom vizéből „kell igyon éjjel tizenkét óraker, reggel, mikor harangoznak, hét óraker és délbe tizenkét óraker.” Amíg tartják a böjtöt, nem szabad senkit rágal-mazni.

Gyöngyvetés tolvaj azonosítására

16. Tolvaj személyének megtudakolása (Mikekarácsonyfa, Zala megye³¹)
A tolvaj személyét *gyöngyvetés* révén azonosítják. Gyöngyszemet dobnak a tűzbe, ezzel a mondással:

Igazgyöngyöt dobok a tűzbe,
esszemet^a dobok bele először,
kidurranyik a tolvaj egyik szeme!

Utána bedobnak egy másik gyöngyszemet:

A másikat is beledobom,
kidurranyik a tolvaj másik szeme!

Ezek után a tolvajnak mind a két szeme kifolyik, tehát megvakul. „A gyöngyvetés-től a tolvajoskodók nagyon félnek.”

Vonalhúzás

17. Távol lévő személy hazatérte (Jugán, Iași megye, Románia³²)
A telken lévő homokba vagy a tűzhely hamujába húztak ujjukkal kis párhuzamos vonalakat, így beszélve:

Vaj^b jó, vaj nem jó,
vaj jó, vaj nem jó!

Egy asszony gyerekek számára végezte, akik azt kérdezték, hogy távol lévő apjuk hazajön-e. „Húztam, végin mondta: jó!”^c

^a egy szemet

^b vagy

^c Nem világos, hogy a vonalából hogyan vont le ezt a következtetést.

Bobolás/babvetés/babhúzás^a elrejtett, távol lévő dolgok megtudására

18.1. *Bobolás* (Jugán, Iași Megye, Románia³³)
A jósló szitára tesz negyvenegy babszemet (kukoricaszemet). Egy szemet megharap az az ember, akinek bobol. A szemeket három csoportba osztja, s mondja:

Negyvenegy babszem, jól tudjatok, jól mondjatok,
jól találjátok el Gábor szerencsését, hogy mikor jön.
Éppen ezért jól esetek kilenc-kilencre,
és rosszul esetek ötre,
és semmi sem hulljon ki közületek!

Eközben „húzogatja a babszemeket tenyere élivel előre-hátra. Elválasztja a szemeket három csoportba megszámozatlanul. Mindegyik csoportból négyenként elvesz annyit, hogy négy vagy kevesebb maradjon. Ezeket azután egy sorba rendezi. Négy mutat összejövetelt, három mutat örömet, kettő kétségeket, haragot, keserűséget, egy mutat utat vagy bajt. Ahová a megharapott szem esik, ha szélre, akkor utat jelent, ha négy közé, akkor út gyűléssel. Bobolni akkor megy az ember, ha beteg, s azt akarja megtudni, mitől gyógyul meg, vagy ha elvesztett valamit, hogy hol kapja meg. Volt, aki a babokból mondta meg a lánynak, hogy eladódik az esztendőben.”

18.2. *Babozás* (Trunk, Bákó megye, Románia³⁴)
Egy 80 éves asszony negyvenegy babszettel végezte a *babozást*, közben háromszor mondta:

Negyvenegy babszem,
földön jártál, föld alatt jártál,
az Iszten^b megáld,
az emberek megdolgoztak.
Mondd meg, hogy azoknak,
mellikek akarnak vetni,
esszék öröme, jó útja, jó szive!^c

^a A *bobolás*nak, *babozás*nak vagy *babvetés*nek, *babhúzás*nak nevezett jóslás a szitába vagy deszkába dobott babszemek által kiadott alakzatokból történt. Száraz babszemek hiányában kukoricával is végezték. Egyik módozata szerint a ledobott babszemeket kiszámolták, csoportokba rendezték, egymáshoz való viszonyukból jósoltak. A másik eljárás a babok vagy egyéb szemek ledobása, ütése, rázása utáni véletlen elhelyezkedéséből való jóslás. Lásd a módszerekről részletesebben: Szendrey Á. 1956.

^b Isten

^c Körülbelül: 'Azoknak, akik a babvetést csináltatják velem, essék öröme...' (A talán kissé romlott vagy csak rossz fordítású szöveg nem teljesen értelmezhető; a lényege, hogy a babozó asszony mintegy a babszemektől kéri a jövő pozitív kimenetelét.)

18.3. *Bobolás* (Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]³⁵)
A babvetés előtt ezt mondják:

Negyvenegy babszem, mondjátok meg igazán,
hogy megtalálom-e, vagy nem találom!
Ha megtalálom igazán, akkor elvetem,
kikelsz, megkapállak,
s hogyha meg nem mondod igazán,
akkor tűzbe teszlek, s akkor elégetlek!

18.4. Babvetés (Tolna megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]³⁶)
A babvető keresztet vet magára és a „terekbúzára” (kukoricára), majd ezt mondja a szemek kiszámolása közben:

Negyvenegy szem bab, mondjátok igazat,
gondolatára, szándékára,
hogyha úgy lesz, ahogy ű gondolja, jóra válik,
akkor essék ötre, örömré,
s ha nem, kilencre, s későre!
Negyvenegy babszem,
Isten gondolataival egybe gondoljatok,
jöjjön ki jóra!

Háromfelé választja a babszemeket, és háromszor mondja el a szöveget.

18.5. Babvetés (volt Torontál vármegye³⁷)
A jósló a negyvenegy szemet hármával háromszor szétszítja, miközben mondogatja:

Essék ötre, örömré,
essék hatra, haragra,
essék hétre, szerencsére!

„S a maradványból jósol.”

18.6. *Bobolás* (Baranya megye, [Moldva, Románia]³⁸)
A boboló kiszámol negyven szem kukoricát, s a negyvenegyediket kettőbe harapja; egyik felét a szájában tartja az egész jóslás alatt, másik felét odateszi a többi negyven közé. Ezt a kukoricát a szitán találokra három csoportra osztja, majd csoportosítja, és kiszámolja a babszemeket a szitán. A végén a három maradék sorból jósol.^a Aztán egy csomóba húzza a kukoricát, s mondja:

^a Az eljárás részletes leírását lásd: Szendrey Á. 1956, 121.

Te dob,^a mondd meg az igazat, ke^b vaj eszverontlak, vaj ezek elszertülnek!^c

Ekkor öklével rácsap a szitára, s a szétszökő kukricaszemek állásából jósol. Kiindulópont a fél kukoricaszem: ahhoz viszonyítja a többi szem fekvését. Azután az egész kukoricát a kezébe veszi, s mondja:

Te dob, mondd meg az igazat, ke moszt ütöm ki a fenekedet!

Rádobja a negyvenegy szem kukoricát a szitára, és azoknak az állásából megint jósol.

19. *Babozás* (Külsőrekecsin, Bákó megye, Románia³⁹)
„Mik baboztunk, mikor voltunk ifjak, mert tettük el a babokat, negyven szem, s azt osztottuk el csincsecskébe,^d így, s aztán mondtuk:”

Bab, te mondd meg nekem,
hol az én szeretőm!

Vagy:

Bab, te mondd meg nekem,
hogy ezt a dolgot hol lopták el!

„Ha három bab marad, akkor el van kötve útjuk, ha van kettő itt egyenesen, akkor ki van csinálódva az ifjúnak, vagy ha valamit elvesztett, épp oda van vive...”
„Ha elhúzom, három, ha ideesik három, ideesik kettő, ez a szűve, ez a lábai, el vannak indulva erre az útra, s osztán ebbe a kilenc babszembe akadottak meg, s akkor érkezett haza [a távol lévő]. Deszkentált^e a mámám^f nekünk, elhúzta a babokat.”

20. *Bobolás* (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁴⁰)
Egy asszony azt akarta megtudni, hogy mikor jön meg a férje.^g Kukoricaszemeket dobott egy deszkára, az azok ott kiadott alakzataiból jósolt; az jött ki, hogy hamar hazatér a férje. Jóslása végeztével szétszórta a szemeket a tyúkoknak, miközben így szólt:

Amilyen hamar felszedik a tyúkok,
olyan hamar jöjjön a férjem!

Bármilyen más óhaj is kinyilvánítható ilyenkor, a *bobolás* céljának megfelelően.

^a A szitát mondja dobni.

^b 'mert'

^c 'szétszóródnak'

^d 'kis csoportokba'

^e 'varázsolt'

^f 'anyám'

^g Fontosnak tartotta, hogy a gyűjtők jelenlétében is „valódi” legyen a szituáció.

*Rostaforgatás/rostavetés rejtett dolgok, károkozó személyek,
ismeretlen jövő felderítésére*

21.1. Elveszett tárgy felderítése (Szank, Bács-Kiskun megye⁴¹)

A rosta kérgébe ollót szúrtak. Két asszony tartotta az olló két szárát, ezt mondva:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a rostát!

A rosta a tettes lakhelyének irányába fordult.

21.2. Tyúktolvaj azonosítása (Galgamácsa, Pest megye⁴²)

Ha valakinek elvész a tyúkjá, hogy megtudja, melyik szomszéd lopta el, egy másik asszonnal egy olló két hegyét beleszúrják a rosta kérgébe. A két asszony a mutatóujjával tartja az ollót, és mondják:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a rostát,
mondd meg nékem,
melyik szomszédasszony lopta el a tyúkomat!

Arrafelé fordul a rosta, amerre a tolvaj lakik.

Variánsok, hasonló rítussal: elveszett baromfi, elveszett tárgyak, távol lévő személyek holléte (Fülöpszállás, Bács-Kiskun megye;⁴³ Lovászpátóna, Veszprém megye;⁴⁴ Kis-telek, Csongrád megye;⁴⁵ Mád, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁴⁶ Zselicszentpál, Somogy megye;⁴⁷ „...hol van az és az?” – Bogács, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁸).

22.1. Élet vagy halál (Szenna, Somogy megye⁴⁹)

A rostát rátették az asztalra, ha kifelé fordult, a folyó felé, akkor tudták, hogy meghal a beteg, ha az ajtó felé fordult, akkor meggyógyult. Ezt kellett mondani:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a rostát,
mondd meg, hogy ez a nagybeteg meggyógyul-e!

22.2. Házasságjósítás (Dávod, Bács-Kiskun megye⁵⁰)

„Kinyissák az ollót, ráteszik a szitát, s hogyha megfordul, hogy a Jóska veszi el, vagy a Pista, akkó az veszi el... ha nem felejt elvenni.” Ezt mondták közben:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a szitát,
elveszi-e Jóska a Katit!

„Ha nem fordul meg, megin megforgassák:”

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a szitát,
elveszi-e Gyuri a Katit!

„Ha megfordul: na, ez már szent, ez már elveszi...”

22.3. Szerelmi jóslás (Dávod, Bács-Kiskun megye⁵¹)
Hasonló rítussal:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a szitát,
ez még ez a legény elhív-e^a engem bandába?

22.4. Az élet hossza (Egyházaskozár, Baranya megye⁵²)
A szitába beszúrják az olló két végét; „nevetlen” ujjukkal^b tartják:

Szent Péter, Szent Pál,
fordítsd meg a rostát,
hány évig fogok élni?

„Kiforogja, annyiszor megfordul.”

23.1. Tolvaj azonosítása (Göcsej⁵³)

Aki a tolvaj kilétét szeretné megtudni, Miatyánkot imádkozik Szent Péter és Szent Pál tiszteletére, majd a rosta kérgébe ollót szúr, s a rostát az olló egyik nyelénél fogva mutatóujja hegyével úgy emeli föl, hogy az olló a rostával a mutatóujj hegyén jobbra-balra szabadon fordulhasson. Néhol két egyén (rendesen asszony) az olló karikái alá tartja jobb keze mutatóujjának végét. A rosta egyik oldala meg van jelölve, ez mutatja, merre lakik a tolvaj. Forgatáskor az illető elkezd mondani:

Szem Pieter iés Szem Pá,^c
mommeg^d nekem,
hogy igazán N. N.^e vüttö-e e az in partikámat!^f

Vagy:

Szem Pieter iés Szem Pá,
fordítsd meg a rostát,
osztám mommeg nekem,
N. N. lopta-e e ludaimakat!^g

^a Ti. 'elhív-e'. Feltehetően valamilyen közösen végzett munkáról vagy mulatságról volt szó.

^b 'a negyedik ujjukkal'

^c Szent Péter és Szent Pál

^d mondd meg

^e Ide kell behelyettesíteni a feltételezett tolvaj nevét.

^f vitte-e el az én portékámat

^g ludaimat

Háromszor kell mondani. Ha a rosta a megjelölt részével a gyanúsított felé fordul, akkor tudják, hogy ő volt a tettes. Ha rosta nem mozdul, vagy másfelé mutat, a gyanú alaptalan.

Variáns, hasonló rítussal: („...fordítsd meg a szitát, ha Bálint Pista lopta el a tyúkomat!” – Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁴).

23.2. Tolvaj azonosítása (Várasfenes, Bihar megye, Románia⁵⁵)
A rostába krajcárt, búzát és egy kis kenyeret tesznek; a kinyitott ollón forgatják. Így kérdeznak:

Szent Péter, Szent Pál, ki vitte el az ódalt?^a
Szent Péter, Szent Pál, Csánya Kati vitte el az ódalt?
Szent Péter, Szent Pál, nem kutya vitte el az ódalt?
Szent Péter, Szent Pál, Döndöli Trézsi vitte el az ódalt?

Mindaddig kérdezik, míg a rosta meg nem fordul.

23.3. Tolvaj azonosítása (Szihalom, Heves megye⁵⁶)
Hasonló rítussal:

Szent Pál, Szent Péter,
mondj igazat: ez ellopta-e ezt és ezt!^b

23.4. Tolvaj azonosítása (Lovászpátona, Veszprém megye⁵⁷)
Hasonló rítussal:

Szent Péter és Szent Pál,
mondjátok meg,
ki vitte el a Mária néni okuláját:^c Boris néni?

„Akkor akkorát ugrott a rosta, egész megijedtem. A Boris néni vitte el az okulárét.”

Hasonló szövegek, hasonló rítussal: tolvaj azonosítása („Szent Péter, Szent Pál, / N. N. vitte el a mosósulykomat?” – Füzérkajata, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁵⁸ „Azt mondom, Szent Péter, Szent Pál, / N. N. lopta el az Erzsi csirkéjét!” – Pere, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁵⁹).

^a oldalszalonnát

^b Az aktuális tolvaj nevét és az elloptott tárgyat említették.

^c Okula, okuláré: 'szemüveg'.

23.5. Rontó személyének azonosítása (Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶⁰)
Hasonló tudakozó eljárást végeznek, ha a kisgyermek bágyadt, nem szopik; ezzel a szöveggel:

Szent Péter, Szent Pál,
ki rontotta meg a gyermekemet?

„És mondják a gyanúsított boszorkány nevét is: Kiss János, Nagy Péter, Szabó György – és amelyik névre az ujjon tartott rosta megfordul, hogy majdnem leesik, az rontotta meg a gyermeket.”

23.6. Élet vagy halál (Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁶¹)
Hasonló rítussal:

Szent Péter, Szent Pál,
mondd meg nekünk igazán,
hazagyün-e, él-e édesapám!

Háromszor-négyszer végezték, míg egyszer csak megmozdult a rosta. Ez azt jelentette, hogy az apa hazajön a hadifogságból; így is történt.

Variáns: szerelmi jóslás („...mondd meg nekem, / ki lopta el a tyúkomat!” – Panyola, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶²).

24. Férjjóslás (Dunaszentgyörgy, Tolna megye⁶³)
Hasonló rítussal:

Keresztelő Szent János, Szent Péter, Szent Pál,
mondd meg nekünk igaz keresztyén hitedre,
mikor megy Julis férjhez!
Egy év múlva? Fordulj meg!

Ha nem fordult a rosta, tovább kérdezték:

Két év múlva? Fordulj meg!

És így tovább. Ha jobbra fordult az ujjukon a rosta, szerencsés, ha balra, szerencsétlen házasságra következtettek.

25.1. Tolvaj azonosítása (Sárrétudvari, Bihar megye⁶⁴)
Hasonló rítussal:

Péteremre, Pálomra,
mondd meg nekem,
ki lopta el a tyúkomat!
N. N.-e?

25.2. Tolvaj megtudakolása (Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁵)
Ollót szúrnak a rostába, és még kilenc darab forgácsot, valamint fésűt és kefét is tesznek a rosta kávájába. A két rostát tartó asszony felváltva szól. Az egyik ezt mondja:

Péteremre, Pálomra mondom,
Feri lopta el a tojást!

A másik:

Péteremre, Pálomra mondom,
Feri nem lopta el a tojást!

Még kétszer ismétlik a párbeszédet. Ha Feri volt a tolvaj, megbillen a rosta, ha más volt a tettes, nem mozdul.

25.3. Tolvaj megtudakolása (Belényes, Bihar megye, Románia⁶⁶)
A rostába krajcárt, kevés búzát és egy kis kenyeret tesznek. Forgatáskor a rostát kérdezik:

Rosta, mondd meg, Vaszili vitte el a pipát?

Háromszor kérdezik, ha ő volt a tolvaj, akkor a harmadik kérdés után a rosta megfordul.

26. Különböző rejtett dolgok felfedése (Egyházaskozár, Baranya megye [Gajcsána, Bákó megye, Románia]⁶⁷)
„Ha valahova el akartunk menni, vagy ha vártunk valakit, vagy ha elveszett valami, akkor csináltuk.” Az olló bele volt szúrva a szita kávájába, a „nevetlen” ujjukon^a tartották. Ezt mondták közben:

Fordulj, szita, hogyha visszajön a tyúk,
hogyha nem, akkor ne fordulj!

Variáns: távol lévő személy hazatérése („Szita, szitácskám, / hogyha eljön Kati, akkor fordulj meg, / ha nem jön, akkor maradj helyben!”^b – Egyházaskozár, Baranya megye [Diószén, Bákó megye, Románia]⁶⁸).

^a 'a negyedik ujjukon'

^b Az adatközlő szerint ezt otthon, Moldvában románul mondták, az itt közölt vers az ő fordítása; nem világos, hogy Egyházaskozáron mondták-e magyarul. (Megvan Diószegi kéziratában a román eredeti is.)

27.1. Szerelmi jóslás (Göcsej⁶⁹)
„A szerelmesek is szoktak rostát vetni, ők ezt kérik:”

Szeret-e N. N. engemet?

Vagy:

Mondd meg, iédes rostám,
szeret-e az N. N.!

27.2. Levél érkezése (Kiskunlacháza, Pest megye⁷⁰)
„A rostába ollót szúrtunk:”

Kedves kis rostácskám, mondd meg nekünk,
hogy mikor kapunk levelet!

„Akkor fordult, annyit, ahány nap múlva jött a levél.”

27.3. Fogság, halál, házasság (Dobri, Zala megye⁷¹)
Rostálás: a gyűrőtáblát rátették az asztalra, arra ráhelyezték a rostát. Hárman rárakták a kezüket, és mondták:

Szitám, szitám, mondd meg
hogy a fiam fogságban van-e!

Vagy:

Szitám, szitám, mondd meg,
hogy a fiam meghalt-e!

Vagy:

Szitám, szitám, mondd meg,
hogy ez a lány menyasszony lesz-e!

27.4. Betegségek okozójának azonosítása (Dercen, Munkácsi járás, Ukrajna⁷²)
A rostavetők jobb kezük gyűrűsujjával tartották a rostát, de előbb a gyűrűjüket lehúzták. A rostába zsoltárt, imakönyvet helyeztek, és így faggatták a rostát:

Mondd meg nekem, N. N. rontotta meg a tehenemet?

Vagy: „...verte meg szemmel az unokámat?”, „...Simó Rozi csecsemőjét?” stb. Addig faggatták a rostát különböző nevek említésével, míg meg nem mozdult.

27.5. Tolvaj azonosítása (Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷³)
Egy asszony az ereszhez feltámasztott létra mellett rostált maga előtt (üres rostával), s közben így mormolt:

Rosta, most megmondod nekem,
hogya ki vitte el a gyűrűmet!

Közben a gyanúsítottira gondolt. Azután két létrafokon keresztülhúzza a rostát. Ha a rosta megbillent a kezében, azt jelentette, hogy a gyanúsított volt a tolvaj.

28.1. Távol lévő személyek holléte (Sárpilis, Tolna megye⁷⁴)
A rostába kést szúrtak, azzal tartották. Ezt kérdezték:

Fordulj meg,
merre van a családunk?

A távol lévőkhöz irányába fordult a rosta.

28.2. Élet vagy halál (Szenna, Somogy megye⁷⁵)
„Nevetlen” ujjal tartják ketten a rostába szúrt ollót, és kérdezik:

Te édes rostám, Pista él-e?
Fordulj rá!

Ha nem él a kérdezett személy, nem mozdul a rosta.

Hasonló szövegek, hasonló rítussal: élet vagy halál (Decs, Tolna megye;⁷⁶ „Kérdezem, szita, / meghalt-e Berei Feri!” – Sáradsadány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁷); tolvaj azonosítása („Rostám, rostám, édes rostám, / ki vitte el a tyúkomat?” – Hejce, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁸).

29. Élet vagy halál (Egyházaskozár, Baranya megye, [Lábnyik, Bákó megye, Románia]⁷⁹)
Kanalat szúrtak a szita kérégbe, azzal tartották:

Ha él a katona,
forduljon a szita hármat!

30. Tolvaj azonosítása (Mezőzombor, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁰)
A rostakéregbe szúrt ollóval egyedül forgatja az asszony a rostát, de előzőleg az olló egyik hegyére jegygyűrűt húz. Az olló egyik fülét tartja a kisujjával, és kérdezi:

Gyűrű, gyűrű, mondd meg nekem,
ki vitte el a tyúkomat!

Amerre mozdul a rosta, arra lakik a tolvaj.

Jóslás imakönyvvel

31. Tolvaj azonosítása (Ajtony, Kolozs megye, Románia⁸¹)
Egy imakönyv lapjai közé kulcsot helyeztek úgy, hogy a füle kiálljon. A könyvet átkötötték, majd a károsult és egy varázslóasszony a kulcs füle alá helyezte a jobb keze gyűrűsujját. Ezt kérdezte a varázsló:

Édes Jézusom, mondd meg,
ki vitte el a Kati tyúkját!

A gyanúsított nevére is rákérdezhettek.

Hasonló szöveg, hasonló rítussal: távol lévő személy élete („Boldogságos Szűz Mária, mondd meg nekem, / él-e még N. N.!” – Csengersima, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁸²).

JEGYZETEK

- 1 Kocsis 2010, 117.
- 2 Keszeg 1997.
- 3 Gunda 1989a; Keszeg 2002.
- 4 A divináció és az istenítélet néhány fontos, a középkori és modern európai anyagra is kitékintő összefoglalása: Rose 1911; Müller-Bergström 1931; Tillhagen 1970; Nottarp 1956; Burnett 1996; Tedlock 2001.
- 5 MNT 9.
- 6 Jakab 1895, 412.
- 7 Horváth Iván gyűjtése, 1969.
- 8 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 9 Sándor M. 1976, 206.
- 10 Jakab 1895, 412.
- 11 Keszeg 2004, 26.
- 12 Sándor M. 1976, 206.
- 13 Marczell 1985, 51.
- 14 Makkai-Nagy 1993, 96–97.
- 15 Makkai-Nagy 1993, 97.
- 16 Makkai-Nagy 1993, 119.
- 17 Makkai-Nagy 1993, 150.
- 18 Benkóczy 1907, 101.
- 19 Erdész Sándor gyűjtése, EA 2193, 31.
- 20 Erdész Sándor gyűjtése, EA 2193, 17.
- 21 Antalné Tankó 2003, 73.
- 22 Antalné Tankó Mária gyűjtése, 1977; Antalné Tankó 2003, 74.
- 23 Vajkai 1943, 105.
- 24 Morvay Judit gyűjtése, 1958.

- 25 MNT 11.
- 26 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 27 Kótyuk 2000, 53.
- 28 Csoma Gergely gyűjtése, 2005.
- 29 Iancu Laura gyűjtése, 2007.
- 30 Antalné Tankó 2004, 218.
- 31 Gönczi 1914, 207.
- 32 Csoma 2000, 32.
- 33 Lükő Gábor gyűjtése; Szendrey Á. 1956, 123.
- 34 Csoma Gergely gyűjtése, 1989; Csoma 2000, 52.
- 35 Diószegi Vilmos gyűjtése az 1950-es években; a gyűjtés pontos helye ismeretlen; Szendrey Á. 1956, 120.
- 36 Diószegi Vilmos gyűjtése az 1950-es években; a gyűjtés pontos helye ismeretlen; Szendrey Á. 1956, 120.
- 37 Streitman 1898, 147.
- 38 Diószegi Vilmos gyűjtése az 1950-es években; a gyűjtés pontos helye ismeretlen; Szendrey Á. 1956, 121.
- 39 Egy 65 éves asszony magyarázata a műveletről. Csoma Gergely gyűjtése, 1992; Csoma 2000, 51.
- 40 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 41 Tóth Éva gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2113, 260.
- 42 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1949.
- 43 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1954.
- 44 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 45 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1954.
- 46 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 47 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 48 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 49 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1953.
- 50 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967.
- 51 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
- 52 Diószegi Vilmos gyűjtése, Boszniából betelepült asszonytól, 1952.
- 53 Gönczi 1914, 206–207.
- 54 Szendrey Ákos gyűjtése, EA 2542, 9.
- 55 Györffy 1916, 88.
- 56 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 57 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 58 Gunda 1989a, 11.
- 59 Gunda 1989a, 12.
- 60 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 61 Kovács Endre 1982, 283.
- 62 Gunda 1989a, 13.
- 63 Gunda 1989a, 13.
- 64 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 65 Kiss Á. 1892, 116.
- 66 Györffy 1916, 88.

- 67 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
- 68 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 69 Gönczi 1914, 207.
- 70 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1954.
- 71 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1953.
- 72 Gunda 1989a, 14.
- 73 Gunda 1989a, 19.
- 74 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 75 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 76 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 77 Gunda 1989a, 13.
- 78 Gunda 1989a, 16.
- 79 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1952.
- 80 Gunda 1989a, 16.
- 81 Gunda 1989a, 18.
- 82 Gunda 1989a, 18.

XXXII. JÁTÉKOS MONDÓKÁK

Az idesorolt szövegek jellegzetes átmeneti kategóriát képeznek. Tartalmukat, szövegükben megfogalmazott „céljukat” tekintve sokszor „ráolvasásszerűek” ezek a mondókák: kifejezik ugyan a mágikus funkciót, viszont általában nem ráolvasásszerepben hangzanak el, nem a szükséglet hívja életre őket. Szilárd szerkezet, nagyfokú sztereotipizáltság és a tartalom – gyakran tréfás hatást keltő – heterogenitása, a ritmus és a tréfás-játékos elemek eluralkodása („mondókaszerűség”), nemegyszer recitáló előadásmód jellemző rájuk, vagyis a Bausinger meghatározta „játékformula”¹¹ két ellentétes eleme: játék és szabadság – formula és kötöttség; szilárd forma – rím-ritmus megszabta tartalom; a poétikai funkció elsődlegessé válása a mágikus funkció kifejeződésének elsődlegességével szemben. Szabályosabb szerkezetük, ritmusuk, rímelésük és bizonyos stiláris eszközök (diszfunkcionális díszítő jelzők és hasonlatok, öncélú rím- és ritmusjátékok) halmozásában, gyakran tréfás hangvételükben térnek el a „valódi” ráolvasásoktól. Mindemellett általában a valakit, valamit megszólító óhajok, kívánságok, parancsok szerkezeti keretével, a valódi ráolvasások formai ismérveivel is rendelkeznek.

A játékos mondókák teljes egészében műfaji határesetnek minősített csoportján kívül bizonyos mondókajellegű szövegek a valódi ráolvasások szerkezeti rendjében is megjelennek. Voltaképpen minden egyes szöveg esetében a használat (számunkra általában ismeretlen) konkrét szituációja dönthetné el, hogy ráolvasásnak tekinthető-e egy adott szöveg, avagy nem. Némely esetben a cél „komolysága”, illetve a ráolvasások használatát létrehozó szükséghelyzet kritériuma alapján minősítettünk egyes tréfás-játékos jellegű szövegeket is ráolvasásnak (ilyenek például a VI.4. csoport nyelven nőtt hólyagot „másra küldő” szövegei, de még a több csoportunkban megjelenő árparáolvasások némelyik fajtájának is van némi tréfás mondókajellege). E csoportunkba is csak azokat a mondókákat vettük fel, amelyek elvileg ráolvasásszituációban: szükséghelyzetekben is elhangozhattak. Tehát nem kerültek be olyan gyermekmondókák, amelyek csak a kisgyermekkor mágikus világképét jellemző megszemélyesítő tendenciának köszönhetik létüket, még ha a naphívogató, esőhívogató, katicabogár-röptető, daruelkötő versikék vagy a „Csigabiga, gyere ki...” mondóka formailag – és a kisgyermek hite szerint – mágikus parancsok is. Hogy egy extrém példát említsünk, íme, egy aranyosszéki mondóka, amelyet a fürdőző gyerekek mondtak a szivárványnak, ha bedugult a fülük: „Szivárvány, szivárvány, / szívd ki a fülemből / a két kupa vizet!”¹² Világos, hogy itt nem a mi meghatározásunk szerinti ráolvasásról van szó. E gyermekmondókák mégis „valódi” ráolvasáskategóriaként szerepelnek egyes gyűjteményekben. Jonathan Roper például – az angol szöveganyagot rendszerező kézikönyvében³ – közreadja a katicabogár-röptető verseket is, és felveti annak a lehetőségét, hogy ezeket a múltban ráolvasásként is használhatták. Az európai analógiák ismeretében ez kevésbé tételezhető fel; mindig létezhetett a valódi mágia és a játékos kvázimágikus szövegek – egymástól független – kettőssége. Rendszeresen megjelennek a ráolvasásgyűjteményekben az első tejfog kieséséhez kapcsolódó – mondhatni, egész Európában igen hasonló formában elterjedt mondókák⁴ vagy a csuklásmondókák (ennek angol, francia és német nyelven létező nyelvi játékokhoz kötődő formái),⁵ a szembe esett tárgyat kiszedő mondókák,⁶ a náthagyógyító mondókák,⁷ és végül a vajvarázsló köpülőmondókák is.⁸

A csoportunkban szereplő mondókák tehát a ráolvasásszerep, a valódi szükséglet, illetve az alkalmiság, játékoság határmezsgyéjén ingadoznak. Tekintheznénk akár ráolvasásnak is pél-

dául a „gyerekbajokat” gyógyító, játékos, a gyerekeknek kedveskedő, dajkanyelvi karakterű szövegeket (például a szembe esett tárgy kivételekor recitált versikéket). A munkakísérő mondókáknak is lehetne helyük a ráolvasások között is (oda is sorolják, sorolták ezeket sokan), hiszen esetükben az alkalmi jelleg mellett mindig jelen lehet a konkrét szükséglet is. Például a vajvarázsló mondókákat a köpülést a múltban amúgy is övező számtalan vajhasznót biztosító mágikus rítus egy fajtájának is tekinthetjük. Nagy elterjedésű és változatos variánsanyaggal reprezentált köpülőverseink emellett a játékos mondókák még egy általában jellemző sajátosságát is illusztrálják: a nagy variabilitást, a nagy területen lényegében azonos formában való elterjedést, valamint a dallamosan recitált vagy némely esetben énekelt változatok megjelenését. Esetükben, ugyanúgy, ahogy némely más mondóka esetében (ilyen a szembe esett tárgyak kivételét kísérő vers is) ugyanannak a szövegnek léteznek énekelt és nem énekelt változatai.⁹ Grynaeus Tamással azonban nem tudunk egyetérteni, aki „énekelt varázsigékkel” foglalkozó tanulmányában a dallamos változatokat egy archaikus, „valódi ráolvasás” fokozat képviselőinek tekinti, és egy, a nem énekelt változatokon át a gyermekmondókáig tartó „kihalási” folyamatot tételez fel.¹⁰

A tréfás játékoságot mint a valódi ráolvasások működésének végfokozatát mások is felvetették: például Jung Károly ír erről az először Kálmány Lajos által közölt tréfás, „Pemetefű, folyondár...” kezdetű, állítólagos rontó ráolvasás kapcsán:¹¹ ő egyenesen a ráolvasásszöveg háromszori lejegyzési időpontja által jelzett, 1880–1910-ig tartó kihalási, illetve „funkcióvesztési” folyamatról beszél, bár a három időpontban lejegyzett szöveg tartalma nem utal ilyesmire. Gunda Béla ugyancsak úgy nyilatkozik a vajköpülés magyar mondókáiról, hogy azok „romlott, megkopott, átfarmálódott, játékos mondókává alakult, széthullás állapotába jutott” verziói valamiféle „valódi” eredetinek.¹² Úgy vélem, ezekben az esetekben nem kihalási tendenciákra, hanem inkább csak a „komoly” és a „tréfás” verziók mindig észlelhető párhuzamos jelenlétére kell gondolnunk. A munkakísérő és egyéb játékos mondókák énekelt változatai az alkalmiság, a játékoság és a munkavégzés konkrét ritmusának vonzaskörében mindig is létezhettek; a munkadaloknak is mindig lehetett egyfajta játékos, másrészt „mágikus” vonatkozása, tehát ez a kettősség és ingadozás eleve létező sajátossága ennek az átmeneti műfaji kategóriának.

Szépségvarázsló – szeplő

1.1. *Szeplő* ellen (Harkány, Baranya megye¹³)
Az első fecske megpillantásakor ezt kell mondani:

Fecskét látok,
szeplőt hányok!

Azonos szövegek: *szeplő* ellen (Sámod, Baranya megye;¹⁴ Helesfa, Baranya megye;¹⁵ Nagybakónak, Zala megye;¹⁶ Győrvár, Vas megye;¹⁷ volt Vas vármegye;¹⁸ Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye;¹⁹ Kocs, Komárom-Esztergom megye;²⁰ Enying, Fejér megye;²¹ Nagybaracska, Bács-Kiskun megye;²² Sükösd, Bács-Kiskun megye;²³ Szeremle, Bács-Kiskun megye;²⁴ Dávod, Bács-Kiskun megye;²⁵ Tóalmás, Pest megye;²⁶ Tura, Pest megye;²⁷ Bernecebaráti, Pest megye;²⁸ Hatvan, Heves megye;²⁹ Atkár, Heves megye;³⁰ Jármi, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;³¹ Szamosangyalos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;³² Debrecen;³³ Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok

megye;³⁴ Orosháza környéke, Békés megye;³⁵ Kóhalom, Brassó megye, Románia;³⁶ Aranyospolyán, Kolozs megye, Románia³⁷).

Variánsok: szeplő ellen („...láttam, / ...hánytam!” – Székkutas, Csongrád megye;³⁸ „...látunk, / ...hányunk!” – Pásztó, Nógrád megye³⁹).

1.2. *Szeplő ellen* (Galgahévíz, Pest megye⁴⁰)

Első fecske meglátásakor:

Újságot látok,
fecskét látok,
szeplőt hányok,
ptü, ptü [köpköd]!

1.3. *Szeplő ellen* (Alsószecse, Lévai járás, Szlovákia;⁴¹ Ipolytölgyes, Pest megye⁴²)

Fecskét látok,
ragyát hányok!

1.4. *Szeplő ellen* (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye⁴³)

Aki szeplős, tavasszal cérnát hord a zsebében, és mikor először fecskét lát, elkezdi gombolyítani, ezt mondva háromszor:

Fecskét látok,
szeplőt hányok,
selymet gombolyítok!

Ezután a feje felett eldobja a cérnát, és nem néz utána.

Azonos szövegek: szeplő ellen (Somogy megye;⁴⁴ Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye;⁴⁵ Dorozsló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁴⁶).

Variánsok: szeplő ellen („...fonalat...” – Gödre, Baranya megye;⁴⁷ Sántos, Somogy megye;⁴⁸ Bezdán, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁴⁹).

1.5. *Szeplő ellen* (Dorozsló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia⁵⁰)

Fecskét látok,
szeplőt hányok,
gyűjjetek hozzánk fészket rakni az ereszünk alá!

1.6. *Szeplő ellen* (Kémes, Baranya megye⁵¹)

Amikor a szeplős először pillantja meg a fecskét abban az évben, ezt mondja:

Fecskét látok,
szeplőt hányok,
mind rád ragadjon!

Variánsok: szeplő ellen („...fecske, vidd el a szeplőmet!” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵² „...mind múljon el rólam!” – Karancskeszi, Nógrád megye;⁵³ „...szeplőt hányok, / prü, prü [köpköd], / mind múljon el rólam!” – Karancskeszi, Nógrád megye⁵⁴).

1.7. *Szeplő ellen* (Szank, Bács-Kiskun megye⁵⁵)

Fecskét látok,
szeplőt hányok,
mind a seggemre ragadjon!

1.8. *Szeplő ellen* (Nyárád, Veszprém megye⁵⁶)

Fecskét látok,
szeplőt hányok,
kútba kukucskálok!

1.9. *Szeplő ellen* (Egerszalók, Heves megye⁵⁷)

Kígyó farka a szemedbe,
szeplőt hányok egyszerre,
hányom, amíg tudom,
futok, amíg bírok,
szeplőm, szeplőm, maradj el!

„Márciusban, amikor az első hó leesik, a szeplős kisgyerekek arcát hólével szokták megmosni. Mosás közben egy idős asszony szembeköpi a gyereket, majd a fenti mondókat mondja. A gyerekek be van hunyva a szeme, a vénasszony a kezét pedig a gyermek feje tetejére teszi. Rendszerint háromszor szokták elismételni a verset. Ugyanezt a gyógymódot csinálják akkor is, ha először fecskét látnak.”

2.1. *Szeplő ellen* (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye⁵⁸)

Az első fecske megpillantásakor mondják a lányok:

Fecskét látok,
szeplőt mosok!

Azonos szövegek: szeplő ellen (Nagytárkány, Töketeresesi járás, Szlovákia;⁵⁹ Eger;⁶⁰ Parád, Heves megye;⁶¹ Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁶² Varbóc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁶³ Abaújdevecser [Encs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁶⁴ Parnó, Töketeresesi járás, Szlovákia;⁶⁵ Szamoshát;⁶⁶ Gávavencsellő, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁶⁷ Borsa völgye, Románia⁶⁸).

2.2. *Szeplő* ellen (Rétközberencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁶⁹)

Fecskét láttam,
szeplőt mostam!

Azonos szövegek: szeplő ellen (Kisvárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁷⁰ Nyír-
ibrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁷¹).

2.3. *Szeplő* ellen (Szőreg [Szeged], Csongrád megye⁷²)

Fecskét látok,
szeplőt mosok,
hónom alá csapok!

2.4. *Szeplő* ellen (Furta, Hajdú-Bihar megye⁷³)

Fecskét látok,
szeplőt mosok,
bal vállamra hányom!

2.5. *Szeplő* ellen (Monostor, Arad megye, Románia⁷⁴)

Fecskét látok,
kaprot vetök,
két vállamra hányom!

2.6. *Szeplő* ellen (Furta, Hajdú-Bihar megye⁷⁵)

Ha a szeplős ember fecskét lát tavasszal, a következőt mondja, miközben a szöveg megfelelő helyénél „mossa” az arcát, majd jobb keze mutatóujjával kétszer, felváltva a bal és jobb vállára mutat:

Fecskét látok,
szeplőt mosok,
két vállamra hányom.
Ide hányom, meg ide,
a két vállam hegyire!

3. *Szeplő* ellen (Litke, Nógrád megye⁷⁶)

Ha egy lány az első fecskét meglátja, felé fordul, kezével az arcát simítja, mintha mosná, köpköd, és ezt mondja:

Ptü, ptü,
minden rútságom rád szálljon!

4.1. *Szeplő* ellen (Szeged⁷⁷)

Gólyát látok,
szeplőt hányok!

Azonos szövegek: szeplő ellen (Tolna megye;⁷⁸ „...látak, / ...hányak, / pfü, pfü, pfü
[köpköd]!” – Visk, Huszti járás, Ukrajna⁷⁹).

4.2. *Szeplő* ellen (Szank, Bács-Kiskun megye⁸⁰)

Mikor az első gólyát vagy fecskét meglátták, ezt mondták:

Gólyát látok,
szeplőt hányok,
mind a seggemre ragadjon!

Paskolták két kézzel a feneküket, hogy szeplősek ne legyenek.

4.3. *Szeplő* ellen (Visk, Huszti járás, Ukrajna⁸¹)

Tavasszal, a gólyák megérkezésekor éneklük:

Gólyát látok,
szeplőt hányok,
selymet gombolyítok,
fél lábon ugrálok!

5. Szerencséért (Aranyosgyéres, Kolozs megye, Románia⁸²)

Ha a lány gólyát pillant meg tavasszal, ezt mondja:

Gólyát látok,
göcsüt^a kötök,
szerencsét talállok!

6.1. *Szeplő* ellen (Jászság⁸³)

Gólyát látok,
szeplőt mosok.

6.2. *Szeplő* ellen (Szentés, Csongrád megye⁸⁴)

A lányok az első gólya megpillantásakor az arcukat kengették, mintha mosdának, és mondták:

Gólyát látok,
szeplőt mosok,
mind a fenekébe ragadjon!

^a Ti. 'bogor' (csomót). Nincs utalás a közben végzett cselekményre.

6.3. *Szeplő* ellen (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁸⁵)

Gólyát látok,
szeplőt mosok,
arra ragadjon,
aki nem mondja!

6.4. *Szeplő* ellen (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁸⁶)

Gólyát látok,
szeplőt mosok,
phü, phü, phü [köpköd],
mind rád ragadjon!

6.5. *Szeplő* ellen (Szeged környéke⁸⁷)

Gólyát látok,
szeplőt mosok,
mind a vállamra rakom;
hagy^a vigye el messze földre,
kedves babám elébe!

7. *Szeplő* ellen (Nagybajcs, Győr-Moson-Sopron megye⁸⁸)

Békát látok,
szeplőt hányok!

*Szépség- és szerelemvarázsló*8. Szépségvarázslás (Szilágyság, Románia⁸⁹)

Kenyérsütés után a kemence szájánál lévő parázból hármat vissza kell dobni a kemencébe, és így szólni:

Szép akarok lenni, mint a piros rózsza,
nem akarok megvénülni soha!

Aki ezt megcsinálja, örökifjú marad.

9. Szerelemvarázslás (Dunántúl⁹⁰)

Ha valaki azt akarja, hogy a kedvese szeresse, megidézi: alvó kedvesére háromszor keresztet vet, ezt mondva:

Engem végy el, ha szeretsz,
ha nem szeretsz, elmehetsz!

^a hadd

*Erős fogért – tejfog kihullása*10. Erős fogért (Eger⁹¹)

Akinek magától kiesik a foga, álljon háttal a szemétdombnak, dobja a fogat a háta mögé, nem nézve hátra, és mondja:

Bába, adjál nekem vasfogat,
én meg adok csontfogat!

11. Erős fogért (Csempezkopács, Vas megye⁹²)

Adok, uram, csontfogat,
adjál nekem vasfogat!

12. Erős fogért (Rábagyarmat, Vas megye⁹³)

Az első kiesett fogat a gyerekek a kemence hátára dobják, és háromszor mondják:

Cicicica,^a adjál vasfogat,
én is adok csontfogat!

13.1. Erős fogért (Csörötnék, Vas megye⁹⁴)

A gyerek a kiesett tejfogát a háta mögé dobja, ezt mondva:

Egér, egér, adj vasfogat,
én adok csontfogat!

Azonos szöveg: erős fogért (Cserszegtomaj, Zala megye⁹⁵).

Variánsok: erős fogért („...én is adok...” – három szöveg: Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye;⁹⁶ Rábagyarmat, Vas megye;⁹⁷ Pápasalamon, Veszprém megye;⁹⁸ „...én es adok...” – Küküllőkeménfalva, Hargita megye, Románia⁹⁹).

13.2. Erős fogért (Dávod, Bács-Kiskun megye¹⁰⁰)

A gyerek kihullott tejfogát a kezébe adták, és kérték, hogy mondja ezt:

Egér, egér, adjál nekem vasfogat,
én meg adok csontfogat!

Miután a gyerek háromszor elismételte a mondókát, bal kezével, „visszakézzel”^{101b} bedobta a fogat a kemencekuckóba,^c hogy erős fogai legyenek, mert „az egér hozza az erős fogat”.

^a 'denevér'

^b 'kifordított tenyérral'

^c Kemencekuckó vagy -sut: a kemence búbja és a szoba fala közötti zug a kemencepadkán.

Azonos szövegek: erős fogért (Hatvan, Heves megye;¹⁰¹ Feldebrő, Heves megye;¹⁰² Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁰³ Ipolytölgyes, Pest megye;¹⁰⁴ Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye;¹⁰⁵ Tápé [Szeged], Csongrád megye;¹⁰⁶ Szaján, Észak-bánsági körzet, Szerbia;¹⁰⁷ Szank, Bács-Kiskun megye;¹⁰⁸ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁰⁹ Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye;¹¹⁰ Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹¹).

Variánsok: erős fogért („...adj nekem...” – Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹¹² „adj vasfogat...” – Zsére, Nyitrai járás, Szlovákia;¹¹³ Furta, Hajdú-Bihar megye;¹¹⁴ „...én adok neked...” – volt Bács-Bodrog vármegye;¹¹⁵ „...adj nekem..., / és én adok neked...” – Nyúl, Győr-Moson-Sopron megye;¹¹⁶ „...adj nekem..., / én is adok...” – Somogy megye;¹¹⁷ „...adj nekem..., / én is adok neked...” – Karancskeszi, Nógrád megye;¹¹⁸ „...s én adok...” – Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia];¹¹⁹ „...nekünk...” – Tar, Nógrád megye¹²⁰).

13.3. Erős fogért (Jászkisér, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²¹)

Egér, egér, adjál nekem vasfogat,
én is adok csontfogat!
A csontfog nekem örökké tartson!

13.4. Erős fogért (Rimaszombat, Szlovákia¹²²)

Egérke, egérke,
adjál nekem vasfogat,
adok érte csontfogat!

13.5. Erős fogért (Jánoshida, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²³)

Egér, egér, egérke,
adjál nekem vasfogat,
én meg adok csontfogat!

Variánsok: erős fogért („Egér, egér, kiséger...” – Felsőgalla [Tatabánya], Komárom-Esztergom megye;¹²⁴ „Egérke, egérke...” – Tura, Pest megye;¹²⁵ „Egérke, egérke..., / adok érte...” – Rimaszombat, Szlovákia;¹²⁶ Egerem, egerem..., / adok neked...” – Gara, Bács-Kiskun megye [Hadikfalva, Szucsáva megye, Románia]¹²⁷).

13.6. Erős fogért (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹²⁸)

Egér, egér, kiséger,
van-e fogad hófehér,
adjál nekem vasfogat,
én meg adok csontfogat!

13.7. Erős fogért (Egyházaskozár, Baranya megye [Klézse, Bákó megye, Románia]¹²⁹)

Én adok neked csontfogat,
te adjál nekem vasfogat!

13.8. Erős fogért (volt Szatmár vármegye¹³⁰)

„Ha a gyermeknek egy tejfoga kihullik, a kihúzott fogat a kezébe adják. Ő ezzel elmegy a szoba egyik szögletébe, s a következő verset mondja:”

Cin, cin, cinégér,
adjál nekem vasfogat,
adok neked csontfogat!

„Ekkor a fogat a szögletbe dobja. A vers elmondása után a régi fog helyére gyorsan nő az új és erős fog.”

Variánsok: „...én is adok...” – Aranyosgadány, Baranya megye;¹³¹ „Cica, cicic, egir, / adj nekem vasfogat, / ién neked adok...” – Radamos, Muravidék régió, Szlovénia;¹³² „Cinc, cinc, egér..., / én meg adok...” – Tiszanána, Heves megye¹³³).

13.9. Erős fogért (Maklár, Heves megye¹³⁴)

Cine-cine, egér, adj fogat,
adjál nekem vasfogat,
én is adok csontfogat!

13.10. Erős fogért (Gyimesközéplek, Hargita megye, Románia¹³⁵)

„...ha láttam, hogy lóg a foga valamelyiknek, úgy szoktam kihúzni, hogy a fogra egy darab sirített^a cérnát reaköttünk,^b a másik végit pedig az ajtó kilincsire bogoztuk. Amikor az ajtót hirtelen bécsuktuk, a fog es kijött. Hogy a gyermeket vigasztaljuk, elvegyük a figyelmet a fájástól, ezt a versikét mondtuk:”

Cini, cini, kicsi féreg,^c
adjál nekem vasfogat!
Én pedig adok neked csontfogat!

„A rossz fogat pedig belédugtuk egy féreglikba.”

^a 'sodort'

^b 'rákötöttünk'

^c 'egér'

13.11. Erős fogért (Tiszaörs, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁶)

Egér, egér, adjál nekem vasfogat,
mink meg adunk csontfogat!

Azonos szöveg: erős fogért (Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁷).

13.12. Erős fogért (Magyarfalu, Bákó megye, Románia¹³⁸)

„Mikor a kisgyerekek kiesik az első foga, akkor vetik fel a hiuba.^a S mondják:”

Eger! Én adok neked csontfogat,
s te adjál vasfogat!

13.13. Erős fogért (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹³⁹)

Egér, egér, adok neked csontfogat,
adj helyette vasfogat!

Variánsok: erős fogért („...hozzál nekem...” – Apátfalva, Csongrád megye;¹⁴⁰ „... adjá vasfogat!” – Bezdán, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia¹⁴¹).

13.14. Erős fogért (Siklós, Baranya megye¹⁴²)

Egér, egér, adok neked csontfogat,
adjál nekem vasfogat!

Azonos szöveg: erős fogért (Oláhlapád, Fehér megye, Románia¹⁴³).

Variánsok: erős fogért („...adj...” – Somogy megye;¹⁴⁴ „Egérke..., /hozzál...” – Ond [Szerencs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁴⁵ Apátfalva, Csongrád megye¹⁴⁶).

13.15. Erős fogért (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁴⁷)

Egér, egér, adj fogat,
én adok neked csontfogat,
te adj nekem vasfogat!

Azonos szöveg: erős fogért (Szentmihály, Kolozs megye, Románia¹⁴⁸).

13.16. Erős fogért (Vargyas, Kovászna megye, Románia¹⁴⁹)

Egér, egér, csontegér,
én adok neked csontfogat,
te adj nekem vasfogat!

^a 'padlásra'

13.17. Erős fogért (Klézse, Bákó megye, Románia¹⁵⁰)

„Mikor változnak a gyerek fogai, csecsfogak,^a akkor a hiuba^b dobják fel, s mondják:”

Cici-cici, jó egér,
adok neked csontfogat,
adjál nekem vasfogat!

13.18. Erős fogért (Rát, Ungvári járás, Ukrajna¹⁵¹)

A gyermekek a kihullott tejfogaikat az egérlyukba (ha van a házban kemence, akkor a sutba) dobják, miközben a következőket mondják:

Cini-cini, kisegér,
adok neked csontfogat,
adjál nekem vasfogat!

14. Erős fogért (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁵²)

Nesze, egér, csontfog,
adjál helyette vasfogat!

15.1. Erős fogért (Szank, Bács-Kiskun megye¹⁵³)

A kihullott tejfogat a kisgyerek kezébe adták: „Fogd meg, fiam, oszt dobjad hátra, oszt mondjad, hogy:”

Egérke, egérke,
adjá neköm másik fogat!

A fogat hátra kellett hajítani.

15.2. Erős fogért (Pásztó, Nógrád megye¹⁵⁴)

Egér, egér,
Hozzál nékem csontfog helyett vasfogat!

^a 'tejfogak'

^b 'padlásra'

Hidegtelelés és más betegségek ellen – első gyümölcs megkóstolása

16.1. *Hidegtelelés* ellen (Furta, Hajdú-Bihar megye¹⁵⁵)
Ha az évben először ettek egy új ételből, ezt mondták:

Újság^a hasamba,
hidegtelelés pokolba!

Azonos szövegek: hidegtelelés ellen (Dávod, Bács-Kiskun megye;¹⁵⁶ Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye;¹⁵⁷ Kiskunhalas, Bács-Kiskun megye;¹⁵⁸ Tápé, [Szeged], Csongrád megye – két szöveg;¹⁵⁹ Cegléd, Pest megye;¹⁶⁰ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶¹ Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶² Ócsöd, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶³).

Variánsok: *hidegtelelés* ellen („...a hasamba, / ...a pokolba!” – hat szöveg: matyók, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁶⁴ Szigetszentmiklós, Pest megye;¹⁶⁵ Kalocsa, Bács-Kiskun megye;¹⁶⁶ volt Bács-Bodrog vármegye;¹⁶⁷ Szeged;¹⁶⁸ Doroszló, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia;¹⁶⁹ „...menjen a pokolba!” – Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁰).

16.2. *Hidegtelelés* ellen (Kiskunfélegyháza környéke, Bács-Kiskun megye¹⁷¹)
Aki újságot eszik (főleg gyümölcsöt), előbb elmondja, nehogy kilelje a hideg:

Újság hasamba,
hidegtelelés pokolba,
sok betegség bokorba!

16.3. *Hidegtelelés* ellen (Galgahévíz, Pest megye¹⁷²)

Újság hasamba,
hidegtelelés pokolba,
fejfájás a csipkebokorba!

16.4. Betegségek ellen (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁷³)

Újság hasamba,
hidegtelelés pokolba,
tót lány bukorba!

16.5. *Hidegtelelés* ellen (Apátfalva, Csongrád megye¹⁷⁴)

Újság hasamba,
hidegtelelés Makóba,
menjen el pokolba!

^a Az adott évben először fogyasztott zöldséget, gyümölcsöt („primört”) nevezték sok helyen *újságnak*.

16.6. *Hidegtelelés* ellen (Apátfalva, Csongrád megye¹⁷⁵)

Újság hasamba,
hidegtelelés az ördögök gyomrába,
menjen a pokolba!

17.1. *Hidegtelelés* ellen (Tiszanána, Heves megye¹⁷⁶)

Újság hasamba,
hidegtelelés az urakba!

17.2. *Hidegtelelés* ellen (Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁷)

Újság a hasamba,
hidegtelelés a papba!

Variáns: *hidegtelelés* ellen („...a papra!” – Martos, Komáromi járás, Szlovákia¹⁷⁸).

17.3. *Hidegtelelés* ellen (Kápolna, Heves megye¹⁷⁹)

Újság hasamba,
hidegtelelés a magyarba!

17.4. Betegségek ellen (volt Heves vagy Borsod vármegye¹⁸⁰)

Újság hasamba,
hidegtelelés pokolba,
téli-nyári betegség
mind az urakra szállják!

18. *Hidegtelelés* ellen (Litke, Nógrád megye;¹⁸¹ Karancskeszi, Nógrád megye¹⁸²)

Újság hasamba,
hidegfogás pokolba!

19. Betegség ellen (Székkutas, Csongrád megye¹⁸³)
„Újság számba menő ételnél nem szabad elmulasztani e mondást:”

Újság hasamba,
betegség pokolba!

Azonos szövegek: betegség ellen (Nyárád, Veszprém megye;¹⁸⁴ Rimaszombat, Szlovákia;¹⁸⁵ Szamoshat;¹⁸⁶ volt Szatmár vármegye;¹⁸⁷ Visk, Huszti járás, Ukrajna¹⁸⁸).

Variánsok: betegség ellen („...betegségem... – Jármi, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – három szöveg;¹⁸⁹ Barkaszó, Munkácsi járás, Ukrajna megye;¹⁹⁰ Tokaj-Hegyalja, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁹¹ „...a pokolba!” – hét szöveg: Keszü, Ba-

ranya megye;¹⁹² Nagytárkány, Töketeresesi járás, Szlovákia;¹⁹³ Eger;¹⁹⁴ Parád, Heves megye;¹⁹⁵ Jánkmajtis, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹⁹⁶ Kisvárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;¹⁹⁷ Berettyóújfalú, Hajdú-Bihar megye;¹⁹⁸ „...a hasamban, / ...a pokolban!” – Debrecen;¹⁹⁹ „...a hasunkba...” – Törtel, Pest megye²⁰⁰).

20.1. Betegség ellen (Bánokszentgyörgy, Zala megye²⁰¹)

Újság hasamba,
betegség a bokorba!

20.2. *Fájdalom* ellen (Kémes, Baranya megye²⁰²)

Újság hasamba,
fájdalom a bokorba!

21.1. *Kolera* ellen (Tura, Pest megye²⁰³)

Újság hasamba,
kolera a urakba!

21.2. Betegségek ellen (Újkécske [Tiszakécske], Bács-Kiskun megye²⁰⁴)

Újság hasamba,
fogfájás az urakba,
hasfájás a pokolba!

22. Betegségek ellen (Karancskeszi, Nógrád megye;²⁰⁵ Bernecebaráti, Pest megye²⁰⁶)

Újság hasamba!

23. *Fájdalom* ellen (Apátfalva, Csongrád megye²⁰⁷)
„Mindég mondtuk, ha valami újat ettünk:”

Újság gyomromba,
fájdalom pokolba!

„Azé, hogy ne fájjon attul az új hústul vagy attul az újdonság gyümölcstül a gyomrunk. Az menjen pokolba, a gyomrunkba meg menjen az újság.”

24.1. *Hideglelés* ellen (Rimóc, Nógrád megye²⁰⁸)

„A korai gyümölcs vagy zöldség fogyasztásakor mondták, hogy baja ne essék tőle:”

Újdonság a hasamba,
hideglelés a pokolba!

24.2. *Betegség ellen* (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²⁰⁹)

Korán termett zöldségek, megérett gyümölcsök fogyasztása előtt – amennyiben az adott évben először kerültek asztalra – egészségmegőrző céllal mondják a következő szöveget:

Újdonság a hasamba,
betegség a pokolba!

25. *Betegség ellen* (Rát, Ungvári járás, Ukrajna²¹⁰)

Újdonság a hasamba,
rosszbaj meg a zsidóba!

Új ruha, új csizma

26. *Új ruha vásárlása* (Ipolyszög, Nógrád megye²¹¹)
Ez alkalomból mondják a gyerekeknek:

A ruha kopjon,
a gyerek nőjön!

27.1. *Új ruha vásárlása* (Algyő, Csongrád megye²¹²)
Az új ruha átadásakor mondták, fülhúzás kíséretében:

Az új ruha szakadjon,
gazdája maradjon!

Variánsok: új ruha vásárlása (Szentdén, Baranya;²¹³ Bánokszentgyörgy, Zala megye;²¹⁴ Egyházashetye, Vas megye;²¹⁵ Dabas, Pest megye;²¹⁶ Ipolytölgyes, Pest megye;²¹⁷ Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;²¹⁸ Nagyrábé, Hajdú-Bihar megye;²¹⁹ volt Bács-Bodrog vármegye²²⁰).

27.2. *Új ruha vásárlása* (Hódmezővásárhely, Csongrád megye²²¹)

Szent, szent, szent,
az új ruha szakadjon,
gazdája maradjon!

27.3. *Új ruha vásárlása* (Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]²²²)

Ez a... [tetszőleges ruhadarab] szakadjon,
s a gazdája maradjon!

Variáns: új ruha vásárlása (Zámoly, Fejér megye;²²³ „Ez a kalap elszakadjon, / s aki hordja, megmaradjon!” – Kakasd, Tolna megye [Andrásfalva, Szucsáva megye, Románia]²²⁴).

27.4. Új ruha vásárlása (Halásztelek, Pest megye [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]²²⁵)

Új gúnya elszakadjon,
régi János megmaradjon!

27.5. Új ruha vásárlása (Tura, Pest megye²²⁶)

A gazdája memmaradjon,^a
az új ruha elszakadjon!

27.6. Új ruha vásárlása (Karácsond, Heves megye²²⁷)

Az új ruha,
fényes a gazdája,
kényes új ruha szakadjon,
a gazdája maradjon!

27.7. Új ruha vásárlása (Csanádpalota, Csongrád megye²²⁸)

Az új ruha elszakadjon,
a gazdája megmaradjon.
Hogyha mégis nem így lenne,
inkább a fül szakadjon le!

28. Új ruha vásárlása (volt Bács-Bodrog vármegye²²⁹)

Füled szakadjon,
az új ruha maradjon!

29. Új ruha vásárlása (Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³⁰)

Élje túl az új ruhát,
a ruha hagyja el őtet,
ne ő a ruhát!

30.1. Új csizma vásárlása (Berettyóújfalú, Hajdú-Bihar megye²³¹)

Egészséggel viseld el!
Az új csizma szakadjon,
gazdája megmaradjon!

^a megmaradjon

30.2. Új csizma vásárlása (Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye²³²)

A csizma elszakadjon,
gazdája megmaradjon!

30.3. Új csizma felpróbálása (Egyházásrádóc, Vas megye²³³)

A cipézmester mondja:

A tűzoltók kapcsolják le a lábadru!

Náthagyógyító

31.1. *Nátha* gyógyítása (Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye²³⁴)

A náthás ember kiírja a kapura, vagy elkiáltja magát:

Nátha eladó,
ingyen kapható!

Variáns: *nátha* gyógyítása („...van eladó...” – Gátalja, Temes megye, Románia²³⁵).

31.2. *Nátha* gyógyítása (Kéttornyúlak [Pápa], Veszprém megye²³⁶)

Ez a nátha eladó,
rajta van a foglaló!

32.1. *Nátha* gyógyítása (Hajdúszovát, Hajdú-Bihar megye²³⁷)

Itt a nátha eladó!

Azonos szöveg: *nátha* gyógyítása (Jánoshida, Jász-Nagykun-Szolnok megye²³⁸).

32.2. *Nátha* gyógyítása (Hatvan, Heves megye²³⁹)

Nátha van eladó!

Azonos szövegek: *nátha* gyógyítása (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁴⁰ Sárospatak, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁴¹ Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye;²⁴² Köröstarcsa, Békés megye²⁴³).

Variánsok: *nátha* gyógyítása („Itt nátha van eladó!” – Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye²⁴⁴ „Nátha eladó!” – Sárospatak környéke, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;²⁴⁵ „Ez a nátha eladó!” – két szöveg: Erk, Heves megye;²⁴⁶ Ordas, Bács-Kiskun megye²⁴⁷).

33. *Nátha* gyógyítása (Csanádpalota, Csongrád megye²⁴⁸)

Az én náthám eladó,
nem kell érte pénz, se posztó, se bagó!

34. *Nátha* gyógyítása (Jászkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye)²⁴⁹

Három nátha eladó,
öt nátha eladó!

35. *Nátha* gyógyítása (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye)²⁵⁰

Ez a nátha eladó,
vedd meg, te batus zsidó!

Variáns: nátha gyógyítása („Nátha van eladó, / vedd meg, te zsidó! – Tiszaföldvár, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵¹).

36. *Nátha* gyógyítása (Kisújszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye)²⁵²

Fakó csikó, kenderhám,
néked adom a náthám!

37.1. *Nátha* gyógyítása (Hajdúszovát, Hajdú-Bihar megye)²⁵³
Aki náthás, írja egy papírdarabra:

Náthán Péter, Náthán Pál,
azé legyen, ki megtalál!

37.2. *Nátha* gyógyítása (Szuhafoő, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)²⁵⁴

Náthám Péter, Náthám Pál,
tiéd legyen a náthám!

Azonos szövegek: nátha gyógyítása (Erk, Heves megye;²⁵⁵ Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;²⁵⁶ Kiszombor, Csongrád megye;²⁵⁷ Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁵⁸).

37.3. *Nátha* gyógyítása (Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)²⁵⁹

Náthám Pali, Náthám Pál,
ragadjon rád a náthám!

Variánsok: nátha gyógyítása („...Péter, ...Pál, / ragadjon...” – Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok megye;²⁶⁰ „Nátha Péter, Nátha Pál / az én náthám vesszen rád!”

– Marosaszó, Arad megye, Románia;²⁶¹ „Nátha Péter, Nátha Pál / az én náthám szálljon rád!” – Marosaszó, Arad megye, Románia²⁶²).

37.4. *Nátha* gyógyítása (Boldva, Borsod-Abaúj-Zemplén megye)²⁶³

Két legény van a faluban,
kérdetik, hogy kicsoda.
Nátha Péter, Nátha Pál,
ragadjon rád a náthám!

*Szembe esett tárgy eltávolítása*38. Szembe esett tárgy eltávolítása (Szeged környéke)²⁶⁴
Ha egy gyereknek a szemébe esett valami, ezt mondja:

Mi esett a szömömbe?
Isten küvecskeje.

39. Szembe esett tárgy eltávolítása (Szeged környéke)²⁶⁵

Pü, pü [köpköd]!
Boldogasszony vére
mossa ki belőle!

40. Szembe esett tárgy eltávolítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye)²⁶⁶

Ess ki, ess ki, galuska!
Boldogasszony könnye
mossa ki belőle!

41.1. Szembe esett tárgy eltávolítása (Tápé [Szeged], Csongrád megye)²⁶⁷

Giz-gaz esött a szemömbe,
Boldogasszony teje
mossa ki belőle!

Variáns: szembe esett tárgy eltávolítása („Giz-gaz, giz-gaz...” – Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁶⁸).

41.2. Szembe esett tárgy eltávolítása (Tápé [Szeged] Csongrád megye)²⁶⁹

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevébe! Ámen.
Úr Jézus Krisztusom,
gyógyítsd mög az én szömöm!
Giz-gaz, giz-gaz,

Boldogasszony teje
mossa ki belüle!
Giz-gaz, giz-gaz,
Boldogasszony teje
mossa ki belüle!
Giz-gaz, giz-gaz,
Boldogasszony teje
mossa ki belüle!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak
és Szentlélek Istennek nevébe! Ámen.

41.3. Szembe esett tárgy eltávolítása (Tápé [Szeged] Csongrád megye²⁷⁰)

Úr Jézus Krisztusom,
gyógyítsd mög az én szömöm!
Giz-gaz, giz-gaz,
Boldogasszony teje
mossa ki belüle!

„Ezt mondtuk rá, ha valami beleesött a szömünkbe. Inkább csak éneköltük.”

41.4. Szembe esett tárgy eltávolítása (Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁷¹)

Istenem, valami bement a szemembe,
Boldogasszony teje
mossa ki belőle!

42. Szembe esett tárgy eltávolítása (Hódmezővásárhely, Csongrád megye²⁷²)

Szemem, szemem pillája,
Boldogasszony ruhája!
Gaz esett a szemembe:
vedd ki, angyal, belőle!

43.1. Szembe esett tárgy eltávolítása (Óföldreák, Csongrád megye²⁷³)
„Ha valami beleesött a szömünkbe, akkó mán el is mondtuk ezt a kis verset. De mán nem tudom végig, csak ezt a kicsit:”

Szömöm, szömöm pillája...
Boldogasszony teje,
mosd ki belülle!

„És mindég hasznát,^a mer ez hasznos.”

^a használt

43.2. Szembe esett tárgy eltávolítása (Apátfalva, Csongrád megye²⁷⁴)

Pille, pille, pipille,
gaz esett a szemembe!
Boldogasszony tejecskéje
mossa ki belülle!

Variáns: szembe esett tárgy eltávolítása („Pille, pille, pipiske...” – Tápé [Szeged], Csongrád megye²⁷⁵).

43.3. Szembe esett tárgy eltávolítása (Kiskunmajsa, Bács-Kiskun megye²⁷⁶)
„Azt mondta az egyik idős néni, fiam, ha valami beleesik a szemedbe, mondd: »Uram Jézus, segíts meg!« Mozgassad a szemedet, és mondd ezt a kis verset! Osztt énekként is van ez:”

Pille, pille, pipelle,
mi esett a szemembe?
Isten gazocskája.
Szent asszony teje
mossa ki belőle!

44. Szembe esett tárgy eltávolítása (Csanádpalota, Csongrád megye²⁷⁷)

Pille, pille, pipille,
mi esett a szemembe?
Boldogasszony söprűje
söpörje ki belülle!

„Ha valami beleesett a szemünkbe, akkor ezt mondtuk. Rázogattuk a szempillánkat, és mondtuk. És akkó emút.”

Variáns: szembe esett tárgy eltávolítása („...szömedbe? [...] Édes Jézusom, segíts mög!” – Újkígyós, Békés megye²⁷⁸).

45. Szembe esett tárgy eltávolítása (Egyházaskér, Észak-bánsági körzet, Szerbia;²⁷⁹ Ferencszállás, Csongrád megye²⁸⁰)

Mi esött a szömömbe?
Boldogasszony tejibe?
Isten látta,
vögye ki!

46. Szembe esett tárgy eltávolítása (Szőreg [Szeged], Csongrád megye²⁸¹)

Istennyila beleesött,
Boldogasszony teje
mossa ki belőle!

47. Szembe esett tárgy eltávolítása (Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy megye²⁸²)

A felső szemhéjat ráemelték az alsóra, és jobbra-balra mozgatták, közben ezt mondván háromszor:

Isten beletötte,
Boldogasszony kivötte!

48. Szembe esett tárgy eltávolítása (Földeák, Csongrád megye²⁸³)

Ördögasszony behajította,
Boldogasszony vögre ki!

49.1. Szembe esett tárgy eltávolítása (Pusztina, Bákó megye, Románia²⁸⁴)
Akinek a szemébe esett valami, ezt háromszor elmondta, közben húzogatta a szemhéját:

Isten vére, mosintsd ki,
Boldogasszony, seperd ki!

49.2. Szembe esett tárgy eltávolítása (Lujzikalagor, Bákó megye, Románia²⁸⁵)

Iszten vére beléseppene,
Mária tenyere, kimosod!

„S pököl^a el háromcor.”

50.1. Szembe esett tárgy eltávolítása (Kiszombor, Csongrád megye²⁸⁶)

Szömöm, szömöm pillája,
körösztyanyám picája,
gyere ki a szömömbül!

50.2. Szembe esett tárgy eltávolítása (Magyarcsanád, Csongrád megye²⁸⁷)
Rázták a szemüket, és mondták, utána köpködtek:

Szemem, szemem pillája,
öreganyám picája!

^a 'köpsz'

Kisgyerekek bajainak gyógyítása

51.1. *Gilva*^a (Szank, Bács-Kiskun megye²⁸⁸)

Nyúlháj, bakháj,
ha meggyógyul, nem fáj!

Variáns: *gilva* gyógyítása („...ha elmúlik...” – Szank, Bács-Kiskun megye²⁸⁹).

51.2. *Pokolkelet*^b (Óföldeák, Csongrád megye²⁹⁰)

Akháj, bakháj,
ha möggyógyul, nem fáj!

52.1. Gyerekek fájdalmai (Szőreg [Szeged], Csongrád megye²⁹¹)

Aj-váj, kecskemáj!
Ha möggyógyul,
maj nem fáj!

Variánsok: gyerekek fájdalmai („Áj-báj, macskaháj... – Ferencszállás, Csongrád megye,²⁹² „Háj, báj, kecskebáj, / majd meggyógyul, / ha nem fáj!” – Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye,²⁹³ „Nyúlháj, macskamáj, / majd möggyógyul, / ha nem fáj!” – Kiszombor, Csongrád megye²⁹⁴).

52.2. Gyerek fájós toroka (Szeged környéke²⁹⁵)

Bibáj, bibáj,
kecskeháj,
ha meggyógyul,
nem lösz fáj!

53. Gyerek fájós keze, lába (Tiszasziget, Csongrád megye²⁹⁶)

Bibics, bibics,
kecskeláb!
Ha möggyógyul,
maj nem fáj!

54. *Pokolkelet* (Óföldeák, Csongrád megye²⁹⁷)

Nyúlháj, daruháj,
gyógyítsd mög a kis kezit,
majd nem fáj!

^a 'daganat nyakon, fültövön'

^b 'kelés'

55. Gyerek fájós keze, lába (Majdán, Krassó-Szörény megye, Románia²⁹⁸)

Gyógyulj, gyógyulj,
bibitáj,
tarka disznó,
gólótáj!

56. Gyerek fájós keze, lába (Kiskundorozsma, Csongrád megye²⁹⁹)

Áldja kánya, száva,
fosógém a neve!
Se ne ártson,
se ne használjon,
ha nem használ,
hagy fájjon!

Csuklás megállítása

57.1. *Csuklás* (Szamoshat³⁰⁰)

Aki csuklik, azt valaki emlegeti. Ezt kell mondania:

Mit emlegetsz, ha nem látsz?
Vakulj meg, ha szebbet látsz!

57.2. *Csuklás* (Szamoshat³⁰¹)

Mit emleget, ha nem lát?
Száradjon meg, ha gyaláz!
Száradjon meg, mint a pernye,
hogy a hideg jól kilelje!

57.3. *Csuklás* (volt Udvarhely vármegye, Románia³⁰²)

Mit emlegetsz, ha nem látsz?
Keress szüből, s feltalássz!

Ezután a jelenlévők mindnyájan merítenek egy keveset jobb kezükkel a teknő vizéből, és azt a gyerek fejére csurgatják.

Egyéb bajok gyógyítása

58. Nyű kihajtása állat sebéből (Békés, Békés megye)³⁰³
Egy Pocsaji nevű ember így olvasta ki:

Veres Durkónak a nyája,
Illyés Miska a kondása!

59. Szótlanság gyógyítása (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)³⁰⁴
Szótlan gyerekeknek kis csuprot és nagy kanalat adnak ezzel a mondókával:

Kicsiny csupor, nagy kanál,
nagyobb ördög nálamnál!

60. *Daganat* gyógyítása (Sarkad, Békés megye)³⁰⁵
Valakinek ütés után megdagadt a keze. A gyógyítóasszony a tenyere élével megkeresztelte:

Megdagad,
elszakad,
ha a fene megeszi,
mégis meg kell neki gyógyulni!

61. Kisgyerek fejfájása (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia)³⁰⁶
„Elfútták” (fújtak a gyerek fejére), és mondták:

Ma dagadjon,
holnap apadjon,
holnapután csak a helye maradjon!

62. Nehezen járó gyerek (Szöreg [Szeged], Csongrád megye)³⁰⁷
Három pénteken felültetik a gyereket, mindannyiszor megveregetik a lábát sulyokkal, és mondják:

Ma van péntök,
hónap^a szombat,
szaladjá vasárnap!

63. *Árpa* gyógyítása (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye)³⁰⁸
Olyan kutat kell keresni, amelybe még nem nézett a beteg soha. Háromszor körüljárja, közben egy-egy szem árpát belevet. Ezt mondja háromszor:

Kőkút,
körül kút,
körüljárta tarka farkú tarka tyúk!

^a holnap

64. *Árpa* gyógyítása (Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia³⁰⁹)

A hajad nyúljon,
az árpád múljon!

*Álraolvasások, tréfás gyógyító és rontó szövegek*65.1. Hát- és vállfájás gyógyítása (Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye³¹⁰)
A fájós helyeket hetedik gyerek nyomkodta meg, ezt mondva:

Ahol nem fáj, ott is fájjon,
ahogy fizetsz, úgy használjon!

65.2. Igézet gyógyítása (Alsósófalva, Hargita megye, Románia³¹¹)
Az igézet *vízvetéssel*^a való gyógyítását néha e tréfás versikével fejezték be:

Ha jól fizet, ne fájjon,
ha nem fizet, hadd fájjon!

66. Tehén lábsebének gyógyítása (Kiszombor, Csongrád megye³¹²)

Szent kezivel simogatta,
szent szájával huhogatta:
phü, phü, phü!
Ha fizetsz, használjon,
ha nem fizetsz, hagy fájjon!
Fizetni nem kő,^b
csinász egy kétkilós sajtot,
búzáat is adsz,
csak magra,
tetejire,
tetejire,
nem csapva!

67. Fájdalom gyógyítása (Szank, Bács-Kiskun megye³¹³)
„Hogyha valakinek fáj valamije: »Gyere má – azt mondja –, majd ráimádkozok!«
Olyan tréfás ember vót nagyon:”

Isten törje,
Mária szakíjja
ezt a бүdös nyavalyát,
aki a világra hozta!

^a Apró parázsdarabokat dobnak hideg vízbe; a „szenek” lesüllyedésének mértékéből állapítják meg a baj okozóit; a vízzel mosdatják, itatják a beteget.

^b kell

„Közbe keresztölte, vagy mit csinát, vagy karikázta, tudom is én. Má ő csak olyan viccből tudta, mer úgy hallotta ő is.”

68. A beteg megtréfálása álraolvasással (Csíkszépvíz, Hargita megye, Románia³¹⁴)
Valaki „... a komaasszonyát behívta, hogy vessen vizet neki, met olyan erőst fáj a feje, hogy érzi, bolondúl meg. S közbe a szomszédasszonya haragutt rea. Gondolta magában: Jó kézbe kerültél, me most én vetek vizet neked! S ő magába mondta, hogy:”

Apadjon, dagadjon,
csak a gödre maradjon!

Variánsok: a beteg megtréfálása álraolvasással („Apadjon, dagadjon, / csak a két szeme gödre maradjon!” – Kostelek, Bákó megye, Románia;³¹⁵ Gyimesbükk, Bákó megye, Románia³¹⁶).

69. *Árpa* okozása (Dunakiliti, Győr-Moson-Sopron megye³¹⁷)
Ezt kell mondani:

Höss belé, köss belé,
hat ökör se húzza ki belőle!

70.1. Féregűzés lóból (Szeged³¹⁸)
Ha a lóban féreg van, ezt kell ráolvasni:

Csiribíri, kan veréb,
hátú van a farka;
kocsikerék, kisafa,
elmaradhatsz ettű;
Gajdacsinak négy kutyája,
jóllakhattok ettű!

Variáns: lógyógyítás (Szőreg [Szeged], Csongrád megye;³¹⁹ Szank, Bács-Kiskun megye³²⁰).

70.2. Lógyógyítás (Szőreg [Szeged], Csongrád megye³²¹)

Sárkerék, pörjefű,
elmaradhatsz ettű;
száraz malom kerületje,
mögállhatsz mán ettű!
Négy kutya négy lábára,
derekára mönnyi ráfér!

^a A gyógyító elvégezte a *vízvetést* a haragosának, de célzatosan ezt a gyógyításra nem alkalmas tréfás ráolvasást mondta.

70.3. Lógyógyítás (Szank, Bács-Kiskun megye³²²)

Száraz malom, forgathatsz még ettű,
mi kiskutyánk, jóllakhatsz még ebbű!

70.4. Ló megrontása (Magyarszentmihály, Közép-bánsági körzet, Szerbia³²³)

Énekelték a lónak:

Pemetefű, folyondár,
maradhatsz mán ettű;
fakószekér, kendörhám,
pihenhetsz mán ettű;
kilenc nagy juhászkutya,
jóllakhatsz mán ebbű;
ördög nevibe ajállak,
dögöljé mög mindjá!

70.5. „Valamilyen betegsége” (Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia³²⁴)

Sárkerék, vadlóher, maradhatsz te ettől,
nagy szelindek, juhászkutyák majd jóllaknak ebből!

Variáns: lógyógyítás (1895-ös feljegyzésből – Gombos, Nyugat-bácskai körzet, Szerbia³²⁵).

70.6. Hamis lóorvoslás (Besenyőtelek, Heves megye³²⁶)

Az „orvos gazdájával megfoghatja a ló farkát, ő maga pedig a ló elé áll, s a következő rigmust mondja:

Sárkerep, komócsi,
ellehetsz má tülle,
fakókocsi, kenderhám,
maradhatsz má tülle!
aki fogja farkadat,
szagolja meg lyukadot,
mé nem adott több abrakot!

Rontástól, kártól óvó

71. Rontás ellen (volt Szatmár vármegye³²⁷)

Hogy a „babona meg ne fogjon” valakit, köpködve azt mondják:

Babonadücskő, vidd félre,
a kállai útfélre!

72. Vetés óvása (Somlóvásárhely, Veszprém megye³²⁸)

Hogy a lúd ne tegyen kárt a vetésben, a gazda anyja disznóbélbe korpát tesz, és este, amikor senki se látja, a korpával telt disznóbelet a lába körül csavargatja, miközben a következő verset mondja:

Babona, babona, lisztes sterc,
meg ne fogjon ez a kert,
forduljon föl az a lúd,
melyik ebbe belefut,
törjön ki a lába szára,
ludvérc szálljon gazdájára,
dögöljön meg a marhája,
pusztuljon el a jószága!

73. Patkányküldés (Ond [Szerencs], Borsod-Abaúj-Zemplén megye³²⁹)

Ha patkány volt, a vízimolnárt hívták el, aki a következő verset mondta el:

Ez a pajta dülőfajta,
egy kis eső egy kis széllel –
összeroskad még az éjjel.
Kis patkányim, fussatok,
vissza ne is jussatok!

Munkakísérő – kenyérsütés, lepénysütés

74. Kenyérsütés (Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye³³⁰)

A kenyér bevetése után mondják:

Nőjél, keljél, szaporodjál,
sose fogyjál!

75. Kenyérsütés (Hódmezővásárhely, Csongrád megye³³¹)

A kenyér bevetésekor így szóltak:

Csúcs, kerekedj,
lapos, domborodj!

76. Kenyérsütés (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye³³²)

A kenyér bevetésekor ezt kellett mondani:

Jó magosak legyetek,
Debrecenbe menjetelek,
ott is első legyetek!

77. Kenyérsütés (Alsónemesapáti, Zala megye³³³)
Mikor betették a kenyeret a kemencébe, így olvastak rá:

Keljetek fel, pógárok,
meghót a bírátok!
Szép leányszűnötök,^a
borsos az ízetek.
Valahány a bűnötök,
mind a bírótokra szállt.
Cuc,^b kerekedjél,
lapis,^c domborodjál!

Utána cuppantottak egyet.

78. Kenyérsütés (Alsónemesapáti, Zala megye³³⁴)
Pemeteléskor^d ráolvastak:

Pántlika Péter
nagy hadra készül;
nincs az az ember,
ki utánamenjen.

79. Lepénysütés (Rábagyarmat, Vas megye³³⁵)
Mikor lepényt sütöttek, ezt kellett mondani, nehogy túlkeljen a lepény:

Ciha, lepi, lepi, lepi!
Ciha, lepi, lepi, lepi!

Munkakísérő – málésütés^e

80.1. Málésütés (Bodorfa, Veszprém megye³³⁶)
A málé keverése közben mondták:

Málé, málé, édes légy,
mint a cukor, olyan légy!

Azonos szövegek: málésütés (Piskó, Baranya megye;³³⁷ Rétfalu [Eszék], Eszék-Baranya megye, Horvátország;³³⁸ Bélapátfalva, Heves megye;³³⁹ Szeremle, Bács-Kiskun

^a 'leányszűnötök'

^b csúcs

^c 'lapos'

^d A kemence kiséprése a kenyér bevetése előtt.

^e A málé kukoricalisztből készült lepény: a lisztet vízzel keverték, majd egy időre (sok helyen egész éjszakára) a tepsiben meleg helyre (dunyha alá vagy letakarva a kemencesutba) tették, hogy „megédesedjen”. Reggel megsütötték.

megye;³⁴⁰ Dávod, Bács-Kiskun megye;³⁴¹ Hódmezővásárhely, Csongrád megye;³⁴² Szigetszentmiklós, Pest megye³⁴³).

80.2. Málésütés (Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁴⁴)

Málé, málé, édes légy,
olyan édes, mint a méz!

80.3. Málésütés (Kiszombor, Csongrád megye³⁴⁵)

Máté, málé, édes légy,
mint a cukor, meg a méz!

81.1. Málésütés (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye³⁴⁶)
A málé keverése közben ezt mondogatták:

Málé, málé, édes légy,
mint a pinám, olyan légy!

Azonos szövegek: Kocs, Komárom-Esztergom megye;³⁴⁷ Ipolytölgyes, Pest megye;³⁴⁸ Tizaszóllós, Jász-Nagykun-Szolnok megye;³⁴⁹ Ordas, Bács-Kiskun megye³⁵⁰).

Variánsok: málésütés („...mint a pina...” – két szöveg: Csoma, Somogy megye;³⁵¹ Galgahévíz, Pest megye;³⁵² „Édes málé...” – Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁵³).

81.2. Málésütés (Úny, Komárom-Esztergom megye³⁵⁴)

Málé, málé, édes légy,
mint az izém, olyan légy!

Variáns: málésütés („...mint az enyém, oan légy!” – Nagybajcs, Győr-Moson-Sopron megye³⁵⁵).

81.3. Málésütés (Berhida, Veszprém megye³⁵⁶)

Málé, málé, édes légy,
édes, mint a seggem, légy!

82. Málésütés (Váralja, Tolna megye³⁵⁷)
A málé keverése közben mondják:

Málé, málé, édes légy,
mint a babám, olyan légy!

Variánsok: málésütés („...mint a rózsám...” – Egyházasrádóc, Vas megye;³⁵⁸ „... mint a szívem...” – Miszla, Tolna megye³⁵⁹).

83. Málésütés (Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok megye³⁶⁰)

Málé, málé, édes légy,
mint az én szerelmem!

84. Málésütés (Nagyszalonta, Bihar megye, Románia³⁶¹)
Málékészítéskor, hogy édes legyen, így kell ráolvasni:

Málé, málé, jides^a lígy,
mint a kokasok szerelme, jojan^b lígy.

85.1. Málésütés (Nemesoroszi, Lévai járás, Szlovákia³⁶²)

Olyan édes legyen a málém,
mint az új pároknak a szerelme!

85.2. Málésütés (Rimóc, Nógrád megye³⁶³)

Olyan édes legyen,
mint a vőlegény és a menyasszony szerelme!

85.3. Görhesütés (Karancskeszi, Nógrád megye³⁶⁴)

Olyan édes legyen a görhe,^c
mind a Bözsi meg a János szerelmi!

86.1. Málésütés (Rimóc, Nógrád megye³⁶⁵)
Málékeverés közben mondják:

Olyan édes legyen,
mint a Jézus és Mária szerelme!

86.2. Málésütés (Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye³⁶⁶)

Málé, málé, édes légy,
mint Jézusom szerelme, olyan légy!

Variáns: málésütés („Olyan édes légy, / mint a Jézusom szerelme! – Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye³⁶⁷).

^a édes

^b olyan

^c A kukoricalepény helyi neve.

86.3. Málésütés (Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye³⁶⁸)

Ides^a málé, ides légy,
mint az ides Jézus neve, ollan légy!

87.1. Málésütés (Rábahídvég, Vas megye³⁶⁹)
Málékeverés közben mondják:

Keverem, keverem,
Jancsi, Julis szerelmire!

Variáns: málésütés („Barna Péter szerelmire, / Kiss Boriska szerelmire!” – Hódmezővásárhely, Csongrád megye³⁷⁰).

87.2. Málésütés (Karancskeszi, Nógrád megye³⁷¹)

Na, Ica, a te szerelmedre,
legyen jó édes!

Variáns: málésütés („A te szerelmedre keverem ezt a málét, / hogy édes legyen!” – Baktalórántháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁷²).

88. Málésütés (Mindszent, Csongrád megye³⁷³)
Málésütés közben a gyerekek mondogatták az anyjuknak, az meg felelt; minél se-
besebben kellett mondani:

– Mit visz kend, nénémasszony?
– Lépes mézet, édes légy,
lépes mézet, édes légy!

89.1. Málésütés (Berhida, Veszprém megye³⁷⁴)
Málékeverés közben mondják:

Édes málém, édes légy!

89.2. Görhönysütés (Nagymeny, Dunaszerdahelyi járás, Szlovákia³⁷⁵)

Görhöny,^b málé, édes légy!

90. Málésütés (Szögyén, Érsekújvári járás, Szlovákia³⁷⁶)

Málé, málé, édes légy,
uram fasza, édes légy!

^a édes

^b A kukoricalepény helyi neve.

Munkakísérő – egyéb ételek készítése

91. Kukoricapattogatás (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye³⁷⁷)
A gyerekeknek nevetni, ugrálni kellett, közben ezt mondogatni:

Pattanj, Péter, pattanj, Pál,
olyan legyél, mint egy tál!

92. Kukoricapattogatás (Domaháza, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁷⁸)
A fonóban a kukoricapattogatáskor ezt mondják ritmikusan, hogy hamarabb ki-
pattogjon:

Csittegj, csattogj, kukorica, fehér lovat látok:
csittegj, csattogj, kukorica, mint a bába seggi,
phi, phü, phá!

Úgy tesznek, mintha félreköpködnének. Azért csinálják, hogy jövőre sok fehér libá-
juk legyen. Minél több kukorica pattog ki, annál több lesz a fehér liba.

93. Sóskaeves főzése (Ragály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁷⁹)

Sóska, sóska, posadj^a meg,
ha nem posadj, rothadj meg!

Munkakísérő – vajköpülés

94.1. Köpülés (Hédervár, Győr-Moson-Sopron megye³⁸⁰)
Közben ezt a verset kell mondogatni:

Kelj, kelj, tejföl,
falú végén hasas lány
írós vaját kíván!^b

94.2. Köpülés (Kajdacs, Tolna megye³⁸¹)

Kelj, kelj, tejföl,
falú végén hasas asszony
írós vaját kíván!

Variánsok: köpülés („Kelj, vajam, kelj, / kertek alatt hasas asszony...” – Farkasfa
[Szentgotthárd], Vas megye;³⁸² „Kelj meg, kelj meg, vajaljam, / falú végén hasas
jány...” – Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye³⁸³).

^a poshadj

^b E szövegmotívum hátterében az az általánosan elterjedt nézet rejlik, hogy ha egy ételt a terhes
asszony megkíván, azt feltétlenül meg kell kapnia, mert különben a magzata károsodna.

94.3. Köpülés (Hegyhát-vidék, Vas megye³⁸⁴)

Kő, kő, téfő,^a
ajtó mögött hasas lány
írós vaját kíván!

Variáns: köpülés („...írós vaj...” – Alsónemesapáti, Zala megye³⁸⁵).

94.4. Köpülés (Jéke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁸⁶)

Siess, siess összefele,
falú végén nagy hasú lány
írós vaját kíván!

94.5. Köpülés (Belsőárd, Zala megye³⁸⁷)

Ajtó mögött hasas lány
írót kíván, menj össze!

94.6. Köpülés (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁸⁸)

Falú végén hasas lány
írós vaját kíván!

Azonos szöveg: köpülés (Újszentmargita, Hajdú-Bihar megye³⁸⁹).

Variánsok: köpülés („Az Alvégen... – Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok megye;³⁹⁰
„Faluvégen vastag lány...” – Parasznia, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁹¹ „Falu-
végen van egy lány...” – Parasznia, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁹²).

94.7. Köpülés (Szögliget, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁹³)

Kertem alatt hasas lány
írós vaját kíván!

Azonos szövegek: köpülés (Kánó, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁹⁴ Aggtelek,
Borsod-Abaúj-Zemplén megye;³⁹⁵ Szilice, Rozsnyói járás, Szlovákia³⁹⁶).

Variánsok: („Valamennyi hasas lány...” – két szöveg: Garbolc, Szabolcs-Szatmár-
Bereg megye;³⁹⁷ Zsurk, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁹⁸).

94.8. Köpülés (Kapuvár, Győr-Moson-Sopron megye³⁹⁹)

Falú végén beteg lány
tejfölt kíván!

^a Kelj, kelj, tejfel...

95. Köpülés (Kőhalom, Brassó megye, Románia⁴⁰⁰)

Tata régen beteg,
leánya írósvajat kíván!

96.1. Köpülés (Csapolc, Munkácsi járás, Ukrajna⁴⁰¹)

Falu végén hasas lány
írósvajat kíván,
többet vajat, mint író!

96.2. Köpülés (Atkár, Heves megye⁴⁰²)

Többet vajat, mint író,
faluvégén nagy hasú lány
írósvajat kíván!

96.3. Köpülés (Karcag, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁰³)

Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván!
Többet vajat, mint író!

97.1. Köpülés (Kunszentmárton, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁰⁴)

Tej voltál, tejfel lettél,
írósvajjává váltál.
Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván!

97.2. Köpülés (Mesterszállás, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴⁰⁵)

Tej voltál, tejföl legyél,
írósvajjává váljál!

98.1. Köpülés (Tiszakeszi, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁰⁶)

Menj össze, menj össze,
gömbölyödjél össze!
Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván!

Variáns: köpülés („...gömbölyödj össze, / ...egy vastag jány...” – Baraca, Rimaszombati járás, Szlovákia⁴⁰⁷).

98.2. Köpülés (Mezőnagymihály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁰⁸)

Menj össze, vessz össze,
faluvégén hasas lány
írósvajat kíván,
fazekat árul,
írósvajért adná!

98.3. Köpülés (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye⁴⁰⁹)

Gömbölyödjél, túrósdódjál,
el ne felejtssz összemenni,
mint a vénlány férjhez menni!
Híd alatt hasas lány
írósvajat kíván!
Többet vajat, mint író!

98.4. Köpülés (Hajdúbagos, Hajdú-Bihar megye⁴¹⁰)

Kásásódjál, görcsösödjél,
mint a citrom, gömbölyödjél!
Lány kött! Lány kött!^a
Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván!

99.1. Köpülés (Pálmonostora, Bács-Kiskun megye⁴¹¹)

Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván,
hogya összemenne,
mindjárt jobban lenne!

99.2. Köpülés (Nógrádsipek, Nógrád megye⁴¹²)

Faluvégén hasas lány
írósvajat kíván,
csak^b hamar összemenne,
hogy meg ne kívánná!

^a Nem értelmezhető sor.

^b itt: 'bárcsak'

100. Köpülés (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye⁴¹³)

Jobban siess összemenni,
mint a vínjány^a férjhez menni!
Falu végén hasas lány
írós vaját kíván!

101. Köpülés (Zalaszentmihály, Zala megye⁴¹⁴)

Ajtó mellett hasas lány
túrót kér, vaját kér,
adjon neki, majd nem kér!

102.1. Köpülés (Tápé [Szeged], Csongrád megye⁴¹⁵)

Falu végén hasas lány
írós vaját kíván,
jaj, Istenem, vidd össze,
mindjárt meghal érte!

Variánsok: köpülés („...add össze, / mindjárt meghal érte!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye;⁴¹⁶ „... én Istenem, add össze, / adjunk neki belőle! – Záhony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴¹⁷).

102.2. Köpülés (Szentmártonkáta, Pest megye⁴¹⁸)

Falu végén van egy ház,
abba van egy hasas lány,
írós vaját kíván!
Uram, Isten, vidd össze,
hadd egyen belőle!

103.1. Köpülés (Orosháza, Békés megye⁴¹⁹)

Adjon Isten, mit csinál,
falú végén hasas lány
írós vaját kíván!
Ebből bizony nem eszik,
míg ez össze nem megy,
míg a teljfölből vaj és író nem lesz!

Variáns: köpülés („Kelj, kelj, téföl..., / abból bizony nem eszik, / míg ezt össze nem verik!” – Csépa, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴²⁰).

^a vénlány

103.2. Köpülés (Torontáltorda, Közép-bánsági körzet, Szerbia⁴²¹)

Falu végén hasas lány
írós vaját kíván,
de biz abbu nem öszik,
míg csak le nem betegszik!
Húzd össze, válaszd el,
diribös-darabos,
kettő-három nagyobb, mint N. N.^a feje!

Variáns: köpülés („...hacsak meg nem betegszik! / Akkor is csak úgy eszik, / ha halálra betegszik!” – Sály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴²²).

104. Köpülés (Magyarózd, Maros megye, Románia⁴²³)

Untunye, cárácije,
bábelaptye, ságre, nyágre,
falú végén nagy hasú lány
mindcsak írós vaját kíván!^b

105.1. Köpülés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴²⁴)

Szűz jány, Szent Margit,
vidd össze a tejfölnket,
falú végén hasas jány
írós vaját kíván!

105.2. Köpülés (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴²⁵)

Mária, vidd össze.
Szent Anna, vidd össze,
falú végén hasas lány
írós vaját kíván!

106. Köpülés (Erk, Heves megye⁴²⁶)

Szűz lány, szűz asszony, húzd össze,
Szent Péter, Szent Pál, verd össze!

^a Ide kell behelyettesíteni a nevet.

^b Eltorzult román szavakkal, jelentésük: 'A vaj nekem / a savó neked, / tyutyimutyi... (két halandzsászó).' A közlő Horváth István meghatározása szerint „román-magyar varázsló ének”. Lásd Horváth 1971, 61.

107.1. Köpülés (Fábiánsebestyén, Csongrád megye⁴²⁷)

Város végén hasas lány
jó írók vaját kíván!
Szűz leány, Szent Margit,
vidd össze, válaszd el,
tojással bele akkorát,
mint a szomszéd bácsi^a feje.

107.2. Köpülés (Nagyér, Csongrád megye⁴²⁸)

Szent Péter, Szent Pál,
eridj bele, rúgd össze!
Faluvégén hasas lány
írós vaját kíván;
ebből ugyan nem eszik,
míg csak le nem betegszik!

107.3. Köpülés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴²⁹)

Tej, túró, tejfel,
Csamper Miska, kelj fel;
menj össze, menj össze,
mindjárt vaj lesz belőle!
Faluvégén egy kislány
tejet, vaját kíván!
Menj össze, menj össze,
mindjárt vaj lesz belőle!
Szent Fülöp, Szent Pál,
gyűjjetek ide;
tegyetek^b bele ötöt-hatot olyat,
mint a kis Tibike^c feje.

108. Köpülés (Mónosbél, Heves megye⁴³⁰)

Köpülj, köpülj vajaskát,
istenadta kosárcát,
ötöt-hatot, olyan nagyot,
mint a Jóska feje!

^a Itt tetszőleges személyt említenek.

^b Eredetileg: 'szarjatok'. A „tegyetek” valószínűleg a gyűjtő számára mondott eufemisztikus változat.

^c Az adatközlő a gyűjtés alkalmával jelen lévő kisfiú fejét nevezte meg.

109. Köpülés (Jászkáóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴³¹)

Szűz jány összehúzza,
szűz jány, vidd össze,
Szent Ágoston szard össze!

110. Köpülés (Karancskeszi, Nógrád megye⁴³²)

Szarj bele, barát, nagyot!

111. Köpülés (Emőd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴³³)

Köpi-köpi, köpülök,
szép csendesen csücsülök,
ha megírom az író^a,
az íróból kapok, de a
vajból nem kapok!

Variánsok: köpülés („...gazdáméknál jól szolgállok, / a vajra még rászolgállok!” – Sály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁴³⁴ csak az első két sor: Érbogyoszló, Bihar megye, Románia⁴³⁵).

112.1. Köpülés (Záhony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴³⁶)

Köpülés közben ismételték:

Többet vaját, mint író^t!

112.2. Köpülés (Emőd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴³⁷)

Többet vaját, mint író^t,
mert az író^t eladják,
de a vaját nem adják!

112.3. Köpülés (Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴³⁸)

Többet vaját, mint író^t,
úgy lesz kenyered meg só^d!

112.4. Köpülés (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁴³⁹)

Ha idegen ment be a köpüléshez, tréfából ezt mondta:

Többet író^t, mint vaját,
mert a vajbú nem adnak!

^a Az író „megírása” csak szójáték.

113. Köpülés (Éradony, Bihar megye, Románia⁴⁴⁰)

Írós vaját köpülök én,
ha ez a kis írós vaj
össze nem megyen,
a kis pulya^a elmegyen!

114. Köpülés (Ant, Bihar megye, Románia⁴⁴¹)

Tejfelből lesz a friss vaj,
így köpülnek, seje-haj,
le-fel jár az ütője,
így lesz friss vaj belüle!

115. Köpülés (Éradony, Bihar megye, Románia⁴⁴²)

Keverem-keverem a tejselt,
addig-addig kevergetem,
amíg vaj lesz belőle,
tapogatom-tapogatom,
amíg végül bekapom!

116. Köpülés (Eperjeske, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴⁴³)

Siess, siess összemenni,
mint a vénjány férjhez menni!

Munkakísérő – kendermunka, mosás

117.1. Kenderáztatás (Nyárad, Veszprém megye⁴⁴⁴)

Sárvárrá sárgodjál,
Fehérvárrá fehéredjél,
szíj a kendere,
szar a pozdorjája!^b

Variáns: kenderáztatás („Sárvárrá sárguljék, / Fehérvárrá fehéredjék, / szíj a kendered, / szar a pozdorjád!” – Nyárad, Veszprém megye⁴⁴⁵).

^a 'gyerek'

^b *Pozdorja:* a kender és a len tilolásakor (törésekor) a szálakról leváló, hulladék rostanyag.

117.2. Kenderáztatás (Csoma, Somogy megye⁴⁴⁶)

Szíj a szála,
szar a pezdergyája.^a

118. Fonás (Medveshidegkút, Rimaszombati járás, Szlovákia⁴⁴⁷)
Fonás közben mondogatták:

Perdülj, perdülj, kis arsóm,
meztelen a kiskancsóm!
Pederem, bodorom,
az orsóra ráhajtom!

119.1. Szapulás^b (Szamoshat⁴⁴⁸)

Mikor a szapulni való fonalat a szapulókádba rakják, ráköpdösnek, és ezt mondják:

A szomszédba szapulnak,
mink meg fejér fonalat mosunk.

119.2. Szapulás (Patóháza, Szatmár megye, Románia⁴⁴⁹)

A faluban szapulnak,
nálunk szappanoznak,
olyan fehér légy, mint a hó!

120.1. Szapulás (Patóháza, Szatmár megye, Románia⁴⁵⁰)

El ne felejtse a kelést,^c
mint a jányok a férhe menést,
az asszonyok a megszólást!

120.2. Szapulás (volt Szatmár vármegye⁴⁵¹)

A faluban szapulnak,
nálunk szappanoznak,
olyan fehér légy, mint a hó!
El ne felejtse a megkelést,
mint a lányok a férjhez menést!

^a pozdorjája

^b A szapulókádba helyezett vászonneműt hamulúg főzetével forrázták, „szapulták”.

^c A leforrázott ruha a forró vízben állván „megkel”, megdagad.

*Munkakísérő – mezei munkák*121. Búzavetés (Csanádpalota, Csongrád megye⁴⁵²)

Nagyra nőjön, bokrosodjon,
ezerszerte többet hozzon!

122. Tisztessű^a szedése (Hangony, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁵³)

Szent Pál, Szent Péter,
hasznos legyék az én tisztessűvem!
Has fájjék, has fájjék,
e tisztessű használjék!

123. Tökvetés (Almágy, Rimaszombati járás, Szlovákia⁴⁵⁴)

Csütörtök,
annyi legyék, mint a rög!^b

JEGYZETEK

- 1 Bausinger 1968, 80–81.
- 2 Keszeg 2004, 24.
- 3 Roper 2005.
- 4 Lásd például holland, litván, lett ráolvasások gyűjteményében: van Haver 1964, 172–177; Vaitkevičienė 2009, 187.
- 5 Angol: Roper 2005, 146–148; német: Corpus, *Schluckauf* csoport; francia: Leproux 1954, 92.
- 6 Corpus, *Auge* csoport.
- 7 Corpus, *Erkältung* csoport.
- 8 Orosz: Agapkina–Levskievskaja–Toporkov, 2003, 498–501; angol: Roper 2005, 99–101.
- 9 Lásd ezekről: Grynaeus 2001.
- 10 Grynaeus 2001, 86.
- 11 Jung 1992a.
- 12 Gunda 1989b, 116. Gunda Béla e tanulmányában a köpülőmondókák gazdag magyar anyagát közölte, részint az addig megjelent publikációk, részint saját gyűjtéseinek anyagából. Országos elterjedésű variánsanyaga mellé változatos párhuzamanyagot is közreadott Írországtól Belorussziáig és Észtorszáig, egész Európából.
- 13 Révai 1905, 294.
- 14 Berze Nagy 1940, III. 261.

^a Ti. 'orvosi bakfű' (*Betonica officinalis*). Általánosan használt gyógynövény volt (például a versben említett hasfájásra is jónak tartották).

^b Feltehetően itt is élt a hiedelem, miszerint csütörtökön kell a tököt vetni, hogy jól fejlődjék (mert a csütörtök szóban benne rejlik a *tök*); talán erre utal a mondóka.

- 15 Berze Nagy 1940, III. 214.
- 16 Vágó Aladár gyűjtése, EA 747, 3.
- 17 MNT 20.
- 18 Nagy 1896, 178.
- 19 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 13.
- 20 Fél 1941, 66.
- 21 MNT 18.
- 22 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 23 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 24 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967.
- 25 Grynaeus 1991, 615.
- 26 Háffner Ferenc gyűjtése, EA 452, 11.
- 27 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 28 Mészáros József gyűjtése, EA 2459, 2.
- 29 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 30 MNT 20.
- 31 „Többen” gyűjtötték, EA 1977, 8; Sarka Károly gyűjtése, EA 874, 3.
- 32 Székely László gyűjtése, EA 635, 113.
- 33 B. Nagy Sándor gyűjtése, EA 214, 12.
- 34 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 35 Nagy Gyula gyűjtése, EA 132, 11.
- 36 László Gyula gyűjtése, EA 570, 10–11.
- 37 Keszeg 2004, 24.
- 38 MNT 18.
- 39 Bosnyák 2003, 163.
- 40 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
- 41 Antal Gyula gyűjtése, EA 594, 10.
- 42 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 43 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
- 44 Király 1892, 129.
- 45 Sándor Mihályné gyűjtése, 1965.
- 46 Kovács Endre 1982, 207.
- 47 Berze Nagy 1940, III. 318.
- 48 Gönczi 1937, 211, 150.
- 49 Bosnyák 1973a, 92.
- 50 Kovács Endre 1982, 207.
- 51 Berze Nagy 1940, III. 214.
- 52 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 53 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 54 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 55 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
- 56 MNT 21.
- 57 MNT 5.
- 58 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 60.
- 59 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.
- 60 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.

- 61 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.
- 62 Békefy Margit gyűjtése, DENIA 707.
- 63 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2138, 60.
- 64 MNT 18.
- 65 Vilinszky Béla gyűjtése, EA 489, 8.
- 66 Csúry 1935–1936, II. 344.
- 67 MNT 18.
- 68 Vajkai 1943, 152.
- 69 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 248–249.
- 70 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 248–249.
- 71 Kriston Antal gyűjtése, EA 492, 248–249.
- 72 Kálmány 1891b, III. 91.
- 73 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 74 Kálmány 1891b, III. 91.
- 75 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 76 Borbás 1875, 35.
- 77 Benkő László gyűjtése, EA 640, 128.
- 78 Koritsánszky 1903, 309.
- 79 Czébely 1999, 187.
- 80 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 159.
- 81 Czébely 1999, 206.
- 82 Keszeg 2004, 26.
- 83 Nagy Sándor gyűjtése, EA 3066, 3.
- 84 MNT 25.
- 85 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 86 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 87 Kálmány 1891b, III. 89.
- 88 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 89 Boér 1901, 13.
- 90 Singer 1898, 235.
- 91 Székely László gyűjtése, EA 635, 125.
- 92 MNT 18.
- 93 Moór 1934, 180.
- 94 Kuntár Lajos gyűjtése, EA 2334, 40.
- 95 Vajkai 1948, 68.
- 96 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 12.
- 97 Moór 1934, 180.
- 98 MNT 20.
- 99 Csörgő 1992, 69.
- 100 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 615.
- 101 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 102 Erdős József gyűjtése, EA 451, 62.
- 103 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 104 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 105 Tóth 1906, 232.
- 106 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.

- 107 Ferenczi I. 1973–1974, 291.
- 108 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003.
- 109 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 110 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 111 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 112 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 113 Kríza Ildikó gyűjtése, 1968.
- 114 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
- 115 Nagy 1896, 97.
- 116 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 117 Gönczi 1937, 152.
- 118 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 119 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1968.
- 120 Bosnyák 2003, 162–163.
- 121 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 122 Bodon 1877, 83.
- 123 Székely László gyűjtése, EA 635, 116.
- 124 Éles Tibor gyűjtése, EA 3312, 6.
- 125 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 126 Kósa 1979, 385.
- 127 Grynaeus 1993, 120.
- 128 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 129 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 130 Jakab 1895, 415.
- 131 Berze Nagy 1940, III. 78.
- 132 Gönczi 1914, 225.
- 133 Répási István gyűjtése, EA 1798, 157.
- 134 Gell Antal gyűjtése, EA 441, 184.
- 135 Antalné Tankó 2003, 62–63.
- 136 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 137 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 138 Halász 2005, 307.
- 139 MNT 18.
- 140 Ferenczi I. 1977, 327.
- 141 Bosnyák 1973a, 92.
- 142 Révai 1905, 296.
- 143 Pávay V. 1907, 295.
- 144 Gönczi 1937, 151.
- 145 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 146 Ferenczi I. 1977, 327.
- 147 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
- 148 Keszeg 2004, 24.
- 149 Kisbán Eszter gyűjtése, 1963.
- 150 Csoma Gergely gyűjtése, 1983.
- 151 Kótyuk 2000, 43.
- 152 Vajkai 1943, 38.

- 153 Fehér Z. 2003, 160.
 154 Bosnyák, 2003, 163.
 155 Pócs Éva gyűjtése, 1960-as évek.
 156 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 614.
 157 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 60; Ismeretlen gyűjtő, EA 2032, 11.
 158 Ismeretlen gyűjtő, EA 2032, 11.
 159 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 160 Ballagi 1873, 516
 161 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 162 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 163 Matthiás Mátrainé Varga 1908, 160.
 164 Herkely 1937, 181.
 165 MNT 15.
 166 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1951.
 167 Nagy J. 1896, 178.
 168 Polner 1978, 35.
 169 Kovács Endre 1982, 259.
 170 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 171 Tóth 1906, 231.
 172 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 173 MNT 18.
 174 Polner 1985, 18.
 175 Polner 1985, 18.
 176 Répási István gyűjtése, EA 1798, 173.
 177 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 178 Fél Edit gyűjtése, EA 1539, 4.
 179 Székely László gyűjtése, cigány adatközlőktől, EA 635, 120.
 180 Pamlényi 1880, 179.
 181 Borbás 1875, 35.
 182 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
 183 MNT 18.
 184 MNT 20.
 185 Bodon 1877, 83.
 186 Csűry 1935–1936, II. 420.
 187 Jakab 1895, 310.
 188 Czébely 1999, 197.
 189 Sarka Károly gyűjtése, EA 874, 1.
 190 Sütő Gyula gyűjtése, EA 484, 164.
 191 „Többen” gyűjtötték, EA 1977, 4.
 192 Révai 1905, 294.
 193 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.
 194 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.
 195 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 203.
 196 MNT 20.
 197 Rubovszky Ferenc gyűjtése, EA 443, 40.
 198 MNT 18.

- 199 B. Nagy Sándor gyűjtése, EA 214, 11.
 200 MNT 20.
 201 MNT 20.
 202 Berze Nagy 1940, III. 259.
 203 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 204 MNT 18.
 205 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 206 Mészáros József gyűjtése, EA 2459, 3.
 207 Polner 1985, 18.
 208 MNT 15.
 209 Kótyuk 2002, 238.
 210 Kótyuk 2002, 238.
 211 MNT 20.
 212 MNT 20.
 213 MNT 20.
 214 MNT 20.
 215 MNT 20.
 216 MNT 20.
 217 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 218 MNT 20.
 219 MNT 20.
 220 Nagy 1896, 98.
 221 MNT 20.
 222 MNT 20.
 223 MNT 20.
 224 MNT 20.
 225 MNT 20.
 226 P. Madar Ilona gyűjtése, 1969.
 227 MNT 20.
 228 MNT 20.
 229 Nagy 1896, 98.
 230 MNT 20.
 231 MNT 20.
 232 MNT 20.
 233 MNT 20.
 234 MNT 18.
 235 Tildy Zoltán gyűjtése, EA 580, 12.
 236 MNT 18.
 237 Rechnitz Ignác gyűjtése, EA 753, 3.
 238 Székely László gyűjtése, EA 635, 121.
 239 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 240 MNT 18.
 241 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1960-as évek.
 242 MNT 18.
 243 MNT 18.
 244 MNT 18.

- 245 Mató József–Tarczy Sándor gyűjtése, EA 498, 365–366.
 246 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 18.
 247 MNT 18.
 248 MNT 18.
 249 MNT 18.
 250 MNT 18.
 251 MNT 18.
 252 Fekete 1907, 126.
 253 Rechnitz Ignác gyűjtése, EA 753, 3.
 254 MNT 18.
 255 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 18.
 256 MNT 18.
 257 MNT 15.
 258 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 259 MNT 18.
 260 MNT 18.
 261 MNT 18.
 262 MNT 18.
 263 MNT 18.
 264 Kálmány 1891b, III. 90.
 265 Kálmány 1891b, III. 90.
 266 Kálmány 1891b, III. 90.
 267 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 27.
 268 Györfly Györgyné gyűjtése, EA 2142, 39.
 269 Polner 2002, 105–106.
 270 Polner 2002, 105–106.
 271 MNT 18.
 272 Polner 2000, 86.
 273 Polner 1985, 13.
 274 Polner 1985, 13.
 275 Polner 2002, 105.
 276 Polner 2000, 85.
 277 Polner 1985, 13.
 278 Harangozó Imre gyűjtése, 1987.
 279 Kálmány 1891b, III. 90.
 280 Ferenczi I. 1977, 335.
 281 Györfly Györgyné gyűjtése, 1960-as évek.
 282 Eperjessy Ernő gyűjtése, 1967.
 283 Polner 1985, 14.
 284 Halász 2005, 251.
 285 Csoma 2000, 45.
 286 Polner 1985, 13–14.
 287 Polner 1985, 14.
 288 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 289 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 192.
 290 Polner 1985, 20.

- 291 Kálmány 1891b, III. 89.
 292 Ferenczi I. 1977, 324.
 293 MNT 18.
 294 Ferenczi I. 1977, 325.
 295 Kálmány 1891b, III. 89.
 296 Kálmány 1891b, III. 89.
 297 Polner 1985, 20.
 298 Kálmány 1891b, III. 89.
 299 Polner 1978, 48.
 300 Csűry 1935–1936, I. 159.
 301 Csűry 1935–1936, I. 159.
 302 Sándor J. 1876, 124.
 303 Durkó Antal gyűjtése, EA 2379, 177.
 304 MNT 18.
 305 Oláh Andor gyűjtése, EA P 75, 1954, 33.
 306 Csörge Barnabás gyűjtése, 2005.
 307 Kálmány 1891a, 36.
 308 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 309 MNT 18.
 310 Gulyás 1976, 119.
 311 Gub 2003, 38–39.
 312 Polner 1978, 46.
 313 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965; Fehér Z. 2003, 192.
 314 Takács György gyűjtése, 2008.
 315 Takács György gyűjtése, 1996.
 316 Takács György gyűjtése, 2005.
 317 MNT 18.
 318 Kálmány 1891b, II. 111.
 319 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 62.
 320 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 321 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2857, 62.
 322 Fehér Zoltán gyűjtése, 1965.
 323 Kálmány közlése szerint „énekelt rontóige”: Kálmány 1918, 105.
 324 Jung 1990, 58.
 325 Jung 1990, 57.
 326 Berze Nagy 1981, 312.
 327 Csengeri 1882, 333.
 328 Nagy Lajos gyűjtése, EA 124, 22.
 329 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 330 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 331 Kiss L. 1922, 87.
 332 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
 333 Sebestyén 1906, 421–422.
 334 Sebestyén 1906, 421.
 335 Musits 1939, 351.
 336 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.

- 337 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 338 MNT 18.
 339 MNT 18.
 340 MNT 18.
 341 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1967; Grynaeus 1991, 614.
 342 MNT 18.
 343 MNT 18.
 344 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 345 MNT 18.
 346 MNT 18.
 347 Fél 1941, 81.
 348 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 349 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
 350 MNT 18.
 351 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 352 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 353 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
 354 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 355 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 356 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 357 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 358 MNT 18.
 359 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 360 MNT 18.
 361 Oltyán Sándor gyűjtése, EA 466, 41.
 362 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 363 MNT 18.
 364 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 365 MNT 18.
 366 MNT 18.
 367 MNT 18.
 368 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 369 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 370 MNT 18.
 371 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 372 MNT 18.
 373 Csalog Zsolt gyűjtése, 1967.
 374 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 375 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
 376 MNT 18.
 377 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
 378 Lajos 1938, 410.
 379 B. Kovács 1998, 400.
 380 MNT 18.
 381 MNT 18.
 382 Kovács Elemér 1938, 229.

- 383 P. Madar, 1967, 132.
 384 Nagy 1900, 363.
 385 Sebestyén 1906, 422.
 386 Gunda 1989c, 109.
 387 MNT 5.
 388 MNT 5.
 389 MNT 5.
 390 MNT 5.
 391 MNA, Mándoki László gyűjtése, 1957.
 392 MNA, Mándoki László gyűjtése, 1957.
 393 Gunda 1989c, 107.
 394 Gunda 1989c, 107.
 395 Gunda 1989c, 107.
 396 Gunda 1989c, 107.
 397 Gunda 1989c, 108.
 398 Gunda 1989c, 108.
 399 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 24.
 400 László Gyula gyűjtése, EA 570, 8.
 401 MNT 5.
 402 MNT 5.
 403 Gunda 1989c, 107.
 404 Gunda 1989c, 107.
 405 Gunda 1989c, 107.
 406 MNT 5.
 407 B. Kovács 1998, 399.
 408 MNT 5.
 409 MNT 5.
 410 MNT 5.
 411 MNT 5.
 412 Gunda 1989c, 108.
 413 MNT 5.
 414 MNT 5.
 415 Grynaeus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 416 Györfly Györgyné gyűjtése, 1950-es évek.
 417 MNT 5.
 418 MNT 5.
 419 MNT 5.
 420 Gunda 1989c, 107.
 421 Gunda 1989c, 106.
 422 Gunda 1989c, 107.
 423 Horváth 1971, 61.
 424 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 425 Gunda 1989c, 108.
 426 Lencse Mátyás gyűjtése, EA 877, 18.
 427 MNT 5.
 428 MNT 5.

- 429 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 430 MNT 5.
 431 MNT 5.
 432 Pócs Éva gyűjtése, 1968.
 433 Gunda 1989c, 108.
 434 Gunda 1989c, 108.
 435 Gunda 1989c, 108.
 436 Gunda 1989c, 109.
 437 Gunda 1989c, 108.
 438 Gunda 1989c, 108.
 439 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 440 Gunda 1989c, 109.
 441 Gunda 1989c, 109.
 442 Gunda 1989c, 109.
 443 Gunda 1989c, 108.
 444 MNT 20.
 445 MNT 18.
 446 Nagy Imre gyűjtése, EA 666, 6.
 447 B. Kovács 1998, 399.
 448 Csűry 1935–1936, I. 548.
 449 Szendrey 1928, 32.
 450 Csűry 1935–1936, I. 548.
 451 Jakab 1895, 413.
 452 MNT 18.
 453 B. Kovács 1998, 398.
 454 B. Kovács 1998, 399.

XXXIII. ALKALMAKHOZ KÖTÖTT RÁOLVASÁSSZERŰ SZÖVEGEK

Az ünnepi alkalmakhoz kapcsolódó jókivánságok szövegeit a szükséghelyzetekben használt ráolvasásoktól a szükséghelyzet hiánya, az ünnepi alkalomhoz kötődő szokásszerűség különbözteti meg; a szokásköltészet kollektív kategóriáitól pedig az egyéni előadás. Igazi átmeneti kategória, hiszen nincs kritérium a kezünkben annak eldöntésére, hogy egy-egy egyedi esetben milyen mértékben van jelen a „szükséglet”, és mennyiben csak rutinszerűen mondják el e kívánságokat egy-egy ünnepi alkalmon, illetve egy rítus szokásszerű mozzanataként. A tartalom nem megkülönböztető jegyük, hiszen némelyikük szó szerint megfelelhet egy-egy betegség-gyógyító vagy gonoszelhárító, szerelemvarázsló ráolvasásnak. Amint Dömötör Tekla magyar népszokásokat összefoglaló munkájában hangsúlyozza: nincs éles határ a „tulajdonképpen varázsigék” (értsd: ráolvasások) és a rituális költészet („mondott rítus”) mágikus-mitikus rétegei („varázscselekménnyel összekötött szövegei”) között, hiszen „hasonló formai megoldásokat és képzőanyagot ismerhetünk fel mindezen csoportokban”.¹

Ezeket a szövegeket a kutatók általában általában nem sorolják a ráolvasások közé, bár vannak kivételek (az alatt bemutatott szövegek közül leginkább a házasságkötés alkalmához kötődő, szerelmet, jó házaseletet varázsló jókivánságok, valamint az újszülött egészségét kívánó mondókák kerültek egy-egy gyűjteményben a ráolvasások csoportjába). A szokások kutatói általában egy-személyes *alkalmi jókivánságok*ként kategorizálják őket, némiképp szembeállítva a szokásköltészet általában többszemélyes előadásával, illetve kollektív rítusénekeivel. Ekként jelennek meg Dömötör Tekla kategorizálásaiban is, aki felfigyel arra is, hogy a „népi elnevezések is általában a funkcióból indulnak ki, s a tisztán mágikus jellegű gyógyító, rontó és elhárító igéket általában más néven nevezik, mint az év ünnepeihez vagy az emberi élet átmeneti rítusaihoz tartozó szövegeket, amelyeknek szintén van mágikus funkciója is, de emellett más, például esztétikai tényezők is fontos szerepet játszanak”.²

Bár a 19–20. század klasszikus versesfolklór-gyűjtéseiben rendszerint szerepelnek ezek a szövegek, a kutatásban utolérte őket az átmeneti kategóriák mostoha sorsa: ahogy a ráolvasások kutatói nem, úgy a népszokások vagy a szövegfolklór kutatói sem igen foglalkoztak velük szövegvizsgálataik során.

Karácsony – jégverés ellen

1. Jégverés ellen (Gyimesközéplak, Hargita megye, Románia³)
 Aki akkor életében először megy éjfél misére karácsonykor, az végezheti ezt. Mikor elindul, szembefordul a házzal, keresztet vet magára és a házra, és így szól:

Én most menyek az Isten házába.

S hívja a Sátánt, hogy ő is menjen vele. A templomajtóban keresztet vet magára és a templomra, és mondja a Sátánnak:

Most én elhívlak téged az Isten házába,
s nem vót hatalmad, hogy te bėjőjj velem az Isten házába,
úgy nincs hatalmad, hogy bėjőjj a mű határunkba!

Háromszor elmondja ezt, és keresztet vet, „s akkor annak a jégnek mennie kell”.

Karácsonytól vízkeresztig – baromfi védelme

2. Baromfi védelme (Dobronak, Muravidék régió, Szlovénia⁴)

A majorságot (némelyek a disznót is) karácsonytól háromkirályokig abroncsból etetik, ezt mondva:

Távozz, ördög, a majorságombu, marháimaktu!

Karácsony, húshagyókedd vagy gyümölcsszedés ideje^a – gyümölcstermés

3.1. Gyümölcstermés (Diósjenő, Nógrád megye⁵)

A gazda a szomszéd jelenlétében megfenyegeti a fát:

Kivágglak!

3.2. Gyümölcstermés (Vargyas, Kovászna megye, Románia⁶)

Körüljárják a fát, és felemelt fejszével fenyegetik:

Kivágglak, ha nem termesz!

3.3. Gyümölcstermés (Radamos, Muravidék régió, Szlovénia⁷)

Húshagyókedden megfenyegették a gyümölcsfákat:

Ha nem termesz, levágglak!

Hasonló szövegek: gyümölcstermés (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye;⁸ Bolhás, Somogy megye;⁹ Kisbodak, Győr-Moson-Sopron megye;¹⁰ Szeremle, Bács-Kiskun megye¹¹).

3.4. Gyümölcstermés (Egyházaskozár, Baranya megye [Klézse, Bákó megye, Románia]¹²)

Karácsonykor megfenyegették a gyümölcsfát:

Ha nem csinász,^b akkor levágglak!

^a Az adatok egy részénél nem derül ki, hogy mely alkalomhoz kötődik a rítus; a bizonytalan adatok esetében is többnyire húshagyókedd vagy karácsony a valószínű.

^b csinász ('teremsz')

3.5. Gyümölcsfa termővé tétele (Ordas, Bács-Kiskun megye¹³)

Felemelt fejszével fenyegetik a fát:

Ha jövőre se termesz, kivágglak!

Hasonló szöveg: Gyümölcstermés („Vagy teremj, vagy kivágglak!” – Németpróna, Privigyei járás, Szlovákia¹⁴).

3.6. Gyümölcstermés (Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵)

Rád szánok még egy nyarat,
ha nem termesz, kivágglak!

3.7. Gyümölcstermés (Egyházaskozár, Baranya megye [Lábnik, Bákó megye, Románia]¹⁶)

Karácsonyeste tésztagyúrás közben, a tésztás kezébe kést fogva kiment a gazdaszszony, és a fát a késsel megfenyegette:

Csinálsz gyümölcsöt, vagy nem?
Csinálsz gyümölcsöt, vagy nem?
Ha nem csinálsz gyümölcsöt,
itt a kés, vágjalak le!

A következő évben jól termett a fa.

3.8. Gyümölcstermés (Somoska, Bákó megye, Románia¹⁷)

A gyümölcsfát a gazda „kerülte háromszor, ijeszgette fejszével, s az megijedett, fogni kezdett teremni”:

Te fa, ha nem csánsz^a gyümölcsöt,
én összevágglak, összetörlek,
megégetlek!

3.9. Gyümölcstermés (Pusztina, Bákó megye, Románia¹⁸)

„Ha volt olyan fánk, amelyik évek óta nem termett, azt húshagyatkor megfenyegettük. Mikor meggyúrtuk a tésztát, hogy süssünk placsintát,^b húshagyatba, akkor kimentünk tésztás kézzel. Édesanyám tanította, fogjam meg annak a fának az ágát. S mondtuk:”

Köss,^c fa, köss, fa,
mer én tégedet levágglak,
mer én tégedet rongyos kezemvel rázlak.

^a csinálsz ('teremsz')

^b palacsintát ('fánkot')

^c 'teremj'

4. Gyümölcstermés (Sáta, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁹)

Ki kellett menni a fához hajnalban, míg a madár át nem szállta a vizet,^a és a fa törzsét balta fokával fenyegetve ezt mondani:

Adjon Isten jaó regvelt, te hűtelen fa,
aki nekünk a gyümöcsödöt me^b soha mennem mutattad!
Most még csak megkopogtatlak evvel az éles szerszámmal,
de ha most egy esztendőre nem termesz,
Isten bizony, kiváglak!

Közben folyton veregetni kellett a fát.

5.1. Gyümölcstermés (Bánokszentgyörgy, Zala megye²⁰)

A fa kérgét három helyen le kell hasítani, és közben így beszélni:

Fa, te eddig meddő voltál, nem termettél,
itt az ideje, hogy bő termést adjál!

5.2. Gyümölcstermés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²¹)

Szilvaszedés után bottal verték a fa gallyait, ezt mondva:

Én azt akarom, hogy jövőre még többet teremj, mint most!

5.3. Gyümölcstermés (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²²)

Gyümölcseréskor bottal verték a fák ágait:

Olyanok hulljanak jövőre,
ne olyan kicsik, mint most,
és ne legyen férges!

Téhnellés, első tej – tejvarázslás

6.1. Tejvarázslás (Galgahévíz, Pest megye²³)

Ellés utáni harmadik napon *guruszlyát*^c készítének a tejből. A rokon és szomszéd gyerekeket összehívják: nagy tálból esznek a gyerekek fakanállal. A gazdasszony közben vizet szór rájuk a kezével, és így szól:

Sok tej, túró, vaj legyen!

^a Ti. a napnyugta utáni legkorábbi időpontig, amíg még „egyetlen madár sem szállta át a vizet”.

^b meg

^c *Guruszlya, guruszta, gurászta, gulászta, fösztej, főcstej, pectej*: a felforralt, megtúrosodott „első tej”.

A gyerekek felugráltnak, és nagyot nevetnek, a kicsik sírnak. A sírásnak örül a gazdasszony, mert sok tejet, túró, vajat jósol. Régen földön ették, most kisasztalról.

Hasonló szöveg: tejvarázslás („Adjon az Isten sok vajat!” – Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁴).

6.2. Tejvarázslás (Hajdúdorog, Hajdú-Bihar megye²⁵)

Hasonló cselekménnyel:

Sok tej legyik, sok tejet fejjünk!

Hasonló szövegek: tejvarázslás (Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye;²⁶ Tiszadorogma, Borsod-Abaúj-Zemplén megye²⁷).

7.1. Tejvarázslás (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye²⁸)

Hasonló cselekménnyel:

Sűrű teje legyen már neki, hogy hasznát is vegyék!

Hasonló szöveg: tejvarázslás („Adjon Isten nagy borjút, sok tejet, vajat, kevés savót!” – Nagyberki, Somogy megye²⁹).

7.2. Tejvarázslás (Ordas, Bács-Kiskun megye³⁰)

Hasonló cselekménnyel:

Fölös légy!

8.1. Tejvarázslás (Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye³¹)

Ellés után az első tejből *gurusztát* főznek. A szomszédoknak ebből kóstolót visznek. A szomszéd a *gurusztával* jövőt megcsapkodja vízzel, és ezt mondja:

Többet tejet, mint vajat,
többet vajat, mint tejet!

8.2. Tejvarázslás (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye;³² Nagykapos, Nagymihályi járás, Szlovákia³³)

Hasonló cselekménnyel:

Többet vajat, mint író!

Variánsok: tejvarázslás („Több vaj legyen, mint író!” – Karácsond, Heves megye;³⁴ Verpelét, Heves megye³⁵ – két szöveg; „Többet vajat, mint tejet!” – Tiszapolgár [Polgár], Hajdú-Bihar megye³⁶).

8.3. Tejvarázslás (Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye³⁷)

Hasonló cselekménnyel:

Több vajat, mint tejet!
Az Isten ezerannyit adjon!

8.4. Tejvarázslás (Szerencs, Borsod-Abaúj-Zemplén megye³⁸)

Hasonló cselekménnyel:

Több vaj, mint író,
több vaj, mint író!

8.5. Tejvarázslás (Veszprém megye³⁹)

Hasonló cselekménnyel:

Több tejet, mint savót,
több tejet, mint savót!

9. Tejvarázslás (Órhalom, Nógrád megye⁴⁰)

Borjazás után az első tejből *pectejet* főz a gazdasszony. Összehívja a szomszédokat, azok körülülnek az asztalt, ő pedig vízzel pocskolja meg a fejüket, ez mondogatva:

Ilyen csomó vaj legyen!

10.1. Tejvarázslás (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴¹)

Ellés után az első tejből *gulásztát* főznek; másoknak is adnak belőle. Akinek adnak, azt leöntik vízzel, ezt mondva:

Így folyjon a tej!

10.2. Tejvarázslás (Kide, Kolozs megye, Románia⁴²)

Borjazás után a második tejből *gurásztát* főznek, amit a gyerekek isznak meg. A fejükre eközben vizet öntenek, mondva:

Úgy csorogjon a tehén csöcsiből a tej,
ahogy csorog a gyerek fejéről a víz!

10.3. Tejvarázslás (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁴³)

Ellés után *fősztejet* főznek. Visznek belőle a szomszédoknak. A szomszéd mondja:

Annyi teje legyen a tehénnek,
mint a kútban amennyi víz van!

Hasonló szöveg: tejvarázslás (Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;⁴⁴ Drávasztára, Baranya megye;⁴⁵ Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁴⁶).

*A csorda első kihajtása – a marha egészsége*11. Marhák egészsége (Aranyosgadány, Baranya megye⁴⁷)

Ha tavasszal a csordás először hajt ki, minden gazda egy tojást tesz a kapuba, amit a pásztor összeszed. A tojást e szavakkal teszik le:

Illen tele és gömbölyűen jöjjenek haza az állatok,
mint ez a tojás!

12. Tejvarázslás (Kide, Kolozs megye, Románia⁴⁸)

Amikor a tehén először megy ki a legelőre borjazás után, egy veder vízzel leöntik, így szólva:

Úgy csurogjon a teje,
mint csorog e veder víz!

*Luca napja – tojáshaszon*13.1. Tojáshaszon (Püspökladány, Hajdú-Bihar megye⁴⁹)

Luca estéjén piszkafát vittek a szomszédba, ott megpiszkálták a tyúkok fenekét, és bekiabáltak a szomszéd ablakán:

A mi tyúkunk tojogáljon,
a kendteké kotkodáljon!

Azonos szövegek: tojáshaszon (Nádudvar, Hajdú-Bihar megye;⁵⁰ Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵¹ Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵² Tiszaörs, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵³ Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁴).

Variánsok: tojáshaszon (Tiszasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵⁵ Fegyvernek, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁶).

13.2. Tojáshaszon (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁵⁷)

Luca estéjén bekiabáltak a szomszéd ablakán:

A mi tyúkunk tojogáljon,
a szomszédé kotkodáljon!

Azonos szövegek: tojáshaszon (Jászszentandrás, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁵⁸ Püspökladány, Hajdú-Bihar megye⁵⁹).

Variánsok: tojáshaszon (Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye;⁶⁰ Olaszliszka, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁶¹); tojáshaszon („...a másé meg...” – Nádudvar, Hajdú-Bihar megye;⁶² Tiszasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶³); tojáshaszon („Az én..., / a másé meg...!” – Nádudvar, Hajdú-Bihar megye⁶⁴).

13.3. Tojáshaszon (Nádudvar, Hajdú-Bihar megye⁶⁵)

„Egyik menyecske a másikkal tromfolt.” Bekiabáltak a szomszéd ablakán:

A mi tyúkunk tojogáljon,
a másé meg kotkodáljon!

Visszakiabáltak:

Kotkodáljon az édesapád fasza!

13.4. Tojáshaszon (Tiszasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁶)

Bekiabáltak a szomszéd ablakán:

A mi tyúkunk tojogáljon,
a tiétek kotkodáljon!

Azonos szöveg: tojáshaszon (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁶⁷).

Variánsok: tojáshaszon („Az én..., / a maguké...!” – Bogács, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁶⁸ „Az én..., / a magáé...!” – Karácsond, Heves megye⁶⁹).

13.5. Tojáshaszon (Nagykőrös, Pest megye⁷⁰)

Lucakor a tyúkok etetése közben így szóltak:

Az én tyúkom tojjon, kotaljon,
a másé meg kotkodáljon!

Variáns: tojáshaszon („...mindig tojjék, / a szomszédé csak káráljék!” – Kótaj, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye⁷¹).

13.6. Tojáshaszon (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁷²)

A te tyúkod kotkodáljon,
a mienk meg tojogáljon!

Variáns: tojáshaszon („...kodácsoljon, / enyimé meg tojjon!” – Bátortereny, Nógrád megye⁷³).

14.1. Tojáshaszon (Sály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁷⁴)

Luca estéjén az asszonyok elküldték a gyermeküket a szomszédokba, hogy kendermagot dobáljanak az ablakra, és ezt mondták:

A mi tyúkunk üljék-tojjék,
a magoké kotkodáljék!

Variánsok: tojáshaszon – kukoricamag, cirokmag, árpamag dobása (Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷⁵ „...üljön-tojjon, / másé kotkodáljon!” –

Novajidrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷⁶ „...a másé meg...” – Cserépfalu, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷⁷ „...tojjék-tojjék...” – Bükkábrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁷⁸ „...mindég tojjon, / maguké meg kodácsoljon!” – Verpelét, Heves megye;⁷⁹ „...tojjon, / ...csak kotkodáljon!” – Novajidrány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁸⁰ „Az én tyúkom mindig tojjék, / a tied meg mindig álljék!” – Sály, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;⁸¹ „Enyém tyúkom... / szomszédé...” – Eger vidéke, Heves megye⁸²).

14.2. Tojáshaszon (Hejőpapi, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸³)

Luca estéjén tréfás emberek jártak az utcán, és bekiabáltak az ablakon:

A mi tyúkunk tojjék-üljék,
de a kendé sose tojjék,
csak szüntelen kotkodáljék!

„Eridj innen – szóltak ki –, a fene egyen meg, mit beszélsz itten!”

14.3. Tojáshaszon (Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye⁸⁴)

A gyerekek a szomszéd ablakaira kukoricát dobáltak, és ezt a verset mondták:

Az én tyúkom mindig tojjék,
a komámasszonyé meg kotkodáljék!

15.1. Tojáshaszon (Szeged⁸⁵)

„Luca estéjin leül az asszony hét órakor, oszt fony tizenkét óráig, oszt mondja:”

Édös tyúkom, tojj, koty-koty,
másé ne tojj, ne koty-koty!

„Akkó az üvé sokat tojik.”

15.2. Tojáshaszon (Gyöngyös környéke, Tolna megye⁸⁶)

Az asszonyok Luca estéjén leasett kerékabroncsból etették a tyúkokat, hogy jövőre is együtt maradjanak, és ne tojjanak szanaszét. Etetés közben kemencepiszkáló vasal keverték a kukoricát, és ilyeneket mondtak:

Az én tyúkom toj-toj-toj,
a szomszédé kot-kot-kot!

Variáns: tojáshaszon („Én tyúkom..., / szomszéd tyúkjá...!” – Dávod, Bács-Kiskun megye⁸⁷).

16.1. Tojáshaszon (Gyöngyös környéke, Tolna megye⁸⁸)
 „Reggeli etetéskor a háziasszony a tyúkoknak ilyeneket mond:”

Kity-koty, toj-toj,
 gyertek, tikok, egyetek,
 sok friss tojást adjatok!

16.2. Tojáshaszon (Vajta, Fejér megye⁸⁹)
 A disznópörköltő piszkafával benyúltak a tyúkólba, megszurkálták a tyúkokat, és mondták:

Kity-koty, toj-toj!

17. Tojáshaszon (Szentkirályszabadja, Veszprém megye⁹⁰)
 Reggel a gazdasszony disznópörköltő fával megpiszkálja a tyúkokat, ezt mondva:

Tojzatok, kotoljatok!

Vagy:

Kotoljatok, tojzatok!

Vagy:

Jó tojók, jó kotlók legyetek!

Azonos szöveg (a második változattal): tojáshaszon (Som, Somogy megye⁹¹).

18. Tojáshaszon (Szentkirályszabadja, Veszprém megye⁹²)
 A disznópörköltő fával piszkálták meg a tyúkokat, ezt mondva:

Megpiszkálom likadat,
 hogy jó tojó legyél,
 ne hordd el a tojást máshová,
 tojjál-tojjál ide hamarost!

19.1. Tojáshaszon (Szécsény, Nógrád megye⁹³)
 A szomszéd tyúkjánál ezt mondták:

Itt legyék a kotkodács,
 nálunk meg a sok tojás!

Variáns: tojáshaszon („Miénk legyen a sok tojás, / maguké meg a kotkodács!” – Pétervására, Heves megye⁹⁴).

19.2. Tojáshaszon (Szeged⁹⁵)
 Lucakor a gazdasszony „az aprójóságokat^a egy kötéllel kerített vagy bottal rajzolt körbe szórt eleséggel szokta megetetni, miközben ezt mondja:”

A mi tyúkunk toj tojást,
 a másé mög kotkodál!

20. Tojáshaszon (Túrkeve, Jász-Nagykun-Szolnok megye⁹⁶)
 Este átkiabáltak a szomszédba:

A kend tyúkjá ne tojjon,
 csak kotoljon!

21. Tojáshaszon (Taszár, Somogy megye⁹⁷)
 A gazdasszony Luca estéjén etetés közben így beszélt:

Gyerünk tojni, tyúkjaim, gyerünk, ma sok tojás legyen!

22. Tojáshaszon (Kémes, Baranya megye⁹⁸)
 A gazdasszony egy tuskón ülve etette a baromfit, mondogatva közben:

Sokat tojzatok, kotyoljatok!

23. Tojáshaszon (Doboz, Békés megye⁹⁹)
 Luca napján a tyúkok fenekét piszkafával megpiszkálják, a másik kezükkel közben mákot szórnak, és ezt mondják:

Annyi tojást tojzatok,
 amennyi mákot hullajtok!

Karácsony – tojáshaszon

24. Tojáshaszon (Terpes, Heves megye¹⁰⁰)
 Karácsony éjjelén a gazdasszony egy üres zsákkal a kezében, baltával megveregette a tyúkol oldalát, és ezt mondta:

Agyonvágjak, ha tele nem tojjátok a zsákok!

^a 'baromfit'

*Karácsony – kártevők elküldése*25. Patkányküldés (Sámod, Baranya megye¹⁰¹)

Akinek sok patkány van a házánál, vetkőzzön karácsonyeste meztelenre, és hajtsa ostorral a patkányokat a kert végéből az utca felé, ezt kiabálva:

Huccs, ki, te, eridj a szomszédba!

Hasonló szöveg: patkányküldés („Höss, menjete a szomszédba!” – Makád, Pest megye¹⁰²).

26. Kártevők elküldése (Szalafő, Vas megye¹⁰³)

A húshagyókeddi vacsora előtt a házigazda vidra- vagy fűz vesszéből gúzszt kötött az udvaron, „közben egyik fia belülről, a macskajáró ablakon keresztül kérdezgette ilyesféleképpen”:

– Mit kötsz, mit kötsz?
– Kígyunak, békának a száját,
verebekét, egerekét, patkányokét,
minden kártevőét!

Addig beszélgettek, míg a gúzs készen nem lett (majd ezt a gúzszt a vacsorára elfogyasztott köleskása kiürült fazekában eltették tavaszra, akkor ráöntötték a vetőmagot, és ebből a fazékból vetettek).

*Nagypéntek – patkányküldés, betegségek elhárítása*27.1. Patkányküldés (Göcsej¹⁰⁴)

Nagypénteken egyesek a házat kora hajnalban körülfutják, kezükben pálcát tartva. A ház kerülése közben mondják:

Patkányok, csuótányok, egerek, poloskák,
oda menjete, ahun füstös kiémint láttok!

27.2. Patkányküldés (Szeremle, Bács-Kiskun megye¹⁰⁵)

Nagypénteken napkelte előtt kiséprik az udvart, a portától kifelé, ez mondva:

Tücskők, bogarak, mind oda menjete,
ahol legelőször füstöt láttok!

28. Betegségek ellen (Karácsond, Heves megye¹⁰⁶)

A gyerekek nagypénteken napkelte előtt leszaladtak a Tarnára meztelenre vetkezve. Útközben imádkozták a Miatyánkot és az Üdvözlégyet. A patakhoz érve háromszor megmártóztak nyakig, és ezt kiabálták:

Ótvar, hideglelés,
heptika,^a tarlavar,^b
rontás, himlő, pecsét,^c
távozz tőlem,
az Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében, amen.

„És hittük, ha ezt tesszük, semmi bajunk nem lesz.”

29. Szeplő ellen (Kelemér, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁰⁷)

Nagypénteken reggel a patakban mosdanak. Visszakézből merítik vizet a mosakodáshoz, és közben így szólnak:

Az én vizem folyjon el,
az én szeplőm múljon el!

*Nagyszombat és/vagy húsvét – patkány és egyéb kártevők elűzése*30. Bolhák elküldése (Makád, Pest megye¹⁰⁸)

Húsvét előtt való nap vagy feketevasárnapon^d beszólnak az ablakon; a házban lévő felel:

– Itthon vannak-e?
– Nincsenek.
– Ha itthon vannak, akkor menjenek el!

31.1. Kártevők ellen (Ecseg, Nógrád megye¹⁰⁹)

Nagyszombaton délben tizenkét órakor, mikor megszólal a harang, körül kell söpörni a házat, és ezt kell mondani:

Kígyók, békák, távozzatok!

Azonos szöveg: kártevők ellen (Hatvan, Heves megye¹¹⁰).

31.2. Kártevők ellen (Hatvan, Heves megye¹¹¹)

Kígyók, békák,
távozzatok a háztól!

Variánsok: kártevők ellen („Kígyó, béka” – Tizzasüly, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹¹² „Kígyó béka, távozz el...” – Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye;¹¹³

^a 'tüdőbaj'

^b A tarlóvar gennyess fertőzés a talpon; a mezítláb járás során lehetett összeszedni.

^c Valamilyen hólyagos vagy kiütéses betegség (például báránymimlő, kanyaró).

^d A húsvét előtti nagyböjt ötödik, vagyis virágvasárnap előtti vasárnapja.

Horgos, Észak-bánsági körzet, Szerbia;¹¹⁴ Zenta, Észak-bánsági körzet, Szerbia¹¹⁵ – három szöveg; „Kígyó, béka, / távozzál...!” – Besenyőtelek, Heves megye;¹¹⁶ „Kígyó, béka, / távozzon!” – Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹¹⁷).

31.3. Kártevők ellen (Lelesz, Töketeresesi járás, Szlovákia¹¹⁸)

Távozzatok, férgek, a lakástul!
Patkány, hörcsög, béka
ne legyen a lakásba!

31.4. Kártevők ellen (Galgahévíz, Pest megye¹¹⁹)

Kíjő, béka, svábbugar,
poloska, potkány, balha,
mindenféle csúf bogár,
távozzatok a háztul!

31.5. Kártevők ellen (Sárpilis, Tolna megye¹²⁰)

Tücsök, bogarak,
mindenféle férgek,
innen távozzatok,
itt ne lakozzatok!

32.1. Kártevők ellen (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹²¹)
Nagyszombaton, mikor a harangok megszólaltak, szaladoztak a gyerekek kolompokkal, és kiabáltak:

Megszólaltak a harangok,
kígyók-békák pusztuljatok!

Közben az asszonyok a ház elejét separték.

Azonos szöveg: kártevők ellen (Orosháza, Békés megye¹²²).

32.2. Kártevők ellen (Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun megye¹²³)

Kígyók-békák, szaladjatok,
megszólaltak a harangok!

Azonos szöveg: kártevők ellen (Szeged;¹²⁴ Szank, Bács-Kiskun megye¹²⁵).

Variánsok: kártevők ellen („...mert megszólaltak...” – Szeged;¹²⁶ „Kényók, békák, szaladjatok, / húzzák a mennyei harangot!” – Tápé [Szeged], Csongrád megye¹²⁷).

32.3. Kártevők ellen (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹²⁸)

Kényók, békák, szaladjatok,
szólnak a mönnyei harangok!

32.4. Kártevők ellen (Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye¹²⁹)

Csúszó,^a béka, féreg, pusztuljatok,
mert megszólalt a harangszó!

32.5. Kártevők ellen (Öttömös, Csongrád megye¹³⁰)

Békák, feketék,^b induljatok,
mögyszólaltak a harangok!

32.6. Kártevők ellen (Ferencszállás, Csongrád megye¹³¹)

Kígyók, békák, szaladjatok,
megkondút a harang!

32.7. Kártevők ellen (Deszk, Csongrád megye¹³²)

Kígyók, békák, szaladjatok,
mögcsöndültek a rézharangok!

32.8. Kártevők ellen (Algyő, Csongrád megye¹³³)

Kígyók, békák, szaladjatok,
mögghúzták a harangot.
A háztul távozzatok!
Mindön káros férög,
innen induljatok!

32.9. Kártevők ellen (Klárafalva, Csongrád megye¹³⁴)

Kígyók, békák, távozzatok,
Krisztus Urunk föltámadott!

Variáns: kártevők ellen (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹³⁵).

^a 'kígyó'

^b 'bolhák'

32.10. Patkányküldés (Nagytárkány, Töketeresesi járás, Szlovákia; Felnémet [Eger], Heves megye; Parád, Heves megye¹³⁶)
Ünnepnap harangszókor ezt kell mondani a patkányoknak:

Patkányok, harangoznak,
igyekezzetek a templomba!

33. Kártevők ellen (Tiszaörs, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹³⁷)
Mikor húsvétkor megszólal a harang, söpörni kell gyorsan, és ezt mondani:

Kigyó-béka távozzon,
kapor legyen a kertbe!

Egyéb naptári dátumok – kártevők elküldése

34. Patkányküldés (Boda, Baranya megye¹³⁸)
Akinek a házában sok patkány van, Benedek napján,^a hajnalban ostort vesz a kezébe, és megkerüli azt az épületet, ahol a patkányok laknak, ezt mondva:

A legközelebbi malomba, aló mars,
hogy itten többet ne uralkodhass!

Ha valaki kérdezné, hogy mit hajt a vásárra, nem szabad felelni, mert akkor nem mennek el a patkányok.

35. *Poc*^b elküldése (Doboz, Békés megye¹³⁹)
Kázmér napján^c e szavakkal tartják távol a patkányokat:

Kázmér vagyok,
poc ki innen!

Hasonló szöveg: poc elküldése („Ma Kázmér vagyok, / minden poc takarodjon!” – Doboz, Békés megye¹⁴⁰).

36. Kártevők elűzése (Rozsnyó környéke, Rozsnyói járás, Szlovákia)¹⁴¹
Abdon napján,^d napkelte előtt a ház, kamra, istálló, pince szemöldökfájának belső oldalára kell írni:

Abdon, mindenféle csuszó-mászó állatok.

A következő Abdon-napig minden féreg kipusztul a háztól.

^a Március 21.

^b 'patkány'

^c Március 4.

^d Július 30.

37.1. Bolhaűzés (Orosháza, Békés megye¹⁴²)
Március 1-jén az asszonynak a szoba földjén kell húznia a kötényét, és ezt kell mondania:

Ki, bolha, ki, bolha!

Az ember pedig bekiált az ablakon:

Be, március, be, március!

Hasonló szöveg: bolhaűzés („Be, március, / ki, balha!” – Balástya, Csongrád megye¹⁴³).

37.2. Bolhaűzés (Aranyosszék, Románia¹⁴⁴)
Március 1-jén a gazda meztelenre vetkőzve háromszor megkerülte a házat, s ezt kiáltotta:

Harmadik szomszédba menjen minden balha!

38. Békaűzés (Kide, Kolozs megye, Románia¹⁴⁵)
Nagyboldogasszony napján a ház körül sepernek, hogy a templomba menjenek a békák. Közben ezt mondják:

Seprem a békákat,
nem a gazot!

39. Prücsök^a elküldése (volt Borsod vármegye¹⁴⁶)
A gazdasszony karácsony éjszakáján vetkőzzék meztelenre, és söpörje ki a házat e szavakkal:

Hess, hess, hess!
Menjete a raórátéra!^b

Kenyérsütés – svábbogár elküldése

40. Svábbogár elküldése (Kapunvár, Győr-Moson-Sopron megye¹⁴⁷)
Dagasztás közben a gazdasszony tésztás kezét a köténye alá dugva menjen a svábbogarak fészkehez. Ott dörzsölje le kezéről a tésztát, és lassan lépegetve mondja ezt:

Mindenféle csuszó-mászó állatok,
jöjjetek utánam!

Aztán megindul, és az ötödik házig megy, ott teljesen ledörzsöli a kezét. Három nap múlva elpusztul az összes svábbogár.

^a 'tücsök'

^b Róráte: 'hajnali mise'.

Különböző naptári dátumok – szerelemvarázslás, férjvarázslás

41. Szerelemvarázslás (Domoszló, Heves megye¹⁴⁸)
Szent György napja előtt a lányok *göröginyát*^a szednek a mezőn, és közben ezt mondogatják:

Ahogy én szedlek,
úgy jöjjenek utánam a legények!

42. Szerelemvarázslás (Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar megye¹⁴⁹)
Luca napján mosdás közben ezt mondják a lányok:

Vidd el, folyó, ezt a szappant,
hogy szép legyek, piros legyek,
jövő ősszel férjhez menjek!

43. Férjvarázslás (Bucsuta, Zala megye¹⁵⁰)
Szent Márton hajnalán a lányok trágyát visznek a kertbe, ott leborítják, és ráállva mondják:

Alulról is, felülről is,
keletről is, nyugatról is
jöjjenek a kérők!

Újhold – egészségvarázslás

44. Egészségvarázslás (Szeged környéke¹⁵¹)
Mikor meglátják az újholdat, ugrálnak, és mondják:

Ebbe a hónapba ilyen pirosak legyünk!

Első égzengés – fejfájás ellen

45. Fejfájás gyógyítása (Karancskeszi, Nógrád megye¹⁵²)
Az első égzengéskor falba verik a fejüket, így beszélve:

Arra menjen el a fejfájásom, ahonnan zeng.

^a *Göröginya*: azonosíthatatlan futónövény.

Esküvő utáni első alkalmak – szerelemvarázslás, gyermekáldás

46. Gyermekáldás (Borsodszirák, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁵³)
Mikor jött az esküvőről az új pár, gyereket ringattak, és ezt mondták az új asszonynak:

Eszteendőre így ringasd!

47. Szerelemvarázslás (Göcsej¹⁵⁴)
Az első éjszakán lefekvés előtt az új asszony az ágyba dobja a gyűrűjét, s míg az ura keresi, addig azt mondogatja magában:

Keresd, keresd gyűrűmet,
holtig való kedvemet!

Azért teszi ezt, hogy a férje az ő kedvében járjon.

48. Új pár szerelme (Galgahévíz, Pest megye¹⁵⁵)
Mikor esküvő után a férj szüleinek a házába ér az új pár, az anyós mézbe mártja a kezét, bekeni a menyasszony száját, ezt mondván:

Aminő édes ez a méz,
olyan édes legyen a ti páros életetek is!
Szaporodjatok, mint a csicsóka!

49. Gyermekáldás (Hódmezővásárhely, Csongrád megye¹⁵⁶)
Ha az új pár látogatóba megy valahová, a menyecskét kenyérral kínálják, és ahogy vágják a kenyeret, ezzel a mondókéval kísérik:

Farából adok,
hogy gyerek legyen,
meg is hámozom,
hogy piros legyen,
meg is vagdalom,
hogy bodor legyen!

Születés utáni első alkalmak – az újszülött egészsége

50. Jól alvó újszülött (Dobronak, Muravidék régió, Szlovénia¹⁵⁷)
Keresztelő után némelyek a tűzhely alá tették a gyereket, ott háromszor megfordították, és ezt mondták:

Ille aluvu liégy!

51. Újszülött egészsége (Ormánság¹⁵⁸)
Az első hét letelte után az anya első útja a nagyanyához vezet, aki párnákat rak alá, ezt mondva:

Elyen kövér legyen a kisbabád!

52. Újszülött egészsége (Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁵⁹)
Aki először látogat egy újszülöttet, tojást visz neki, ezt mondva:

Ilyen egészséges legyél!

Hasonló szövegek: újszülött egészsége (Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶⁰ „Juj, ilyen egészséges legyél!” – Tiszanána, Heves megye¹⁶¹).

53. Újszülött egészsége (Sárrétudvari, Hajdú-Bihar megye¹⁶²)

Ilyen íp, ilyen szíp legyél!

54.1. Újszülött egészsége (Nagyrev, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶³)
Ha a kisgyereket először vitték valahová, ott megkerékítették tojással az arcát,^a így szólva:

Ilyen kis kerek arcod legyen!

Ezután a pólyába dugták a tojást.

Hasonló szövegek: újszülött egészsége (Somogyudvarhely, Somogy megye;¹⁶⁴ Hajdúnánás, Hajdú-Bihar megye;¹⁶⁵ Hódmezővásárhely, Csongrád megye;¹⁶⁶ Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁶⁷ Karancskeszi, Nógrád megye¹⁶⁸).

54.2. Újszülött egészsége (Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁶⁹)

Ilyen gömbölyű képed legyen,
ilyen pampuskáid^b legyenek!

55. Újszülött egészsége (Ipolytölgyes, Pest megye¹⁷⁰)

Ilyen szép tiszta legyen az arcod!

56.1. Újszülött egészsége (Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar megye;¹⁷¹ Drávacéradony, Somogy megye¹⁷²)
Tojást adnak az újszülöttnek, és ezt mondják neki:

Ilyen kerek, ilyen szép,
ilyen gömbölyű legyél!

^a Ti. tojással köröztek az arca körül.

^b 'fánkjaid', azaz 'kerek arcocskáid'

Hasonló szövegek: újszülött egészsége (matyók, Borsod-Abaúj-Zemplén megye;¹⁷³ Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷⁴).

56.2. Újszülött egészsége (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁷⁵)

Ilyen szép lögyél,
ilyen kerek lögyél,
ilyen tiszta lögyél!

57.1. Újszülött egészsége (Nemesbikk, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁷⁶)
Keresztelő után a szülésnő egy ép tojással megsimogatja az újszülött arcát, ezt mondva:

Olyan egészséges légy, mint ez a tojás!

Hasonló szöveg: újszülött egészsége (Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁷).

57.2. Újszülött egészsége (Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁷⁸)

Olyan egészséges legyél,
mint a frissen tojt tojás!

Hasonló szövegek: újszülött egészsége („Olyan szép piros...” – Szeremle, Bács-Kiskun megye;¹⁷⁹ Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸⁰).

57.3. Újszülött egészsége (Kiszombor, Csongrád megye¹⁸¹)

Ilyen szép, tiszta és kerek legyen az arcod,
mint ez a tojás!

Hasonló szövegek: újszülött egészsége (Tiszaörs, Jász-Nagykun-Szolnok megye;¹⁸² Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok megye¹⁸³).

58.1. Újszülött egészsége (Tápé [Szeged], Csongrád megye¹⁸⁴)
Mikor először viszi el az anya a gyereket valahová, egy szép tojást választanak, megkerékítik vele az arcát:

Ilyen szép lögyé,
ilyen fehér lögyé,
ilyen egészséges lögyé,
mint ez a tojás!

Azután a legelső koldusnak adják „Isten nevébe”.^a

^a Alamizsnaként, hogy imádkozzon a család halottainak lelki üdvéért.

58.2. Újszülött egészsége (Hódmezővásárhely, Csongrád megye¹⁸⁵)

Olyan kerek,
olyan piros,
olyan puha legyen a képe,
mint ez a tojás!

59. Újszülött egészsége (Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén megye¹⁸⁶)

Újszülött látogatásakor tojással kerekítik az arcát:

Mint a tojás, olyan szép,
olyan gömbölyű legyél!

60.1. Újszülött szép foga (Ordas, Bács-Kiskun megye¹⁸⁷)

Ha új helyre viszik a csecsemőt, a házigazda tojást dug a gyerek párnája alá. Előtte megsimítja a gyerek ínyét a tojással, ezt mondva:

Ilyen fehér fogad lögyön!

60.2. Újszülött szép foga (Zámoly, Fejér megye¹⁸⁸)

Hasonló cselekménnyel:

Ilyen fehér legyen a fogad!

61. Újszülött egészsége (Rétközberencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye; Kisvárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye; Nyíribrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye stb.¹⁸⁹)

Mikor a kisgyereket először nézi meg a nagyanyja, vigyen magával egy csokor piros és egy csokor fehér tulipánt; azzal a gyerek arcát megcsapkodva mondja ezt:

Olyan piros és olyan fehér és tiszta légy,
mint ez a tulipánt!

JEGYZETEK

- 1 Dömötör T. 1964, 210; 1974, 97.
- 2 Dömötör T. 1974, 94–100; az idézet a 97. oldalon.
- 3 Bosnyák 1982, 76–77.
- 4 Gönczi 1914, 265.
- 5 MNT 18.
- 6 Kisbán Eszter gyűjtése, 1966.
- 7 Gönczi 1914, 236.
- 8 MNT 18.
- 9 MNT 18.

- 10 MNT 18.
- 11 MNT 18.
- 12 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968
- 13 MNT 18.
- 14 Richter M. 1898, 80.
- 15 MNT 18.
- 16 Dömötör Tekla és Pócs Éva gyűjtése, 1968.
- 17 Csoma 2000, 32.
- 18 Halász 2005, 100.
- 19 Istvánffy 1911, 299.
- 20 MNT 18.
- 21 Pócs Éva gyűjtése, 1963
- 22 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 23 Benedek Sándor gyűjtése, EA 1299, 1.
- 24 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 25 MNT 18.
- 26 MNT 18.
- 27 MNT 18.
- 28 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 29 MNT 18.
- 30 MNT 18.
- 31 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
- 32 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 33 MNT 18.
- 34 MNT 18.
- 35 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 36 MNT 18.
- 37 MNT 18.
- 38 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 39 MNT 18.
- 40 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 41 MNT 18.
- 42 Vajkai 1943, 159.
- 43 MNT 18.
- 44 MNT 18.
- 45 MNT 18.
- 46 MNT 18.
- 47 Berze Nagy 1940, III. 280.
- 48 Vajkai 1943, 159.
- 49 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 50 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 51 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 52 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 53 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 54 Pócs Éva gyűjtése, 1960.
- 55 Pócs Éva gyűjtése, 1961.

- 56 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 57 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 58 Molnár István gyűjtése, EA P 53/1953.
- 59 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 60 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 61 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 62 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 63 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 64 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 65 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 66 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 67 P. Madar Ilona gyűjtése, 1963.
- 68 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 69 Berényi Andrásné gyűjtése, EA P 196/1962–1963.
- 70 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1963.
- 71 Eördegh Béla gyűjtése, EA 4650, 5.
- 72 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
- 73 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1962.
- 74 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 75 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 76 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 77 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 78 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 79 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 80 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 81 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 82 Benkóczy 1907, 100.
- 83 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 84 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 85 Kálmány 1891b, II. 112.
- 86 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 87 Grynæus Tamás gyűjtése, 1968.
- 88 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 89 Diószegi Vilmos gyűjtése, 1961.
- 90 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 91 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 92 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1962.
- 93 MNA, Pócs Éva gyűjtése, 1959.
- 94 Diószegi Vilmos Luca-kérdőíve, 1962.
- 95 Bálint 1957, II. 62.
- 96 MNA, Györffy Lajos gyűjtése, 1960.
- 97 Csapó Józsefné gyűjtése, EA P 146/1968, 96.
- 98 Zentai János gyűjtése, EA P 65/1957.
- 99 Csapó Józsefné gyűjtése, EA P 146/1968, 96.
- 100 Lengyel–Limbacher 1997, 167.
- 101 Berze Nagy 1940, III. 162.

- 102 Vargyas 1945, 60.
- 103 Kardos 1943, 239.
- 104 Gönczi 1914, 243.
- 105 Grynæus Tamás gyűjtése, 1962.
- 106 MNT 15.
- 107 B. Kovács 1998, 399.
- 108 Vargyas 1945, 60.
- 109 Manga János gyűjtése, EA 2460, 13.
- 110 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 111 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
- 112 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 113 Móra 1913, 82.
- 114 Móra 1913, 82.
- 115 Móra 1913, 82.
- 116 Berze Nagy 1910, 29.
- 117 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 118 Pócs Éva gyűjtése, 1966.
- 119 Benedek Sándor gyűjtése, EA 686, 3.
- 120 Kovács Aladár gyűjtése, EA 1671, 6.
- 121 Pócs Éva gyűjtése, 1964.
- 122 Szabó Mihály gyűjtése, EA 707, 40.
- 123 Zsigmond Konrád gyűjtése, EA 87, 60.
- 124 Kálmány 1891b, II. 111.
- 125 Fehér Z. 2003, 250.
- 126 Benkó László gyűjtése, EA 640, 128.
- 127 Grynæus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 128 Grynæus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
- 129 Luby 1928, 201.
- 130 Polner 1978, 37.
- 131 Polner 1978, 36.
- 132 Polner 1978, 36.
- 133 Polner 1978, 36.
- 134 Polner 1978, 36.
- 135 Polner 1978, 36.
- 136 Lázár Péter gyűjtése, EA 440, 214. Pontos helymegjelölés nélkül.
- 137 Pócs Éva gyűjtése, 1961.
- 138 Berze Nagy 1940, III. 160.
- 139 Csapó Józsefné gyűjtése, EA P 146/1968, 24–25.
- 140 Csapó Józsefné gyűjtése, EA P 146/1968, 24.
- 141 Glosz 1892, 475.
- 142 Nagy Gyula gyűjtése, EA 132, 13.
- 143 Polner 1978, 30.
- 144 Jankó 1893, 254.
- 145 Vajkai 1943, 151.
- 146 Istvánffy 1911, 297.
- 147 Varga Tibor gyűjtése, EA 119, 5–6.

- 148 Némethy 1947, 122.
 149 MNT 18.
 150 Sebestyén 1906, 421.
 151 Kálmány Lajos gyűjtése, EA 2860, 52.
 152 MNT 20.
 153 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2137, 256.
 154 Gönczi 1914, 350.
 155 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 156 Kiss L. 1919, 84.
 157 Gönczi 1914, 322.
 158 Kiss G. 1937, 110.
 159 MNT 18.
 160 Pócs Éva gyűjtése, 1967.
 161 Répási István gyűjtése, EA 1798, 158.
 162 P. Madar 1967, 34.
 163 Pócs Éva gyűjtése, 1962.
 164 MNT 18.
 165 MNT 18.
 166 MNT 18.
 167 MNT 20.
 168 MNT 18.
 169 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 170 P. Madar Ilona gyűjtése, 1960-as évek.
 171 MNT 18.
 172 MNT 18.
 173 Herkely 1938, 225.
 174 MNT 18.
 175 Grynæus Tamás gyűjtése, 1955–1956.
 176 MNT 15.
 177 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 178 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 179 MNT 18.
 180 MNT 18.
 181 MNT 18.
 182 MNT 18.
 183 Pócs Éva gyűjtése, 1963.
 184 Györffy Györgyné gyűjtése, EA 2142, 33.
 185 Kiss L. 1919, 89.
 186 MNT 18.
 187 MNT 18.
 188 MNT 18.
 189 Kriston Antal gyűjtése, EA 492. Pontos helymegjelölés nélkül.

BIBLIOGRÁFIA

- AGAPKINA, T. A. 2010: *Vostočnoslavjanskije lečebnye zagovory v sravnitel'nom osvješčenij. Sjuzetika i obraz mira*. [A keleti szláv gyógyító ráolvasások összehasonlító vizsgálata. Szüzsék és világkép.] Moskva: Indrik.
 – 2011: Parallel Motifs in Healing Charms of East and West Slavic Peoples. In *Oral Charms in Structural and Comparative Light. Proceedings of the Conference of the ISFNR Committee on Charms, Charmers and Charming 27–29th October 2011, Moscow*. Moscow: Russian State University for the Humanities, 68–74.
- AGAPKINA, T. A.–LEVSKIEVSKAJA, E. E.–TOPORKOV, A. L. 2003: *Polesskije zagovory zapisah v 1970–1990–h. gg.* [Poleszjei ráolvasások, az 1970–1990 közötti gyűjtésekből.] Moskva: Indrik.
- AGAPKINA, Tatiana–TOPORKOV, Andrei 2013: Charm Indexes: Problems and Perspectives. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 71–99.
- AMATO, Antonio 1933: *Nuovo contributo al folklore Iripino*. (Il Folklore Italiano 8.)
- ANTALNÉ TANKÓ Mária 2003: *Gyimes-völgyi csángó népi gyógyászat*. Budapest: Európai Folklor Intézet–L'Harmattan.
 – 2004: *A gyimesvölgyi csángó magyarok hitvilága*. Budapest: General Press.
- ARNAUD, Louis 1912: La Baskania ou le mauvais oeil chez les grecs modernes. *Echos d'Orient* 15: 385–394, 514–520.
- BAJCSAY Márta–KÖVÁRI Réka 2012: Régi és újabb vallásos énekek a gyimesközéplökiak mindennapjaiban a 21. század elején. In: Pócs Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből*. (Studia Ethnologica Hungarica XIV.) Budapest–Pécs: L'Harmattan–PTE Néprajz Tanszék, 279–330.
- BAKOS József 1944: *Önképzés és szolgálat*. Érsekújvár: Az érsekújvári állami gimnázium önképzőkörének kiadása.
- BALASSA Iván 1963: *Karcsai mondák*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- BALÁSY Dénes 1901: Udvarhelymegyei kuruzslószerkek és gyógyítási babonák. *Ethnographia* XII: 33–36.
 – 1905: Udvarhely vármegyei babonák. *Ethnographia* XVI: 40–42.

- BALÁZS Lajos 2002: Látható és rejtett szinkronizáció és diakronia az igézés gyógyításában. In Pócs Éva (szerk.): *Mikrokozmosz–makrokozmosz. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben.* (Tanulmányok a transzcendensről III.) Budapest: Balassi Kiadó, 400–411.
- BALÁZS Márton 1891: Szilágysági néprajzi adalékok. *Ethnographia* II: 200–209.
- BÁLINT Sándor 1929: Szegedi népies imádságok és ráimádkozások. *Népünk és Nyelvünk* I: 189–190.
– 1933: Adalékok a szegedi néphithez. Szümöcsörű (szemölcsről) való. *Népünk és Nyelvünk* V: 175–176.
– 1943: *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből.* Kassa: Veritas.
– 1957: *Szegedi szótár* II. Budapest, Akadémiai Kiadó.
– 1977: *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából* I–II. Budapest: Szent István Társulat.
- BALLAGI Aladár 1873: Babonák, kuruzslások. *Magyar Nyelvőr* II: 516–517.
- BALOGH, Andreas 1930: *Contributiori asupra starii actuale și a desvoltarii chirurgiei populare la empiriai maghiari din Ardeal.* [Adalékok a népi sebészet fejlődéséhez és jelenlegi állapotához az erdélyi magyarságnál.] Cluj: k. n.
- BÁN Aladár 1915: Kinckeresés a néphitben. *Ethnographia* XXVI: 28–40, 86–93.
- BANG, Anton 1901–1902: *Norsk hexeformler og magiske opskrifter.* Kristiania: Skifter udgivne af Videnskabsselskabet i Christiania 2. Historisk-filosofisk Klasse.
- BARNA Gábor 1974: Állatgyógyítás visszafelé számláló ráolvasással. In *A Jász Múzeum jubileumi évkönyve.* Jászberény: Jász Múzeum, 189–210.
– 1979: *Néphit és népszokások Hortobágy vidékén.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
– 1989: Fejezetek a palóc néphitből. In BAKÓ Ferenc (szerk.): *Palócok* IV. *Rítus és folklór.* Eger: Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága, 595–677.
- BÁRTH Dániel 2010a: *Benedikció és exorcizmus a kora újkori Magyarországon.* (Fontes Ethnologiae Hungaricae IX.) Budapest: L'Harmattan.
– 2010b: Benedikciók a kora újkori bencés medicina szolgálatában. In Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben* (Tanulmányok a transzcendensről VII.) Budapest: Balassi Kiadó, 498–514.
– 2013: Church Benedictions and Popular Charms in Hungary. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe.* Budapest: CEU Press, 117–131.
- BÁRTH János 2006: *Jézus dicsértessék! A székelyvassági hegyi tanyák népének vallási hagyományai.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete.
- BAUSINGER, Hermann 1968: *Formen der Volkspoesie.* Berlin: Erich Schmidt Verlag.

- BÉKÉSI Imre (szerk.) 1996: *Bábakeresztység. Népi szövegek Szeged környékéről. Válogatás Polner Zoltán gyűjtéséből.* Szeged: JGYTF.
- BELLOSICS Bálint 1896: Ünnepek babonái. *Ethnographia* VII: 182–186.
– 1899: Délvidéki magyar babonák. *Ethnographia* X: 304–313.
- BENE Zsuzsanna 1964: Adatok a népi embergyógyításhoz a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Felsőzsolca, Sajópálfalva és Arnót községekből. *Néprajzi Közlemények* IX(1–2): 97–113. (Lásd még: BÉRESNÉ.)
- BENKÓCZY Emil 1907: Egervidéki babonák. *Ethnographia* XVIII: 99–102, 150–153.
- BENKŐ András 1891: Háromszéki babonák. *Ethnographia* II: 357–363.
- BENKŐ István 1913: Ráolvasások. *Magyar Nyelvőr* XIII: 431.
- BÉRESNÉ BENE Zsuzsanna 1957: A tejjel kapcsolatos hiedelmek és szokások a Cserháton. *Néprajzi Közlemények* II(1–2): 188–202. (Lásd még: BENE.)
- BERGSTRAND, Carl-Martin 1932: Balslands folkliga läkekonst. *Hembygden* (Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund) 82: 76–92.
– 1965: *Gammalt från Ale Härad. Folkminnen från Ale Härad i Västergötland.* Göteborg: Akademiförlaget–Gumperts.
- BERZE NAGY János 1910: Babonák, babonás alakok és szokások Besenyőteleken. *Ethnographia* XXI: 24–30.
– 1940: *Baranyai magyar néphagyományok* I–III. Pécs.
– 1981: A századforduló táján feljegyzett hiedelmek, szokások és babonás történetek a Heves megyei Besenyőtelekről. (Közreadta: BANÓ István.) In *Az Egri Múzeum évkönyve* 18: 311–329.
- BETZ, Hans Dieter (ed.) 1996: *The Greek Magical Papyri in Translation. Including the Demotic Spells.* Chicago–London: The University of Chicago Press.
- BEZZENBERGER, Adalbert 1882: *Litauische Forschungen: Kenntnis der Sprache und des Volkstumes der Litauer.* Göttingen: Verlag von Robert Poppmüller.
- B. KOVÁCS István (szerk.) 1998: *Hervadatlan rózsagyüker. Gömör-Kishont magyar népköltészet.* Dunaszerdahely: Lilium Aurum.
- BODON Józsefné 1877: Babonák. *Magyar Nyelvőr* VI: 82–83.
- BOÉR Miklós 1901: A Szilágyság népeiről. *Erdély népei* IV: 10–13.
- BOLGÁR Ágnes 1934: *Magyar bájoló imádságok a XV–XVI. századból.* Budapest: Mérnökök Nyomdája.

- BONOMO Giuseppe 1963: *Scongiuri del popolo Siciliano*. Palermo: Palumbo.
- BORBÁS Vince 1875: Babonák. *Magyar Nyelvőr* IV: 34–35.
- BORNEMISZA Péter 1955: *Ördögi kísértetek*. (ECKHARDT Sándor gondozásában.) Budapest: Akadémiai Kiadó. [Sempte, 1578.]
- BOROVSKY Samu (szerk.) 1911: *Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye*. Budapest: Országos Monografia Társaság.
- BOSNYÁK Sándor 1973a: Adalékok Bezdán néphitéhez. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* V: 87–105.
 – 1973b: Adalékok a moldvai csángók népi orvoslásához. *Orvostörténeti Közlemények* 69–70: 279–298.
 – 1977: *A bukovinai magyarok hitvilága* I. (Folklór Archívum 6.) Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport.
 – 1980: *A moldvai magyarok hitvilága*. (Folklór Archívum 12.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport.
 – 1982: *A gyimesvölgyi magyarok hitvilága*. (Folklór Archívum 14.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport, 68–157.
 – 1992: Az ördögök szabadon jártak. Száz gyimesvölgyi rege. *Örökség* 1: 10–24.
 – 2003: *Mit láték álomban: Népi álmofejtés és hiedelemtörténetek*. Budapest: Európai Folklór Intézet–L'Harmattan.
- BOZÓKY, Edina 1991: Mythic Mediation in Healing Incantations. In CAMPBELL, Sheila D.–HALL, Bert S.–KLAUSNER, David N. (eds.): *Health, Disease and Healing in Medieval Culture*. London: Macmillan, 84–92.
 – 1994: From Matter of Devotion to Amulets. *Medieval Folklore* III(Fall): 91–107.
 – 2003: *Charmes et prières apotropaiques*. (Typologie des sources du Moyen Âge occidental 86.) Brepols: Turnhout.
 – 2013: Medieval Narrative Charms. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 101–115.
- BOUATELLER, Marcelle 1966: *Médecine populaire d'hier et d'aujourd'hui*. Paris: G. P. Maisonneuve et Larouse.
- BRIE, Maria 1906: Der germanische, insbesondere der englische Zauberspruch. *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde* VIII: 1–36.
- BRUMMER, Onni Johannes 1908: *Über die Bannungsorte der finnischen Zaubersprüche*. Akademische Abhandlung. Finnische Literaturgesellschaft, Helsinki.
- BURÁNY Béla 2001: *Ünnepek, szokások, babonák* II. Újvidék: Forum Könyvkiadó.

- BURNETT, Charles (ed.) 1996: *Magic and Divination in the Middle Ages. Texts and Techniques in the Islamic and Christian Worlds*. Aldershot: Variorum.
- BUZSÁKI Istvánné 1998: *Ötszáz év öröksége. Buzsáki népszokások*. Kaposvár: Buzsák község Önkormányzata.
- CARMICHAEL, Alexander (ed.) 1900–1971: *Carmina Gadelica* 1–6. Edinburgh: Scottish Academic Press.
- CHRISTIANSEN, Reidar Thoralf 1914: *Die finnischen und nordischen Varianten des zweiten Merseburgerspruches*. (Folklore Fellows' Communications 18.) Hamina: Academia Scientiarum Fennica.
- CONKOVA, Szvetlána 2010: Megégni tűz nélkül. Betegségdémonok a késő középkori bolgár mágikus szövegekben. In PÓCS Éva (szerk.) *Mágikus és szakrális medicina. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről VII.) Budapest: Balassi Kiadó, 101–118.
- CONRAD, Joseph L. 1983: Magic Charms and Healing Rituals in Contemporary Yugoslavia. *Southeastern Europe/L'Europa du Sud-Est* 10(2): 99–120.
- CRISTESCU, Ștefania 2003: *Descântatul in Cornova-Besarabia*. (Ed. GOLOPENTIA, Sanda.) București: Paideia.
- CRISTESCU-GOLOPENȚIA, Ștefania 1944: *Drăgus. Un sat din Țara Oltului (Făgăras). Manifestari spirituale. Credințe și rituri magice*. București: Institut Social Roumain.
- CZÉBELY Lajos 1999: Madarak voltunk, földre szálltunk. (Gyermekkorunk költészetéről.) In P. PUNYKÓ Mária (szerk.): *Madarak voltunk... Kárpátaljai néprajzi írások*. Budapest–Beregszász, Mandátum, 184–210.
- CZÉGÉNYI Dóra 1999: Magyar–román interetnikus kapcsolatok vallási vetülete. A román pap alakja egy erdélyi közösség hiedelemrendszerében. In BORBÉLY Éva–CZÉGÉNYI Dóra (szerk.): *Változó társadalom*. (Krizsa Könyvek 1.) Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 29–43.
- CSALOG József 1941: Eleven bütök. *Néprajzi Értesítő* XXXIII: 275.
- CSEFKÓ Gyula 1929: Babonás történetek. *Ethnographia* XL: 192–194.
- CSENGERY János 1882: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XI: 333–334.
- CSERÉP József 1885: Ráolvasások. *Magyar Nyelvőr* XIV: 426.
- CSENGŐ Bálint 1992: Népi gyógyítás Küküllőkeményfalván. In KESZEG Vilmos (szerk.): *Krizsa János Néprajzi Társaság évkönyve* 1. Kolozsvár: Gloria Kiadó, 60–76.

- CSERMÁK Géza 1949: Az istensegítsiek állatorvoslása. *Ethnographia* LX: 236–266.
– 1957: Holddal kapcsolatos szokások és hiedelmek az istensegítsi székelyeknél. *Néprajzi Közlemények* II(1–2): 146–147.
- CSEBNOV, I. 1978: Az orosz szerelmi ráolvasások szerkezete I. *Folklorisztika* 2–3: 180–208. [O strukture russkogo l'ubovnoho zagorova. *Trudy po znakovym sistemam*, Tartu, 1965(2): 159–172.]
- CSOMA Gergely 1994: A somoskai ráolvasófüzet. *Néprajzi Látóhatár* III(1–2): 253–259.
– 2000: *Varázslások és gyógyítások a moldvai csángómagyaroknál*. Pomáz: Kráter.
- CsÖGÖR Enikő 1998: *Tordatúr hiedelemvilága*. Bukarest: Kriterion.
- CSÜRY Bálint 1935–1936: *Szamosháti szótár* I–II. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- DACZÓ Árpád Lukács 2003: *Hosszú utak megszomorodának... Archaikus népi imádságok, ráolvasók, szentes énekek Erdélyből és Moldvából*. Budapest: Magyar Napló.
- DAVIDSON, Maxwell J. 1992: *Angels at Qumran. A Comparative Study of 1 Enoch 1–36, 72–108 and Sectarian Writings from Qumran*. Journal for the Study of the Pseudepigraphia. Supplement Series 11.
- DE MARTINO, Ernesto 1963: *Italie du Sud et Magie*. Paris: Gallimard. [*Sud e magia*. Milano: Feltrinelli, 1959.]
- DIÓSZEGI Vilmos 1957: „Visszafelé számláló” ráolvasások. *Néprajzi Közlemények* II(3–4): 162–171.
– 1960a: Az „agos gyerek” a bukovinai székelyeknél. *Néprajzi Közlemények* V(1): 87–92.
– 1960b: Embergyógyítás a moldvai székelyeknél. *Néprajzi Közlemények* V(3–4): 162–173.
– 1967: Az „árpa” gyógyítása. In SZOLNOKY Lajos (szerk.): *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából*. *Néprajzi Értesítő* XLIX: 32–33, 59–66.
- DOBROSSY István–FÜGEDI Márta 1979: Ráolvasások egy 18. századi gyógyító könyvből. In *A Herman Ottó Múzeum évkönyve* 17–18: 245–260.
- DÖMÖTÖR Ákos 1988: *A magyar tündérmesék típusai (AaTh 300–749)*. (Magyar Népmesekatalógus 2.) (Szerk. Kovács Ágnes.) MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest.
- DÖMÖTÖR Tekla 1964: *Naptári ünnepek, népi színművészet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
– 1974: *A népszokások költészete*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- DUBSKY, Ota 1929: Zaklínací formuly a lidova říkadla v zápedních a jižních cednách. *Sborník městského historického musea v Plzni* IV: 118–139.

- DUNDES, Alan 1981a: Wet and Dry, the Evil Eye: An Essay in Indo-European and Semitic Worldview. In DUNDES, Alan (ed.): *The Evil Eye. A Folklore Casebook*, New York, London: Garland Publishing, 257–312.
– 1981b (ed.): *The Evil Eye. A Folklore Casebook*. New York–London: Garland Publishing.
- EBERMANN, Oskar 1903: *Blut- und Wundsegen in ihrer Entwicklung dargestellt*. (Palaestra XXIV.) Berlin: Mayer und Müller.
- EIS, Gerhard 1964: *Altdeutsche Zaubersprüche*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- ELWORTHY, Frederick Thomas 1912: Evil Eye. In HASTINGS, James (ed.): *Encyclopaedia of Religion and Ethics* 5. Edinburgh: Clark, 608–615.
- ERDÉLYI Zsuzsanna 1976: *Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok*. Budapest: Magvető.
– 1988: *Archaikus népi imádságok*. In VARGYAS Lajos (főszerk.): *Népköltészet*. (Magyar Néprajz V., Folklor 1.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 692–748.
– 1991: Az archaikus népi imádságzáradékok történeti kérdései. In UŐ (szerk.): *Boldogasszony ága. Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Budapest: Szent István Társulat, 51–142.
– 1999: *Hegyet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok*. (Harmadik, bővített kiadás.) Pozsony: Kalligram.
- ERDÉSZ Sándor 1984: *Kigyókultusz a magyar néphagyományban. Debrecen*. (Studia Folkloristica et Ethnographica 12.) Debrecen: KLTE Néprajzi Tanszék.
- FARAONE, Christopher A.–OBBINK, Dirk (eds.) 1991: *Magika Hiera. Ancient Greek Magic and Religion*. New York–Oxford, Oxford University Press.
- FEHÉR Gyula 1937: Bábajosok, boszorkányok Recsken és környékén. *Ethnographia* XLVIII: 220–224.
- FEHÉR Zoltán 2003: *Boszorkány a forgószélben. Szank és Móricgát néphite, népi gyógyászata*. Budapest: Európai Folklor Intézet–L'Harmattan.
- FEJŐS Zoltán 1985: *Hiedelemrendszer, szöveg, közösség: esettanulmány Karancseszi példáján*. (Hiedelemrendszer, szöveg, közösség 1–2.) *Néprajzi Közlemények* 27–28.
- FEKETE Lajos 1907: Jászok ráolvasásai. *Ethnographia* XVIII: 125–126.
- FÉL Edit 1941: *Kocs 1936-ban*. Budapest: A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarisztan-tudományi Intézetének kiadása.
- FERENCZ Irén 1998: Népi időjárás-ismeret, időjósok megfigyelései és hiedelmek Csík-szentdomokoson. Szeged. (Szakdolgozat; kézirat.)

- FERENCZI Imre 1973–1974: Népi gyógymódok a bánsági magyarok körében. *Néprajzi Dolgozatok* 28, Szeged.
– 1977: Ráolvasások, archaikus népi gyógymódok a Maros mentéről. *Néprajzi Dolgozatok* 34, Szeged.
- FERENCZI János 1874: Babonák. *Magyar Nyelvőr* III: 226–227, 277–278, 320–322, 368, 424–425.
– 1875: „Ráimádkozások”. *Magyar Nyelvőr* IV: 137–138, 231.
- FILIMON Aurél 1913: Besztercevidéki oláh ráolvasások. *Etnographia* XXIV: 167–169.
- FOSTER, George M. 1965: Peasant Society and the Image of Limited Good. *American Anthropologist* 67: 293–215.
- FRANKFURTER, David 2002: Narrating Power: The Theory and Practice of the Magical Historiola in Ritual Spells. In MIRECKI, Paul–MEYER, Marvin (eds.): *Magic and Ritual in the Ancient World*. Leiden–Boston–Köln: Brill, 457–476.
- FRANZ, Adolph 1909: *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter* I–II. Freiburg in Breisgau: Herder.
- FÜGEDI Márta 1982: *Emberfeletti hatalmú lények Mátraderecske faluközösségeinek hiedelmiben*. (Folklór Archívum 14.) Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport, 166–221.
- GAÁL Ferenc 1878: Babonák. *Magyar Nyelvőr* VII: 35, 85–86, 230.
- GAÁL István 1928: Babonák. (A hunyadmegyei Erdőhát népének és közeli szomszédainak babonáiról.) *Etnographia* XXXIX: 55–57.
- GAY, David Elton 2004: On the Christianity of Incantations. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms and Charming in Europe*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 32–46.
- GAZDA Enikő–BENEDEK H. Erika 1997: Pusztinaiak csíksomlyói búcsújárása 1993-ban. In POZSONY Ferenc (szerk.): *Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról. A Kriza János Néprajzi Társaság évkönyve* 5. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 259–285.
- GAZDA József 1980: *Így tudom, így mondom: a régi falu emlékezete*. Bukarest: Kriterion.
– 1993: *Hát én hogyné siratnám: Csángók a sodró időben*. Budapest: Szent István Társulat.
- GAZDA Klára 1980: *Gyermekvilág Esztelneken*. Bukarest: Kriterion.
- GLUKHOVA, Natalia–GLUKHOV, Vladimir 2009: Expressions of Impossibility and Inevitability in Mari Charms. In ROPER, Jonathan (ed.) 2009: *Charm, Charmers and Charming: International Research on Verbal Magic*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 108–118.

- GOLOPENŢIA, Sanda 2003: Toward a Pragmatic Study of Magic Poetry. In MICHAUX, Christina–DOMINICI, Marc (eds.): *Linguistic Approaches to Poetry*. Amsterdam, John Benjamins, 53–73.
– 2004: Towards a Typology of Romanian Love Charms. In ROPER, Jonathan (ed.) 2004: *Charms and Charming in Europe*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 145–187.
- GOROVEI, Artur 1931: *Descântecetele românilor. Studiu de folclor*. Buşuresti: M.O. Impri-meria Naţionala.
- GÖNCZI Ferenc 1907: Az állatbetegségek elhárításai és gyógyításai a göcseji és hetési nép-nél. *Etnographia* XVIII: 91–99.
– 1914: *Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése*. Kaposvár: Szabó Lipót Nyomdája.
– 1937: *A somogyi gyermek*. (Csurgói Könyvtár 6.) Kaposvár: k. n.
- GRAMBO, Ronald 1984: *Norske trollformler og magiske ritualer*. Oslo–Bergen–Tromsø: Universitetsforlaget.
- GRIMM, Jakob 1835: *Deutsche Mythologie*. Göttingen: Klinck-Sieck.
- GROHMANN, Josef Virgil 1854: *Aberglauben aus Böhmen und Mähren* I–II. (Beiträge zur Geschichte Böhmens. II. Abhandlungen) Prag–Leipzig: Vereine für Geschichte der Deutschen in Böhmen.
- GRUBE-VERHOEVEN, Regine 1966: Die Verwendung von Büchern christlich-religiösen Inhalts zu magischen Zwecken. In GRUBE-VERHOEVEN, Regine–OERTEL, Barbara–HAMPP, Irmgard (Hrsgs.): *Zauberei und Frömmigkeit*. (Volksleben 13.) Tübingen: Tübingener Vereinigung für Volkskunde, 7–57.
- GRUTTMANN, Felicitas 1939: *Ein Beitrag zur Kenntnis der Volksmedizin in Sprichwörtern, Redensarten und Heilsegen des englischen Volkes, mit besonderer Berücksichtigung der Zahnheilkunde*. (Arbeiten des nord-deutschen Gesellschaft für Geschichte der Medizin, der Zahnheilkunde und der Naturwissenschaft, Heft 20.) Greifswald: L. Bamberg.
- GRYNAEUS Tamás 1974: Bács megyei gyógyító szokások és hiedelmek. *Cumania. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei* 2: 229–236.
– 1991: „Oszlassa erdőre, mezőre, vízre, rétre.” Megelőző-gyógyító imádságok és ráolvasások Dávodról. In HALÁSZ Péter (szerk.): *A Duna menti népek hagyományos műveltsége: Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 613–618.
– 1993: Nagy Pálné Balog Emerencia hadikfalvi (garai) gyógyítóasszony. In *A Móra Ferenc Múzeum évkönyve* 1991/1992: 95–144.
– 1999: Szépasszonyok és tudósok Dávodon. In BENEDEK Katalin–CSONKA Eszter (szerk.): *Démonikus és szakrális világok határán. Mentalitástörténeti tanulmányok Pócs Éva 60. születésnapjára*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet.

- 2001: Incantationes. Énekelt varázsigék. In BARNÁ GÁBOR (szerk.): „Nyisd meg, Uram, szent ajtódat...” Köszöntő kötet Erdélyi Zsuzsanna 80. születésnapjára. Budapest: Szent István Társulat, 91–112.
- 2002a: *A fehértói javas ember tudománya. Dóczi István gyógyító tevékenysége.* (Csongrád Megyei Könyvtári Füzetek 23.) Szeged: Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár.
- 2002b: *Szent Antal tüze.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- GUB Jenő 2003: *Természetismeret és néphagyomány a székely Sóvidéken.* Székelyudvarhely: Erdélyi Gondolat Könyvkiadó.
- GULYÁS Éva 1976: *Jászdózsai hiedelmek.* (Folklór Archívum 4.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport, 7–186.
- GUNDA Béla 1936: Ráolvasással történő gyógyítás Apátfalván. *Ethnographia* XLVII: 319–320.
- 1989a: A rostaforogató asszony. In Uő: *A rostaforogató asszony.* Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 11–28.
- 1989b: Egy magyar varázsigé múltja. In Uő: *A rostaforogató asszony.* Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 85–99.
- 1989c: Vajvarázsló énekek. In Uő: *A rostaforogató asszony.* Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 101–117.
- GYÖRFFY István 1916: Babonás hiedelmek és szokások a feketekörös-völgyi magyaroknál. *Ethnographia* XXVII, 81–88.
- HALÁSZ Péter 2005: *A moldvai csángó magyarok hiedelmei.* Budapest: General Press.
- 2007: *A moldvai magyarok hagyományos állattartása.* Budapest: General Press.
- 2010: *Növények a moldvai magyarok hagyományában és mindennapjaiban.* Budapest: General Press.
- HAMPP, Irmgard 1961: *Beschwörung, Segen, Gebet. Untersuchungen zum Zauberspruch aus dem Bereich der Volksheilkunde.* Stuttgart: Silberburg Verlag.
- HARANGOZÓ Imre 1998: *Krisztusz háze aranyos. Archaikus imák, ráolvasások, kántálók a gyimesi és moldvai magyarok hagyományából.* Újkígyós: Ipolyi Arnold Népfőiskola.
- 2001: „Ott hul éltek vala a magyarok...” Válogatás az észak-moldvai magyarság népi emlékezetének kincsestárából. Újkígyós: Ipolyi Arnold Népfőiskola.
- HARMJANZ, Heinrich 1932: *Die deutschen Feuersegen und ihre Varianten in Nord- und Osteuropa. Ein Beitrag zur vergleichenden Segenforschung.* (Folklore Fellows' Communications 203.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- HÄSTESKO, Frans Aksel 1914: *Motivverzeichnis westfinnischer Zaubersprüche, nebst Aufzählung der bis 1908 gesammelten Varianten.* (Folklore Fellows' Communications 19.) Hamina: Academia Scientiarum Fennica.

- HAUGG, Walter–VOLLMANN, Benedikt Konrad (Hrsgs.) 1991: *Frühe deutsche Literatur und Lateinische Literatur in Deutschland 800–1150.* Deutscher Klassiker Verlag, Frankfurt/Main.
- HEGEDŰS Lajos 1946: *Népi beszélgetések az Ormánságból.* Pécs: Szabadság.
- 1952: *Moldvai csángó népmesék és beszélgetések.* Budapest: Közoktatásügyi Kiadó.
- HEGYI József 1937: Siklódi hiedelmek. *Ethnographia* XLVIII: 427–474.
- HEILER, Friedrich 1961: *Erscheinungsformen und Wesen der Religion.* (Die Religionen der Menschheit, Bd. 1.) Stuttgart: Kohlhammer.
- HEIM, Ricardus 1892: Incantamenta Magica Graeca Latina. *Jahrbuch für Classische Philologie* (19. Supplementsband) 46: 3–576.
- HENDERSON, William 1879: *Notes on the Folklore of the Northern Counties of England and the Borders.* London: W. Satchell, Peyton and Co.
- HERKELY Károly 1937: A matyók betegsége és halála. *Ethnographia* XLVIII, 181–187.
- 1938: A gyermeknevelés szokásai és babonái a matyóknál. *Ethnographia* XLIX: 223–225.
- HERMAN Ottó 1914: *A magyar pásztorok nyelvükincse.* Budapest: K. M. Természettudományi Társulat.
- HOLL Béla 1971: Hozzászólás Dobozyné Erdélyi Zsuzsanna „Archaikus és középkori elemek népi szövegekben” című előadásához. *Ethnographia* XXXII: 371–374.
- HOLZMANN, Verena 2001: „Ich beswer dich wurm und wyrm...” *Formen und Typen altdeutscher Zaubersprüche und Segen.* Bern: Peter Lang.
- HONKO, Lauri 1959: *Krankheitsprojekte. Untersuchung über eine urtümliche Krankheitserklärung.* (Folklore Fellows' Communications 185.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- HOPPÁL Mihály 1976: *Széki hiedelemtörténetek.* (Folklór Archívum 5.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport, 63–91.
- HOPPÁL Mihály–ISTVÁN Lajos 1973: *Korondi székely hiedelmek, mondák, anekdoták.* (Folklór Archívum 1.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport, 64–77.
- HORVÁTH István 1971: *Magyarózdi toronyalja.* Kolozsvár: Dácia Könyvkiadó.
- HOVORKA, Oskar von–KRONFELD, Adolf 1909: *Vergleichende Volksmedizin. Eine Darstellung volksmedizinischer Sitten und Gebräuche, Anschauungen und Heilfaktoren, des Aberglaubens und der Zaubermedizin I–II.* Stuttgart: Strecker und Strecker.

- HYLTÉN-CAVALLIUS, Gunnar Olof 1864: *Wärend och Wirdarne* I. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- HYMES, Dell H. 1997: A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásainak vizsgálata. In PLÉH Csaba–TERESTYÉNI Tamás–SÍKLAKI Csaba (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – cselekvés*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 458–473.
- ILYEFALVI Emese 2010: „...akar mi lellyen benneteket mingyart Emberre gyanakoztok”. Boszorkányfenyegetések pragmatikai elemzése. In SZÉKELY Tünde (szerk.): *XI. RODOSZ konferenciakötet*, Kolozsvár: RODOSZ–Clear Vision Könyvkiadó, 75–92.
- ILLYÉS Endre 1936: *A magyar református földművelő nép lelki élete különös tekintettel vallásos világára*. (Theológiai Tanulmányok 46.) Debrecen: Városi Nyomda.
- INCZEFI Géza 1942: Ellenséges golyó ellen védő imádság. *Ethnographia* LIII: 232–233.
- IPOLYI Arnold 1854: *Magyar mythologia*. Pest: Heckenast.
- ISMERETLEN SZERZŐ 1942: Nagykászoni babonák. *Határőr* I (karácsony): 21–22.
- ISMERETLEN szerző 1943: A tehénrontás szokásai és babonái. *Határőr* II (2): 9.
- ISTVÁNFFY Gyula 1895: Palóc babonák és gyermekjátékok. *Ethnographia* VI: 108–118.
– 1896: A borsodi matyó nép élete. *Ethnographia* VII: 65–83, 165–174, 280–285, 364–373, 447–459.
– 1911: A borsodmegyei palócok. *Ethnographia* XXII: 162–166, 222–232, 292–303, 363–368.
- JAENECKE-NICKEL, Johanna 1965: Religiöse und magische Elemente in den deutschen Segen- und Beschwörungsformeln. *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* XI: 83–91.
- JAHN, Otto 1855: *Über den Aberglauben des bösen Blicks bei den Alten. Berichte über Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-Historische Classe* 7: 28–110.
- JAKAB József 1895: Szatmármegyei babonák. *Ethnographia* VI: 309–310, 410–416.
- JAKOBSON, Roman 1972: Nyelvészet és poétika. In Uő: *Hang–jel–vers*. (2., bővített kiadás.) Budapest, 229–276. [Linguistics and Poetics. In SEBEOK, Thomas (ed.): *Style in Language*. New York–London: The technology press of Massachusetts Institute of Technology, 1960.]
- JAKOBY, Adolf 1933: Longinussegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* I. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co. 1327–1348.

- JANKÓ János 1891: Kalotaszegi babonák. *Ethnographia* II: 273–286.
– 1892: *Kalotaszeg magyar népe*. Budapest: Athenaeum.
– 1893: *Torda, Aranyosszék és Torockó magyar (székely) népe*. Budapest: A Magyar Földrajzi Társaság kiadása.
– 1902: *A Balaton-melléki lakosság néprajza*. Budapest: Kilián Frigyes m. k. egyetemi könyvtárus bizománya.
- JANKOVICS József 1981: Négy archaikus ima. *Irodalomtörténeti Közlemények* LXXXV: 329–331.
– 1985: XVI–XVII. századi ráolvasások Máriássy János lógyógyászati kéziratában. In *Acta Historiae Litterarum Hungaricum* XXI, Szeged: JATE.
– 1990: *Archaikus betegséghárító imádságok*. (A Lymbus füzetek 13.) Szeged: JATE Központi Könyvtár.
- JEFIMENKO, P. S. 1874: *Sbornik malorossijskih zaklinanij*. [Ukrán ráolvasások gyűjteménye.] Moskva: Universitetskaja Tipografija.
- JUNG Károly 1978: Baj ellen oltalmazó égi levél és áldás Gombos hagyományvilágában. (Adalékok vidékünk szakrális néprajzához.) *Hungarológiai Közlemények* X(35, június): 127–132.
– 1990: *Hiedelemmondák és hiedelmek. Adatok Gombos népi hiedelemvilágához*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
– 1992a: Egy ritka „rontóige” és egykorú párhuzamai. In Uő: *Köznapok és legendák. Tanulmányok a népi kultúra köréből*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 94–103.
– 1992b: Folkloradatok egy középkori pillérfő értelmezéséhez (A szemmelverés elhárításának kérdéséhez). In Uő: *Köznapok és legendák. Tanulmányok a népi kultúra köréből*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 104–121, 241–242.
– 1993a: Archaikus szerelmi varázslások. In Uő: *Az emlékezet útjain. Ötvenöt olvasmány a néphagyományról*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 78–89.
– 1993b: „Szömverésről való”. In Uő: *Az emlékezet útjain. Ötvenöt olvasmány a néphagyományról*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 82–85.
– 1993c: Egy friss néprajzi leletről. In Uő: *Az emlékezet útjain. Ötvenöt olvasmány a néphagyományról*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 103–104.
- KÁKOSY László 1978: *Varázslás az ókori Egyiptomban*. (Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 7.) (3. kiadás.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
- KÁLDY József 1908: Bakonyi babonák és szólásmódok. *Ethnographia* XIX: 284–289.
- KALLÓS Zoltán 1966: Ráolvasás a moldvai és a gyimesi csángóknál. *Műveltség és Hagomány* VIII: 137–157.
- KÁLMÁNY Lajos 1887: *Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. A hold nyelvahagyományainkban* II. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
– 1891a: Ráolvasók I–II. *Ethnographia* II: 35–37, 69–72.
– 1891b: *Szeged népe* I–III. Arad: Réthy Lipót és fia.

- 1893: Gyermekijesztők és rablók nyelvgyománnyainkban. *Ethnographia* IV: 225–247, 314–322.
- 1917: Gyógyító-Boldogasszony. *Ethnographia* XXVIII: 310–311.
- 1918: Rontóige és ráolvasás. *Ethnographia* XXIX: 105–106.
- KAPALÓ, James A. 2011: Genre and Authority in the Scholarly Construction of Charm and Prayer: A View from the Margins. *Incantatio* I: 79–101.
- KAPALÓ James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.) 2013: *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press.
- KAPROS Márta 1986: *A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén*. (Studia folkloristica et ethnographica 18.) Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem.
- KARDOS László 1943: *Az Őrség népi táplálkozása*. (Magyar Táj- és Népismeret Könyvtára. Tanulmányok az Őrség monográfiájához I.) Budapest: Államtudományi Intézet Táj- és Népkutató Osztálya.
- KATONA Imre 1978: „Amikor egy búza száz keresztet terem”. Lehetetlenségi formulák a magyar népdalban. *Előmunkálatok a Magyarországi Néprajzhoz* 3. MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest, 186–196.
- KATONA Lajos 1987: Ráolvasás. In *A Pallas nagy lexikona* XIV. Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 405–406.
- 1902: 17. századbeli ördögűző könyvecske. *Ethnographia* XIII: 60–70, 103–111.
- KÉSZ Margit 2000: „Isten után gyógyítók...” Egy ugocsi öntőasszony bemutatása. *Ethnica* II (2): 42–44.
- 2008: A viasszal öntés továbbélése Kárpátalján a 21. században. *Néprajzi Látóhatár* XVII (2): 85–96.
- KESZEG Vilmos 1996: A román pap és hiedelemköre a mezőségi folklórban. *Ethnographia* 107: 335–369.
- 1997: *Jóslások a Mezőségeken. Etnomantikai elemzés*. Sepsiszentgyörgy: Bon Ami.
- 1999: *Mezőségi hiedelmek*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.
- 2002: Egy látomás. Az esemény, a reprezentáció és az ítéletkezés. In *Uő: Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. Kolozsvár, KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, 28–59.
- 2004: *Aranyosszék népköltészete II. Népi szövegek, kontextusok*. (Monográfia.) Marosvásárhely: Mentor Kiadó.
- KIRÁLY Pál 1892: Vegyes közlemények. *Ethnographia* II: 129.
- KISS Áron 1892: Kiss Áron gyűjteményeiből: Ráolvasók. *Ethnographia* III: 116–117.
- KISS Géza 1937: *Ormányság*. Budapest: Sylvester Rt.

- KISS Lajos 1908: A kenyérsütés Hódmezővásárhelyen. *Néprajzi Értesítő* IX: 178–184.
- 1919: A szüléssel, keresztelel és felneveléssel járó szokások, babonák hiedelmek Hódmezővásárhelyről. *Ethnographia* XXX: 84–91.
- 1922: A kenyérsütés babonái. *Ethnographia* XXXIII: 86–90.
- 1981: *A szegény emberek*. (2. kiadás.) Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- K. KOVÁCS László 1945: Tejvarázslás a Borsa völgyében. *Ethnographia* LVI: 52–59.
- KLANICZAY Gábor: 2013: The Power of Words in Miracles, Visions, Incantations and Bewitchments. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 281–304.
- KLINTBERG, Bengt af 1965: *Svenska trollformer*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- KLJAUS, V. L. 1997: Ukazatel' sjužetov i sjužetnyh situacij zagovornyh tekstov vostočnyh i južnih slavjan. (A szüzsék és szüzsésituációk mutatója a keleti és déli szláv népek ráolvasásszövegeihez.) Moskva: Nasledie. (Lásd még: KLYAUS.)
- KLYAUS, Vladimir 2009: On Systematizing the Narrative Elements of Slavic Charms. In ROPER, Jonathan (ed.) 2009: *Charm, Charmers and Charming: International Research on Verbal Magic*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 71–86. (Lásd még: KLJAUS.)
- KOCSIS Mónika 2005: Népi gyógyászat Szitáson. In KINDA István–POZSONY Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 235–270.
- 2010 (gyűjtése): Népi gyógyászat Szitáson. In CZÉGÉNYI Dóra–KESZEG Vilmos (szerk.): *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 15–107.
- KODÁLY Zoltán 1909: Ráolvasó imádság szárazbetegség ellen. *Ethnographia* XX: 315.
- KÓIVA, Mare 2011: *Eesti loitsud*. [Észtráolvasások.] Tartu: Pegasus.
- KOLTAY Erika 1992: „Sem nem egy, sem kettő, sem nem három...” Irracionális elemek a Felső-Kiskunság hagyományos orvoslásában. In NOVÁK László (szerk.): *Hiedelmek, szokások az Alföldön I.* (Arany János Múzeum Közleményei 7.) Nagykőrös: Arany János Múzeum, 373–389.
- KOLUMBÁN Samu 1895a: A hosdathiak népszokásai. *Ethnographia* VI: 119–123.
- 1895b: Adatok az udvarhelymegyei székely néphitéről. *Ethnographia* VI: 298–301.
- 1904: Babonás hiedelmek a dévai csángóknál. *Ethnographia* XV: 35–42.
- KOMÁROMY Andor 1910: *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

- KORITSÁNSZKY Ottó 1903: Tolnamegyei gyermekversikék. *Ethnographia* XIV: 309–310.
- KÓSA László 1979: *Rozmaringkoszorú. Szlovákiai magyar tájak népköltészete*. Bratislava: Madách Kiadó.
- KOSZ Zsófia (gyűjtése) 2010: Népi gyógyászat Csíkrákoson. In CZÉGÉNYI Dóra–KESZEG Vilmos (szerk.): *A beteg ember. Betegségek, betegek és gyógyítók*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 109–178.
- KÓTYUK Erzsébet 2000: *A népi gyógyítás hagyományai egy kárpátaljai magyar faluban*. (Örökség 1.) Budapest: Európai Folklór Intézet–Osiris Kiadó.
– 2002: „Jó órában mondjam!” *A mindennapok mágikus szövegei egy kárpátaljai faluban*. In BARNÁ GÁBOR–KÓTYUK Erzsébet (szerk.): *Test, lélek, természet. Tanulmányok a népi orvoslás emlékeiből. Köszöntő kötet Grynaeus Tamás 70. születésnapjára*. Budapest–Szeged: Kairosz Könyvkiadó, 235–244.
- KOVÁCS Ágnes 1943: *Kalotaszegi népmesék* I–II. (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény V–VI.) Budapest: Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyaraságtudományi Intézete.
- KOVÁCS Elemér 1938: Tejgazdálkodással kapcsolatos babonák Farkasfán. *Ethnographia* XLIX: 229–230.
- KOVÁCS Endre 1982: *Doroszló hiedelemvilága*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- KOVÁCS János 1875: Babonák. *Magyar Nyelvőr* IV: 83, 137, 178, 278.
– 1899: A kuruzslás és varázslás eszközei a szegedi boszorkányperekben. *Ethnographia* X: 34–44.
– 1901: *Szeged népe*. Szeged: Dugonics Társaság.
- KOVÁCSNÉ SZÉKELY Júlia 1975: Hold-imák. *Honismeret* I(5–6): 83–85.
- KOZMA Ferenc 1882: *Mythológiai elemek a székely népköltészet és népéletben*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatala.
- KÖHLER, Reinhold 1900: *Kleinere Schriften zur Neueren Litteraturgeschichte, Volkskunde und Wortforschung* III. Berlin: Felber.
- KÖVÉR Sándor 1891: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XX: 139–140.
- KRAUSS Friedrich S. 1890: *Volks Glaube und religiöser Brauch der Südslaven*. Münster: Aschendorff.
– 1908: *Slavische Volksforschungen. Abhandlungen über Glauben, Gewohnheitsrechte, Sitten und Bräuche und die Guslarenlieder der Südslaven*. Leipzig: Heims.

- KRISS, Rudolf–KRISS-HEINRICH, Hubert 1962: *Volks Glaube im Bereich des Islam. Amulette, Zauberformeln und Beschwörungen* I–II. Wiesbaden: Otto Harrasowitz.
- KRISTÁLY Balázs 1895: A lüderc a székely néphitben. *Ethnographia* VI: 106.
- KROHN, Kaarle 1901–1902: „Wo und wann entstanden die finnischen Zauberlieder?” *Finnisch-Ugrische Forschungen* I: 52–72, 147–181; II: 206–219.
- KROPEJ, Monika 2009: Slovenian Charms Between South Slavic and Central European Tradition. In ROPER, Jonathan (ed.) 2009: *Charm, Charmers and Charming: International Research on Verbal Magic*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 145–162.
- KROPP O. P., P. Angelicus 1931: *Ausgewählte koptische Zaubertexte II. Übersetzungen und Anmerkungen*. Bruxelles: Édition de la Fondation Égyptologique Reine Élisabeth.
- KUHN, Adalbert 1864: Indische und germanische Segenssprüche. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* XIII: 49–74, 113–157.
- KUPCZANKO, Gregor 1891: Krankheitsbeschwörungen bei russischen Bauern in der Bukowina. *Am Urquell* N. F. 2: 12–14, 43–46, 61–63, 75–77.
- KÜLLÖS Imola (szerk.) 2001: „És emlékezzél meg az egész útról, amelyen hordozott téged az Úr...” *Molnár Ambrus pályaképe, egyháznéprajzi munkássága és sápi gyűjtése*. (Közreműködött: DALA Sára.) Budapest: Református Zsinati Iroda.
- LÁBADI Károly 1991: Drávaszögi természetmagyarázó hiedelmek. In HALÁSZ Péter (szerk.): *A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 619–627.
- LAJOS Árpád 1938: Fonóélet Domaházán. *Ethnographia* XLIX: 109–124, 403–413.
– 1965: *Borsodi fonó*. Miskolc: Herman Ottó Múzeum.
- LÁNG Benedek 2007: *Mágia a középkorban*. (Szokatlan szempontok II.) Budapest: Typotex Kiadó.
– Varázskönyv. In KŐSZEGHY Péter (főszerk.): *Magyar művelődéstörténeti lexikon* VII. *Középkor és kora újkor*. Budapest: Balassi Kiadó, 304–306.
- LÁNG Benedek–TÓTH G. Péter 2009: *A kincskeresés 400 éve Magyarországon. Kézikönyvek és olvasóik*. (Fontes Ethnologiae Hungaricae VIII.) Budapest–Pécs: L'Harmattan–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék.
- LÁZÁR István 1896: *Alsófehér vármegye népe*. Nagyenyed: Cirner–Lingner Nyomda.
- LECOUTEUX, Claude 1996: *Charmes, Conjurations et Bénédictiones – Lexique et formules*. Paris: Honoré Champion.

- LEHR, Ursula 2010: Verbalised Word: A Magical Creator of Reality. *Alimori. Journal of Ethnology and Anthropology* I(4): 7–22.
- LENGYEL Ágnes–LIMBACHER Gábor 1997: *A szent és a profán: népi vallásosság a Palócföldön című kiállítás könyvváltozata*. Balassagyarmat: Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- LEPROUX, Marc 1954: *Médecine, magie et sorcellerie*. Paris: Presses Universitaires de France.
- LINDERHOLM, Emanuel 1917: Signelser och besvärjelser från medeltid ock nytid. (Svenska Landsmål ock svenskt folkliv. B. 401.) Stockholm: Nordstedt.
- LISZT Nándor 1906: Egy XVII. századbeli népies orvosi kézirat ismertetése. (Különlenyomat a *Gyógyászatból*.) Budapest: Franklin Társulat.
- LŐRINCZE Lajos 1948: A tolna-baranyai (volt bukovinai) székelyek névadási szokásaihoz. *Ethnographia* XLVIII: 36–49.
- LUBY Margit 1928: Babonák Szatmár megyéből. *Ethnographia* XXXIX: 201–203.
– 1935: *A parasztelek rendje Szatmár megyében*. Budapest: Centrum.
– 1937: *Bábelelte babona*. Budapest: Magyar Könyvkiadó.
– 1942: *Fogyó legelőkön*. Budapest: Athenaeum.
- LÜKŐ Gábor 1961: Samanisztikus eredetű ráolvasások a románoknál. *Ethnographia* XCII: 112–132.
- MACLAGAN, Robert Craig 1902: *Evil Eye in Western Highlands*. London: D. Nutt.
- MAGYAR Zoltán 2001: *Torna megyei népmondák*. (Magyar Népköltészet Tára 1.) Budapest: Osiris.
– 2003: *A csángók mondavilága. Gyimesi csángó népmondák*. (Magyar Népköltészet Tára III.) Budapest: Balassi Kiadó.
– 2004: *Kalotaszegi népmondák*. Budapest: Balassi Kiadó.
- MAJKOV, Leonid 1869: *Velikorusskija zaklinanija*. St. Petersburg: Tipografia Majkova.
- MAKKAI Endre–NAGY Ödön (összeállította) 1993: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez*. (Magyar népköltési gyűjtemény. Új folyam, XX.) (Második, bővített kiadás, szerkesztette: BARNA Gábor.) Budapest: Magyar Néprajzi Társaság–MTA Néprajzi Kuratóriuma.
- MALINOWSKI, Bronislaw 1960: *The Scientific Theory of Culture*. Oxford: Oxford University Press. [Glencoe, Illinois: The Free Press, 1948.]
- MALONEY, Clarence (ed.) 1976: *The Evil Eye*. New York: Columbia University Press.

- MÁNDOKI László 1959: A gyógyítás tudománya és a tudomány átadása Balatonszentgyörgyön. *Néprajzi Közlemények* IV: 78–79.
- MANNHARDT, Wilhelm 1904: *Wald und Feldkulte* I–II. (2. Auflage.) Berlin: Gebrüder Borntraeger.
- MANSIKKA, Viljo J. 1909: *Über russische Zauberformeln mit Berücksichtigung der Blut- und Verrenkungssegen*. (Annales Academiae Scientiarum Fennicae B.) Helsinki: Finnische Literaturgesellschaft.
– 1929: *Litauische Zaubersprüche*. (Folklore Fellows' Communications 87.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- MARCELL Béla 1985: Tavaszi, nyári, őszi ünnepek és szokások a néphagyományban. *Múzeumi Híradó* (Dunaszerdahely/Dunajska sereďa) IX: 33–57.
- MARÓT Károly 1940: A magyar népszokáskutatás feladatai. *Ethnographia* LI: 273–208.
– 1958: A varázsdaltól az eposzig. *Ethnographia* LXIX: 505–536.
- MÁRTON József 1895: Ráolvasás megigézés ellen. *Ethnographia* VI: 268.
- MÁTRAINÉ VARGA Róza 1910: Adalékok a nógrádmegyei magyarság néphitéhez. *Ethnographia* XXI: 115–117. (Lásd még: MATTHIÁS.)
- MATTHIÁS MÁTRAINÉ VARGA Róza 1908: Szarvasvidéki babonák. *Ethnographia* XIX: 113–116, 159–165. (Lásd még: MÁTRAINÉ.)
- MCCARTNEY, Eugene S. 1981: Praise and Dispraise in Folklore. In DUNDES, Alan (ed.): *The Evil Eye. A Folklore Casebook*. New York–London: Garland Publishing, 9–38.
- MENCEJ, Mirjam 2001: *Gospodar volkov v slovanski mitologiji*. [A farkasok ura a szláv mitológiában.] Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, filozofska fakulteta, Univerziteteta v Ljubljani.
- MÉSZÁROS Gyula 1909: *Csuvas népköltészeti gyűjtemény I. A csuvas ősvallás emlékei*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- METTKE, Heinz (Hrsg.) 1976: *Älteste deutsche Dichtung und Prosa. Ausgewählte texte alt-hochdeutsch – neuhochdeutsch*. Leipzig: Verlag Philipp Reclam jun.
- MEYER, Marvin–SMITH, Richard (eds.) 1999: *Ancient Christian Magic: Coptic Texts of Ritual Power*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- MOLNÁR József 1943: Adalékok az alföldi magyar nép hiedelemvilágához. *Ethnographia* LIV: 64–74.

- MOÓR Elemér 1933: Az állattartással kapcsolatos hiedelmek és babonák Rábagyarmaton. *Ethnographia* XLIV: 57–64.
 – 1934: A gyermekneveléssel járó szokások és babonák Rábagyarmaton. *Ethnographia* XLV: 178–180.
 – 1935: Kuruzslások Rábagyarmaton. *Ethnographia* XLVI: 28–31.
- MÓRA István 1913: „Jeles nap”-ok. *Néprajzi Értesítő* XIV: 76–88.
- MORVAY Judit 1956: *Asszonyok a nagycsaládban*. Budapest: Magvető.
- MÖDERNDORFER, Vinko 1964: *Ljudska medicina pro Slovincih. Volskmedizin bei den Slovenen*. Ljubljana: Institut za slovenskeo narodopisja (Slovenska Akademija znanosti in umetnosti).
- MUNKÁCSY Bernát 1905: Keleti típusú magyar varázsigé. *Ethnographia* XVI: 57–97.
- MÜLLER-BERGSTRÖM, Walther 1931: Gottesurteil (Ordal). In BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns–HOFFMANN-KRAYER, Eduard (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* III. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter.
- MUSITS Jenő 1939: Babonák Rábagyarmaton. *Vasi Szemle*, 260–265, 349–355.
- MYLIUS, Klaus (Hrsg.) 1978: *Älteste indische Dichtung und Prosa. Vedische Hymnen, Legenden, Zauberlieder, philosophische und ritualistische Lehren*. Leipzig: Philipp Reclam jun.
- NAGY József 1892: Hegyhát-vidéki hangutánzók, mondák és babonák. *Ethnographia* III: 64–68.
 – 1896: Bács-megyei babonák. *Ethnographia* VII: 93–101, 177–181.
 – 1900: Hegyhátvidéki (vasmegyei) népszokások. *Ethnographia* XI: 357–366.
- NAVEH, Joseph–SHAKED, Shaul 1985: *Amulets and Magic Bowls. Aramaic Incantations of Late Antiquity*. Jerusalem: The Hebrew University–Leiden: E. J. Brill.
- NEMES Mihály 1901: A ruthén néphit köréből. *Ethnographia* XII: 352–356.
- NÉMETHY Endre 1947: Domszlói hiedelmek és szokások. *Ethnographia* LVIII: 122–123.
- NILSSON, Martin P. 1950: *Griechischer Glaube: Die religiöse Weltraum der Griechen und ihr Wandel im Laufe der Zeiten*. Bern: Leo Lehnen Verlag.
- NOTTARP, Hermann 1956: *Gottesurteilstudien*. (Bamberger Abhandlungen und Forschungen, Bd. II.) München: Kössel Verlag.

- OHRT, Ferdinand 1917–1921: *Danmarks Trylleformler* 1–2. [Dánia ráolvasásai.] (Folklore Fellows' Publications, Northern series 3.) København–Christiania: Gyldendal.
 – 1927a: *Da signed Krist*. København: Gyldendalske Boghandel.
 – 1927b: „Tumbo” mit dem Kinde. *Hessische Blätter für Volkskunde* 26: 1–9.
 – 1929: *Fluchtafel und Wettersegen*. (Folklore Fellows' Communications 86.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
 – 1930a: Dreibrüdersegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* II. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 425–430.
 – 1930b: Dreiengelsegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* II. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 436–438.
 – 1930c: Dreifrauensegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* II. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 438–444.
 – 1930d: Fiebersegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* II. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 1460–1468.
 – 1931: Gichtsegen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* III. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 841–846.
 – 1936a: Über Alter und Ursprung der Begegnungssegen. *Hessische Blätter für Volkskunde* 35: 49–58.
 – 1936b: Segen. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* VII. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 1582–1620.
 – 1938: *Die ältesten Segen über Christi Taufe und Christi Tod in religionsgeschichtlichem Lichte*. (Historisk-filologiske Meddelelser, XXV. 1.) København: Levin & Munksgaard.
- OIȘTEANU, Andrei 2005: *A képzeletbeli zsidó a román (és a kelet-közép-európai) kultúrában. Imagológiai tanulmány*. Kolozsvár: Kriterion. [Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european. București: Humanitas, 2001.]
- OLOSZ Katalin 2002: 17–19. századi kéziratos magyar orvoslőkönyvek kolozsvári könyvtárak gyűjteményeiben. In SZIKSZAI Mária (szerk.): *A Kriza János Néprajzi Társaság évkönyve* 10. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 31–42.
 – 2004: Gyógyítók tudománya. Két 17–18. századi orvoslőkönyv mágikus receptjei. In Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről IV.) Budapest: Balassi Kiadó, 195–202.
- OLSAN, Lea T. 2004: Charms in Medieval Memory. In ROPER, Jonathan (ed.) 2004: *Charms and Charming in Europe*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 59–88.

- 2013: The Marginality of Charms in Medieval England. In KAPALÓ James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 135–164.
- ÖHLER Anna 1971: Német ráolvasókönyv Pécsváradról. In *A Janus Pannonius Múzeum évkönyve XVI*: 217–256.
- PÁLL István 1975: Adalékok Újléta község néphitéhez. In DÖMÖTÖR Tekla–KÁKOSY László (szerk.): *Mai népi hiedelmek*. (Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékeinek Kiadványai 10.) Budapest: ELTE, 25–65.
- PAMLÉNYI Sándor 1880: Babonák. *Magyar Nyelvőr* IX: 179–180.
- PAPP György 1875: Babonák. *Magyar Nyelvőr* IV: 323–324.
- PASSALIS, Haralampos 2011: Myth and Greek Narrative Charms: Analogy and Fluidity. In *Oral Charms in Structural and Comparative Light. Proceedings of the Conference of the ISFNR Committee on Charms, Charmers and Charming 27–29th October 2011, Moscow*. Moscow: Russian State University for the Humanities, 43–49.
- PÁVAY V. Ferenc 1907: Oláhlapádi babonák és népies gyógymódok, a földrajzi elterjedésük. *Ethnographia* XVIII: 215–221, 294–299, 354–459.
- PAVELESCU, Gheorghe 1945: *Cercetări asupra magiei de Români din Munții Apuseni*. București: M. O. Imprimeria Națională.
- PERGMAN, Adelgard 1927: Berufen, Beschreiben. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* I. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 1096–1102.
- Péter-apokalipszis 2009: *Péter-apokalipszis*. (Ge'ez [klasszikus etióp] eredetiből fordította, kommentálta és a tanulmányt írta: PESTHY Monika.) (Keleti források.) Budapest: Corvina.
- PFISTER, Friesdrich 1931: Gebet. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* III. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 346–369.
- PITRÈ, Giuseppe 1889: *La Jettatura ed il Malocchio. Usi e Costumi, Credenze e Pregiudizi del Popolo Siciliano* IV. (Biblioteca delle Tradizioni Popolari Siciliane XVII.) Palermo, 235–249.
- P. MADAR Ilona 1967: Sárrétudvari hiedelmek. *Néprajzi Közlemények* XII: 1–22, 23–225.
- PÓCS Éva 1979: Harmatszedés. In ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon* 2. Akadémiai Kiadó, Budapest, 474–476.

- 1980: Lidérc. In ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon* 3. Akadémiai Kiadó, Budapest, 452–454.
- 1981a: Ráolvasás. In ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon* 4. Budapest: Akadémiai Kiadó, 304–305.
- 1981b: Szemverés. In ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon* 4. Budapest: Akadémiai Kiadó, 636–638.
- 1982a: Kenyér és lepény. A régi nyersanyagok és technológia szerepe a halottkultuszban. In *Előmunkálatok a magyarság néprajzához* 10. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 184–199.
- 1982b: Varázsszó, varázsigé, varázformula. In ORTUTAY Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon* 5. Budapest: Akadémiai Kiadó, 487.
- 1984: Egyházi benedikció – paraszti ráolvasás. In HOFER Tamás (szerk.): *Történeti antropológia*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport, 109–137.
- 1985–1986: *Magyar ráolvasások I–II*. Budapest: MTA Könyvtára.
- 1986a: A „gonoszüzés” mágikus és vallásos szövegei. In Tüskés Gábor (szerk.): *„Mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Budapest: Magvető, 213–251.
- 1986b: *Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások*. (Prométheusz Könyvek 11.) Budapest: Helikon.
- 1986c: Tündér és boszorkány Délkelet- és Közép-Európa határán. *Ethnographia* XCVII, 177–256.
- 1988: Ráolvasás. In VARGYAS Lajos (főszerk.): *Népköltészet*. (Magyar Néprajz V., Folklor 1.) Budapest: Akadémiai Kiadó, 633–691.
- 1990: „Lilith és kísérete”. Gyermekágyas-démonoktól védő ráolvasások DK-Európában és a Közelkeleten. In KRÍZA Ildikó (szerk.): *A hagyomány kötelékében. Tanulmányok a magyarországi zsidó folklór köréből*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 110–130.
- 1992: „Nyers és főtt”: halál és élet. A kulturális vívmányok helye az európai parasztság archaikus világképében. In *Kultúra és tradíció* 1. *Tanulmányok Újváry Zoltán tiszteletére*. (Szerk. VIGA Gyula.) Miskolc: Hermann Ottó Múzeum, 11–24.
- 2001a: Újholddal kapcsolatos ráolvasások. In SZABÓ László–GULYÁS Éva–CSALOG Zsolt (szerk.): *Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok) megye néprajzi atlasza* (SZMNA) II. 1. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 138–141.
- 2001b: Patkányküldés. In SZABÓ László–GULYÁS Éva–CSALOG Zsolt (szerk.): *Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok) megye néprajzi atlasza* (SZMNA) II. 1. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, 142–147.
- 2002a: „Én vagyok mindennél nagyobb orvos, te vagy mindennél nagyobb bájos”: egyházi benedikció – paraszti ráolvasás. In UŐ: *Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok* 1. (Szóhagyomány.) Budapest: L'Harmattan, 173–211.
- 2002b: Boszorkányság a vallás és mágia határán. In UŐ: *Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok* I. Budapest: L'Harmattan, 239–264.
- 2003a: Amulett. In KŐSZEGHY Péter (főszerk.): *Magyar művelődéstörténeti lexikon* I. Budapest: Balassi Kiadó, 100–104.
- 2003b: Esővarázslás és idővarázslók a magyar boszorkányperekben (XVI–XVIII. század). In UŐ (szerk.): *Folyamatok és fordulópontok. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. (Studia Ethnologica Hungarica IV.) Budapest: L'Harmattan–PTE Néprajz Tanszék, 159–207.

- 2004a: Igézet, szemverés: a nézéssel való rontás hiedelmei és rítusai. In UŐ (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben.* (Tanulmányok a transzcendensről IV.) Budapest: Balassi Kiadó, 402–435.
- 2004b: Evil Eye in Hungary: Belief, Ritual, Incantation. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms and Charming in Europe.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 205–227.
- 2005: „Tündéres” és „Szent Ilona szerzete”, avagy voltak-e magyar tündérvarázslók? In CSÖRSZ RUMEN István (szerk.): *Mindenek gyűjtemény I. Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapján.* (Artes Populares 21.) Budapest, ELTE BTK Folklore Tanszék, 289–308.
- 2006: „Kösziklák hasadnak”. Csodák és lehetetlenségek a folklórban. In EKLER Andrea–MIKOS Éva–VARGYAS Gábor (szerk.): *Téremtés. Szövegfolklorisztikai tanulmányok Nagy Ilona tiszteletére.* Budapest: L'Harmattan, 233–296.
- 2009: Miracles and Impossibilities in Magic Folk Poetry. In Jonathan ROPER (ed.): *Charms, Charmers and Charming. International Research on Verbal Magic.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 327–353.
- 2010: A „2. merseburgi ráolvasás” magyar típusai. In MÓD László–SIMON László (szerk.): *Olvasó. Tanulmányok a 60 esztendő Barna Gábor tiszteletére.* (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 26.) Szeged: SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 272–281.
- 2012 (közreadja): *Hiedelemszövegek.* (A Magyar Folklór Szövegvilága 1.) Balassi Kiadó, Budapest.
- 2013: Church Benedictions and Popular Charms in Hungary. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe.* Budapest: CEU Press, 165–197.
- POLNER Zoltán 1978: *Föld szülte fáját. Szeged környéki ráolvasások és népi imádságok.* Szeged: Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár.
- 1985: *Éganyám, földanyám. Makó környéki ráolvasások és hiedelmek.* (A Makói Múzeum Füzetei 45.) Makó: Városi Tanács.
- 1999: *Gyékényágy, köpárna. Népi szövegek Szeged környékéről.* Szeged: JGYTF.
- 2000: *Isten zsámolyánál. Népi vallásos költészet.* Szeged: Bába és Társai.
- 2002: *Kilenc fának termő ága. (Népi szövegek Tápéról.)* Szeged: JGYTF.
- POZSONY Ferenc 1994: *Szeret vize martján. Moldvai csángómagyar népköltészet.* (Kriza János Néprajzi Társaság Könyvtára 2.) Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.
- PRADEL, Fritz 1907: *Griechische und süditalienische Gebete, Beschwörungen und Rezepte des Mittelalters.* Giessen: Alfred Töpelmann.
- RÄÄF, Leonhard Fredrik 1957: *Svenska skrock och signerier.* Stockholm: K. Rob. Wikman.
- RADENKOVIĆ, Ljubinko 1982: *Narodne basme i bajanja.* Niš: Gradina–Priština: Jedinstvo–Kragujevac: Svetlost.

- RÁDULY János 2009: *Hozzád fohászokodom imában. Kibédi ráolvasások, népi imák, legendaballadák, kántálóénekek.* Székelyudvarhely: Erdélyi Gondolat Könyvkiadó.
- RANTASALO, Aukusti Vilho 1945: *Der Weidegang im Volksaberglauben der Finnen I–II.* (Folklore Fellows' Communications, 134–135.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- RELKOVIĆ Davorka 1925: Harkányi mondák és néphit. *Ethnographia* XXXVI: 172–177.
– 1928: Adalékok a Somlóvidék folklorejához. *Ethnographia* XXXIX: 95–107.
- RÉVAI Sándor 1905: Baranyai babonák. *Ethnographia* XVI: 293–297.
- RICHTER M. István 1898: Évi szokások, babonák és szólás-mondások Német-Prónán és vidékén. *Ethnographia* IX: 75–85, 221–232.
– 1905: A szegény ember tehene. Nyitramegye néprajzából. *Ethnographia* XVI: 96–100.
- RÓHEIM Géza 1920a: Lucaszék. In Uő: *Adalékok a magyar néphithez II.* Budapest: Budapest: Hornyánszky Viktor, 29–227.
– 1920b: Nefanda carmina. In Uő: *Adalékok a magyar néphithez II.* Budapest: Budapest: Hornyánszky Viktor, 284–289.
– 1925: *Magyar néphit és népszokások.* Budapest: Athenaeum.
– 1984: A szemmel verés. In VEREBÉLYI Kincső (szerk.): *A bűvös tükör. Válogatás Róheim Géza tanulmányaiból.* Budapest: Magvető, 1984, 465–485. [The Evil Eye. *American Imago* 1952, IX(3–4): 351–365.]
- ROKONFÖLDY [Petrás Ince] 1877: Vízvetés. *Magyar Nyelvőr* VI: 83–84.
- ROPER, Jonathan 2004a: Typologising English Charms. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms and Charming in Europe.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 128–144.
– 2004b (ed.): *Charms and Charming in Europe.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan.
– 2005: *English Verbal Charms.* (Folklore Fellows' Communications 288.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
– 2009 (ed.): *Charm, Charmers and Charming: International Research on Verbal Magic.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan.
- ROSE, Herbert Jennings 1911: Divination. In HASTINGS, James (ed.): *Encyclopedia of Religion and Ethics* IV. Edinburgh: T. & T. Clark, 775–780.
- RYAN, William Francis 1999: *The Bathhouse at Midnight. An Historical Survey of Magic and Divination in Russia.* Thrupp–Stroud–Gloucestershire, Sutton Publishing.
– 2004: Eclecticism in the Russian Charm Tradition. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms and Charming in Europe.* Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 113–127.

- 2005: Ancient Demons and Russian Fevers. In BURNETT, Charles–RYAN, William Francis (eds.): *Magic and the Classical Tradition*. (Warburg Colloquia 38.) London: The Warburg Institute, 37–58.
- SALAMON Anikó 1975: *Gyimesi mondák*. In KÁKOSY László (szerk.): *Mai népi hiedelmek*. (ELTE Ókortörténeti Tanszékeinek Kiadványai 10.) Budapest: ELTE, 65–156.
– 1987: *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*. Budapest: Helikon.
- SÁNDOR János 1876: Babonák. *Magyar Nyelvőr* V: 87, 124–125.
- SÁNDOR Mihályné 1976: *Egy bihari parasztasszony hiedelmei*. (Folklór Archívum 4.) Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoport, 187–282.
- SÁVAI János 1997: *Missziók, mesterek, licenciátusok*. Szeged, 1997. (Missziós dokumentumok Magyarországról és a hódoltságról II/1.) Szeged: Agapé.
- SCHILLING Rogerius 1933: *Dunakömlöd és Németkér telepítés-, népiség- és nyelvtörténete*. (Német Filológiai Dolgozatok 52.) Budapest: Pfeifer.
- SCHNEEGANS Heinrich 1908: Sizilianische Gebete, Beschwörungen und Recepte. *Zeitschrift für Romanische Philologie* XXXII: 571–594.
- SCHÖNBACH 1880: Zum Tobiassegen. *Zeitschrift für Deutschen Altertum* 24, N. F. 12: 182–191.
- SCHULZ, Monika 2003: *Beschwörungen im Mittelalter. Einführung und Überblick*. Heidelberg: Universitätsverlag C. Winter.
- SCHUSTER, Friedrich Wilhelm 1865: *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder, Sprichwörter, Rätsel, Zauberformeln und Kinder-Dichtungen*. Hermannstadt: Steinhausen.
- SEBEOK, Thomas A. 1975: Grammatikai paralelizmus egy cseremiszi áldásban. In *A vízimadarak népe. Tanulmányok a finnugor népek élete és műveltsége köréből*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 311–324.
- SEBEOK, Thomas A.–INGEMAN, Frances J. 1956 *Studies in Cheremis: The supernatural*. Wenner–Gren Foundation, New York.
- SEBESTYÉN Gyula 1906: *Dunántúli gyűjtés*. (Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam, VIII.) Budapest: Athenaeum.
- SÉBILLOT, Paul 1906: *Le folk-lore de France* I–IV. Paris: Librairie Orientale et Americaine.
- SELIGMANN, Siegfried 1910: *Der böse Blick und Verwandtes. Ein Beitrag zur Geschichte des Aberglaubens aller Zeiten und Völker*. I–II. Berlin: Hildesheim.

- 1922: *Die Zauberkraft des Augens und das Berufen: Ein Kapitel aus der Geschichte des Aberglaubens*. L. Friederichsen & Co., Hamburg.
- 1927: Auge. In HOFFMAN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns (Hrsgs.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* I. Berlin–Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 679–701.
- SILLING István 1992: Boldogasszony ablakában. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
– 2002: A bajelhárító Szentlélek. In Uő: *Vallási néphagyomány. Írások a vajdasági népi vallásosság köréből*. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 26–34.
– 2003: *Vajdasági népi imádságok és nyelvezetük*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- SIMPSON, Jacqueline 2009: The Nightmare Charm in *King Lear*. In ROPER, Jonathan (ed.) 2009: *Charm, Charmers and Charming: International Research on Verbal Magic*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 100–107.
- SINGER Leó 1898: Dunántúli babonák. *Ethnographia* IX: 233–236. (Lásd még: SZÉKELY Leó.)
- SIPOS Eszti 1876: Babonák. *Magyar Nyelvőr* V: 374.
- SKEMER, Don C. 2006: *Binding Words: Textual Amulets in the Middle Ages*. University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- SMALLWOOD, Thomas M. 2004: The Transmission of Charms in English, Medieval and Modern. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms and Charming in Europe*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 11–31.
- SOMOSSY Miklós 1896: Az igézet hiedelme Szatmármegyében. *Ethnographia* VII: 102–103.
- SPAMER, Adolf 1958: *Romanusbüchlein. Historisch-philologischer Kommentar zu einem deutschen Zauberbuch*. (Aus seinem Nachlaß bearbeitet von Johanna NICKEL.) Berlin: Akademie-Verlag.
- SPIELMANN József 1979: Történeti reflexiók a népi orvoslás és az orvostudomány viszonyáról. In *Népi gyógyítás Magyarországon. Communicationes de historia artis medicinae*. Suppl. 11–12: 37–50.
- S. SÁRDI Margit 2004: Főrangú hölgyek gyógyfüves könyvei. In Pócs Éva (szerk.): *Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről IV.) Budapest: Balassi Kiadó, 202–221.
– 2010: Mágikus gyógyító eljárások 17–18. századi kéziratok recepteskönyvekben. In Pócs Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben* (Tanulmányok a transzcendensről VII.) Budapest: Balassi Kiadó, 524–545.

- STEMPLINGER, Eduard 1922: *Antiker Aberglaube in modernen Ausstrahlungen*. Leipzig: Dieterich.
- STEWART, Charles 1971: *Demons and the Devil. Moral Imagination in Modern Greek Culture*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- STRAUSZ Adolf 1897: *Bolgár néphit*. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság.
- STREITMANN Antal 1898: Torontál vármegye magyar népe. In BOROVSKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monográfiája. Torontál vármegye*. Budapest: Országos monográfia Társaság.
- SZEMNECZ Emil 1878: Babonák. *Magyar Nyelvőr* VII: 475, 522–523.
- SZENDREY Ákos 1956: Babvetés. *Néprajzi Értesítő* XXXVIII: 119–128.
- SZENDREY Zsigmond 1914: Ember- és természetfeletti lények a szalontai néphitben. *Ethnographia* XXV: 315–326.
– 1928: Szatmár megye néphagyományai. *Ethnographia* XXXIX: 27–38.
– 1937: A varázslatok eszközei. *Ethnographia* XLVIII: 386–405.
– 1943: Műveltségtörténet és babonafejlődés. *Ethnographia* LIV: 56–63.
- SZÉKELY László 1943: *Áhítat falun. (Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához.)* Csíkszereda: szerzői kiadás.
- SZÉKELY Leó 1896: Gömör megyei babonák. *Ethnographia* VII: 374–379. (Lásd még: SINGER.)
- SZIKSZAI Mária 2005: *Történetek története. Képesség és narráció a magasművészet és a népi kultúra között, avagy a homo narrans esete Szent Antallal*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.
- SZILÁDY Áron 1873: Néhány ráolvasás. *Magyar Nyelvőr* II: 304–309.
- SZILÁRDFY Zoltán 2003: Kegyképtípusok a pestisjárványok történetében. A Maria lactans, a Segítő Boldogasszony, Szent Sebestyén, Rókus és Rozália együttes ábrázolásával. In Uő: *Ikonoграфия – kultusztörténet*, Budapest: Balassi Kiadó, 180–204.
- SZLATKY Mária 1980: Magyar nyelvű kéziratos orvosló könyvek a 17. századból. *Magyar Könyvszemle* 2: 131–148.
- Szűcs Sándor 1936: Táltosok és boszorkányok a Nagysárréten. *Ethnographia* XLVII: 39–48.
– 1992: *A régi Sárrét világa*. (2. kiadás.) Budapest: Fekete Sas. [Budapest: Bolyai Akadémia, 1942.]

- TAKÁCS György 2001: *Aranykertbe' aranyfa. Gyimesi, hárompataki, úz-völgyi csángó imák és ráolvasók*. Budapest: Szent István Társulat.
– 2003: „Ragyogo csillagok, a földre huljatok”. Hárompataki archaikus népi imádságok, ráolvasók, szentes énekek. In TOMISA Ilona (szerk.): *Hárompatak. Egy ismeretlen néprajzi kistáj Erdély és Moldva határán*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézete, 141–210.
– 2004: *Kantéros, lüderc, rekegő: hárompataki csángó hiedelemmondák*. Budapest: Magyar Napló.
– 2012a: „Görget az égbe, villámlik a földön...”. A kígyó- és menyétmarásra használt csíkszéki ráolvasók eredetkérdéséhez. In PÓCS Éva (szerk.): *Szent helyek, ünnepek, szent szövegek. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből*. Budapest–Pécs: L'Harmattan–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 415–477.
– 2012b: „Nagy Szent Mária egy nagy asztalt terített...”. A hegyen végzett lóáldozat és a betegségdémonok megvendéglése egy különös ráolvasócsoporthoz. *Erdélyi Múzeum* XXIV: 4, 46–84.
– 2014 [sajtó alatt]: *„Elindula boldogságos szép Szűz Mária...” Ráolvasók a régi Csíkszék-ről*. (Gyűjtötte és közreadja: TAKÁCS György.) Budapest: L'Harmattan.
- TÁNCZOS Vilmos 1994: *Gyimesi archaikus népi imádságok és ráolvasások. A Kriza János Néprajzi Társaság évkönyve 2*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 211–243.
– 1995: *Gyöngyökkel gyökerezteél. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó.
– 1996: Egy apokrif Szent Antal-ima és műfajkörnyezete. *Néprajzi Látóhatár* 3–4: 141–150.
– 1999: *Csapdosó angyal. Moldvai archaikus imádságuk és életterük*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó.
– 2000: *Eleven ostya, szép virág. A moldvai csángó népi imák képei*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó.
- TEDLOCK, Barbara 2001: Divination as a Way of Knowing: Embodiment, Visualisation, Narrative, and Interpretation. *Folklore* 112: 189–197.
- TEMESVÁRY Rezső 1899: *Előítéletek, népszokások és babonák a szülészeti körében Magyarországon*. Budapest: Dobrowsky és Franke.
- TÉGLÁS Gábor 1913: Pásztor szokások Csíkygyergyó határszéli községeiben. *Néprajzi Értesítő* XIV: 294–296.
- THOMAS, Keith 1971: *Religion and the Decline of Magic, Studies in Popular Beliefs in Sixteenth and Seventeenth Century England*. Harmondsworth: Penguin.
- TILLHAGEN, Carl-Herman 1962: *Folklig läkekonst*. Stockholm: LTs Förlag.
– 1970: Volkstümliche Wahrsagekunst im Schweden während des vorigen Jahrhunderts. *Acta Ethnographica Hungarica* XIX: 369–388.

- TIMOTIN, Emanuela 2010a: *Descântecele manuscrise românești (secolele al XVII-lea – al XIX-lea)*. [Kéziratos román ráolvasások a 17. századtól a 19. századig. Kritikai kiadás, filológiai és nyelvészeti tanulmánnyal.] Bukarest: Editura Academiei Române.
- 2010b: Szent gyógyítók a román kéziratos ráolvasásokban (17–19. század). In PÓCS Éva (szerk.): *Mágikus és szakrális medicina. Vallásantropológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. (Tanulmányok a transzcendensről VII.) Budapest: Balassi Kiadó, 391–401.
- 2013: The *Năjit* Between Prayer and Charms: A Study of the Romanian Manuscript Tradition. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 239–263.
- TOKARJEV, Sergej A. 1957: Religioznye verovanija vostočnoslavjanskih narodov 19-načala 20. veka. [A keleti szláv népek vallási hiedelmei a 19. században és a 20. század elején.] Moskva–Leningrad: Akademia Nauka SSSR.
- TOLNAI Vilmos 1930: A faragószerék nótája. *Ethnographia* XLI: 204–207.
- TOMORI Viola 1936: Egy tiszaparti falu lélektani képe. *Búvár* 2: 673–677.
- TOPORKOV, Andrej 2010: *Russkije zagovory iz rukopisnyh istočnikov XVI–pervo poloviny XIX. vv. Istorija, simbolika, poetika*. [Kéziratos orosz ráolvasások a 17. századtól a 19. század elejéig. Történet, szimbolika, poétika.] Moskva: Indrik.
- TÓTH István 1906: Kiskunfélegyháza-vidéki néphiedelmek. *Ethnographia* XVII: 229–232.
- TÖRÖK Katalin–PÓCS Éva 1979: Hold. In ORTUTAY Gyula (szerk.): *Magyar néprajzi lexikon* II. 567–568.
- UJVÁRY Zoltán 1965: A „Mennyből jött levél” népi párhuzamai. In *A Debreceni Déri Múzeum évkönyve 1962–1964*: 383–394.
- VÁCLAVIK, Antonin 1959: *Výroční obyčeje a lidové umění*. Praha: CSAV.
- VAITKEVIČIENĖ, Daiva 2008: *Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės. Lithuanian Verbal Healing Charms*. Vilnius: Lietuvių Literatūros ir Tautosakas Institutas.
- 2009: Lithuanian and Latvian Charms: Searching for Parallels. In ROPER, Jonathan (ed.): *Charms, Charmers and Charming. International Research on Verbal Magic*. Hampshire–New York: Palgrave Macmillan, 186–213.
- 2013: Baltic and Eastern Slavic Charms. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 211–236.
- VAJKAI Aurél 1937: Adatok a Felföld népi orvoslásához. *Ethnographia* XLVIII: 140–154.
- 1938: Egy bakonyi magyar falu paraszt állatorvosai. *Ethnographia* XLIX: 52–66.

- 1943: *Népi orvoslás a Borsavölgyében*. Kolozsvár: Gróf Teleki Pál Tudományos Intézet.
- 1947a: Az ördögös molnárlegény. *Ethnographia* LVIII: 55–68. (Lásd még: WAGENHUBER.)
- 1947b: „A” lovak betegségéről való orvosságok”. *Ethnographia* LVIII: 55–68.
- VAN DER LEEUW, Gerardus 1933: Die sogenannte „epische Einleitung” der Zauberkformeln. *Zeitschrift für Religionspsychologie* 6: 161–180.
- VAN HAVER, Jozef 1964: *Nederlandse Incantatieliteratuur. Een Gecommentarieerd Compendium van Nederlandse Bezweringsformules*. Ghent: Secretariaat van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.
- VARGA János 1877: *A babonák könyve*. Arad: szerzői kiadás.
- VARGYAS Lajos 1945: Adatok a makádi néphithez II. *Ethnographia* LVI: 60–65.
- 1976: *A magyar néphallada és Európa I–II*. Budapest: Zeneműkiadó.
- VELTRI, Giuseppe 1997: *Magie und Halakha. Ansätze zu einem empirischen Wissenschaftsbegriff im spätantiken und frühmittelalterlichen Judentum*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- VERES Imre 1875: Ráolvasás. *Magyar Nyelvőr* IV: 517.
- VERMES Géza 1998: A qumráni közösség és a holt-tengeri tekercsek története. Budapest: Osiris.
- VERSÉNYI György 1883: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XII: 94.
- 1884: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XIII: 89.
- 1885: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XIV: 187–188.
- 1891: Babonák. *Magyar Nyelvőr* XX: 383–384.
- VERSNEL, H. S. 2002: The poetics of Magical Charms: An Essay on the Power of Words. In MIRECKI, Paul–MEYER, Marvin (eds.): *Magic and Ritual in the Ancient World*. (Religions in the Graeco-Roman World 141.) Leiden–Boston–Köln: Brill, 105–158.
- VIDÁK Tünde 2001: A születés. In PÓCS Éva (szerk.): *Két csiki falu néphite a századvégen*. (Örökség 2.) Budapest: Európai Folklór Intézet–Osiris, 81–136.
- VOIGT Vilmos 2013: The Historical Development of “Charm” Terminology in Hungarian. In KAPALÓ, James A.–PÓCS, Éva–RYAN, William F. (eds.): *The Power of Words. Studies on Charms and Charming in Europe*. Budapest: CEU Press, 117–131.
- VUORELA, Toivo 1967: *Der böse Blick im Lichte der finnischen Überlieferung*. (Folklore Fellows’ Communications 201.) Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

- WAGENHUBER Aurél 1936: Rándulás és mérés. *Ethnographia* XLVII: 294–298. (Lásd még: VAJKAI.)
- WEBSTER, Hutton 1973: *Magic. A Sociological Study*. New York: Octagon Books. [1948.]
- WEINREICH, Otto 1946: *Unheilbannung im volkstümlichen Gebet, Segen und Zauberspruch*. Schmiedel, Stuttgart. Sonderdruck aus Universitas: Zeitschrift für Wissenschaft, Kunst und Literatur 1(3): 275–299.
- WINKLER, Hans Alexander 1931: *Salomo und die Karina. Eine orientalische Legende von der Bezwingung einer Kindbettdämonin durch einen heiligen Helden*. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- WLISLOCKI, Heinrich 1893: *Volks Glaube und Volksbrauch der Siebenbürger Sachsen*. Berlin: E. Felber.
- WLISLOCKINÉ DÖRFLER Anna 1892: Jósóló állatok a kalotaszegi néphitben. *Ethnographia* III: 47–55.
- ZAKARIÁS Erzsébet 1992: Boszorkányok Erdőfülében. In KESZEG Vilmos (szerk.): *A Kriza János Néprajzi Társaság évkönyve* 1. Kolozsvár: Gloria Kiadó, 182–198.
- ZELENNIN, Dmitrij 1927: *Russische (ostslavische) Volkskunde*. Berlin–Leipzig: De Gruyter.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- DENIA = A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézetének archívumában (Debrecen) elhelyezett gyűjtés.
- EA = A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Archívumában (volt Ethnológiai Adattár) elhelyezett gyűjtés.
- MNA = A *Magyar Néprajzi Atlasz* kérdőívére adott válasz.
- MNT = A *Magyar Néphit Topográfia* kérdőívére adott válasz (a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén elhelyezett Néphit Archívumban).
- DIÓSZEGI Vilmos Luca-kérdőíve = A Néprajzi Múzeum gyűjtőpályázatára készített Luca-kérdőívre érkezett válasz, 1962.
- PÓCS Éva Lidérc-kérdőíve = A szolnoki Damjanich János Múzeumban 1964-ben készült Lidérc-kérdőívre érkezett válasz.

KÉZIRATOS FORRÁSOK

- BESENCZY Sándor 1970: *Ráolvasások és népi imádságok Kalocsa környékén*.
- SZENDREY Zsigmond–SZENDREY Ákos: *Babonalexikon*. Kézirat az MTA Néprajzi Kutatóintézet Adattárában.

A NÉPRAJZI MÚZEUM ETHNOLÓGIAI ARCHÍVUMÁBAN ELHELYEZETT GYŰJTÉSEK

- Antal Gyula; EA 594.
- Aszaló Imre; EA 618.
- Babinec János; EA 1438.
- Bellosics Bálint; EA 112d.
- Bene Zsuzsanna; EA 2601. (Lásd még: Béresné.)
- Benedek Sándor; EA 686, EA 1299.
- Benkő László; EA 640.
- Berta Imre; EA 128.
- Berényi Andrásné; EA P 196/1962–1963.
- Béresné Bene Zsuzsanna; EA 3019.
- B. Nagy Sándor; EA 214.
- Borbély Imre; EA 373.
- Borzák Endre; EA 139, EA 142.
- Bókon Imre Árpád; EA 3271.
- Csapó Józsefné; EA P 146/1968.
- Cseh István; EA 472, EA 1979.
- Csete Balázs; EA 3458.
- Csomor Péter; EA 2644.
- Dallos László; EA 3352.
- Deák Geyza; EA 479.
- Diószegi Vilmos; EA 3020, EA 3048, EA 3049, EA 3052.
- Dömötör Sándor; EA 2488.
- Dudás Juli; EA 1574. (Lásd még: Vankóné.)
- Durkó Antal; EA 2379.
- Eördegh Béla; EA 4650.
- Eperjessy Ernő; EA 7258.
- Erdész Sándor; EA 2193.
- Erdős József; EA 451.
- Éles Tibor; EA 3312.
- Féja Tiborné; EA 692.
- Fél Edit; EA 1539, EA 1784.
- Gell Antal; EA 411.
- Gózon Aladár; EA 611.
- Gulyás Béla; EA 871.
- Györffy Györgyné; EA 2137, EA 2138, EA 2142.
- Háfner Ferenc; EA 452.
- Holzmann Ignác; EA 1953.
- Horváth Ilona; EA 1358.
- Horváth Sándor; EA 354.
- Imre Sándor; EA 834.
- Ismertlen gyűjtő; EA 1355, EA 1554, EA 2032.
- Juhász László; EA 363.

Juhász Mária; EA 2451.
 Katona Ferenc; EA 3088.
 Kálmány Lajos; EA 2853, EA 2854, EA 2857, EA 2860.
 Kárászi Sándor; EA 1252.
 Kiss Géza; EA 1978.
 Kiss Péter; EA 461.
 Kolombán Samu; EA 744.
 Kovách Aladár; EA 1671.
 Kovács Kázmér; EA 1403.
 Kresz Mária; EA 2520.
 Kriston Antal; EA 492.
 K. Szabó Károly; EA 394.
 Kuntár Lajos; EA 2334.
 László Gyula; EA 570.
 Lázár Péter; EA 440.
 Lencse Mátyás; EA 877.
 Luby Margit; EA 731.
 Magyar Sándor; EA 1394.
 Manga János; EA 506, EA 2460.
 Marton József; EA 878.
 Mató József–Tarczy Sándor; EA 498.
 Mató László; EA 495.
 Mészáros József; EA 2459.
 Molnár István; EA P 53/1953.
 Molnár Rózsa; EA 1056, EA 1057, EA 1060.
 Morvay Judit; EA 2618, EA 3011.
 Nagy Czirok László; EA 2390.
 Nagy Gyula; EA 132, EA 2634, EA 2644.
 Nagy Imre; EA 666.
 Nagy Lajos; EA 124.
 Nagy Sándor; EA 3066.
 Németh Miklós; EA 456.
 Oláh Andor; EA P 75/1954, EA P 239/1960.
 Oláh Andor–Grynaeus Tamás; EA P 239/1960.
 Oltyán Sándor; EA 466.
 Osváth József; EA 1371.
 Pereszlényi Mária; EA 1845.
 Pittner Károly; EA 1388.
 P. Madar Ilona; EA P 199/1968.
 Rechnitz Ignác; EA 753.
 Répási István; EA 1798.
 Rubovszky Ferenc; EA 443.
 Sarka Károly; EA 874.
 Sarudy Ottó; EA 596.
 Süle Sándor; EA P 313/1983.
 Sütő Gyula; EA 484.

Szabó Gyula; EA 2006.
 Szabó Mihály; EA 707.
 Szabó Sándor; EA 1407.
 Székely László; EA 635.
 Szendrey Ákos; EA 2508, EA 2542.
 Szendrey Zsigmond; EA 347.
 Szentmihályi Imre; EA 6209.
 Szoboszlayné Raffay Anna; EA 2363, EA 2369, EA 2374.
 Szutter Béla; EA 593.
 Takács Imre; EA 803.
 Takács József; EA 1668.
 Tarczy Sándor; EA 1446.
 Tildy Zoltán; EA 580.
 „Többen”; EA 1961, EA 1977.
 Turi Sándor; EA 2336.
 Vágó Aladár; EA 747.
 Vankóné Dudás Juli; EA 1567.
 Varga Károly; EA 614.
 Varga Tibor; EA 119.
 Vecsey Ferenc; EA 869.
 Végh Ferenc; EA 453.
 Vilinszky Béla; EA 489.
 Zamárdi Honismereti Szakkör; EA P 149/1983.
 Zentai János; EA P/1957, 65.
 Zsigmond Konrád; EA 87.

A MAGYAR NÉPHIT TOPOGRÁFIA KÉRDŐÍVEIRE
 1967–1975 KÖZÖTT ÉRKEZETT VÁLASZOK

Felhasználtuk az 5., 9., 11., 12., 14., 15., 16., 18., 20., 21., 22., 23., 25., 26., 27., 28. és 29. számú kérdőívek válaszait.

A KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM (DEBRECEN) NÉPRAJZI
 INTÉZETÉNEK ARCHÍVUMÁBAN BELELTÁROZOTT GYŰJTÉSEK

Barta J.; DENIA 616.
 Békefy Margit; DENIA 705, 707.
 Béres András; DENIA 304.
 Farkas János; DENIA I 304.
 Gunda Béla; DENIA 0111.
 Verebélyi Erika; DENIA 1959.

A MAGYAR NÉPRAJZI ATLASZ KUTATÓPONTJAI
ÉS KÉRDŐÍVES ANYAGÁNAK GYŰJTŐI

Bajna: Diószegi Vilmos, 1962.
 Bana: Diószegi Vilmos, 1962.
 Bálványos: Boros Marietta, 1960.
 Becefa: Andrásfalvy Bertalan, 1961.
 Becske: Kríza Ildikó, 1959.
 Bejcgertyános: Nógrádi Géza, 1965.
 Beregrákos: Morvay Judit, 1969.
 Cún: Zentai János, 1961.
 Csíkkozmás: Zelnik Katalin, 1968.
 Csíkmenaság: Zelnik Katalin, 1969.
 Csíkszentdomokos: Szemerkenyi Ágnes, 1968.
 Decs: Andrásfalvy Bertalan, 1958.
 Dercen: Morvay Judit, 1969.
 Drávaszentés: Andrásfalvy Bertalan, 1962.
 Dunapataj: Vorák József, 1964.
 Érsekvadkert: Nagy Ilona, 1964.
 Felsőnyék: Vajkai Zsófia, 1964.
 Garabonc: Török Katalin, 1964.
 Gyimesközélpok: Vincze Ildikó, 1969.
 Hánta [Kisbér]: Diószegi Vilmos, 1962.
 Hejőpapi: Pócs Éva, 1962.
 Jászkisér: Pócs Éva, 1962.
 Kálmánca: Knézy Judit, 1964.
 Kenyeri: Nógrádi Géza, 1965.
 Kéthely: Békefy Margit, 1960.
 Kisbér: Diószegi Vilmos, 1962.
 Kiskapus: Küllős Imola, 1969.
 Kiskunfélegyháza: Nagy Ilona, 1964.
 Kiskunhalas: Bárh János, 1965.
 Kiskunmajsza: Vorák József, 1961.
 Kóny: Németh Imre, 1966.
 Koppányszántó: Pócs Éva, 1959.
 Kovácsszénája: Andrásfalvy Bertalan, 1964.
 Köcsk: Voigt Vilmos, 1959, 1961.
 Kölked: Füzes Endre, 1960.
 Köveskál: Morvay Judit, 1960.
 Kunszentmiklós: Indra Erika, 1963.
 Kustánszeg: Szentmihályi Imre, 1964.
 Kutas: Pócs Éva, 1959.
 Lipót: Molnár Mária, 1963.
 Lipót: Németh Imre, 1964.
 Maconka [Bátonyterenye]: Morvay Judit, 1965.
 Madocsa: Andrásfalvy Bertalan, 1960, 1961.

Magyarpéterfalva: Páska Csaba, 1969.
 Magyarsáros: Kós Károly, 1962.
 Meggyeskovács: Andrásfalvy Bertalan, 1962.
 Mikekarácsonyfa: Kisbán Eszter, 1964.
 Miszla: Barabás Jenő, 1959.
 Nagybajcs: Pócs Éva, 1962.
 Nagyberki: Morvay Judit, 1960.
 Nagygeresd: Nógrádi Géza, 1965.
 Nagykölked: Vámos Mária, 1958.
 Nagypáli: Szentmihályi Imre, 1963.
 Nemesgörzsöny: Kisbán Eszter, 1964.
 Nemeshetés: Fülöp István, 1959.
 Nemesvita: Pócs Éva, 1962.
 Nyúl: Pócs Éva, 1962.
 Ócsárd: Mándoky László, 1960.
 Oroszi: Voigt Vilmos, 1961.
 Osztopán: Mándoki László, 1957.
 Parasznya: Mándoki László, 1957.
 Pat: Hegedüs László, 1964.
 Pécska: Vámszer Géza, 1958.
 Pilismarót: Kósa László, 1963.
 Potyond: Németh Imre, 1965.
 Pusztasomorja [Jánossomorja]: Nagy Ilona, 1964.
 Rábaty: Nógrádi Géza, 1960, 1965.
 Réty: Salamon Anikó, 1969, 1970.
 Rinyaszentkirály: Hegedüs László, 1967.
 Salánk: Morvay Judit, 1969.
 Sárosd: Sergő Erzsébet, 1961.
 Sióagárd: Andrásfalvy Bertalan, 1958, 1960.
 Soltvadkert: Égető Melinda, 1963.
 Som: Pócs Éva, 1959, 1962.
 Somogyudvarhely: Andrásfalvy Bertalan, 1964.
 Sósvertike: Pócs Éva, 1959.
 Sósvertike: Andrásfalvy Bertalan, 1961.
 Surd: Szomjas Zsófia, 1959.
 Szabadszállás: Vorák József, 1962.
 Szalafő: Hegyi Imre, 1964.
 Szebény: Andrásfalvy Bertalan, 1965.
 Szentgál: Hegyi Imre, 1960, 1964.
 Szentgyörgyvölgy: Barabás Jenő, 1959.
 Szentkirályszabadja: Pócs Éva, 1962.
 Szécsény: Pócs Éva, 1959.
 Szilvásszentmárton: Hegedüs László, 1964.
 Szőlősgyula: Morvay Judit, 1969.
 Tác: Diószegi Vilmos, 1959.
 Tarnaméra: Paládi Kovács Attila, 1964.

Tataháza: Bárth János, 1964.
 Tibolddaróc: Pócs Éva, 1962.
 Tihany: Bene Zsuzsanna, 1961.
 Tinnye: Bárth János, 1964.
 Tornyiszentmiklós: Kisbán Eszter, 1959.
 Túrkeve: Györffy Lajos, 1960.
 Vágás: Kisbán Eszter, 1966.
 Vajasd: Vita Zsigmond, 1960.
 Vál: Pesovár Ferenc, 1961.
 Vanyola: Pócs Éva, 1962.
 Váralmás: Kós Károly, 1960.
 Varga: Molnár Mária, 1959.
 Velem: Morvay Judit, 1960.
 Verpelét: Pócs Éva, 1962.
 Vezseny: Barabás Jenő, 1959.
 Vilonya: Pócs Éva, 1962.
 Visk: Morvay Judit, 1969.
 Zagyvarékas: Pócs Éva, 1960.
 Zalakoppány [Zalaszentgrót]: Csalog Zsolt, 1967.

A PTE NÉPRAJZ–KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA TANSZÉKÉNEK
 NÉPHIT ARCHÍVUMÁBAN ELHELYEZETT GYŰJTÉSEK,
 VALAMINT AZ 1985–1986-BAN KIADOTT KÖTET ÉS A JELEN KÖTET
 SZÁMÁRA KAPOTT KÉZIRATOS ANYAGOK GYŰJTŐI ÉS KUTATÓPONTJAI

Bakos Mária – Pusztina, 2002.
 Barabás Jenő – Kraszna, 1960-as évek.
 Békefy Margit – Arka, 1965; Baskó, 1965; Berettyóújfalu, 1965; Mogyoróska, 1965; Nyírtura, 1965.
 Csalog Zsolt – Apátfalva, 1967; Békéssámson, 1966; Csorvás, 1966; Hertelendyfalva, 1964; Istenmezeje, 1967; Mindszent, 1967; Tápé [Szeged], 1965; Torontáltorda, 1965.
 Csoma Gergely – Diószén, 1991; Dózsaujfalu, 1984; Jugán, 2000; Klézse, 1983; Külső-rekecsin, 2001; Lészped, 1988, 2001; Lujzikalagor, 1988; Magyarfalu, 2002, 2003, 2005; Nagypatak, 2001; Pusztina, 1988; Szabófalva, 2001; Trunk, 1999, 2009.
 Csörge Barnabás – Csíkbánkfalva, 2005; Gyimesközéplak, 2005–2007; Gyimesbük, 2005.
 Diószegi Vilmos – Abaújdevecser [Encs] 1950 és 1960-as évek; Apátfalva, 1960-as évek; Aszaló, 1962; Baskó, 1962; Bátmonostor, 1962; Bátonyterenye, 1962; Bernecebaráti, 1962; Bogács, 1952; Bogyiszló, 1961; Csitár, 1961; Cserépváralja, 1952; Decs, 1952; Dédestapolcsány, 1949; Dobi, 1953; Dunaszentbenedek, 1960-as évek; Drágszél, 1960-as évek; Egyházaskozár, 1952 és 1960-as évek; Érsekcsanád, 1962; Fajs, 1962; Foktő, 1962; Fülöpszállás, 1954; Galgamácsa, 1949; Hercegszántó, 1962; Hidas, 1949; Hugyag, 1961; Kakasd, 1949 és 1960-as évek; Kalocsa, 1951; Kemence, 1962; Kiskunlacháza, 1954; Kistelek, 1954; Koppányszántó, 1960-as évek; Lábnyik, 1960-as évek;

Lelesz, 1960-as évek; Letkés, 1962; Lovászpata, 1952; Martonos, 1960-as évek; Mád, 1952; Mekényes, 1950; Mezőszemere, 1960-as évek; Méhkerék, 1960-as évek; Miske, 1962; Mogyoróska, 1962; Mohács, 1952; Nagybalog, 1960-as évek; Nagybaracska, 1962; Nagyhódos, 1951; Nagykőrös, 1963; Nagylóc, 1961; Ordas, 1962; Orosháza, 1960-as évek; Órhalom, 1961; Padé, 1960-as évek; Perőcsény, 1962; Sarkadkeresztúr, 1960-as évek; Sárospatak, 1960-as évek; Sárpilis, 1952; Sükösd, 1962; Szakcs, 1960-as évek; Szank, 1962; Szárász, 1953; Szászfa, 1962; Szenna, 1953; Szihalom, 1952; Tiszacsécse, 1956; Tiszaigar, 1949; Tiszasas, 1960-as évek; Uszód, 1962; Vajta, 1961–1962; Végardó [Sárospatak], 1952; Zagyvarékas, 1960-as évek; Zselicszentpál, 1952; Zsére, 1958.
 Dömötör Tekla és Pócs Éva – Egyházaskozár, 1968.
 Eperjessy Ernő – Almamellék, 1967; Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, 1967.
 Erdélyi Zsuzsanna – Csanytelek, 1970-es évek; Gelence, 1970-es évek; Gyimesfelsőlak, 1972; Halásztelek, 1970-es évek; Kistelek, 1960-as évek.
 Égető Melinda – Nagykend, 1966.
 Farkas Imre – Gyimesközéplak, 2005.
 Fehér Zoltán – Fajs, 1965; Garabonc, 1965; Homokmégy, 1960; Szank, 1960, 1965; Tápé [Szeged], 1960.
 Frenzl Kata – Gyimesközéplak, 2004–2005.
 Grynaeus Tamás – Dávod, 1967–1968; Gara, 1968; Szeremle, 1962, 1968; Tápé [Szeged], 1955–1956, 1968.
 Györffy Györgyné – Apátfalva 1950-es évek; Szőreg [Szeged], 1960-as évek; Tápé [Szeged], 1950-es évek.
 Harangozó Imre – Aknavásár, 2003; Apátfalva, 2002; Domaszék, 1996; Esztufuj, 2003; Kisiratos, 1997, 2005; Klézse, 1999, 2003; Kostelek, 1999; Kökényesd, 1995; Külső-rekecsin, 1998; Magyarfalu, 1998, 2003; Pusztina, 1999, 2006; Rév, 1996; Szabadkigyós, 1988–1989; Szentmáté, 1997; Szék, 2000; Tacs, 1997; Újkigyós, 1987, 1989, 2000.
 Hoppál Mihály – Abaújszántó, 1967; Alsóregmec, 1967; Arka, 1967; Baskó, 1967; Bózsava, 1967; Fony, 1967; Hejce, 1967; Korlát, 1967; Mogyoróska, 1967; Pálháza, 1967; Pányok, 1967; Pere, 1967; Varsány, 1967.
 Horváth Iván – Bezenye, 1969.
 Hunkár Edit – Füzesgyarmat, 1963.
 Iancu Laura – Magyarfalu, 2003, 2005, 2007–2009.
 Ismeretlen erdélyi gyűjtő, 1965.
 Jordán Katalin – Sármellék, 1960.
 Kisbán Eszter – Berhida, 1966; Bodorfa, 1966; Csoma, 1966; Ete, 1966; Kapuvár, 1966; Miszla, 1966; Nagybajcs, 1966; Nagymegy, 1966; Nemeskocs, 1966; Nemesoroszi, 1966; Rábahídvég, 1966; Úny, 1966; Vargyas, 1963; Váralja, 1966.
 Korponay Oszkárné – Nyírség, 1966.
 Körner Tamás – Szebény, 1967.
 Kríza Ildikó – Zsére, 1968.
 Lükő Gábor – Klézse, 1933; Jugán, 1933.
 Molnár Mária – Fegyvernek, 1964.
 Morvay Judit – Dunapentele [Dunaújváros], 1960-as évek; Kolon, 1958; Lédec, 1958; Nyitrageszt, 1958; Pográny, 1958; Zoborvidék, 1958; Zsére, 1958.
 Nagy Ilona – Kiskunfélegyháza, 1965, 1968; Dunaszekcső, 1965; Szécsényfalu, 1968.

- P. Madar Ilona – Abádszalók, 1963; Atyha, 1965–1970; Boldog, 1964, 1969; Decs, 1960-as évek; Galgamácsa, 1960-as évek; Hatvan, 1960-as évek; Ipolytölgyes, 1960-as évek; Magyarvalkó, 1960-as évek; Nádudvar, 1963; Püspökladány, 1963; Sárrétudvari, 1963; Tura, 1960-as évek.
- Pócs Éva – Abádszalók, 1964; Alattyán, 1964; Besenyszög, 1964; Csókakő, 1962; Doboz, 1964; Furta, 1960-as évek; Galgahévíz, 1967; Gyimesközéplak, 2002; Jászapáti, 1964; Jászkisér, 1962; Jásztelek, 1962; Karancskeszi, 1968; Kótelek, 1962; Kunmadaras, 1961; Lelesz, 1966; Magyarböd, 1962; Mesterszállás, 1963; Mezőkövesd, 1962; Mokcsamogyorós, 1966; Nagybajcs, 1962; Nagyiván, 1963–1964; Nagykőrű, 1962–1963; Nagyrév, 1962; Nemesvita, 1962; Nyúl, 1962; Ókéske [Tizsakécske], 1967; Piskó, 1962; Ond, 1962; Szentistván, 1964; Szentkirályszabadja, 1962; Terbeléd, 1966; Tibolddaróc, 1962; Tiszaderzs, 1961; Tiszainoka, 1962, 1963; Tiszaörs, 1961; Tizsasas, 1961; Tizsasüly, 1961; Tizsaszentimre, 1961; Tizsaszlós, 1960–1961; Tószeg, 1964; Törökkoppány, 1960; Vajdácska, 1962; Vanyola, 1962; Verpelét, 1962; Vilonya, 1962; Viss, 1962; Zagyvarékas, 1963; Zétény, 1966.
- Ráduly János – Kibéd, 1991, 1992.
- Salamon Anikó – Gyimesközéplak, 1972.
- Sándor Mihályné – Berettyóújfalu, 1965.
- Takács György – Borszék, 2007; Borzont, 2005, 2007; Bögöz, 2006; Csaracsó, 2007; Csínód, 1998, 2005, 2008; Csíkbánkfalva, 1998–1999, 2004, 2007–2008; Csíkcsatószeg, 2007–2008; Csíkcekefalva, 2005–2006; Csíkcsomortán, 1997–2008; Csíkdánfalva, 2007; Csíkjenőfalva, 2005–2007; Csíkkarcfalva, 2006; Csíkkozmas, 2006; Csíkmadaras, 2006–2007; Csíkmenaság, 2007–2008; Csíkmindszent, 2007; Csíkpálfalva, 2006; Csíkszentdomokos, 2003, 2005, 2007–2008; Csíkszentgyörgy, 1998, 2007–2008; Csíkszentimre, 2006; Csíkszentmárton, 2004–2005, 2008; Csíkszentmiklós, 2002, 2004, 2007–2008; Csíkszenttamás, 2006, 2008; Csíkszereda, 2007; Csíkszépvíz, 2002, 2008; Egerszék, 1997, 2008; Fitód, 2007; Gődücs, 2008; Gyepece, 2002; Gyergyóalfalu, 2008; Gyergyóditró, 2006–2008; Gyergyóholló, 2007; Gyergyókilyénfalva, 2007; Gyergyószárhegy, 2007; Gyergyótekerőpatak, 2008; Gyergyótölgyes, 2007; Gyergyóvárhegy, 2008; Gyergyóvásárhely, 2008; Gyimesbükk, 1988, 1996–1997, 1999, 2004–2008; Gyimesfelsőlak, 1997, 1999, 2002, 2004–2007; Gyimesközéplak, 2004–2008; Gyürke, 2008; Hágótó, 2007; Kászonaltíz, 2006; Kászonjakabfalva, 2008; Kostelek, 1995–1996; Lészped, 1995; Magyarcsügés, 2006; Pottyond, 2007; Románcsügés, 2006; Székelyvarság, 2003; Vasláb, 2008.
- Tánczos Vilmos – Gyimesbükk, 1980.
- Újváry Lajos – Gyimesbükk, 1968–1969; Gyimesfelsőlak, 1968–1969; Gyimesközéplak, 1968–1969.
- Vámos Mária – Egyházaskozár, 1962.
- Varga Ildikó – Balástya, 1985.

FÜGGELÉK

TÁRGYMUTATÓ

EMBERGYÓGYÍTÁS

abagos, agos, aggos, ebagos gyerek gyógyítása I.3.2., I.3.37., II.1.45., VI.1.33.1., VI.1.35., VI.1.38.2., VI.1.38.3., VI.1.38.4., VI.1.38.5., VI.1.39.1., VI.1.39.2., VI.1.39.3., VI.1.39.4., VI.1.40.1., VI.1.40.2., VI.1.40.3., VI.2.10., VI.2.11., VI.2.12., VII.2.6.
ágybavizelés gyógyítása II.1.57., V.16.2.
álmatlanság gyógyítása VI.1.25.1., VI.1.25.2., VI.1.25.3., VII.1.41.
álmatlanság megelőzése I.1.21.1., I.1.21.2., II.1.23., II.1.24., XXIX.103.1., XXIX.103.2., XXIX.103.3., XXIX.128.
anyajel, anyajegy gyógyítása I.3.41., II.2.1.1., VII.1.87.12., IX.13.
aszalány gyógyítása IX.16.
árpa gyógyítása I.1.2.1., I.1.2.2., I.1.2.3., I.1.2.5., I.1.3., I.1.4., I.1.6., I.1.7., I.1.9., I.1.15., I.1.16., I.2.1., I.2.2., I.2.11., I.2.17., I.3.4.1., I.3.4.2., I.3.6., I.3.9., I.3.10., I.3.11., I.3.12., I.3.13., I.3.16., I.3.28., I.3.29., I.3.30., I.3.31., I.3.38.1., II.1.43., II.1.44., II.1.70., II.2.1.3., II.2.1.4., II.2.1.11., II.2.1.13., II.2.1.18., II.2.1.36., II.2.8.1., II.2.19., II.2.20., II.2.41.1., II.2.41.3., II.2.43., II.3.1.1., II.3.1.2., II.3.1.3., II.3.2., II.3.3., II.3.4.1., II.3.4.2., II.3.4.3., II.3.4.4., II.3.4.5., II.3.4.6., II.3.4.7., II.3.5., II.3.6., II.3.7., II.3.8., II.3.28., II.3.47.2., II.3.57., IV.1., IV.2., IV.3., IV.4., IV.5., IV.6., IV.7., IV.8., IV.10.1., IV.10.2., IV.10.3., IV.10.4., IV.10.5., IV.11.1., IV.11.2., IV.11.3., IV.11.4., IV.11.5., IV.11.6., IV.11.7., IV.12.1., IV.12.2., IV.13., IV.14.1., IV.14.2., IV.15., IV.16., IV.17.1., IV.17.2., IV.17.3., IV.17.4., IV.17.5., IV.17.6., IV.17.7., IV.17.8., IV.17.9., IV.17.10., IV.17.11., IV.17.12., IV.18., IV.19., IV.20.1., IV.20.2., IV.21.1., IV.21.2., IV.22., IV.23.1., IV.23.2., V.4.1., V.16.1., V.17.1., V.43., V.59.3., V.65., VI.1.1.1., VI.1.1.2., VI.1.1.3., VI.1.2., VI.1.3., VI.1.4., VI.1.5., VI.1.6., VI.1.7., VI.1.8., VI.1.9.1., VI.1.9.2., VI.1.10., VI.1.11., VI.1.12.1., VI.1.12.2., VI.1.12.3., VI.1.12.4., VI.1.12.5., VI.1.12.6., VI.1.13.1., VI.1.13.2., VI.1.14., VI.1.15., VI.1.16., VI.1.17., VI.1.18., VI.1.19., VI.1.20., VI.1.21., VI.1.22., VI.1.23., VI.1.24., VI.1.41.1., VI.1.41.2., VI.1.42., VI.1.43., VI.2.3., VI.2.4., VI.2.5., VI.3.1., VI.3.2.1., VI.3.2.2., VI.3.2.3., VI.3.2.4., VI.3.2.5., VI.3.2.6., VI.3.3.1., VI.3.3.2., VI.3.3.3., VI.3.4., VI.3.5., VI.3.6., VI.3.7., VI.3.8.1., VI.3.8.2., VI.3.8.3., VI.3.8.4., VI.3.9., VI.3.10., VI.3.11., VI.3.12.1., VI.3.12.2., VI.3.13., VI.3.14.1., VI.3.14.2., VI.3.14.3., VI.3.14.4., VI.3.15., VI.3.16., VI.3.17.1., VI.3.17.2., VI.3.17.3., VI.3.18.1., VI.3.18.2., VI.3.18.3., VI.3.19.1., VI.3.19.2., VI.3.20.1., VI.3.20.2., VI.3.21.1., VI.3.21.2., VI.3.22.1., VI.3.22.2., VI.3.22.3., VI.3.22.4., VI.3.23., VI.3.24.1., VI.3.24.2., VI.3.24.3., VI.3.24.4., VI.3.24.5., VI.3.24.6., VI.3.24.7., VI.3.24.8., VI.3.25., VI.3.26., VI.3.27.1., VI.3.27.2., VI.3.27.3., VI.3.28., VI.3.29.1., VI.3.29.2., VI.3.29.3., VI.3.30.1., VI.3.30.2., VI.3.30.3., VI.3.31., VI.3.32., VI.3.33., VI.3.34., VI.4.1.1., VI.4.1.2., VI.4.2.1., VI.4.2.2., VI.4.2.3., VI.4.2.4., VI.4.3., VI.4.4., VI.4.5., VI.4.6.1., VI.4.6.2., VI.4.6.3., VI.4.6.4., VI.4.6.5., VI.4.6.6., VI.4.7., VI.4.8., VI.4.9., VI.4.10.1., VI.4.10.2., VI.4.11., VI.4.12., VI.4.13., VI.4.24.3., VI.4.26., VI.4.40.2., VI.4.56., VII.1.29.1., VII.1.82., VII.1.87.2., VII.1.87.6., VII.1.87.11., VII.1.103.,

- IX.6., IX.33., IX.70., IX.82., IX.106., IX.107., IX.117., X.7., X.27., X.51., X.56.5., X.68., X.79.2., X.81.3., XI.39., XXXII.63., XXXII.64.
- árpa* okozása XXXII.69.
- baj, betegség elhárítása II.3.78.1.
- bedróka* gyógyítása VII.1.87.2.
- beteg gyerek gyógyítása I.1.23., I.3.20., II.1.38., II.1.55., V.16.1., VI.1.36., IX.106., IX.200., XI.21.1.
- beteges, hasmenéses csecsemő gyógyítása VI.1.39.5.
- betegség, betegségek gyógyítása I.3.1., I.3.13., II.1.41., II.1.113., II.2.1.22., II.2.1.30., II.2.1.32., II.2.24., II.3.30., II.3.44.1., V.1.1., VI.1.33.5., VII.1.46.2., VII.1.64., VII.1.74., VII.1.78.4., VII.1.78.7., VII.1.78.8., VII.1.78.12., VII.1.78.17., VII.1.78.22., VII.1.78.23., VII.1.79., VII.1.80.2., VII.1.80.3., VII.1.83.1., VII.1.83.4., VII.1.87.2., VII.1.87.3., VII.1.87.5., VII.1.87.10., VII.1.87.15., VII.1.87.19., VII.1.91.1., VII.1.91.10., VII.1.91.15., VII.1.92., VII.1.96., VII.1.98.1., VII.1.98.2., VII.1.98.5., IX.9., IX.65., IX.77., IX.95., IX.99., IX.114., IX.120., IX.122.2., IX.145., IX.154., IX.171.2., IX.173., IX.192., IX.202., X.11., X.17., X.45., X.56.5., XI.101., XIII.2.7., XIII.2.14., XIV.2., XVI.2.1.1., XVII.1.6., XVII.1.7., XVIII.1.4., XVIII.8., XVIII.25.3., XXIII.4., XXIII.5., XXXII.70.5.
- betegség másra hárítása II.1.51.
- betegség megelőzése VI.1.49., IX.70., XXIX.97., XXIX.96., XXIX.104., XXIX.105., XXIX.107.1., XXIX.107.2., XXIX.110., XXIX.127., XXXII.16.4., XXXII.17.4., XXXII.19., XXXII.20.1., XXXII.21.2., XXXII.22., XXXII.24.2., XXXII.25., XXXIII.28.
- beteg megtréfálása álraolvasással XXXII.68.
- betegség okozása IX.94.
- betegségek okozójának azonosítása XXXI.27.4.
- bőrbetegség gyógyítása II.2.1.17.
- csenevész gyerek gyógyítása II.2.39.
- csomó* gyógyítása VII.1.78.6., X.19., XXIV.3.1., XXIV.3.2.
- csöcsfájás* gyógyítása XVIII.25.3.
- csömör* gyógyítása XVIII.29.
- csuklás gyógyítása V.9., XXXII.57.1., XXXII.57.2., XXXII.57.3.
- csumagilka* gyógyítása V.16.2.
- daganat gyógyítása II.1.114., II.2.1.1., IX.9., IX.106., IX.122.1., IX.139., X.54.1., X.56.1., X.56.5., XXXII.60.
- dalák* gyógyítása XXIV.2.
- darázsészek* gyógyítása V.30.1.
- derékfájás gyógyítása IX.7.
- derékfájás megelőzése II.3.36.3.
- ebfing, efing, effing, effin, efüny epping, öfünk* gyógyítása VI.4.25., VI.4.27.1. VI.4.27.2., VI.4.29.1., VI.4.29.2., VI.4.30.3., VI.4.30.6., VI.4.30.7., VI.4.33.2., VI.4.37.3., VI.4.38., VI.4.44.2.
- egészség, egészség kérése, egészségvarázslás II.1.12., II.2.3., VII.1.50., VII.1.53., VII.1.54.1., VII.1.54.2., VII.1.55., VII.1.56., IX.32., XXXIII.44.
- emlődaganat gyógyítása XVIII.22.4.
- esmereg* gyógyítása VI.4.14.

- fájdalom* gyógyítása II.2.5.2., VII.1.71., VII.1.79., VII.1.87.2., VII.1.87.9., VII.1.87.10., VII.1.91.6., X.73.2., XVII.1.6., XVII.1.7., XVIII.2.1., XVIII.2.2., XVIII.13., XVIII.16., XVIII.20., XXXII.20.2., XXXII.23., XXXII.67.
- fájdalom nélküli hónap kérése VII.1.58.
- fejbe szökött vér* gyógyítása IX.109.
- fejen lévő *csomó* gyógyítása II.2.1.14.
- fejfájás gyógyítása I.1.10., I.3.8., II.1.47., II.1.64., II.1.116., II.2.9.1., II.2.9.2., II.2.9.3., II.2.9.4., II.2.10.1., II.2.10.2., II.2.22., II.2.23., II.3.41., II.3.44.3., II.3.50., V.3., V.60., V.84., VI.2.2., VII.1.42., VII.1.62.1., VII.1.91.1., VII.1.100., IX.156., IX.187., IX.189., X.14., XI.123., XIII.2.7., XIII.2.8., XIV.3.2., XIV.11.1., XV.2.1., XV.2.32., XV.2.61., XXXIII.45.
- fejfájás megelőzése II.3.35., II.3.36.1., II.3.36.2.
- fehérfolyás* gyógyítása II.3.19.
- fekély, fekély* gyógyítása I.3.38.3., II.3.11., V.20., V.36., VI.1.51., VII.1.78.18., VII.1.87.10., IX.70., IX.107., X.56.6., X.81.3.
- félrehúzott száj gyógyítása VII.2.10.
- ficam, rándulás gyógyítása IX.73., IX.141., XII.1.1., XII.1.2., XII.2.1., XII.3., XII.4., XII.5., XII.6., XII.7., XII.8.1., XII.8.2., XII.8.3., XII.8.4., XII.8.5., XII.8.6., XII.8.7., XII.8.8., XII.8.9., XII.10., XII.11.1., XII.11.2., XII.11.3., XVIII.22.2., XVIII.25.2., XXIII.1.1., XXIII.2.
- fing, fingő, finkő* gyógyítása VI.4.28., VI.4.30.1., VI.4.31., VI.4.32.1., VI.4.34., VI.4.35., VI.4.36., VI.4.37.1., VI.4.37.3., VI.4.39., VI.4.40.1., VI.4.40.1., VI.4.40.3., VI.4.42., VI.4.43., VI.4.44.2., VI.4.45., VI.4.46., VI.4.54.
- fog: erős, egészséges fog kérése VII.1.57., XXXII.12., XXXII.13.1., XXXII.13.2., XXXII.13.3., XXXII.13.4., XXXII.13.5., XXXII.13.6., XXXII.13.7., XXXII.13.8., XXXII.13.9., XXXII.13.10., XXXII.13.11., XXXII.13.12., XXXII.13.13., XXXII.13.14., XXXII.13.15., XXXII.13.16., XXXII.13.17., XXXII.13.18., XXXII.14., XXXII.15.1., XXXII.15.2.
- fogfájás gyógyítása II.2.1.35., II.3.78.1., II.3.78.2., II.3.79., II.3.80.1., II.3.80.2., II.3.80.3., II.3.81., II.3.82., VII.1.29.2., VII.1.31., VII.1.62.1., VII.1.62.2., VII.1.78.15., VII.1.87.14., VII.1.102., IX.113., X.81.1.
- fogfájás megelőzése II.3.52., VII.1.63.
- fogsérelem* gyógyítása XIV.5.
- forróhideg* gyógyítása XI.171.
- fosókabák* elküldése I.3.89.
- fökél* gyógyítása VII.1.78.12.
- fökény, fököm, fökön, fököny* gyógyítása I.1.14., II.1.50., II.2.1.18., II.2.1.30., II.3.27., V.1.3., V.9., V.71., VII.1.78.2., VII.1.78.4., VII.1.87.1., VII.1.91.3., VII.1.91.8., IX.17.
- fölpattogzott láb gyógyítása V.16.1.
- frászos* csecsemő gyógyítása I.1.1.
- fülszűrés gyógyítása IX.77., XIII.2.10.
- fülfájás gyógyítása II.3.49., IX.189., XIII.2.10., XIV.3.2.
- gancsó* gyógyítása X.54.2., X.69.

gelka, gilka gyógyítása V.9., V.27., V.28., V.66., V.70., V.73., V.78., V.92.1., V.92.2., V.92.3., XVIII.1.2., XVIII.1.3., XVIII.10., XVIII.11.1., XVIII.11.2., XVIII.18., XVIII.23., XVIII.25.4., XVIII.25.5.

gennyes góccok gyógyítása IX.118.

gilva gyógyítása II.2.45.1., X.10., X.71., XXXII.51.1.

golyva gyógyítása V.85.

gonosz szélhaj térítés XIX.1.

görcs gyógyítása VI.1.55.

gyerekbetegség gyógyítása I.3.72., II.3.18., IX.126.

gyerekek fájdalmai XXXII.52.1., XXXII.52.2., XXXII.53., XXXII.55., XXXII.56., XXXII.61.

gyíkmarás gyógyítása I.3.75.4.

gyógynövény haszna VII.1.19.

gyógynövények gyűjtése VI.1.57.

gyomorfájás gyógyítása VII.1.87.10., XXVI.1.

gyomorrontás megelőzése IX.70.

gyulladás gyógyítása X.56.5., X.66.

gyűlés gyógyítása X.56.1., X.73.1.

hagymáz, hajmáz, hejmáz gyógyítása XIV.6.2., XIV.7.

harmadnapos hideg gyógyítása VII.1.17.

hasfájás gyógyítása I.2.9., I.3.23., I.3.78., V.4.1., VI.4.20., IX.77., XIII.1.21.

hasmenés gyógyítása V.32.

hasmenéses gyerek gyógyítása VI.1.48.

ha valakit befolyt a tűz XIII.2.17.

hályog eltávolítása tehát ember szeméről I.1.13.

hályog gyógyítása V.16.2., VII.1.81., X.9., XIII.2.26., XIV.3.1., XIV.3.2., XIV.3.3., XIV.9.1., XV.2.62., XVI.3.1.1., XVI.3.1.2., XVI.3.1.3., XVI.3.2.1., XVI.3.2.2., XVI.3.3., XVI.3.4., XVI.3.5., XVII.1.1., XVII.1.3.2., XVII.1.5., XVII.1.8., XVII.1.9., XVII.1.10.1., XVII.1.10.2., XVII.1.11., XVII.2.1.

hát- és vállfájás gyógyítása XXXII.65.1.

hideglelés, hidegrázás gyógyítása I.1.2.2., I.1.2.3., I.1.2.5., I.3.7., I.3.33., I.3.40., I.3.42., I.3.43., I.3.44., I.3.47., I.3.71., II.1.54., II.2.1.6., II.2.1.31., II.3.10., II.3.14., II.3.15., II.3.16., II.3.20., II.3.37., II.3.39., II.3.40., II.3.46., IV.25.1., IV.25.2., IV.25.3., IV.25.4., IV.25.5., IV.25.6., IV.25.7., IV.26.1., IV.26.2., IV.39.2., IV.39.3., IV.39.4., IV.40., IV.41., IV.42.1., IV.42.2., IV.42.3., IV.43., IV.44., IV.45., IV.46., IV.47.1., IV.47.2., IV.47.3., IV.48.1., IV.48.2., IV.48.3., IV.49.1., IV.49.2., IV.50.1., IV.50.2., IV.51.2., IV.51.3., IV.51.4., V.26., VI.1.54., VI.2.8., VI.2.9., VII.1.4., VII.1.5., VII.1.11.1., VII.1.11.2., VII.1.14., VII.1.16., VII.1.22., VII.1.26., VII.1.43., VII.1.44., VII.1.45., VII.1.78.7., VII.1.78.9., VII.1.78.19., VII.1.87.5., VII.1.88., VII.1.91.4., VII.1.104., VII.2.1., VII.2.2., VII.2.3.1., VII.2.3.2., VIII.1., VIII.7., IX.70., IX.72., IX.140., IX.179., XX.1., XXXII.16.1., XXXII.16.2., XXXII.16.3., XXXII.16.5., XXXII.16.6., XXXII.17.1., XXXII.17.2., XXXII.17.3., XXXII.18., XXXII.24.1.

himlőhelyek eltüntetés VII.1.101.

holdkórosság gyógyítása II.3.34.

holttetem, hóttetem, hóttetemény gyógyítása II.2.1.1., II.2.1.30., VII.1.78.1., VII.1.78.7., VII.1.84., IX.107.

hólyagos pokolvar gyógyítása X.81.2.

hőrpencs gyógyítása VI.4.44.1.

hurutos gyerek gyógyítása I.3.82.

húsmirigy gyógyítása VII.1.87.10.

igézéstől származó hasfájás vagy álmatlanság gyógyítása XI.8.1.

igézet elhárítása: megcsodálás tilalma XXIX.98.1., XXIX.98.2., XXIX.99., XXIX.100.

igézet, igézés, igizés, igizet gyógyítása I.1.8., I.3.13., I.3.76.1., I.3.76.2., I.3.79., I.3.80., I.3.86., II.1.75., II.1.76., II.1.123., II.2.11., II.2.25., II.3.26., II.3.33., II.3.42., II.3.43., II.3.45., V.3., V.4.2., V.13., V.14., V.16.1., V.16.2., V.18., V.22.2., V.25., V.69., V.89., V.90., V.91., VI.1.33.6., VI.2.7., IX.65., IX.70., IX.72., IX.77., IX.78., IX.80., IX.111., IX.112., IX.142.1., IX.142.2., IX.181., IX.204., X.35.2., X.41., X.88., XI.13., XI.14., XI.15., XI.23., XI.24.1., XI.24.2., XI.24.3., XI.25., XI.26., XI.27., XI.28., XI.29.2., XI.30.1., XI.30.8., XI.31.2., XI.33.1., XI.33.2., XI.37.1., XI.37.2., XI.38., XI.42.2., XI.46., XI.53., XI.54., XI.55.1., XI.55.2., XI.55.3., XI.55.4., XI.55.5., XI.55.6., XI.55.7., XI.55.8., XI.55.9., XI.56., XI.57., XI.58., XI.59., XI.60., XI.61.1., XI.61.2., XI.61.3., XI.62.1., XI.62.2., XI.63., XI.64., XI.66., XI.68., XI.69., XI.70., XI.71., XI.72., XI.73., XI.74., XI.75., XI.76.1., XI.76.2., XI.77., XI.78., XI.79., XI.80., XI.81.1., XI.81.2., XI.81.3., XI.81.4., XI.82.1., XI.82.2., XI.82.3., XI.82.4., XI.82.5., XI.83., XI.84., XI.85.1., XI.85.2., XI.86., XI.87., XI.88., XI.89., XI.90., XI.92., XI.94., XI.95., XI.102., XI.104.1., XI.104.2., XI.106., XI.107., XI.109., XI.110., XI.111., XI.113.6., XI.115.5., XI.115.6., XI.115.7., XI.116., XI.119., XI.124., XI.128., XI.134., XI.135.1., XI.135.2., XI.136.1., XI.136.2., XI.136.3., XI.136.4., XI.136.5., XI.136.6., XI.136.7., XI.136.8., XI.137., XI.139.1., XI.139.2., XI.140.1., XI.140.2., XI.140.3., XI.140.4., XI.140.5., XI.140.6., XI.140.7., XI.140.8., XI.141., XI.142., XI.144.1., XI.144.2., XI.144.3., XI.144.4., XI.144.5., XI.144.7., XI.144.8., XI.145., XI.146.1., XI.146.2., XI.146.3., XI.147., XI.148., XI.149., XI.150.1., XI.150.2., XI.150.3., XI.151., XI.152.1., XI.152.2., XI.153., XI.154.1., XI.154.2., XI.155., XI.156.2., XI.157., XI.158., XI.160.1., XI.160.2., XI.160.3., XI.160.4., XI.160.5., XI.160.6., XI.161., XI.162., XI.163., XI.164., XI.165., XI.166., XI.167.1., XI.167.2., XI.168., XI.169., XI.170., XI.172., XI.173., XI.174., XI.175., XI.176., XI.177., XI.178., XI.179., XI.180.1., XI.180.2., XI.181.1., XI.181.2., XI.181.3., XI.181.4., XI.182., XI.183., XI.184., XI.185.1., XI.185.2., XI.185.3., XI.185.4., XI.185.5., XI.186., XI.187., XI.188., XI.189., XI.190., XI.191., XI.192., XI.193., XI.194.1., XI.194.2., XI.194.3., XI.194.4., XI.195., XI.196., XI.197.1., XI.197.2., XI.197.3., XIII.1.1.1., XIII.1.1.2., XIII.1.1.3., XIII.1.2.1., XIII.1.2.2., XIII.1.2.3., XIII.1.3.1., XIII.1.3.2., XIII.1.3.3., XIII.1.3.4., XIII.1.3.5., XIII.1.4.1., XIII.1.4.2., XIII.1.4.3., XIII.1.4.4., XIII.1.5.1., XIII.1.8., XIII.2.1., XIII.2.2.1., XIII.2.2.2., XIII.2.3., XIII.2.4.1., XIII.2.4.2., XIII.2.5.1., XIII.2.5.2., XIII.2.6.1., XIII.2.6.2., XIII.2.12.1., XIII.2.13.1., XIII.2.13.2., XIII.2.13.3., XIII.2.13.4., XIII.2.13.5., XIII.2.13.6., XIII.2.15., XIII.2.16., XIII.2.17., XIII.2.18.2., XIII.2.27., XIII.2.28., XIII.2.29., XIII.2.30.1., XIII.2.30.2., XIII.2.30.3., XIII.2.30.4., XIII.2.31., XIII.2.32., XIII.2.33.1., XIII.2.33.2., XIII.2.34., XIII.2.36., XIII.2.39., XIV.3.3., XIV.4.2., XIV.4.3., XIV.7., XV.1.1.1., XV.1.1.2., XV.2.2., XV.2.3.1., XV.2.3.2., XV.2.4., XV.2.6.1., XV.2.6.2., XV.2.7., XV.2.8., XV.2.10.1., XV.2.10.2., XV.2.10.3., XV.2.11., XV.2.12., XV.2.13., XV.2.14., XV.2.15., XV.2.17., XV.2.18., XV.2.19., XV.2.23., XV.2.29.1., XV.2.29.2., XV.2.30., XV.2.31., XV.2.32., XV.2.34., XV.2.38.1., XV.2.39., XV.2.40., XV.2.41.,

XV.2.42., XV.2.43., XV.2.44., XV.2.45., XV.2.46.1., XV.2.46.2., XV.2.47., XV.2.48., XV.2.49., XV.2.50., XV.2.51., XV.2.52., XV.2.53., XV.2.54., XV.2.55.1., XV.2.55.2., XV.2.56., XV.2.57., XV.2.58., XV.2.59., XV.2.63., XV.2.64., XV.2.65., XV.2.66., XV.2.67., XV.2.68., XV.2.69., XV.2.70., XV.2.71., XV.2.72.1., XV.2.72.2., XV.2.75., XVI.1.1.1., XVI.1.1.2., XVI.1.1.3., XVI.1.2., XVI.1.3., XVI.2.1.1., XVI.2.2., XXIX.6.3., XXIX.6.4., XXIX.26., XXXI.11.2., XXXI.12., XXXII.65.2.

igézet, igézés, igézet megelőzése, elhárítása I.3.54.1., II.3.54.2., II.3.54.3., II.3.55.1., II.3.56., V.15., IX.27., X.94.1., X.94.2., XXIX.2.1., XXIX.2.2., XXIX.6.1., XXIX.6.2., XXIX.6.7., XXIX.6.8., XXIX.6.10., XXIX.14., XXIX.16.1., XXIX.18., XXIX.19.3., XXIX.19.6., XXIX.20.1., XXIX.20.2., XXIX.22., XXIX.23., XXIX.24., XXIX.31.2., XXIX.32.

igézet okozójának azonosítása XXXI.9.2.

ijedtség, ijedés, ejedés gyógyítása I.3.21., I.3.85., II.1.53., II.2.8.3., V.4.1., V.16.1., V.24., VIII.5., IX.6., IX.42., IX.70., IX.79., IX.97., IX.101., IX.105., IX.116., IX.135., IX.136., IX.155., IX.160., IX.180., IX.186., IX.197., IX.199., IX.201., IX.203., X.3., X.29., X.30., X.31., X.34., X.35.1., X.36., X.38., X.40., X.50.2., X.54.3., X.59., XI.12., XI.42.3., XIII.1.6., XIII.1.7., XIII.1.20.1., XIII.1.20.2., XIII.2.21., XIII.2.38., XIII.2.44.4., XIII.2.44.6., XV.2.33.1., XV.2.38.2., XXXI.10.1., XXXI.10.2.

ijedtség okozójának azonosítása XXXI.9.1., XXXI.9.2.

inkorulás gyógyítása II.1.63.

jegy eltüntetése VI.1.31.1., VI.1.31.2., VI.1.31.3.

kasz gyógyítása VI.3.35.

kék pokolvar gyógyítása IX.6., XVIII.26.

kelés, kilis gyógyítása I.2.5., I.2.12., I.3.5., I.3.14.1., I.3.14.2., I.3.15., I.3.38.3., II.2.1.10., II.2.1.18., II.2.1.19., II.2.5.1., II.2.41.1., II.2.41.2., II.3.11., II.3.31.1., IV.9., V.11., V.12., V.16.1., V.16.2., V.43., V.58., V.72.3., V.86., VII.1.78.7., VII.1.82., VII.1.83.2., VII.1.87.4., IX.81., IX.98., IX.122.4., IX.127., IX.144., X.19., X.23., X.25., X.48., X.49., X.56.1., X.56.5., X.72., X.75.3., X.79.3., X.81.3., X.82.1., XIII.2.40., XIV.4.1., XVI.2.1.3., XVIII.15., XVIII.19., XVIII.22.1., XVIII.22.6., XVIII.25.2., XXIV.4.2.

kelevény gyógyítása VII.1.78.21., IX.106., X.10., XII.2.2., XII.2.3., XIV.8., XVI.2.5.2., XVIII.4.2.

keményesség gyógyítása VII.1.69.1., VII.1.87.8.

kézen lévő kiütés gyógyítása II.2.1.24.

kéz és váll fájdalmának gyógyítása II.3.24.

kinövés gyógyítása I.1.2.1., II.2.1.25.

kiiütés gyógyítása I.3.74., V.16.2., V.72.3., VII.1.38., XIV.4.1., XVI.2.1.3.

kigyómarás gyógyítása I.3.75.1., I.3.75.2., I.3.75.3., I.3.75.4., V.17.2., VII.1.30., VIII.11.1., VIII.12., VIII.13., VIII.14., VIII.15., VIII.16., VIII.18.2., VIII.18.3., VIII.19., VIII.20.1., VIII.20.2., VIII.21.1., VIII.21.2., VIII.22., IX.68., XIV.6.1., XXV.1.

kolera ellen XXXII.21.1.

köhögés gyógyítása XXIX.126.

köldökcsemer gyógyítása IX.8., XXIV.6.1., XXIV.6.3.

körömméreg gyógyítása II.1.52.

köszvény gyógyítása I.3.17., V.55., X.70.

kuj gyógyítása V.75.

kurvaköszvény gyógyítása II.3.31.3.

kutyamarás, kutyaharapás gyógyítása XI.91., XI.131.

lábfejás gyógyítása VII.1.65., XVII.1.4.

láz gyógyítása IV.39.1.

lisa, lisa, lise gyógyítása VI.4.24.1., VI.4.24.2.

mádra gyógyítása XIII.1.10.

marin, merin gyógyítása I.2.15., II.1.121., V.82., XIII.2.35., XVIII.25.6.

megcsömörlés gyógyítása XVIII.14.

meggyült ujj gyógyítása II.2.1.8.

meghülés, hevülés gyógyítása XIII.2.22.

megszólitás gyógyítása II.2.41.1., X.28.1., X.28.2., X.28.3., X.28.4., XIV.1.2.

méhereszkedés gyógyítása XIII.2.12.2., XV.1.2.

mellfájás gyógyítása XVIII.1.1., XVIII.22.3.

mellyszorulás gyógyítása XIII.1.9.

menstruációs zavarok gyógyítása VII.1.32.

menyétmarás gyógyítása I.3.75.4., VIII.17., VIII.18.2.

meredek gyógyítása IX.159.

mirigy gyógyítása V.81.

mussz gyógyítása II.1.72., II.1.118.

nagymaringy gyógyítása V.45.

nagyszánka gyógyítása XIII.2.23.

nagy nyaksélemtől I.3.88.

napszúrás gyógyítása I.2.13., II.2.9.5., VII.1.100.

nátha gyógyítása I.3.26.1., I.3.26.2., I.3.27., IV.36., XXXII.31.1., XXXII.31.2., XXXII.32.1., XXXII.32.2., XXXII.33., XXXII.34., XXXII.35., XXXII.36., XXXII.37.1., XXXII.37.2., XXXII.37.3., XXXII.37.4.

nátha megelőzése XXIX.108.1., XXIX.108.2.

nehézség gyógyítása II.3.23., IX.178.

nehéz vizelet gyógyítása XVII.2.2.

nyakbetegség gyógyítása V.79.

nyakfájás gyógyítása II.1.115.

nyakfog gyógyítása V.81.

nyavalyatörés gyógyítása II.1.68.

nyelven nőtt falat, falatka, papfalat gyógyítása I.3.34., VI.4.48., VI.4.49., VI.4.50.1., VI.4.50.2., VI.4.51.1., VI.4.51.2., VI.4.51.3., VI.4.51.4., VI.4.51.5., VI.4.51.6., VI.4.51.7., VI.4.52., VI.4.53., VI.4.50.3.

nyelven nőtt falatka megelőzése VI.4.50.5.

nyelven nőtt hólyag, pattanás gyógyítása IV.24., VI.4.2.4., VI.4.30.2., VI.4.30.5., VI.4.32.2., VI.4.33.1., VI.4.40.4., VI.4.50.4., VI.4.55., XXIX.112.

nyilallás, nyilalás, nyilamlás gyógyítása VI.2.1., IX.96., IX.122.2., X.18.1., X.18.2., XI.127., XIII.1.11.2., XVIII.5.

nyilallás helyének megtudakolása XXXI.13.

pattanás gyógyítása II.1.97., V.40., V.59.3. VI.1.51., VI.4.47., VII.1.87.16., IX.161.

pattanás megelőzése XXIX.111.

penzvar, piézvar gyógyítása II.2.42., VI.4.24.2.

pestis gyógyítása IX.170.

pintyő, pinke, pinkő gyógyítása VI.4.30.1., VI.4.30.4., VI.4.32.3., VI.4.37.2., VI.4.40.2., VI.4.41., VI.4.44.2.

pokolkelet, pokolkelet gyógyítása II.2.41.1., II.2.45.1., II.2.45.2., II.2.45.3., II.3.17., IX.106., X.10., X.82.2., XXXII.51.2., XXXII.54.

pokolszökés, pokolszekés gyógyítása I.3.34., XXIV.1.1., XXIV.1.2., XXIV.1.3., XXIV.1.4., XXIV.3.2., XXIV.4.1., XXIV.4.2., XXIV.5.

pokolvar, pokóvar gyógyítása I.1.2.1., II.2.44., V.17.2., IX.144., IX.202., X.16., X.46., X.55.1., X.56.1., X.67., X.70., X.91., XIII.2.11., XIII.2.41., XIII.2.42., XVIII.4.1., XVIII.5., XXIV.6.1., XXIV.6.2., XXIV.6.3.

pörsögés gyógyítása VII.1.91.1.

púpos gyerek gyógyítása IX.107.

rángógörccs gyógyítása XVIII.7.

rekedtség gyógyítása IX.22.

rossz nyavalya gyógyítása VII.1.73.

rüh elküldése, gyógyítása I.3.73., VII.1.98.4.

sárgaság gyógyítása I.3.35., II.1.49., II.1.61., II.1.74., II.1.101., II.3.13., II.3.44.2., IV.51.1., V.16.1., VII.1.12., VII.1.13., IX.6., XVII.2.5., XVII.2.6., XXIX.123., XXIX.124.

seb, sebek gyógyítása I.3.38.2., I.3.39., II.1.65., II.2.1.1., II.3.12., V.16.1., V.58., VII.1.37., VII.1.93., IX.15., IX.128., X.55.2., X.56.1., XIII.1.23., XVIII.6., XVIII.12.

sebek áthárítása másik személyre II.3.32.

sebes fej gyógyítása VII.1.91.13.

sovány gyerek gyógyítása VI.1.33.1.

sírós gyerek gyógyítása XXIX.125.

sömör gyógyítása I.2.10., II.1.112., II.2.18.1., II.2.18.2., II.2.40., VI.1.44., VI.4.19., VI.1.78.12., IX.106.

sömörtyű gyógyítása I.3.32., II.2.1.1.

suly, sú gyógyítása V.85., X.8.1., X.8.2., X.8.3., X.8.4., X.8.5., X.70., X.79.1., XVIII.24.

súlyos beteg, vézna gyerek gyógyítása II.1.109.

szájkipállás gyógyítása V.4.1.

szánka, szánko gyógyítása I.3.87., XVI.2.1.2.

szárazbetegség gyógyítása V.3., V.6., V.8., IX.16., XIV.1.1., XIV.1.2.

szárazság gyógyítása II.2.49., V.4.1., VI.1.34.1., VI.1.34.2., VII.1.15., IX.100., X.33.

szegedés, szegezés gyógyítása I.3.19., XIV.8., XXII.1.

székrekedés gyógyítása XVII.2.2.

széltályog gyógyítása II.1.120., V.68.1., V.72.3., V.72.4., V.76., V.77.

szembe esett gaz eltávolítása IX.145.

szembe esett tárgy eltávolítása XXXII.38., XXXII.39., XXXII.40., XXXII.41.1., XXXII.41.2., XXXII.41.3., XXXII.41.4., XXXII.42., XXXII.43.1., XXXII.43.2., XXXII.43.3., XXXII.44., XXXII.45., XXXII.46., XXXII.47., XXXII.48., XXXII.49.1., XXXII.49.2., XXXII.50.1., XXXII.50.2.

szembetegség, szembaj gyógyítása VII.1.97., XVII.1.3.1., XVII.1.3.2., XVII.1.8.

szemfájás, szemgyulladás gyógyítása II.2.7., II.3.25., II.3.49., V.7.2., V.16.1., VII.1.35., VII.1.36., VII.1.78.20., IX.130., IX.168., XVII.1.1., XVII.1.2.

szemölcs, szemölcs, szemöcse, szemöcsü, sömörtyű, sümölcs, szümölcs gyógyítása I.1.2.3., I.1.5., I.3.77., II.1.56., II.1.73., II.1.100., II.1.102., II.2.1.1., II.2.1.2., II.2.1.5.,

II.2.1.11., II.2.1.12., II.2.1.13., II.2.1.16., II.2.1.19., II.2.1.21., II.2.1.23., II.2.1.26., II.2.1.33., II.2.1.37., II.2.2., II.2.4., II.2.14., II.3.9., II.3.10., II.3.31.2., II.3.47.1., V.7.2., V.16.1., V.17.1., V.20., V.29., V.30.2., VI.2.5., VI.2.6., VI.4.18.2., VII.1.34., VII.1.66., VII.1.69.3., VII.1.77., VII.1.78.3., VII.1.78.5., VII.1.78.6., VII.1.78.7., VII.1.78.11., VII.1.78.12., VII.1.78.14., VII.1.80.1., VII.1.83.2., VII.1.83.3., VII.1.86., VII.1.87.2., VII.1.87.4., VII.1.87.5., VII.1.87.7., VII.1.87.10., VII.1.87.13., VII.1.87.17., VII.1.87.18., VII.1.91.1., VII.1.91.2., VII.1.91.1., VII.1.91.7., VII.1.91.9., VII.1.91.12., VII.1.94., VII.1.98.3., VII.1.99., IX.150., IX.172.

szemsérülés gyógyítása XIV.11.3.

szemverés, szömverés, szemrülés gyógyítása II.1.62., II.1.82., II.1.110., II.2.1.28., II.2.1.29., II.2.21.1., II.2.46., V.1.1., V.3., V.4.1., V.16.1., V.24., V.43., VI.1.50., VI.1.53., IX.14., IX.67., IX.72., IX.75., IX.106., IX.107., IX.109., IX.110., IX.121., IX.122.1., IX.194., X.1., X.22., X.37., X.50.2., XI.1.1., XI.1.2., XI.1.3., XI.1.4., XI.2., XI.3., XI.4.1., XI.4.2., XI.4.3., XI.5., XI.6., XI.7., XI.8.2., XI.8.3., XI.9., XI.10.1., XI.10.2., XI.11., XI.16.1., XI.16.2., XI.17., XI.18., XI.19., XI.20., XI.21.2., XI.22.1., XI.22.2., XI.22.3., XI.29.1., XI.30.2., XI.30.3., XI.30.4., XI.30.5., XI.30.6., XI.30.7., XI.30.8., XI.31.1., XI.32., XI.33.3., XI.34.1., XI.34.2., XI.35.1., XI.35.2., XI.36., XI.37.3., XI.40.1., XI.40.2., XI.40.3., XI.41.1., XI.41.2., XI.42.1., XI.42.4., XI.43., XI.44., XI.45., XI.47., XI.48., XI.49., XI.50., XI.51., XI.52., XI.65., XI.67.2., XI.96.1., XI.96.2., XI.96.3., XI.97., XI.98., XI.99., XI.100., XI.103., XI.105., XI.108., XI.112., XI.113.2., XI.113.3., XI.113.4., XI.113.5., XI.113.6., XI.113.7., XI.113.8., XI.113.9., XI.114., XI.115.1., XI.115.2., XI.115.3., XI.115.4., XI.115.8., XI.117., XI.118., XI.120., XI.121., XI.122., XI.126., XI.129., XI.130., XI.132., XI.133., XI.143., XI.144.6., XI.144.9., XI.144.10., XI.159., XIV.9.2., XV.2.5., XV.2.9., XV.2.16.1., XV.2.16.2., XV.2.20.1., XV.2.20.2., XV.2.20.3., XV.2.21., XV.2.22., XV.2.24., XV.2.25., XV.2.26., XV.2.27., XV.2.28., XV.2.33.2., XV.2.35., XV.2.36., XV.2.37., XV.2.60., XVII.2.3., XVIII.4.2., XVIII.17., XXIII.1.2., XXIII.1.3., XXIII.3.

szemverés, szömverés, szemrülés gyógyítása, csecsemő, kisgyermek V.5., V.41.

szemverés, szemmel verés megelőzése, elhárítása XXIX.5., XXIX.6.5., XXIX.17.4., IX.125., XXIX.1., XXIX.3., XXIX.4., XXIX.6.6., XXIX.6.9., XXIX.6.11., XXIX.6.12., XXIX.7., XXIX.8., XXIX.9., XXIX.10., XXIX.11., XXIX.12., XXIX.13., XXIX.15., XXIX.16.1., XXIX.16.2., XXIX.16.3., XXIX.16.4., XXIX.16.5., XXIX.16.6., XXIX.17.1., XXIX.17.2., XXIX.19.1., XXIX.19.3., XXIX.19.4., XXIX.19.5., XXIX.19.7., XXIX.25., XXIX.27., XXIX.29., XXIX.30.1., XXIX.30.2., XXIX.31.1.

szentantaltüze gyógyítása II.1.48., II.2.8.2., II.2.41.1., V.22.1., V.83.2., V.83.3., V.83.4., IX.106., IX.107., IX.149., IX.157., IX.175., X.49., X.56.1., X.56.2., X.56.5., X.56.7., X.65., X.75.3., X.81.2., XIII.1.12.1., XIII.1.12.2., XIII.1.12.3., XIII.1.12.4., XIII.1.13., XIII.1.14., XIII.1.15.1., XIII.1.15.2., XIII.1.16., XIII.1.17., XIII.2.9.1., XIII.2.9.2., XIII.2.18.1., XIII.2.19., XIII.2.20., XIV.10.1., XIV.10.2., XIV.11.1., XIV.11.3.

szepplő eltiüntetése, gyógyítása VI.1.46., VII.1.28.2., IX.134., XXXII.1.1., XXXII.1.2., XXXII.1.3., XXXII.1.4., XXXII.1.5., XXXII.1.6., XXXII.1.7., XXXII.1.8., XXXII.1.9., XXXII.2.1., XXXII.2.2., XXXII.2.3., XXXII.2.4., XXXII.2.5., XXXII.2.6., XXXII.3., XXXII.4.1., XXXII.4.2., XXXII.4.3., XXXII.6.1., XXXII.6.2., XXXII.6.3., XXXII.6.4., XXXII.6.5., XXXII.7., XXXIII.29.

szépségvarázslás XXXII.8.

szívbjaj, szívdobogás, szívfájás, szívgörcs gyógyítása II.3.81., VII.1.10., VII.1.18., IX.17., IX.103., X.15., X.26.
 szomjúság csillapítása I.1.2.4.
 szorítás gyógyítása libánál X.28.4.
 szöcsing gyógyítása VII.1.91.5.
 szúrás gyógyítása XIII.1.11.1.
 tálé, tályog, tályogosság gyógyítása II.2.1.21., V.63., V.76., V.85., V.94., IX.83., XIII.1.22.
 támadás gyógyítása I.3.77., II.2.45.1., VII.1.91.1., IX.122.2., X.53., X.54.2., X.56.5., X.72., XVIII.4.2., XVIII.22.1.
 tisztessé szedése XXXII.122.
 torokbetegség, torokfájás gyógyítása I.3.17., VII.1.25.1., VII.1.25.2., VII.1.25.3., VII.1.33.1., VII.1.33.2., VII.1.33.3., VII.1.33.4., VII.1.33.5., VII.1.33.6., VII.1.33.7., VII.1.33.8., VII.1.33.9., IX.70., IX.122.3., IX.132., X.52., XVIII.3., XVIII.9., XVIII.21., XVIII.27., XVIII.28.1., XXVII.1.
 torokfájás megelőzése II.3.29., II.3.51., IX.143., X.32.
 torokgyík, torokgyék gyógyítása X.32., X.56.4., XIII.1.22., XIII.2.43., XVIII.3., XVIII.9., XVIII.23., XVIII.28.1.
 törés gyógyítása I.1.11., XIII.1.24.
 trágen gyógyítása V.79.
 tyúkesség gyógyítása II.2.1.1., II.2.1.12., II.2.1.14., II.2.1.18., II.2.1.20., II.2.1.30., V.20., V.22.1., V.23., V.83.1., V.95., VI.1.45., VI.4.15., VI.4.16., VI.4.17.1., VI.4.17.2., VI.4.17.3., VI.4.17.4., VI.4.17.5., VI.4.18.1., VI.4.21., VII.1.67., VII.1.68., VII.1.78.13., VII.1.78.16., VII.1.85., VII.1.87.10., VII.1.87.13., VII.1.87.17., VII.1.90., VII.1.95.
 tyúkszem, tikszöm gyógyítása I.3.18., II.1.111., II.2.1.1., II.2.1.7., II.2.1.9., II.2.1.11., II.2.1.15., II.2.1.27., II.2.1.30., II.2.1.37., II.3.31.4., V.20., V.24., V.59.2., V.93., VII.1.69.2., VII.1.78.6., VII.1.78.7., VII.1.78.12., VII.1.78.13., VII.1.85., VII.1.87.2., VII.1.87.10., VII.1.91.14., IX.106., X.75.1.
 tyúkvar gyógyítása II.3.9., VII.1.87.10.
 udma gyógyítása I.3.81., II.1.58., XIII.1.19.
 vágott seb gyógyítása II.2.1.34., VI.4.22.
 vaknap gyógyítása I.2.14., II.2.12.
 váltóláz gyógyítása II.3.48.
 varas gyerek gyógyítása II.1.46.
 varasság megelőzése, gyermeknél II.2.21.2.
 vérkelés gyógyítása II.3.31.1.
 vérzés csillapítása szülés után X.20.
 vérzés gyógyítása XVII.2.4.
 viszketettség gyógyítása II.3.53., IX.78.
 zsebre, zsebró, zebra gyógyítása I.2.6., II.2.13.1., II.2.13.2., II.2.15.1., II.2.15.2., II.2.15.3., V.22.3., VI.1.56., VI.4.23., VI.4.30.3., VII.1.27., XXVII.2.

ÁLLATGYÓGYÍTÁS

állat gyógyítása V.67., V.87.
 állatszoktatás IX.124.
 baromfivész megelőzése XXIX.109.
 birkaköszvény gyógyítása V.3.
 bogaras állat gyógyítása V.53.
 disznófereg kiűzése I.2.8., V.30.1.
 disznónyű kihajtása II.3.77.1., II.3.77.2.
 dögvész megelőzése IX.44
 felpuffadt tehén gyógyítása V.68.2.
 fereg, fireg kihajtása állat sebéből I.2.7., II.1.60., V.16.1., V.24., V.34., V.35., VII.1.1.1., VII.1.1.2., VII.1.1.4., VII.1.3.2., VII.1.3.4., VII.1.7.2., VII.1.8., XXXII.70.1.
 fereg kihajtása borjú sebéből VII.1.9.
 fereg kihajtása disznó sebéből V.16.1., VII.1.3.1.
 fereg kiűzése malacból V.44.
 ficam helyretétele XII.9.
 guga (jószágon) gyógyítása X.56.3.
 hályog gyógyítása állat szemén II.1.119.
 hamis lóorvoslás XXXII.70.6.
 kérődzés, tehén kérőjének megindítása IV.37.1., IV.37.2.
 kígyómarta jószág gyógyítása VIII.11.2.
 kígyómarta tehén gyógyítása II.2.26.1., II.2.26.2., VIII.18.1.
 kukac kihajtása sertés, marha és kecske sebéből V.57.
 ló gyógyítása XXXII.70.1., XXXII.70.2., XXXII.70.3., XXXII.70.5.
 ló hascsikarásának gyógyítása V.16.1.
 ló megrontása VI.1.74., XXXII.70.4.
 ló- vagy marhavizelet megindítása V.4.1.
 lórüh gyógyítása IX.12.
 marha gyógyítása V.74.
 marha szemverésének gyógyítása X.84.
 marhabetegség gyógyítása IX.109.
 marhák egészsége XXXIII.11.
 marhatályog gyógyítása V.77.
 nyű, nyüvek kihajtása állatok sebéből II.1.122., II.1.59., II.1.71., II.1.117., II.3.22., II.3.58., II.3.59., II.3.77.1., II.3.77.2., V.1.1., V.2.1., V.4.1., V.4.2., V.16.1., V.16.2., V.17.1., V.17.2., V.28., V.31., V.37., V.39., V.46.2., V.48., V.51., V.52., V.54., V.56., VII.1.1.1., VII.1.6., VII.1.7.1., VII.1.7.3., VII.2.7., XXXII.58.
 nyű, nyüvek kihajtása disznó sebéből V.16.2., V.17.2., V.21., V.24., V.27., V.46.1., V.46.2., V.47.
 nyű, nyüvek kihajtása marha sebéből V.42., V.59.1., VII.1.2.2.
 pondró kihajtása állat sebéből V.33.2., V.61., VII.1.1.3., VII.1.2.1., VII.1.3.1.
 pondró, pondré kihajtása disznó sebéből I.1.12., II.3.77.3., IV.38., VII.1.3.3.
 pondró, pondré kihajtása marha sebéből V.62., VII.1.1.3., VII.1.2.2.
 pondrós juh gyógyítása V.33.1.
 sertéssümölcs gyógyítása II.1.42.

tályogos tehén gyógyítása V.45., V.72.1., V.72.2.
 tehén dagadt, gyulladt tőgyének gyógyítása V.77., V.79., V.80., IX.138.
 tehén elvitt tejének visszaszerzése II.2.33., VII.2.11.
 tehén hugyozásának megállítása XXIX.129.
 tehén rosszul tejel V.6.
 tehén lábsebének gyógyítása XXXII.66.
 tyúk: nem tojó tyúk gyógyítása V.17.1.
tyúktetű gyógyítása I.3.3., V.4.1., IX.5.
 veszettség megelőzése IX.171.1.
 veszett disznó gyógyítása IX.72.

ÁLLATOK MEGRONTÁSA, VÉDELME RONTÁSTÓL, TEJHASZON ELVÉTELE, MEGSZERZÉSE

állatok védelme a boszorkánytól IX.174.
 baromfi megigézésének, szemmel verésének megelőzése, elhárítása XXIX.28., XXIX.19.2., XXXIII.2.
 baromfi: szemmel verés gyógyítása IX.47.
 bivalytej visszaszerzése II.1.80.
 borjú, csikó megigézésének megelőzése II.3.55.2.
 csirke óvása rontástól I.1.25.2., II.1.107.
 megigézés elhárítása, tehén XXIX.21.
megigézett bivaly gyógyítása X.93.
 megigézett malacok gyógyítása XI.197.4.
megigézett, szemmel vert tehén gyógyítása II.1.11., IX.84., XV.2.29.2., XV.2.73., XV.2.74., XXXI.11.1.
megrontott tehén gyógyítása I.1.33., I.2.3., I.3.22.1., II.1.21., II.1.78., V.4.1., V.18., VI.2.17.3., VII.1.1.5., VII.1.4., X.28.4., XI.67.1., XI.93., XI.156.1., XIV.11.2., XVIII.28.2.
 szemmel vert állat gyógyítása XI.113.1.
tehénrontás megelőzése, elhárítása III.1.1., III.1.2., III.2.1., III.2.2., III.3., IX.11., IX.109.
tehénrontás gyógyítása I.3.36., V.1.1., IX.153., IX.188., XIX.2.
 tehénrontás visszahárítása a rontóra II.1.87., II.1.90.
 tehénrontó *boszorkány* megidézése XXIX.86., XXIX.87., XXIX.88.
 tehéntej elapadása V.15.
 tehéntej elvételésének megelőzése II.1.22., II.1.79., II.3.69., II.3.70., XI.174.
 tehéntej véres V.25.
 tejhaszon biztosítása II.1.17.1., II.1.17.2., II.3.21., VI.1.58.1., VI.1.58.2., VI.1.59., VI.1.60., VI.1.61., VI.1.62., VI.1.63., VI.1.64.1., VI.1.64.2., VI.1.65., VI.1.66.1., VI.1.66.2., VI.1.67., VI.1.68.1., VI.1.68.2., VI.1.69., VI.1.70., VI.2.15., VI.2.16.1.
 tejhaszon elvétele és visszaszerzése VI.1.71., VI.1.73.
 tejhaszon megóvása VI.1.72.
 tejhaszon visszaszerzése II.2.34., VI.2.16.2., VI.2.17.1., VI.2.17.2., VI.2.17.3.

tejvarázslás II.2.29., II.2.30., II.2.31., XXXIII.6.1., XXXIII.6.2., XXXIII.7.1., XXXIII.7.2., XXXIII.8.1., XXXIII.8.2., XXXIII.8.3., XXXIII.8.4., XXXIII.8.5., XXXIII.9., XXXIII.10.1., XXXIII.10.2., XXXIII.10.3., XXXIII.12.
 vajhaszon II.1.18.
 vajvarázslás II.2.32.

GYERMEKSZÜLÉS, GYERMEKNEVELÉS

anyatej II.1.27.
 anyatej visszaszerzése II.1.19.
 csecsemő elválasztása II.2.47., II.2.48., II.3.60.
 csecsemősírás csillapítása IX.190.
elcserélt gyerek *visszacserélése* VI.1.37., VI.1.38.1., VII.2.5.
 gyerek járnai tanulása VI.1.47.
 gyerek *kicserélésének* megelőzése IX.64.
 gyermekágyas anya óvása IX.106.
 gyermekágyas tilalma XXIX.101., XXIX.102.
 gyermekáldás XXXIII.46., XXXIII.49.
 gyermekhalandóság I.3.45., I.3.46.
 jól alvó újszülött XXXIII.50.
 kisgyermek álmatlanságának gyógyítása II.2.35.
 kisgyerek beszéde II.1.29.
 kisgyerek fejlődése II.1.25.
 kisgyerek látogatása I.1.17.2.
 kisgyermek óvása IX.106., IX.119., XXX.1.2.
 kisgyerek szemmel verésének megelőzése XXIX.19.2.
megrontott gyerek gyógyítása VII.1.89.
 nehezen beszélő kisgyerek megszólaltatása I.1.22., II.1.30., II.1.103., I.1.26.1., VI.1.26.2., VI.1.26.3., VI.1.27.1., VI.1.27.2., VI.1.28.1., VI.1.28.2., VI.1.29., VI.1.30., XXXII.59.
 nehezen járó gyerek elindítása II.1.31., VI.2.13., XXXII.62.
 szülés, könnyítése, sikere VII.1.20., IX.29., IX.191.
 újszülött egészsége XXXIII.51., XXXIII.52., XXXIII.53., XXXIII.54.1., XXXIII.54.2., XXXIII.55., XXXIII.56.1., XXXIII.56.2., XXXIII.57.1., XXXIII.57.2., XXXIII.57.3., XXXIII.58.1., XXXIII.58.2., XXXIII.59., XXXIII.61.
 újszülött szép foga XXXIII.60.1., XXXIII.60.2.
 újszülöttet fenyegető veszélyek elhárítása X.12., X.95.
váltott gyerek gyógyítása, visszacserélése, visszaváltása VI.1.32., VI.1.33.3., VI.1.33.4., VI.1.33.7., VII.2.4.1., VII.2.4.2., VII.2.4.3.

SZERELEM, HÁZASSÁG

férj megkötése VI.2.21.
 férjvarázslás II.2.16., VII.1.75., VII.1.76., XXXIII.43.
 házasság I.1.26.1., I.1.26.2.
 házasságjólás XXXI.22.2.
 szerelemvarázslás, szerelmi varázslás I.2.16., II.1.40., II.1.81., II.1.92., II.1.93.1.,
 II.1.93.2., II.1.94., II.1.95., II.1.96., II.1.98., II.1.99., II.3.62., II.3.63., II.3.64.,
 II.3.65., II.3.66., II.3.67., VI.2.20., VII.1.21., VII.1.23., VII.1.24.1., VII.1.24.2.,
 VII.1.39., VIII.6., IX.46., XVI.2.4., XXXII.9., XXXIII.41., XXXIII.42., XXXIII.47.
 szerelmi jóslás XXXI.22.3., XXXI.23.6., XXXI.27.1.
 szerelmi rontás XXIX.90.
 szerelmi rontás visszavarázslása VI.1.80.
 szerelmi rontástól megszabadulás XXIX.58.
 új pár szerelme XXXIII.48.

HALÁL

félelem halottól I.1.32.
 halál elhárítása II.3.61.
 halál okozása II.1.66.1., II.1.66.2., II.1.67., IX.94.
 halott nyugalmanak biztosítása XXIX.122.
 hogy a halott el ne vigye XXIX.80.
 jó halál biztosítása XXX.8.2., XXX.8.3., XXX.10., XXX.11.

IDŐJÁRÁS

eső kérése II.1.20., IX.38., IX.41.
 jégeső, jégverés, *nagyidő*, zivatar elküldése, elhárítása, eloszlata I.3.91., I.3.92., I.3.93.,
 I.3.94.1., I.3.94.2., I.3.95., IX.6., IX.49., IX.50., IX.51., IX.52., IX.53., IX.54.1.,
 IX.54.2., IX.55.1., IX.55.2., IX.55.3., IX.55.4., IX.55.5., IX.55.6., IX.56., IX.57.,
 IX.58., IX.59., IX.60., IX.61., IX.62., IX.88., IX.89.1., IX.89.2., IX.89.3., IX.89.4.,
 IX.89.5., IX.89.6., IX.90., IX.91., IX.92., IX.102., IX.104., IX.147., IX.162., IX.164.,
 IX.165., IX.166., IX.177., IX.182., IX.183., IX.184., IX.185., IX.187., IX.193., IX.198.,
 X.4., X.5., X.13., X.42., X.43., X.44., X.47., X.50.1., X.54.4., X.56.1., X.56.5., X.57.,
 X.58., X.60., X.61., X.62., X.63., X.64., X.74., X.75.1., X.75.2., X.75.5., X.76., X.77.,
 X.78., X.83., X.85., X.86., X.87.1., X.87.2., X.87.3., X.87.4., X.89., X.90., X.92.,
 XIII.1.25., XIII.1.26., XIII.1.28., XIII.1.27., XIII.2.24.1., XIII.2.24.2., XIII.2.25.,
 XIII.2.37.1., XIII.2.37.2., XIII.2.37.3., XIII.2.37.4., XIII.2.37.5., XIII.2.44.1.,
 XIII.2.44.2., XIII.2.44.3., XIII.2.44.7., XXXIII.1.
 szélvarázslás VII.1.40.
 villám, villámcsapás elhárítása IX.40., IX.93., X.75.4., X.80.

GAZDÁLKODÁS, HALÁSZAT, VADÁSZAT, MÉHÉSZET

állatkijáratás IX.70.
 állatok étvágya II.1.9.
 állatvásárlás I.3.24.
 aratás IX.70.
 bab vetése II.1.1.4., II.1.1.5.
 búza vetése I.1.17.2., I.1.17.3., II.1.1.1., II.1.1.2., II.1.1.5., II.1.3., II.1.13., VI.1.75.1.,
 IX.23., IX.24., IX.26., IX.30., IX.71., IX.76., IX.86., XXXII.121.
 búzavetés óvása verébtől V.9.
 cséplés IX.158.
 dinnye vetése, ültetése II.1.1.2., II.1.3.
 gabonavetés I.1.17.1., VI.1.75.2.
 gazdasági munkák I.1.17.2.
 gazdasági munkák megkezdése IX.70.
 gyomirtás II.3.72.
 gyümölcsfa termővé tétele, gyümölcsstermés biztosítása IX.28., XXXIII.3.1., XXXIII.3.2.,
 XXXIII.3.3., XXXIII.3.4., XXXIII.3.5., XXXIII.3.6., XXXIII.3.7., XXXIII.3.8.,
 XXXIII.3.9., XXXIII.4., XXXIII.5.1., XXXIII.5.2., XXXIII.5.3.
 gyümölcsfa ültetése IX.66.
 halászszerencse XXIX.135.1., XXIX.136.
 kaportermés biztosítása, kaporvetés VI.1.77., VI.1.78.
 kender vetése I.1.17.3., II.1.1.1., II.1.1.2., II.1.1.5., II.1.1.6., II.1.5., II.1.6.
 kenderáztatás XXXII.117.1., XXXII.117.2.
 kendervetés óvása I.1.17.4.
 kiscsirkék fejlődése II.1.39.1., II.1.39.2., II.1.39.3.
 krumpli vetése, ültetése II.1.1.2., II.1.1.4., II.1.4.
 kukoricavetés I.1.19., II.1.1.2., II.1.1.3.
 megigézett puska helyrehozása XI.138.
 méhek első kieresztése X.24.
 méhraj el ne menjen X.21.
 munka sikere XXIX.133.
 munkák megkezdése IX.70.
 szántás II.1.33., IX.20.
 szarvasmarha fejlődése II.1.39.2.
 tehen eladása IX.43.
 tehénszoktatás I.1.30.
 tehenvásárlás IX.18.
 termés biztosítása VI.1.76.
 tojáshaszon II.1.16., XXXIII.13.1., XXXIII.13.2., XXXIII.13.3., XXXIII.13.4.,
 XXXIII.13.5., XXXIII.13.6., XXXIII.14.1., XXXIII.14.2., XXXIII.14.3., XXXIII.15.1.,
 XXXIII.15.2., XXXIII.16.1., XXXIII.16.2., XXXIII.17., XXXIII.18., XXXIII.19.1.,
 XXXIII.19.2., XXXIII.20., XXXIII.21., XXXIII.22., XXXIII.23., XXXIII.24.
 tők vetése II.1.1.2., II.1.1.4., II.1.1.5., XXXII.123.
 ültetés II.1.3.
 vetés I.1.18., II.1.1.2., IX.21., IX.23., IX.25., IX.70.

vetés megkezdése IX.72.
 vetés megóvása, védeése IX.39., IX.108., XXXII.72.
 vetés óvása gyomtól I.1.27.
 vetés óvása madaraktól, verébtől I.1.28., I.1.29.

HÁZI KÖRÜLI MUNKÁK

bogozás kioldása II.1.32.
 fonás II.1.28., XXXII.118.
 görhesütés XXXII.85.3.
 hurkafőzés XXIX.132.1., XXIX.132.2., XXIX.132.3.
 kenyér megkelesztése XXIX.131.
 kenyérsütés I.1.20.1., I.1.20.2., I.1.20.3., II.1.2.1., II.1.2.2., II.2.37., IX.1., IX.19., IX.23., IX.34., IX.35., IX.36., IX.37., IX.69., IX.70., IX.74., IX.85., IX.87., IX.106., IX.115., IX.123., IX.133., IX.151., XXXII.74., XXXII.75., XXXII.76., XXXII.77., XXXII.78.
 kenyérszegés IX.70., IX.106.
 kocsi megindítása VIII.8.
 köpülés V.96., IX.70., XXXII.94.1., XXXII.94.2., XXXII.94.3., XXXII.94.4., XXXII.94.5., XXXII.94.6., XXXII.94.7., XXXII.94.8., XXXII.95., XXXII.96.1., XXXII.96.2., XXXII.96.3., XXXII.97.1., XXXII.97.2., XXXII.98.1., XXXII.98.2., XXXII.98.3., XXXII.98.4., XXXII.99.1., XXXII.99.2., XXXII.100., XXXII.101., XXXII.102.1., XXXII.102.2., XXXII.103.1., XXXII.103.2., XXXII.104., XXXII.105.1., XXXII.105.2., XXXII.106., XXXII.107.1., XXXII.107.2., XXXII.107.3., XXXII.108., XXXII.109., XXXII.110., XXXII.111., XXXII.112.1., XXXII.112.2., XXXII.112.3., XXXII.112.4., XXXII.113., XXXII.114., XXXII.115., XXXII.116.
 kukoricapattogatás XXXII.91., XXXII.92.
 lepénysütés XXXII.79.
 macska házhoz szoktatása II.3.68.
 máléfőzés, málésütés IX.23., XXXII.80.1., XXXII.80.2., XXXII.80.3., XXXII.81.1., XXXII.81.2., XXXII.81.3., XXXII.82., XXXII.83., XXXII.84., XXXII.85.1., XXXII.85.2., XXXII.86.1., XXXII.86.2., XXXII.86.3., XXXII.87.1., XXXII.87.2., XXXII.88., XXXII.89.1., XXXII.89.2., XXXII.90.
 sóskaleves főzése XXXII.93.
 szapulás II.1.15., XXXII.119.1., XXXII.119.2., XXXII.120.1., XXXII.120.2.
 szövés II.1.10.
 tyúkültetés I.1.24.1., I.1.24.2., I.1.24.3., I.1.25.1., I.2.4., II.1.7., II.1.8., II.1.14., II.1.34., II.1.35., II.1.36., II.1.37.1., II.1.37.2., II.1.104., II.1.105.1., II.1.105.2., II.1.106., II.1.108., II.2.28., II.2.36., II.2.38., VI.1.79., IX.31., IX.72.

CSALÁDI ÉLET, HÁZI ÉLET

eltévedés ellen IX.10.
 félelem ellen IX.48.
 hogy a vendég aludjon VIII.2.
 lakatot megnyitni VIII.3.
 ne legyen kár XXIX.95.
 ne legyen veszekedés XXIX.94.
 új csizma vásárlása XXXII.30.1., XXXII.30.2., XXXII.30.3.
 új ruha vásárlása XXXII.26., XXXII.27.1., XXXII.27.2., XXXII.27.3., XXXII.27.4., XXXII.27.5., XXXII.27.6., XXXII.27.7., XXXII.28., XXXII.29.
 új házba költözés IX.45.
 utazás, szállítás IX.70., XXX.5.
 vásárra indulás XXIX.130.

PÉNZ, KINCS, SZERENCSE, JÓ SORS BIZTOSÍTÁSA

dolgok kedvező kimenetelének biztosítása XXIX.118.
 elásott pénz megőrzése II.3.74.1., II.3.74.2., II.3.74.3., II.3.75.
 jókívánság a következő hónapra VII.1.51.1., VII.1.51.2., VII.1.51.3., VII.1.51.4., VII.1.51.5., VII.1.51.6., VII.1.51.7., VII.1.51.8., VII.1.51.9., VII.1.51.10., VII.1.52.1., VII.1.52.2.
 kártyán nyerni VIII.4.
 kincssás XXIX.135.4.
 kívánság teljesülése VII.1.48., VII.1.72., VII.1.91.11.
 pénz kérése VII.1.59.1., VII.1.60., VII.1.61.1.
 pénzszerzés VII.1.46.1., VII.1.47.
 pénzvarázslás, pénz biztosítása VII.1.59.2., VII.1.61.2., XXIX.135.1., XXIX.135.2., XXIX.135.3.
 szerencsevarázslás II.2.17., VII.1.53., VII.1.54.1., IX.32., XXIX.120., XXIX.134., XXXII.5.

KÁRTEVŐK, ÉLŐSKÖDŐK TÁVOLTARTÁSA

béka elűzése IV.27.4., IV.31., XXXIII.38.
 bolhák elküldése, bolhaűzés IV.27.1., IV.27.2., IV.27.3., IV.27.5., IV.27.6., IV.28., IV.29., IV.30., IV.32.1., IV.32.2., IV.33., IV.34., IV.35., V.2.2., XXXIII.30., XXXIII.37.1., XXXIII.37.2.
 csótány, csótán elkergetése II.3.73.
 hajtetű kiűzése V.46.2.
 kártevők elküldése XXXIII.26., XXXIII.31.1., XXXIII.31.2., XXXIII.31.3., XXXIII.31.4., XXXIII.31.5., XXXIII.32.1., XXXIII.32.2., XXXIII.32.3., XXXIII.32.4., XXXIII.32.5., XXXIII.32.6., XXXIII.32.7., XXXIII.32.8., XXXIII.32.9., XXXIII.33., XXXIII.36.

kígyó megállítása XXIX.71.
 kutyától védekezés XXIX.91., XXIX.92.
 madarak kártételei ellen II.2.27., IX.184., XXI.1.
 menyét elküldése III.8.1., III.8.2., III.8.3., III.9., III.10., III.11., III.12., III.13., III.14., III.15., VII.1.78.10., VII.1.78.12.
 patkányküldés I.3.48., I.3.49., I.3.50., I.3.51., I.3.52., I.3.54., I.3.55., I.3.56., I.3.57.1., I.3.57.2., I.3.57.3., I.3.57.4., I.3.57.5., I.3.57.6., I.3.57.7., I.3.57.8., I.3.58., I.3.59., I.3.60., I.3.61., I.3.62., I.3.63., I.3.64.1., I.3.64.2., I.3.64.3., I.3.65., I.3.66.1., I.3.66.2., I.3.67., I.3.68., I.3.69., II.2.50., II.2.51., II.2.52.1., II.2.52.2., II.3.38., III.7., V.1.2., V.7.1., V.10., V.19., V.46.2., V.49., V.50., VII.1.70., VIII.9.1., VIII.9.2., VIII.9.3., VIII.9.4., VIII.9.5., VIII.10.1., VIII.10.2., VIII.10.3., XXXII.73., XXXIII.25., XXXIII.27.1., XXXIII.27.2., XXXIII.32.10., XXXIII.34., XXXIII.35.
 pocok elküldése, kiűzése V.19., V.57., VII.1.78.10.
 prücsök elküldése XXXIII.39.
 rágcslók elküldése I.3.50.
 svábbogár elküldése I.3.53., I.3.63., VII.1.78.10., XXXIII.40.
 veszett kutya elküldése, elhárítása I.3.70., XXIX.93.

TOLVAJLÁS, ELTŰNT DOLGOK

ellopott tárgy visszaszerzése VI.2.19.
 eltűnt pásztorkutya megkerítése I.1.31.
 elveszett állat házhoz csalogatása XXIX.89.
 elveszett állatok megóvása IX.152.
 elveszett baromfi felderítése XXXI.21.2.
 elveszett tárgy felderítése XXXI.21.1., XXXI.21.2.
 tolvaj házhoz csalogatása XXIX.89.
 tolvaj leleplezése, azonosítása XXXI.14., XXXI.15., XXXI.16., XXXI.23.1., XXXI.23.2., XXXI.23.3., XXXI.23.4., XXXI.25.1., XXXI.25.2., XXXI.25.3., XXXI.27.5., XXXI.28.2., XXXI.30., XXXI.31.
 tolvajlás megelőzése II.3.71., IX.176.
 tyúktolvaj azonosítása XXXI.21.2.

VÉDEKEZÉS DÉMONOKTÓL, BOSZORKÁNYTÓL

baj elhárítása, megelőzése XXIX.113., XXIX.114., XXIX.119.
boszorkány elhárítása, elküldése, távoltartása IX.131., XXIX.16.1., XXIX.36.1., XXIX.37., XXIX.45.1., XXIX.48.6., XXIX.49.1., XXIX.55.3., XXIX.62., XXIX.63., XXIX.64., XXIX.66., XXIX.74.3., XXIX.75., XXIX.121.
boszorkány megidézése XXIX.81.1., XXIX.81.2., XXIX.81.3., XXIX.81.4., XXIX.81.5., XXIX.82., XXIX.83., XXIX.84., XXIX.85.
 boszorkánynyomás elhárítása, megelőzése IX.3., IX.48., IX.63., IX.129., IX.146., IX.163., IX.195., IX.196., XXIX.39.2., XXIX.41., XXIX.55.4.
csuma elhárítása, távoltartása II.1.69.1., VII.2.8., IX.169.
 forgószél megállítása XXIX.50.

forgószélben közlekedő *táltos* ellen XXIX.55.1.
 forgószélben megjelenő *boszorkány* ellen XXIX.42., XXIX.48.2., XXIX.48.3.
 forgószélben megjelenő lény, *rosszak* elhárítása XXIX.44.1., XXIX.48.4.
 forgószélben megjelenő *szépasszony* ellen XXIX.40.2.
 gonosz kísértése idején X.6.
gonosz lélek elhárítása XXIX.36.5.
gonosz lélek elhárítása gyermekágyastól V.16.1.
gurucsáló asszonyok elküldése I.3.90.
 ház és család védelme éjszakára, védelem éjszakai démonoktól XXX.1.1., XXX.2., XXX.3., XXX.4., XXX.6., XXX.7.
 kísértet elhárítása, elküldése IX.4., IX.11., XXIX.36.1., XXIX.36.2., XXIX.36.4., XXIX.70., XXIX.75.
lidérc, *ludvérc*, *ludérc*, *lucférc* elhárítása, elküldése, elkergetése a háztól V.2.1., IX.2., IX.4., IX.167., XXIX.40.2., XXIX.47., XXIX.69.4., XXIX.70., XXIX.69.1., XXIX.72., XXIX.74.3., XXIX.76., XXIX.77., XXIX.78., XXIX.79.,
lidérc megállítása XXIX.51., XXIX.67., XXIX.69.2., XXIX.69.3., XXIX.73.
lidércnyomás gyógyítása IX.9., XXIX.55.2.
 ludérc emlegetésekor XXIX.119.
 nyomás ellen XXIX.36.2.
 Sátán kísértése ellen X.2.
 szellem elűzése, távoltartása VI.2.18., VIII.23.
szépasszonyok elhárítása, *szépasszonyok* rontása ellen XXIX.65., XXIX.41.
szépasszonyok nyomása esetén XXIX.36.2.
szépasszonyok távoltartása a lovaktól III.4., III.5., III.6.
 vérszívó *boszorkány* elhárítása XXIX.45.3.

ÁTOK, RONTÁS

átok elhárítása XXIX.33., XXIX.34., XXIX.35.
csinálmány II.3.76.
 ellenség megrontása II.1.89.
fermekálás, *csánás* ellen XVI.2.3.
rontás II.1.77., II.1.83., II.1.84., II.1.85., II.1.86., II.1.91., VI.2.14.
 rontás elhárítása XXIX.36.1., XXIX.36.2., XXIX.43.1., XXIX.43.2., XXIX.44.2., XXIX.45.2., XXIX.46., XXIX.48.1., XXIX.48.5., XXIX.49.2., XXIX.49.3., XXIX.49.4., XXIX.53., XXIX.56., XXIX.57., XXIX.59., XXIX.60., XXIX.61., XXIX.74.1., XXIX.74.2., XXIX.115., XXIX.117., XXXII.71.
rontás gyógyítása I.3.22.2., V.14., V.64., V.88., VII.2.9., IX.144., XI.70., XI.125., XXIX.17.3., XXIX.52.
 rontás megelőzése XXIX.36.1., XXIX.36.3., XXIX.38., XXIX.39.1., XXIX.40.1., XXIX.106.
rontás visszahárítása a rontóra II.1.88.
 rontó személyének azonosítása XXXI.23.5.
rosszak elhárítása IX.131., IX.137., XXIX.54.
urszita gyógyítása I.3.83.

JÓSLÁS

babozás, babvetés, bobolás különböző célokkal XXXI.18.1., XXXI.18.2., XXXI.18.3., XXXI.18.4., XXXI.18.5., XXXI.18.6., XXXI.19., XXXI.20.
 élet hossza XXXI.22.4.
 élet vagy halál XXXI.22.1., XXXI.23.6., XXXI.28.2., XXXI.29.
 férj jóslás XXXI.1., XXXI.2., XXXI.3., XXXI.4.1., XXXI.4.2., XXXI.4.3., XXXI.5., XXXI.6.1., XXXI.6.2., XXXI.6.3., XXXI.7., XXXI.8., XXXI.24.
 fogság, halál, házasság XXXI.27.3.
 levél érkezése XXXI.27.2.
 rejtett dolgok felfedése XXXI.26.
 távol lévő személy hazatérte XXXI.17., XXXI.26.
 távol lévő személyek holléte XXXI.21.2., XXXI.28.1., XXXI.31.

IMA, LELKI JAVAK

fohász VII.1.49.1., VII.1.49.2.
 léleküdvösség biztosítása XXX.8.1., XXX.8.2., XXX.8.3., XXX.8.4., XXX.9., XXX.10., XXX.11.
 lelki javak kérése VII.1.49.3.

ISMERETLEN CÉL

ismeretlen cél V.38., VII.1.80.2., XIII.2.44.5., XVIII.22.5., XVIII.25.1.

FÖLDRAJZI MUTATÓ

A mutatóban közölt lapszámok a szövegek származási (gyűjtési) helyére utalnak. A helyiségek listájában a mai község- és városneveket és a mai megyebeosztást (Magyarországon, Horvátországban és Romániában), illetve járás- vagy körzetbeosztást (Szlovákia, Ukrajna, Szerbia, Szlovénia esetében) közöljük, magyarul, valamint az illető ország nyelvén. Szögletes zárójelben az 1913-as vármegyebeosztásra utalunk. A két vagy több régi vármegyéből összevont megyék esetében nem utalunk a régi megyenévre, mivel azt az új is magában foglalja (például Komárom-Esztergom megye). Tájegységek esetében nem közöljük a megyét, mert e földrajzi térségek sokszor több megyére is kiterjednek, sőt, olykor az országhatáron is átnyúlnak. A megyeszékhelyek esetében nem közlünk megyebeosztást. A megváltozott nevű, illetve beolvasztott, összevont községeknél => jellel utalunk mai nevükre, valamint új közigazgatási beosztásukra. A zárójelbe tett „Lásd:” jelzéssel nemcsak a megváltozott földrajzi nevek régi vagy új változatára utalunk, hanem a Moldvából vagy Bukovinából az 1940-es években Magyarországra települtek megváltozott lakóhelyeire is; az ő adataik mindkét földrajzi helynél kereshetők.

Abádszalók, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.1.25.2., I.3.3., I.3.52., I.3.69., VIII.9.4., XXIX.30.2., XXXIII.13.1., XXXIII.13.2., XXXIII.13.4., XXXIII.13.6., XXXIII.57.1.
 Abaújdevecser (1984-ig önálló település) => Encs II.1.57., II.1.68., V.3., V.4.1., IX.6., XI.22.1., XI.22.2., XI.34.1., XIII.1.10., XXVII.2., XXXII.2.1.
 Abaújszántó, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.35., VI.1.34.1., VI.3.8.1., IX.161., XXXI.27.5.
 Adorján, Baranya m. => Somogyapáti
 Aggtelek, Borsod-Abaúj-Zemplén m. [v. Gömör-Kishont vm.] XXXII.94.7.
 Aha, Nyitrai járás (Horný Ohaj, Okres Nitra), Szlovákia [v. Bars vm.] IV.11.1.
 Ajak, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VI.4.39.
 Ajka, Veszprém m. (Lásd: Padragkútnál!)
 Ajtony, Kolozs m. (Aiton, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] XXXI.31.
 Aknavásár, Bákó m. (Târgu Ocna, jud. Bacău), Románia XI.154.1.
 Alattyán, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.2.1.1., II.2.1.28., IV.32.1., VI.4.22., VI.4.32.3., VII.1.33.1., X.75.1., XXIX.6.6., XXXII.13.2.
 Algyő, Csongrád m. IV.17.12., VII.2.1., IX.129., XII.3., XXXII.27.1., XXXIII.32.8.
 Almamellék, Baranya m. IV.35.
 Almágy = Gömöralmágy, Rimaszombati járás (Gemerský Jablonec, Okres Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] V.25., XXXII.123.
 Alsó-Fehér (vármegye), Románia II.3.24., V.17.2., X.26., X.46., XI.55.7.
 Alsógagy, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.3.77.3., VII.1.2.2.
 Alsónemesapáti, Zala m. VII.1.83.4., XXXII.77., XXXII.78., XXXII.94.3.
 Alsóregmec, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.12., II.2.1.13., VI.1.33.5.

- Alsósófalva, Hargita m. (Ocna de Jos, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] IX.135., XXXII.65.2.
- Alsószece, Lévai járás (Dolná Seč, Okres Levice), Szlovákia [v. Bars vm.] XXXII.1.3.
- Andrásfalva, Szucsáva m. (Măneuți, jud. Suceava), Románia I.1.2.2., I.3.34., II.3.4.3., II.3.78.1., VI.1.40.2., VI.4.51.5., VII.1.72., IX.26., IX.48., XI.135.2., XI.137., XXIX.2.2., XXX.11., XXXII.27.3.
- Andrássytelep, Maros m. (Roșiori, jud. Mureș), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XI.98.
- Ant, Bihar m. (Ant, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] XXXII.114.
- Apátfalva, Csongrád m. [v. Csanád vm.] II.2.1.14., IV.10.2., IV.11.1., VI.1.26.1., VI.1.58.1., VII.1.33.2., VII.1.33.5., VII.1.50., VII.1.51.2., VII.1.62.2., VII.1.65., VII.1.71., VII.1.87.2., VII.1.87.10., VII.1.89., VII.1.91.1., VII.1.91.6., VII.1.91.7., VII.1.97., VII.1.98.1., VII.1.98.2., VII.1.103., VIII.7., IX.145., IX.158., IX.172., IX.180., X.54.4., X.55.1., X.68., XI.19., XI.113.3., XI.113.4., XI.113.5., XI.113.6., XI.113.7., XI.130., XII.1.2., XII.2.1., XII.5., XII.8.1., XII.8.2., XII.8.9., XII.9., XIII.2.36., XV.2.20.2., XV.2.20.3., XV.2.21., XV.2.24., XV.2.26., XV.2.35., XVIII.4.2., XXIX.6.6., XXXII.13.13., XXXII.13.14., XXXII.16.5., XXXII.16.6., XXXII.23., XXXII.43.2.
- Apátistvánfalva, Vas m. XI.35.1.
- Arad (Arad), Románia [v. Arad vm.] XII.6.
- Aranyosegerbég, Kolozs m. (Vișoara, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XXIX.103.3.
- Aranyosgadány, Baranya m. II.2.38., VII.1.78.13., XI.43., XXXII.13.8., XXXIII.11.
- Aranyosgyéres, Kolozs m. (Câmpia Turzii, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XXXII.5.
- Aranyospolyán, Kolozs m. (Poiana, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XXXII.1.1.
- Aranyosszék, Románia II.1.46., II.1.93.1., II.2.9.1., II.2.21.2., II.3.31.4., II.3.36.1., II.3.66., IV.26.1., IV.48.2., V.27., VI.1.54., VI.3.16., VI.4.51.1., VII.1.7.1., XI.88., XXIX.6.8., XXIX.28., XXIX.125., XXXIII.37.2.
- Arka, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.23., V.4.1., V.43., VI.4.18.1., X.94.2., XI.1.1.
- Aszaló, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.11., II.3.6., V.16.1., VI.4.30.1., VI.4.31.
- Atkár, Heves m. II.3.35., II.3.51., XVIII.6., XVIII.19., XXIX.10., XXXII.1.1., XXXII.96.2.
- Atyha, Hargita m. (Atia, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] I.1.2.3., I.3.23., VI.3.24.1., VII.1.25.2., XV.2.47., XV.2.49.
- Babót, Győr-Moson-Sopron m. V.1.1.
- Bács-Bodrog (vármegye) I.3.19., I.3.29., II.2.22., V.1.3., VII.1.25.3., VII.1.36., IX.70., XXIX.108.1., XXIX.109., XXIX.126., XXIX.131., XXXII.13.2., XXXII.16.1., XXXII.27.1., XXXII.28.
- Bácsföldvár, Dél-Bácskai körzet (Бачко Градиште / Bacsko Gradiste, Јужнобачки округ / Juzsnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] XXIX.108.1.
- Bácskertes, Nyugat-bácskai körzet (Купусина / Kupuszina, Западнoбачки округ / Zapadnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] X.63., X.75.5.
- Badacsonytördemic, Veszprém m. [v. Zala vm.] VI.1.3., XI.37.3.

- Bádok, Kolozs m. (Bădești, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] II.2.11., VI.3.14.4., XI.55.5.
- Bagota, Komáromi járás (Bohatá, Okres Komárno), Szlovákia [v. Komárom vm.] V.83.2.
- Baja, Bács-Kiskun m. IV.25.6., IV.39.1.
- Bajna, Komárom-Esztergom m. IV.16., IV.17.1.
- Bakonyoszlop, Veszprém m. IX.70., XI.105.
- Bakonyvidék VI.1.78.
- Baks, Csongrád m. X.10.
- Baktalórántháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.105.1., XXXII.87.2.
- Baktúrtös, Zala m. III.9.
- Balassagyarmat, Nógrád m. X.76.
- Balatonendréd, Somogy m. VI.1.33.2.
- Balaton-mellék I.2.4., II.1.107., II.2.28., III.8.1., III.8.2., IV.50.2., V.32., VI.1.62., VII.1.83.2., VII.1.88., XI.35.1.
- Balatonszabadi, Somogy m. [v. Veszprém vm.] IX.106., XI.44.
- Balatonszentgyörgy, Somogy m. XIII.2.1.
- Balástya, Csongrád m. IV.27.3., IV.27.4., IX.88., IX.146., XII.8.3., XXXIII.37.1.
- Balotaszállás, Bács-Kiskun m. I.1.6.
- Balusest, Neamț m. (Balusest, jud. Neamț), Románia II.1.27., VI.2.13., VI.3.35.
- Bálványos, Somogy m. VI.4.2.1.
- Bana, Komárom-Esztergom m. IV.17.12.
- Bánhorváti, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.20.
- Bánokszentgyörgy, Zala m. I.1.17.4., I.2.11., II.1.106., II.3.19., II.3.40., II.3.55.2., V.1.1., IX.7., IX.24., XXIX.19.1., XXIX.40.1., XXXII.20.1., XXXII.27.1., XXXIII.5.1.
- Baraca, Rimaszombati járás (Barca, Okres Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] II.2.1.20., VII.1.49.3., IX.87., XXXII.98.1.
- Baranya megye VI.1.38.1., XI.41.2., XIV.9.1., XV.2.62., XXXI.18.3., XXXI.18.6.
- Bárdudvarnok, Somogy m. XI.16.2., XI.29.1., XI.100.
- Barkaszó, Munkácsi járás (Баркасове / Barkaszove, Мукачівський район / Mukacsivszkij rajon), Ukrajna [v. Bereg vm.] XXXII.19.
- Barlahida, Zala m. VII.1.69.1.
- Baskó, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.17.1., VI.4.17.4., VI.4.17.5., X.66., X.72., XI.3., XXXII.2.1.
- Batár, Nagyszőlősi járás (Братове / Bratove, Виноградів район / Vinogragyiv rajon), Ukrajna [v. Ugocsa vm.] IX.200., XI.96.1., XI.115.3., XI.117., XV.2.12., XV.2.37.
- Bátmonostor, Bács-Kiskun m. II.3.38., IV.10.2., IV.44., V.13., V.59.2., VI.4.3., VI.4.5., VI.4.6.2., VII.1.78.7., VII.1.78.12., X.56.5., X.88., XI.35.1., XXIX.81.3.
- Bátonyterenye, Nógrád m. (Lásd: Kisterenyénél, Maconkánál és Nagybátonymnál is!) XXIX.64., XXXIII.13.6.
- Battonya, Békés m. I.3.30.
- Bátya, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IX.104.
- Bazita (1969-ig önálló település) => Zalaegerszeg XI.33.1.
- Becefa, Baranya m. VI.1.1.1., VII.1.87.1.
- Becske, Nógrád m. IV.11.1.
- Becsvölgye, Zala m. III.15.
- Bejczyertyános, Vas m. VI.1.15.

Békés, Békés m. VI.3.8.1., XXIII.4., XXXII.58.
 Békés megye V.1.1., V.2.1., V.16.1.
 Békéssámson, Békés m. I.3.2., XV.2.21.
 Bélapátfalva, Heves m. [v. Borsod vm.] II.1.10., II.1.104., XXIX.107.2., XXXII.80.1.
 Beleg, Somogy m. XI.30.5., XIII.2.27.
 Belényes, Bihar m. (Beiuș, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] XXXI.25.3.
 Belsőárd, Zala m. XXXII.94.5.
 Belső-Somogy XIII.2.2.2.
 Bereg (vármegye) VII.1.1.1.
 Beregrákos, Munkácsi járás (Ракошино / Rakosino, Мукачівський район / Mukacsivszkij rajon), Ukrajna [v. Bereg vm.] I.3.13., VI.3.8.2.
 Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar m. II.1.2.1., II.1.2.2., II.2.14., VI.1.25.2., VI.1.33.1., VI.1.75.1., VI.3.8.1., VI.3.12.1., IX.24., XXIX.8., XXIX.17.2., XXIX.19.2., XXIX.75., XXIX.98.1., XXXI.4.2., XXXI.5., XXXII.1.4., XXXII.13.13., XXXII.19., XXXII.30.1., XXXIII.42.
 Bergyla, Bákó m. (Berdilă, jud. Bacău), Románia (Lásd: Egyházaskozárnál is!) I.3.34.
 Berhida, Veszprém m. XXXII.81.3., XXXII.89.1.
 Berkesd, Baranya m. XI.98.
 Bernecebaráti, Pest m. [v. Hont vm.] I.1.3., II.2.1.18., XI.1.1., XXXII.1.1., XXXII.22.
 Besenyőtelek, Heves m. II.1.12., II.3.8., XXIX.81.3., XXXII.70.6., XXXIII.31.2.
 Besenyszög, Jász-Nagykun-Szolnok m. IX.171.1.
 Bezdan, Nyugat-bácskai körzet (Бездан, Bezdan, Западнобачки округ, Zapadnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] VII.1.78.12., XXXII.1.4., XXXII.13.13.
 Bezenye, Győr-Moson-Sopron m. XXXI.3.
 Bocfölde, Zala m. II.3.73.
 Boda, Baranya m. VII.1.91.3., XXXIII.34.
 Bodorfa, Veszprém m. XXXII.80.1.
 Bogács, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXI.21.2., XXXIII.13.4.
 Bogdánfalva, Bákó m. (Valea Seacă, jud. Bacău), Románia II.1.38., II.2.31., VI.3.24.4., VI.3.24.5.
 Bogyiszló, Tolna m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.37.2., V.1.2., VII.1.87.2., VII.1.87.10., IX.106., XI.35.2.
 Bojt, Hajdú-Bihar m. XXIII.4.
 Bokod, Komárom-Esztergom m. V.17.2.
 Boldog, Heves m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IX.70., X.56.1., X.56.5., X.75.2., XXIX.16.6., XXIX.33.
 Boldva, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.28., XXXII.37.4.
 Bolhás, Somogy m. II.1.1.6., II.1.7., VI.1.12.2., VI.4.2.2., XI.30.6., XXXIII.3.3.
 Bolyk, Losonci járás (Boľkovec, Okres Lučenec), Szlovákia [v. Nógrád vm.] IV.17.7.
 Boncodfölde, Zala m. II.1.25.
 Bordány, Csongrád m. XVIII.27.
 Boronka (1977-ig önálló település) => Marcali XXIX.98.2.
 Borsa völgye, Románia II.1.93.1., II.3.41., V.16.1., VI.1.38.3., VI.1.51., VI.3.14.2., VI.3.28., IX.106., XXIX.87., XXXII.2.1.
 Borsod-Abaúj-Zemplén megye VII.1.57., XXXII.16.1., XXXIII.56.1.
 Borsodszemere => Mezőszemere

Borsodszirák, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXIII.46.
 Borsod (vármegye) XXXII.17.4., XXXIII.39.
 Borzont, Hargita m. (Borzont, jud. Harghita), Románia IX.55.1., XI.136.6.
 Bózsva, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.15., VI.4.15., VI.4.37.3., XXIX.19.7.
 Bögöz, Hargita m. (Mugeni, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] X.87.3.
 Bökény => Magyarcsanak
 Bős, Dunaszerdahelyi járás (Gabčíkovo, Okres Dunajská Streda), Szlovákia [v. Pozsony vm.] I.3.12.
 Bucsu, Vas m. III.11.
 Bucsuta, Zala m. I.1.26.2., I.1.28., V.16.2., VII.2.7., XI.102., XXXIII.43.
 Bugyi, Pest m. VI.3.7.
 Bukovina, Románia (Lásd: Kakasdnál is!) II.2.8.1., II.3.4.2., VI.3.24.1., VI.4.49., XI.137., XI.191.
 Buzsák, Somogy m. XXIX.5., XXIX.34.
 Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén m. IV.19., VI.1.60.
 Bükkábrány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.1.1., VI.1.18., XXXIII.14.1.
 Bükkhavaspatoka => Hidegségpataka => Gyimesközéplak
 Bükkloka, Hargita m. (Făgetel, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.22.1., XV.3.75.
 Bükkcenterzsébet, Heves m. XXX.7.
 Bükkszék, Heves m. VII.1.16., X.56.5.
 Cegléd, Pest m. I.1.12., XXXII.16.1.
 Cigánd, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.1.29., II.1.37.1., II.1.105.1., VI.1.31.1., VI.3.8.1., VI.4.40.2., XI.8.2., XXIX.19.5.
 Cikolasziget => Dunasziget
 Cún, Baranya m. I.3.10., VI.1.1.1., VI.4.6.6., VI.4.7.
 Csákánydoroszló, Vas m. IV.20.1., V.2.1., V.46.2., IX.72.
 Csákberény, Fejér m. I.2.1., IV.17.7.
 Csanádpalota, Csongrád m. [v. Csanád vm.] I.2.7., II.1.5., II.1.35., II.3.36.2., II.3.37., III.3., VI.1.21., VI.1.23., VI.1.45., VII.1.80.2., VII.1.91.15., XI.132., XV.2.5., XXIX.6.9., XXIX.11., XXIX.27., XXXII.27.7., XXXII.33., XXXII.44., XXXII.121.
 Csányoszró, Baranya m. IX.20.
 Csanytelek, Csongrád m. IV.10.2., VI.1.26.3., VII.1.87.14., X.89., XVII.1.5., XVII.1.6.
 Csapolc, Munkácsi járás (Чопівці / Csopivci, Мукачівський район / Mukacsivszkij rajon), Ukrajna [v. Bereg vm.] XI.17., XXXII.96.1.
 Csaracsó, Hargita m. (Ciaracio, jud. Harghita), Románia XIII.1.12.2., XIII.2.30.1.
 Csarnóta, Baranya m. II.1.1.1.
 Csaroda, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. I.3.49., VIII.9.1.
 Császártöltés, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.17.6., VII.1.45., XXIX.108.2.
 Csávoly, Bács-Kiskun m. [v. Bács-Bodrog vm.] II.1.111.
 Csempezkopács, Vas m. II.1.4., VI.1.12.5., VI.4.29.2., IX.109., XXXII.11.
 Csengersima, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.3.62., XXXI.31.
 Csengerújfalu, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXI.1.

- Csengőd, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] XVII.1.8., XXX.1.2.
 Csénye, Vas m. V.31.
 Csépa, Jász-Nagykun-Szolnok m. XXXII.103.1.
 Cserépfalu, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXIII.14.1.
 Cserépváralja, Borsod-Abaúj-Zemplén m. IX.122.1.
 Cserhát VI.1.58.1., XXIX.115.
 Cserkút, Baranya m. I.1.24.3., VI.1.1.1., VI.1.49., XXIX.19.1.
 Csertegtomaj, Zala m. I.3.62., XXXII.13.1.
 Cserta-mellék, Zala m. II.2.16., II.3.55.2.
 Csíkbánkfalva, Hargita m. (Bancu, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.17.3., X.4., X.62., XI.107., XI.144.4., XI.181.4., XIII.2.37.2., XIII.2.44.7., XV.2.10.2., XV.2.13., XV.2.42., XV.2.73.
 Csíkborzsova, Hargita m. (Bârzava, jud. Harghita) Románia [v. Csík vm.] VI.1.39.1., IX.90., XI.136.2., XI.136.3.
 Csíkszatóság, Hargita m. (Cetățuia, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.89.3., XI.150.2., XI.192., XI.194.2.
 Csíkcsekefalva, Hargita m. (Ciucani, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.184., X.44., XIV.10.1., XV.2.4., XV.2.45., XV.2.69.
 Csíksomortán, Hargita m. (Șoimeni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XV.2.11., XV.2.30., XV.2.72.1.
 Csíkdánfalva, Hargita m. (Dănești, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.56., X.14.
 Csíkjenőfalva, Hargita m. (Ineu, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.182., XI.72., XI.136.5., XI.140.6.
 Csíkkarcfalva / Karcfalva, Hargita m. (Cârța, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.56., XI.156.2., XXIX.103.3.
 Csíkkozmás, Hargita m. (Cozmeni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.24.2., IX.177., X.4., XI.62.1., XI.157.
 Csíkmadaras, Hargita m. (Mădăraș, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.27.2., X.47., XI.61.1., XV.2.50., XV.2.53.
 Csíkmenaság, Hargita m. (Armășeni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VIII.20.1., IX.187., X.3., X.74., X.87.4., XI.12., XIII.2.19., XV.2.13., XV.2.39., XV.2.42.
 Csíkmindszent, Hargita m. (Misentea, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.52., IX.55.5., XI.124., XIII.2.17.
 Csíkpálfalva, Hargita m. (Pauleni-Ciuc, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XV.2.43.
 Csíkrákos, Hargita m. (Racu, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XI.116., XI.194.1.
 Csíksomlyó (Șumuleu Ciuc, 1959-ig önálló település; [v. Csík vm.]) => Csíkszereda XIII.1.28., XIII.2.44.4., XV.2.57.
 Csíkszentdomokos, Hargita m. (Sândominic, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.41., IX.54.1., IX.55.4., IX.89.5., IX.162., XI.61.2., XI.81.3., XI.89., XI.90., XI.136.6., XI.136.8., XI.190., XIII.1.4.3., XIII.1.26., XIII.2.37.1., XIII.2.37.3., XXIX.103.2.
 Csíkszentgyörgy, Hargita m. (Ciucșangeorgiu, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.22.3., VI.3.24.1., VIII.18.1., VIII.18.2., VIII.18.3., IX.54.2., IX.165., IX.193., IX.201., X.4., X.87.2., X.93., XI.185.4., XIII.2.13.4., XIII.2.17., XIII.2.33.1., XV.2.41., XV.2.42., XVIII.23., XXI.1.
 Csíkszentimre, Hargita m. (Sântimbru, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.198., XI.178., XI.180.1.

- Csíkszentmárton, Hargita m. (Sânmartin, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VI.3.6., VI.3.24.1., X.4., XI.144.1., XIII.2.31., XIII.2.34., XV.2.41., XXX.9.
 Csíkszentmihály, Hargita m. (Mihăileni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XI.197.4.
 Csíkszentmiklós, Hargita m. (Nicoleşti, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] VII.1.51.3., VIII.19., XI.194.4., XI.195., XI.196., XIII.2.5.2., XIII.2.6.1.
 Csíkszenttamás, Hargita m. (Tomești, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.91., XI.136.8., XV.2.8.
 Csíkszereda, Hargita m. (Miercurea Ciuc, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] (Lásd: Csíksomlyónál is!) VI.1.39.5.
 Csíkszépvíz, Hargita m. (Frumoasa, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XXXII.68.
 Csík (vármegye) VII.1.51.5.
 Csinód, Hargita m. (Cinod, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.75.2., VI.3.27.1., VIII.17., VIII.18.2., VIII.19., VIII.21.2., IX.188., X.6., XI.140.2., XIII.1.3.1., XIII.1.6., XIII.2.31., XIII.2.33.2., XIII.2.44.7., XIX.2.
 Csitár, Nógrád m. II.2.13.2., IV.14.1., IV.14.2., V.1.1., V.20., XI.1.3.
 Csobaj, Borsod-Abaúj-Zemplén m. [v. Szabolcs vm.] III.2.1.
 Csobányos, Hargita m. (Ciobăniș, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XV.2.68.
 Csóka, Észak-bánsági körzet (Чока / Csoka, Севернобачки округ / Szevernobacski okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] II.2.1.32., VII.1.24.2., VII.1.33.2., VII.1.33.3., VII.1.78.6., IX.78., XII.8.7., XV.2.60., XXX.1.1.
 Csókakő, Fejér m. IV.17.11.
 Csokonyavisonta, Somogy m. II.3.44.2.
 Csoma, Somogy m. XXXII.81.1., XXXII.117.2.
 Csomafája, Kolozs m. (Ciumăfaia, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] II.1.81., II.3.47.1., II.3.47.2., V.94., VI.2.20., XI.27.
 Csomortán, Kovászna m. (Lutoasa, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] VI.4.50.4.
 Csongrád, Csongrád m. IX.148.
 Csongrád megye VI.1.25.1.
 Csonkahegyhát, Zala m. V.28., VI.4.13., XXIX.19.3.
 Csorvás, Békés m. I.2.2., IX.106., XVIII.12., XXIII.3.
 Csörötnek, Vas m. XXXII.13.1.
 Csúza, Eszék-Baranya m. (Suza, Osječko-baranjska županija), Horvátország [v. Baranya vm.] II.2.1.9.
 Dabas, Pest m. (Lásd: Gyónnál is!) XXXII.27.1.
 Dalmand, Tolna m. XI.30.2.
 Darány, Somogy m. I.3.57.2., IX.70.
 Darázs, Eszék-Baranya m. (Draž, Osječko-baranjska županija), Horvátország [v. Baranya vm.] V.17.2.
 Dávod, Bács-Kiskun m. II.2.20., II.2.43., IV.24., IV.34., VI.4.55., VII.1.78.6., VII.1.78.18., X.60., X.79.2., XI.65., XI.113.1., XVII.1.11., XXIX.16.1., XXIX.36.2., XXIX.41., XXIX.80., XXIX.116.1., XXX.3., XXX.4., XXX.5., XXXI.22.2., XXXI.22.3., XXXII.1.1., XXXII.13.2., XXXII.16.1., XXXII.80.1., XXXIII.15.2.
 Debrecen I.1.17.2., II.2.9.5., VIII.10.1., XXXII.1.1., XXXII.19.

Decs, Tolna m. IV.47.3., IV.49.1., IV.49.2., VI.1.1.1., VI.1.1.2., XV.2.36., XXXI.28.2.
 Dédes (1950-ig önálló település) => Dédestapolcsány
 Dédestapolcsány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.1., V.18.
 Dél-Magyarország V.93., X.8.1.
 Dercen, Munkácsi járás (Дерцен / Dercen, Мукачівський район / Mukacsivszkij rajon),
 Ukrajna [v. Bereg vm.] VI.3.3.3., VI.3.10., XXXI.27.4.
 Dés, Kolozs m. (Dej, Jud. Cluj), Románia [v. Szolnok-Doboka vm.] II.3.68., XXIX.58.
 Deszk, Csongrád m. IV.32.2., V.19., V.58., VII.1.87.10., VII.1.87.15., IX.49., IX.168.,
 XII.2.2., XII.2.3., XV.2.33.2., XVII.1.3.2., XXIII.1.3., XXXIII.32.7.
 Detrethemtelep, Kolozs m. (Triteni Colonie, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.]
 I.1.8., II.3.45., XI.55.2., XXIX.6.1., XXIX.20.1.
 Déva, Hunyad m. (Deva, jud. Hunedoara), Románia [v. Hunyad vm.] II.3.78.1., III.4.
 Dévaványa, Békés m. I.3.31., II.2.1.21.
 Diósjenő, Nógrád m. I.1.4., I.2.9., II.1.3., VI.3.12.1., VI.3.12.2., VI.3.34., XXIX.29.,
 XXXIII.3.1.
 Dióskál, Zala m. VII.1.87.12.
 Diószeg, Galántai járás (Sládkovičovo, Okres Galanta), Szlovákia [v. Pozsony vm.]
 VI.1.48.
 Diószén / Diószény, Bákó m. (Gioseni, jud. Bacău), Románia] V.92.1., VII.1.18.,
 XIII.2.26., XVI.3.5., XXIX.36.4., XXXI.26.
 Doboz, Békés m. I.1.2.2., VI.3.8.1., VI.3.11., XI.10.1., XXXIII.23., XXXIII.35.
 Dobradó, Szerémségi körzet (Добродол / Dobrodol, Срем округ / Szrem округ), Szerbia
 [v. Szerém vm.] V.16.1.
 Dobri, Zala m. XXIX.40.2., XXXI.27.3.
 Dobronak, Muravidék régió (Dobrovnik, Pomurska regija), Szlovénia [v. Zala vm.]
 XXXIII.2., XXXIII.50.
 Dóc, Csongrád m. VII.1.76.
 Domaháza, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.92.
 Domaszék, Csongrád m. VII.1.87.5., VII.1.96., X.92., XXIX.50.
 Domoszló, Heves m. XXXIII.41.
 Doroszló, Nyugat-bácskai körzet (Дорослово / Doroszlovo, Западнобачки округ
 / Zapadnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] II.1.20., II.2.49., II.3.57.,
 IV.10.2., IV.31., V.58., VI.1.50., VI.4.25., VII.1.13., VII.1.15., VII.1.78.7.,
 VII.1.78.21., VII.1.91.14., IX.38., IX.48., IX.51., IX.63., IX.75., IX.100., IX.106.,
 IX.114., IX.195., X.33., X.56.1., XI.103., XI.113.2., XIV.8., XXIX.16.1., XXIX.39.1.,
 XXIX.39.2., XXIX.42., XXXI.23.6., XXXII.1.4., XXXII.1.5., XXXII.16.1.
 Dózsaújfalú, Bákó m. (Gheorghie Doja, jud. Bacău), Románia II.3.56., XI.77.
 Dömsöd, Pest m. V.16.1.
 Drágszél, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.10.1., VI.1.13.2., VI.4.6.2.,
 VII.1.78.6., IX.150., XXIX.19.1.
 Drávagárdony, Somogy m. XXIX.16.1., XXIX.19.5., XXXIII.56.1.
 Drávapiski, Baranya m. IV.25.1.
 Drávaszentes, Somogy m. VI.1.1.1., VI.1.12.2., VI.1.12.3.
 Drávasztára, Baranya m. II.1.31., II.3.44.1., XXXIII.10.3.
 Dunakiliti, Győr-Moson-Sopron m. XXXII.69.
 Duanapataj, Bács-Kiskun m. IV.10.2., IV.10.5., IV.11.1.

Dunapentele => Dunaújváros IX.115.
 Dunaszekcső, Baranya m. XI.123., XIV.9.1., XV.2.1., XV.2.61.
 Dunaszentbenedek, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.40., VII.1.78.7.,
 XI.10.1.
 Dunaszentgyörgy, Tolna m. XXXI.24.
 Dunasziget, Győr-Moson-Sopron m. [v. Pozsony vm.] V.91., XI.8.2., XI.29.1., XI.115.1.,
 XXIX.38.
 Dunaújváros, Fejér m. (Lásd: Dunapentelénél!)
 Dunántúl [Istensegíts, Szucsáva megye, Románia]
 Dunántúl VII.1.51.8., XXXII.9.
 Eckentelep, Maros m. (Avrămești, jud. Mureș), Románia [v. Torda-Aranyos vm.]
 XXIX.20.1.
 Ecség, Nógrád m. XXXIII.31.1.
 Eger (Lásd: Felnémetnél is!) II.3.14., IV.47.1., V.4.1., XXXII.2.1., XXXII.10., XXXII.19.
 Eger környéke VI.1.60., VIII.9.2., XXIX.81.1., XXXI.7., XXXIII.14.1.
 Egerszalók, Heves m. XXIX.6.12., XXXII.1.9.
 Egerszék, Hargita m. (Eghersec, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] V.72.3., V.77.,
 VIII.21.1., XIII.1.12.1., XIII.2.13.2., XIII.2.13.4., XIII.2.30.4., XIX.2.
 Egerszólát, Heves m. IX.107.
 Egyházashetye, Vas m. VII.1.83.2., XXXII.27.1.
 Egyházaskér, Észak-bánsági körzet (Врбица / Vrbica, Севернобанатски округ /
 Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] I.3.15., VII.1.33.2., VII.2.3.2.,
 IX.70., IX.122.2., X.8.5., XII.3., XII.8.6., XII.8.9., XV.2.26., XVII.1.3.1., XVIII.1.1.,
 XVIII.16., XVIII.22.5., XVIII.24., XXXII.45.
 Egyházaskozár, Baranya m. I.3.34., I.3.78., II.1.84., II.2.8.1., II.2.10.1., V.30.1., V.30.2.,
 V.78., V.79., V.92.1., VI.1.9.2., VI.1.38.2., VI.2.2., VI.3.17.1., VI.3.17.2., VI.4.50.1.,
 VI.4.51.2., VII.1.41., IX.18., IX.22., IX.94., IX.156., IX.189., XI.55.1., XI.160.3.,
 XI.160.4., XI.167.1., XI.173., XI.174., XVIII.1.2., XIII.1.17., XIII.1.19., XIII.1.20.1.,
 XIII.2.37.2., XV.1.1.1., XV.1.1.2., XV.1.2., XV.2.6.1., XV.2.56., XXIX.37., XXXI.20.,
 XXXI.22.4., XXXI.26., XXXI.29., XXXII.13.7., XXXIII.3.4., XXXIII.3.5.
 Egyházasközér, Vas m. VI.1.12.1., XXIX.19.1., XXXII.30.3., XXXII.82.
 Emőd, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.111., XXXII.112.2.
 Encs, Borsod-Abaúj-Zemplén m. (Lásd: Abaújvevecsernél!)
 Encsencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.82.
 Enying, Fejér m. XXXII.1.1.
 Eperjeske, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.119., XXXII.116.
 Éradony, Bihar m. (Adoni, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] XXXII.113., XXXII.115.
 Érbogyoszló, Bihar m. (Buduslău, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] XXXII.111.
 Erdély, Románia VII.1.20., XIII.2.4.2., XVIII.25.1.
 Erdőcsokonya (1941-ig önálló település) => Csokonyavisonta
 Erdőfüle, Kovászna m. (Filia, jud. Covasna), Románia [v. Udvarhely vm.] VI.3.18.2.
 Erdőhát, Hunyad m. (Dumbrava, jud. Hunedoara), Románia [v. Hunyad vm.] VI.1.57.
 Erk, Heves m. IV.36., VI.1.33.4., IX.144., XI.4.2., XXIX.81.3., XXIX.81.5., XXXII.32.2.,
 XXXII.37.2., XXXII.106.
 Érsekcsanád, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.47.2., XI.114.

- Érsekvadkert, Nógrád m. IV.11.5., IV.17.6.
 Eszék, Eszék-Baranya m. (Osijek, Osječko-baranjska županija), Horvátország [v. Verőce vm.] (Lásd: Rétfalunál!)
 Esztelnek, Kovászna m. (Estelnic, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] I.3.76.1., VI.3.24.5., VI.4.50.5., XIII.2.17., XV.2.59., XV.2.64., XXX.8.3.
 Esztufuj, Bákó m. (Stufu, jud. Bacău), Románia XI.95., XI.197.3., XIV.4.2., XIV.4.3.
 Ete, Komárom-Esztergom m. XXIX.132.1.
 Etes, Nógrád m. XXIX.49.4.
- Fábiánsebestyén, Csongrád m. IV.10.2., IV.10.5., XXXII.107.1.
 Fajsz, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.39.4., IV.48.1., VII.1.33.1., VII.1.78.17., IX.77., XI.18., XI.121., XXIX.44.2.
 Farkasfa (1983-ig önálló település) => Szentgotthárd XXIX.36.1., XXXII.94.2.
 Fegyvernek, Jász-Nagykun-Szolnok m. IV.37.1., VI.1.1.1., XXXIII.13.1.
 Fehérgyarmat, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VIII.11.2.
 Fehértó => Szatymaz
 Feketegyarmat, Arad m. (Iermata Neagră / jud. Arad), Románia [v. Arad vm.] V.56., V.67.
 Fekete-Körös völgye, Románia II.1.74., VI.1.36.
 Feketető, Észak-bánsági körzet (Црна Бара / Crna Bara, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] II.1.100., VII.1.91.1.
 Feldebrő, Heves m. X.27., XXXII.13.2.
 Felnémet (1961-ig önálló település) => Eger XXXIII.32.10.
 Felsődetrehem, Kolozs m. (Tritenii de Sus, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XXIX.18.
 Felsőgalla => Tatabánya XXXII.13.5.
 Felsőireg (1938-ig önálló település) => Iregszemcse
 Felsőkelecsény, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XI.1.2.
 Felső-Kiskunság VII.1.77.
 Felsőnána, Tolna m. XIII.1.15.2.
 Felsőnyék, Tolna m. VI.4.1.2.
 Felső-Somogy III.8.1.
 Felsősfalva, Hargita m. (Ocna de Sus, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] IX.135.
 Felsőszentiván, Bács-Kiskun m. [v. Bodrog vm.] IV.28.
 Felsőszentmihály [v. Torda-Aranyos vm.] => Szentmihály
 Felsőszolca, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.23., IX.106.
 Ferencszállás, Csongrád m. I.3.44., II.2.15.1., II.3.36.3., VII.1.33.2., VII.1.91.5., VII.1.98.3., IX.164., XVIII.4.2., XXXII.45., XXXII.52.1., XXXIII.32.6.
 Fertőrákos, Győr-Moson-Sopron m. I.3.20.
 Foktő, Bács-Kiskun m. IV.39.2., IV.39.3., VI.1.19., VII.1.29.1., VII.1.78.7., VII.1.78.14., XI.10.1., XI.144.9., XXIX.128.
 Fony, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.13., VI.1.34.2., X.94.2.
 Fonyód, Somogy m. XI.106.
 Forró, Hajdú-Bihar m. [v. Abaúj-Torna vm.] II.2.1.25., VI.1.56., XXIX.17.1., XXIX.112.

- Forrófalva, Bákó m. (Faraoani, jud. Bacău), Románia II.2.3., IX.23.
 Földeák, Csongrád m. I.1.22., IV.2., VI.1.26.1., VI.4.30.4., XV.2.28., XXXII.48.
 Frumósza, Bákó m. (Frumoasa, jud. Bacău), Románia XIII.2.44.6., XV.2.6.2.
 Furta, Hajdú-Bihar m. I.1.2.3., II.2.1.13., VI.3.8.1., VII.1.42., IX.70., XXIX.85., XXXII.2.4., XXXII.2.6., XXXII.13.2., XXXII.16.1.
 Fülöpszállás, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IX.70., XXXI.21.2.
 Fűrészfalva, Bákó m. (Fiorăstrău-Oiituz, jud. Bacău), Románia XIV.2., XXV.1.
 Füzesgyarmat, Békés m. XXIX.48.6.
 Füzérkajata, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXI.23.4.
- Gagybátor, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.1.33., II.3.18., VI.1.58.1., IX.106.
 Gagyvendégi, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.129.
 Gajcsána, Bákó m. (Găiceana, jud. Bacău), Románia II.1.84., II.2.8.1., II.2.10.1., V.9., VI.1.8., VI.1.38.2., VI.2.10., VI.3.17.1., VI.4.50.1., VII.1.41., IX.18., IX.94., IX.189., X.35.2., XI.7., XI.13., XI.55.5., XI.151., XI.160.2., XI.167.2., XI.174., XIII.2.37.2., XXXI.18.3., XXXI.20., XXXI.26.
 Galgahévíz, Pest m. II.1.1.3., II.1.3., II.2.1.1., II.2.37., II.2.41.1., IV.17.12., IV.42.3., VI.1.28.1., VI.3.2.1., VI.4.30.3., X.64., X.75.3., XI.8.2., XXXII.1.2., XXXII.16.3., XXXII.81.1., XXXIII.6.1., XXXIII.31.4., XXXIII.48.
 Galgamácsa, Pest m. IV.11.4., V.22.1., V.22.2., V.83.1., VI.1.65., VII.1.6., IX.67., X.30., X.56.5., XXIX.16.4., XXXI.21.2.
 Gara, Bács-Kiskun m. [v. Bács-Bodrog vm.] II.1.102., V.45., VI.1.38.2., VI.3.24.1., VI.3.27.2., VI.4.52., IX.106., XI.193., XIII.1.13., XXXII.13.2., XXXII.13.5.
 Garabonc, Zala m. VI.1.1.1., VII.1.78.4., IX.178., XI.37.1.
 Garbolc, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXII.94.7.
 Gátalja, Temes m. (Gătaia, jud. Timiș), Románia [v. Temes vm.] XXXII.31.1.
 Gáttája => Gátalja
 Gáva (1971-ig önálló település) => Gávavencsencslő
 Gávavencsellő, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VI.1.67., XI.30.7., XXXII.2.1.
 Gelence, Kovászna m. (Ghelinta, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] XV.2.17.
 Gerlény, Bákó m. (Gârleni, Județul Bacău), Románia V.70., X.32., XIV.3.1., XVIII.28.1.
 Geszt, Békés m. VI.1.20., VI.3.2.6.
 Geszte => Nyitrageszte
 Gilád, Temes m. (Ghilad, jud. Timiș), Románia [v. Temes vm.] II.2.24., X.54.1.
 Gombos, Nyugat-bácskai körzet (Богојево / Bogojevo, Западнобачки округ / Zapadnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] VI.4.25., VII.1.24.1., X.12., XXIX.36.2., XXIX.44.1., XXIX.65., XXIX.66., XXIX.83., XXXII.70.5.
 Gorzafalva, Bákó m. (Oituz, Jud. Bacău), Románia VI.3.24.4., XI.69., XV.2.46.1.
 Göcsej II.1.11., II.2.42., II.3.74.1., VI.1.1.1., VII.1.78.1., IX.43., XXIX.116.2., XXXI.23.1., XXXI.27.1., XXXIII.27.1., XXXIII.47.
 Gödre, Baranya m. IX.70., IX.192., XXXII.1.4.
 Gödreszentmárton (1969-ig önálló település) => Gödre
 Gömör (vármegye), Szlovákia VII.1.1.2., XXIX.59.
 Göntérháza, Muravidék régió (Genterovci, Pomurska regija), Szlovénia [v. Zala vm.] IX.70.
 Görcsöny, Baranya m. II.1.39.1., XI.43.

- Gutorföldre, Zala m. II.3.55.1.
 Güdüc, Hargita m. (Ghiduț, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] X.87.4., XI.25.
- Gyepece, Bákó m. (Pajiște, jud. Bacău), Románia [v. Csík vm.] IX.2., IX.55.3., IX.57., IX.78., IX.89.4., X.31., XI.138., XI.185.3., XIII.1.22., XIII.2.14., XXIX.70., XXIX.76.
- Gyergyóalfalu, Hargita m. (Joseni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XIII.2.25.
 Gyergyócsomafalva, Hargita m. (Ciumani, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] II.1.39.2.
- Gyergyóditró, Hargita m. (Ditrău, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.90., VI.3.23., IX.55.4., IX.183., XI.26., XI.61.3., XXIX.45.1.
- Gyergyóholló, Hargita m. (Corbu, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.89.3.
 Gyergyókilyénfalva, Hargita m. (Chileni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] X.3.
 Gyergyótekerőpatak, Hargita m. (Valea Strâmbă, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.92.
- Gyergyótölgyes, Hargita m. (Tulgheș, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.55.4., X.59., X.85., XI.136.2., XVIII.1.2.
- Gyergyóvárhegy, Hargita m. (Subcetate Mureș, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.89.3., XI.80.
- Gyeróvásárhely, Kolozs m. (Dumbrava, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] II.1.80.
- Gyertyános, Hunyad m. (Cărpiniș, jud. Hunedoara), Románia [v. Hunyad vm.] XIII.2.30.1.
- Gyimes, Románia VII.1.52.2., VIII.13., VIII.14.
- Gyimesbükk, Bákó m. (Ghimeș-Făget, jud. Bacău), Románia [v. Csík vm.] I.1.14., I.3.76.2., II.1.48., V.77., VI.1.73., VI.2.17.3., VI.3.21.1., VI.3.22.2., VI.3.22.3., VI.3.23., VI.3.24.6., VI.3.24.8., VI.3.27.2., VI.3.27.3., VI.3.30.2., VI.3.30.3., VI.3.31., VI.3.32.
 VII.1.51.4., VII.1.52.1., IX.55.4., IX.62., IX.79., IX.101., IX.147., IX.153., IX.186., X.4., X.5., X.45., XI.53., XI.64., XI.82.4., XI.84., XI.135.1., XI.140.4., XI.140.8., XI.144.3., XI.144.7., XI.150.3., XI.152.2., XI.164., XI.175., XI.182., XI.185.1., XI.185.2., XI.186., XIII.1.2.1., XIII.1.8., XIII.1.12.3., XIII.1.12.4., XIII.1.14., XIII.2.6.2., XIII.2.13.2., XIII.2.15., XIII.2.30.1., XIII.2.30.3., XIV.3.2., XIV.11.1., XV.2.38.2., XV.2.67., XV.2.72.2., XV.2.75., XIX.2., XXIX.20.1., XXIX.20.2., XXXI.9.1., XXXI.9.2., XXXI.15., XXXII.68.
- Gyimesfelsőlök, Hargita m. (Lunca de Sus, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.75.1., I.3.75.3., I.3.79., I.3.91., I.3.94.1., II.1.121., II.1.123., II.2.26.1., II.2.26.2., II.3.69., V.14., VI.1.8., VI.3.15., VI.3.19.2., VI.3.24.6., VI.3.25., VI.3.29.2., VI.3.30.1., VI.3.30.2., VII.1.51.3., VII.1.51.6., VII.1.51.10., VIII.13., VIII.15., VIII.16., VIII.19., VIII.20.1., VIII.21.2., IX.53., IX.62., IX.102., IX.185., XI.28., XI.39., XI.66., XI.79., XI.81.4., XI.83., XI.92., XI.136.6., XI.140.1., XI.148., XI.149., XI.152.1., XI.170., XIII.1.2.1., XIII.1.2.3., XIII.1.3.3., XIII.1.4.1., XIII.1.4.2., XIII.1.4.3., XIII.2.5.1., XIII.2.5.2., XIII.2.13.2., XIII.2.13.3., XIII.2.13.4., XIII.2.30.1., XIII.2.37.3., XIII.2.37.5., XV.2.18., XV.2.51., XV.2.65., XV.2.72.2., XV.2.74., XIX.2., XXX.8.2.
- Gyimesközéplök, Hargita m. (Lunca de Jos, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.21., I.3.75.1., I.3.75.2., I.3.94.2., I.3.95., II.1.79., II.1.120., II.1.123., II.2.8.3., II.2.32., V.68.1., V.68.2., V.72.2., V.72.3., V.72.4., V.74., V.76., VI.3.15., VI.3.19.2., VI.3.20.1., VI.3.20.2., VI.3.22.2., VI.3.22.4., VI.3.24.1., VI.3.24.6., VI.3.24.7.,

- VI.3.25., VI.3.29.3., VI.3.30.2., VI.3.30.3., VI.3.31., VI.4.51.6., VI.4.56., VII.1.30., VII.1.51.3., VII.1.51.4., VII.1.51.6., VII.1.52.1., VIII.12., VIII.22., IX.32., IX.59., IX.62., IX.110., IX.204., XI.14., XI.75., XI.76.2., XI.78., XI.82.1., XI.82.5., XI.86., XI.98., XI.104.2., XI.144.1., XI.144.2., XI.144.5., XI.144.8., XI.150.1., XI.150.3., XI.151., XI.153., XI.155., XI.194.3., XIII.1.2.1., XIII.1.3.2., XIII.1.3.4., XIII.1.3.5., XIII.1.4.1., XIII.1.12.4., XIII.2.5.2., XIII.2.6.1., XIII.2.7., XIII.2.8., XIII.2.9.1., XIII.2.9.2., XIII.2.13.1., XIII.2.13.2., XIII.2.13.4., XIII.2.13.5., XIII.2.13.6., XIII.2.15., XIII.2.18.1., XIII.2.18.2., XIII.2.24.1., XIII.2.24.2., XIII.2.28., XIII.2.30.2., XIII.2.32., XIII.2.33.2., XIII.2.34., XIII.2.44.4., XIV.3.2., XIV.10.2., XIV.11.1., XIV.11.2., XV.2.6.1., XV.2.58., XV.2.65., XV.2.71., XV.2.72.1., XV.2.72.2., XVIII.20., XXIX.19.2., XXIX.19.6., XXIX.69.1., XXIX.72., XXXII.13.10., XXXII.61., XXXIII.1.
- Gyón (1966-ig önálló település) => Dabas IV.27.5.
 Gyöngyöspata, Heves m. XXIX.6.11., XXIX.12.
 Gyöngyösvisonta => Visonta
 Gyönk környéke, Tolna m. XXXIII.15.2., XXXIII.16.1.
 Györgyfalva, Kolozs m. (Gheorghieni, jud. Cluj), Románia V.25., V.63., V.65.
 Győrtelek, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.4.1., V.10.
 Győrvár, Vas m. III.10., III.12., VI.4.6.5., VI.4.6.6., VII.1.83.4., IX.72., XXIX.2.2., XXIX.19.3., XXXI.11.1., XXXII.1.1.
 Gyúró, Fejér m. I.3.64.2., II.1.1.1., VII.1.64.
 Gyürke, Hargita m. (Ghiurche, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.89.6., X.42., XI.92.
- Hadház => Hajdúhadház
 Hadikfalva, Szucsáva m. (Dornești, jud. Suceava), Románia II.1.63., II.1.102., V.45., VI.1.38.2., VI.1.38.4., VI.1.38.5., VI.1.40.1., VI.1.40.3., VI.2.12., VI.3.15., VI.3.24.1., VI.3.27.2., VI.4.52., IX.12., IX.106., XI.46., XI.181.3., XI.183., XI.193., XIII.1.13., XIII.1.15.2. XXXII.13.2., XXXII.13.5.
- Hágótó, Hargita m. (Hagota, jud. Harghita), Románia IX.199., X.87.1., XI.23.
 Hajdúbágyos, Hajdú-Bihar m. II.1.37.2., XXIX.135.1., XXXII.98.4.
 Hajdú-Bihar megye V.46.2.
 Hajdúböszörmény, Hajdú-Bihar m. VI.3.8.3., XI.8.3.
 Hajdúdorog, Hajdú-Bihar m. I.1.10., I.1.24.2., I.3.35., II.1.54., VI.1.72., VI.3.8.2., XXIX.4., XXIX.36.1., XXXII.32.2., XXXIII.6.2.
 Hajdúhadház, Hajdú-Bihar m. V.33.1.
 Hajdúnánás, Hajdú-Bihar m. VI.3.8.2., VI.3.8.4., VI.4.37.3., VI.4.40.3., VII.1.4., XI.93., XXIX.19.1., XXXII.35., XXXII.81.1., XXXII.98.3., XXXII.100., XXXIII.3.3., XXXIII.6.2., XXXIII.54.1.
 Hajdúszoboszló, Hajdú-Bihar m. V.41., VI.1.26.1., VI.3.8.1., XXXIII.56.1.
 Hajdúszovát, Hajdú-Bihar m. XXXII.32.1., XXXII.37.1.
 Halásztelek, Pest m. XV.2.19., XXXII.27.3.
 Hangony, Borsod-Abaúj-Zemplén m. [v. Gömör-Kishont vm.] XXXII.122.
 Hánta => Kisbér IV.15., VI.1.1.1.
 Harasztos, Kolozs m. (Călărăși, jud. Cluj), Románia [Torda-Aranyos vm.] XI.62.2.
 Harkány, Baranya m. V.15., XXXII.1.1.

Háromfa, Somogy m. II.1.26.
 Háromszék (vármegye), Románia I.3.40., II.3.20., II.3.21., II.3.31.1., II.3.31.4., V.30.1., VI.3.24.2., VII.2.2., XI.73., XXIX.88.
 Hasznos => Pásztó VII.1.49.1., VII.1.49.2., VII.1.87.16.
 Hatvan, Heves m. II.2.29., VI.1.64.2., IX.70., XI.30.1., XXIX.81.3., XXXII.1.1., XXXII.13.2., XXXII.32.2., XXXIII.31.1., XXXIII.31.2.
 Havad, Maros m. (Neaua, jud. Mureș), Románia [v. Maros-Torda vm.] XXXI.6.3.
 Havas, Kiszucaújhelyi járás (Snežnica, Okres Kysucké Nové Mesto), Szlovákia [v. Trenčín vm.] VII.1.28.1.
 Hédervár, Győr-Moson-Sopron m. IX.106., XI.120., XXXII.94.1.
 Hegyszentmárton, Baranya m. V.46.2., IX.70.
 Hegyhát-vidék, Vas m. VI.3.1., VII.2.4.2., XXIX.19.1., XXXII.94.3.
 Hejce, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.1.41., VI.4.17.1., XXXI.28.2.
 Hejőpapi, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXIII.14.2.
 Helesfa, Baranya m. XXXII.1.1.
 Hencida, Hajdú-Bihar m. II.1.77.
 Hercegszántó, Bács-Kiskun m. II.2.1.37.
 Hermánszeg, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.2.1.16.
 Hernádvécse, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.1.97.
 Hertelendyfalva, Dél-bánsági körzet (Војловица / Vojlovica, Јужнобанатски округ / Juzsnobanatszki Okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] IX.33., XIII.1.2.2.
 Hete => Hetefejércse
 Hetefejércse, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VI.4.18.2., VII.1.2.2., IX.46.
 Hetés V.16.1.
 Heves megye VI.1.62., X.75.5., XI.10.1.
 Heves (vármegye) XXXII.17.4.
 Hidas, Baranya m. III.5., III.6., IX.31., IX.48., XI.140.7.
 Hidegségpataka => Gyimesközéplek
 Hídalmás, Szilágy m. (Hida, jud. Sălaj), Románia [v. Kolozs vm.] VI.4.30.5., VII.1.61.2.
 Hodász, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XI.10.1.
 Hódegyháza, Észak-bánsági körzet (Јазово / Jazovo, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] II.1.109., II.2.1.31., II.2.7., XII.11.1.
 Hódmezővásárhely, Csongrád m. I.1.20.2., I.1.20.3., II.1.14., II.1.37.2., II.3.1.1., VI.1.30., VI.1.33.7., VI.4.34., VII.1.87.7., IX.29., IX.164., XI.115.1., XVIII.7., XXIX.2.2., XXXII.27.2., XXXII.42., XXXII.75., XXXII.80.1., XXXII.87.1., XXXIII.49., XXXIII.54.1., XXXIII.58.2.
 Hódáság, Nyugat-bácskai körzet (Одзаци / Odzsaci, Западнобачки округ / Zapadnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] II.1.61., II.1.62.
 Homokmégy, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.10.2., VII.1.64., IX.104.
 Hontkiskér, Nyitrai járás (Malý Kiar, Okres Nitra), Szlovákia [v. Hont vm.] XXIX.81.5.
 Horgos, Észak-bánsági körzet (Хоргош / Horgoš, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Csongrád vm.] XXXIII.31.2.
 Hortobágy V.62.
 Hosdát, Hunyad m. (Hășdat, jud. Hunedoara), Románia [v. Hunyad vm.] IX.13.
 Hosszúhát => Szelevény

Hosszúhetény, Baranya m. II.1.112., II.2.1.30., XXIX.40.2.
 Hosszúszó => Marosaszó
 Hörnyék => Sásd II.1.1.4., XI.40.3.
 Hugyag, Nógrád m. IV.14.1., V.16.1.
 Ikrény, Győr-Moson-Sopron m. XXIX.68.
 Ipolylitke => Litke
 Ipoly mente XXIX.19.4.
 Ipolyság, Lévai járás (Šahy, Okres Levice), Szlovákia [v. Hont vm.] VI.1.58.2.
 Ipolyszög, Nógrád m. I.3.17., II.2.1.11., VI.1.15., VII.1.69.2., XXXII.26.
 Ipolytölgyes, Pest m. IV.40., VII.1.28.2., IX.72., XXIX.111., XXXII.1.3., XXXII.13.2., XXXII.27.1., XXXII.81.1., XXXIII.54.1.
 Iregszemce, Tolna m. I.3.6., IV.48.1., IV.48.2., V.87., IX.106.
 Istenmezeje, Heves m. II.2.41.3., X.56.5.
 Istensegíts, Szucsáva m. (Țibeni, jud. Suceava), Románia III.5., III.6., V.9., VI.1.38.4., VI.3.24.1., VII.1.51.8., VII.2.6., IX.11., IX.31., XIII.1.15.1., XV.2.19., XXXI.18.4., XXXII.27.4.
 Iván, Győr-Moson-Sopron m. XI.52.
 Ivánc, Vas m. I.1.29.
 Jákótelke, Kolozs m. (Horlacea, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] VI.1.68.1.
 Jánd, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. III.2.1., V.4.1., XI.8.3.
 Jánkmajtis, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XI.11., XI.96.3., XXXII.19.
 Jánoshida, Jász-Nagykun-Szolnok m. XXXII.13.5., XXXII.32.1.
 Jánossomorja, Győr-Moson-Sopron m. (Lásd: Pusztasomorjánál!)
 Járdánháza, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.46.2.
 Jármi, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. IV.25.3., XXXII.1.1., XXXII.19.
 Jászsalsószentgyörgy, Jász-Nagykun-Szolnok m. VI.1.18.
 Jászapáti, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.10., I.3.64.1., II.2.51., VI.4.32.1., VI.4.40.1., VII.1.47., IX.70., IX.106., IX.122.4., X.56.1., XXIX.81.4., XXXII.16.1., XXXIII.57.2.
 Jászárokszállás, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.2.52.2., VIII.9.5.
 Jászberény, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.68., IX.106.
 Jászfelsőszentgyörgy, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.51., I.3.55.
 Jászdózsa, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.66.2., III.7., V.61., VIII.8., IX.196., X.70., XXIX.13., XXIX.16.4., XXXII.65.1.
 Jászivány, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.57.4., II.2.50., II.2.51.
 Jászájkóhalma, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.1.49., IV.11.3., V.44., X.56.3., XXIX.19.2., XXIX.19.5., XXXII.34., XXXII.109.
 Jászkisér, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.1.15., II.2.1.5., IV.38., VI.1.17., VI.1.41.1., XXXII.13.3.
 Jászládány, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.1.2.2., II.1.1.5., II.1.9., II.1.106., VII.1.46.2., XII.11.3., XXIX.38., XXXII.41.4., XXXIII.54.1.
 Jász-Nagykun-Szolnok megye II.2.1.1.
 Jászság VII.1.34., XXXII.6.1.
 Jászszenandrásház, Jász-Nagykun-Szolnok m. XXXIII.13.2.

Jásztelek, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.83.3., X.65., XII.1.2.
 Jávárdipataka => Hidegségpataka => Gyimesközélpok
 Jéke, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXII.94.4.
 Jobbágyi, Nógrád m. XI.1.1., XXIX.81.4.
 Jobbágytelke, Maros m. (Sâmbriaș, jud. Mureș), Románia [v. Maros-Torda vm.]
 XXX.8.1.
 Jugán, Iași m. (Iugani, jud. Iași), Románia XI.163., XIII.1.18.1., XIII.1.18.2., XXXI.17.,
 XXXI.18.1.
 Kajdacs, Tolna m. XXXII.94.2.
 Kakasd, Tolna m. I.1.2.2., I.3.34., II.1.63., II.2.10.2., II.3.4.2., VI.1.38.2., VI.1.38.4.,
 VI.1.40.1., VI.1.40.2., VI.1.40.3., VI.2.12., VI.3.15., VI.3.24.1., VI.4.49., VI.4.51.5.,
 IX.12., IX.26., XI.135.2., XI.137., XIII.1.15.2., XXIX.2.2., XXX.11., XXXII.27.3.
 Kalocsa, Bács-Kiskun m. II.1.114., IX.176., XXXII.16.1.
 Kalotaszeg, Románia I.3.24., I.3.72., I.3.73., I.3.74., II.2.1.24., II.3.61., IV.51.3., V.16.1.,
 V.55., VI.1.55., VI.3.14.2., VI.3.14.3., VII.1.31., VII.1.35., VII.1.75., VII.1.101.,
 IX.109., X.20., X.24., XIII.2.10., XVII.2.4., XVII.2.5., XVII.2.6., XXIX.106.
 Kálmánca, Somogy m. VI.4.6.5.
 Kálnok, Kovászna m. (Calnic, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] I.3.4.2.
 Kám, Vas m. I.1.20.1.
 Kánó, Borsod-Abaúj-Zemplén m. [v. Gömör-Kishont vm.] XXXII.94.7.
 Kaplony, Szatmár m. (Căpleni, jud. Satu Mare), Románia [v. Szatmár vm.] V.46.2.
 Kápolna, Heves m. XXXII.17.3.
 Kaposhomok, Somogy m. XI.30.3.
 Kaposvár (Lásd: Töröcskénél is!) IX.151.
 Kapuvár, Győr-Moson-Sopron m. II.3.54.1., IX.131., XVIII.28.2., XXIX.104.,
 XXXII.1.1., XXXII.13.1., XXXII.86.3., XXXII.94.8., XXXIII.40.
 Káptalantóti, Veszprém m. [v. Zala vm.] XI.31.1.
 Karácsond, Heves m. VI.3.9., VII.1.39., VII.1.40., XXXII.27.6., XXXIII.8.2.,
 XXXIII.13.4., XXXIII.28.
 Karád, Somogy m. VI.1.33.1., VI.4.19., IX.134.
 Karancseszi, Nógrád m. I.1.2.1., I.1.17.2., I.3.33., II.1.1.2., II.1.1.3., II.1.1.4.,
 II.2.1.30., II.3.23., II.3.74.2., IV.17.6., IV.17.7., IV.17.8., IV.17.9., IV.43., V.1.1.,
 V.20., VI.1.62., VII.1.58., IX.30., IX.106., IX.159., X.57., XI.1.1., XI.49., XI.50.,
 XXIX.2.2., XXIX.38., XXIX.49.2., XXIX.49.3., XXIX.57., XXIX.135.1., XXXII.1.6.,
 XXXII.13.2., XXXII.16.4., XXXII.18., XXXII.22., XXXII.85.3., XXXII.87.2.,
 XXXII.110., XXXIII.45., XXXIII.54.1.
 Karcag, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.1.2., VIII.10.3., XXXII.96.3.
 Karcsa, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.30., II.3.74.2., II.3.74.3., VI.1.32., VI.1.59.
 Kászonalház, Hargita m. (Ploieșii de Jos, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XI.60.,
 XI.156.1., XIII.1.7.
 Kászonjakabfalva, Hargita m. (Iacobeni, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.]
 VI.3.18.1.
 Kazár, Nógrád m. X.56.5.
 Kecskemét VII.1.11.1., XXX.6.
 Kelemér, Borsod-Abaúj-Zemplén m. [v. Gömör-Kishont vm.] VII.1.3.3., XXXIII.29.

Kelgyest / Kelgyeszt / Pilgyeszt, Neamț m. (Pildești, jud. Neamț), Románia I.3.46.,
 II.1.19., II.2.34.
 Kemence, Pest m. [v. Hont vm.] II.2.1.12., II.2.1.14., IV.11.7.
 Kémes, Baranya m. XXXII.1.6., XXXII.20.2., XXXIII.22.
 Kenderes, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.49.
 Kenézlő, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.16., VI.4.32.2., VII.1.1.3.
 Kenyeri, Vas m. VI.1.15.
 Kercesliget, Somogy m. VII.1.100.
 Kerkateskánd, Zala m. XVI.3.2.2.
 Kerta, Veszprém m. XXII.1.
 Keszü, Baranya m. XXXII.19.
 Ketesd, Szilágy m. (Tetișu, jud. Sălaj), Románia [v. Kolozs m.] IV.25.7., VI.2.18.
 Kéthely, Somogy m. I.1.21.1., VI.4.1.1., XIII.2.2.1.
 Kéttornyúlak (1977-ig önálló település) => Pápa XXXII.31.2.
 Kibéd, Maros m. (Chibed, jud. Mureș), Románia [v. Maros-Torda vm.] I.1.5., I.3.93.,
 II.1.42., II.1.53., II.1.73., II.2.4., II.2.12., II.3.70., V.16.1., VI.2.17.2., VI.3.17.2.,
 VI.3.19.2., VI.3.20.1., VI.3.24.1., VI.4.50.2., VI.4.53., VII.1.22., VII.1.102., IX.1.,
 IX.6., IX.8., IX.35., IX.36., IX.37., IX.39., IX.50., IX.55.2., IX.61., IX.65., IX.66.,
 IX.89.1., IX.108., IX.111., IX.112., IX.181., IX.202., XI.24.3., XI.58., XI.111.,
 XI.128., XIII.1.27., XIII.2.41., XV.2.23., XVIII.1.4., XVIII.26., XXIV.6.1., XXIV.6.2.,
 XXIV.6.3.
 Kide, Kolozs m. (Chidea, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] I.1.21.2., II.1.17.1.,
 II.1.23., II.1.66.1., II.1.66.2., II.1.67., II.1.98., II.2.9.2., II.2.9.3., II.2.9.4., II.3.60.,
 II.3.63., II.3.64., II.3.76., IV.48.2., IV.48.3., IV.51.1., IV.51.2., VI.1.69., VI.2.17.1.,
 VI.4.50.3., VII.1.7.2., IX.83., XI.29.2., XI.55.5., XI.71., XXIX.2.2., XXIX.6.10.,
 XXIX.100., XXIX.104., XXXI.10.1., XXXII.14., XXXIII.38.
 Kígyópuszta => Kiskunmajsza
 Királd, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.60., XXXIII.10.2., XXXIII.12.
 Királyhegyes, Csongrád m. [v. Csanád vm.] VII.1.91.10., XI.42.4., XI.113.5., XI.122.,
 XV.2.20.3., XV.2.21., XVIII.4.1.
 Kisbér, Komárom-Esztergom m. (Lásd: Hántánál!)
 Kisbodak, Győr-Moson-Sopron m. IV.21.1., VI.4.29.1., XI.32., XXIX.19.5., XXIX.48.1.,
 XXXII.30.2., XXXII.52.1., XXXIII.3.3.
 Kisbózsza => Bózsza
 Kisherend, Baranya m. I.3.63.
 Kisiratos, Arad m. (Dorobanți, jud. Arad), Románia [Csanád vm.] X.75.5., X.92.,
 XI.144.6.
 Kiskapus, Szeben m. (Copșa Mică, jud. Sibiu), Románia [v. Nagyküküllő vm.] I.3.38.1.,
 II.1.79., VI.3.28., IX.42., XXIX.77.
 Kiskundorozsma, Csongrád m. II.2.1.17., II.3.17., VII.1.86., IX.77., IX.132., IX.154.,
 IX.171.2., X.52., XI.108., XI.112., XX.1., XXXII.56.
 Kiskunfélegyháza, Bács-Kiskun m. I.3.14.1., II.2.1.6., II.3.1.1., VI.3.2.1., VII.1.64.,
 IX.96., X.91., XII.1.1., XII.1.2., XII.3., XII.4., XVIII.13., XXIX.108.1., XXXII.2.1.,
 XXXII.13.2., XXXII.16.1., XXXII.16.2., XXXIII.31.2., XXXIII.32.2.
 Kiskunhalas, Bács-Kiskun m. I.1.20.2., I.3.68., II.1.88., II.3.9., II.3.11., II.3.72., IV.5.,
 IV.17.9., IV.30., VI.1.18., VII.1.87.10., IX.34., XXXII.16.1.

Kiskunlacháza, Pest m. XXXI.27.2.
 Kiskunmajsa, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] II.3.81., IV.29., XI.133., XXXII.43.3.
 Kissziget, Zala m. II.3.10., V.16.2., XI.37.2., XI.141., XVI.3.1.3.
 Kistelek, Csongrád m. VII.1.59.1., IX.49., IX.58., XV.2.33.1., XV.2.33.2., XVII.1.10.1., XX.1., XXXI.21.2.
 Kisterenye (1950-ig önálló település) => Bátorterenye XXIX.81.3.
 Kisújszállás, Jász-Nagykun-Szolnok m. VI.3.12.1., VII.1.11.2., VII.1.33.5., VII.1.33.5., XXXII.36.
 Kisvárd, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.24., XXIX.16.2., XXXII.2.2., XXXII.19., XXXIII.61.
 Kiszombor, Csongrád m. I.1.9., I.3.9., II.1.30., II.1.83., II.1.108., II.2.19., III.1.1., IV.1., IV.39.3., VI.1.26.2., VI.1.64.2., VII.1.59.1., VII.1.80.2., VII.1.82., VII.1.87.13., VII.1.91.5., VII.1.91.12., VII.1.93., VII.1.98.1., IX.139., X.22., X.50.1., XI.35.1., XI.113.2., XII.5., XV.2.16.1., XV.2.16.2., XV.2.24., XV.2.33.2., XVII.1.10.1., XVIII.22.2., XVIII.25.2., XXIX.48.2., XXIX.48.3., XXXII.37.2., XXXII.50.1., XXXII.52.1., XXXII.66., XXXII.80.3., XXXIII.57.3.
 Klárafalva, Csongrád m. II.1.99., II.2.45.3., V.17.1., VI.1.14., VI.1.27.1., VI.3.5., VII.1.33.8., VII.1.59.2., VII.1.69.3., VII.1.78.3., VII.1.91.1., XV.2.27., XXIX.48.3., XXXIII.32.9.
 Klézse, Bákó m. (Cleja, jud. Bacău), Románia I.2.16., I.3.45., I.3.57.7., I.3.57.8., I.3.78., II.1.95., II.2.33., II.3.34., V.16.2., V.17.2., V.78., V.79., VI.1.39.4., VI.1.75.2., VI.2.6., VI.2.7., VI.2.8., VI.3.17.2., VI.3.21.2., VI.3.22.3., VI.3.24.3., VI.3.24.4., VI.3.24.5., VI.3.24.6., VI.4.51.2., VII.1.19., VII.1.54.1., VII.1.54.2., VII.1.56., IX.89.2., X.41., XI.70., XI.94., XI.146.3., XI.147., XI.160.1., XI.160.3., XI.160.5., XI.160.6., XI.161., XI.197.1., XIII.1.5.1., XIII.1.5.2., XIII.1.19., XIII.1.24., XIII.2.22., XIV.4.1., XIV.6.1., XIV.6.2., XIV.11.3., XV.2.3.2., XV.2.6.1., XV.2.56., XVI.1.1.1., XVI.1.2., XXIX.94., XXXII.13.7., XXXII.13.17., XXXIII.3.4.
 Kocs, Komárom-Esztergom m. XXIX.79., XXXII.1.1., XXXII.81.1.
 Kocsord, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. IV.25.2.
 Kolon, Nyitrai járás (Kolínany, Okres Nitra), Szlovákia [v. Nyitra vm.] V.83.4., XIV.1.1., XIV.1.2.
 Kolozsborsa, Kolozs m. (Borşa, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] VI.2.16.2.
 Komáromszentpéter, Komáromi járás (Svätý Peter, Okres Komárno), Szlovákia [Komárom vm.] IX.128., X.55.2.
 Kóny, Győr-Moson-Sopron m. XI.35.1.
 Koppányszántó, Tolna m. I.1.2.3., V.85., VI.3.1., IX.84., IX.167., XI.45.
 Korlát, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.34.1., X.94.1.
 Korond, Hargita m. (Corund, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] I.2.14., VI.3.24.2., X.34., X.38., XV.2.2.
 Kórós, Baranya m. VI.4.8.
 Kostelek / Kóstelek, Bákó m. (Coşnea, jud. Bacău), Románia [v. Csík vm.] I.3.75.4., I.3.80., I.3.86., II.2.8.2., VII.2.5., VIII.20.2., IX.2., IX.138., IX.142.2., IX.152., XI.55.3., XI.59., XI.76.1., XI.81.2., XI.82.2., XI.82.3., XI.91., XI.104.1., XI.110., XI.145., XI.165., XI.168., XI.181.1., XI.181.2., XI.185.2., XI.185.3., XI.185.5., XI.187., XI.188., XIII.2.13.4., XIII.2.30.4., XIII.2.33.2., XV.2.10.1., XV.2.66.,

XV.2.70., XIX.2., XXIX.51., XXIX.67., XXIX.69.3., XXIX.77., XXIX.78., XXIX.119., XXXII.68.
 Kótaj, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXIII.13.5.
 Kovácshida, Baranya m. VI.4.3.
 Kovácsszénája, Baranya m. VI.1.1.1., VI.1.13.1.
 Köcsk, Vas m. VI.1.12.2., VI.1.24.
 Köhalom, Brassó m. (Rupea, jud. Braşov), Románia [v. Nagy-Küküllő vm.] II.1.32., XXXII.1.1., XXXII.95.
 Kőhídygarmat, Érsekújvári járás (Kamenný Most, Okres Nové Zámky), Szlovákia [v. Esztergom vm.] II.2.1.1.
 Kökényesd, Szatmár m. (Porumbesti, jud. Satu Mare), Románia [v. Ugocsa vm.] XIII.1.2.3., XIII.2.30.1.
 Kölked, Baranya m. VI.1.1.1.
 Körmend, Vas m. VI.1.12.2.
 Kőröshegy, Somogy m. II.2.47.
 Körösrév => Rév
 Köröstarcsa, Békés m. XXXII.32.2.
 Kőszegszerdahely, Vas m. I.3.4.1., IV.13., VI.1.12.6., VI.1.13.1., XXIX.19.1.
 Kőtelek, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.3.4.4., X.56.5.
 Köveg, Csongrád m. I.1.2.2., XXIX.86.
 Kövend, Kolozs m. (Plăieşti, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] VI.3.24.5.
 Köveskál, Veszprém m. [v. Zala vm.] VI.1.1.2., VI.1.8.
 Kraszna, Szilágy m. (Crasna, jud. Sălaj), Románia [v. Szilágy vm.] II.1.87.
 Kukujéc, Bákó m. (Cucuieti, jud. Bacău), Románia XV.2.10.3.
 Kuncsorba, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.1.24.1., II.1.1.1., IX.77., XXXII.29., XXXII.37.3.
 Kunhegyes, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.56., II.2.1.14., V.50.
 Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.22.2., III.2.1., V.1.1., V.19., VI.3.8.1., VI.4.43., XXXII.81.1.
 Kunszentmárton, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.38., X.56.1., XXXII.97.1.
 Kunszentmiklós, Bács-Kiskun m. II.3.4.2.
 Kupuszina (1904-ig Kupuszina, Купусина / Kupuszina) => Bácskertes
 Kustánszeg, Zala m. VI.1.16.
 Kutas, Somogy m. VI.1.1.1.
 Kübekháza, Csongrád m. [v. Torontál vm.] XV.2.33.2.
 Küküllőkeményfalva, Hargita m. (Târnoviţa, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] VI.4.48., XIII.2.39., XV.2.48., XXXII.13.1.
 Külsőrekecsin, Bákó m. (Fundu Răcăciuni, jud. Bacău), Románia I.3.89., II.1.69.2., II.1.76., II.2.23., XI.38., XIII.1.20.2., XIII.2.35., XVIII.14., XVIII.29., XXVI.1., XXXI.19.
 Lábnyik/Lábnik, Bákó m. (Vladnic, jud. Bacău), Románia I.3.37., II.1.58., II.1.85., V.73., V.78., VI.3.24.4., IX.169., IX.174., X.40., XI.55.1., XI.81.1., XI.169., XI.171., XIII.1.17., XIII.1.20.1., XIII.2.12.1., XIII.2.12.2., XIV.3.3., XV.1.1.1., XV.1.1.2., XV.1.2., XVIII.1.2., XVIII.1.3., XVIII.18., XXIV.2., XXIV.4.1., XXIV.4.2., XXIV.5., XXIX.37., XXXI.29., XXXIII.3.5.

Lábod, Somogy m. III.9., III.10., VI.4.2.1., VI.4.6.4., XI.1.4., XV.2.55.1., XV.2.55.2.,
 Láca => Lácacséke
 Lácacséke, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.41.2.
 Laskó, Eszék-Baranya m. (Lug, Osječko-baranjska županija), Horvátország [v. Baranya
 vm.] I.3.38.2.
 Látrány, Somogy m. VI.1.33.1.
 Lázárfalva, Hargita m. (Lăzărești, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XI.181.2.
 Lébény, Győr-Moson-Sopron m. IX.106., XVI.3.3.
 Lédec, Illavai járás (Ladce, Okres Ilava), Szlovákia [v. Trenčsén vm.] II.2.41.1., IV.11.1.,
 XI.4.3., XXIX.3., XXXI.10.2.
 Lelesz, Töketerebes járás (Leles, Okres Trebišov), Szlovákia [v. Zemplén vm.] IV.23.1.,
 IX.82., IX.99., XXXIII.31.3.
 Lendva, Muravidék régió (Lendava, Pomurska regija), Szlovénia [v. Zala vm.] V.84.
 Lendvahosszúfalú (Dolga vas) => Lendva
 Lendvavásárhely => Dobronak
 Lengyeltóti, Somogy m. VII.1.10., VII.1.33.5., IX.109.
 Lészped, Bákó m. (Lespezi, jud. Bacău), Románia I.3.82., II.1.22., II.3.56., V.16.2.,
 V.40., V.69., VI.1.39.2., VI.3.24.4., VI.4.14., VII.1.53., IX.156., IX.170., XI.136.7.,
 XI.139.1., XI.140.5., XI.160.4., XIII.1.16., XIII.1.25., XIII.2.21., XIII.2.37.2.,
 XIII.2.37.4., XIII.2.38., XIII.2.44.3., XV.2.10.1., XVI.2.1.1., XVI.2.1.3., XVIII.3.,
 XVIII.10., XVIII.11.1., XVIII.25.5., XXIV.1.3., XXIV.1.4., XXIX.6.7., XXIX.14.
 Létavértes, Hajdú-Bihar m. (Lásd: Nagylétánál!)
 Letkés, Pest m. [v. Hont vm.] II.2.1.1., IV.11.5.
 Lipót, Győr-Moson-Sopron m. IV.21.2., XI.16.1.
 Litke, Nógrád m. XXXII.3., XXXII.18.
 Lovászpata, Veszprém m. II.2.18.1., XXXI.21.2., XXXI.23.4.
 Lőrincfalva => Csóka
 Lőrinci, Heves m. [v. Nógrád vm.] XVIII.22.6.
 Lujzikalagor, Bákó m. (Luizi-Călugăra, jud. Bacău), Románia I.3.45., V.3., VI.3.20.1.,
 XI.169., XXXII.49.2.

Maconka (1965-ig önálló település; [v. Heves vm.]) => Bátonyterenye I.3.11., X.56.5.
 Mád, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.30.2., XXXI.21.2.
 Madocsa, Tolna m. VI.1.1.1., XI.8.2.
 Magosliget, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VI.3.2.3.
 Magyarbód, Kassa-vidéki járás (Bidovce, Okres Košice-okolie), Szlovákia [v. Abaúj-Torna
 vm.] I.1.13., VII.1.2.1.
 Magyarcsanád, Csongrád m. II.1.44., II.2.41.1., II.3.67., V.29., VII.1.61.1., XI.47.,
 XI.113.6., XI.113.8., XII.8.6., XXXII.50.2.
 Magyarcsügés, Bákó m. (Cădărești, jud. Bacău), Románia [v. Csík vm.] V.71., V.75.,
 VIII.20.2., VIII.21.2., VIII.23., XI.85.1., XI.158., XI.185.2., XI.194.1., XIII.1.12.4.,
 XV.2.43., XIX.1., XIX.2., XXIX.67., XXIX.69.2., XXIX.73., XXIX.77.
 Magyarfalva, Bákó m. (Arini, jud. Bacău), Románia I.3.8., I.3.45., I.3.76.2., II.1.59.,
 II.1.89., II.1.94., II.1.96., II.1.122., II.2.3., II.2.8.1., II.2.35., II.3.26., II.3.58., V.27.,
 VI.2.21., VI.3.26., VII.1.54.2., VII.2.8., VIII.20.1., XI.109., XI.146.2., XI.166.,

XI.174., XI.177., XIII.2.37.2., XIV.3.3., XV.2.6.2., XV.2.44., XVI.2.2., XXIX.36.5.,
 XXIX.69.4., XXIX.104., XXIX.119., XXXI.13., XXXI.14., XXXII.13.12.
 Magyargyerőmonostor, Kolozs m. (Mănăstireni, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.]
 VI.3.14.2.
 Magyarózd, Maros m. (Ozd, jud. Mureș), Románia [v. Alsó-Fehér vm.] VI.3.28.,
 VI.4.50.2., VI.4.51.7., XI.55.8., XIII.2.11., XIII.2.29., XXXII.104.
 Magyarpadé => Padé
 Magyarpalatka, Kolozs m. (Pălatca, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] V.24.
 Magyarpécska (1960-ig önálló település) => Pécska
 Magyarpéterfalva, Fehér m. (Petrisat, jud. Alba), Románia [v. Kis-Küküllő vm.]
 VI.3.24.1.
 Magyarsáros, Maros m. (Deleni, jud. Mureș), Románia [Kis-Küküllő vm.] V.89.,
 VI.3.28.
 Magyarszék, Baranya m. IX.120.
 Magyarszentmihály, Középbánsági körzet (Михајлово / Mihajlovo, Средњобанатски
 округ / Szrednyobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] XXXII.70.4.
 Magyarszovát, Kolozs m. (Suatu, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] XXIX.6.1.
 Magyarvalkó, Kolozs m. (Văleni, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] IV.25.2., XI.30.1.
 Magyarvista, Kolozs m. (Viștea, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] XXIX.6.4.
 Majdán, Krassó-Szörény m. (Brădișoru de Jos, jud. Caraș-Severin), Románia [v. Krassó-
 Szörény vm.] X.51., XVIII.5., XXXII.55.
 Majos, Tolna m. IX.11., XIII.1.15.1.
 Majosháza, Pest m. VII.1.87.5.
 Makád, Pest m. I.3.57.1., XXXIII.25., XXXIII.30.
 Maklár, Heves m. XXXII.13.9.
 Makó, Csongrád m. [v. Csanád vm.] II.1.21., II.1.30., II.3.1.2., II.3.43., IV.40.,
 VI.1.26.2., VI.4.30.2., VI.4.30.5., VII.1.87.9., VII.1.91.9., VII.1.92., VII.1.98.4.,
 XI.98., XV.2.20.3.
 Marcali, Somogy m. (Lásd: Boronkánál!)
 Márafalva, Hargita m. (Satu Mare, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.]
 XIII.2.40.
 Marosaszó, Arad m. (Ususău, Jud Arad), Románia [v. Temes vm.] XXXII.37.3.
 Maroshévíz, Hargita m. (Toplița, jud. Harghita), Románia [v. Maros-Torda vm.]
 VI.3.23.
 Maroslele, Csongrád m. VI.1.26.2., VI.4.30.2., VI.4.30.3., XI.113.9., XV.2.20.2.,
 XXIX.7.
 Martonos, Észak-bánsági körzet (Мартонош / Martonos, Севернобанатски округ /
 Szevornobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] IV.11.1., IX.157., X.56.7.
 Martos, Komáromi járás (Martovce, Okres Komárno), Szlovákia [v. Komárom vm.]
 XXXII.17.2.
 Mátészalka, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.22.3., VII.1.1.2., VII.1.21.
 Matolcs (1961-ig önálló település) => Tunyogmatolcs
 Mátraalja IX.119.
 Mátraalmás, Nógrád m. XI.1.1.
 Mátraderecske, Heves m. IX.3.
 Mecsekpölöske, Baranya m. IX.120.

Medve, Dunaszerdahelyi járás (Medvedov, Okres Dunajská Streda), Szlovákia [v. Győr vm.] XXXI.6.1.
 Medveshidegkút, Rimaszombati járás (Studená, Okres Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Nógrád vm.] XXXII.118.
 Megyaszó, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.33.6., VI.1.67.
 Meggyeskovácsi, Vas m. VI.1.12.4., XI.33.3.
 Méhkerék, Békés m. VI.1.35.
 Mekényes, Baranya m. XXIX.36.2.
 Menaságújfalu, Hargita m. (Armășenii Noi, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.193., XV.2.34.
 Méra, Borsod-Abaúj-Zemplén megye V.51., VI.4.30.6., XI.30.8., XI.57., XXIX.36.1., XXXII.37.3.
 Méra, Kolozs m. (Mera, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] XXXI.6.2.
 Mercse => Sajómercse
 Mernye, Somogy m. XXVII.1.
 Mesterszálás, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.38., VI.1.1.1., XXXII.97.2.
 Mezőcsát, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.48.5.
 Mezőkeresztes, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.28., II.1.1.1., VI.1.31.2., VI.1.79., XXIX.31.1., XXXII.32.2., XXXIII.3.6., XXXIII.56.1.
 Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.18., V.33.2., VII.1.9., IX.122.2., X.81.1., X.84., XXXI.23.1., XXXII.105.2., XXXII.112.3.
 Mezőlak, Veszprém m. VI.4.29.1., XXIX.19.3.
 Mezőnagymihály, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.98.2.
 Mezőszemere, Heves m. V.11., V.36., V.86., VI.3.1.
 Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.57.3., II.3.9., V.1.2.
 Mezőzombor, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXI.30.
 Mihályfa, Zala m. IX.109., XXIX.19.3.
 Mihálygerge, Nógrád m. VI.1.31.3.
 Mikekarácsonyfa, Zala m. I.3.16., VI.1.1.1., XXXI.16.
 Mikepércs, Hajdú-Bihar m. VI.4.40.3.
 Mikófalva, Heves m. V.52., VI.3.3.2., XXIX.33.
 Milejszeg, Zala m. VI.1.4.
 Mindszent, Csongrád m. II.2.15.2., V.48., VII.1.79., IX.9., IX.127., IX.179., X.82.1., XII.5., XXIX.52., XXXII.88.
 Miske, Bács-Kiskun m. II.2.1.11., II.2.1.34., VI.4.2.4., XI.10.2., XIII.1.11.2.
 Miskolc VII.1.3.1.
 Miskolc környéke XXIX.61.
 Miszla, Tolna m. VI.4.10.1., VII.1.70., XI.115.4., XXXII.82.
 Mocsa, Komárom-Esztergom m. I.3.32.
 Mogyoróska, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.1.2.2., V.3., V.6., V.8., VI.1.34.1., VI.4.17.2., VI.4.17.3., VI.4.27.1., XXIX.123., XXXI.23.5.
 Mohács, Baranya m. II.2.21.1., IX.70.
 Mohol, Észak-bánsági körzet (Мол / Mol, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] I.1.1., VI.1.59., IX.107., X.50.2., XV.2.20.1.
 Mokcsakerész (Križan) [v. Ung vm.] (1960-ig önálló település) => Mokcsamogyorós

Mokcsamogyorós, Nagymihályi járás, (Krišovská Liesková, Okres Michalovce), Szlovákia [v. Ung vm.] II.2.19., VI.1.64.2.
 Moldva, Románia V.92.1., XI.140.3., XI.140.7., XI.173., XIII.1.20.1., XV.2.6.1., XXIX.36.2., XXXI.18.6.
 Monor, Pest m. V.17.1.
 Mónosbél, Heves m. [v. Borsod vm.] V.57., XI.129., XXXII.108.
 Monostor, Arad m. (Monostor, jud. Arad), Románia [v. Temes vm.] VII.2.3.2., XVIII.22.1., XXXII.2.5.
 Monostorpályi, Hajdú-Bihar m. X.56.5.
 Mórahalom, Csongrád m. IX.81., IX.92., IX.98.
 Móricgát, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.11.5., VI.1.58.1., VI.1.64.2., VI.1.66.2., VII.1.78.15.
 Nádudvar, Hajdú-Bihar m. XXXIII.13.1., XXXIII.13.2., XXXIII.13.3.
 Nagyar, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XV.2.38.1.
 Nagybajcs, Győr-Moson-Sopron m. IV.21.2., VI.1.1.1., XXXII.7., XXXII.81.2.
 Nagybakónak, Zala m. XXXII.1.1.
 Nagybalog, Rimaszombati járás (Velký Blh, Okres Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] V.16.1., VI.3.14.1., XXIX.101., XXIX.102.
 Nagybaracska, Bács-Kiskun m. IV.11.1., IV.47.3., IV.48.1., V.7.2., VI.4.3., VI.4.5., VI.4.6.1., VII.1.78.7., VII.1.78.12., VII.1.78.12., IX.122.1., XVII.2.1., XXXII.1.1.
 Nagybarca, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.1.37.2., V.95., VI.1.18., VI.4.44.2., XXXIII.10.3., XXXIII.59.
 Nagyberki, Somogy m. I.2.8., I.3.26.2., II.2.39., II.3.54.1., IV.39.4., VI.1.1.2., VI.1.7., IX.73., IX.194., XI.159., XXIX.30.1., XXIX.74.1., XXIX.74.2., XXIX.74.3., XXXIII.7.1.
 Nagycétény, Nyitrai járás (Velký Cetín, Okres Nitra), Szlovákia [v. Nyitra vm.] IV.11.5.
 Nagyér, Csongrád m. XXXII.107.2.
 Nagyfüged, Heves m. IX.122.2.
 Nagygeresd, Vas m. [v. Sopron vm.] VI.1.12.2.
 Nagygéc (1981-ig önálló település) => Csengersima
 Nagyhódos, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.56., II.1.117., V.16.1., IX.70., XI.96.1., XI.99., XI.118., XXIX.93.
 Nagyida, Kassa-vidéki járás (Veľká Ida, Okres Košice-okolie), Szlovákia [v. Abaúj-Torna vm.] IX.9.
 Nagyiván, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Heves vm.] IV.25.4., V.34., VI.1.60., XXXII.112.4., XXXIII.8.2., XXXIII.13.1., XXXIII.31.2., XXXIII.32.1., XXXIII.57.2.
 Nagykapos, Nagymihályi járás (Veľké Kapušany, Okres Michalovce), Szlovákia [v. Ung vm.] I.1.2.5., I.1.17.3., II.1.105.1., II.1.105.2., II.3.42., III.2.2., VI.4.33.1., XXIX.17.4., XXIX.19.5., XXIX.36.1., XXXII.64., XXXIII.8.2.
 Nagykároly, Szatmár m. (Carei, jud. Satu Mare), Románia [v. Szatmár vm.] XI.24.2.
 Nagykend, Maros m. (Chendu Mare, jud. Mureș), Románia [v. Kis-Küküllő vm.] XXIX.6.2.
 Nagykökényes, Heves m. [v. Nógrád vm.] XI.1.1.
 Nagykölked, Vas m. VI.1.11.
 Nagykőrös, Pest m. XXXIII.13.5.

Nagykörű, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.1.1.2., II.3.5., VI.1.8., VI.1.61., VI.4.42., VII.1.33.6., IX.21., X.73.1.

Nagylengyel, Zala m. I.1.28., II.2.27., II.2.40., V.16.1., VI.3.1., VII.1.84., VII.1.88., XI.134., XXIX.127.

Nagyléta =>Létavértes VI.3.8.1., VI.4.47.

Nagylóc, Nógrád m. VII.1.78.12., XXIX.82.

Nagymajláth => Nagyér

Nagymaros, Pest m. [v. Hont vm.] XI.115.2., XI.115.8.

Nagygyer, Dunaszerdahelyi járás (Velký Meder, Okres Dunajská Streda), Szlovákia [v. Komárom vm.] XXXII.89.2.

Nagyoroszi, Nógrád m. XI.143.

Nagypatak, Bákó m. (Valea Mare, jud. Bacău), Románia XV.2.46.2.

Nagypáli, Zala m. VI.3.4., VI.4.6.4.

Nagyrábé, Hajdú-Bihar m. XXXII.27.1.

Nagyréde, Heves m. XXIX.74.3.

Nagyrév, Jász-Nagykun-Szolnok m. VI.1.64.2., IX.107., XXXIII.54.1.

Nagy-Sárrét XXIX.43.2.

Nagyszalonta, Bihar m. (Salonta, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] I.2.12., I.3.25., II.1.115., II.2.1.1., II.2.1.3., II.2.1.8., II.2.1.12., II.2.1.21., II.2.1.33., V.16.1., VI.1.31.1., VII.1.43., VII.1.78.7., VII.1.91.4., IX.97., XII.2.1., XII.7., XIII.1.23., XXIX.36.3., XXIX.90., XXIX.98.2., XXXII.84.

Nagytrákány, Töketerbesi járás (Velké Trakany, Okres Trebišov), Szlovákia [v. Zemplén vm.] II.3.14., IV.27.6., IV.47.1., V.4.1., XI.10.1., XXXII.2.1., XXXII.19., XXXIII.32.10.

Nagybátöny (1984-ig önálló település [v. Heves vm.]) => Bátortereny VII.1.16.

Nagyveleg, Fejér m. V.35., VII.1.87.5.

Nemesbikk, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.3.18.3., XXXIII.57.1.

Nemesgörzsöny, Veszprém m. I.3.22.1., VI.1.1.1., VI.1.18.

Nemeshetés, Zala m. VI.4.1.1.

Nemeskocs, Vas m. XXIX.132.2.

Nemesoroszi, Lévai járás (Kukučínov, Okres Levice), Szlovákia [v. Bars vm.] XXXII.85.1.

Nemespátró, Zala m. [v. Somogy vm.] VI.1.31.1.

Nemesvámos, Veszprém m. V.4.1.

Nemesvita, Veszprém m. VI.1.1.1., VI.1.1.1., VI.1.12.1., VI.1.12.4., XI.30.1., XI.121.

Németpróna, Privigyei járás (Nitrianske Pravno, Okres Prievidza), Szlovákia [v. Nyitra vm.] XXXIII.3.5.

Nógrád (vármegye) VII.1.3.2.

Nógrádsípek, Nógrád m. IX.1., IX.19., IX.69., IX.74., IX.85., IX.87., XXXII.99.2.

Novajidrány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.44.2., X.7., XXXIII.14.1.

Nyárad, Veszprém m. II.3.54.1., IV.17.9., VII.1.87.10., XI.35.1., XXXII.1.8., XXXII.19., XXXII.117.1.

Nyárádszentimre, Maros m. (Eremieni, jud. Mureș), Románia [v. Maros-Torda vm.] XIII.2.42.

Nyárszó, Kolozs m. (Nearșova, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] II.1.24., V.18., VII.2.4.1., XI.56., XXIX.19.1., XXIX.20.1., XXIX.26.

Nyíradony, Hajdú-Bihar m. [v. Szabolcs vm.] IX.14.

Nyírbátor, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VI.3.8.2., VI.4.30.1., XXXII.27.1., XXXII.31.1.

Nyírcsászári, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXI.7., XXXI.8.

Nyíri, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.26.1., II.1.43., II.1.47., VI.4.40.2., XXIX.36.1., XXIX.56.

Nyíribrony, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.24., XXIX.16.2., XXXII.2.2., XXXIII.61.

Nyírjákó, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. III.2.1.

Nyírlugos, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.64.

Nyírség VI.4.40.4.

Nyírtura, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.110., II.3.10., V.4.1., VI.3.8.1.

Nyitra (vármegye), Szlovákia I.1.30.

Nyitrageszte, Nyitrai járás (Hostová, Okres Nitra), Szlovákia [v. Nyitra vm.] IX.136., IX.175., X.28.1.

Nyújtód, Kovászna m. (Lunga, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] XI.180.2.

Nyúl, Győr-Moson-Sopron m. IV.21.2., VI.1.1.1., VII.1.78.6., XXIX.81.1., XXXII.13.2.

Óbesenyő, Temes m. (Dudeștii Vechi, jud. Timiș), Románia [v. Torontál vármegye] VII.1.33.4.

Ócsárd, Baranya m. IX.6.

Óföldaék, Csongrád m. VI.1.27.2., VI.3.8.1., XXXII.43.1., XXXII.51.2., XXXII.54.

Ókékcske (1950-ig önálló település) => Tiszakécske VII.1.87.5.

Oláhlapád, Fehér m. (Lopadea Veche, jud. Alba), Románia [v. Alsó-Fehér vm.] II.2.9.1., V.20., VI.2.11., VI.2.16.1., XXXII.13.14.

Olajhegy => Bárdudvanok

Olaszliszka, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXIII.13.2.

Ond (1984-ig önálló település) => Szerencs I.3.54., V.1.1., V.4.1., VI.1.22., XXXII.13.14., XXXII.73.

Onyest, Bákó m. (Onești, jud. Bacău), Románia XI.87.

Ópályi, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. V.4.1.

Ópusztaszer, Csongrád m. IV.17.12., XI.10.2.

Ordacsehi, Somogy m. VI.1.33.1., XIII.2.2.1.

Ordas, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] I.3.27., II.1.106., II.2.1.29., II.2.2., II.2.43., VII.1.78.6., VII.1.78.6., XXIX.19.1., XXXII.32.2., XXXII.81.1., XXXIII.3.5., XXXIII.7.2., XXXIII.60.1.

Ormánság V.16.1., VII.1.83.3., VII.1.87.2., XXXIII.51.

Orosháza, Békés m. I.3.36., V.81., VI.1.28.2., XI.125., XI.126., XI.127., XXIX.19.1., XXXII.103.1., XXXIII.32.1., XXXIII.37.1.

Orosháza környéke XXXII.1.1.

Oroszi, Veszprém m. IV.28., VI.1.12.2.

Orosztony, Zala m. IX.155., XV.2.9.

Ószentiván => Tiszasziget

Osztopán, Somogy m. IV.20.2., VI.1.1.1., VI.4.24.3., XVII.2.3.

Őcsény, Tolna m. XVII.2.2.

Őcsöd, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Békés vm.] I.2.6., VI.4.30.7., XXXII.16.1.

Őregcsertő, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IX.15., X.8.4.

Órhalom, Nógrád m. IV.14.2., V.16.1., V.16.1., V.17.1., XI.1.1., XXXIII.9.
 Örkény, Pest m. XXX.10.
 Órség XI.8.2.
 Órtilos, Somogy m. XXIX.75.
 Öttömös, Csongrád m. XXXIII.32.5.

Pacsér, Észak-bácskai körzet (Пачир / Pačir, Севернобачки округ / Szevernobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] V.46.2.
 Padé, Észak-bánsági körzet (Падеј / Padej, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] VII.1.78.5.
 Padragkút (1961-ig önálló település) => Ajka VII.1.78.4., IX.71., XXIX.19.1.
 Páka, Zala m. II.3.39., V.1.3., VI.1.44., VI.4.24.2., XI.33.2.
 Pálháza, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.13., II.1.28.
 Pálmonostora, Bács-Kiskun m. II.1.1.6., VI.1.62., XXIX.19.1., XXXII.99.1.
 Pányok, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.13., XI.10.2., XI.34.2.
 Panyola, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXI.23.6.
 Pápa, Veszprém m. (Lásd: Kéttornyúlaknál és Tapolcafőnél!)
 Pápasalamon, Veszprém m. V.21., VI.1.1.1., XXXII.13.1.
 Parasznya, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.94.6.
 Parád, Heves m. II.3.14., IV.47.1., V.4.1., V.20., XXXII.2.1., XXXII.19., XXXIII.32.10.
 Parnó, Töketerbesi járás (Parchovany, Okres Trebišov), Szlovákia [v. Zemplén vm.] II.1.70., II.3.50., XXXII.2.1.
 Paszab, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.105.1., V.4.1., V.7.2.
 Pásztó, Nógrád m. [v. Heves vm.] (Lásd: Hasznosnál is!) VII.1.49.1., VII.1.49.2., VII.1.87.16., XXXII.1.1., XXXII.15.2.
 Pat, Zala m. [v. Somogy vm.] VI.1.1.1.
 Pata (1950-ig önálló település) => Patapoklosi
 Patak, Nógrád m. II.1.1.5., XXIX.19.1.
 Patapoklosi, Baranya m. [v. Somogy vm.] VI.4.2.2., VI.4.12., XI.42.2.
 Patóháza, Szatmár m. (Potău, jud. Satu Mare), Románia [v. Szatmár vm.] XXXII.119.2., XXXII.120.1.
 Pécs II. (Lásd: Vasasnál!)
 Pécsarányos (1941-ig önálló település) => Aranyosgyárdány
 Pécska, Arad m. (Pecica, jud. Arad), Románia [v. Arad vm.] II.2.41.2.
 Pere, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.1.34.1., XXXI.23.4.
 Pereszlény (Preseľany nad Iplom) => Ipolyság
 Perőcsény, Pest m. II.2.1.7., V.16.2., XI.1.1., XI.6.
 Pest környéke XXIII.5.
 Pest megye I.3.7.
 Pétervására, Heves m. XXXIII.19.1.
 Pilismarót, Komárom-Esztergom m. IV.12.1., IV.12.2.
 Piros, Dél-bácskai körzet (Руменка / Rumenka, Јужнобачки округ / Juzsnobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] II.2.1.15.
 Piskó, Baranya m. XXXII.80.1.
 Pitvaros, Csongrád m. VII.1.49.3., XI.4.1.

Ploszkucény, Vránca m. (Ploscuțeni, jud. Vrancea), Románia VI.2.4., VI.3.20.1., XIII.1.4.4.
 Pográny, Nyitrai járás (Pohranice, Okres Nitra), Szlovákia [v. Nyitra vm.] XIV.1.2.
 Pokolpatak, Bákó m. (Valea Mică, jud. Bacău), Románia II.1.71., V.37., V.92.2., V.92.3., VII.1.54.2., XV.2.56.
 Polgár, Hajdú-Bihar m. (Lásd: Tiszapolgárnál!)
 Porcsalma, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.1.2., VI.4.33.2., XI.97., XXIX.16.3., XXXI.25.2.
 Potyond, Győr-Moson-Sopron m. IV.47.2., VI.3.4.
 Pottyond, Hargita m. (Potiond, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] IX.184.
 Pusztafalu, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XI.1.1.
 Pusztajánosi => Szamosangyalos
 Pusztamérges, Csongrád m. II.2.1.2., XI.1.1.
 Pusztasomorja (1970-ig önálló település) => Jánossomorja VI.1.1.1., IX.106.
 Pusztaszemes, Somogy m. IX.117.
 Pusztaszer, Csongrád m. IV.27.5., XII.5.
 Pusztina, Bákó m. (Pustiana, jud. Bacău), Románia I.3.45., I.3.83., I.3.85., I.3.87., II.1.45., II.1.50., II.1.69.1., II.3.27., III.8.3., V.28., V.66., VI.2.1., VI.2.2., VI.2.14., VI.2.15., VI.3.24.4., VI.3.24.5., VII.1.51.7., VII.1.51.9., IX.22., IX.23., IX.105., IX.133., IX.142.1., X.35.1., X.43., XI.139.2., XI.142., XI.144.1., XI.146.1., XI.150.1., XI.154.2., XI.167.1., XI.176., XI.179., XI.189., XIII.1.9., XIII.1.28., XIII.2.20., XIII.2.44.1., XIII.2.44.2., XIII.2.44.4., XIII.2.44.5., XV.2.15., XV.2.29.1., XV.2.29.2., XV.2.31., XV.2.32., XVI.1.1.2., XVIII.11.2., XVIII.23., XVIII.25.4., XVIII.25.5., XXIV.1.1., XXIV.1.2., XXIV.3.1., XXIV.3.2., XXX.8.4., XXXII.49.1., XXXIII.3.9.
 Püspökladány, Hajdú-Bihar m. XXXIII.13.1. XXXIII.13.2.

Rábagyarmat, Vas m. VI.1.1.1., VII.1.83.1., IX.43., XXXII.12., XXXII.13.1., XXXII.79.
 Rábahídvég, Vas m. XXXII.87.1.
 Rábakövácsi (1970-ig önálló település) => Meggyeskovácsi
 Rábapaty, Vas m. IV.3., VI.1.12.2.
 Ráckeresztúr, Fejér m. V.85.
 Radamos, Muravidék régió (Radmožanci, Pomurska regija), Szlovénia [v. Zala vm.] VI.4.20., XXXII.13.8., XXXIII.3.3.
 Ragály, Borsod-Abaúj-Zemplén m. IX.23., XXXII.93.
 Rakamaz, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VII.1.1.5., VII.1.14.
 Rákóczi falva, Jász-Nagykun-Szolnok m. VIII.10.2.
 Rát, Ungvári járás (Ратівці, Rativci, Ужгородський район / Uzsgorodszkij rajon), Ukrajna [v. Ung vm.] I.1.17.2., I.1.25.1., I.3.50., IV.7., IV.8., V.24., VI.1.43., VI.3.2.3., VI.4.27.2., VI.4.30.2., XI.31.2., XXIX.16.1., XXIX.19.4., XXIX.20.2., XXIX.22., XXIX.23., XXIX.96., XXIX.97., XXIX.104., XXIX.105., XXIX.110., XXIX.117., XXIX.118., XXIX.119., XXIX.120., XXIX.122. XXIX.130., XXIX.133., XXIX.135.1., XXIX.135.3., XXXI.12., XXXII.13.18., XXXII.24.2., XXXII.25.
 Recsk környéke, Heves m. VI.1.62., IX.72.
 Regéc, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.3.4.7.
 Resznek, Zala m. XXIX.135.2.
 Rém, Bács-Kiskun m. [v. Bács-Bodrog vm.] VI.1.58.1., VII.1.78.7.

Rétfalu [v. Verőce vm.] => Eszék II.1.17.2., II.1.34., IX.106., XI.2., XXXII.80.1.
 Rétközberencs, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.3.30., V.24., XXIX.16.2., XXXII.2.2., XXXIII.61.
 Réty, Kovászna m. (Reci, jud. Covasna), Románia [v. Háromszék vm.] II.3.2., VI.3.24.2.
 Rév, Bihar m. (Vadu Crișului, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] VI.3.8.2.
 Rima mente, Rimaszombati járás (Rimava, Okres Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] XXIX.16.1., XXIX.35., XXIX.49.1.
 Rimaszombat (Rimavská Sobota), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] XXXII.13.4., XXXII.13.5., XXXII.19.
 Rimóc, Nógrád m. II.2.1.36., XI.8.2., XXIX.25., XXIX.49.2., XXIX.81.1., XXXII.24.1., XXXII.85.2., XXXII.86.1.
 Rinyaszentkirály, Somogy m. VI.4.2.1.
 Románcsügés / Oláhcsügés / Csügés, Bákó m. (Ciugheș, jud. Bacău), Románia V.72.1., X.29., XIII.2.5.1.
 Rózsaszentmárton, Heves m. VII.1.3.1.
 Rózsásszeg, Zala m. VII.1.78.2., XI.37.2.
 Rozsnyó környéke, Rozsnyói járás (Rožňava, Okres Rožňava), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] XXXIII.36.
 Rösze, Csongrád m. VII.1.78.22., VII.1.78.23., X.13.
 Ságvár, Somogy m. IX.17.
 Sajómercse, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VII.1.2.2.
 Sajópálfalva, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.19.1.
 Sajópuspöki, Borsod-Abaúj-Zemplén m. X.56.5.
 Sajószentpéter, Borsod-Abaúj-Zemplén m. IX.107.
 Salánk, Nagyszőlősi járás (Шаланки / Salanki, Виноградів район / Vinogragyiv rajon), Ukrajna [v. Ugocea vm.] V.4.1., VI.2.3., XI.98.
 Sály, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.103.2., XXXII.111., XXXIII.14.1.
 Sámód, Baranya m. IV.33., VI.4.1.1., VI.4.2.4., IX.5., IX.21., XXXII.1.1., XXXIII.25.
 Sándorfalva, Csongrád m. II.2.45.2., II.3.80.2., II.3.82., VI.3.2.5., VII.1.33.2., X.79.3.
 Sántos, Somogy m. II.1.52., XXXII.1.4.
 Sáp, Hajdú-Bihar m. XXIX.43.1.
 Sára (1949-ig önálló település) => Sáradsadány
 Sáradsadány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXI.28.2.
 Sárhida, Zala m. II.1.75., VI.1.9.1., VI.3.4., VI.4.6.3., VI.4.6.6., XXIX.19.1., XXIX.38.
 Sarkad, Békés m. VI.4.30.1., XXXII.60.
 Sarkadkeresztúr, Békés m. VI.1.33.1.
 Sárköz I.1.32.
 Sárközújlak, Szatmár m. (Livada Mică, jud. Satu Mare), Románia [v. Szatmár vm.] VI.1.80.
 Sármellék, Zala m. XXIX.70.
 Sárosd, Fejér m. IV.10.2.
 Sárospatak, Borsod-Abaúj-Zemplén m. (Lásd: Végardónál is!) VI.4.17.2.
 Sárospatak környéke, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.42., VI.1.67., VII.1.1.3., XXXII.32.2.
 Sárpilis, Tolna m. XXXI.28.1., XXXIII.31.5.

Sárrét IV.25.4.
 Sárrétudvari, Hajdú-Bihar m. I.3.61., II.3.31.2., V.57., VI.1.29., VI.3.8.1., VI.4.45., IX.21., IX.113., IX.190., XXIX.43.2., XXIX.63., XXXI.25.1., XXXII.13.2., XXXII.76., XXXII.91., XXXII.94.2., XXXIII.53.
 Sásd, Baranya m. (Lásd: Hörnyéknél!)
 Sáta, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.46., XI.51., XXXIII.4.
 Siklód, Hargita m. (Șiclod, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] XXIX.45.3.
 Siklós, Baranya m. XXXII.13.14.
 Simonfa, Somogy m. I.3.41.
 Sióagárd, Tolna m. V.16.1., VI.1.18.
 Sipek => Nógrádsipek
 Soltvadkert, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] IV.11.2., IX.70.
 Som, Somogy m. VI.1.18., VI.4.11., XXXIII.17.
 Somkerék, Beszterce-Naszód m. (Șintereag, jud. Bistrița-Năsăud), Románia [v. Szolnok-Doboka vm.] V.16.2.
 Somlóvásárhely, Veszprém m. II.3.49., IV.50.1., VII.1.87.10., XI.30.8., XXXII.72.
 Somlóvidék XXIX.132.2.
 Somogyapáti, Baranya m. IX.70.
 Somogyegres, Somogy m. IV.50.1.
 Somogy megye II.1.103., II.2.48., II.3.54.2., II.3.54.3., V.26., VI.1.33.3., VII.2.4.3., IX.27., XI.8.1., XIII.1.1.2., XXIX.19.1., XXIX.24., XXIX.30.1., XXIX.31.2., XXXII.1.4., XXXII.13.2., XXXII.13.14.
 Somogyszil, Somogy m. VII.1.91.8.
 Somogytúr, Somogy m. II.2.1.18., VII.1.87.18.
 Somogyudvarhely, Somogy m. II.1.1.5., II.3.54.1., IV.25.5., VI.1.12.2., VI.4.10.2., XI.37.2., XI.67.1., XIII.1.1.1., XXXIII.54.1.
 Somoska, Bákó m. (Somușca, jud. Bacău), Románia I.1.23., I.2.15., I.3.81., I.3.84., I.3.88., II.1.91., V.79., V.80., VI.1.39.4., VI.3.24.4., VI.3.29.2., VII.1.55., IX.197., XI.85.2., XIII.1.21., XIII.2.23., XIV.5., XIV.7., XV.2.3.1., XVI.1.1.3., XVI.2.1.2., XVI.2.3., XVI.2.4., XXIX.21., XXIX.53., XXXIII.3.8.
 Sorok-mellék, Vas m. XVI.1.3.
 Sósvertike, Baranya m. VI.1.1.1., VI.4.6.5., VII.1.87.10.
 Sóvidék, Románia VI.3.24.1.
 Söjtör, Zala m. I.1.26.1., IV.17.12.
 Sövényháza => Ópusztaszer
 Súr, Komárom-Esztergom m. V.24., IX.86., XXIX.19.5.
 Surd, Zala m. [v. Somogy vm.] VI.1.1.1., VI.1.9.2., VI.4.6.4., XI.8.2.
 Sükösd, Bács-Kiskun m. II.2.25., IV.10.4., IV.11.2., IV.41., IV.42.1., VI.4.4., VII.1.78.9., VII.1.78.12., VII.1.78.13., VII.1.85., XI.10.1., XXXII.1.1.
 Szabadka, Észak-bácskai körzet (Суботица / Subotica, Севернобачки округ / Szeverno-bacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] I.3.60., II.2.5.1., II.2.5.2.
 Szabadkígyós, Békés m. II.1.50., VI.3.8.1.
 Szabadszállás, Bács-Kiskun m. II.2.1.1., VII.1.94.
 Szabófalva, Neamț m. (Săbăoani, jud. Neamț), Románia VI.2.5., X.39., XI.163., XVIII.9.

- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye IV.26.2., V.24.
 Szaján, Észak-bánsági körzet (Caján / Szajan, Севернобанатски округ / Severnobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] II.1.18., II.1.43., II.1.64., VII.1.91.1., IX.143., XIII.1.11.1., XXXII.13.2.
 Szakcs, Tolna m. V.57., VI.4.2.3., VII.1.78.7., VII.1.91.5., XI.40.2., XXIX.16.5., XXIX.19.1.
 Szakmár, Bács-Kiskun m. V.81.
 Szakoly, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.55., II.1.101., II.1.105.1., II.2.6., V.24., VI.1.1.1., VI.3.8.1., VI.4.37.2., XI.22.3., XXIX.16.3., XXIX.36.1., XXXII.37.2., XXXII.59., XXXII.94.6., XXXIII.10.1., XXXIII.10.3.
 Szalafő, Vas m. VI.1.12.2., XXXIII.26.
 Szalonna, Borsod-Abaúj-Zemplén m. X.56.6.
 Szamosangyalos, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXII.1.1.
 Szamosháti, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. I.3.77., II.1.105.1., V.9., VI.3.8.2., VI.4.38., VII.1.17., IX.10., XI.48., XXIX.2.2., XXIX.62., XXIX.135.1., XXXII.2.1., XXXII.19., XXXII.57.1., XXXII.57.2., XXXII.119.1.
 Szamosszeg, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. VIII.9.4.
 Szanda, Nógrád m. IX.70.
 Szank, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] I.1.2.1., I.2.5., I.3.5., I.3.18., I.3.39., II.2.1.11., II.2.1.13., II.2.1.13., II.2.1.15., II.2.1.27., II.2.1.30., II.2.1.37., II.3.1.1., II.3.1.3., II.3.4.1., II.3.6., II.3.8., II.3.12., II.3.15., IV.6., IV.10.2., IV.10.3., IV.11.1., IV.22., IV.27.1., IV.27.2., IV.27.5., V.12., V.17.1., VI.1.1.2., VI.1.58.1., VI.1.64.1., VI.1.68.1., VI.1.77., VII.1.78.15., VII.1.87.2., VII.1.87.3., IX.47., IX.70., IX.93., IX.149., IX.163., X.2., X.49., X.73.2., XXIX.95., XXXI.21.1., XXXII.1.7., XXXII.4.2., XXXII.13.2., XXXII.15.1., XXXII.51.1., XXXII.67., XXXII.70.1., XXXII.70.3., XXXIII.32.2.
 Szank-Móricgátpuszta => Móricgát, Szank
 Szántód, Somogy m. VI.4.3., IX.106.
 Szápár, Veszprém m. V.96.
 Szárzaberek, Szatmár m. (Bercu, jud. Satu Mare), Románia VIII.5., VIII.11.1.
 Szárasz, Baranya m. III.8.3., XI.140.3.
 Szarvaskő, Heves m. V.4.1.
 Szászfa, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.70., II.3.65., XXIX.36.1.
 Száskút, Bákó m. (Sascut, jud. Bacău), Románia XI.197.2.
 Szatmár (vármegye) II.1.92., V.3., V.16.2., V.46.1., V.88., VI.1.58.1., VI.4.37.1., VII.1.23., XXIX.15., XXIX.19.5., XXXI.2., XXXI.4.3., XXXII.13.8., XXXII.19., XXXII.71., XXXII.120.2.
 Szatmárcseke, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.2.46., XI.21.1., XI.96.1., XV.2.38.1., XXXIII.32.4.
 Szatymaz, Csongrád m. VI.1.46., VI.1.71., VI.1.74., VII.1.26., VII.1.29.2.
 Szebény, Baranya m. I.3.63., II.2.18.2., V.47., VII.1.12., VII.1.78.8., IX.146., X.8.3., X.17., X.25., X.77., XI.42.3., XI.144.10., XIII.2.16., XXIII.1.2.
 Szécsény, Nógrád m. XXXIII.19.1.
 Szécsényfelfalu, Nógrád m. V.59.1.
 XXXII.1.1., XXXII.19.

- Szeged I.3.15., II.1.40., II.2.1.10., II.3.29., V.51., VI.1.68.2., VI.1.77., VII.1.33.2., VII.1.49.2., VII.1.51.1., VII.1.63., VII.1.91.13., VII.1.99., VII.2.9., VIII.2., IX.141., X.9., X.23., X.48., XII.6., XV.2.20.1., XV.2.24., XV.2.26., XVII.1.1., XVII.1.2., XVIII.2.1., XVIII.22.4., XXIII.1.1., XXIX.108.1., XXXII.4.1., XXXII.16.1., XXXII.70.1., XXXIII.15.1., XXXIII.19.2., XXXIII.32.2.
 Szeged környéke I.1.2.4., I.1.2.5., II.1.33., II.1.93.2., IV.39.4., VI.1.59., VII.1.25.1., VII.1.27., VIII.3., VIII.4., VIII.6., X.21., XXIX.60., XXIX.70., XXIX.71., XXXII.6.5., XXXII.38., XXXII.39., XXXII.52.2., XXXIII.44.
 Szegvár, Csongrád m. II.3.4.1., II.3.78.2., II.3.80.1., VI.3.18.3., VII.1.48., VII.1.87.19., IX.106., X.90., XVII.1.8.
 Szék, Kolozs m. (Sic, jud. Cluj), Románia [v. Szolnok-Doboka vm.] II.3.77.1., II.3.77.2., VI.3.24.1., XXIX.6.3.
 Székelyföld, Románia I.2.13., II.3.22., II.3.46., II.3.48., III.1.2., IV.51.4., IX.6., IX.191., XI.55.9., XXIX.32., XXIX.47.
 Székelykeresztúr, Hargita m. (Cristuru Secuiesc, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] VII.1.104.
 Székelyszáldobos, Kovászna m. (Doboşeni, jud. Covasna), Románia [v. Udvarhely vm.] VI.1.39.3., XI.68.
 Székelyudvarhely, Hargita m. (Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] IX.60., XV.2.52.
 Székelyvarság, Hargita m. (Vârşag, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] V.82., IX.55.4., IX.55.6., XV.2.54., XVIII.25.6., XXIX.48.4.
 Székkutas, Csongrád m. I.1.27., II.2.24., V.1.1., X.15., XXIX.113., XXIX.114., XXIX.135.1., Szekszárd II.2.1.19., VII.1.87.4., IX.121.
 Szelevény, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Csongrád vm.] IX.122.3., X.71., X.79.1., XVIII.2.2.
 Szendrő, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VII.1.3.1., XI.9., XXIX.19.5.
 Szenna, Somogy m. XXXI.22.1., XXXI.28.2.
 Szentdés, Baranya m. IV.42.2., XI.5., XXXII.27.1.
 Szentes, Csongrád m. II.3.4.2., VII.1.91.2., XXIX.19.2., XXIX.19.5., XXXII.6.2.
 Szentgál, Veszprém m. VI.1.18., IX.106.
 Szentgotthárd, Vas m. (Lásd: Farkasfánál!)
 Szentgyörgyvölgy, Zala m. VI.4.24.1.
 Szentistván, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.54., VI.1.53., VI.1.60., XVIII.21.
 Szentkirályszabadja, Veszprém m. IV.17.1., IV.17.2., V.18., VI.1.1.1., VI.3.4., XXIX.55.2., XXIX.81.2., XXXI.4.1., XXXIII.17., XXXIII.18.
 Szentmártonkáta, Pest m. XI.8.2., XXXII.102.2.
 Szentmártonpuszta és Sasvárpuszta, Somogy m. I.1.31., II.1.39.3., V.20., VI.1.6., IX.137., XXIX.30.2., XXIX.38., XXIX.92., XXIX.134., XXIX.135.1., XXXII.1.4., XXXII.47.
 Szentmáté, Beszterce-Naszód m. (Matei, jud. Bistriţa-Năsăud), Románia [v. Szolnok-Doboka vm.] XI.55.1.
 Szentmihály, Kolozs m. (Mihai Viteazu, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XXXII.13.15.
 Szeremle, Bács-Kiskun m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] II.1.1.2., II.1.1.6., II.1.8., VI.4.25., IX.70., XXIX.30.2., XXXII.1.1., XXXII.80.1., XXXIII.3.3., XXXIII.27.2., XXXIII.57.2.

- Szerencs, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXIII.8.4.
 Szigetszentmiklós, Pest m. I.3.50., I.3.71., II.3.77.1., V.17.1., V.20., VII.1.4., VII.1.5., XXXII.16.1., XXXII.80.1.
 Szihalom, Heves m. XXXI.23.3.
 Szilágyság, Románia V.90., VI.3.8.2., VII.1.7.3., XI.29.1., XXXII.8.
 Szilice, Rózsnói járás (Silica, Okres Rožňava), Szlovákia [v. Gömör-Kishont vm.] XXXII.94.7.
 Szilvagy, Zala m. II.3.16., XI.141., XI.172., XVI.3.1.1., XVI.3.1.2.
 Szilvásszentmárton, Somogy m. VI.1.1.1.
 Szinpetri, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.19.1.
 Szirénfalva, Nagymihályi járás, (Ptrukša, Okres Michalovce), Szlovákia [v. Ung vm.] III.2.2., V.6., XXIX.17.3., XXIX.36.1.
 Szitás, Bákó m. (Nicorești, jud. Bacău), Románia VI.1.39.1., VI.1.39.2., VI.1.42., VI.3.27.2., IX.187., XI.63., XI.140.5., XI.184., XIII.2.43., XV.2.57.
 Szögliget, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.36.1., XXXII.94.7.
 Szőgyén, Érsekújvári járás (Svodín, Okres Nové Zámky), Szlovákia [v. Esztergom vm.] XXXII.90.
 Szőlősdó, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.1.2.3., I.1.2.5., VI.4.35., VII.1.87.17., XXIX.86.
 Szőlősgyula, Nagyszőlősi járás (Дюла / Gyula, Виноградів район / Vinogragyiv rajon), Ukrajna [v. Ugocsa vm.] V.16.1., VI.3.4., VI.3.8.1., VI.3.28., XI.96.2.
 Szőreg (1973-ig önálló település; [v. Torontál vm.]) => Szeged II.1.86., II.3.4.6., II.3.36.3., II.3.52., II.3.79., IV.23.2., V.2.2., V.46.2., VI.1.26.1., VI.1.59., VII.1.33.2., VII.1.33.3., VII.1.73., VII.1.87.13., VII.1.91.4., VII.1.91.11., VII.1.98.5., IX.107., IX.130., X.8.2., X.16., X.53., X.69., XI.8.2., XII.8.3., XII.8.5., XII.8.7., XII.10., XIII.2.36., XV.2.25., XVII.1.1., XVIII.22.1., XVIII.22.3., XVIII.25.2., XVIII.25.3., XXIII.2., XXIX.46., XXIX.48.1., XXXII.2.3., XXXII.40., XXXII.46., XXXII.52.1., XXXII.62., XXXII.70.1., XXXII.70.2.
 Szucság, Kolozs m. (Suceagu, jud. Cluj), Románia [v. Kolozs vm.] II.1.39.2., V.9., VII.1.8., XXIX.89.
 Szuhafő, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VII.1.78.13., XXXII.37.2.
 Szuhahuta => Mátraalmás
 Tác, Fejér m. IV.17.4., IV.17.7., VI.3.3.1.
 Tacs, Beszterce-Naszód m. (Tonciu, jud. Bistrița-Năsăud), Románia [v. Beszterce-Naszód vm.] VI.3.19.1., IX.80.
 Takraharkány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. IX.103.
 Tákos, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.13., II.1.16., II.3.28., II.3.59., IX.28., XXIX.19.1., XXXIII.8.3.
 Tápé (1973-ig önálló település) => Szeged I.1.17.2., I.3.14.2., I.3.43., II.2.1.5., II.2.1.22., II.2.15.3., II.2.43., II.2.45.1., II.3.25., IV.39.2., IV.45., VI.1.33.1., VI.1.47., VI.4.44.1., VII.1.33.2., VII.1.33.9., VII.1.44., VII.1.66., VII.1.78.10., VII.1.78.11., VII.1.78.12., VII.1.78.19., VII.1.78.20., VII.1.80.1., VII.1.80.3., VII.1.81., IX.77., IX.106., IX.107., X.18.1., X.18.2., X.50.2., X.54.2., X.54.3., X.56.4., X.61., X.83., X.86., XI.30.4., XII.1.2., XII.5., XII.8.2., XII.8.4., XII.8.6., XII.8.8., XII.8.9., XII.11.2., XII.11.3., XV.2.22., XV.2.33.1., XV.2.63., XVIII.15., XVIII.22.3.,

- XVIII.25.3., XXIX.91., XXIX.107.1., XXIX.107.2., XXXII.6.3., XXXII.6.4., XXXII.13.2., XXXII.13.6., XXXII.16.1., XXXII.41.1., XXXII.41.2., XXXII.41.3., XXXII.43.2., XXXII.102.1., XXXIII.32.2., XXXIII.32.3., XXXIII.32.9., XXXIII.56.2., XXXIII.58.1.
 Tapolcafő => Pápa I.1.2.1., VII.1.87.18.
 Tar, Nógrád m. [v. Heves vm.] XXXII.13.2.
 Tard, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.2.1.4., V.25., VI.1.53., VI.4.30.1., VII.1.1.1., VII.1.87.17.
 Tardoskedd, Érsekújvári járás (Tvrdošovce, Okres Nové Zámky), Szlovákia [v. Nyitra vm.] VII.1.68.
 Tarnaméra, Heves m. I.1.2.5.
 Táská, Somogy m. V.16.1.
 Taszár, Somogy megye XXXIII.21.
 Tatabánya (Lásd: Felsőgallánál!)
 Taraháza, Bács-Kiskun m. [v. Bács-Bodrog vm.] IV.11.2.
 Tatros, Bákó m. (Târgu Trotuș, jud. Bacău), Románia VI.3.24.1.
 Tázlár, Bács-Kiskun m. VI.1.66.1.
 Tengelic, Tolna m. IX.45.
 Terbeléd, Besztercebányai járás (Trebelovce, Okres Banská Bystrica), Szlovákia [v. Nógrád vm.] II.2.13.1.
 Terpes, Heves m. VI.1.25.3., XXXIII.24.
 Tibolddaróc, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.67., V.16.1., VI.1.60., IX.160., XXXII.13.2., XXXIII.14.1., XXXIII.14.3.
 Tihany, Veszprém m. VI.1.1.1.
 Tinnye, Pest m. XI.8.2.
 Tiszaalpár, Bács-Kiskun m. X.11.
 Tiszabecs, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. IX.68.
 Tiszabura, Jász-Nagykun-Szolnok m. VIII.9.4.
 Tiszacsécse, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXIX.55.4.
 Tiszacsege, Hajdú-Bihar m. VI.1.60.
 Tiszaderzs, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.3.4.5., III.8.3., VI.1.60., VI.3.8.1., VI.3.19.1., XXXII.1.1., XXXII.16.1., XXXII.17.2., XXXII.74., XXXII.80.2.
 Tiszadorogma, Borsod-Abaúj-Zemplén m. II.1.15., VI.4.41., XXXIII.6.2.
 Tiszaföldvár, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.1.105.1., XXXII.35.
 Tiszafüred, Jász-Nagykun-Szolnok m. (Lásd: Tiszaörvénynél!)
 Tiszaigar, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.62., VI.1.76., VII.1.67., VIII.9.4., XXIX.43.2.
 Tiszainoka, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.1.106., II.2.36., II.3.13.
 Tiszajenő, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.1.78., V.46.2., VI.1.1.3., VII.1.87.2., XXIX.84.
 Tiszakeszi, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.98.1.
 Tiszakécske, Bács-Kiskun m. (Lásd: Ókékcskénél és Újkékcskénél is!) IX.118.
 Tiszakóród, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.60.
 Tiszakürt, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.68.
 Tizanána, Heves m. X.75.1., XXXII.13.8., XXXII.17.1., XXXIII.52.
 Tiszaörs, Jász-Nagykun-Szolnok m. XXXII.13.11., XXXIII.13.1., XXXIII.33., XXXIII.57.3.
 Tiszaörvény [v. Heves vm.] => Tiszafüred I.3.59.

Tiszapolgár => Polgár II.3.44.3., VI.4.40.1., VII.2.11., IX.11., IX.173., XI.24.1., XI.115.1., XXIX.19.1., XXIX.36.1., XXXII.32.2., XXXII.86.2., XXXIII.8.2.

Tiszaroff, Jász-Nagykun-Szolnok m. VI.1.60., VII.1.46.1., VIII.9.4., IX.23., XXXII.94.6.

Tiszásas, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.2.1.29., V.21., VI.3.18.3., VI.4.30.3., VII.1.90., XXIX.9.

Tiszastüly, Jász-Nagykun-Szolnok m. II.2.1.28., VI.1.58.1., XXIX.55.1., XXXIII.13.1., XXXIII.13.2., XXXIII.13.4., XXXIII.31.2.

Tiszaszederkény => Tiszaújváros V.19.

Tiszaszentimre, Jász-Nagykun-Szolnok m. V.1.1., V.16.1., VI.3.8.1., VIII.9.3., XXIX.19.3.

Tiszasziget, Csongrád m. II.3.80.3., V.34., VI.2.9., VII.1.78.23., IX.166., X.78., XIV.9.2., XXXII.53.

Tiszaszőlős, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Heves vm.] VI.1.60., VI.3.8.1., XXXII.13.11., XXXII.81.1., XXXIII.8.1., XXXIII.13.1., XXXIII.13.2., XXXIII.52.

Tiszaug, Bács-Kiskun m. I.3.64.3.

Tiszaújváros, Borsod-Abaúj-Zemplén m. (Lásd: Tiszaszederkénynél!)

Tiszavárkony, Jász-Nagykun-Szolnok m. I.3.48., VI.3.2.2., XXXII.83., XXXIII.52.

Tóalmás, Pest m. XVII.1.3.2., XXXII.1.1.

Tófej, Zala m. VI.1.13.2.

Tokaj-Hegyalja, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXXII.19.

Tolna megye IX.70., XI.181.3., XXXI.18.4., XXXII.4.1.

Tompa, Bács-Kiskun m. XVII.1.4.

Topolya, Észak-bácskai körzet (Бачка Топола / Bacska Topola, Севернобачки округ / Szevornobacski okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] II.2.1.26., XVI.3.4.

Torda, Kolozs m. (Turda, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] I.2.17., VI.4.51.5., XXIX.6.1., XXIX.135.1.

Tordas, Fejér m. V.16.1.

Tordatúr, Kolozs m. (Tureni, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] II.1.51., II.3.32., VI.3.17.2., VI.3.20.1., VI.4.50.2., VII.1.37., VII.1.38., IX.4.

Tornyiszentmiklós, Zala m. VI.1.1.1., VI.1.5., VI.1.10.

Torockó, Románia II.3.75.

Torockószentgyörgy, Fehér m. (Coltești, jud. Alba), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] XI.115.5., XXXI.5.

Torontál (vármegye) XXXI.18.5.

Torontáltorda, Közép-bánsági körzet, (Торда / Torda, Средњобанатски округ / Szrednyobanatszki okrug), Szerbia [v. Torontál vm.] XVIII.17., XXXII.103.2.

Tószeg, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] II.1.113., II.3.4.1., V.4.1., VII.1.59.2., XXXII.13.2.

Tömörkény, Csongrád m. X.82.2.

Törökske (1973-ig önálló település) => Kaposvár IX.203.

Törökkoppány, Somogy m. IX.106.

Törtel, Pest m. II.3.11., XXIX.30.2., XXXII.19.

Trizs, Borsod-Abaúj-Zemplén m. VI.4.36.

Trunk, Bákó m. (Galbeni, jud. Bacău), Románia VI.1.39.4., XI.15., XI.162., XXXI.18.2.

Tunyog (1950-ig önálló település) => Tunyogmatolcs

Tunyogmatolcs, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. II.1.90., II.2.46., V.7.1., XXIX.1.

Tura, Pest m. I.3.65., II.2.1.1., IV.17.1., IV.17.6., VI.3.2.1., IX.9., X.56.1., X.56.5., X.58., X.75.1., X.95., XVII.1.7., XXIX.81.4., XXXII.1.1., XXXII.13.5., XXXII.21.1., XXXII.27.5.

Túrkeve, Jász-Nagykun-Szolnok m. XXXIII.20.

Túrony, Baranya m. II.1.1.2., XI.67.2.

Tüskevár, Veszprém m. XI.20., XI.36.

Udvard, Érsekújvári járás (Dvory nad Žitavou, Okres Nové Zámky), Szlovákia [Komárom vm.] XI.74., XIII.2.3.

Udvarhely (vármegye), Románia I.3.47., II.3.33., II.3.50., II.3.77.1., VII.1.51.3., VII.2.3.1., X.19., XIII.2.4.1., XXXII.57.3.

Újfalu => Szitás

Újhartyán, Pest m. IX.125.

Újkécske (1950-ig önálló település) => Tiszakécske XXXII.21.2.

Újkígyós, Békés m. VII.1.33.5., X.1., XXXII.44.

Újléta, Hajdú-Bihar m. V.28.

Újszentmargita, Hajdú-Bihar m. III.1.2., VII.1.33.7., XI.115.5., XI.131., XXXII.94.6.

Újtusnád, Hargita m. (Tușnadu Nou, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] I.3.75.2., XIII.2.33.2.

Ukk, Veszprém m. XXIX.74.3.

Ung (vármegye) VII.1.23.

Úny, Komárom-Esztergom m. XXXII.81.2.

Uszód, Bács-Kiskun m. IV.25.3., V.39., VII.1.87.10.

Vágás, Hargita m. (Tăietura, jud. Harghita), Románia [v. Udvarhely vm.] XV.2.47.

Vágfarkasd, Vágsellyei járás (Vlčany, Okres Šaľa), Szlovákia [v. Nyitra vm.] V.53.

Vajasd, Fehér m. (Oiejdeia, jud. Alba), Románia [v. Alsó-Fehér vm.] VI.3.16., VI.3.24.2.

Vajdácaska, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.2.3., V.4.1., IX.106., XXIX.124.

Vajszló, Baranya m. VI.1.1.1.

Vajta, Fejér m. IV.17.1., IV.18., VI.1.18., VII.1.87.10., VII.1.87.11., XIII.1.1.3., XXXIII.16.2.

Vál, Fejér m. IV.17.3.

Valény, Hunyad m. (Văleni, jud. Hunedoara), Románia [v. Hunyad vm.] IX.169.

Valkonya, Zala m. XV.2.14., XVI.3.2.1.

Vámosoroszi, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XI.115.7., XV.2.38.1.

Vanyola, Veszprém m. IV.17.9., XI.40.1., XXIX.19.1.

Váralja, Tolna m. XXXII.82.

Váralmás, Szilágy m. (Almașu, jud. Sălaj), Románia [v. Kolozs vm.] VI.3.14.2.

Várasfenes, Bihar m. (Finiș, jud. Bihor), Románia [v. Bihar vm.] XXXI.23.2.

Varbóc, Borsod-Abaúj-Zemplén m. XXIX.2.1., XXIX.19.1., XXXII.2.1.

Várfalva, Kolozs m. (Moldovenești, jud. Cluj), Románia [v. Torda-Aranyos vm.] II.1.105.1., V.17.2., VIII.1.

Várfölde, Zala megye III.9., III.11., III.13., III.14.

Varga, Baranya m. VI.1.13.1.

- Vargyas, Kovászna m. (Vârghiş, jud. Covasna), Románia [v. Udvarhely vm.] I.1.16., II.3.31.3., II.3.53., IV.39.2., VI.1.37., VI.3.15., VI.3.18.1., VI.3.18.2., VI.3.29.1., VI.4.50.2., VI.4.51.4., VI.4.51.5., VII.1.60., VII.2.10., XI.54., XI.55.4., XI.115.6., XXIX.45.2., XXIX.54., XXIX.103.1., XXIX.132.3., XXXII.13.15., XXXII.13.16., XXXIII.3.2.
- Várkesző, Veszprém m. [v. Vas vm.] XXIX.135.4.
- Városföld, Bács-Kiskun m. II.3.4.2.
- Varsány, Nógrád m. II.2.1.30., V.60., X.75.1.
- Vasas (1954-ig önálló település) => Pécs II.1.6., II.1.39.1.
- Vasegerszeg, Vas m. I.1.17.3., I.1.18., IV.9., VI.1.1.1., VI.1.2., VI.1.3., VI.1.52., XI.21.2., XXIX.121.
- Vasláb, Hargita m. (Voşlăbeni, jud. Harghita), Románia XI.136.4.
- Vas (vármegye) XXXII.1.1.
- Végardó (1968-ig önálló település) => Sárospatak XI.9.
- Végegyháza, Békés m. VI.1.23.
- Veleg => Nagyveleg
- Velem, Vas m. VI.1.12.2., IX.72.
- Verpelét, Heves m. I.1.2.5., I.3.66.1., V.16.1., VI.1.58.1., IX.70., XXIX.82., XXXI.11.2., XXXIII.8.2., XXXIII.14.1.
- Veszprém megye IX.106., XXXIII.8.5.
- Vésztő, Békés m. VI.3.8.1.
- Vezseny, Jász-Nagykun-Szolnok m. VI.3.2.2.
- Vigántpetend, Veszprém m. [v. Zala vm.] VI.1.1.1.
- Vilonya, Veszprém m. IV.17.5., IV.17.10., VI.1.59., VII.1.87.2., VII.1.87.6., IX.70.
- Vilyvitány, Borsod-Abaúj-Zemplén m. V.4.1., V.5.
- Vinga, Arad m. (Vinga, jud. Arad), Románia [v. Temes vm.] XII.8.1.
- Visk, Huszti járás (Вишковј / Viskove, Хустський район / Husztszkij rajon), Ukrajna [v. Máramaros vm.] VI.2.17.3., VI.3.8.2., VI.3.12.1., VI.3.13., IX.116., XXXII.4.1., XXXII.4.3., XXXII.19.
- Visonta, Heves m. XI.1.1.
- Viss, Borsod-Abaúj-Zemplén m. I.3.58., V.4.1., V.4.1., V.23., VI.1.67., VI.1.70., VI.3.2.4., VII.1.78.16.
- Vizánta, Vráncsa m. (Vizantea-Livezi, jud. Vrancea), Románia XV.2.40.
- Vízvár, Somogy m. XXIX.99.
- Vörösmart, Eszék-Baranya m. (Zmajevac, Osječko-baranjska županija), Horvátország [v. Baranya vm.] VI.4.9., IX.126.

Zagyvarékas, Jász-Nagykun-Szolnok m. [v. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.] I.1.11., I.1.17.1., I.1.19., I.2.10., I.3.38.3., I.3.42., I.3.53., I.3.57.3., I.3.57.5., I.3.57.6., II.1.1.2., II.1.1.6., II.1.3., II.1.36., II.1.72., II.1.118., II.2.17., II.2.30., II.2.44., II.3.3., V.59.3., VI.1.17., VI.1.63., VI.1.66.1., VI.4.54., VII.1.62.1., VII.1.64., VII.1.95., IX.21., IX.40., IX.44., IX.64., IX.70., IX.72., IX.76., IX.95., IX.123., IX.124., X.56.1., X.56.2., X.56.5., X.67., X.75.3., X.80., X.81.2., X.81.3., X.82.2., XI.101., XII.11.3., XVIII.8., XXIX.6.5., XXIX.36.1., XXIX.55.3., XXIX.135.1., XXIX.136., XXX.2., XXXII.1.6., XXXII.13.2., XXXII.16.1., XXXII.37.2., XXXII.63., XXXII.105.1.,

- XXXII.107.3., XXXIII.5.2., XXXIII.5.3., XXXIII.6.1., XXXIII.7.1., XXXIII.54.2., XXXIII.57.3.
- Záhony, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. [v. Ung vm.] I.1.7., VII.1.1.4., XXXII.102.1., XXXII.112.1.
- Zajzon, Brassó m. (Zizin, jud. Braşov), Románia [v. Brassó vm.] II.1.65., VI.3.24.1., VI.4.51.3.
- Zákányszék, Csongrád m. X.92.
- Zalaegerszeg (Lásd: Bazitánál is!) VI.3.1.
- Zalakoppány (1984-ig önálló település) => Zalaszentgrót VI.1.1.1., VI.4.1.1., IX.72.
- Zalaszentgrót, Zala m. (Lásd: Zalakoppánynál!)
- Zalaszentmihály, Zala m. II.2.42., XI.35.1., XXXII.101.
- Zalatárnok, Zala m. II.1.116., III.8.3., VI.4.2.2., VII.1.87.8.
- Zamárdi, Somogy m. VI.1.15.
- Zámoly, Fejér m. VII.1.87.10., XXXII.27.3., XXXIII.60.2.
- Zebecke, Zala m. XI.119., XVI.3.2.1.
- Zemplén (vármegye) VI.4.21.
- Zenta, Észak-bánsági körzet (Сента / Senta, Севернобанатски округ / Szevernobanatszki okrug), Szerbia [v. Bács-Bodrog vm.] XXXIII.31.2.
- Zétény, Töketerebes járás (Zatín, Okres Trebišov), Szlovákia [v. Zemplén vm.] II.3.7., V.4.2., VI.4.44.2.
- Zimány, Somogy m. XI.42.1.
- Zoborvidék, Szlovákia V.22.1.
- Zselickislak, Somogy m. X.37.
- Zselicszentpál, Somogy m. X.36., XXXI.21.2.
- Zsére, Nyitrai járás (Žirany, Okres Nitra), Szlovákia [v. Nyitra vm.] II.2.41.1., IV.4., IV.11.6., V.4.2., IX.16., X.28.2., X.28.3., X.28.4., X.75.4., XXXII.13.2.
- Zsobok, Szilágy m. (Jebucu, jud. Sălaj), Románia [v. Kolozs vm.] XXXI.6.3.
- Zsögöd, Hargita m. (Jigodin, jud. Harghita), Románia [v. Csík vm.] XIII.2.13.2.
- Zsurk, Szabolcs-Szatmár-Bereg m. XXXII.94.7.